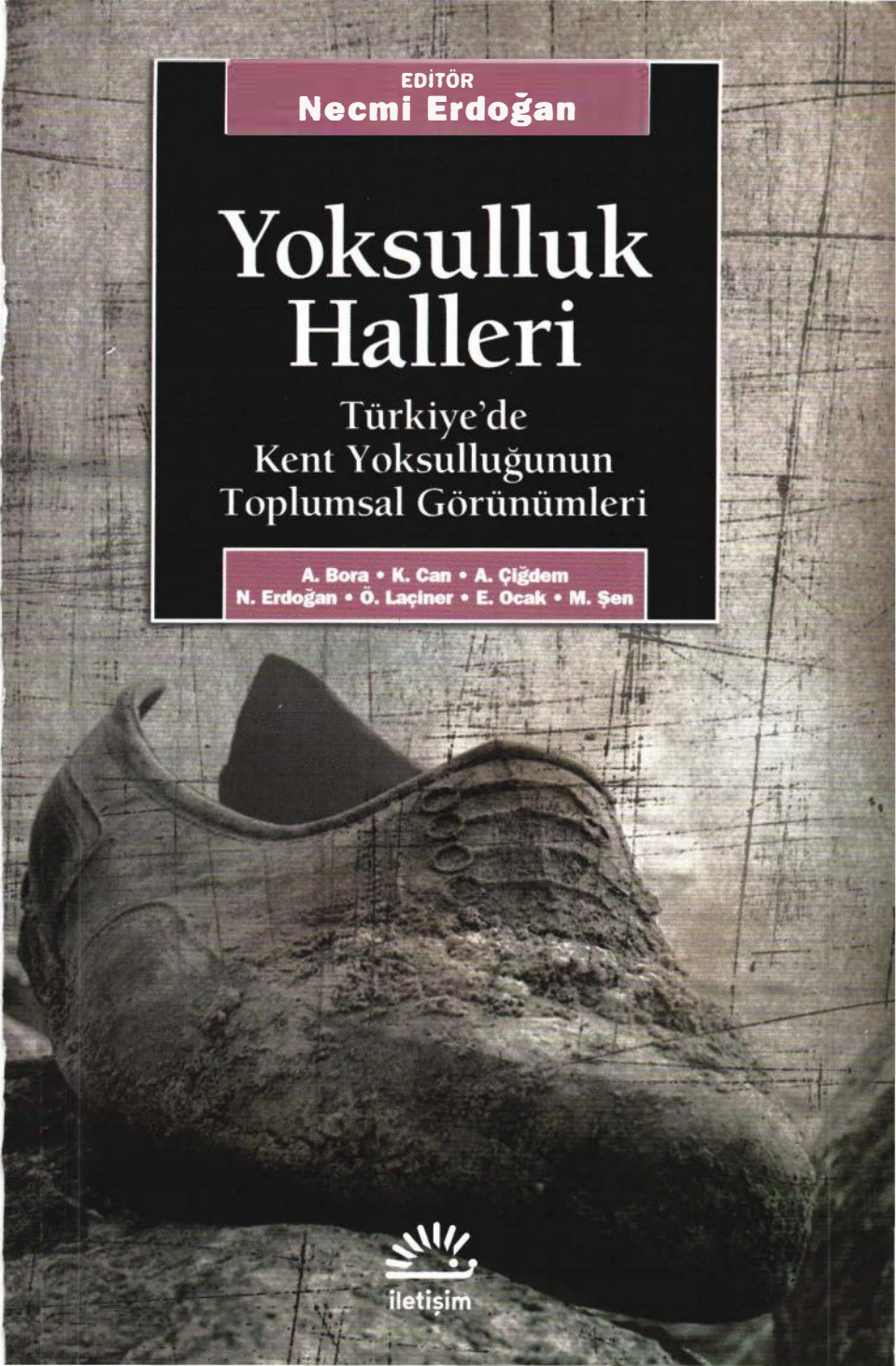
EDİTÖR
Necmi Erdoğan

Yoksulluk Halleri

Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri

A. Bora • K. Can • A. Çiğdem
N. Erdoğan • Ö. Laçiner • E. Ocak • M. Şen

iletişim

Editör NECMİ ERDOĞAN

Yoksulluk Halleri

Demokrasi Kitaplığı, Dünya Yerel Yönetim
ve Demokrasi Akademisi - WALD (1 baskı, 2002)

İletişim Yayınları 1213 • Araştırma-İnceleme Dizisi 207
ISBN-13: 978-975-05-0484-6
© 2007 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1-2. BASKI 2007-2011, İstanbul
3. BASKI 2016, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora
DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI Alaz Soytemiz
UYGULAMA Hasan Deniz
DÜZELTİ Remzi Abbas
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Yoksulluk Halleri

Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri

Editör
NECMİ ERDOĞAN

Yazarlar
AKSU BORA
KEMAL CAN
AHMET ÇİĞDEM
NECMİ ERDOĞAN
ÖMER LAÇİNER
ERSAN OCAK
MUSTAFA ŞEN

iletişim

İÇİNDEKİLER

Teşekkür *9*

GİRİŞ

Yoksulları Dinlemek
NECMİ ERDOĞAN *13*

I

Yoksulluk Üzerine

Garibanların Dünyası: Türkiye'de Yoksulların Kültürel Temsilleri Üzerine İlk Notlar
NECMİ ERDOĞAN *29*

Yok-sanma: Yoksulluk-Mâduniyet ve "Fark Yaraları"
NECMİ ERDOĞAN *47*

Kadınlar ve Hane: "Olmayanın Nesini İdare Edeceksin?"
AKSU BORA *97*

Yoksulun Evi
ERSAN OCAK *133*

Yoksulluk ve Milliyetçilik
KEMAL CAN *175*

Yoksulluk ve Dinsellik
AHMET ÇİĞDEM *203*

Kökene Dayalı Dayanışma-Yardımlaşma: "Zor İş..."
MUSTAFA ŞEN 249

Şanlıurfa'da Yoksulluk Manzaraları
KEMAL CAN 293

Ağır Çekim Yoksulluk
NECMİ ERDOĞAN 307

SONSÖZ YERİNE
Bir Süreç ve Durum Olarak Yoksullaşmayı Sorgulamak
ÖMER LAÇİNER 313

II
Yoksulluk Hikâyeleri

EDİTÖRÜN NOTU 326

Ruşen, Agâh, Bilâl: "Dünyanın maddiyatı insanı insan etmez"
NECMİ ERDOĞAN - CENGİZ ÇİFTÇİ 327

Cemşid: "Bu dünyanın hepsi zenginin dünyası mıdır abi?"
NECMİ ERDOĞAN 341

Nesrin: "Özlem, vatan... Ne bileyim işte..."
ŞERİFE GENİŞ - CENGİZ ÇİFTÇİ 357

Ramazan Haklıgil: "Yazılsın!... Benim yanlışlarımı da siz düzelterek güzel bi şey..."
ERSAN OCAK 375

Necmiye Haklıgil: "Hiç kimseye anlatmam, kat'iyen anlatmam"
ŞERİFE GENİŞ 395

Metin Polat: "Elimden geleni yaparak kendimi avutmaya çalışıyorum"
NECMİ ERDOĞAN - CENGİZ ÇİFTÇİ 423

Mecit: "Orta gelirlilerin hepsi bana çok iyiydi, ama zenginler çok bağırıyodu"
NECMİ ERDOĞAN - CENGİZ ÇİFTÇİ 437

Zeynep: "Bana 'üstün başın kirli' diyen sosyete güzelleri kendilerine baksınlar!"
NECMİ ERDOĞAN - CENGİZ ÇİFTÇİ 445

Cesur: "Daha cıvıl cıvıl burası"
MUSTAFA ŞEN 457

Ulaş: "Üniversiteye, sadece üniversite olduğu için gitmek istiyorum"
MUSTAFA ŞEN 473

Zafer Ak: "Ne konuşsak boş..."
ERSAN OCAK - CENGİZ ÇİFTÇİ 493

Hatice: "Çevredeki insanların hepsi köy kesimi, yani cahil kesim"
AKSU BORA - NECMİ ERDOĞAN 515

İsmet: "Gerçek İnsan Benim!"
AKSU BORA - NECMİ ERDOĞAN 531

Gülcan: "Bu Allah da zengin Allah'ı demek ki..."
NECMİ ERDOĞAN - CENGİZ ÇİFTÇİ 545

Davut: "Biz bi cahil adamız yani..."
AKSU BORA - ERSAN OCAK 561

Firdevs, Ayşegül, Kader, Süleyman, Songül: "Türk vatandaşı demeye gendimiz utanıyoz"
AKSU BORA - ERSAN OCAK 571

Dilek: "Bilmiyorum neden ama gülüyorum"
ŞERİFE GENİŞ 591

Selma Çelik: "Her gün yorgun yatıp, yorgun kalkıyorum"
AKSU BORA 623

Ayşenur: "Erbakan var, Derviş var... Bilmem; heralde onlar devlet"
ERSAN OCAK - NECMİ ERDOĞAN 651

Şermin: "Hemen kanal değiştiriyom"
AKSU BORA 667

Elif Çatal: "Eyiler hep gitti, çekildi gitti"
NECMİ ERDOĞAN - NURAY AKSAKAL 681

Sabiha Ünsay: "Devlet değil mi Deniz Feneri?"
ERSAN OCAK 699

Halil Alkan: "Yazıcam üzerime 'satılık köle' diye..."
ERSAN OCAK 715

Erkan ve Fitnat: "E, kimse yemiyo ki alının teriyle, ben yiyeyim"
NECMİ ERDOĞAN - NURAY AKSAKAL 729

Aysel: "Ben nerelerdeyim, onlar nerelerde?"
NECMİ ERDOĞAN - NURAY AKSAKAL 755

Burcu: "Ben burda oturuyorum ama..."
NECMİ ERDOĞAN - NURAY AKSAKAL 775

Emrah: "Ben ne deyim ki, Türkiye'de yaşamıyolar onlar"
NECMİ ERDOĞAN 787

Hüsamettin: "Kader deyorum, öyle kalıyo..."
ERSAN OCAK 801

Serdar: "Bi de Müslüman memleketi diyolar!"
NECMİ ERDOĞAN 817

İnci Yüksel: "Erkekler yardım istemeyi kendilerine yediremiyolar galiba"
NECMİ ERDOĞAN 837

Hasan: "Bazı şahıslar..."
KEMAL CAN - MUSTAFA ŞEN 853

Mert Aksoy: "İnsan ister istemez âşık oluyo"
MUSTAFA ŞEN 869

Mehmet: "Biz devlete verebilirsek ne âlâ..."
KEMAL CAN - MUSTAFA ŞEN 881

Naciye: "Allah rızası için bunu size getirdik, diyip de veren kimse yok"
MÜCELLA ÇİĞDEN 889

MÜLÂKAT TABLOSU 903

KAYNAKÇA 954

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada araştırmacı ve yazar olarak isimleri geçen kişilerin dışında, pek çok kişinin emeği ve fikri desteği var. Böyle bir araştırma, onların desteği olmaksızın mümkün olamazdı. Öncelikle, WALD'a (Dünya Yerel Yönetimler ve Demokrasi Akademisi) ve Ferzan Yıldırım'a, bu araştırmanın başından itibaren verdikleri destek, gösterdikleri anlayış ve sabır için teşekkür ederiz. WALD çalışanları da her ihtiyacımız olduğunda yanımızdaydılar. Cengiz Çiftçi, araştırmanın planlanmasından bitirilmesine kadar, bilgisi, dostluğu ve neşesiyle, "bizden biri" olarak hep yanımızdaydı. Türkçe bilmeyen Kürtlerle mülâkatları onun sayesinde yapabildik.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğüne gerekli izinleri verdikleri için minnettârız. Ankara Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Genel Sosyal Hizmetler Birimi, haftalar boyunca bizim için bir "üs" oldu. Özellikle de Nuray Aksakal ve İnci Yüksel'e teşekkür ederiz. Sadece bağlantı kurmamıza yardım etmekle kalmadılar; bilgi ve tecrübelerini bizimle paylaştılar ve ufkumuzu genişlettiler. Bizim için en önemli bağlantı noktalarından bazıları, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı Toplum Merkezleriydi. Sincan, Şafaktepe, Altındağ ve Gazi Mahallesi Toplum Merkezlerine gittik, buralar kanalıyla mahallelere girip mülâkatlar yapma imkânı bulduk. Sosyal hizmet uzmanları Deniz

Hayat, Hüseyin Batman ve Fethinur Açar, yoğun işlerinin arasında bize zaman ayırıp görüştüler, birlikte ev ziyaretlerine geldiler. Bilgilerinden ve deneyimlerinden çok yararlandık; gösterdikleri yakınlık ve dostluğu asla unutamayız. SHÇEK Beyoğlu Çocuk ve Gençlik Merkezi ile Ulus Çocuk ve Gençlik Merkezleri'nden Abdullah Karatay, Metin Polat ve Aysel Dinçel Okan'a teşekkür ederiz. Metin Polat, bizimle birlikte sokaklarda dolaştı, ev ziyaretlerine geldi ve mahalle halkıyla güven ilişkisi kurabilmemizi sağladı. Araştırma boyunca karşılaştığımız, bize yardımcı olan, bağlantılar kuran, tecrübe ve bilgisini bizimle paylaşan sosyal hizmet uzmanlarının mesleki performanslarından ve insanlarla kurdukları ilişkilerden çok etkilendiğimizi burada belirtmek isteriz.

Toplum Sağlığı Vakfı'nın (TOSAV) Ayazma Köyü (İstanbul) Sağlık Ocağında çalışan Dr. Ahmet Kaya ve hemşire Leyla Daş, büyük bir özveri, cesaret ve sabırla sürdürdükleri çalışmalarından edindikleri bilgi ve tecrübeleri bizimle paylaştılar. Her ikisine de teşekkür ederiz. Göç-Der (İstanbul) Başkanı Şefika Gürbüz ve diğer yetkililer, "zorunlu göç"le gelen ailelerle mülâkatlar yapmamıza yardımcı oldular. Umarız yaptığımız işe olan inanç ve güvenlerini boşa çıkarmamışızdır. Kadıköy Belediye Başkan Yardımcısı İnci Beşpınar, günlük temposunun hızına ve yoğunluğuna karşın bizimle yakından ilgilendi, gerekli bağlantıları kurmamıza yardımcı oldu. Hem ona, hem de Kadıköy Belediyesi Aile Danışma Merkezi çalışanlarına, yardımları için minnettârız. Çayırbaşı Mahallesi (Sarıyer) Muhtarı Yaman Ertul, hiç tanımadığımız ve herhangi bir bağlantımızın olmadığı bir mahalleye girebilmemizi, ev ziyaretleri yapmamızı sağladı; bize mahalleye ilişkin pek çok bilgi verdi. Cem Vakfı eğitim sorumlusu Ruşen Fer, Yenibosna, Kâğıthane ve Gazi Cemevlerine ulaşmamızı sağladı. Her ikisine de müteşekkiriz. Ülkü Ocakları Genel Başkan Yardımcısı Alişan Satılmış ve Nizam-ı Alem Ocakları Kurucu Başkanı Servet Avcı, kendilerine bağlı ocaklarda görüşmeler yapabilmemizi sağladılar; teşekkür ederiz. Konya ve Erzurum Büyükşehir Belediyeleri Sağlık ve Sosyal Hizmet birimlerindeki uzmanlara, Erzurum Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne, Hayra Hizmet Vakfı Başkanı Hasan Hüseyin Varol ve Şefkat-Der Başkanı Hayrettin Bulan'a, Konya'daki çalışmalarımızda gerçek bir kılavuzluk örneği veren Doç. Dr. Abdul-

lah Topçuoğlu'na, Erzurum'da mülâkatların yapılacağı yer ve kişilerle ilgili yardımlarını minnetle anacağımız Yrd. Doç. Dr. Nurinisa Esenbuga'ya teşekkürü borç biliriz. GAP Bölge Müdürü Erkan Alemdaroğlu ve Sosyal Hizmet Uzmanı Gülşah Dağgül, Urfa'daki çalışmalarımızda yardımcı oldular, kendilerine çok teşekkür ederiz.

Şerife Geniş, Nuray Aksakal, Mücella Şencan Çiğdem ve Cengiz Çiftçi, mülâkatlar yaparak araştırmanın bir parçası oldular. Onların katkıları, getirdikleri farklı bakış açıları, mülâkatlar sırasında kurdukları sıcak ilişkiler, araştırmayı zenginleştirdi. Kendilerine şükran borçluyuz. Haftalar boyunca farklı hikâyeler, sesler, şiveler, konuşmalar ve suskunluklarla dolu kasetleri çözmek için uğraşan, bu süreçte anlatılarla bizim kadar yakın bir ilişki kuran Burak Özçetin, Deniz Türker, Safiye Yelda Kaya ve Tülay Taşkıran'a çok teşekkür ederiz. Erdem İlgi Akter, hem bantların çözülmesinde, hem de daha sonra mülâkatların yayına hazırlanmasında, büyük emek harcadı, proje asistanlığı yaptı. Araştırmaya yeniden ve farklı bir perspektiften bakmamızı sağladı. Her şey bittikten sonra ona teşekkür etmek, sahiden çok zevkli.

Bu araştırma boyunca yaşadığımız sıkıntıları bizimle paylaşan ve bize hep destek olan ailelerimize şükran borçluyuz. Zor bir araştırmaydı. Her birimizin tek tek hayatlarında önemli bir deneyim oldu. Bunu sadece akademik değil, kişisel bir "zenginleşme" olarak da yaşadık. Bu "zenginleşme"yi mümkün kılanlar, burada isimlerini anamadıklarımız, mülâkatları kendileriyle yaptığımız kadınlar ve erkeklerdi. Onlara araştırmaya katkıları için değil, çünkü zaten onlarsız bu çalışma mümkün olmazdı, ama işte bunun için teşekkür ediyoruz. Bu kitap, en az bizim kadar, onların da eseridir.

NECMI ERDOĞAN

GİRİŞ

YOKSULLARI DİNLEMEK

NECMİ ERDOĞAN

Türkiye'de yoksulluk, son yıllarda, "öteki Türkiye" tartışmalarıyla ve asıl önemlisi "kriz konjonktürü"nün devreye girmesiyle yeniden gündeme geldi/getirildi. Birçok kurumun yayımladığı "yoksullaşma" veya "yoksulluk sınırı" raporları, Dünya Bankası yardımları, "yoksullaşma hikâyeleri" vb. medyatik söylevlerin ana malzemesini oluşturdu. Öte yandan, halen yaşanmaya devam eden ekonomik kriz, uzunca bir süredir aşağılama deyimi olarak kullanılan "yoksulluk edebiyatı"nın yanı sıra, hâkim neoliberal *ethos*'a özgü "garibanizm" ya da "hakedilen yoksulluk"[1] horgörüsünü de besledi. Bu arada ortaya atılan ve "tehlikeli sınıflar" imgesiyle rezonans halinde olan "toplumsal patlama" miti pek de uzun sürmeyen bir parlama dönemi geçirdi ve hatta MGK gündemine girdi.

Yoksulluğa dair bugünkü tartışmaların büyük kısmında konjonktürel gerileme ve yoksullaşmaya vurgu yapılıyor ve "kriz konjonktürü"nden bağımsız olarak varolan yapısal yoksulluk

1 Garibanizm, epeydir medyada ve gündelik hayatta tedavüle sokulmuş bulunuyor. Ertuğrul Özkök'ün, "Türkiye'de iyi şeylerin olduğuna inanmayan" bir grup insanın tutumuna yönelik bu adlandırmasına, Gülay Göktürk ve Eser Karakaş, "hakedilen yoksulluk" kavramıyla katkıda bulunuyorlar. Buna göre, Türkiye'de ufak ufak herkesin (buna yoksullar da dahil) "sebeplendiği" bir "talan" sistemi var ve insanlar, çalışıp üretmek yerine, bu talan sisteminden kendilerine pay düşeceği günü beklemeyi tercih ediyorlar.

hâlâ pek gündemde değil. Elinizdeki bu kitap, yoksulluğu yoksulların kendi anlatılarından okumaya çalışan bir yöntem izliyor ve "kriz" öncesinde de yoksul olan, "kriz" geçtiğinde de yoksul olmaya devam edecek olan kişilerle yapılan mülâkatlara dayanıyor. Alan araştırması sırasında yaptığımız mülâkatların bir kısmının bant çözümünü de içeren bu çalışma, Türkiye'de kent yoksulluğunun kültürel ve siyasal formasyonunu çözümlemeyi hedefliyor. Kent yoksullarının içinde yaşadıkları toplumsal varoluş koşullarını, tahakküm ve sömürü ilişkilerini, marjinalleştirilme ve dışlanma süreçlerini nasıl anlamlandırdıklarını ve mevcut siyasal söylemlerle nasıl bir ilişki kurduklarını inceliyor. Yoksulluğu sınıfsal-kültürel hiyerarşiler, toplumsal cinsiyet, siyasal ve dinsel aidiyet, etniklik ve toplumsal mekân eksenleri üzerinden tartışıyor. Araştırmanın ele aldığı temalar, yoksulların kendilerine ve "zenginlere" dair imgeleri, toplumsal eşitsizliklerin ve hiyerarşilerin yoksullarda açtığı gizli yaralar, yoksulların siyasal süreçlerle olan ilişkileri ve özellikle de milliyetçilik, dinsellik, Alevîlik ve Kürt kimliğinin yoksulluğun anlamlandırılmasındaki etki(sizlik)leri, kadınların yoksulluğu yaşantılama biçimleri ve onunla başa çıkma mücadeleleri, yoksulların ev bağlamındaki mekânsal pratikleri etrafında odaklaşıyor.

Araştırma, yoksulluğu anlamak için, yoksulların dahil olduğu veya dışlandığı siyasal ve kültürel süreçlerin, yoksulların içinde yer aldıkları toplumsal hiyerarşiler ve iktidar ilişkileri karşısındaki konumlarının ve kendilerine ve başkalarına dair temsillerinin önemli olduğu noktasından hareket ediyor. Zira yoksulluk, ekonomik bir kategori olmanın yanı sıra, kişilerin içinde yaşadığı, anlamlandırdığı, başa çıkmak için çeşitli yöntemler geliştirdiği, toplumsal bir "durum"dur. Araştırmanın mevcut yoksulluk literatürünün içinde nerede yer aldığı ve yoksulluğun nasıl kavramsallaştırıldığı kitabın 1. Bölümündeki yazılarda ele alınıyor. Ancak, yoksulların kültürel pratikler alanındaki ve siyasal süreçlerdeki konumlarını anlamaya çalışan ve onların kendi anlatıları üzerine kurulu olan bu araştırmanın yoksulluğu "kültürelleştirmek" gibi bir kaygısının olmadığını özellikle vurgulayalım. Elbette ki günümüzdeki haliyle yoksulluk, global kapitalizmin kodladığı ve ürettiği bir olgudur; kapitalist aksiyomatiğin hem dışladığı ve hem de

üzerine kurulu olduğu "kurucu dışarısı"dır. Bu açıdan, yoksulluğu ekonomik göstergelerle sınırlı bir biçimde çözümlemek yetersiz olduğu gibi, yoksulların kendi toplumsal konumlarına dair hissettikleri, yaşantıladıkları ve ifade ettikleri ile sınırlı bir biçimde değerlendirmek de yetersiz kalır. Yoksullarla mülâkatlara dayanan bu çalışmanın, onların toplumsal konumlarının bu konumlara dair öznel bakışları sorununa indirgenebileceği gibi bir içerimi yok. Onların yaşantılarının bu konumların kendini kazıdığı yüzeylere indirgenebileceği gibi bir içerimi de söz konusu değil. Öznel yaşantılar, hatıralar, hikâyeler, görüşler, kaygılar, düşünceler ile bunların ötesine gidebilen, "bilinci" aşabilen belirli toplumsal koşullar arasındaki bağı incelemeyi hedefledik. Bu ise, yoksulların gündelik hayat pratikleri ve anlatıları ile bunların toplumsal-tarihsel bağlamı arasındaki ilişkiye dikkat etmeyi gerektirir. Bunu yeterince yapamamış ve zaman zaman yoksulların anlatılarının içinde kaybolmuş olsak bile, "toplumsal makrokozmos"un çözümlenmesini besleyebilecek bir mikrolojik katkı yapabilmiş olduğumuzu ümit ediyoruz.

* * *

Yürüttüğümüz alan araştırmasının kapsam ve yönteminin açıklanmasını sonraya saklayarak, çalışmamızda hangi temaların nasıl ele alındığını aktaralım. Daha önce *Toplum ve Bilim* dergisinin "Yoksulluk ve Yoksunluk" (89.) sayısında yayımlanmış olan "Garibanların Dünyası" başlıklı yazım, alan araştırmasına başlamadan önce, çalışmanın problematiğini oluşturmak için yazılmış, başlangıç niteliğinde bir metin. Hem çalışmanın kavramsal çerçevesini –en azından kısmen– çizmesi ve hem de araştırmanın başta tasarlandığı şekil ile "sahada" aldığı şeklin karşılaştırılabilmesini sağlaması nedeniyle kitaba koymayı uygun bulduk. Bu yazıda ortaya attığım tema ve soruları, onun devamı niteliğinde olan "Yok-sanma" başlıklı yazıda, yaptığımız mülâkatlar ışığında tartışıyorum. Yoksul-mâdunların kültürel temsillerini, içinde telaffuz edildikleri tahakküm ve sömürü ilişkileriyle kopmaz bir bağı olan "bak-ış-ma", "konuş-ma", "hisset-me", "dokun-ma", "idare et-me" ve "kabullenme-me" pratikleri ekseninde inceliyorum. Anlatıların, toplumsal ilişkilerin gözmerkezli bir özellik kazandı-

ğına işaret ettiğini ve yoksul-mâdunların toplumsal hiyerarşi ve farkları, kendilerinin aşağılandığı, dikey ve hiyerarşik bir bakış ilişkisi olarak yaşantıladıklarını iddia ediyorum. Sesini duyurma isteği ve konuşmaktan kaçınma şeklindeki iki karşıt eğilime dikkat çekiyorum. Yoksulluğun nasıl bedene kazındığını ve bedenin nasıl bir yoğunluklar yüzeyi olarak işlediğini, zenginlerin kendilerini hayvanla özdeşleştirdiklerini söyleyen yoksul-mâdunların "fark yaralarını" ve bu yaralar karşısında kendiliğin konumunu inceliyorum. Yoksul-mâdunların gündelik hayat pratiklerinde, iktidar ilişkileri karşısında ve hatta bizimle görüşürken başvurdukları taktik yaratıcılık biçimlerini ele alıyorum. Ayrıca, yoksul-mâdunların anlam haritalarında, eşitlik, adalet, devlet ve kurtuluş gibi temaların hegemonik süreçlerle olan ilişkisini ortaya koymaya çalışıyorum ve neoliberal ortodoksinin görüştüğümüz yoksul-mâdunlar açısından hegemonik bir kod olarak işlemediğini savunuyorum. "Ağır Çekim Yoksulluk" başlıklı kısa yazıda ise, yoksulluk konulu televizyon programlarında yoksulluğun söylemsel olarak nasıl kurulduğunu ve yoksul-mâdunların bu programlara nasıl "baktıklarını" tartışıyorum.

Aksu Bora, kadınların yoksulluğu nasıl yaşantıladıklarını inceleyen yazısında, "olmayanın idaresi" üzerinde yoğunlaşıyor. Yoksulluk tartışmalarında sık sık varsayılan dayanışma ağlarındaki ciddi zayıflamaya ve hanelerin kendi içine kapanmaya meyletmesine dikkat çekiyor. Bora, dayanışma ağlarının dışında kalan hanelerdeki kadınların formel veya enformel sektörde ücretli iş bulmalarının önündeki yapısal engellere de işaret ederek, bu koşullarda çeşitli kurumlarca verilen ayni-nakdi yardımların hayati bir önem taşıdığını vurguluyor. Yardım yapan kuruluşlarla genellikle erkeklerin değil de, kadınların ilişki kurmasının anlamını sorguluyor. Bora, yoksul kadınların sağlık ve beslenme sorunlarıyla nasıl başa çıkmaya çalıştıklarını da irdeliyor. Ayrıca, yoksulların hayallerinin odağında, imkânsız görünse de, çocukların "okuyup kendini kurtarmasının" ve "bir ev sahibi olmanın" bulunduğunu vurguluyor. Bora'nın yazısı, evlilik, cinsiyet rolleri, kadınlık ve erkekliğin yoksullarca nasıl anlamlandırıldığını da ortaya koyuyor. Ersan Ocak'ın yazısı ise, yoksulun yoksulluğunu en derin biçimde yaşadığı yer olan evi inceliyor. Yoksulların yaşadığı mekânları yapılan-

dıran makro süreçlerin önemini teslim etmekle birlikte, mekânın kendisini bir gündelik hayat pratiği olarak ele alıyor ve yoksulların yaşadıkları evi nasıl yaşantılandıklarını tartışıyor. Ocak'a göre, yoksul yoksulluğunu evinin içine çekilerek örter ve yoksulun evi yoksulluğun sıkıntılarının biriktirildiği bir kabuğa dönüşür. Bu ev ya kentin çeperinde ve görülmeyecek kadar uzakta, ya kentin yerleşime uygun olmayan alanlarında ya da çöküntü alanlarının mistifiye edilmiş cephesinin ardındadır. Yoksullar, durumu daha iyi olanların apartmanlarına en fazla, arka bahçedeki müştemilatta ya da ışıksız, rutubetli, bodrum katındaki dairede yaşayarak sızabilirler. Ocak, bu evin esas mahkumunun kadınlar olduğunu ve sağlıksız koşullarından da en çok kadınlar ve çocukların etkilendiğini vurguluyor. Yoksulun evindeki sıkıntının nüfusun kalabalığına karşın alanın dar olmasıyla daha da yoğunlaştığını ve bahçe, kapı önü ve balkonun bu sıkıntıdan kaçmayı sağlayan ara mekânlar olduğunu belirtiyor. Ancak, Ocak'a göre, bu mekânlarda dahi yoksulun kaçamayacağı şey, kendi durumunu her an ona hatırlatan evinin düşüklüğüdür.

Kemal Can'ın yoksulların anlatıları ışığında yoksulluk ve milliyetçilik ilişkisini tartışan yazısı, bu ilişkinin hem temsil, hem de etkileme düzeyinde doğrudan bir ilişki olarak ortaya çıkmadığını gösteriyor. Bu "ilişkisizliğin" gerisinde, yoksulların özgül konumları, yoksulluk ve zenginlik algıları kadar, Türkiye'de milliyetçiliğin özgün biçimlerinin de etkisi olduğunu söylüyor. Can, milliyetçiliğin asıl olarak yoksulluk tehdidi altındaki alt-orta sınıflar üzerinde etkili olduğunu, "mutlak yoksulluk" sınırına inildikçe – ve özellikle de büyük kentlerde– milliyetçi refleksler ve milliyetçilikle kurulan ilişkinin önemsizleştiğini vurguluyor. Yoksulların yoksulluk durumundan hareketle siyasal temsil biçimleriyle kurdukları ilişkinin zayıflığının, milliyetçilik için de fazlasıyla geçerli olduğunu ortaya koyuyor. Can'ın, yoksulların dilleri ile milliyetçi söylem arasındaki benzerliğin bir hegemonik bağ olduğu anlamına gelmediği argümanı benim "Yok-sanma" başlıklı yazıda yaptığım hegemonik pratikler tartışmasıyla da paralellik gösteriyor. Kemal Can, daha önce *Toplum ve Bilim*'in "Yoksulluk ve Yoksunluk" sayısında da yayımlanmış olan "Şanlıurfa'da Yoksulluk Manzaraları" başlıklı yazısında ise, metropoller ile diğer kentler arasın-

da yoksulluğun kültürel ve siyasal görünümleri açısından bir karşılaştırma yapılabilmesini sağlıyor. Öte yandan, Ahmet Çiğdem, dinsellik ve yoksulluk arasındaki ilişkinin nasıl ve hangi düzeylerde kurulabileceğini inceliyor. Dinin yoksulluğu ve zenginliği nasıl gördüğünü tartışarak, bu görüşün pratikte nasıl işlediğini sergilemeye çalışıyor. Çiğdem, Kemal Can'ın milliyetçilik bağlamında söylediklerine benzer bir şekilde, yoksulların sıklıkla dinsel kavram ve sembollere başvurmalarına rağmen, bu dinselliğin gevşek bir örüntü oluşturduğunu savunuyor. Yoksulların dinsellik sözlüklerinin içeriksiz kavramlardan meydana geldiğini ve bu durumun, özellikle "Tanrı" kavramının her şeyi açıklayabilecek bir kapsamda ve fakat kuşkulu ve muğlak bir şekilde kullanılmasında kendini gösterdiğini belirtiyor. Çiğdem, ayrıca, Türkiye'de dinselliğin yoksulluk durumuna muhalif bir tutum geliştirilmesi ya da – daha iyimser bir ifadeyle– yoksulluğun aşılması için gerekli siyasal dili üretemediğini de ortaya koyuyor.

Mustafa Şen'in yazısı, Alevî ve Kürt yoksulların anlatılarından yola çıkarak, etnik ve dinsel kökene dayalı kimlik ile yoksulluk ilişkisini, yoksulluk, zenginlik ve dayanışmaya ilişkin algı ve anlatıları ele alıyor. Kökene dayalı dayanışma-yardımlaşma ağlarını, Sahlins'in karşılıklılık ilişkileri üzerine geliştirdiği kavramsal-analitik modeli esas alarak incelemeye çalışıyor. Şen, hırsı, yarışmayı, rekabeti, bireysel çıkarı öne çıkaran neo-liberal ethosun yoksul kesimlerin kökene dayalı dayanışma-yardımlaşma ilişkileri sayesinde kullanabilecekleri-ulaşabilecekleri kaynakları erittiğini ve toplumun adaletçi ve eşitlikçi potansiyelini çökerterek, yoksulların dayanışma-yardımlaşma algılarını derinden etkilediğini ileri sürüyor. Araştırma ekibinde yer almayan Ömer Laçiner'in yazısı ise, bizim zaman zaman içinde kaybolduğumuzu hissettiğimiz araştırmaya ve yoksulluğa dair "dışarıdan" bir sonsöz. Laçiner, tarihsel bir perspektiften, yoksulluğun toplumsal konumundaki dönüşümlere dikkat çekiyor ve günümüzdeki yoksulluğu anlamak için yeni kavramlara ihtiyaç olduğunu vurguluyor. Yeni yoksulların, eskisinden nitel olarak farklı bir şekilde, kendilerini toplumun genel işleyişinde zorunlu, vazgeçilmez bir işlev sahibi olarak görememeye başladıklarını ve kendilerinin dışlandığı mekanizmalara karşı öfkesizliklerinin de bu işlevsizlik hissi ile ilgili olduğunu savunuyor.

* * *

Araştırmanın Türkiye'de kent yoksulluğunun bütününe dair genellemelere ulaşması gibi bir amacımız veya iddiamız baştan beri olmadı. Yoksulluğu "temsil edebilecek" bir "kapsam" ve "örneklem" seçme kaygısıyla değil, yoksul-mâdunların "radikal heterojenliği"ni ve yoksulluk-mâduniyetin aldığı tekil biçimleri anlama kaygısıyla hareket ettik. Herhangi bir biçimde seçilmiş, sınırlı bir grup insanla yapılan anket veya mülâkatlardan hareketle yoksulların geneline dair sonuçlar çıkarmaktan çok, onların tanıklıklarının toplumsala dair ipuçları veren insani deneyimler olarak alınmasının ve toplumsalın bu kişiler üzerindeki etkisinin tartışılmasının daha anlamlı olduğunu düşündük.

Alan araştırmasını temel olarak İstanbul ve Ankara'da yürüttük. Ama metropollerdeki yoksulluk ile diğer kentlerdeki yoksulluk arasındaki olası farklar hakkında fikir edinebilmek için Urfa, Erzurum ve Konya'da da bazı görüşmeler yaptık. Araştırmamızı, İstanbul'da Tarlabaşı, Ayazma Köyü, Gazi Mahallesi, Beyoğlu Çocuk ve Gençlik Merkezi, Yenibosna, Çayırbaşı (Sarıyer), Nurtepe (Kâğıthane), İçerenköy, Küçükbakkalköy ve Kayışdağı'nda (Kadıköy); Ankara'da ise, esasen Mamak, Altındağ ve Sincan ilçelerinde, Şafaktepe, Ege Mahallesi, Fatih ve Yenidoğan gibi mahallelerde ve Ulus Çocuk ve Gençlik Merkezinde gerçekleştirdik. Ayrıca, Ankara'da, çeşitli yerlerdeki Ülkü Ocakları ve Alperen Ocakları'nda da mülâkatlar yaptık.

Yoksullukla ilgilenen kuruluşlarda çalışanlar dahil olmak üzere, yaklaşık 180 kişinin yer aldığı, toplam 160 mülâkat yaptık. Görüşeceğimiz kişilerin seçiminde şu ölçütleri kullandık: Öncelikle, yoksulluğu "nesnel" bir ekonomik kategori olarak tanımlayıp "ölçmek" gibi bir problematiğimiz olmadığı ve kendilerini yoksul hisseden veya addeden insanların kültürel ve siyasal temsillerini kavramaya çalıştığımız için, kesin sınırlarla tanımlanmış, belirli bir "gelir grubu" ile kendimizi sınırlamadık. Bizim açımızdan, asgari ücretle yaşayan bir ailenin kendi durumunu "iyi" görmesi ve yoksul olanın düzenli geliri olmayan komşusu olduğunu söylemesi veya herhangi bir biçimde tanımlanmış "yoksulluk sınırı"nın üstündeki insanların dahi kendilerini yoksul addedebilmeleri

önemliydi. Ancak, görüştüğümüz kişilerin ezici çoğunluğunu hiçbir kazancı olmayan ve yardımlarla yaşayanlar, düzenli bir işi veya geliri olmayıp iş buldukça çalışanlar, asgari ücret veya onun biraz üstünde bir ücret alanlar oluşturdu. Cinsiyet, yaş, siyasal, dinsel ve etnik aidiyet ve mekânsal konumların dengesine ve çeşitliliğine özen gösterdik. Bu çerçevede, çocuklar, gençler, yaşlılar; çalışan, çalışmayan ve hane reisi olan kadınlar; işsiz, düzenli bir işi olmayan veya formel ya da enformel sektörde düşük ücretle çalışan erkekler; kentte yerleşik veya yeni göçmüş olan aileler, kentin içindeki çöküntü alanlarında ve kentin çeperinde oturanlar; sünni-Türkler, Alevîler ve özellikle son on yılda "zorunlu göç"le metropollere gelen Kürtler; herhangi bir siyasal aidiyeti olmayanlar (ki büyük bir kısmı oluşturuyor), çeşitli partilere "oy verenler", Ülkü Ocakları'na ve Alperen Ocakları'na devam eden gençler ile mülâkatlar yaptık. Ayrıca, az sayıda da olsa, yoksullukla ilgili faaliyetlerde bulunan kurum ve kuruluşlarda çalışan sosyal hizmet uzmanları ve yöneticiler ile de görüştük.

Görüşeceğimiz kişilere, çeşitli kişi, kurum veya kuruluşların referansıyla ulaştık. Bu amaçla, Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, Gazi Mahallesi, Sincan, Şafaktepe ve Altındağ Toplum Merkezleri ve Beyoğlu ve Ulus Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yoksul ailelerle kurdukları ilişkilerden yararlandık. Ayrıca, Göç-Der, Cem Vakfı, çeşitli cemevleri, Kadıköy Belediyesi Aile Danışma Merkezi ve muhtarlıkların bağlantılarına başvurduk. Zaman zaman, böylesi kurumsal bağlantılarla ulaştığımız kişilerin referanslarıyla, onların komşu, tanıdık veya akrabalarıyla da görüştük. Önemli ölçüde yardım sağlayan kurumlardaki uzmanların ilişkilerine başvurmamız ve görüştüğümüz kişilerin büyük bir kısmının yardım için başvuruda bulunmuş olanlardan oluşmasının insanların bizimle konuşurken yardım beklentisi içinde olmaları (bu beklentiyle zaman zaman durumlarını daha da dramatize etmeleri) veya bizi "resmi görevli" sanmalarına neden olmak gibi handikapları oldu. Kim olduğumuzu ve amacımızı baştan açık seçik anlatarak bu handikapları aşmaya çalıştık. Özellikle sık sık ilişkilerine başvurduğumuz sosyal hizmet uzmanlarının insanlarla kurdukları ilişkilerin "resmi" olmanın çok ötesine geçmesi, samimi ve dostane olması işimizi oldukça kolaylaştırdı; kurum-

sal bağlantıları bir avantaja dönüştürdü. Başka şeylerin yanı sıra ve ötesinde, insanların mahremiyetlerini, duygularını, kaygılarını vb. anlamaya yönelik olan mülâkatlar için "rasgele kapı çalmak" yerine çeşitli bağlantılara başvurmanın çok daha isabetli olacağını düşündük. Nitekim, sosyal hizmet uzmanı Metin Polat'ın Tarlabaşı'nda mahalleli ile kurduğu sıcak ilişkilerden ya da Göç-Der yetkililerinin Ayazma Köyü'ndeki zorunlu göçle gelen Kürtlerle bağlantılarından yararlanmamış olsaydık, mülâkat yaptığımız kişiler bizimle o kadar rahat ve içten bir şekilde konuşmayabilirlerdi ve hatta hiç görüşmek istemeyebilirlerdi.

Alan araştırması, yoksulların hayat hikâyelerini, kişisel tanıklıklarını ve düşüncelerini öğrenmeye yönelik yarı yapılandırılmış mülâkatlara dayanıyor. Ayrıca, mahalle, sokak, ev, duruş ve jestler, bakışlar vb. ile ilgili etnografik bilgiler de topladık. Mülâkatlarda, olabildiğince "aktif ve metodik bir dinleme" yöntemini uygulamaya çalıştık. Araştırdığımız konular veya temalar ile ilgili kimi temel sorular kafamızda olsa da, bunları görüştüğümüz kişilerin özelliklerine göre formüle ettik. Her durumda, herkese aynı soruları sormak yerine, kişilerin anlatılarına, hayat hikâyelerine, kaygılarına, sorun addettikleri şeylere uygun sorular formüle etmeye çalıştık. Yani mülâkatları, bizim öğrenmek istediklerimizden çok, onların dert ettikleri ve anlatmak istedikleri şeylere dayandırmayı gözettik. Bu yüzden, başkalarına sorduğumuz konuları hiç açmadığımız veya başkalarıyla konuşmadığımız şeyleri de konuştuğumuz, anlık ve kendiliğinden gelişen diyalogları içeren mülâkatlar da oldu. Zaman zaman aynı ailenin birden fazla üyesiyle mülâkat yaparak, aynı hanedeki farklı anlatıları veya aynı hikâyenin farklı versiyonlarını karşılaştırmaya çalıştık. Ayrıca, genel olarak her bir mülâkatta tek bir kişiyle görüştüysek de, fırsat bulduğumuz birkaç durumda, kendiliğinden gelişen "odak grup" görüşmeleri de yaptık. Bazı durumlarda da, çeşitli nedenlerle iki kişiyle (karı koca veya iki kardeş gibi) birden mülâkat yaptık.

Yoksulluğun siyasal ve kültürel temsillerini yoksulların anlatılarına dayanarak araştırmanın bazı tipik epistemolojik, metodolojik ve etnografik sorunları olduğunu teslim etmeliyiz. Yoksul-mâdunların temsilleri ile bu temsillere dair teorik-akademik söylem ara-

sında temel bir fark var. Yoksulların kültürlerine derin bir sempati beslesek dahi aşılamaz bir dışsallık söz konusu. Araştırmacılar olarak bizlerin toplumsal konumlarımız, tarihsel ve entelektüel yaşantılarımız incelemeyi amaçladığımız yoksullarınkilerle aynı değil elbette.[2] Ancak, temsilin veya adlandırmanın özü itibarıyla sorunlu olduğunu söylemek, böyle bir araştırmayı gereksiz addetmek ve kendini tam da bu arzunun sorgulanmasıyla sınırlamak anlamına gelmez. "Kendi kendilerini adlandırmak istemeyenleri niye adlandıralım?", "Konuşmak istemeyenleri niye konuşturalım?" veya "Bizim sınırlayıcı epistemik çerçevemizin dışında hayatlar yaşayan ve bunun kendileriyle olan ilgisini kuramayacak olan insanlara dair kavramlar üretmeye niye devam edelim?" gibi meşru sorularla yoksulların anlatıları ile bizim bunlara dair kavramlarımız arasındaki tekabüliyetsizliğe işaret etmenin ötesine geçmek gerektiğini düşünüyoruz. Aradaki bu boşluğun, bizim epistemik çerçevemizin kuruluşu açısından temel bir sorun olduğunu kabul ederek, kendi kendine dönük düşünümselliğin (*self-reflexivity*) ve disiplinin (*askesis*) sürekli canlı tutulmasını tek çıkar yol olarak görüyoruz. Bunu ne ölçüde başarabildiğimizi kestirebilecek durumda değiliz. Ancak, rahatlıkla söyleyebileceğimiz bir nokta var: Bu tarz bir sorgulama yalnızca "çözümleme nesnesi"ni değil, araştırmacıyı da "yerinden etmeyi" içerir. Bu açıdan, bizim araştırmamız, her birimizin kendi kişisel (toplumsal, kültürel, akademik vb.) konumunu –en azından kısmen ve yer yer sarsıcı bir şekilde– sorgulamasını sağladı.

* * *

Kitabın 2. Bölümünde, yaptığımız mülâkatların bir bölümü yer alıyor. Araştırma sonuçlarının tartışıldığı metinlerle birlikte mülâkatları da yayımlamaya daha başta karar vermiştik. Nitekim, mülâkat yaptığımız kişileri de görüşmeden önce bilgilendirdik. (Ancak, araştırma sırasında karşılaştığımız kimi uygunsuz koşullar nedeniyle yayımlanabileceğini söyleyemediğimiz istisnalar da oldu.) Mülâkatları yayımlamak istememizin temel nedenleri şunlar: Birincisi, yoksulların ekonomik olduğu gibi, kültürel ve si-

2 Bu tartışma için, bkz. Clifford ve Marcus (1986) ve mâduniyet çalışmaları ile ilgili olarak, bkz. Surin (2001).

yasal üretim süreçlerinden de dışlandığına işaret eden ve "mâdunun konuşmasını" sorunsallaştıran bir çalışmanın, tartıştığı anlatıları, tanıklıkları veya hayat hikâyelerini yalnızca kendi yazı ekonomisine göre yeniden anlatması, aktarması veya alıntılaması sorunlu olurdu. Bizatihi, böyle bir akademik araştırmanın, mâduniyetin ve onun içinde üretildiği toplumsal ilişkilerin yeniden üretimiyle kaçınılmaz olarak iç içe olduğu düşünüldüğünde, zaten tümüyle kaçamayacağımız susturma mekanizmalarına peşinen katılmış olurduk.

Aslında bu birinci nedeni de sorunsallaştıran ikinci bir neden, yoksulların "sesine kulak verme" ile ilgili. Mülâkatları yayımlamakla, yoksulları sorunsuz bir şekilde temsil ettiğimizi düşünmüyoruz elbette. Yani, akademik söylem içinden yoksulların sözcelerine yapılan ampirik, metaforik, figüratif atıflar, onları temsil etmiş olmayacağı gibi, mülâkatları –yoksulları kamera karşısına geçirerek konuşturmaya benzer bir şekilde, ama yazılı olarak– yayımlamak da yoksulların "gerçek" veya "otantik" sesini duyurmak anlamına gelmez. Zira biliyoruz ki yoksulluk, başka şeylerin yanı sıra, böyle bir konumun alınamamasını, kendine ait ve toplumsal olarak saygın ve meşru addedilen bir dille konuşamamayı da içeriyor. Örneklerde görülebileceği üzere, bir yandan aşağılanmaya itiraz ederken, öbür yandan kendi dilini, anlatımını beğenmeyebilen veya kendi düşüncelerini değersiz bulabilen yoksulların, "kendini anlatma" ile "başkasının dilinde" konuşma arasındaki konumlarının anlaşılabilmesi için de mülâkatların yayımlanması gerektiğini düşündük. Zaten, yoksulluk, "kendini ifade edecek araçlara" sahip olamamak, "düzgün cümleler kuramamak", soruları anlamamak veya konuşurken insanın aklının sürekli kucağındaki hasta çocuğuna gitmesidir de.

Bununla ilişkili olan üçüncü neden, temsil edilebilecek homojen, bütünsel, özsel, aslî ve tek bir "yoksul dili" veya "bilinci" olmadığı gibi, aynı toplumsal ilişkiler sisteminin ürettiği yoksulluğun nasıl birbirinden farklı, tekil biçimlerde yaşandığına işaret etmek istememizdir. Yaşanılan yer, cinsiyet, yaş, dinsel inanç, etnik kimlik, aile, hastalık, "başa gelen olaylar", "şanssızlıklar" birbirinden farklı anlatılar, tanıklıklar, anlamlar örüyor. Fakat bu tekillikler de, aynı toplumsal tahakküm ve tâbiyet ilişkilerine bağ-

lı bir şekilde, ortak veya benzer talepler, pratikler, duygular veya "anlam dünyaları" üretiyor. Okurların, bizim çözümlemelerimizde ele aldığımız –daha doğrusu binlerce sayfalık anlatılardan "çekip çıkardığımız"– pratiklerin, durumların, inançların, duyguların ve sözlerin hangi somut bağlamda tecrübe veya ifade edildiğini değerlendirebilmeleri için mülâkatları da okuyabilmeleri gerekiyordu. Yani tekilliğe ve onun indirgenemezliğine hakkını veremeyecek olsak bile, bu kaygıyı canlı tutmalıydık. Bu açıdan, tekil bir kişinin herhangi bir soru karşısında susmasını veya başından geçenleri anlatırken ağladığı durumları "sessizlik olur" veya "ağlar" şeklinde de olsa kaydetmek, olası etnografik değerinin ötesinde, ona, onun hayatına ve anlatısına saygılı olmaya ve –onun pratik hayatı açısından çok şey ifade etmese de– "adaletsizliklerin" dışlanan, değersiz addedilen anlatılarına karşı âdil olmaya çalışmamızın bir ifadesidir. Tabii, bu ve benzeri hassasiyetler, bizim onlara karşı uyguladığımız epistemik şiddetin kefaretini hiçbir şekilde tam olarak ödememizi sağlamayacak sembolik jestlerden ibarettir.

Bir başka neden, bizim çözümlemelerimizin birer okuma edimi olması ve başkalarının aynı anlatıları farklı ve hatta karşıt biçimlerde, bizim baktığımız perspektiflerden başka –sosyolojik, dilbilimsel, psikoanalitik, siyasal vb.– perspektiflerle okuyabilmelerine olanak sağlamayı düşünmemizdi. En az bunlar kadar önemli olan bir neden de, bizzat mülâkat pratiğinin tarafları arasında kurulan ilişkinin, tüm boyutlarıyla değilse bile sözel yönüyle okurlara sunulması, mülâkatları yapanların konuşmalarının da –yukarıdakine benzer şekilde, metodolojik, sosyolojik, dilbilimsel, psikoanalitik, siyasal olarak– masaya yatırılabilmesini sağlamaktı. Toplumsal sömürü ve tahakküm ilişkilerinin ürettiği yoksulluğu konu alan bir araştırmanın kendisi bu ilişkilerin bir uğrağıdır. Yani görüşenler ile görüşülenler arasındaki ilişkide (karşılaşma koşullarında, karşılıklı konumlandırma ve anlamlandırmada ve karşılıklı dillerde) söz konusu olan eşitsizliğin ve epistemik, sembolik ve kültürel şiddetin –ki sayısız örneklerinden biri yaşlı bir adamın oğlu yaşındaki araştırmacıya "abi" demesidir– toplumsal ilişkileri maddileştirdiğine, kısacası yoksullarla konuştuğumuz şeyin, aynı zamanda onlarla konuşma edimimizde de ya-

şanan –onların ve bizim yaşadığımız– bir şey olduğuna dikkat çekmek istedik.

Yayımlanacak mülâkatların seçilmesinde ise şu ölçütlere başvurduk: Öncelikle, en "çarpıcı", "dramatik", "güzel" veya "anlamlı" addedilebilecek mülâkatlardan ibaret bir seçki yapmak kaygısı taşımadık. Böyle bir tercih, idealize ve romantize eden bir söylemsel stratejiye dayanacağı ölçüde, yoksulluğa dair hâkim temsil tarzlarından birine dahil olmak anlamına gelecekti. Az veya gönülsüz konuşanların da, konuşmayı çok sevenlerin de, bize göre (ve bizim perspektiflerimiz açısından) "çok şey" söyleyenlerin de, "pek bir şey" söylemeyenlerin de yer alması gerektiğini düşündük. Bununla ilişkili olarak, yayımlanacak olanların, görüştüğümüz insanların toplumsal konumlarının çeşitliliğini olabildiğince yansıtmasını sağlamaya çalıştık. İş(sizlik), cinsiyet, yaş, kent ve mahalle, dinsel ve etnik aidiyet, siyasal konum vb. açılardan farklı insanlarla yaptığımız mülâkatlara yer vermeyi gözettik. Aynı ailenin farklı bireyleriyle yaptığımız mülâkatlardan da örnekler koyarak, farklı anlatıların karşılaştırılabilmesine olanak tanımak istedik. Yayımlanması gerektiğini düşündüğümüz birtakım mülâkatları ise, bant kaydındaki sorunlar veya yalnızca notlarının olması gibi teknik nedenlerden dolayı dışarıda bırakmak zorunda kaldık. Yoksul insanlarla yaptığımız mülâkatların yanı sıra, yoksullukla ilgili kurumlarda çalışan uzman kişilerle yaptığımız mülâkatlardan da birkaç örnek koyduk.

Mülâkatların yayına hazırlanması da, tıpkı seçimlerinde olduğu gibi, araştırmanın dayandığı akademik ve ideolojik-politik söylem açısından kurucu bir öneme sahipti. Mülâkatlara atılan başlıkların, yukarıda sözünü ettiğimiz dramatikleştirme ve romantikleştirme handikapına düşmeden, "özlü sözler"den küçük ayrıntılara dair cümlelere, ele aldığımız boyutlarla ilgili ifadelerden ilgisiz olanlarına kadar uzanan bir çeşitlilik göstermesine dikkat ettik. Başlıkları, bizim "esas nokta" diye gördüğümüz ifadeler yerine, insanların kendileri için esas gördüklerini veya dert ettiklerini düşündüğümüz konularla ilgili sözleri arasından ve hiç dokunmadan veya küçük sözdizimi müdahaleleri yaparak attık.

Kitabın sonunda, yaptığımız mülâkatların tablosu yer alıyor. Tabloda, mülâkatların yerleri, zamanları ve kim(ler) tarafından

yapıldığına ilişkin bilgilerin yanında, görüşülen kişilere dair yaş, köken, iş, gelir, aidiyet, oturduğu mekân, görüşme koşulları ve ortamına dair kısa etnografik bilgiler de bulunuyor. Ayrıca, dert ettikleri veya özledikleri şeylere veya duygularına/düşüncelerine dair kısa değinmeler de var. Ancak, bu değinmeleri, hiçbir şekilde görüştüğümüz insanları tümüyle temsil eden ve onların anlatılarının "özünü" oluşturan şeyler olarak görmediğimizi, bunları tablonun yalnızca "kuru bilgiler"den ibaret olmaması için koyduğumuzu vurgulamak isteriz. Zaten yayımladığımız mülâkatlar da, insanların tanıklıklarının ve anlatılarının indirgenemez olduğuna delalet ediyor.

Not: Metin içinde mülâkatlara atıf yaparken, görüştüğümüz kişilerin –bizim verdiğimiz– isimlerinden sonra "( )" içinde yaptığımız mülâkatın Tablodaki numarasını da verdik. Böylece, hem olası karışıklıkları önlemek ve hem de, okurların Mülâkat Tablosuna bakarak, atıfta bulunduğumuz kişilere dair kısa etnografik bilgilere kolayca ulaşabilmesini sağlamaya çalıştık.

I

Yoksulluk Üzerine

GARİBANLARIN DÜNYASI TÜRKİYE'DE YOKSULLARIN KÜLTÜREL TEMSİLLERİ ÜZERİNE İLK NOTLAR

NECMİ ERDOĞAN

"Günaydın Gello Dayı günaydın / Fakirliğin sembolü sadakatın timsali / ... / Sen Yirmibirinci asır Türkiyesi'nde / hâlâ açlıkla boğuşan / İnsanlığın kurbanı / Uygarlığın yabani adamı / ... / İnan Gello Dayı bu dünya / Sana beyhude bir dünya / Yıllardır alınteri hesapsız emeğin / Bir hırsıza hayat satın alıyor / Sadakatın dürüstlüğün o yüzsüze yem oluyor/ ... / Bugünün çilekeş işçisi / Yarının gariban efendisi / Gello Dayı günaydın."[1]

Son on yılda, Türkiye'deki kamusal tartışmalara zaman zaman da olsa musallat olan bir hayalet var: Yoksullar, varoşlar, sokak çocukları, "çöplük insanları" vb. tezahürleriyle yoksulluk/mâduniyet. Toplumsal mekânın siyasal kuruluşunu ve sayısal çoğunluğun sembolik olarak azınlık şeklinde sunulmasını ortaya koyan bir ifadeyle "öteki Türkiye"nin insanları. "Öteki Türkiye"ye gösterilen medyatik, politik-entelektüel ve bizatihi akademik ilginin (ki her nedense neredeyse münhasıran kent yoksulluğunu kapsıyor) söylemsel oluşum koşulları başlı başına tartışılmaya değer bir konudur. Böyle bir araştırma, bunların malul olduğu fobik, romantik-popülist, teknisist veya ampirisist yanılsamalara/ fantazmlara kapılmamaya ve bu bakıma kendi üretim koşullarına karşı "self-reflektif" olmayı ihmal etmemeye çalışan bir "Türkiye'de kent yoksulluğunun siyasal ve kültürel formasyonu" çalışması olabilir. "Yoksullar hakkında konuşmak" ile "yoksullar adına konuşmak" arasında, yoksulluğun mimetik veya akademik temsilleri ile siyasal temsilleri arasında sıkı bir ilişki olduğunu unutmamalıyız. Ele alınabilecek temel sorular şunlar: Yoksul/ mâdunlar marjinalleştirilme ve dışlanma süreçlerini nasıl anlamlandırıyorlar ve bu süreçlere nasıl bir tepki veriyorlar? Ne tür si-

1 Kahtalı Mıçı, "Gello Dayı Günaydın", "*Oy Gülüm*" adlı kasedinde.

yaset biçimleri geliştiriyorlar ve mevcut siyasal söylemlerle nasıl bir ilişki kuruyorlar?

Geç kapitalizme özgü global süreçlerin ("global piyasa disiplini", "esnek birikim", "çoğulluk", "çokkültürlülük", "bütünleşme", "sınırların kalkması" vb.) ve bunlarla etkileşim halindeki –Türkiye siyasetine hâkim olan– neo-liberal ortodoksinin toplumsal dışlama ve marjinalleştirme süreçlerine yeni biçimler verdiği söylenebilir. Özalcılığın yükselişiyle başlayan yeni zamanlarımızda, bir yandan gelir dağılımındaki eşitsizliklerin keskinleşmesi, sosyal güvenlik ve refah harcamalarının dramatik şekilde azalması, sosyal politika ve programların, sübvansiyonların ve destek alımlarının darbe yemesi, öbür yandan Türkiye toplumunun medyatik-televizüel merkezli ve hipermarket zihniyetli bir gösteri toplumuna dönüştürülmeye ve toplumsal-sınıfsal hiyerarşilerin doğallaştırılmaya çalışılması, "mali piyasaların derinliği" sorununun yanında itilen ve dışlanan yoksul/mâdun kesimlerin maruz kaldığı ekonomik, kültürel ve sembolik şiddetin derinliğinin esamesinin okunmaz olması ve dahası kültürel geleneğin eşitlikçi-adaletçi öğelerinin çözülmesi ve belki en fazlası –siyasal söylemlerin retorik atıfları haricinde– bir tür "siyasal ve kültürel bilinçdışı"na sürülmesi çeşitli biçimleriyle mâduniyetin –sembolik olarak değilse bile– toplumsal olarak "çevresel" (periferyal) ve azınlıkçı (minöriter) olan konumunu yeniden yapılandırdı ve özgül bir şekilde yeniden üretti. Türkiye toplumsal formasyonunun neo-liberal bir hatta radikal şekilde dönüşümü karşısında yoksul/mâdun kesimlere dair kabaca iki söylemin geliştiğini söylemek mümkün: "Garibanizm" ve romantizm. Birincisi, fukaralık edebiyatını kınayan neo-liberal söyleme özgü bir neolojizm. Bir neolojizm olarak da, bizzat türetildiği kelimenin kültürel gelenek içerisinde telaffuz edegeldiği semiyotik ile sinik bir yerinden edici ilişki içinde olması dikkate değer.[2] İkincisi ise, 1990'larda iyice etkisizleşen geleneksel sol popülizm bir yana bırakılırsa, özellikle İslâmî ve milliyetçi söylemlerin hegemonya arayışının bir parçası olarak ortaya çıkıyor. Burada, çoğu zaman sunulanın aksine yoksul/mâdun kesimlerle kurulan organik bir siyasal bağdan ve mobilizasyon-

2 Bkz. E. Özkök, "Garibanizm", *Hürriyet*, 30 Ocak 2001.

dan çok, milliyetçi-muhafazakâr söylemlerdeki "kutsal mazlumluğun psikopatolojisi"nin siyasal bilinçdışı ile sembolik etkileşimi söz konusu. Türkiye'deki (popüler) siyasal ve kültürel bilinçdışının poetikasını sunduğu söylenebilecek olan ve "kara çocuklar romatizmi"ni en veciz şekliyle dillendiren Özyol'un *Lanetli Sınıf*'ı (1999; 2000) ise, yoksulluk/mâduniyete dair sol ve İslâmî popülizmlerin nasıl olup da aynı "hissetme yapısından" beslendiğini, aynı gösterenleri paylaştığını ve hatta aynı metinde karar verilemez ve muğlak bir şekilde iç içe geçebildiğini göstermesi açısından dikkate değer.

Genel olarak yoksulluk literatürünün ezici bir çoğunluğunun politika oluşturma merkezli olduğu ve yoksulluğu azaltıcı veya önleyici programlar veya stratejiler geliştirmeyi hedeflediği söylenebilir. Politika oluşturma merkezli bakış, Dünya Bankası raporlarında olduğu gibi, yoksulluk algılarına yönelik araştırmalarda da kendini gösteriyor. Toplumun, seçkinlerin veya yoksulların yoksulluğu algılama ve yoksullukla ilişki kurma biçimleri yoksulluk karşıtı politikaların geçerliliği açısından önemli addediliyor ve "başarılı" toplumsal programların ancak bu algıları hesaba katarak geliştirebileceği savunuluyor (Mora, 2000: 7-8, 9). Yapılacak olan araştırma, bu tür "algılarla" ilgilenmesi açısından ilk bakışta bu çalışmalarla benzerlik gösterse de, farklı bir perspektife sahip olmalıdır. Zira söz konusu literatür, programlar, politikalar ve dahi yoksulları "anlama" çabaları, bunların gerçekleştirilmesini dolayımlayan "sivil toplum kuruluşları"nın pratikleri de dahil olmak üzere, yoksulluğa dair bir "yönetim zihniyetine" (*governmentality*) hizmet etmektedir. Böylece yoksulluk ve yoksullar, terimin geniş anlamıyla "polise edilmeye", düzenlenmeye, kodlanmaya, "sağlık kazandırılmaya", sermayenin mantığına uygun bir şekilde üretkenleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu bakıma, ele aldıkları kesimlerin "mağduru" olduğu iktidar ve tahakküm ilişkilerine "pozitif" ve "üretken" bir disiplin kazandırmaya ve "maddi sefaleti" azaltmaya çalışırken, "sembolik şiddet" de ürettikleri söylenebilir. Bu araştırmanın doğrudan konusu olmamakla birlikte, yoksullukla ilgili Türkiye'deki kamusal kurumsal mekanizmaların ("Fak-fuk-fon", "Yeşil kart", SHÇEK, yoksullara yardımla veya beceri kazandırmayla ilgilenen

STK'lar) nasıl ve hangi biçimlerde bir "yönetim zihniyeti" sergilediğinin –ve bunun tarihinin– incelenmesi gerekir. Bu noktada, "yoksul"u bir "toplumsal tip" olarak ele alan Simmel'in söylediklerini akılda tutmakta yarar var:

> "Birinin yoksul olması gerçeği, onun özgül 'yoksul' toplumsal kategorisine ait olduğu anlamına gelmez... [Yoksullar] ancak yardım edildikleri andan itibaren, yoksullukla tanımlanan bir grubun parçası haline gelirler. Bu grubu bir arada tutan şey, kendi üyeleri arasındaki etkileşim değil, bir bütün olarak toplumun ona karşı benimsediği kolektif tavırdır... Yoksulluk, nicel bir durum olarak kendi içinde tanımlanamaz; ancak özgül bir durumdan kaynaklanan toplumsal tepki açısından tanımlanabilir... Yoksulluk benzersiz bir sosyolojik fenomendir: Birtakım bireyler, tamamen bireysel bir kaderle bütünün içinde özgül bir organik konum işgal ederler; ama bu konum, bu kader ve durum tarafından değil, başkalarının bu durumu düzeltmeye çalışması gerçeği tarafından belirlenir" (akt. Coser, 1977: 183).

Bu yazıda yoksulluğun net bir tanımını yapmaya çalışmayacağız. Ancak, şuna dikkat çekelim ki, maddi yoksulluğu sefaletin tek ölçüsü olarak almak, sefaletin başka yüzlerini/yönlerini, "konumsal sefalet"i veya "sıradan sefalet"i es geçmeye yol açar (Bourdieu, 1999: 4). Burada, O. Lewis tarafından geliştirilen ve araştırmamızın konusuyla doğrudan ilişkili olan "yoksulluk kültürü" kavramına ilişkin bir not düşmekte de fayda var. "Yoksulluk kültürü", literatürde kullanıldığı şekliyle, yoksulluğu yeniden üreten ve içinde yer aldığı toplumsal formasyonun bütününden ayrı bir şekilde düşünülebilecek anlamlar, değerler, pratiklere atıfta bulunur ve yoksulluğu kadercilik, tembellik ve şiddet gibi "patolojilerle" açıklamak için kullanılır. Bu haliyle, yoksulları kınayıcı, suçlayıcı, aşağılayıcı söylemin bir parçasıdır. Biz ise, yoksulluğu yoksulların kendilerinden türeyen bir dizi kültürel özelliğin sonucu olarak görmek yerine, yoksulluğa ve yoksullara dair olarak siyasal-kültürel söylemlerce ve bizzat yoksullarca üretilen temsiller ile uğraşacağız. Ancak, Lewis'in "yoksulluk kültürü" analizi, "kurbanları suçlamanın" ötesinde, "yoksulların becerikliliğine", zekice buldukları çıkış yollarına ve alt sınıfların yoksulluğa karşı geliştirdikleri kültürel savunma mekanizmalarına dikkat çekmesi açısından

tümüyle yabana atılmaz (Harvey ve Reed, 1996). Bu açıdan, bizim burada başvuracağımız "idare etme sanatı" perspektifine malzeme sağlayabilecek niteliktedir.

Mâduniyet ve yoksulluk temsilleri

Yoksul/mâdun kesimlerin kendi varoluş koşulları hakkındaki kültürel temsilleri, yoksulluğa dair dışarıdan/yukarıdan temsiller ile ilişkilendirilerek incelenebilir. Böyle bir bakış, yoksulluğun temsil edildiği ideolojik-politik ve kültürel söylemlerin yoksul/mâdun öznenin diline nüfuz edip etmediğini, yoksulluğun meşrulaştırılması, doğallaştırılması veya haklılaştırmasının söz konusu olup olmadığını, yoksulluğun hangi ideolojik öğelere eklemlendiğini ve "direniş potansiyeli" adı verilen sorunu tartışmaya yarayacaktır. Denilebilir ki, yoksulluk tümüyle sembolleştirilememesi bakımından "anlama direnen" bir indirgenemez artıktır. Ve yoksullar ne kadar kendilerine ait olmayan, "ödünç alınmış bir söylem" (Bourdieu, 1999: 51) ile konuşsalar da, bu nihai ve mutlak bir hegemonik kapanımın gerçekleştiği ve yoksul/mâdun öznelerin "egemen ideoloji"ye tümüyle dahil edilerek, yoksulluğun ideolojik olarak tümüyle massedilebildiği anlamına gelmez. Bizzat yoksulların –televizüel, siyasal, dinsel vb. söylemlerden– ödünç alınmış bir dille konuşma pratiği, bu dil, konuşan öznenin dilinde "yabancı durduğu" ölçüde (Bakhtin, 1981) "bir başka adalet"in hayaleti tarafından sarsılır.

Yoksulların "tehlikeli sınıflar" (varoşlar, sokak çocukları vb.) olarak kurulduğu fobik temsiller, "fukara edebiyatı" (E. Özkök'ün "garibanizm"i) ve siyasal ve kültürel söylemlerde yoksulluğa dair popülizm (Özyol'un "lanetli sınıf"ı vb.), *Bam Teli* ve *Deniz Feneri* gibi programlarda yoksulluğun sunuluş tarzları üzerinde durulabilir. Yoksulluğun fobik, popülist ve ekonomist-teknisist temsilleri düzlemi memleketteki zihniyet dönüşümüne dair ipuçları da verebilir. Yoksulluğa ve yoksullara dair dışarıdan/yukarıdan temsillere ilişkin bu tartışma, yoksul/mâdun öznelerin "anlam haritaları"nın hegemonik süreçlerdeki konumunun tartışılmasına bağlanabilir. Yoksullarla konuşarak, hayat hikâyeleri, anekdotlar, deyişler vb. üzerinden yürütülecek bir analiz ile, bizzat yoksulla-

rın kendilerine dair bu temsilleri anlamlandırma tarzları, kendi imgeleri ve "toplumsal makrokozmos" ile kendi mikrokozmosları arasında kurdukları ilişkinin (hiyerarşi, farklılık, bağımlılık vs.) çeşitli, çelişkili, muğlak, tekil biçimleri incelenebilir. Bu çerçevede, yoksulların kendileri ile zengin/"yüksek" tabakalar arasındaki ilişkileri anlamlandırma/tecrübe etme tarzları, "öteki"ler ile karşılaşma anları, kendi varoluş koşullarıyla kurdukları "hayalî" ilişkiyi temsil biçimleri ele alınabilir. "Sembolik tersine çevirme", "statünün tersine çevrilmesi", "hiyerarşinin alt üst edilmesi", "kurtuluş teolojisi" ve "mileneryanizm" gibi çerçevelerin Türkiye'deki kentli yoksul/mâdun kesimlerin "anlam dünyalarında" yer bulup bulmadığı da tartışılabilir.

Aşağıdakinin yukarıdaki ile karşılaşma anlarının bir örneğine internetteki "itiraf.com" sitesinde yayımlanan, 26 yaşında olan ve İstanbul'da yaşayan bir erkeğe ait itirafta rastlıyoruz:

> "Ben bir gecekondu semtinde oturuyorum. Haliyle evimiz de gecekondu. (müstakil yani) Hayatım boyunca her yerde bundan eziklik duymuş olmamdan nefret ediyorum. Üniversitede, iş ortamında, ikili ilişkilerimde hep gizlenecek yegâne sırrım bu oldu. Bu ortamlarda, hep birisinin daha, benim gibi müstakil bir evde oturuyor olduğu gerçeğini duymak istedim. Hiç olmadı ama. Laf arasında geçen, alt kat, üst kat gibi apartmanvari sözcükler hep içimi acıtmıştır. Hep keşke demişimdir. Keşke, 'yan komşumuzun oğlu' diye başlayan bi cümle kurabilseydim diye içimden geçiriyorum. Şu yaşıma geldim hâlâ aynı şeyleri hissediyorum. En çok da adres yazmam ya da söylemem gerektiği zamanlar kızarıyorum. Ne fena değil mi? Utanıyorum."[3]

Dolayısıyla, adreste kullanılan "/" işareti yaşanan yerin bir apartman dairesi olup olmadığına işaret ederek, toplumsal bölünme ve hiyerarşilerin "yoğunlaşma noktası" olarak işleyen bir gösteren oluyor. Aynı rolü dilin, şivenin veya yemek yeme tarzının oynadığı durumlardan söz edilebilir.

Bu çerçevede, uzun bir soru listesi çıkarmak mümkün: Yoksul/mâdun özneler kendilerini tanımlayan, niteleyen, sınıflandıran toplumsal sınıflandırma şemalarını nasıl anlamlandırmakta veya alımlamaktadırlar? Bulundukları konumdan toplumsal hi-

3 http://www.itiraf.com, 13 Şubat 2001. Alıntının dili aynen korunmuştur.

yerarşileri nasıl görüyorlar? Öne sürüldüğü gibi kendi yoksulluklarını yeteneksizlik, beceriksizlik ekseninde doğallaştırdıkları ve meşrulaştırdıkları söylenebilir mi? Tam da bu meşrulaştırma ediminin başarısızlığa uğradığı momentler var mıdır? Hem toplumsal ayrımlara gücenmelerinden ve hem de kendi kişisel yetersizlikleri nedeniyle kendilerini suçlamalarından söz edebilir miyiz? (krş. Sennett, 1972: 73) Yoksulluğa dair hegemonik (ve dolayısıyla mâdun/yoksulların da dahil olduğu) bir "anlam" var mıdır? Yoksulluk yoksulların kendi anlatılarında (hikâyeler, özlü sözler, konuşmalar, anılar, inançlar, değerler vs.) hangi söylemlere ve hangi nirengi noktalarına eklemleniyor? Yoksulluğu meşrulaştırıcı sözceler kültürcl gclenekle nasıl bir ilişki içinde? "Adaletin bu mu dünya?" sitemi ile "yeteneksizlik" hissi birbirine göre nerede duruyor? "Kepenek altında er yatar" sözü ile literatürde var olduğu iddia edilen "aşağılık" hissi arasındaki eklemsizleşme-eklemlenme ilişkisi nedir? "Yatay boşalma kanalları"nın ya da psikanalitik terimlerle "yerinden edilmiş nefret"in (öfkenin daha "aşağı" olanlara, başka –etnik, dinsel, cinsel vs.– mâdun kesimlere yönelmesinin) yoksul anlam haritalarında bir rolü var mıdır? Sennett'ın (1972: 28-9) vurguladığı üzere, sınıf aynı zamanda bir özgürlük ve saygınlık sorunu olduğuna ve toplumsal hiyerarşiler, başka konumdakilerin yanı sıra yoksul/mâdun konumundakilerin de özgürlüğünü sınırladığına göre, onların özsaygılarına ve kendilerine verdiği değere ne oluyor? (Bu açıdan, savunmacı bir konum alıp almadıkları, kendi toplumsal-sınıfsal konumlarını kişisel bir durum gibi düşünüp düşünmedikleri ve kendilerini ve kendileri gibi olanları "değerli" ve "saygın" addedip etmedikleri önemli.) Dünyevi başarı ile kişisel değeri eşitledikleri söylenebilir mi? Bir tür meritokratik söylem muteber midir? Yoksulların kendi toplumsal konumlarına dair temsillerinin sekülerleşmesinden söz edebilirsek, kendi kişisel hayatının ve değerinin Allah'a, kadere veya herhangi bir aşkın gösterene atıfla anlamlandırılmasından bir kişisel sorumluluk ethosunda, kendi hayatının izlediği çizgiden kendinin sorumlu olmasında temellenen bir kendi imgesine doğru yönelmişler midir? Yoksulların kendi kendilerine dair temsillerinde Sennett'ın (1997) deyişiyle "yönünden sapmış bir ahlâkî

faillik hissi"nden söz edebilir miyiz? Sennett'ı (1997) izleyerek, hayatının kendi denetiminin dışında olması ile kendi başına gelenlerden sorumlu olmayı birbirine bağlayan, "kızgın seyircilik" ile "sorumlu faillik"in iç içe yer aldığı bir "çifte bilinç"ten (veya "ikili açmaz"dan) söz edebilir miyiz?

Yatay boşalma kanalları bağlamında bir örneğe, Nalan Türkeli'nin kişisel tecrübesini ve tanıklığını anlattığı bir günlük olan *Varoşta Kadın Olmak*'ta (2000: 5) rastlıyoruz: "Eksikliklerimde her şeyin, herkesin payı var. En çok da bizim gecekonduluların. Buradakilerin öğrettikleri öfke, intikam, nefret. Ben de uyuyorum onlara ister istemez." Mamak'ta bir gecekonduda yaşayan Kadriye Canlı ise, *Yaşam Yokuşu*'nda (1998: 20), "Beni yalnız bırakanlar, bana çektirenler, beni hiçe tutanlar, beni bir mum gibi günden güne eritenler, beni unutanlar, benden kaçanlar, benden aciz olanlar, kısacası benim bir anne olduğumu unutanlar" dediği kişilere kızar ve ekler: "Sanki 'et kulum, bul kulum!' olmayacak mı? Benim azabımı çekmeyecekler mi? Yüce Tanrı hesap sormayacak mı? Eden bir gün bulmayacak mı?... Bu sayfa böyle kapanacak mı? Benimle mahşere gitmeyecek mi?... Bunlar Kadriye'nin yarasına merhem olmayacak mı?" Ama aynı zamanda, muhtemelen çocuklarının etkisiyle "politikleşmiş" biri olarak, "hayat"a seslenerek "niçin garibanların kanına girdiğini" de sorar ve "Kadriye Canlıyım kötü olamam / Ben kötüysem düzen kötü değil mi / Her gelen çiğneyip geçiyor beni / ben kötüysem kader kötü değil mi" diye yazar (Canlı, 1998: 40).

Türkiye kültürel tarihi açısından yoksulluk, bir "yaşam standardı" veya maddi-ekonomik gösterge olmanın ötesinde bir "hissetme yapısı"na da işaret etmiştir daima. "Garip", "gariban", "garibanlık", "öksüz yetim" ve "tüyü bitmemiş yetim hakkı" gibi sözcükler veya deyişler, yoksulluğu bir yandan "acı çekme" (Bourdieu'nün kullandığı anlamda) ve "yara" (Sennett'ın kullandığı anlamda) ile, diğer yandan da, kimsesizlik, çaresizlik, yuvasızlık, dışlanmışlık ile bitiştirir. Oldukça "yüklü" bir gösteren olarak "garip" sözcüğünün "yabancı" ve "yoksul, kimsesiz" anlamları arasındaki ilişki bir bakıma toplumsal olarak "dışarıya", "kenara" (eski mekânsal deyişle "kenar mahalleye") yerleştirilmek ile yoksunluk, ezilmişlik ve kudretsizlik arasındaki bağı ortaya koyar. Yoksulluk

içinde kıvranan Ardahan'ın Değirmenli köyünde kaz çobanlığı yapan genç bir kız olan Arife'ye kulak verelim:

> "Ne diyeyim ki, biz kimsenin umrunda değiliz. Ben öğretmen olmayı çok istedim. Ortaokula kadar okudum. Sonrasını okuyamadım parasızlıktan. Şimdi postanede, hastanede bir iş verseler, hiç değilse çalışsam. Ama o da yok. Benim hayatım da anneminki gibi buralarda geçip gidecek. Kimse sesimi duymasa da konuşacağım... Bizi buralarda kara gömüp gittiler. Kimse buraya gelip iş sahası açmıyor. Bir atölye açsalar, köylerdeki kızlar çobanlık yapacağına dikiş diker. Ama zenginler bizi düşünmüyor ki. Onların tuzu kuru. Bir de büyük şehre göçenlere kötü gözle bakarlar. Siz buraya gelip biraz kalır gidersiniz. Akşam dörtte hava kararır. Damları tezek kaplı evlere tıkılırız. Kaderimize kahrede kahrede sabahı ederiz. Benim suçum burada doğmak. Belki büyük şehirde doğan ben olsaydım, sen burada kaz güdüyor olurdun, ben seninle konuşmaya gelirdim. Ama herhalde sen benden daha şanslı doğdun. Ne yapalım bu benim kadersizliğim."[4]

Kendisiyle konuşan kadın muhabirin yüzünü kızartan bu sözler yoksul/mâdun öznenin dışlanmışlık, unutulmuşluk ve çaresizlik hissini anlattığı gibi, kaderine veya kadersizliğine kahretmesinin karar verilemezliğini (hem kader ve hem ona kahır etmek, hem şansa olan inanç ve hem de toplumsal mekânın şansı nasıl düzenleyebildiğinin farkındalık) de ortaya koyuyor. Kendisini muhabir ve muhabiri kendisi yerine koyduğu hayal ise, yoksul/mâdun öznenin hiyerarşiyi tersine çevirdiği ve yukarıdakinin gözünün konumunu üstlenmeyi istediği bir sembolik evreni dillendiriyor. İlginçtir ki, aynı şeye, Sinop'taki deniz fenerinde yaşayan kadının en çok yapmak istediği şeyin, geçişini seyrettiği gemilerden birinin içinde olup feneri seyretmek olmasında da rastlıyoruz.[5] Bakhtin, Babcock, Hill, V. Turner ve başkalarının gösterdiği üzere, "sembolik tersinme", "statünün tersine çevrilmesi", "tersine çevrilmiş" veya "altı üstüne getirilmiş dünya" muhtelif kültürel formasyonlarda ritüelistik ve anlatısal biçimleriyle sık sık karşılaşılan bir popüler ideolojik öğedir. Bu öğe, Türkiye kültürel tarihinde, başka yerlerdeki karnaval ve benzeri ritüel biçim-

4 "Ardahan'ın Çığlığı", *Sabah*, 18 Ocak 1999.

5 T. Talipoğlu'nun "Bam Teli" programından aktaran Erdoğan (2000: 38).

lerine pek rastlanmasa da, popüler temsiller bağlamında merkezî bir yer işgal eder. Folk anlatıları bir yana bırakırsak, Yeşilçam sinemasının –farklı türleri kesen– paradigmatiğini ve sentagmatiğini karakterize eder. Yoksul/köylü kız, farklı biçimlerde de olsa "yukarı" çıkacak, adab-ı muaşeret, konuşma vb. dersler alacak ve "onlara" derslerini verecektir. Bu anlatıların önemli bir özelliği de aşağıdakine/mâduna dair iç/dış veya öz/görünüş ikiliğine dayalı bir şema sunmalarıdır. Mâdun, görünmez bir güzelliğe, kudrete, zekâya, kısacası bir cevhere sahiptir. Yoksulların duygusal ekonomisinde böyle bir "silah"ın halen olup olmadığının incelenmeye ihtiyacı var. Bu noktanın "gönülde aslan yatmasıyla", Sennett'ın alt sınıfın kendini savunmasına yarayan "gerçek ben" ve "rol yapan ben" ayrımıyla –aşağıda değineceğiz– ve bedenin çektiği acılara karşı "iç dünyayı" yüceltmek ve aynı zamanda gizli tutmakla da ilişkisi kurulabilir.

"İtiraf.com" sitesindeki şu tanıklığı okuyalım:

> "İlkokul 2. sınıftayım. Sabah sınıfa girdik. Sınıfta iğrenç bir koku. Kokuyu takip edip hemen kaynağını bulduk. Bağırsakları bozulmuş bir arkadaş tarafından kirletilmiş ve sıranın altına bırakılmış bir kilot. Hemen öğretmene haber verildi tabii. Öğretmenimiz de kendince bir yöntem buldu ve kızlarla erkekleri ayırıp tuvalette kilot kontrolü yaptı. Kızlarda bir falso çıkmadı. Ama erkekler için ne yazık ki aynı şeyi söyleyemiyorum. Sınıfta Hasan diye bir çocuk vardı, fakir ötesi bir çocuk. Her ay sınıfta para toplanır çeşitli yardımlar yapılırdı. Hasan kontrolde kilotsuz çıkmış garibim. Öğretmen sınıfın ortasında zorla özür dilettirdi çocuğa. Çocuk korkudan hem özür diliyor, hem de, 'Valla billa ben yapmadım öğretmenim' diye sayıklıyor. Öğretmen de bir yandan hakaret ediyor, bir yandan da yer misin yemez misin! Hatırlıyorum, Hasan'ın yanaklarında öğretmenin beş parmağının izi çıkmıştı. İlk defa o zaman anladım bu deyimi. Bu dayaktan bir-iki saat sonra başka bir arkadaşı fısır fısır öğretmenle konuşurken gördük. O derste öğretmen, bunu yapanın Hasan olmadığını; sınıftan başka bir arkadaşın bir gün önce bunu son derste yaptığını söyledi. Eve öyle gitmemek için de, kilodunu çıkartıp sıranın altına koymuş. Öğretmen, 'Cesaretli davranarak özür dilediği için bu öğrencinin kim olduğunu söylemeyeceğim' dedi. Öğretmen Hasan'dan özür diledi ama yaptığı kuru

bir özürle geçiştirilebilecek gibi değildi bence. Bu arada öğretmen Hasan'ın velisini okula çağırmış. Veli de, Hasan'ın iki tane kilodu olduğunu, kilotların ikisi de kirli olduğu için Hasan'ı okula kilotsuz yollamak zorunda kaldıklarını söylemiş."[6]

"Garibim" Hasan için yoksulluk, yalnızca külotsuz olmak değil, külotsuz olmasının arkadaşları tarafından görülmesidir de aynı zamanda. Dolayısıyla yoksulluk basitçe ve münhasıran maddi bir hal olarak değil, aynı zamanda –Hasan'ın örneğinde olduğu gibi yer yer fizik de olabilse de– sembolik bir şiddet şeklinde yaşanır. Hasan'ın o an ne hissettiğini bilmiyoruz. Böyle bir araştırma, Hasan'ın değilse de, başkalarının tanıklıklarına başvurarak, yoksulluğun ağırlığının nasıl yaşandığını anlamaya yönelebilir. Bu bakıma, yoksul/mâdun öznenin toplumsal hiyerarşileri ve iktidar ilişkilerini anlamlandırma biçimleri tartışması aynı zamanda bunlara dair bir duygusal ekonomi ve –Sennett'ın deyişiyle– "sınıfın gizli yaraları" tartışması da olmak durumundadır.

Yoksul/mâdunlar, iktidar ve "idare etme" sanatı

Türkiye'de yoksulların siyasal kültürünün ayırt edici özelliklerinden biri, sözgelimi Latin Amerika'da olduğunun aksine, "*barrios*", tüketici örgütleri, kooperatifler, aş evleri vb. örgütlenmeler yoluyla kendi kentsel yerel toplumsal hareketlerini geliştirmemesi ve parti siyaseti dışında, görece ayrı siyasal aktörler ortaya çıkarmamasıdır. Bir diğer özelliği de, Şubat krizinden sonra medya gündemini işgal eden kapkaççılık haberlerinin çaldığı tehlike çanlarına ve yaydığı fobiye rağmen, Amerikan gettoları bağlamında kullanılan "*hustling*" (yeraltı faaliyetleri, hırsızlık, yankesicilik, yağmalama, fahişelik, uyuşturucu vb.) gibi pratiklerin –Ankara'daki Çinçin Mahallesi gibi kimi istisnalar olmakla birlikte– yoksul mekânlarının genel bir karakteristiği olmamasıdır. Ancak, bir yandan kendilerine yapılan her atfın hegemonik bir pejoratif anlam kazanan "popülizm" ile damgalandığı sosyal refah politikalarının mevcut cılız haline bile darbeler indirilmesi, öte yandan sermayenin hükmünün geleneksel dayanışma ağlarını dağıtması

6 http://www.itiraf.com, 16 Şubat 2001. Alıntının dili aynen korunmuştur.

ve cemaat ilişkilerinin dışına düşmüş, tümüyle yalıtılmış ve kendi kaderiyle baş başa kalmış –sözgelimi bir apartmanın bodrumunda, neredeyse kimseyle ilişkisi olmadan yaşayan– kişilerin/ailelerin hızla çoğalması yoksulların kültüründe –kolektif olmayan eylem tipleri yönünde de olsa– kaymalara yol açabilir. Bu bağlamda, yoksul/mâdunların gündelik hayat pratiklerinde tahakküm ve tâbiyet ilişkileri karşısında aldıkları konumlar ve bunların dönüşümü incelenebilir. Yoksulların "geçinme stratejilerinin" yanı sıra, devlet iktidarı karşısında nasıl taktikler geliştirdikleri de önemli (krş. Erdoğan, 1999-2000). Genel olarak iktidar (yapıları) karşısında aldıkları konumların itaatkârlık ile isyankârlık ikiliği içinde düşünülüp düşünülemeyeceği ve "beka sanatı"nın bu ikiliğe göre nerede durduğu tartışılmaya muhtaçtır.

Kent yoksulları siyasetine ilişkin hâkim yaklaşımların büyük ölçüde özcülük ve indirgemecilik ile malul olduğu söylenebilir. Bunun Türkiye bağlamındaki örneklerinden biri Lewis'in "yoksulluk alt kültürü" kavramından hareket eden Türkdoğan'ın (1996) çalışmasıdır. Yoksul/mâdun öznenin ideolojik konumu tevekkül/isyan, pasiflik/aktiflik veya kabullenme/reddetme gibi ikiliklere indirgenmekte ve "üçüncü mekân"lar, ara konumlar ve eşiktelik halleri göz ardı edilmektedir. Bu üçüncü veya ara konumlar, tekil (*singular*), parçalı, heterojen öğelerden oluşan bir idare etme sanatına işaret eder; iktidar aygıtının doğurduğu boşlukları ve yarattığı fırsatları kollayarak kendini ötekinin alanına kurnazca sızdırmayı, "ötekinin alanında yaşamayı", "terk etmeden kaçmayı" vb. içerir (de Certeau, 1984). İdare etme sanatı, yoksulların siyasetinin ara sıra rastlananlar haricinde bir protesto veya kamusal ve kolektif direniş siyaseti olmaktan çok, sessiz, fark edilmesi güç, sistematik olmayan, tekil eylemlerden oluşan, bireysel veya ailevi olarak doğrudan sonuç alma, başa çıkma ve durumunu iyileştirmeye ve kurtarmaya çalışma siyaseti olduğuna dikkat çeker.

Kimi mâduniyet çalışmalarından hareketle, yoksulların iktidar ile kurdukları ilişkinin karmaşık, muğlak ve çelişkili olduğu öne sürülebilir. Yoksulların her an aktive ve mobilize olmaya hazır bir kolektif direnişinden veya isyankâr tepkisinden söz etmek mümkün olmadığı gibi, kendi varoluş koşullarını tümüyle

tevekkülle karşıladıkları veya tümüyle haklı ve meşru addettikleri de söylenemez. Sennett'ın (1972: 79) Amerikan işçi sınıfı bağlamında belirttiğine benzer bir durum, yani "hem kızgın olmaları ve hem de kızma hakları konusunda kararsız olmaları" gibi bir durum söz konusu olabilir. Bilinçli inanç düzeyinde yoksulluğunun sorumlusunun kendisi olmadığını söylerken, içten içe kendisinden utanıyor olabilir (Sennett, 1972: 97, 181). Dolayısıyla, yoksul/mâdun "bilincinin" tümüyle "ele geçirilmiş" veya narkotize edilmiş olmasından çok, ideolojik-politik mücadelelerin ve çatışmaların "felsefenin folkloru" olarak "ortak duyu" (Gramsci, 1971) düzeyinde yaşandığı, çelişkilerin kendilerinin içselleştirildiği bir alan olduğu söylenebilir. Sennett'ın (1972: 104) "kişinin içinde yaşanan dram" dediği şeydir bu. Toplumsal hiyerarşilere tepkilerinin "ya/ya da" mantığının dışlayıcılığının gözden kaçıracağı bir karmaşık eklemlenme gösterdiğini, toplumsal düzenin meşru addedilmesi ile gayrı meşru addedilmesinin çok çeşitli –yersiz yurtsuzlaştırıcı ve yeniden yerli yurtlulaştırıcı– biçimlerde iç içe geçtiğini düşünebiliriz.

Bayat'ın (1997) Ortadoğu kentleri hakkındaki gözlemlerine dayanarak geliştirdiği "sıradan olanın sessiz tecavüzü" kavramı da idare etme sanatı çerçevesinde düşünülebilir. Bayat'a göre, global Güney'in kentlerindeki marjinalleştirilmiş grupların aktivizm biçimi ve globalleşme koşullarında kentsel mâdun siyasetinin esası olarak "sessiz tecavüz", "bireylerin ve ailelerin yaşamlarının temel ihtiyaçlarını (barınma mekânı, kentsel kolektif tüketim, enformel işler, iş fırsatları ve kamusal mekân) elde etmek için, sessiz ve gösterişsiz bir yasadışı tarzda, kolektif olmayan ve fakat uzun süreli doğrudan eylemlere" girişmelerine atıfta bulunur. Türkiye'deki kent yoksulları bağlamında idare etme sanatının çeşitli şekillerde icra edildiği söylenebilir: Kaçak elektrik ve su kullanma, Certeau'nun (1998: 256) deyişiyle "gizli kahramanlar" olarak "mutfak kadınları milleti"nin yemek ve beslenmeyle ilgili türlü yaratıcılık biçimleri, seyyar satıcılık ve işportacılık yapma vb. Son dönemlerde mafya çeteleri tarafından örgütlenir olmuşsa da, gecekondu yapımı bu sanatın şahikası olmuştur (Nalbantoğlu, 1997). Mısır'da kimi yoksul kadınların İslâmî yardım kuruluşlarından yardım alabilmek için, yardımın verildiği bina-

ya girerken ödünç aldıkları bir başörtüsünü giydikleri ve çıkınca da çıkardıkları durumlar olduğunu biliyoruz. Türkiye'de de, sözgelimi Refah Partisi'nin iktidarda olduğu dönemde bu veya buna benzer durumlardan söz edilebilir. Aynı şekilde, yoksullara ayni ve nakdi yardım yapan kuruluşlardan yardım alabilmek için evindeki televizyonu saklamak veya çalıştığını gizlemek gibi hilelerden de söz edebiliriz.

Ancak, yoksul/mâdun öznenin kaçınmacı, sakınmacı, fırsatçı ve kurnaz pratiklerine yapılan vurgu bizi onların gücünü ve eyleyiciliğini abartmaya götürmemelidir. Zira yoksul/mâdun özneyi karakterize eden şeylerden biri de onların ideolojik-politik ve kültürel söylem üretme araçlarından yoksun bırakılmalarıdır. Bu pratiklerin, Scott'un (1990) yaptığı gibi "gizli direniş" olarak adlandırılması mümkün değildir. Çünkü bunlar, bizzat devleti veya iktidar ilişkilerini hedef alan, anti-sistemik pratikler değildir. Nalan Türkeli'nin *Varoşta Kadın Olmak*'ı, idare etme sanatının direnişin veya muhalefetin örtük bir biçimine indirgenemeyeceğinin bir örneğini sunar bize: Gecekondusunda kaçak elektrik kullanan ve elektrik sobasıyla ısınan Türkeli (2000: 29), "dürüst vatandaş" olamamaktan dolayı eziklik duyar: "İşin içinde yokluk oldu mu dürüst olmak gerçekten zor mesele. Durumum biraz iyi olsa elektriği de suyu da vallahi kaçak kullanmam. Böyle tutumlarım yüzünden hem korkuyorum, hem utanıyorum. Rüyalarımda dahi, huzursuzluk yaşıyorum." Daha da ileri giderek, "kendimizin de birer terörist olduğu gerçeğini" hatırlatır ve "Şu veya bu sebeple devletin elektriğini, suyunu kaçak kullanmamla ben bile terör yapıyorum" der (Türkeli, 2000: 99). Bu sözlerin, "lanetli sınıf" adına konuşan ve "efendilerin dünyası"na seslenen Özyol'un (2000: 140) "kara çocuklar"ın "hainler tarafından elektrik üretimi için satılan inançlarını, o elektriği kaçak tüketerek geri aldıkları" şeklindeki romantik iddiasını doğruladığı söylenemez. Bu bakıma, yoksulları talihsiz kurbanların pasif konumu ekseninde değerlendirmek de, kahramanca yürütülen bir direniş stratejisinin özneleri olarak görmek de sorunludur. İdare etme sanatı perspektifi, yoksul/mâdun kesimlerin pratik zekâsını ve taktiklerini kutsamadığı ve iktidar etkilerini ve tâbiyet ve tahakküm ilişkilerinin çeşitli –ama çelişkisiz ve kapatıcı olmayan– biçimlerde

kendini mâdun beden/mekân üzerinde kazımasını tanıdığı ölçüde "entelektüelist romantizasyon" olarak görülemez (krş. Wacquant, 1999: 152).

Öte yandan, yoksulluk aynı zamanda bir "ontolojik güvenlik" sorunudur; kendiliğin nelerle karşılaşırsa karşılaşsın ayakta kalacağı duygusuyla veya zorlayıcı deneyimlere açık olma ya da korunmasız olabilme gücüne ulaşmayla ilgili bir ontolojik olarak kendini güvende hissetmeme durumudur. "Gerçek ben" ile "rol yapan ben" arasındaki ayrıma dayalı bir "bölünmüş kendilik" yoluyla "gerçek kendiliği" maruz kaldığı koşulların dışında başka bir yerde tanımlama bir öz savunma yöntemi olarak ortaya çıkabilir (Sennett: 206-10). Duyarlı olan, hisseden gerçek benin saklanması gerekir. Bir psikolojik zırha bürünerek kendini koruma kaygısı, duyguları, sevgiyi ifade etmeyi bir zayıflık veya tehlike olarak görmeye neden olabilir. Böylece, bunlar, insanın ancak içinde, yüreğinde hissedeceği ve kimsenin bilmemesi gereken şeyler olur. Bu da "idare etme" sanatının "duygusal ekonomi" ile ilgili bir biçimi olarak görülebilir.

Garibanların sesine kulak vermek: Yöntem ve sorunları

Mâduniyet çalışmaları perspektifinden yoksulların ve yoksulluğun siyasal ve kültürel temsillerini incelemek, "tarihin küçük sesini dinlemek" (Guha, 1996) veya "rüzgârla dağılıp giden hegemonik olmayan seslere kulak vermek" (Jameson, 1981: 86) demek olacaktır. Mâdun/yoksul özne konuşabilir mi? Yoksulluk, başka şeylerin yanı sıra, siyasal ve kültürel söylem üretme araçlarından da yoksunluk olduğu ölçüde, şöyle bir paradoksla karşı karşıyayız: Yoksul/mâdun konuşamaz; yani onu mâdun olarak oluşturan iktidar ilişkilerini değiştirmeden bizim için anlamlı bir şekilde konuşamaz. Konuştuğu zaman ise mâdun olmaz (Spivak, 1988a).

Nalan Türkeli'nin *Varoş'ta Kadın Olmak*'ı "yoksul/mâdun özne konuşabilir mi?" sorusunun tartışılması açısından önemli ipuçları sağlıyor. "Gecekonduluların sesini duyurmak ümidi"yle günlük tutan Türkeli'ye kendi şiir kitabını bastırması şarlatanlık gibi gelir. Utanıp sıkılarak çalıştığı konfeksiyon atölyesindeki arkadaşlarına gösterir; suçluluk duyar ve yaptığının sahtekârlık olduğunu düşünür. Öte yandan, ona göre, yazdıkları "cahi-

lane sözler"dir (Türkeli, 2000: 7-10). Ancak cahillik, onun kendi kendini sınıflandırmasında olduğu gibi, diğer yoksulları sınıflandırmasında da temel rol oynar. Kendi kendisini cahil diye küçümserken, kendisinden cahil olan yoksulları da küçümser. Sözgelimi, komşusu için "yaşamının çoğunu, bunca zaman dağlarda, tarlalarda çok şeyden uzak yaşayan birinden fazla bir şey beklenmez" der (Türkeli, 2000: 21). Benzer şekilde, televizyonda izlediği sanat ve çıplaklık tartışması üzerine, "insan ahlâkını zedeleyici türden çok sesliliğe karşı" olduğunu söyleyerek ekler: "İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerimiz, *köylülerin ve köylü zihniyetlilerin* istilasında değil mi? Çok vatandaşımız gazetenin ne olduğunu bilmiyor ki, sanat denilen o şeyden haberdar olsun. *Dağdan inenleri bizim akıllı geçinenler* işte böyle şaşırtırlar" (Türkeli, 2000: 36). "Dağdan inenler"den, "köylü zihniyetliler"den söz eden bu ses kitabın başında sözü edilen "gecekondulunun sesi" olmadığı ölçüde, mâdunun konuşması ancak bu konumun dışına çıkarak gerçekleşebiliyor demektir.

Böyle bir çalışma, yoksulluğa dair yeni bir bakış geliştirmenin de ötesinde, kendimiz ile çalışmamızın nesnesi olan insanlar arasında bir dayanışma ilişkisi kurmayı, bir nesnellik arzusunun ötesinde bir dayanışma arzusunu içerebilmeli. Bu ise G. Gutiérrez'in deyişiyle, "yoksulları dinlemek" ve "yoksullarla somut arkadaşlık" ilişkisi kurmak demek. Ama "nesnellik"ten "dayanışma"ya kaymak, yoksulların kendileri adına konuşmalarına izin verdiğimizi söyleyerek temsili masumlaştırmak anlamına gelmiyor. Zira biliyoruz ki, sahada yürütülecek mülâkatlar veya yoksullarla söyleşi ancak mülâkatın tarafları arasındaki iktidar ilişkileri bağlamında gerçekleşebilir. Gutiérrez'in deyişiyle, çalışmamızda yoksullara ne kadar yaklaşırsak yaklaşalım, onlarla asla kaynaşamayız veya "bir olamayız" (Beverley, 1999: 38-40). "Garibanların sesine kulak vermek"le ilgili handikaplardan biri, haklarında konuşulan yoksulların gerçeğini "sahaya gidip görmeye" dayanan ampirisist yanılsamadır. Ancak, Bourdieu'nün (1999: 123) hatırlattığı üzere, "*sahada* yaşanan ve görülen şeyin –en çarpıcı tanıklık ve en çarpıcı tecrübeler– özsel ilkesi başka yerdedir". Diğer bir handikap, yoksul/mâdun özneyi kendi kendisinin "hakikatine" ulaşmış addeden ve yücelten ro-

mantik yanılsamadır. Yoksulların kültürünü pozitivist bir biçimde "keşfedilebilecek", "açığa çıkarılabilecek" veya "gözler önüne serilebilecek" bir "*şey*" olarak görmek yoksulluğa/yoksullara dair "sembolik şiddet" biçimlerine dahil olmak anlamına gelebilir. Yoksulluğun, başka şeylerin yanı sıra, Bourdieu'nün deyişiyle, eğitsel, entelektüel, ve kültürel sermayeden veya "meşru" söylem üretme araçlarından yoksunluk da olduğunu hesaba katmamız lazım. Onları konuşturmak veya "zihinsel haritalarını" çıkarmak iddiasındayken susturmamız ve bu mahrumiyetin üretildiği mekanizmalara dahil olmamız mümkün. Onları konuşturmak, zihniyetlerini yeniden kurmak, "temsil etmek" yerine "onlarla konuşmak" söz konusu olabilir mi ve buna uygun yöntemsel çerçeve nasıl olmalıdır? Böyle bir perspektiften yazılacak "bir başka tarih", kendi imkânının ve imkânsızlığının farkında olan, "tam da kendi anlatısal biçimlerinin yapısı içinde, kendi baskıcı strateji ve pratiklerini kasten görünür kılan bir tarih" olabilir ancak (Chakrabarty, 1997: 290).

Sennett'ın (1972: 24) işaret ettiği şekilde yoksulların mülâkat yapan kişiye "başka bir yaşam biçiminin elçisi, daha üst ve eğitimli bir sınıfın temsilcisi" ve –Türkiye bağlamında– ayrıca devlet ya da hayır kurumu görevlisi gibi davranması muhtemeldir. Bourdieu'nün (1999: 609) deyişiyle, mülâkat ilişkisindeki "toplumsal asimetri"nin etkilerini azaltmanın yollarından biri "aktif ve metodik dinleme" olabilir. Dilsel olarak mülksüz bırakılmış gruplar için mülâkatın her zaman bir "zorla içeri girme" (*intrusion*) olduğunu unutmamalıyız (Charlesworth, 2000). Gramsci'nin (1971) belirttiği üzere, "mâdun bilinci" büyük ölçüde ampirik, tecrübeye dayalı, bölük pörçük ve parçalı bir özellik gösterir. Dolayısıyla, sorulacak sorulara alacağımız yanıtlar muhtemelen kişisel tanıklıklar odaklı olacaktır. Ayrıca, araştırmacının kendi (akademik, kültürel, sınıfsal vb.) dünyasından çıkan soruları ısrarla sormak bir tür "epistemik şiddet" oluşturabilir. Seçilen temaların yoksul/mâdun öznenin kendine sorduğu ve sormadığı sorular, onun kendi anlam haritasında yeri olan ve olmayan konular veya sorunlar ekseninde tartışılması mümkündür. Biliyoruz ki, soruların yokluğu da varlığı kadar anlamlıdır. Bir söylemin analizinde, söylenenler kadar söylenmeyenler ve hatta söylenemeyecek olanlar da

önemlidir. Sessizliği veya suskunluğu "ölçmek" yoksul/mâdun öznelerin, kendi dili olmayan veya "devralınmış" bir dille konuşanların söyleminin analizinde bilhassa önemlidir.

"Yoksulluğun kültürel ve siyasal formasyonu" tartışması aynı zamanda "yoksul bilinci" tartışmasıdır da. Tek, bütüncül ve homojen bir "yoksul bilinci" varsayamayız. Spivak'ın (1988b) deyişiyle bir "negatif bilinç"le karşı karşıya olabiliriz ve bu bakıma yoksulluk kültürüne dair bir "stratejik özcülük" işe yarayabilir. Bölük pörçük, dağınık, parçalı, sistematik olmayan, çelişkili, muğlak, "kendiliğinden", kendini pozitif olarak kuramayan bir –Gramsci'nin kullandığı anlamda– "mâdun bilinci" biçimleri veya bir "siyasal bilinçdışı" ekseninde düşünmek anlamlı olabilir. Zira mâduniyeti tanımlayan şeylerden biri de "epistemik yarılma"dır (Spivak, 1999: 309). Yoksulluğun/mâduniyetin "radikal heterojenliği"ne (Chakrabarty, 1997), tekil biçimlerine ve tekilliklerin indirgenemezliğine hakkını verebilmek gerekir. Çünkü, biliyoruz ki, adalet de tekilliğe hakkını vermek demektir.

YOK-SANMA: YOKSULLUK-MÂDUNİYET VE "FARK YARALARI"

NECMİ ERDOĞAN

"Yaşantımız sanki ateşten gömlek,
İçimizden gelir bin defa ölmek,
Hakkımız değil mi bizim de gülmek,
Bizi bu fark yaraları öldürür"[1]

Temsil et-me: Giriş

Gramsci (1971: 54-5), hâkim grupların faaliyetine daima tabi olan "mâdun toplumsal grupların tarihinin zorunlu olarak parçalı ve kesintili olduğunu" ve mâdun grupların bağımsız inisiyatifine ait her kırıntının "entegral tarihçi" için paha biçilmez bir değere sahip olduğunu söylerken, bu tür bir tarihle ancak monografik olarak uğraşılabileceğini ve her bir monografın çok fazla miktarda ve toplanması zor bir malzemeyi gerektirdiğini belirtiyor. Surin (2001: 59n) de, mâduniyet çalışmaları açısından etnografik veya başka türlü (tarihsel vb.) araştırmaların, mâdunların belirli bağlamlardaki, özgül temsillerinin teorik söyleme tahvil edilebilmesi için gerekli olduğunu vurguluyor. Araştırmaya başlarken yazmış olduğum "Garibanların Dünyası" başlıklı yazıda sorduğum soruları yaptığımız mülâkatlar ışığında tartışmayı hedefleyen bu yazı, böyle bir tarihe mâduniyetin en yoğunlaşmış ve karmaşık biçimlerinden biri olan kent yoksulluğu bağlamında katkıda bulunmayı amaçlıyor.

Hitchcock'un (1996: 77) ifadesiyle, "sınıf 'varoluşunun' herhangi bir anında somut ile soyutu birbirine bağlayan sınıf ilişkilerinin kültürel bilinçdışı"na eğilmek, gündelik hayat pratikleri ile top-

1 Müslüm Gürses, "Fark Yaraları", *Tanrı İstemezse* (1986) adlı kasedinde.

lumsal konumlar ve ortak duyu ve kolektif hafıza ile hegemonik süreçler arasındaki ilişkileri, gerilimleri, çelişkileri ortaya koymayı sağlayabilir. Bu yazıda, günümüz Türkiye'sindeki toplumsal hiyerarşilerin görüştüğümüz yoksul-mâdunlar tarafından nasıl anlamlandırıldığı ve yaşantılandığını ve ayrıca, mâdun kesimlerin tarihsel-kültürel geleneğinin tortusu ile mevcut tahakküm ilişkileri arasındaki ilişkileri hegemonik pratikler ekseninde inceleyeceğim. Yoksul-mâdunların temsillerini, belirli toplumsal bağlamlarda gerçekleşen veya maddileşen pratikler olarak, "bak-ış-ma", "konuş-ma", "hisset-me", "dokun-ma", "idare et-me" ve "kabullenme-me" eylemleri etrafında tartışacağım.

Ancak, bir *kavram* olarak yoksulluk-mâduniyet, yoksul-mâdunların karmaşık dünyalarına dair imgelerden hareket eden bir soyutlamadan ibarettir ve onların her birinin içinde yer aldıkları özgül köken, aile, iş-meslek, cinsiyet, sağlık, mekân vs. formasyonlarını ve bunlara ilişkin taşıdıkları düşüncelerin, duyguların ve arzuların oluşturduğu karmaşık imge ve gösterge bileşimlerini (*assemblage*) doğrudan betimlemez veya temsil etmez. Buradaki tartışmanın, genel olarak yoksul-mâdun kesimlerin kültürel temsillerini çözümlemek bir tarafa, görüştüğümüz kişilerin anlatılarını dahi –ele aldığım sorunlar yönünden– tümüyle kuşatıp tüketmediğini peşinen teslim etmeliyim. "Garibanların dünyası"nın bu tartışmadan "daha fazla bir şey" olduğunu hem bu kitaptaki diğer çalışmalar ve hem de yayımlanan mülâkatlar gösteriyor zaten. Benim teorik-akademik söylemimin "griliğinin" yoksul-mâdunların anlatılarının "yeşilliğini" boğduğunu, indirgediğini de kabul etmeliyim. Tesellim, bu metinde, Bakhtin'in (1981) deyişiyle, karakterlerin seslerinin yazarın sesinden özerk ve hatta ona aykırı bir şekilde var olduğuna dair kimi izlerin, diyalojizm kırıntılarının bulunmasını ummamdır.

Bak-ış-ma: "Altlar" ve "yüksekler"

Sınıf konumlarının ve genel olarak toplumsal fark ve hiyerarşilerin Türkiye toplumsal ve kültürel tarihindeki karmaşık formasyonu ne yazık ki henüz doyurucu bir biçimde çözümlenmiş değil. Bu eksiklik, özellikle kültürel pratikler alanı ve toplumsal hiyerarşi-

lerin bu alanda temsil ediliş biçimleri açısından söz konusu. Ancak, toplumsal ve kültürel tarihe dair kaba bir tespitle, "alt", "aşağı", "üst" veya "yüksek" gibi –Avrupa toplumsal tarihinden gelen– dikey hiyerarşik terimlerle adlandırılabilecek –veya böyle anlamlandırılmış ve kurulmuş– bir toplumsal topografyadan söz etmenin hayli zor olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, aşağıda yapacağımız yoksul-mâdunların kendilerine ve "zenginlere" dair "bakış"ları ve bu bakıştan zenginlerin onlara bakışı tartışması, böyle bir terminolojinin toplumsal karşılığının olduğunu ve böyle bir toplumsal topografyanın temellendiğini gösteriyor.

Yoksul-mâdunların anlatılarında, toplumsal (sınıfsal ve kültürel) hiyerarşiler ve farkların temsilinin en belirgin özelliği, üst ve alt sınıflar arasındaki ilişkinin aşağılayıcı, onur kırıcı ve yaralayıcı bir tarzda yaşandığına dair yaşantı ve tanıklıkların bolluğudur. Türkiye'deki toplumsal hiyerarşiler ve farklar her ne kadar karmaşık bir eklemlenme oluştursa ve üstbelirlense de, yoksul-mâdunların tahayyüllerinde toplumsal alanın "fakirler" ve "zenginler" şeklinde ikili bir karşıtlık üzerine kurulduğunu söyleyebiliriz. Yoksulların anlatılarında, zenginler "kendini beğenmiş", "havalı", "burnu havada", "şımarık", "cimri", "paragöz", "bencil", "aç", "aç gözlü", "samimiyetsiz", "her şeyleri yapmacık", "çocuksu", "fakirin halinden anlamaz", "merhametten uzak", "gaddar", "fakirleri hor görür", "tepeden bakar", "kendini yüce görür", "her şeyle dalga geçer", "ahlaksız", "eğlenceye düşkün", "fiyakalı" vb. olarak sunuluyor. Yoksulların kendileri ise, "fakirin halinden fakir anlar" (Cemşid, 9; Ramazan, 30), "ne varsa fakirlerin gönlünde var" (Ayten, 117), "gönlümüz zengin" (Fatma, 47; Derya 55; Hatice, 73; İsmet, 74) ve "(gecekonduda oturan insanlar) o binada oturan şeylerden kat kat üstün" (Ahmet, 89) gibi sözlerle sunuluyor ve "içi temiz", "gözü gönlü tok" ve "zenginlerden daha yüksek" (Sinem, 83), "cana yakın", "içten" ve "yardımsever" (Halime, 131) olarak niteleniyor. Böylece, yoksul-mâdunlar kendilerini, zenginlere karşı moral-insani değerlerle donanmış olarak resmediyorlar. Bu açıdan, erdem, yoksul-mâdun öznenin kendini kuruşunda kilit bir rol oynuyor ve maddi sefalet ve manevi acı karşısında onun ayakta kalmasını sağlayan bir silah ("zayıfların silahı") oluyor. Zengin / yoksul kutupsallığı, yoksul-mâdun-

ların toplumsal ilişkileri yaşantılama ve anlamlandırma biçimlerinin odağında yer alıyor ve –tümüyle saydam olmasa da– bir eşdeğerlik (özdeşlik ve farklılık) zinciri içinde düşünülüyor. (Bu zincirin Hasan'ın (143) dilindeki karşılığı "bazı şahıslar" ile "insanlar" ikiliği şeklinde ortaya çıkıyor.) Yukarıda sayılan sıfatlar, karşılıklı olarak zenginleri ve yoksulları anlatan metaforlar ve metonimler olarak işliyor.

Ancak zenginlik, çoğu durumda kendinde kötü olarak değil, ürettiği davranış kalıpları, yaşanış biçimi ve kullanım tarzı açısından kötü addediliyor. Bu bakıma, "meşru" ve "gayrı meşru" zenginlik ayrımının, "iyi" ve "kötü" zengin ayrımıyla örtüştüğünü, haksız zenginleşme ile zenginliğin sembolik sermaye haline geldiği gösterişçi, mâdun kesimleri aşağılayıcı ve ezici pratiklerin zımnen ilişkilendirildiğini söyleyebiliriz. (Bunun yoksul-mâdunların "ortak duyu"su ve hegemonik pratikler açısından anlamını aşağıda, "Kabullenme-me" bölümünde tartışacağız.) Sombart ve Geblen'den Ülgener'e kadar birçoklarınca vurgulandığı üzere gösterişçi tüketim, ihtişam, israf vb. üst sınıfların vazgeçilmez özelliklerinden biri olmuştur. Mülâkatlarda yoksul-mâdunların bunlara karşı duyduğu tepkiyi dile getiren ifadelerin, 16. yüzyıl şairi Yahya'nın "Geçinir bir dilim ekmekle fakir / yedi iklimi yiyip doymaz emir" veya yine aynı yüzyılın şairi Fakiri'nin "Bilir misin nedir beyler ağalar / Sürerler daima zevkü sefalar" (Ülgener, 1981: 30, 102) dizeleriyle rezonans halinde olduğu söylenebilir. Aynı şekilde, yaptığımız görüşmelerde saygınlığın zenginliğe bağlanmasına yapılan vurgu da, Bağdatlı Ruhi'nin "Eğer bi-sim ve zersen / gökten insen sana izzet yok" dizelerini yineler. Türkiye toplumsal tarihi açısından, gösterişçi tüketime gösterilen tepkinin yoğunlaşmasının izlerini, Mardin'in gösterdiği üzere Osmanlı modernleşme sürecinde bulmak mümkündür (Mardin, 1991b). Öte yandan, yoksul-mâdunların zenginlere dair imgesinin, Yeşilçam filmlerindeki yoz, merhametsiz ve çıkarcı burjuva stereotipine şaşırtıcı ölçüde benzediğini iddia edebiliriz (Krş. Maktav, 2001).

Mâdun tahayyül biçimlerinin ampirizmi zenginlerin temsil ediliş tarzında kendini gösteriyor. Zenginlerin nasıl insanlar olduğuna dair sorulara çoğu durumda verilen yanıt "iyisi de var, kötüsü

de"dir; "hepsi bir değildir" ve "beş parmağın beşi de bir olmaz". Ancak yoksulların zenginlere dair anlatılarında tartışmasız olarak hâkim olan imge olumsuzdur ve "iyisi de var, kötüsü de" diyenlerin "iyiliğin" nasıl bir iyilik olduğunu anlatan hikâyeleri hemen hemen yok gibidir. Öte yandan, kimin zengin olarak düşünüldüğü konusunda da toplumsal hayat pratiklerinin sınırlılığı, ampirizm ve sembolik evrenin kapanımı kendini gösteriyor. Akdere'de oturan Hasan (143), Ankara'nın zengin semtlerine dair soruya Yenimahalle ve Demetevler yanıtını veriyor ve oralarda yaşayan insanların "üstlerine başlarına bakınca" kendini "biraz alçak gördüğünü" söylüyor. Osman (144) da aynı soruya yanıt verirken, Çankaya'nın yanı sıra Gülveren'i de ekliyor. Emine (127), zengin tanıdıklarının, her ne kadar "onlar da normal" dese de, beş yüz milyon civarında kazanan memur veya işçi olduğunu söylüyor. Fatma (88), kendisine kötü davranan bir zengine rastlayıp rastlamadığı sorusuna karşılık, bir cami imamının iş yaptırırken onu aşağılamasını anlatıyor. Karı koca olan Fatma (88) ve Ahmet'e (89) göre, iş yeri, ev ve araba sahibi olan veya "iki yüz elli milyon lira" kira veren zengindir. Ayşenur'a (98) göre de "durumu iyi olan", yani arabası ve evi olan zengindir. Şermin (102), "bu devirde kendi evi olan zengindir" diyor, Ferzan (33) ise "bakkal"ın zengin olduğunu düşünüyor. Köyleri yakılan ve zorunlu göçle İstanbul'a gelen Güher (8), köyde "çok zengin olduklarını", tarlalarının ve hayvanlarının olduğunu söylüyor. Üst sınıftan ve hatta orta sınıftan insanların adım dahi atmayacakları Yenidoğan'da, sokak bile sayılamayacak bir yerde oturan Mediha (96), "zenginler"in oturdukları yerden bazen geçtiklerini, "çok açık giyindiklerini" ve "ay buralar ne biçim" dediklerini söylüyor.

Yoksullar ile zenginler arasındaki ilişki bir karşılıklı görmek istememe ilişkisidir. Cemşid (9), zenginleri "hayatta görmek istemiyor". Zafer (70), "eskiden zenginliğin gösterilmediğini" söyleyerek, zenginlerin hayatının yoksullara gösterilmesine kızıyor. Ramazan (30) ise, esasen televizyon dolayımıyla ilişki kurduğu zenginlerin televizyonda boy göstermesine dayanamıyor: "Parası varsa, yapsın, bunu medya çıkarmasın ortaya. Bana göstermesin bunu... Kendi halinde ne yaparsa yapsın... Görmesem yeter ağbi. Neden? Göz görmeyince, gönül katlanır. O ora-

da yiyip içerken, benim, çocuğum burada bakarken, benim zoruma gidiyor. Ben kapatıyorum. O programlar çıktığı zaman, kapatıyorum ben. Açık konuşayım. Seyretmiyorum. Değiştirin diyorum, başka kanalı açın. Neden? Yarın benim çocuğum da aynı şeyi isteyecek."

Aslında, yoksul-mâdunların anlatıları, toplumsal ilişkilerin gitgide bakış (*gaze*) ilişkisi haline geldiğini ve hatta gözmerkezli (*ocularcentric*) bir özellik kazandığına işaret ediyor.[2] Zengin-yoksul ilişkisinin gözmerkezleşmesi ve toplumsal eşitsizliklerin sembolik şiddetinin görsel olarak yaşantılanmasının en dramatik örneklerinden biri sokakta çalışan çocukların anlatılarında ortaya çıkıyor. Ailesi Siirt'ten İstanbul'a göçtükten sonra sokakta mendil satmaya başlayan ve Çocuk ve Gençlik Merkezi'ne devam etmeye başladığı için 3 yıldır çalışmayan 13 yaşındaki Mecit (40) "Zengin insanların zaten bize yaklaştıkları hiç olmadı. Hiç bize yaklaşmadılar. Daha çok orta gelir düzeyli insanlar bize yaklaştı" diyerek, kendi ifadesiyle "alt, orta ve üst gelir grupları" arasında bir sınıflandırma yapıyor ve zenginlerin onlara "yaklaşmadıklarını", ama "bağırdıklarını" söylüyor: "Bize ters ters bakıyorlardı. Herhalde bizi görmek istemiyorlardı." Kendilerini görmek istemeyen çocuklara onlar da kendilerini göstermek istemiyorlar: "Ben onları o arabanın içinde gördüğümde hiç o arabaya gitmiyordum... Onların yanında zaten şimdi zaten küçük kalmıştık. Daha da çok küçük kalırsak rezil oluruz." Gonca (42) ise "ben de ailemle, onların gibi elinden tutup gezmek isterdim. Ama onlar hep bize bakıyor. 'Anne, şuna bak... Ne biçim... Selpak satıyor'. Ben de onları görünce utanıyorum zaten... Bakamıyorum onlara" diyor. Böylece zenginler açısından görmek istememe ve ters veya aşağılayıcı şekilde bakma ve sokakta çalışan çocuklar açısından da görünmek istememe ve görüldüğünde utanma gibi şekiller alan bir bakış ekonomisi ortaya çıkıyor. Toplumsal hiyerarşi, bakışın öznesi ve nesnesi olmak şeklinde cisimleşiyor. Selma (92), borçlu olduğu kişiyle karşı karşıya geldiği zaman ne amaçla "baktığını" hemen hissediyor: "Söylemiyor ama gözlerinden hissediyorsun. Bakışlarından anlıyorsun." Yenidoğan'da oturan 12 yaşındaki Selda (99) ise, insanların zengin olduklarını nereden anladığı sorusu-

2 Gözmerkezlilik hakkında bir tartışma için, bkz. Jay (1992).

na "Bakışlarından, gözlerinden" diyerek yanıt veriyor. Ona göre zenginler "havalı" bakıyor. Böyle bir gözmerkezlilik mekânsal ayrışmanın keskinleşmesinde ve sembolik mesafenin daha hissedilir olmasında temelleniyor. Zira Selda, Yenidoğan'da oturmasına rağmen Ulus'u ve Dışkapı'yı "gördüğü yerler" arasında sayıyor ve ilaç almak için gittiği Kızılay ile Sincan onun gittiği en uzak yerler muhtemelen.

Zenginleri yolda, Kızılay'da ve Sincan'da gören Selda'nın ve sokakta çalışan çocukların anlatıları beraber düşünüldüğünde, yol veya cadde toplumsal-sınıfsal hiyerarşilerin tecrübe edildiği baş kronotop haline geliyor.[3] Zenginlerle karşılaşılan, zenginlerin görüldüğü, zenginlerin yoksullara –"havalı", "küçümseyici" vb. şekillerde– baktığı bir toplumsal kronotop. Bu karşılaşmanın söz konusu olduğu bir başka kronotop ise çalışılan yer olarak zengin evleridir. Ama zengin-yoksul ilişkisinin görselleşmesinin en bariz işaretlerinden biri, çoğu yoksul için zenginlerin ancak televizüel bir gerçekliğe sahip olmasıdır. Kendi yaşadığı mekânın dışına pek çıkamayan veya gündelik pratikleri için izlediği güzergâhta zenginlerle karşılaşması pek mümkün olmayan yoksullar –özellikle çalışmayan kadınlar– için zenginler, varlıklarına neredeyse yalnızca televizyonun delalet ettiği bir kesimdir ve kendi varoluş koşullarını değerlendirmenin ve sınıflandırmanın gösterenleridir. Bu yüzden de, birçok mülâkatta, yoksulların zenginlere ve zenginliğe dair tahayyül biçimlerini anlamak ve hatta zenginler hakkında soru sorabilmek için televizyona atıfta bulunmamız gerekti.

3 Bakhtin'in (1981) roman incelemelerinde kullandığı haliyle kronotop, anlatılarda temsil edilen zamansal ve mekânsal ilişkiler arasındaki kopmaz bağı ve bütünlüğü anlatır. Bakhtin'in eşik, sokak ve orman gibi örnekler verdiği kronotop, anlatının mekânını kurar, karakterizasyonu şekillendirir ve anlatısal imkânları sınırlar. Edebiyat dışında, film ve televizyon haberlerinin çözümlenmesinde de başvurulan kavramın gündelik hayata da uygulanabileceğini ve zamanın mekânda maddileştiği ve mekânın zamanı kurduğu, sokak-cadde, kahvehane, alışveriş merkezi ve ev gibi gündelik hayat kronotoplarından söz edilebileceğini düşünüyorum. Geçerken, bir kronotop olarak sokak-caddenin rasyonel eleştiri, tartışma veya mübadelenin alanı –yani "burjuva", "karşı" veya "mâdun" kamusal alanı– olmayıp bedensel eylemin alanı olduğunu, rasyonel olarak iletmek veya ikna etmek anlamında "konuşmayıp", kütlesi ve ağırlığının gücüyle hareket ettiğini ve etkide bulunduğunu kaydedelim (Bkz. Montag, 2000: 141-4). Aktardığımız sokak-cadde anlatıları da buna işaret ediyor.

Tabii bu gözmerkezli ilişki konuşmayı tümüyle dışlamıyor. Ancak dilin sözel değil görsel bir dil haline gelmeye meylettiğini söyleyebiliriz; yani imgelerin konuşması. Erkan (113) "(zengin kişi ile) bizim gibi alt tarafta olan biri arasında derecesiz bir şekilde fark var" diyor. Zeynep (41), kendilerini "büyük gösterip" yükseltenlerin insanlara "omuz üstünden baktıklarını" söylüyor. Benzer şekilde, Serdar (136) da zenginlerin "yere yakın insanlara hiç bakmadıklarından" şikâyet ediyor. Acıbadem gibi zengin bölgelerden "ister istemez geçmek zorunda olan" Cesur (58) ise, zenginlerin kendisi gibi birine nasıl davrandıkları sorusuna, tıpkı Mecit (40) gibi "Davranmasını bırak, bakmazlar bir kere bana" diye yanıtlıyor. Cesur, "o insanların" giyimine, konuşma tarzına ve yürüyüş şekline bakıyor ve orada yaşamayı hiç istemediğini söylüyor. Buna karşılık, zengin gençleri ona baksalar bile, "ayağındaki ayakkabının boyasız olmasa da kalitesiz olduğunu", "kumaş pantolon giydiği için doğulu olduğunu" bilecek ve giydiği gömleğin cep bölgesindeki marka yazısına bakarak kalitesiz olduğunu anlayacak. Böylece, eşit olmayan, hiyerarşik bir bakış-ma pratiği ortaya çıkıyor. Cesur, "sessiz de olsa, konuştuğumuz insanlar var" diyerek, bu bakış-ma pratiğinin görsel bir dille konuşmayı içerdiğini anlatıyor.

Gözmerkezliliğin kurduğu bakış hiyerarşisi (bakan özne / bakılan nesne ilişkisi) aynı zamanda mekânsal hiyerarşi (yüksek / aşağı ilişkisi) ile iç içedir. Toplumsal ilişkiler mekânsal yapılara kazındığı, toplumsal mesafe mekânsal mesafede maddileştiği ölçüde, mekânın iktidarın kendini dayattığı ve bir sembolik şiddet uyguladığı alanlardan biri olduğunu söyleyebiliriz (Bourdieu, 1999: 126). Sözgelimi, apartmanların arasında bir gecekonduda oturan –ve kirada oturduğu ev yıkılacağı için ne yapacağını düşünen– Şefika (71) için toplumsal topografya ile mekânsal topografya örtüşür: Onun "yükseklerde" gözü yoktur; "alçaklara", "aşağıda kalmaya" razıdır ve "yer ev" ister. "Sen burdan ona bakınca ne düşünüyorsun?" sorusuna verdiği yanıt: "Ben burdan ona bakınca, zengin sanıyorum. Ya daha bizden yüksek mi, diyorum acaba. Bazı zaman. Öyle düşünüyorum yani. Biz niye oraya gelmemişiz de o, yükseğe çıkmış, biz aşağıda kalmışız. Allah onu oraya çıkarmış, bizi burda aşağıya koymuş yani." "Orası", yani

apartman "temiz"dir; "orayla bura bir olmaz". Görüşmeci "Buranın pisliği nerde? Senin evin gayet temiz görünüyo" dese de, o, "Öyle de işte, ora daha temiz olur. Oraylan bura bir olmaz" diyerek ısrar eder. Yani aşağısı ne kadar temiz görünürse görünsün pistir. "Yüksekler" ve "alçaklar", "temiz" ve kirli ikiliklerinin kurucu öğesi yukarıdakinin bakışıdır: "O kadın şimdi ordan baktı mı, biz sanıyoz, acaba bizi küçük mü görüyo, acaba aşağılıyo mu, bizi dışlıyo mu, çingene mi zannediyo, diyorum kendi kendime. Ufak görüyor herhalde, diyorum." Böylece, "yüksek" ve "alçak" veya "büyük" ve "küçük" arasındaki ilişkiyi büyüklenme ve aşağılama ilişkisi olarak kuran bu bakış toplumsal topografyayı cisimleştiriyor. Bakışta cisimleşen dikey hiyerarşik ilişki, onun yüksekte ("yedinci katta") oturan kişinin aşağıdakini yerde bir karınca gibi gördüğü sözlerinde de ortaya çıkıyor. Böylece, zenginler ile yoksullar arasında asimetrik, dikey, hiyerarşik bir tarzda kurulmuş bir mekân ve böyle bir mekânı kuran ve cisimleştiren bir bakış ortaya çıkıyor. Böylece toplumsal formasyonun asimetrik iktidar ve eşitsizlik ilişkileri kentin topografyasında maddileşiyor. Elbette ki bu, yalıtılmış siteler ile gecekondu mahallelerinin yan yana olması veya gecekonduların apartmanlar arasına sıkışması düşünüldüğünde, Engels'in *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu*'nda anlattığından çok daha karmaşık bir mekânsal ayrışmayı içeriyor.[4]

Toplumsal sınıflar veya kesimler arasındaki ilişkiler hiyerarşik ve asimetrik bir bakış ilişkisi, aşağılayıcı, küçümseyici, böbürlenen, utanan, ezik hisseden vb. bakışların mübadelesi şeklini alıyor. (Bu açıdan, mekânsal uzaklığın veya ayrışmanın ötesinde, fiili ve çiğnenemez bir sembolik sınırın çizilmesi ve tahkim edilmesinden ve dokunma ve konuşmanın "bulaştırıcı" özelliklerine karşı izleme veya seyretmenin "hijyenik" olmasından söz edebiliriz.) Toplumsal topografya ile mekânsal topografyanın bir ve aynı şey olmasıyla, mâdun-yoksul özne de "çıkmaktan" dem vurur: "En alt kattan biraz üst kata çıkmam lazım" (Mert, 145). Ancak, "Allah büyüktür. Biz de çıkarız bir gün" (?) dese de, buna pek inancı yok gibidir ve mülâkatın sonlarında toplumsal eşitsizliği ortadan kaldıracak bir mahşeri düzleme hayal eder: "Bir anda

4 Mekânla ilgili ayrıntılı tartışma için, bkz. Ersan Ocak'ın yazısı.

böyle isyan ediyorum yani, diyorum, keşke şu binalar şöyle dümdüz olsa, onlar da bizim durumumuza gelirler. Niye diyorum, Allah bizi böyle yapmış. Herkesi zengin yapıyor, dostunu fakir yapıyor. İyi kötü bize de bir gecekondu şey etse. Hiçbir şey istemem, ha kızlarım bir okusa, oğlan okusa... Bir de ufak böyle, iş görse, gecekondum olsa, başka bir şeyde, yükseklerde gözüm yok yani." Böylece mileneryan veya mahşeri düşünüş mekânsal terimlerle tanımlanır. "Sen ordan olup baksan ne düşünürsün buraya" sorusuna karşılık sadece "Aaay, ay" diyerek iç çeker. Bu iç çekiş yoksul-mâdunun gizli yarasına ve aynı zamanda siyasal teolojisine işaret ediyor.

Yukarıda yaptığımız tartışma, Türkiye toplumsal formasyonunda toplumsal hiyerarşiler ve farkların oluşturduğu topografyanın kapsamlı bir çözümlemeye muhtaç olduğuna işaret ediyor. Bu açıdan, yoksul-mâdunların kültürel temsillerinin yanı sıra, diğer toplumsal sınıf ve kesimlerin –kendilerine ve başka kesimlere dair– temsillerinin (Örneğin "beyaz Türkler" imgesinin) de incelenmesi gerekiyor. Yoksul-mâdunların anlatılarında telaffuz edilen karmaşık ve fakat hiyerarşik toplumsal topografya, şimdilerde pek muteber olmayan "sınıf" kavramının işaret ettiği sorun alanının toplumsal içindeki rolünün yeniden düşünülmesi gerektiğini de ortaya koyuyor. Tabii "sınıf" kavramının ciddi teorik ve ayrıca hem geç kapitalizme ve hem de Türkiye toplumsal formasyonuna özgü sorunları olduğunu akılda tutarak. Bu ise, bu çalışmanın kapsamını fazlasıyla aşıyor. Özcü, indirgemeci ve "işçici" olmayan bir perspektif açısından, "mâduniyet" gibi kavramların işe yarayabileceğini belirtmekle yetinelim.

Konuş-ma: Mâdunun sesi ve suskunluğu

Yaptığımız mülâkatlar, "yoksulların sesini duyurmanın", "gerçek mâdunun sesinin" otoritesine başvurmanın bir yolu olarak görüldüğünde, hem mâduniyet ile dil ve temsil arasındaki karmaşık ilişki sorunsuzlaştırılmış olur ve hem de araştıran öznenin ve onunla birlikte akademik-bilimsel söylemin (yoksulluğun konu edilmesinden soru seçimine, ses kayıtlarının transkripsiyonunda izlenen yollardan atılan başlıklara, bizzat mülâkat pratiğinin mâduniyet ve

onun içinde ürediği iktidar ilişkilerinin bir parçası olması açısından edimselliğinden yoksulları temsil etme iddiasına kadar) yapılandırıcı etkisi ihmal edilmiş olur. Yoksulların kendi, kendiliğinden, samimi, otantik sesi varsayımının kendisi onları idealize edici, yüceltici olması ve onlara bakan "akademik" gözü unutturması ölçüsünde Althusser'in deyişiyle "çifte yansıtıcılık" ilişkisini içerir. Yoksulların dilini ve anlatısını kutlamak acılarını ve yaralarını romantize etmek sonucunu doğurabilir. Ayrıca, onların kendi dillerine ve anlatılarına atfetmedikleri bir eleştirel, estetik veya analitik statüyü –popülist bir "kıymetli hazine" olarak folklor nosyonuna benzer şekilde– atfetmek demek olabilir. Bu ise yoksul-mâdunun "özne olmayan" konumunu, tümüyle kendine ait veya otantik bir dil ve söylem üretme olanağından yoksun olarak ve kendi diline hâkim olamadan ve dilinde yabancı duran sözcüklerle konuştuğunu gizler. Dolayısıyla, yoksulları konuşturmanın sözelliğe atfedilen bir epistemik ayrıcalık ve otantiklik anlamında yoksulluğa dair akademik söylemin bir "disipliner fantazisi" (Beverley, 1999: 71) olma tehlikesi vardır. Bizim onlardan duymak istediğimiz sözler, onların bizi yerleştirdikleri konum, bizden (yardım, iş vb.) beklentilerine ve bizim beklentimiz olduğunu tahmin ettikleri şeylere göre konuşmaları vb. mülâkat pratiğinin ve anlatıların iktidar ilişkilerine dahilini gösterir.

Mâdunun "sesine kulak vermek" veya "yansıtmak", tartıştığımız üzere epistemolojik sorunlar içerse de, yaptığımız mülâkatlarda yoksulların –her durumda değilse de– kendi seslerinin duyulmasını istedikleri ve bizimle konuşmalarının kendilerini rahatlattığını söylediklerini kaydedelim. Bunun örneklerinden biri Hüsamettin'in (132) şu sözleri: "Ben bu porogramı sevdim. Yani, biraz döktüm, rahatladım yani. İnsan gerçekten böyle lafları dökünce biraz rahatlıyo. Nası rahatlıyo? Para yönünden falan değil yani. Duysun yani millet. O ordan, gulaktan o gulağa yayılsın yani." Aslında, mâdun olmak, başka şeylerin yanı sıra, "önemli olmamak", "dinlenmeye değer bulunmamak"tır (Beverley, 1999: 66). Bu açıdan, "mâdun konuşamaz ve konuştuğunda da artık mâdun olmaz" önermesi, mâdunun konuşmaktan (*talk*) aciz olmasını değil, dinlenmeye layık görülecek şekilde konuşma (*speech*) imkânının ona tanınmamasını (Spivak, 1996), psikoanalitik terimlerle, sem-

bolik düzende –psikozla özdeşleştirilerek– susturulmasını ve dışlanmasını anlatır (Carr, 2001). Yaptığımız mülâkatlarda, dinlenmeye layık addedilmemenin altı sık sık çiziliyor. Sözgelimi, Gönül (95), "Bak bağırıyoz. Dünyaya gitsin sesimiz. Her şeyi düzeltmek istiyoz" diyor. Komşusu olan Şermin (102) ise, "sesimizi duyurmamız lazım" derken, fakir olduğu için televizyon kanallarının kendisini dinlemeyeceğini de ekliyor. Kitaplarını bastıran Kadriye Canlı (112), "biz de yani bi şeyler biliyoruz. Bize niye söz hakkı tanınmıyo?" diye soruyor. Cemşid (9) de, benzer bir şekilde, "Biz cahil insan değiliz, neyin nasıl olduğunu biliriz de bize ne bakan var ne eden var" diyor. Sokakta çalışan Serdar (136) ise, "sokakların içlerinden çok söylenecek laflar var. Kimse dinlemiyo. Kimse dinlemiyo işte" diyor. Nalan Türkeli'nin *Varoşta Kadın Olmak* adlı kitabının çıktığını televizyondan duyan Şilan (7) da, "sonunda bizden biri de bizi anlattı. Daha çok böyle şeyler olması lazım" diyerek sevincini anlatıyor.

Konuşma açısından, birbirine karşıt iki eğilim olduğunu söyleyebiliriz: Sesini duyurma isteği ve konuşmaktan kaçınma. Birincisi, yukarıdaki örneklerin yanı sıra, Gazi Mahallesi'nde oturan ve verem hastası olan Ramazan'ın (30) "çok doluyum... ipe çekseler de konuşurum... Yazılsın bunlar" sözlerinde ifadesini buluyor. Konuşmayı değersiz, önemsiz ve işlevsiz addeden ikinci tavır ise, sokakta yaşayan ve "bali çeken" Emre'nin (138) "(konuşmayı) hiç sevmiyom", Asım'ın (121) "acı çok ama söylesem n'olur ki abi" sözlerinde ve Zafer'in (70) "Benim durumumu gördün işte. Aha işte, ben buyum. Ne diyeyim ben? Ne desem boş zaten, ne konuşsak boş" sözlerinde kendini gösteriyor.

Söylem üretimine dahil olma isteği ile bunun araçlarından yoksun olma hissinin de iç içe geçtiğini söyleyebiliriz. Bunun en açık örneğini, çok az Türkçe konuşabilen Fevzi'nin (1), "Benim diyeceğim çoktur ama dil bilmiyor" sözleri veriyor. Yukarıdaki örneklerin aksine, kendini dilsel ve zihinsel olarak yetersiz addetme ile de sık sık karşılaşılıyor: "Kafasının çalışmadığını" söyleyen Nurten (22), "siz daha iyi bilirsiniz" diyor. Veli (77), nasıl zengin olunduğunu bilmediğinde ısrar ediyor ve en sonunda "çalışmakla olmadığını" ifade ediyor; ama nasıl olduğu sorusuna da, "onu bilmiyorum. Benim de kafam çalışmıyo yani" yanıtını veriyor. Tur-

na (35) da, yoksulluğun sebebi sorulduğunda, "ne bileyim" diyor. Eğitsel ve entelektüel sermayeden yoksunluk kendi kendini değersizleştirmeye neden oluyor. Ancak, bunun yoksul-mâdunların söyleminde sorunsuz bir hegemonik kod olarak işlemediğini ve muğlaklıklar ve çelişkilerle birlikte var olduğunu söyleyebiliriz. Bu muğlaklık ve çelişki, kendini söylem üretmeye yeterli hissedenler ile hissetmeyenler arasındaki görünür karşıtlık bir kenara bırakılırsa, aynı kişinin söyleminde de ortaya çıkıyor. Sözgelimi, Ramazan (30), önce "Ben cahil aklımla bu kadar düşünebiliyorum" derken, sonra da "Ben millet için doğruları söylüyorum" diyor. Yine "millet için doğruları söyleyen" Ramazan, "Benim yanlışlarımı da siz düzeltin ve bunu yayımlayın" diyor. Kendisinin ilkokul mezunu olduğunu, Meclise gitse bile konuşamayacağını, "iki kelimeyi bir araya getiremeyeceğini" söylüyor ve "okumuşların konuşmasını" isterken, bakanların "İngilizce konuşmayı bilmediğinden" dem vuruyor. Böylece, kendi kendini değersizleştirme ve dilsel yoksunluk ile "ilmeği boğazına taktıkları an" bile söylenecek söz ve "doğrular"dan dem vuran söylem birbirine eklemleniyor. Söylem üretimine dair yoksunluk hissi ile yeterlilik iddiasının iç içe geçebilmesi yoksul-mâdunların anlam haritalarındaki muğlaklık ve çelişkilere işaret ediyor ve onları sınıflandıran toplumsal şemaları ve hâkim kodları tümüyle içselleştirmediklerini gösteriyor.

Toplumsal-sınıfsal ve kültürel hiyerarşiler dili, şiveyi ve konuşma üslubunu da kapsar. Bourdieu'nun (1984) deyişiyle, dilsel mübadeleler alanı, aynı zamanda toplumsal farkların üretildiği sınıflandırma şemalarının bir parçasıdır. Yani dilsel pratikler toplumsal farkı cisimleştirir. Sözgelimi, sokakta mendil satmış olan Mecit (40), İstanbul'a gelip de, çalışmaya başladığında ne hissettiği sorulduğunda, küçük görüldüğünü söylüyor ve hemen ardından "Konuşma tarzımız da çok daha değişikti" diyor. Benzer şekilde, İstanbul'da kurbanlık koyunlara çobanlık yapan Arif (44), "okumuş adamlar" karşısında ne hissettiği sorusuna, "Konuşmasıyla farklıdır yani" yanıtını veriyor ve "cahille okumuş adam arasında fark olduğunu" ekliyor. Cesur (58) da, "lüks semtlerdeki" kadınların farkından söz ederken "üniversite öğrencisi gibi" konuştuklarını ve düşündüklerini belirtiyor. Perihan (69) ise, zen-

ginlerin kendilerinden farklarını anlatırken, elbiseleri ve davranışlarının yanı sıra, konuşmalarına dikkat çekiyor ve okumuş olsaydı "konuşmasının ve davranışlarının farklı olacağını" ve "hiç değilse bu nedenle küçümsenmeyeceğini" belirtiyor. Kısacası, yoksul-mâdunlar, dilsel sermayenin, toplumsal sınıflandırma şemalarının başkalarına ve kendilerine biçtiği konumdaki merkezi rolünün farkındadırlar. Hâkim toplumsal kodlar yoksul-mâdunların konuşmaya ehil olmadığını vazeder. Bunun farkında olan yoksul-mâdun ise kendi dilinden utanır. Çocukken "sosyete"ye evlatlık verilen Gülcan (76) kendisi ile onlar arasındaki farkı anlatırken dile dikkat çeker: "Mesela konuşma. Bi misafir geldi mi, ortaya bi laf atıyodum demek ki, azarlıyorlardı. Bayaa bi yıprandım. Kadın beni altıncı katta bırakıyodu, anam kadının bi evi vardı, bi görsen. Kültabağını ele alsan bi müzik çalıyo, orayı açıyo. Telefonlar gelürdü mesela. E, onlar kibar konuşuyo, telefonda ben cevap veremiyom. Kadın gelirdi, bana derdi ki, 'E sen bugün benim arkadaşım telefon etmiş de neden bu tür gonuştun?'. E ben gonuşmayı bilmiyom." Ancak Gülcan, kendi dilinden utansa da, yanında kaldığı ailenin yatak odasından "selpak topladığını" ve zenginliğin "hoşuna giden bi şey" olmadığını söyleyerek, toplumsal sınıflandırma şemalarına karşı kendi moral silahlarını ileri sürer. Ayrıca da, katıldığı "Ateş Hattı" programında söz alabilseydi "kendi derdini" ve onun yanı sıra "zenginleri" de anlatacağını belirterek, toplumsal hiyerarşiler kendisini dilsizliğe mahkum etse de, "söz hakkı" ister.

Son olarak, yoksul-mâdunların söyleminin analizi, suskunlukların da "ölçülmesini" gerektirir. Zira yaptığımız mülâkatların semiyotiği açısından, edilen sözler kadar, transkripsiyonda kaybolsa bile, suskunluklar da merkezi bir konumdadır. Sözgelimi, Ali (12) "Umudumuz Allah'tan her zaman vardır" dedikten sonra, sık sık yaptığı gibi, sessizliğe gömülür ve sonra da "umudunun çocuklar" olduğunu söyler. Selma (80) da, yoksulluğun nedeni sorulunca, uzunca bir süre susar ve en sonunda "parasızlık" yanıtını verir. Kenarındaki bir gecekonduda oturdukları apartmanın sakinlerinin kendilerini aşağıladığını hissettiğini söyleyen Behsat (90) ise, kendisinin ne hissettiği sorusu karşısında "valla bi şey hissetmiyorum" deyip susar. Mâduniyet, Spivak'ın (1988b)

savunduğu şekilde, "tarihin anlatısallaştırılmasının mutlak sınırı" ise, mâdunun suskunluğu da sözün tükendiği ve başladığı, "özgürlüğün hayaleti"nin "bir an için" kendini gösterdiği noktadır. Mâduniyeti "spektral" kılan şey, sesin "bedene yabancı" olabilmesi –başkasının dilinden ödünç alınması– kadar, suskunluk şeklinde bedene dönmesidir de. Bu "spektral" ses, toplumsal bir karşılık veya yankı bulamayan ve nesnelere veya bedene yönelebilen bir sestir de. Nitekim, Dilek (82), "Sabır Taşı" ve "Dertli Kaval" (Alangu, 1990; Boratav, 1983) gibi folk anlatılardakine benzer bir şekilde, evlerindeki –salon hariç– tek odanın duvarlarıyla konuşur; kardeşinin sesi ise jiletle kestiği kendi bedenine yönelir. Duvarın dile gelmesi ve sözünü ettiğimiz folk anlatılarında olduğu gibi kendisine fısıldanan sırrı ifşa etmesi, "reel"in toplumsalı sarsması demek olacaktır.

Dokun-ma: Beden, duruş ve "tiksinç"

De Certeau'nun (1984: 139) işaret ettiği üzere, bedene kazınmayan yasa yoktur. Yoksulluk da bedene kazınır ve bedende cisimleşir. Yoksul bedeni tahakküm ve sömürünün şiddetinin asıl nesnesidir. Yoksulluk ile sağlık arasındaki ilişkinin matrisi bedendir. Yaptığımız görüşmelerde yoksulluk ile sağlıksızlık arasında birbirini besleyen döngüsel bir ilişki olduğu açığa çıkıyor. Yoksulluk sağlık olanaklarından yoksunluğa yol açarken, hastalık yoksulluğu derinleştiriyor. Beden bu döngünün yazım yüzeyi haline geliyor. Akciğer hastası olan Cemşid (9) ile Ramazan'ın (30) öksürükleri, ilaç alınamadığı için tüm cildi kabartma harita gibi şişmiş bir halde annesi Nurten'in (22) kucağında uyuyan bebek, elinde sigarasıyla ayağının altındaki yarayı gösteren kanserli Ayten (117) ve çok yavaş konuşabilen ve yavaş anlayabilen Halime (131) bunun sayısız örneklerinden sadece birkaçını oluşturuyor.

Ancak, bedenin yoksulluğun matrisi olması yalnızca beslenme ve tedavi olanaklarından yoksunluk açısından söz konusu değildir. Bourdieu'ya (1984: 474) göre, "bedensel alışkanlık" (*bodily hexis*), kişinin toplumsal dünyayla olan ilişkisini kendi bedeni ile kurduğu ilişkide cisimleştirir. Bedenin başkalarına sunulması, hareketleri, kendine yer açması vb., bilinçdışı bir biçimde işleyerek, kişi-

nin bu dünyayla ilişkisini ifade eder. Böylece, ona göre, beden bir "otomat", "analojik operatör" veya "bedenleşmiş tarih" olur ve bedensel eylemler toplumsal tahakkümün sembolizmini beden diliyle bütünleştirir. Bu açıdan bakıldığında, yoksul bedeni, aynı zamanda ezik, kısıtlanmış, kendi kendini inkâr etmek isteyen bir bedendir. Konuşurken sürekli ellerini ovuşturan ve dudaklarını ısıran Perihan (69), tüm ısrarlara rağmen kendi evinde divanın ucuna ilişen Halime (20), ben kendisiyle koltukta otururak görüşürken kendisi boş koltukta oturmak yerine yere oturan Cemşid (9), ellerini göğsünde birleştiren yaşlı Elif (104) veya kolları yana sarkmış ve omuzları düşük bir şekilde fotoğraf çektiren Ramazan (30), mekânda yer işgal etmekten ve yayılmaktan çekinen, kendini aşağıda tutan, çekinik jestleri ve duruşlarıyla bu matrisi cisimleştirir. Yoksulların bakışlarının eğikliği ise, toplumsal topografya ile örtüşür. Böylece sermayenin hükmü "ete kemiğe" bürünür; yoksul bedeninde metinleşir. Bu bakıma, mâduniyet, canlı varlıkların yerleşik düzenin yasasını yazan bir "yazma makinesine" (de Certeau, 1984) tabi olmalarıdır da. Ancak, yoksul bedeni, Bourdieu'nün iddia ettiği gibi, tümüyle mekanik veya otomatik bir role de indirgenemez. Mâdunun suskunluğu veya ağlayışı, de Certeau'nun deyişiyle "bedenin sözel olmayan çığlığı", bu bedensel alışkanlığa rağmen ve onun tortusunun altında ısrarla var olan, tümüyle yazılamayan veya işgal edilemeyen bir başka bedene işaret eder.

"Her şeye karşı kin dolu" olduğunu söyleyen Zeynep (125), defalarca intihara teşebbüs ettiğini, ama o zamanlar çocukları olmadığını söylüyor. "Şimdi de düşünüyorum yani. Zaten ölmeyi çok istiyom. Ama aklıma çocuklarım geliyo" dedikten sonra sessizliğe gömülüyor. Böylece, "kin"i dışarıya değil, kendi içine akıyor; kendi bedenine yöneliyor. O, patlamanın değil de, içe göçmenin söz konusu olduğunu kendi diliyle anlatıyor: "Kıyamet kopuyor ama bizim içimizde kopuyor yani. Yani, bizim evimizin içinde çok kıyametler kopuyor. Benim çocuğum bir senedir benden paten istiyor. Çocuklar giydiği zaman, o da istiyor. Yani o zaman bana, anne bana paten al demesi bir kıyamettir benim için." (Yine de, "gelecekte başka türlü olabilir mi?" sorusuna "iyi yöneten bir devlet... başta devleti yöneten iyi bir başbakanımız olsa neden olmasın?" diye yanıt veriyor.) Güllü (129) de, Zeynep gibi intihardan

söz ediyor: "Demirel'in koruması"nın "kameralı, "bahçesi saray gibi" evini gördükten sonra "intağar etmeyi bile düşündüğünü" söylüyor ve "çok gecelerde bunu denediğini" ekliyor. O da, yine Zeynep gibi "çocukları hatırına" vazgeçtiğini, kızının "pavyona, genelevine" düşmesinden korktuğunu, ama çocukları "emniyette olsa edeceğini" söylüyor. Ona göre, iki seçeneği vardır: "Ya fuhuş yapmak, ya intağar etmek". Böylece, yoksul-mâdunun tepkisi kendi bedenine yöneliyor. Ancak, bu durumda beden –aşağıda tartışacağımız– "oynayan kendiliğin" alanı haline gelir ve "gerçek kendilik", bu yaralı, yorgun, solgun, yıpranmış bedenin altında kendini var eder. Bu açıdan, yoksulların bedenleriyle kurdukları ilişkinin maksimi, Bourdieu'nün savunduğu gibi, "itaat et" değil, Yeşilçam filmlerinde telaffuz edildiği gibi, "bedenimi teslim alabilirsin, ama ruhumu asla"dır.

Beden, aynı zamanda "salt yoğunluk"un alanı da olur. Dilek'in (82), kendisini jiletleyen erkek kardeşiyle diyaloğuna bakalım: "Böyle yapınca n'apıyosun, diyorum. Abla diyo, bi şey yok, diyo. Kendime zarar veriyorum ama diyo, orası acıyınca diyo, o jileti vurduğum zaman acıyınca diyo, bütün diyo, beynim diyo, o acıya gidiyo, diyo. Hep o acıyı düşünüyorum, diyo. Öbür acıyı unutuyo insan, oraya konsantre oluyo, diyo. İnsan diyo, oraya konsantre oluyo, diyo. Diyom, ben de yapıyım mı. Seni gebertirim, diyo." Burada söz konusu olan beden, Deleuze ve Guattari'nin (1988) deyişiyle, "organsız beden" olarak da nitelenebilir: Katmanlaşmaya, düzenlenmeye, merkezi bir örgütlenmeye ve hiyerarşiye sokulmaya direnen bir sınır veya "yoğunluklar yüzeyi" olarak beden. Yoksul bedeni, kimlik ve mülkiyet nosyonları ile de eşitlenemeyen bir organsız bedendir; zira organsız beden "her şeyi aldığınızda geriye kalan şeydir" ve "asla senin veya benim değildir. Daima *bir* bedendir" (Deuluze ve Guattari, 1988: 151, 164). Bu bakımdan, Dilek'in (82) kendini jiletleyen erkek kardeşinin ve "bali çeken" Emre'nin (138) bedenleri, Deleuze ve Guattari'nin hipokondriak, mazoşist ve uyuşturucu bağımlısını örnek verdikleri, "acı dalgası" ve "buzdolabı dalgası" ile karakterize olan "organsız bedenler"dir.

Öte yandan, yoksul-mâdunlar, toplumsal sınıflandırma şemalarında kendilerine biçilen rolü, zenginlerin kendilerine dair im-

gelerini hayvani metaforlarla tanımlıyorlar. "Selpak" satan Gonca (42), zenginlerin kendilerine "sanki insan değilmiş gibi" davrandıklarını, parayı "köpek gibi" önlerine attıklarını söylüyor. Selim (65) köpeğe verilen değerin insanlara verilmediğini belirtiyor. Fidan (68) da, fakir ve cahil oldukları için zenginler karşısında ezik olduklarını söylerken köpek benzetmesine başvuruyor: "Onlar için bir değerimiz yok. Köpeklerini beslemeye ayırdıkları parayı yoksullara verseler bir sürü insan doyar. Ama onlar için biz bir hiçiz. Onların köpekleri bile bizden değerli" diyor ve zengin mahallelerinde "bize hayvan gibi davranırlar" diye ekliyor. Sinem (83), "yaşayan bi hayvan gibi görüyolar bizi" derken, Ziya (140) da, zengin çocukları ile kendi çocuklarını karşılaştırırken, kendi çocuklarının "sanki köpek" gibi hiç kimsenin umurunda olmadığını söylüyor. Nesrin (21) ise, kediye köpeğe yardım eden insanların "kediye köpeğe verdikleri değeri insanlara vermemesinden" yakınıyor.

Zenginlerin yoksullara dair imgelerinin yoksulların kendi anlatılarında hayvan benzetmeleriyle tanımlanması, her ne kadar bu çalışmada doğrudan ele alınmasa da, yüksek tahayyül biçimlerine veya onlarla yoksulların kurduğu ilişkiye dair ipuçları veriyor. Köpek-yoksul özdeşleşmesine dayanan metaforik dil, zengin-yoksul ilişkisinin yüksek tahayyüldeki kuruluşunu tanımladığı ölçüde, toplumsal-sınıfsal hiyerarşinin bir iğrenme ve aşağılama ilişkisi olarak yaşandığını gösteriyor. Bu bakıma, 19. yüzyıl İngiliz burjuva tahayyülü için söz konusu olan "yoksullar domuzdur" özdeşleştirmesine benzer bir durum vardır (Krş. Stallybrass ve White, 1986: 131). Bu özdeşleştirme, aynı zamanda yoksulların "tiksinç" olarak kurulmasını içerir. Yoksul, hem yaşadığı mekânla ve hem de bedeniyle, sağlıksız, kirli, pis kokulu addedilir. (Buna karşılık, özellikle gündelikçilik yapan yoksul kadınlar da, zenginlerin "pisliğinden" şikâyet ederler.) Yani toplumsal ilişkiler, yukarıda söylediğimiz üzere gözmerkezli ve bir bakışma ilişkisi olduğu kadar, koku merkezli ve bir koku alma ilişkisidir de. Tam bir mekânsal yalıtım sağlanamadığı ve karışıklık (*promiscuity*) olduğu ölçüde, bulaştırılma, kirletilme korkusu kendini gösterir. Batı Avrupa örneğinde, çalışanlarına hasat yemeği veren "centilmen" çiftçinin kendisi masanın başında ve fakat evin içinde (pen-

cere önünde) ve çalışanları da masanın evin dışındaki "devamında" oturacak şekilde bir düzenleme yapması (Stallybrass ve White, 1986: 136) ile Türkiye örneğinde, gündelikçi kadının kullanacağı tabak çanağı ayıran veya onunla asla aynı masada yemek yemeyen "zenginler" arasında da "bulaşma korkusu" açısından bir paralellik vardır. Tadilatında çalıştığı evde buzdolabından bir bardak su alıp içen veya kendi yaptıkları jakuziye girip yıkanan Hayri (53) ve Selim'in (65) derhal işten kovulmaları bu korkunun bir başka örneğidir. Dilek (82) de, ayakkabı boyacılığı yapan kardeşinin okuldaki arkadaşlarının onun ellerini boyalı görünce dalga geçtiklerini ve yediği bisküviyi onlara ikram etmek isteyince tiksindiklerini söylediğini aktarıyor. (Boyacı kardeşin "onlar gibi baba ekmeği yemiyorum, ben kendi ekmeğimi kendim götürüyorum ama dalga geçiyolar" sözü, gurur kaynağı ile aşağılanma nedeninin aynı olmasının paradoksuna işaret ediyor.) Böylece, bakış ile dokunuş veya fizik temas arasındaki bağ ortaya çıkıyor. Yukarıdan bakış, aynı zamanda kirli olan bedene dokunmama veya kirin bulaşmasını engelleme kaygısıyla örtüşür. Yoksul-mâdunun grotesk bedeni, yüksek semboliği sarsar ve "sınırlara, konumlara, kurallara saygı göstermediği" ve "özdeşlik, sistem ve düzeni rahatsız ettiği" ölçüde tiksinmeye neden olur (Krş. Kristeva, 1982: 4). Ancak, yoksul-mâdunlar, üretim açısından marjinal olsalar da, sembolik olarak merkezî konumdadırlar ve öğrenmenin olduğu kadar ve belki onunla eşzamanlı olarak büyülenmenin de nesnesi olurlar (Stallybrass ve White, 1986).

Hisset-me: Kendilik ve gizli yaralar

Başlaki epigrafta Müslüm Gürses'in sözünü ettiği "fark yaraları"nın "sınıfın gizli yaraları" olduğunu da söyleyebiliriz. Sennett'ın (1972: 170) belirttiği üzere, sınıf toplumu, insanlarda başkalarının ve kendilerinin gözünde sağlam bir onura ve saygınlığa sahip olma hissini kaybettirir. Türkiye toplumsal formasyonunda, kapitalist aksiyomatiğin vazettiği toplumsal-sınıfsal ve kültürel hiyerarşilerin kökleşmesinin yoksullar açısından en çarpıcı sonucu –onurun kırılması veya gururun incinmesi değilse bile– onurunu kaybetme korkusu ve onuru koruma vurgusu dolayısıyla özsaygının

dert edilmesidir. Görüştüğümüz kişiler açısından yoksulluğu kritik kılan şey, yalnızca giderek artan ve derinleşen toplumsal eşitsizlik ve maddi sefalet değil, aynı zamanda bunların kendilik üzerinde yarattığı duygusal-sembolik şiddettir. Yani yoksul-mâdunlar, yalnızca açlık, hastalık, soğuktan donma vb. tehlikelerle karşı karşıya değildirler; aynı zamanda onurlarına, özsaygılarına ve özgüvenlerine yönelen bir tehditle, sembolik şiddetle karşı karşıyadırlar. Bu açıdan, yoksul-mâdunların yaşadıkları ontolojik güvenlik sorunu, fizik yeniden üretimin sağlanıp sağlanamaması sorununun yanı sıra ve ötesinde, söylemsel, sembolik, ruhsal, duygusal yeniden üretimin sağlanması sorunudur da.

Nitekim, görüştüğümüz yoksulların anlatılarında, maddi zenginliğin ve yoksulluğun kendilerinden çok, bunların beraberinde getirdiği sembolik şiddetin sorun edildiği söylenebilir. Zira toplumsal ilişkiler kişisel değere tercüme ederek yaşanıyor ve kendilik ile toplumsal sınıf arasındaki bağ sık sık vurgulanıyor. Yoksulluk kadar, yoksulluğu "alt", "aşağı", "hayvani", "değersiz" vb. olarak kuran ve sınıflandıran kültürel ve sembolik şemalar ve toplumsal ayrımlar dert ediliyor. Yani yoksulluk doğurduğu sağlık, beslenme, barınma gibi sorunların yanı sıra ve ötesinde, kendilikte ve özsaygıda açtığı yaralar açısından anlamlandırılıyor. Çok çeşitli örneklerden birkaçı şunlar: Zorunlu göçle İstanbul'a gelmiş yaşlı bir Kürt olan Fevzi (1) "benim yaram büyük; benim yaramın melhemi yoktur" diyor; sokakta mendil satan Serdar (136) ise güzel kıyafetli insanları görünce "yüreğinin sızladığını" söylüyor; Ziya (140), "içimde gan birikiyo" derken, babası alkolik olan ve 13 yaşından beri konfeksiyon atölyelerinde çalışan Dilek (82) "hiç vurdumduymaz görünüyorum ama içim çürüdü artık. İçime ata ata içimde yer kalmadı" diyor.

Yoksullarla zenginlerin karşılaşmasında kurulan kültürel hiyerarşi ve onun açtığı yaranın en bariz örneklerinden biri 12-13 yaşındayken başka bir kentteki bir aileye evlatlık olarak verilen Gülcan'ın (76) anlatımında görülür: "Onlar sosyeteydi, ben köylü çocuğuydum. Resmen benimle alay ediyolardı. Yemeyi bilmiyodum, giymeyi bilmiyodum. Yürümeyi, konuşmayı. Baya bi tedirgin, garip günler çektim. Yıprandım, temizlik yaptım. Beş kuruş para vermediler bana." Gülcan, evlatlık verildiği evde sofrada-

ki pirzola gibi yemekleri yiyememiştir ve ancak turşu, soğan, ekmek vs. yiyebilmiştir; çünkü pirzolayı bilmiyordur ve tuhafına gider. Ama asıl kaygısı, pirzolanın "tutuş şeklini, yeme şeklini bilmediği" için küçük düşmektir. Küçük düşmeme ve saygınlığını koruma kaygısıyla hareket etse de, "açık verir": Kendisini lüks bir lokantaya götürdükleri zaman önüne konan "kitap"ta yazan "değişik şeyler" arasında tanıdığı turşudur ve onu gösterince de masadakiler ona güler. Kırk yıl gündelikçilik yapan Elif (104) ise, çalıştığı evlerdeki insanların kendisine kötü davranıp davranmadığı veya hor görüp görmediği sorusuna önce "yoo" diyor ama sonra da "O da olabilir. Onlarla ben bir miyim?" diyor. Önce anlatmak istemiyor, sonra bambaşka bir soruya karşılık verirken "Ben, onların koltukta oturmazdım ki. Üstüm kirlenir de... Koltuğa girip oturmazdım. Ondan beni çok severdiler. Ben onların masasına oturmazdım; ben ayrı..." diyor. Koltuğa niye oturmadığını anlatırken yarası ortaya çıkıyor: "Onlar hanım, ben bi hiçin biri. Çekinirdim... Onlar sosyetik, onlar büyük yer, onlar okumuş bir adam; ben bir fakır parçası... Ben onlarlan kendimi bir tutamam ki. Daima kendimi aşağıya şey ederim." Eşitsizliği ve dışlanmayı cisimleştiren bir başka örnek ise çalıştığı evlerdeki insanlarla –bir ev dışında– aynı masada yemek yiyememesidir. Elif'in yarası, "ama öbürlerinin hepsi, hep ayrı tuttular" cümlesinde ifadesini bulur. Tıpkı Elif gibi gündelikçilik yapan Fatma (88) da çalıştığı evlerde buzdolabını asla açmıyor. Şefika (71) ise gündelikçilik yapmayı istemez çünkü ona zor gelir ve aşağılarlar. Öte yandan, Emrah (126), belediyede çalışan babasına oğlu yaşındaki insanlardan emir almanın zor geldiğini ve kendisi belediye başkanı olursa büyüklerine emir vermeyeceğini, kötü davranmayacağını söylüyor.

Yoksulluk, aynı zamanda eğitsel ve kültürel sermayeden de yoksunluk olarak da yaşandığı ölçüde, "gizli yaralar" kültürel hiyerarşideki konumda yoğunlaşıyor. Sözgelimi, genç tekstil işçisi Cesur (58), gecekondu hayatının "lüks hayat"tan farkının ne olduğu sorusuna yanıt verirken, gecekondu insanlarının daha sıcakkanlı olduğunu söylese de, hemen ardından fakir insanların cahil olduğunu, "düşünme kapasitesinin az olduğunu" ekliyor. Ona göre, "lüks semtte" oturan arkadaşının annesi "elli atmış yaşında

ama yani bi üniversite öğrencisi gibi konuşuyo veya güzel düşünebiliyo, geniş düşünebiliyo". Ama gecekondu çevresinde "aradığını bulamayan" Cesur, aynı kültürel sınıflandırma şemasına göre "aranan şeylerin" kendisinde bulunmamasına da üzülüyor. Kendisinin yarım bıraktığı ortaokuldan tanıdığı ve liseye giden arkadaşlarının –ve bu arada kız arkadaşının– "kimyadan, biyolojiden" konuşmalarının, İngilizce bilmelerinin ve kendisinin tekrar okula başlamasını önermelerinin "gurur üzücü" olduğunu da söylüyor ve "keşke bi lise hayatını yaşayabilsem" diyor. Böylece kültürel ayrımlar, yoksul-mâdun öznenin hem zenginlerle olan ilişkisini tahayyül ediş tarzında, hem de kendisini ve kendisiyle aynı toplumsal-sınıfsal konumunda olanları sınıflandırma tarzında kilit bir rol oynuyor. Gecekondu mekânında aradığı şeyleri bulamayan yoksul-mâdun, aynı şeylerin kendinde de olmaması karşısında kendini yaralı hissediyor.

Yoksul-mâdun öznenin gizli yaraları, yalnızca kamusal alandaki ilişkilerde veya muktedirlerle karşılaşmalarında değil, aynı zamanda çocuklarla kurulan ilişkide de söz konusudur. Kocası seyyar köftecilik yapan ve kucağındaki hasta çocuğu için ilaç alamayan Nurten (22), "böyle çile çekeceğimi bilseydim bu çocukları dünyaya getirmezdim" diyerek çocuklara karşı duyulan suçluluğu dile getiriyor: "Ben kendimi yani, kahretsin, onların günahlarına girdim diye, pişman oluyorum. Çünkü benim çocuklarım, anne acık bize bir şey ver dedikleri zaman, benim içim paramparça oluyor. Yok ki, koyıyım vereyim çocuklarıma." Çocuklarının kendilerine kızdığını ve "az olsaydık daha iyi olurduk" dediklerini belirten Şefika (71) ise çocuklarına diyecek bir şey bulamaz; çünkü doğru söylüyorlardır ve bu yüzden de kendini suçlu hisseder. Kocası köyde çobanlık yaparken "çocukların geleceğini kurtarmak için" Sivas'ın bir köyünden beş yıl önce İstanbul'a göçen ve düzenli bir gelirleri olmayan Fidan (68), "Ben zaten yaşamıyorum. Biz ölmüşüz. Kendimi ceset gibi hissediyorum. Bari çocuklarımı kurtarayım" diyor. Onun kendisini ceset gibi hissetmesinin birçok nedeninden biri son cümledeki dileğinin gerçekleşmesinin imkânsız görünmesi ise, bir diğeri bizzat çocuğunun kendisini suçlamasıdır. Askere gitmeye hazırlanan büyük oğlu anlayışlı olsa da, küçük oğlu kendisine kızıyor ve "Bana bir kola da ala-

mayacaksan beni niye doğurdun?" diyor. Böylece, yoksul-mâdun kadın kendini feda ettiği çocuğu karşısında suçluluk ve eziklik duyuyor.

İstanbul'da bir cem evinde çaycı olarak çalışan Nurgül (48) ise Anadolu Lisesi'nde okuyan çocuklarının çok farklı olduğunu belirterek "insan kendini ezik hissediyo" diyor. Yoksul-mâdunun çocukları karşısındaki bu eziklik hissinin de gizlenmesi gerekiyor: "Ama nedir, belli etmemeye çalışıyosun". İnşaat işçiliği yapan ve halen işsiz olan Ali İzzet (54), akşam evde otururken çocuklarının kendisine "Baba sen konuşmayı bilmiyosun ki konuşalım" dediğini aktarıyor. Böylece, toplumsal farklar kamusal hayatın ötesinde özel alana da ulaştığı ölçüde, yaranın gizliliği ve mahremiyeti bizzat kendi evinde ve kendi çocuklarına karşı da söz konusu oluyor. Öte yandan, Ali İzzet'in kızı Derya (55), babasını zamanında imkânları olmasına rağmen "kafasını çalıştıramadığı" için suçlasa da, onun kendileri için çok şey yaptığını ve onun da çocuklarının "farklı sosyal yerlerde olmasını" isteyeceğini teslim ediyor. Resim yapmak istediğini, ama tuval vb. ihtiyaçlarını karşılamasının imkânsız olduğunu söylerken, "işte ben babama anlatamam böyle şeyleri. Çünkü çok üzülür, kendisini çok yıpratır" diye ekliyor. Böylece, babanın çocukları karşısında kendini ezik hissetmesine karşılık, yoksul-mâdun çocuk da babasının kendini üzmemesi için ihtiyaçlarını gizliyor.

Hayvan muamelesi karşısında yoksulların onuruna, özdeğerine ve özsaygısına ne olmaktadır? Yoksul-mâdun kendinden yüksek, üstün, kudretli olana karşı kendini hangi silahlarla savunur sorusunun yanıtı her şeyden önce onurda ve iç güzellikte aranmalıdır. Mülk sahiplerinin sahip olmadığı şeye, yani insani değerlere sahip olma iddiası ve bundan duyulan gurur en önemli duygusal silah olarak görünüyor. Sinem (83), paraya tapan zenginlerden dünyada kendisini "daha yüksek" gördüğünü, çünkü kendisinin en azından gönlü tok olduğunu söylüyor. Böylece, "yaşıyan bi hayvan gibi görüyolar bizi" karşısında, "gözü gönlü tokluk", açgözlü olmamak ve "iç temizliği" zayıfların silahı olarak ortaya çıkıyor. Sinem, "tepeden aşağı bakanlara karşı" kendisinin "daha yüksek" olduğunu söyleyerek sembolik tersine çevirmeyi (Turner, 1969) telaffuz ederken, hiyerarşinin dikeyliğini de ortaya koyu-

yor. Cemşid'in (9) deyişiyle, "biz haysiyetli adamız" sözcesi, yoksunluk, özgürsüzlük ve maddi ve sembolik tahakküm karşısında ayakta kalmanın ve kendini savunmanın temel öğesini oluşturuyor. Ulaş (59) bunu şöyle ifade ediyor: "Fakir veyahut da normal halli bi insanın gururu ve onuruyla, zengin insanın onurunun, gururunun bir olduğunu kimse eşitleyemez yani... Onun onuru, gururu, parası, kullandığı para, bindiği araba, çıktığı çocuktur, kişidir, şahıstır veyahut da kişilerdir. Barlarda, eğlence mekânlarında har vurup harman savuran, yarının ne olduğunu bilmiyen, baba parasıyla geçinen, yahut da, ne bileyim, çalıştığı parayı sadece kendi giderlerini, ihtiyacını değil, isteklerini gideren insanlardır onlar. Bizim gibi insanlar ise, her zaman yarından korkan, şüphelenen insanlar... Ne olacağını düşünmezler. Düşünmüyor ama en azından hissedebilen insanlar... Kendisini düşünmeyip, gerisinden gelen kişileri düşünen insanlar. Hani, bizim onurumuz odur bana göre." Tam da Sennett'ın (1972: 29) "birbirine sahip olmaktan" dolayı kendi konumundan övünç duydukları argümanına paralel bir şekilde, Ahmet (89) de, "kendinden düşükleri" aşağılayan, hor gören, alaya alan zenginlere karşı gecekondularda "iyi insanların çok olduğunu" söylüyor ve ekliyor: "Şu gördüğün gecekondulardaki insanlar var ya, o binada oturan şeylerden kat kat üstündür". (Her ne kadar ona göre binada oturanların da "yüzde ellisi, altmışı iyi" ise de.)

Yoksulların duygusal ekonomisinin hiçlik ile iç güzellik arasında gidip geldiğini söyleyebiliriz. İsmet (74), "Benim patronumu satın alacak karakterim var" demekle birlikte, gönül zenginliğine inancın zenginlerin parası karşısında hükümsüz kaldığını, "bir hiç" olduğu için onu kimsenin "görmediğini" de söylüyor. Bu açıdan, toplumsal-sınıfsal hiyerarşiler ve kültürel sınıflandırma şemaları karşısında yoksul-mâdunların "hissetme yapılarının" ikili bir zamansallık sergilediğini iddia edebiliriz: Gerçek kendiliğin zamanı ve oynayan kendiliğin zamanı. Etkin, oynayan kendiliğin karşısında edilgen ve sessiz kalan gerçek kendilik, fenomenal dünyanın zamanına karşı bir başka zamanı cisimleştirir. Kocası hapiste olan Nesrin (21), "Genç görünüyor olabilirim ama sen onu gel beynime sor, kalbime sor, acaba nasıldır" diyor. Oynayan kendiliğin zamanı ile gerçek kendiliğin zamanı arasındaki fark, aynı za-

manda beden ile iç-gönül-kalp arasındaki farkla da örtüşüyor. Birincisi daha genç olsa da, birimi ondan farklı olan ikincisi yaşlanmış olabiliyor. Oynayan kendiliğin dahil olduğu fenomenal dünyanın zamanı takvimsel, kronometrik, dijital olarak ölçülebilir bir zamanken, gerçek kendiliğin dahil olduğu mitik-mesyanik zaman saniyenin "bir ömre bedel" olabildiği veya "akıp giden zamanın" bir "dönüş"ten ibaret olduğu bir zamandır. Muktedirlerin bakışının nesnesi olma anı saniyelik bile olsa "upuzun"dur ve geçmek bilmez; öte yandan "çok şey yaşanmıştır" ama tüm yaşananlar aslında bir tür "yerinde sayma"dır. Gerçek kendiliğin zamanı, bir bakıma, karşılarında eziklik hissedilebilen ve yaranın kendilerinden saklandığı çocukların zamanıdır; onların belirsiz ve hatta karanlık görünen geleceğinde yine de bir umut ışığı görmek veya buna inanmak istemek üzerine kuruludur. Onun kendini gerçekleştirmesi, ümit vaad etmeseler de, çocukları için kendini feda etmeye dayalı bir "zayıf" kurtuluş teolojisine bağlanır. Ayrıca, çocuklar için kendini feda etmek, "yeterliliğin" en nihayetindeki kanıtı, her şeyin berbat olduğu ve hiçbir şeyin başarılamadığı koşullarda kendiliğin yapma, denetleme, karar verme yetisinin son biçimi olarak ortaya çıkar.[5] Böylece toplumsal konum ahlaki bir anlamla donatılmış olur.

Sennett'ın işaret ettiği gibi, "gerçek" ve "oynayan" kendilik arasındaki ayrım, kişinin başına gelen, uymak zorunda kaldığı şeylere veya başka türlü çekeceği acılara karşı kendisini korumasını sağlar. Bu iç bölünme, bir şizofreniğin ikili açmazından veya bölünmesinden farklı olarak, yatıştırıcı, hayatı katlanılır kılan bir özelliğe sahiptir. Oynayan kendilik verilen emirlere uyar ve aşağılayıcı, hakaretamiz sözlere veya bakışlara karşı sessiz kalırken, gerçek kendilik bu koşullara yabancı bir başka dünyada kurar kendini. Dayatılanı kabul eden, yerin yasasına uyan "ben"e karşılık, gerçek "ben" bizzat bu kabullenmeyi önemsizleştirir, "tamam işi yapacağım ama ben orada olmayacağım" veya "çocuklar için katlanıyorum" diye düşünür: "Kaale alan gerçek ben, duyarlı olan gerçek ben savunmasız bir yaratık haline gelir: duygular kendiliğin korunması, ifade edilmemesi gereken bir alanıdır; zira bu hassas noktalar dünyaya açılmaları halinde zedelenecek veya

5 Bkz. Aksu Bora'nın yazısı.

yara alacaktır" (Sennett, 1972: 216). Yaşlı annesine ve lise öğrencisi olan kızına bakan İsmet (74), derdini dökebileceği insanlar olup olmadığı sorusuna karşılık olarak diyor ki: "İki tane İsmet oluyorum ben o anda. Evet. Biri ruhen, biri gerçek İsmet. Gerçek İsmet, ruhen İsmet'e soru soruyor. O anda düşünüyorum. Cevap ver, diyorum, nasıl yapmak istiyorsun? Ne etmek istiyorsun? Dışarı çıkıp sen kimseye bir dert yanamazsın ki? Hangi birine dert yanacaksın? Zaten o senden perişan. Seni dinleyecek hali yok ki. Onun için kendi kendime soru soruyorum, acizane olarak, kendi kendime cevaplandırıyorum." Ancak "gerçek İsmet" ile "ruhen İsmet" arasındaki diyaloğun basitçe kendi kendisiyle dertleşmek şeklinde geçmediğini ve yukarıda yaptığımız gerçek kendilik / oynayan kendilik ayrımıyla örtüştüğünü söyleyebilmek için mülâkatın biraz daha ilerisine gitmek gerekiyor. İsmet, yemekleri nasıl idare ettiğini anlatırken, "ama burdan çıktığım zaman, kimse beni bilemez. Asla!" diyor. Böylece gerçek kendilik ile oynayan kendilik arasındaki fark özel hayat ile kamusal hayat ayrımıyla örtüşüyor bir bakıma.

Ancak, İsmet'in aslında düzenli bir işi olmadığını, annesini üzmemek için ona yalan söylediğini, Aile Danışma Merkezi'nde aşçılık stajı gördüğü halde belediyede çalıştığını söylediğini ve dahi annesinden ve kızından apartmanların merdivenlerini temizlemeye gittiğini gizlediğini düşündüğümüz zaman, oynayan kendiliğin özel hayata ve eve de dahil olduğunu görüyoruz.[6] Böylece kişinin içinde yaşanan dram farklı alanları bölen bir nitelik kazanıyor: "Yalnız komşularım benim böyle yokluğumu... Ben asla yansıtamam. Çünkü benim bir gururum var. Asla! Öyle zaman geldi ki, bakın, seksen sekiz yaşındaki annem, üç gün... Biz doğulular biraz çayı severiz. Evet. Annem çay içemedi. Çay yok, çay!... Artık isyanları oynuyorum kendi kendime. Ne yapmam lazım? Ve sağ olsun, hocamızı gördüm. Ne düşünüyorsun, dedi. İşte o anda ilk defa oldu, o anda ağzımdan attım ben. Ne diyorsun hocam, dedim. Evde üç gündür çay yok, dedim. Annem çay içemiyor. Ve inmiş aşağı, sağ olsun, marketten bir şeyler al-

6 Nitekim Benjamin de (1985: 56), bir erkeğin yalnız başına olduğu ve gizleyebildiği sürece yoksulluğa katlanabildiğini, ama karısı onun bu durumunu gördüğünde veya yoksulluğun acısını kendisi çektiğinde utanç duyduğunu belirtiyor.

dırmış. Sanki içten bir utanç duydum. Utanç duydum yani. Ama onu en yakınım biliyorum. O benim en yakınım... Utanıyorum. Başkaları o kadar güzel rahatlıkla der ki. Konuşur işte. Ben yapamıyorum. Ha bunu yapamıyorum. Utanıyorum. Aslında, işte bizim devletimiz bu yönden çok yıkıl... Çok gururlu bir vatandaşı var. Gerçek diyorum bunu. Biz onlardan gururlu, biz devletten gururlu. Ekmek bulamıyoruz. Utanıyoruz. Kimseye söyleyemiyoruz. Onlar da hortumluyor." Annesine yalan söyleyen "ben" çayın yokluğunu da hissettirmemek istiyor; içindeki "ben" "isyanları oynuyor" ve Merkezin müdürünü görünce, dayanamayıp, içindekini "ilk defa" "ağzından atıyor" ve utanıyor. (Burada, yoksul-mâdunun basit bir yanlış bilinçlilik haliyle "gerçek ben"in mahremiyetiyle ve duygu dünyasıyla avunmadığını ve söz konusu bölünmeyi izleyen, anlamlandıran bir siyasal bilincin de buna eşlik ettiğini görüyoruz.)

Gerçek kendiliği ve onun gizli yaralarını ifşa etmeme ve dillendirmemenin en açık örneklerinden birine, kendisiyle görüşmemizi Toplum Merkezi'nde çalışan uzmanı kırmamak için kabul eden ve görüşürken, kocasının kendisiyle yapılan mülâkatın kaydedilmesine izin vermesine rağmen kendisi buna yanaşmayan ve ancak mülâkatın ortasında not tutan görüşmecinin çektiği zorluğu görünce –o da "eğer bana da bir kopyasını verirsen" kaydıyla– kabul eden Necmiye'nin (31) sözlerinde rastlıyoruz: "Ben hiç kimseden yardım istemiyorum. Hiç kimse durumumu bilmesin. Benim olduğumu bile hissettirmiyorum yani, istemiyorum... Bak bu kadar senedir yaşadım İstanbul'da yerine göre aç kaldık, yerine göre susuz kaldık. İş yerlerinde, hiç sen hayatında duydun mu, un çuvalı, naylon çuvalı üstünde uyuduğum, iş yerinde yattığım zamanlar oldu. Yani dışarlarda sabahlara kadar yol yürüdüğüm zamanlar oldu. Hiç kimseye anlatmam, kat'iyen anlatmam. Onu da seni kırmak istemediğim için anlatıyorum şimdi." Her ne kadar bu sözler bir kadına aitse de, duygularını dillendirme açısından erkekler ile kadınlar arasında bariz bir fark var görünüyor. Sennett'ın (1972: 217) işaret ettiği şeye benzer bir şekilde, erkekler duygularını dillendirmeyi bir zayıflık olarak görmeye meylediyor. Gönlündekini veya yüreğindekini kimseye açılmaması, sır olarak kalması gereken bir şey olarak düşünüyor. İn-

cinmemek için "yumuşak" duygularını kendine saklamak bir sınıf tavrı olarak ortaya çıkıyor (Sennett, 1972: 218). Nitekim, Selma (92) da, kocasının derdini dışa vuramadığını, içine attığını ve suskun kaldığını, kendisinin ise komşu kadınlarla dertlerini paylaşabildiğini söylüyor.

Nalan'ın (67) "Kimse halimizi bilmesin. Demesinler ki filanca acından sürünüyor" sözlerinde ifadesini bulan yoksulluğunu gizleme tavrı bizzat varlığını hissettirmemeye çalışma derecesinde olabiliyor. Kendini yoksayarak yaranın saklanmasının da kendisinin yaralayıcı olduğunu ve hatta bakışın nesnesi olmaktan çıkmanın ancak kendi kendini olumsuzlayarak mümkün olabilmesinin yaranın asli bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. Bakışın içe dönmesi ve bakışın öznesinin gözünde bir nesne olarak nasıl anlamlandırılacağının bilinciyle –ve sembolik şiddetiyle– kendi kendini düşünme ve konumlandırma, kendiliği koruyan ve fakat –paradoksal görünen bir biçimde– tam da bu koruma ediminin ancak onun inkârı ile mümkün olabilmesi ölçüsünde sarsan bir pratik haline geliyor. Dolayısıyla, yoksulluğun travmatize edici özelliğinin yalnızca maddi yoksunluktan olmadığı gibi, yalnızca ona başkalarının –kudretlilerin, zenginlerin, komşuların– aşağılayıcı bakışının eklenmesinden de ibaret olmadığını, bu bakıştan kaçmanın kendisinin de buna dahil olduğunu öne sürebiliriz. Bakışın nesnesi olmaktan kaçma kaygısı, Necmiye'nin (31) belirttiği üzere, –çoğu durumda yardım düşüncesi veya umudu ile yaklaşılsa bile– bizzat bu araştırmanın bakışının nesnesi olmak için de geçerlidir. Bu açıdan karı koca olarak Necmiye ve Ramazan'ın (30) tavırlarındaki farklılık dikkate değerdir. Ramazan, tekrar tekrar "Yazılsın bunlar, bilinsin" derken, Necmiye, görüşmeyi ve ayrıca kaydedilmesini epey ısrarla ve kırmamak için kabul etmesinin yanı sıra, görüşmenin sonlarına doğru "böyle bir durum olacağını da bilseydim kabul etmezdim" diyor. Karı koca arasındaki bu farklılık yoksulların konuşma karşısındaki iki farklı eğilimlerini cisimleştiriyor. Elbette ki, nasıl Necmiye konuşmak istememekle birlikte yardım başına kakılınca ölmeyi tercih edeceğini veya "ömrünün çileynen geçtiğini" söylüyorsa, sesinin duyulmasını isteyen Ramazan'ın da konuşmasına rağmen kendine sakladığı veya saklamak isteyeceği şeyler vardır. Yani bu iki farklı eğilimin tam bir karşıtlık

oluşturmadığını, konuşurken susmaktan ve susarken konuşmaktan söz edilebileceğini söyleyebiliriz.

Yoksul-mâdunların moral-insani değerlere yaptıkları vurgu, toplumsal hiyerarşilerin ve sınıflandırma şemalarının onlara biçtikleri rolü meşrulaştırmalarını sağlayan ve isyankârlığı etkisizleştiren bir moment değil, bu rolün kabul edilmediği veya edilemediği koşullarda onunla baş etmenin ve kendiliği ayakta tutmanın bir yolu oluyor. Hırsızlık yapmak kadar, hırsızlıktan ve haramdan uzak durma kaygısı da toplumsal varoluş koşulları karşısında geliştirilen bir tepkidir. Bu açıdan, bir moral üstünlük savaşından söz edebiliriz. Toplumsal hiyerarşilerin ve farkların anlamlandırılmasının moral bir plana taşınması, toplumsal sınıflandırma şemalarına, onların hâkim maddi-ekonomik terimlerinin karşısına moral-insani değerlerini çıkararak itiraz etmektir. Ancak, "onların kör vicdanına karşı bizim ahlakımız" momentinin illa ki özgürleştirici bir rotayı tarif etmediğini ve "öz vatanında parya" veya "müslümanın müslümana karşı sorumluluğu" gibi deyişlere bağlanarak, dinsel veya milliyetçi popülizmlerin bir öğesi haline gelebileceğini –ve en azından siyasal-söylemsel planda son on yıllık dönemde geldiğini– söyleyebiliriz.

Gönül zenginliği, iç güzelliği ve insani değerlere yapılan vurgunun popüler kültürel tarihte yer etmiş olan aşağı görünenin (deli, gariban, kel vb.) aslında yüce olduğu ve bir cevher taşıdığı inancını yeniden telaffuz ettiğini söyleyebiliriz. Ancak bu, söz konusu inancın basitçe tekrar ettiği anlamına gelmez. Her ne kadar "haksız kazançlarla" zengin olanlara, "haram yiyenlere" karşı namuslu bir varoluşa sahip olduğunu söyleyerek kendini savunmadan söz edebilirsek bile, bu hak, namus, iç güzellik tematiğine bizzat da onur ve özsaygının yıkılması tehlikesi/tehdidi karşısında kendiliği korumak için başvurulduğu iddia edilebilir. Öte yandan, bu cevher inancı, aşağı olanlara dair anlatıların telaffuz ettiği kolektif tahayyülün bir parçası olarak ortaya çıkmaktan uzaklaşır. Yani kolektif niteliğini büyük ölçüde kaybeder ve yoksul-mâdun öznenin kendiliğe dair tahayyülünün bir parçası haline gelir ve kendi konumundan dolayı sorumlu olma ve kendi hayatının yazarı olma ile eklemlenir. Zira bu vurgu, paradoksal bir şekilde kendi onuruna duyulan güvenin sarsılması ile beraber vardır. Bizatihi kendilikte

cisimleşen kudretsizlik hissi ile baş etmenin bir yolu haline geldiği ve yoksunluk-insani değerlerle donanmışlık arasındaki gerilim hattına dahil olduğu ölçüde, bir özne olmayan özne olarak yoksul-mâdunun faillik tasavvurunun bir bileşeni olur.

Son olarak, Türkiye'de sınıfın ve mâduniyetin söylemsel olarak kişisel yetenek ile bitiştirilmesinin –Sennett'ın "sınıfın gizli yaralarını" tartıştığı Amerika örneğinden farklı bir şekilde– görece zayıf olmasının kendilik ve özdeğer tartışması açısından anlamına işaret etmekte fayda var. Devlet, toplum ve birey ilişkilerini kuran karmaşık tarihsel-toplumsal dinamikler ve özellikle de sermaye birikiminin özgül mantığı –görüştüğümüz kişilerin sık sık vurguladıkları şekliyle "gayrı meşru kazançlar" ve "haksız zengin olma"– nedeniyle, yoksul-mâdun kesimler arasında konumunu kişisel yetenek ve faillik temelinde meşrulaştırma veya sorgulama ve özsaygısını kişisel sorumlulukla ilişkilendirme görece zayıf kalıyor. Genel olarak, sorumluluk devlete, "başımızdakilere", "bencil" zenginlere atfediliyor. Bununla birlikte, bu bilinçli inanç ile iç kanı arasında bir yarılma olduğu da iddia edilebilir (Krş. Sennett, 1972: 97). Zira tüm bunlar, çok vurgulanmasa da, kişisel hatalar ve yanlış kararlar ile iç içe geçebiliyor. Daha da önemlisi, yoksul-mâdunların hırsızlık, fahişelik vb. "gayrı meşru" yolları reddetmeleri ve bu "tercihlerini" sık sık vurgulamaları da "namus ve şerefini" koruma üzerine kurulu bir faillik tasavvuruna işaret ediyor. Dolayısıyla, yoksul-mâdunun ahlaki faillik hissi beka ile özsaygı arasındaki dramatik "tercih"te kendini gösteriyor. Öte yandan, görüştüğümüz kişilerin genellikle toplumsal merdivenin en alt basamaklarında yer almalarının faillik hissinin zayıflığında önemli bir payı olduğunu söyleyebiliriz. Yoksul-mâdunlardan "alt-orta" ve "orta sınıf"a doğru yaklaştıkça, kişisel yetenek-yeteneksizlik problematiği ve ona eşlik eden kendiliğin saygınlığı hakkındaki kuşkuyu giderme anksiyetesi daha bariz hale geliyor olabilir.

İdare et-me: Mâdunlar ve taktikler

Benjamin'in (1973: 248) söylediği üzere, "ezilenlerin geleneği olağanüstü halin bir istisna değil, kural olduğunu" gösteriyor. Yoksul-mâdunlar böyle bir sürekli olağanüstü hal altında yaşıyor. Bu

olağanüstü hal, başka şeylerin yanı sıra, yerleşik düzenin veya "yerin yasası"nın dayattığı sömürü ve tahakküme kaçınılmaz olarak tabi olmak ile bunlarla baş edebilmek arasında gerilimi içerir. Başka bir yerde, Osmanlı toplumsal formasyonu bağlamında tartıştığımız üzere (Erdoğan 1999/2000), mâduniyet ve iktidar ilişkisi itaat ve isyan, kabullenme ve reddetme gibi ikiliklerin ötesinde, "ne biri, ne diğeri" veya "hem o, hem o" diyebileceğimiz "üçüncü alanı", ortadaki, aradaki, eşikteki, karışık, muğlak ve –Deleuze ve Guattari'nin (1987) deyişiyle– rizomatik pratikleri de kapsayacak şekilde düşünülmelidir. Daha önce de Certeau'ya (1984) dayanarak "popüler metis" adını verdiğimiz bu pratikler, terimlerini iktidarın koyduğu "yeri" kaçınma, sakınma, simülasyon, dissimülasyon, fırsatlardan yararlanma, saptırma, etrafını dolaşma gibi taktik yaratıcılık biçimleri yoluyla mâdunların kendi "mekânlarına" dönüştürür. Bu kısımda, kent yoksullarının sermayenin hükmünün oluşturduğu labirent içinde nasıl sessizce kendi yollarını çizmeye ve labirenti "terk etmeden kaçmaya" çalıştıklarını tartışacağız. Bir başka deyişle, sermayenin "stratejileri" karşısında mâduniyetin –kent yoksulluğu bağlamında– geliştirdiği "taktiklerin" bir envanterini çıkaracağız.

İlkin, yoksulluk literatüründe önemli bir yer işgal eden "geçinme stratejileri" bu bağlamda düşünülebilir. Özellikle Aksu Bora'nın yazısında tartışılmakta olan dayanışma ve yardımlaşma ağları bir tarafa bırakılırsa, kent yoksullarının geçinme stratejilerine dair kimi somut örnekleri sıralamakta yarar var: Fırından ucuza bayat ekmek almak (Gönül, 95), çocukların protein alabilmesi için kemik kaynatmak (Nesrin, 21; Uğur, 52), sebzeye para veremediği için gecekondunun bahçesinde sebze yetiştirmek ve bulaşıkçılık yaptığı işyerinden verilen yemek malzemesini eve getirmek (Sultan, 29), pazarlardaki artıkları toplamak, bakkaldan kırık yumurta almak, yakacak ihtiyacını kasa kırıkları toplayarak sağlamak ve çocukların uyuduğu zamanlarda soba yakmamak, yazın çocukları güneşte ısıttığı su ile yıkamak (Perihan, 69), el işi yapmak (Muazzez, 27; Hatice, 73; Fitnat, 114), dışarı atılan veya kendisine verilen eski eşyaları tamir ederek kullanmak (Hatice, 73), kaçak elektrik kullanmak (Nurten, 22; Muazzez, 27; Necmiye, 31; Erkan ve Fitnat, 113-4), sığınacak bir gecekondu yapabilmek için

gerekli olan tuğla parasını taksitle buzdolabı alıp yarı fiyatına satarak karşılamak (Erkan ve Fitnat, 113-4), öğrenci olmadığı halde paso kullanmak (Tülin, 60) vb. Ancak, geçinme stratejileri yoksul-mâdunların toplumsal tahakküm ve tabiyet ilişkileri ile kurdukları ilişki ekseninde tartışılmalıdır. Bu eksen ise, aşağıda tartışacağımız üzere, yalnızca gelir ve beslenme gibi maddi kategorilerden ve fizik yeniden üretimden ibaret olmayıp, bir bütün olarak gündelik hayat pratiklerini (yemek pişirme, konuşma, seyretme, yerleşme vb.) kapsar.

Her şeyden önce, yoksul-mâdunların başvurduğu taktikler, bizzat bizimle kurdukları ilişkide de söz konusu oldu. Yabancılara karşı "tetikte olma" hali bize karşı tavırlarında da kendini gösterdi. Sözgelimi, sosyal hizmet uzmanı arkadaşlarla beraber gittiğimiz bir mahallede bir ailenin evini ararken rastladığımız yaşlı bir kadın, ilkin "öyle birilerini tanımadığını" söyledi. Ancak bizim "hayır için" geldiğimize emin olduktan sonra aradığımız evi tarif etti. Benzer şekilde, taksiyle gittiğimiz bir başka yerde yolumuzu ararken karşılaştığımız bir adam da yolu tarif etmeyi reddetti; taksi şoförünün yorumuna göre, bizim icra memuru olduğumuzu sanmıştı. Dahası, görüştüğümüz kişilerin anlatılarının, kimi durumlarda – çoğu zaman bizim de farkına varamadığımız veya emin olamadığımız– yanlış bilgi, yalan, simülasyon ("mış gibi yapma"), dissimülasyon ("değilmiş gibi yapma) gibi taktikleri de içerdiğini söyleyebiliriz. Yukarıdaki örneklerde söz konusu olan imgemizin tam tersine, yardım için gelen kişiler/devlet görevlileri olduğumuzun sanıldığı durumların en azından bir kısmında kendini olduğundan daha fazla yoksul gösterme ve acındırma yoluna başvurulduğunu iddia edebiliriz. Böyle bir faydacılığın ötesinde, konuşma sanatının sezme, öngörme, tahmin etme, vurgulama ve örtme, yönlendirme vb. edimlerle iç içe olduğunu da eklemeliyiz. Niyetimizin ve fikrimizin sezilmesi veya kestirilmeye çalışılması ve buna göre konuşulması, sorduğumuz soruların gideceği yeri hesaba katarak konuşmak, bize hoş geleceği tahmin edilen sözler söylemek veya hoş gelmeyeceği tahmin edilenleri gizlemek, konuşmak istenmeyen şeyleri geçiştirmek ve –özellikle erkeklerde daha sık rastlanan– "iç dünya"sını, duygularını, yaralarını açık etmeme gibi taktiklerin mülâkatların satır aralarında gizli olduğunu sezmek müm-

kündür. Dolayısıyla, eşitsiz ve asimetrik bir ilişki ve diyalog olarak mülâkat pratiği, terimlerini bizim belirlediğimiz ve bizim hâkim olduğumuz ve fakat yoksul-mâdunun da kendince bu terimlerle oynadığı ve bunları başka yönlere çektiği bir pratiktir.

Sık rastlanan taktiklerden biri sorduğumuz sorulara yanıt vermekten kaçınma ve "anlamamış gibi yapma"dır. Sözgelimi, Elif (104), kendisine çalıştığı evlerde kötü davranılıp davranılmadığı sorusuna önce olumsuz yanıt verdi ve ancak birkaç kez üsteledikten sonra yaşadıklarını anlatmaya başladı. Hurdacılık yapan Uğur (52), zenginler ile yoksullar arasındaki farkın nedenine dair, "onu Allah bilir artık, ben bi şey diyemem" dedi; "bi şey düşünüyosundur canım" denince de, "hiç bi şey düşünmüyorum" yanıtını verdi. Ancak, tekrar ısrar edince, ağzından "Bazı kişi doğru yoldan gider, bazı kişi eğri yoldan gider. Eğri yoldan giden gökyüzüne çıkar, doğru yoldan giden, böyle yerinde sayar" sözleri dökküldü. Mahinur (119) ise, sonradan sosyal hizmet uzmanı arkadaşımızdan öğrendiğimize göre, eskiden ÖDP'ye sempati duymasına rağmen, görüşmemizde bundan hiç söz etmedi. Eşi cezaevinde olan ve çocukları sokakta çalışan Nesrin (21), kendisine yardım eden ve onun da evini temizlediği yaşlı komşusunun, "tahminine göre" Rum olduğunu, ama "o konulara girmediğini" söylese de, daha sonra bunu kendisinden başka kimsenin bilmediğini ifade ediyor. "80 dönemi"nde sol partilerin peşinde "dolanıp durduğunu" söyleyen ve Alevi olan Hasan (78) ise, Refah Partililerin kendisine parti üyesi olması karşılığında "ev, araba, kat" vermeyi vaad ettiklerini ve kendisi istese de, "hür doğmuşuz, hür yaşarız" diyen karısının bunu kabul etmediğini söyledi. RP'ye sempatisinin hikâyesini –isim vs. vermeden de olsa– anlatmasını istediğimizde ise, "her şeyin bir sırrı vardır" diyerek bunu reddetti. Füsun (154) ise, muhtemelen çalışıyor olduğunu bizden gizledi. Nitekim, kendi hayatını anlatan bir kitap yazan Latin Amerikalı Rigoberta Menchu, kitabının sonunda, "Hiç kimsenin bilmemesi gereken şeyleri hâlâ gizli tutuyorum. Antropologlar veya entelektüeller bile, kaç tane kitapları olursa olsun, bizim bütün sırlarımızı bilemezler" (Akt. Beverley, 1999: 30) diyor. Bizim görüştüğümüz yoksul-mâdunların anlatılarında nelerin sır olarak kaldığını ise bilemiyoruz elbette.

Kendini tutma, öfkesine hâkim olma, susma, sözünü sakınma ve işi bitene kadar sabretme idare etme sanatının bir biçimi olarak ortaya çıkıyor. Dilek (82), işyerinde gördüğü kötü muameleye karşı olsa da, işinden olmamak için sesini çıkarmıyor. Üniversite mezunu olmasına rağmen gündelikçilik yapmak zorunda kalan Aysel (116), çalıştığı evlerdeki insanlar için "Onlara diyecek çok şey var ama, diyemem ki ben. Ben oraya ekmek mücadelem için gitmişim" diyor. Ancak çok öfkelendiğinde, "burasına geldiğinde" söyleyeceğini söylüyor ve işi bırakıp gidiyor. Benzer şekilde, apartmanların temizliğini yapan Ahmet (89), kendisine kötü davrananlar için, "Ona da bir şey demezsin. Yüzünü döner gidersin. Ne diyeceksin?" diyor. Haksızlığa karşı hiçbir şekilde tahammülü yoksa da, "mecbur katlanıyor". Ama o da, tıpkı Aysel (116) gibi "şeyine gelinceye kadar" dayanıyor: "Bir süre dayanırım, katlanırım ama baktım olmuyor. Mecbur, karşılık veririm artık... Her insanın bir yere kadar dayanma gücü vardır. Ondan sonra ne olur? Karşı durmak zorunda kalırsın... Yani biz, ekmeğimizin hatırı için bir müddet sesimizi çıkarmıyoruz. Ekmeğin hatırı için, çoluk çocuğun nafakası için." Dilek (82), işyerinde kendisine bağırılıp çağırıldığı zaman işinden olmamak için sesini çıkarmıyor. Kocasıyla birlikte apartmanların temizliğini yapan ve halı yıkayan Fatma (88), kendisine kötü davranılmasının, azarlanmasının zoruna gittiğini söylüyor; ama sesini çıkarmıyor ve kocasının da sabretmesini istiyor: "Bir yerde işte seslenmeyeceksin, ne yapacan? Sonuçta biz muhtacık yani." Sabır, itaatkâr görünme, alçakgönüllülük, sessiz kalma ve kendini feda etme basitçe teslimiyet olmayıp, "zayıfların silah envanteri"nin bir parçasını oluşturuyor. Bu silahlar, popüler hafızanın asli öğeleri olarak, de Certeau'nun (1984: 85) çizdiği "görünür" ile "görünmez" ve "oluş" ile "işleyiş" döngülerine dahil olur ve zaman içinde ("uygun anları kollayarak") "yer"i (*place*) kendi "mekân"ına (*space*) dönüştürür.

İdare etme sanatının önemli bir bileşeni olarak simülasyon ve dissimülasyona, bizim araştırmamızın yanı sıra, sosyal hizmet uzmanlarının izlenim ve tanıklıkları da işaret ediyor. Sosyal hizmet uzmanı İnci Yüksel (141), ayni-nakdi yardım için başvuran kişilerin yardım alabilmek için kendilerini olduklarından çok daha

fazla muhtaç göstermeye çalıştıklarını, bazılarının özellikle kıyafetine dikkat etmediğini ve daha bir ezik göründüğünü söylüyor. Ona göre, özellikle "profesyonelleşen" müracaatçılar konuşmaları, tavırları, duruşları ve ağlayışlarıyla reddedilemeyecek bir "rol çiziyorlar" ve abartılı bir eziklik gösteriyorlar. Uzmanlar inceleme amacıyla evlerine geldiklerinde ise, "hazırlıksız" ve daha rahat oluyorlar. Ayrıca, ev kirası, iş vb. konularda yanlış bilgi vermek gibi yollara da sık başvuruluyor. Yine uzmanlar, çeşitli defalar ziyaret ettikleri bir kadının evinde birbirinden farklı partilerin toplantılarına tanık olduklarını aktardılar. Refah Partisi'nin iktidarda olduğu dönemde, partililerce organize edilen gruplar halindeki yardım başvurularında da böyle bir simülasyondan bahsedebiliriz. Bizim görüşmelerimizde de buna benzer durumlar telaffuz edildi. Örneğin, başı açık olan Zeynep (125), epeyce uğraşmasına rağmen belediyeden kömür yardımı alamadığını ama komşusunun aldığını anlatıyor. Çünkü komşusu, başörtüsü takmasa da belediyeye giderken başını kapatıyor. Aysel (116) ise, kaymakamlığa yardım için başvuran kimi kişilerin, görevliler evlerine geldiği zaman yoksul görünmek için evlerindeki eşyaları sakladıklarını söylüyor. Benzer şekilde, Güllü (129) de, durumu hiç de kötü görünmeyen insanların numara yaparak kaymakamlıktan yardım aldığını ifade ediyor. Babası CHP'li bir belediyede çalışan Emrah (126), babasının FP'yi desteklemesine rağmen CHP'li gibi göründüğünü söylüyor. Baba, "iş için" "CHP'li bıyığı" bırakıyor. İş aramak için bir temizlik şirketine başvuran Hüsamettin (132), hangi partiden olduğunu sordukları zaman "parti benim karnımı doyurmaz" der ve söylemek istemez. Zira şirketin hangi partiyi desteklediğini bilmiyordur ve onlara ters gelecek bir parti adı telaffuz etmesi halinde iş için hiçbir şansı kalmayacaktır. Vali ve bakanla kollamacı bağlantıları sayesinde alkol tedavisi için hastaneye yatan İsmail (142), hastaların İslâmi eğilimli televizyon kanallarını seyretmelerine engel olduğunu anlatıyor. Kendisi eski bir devrimci olan İsmail, hastanede "devletçi gibi davranmak zorunda" hissetmiştir.

Tetiktelik, etrafını kollama, boşluklardan veya fırsatlardan yararlanmanın da çeşitli örneklerini verebiliriz: Hastalığı nedeniyle konuşma güçlüğü çeken Halime (131), derdini zor anlatabildi-

ği için devlet dairelerinde çok terslendiğini ve bu yüzden "birisinnen konuşmaya çok dikkatli olduğunu" söylüyor. Çünkü "bir şey olmasın diye" çok korkuyor. Bunların yanı sıra, gecekondusunun yıkılmaması için belediye görevlilerine rüşvet vermek (Nurten, 22), kaçak elektrik kullandığından dolayı ceza ödememek için memura "sigara parası" vermek (Necmiye, 31), su dağıttığı arabayı polisin bir mazeret bulup bağlatmaması için her gün 5 milyon lira vermek (Ulaş, 59) vb. örnekler devlet görevlileri ile kurulan kaçınmacı ilişkiyi anlatıyor.

İdare etme sanatı yalnızca geçinme stratejileriyle ilgili olmadığı gibi, muhtelif biçimleriyle iktidarla doğrudan kurulan ilişkilerle veya karşılaşma anlarıyla da sınırlı değildir. Yukarıda tartıştığımız yoksul-mâdunların gizli yaraları açısından da geçerlidir. Yani kendiliği yaralanmaya karşı korumak için geliştirilen taktikler ve psikolojik mekanizmalar da "yerin yasası"yla "terk etmeden kaçma" tarzı bir ilişki kurmanın biçimleridir. Sözgelimi, muhafazakâr ve kadınların pek çalıştırılmadığı bir çevrede yaşayan Naciye (153), gündelikçilik yaptığını çevresinden gizlemek için yalan söyler ve yalnızca samimi olduğu kişiler gerçeği bilir. Üç tekerlekli arabasıyla hurdacılık yapan Uğur (52), "ağbi kimseye belli etmeyin de, hurdaya çıkıyorum" diyor; saklanması gerektiğini düşündüğü bu durumu kendi çevresinden gizleyip gizlemediği ve gizliyorsa da bunu nasıl becerdiği ise anlaşılmıyor. Yine yukarıda aktardığımız üzere, İsmet (74) evden çıktığı zaman onu "kimse bilemez"; ayrıca düzenli bir işi olmadığını yaşlı annesinden saklarken, ara sıra merdiven temizliği yaptığını ise kızından da saklar. Güllü (129), arkadaşlarının "kapıcısınız" demelerinin çocuklarının zoruna gittiğini söylerken, "ben belli etmiyorum ama benim de zoruma gidiyo" diyerek yoksul-mâdunların duygularını çocuklarından dahi gizlemek zorunda kaldıklarının bir başka örneğini veriyor. İhsan (146) ise, gezme önerisinde bulunan arkadaşlarına parası olmadığını söylemeye utandığı ve onların yanında küçük düşmemek istediği için bir mazeret uydurmuştur.

Kapitalist meta üretiminin ve bunu düzenleyen neo-liberal ve teknokratik rasyonalitenin genelleşmesi ve yaygınlaşması karşısında, kaçınmacı pratiklerin de genişlediğini söyleyebiliriz. Sermayenin aksiyomatiği, yoksul-mâdunların elini kolunu bağlayan,

terk edip başka bir yere ("sürgüne") gitmelerine imkân vermeyen, homojenleştirici ve kuşatıcı alan kuruyor. Ama onları tümüyle bir yerde sabitleyemiyor da. Yukarıda envanterini çıkardığımız pratikler, sermayenin kodlarına karşı "başka bir yeri" olmayanların kaçış hatlarını oluşturuyor. Ancak, idare etme sanatı kaçınılmaz olarak bu aksiyomatiği veri alıyor ve onun içinde ve altında icra ediliyor. Dolayısıyla da, Scott'un (1990) kavramlaştırdığı şekliyle yoksulların "iç siyasetinin" aktüalize olmayan ve kendini saklayan bir isyankârlık üzerine kurulu bir "gizli senaryo" oluşturduğunu söyleyemeyiz (krş. Erdoğan 1999/2000). Bu açıdan, kaçınmacı pratikler yoksul-mâdunların ideolojik, politik ve kültürel temsilleriyle beraber değerlendirilmelidir. İtaat / isyan ikiliğinin – ve güncel medyatik deyişle "sosyal patlama" olasılığının– hegemonik süreçler ile yoksulların –Gramscici terimlerle– "ortak duyuları" veya "folklorik felsefeleri" arasındaki ilişkiler ekseninde de tartışılması gerekiyor.

Kabullenme-me: "Ortak duyu" ve hegemonik pratikler

Hobsbawm, sınıf, yoksulluk ve hegemonya arasındaki ilişkiyi şöyle tanımlıyor: "Sınıf sadece gruplar arası bir ilişki olmayıp, aynı zamanda bunların üstte olanlar tarafından çizilen bir toplumsal, kültürel ve kurumsal çerçeve içinde bir arada olmalarıdır da. Yoksulların dünyası, ne kadar incelikli, kendine yeterli ve ayrı olsa da, mâdun ve bu nedenle, bazı anlamlarda eksik bir dünyadır; zira hegemonyaya sahip olanların çizdiği genel çerçevenin varlığını veya en azından kendisinin çoğu zaman bunun hakkında pek bir şey yapamayacağını veri alır. Kimi içerimlerine meydan okuduğu zaman bile, onların hegemonyasını kabul eder; çünkü, genellikle etmek zorundadır."[7] Bu açıdan, yoksul-mâdunların "toplumsal metin" ile, kendilerine dayatılan hâkim ideolojik, siyasal, kültürel, medyatik-televizüel söylemlerle kurdukları ilişkinin de esasen –de Certeau'nun terimleriyle– saptırıcı, yerinden edici, kabul edip içeriden dönüştürücü "telaffuz kiplikleri", "kullanım biçimleri" veya "işlemsellikler"e dayandığını söyleyebiliriz. Bu son bölümde, gö-

7 "Religion and the Rise of Socialism", *Workers, World and Labour* (1984, Pantheon, New York), s. 39n'dan aktaran Eley (1990: 37).

rüştüğümüz yoksul-mâdunların "ortak duyularını" ve hegemonik süreçler ile ilişkilerini tartışacağız.[8]

Bourdieu (1984: 461), "Tahakküm altındaki sınıfların üyeleri, sık sık, kendi kendisiyle, onların pratiklerinin anlamıyla ve nesnel koşullarıyla çelişen bir söylem üretiyorlarsa, bu, söylemlerinin üretim araçlarına sahip olmaksızın, 'siyasal dilleri'ni denetleyemeden siyaset konuşmak zorunda olmaları nedeniyledir" diyor. Champagne (1999: 51) de, yoksulların "hâkim grupla konuşurken, ödünç alınmış bir söylemle, tam da hâkim olanların onlar hakkında sundukları söylemle konuştuklarını", televizyona çıktıklarında bir gün önceki haberlerde duyduklarını tekrar ettiklerini savunuyor. Ancak, Bourdieu ve başkalarının iddia ettiğinin aksine, yoksul-mâdunların mukadderatlarının tümüyle onlara sunulan söylemlerin elinde olmadığını söyleyebiliriz. Yukarıda yaptığımız tartışma, yoksul-mâdunların kendilerine dayatılan toplumsal-kültürel sınıflandırma şemalarını aynen kabul etmediklerini gösterdiği gibi, kapitalist aksiyomatiğin kendilerine dayattığı "yerin yasasını" da kaçınma, sakınma, eğip bükme, başka amaçlarla kullanma, hile, simülasyon, dissimülasyon vb. taktik yaratıcılık biçimleri yoluyla, "terk etmeden kaçtıklarını" da ortaya koyuyor. Bizatihi yoksul-mâdunların söylemlerinin çelişkililiği ve muğlaklığı, hâkim veya hegemonik söylemlerin ancak kırılarak, eğilip bükülerek ve kendilerine karşıt öğeleri tümüyle bastıramadan yoksulların söylemlerinde yer edebildiğini gösteriyor.

Yoksul-mâdunun kendisine sorulan toplumsal-siyasal sorunlarla ilgili sorulara verdiği yanıtlar birçok durumda tikel, kişisel, ampirik olan ile hazır formüller, sloganlar, sağduyusal yargılar arasında gidip gelir. Toplumsal-siyasal sorunlar kişisel hikâyelere, kaygılara, olaylara yapılan referanslarla gündelik, sıradan, dolayımsız tecrübe alanına indirgenir (Krş. Bourdieu 1984: 431-5). Ama aynı zamanda, yoksunluktan veya yetersizlik hissinden kay-

8 Bu noktada, mâduniyet ile hegemonya arasındaki ilişkinin kavramlaştırılması açısından Gramscici kültürel çalışmalar ile mâduniyet çalışmaları arasında, Beasley-Murray ve Moreiras'ın (2001: 1-2) işaret ettikleri üzere –bir karşıtlık değilse de– fark olduğunu kaydedelim. Birincisi bu ilişkiyi pozitif, yani mâdunların içerildiği ve kapsandığı bir ilişki olarak tanımlarken, ikincisi negatif, yani mâdunların bu mekanizmalardan (temsilden) dışlanması üzerine kurulu bir ilişki olarak tanımlamaya meyleder.

naklanan ve "siz daha iyi bilirsiniz", "ben bilmem" gibi ifadelerde kendini ortaya koyan bir kendini dışlama şeklinde veya "düzen", "birikim" vs. den söz ederek siyasal söylemi kullanmayı bildiğini gösteren bir şekildedir. Bu anlamda, Bourdieu'nün (1984: 432) aktivist işçiler bağlamında söylediğine benzer bir şekilde, iki ifade tarzının aynı söylem içinde bile iç içe geçebildiği, söylem üretiminin ilkelerine dair bir ikilikten söz edilebilir: Genel ve soyut olanla tikel ve dolayımsız tecrübeyle ilgili olan arasındaki salınım. "Bu dünyada hep haksızların iyi olduğunu" söyleyen ve "haklıyı haksızı ayırmak için" avukat olmayı istediğini söyleyen (ama okula da gidememiş olan) Ayşenur'un (98), "yoksulların hakkını savunacağını" söylemesi ve fakat "haksız olanlar kimler?" sorusuna "valla, bilmiyom ki" diye yanıt vermesi bu açıdan manidardır. Ömer (16) ise, "suçlunun bizi yönetenler" olduğunu ve "güzel birinin çıkmasını" istediğini söylese de, onun yapması gerektiğini söylediği "iyi şeyler"in ne olduğu sorusuna "bilmiyom ağbi" karşılığını verir.

Yoksulların siyasal teolojisinin önemli bir öğesinin "mileneryan" ve hatta "mahşeri" (apokaliptik) sayılabilecek bir kurtuluş olduğunu söyleyebiliriz. Bu tavrın en uç ve keskin örneği, zorunlu göçle İstanbul'a giden, yaşlı bir Şafii Kürt olan Fevzi'nin (1) mehdiciliğidir: "Benim yaram büyük ama benim yaramın melhemi yoktur" diyen Fevzi, "Bir adam çıksa, bize sahip çıksa ama o da çok zor" diyor ve kurtuluşu Mehdi'de arıyor: "Dünyada iki yol var. Biri hak, biri haksız. Hak yoktur, haksız meydanda. Hakkı yedi demir yelek giydirip denize atsan da o yelekler erir ve o hak yüzeye çıkar. Bugün haksızlık yaparsan, yarın hesap verirsin... Hak yerini bulacak. Mehdi geldiği zaman her şey ortaya çıkacak. Mehdi geldiği zaman teknikler, hepsi duracak, yalnız kılıç kalacak; sadece insan gücü ve hak kalacak. Her şey netleşecek; bir kâfirler, bir müslümanlar kalacak... Bana hakaret etsen de bir gün ölürsün; öbür dünyada hakkımızı alırız... Allah emir veriyo ama kişi kişiye, zengin fakire hakaret ediyo... Zahmet müslümanlara. Bu dünyada gâvurlara rahatlık, müslümanlara eziyet var; ama öbür dünyada tersi olacak". Böyle bir mehdiciliğin Şafiilikle ilişkili olduğunu ve kentli yoksul-mâdun kesimler arasında yaygın olmadığını söyleyebiliriz.

Ancak, bu mileneryan tavrın daha yaygın biçimleri mehdiciliği içermeyen dinsel inançlar veya daha seküler düzleme vizyonlarında görülebilir. Kocası işsiz olan Nalan (67) böyle bir katastrofik-mahşeri düzleme için dua eder: "Bi deprem olsun da kurtarsın herkesi Allah'ım. Bu millet, bize niye böyle ceza veriy? Bu dünyanın altını üstüne getirsin, görürsün bi daha ne oluyor. Ne olcak ki? Böyle yaşamak ne olcak ki?" Şefika (71) da, benzer şekilde, "Bi anda böyle isyan ediyorum yani; diyorum, keşke şu binalar şöyle dümdüz olsa, onlar da bizim durumumuza gelirler. Niye diyorum, Allah bizi böyle yapmış. Herkesi zengin yapıyo, dostunu fakir yapıyo" diyor. Kocası Zafer (70) ise, toprağın "üstü varsa, altı da var" diyerek ilahi adalete atıfta bulunuyor. Taciser (107), "Çok iyi yaşayan da ölüyo, kötü yaşayan da" diyerek ölümün düzleştiriciliğine başvuruyor. 15 yaşındaki Mendilci Serdar (136) ise, "Allah kötülere de büyüktür, iyilere de büyüktür" diyerek, kötülerin de, iyilerin de "yerini bulacağını", "hepimizin gideceği yolun aynı" olduğunu söylüyor. Hüsamettin (132), benzer bir şekilde, zenginlere karşı ne hissettiği sorusuna "Onlar da bizim gibi insan şu ölümlü dünyada; hepimizin gideceği yer toprağın altı" diye yanıt veriyor ve "bazı kişilere" Allah'ın "ne vereceğse vermesini" istiyor.[9] "Rabbimizi görmek isteyen" ve o yüzden de kapanan Cennet (123), cenneti tarif ederken, altınlardan, ağaçlardan, "yetmiş bin tane sofra"dan ve giysilerden, yani "istediğimiz her şey"den söz ediyor. Öte yandan, hiyerarşinin alt üst olmasının değilse de, "aşağı"nın "yukarı" çıkması özleminin seküler formlarına da rastlanıyor (krş. Turner, 1969): Uğur (52), "ben de okusaydım, insanların arasında senin gibi gezerdim mesela" diyor. Mahinur (119), temizlik işi yaptığı işyerlerindeki masa başında iş yapanlara imrendiğini söylüyor ve "O masada ben de otursam" diyor. Özel bir şirkette muhasebeci olarak çalışarak ana babasına bakan 30 yaşındaki Tülin (60), "Şimdi bi üniversiteli olmayı tercih ederdim" diyor. "Gerçi bilinç okumakla olmasa da", daha çok bilinçli olacağını ve "farklı bi ortamlara" gireceğini söylüyor. Tezgâhtarlık yapmış ve halen işsiz bir genç kız olan Aygül (118) ise, metropollerdeki ka-

9 "Ayrıcalıksız sınıfların dini"nde, haklının hakkının verilmesi ve haksızın cezalandırılması, *ressentiment* ve kurtuluş tartışması için, bkz. Weber (1993: 95-117).

musal hayatın anonimliğini eşitleyici bir durum olarak addediyor: "Kimse kimseyi bilmediği" için "insanlardan sanki farkın yokmuş gibi hissediyorsun."

Yoksul-mâdunların anlatıları, Gramsci'nin (1971: 419) "felsefenin folkloru" olarak tanımladığı "ortak duyu"ya özgü nitelikler gösteriyor: Ortak duyu "taş devri öğelerini ve ileri bilimin ilkelerini, yerel düzeyde tarihin tüm geçmiş aşamalarından önyargıları ve dünyayı birleştirecek bir insan ırkının gelecek felsefesinin sezgilerini içinde barındırır" (Gramsci, 1971: 324). Karmaşık, bölük pörçük, dağınık, tutarsız, muğlak, çelişkili bir özellik gösterir; çok yönlü, çok katmanlıdır ve sistematiği yoktur. Zira Williams'ın (1977) deyişiyle, "hâkim", "yeni doğan" ve "kalıntısal" öğeleri içinde taşır. Bir bakıma, "tarihte birbirini takip etmiş olan tüm dünya ve hayat görüşlerinin parçalarının karışımıdır" (Gramsci, 1985: 189). Andropomorfik ve androposantrik olan ortak duyuya deneyci, doğrudan –ama ampirik ve sınırlı– gözleme dayanan, realist, materyalist öğeler hâkimdir ve bu durum dinsel öğe ile asla çelişmez (Gramsci, 1971: 348, 420). (Kendisine devlet sorulduğunda "Erbakan var, Derviş var" diyen Ayşenur (98) ortak duyunun andropomorfik özelliğini sergiliyor.) Nitekim, görüştüğümüz yoksulların anlatılarında –hatta her bir anlatının kendi içinde– çeşitli ideolojik-politik, kültürel, dinsel, felsefi söylemler iç içe geçiyor.

Gramsci'nin (1971: 338) söylediği üzere, mâdun sınıflar "anlayışlarını yavaş değiştirirler veya onları asla "saf" biçimleriyle değil, daima ve yalnızca az çok heterojen ve tuhaf bileşimleriyle kabul etmek anlamında değiştirirler". Ömer (16) zenginlerin "normal çalışarak" değil, "namussuzlukla mal yaptıklarını" söylerken, kendisinin durumuna "kader" dediğini söylüyor: "Ben diyelim aç kalırım, başka türlü yapamam, onlar yapar". Böylece kader, onun söyleminde –Althusserci bir semptomatik okumayla– kalıntısal bir öğeye dönüşüyor ve namusluluk/namussuzluk ikiliği tarafından yerinden ediliyor. Popüler tahayyül biçimlerinin "kalıntısal" ve "yeni ortaya çıkan" öğeleri arasındaki karmaşık ve çelişkili eklemlenmenin örneklerinden biri, Ahmet'in (89) kendi yoksulluğunu "herhalde bu da bizim alınyazımız" diye açıklarken, zenginliğin de alınyazısı olup olmadığı ve zenginlerin nasıl zengin olduğu sorusuna, "Bilmiyom ki. Şimdi... Türkiye'de

her şey mümkün yani. Bi anda zengin de olursun, bi anda yerden yere de çarpılırsın. Burası Türkiye. Her şey, her an her şey olabilir" diye yanıt vermesidir. (Onun bu muğlak konumu, Sabancı'ya atıfla "Bırak ya; hamallıktan kim zengin olmuş?" diyerek "muhakkak bir yere kaçağa girmelerinden" söz ederken, zenginlerin kazancının "haksız" olduğunu mu söylediği sorusuna, yine popüler ampirizme uygun bir şekilde, "nası kazandıklarını görmüyorum ki, onlara haklı veya haksız diyim... Gözünle görmüyosun" yanıtını vermesinde de kendini gösteriyor.) Mehdi inancını dile getiren Fevzi'nin (1) akrabası olan Agah'ın (2-3) mehdiyi dünyevi bir figür olarak yeniden telaffuz etmesi ise, Gramsci'nin sözünü ettiği "heterojen ve tuhaf" eklemlenmenin bir başka örneğini oluşturuyor.

Mülâkatlarda, toplumsal eşitsizliklere ve adaletsizliğe sık sık itirazlar yöneltiliyor. Zeynep (41), "Hep haksızlar kazanıyor. Haklılar da üzülüyor" diyor. Serdar (136), "Çalırsan, yani kötü olursan, devamlı yerini bulursun. İyi olursan yerini bulamazsın. O zenginler alın teri değil ağbi. Hiç alın teri değil. Zengin insan hiç alın teriyle o yere gelir mi?" diye soruyor. Nurten (22) ise "adalet adalet olsa fakirin gözüne bakar" diyor. Adaletsizlik vurgusu, kimi görüşmelerde geriye dönük bir özleme bağlanıyor. Bunun en çarpıcı ifadelerinden biri Elif'in (104) "Eyiler hep gitti, çekildi gitti" sözü. Saciye (11) adaletin "Zamanı geçti" derken, Zafer (70) de "Adalet diye bir şey kalmadı artık" diyor. Komşularının kendisinin yardımına koştuğunu, ama babasının veya amcasının düşse bile kolundan tutup kendisini kaldırmayacaklarını söyleyen Sultan (29), "Bu tuhaf değil mi?" sorusuna, "Abla bu zamanda her şey tuhaf" diye karşılık veriyor. Necmiye (31) ise, akrabalarından çocuğu için yardım istemesi halinde ileride çocuğunun başına kakabileceklerini düşündüğünü söylerken, "Dünya kötüleşti" diyor. Yaklaşık olarak 30 yıl önce İstanbul'a göçen ve sıvacılık yapan Hayri (53) de, Aleviler arasındaki ilişkilerin değişip değişmediği sorusuna karşılık "Eski insanlar doğruydu. Eski insanlar yalan söylemezdi" diyor. Sokakta mendil satan Serdar (136) ise böyle bir geriye dönük özlemi telaffuz etmiyor ve "kula kulluk etmenin" "eski zamanlardan", "dedelerimizden bize kalan yadigârlar" olduğunu söylüyor.

Yoksul-mâdunların toplumsal eşitsizlikler ve tahakküm karşısındaki konumları negatif, tepkisel, kısmidir.[10] İktidar ilişkilerini alaşağı veya tepe taklak etmek, dünyayı tersine çevirmek mehdici, apokaliptik biçimlerde ortaya çıksa bile, esasen piyangodan zengin olmak ve fakirlere dağıtmak gibi daha sekülerleşmiş –ama içinde bu teolojiyi de barındıran– biçimlerde ortaya çıkıyor. Öte yandan, toplumsal hiyerarşinin meşruluğu sorununun karmaşıklığı, ekonomik sermaye ile eğitsel-kültürel sermayenin görece farklı biçimlerde anlamlandırılmasında kendini gösteriyor. Gayrı meşru yollarla kazanılmış maddi zenginliğe öfke duyan yoksulların "eğitimli, bilgi ve kültür sahibi" olanların otoritesini kabul ettiğini söyleyebiliriz. Sennett (1972: 77), iktidarın meşru olması durumunda, kişinin yöneticisine yakıştırdığı onuru zorunlu olarak kendisine atfetmemesi gerektiğini söylüyor. "Biz cahiliz", "siz daha iyi bilirsiniz" veya "sen uzmansın, beni bi çözün" (Ziya, 140) gibi sözceler kültürel sermayenin –sorunsuz bir şekilde olmasa da– ekonomik sermayeye göre daha meşru bir konumda olduğuna işaret ediyor. Sözgelimi, Sultan (29) "Bilgi başka şey yani. Cahillik başka, eğitim başka. Benle Deniz Hanım bir olabilir miyiz?" diyor. Dolayısıyla, yoksulların, Sennett'ın (1972: 78) Risarro örneğindeki benzer bir şekilde, eğitimli olanların kendileri hakkında hüküm vermelerini kabul ettiklerini söyleyebiliriz.

Öte yandan, eşitlikçi tahayyülün –Gramsci'nin (1971: 420) deyişiyle– "embriyonik ve kaotik biçimde" yoksulların anlatılarında telaffuz edildiğini söyleyebiliriz. Toplumsal eşitsizliğe yöneltilen itiraz "sonuçta herkes insan" (Fatma, 88), "halbuki aynı insanız" (Fikriye, 66), "o da insan, ben de insanım; tek farkımız onun babasının zengin, benim babamın da fakir olması" (Osman, 144), "onlar da dokuz aylık, biz de" (Şermin, 102), "aslında her şey eşit olsa hiç böyle yaşanmaz" (Firdevs, 122) gibi sözlerde ifadesini bu-

10 Çulhaoğlu (1996: 112-3), Türkiye'de kent yoksulluğuna dair kimi önemli ve uyarıcı sorular da içeren tartışmasında, "üretim ve sömürü ilişkilerinin çıplak algılanışının önlenmesi" ve "henüz sezgisel düzeyde kalan sınıf tepkileri"nden söz ederek özcü bir "bilinç" nosyonuna dayanmakla birlikte, benzer bir noktaya işaret ediyor: "Kapitalizmin büyük metropolleri, üretim ve sömürü ilişkilerinin doğrudan algılanması açısından görece *daha az* elverişli, buna karşılık eşitsizlik, adaletsizlik, ezilmişlik gibi daha yüzeye yakın ama dolayımlı olguların algılanması açısından daha elverişli mekânlardır" (vurgu aslında).

luyor. Serdar (136), bu eşitsizliğe popüler kültürel geleneğin "kula kulluk edilmez" düsturuna başvurarak itiraz ediyor: "Sen gel, Allah'ın kulunun kulu ol. Çok zoruna gidiyo. Her insanın bir iş yeri olsa, her insanın bir ekmek kazancı, iş yeri olsa, ne kadar güzel olur." Ancak, bu toplumsal eşitsizlik eleştirisi radikal bir düzleme perspektifinden çok, "sosyal adaletçi" denilebilecek bir perspektife bağlanıyor. Asıl adını kullanmak yerine "Ulaş" adını kullanan ve bir kahvede barınan Tuncelili bir genç (59) de, "mutlaka, bi yerde zengin-fakir ayrımı olacağını", ama asıl olanın insanların "ölecek" veya "aç kalacak bi şekilde fakir" olmaması ve "kendisini geçindirmesine yetecek, tatmin edici bir miktar kazanması" olduğunu söylüyor. Kendisini oturduğu gecekondu semtine ait görmemesi ve ileride "başka bir yerde" olacağını düşünmesi açısından görüştüğümüz diğer kişilerden ayrılan Açık Öğretim öğrencisi Burcu (120), zengin-yoksul ayrımının "doğanın kanunu" olduğu söylüyor ve aralarındaki uçurumun büyüklüğünden şikâyet ederek, "İnsanlar biraz daha eşit olmalı" diyor.

Bu açıdan, Mardin'in (1991c) geleneksel Osmanlı iktisat ahlakının taşıdığı "denkserlik" vurgusu ve modern Türk toplumunda siyasal söylemlerin öne çıkardığı "eşitlikçi değerler kümesi" ve yeniden bölüşümcülük yorumları dikkate değerdir. Siyasal söylemlere 1980'lere kadar "eşitlikçi", "sosyal adaletçi" veya "yeniden bölüşümcü" öğelerin hâkim olması da dikkat çekicidir. Osmanlı-Türkiye toplumunun tarihsel olarak ne ölçüde "eşitlikçi" addedilebileceği tartışması bir yana bırakılırsa, bizatihi bu vurguların zihniyetler tarihi ve toplumsal süreçlerin anlamlandırılması açısından önemli olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla, yaptığımız mülâkatlarda ortaya çıkan "eşitlik" ve "adalet" talebinin toplumsal-sınıfsal hiyerarşilerin kökleşmesine karşı bu söylemsel geleneği yeniden eklemleyen bir yönü olduğunu iddia edebiliriz. Öte yandan, tarihsel olarak sürekli dönüşmüş ve karmaşık bir özellik göstermiş olan heterodoks İslâm'ın varlığa ve kulluğa atfettiği eşitleyici anlamın da, yoksul-mâdunların siyasal ve kültürel bilinçdışında kalıntısal bir öğe olarak da olsa tortulaştığını söylenebilir. Toplumsal eşitsizliklere yöneltilen itiraza, çoğu zaman şiddetle tepki gösterilen devletin "devlet olması" ve yoksullara sahip çıkması (Cemşid, 9; Emel, 23; Ramazan, 30; Fatma, 47; Cesur, 58; Dilek, 82; Ay-

fer, 101; Şermin, 102) talebi de eklendiğinde, günümüzün neoliberal ortodoksisinin en azından yoksul-mâdun kesimler arasında hegemonik bir ideoloji olarak işlediği söylenemez. Ancak, bu noktada, bizim görüştüğümüz kişilerin ekonomik, siyasal, kültürel süreçlerden neredeyse tamamen dışlanmış olmalarının ve neoliberal söylemin onları "çağırmak" veya "adlandırmaktan" (*interpellation*) bile uzak durmasının olası rolünü hesaba katmamız gerekiyor. Yani, "en alttakiler"den "alt-orta" ve "orta sınıflar"a doğru kaydıkça daha farklı bir durumla karşılaşılabilir.

Yaptığımız mülâkatlarda toplumsal hiyerarşilerin ve farkların sık sık dillendirilmesi ve vurgulanması, bunların tümüyle içselleştirilemediğini, doğallaştırılamadığını gösteriyor. Böyle bir yineleme, tekrar tekrar vurgulama ve dert etme, bunların hâlâ travmatik bir tarzda yaşantılandığını düşündürüyor; toplumsal-sınıfsal hiyerarşilerin, genel olarak Türkiye toplumunun değilse de, yoksul-mâdunların siyasal ve kültürel bilinçdışında hâlâ normalleştirilemediğini, hazmedilemediğini ve kanayan bir yara ("tarihsel travma") olmaya devam ettiğine işaret ediyor. "Onlar da dokuz aylık, biz de" veya "onlar da insan, biz de" gibi sözler eşitsizliğin nihai olarak temelsiz olduğunu, toplumsalın kurgusal temellerini ve tarihselliğini dillendiriyor.

Bugün Türkiye toplumsal formasyonunun yaşadığı organik bunalım, sermaye birikim rejiminin bunalımı olduğu kadar, otorite, temsil ve moral-entelektüel önderlik bunalımıdır da. Otorite bunalımı, yoksul-mâdunların anlatılarında devletin –yukarıda söz ettiğimiz gibi "sosyal devlet" olması umutsuzca da olsa istenmekle birlikte– negatif, meşruluktan yoksun ve dışsal bir şekilde tahayyül edilmesinde kendini gösteriyor. Bunun en bariz örnekleri Cemşid'in (9) "Devlet desen zaten devlet haindir", Hatice'nin (45) "yokluk devletin insana değer vermemesinden", Dilek'in (82) "sen devletten ne umarsın ki? Devlet mi bu?", Halil'in (110) "bu devlet bize niye düşman?" ve Kadriye'nin (112) "devlet güçlünün yanında" sözleridir. Organik bunalımın entelektüel yönü, yoksul-mâdunların, Gramsci'nin (1971: 338) deyişiyle, "eski ile yeni arasında salınıp durması" veya "eskiye olan inancını kaybetmesi ve fakat yeniye de henüz yönelmemesi"nde ortaya çıkıyor. Siyasal partiler ile kitleler arasındaki temsil bağının kopması, görüştüğü-

müz kişilerin ezici bir çoğunluğunun herhangi bir siyasal parti aidiyetine sahip olmaması veya bunu reddetmesi ve ayrıca anlatılarının herhangi bir siyasal parti veya hareketle özdeşleştirilemeyecek bir söylem telaffuz etmesinde kendini gösteriyor.[11] Böyle bir temsil bunalımı, aynı zamanda tepkilerin, özlemlerin, beklentilerin yansıtılabileceği veya aktarılabileceği bir konumun olmadığı fikrinde de ortaya çıkıyor. Sözgelimi, Gülcan (76) "nedir bu halimiz diye isyan etmiyo musun?" sorusuna, "E ediyoz da, kime edeceksin? Derdimizi dinleyen kimse yok ki!... Reha Muhtar'a isyan edecektim, mikrofonu vermedi bana" yanıtını veriyor. Selma (80) ise, CHP üyesi olmasına rağmen aynı hissi yaşıyor: "Bir yerlere varamıyok yavrum... Kadıköy'e varsak, yürüyüş yapsak... Sopa yiyoz. Bir elimizden tutanımız yok. Varıp, bir derdimizi anlatanımız yok. Dinleyenimiz yok, dinletenimiz yok." Yoksul-mâdunların yerleşik düzene karşı gösterdikleri tepkinin yoğunluğunu gösteren birçok örnekten söz edebiliriz. Ancak bu popüler memnuniyetsizlik, esasen negatif bir belirlenim taşıyor ve kendini pozitif terimlere tercüme edebileceği, kurabileceği bir ideolojik-politik eklemleyici ilkeden yoksun bir halde bulunuyor.

Yoksul-mâdunlar, mevcut toplumsal varoluş koşullarını kabullenmeseler de, bunlara karşı açık bir direniş veya isyana girişmeye de eğilimli görünmüyorlar. "Zenginlerin yüzde sekseni, haramla zengindir" diyen Adem (67), "Cenabı Allah'ın, ne yersen ye kul hakkınlan gelme" dediğini ve bunların cezalarını "illa ki bulacaklarını" söylese de, "bunun için kıyameti mi beklemek lazım?" sorusuna "Kıyameti bekleyeceksin değil. Sabredeceksin, sokağa çıkamazsın... Öyle bi şey yok. Ne yapacaksın?" karşılığını veriyor. Ahmet (89), "haksızlığa karşı hiçbir şekilde tahammülü" olmadığını ama "mecbur", "çoluk çocuğun nafakası için" katlandıklarını söylüyor: "E ondan sonra... Dinamitin fitili on metre yanar, yanar, yanar... Uca geldi mi, patlar artık." Asım (121), "Nağapıyım abi ya, sana illa bıçak mı çekiyim, dabanca mı çekiyim abi. Allah sana vermiş, bize de böyle garar vermiş, abi bişe, bişey diyemek yani" diyor. Firdevs (122) ise, isyan fikri ile bu fikrin olumsuzluğu arasında gidip geliyor: "Allah işte sevdiği kuluna ders verir-

11 Bu noktanın milliyetçilik ve dinsellik açısından tartışması için, bkz. Kemal Can ve Ahmet Çiğdem'in yazıları.

miş. Herhalde diyorum, cenabı Allah bu dünyada bir tek beni seviyormuş, en çok yani. İsyan da etmiyorum ama düşünmüyorum da değil yani. Sıkılıyorum daha doğrusu. Yani, bir şey yapmak isteyip de yapamadığın zaman, ya niye yapamıyorum diye bayağı üzülüyorum. Çoğu zaman demişimdir, niye böyle sakat oldum, niye yoksulluk içinde yaşıyorum, niye hayatım böyle diye demişimdir ama isyan ederek dememişimdir. Sadece düşünce olarak demişimdir." Halim'in (13) "Haykırsan, daha da ezilirsin" sözü ise, popüler realizmin nasıl idare etme sanatına bağlandığını ortaya koyuyor. Dışa doğru patlamanın, siyasal ve kültürel bilinçdışından, kaçınmacı pratiklerin köklülüğünden ve mevcut organik bunalımın moral-entelektüel karakterinden kaynaklanan nedenlerle pek mümkün görünmemesine karşılık, içe göçme somut bir olasılık olarak ortaya çıkıyor.

Bu bakımdan, yoksul-mâdunların basitçe moral değerlerini koruduklarını da söyleyemeyiz. "Haram", "hırsızlık", "namussuzluk" gibi yollar "acından ölecek bile olsa" reddedilse de (Hayri, 53; Nalan ve Adem, 67; Zafer, 70; Sevgi ve Veli 77), moral değerlere yapılan bu ısrarlı vurgu semptomatik bir özellik gösteriyor. Ayrıca, kimi zaman, Cemşid'in (9) sözlerinde olduğu gibi, varoluş koşullarına karşı şiddetli tepki ile çelişkili bir beraberlik oluşturuyor: "Yani, kalkıp da soygunculuk yapmadan, bi adami gasp etmeden... Ben adam da öldürürüm yani çoluk çocuğumun hayatı için. Hiç affetmem, göz yaşına bakmam. Yani, tuttuğum yerde götürürüm. Yani, bende yalan dolan yok. Ben de oni yapmadığımız için.... Biz heysiyetli adamız, biz namusli adamız... Biz namus için elli bin kişiyi öldürürüz, idama da gideriz." Böylece "namus" ve "hak" ile "çocuklarının hayatı için adam öldürme" yanyana duruyor. Halil (110) de "namus" ile "namussuzluk" arasındaki eşikte durduğunu vurguluyor: "Ağbi, benim tek bi şeyim vardı, bu devlet bunu da zorlıycaklar yarın bir gün bana... Aç galdım, susuz galdım, hırsızlık yapmadım, pezevenklik yapmadım. Bunları yapamadım, yapamam da... Hayatta da yapamam; ama bi yerde mecbur galdım mı yapacam. Yani, çoluğum çocuğum aç galdı mı, yapacam bir gün, bi yerde. Nağpacam? Ya gidecem bi yeri soyacam, ya bi adam öldürecem, ya bi şey yapıcam... Yani, başka çıkacak bi yolum galmadı... Ben otuz beş yaşındayım, otuz beş senedir daha hayatta bi

kimsenin çöpünü alıp da şu evime getirmiş diğilim. Hırsızlık hayatta yapmamışım. Aç galdım, on beş gündür aç galdım, orda dışarda yattım ben, gomşuların verdiği üç-beş şeylen geçindik biz. Biz on beş gün banyomuzu da yapamadık, suyumuzu da bulamadık... Ben gine gidip de hırsızlık yapmadım. Ama devlet olsun, şey olsun, imkânım olsun, beni buna zorluyo artık. İmkânlar buna artık zorluyo yani." Güllü (129), söz konusu bu eşikte gidip gelmesini, "Fuhuş yapsaydım belki köşelik olurdum. Ama yapamadım. Çok denedim" diyerek anlatıyor. Sultan (29) ise, "en sonunda ya çalacaz ya da birini öldürecez yemek için" diyor. Dolayısıyla, "kalan tek şey" ve "moral bir silah" olan "namus" ve özsaygıyı da bırakmaya zorlanmaktan söz edebiliriz.

İçe göçme hali somut bir çıkış yolu olarak yalnızca hırsızlık, fahişelik veya intihara başvurmanın veya böyle bir olasılığın olmasının ötesinde ve öncesinde, bunların yoksul-mâdunların iç diyaloglarındaki moral bir dram olarak telaffuz edilmesinde söz konusudur. Yani içe göçme, bunların olumsuzlanırken "seçenek" olarak telaffuz edilmesinde, ayakta kalmak ile "gayrı meşru" veya "gayrı ahlaki" addedilen şeylerle bulunacak çözümü kendi kendine haklılaştıramamak arasındaki dramatik gerilimin kendisinde cisimleşiyor. Yani, yoksul-mâdunları tehdit eden içe göçme halinin bir "moral çözülme"den çok, özsaygısını koruma arayışı ile mevcut çıkış yollarının onun tümüyle kaybedilmesini dayatması arasındaki açmaz şeklinde yaşandığı söylenebilir.

Negri ve Hardt (2000: 156-9), yoksulların insanlığın ve dünyanın imkânının ta kendisi olduklarını, yalnızca onların varlığı yenilemeye muktedir olduklarını söyleyerek, yoksulları herhangi bir aşkınlığı olmayan "yeryüzündeki tanrı" olarak tanımlıyorlar. Postmodernlikte, boyun eğdirilenlerin sömürülenleri massettiğini ve yoksulların proletaryayı yuttuğunu belirterek, Marx'ın proletarya için kullandığı "özgür kuş" (*Vogelfrei*) benzetmesini yoksullar için kullanıyorlar. Onlara göre, "yoksulların hayatı yeryüzünü kaplıyor ve onu kendi yaratıcılık ve özgürlük arzusuyla kuşatıyor." (Negri ve Hardt, 2000: 158). Bu bakışta yoksullara dair bir romantizasyon sezmek mümkün. Oysa yukarıdaki tartışmamız, onların basitçe kendi kendilerini kurabilen, hükümran özneler veya karşı-hegemonik failler ol(a)madıklarını gösteriyor. Zira,

mâduniyet, Chakrabarty'nin (2000: 95) vurguladığı gibi, sermayenin kodlarını çiğnerken dahi ona uyan ve bağlı olan ve fakat başka dünyada varoluş biçimlerinin de mümkün olduğunu gösteren bir (kurucu) dışarısı ve eşiktir. Yoksul-mâdunların sermayenin aksiyomlarının hükmettiği bu dünyanın ne tümüyle içinde, ne de tümüyle dışında olabilmeleri, bu dünyayı ne tümüyle kabul edebilmeleri, ne de tümüyle reddedebilmeleri bir başka dünyanın, adaletin imkânına işaret ediyor.

Yukarıda tartıştığımız gizli yaralar ile içe göçme hali arasındaki ilişkiyi, Deleuze ve Guattari'nin (1988: 400) –"özgür eylem modeli", hız ve "savaş makinası" ile ilişkilendirdikleri– duygu (*affect*) ile –"çalışma modeli", çekim (*gravity*) ve devlet ile ilişkilendirdikleri– his (*feeling*) arasında yaptıkları ayrıma başvurarak anlamak mümkün: "Duygular silahlar gibi dışarı fırlatılan şeyler, hisler ise aletler gibi içeri alınan şeylerdir". Sözünü ettiğimiz adalet imkânı, yoksul-mâdunların yaşadıkları fark yaralarının "bedeni ok gibi delip geçen" (Deleuze ve Guattari, 1988: 356) ve hızla dışarıya yansıtılan duygular olması (*becoming affect*) imkânıdır bir bakıma da.

KADINLAR VE HANE: "OLMAYANIN NESİNİ İDARE EDECEKSİN?"

AKSU BORA

Giriş

Bu yazıda, "olmayanın idaresi" temel izleğinden gidecek ve yoksulluğun hane kipine yakından bakmaya çalışacağım. Mülâkatlara başlamadan önce kurduğum analiz çerçevesi esasen kadınların "dayanışma ağları" içindeki konumlarının nasıl bir çeşitlilik gösterdiği, bu konumun yoksulluğun ağırlaşmasıyla geçirdiği değişimin ne yönde olduğu ve kadınların/hanelerin hangi koşullarda dayanışma ilişkilerinin dışına düştükleri sorularıyla biçimlenmişti. Mülâkatlar boyunca ve sahadan döndükten sonra, yazmaya başladığımda, bu çerçeve büyük ölçüde değişti. Bunun nedenlerini, aşağıda, dayanışma ilişkileri ile ilgili alt bölümde tartışacağım. Büyük ölçüde dayanışma ağlarının dışında kalan haneler açısından çeşitli kurumlardan aldıkları ayni ve nakdi sosyal yardımlar, yaşamsal önemde olabiliyor. Üçüncü alt bölümde de mülâkatlarda sosyal yardımlara ilişkin anlatılanları irdeledim. Dördüncü ve beşinci bölümler, beslenme ve sağlık ile ilgili. Yoksulluğu açlık sınırında yaşayan insanlar, aynı zamanda çok çeşitli sağlık sorunlarıyla da başa çıkmak zorundalar. Bu iki yaşamsal konunun görüştüğümüz kişiler açısından nasıl ele alındığını, nasıl ifade edildiğini göstermeye çalıştım. Kadınların ücretli çalışmaya katılmalarının geçim stratejilerinden biri olduğu

hep söylenir, bu katılımın kimi kültürel ve ideolojik engelleri olduğu da. Altıncı alt bölüm, görüştüğümüz kadınların ücretli çalışma ile ilişkilerini, ücretli çalışmanın önündeki yapısal engelleri ele alıyor. Sonraki bölüm, çocukların bu yoksul hayatlar içinde nasıl bir anlam ifade ettiğini tartışıyor. Yoksulların hayalleri, en fazla çocukları üzerinden ifade ediliyor, onların okuyup kendini kurtarması, "bir devlet memuru" olması, bu hayallerin odağında duruyor -ve bir ev sahibi olmak. Sekizinci bölümde, mülâkatlarda geleceğe ilişkin hayallerin nasıl ifade edildiğini tartışacağım. Kadın ve erkeklerin evlilikleri, kendilerinin ve eşlerinin cinsiyet rolleri, kadınlık ve erkekliğe ilişkin kurdukları anlamları ele aldığım iki bölümden sonra, öfke ve çaresizlik anlatıları üzerine son bölüm geliyor.

İki kadının, Selma ve Hatice'nin anlatılarına biraz daha yakından bakıp bunları birlikte ele aldığım bir çerçeve yazı da en sonda yer alıyor.

Yoksulluk konusu son on yılda ulusal ve uluslararası gündeme yeniden girerken, "yeni" bir bileşeni vardı: kadınlar ve hane içi ilişkiler. Yoksulluğu sadece gelir ve tüketim göstergelerine bakarak anlamaya çalışan analizlerde bile, hane (ve bu dolayımla kadınlar) önemli bir perspektif genişlemesi sağladı.

Kadınların yoksullukla ilişkilendirilmesi esasen iki biçimde gerçekleşti: Birincisi, kalkınma paradigması içinde, cinsiyet eşitsizliklerinin kalkınma sürecini engelleyen, verimini düşüren bir faktör olarak görülmesi, dolayısıyla da cinsiyet eşitliğini sağlamaya dönük politikaların kalkınmayla ilişkilendirilerek önerilmesi (örn. World Bank Country Study, 1993; OECD Poverty Reduction, 2001). İkincisi ise, asıl olarak kadınlar tarafından yürütülen hane içi geçim stratejilerinin bir kaynak olarak dikkate alınması, bu stratejilerin kalkınma sürecinin verimliliğini artıracak bir "yönetişim" sistemine dahil edilme girişimleri (örn. World Bank Report, 2001; Undp Poverty Report, 2000). Birleşmiş Milletler (özellikle UNDP) başta olmak üzere uluslararası kuruluşların (ve uluslararası "sistemin") ulusal gelir ve tüketim rakamlarının yanı sıra haneye ve hane içindeki ilişkilere bakmaya başlaması, "sürdürülebilir kalkınma" kavramı çerçevesi içinde ve Amartya Sen'in "insanın olanakları" yaklaşımından yola çı-

karak oluşturulan politikalar doğrultusunda oldu.[1]

Türkiye'de kent yoksulluğu ile kadınları ve haneyi ilişkilendiren çalışmalar ise, öncelikle ve esas olarak köyden kente göç paradigması içinde değerlendirilebilir. Klasik modernleşmeci yaklaşımın birer örneği olan bu çalışmalarda "gecekondu ailesi", köy ile kent arasında bir geçiş aşamasını temsil eden, geleneksel değerleri taşımakla birlikte modern kurumlarla (piyasa dahil) ilişki içinde hızla değişmeye, modernleşmeye başlayan bir yapı olarak ele alınır (örn. Kıray, 1984; DPT, 1991).

Haneyi bir bütün olarak gören, dolayısıyla geçim stratejilerini de bu bütünün ortak davranışı olarak değerlendirmeye çalışan bu yaklaşımların değişmeye başlaması, 1990'larda oldu. Ataerkillik ve toplumsal cinsiyet kavramlarının analizlere dahil edilmesiyle birlikte, hanenin işbirliği ve dayanışma yanında çatışma alanı da olduğu ve "ortak çıkar"ların belirli müzakereler ve güç dengeleri içinde belirlendiği görülmeye başlandı (örn. Gökçe vd. 1993).

Ancak, hane içi geçim stratejilerinin ve topluluk içi dayanışma ağlarının "geleneksel" yapıların uzantıları olarak değerlendirilmesi, bunların aldığı yeni biçim ve boyutların görülmesini engelleyen bir faktör olmaya devam etti. Ataerkilliğin "geleneksel" olanın bir parçası gibi ele alınması ve modern kurumların, modern ilişkilerin ataerkil sistemle bağlantısının gözden kaçırılması, kapitalizmin (ve modernliğin) ataerkillikle içiçeliğini de görmeyi engelledi. Böylelikle kapitalizm ile ataerkillik arasındaki "entegrasyon"un görülmeyişi, 90'larda örneklerine sıkça rastladığımız "gecekondu kadınını modern kent yaşamına entegre etme" projelerinin ta başından yanlış bir kavrayıştan yola çıkmalarına neden oldu: "modernleşme bütün kadınları kurtarır".[2]

Yoksulluğu, yoksulluğun nasıl yaşandığını anlamaya çalışırken öncelikle haneye bakmak, mağduriyetin boyutlarını anlamamızı kolaylaştırırken aynı zamanda insanları birlikte ve ayrı ayrı mağduru oldukları koşullarla başa çıkmak için çeşitli yollar üreten, güç koşulları kendi lehlerini değiştirmeye, hiç olmazsa hafifletmeye çalışan toplumsal özneler olarak görebilmemizi de sağlar.

1 Bu konuda aydınlatıcı bir özet için bkz. Oruç, 2001.

2 Bu anlamda istisnai bir çalışma için bkz. Ertaş ve Özkan, 2000.

Geçinme stratejileri, yoksulların yoksulluk karşısındaki tepkilerinden biri olarak görülebilir: isyan etmek ve başa çıkmaya çalışmak (Şenses 2001). Fikret Şenses, bu stratejileri dört ana başlık altında topluyor:

1. Geçimlik etkinliklere yönelme (gıda üretmek, yakacak toplamak vb.) ve sosyal dayanışma örgütleri kurma.

2. Tasarruf- öğün sayısını azaltma, daha ucuz mal ve hizmetler satın alma, çocukları okula göndermeme vb.

3. Hanenin büyüklüğünü ve bileşimini değiştirerek ölçek ekonomilerinden yararlanma (birden fazla aile birlikte oturmak gibi).

4. Aileden daha fazla bireyin iş gücüne katılması (kadın ve çocukların çalışmaya başlaması).

Sibel Kalaycıoğlu ve Helga Tılıç ise bu stratejileri ayrıntılandırarak ücret dışı kaynakları artırma (Almanya'daki akrabaların para göndermesi vb.) ve giderleri azaltma yönündeki çabalara işaret ediyorlar (Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2000).

Hanenin ortak çıkarlar çevresinde birleşebilen ve rasyonel kararlar alabilen bireylerden oluşan bir gruba işaret etmediği, dolayısıyla "strateji" kavramının kullanımının uygun olmadığını söyleyen araştırmacılar olmakla birlikte, yoksulları birer özne olarak görebilmemize, "toplumsal yapı" kavramının sınırlılıklarını aşabilmemize imkân tanıdığı ve yoksulların gelenek ve görenekler dışında karar verebildiklerini hatırlattığı için, bu kavram her şeye karşın kullanışlı görünüyor (de la Rocha, 1994). Üstelik, hane stratejilerini anlamaya çalışırken hanedeki bireyler arasındaki çatışma, müzakere ve uzlaşmaları da analiz etme imkânı var.

Strateji kavramını kullanmaya ilişkin bir başka sorun, bu araştırmada görüşülen kişilerin son derece sınırlı kaynaklara sahip olmaları ve bu nedenle de seçeneksizlik durumunda strateji kullanmanın mümkün olmayabileceği noktasında (de la Rocha, 1994; Ertaş ve Özkan, 2000). Yine de özellikle kısa dönemli (başetme/hayatta kalma stratejileri diyebileceğimiz) stratejilerin uygulanabildiğini söylemek mümkün. Ekonomik krizin de etkisiyle formel istihdam piyasasıyla ilişkilerin neredeyse kesildiği, enformel çalışma koşullarının da son derece daraldığı bir ortamda, kadınların örneğin sosyal yardım kuruluşlarıyla ilişkilerinde izledikleri stratejiler daha da büyük önem kazanıyor.

Geçinme stratejileri bağlamında kadınların rolü genellikle enformel toplumsal ağların yeniden ve yeniden örülmesiyle ilişkili olarak kavramsallaştırılır. Böylece, hanenin geçiminin sadece nakit gelire değil, büyük ölçüde kadınlar tarafından ulaşılabilir kılınan pek çok kaynağa bağlı olduğu hesaba katılabilir. Bizim mülâkat yaptığımız kişilerin bir bölümü, enformel ilişki ağlarının dışına düşmüştü. Bu nedenle, yoksulluğun artmasıyla birlikte kadınların kendilerine güç de sağlayan geleneksel "ağ örücü" rollerinde önemli bir aşınmanın ortaya çıktığını, bunun da hem hane içindeki ilişkiler açısından hem de daha geniş toplumun bir parçası olabilmek anlamında kadınları gerilettiğini söylemek mümkün.

Dayanışma

"Bu zamanda zaten kim kime el atıyo da..."

Topluluk içindeki dayanışma örüntülerini ortaya çıkarmaya çalıştığımızda, çarpıcı bir biçimde, bu türden bir dayanışmanın hemen hiç yaşanmadığı ifade edildi. Ne geniş akrabalık ağları ne de hemşehrilik/komşuluk ilişkileri içinde "en alttakileri" tutabilecek bir güvenlik ağı görünüyordu. Görüştüğümüz kişilerin bazıları iş ya da ev bulmaya yardımcı olan akrabalardan, bazen para ya da erzak veren tanıdıklardan söz etseler de, bu türden yardımların arızi ve güvenilmez olduğunu söylediler. Sema Erder'in Ümraniye çalışmasında da ifade ettiği "hemşehrilik ilişkileri, çok zor durumda olanların dayanışma ilişkisi gibi gözükmemektedir" (1996: 257) gözlemi, bizim görüştüğümüz kişiler için de büyük ölçüde doğruydu. Dayanışma ağlarının (varolabildiklerinde) esasen karşılıklılık ilişkileri içinde örgütlendiği hatırlandığında, bu kişilerin yoksulluğunun dışarıda kalmaya neden olduğu düşünülebilir. Nitekim, "yoksulun kapısını kimse çalmaz" diye özetlenebilecek türden pek çok ifade ile karşılaştık. "Benim param olmadığı için, yiyecek bende olmadığı için kimse beni tanımıyor. Fakir adamı kim tanır" diyen Saliha (26), akrabalarından fitre aldığını anlatırken, bu ilişkinin bir karşılıklılık değil, tek taraflı bir yardım ilişkisi olduğuna işaret ediyor. Saliha'nın yardım alan kişi olarak herhangi bir güce sahip olmadığı anlaşılıyor. Ramazandan Ramazana aldığı

fitre, akrabalarının bayramlarda onun evine ziyarete gelmemelerine duyduğu içerlemeyi azaltmıyor, tersine, bu yardım ilişkisi, onu daha da güçsüzleştiren bir işlev görüyor.[3]

Yoksullar arasındaki geleneksel dayanışma ağlarına ilişkin anlatılar, bu ağların insanları bir arada tutan, güçlendiren, kaynakların bazı iç kurallara göre yeniden dağıtımını sağlayan ilişki örüntüleri olduğunu vurgular. Böyle ilişkiler içinde kişiler çeşitli stratejiler geliştirebilirler ve güç kazanabilirler. Kadınlar açısından da geleneksel ilişki ağlarının önemli bir hareket ve strateji alanı yarattığı söylenir. Ancak, bizim mülâkat yaptığımız kişiler açısından bu alan genellikle çok dar. Bu daralmada en büyük pay, akrabaların ve komşuların da kendileri kadar yoksul olması ve paylaşılacak bir kaynak havuzunun bulunmamasında. Ayrıca, akrabalık ve hemşehrilik gibi örüntülerin kent hayatı içinde aldığı yeni biçimler, eklemlendikleri başka kurumsal/siyasal ilişki ağları da düşünüldüğünde, en alttakiler açısından "hep birlikte dışarıda kalmak", kaçınılmaz bir durum gibi görünüyor. Sema (17), "ne yapacağımı ben de bilmiyorum. Bi kendime acıyorum, ona mı acıyorum, buna mı acıyorum, ben de düştüm" derken, kendi görüş alanı içinde kalan insanların kendisinden daha iyi olmadığını, bu nedenle, dayanışmanın ancak birbirinin durumunu görüp "acımak" düzeyinde mümkün olabildiğinin bir örneğini verdi.

Hep birlikte yaşanan yoksulluk o kadar ağırlaşabiliyor ki, bir bebeğin açlıktan ölmesi bile mümkün. Türkçe bilmeyen Güher'le (8) küçük kızının yardımıyla konuştuk. Aynı mahallede oturan kayınbiraderlerinin varlığına karşın, süt için altıyüz bin lira bulamadıkları için yeni doğan bebeğinin öldüğünü anlattı. Çaresizliğini "bebek de mecbur, öldü" diye ifade etti.

Görüştüğümüz kişiler arasında inşaat sektöründe çeşitli işler yapıp (sıvacılık gibi) kriz nedeniyle aylardır herhangi bir iş alamayanlar var. Ayrıca uzun dönemli işsizlikle de sık sık karşılaştık. Seyyar satıcılık ve bunun gibi işler yapanların kazançları da kendi ailelerinin yiyecek ihtiyacını bile karşılamıyor. Görüştüğümüz kişiler arasında düzenli ve güvenli bir işi olup da akrabalarına da iş imkânı sağlayabilecek durumda olan hiç kimse yok. Da-

3 Dayanışma ilişkilerinin ve karşılıklılığın daha geniş bir tartışması Mustafa Şen tarafından yapıldı.

ha önceden bu türden yardımlarda bulunabilmiş olanlar da bizim mülâkat yaptığımız dönemde artık bunu yapamayacak konumdaydılar.

Hemşehrilerin aynı yere yerleşmesi ve komşuluk bağları ile hemşehrilik bağlarının içiçe geçmesi, kimi yerde karşımıza çıktı, ama daha sık rastladığımız örüntü, tesadüfen aynı mahallede oturma ve oldukça sınırlı komşuluk ilişkileri içinde olmaydı. Bazı yerlerde mülâkat yaptığımız kişiler, kendilerinin dahil olamadığı hemşehrilik ilişkilerinden söz ettiler, bazı yerlerde ise, kendilerinin dahil olduğu hemşehrilik ilişkilerine son derece olumsuz anlamlar yüklediler. Farklı örneklerde de yoksulluğun boyutları o derece büyük ki, insanların birbirlerinin derdini dinleyecek halleri bile kalmamış. Saliha (26), sıkıntısını başkalarıyla paylaşıp paylaşmadığını sorduğumuzda, "valla, pek de dinleyecek bir şeyimiz yoktur. Birinin yanına iki gün fazla varsan, arkandan mutlaka bir... ben ancak evimden çıkmıyom" diye cevap verdiğinde, hem kendisinin hem de komşularının bu halini anlatıyor.

Akraba ve hemşehrilerin farklı yerlerde oturması, görüşme sıklığını da düşüren bir unsur. Ulaşım giderleri, bayramlar dışında akrabalar arası gidip gelmeleri azaltan önemli bir etken olarak karşımıza çıktı.

Bunun dışında, akrabalarıyla ilişkileri çeşitli nedenlerle iyi olmayan, onlardan yarar yerine zarar göreceğini düşünen kişiler de var. Evlendikten sonra kendi ailesiyle ilişkisinin bozulduğunu söyleyen kadınlar oldu. Örneğin Fikriye (66), eşine kaçtığı için ailesinin kendisine "ne halin varsa gör" dediğini anlattı.

Kocasıyla ailesinin isteği dışında evlenen ya da ailesinin kocası hakkında olumsuz düşündüğü kadınlar, aileleri çok kötü durumda olmasa da destek alamadıklarını söylediler. Bu durum, onlarda derin bir içerlemeye ve öfkeye yol açıyor, çünkü haksızlığa uğradıklarını hissediyorlar. Kendi yetiştikleri dönemde yaygın olan ideal, yani bir kızın evlenene kadar babası, sonra da kocası tarafından korunup kollanması, onların hayatında hiçbir biçimde geçerli olmamış. Ne kocaları ve kocalarının ailesi ne de babaları ve kendi aileleri tarafından desteklenmeyen kadınlar, hiçbir donanımları ve hazırlıkları olmayan bir hayat mücadelesi içinde, çocuklarıyla birlikte yaşamlarını sürdürmeye çalışıyorlar. Saliha, "benim kendi

annem babam da öyle yani. Hiç gelip aramıyo bizi. Biz beş altı senedir konuşmuyoruz, gelip gitmiyoruz. Aramız yok bizim" dedi. Ferzan (33) ise, ağabeyinden yardım istediğini, bu yardımı alamayınca da ilişkiyi kestiğini anlattı.

Yaşadığı ağır koşulları hafifletebilecek bir destek alıp alamadığını sorduğumuzda, Sinem'in (83) cevabı, öfke ve kırgınlık doluydu: "Destek mi, bak sana bi destek anlatıyım. Bu daha yeni olan bi destek. Benim en büyük abim, 45-47 yaşında. Tüpüm bitti, çocuklarımı yolluycam işe, tüpüm yok. Bana bir küçük tüp ver. Abim bak, abimi anlatıyorum. 'Üç gün geçsin, ona göre tüpü doldururum. Parasını ver tüpü doldururum.' Bin tane laf soyliyerek. Böyle de yaptım da ağlarken beni görümcemin kocası gördü, n'oldu dedi, dedim böyle böyle, götürdü beni, değiştirdi. Öz abim. İnsanın üveyi de yapmaz bunu."

Halime (20), ailesine olan kırgınlığını, onlardan maddi herhangi bir destek istemediğini, sadece manevi destek beklediğini ama onu da bulamadığını söyleyerek ifade etti. Ona göre bunun nedeni, kendisinin paraya ihtiyacı oluşu ve ailesinin para istemesinden korktuğu için onunla görüşmeyi kesmesiydi.

Bu kadınlar, cemaat içinde dayanışma/karşılıklılık ilişkilerini örgütleyen değil, dağılmış bir ilişkiler ağının kendilerine yarardan çok zarar getirdiği, geleneksel koruma ilişkilerinin dışına düşmüş kadınlar.

Bu ağır yoksulluk koşullarında, akrabalar/komşular arasındaki geleneksel ilişkilerin bir anlamda "modernleştiğine" ilişkin sözlere de rastladık. Örneğin Halime (20), hasta olduğunda borç aldığı on milyonu, eşinin amcasının hemen nasıl geri istediğini anlatırken, "marketi var, arabası var, iki katlı, üç katlı evi de var" dedi. Amcanın bu davranışını kabul edilmez bulsa da, çok şaşırtıcı ya da yadırgatıcı olduğunu düşünmüyor. Halime gibi Fitnat (114) da çok sıkıntılı bir gününde kayınbiraderinin kocasından taksi parası aldığını anlattı ve "paran varsa anan baban, kardeşin var" dedi.

Geleneksel karşılıklılık ilişkilerinden çok paranın devrede olduğu bu tür alışverişler, mekânın da farklı yaşanmasıyla birlikte düşünülebilir. Hem gecekondu mahallelerinde hem de kentin merkezindeki yoksul mahallelerde, hanelerin birbirine kapalı, yalıtıl-

mış olduğunu gözlemledik.[4] Örneğin kent merkezine çok yakın mesafede, eski bir binada oturan Nesrin (21), komşusu bir yaşlı kadının çocuklarına bazen akşam yemeği verdiğini anlattı. Bu komşunun bir Rum kadın olduğu anlaşılıyor ama Nesrin'in komşusuyla ilgili bilgisi, bununla sınırlı.

Nesrin, çocuklarıyla birlikte yaşıyor ve herhangi bir geliri yok. Böyle bir durumda, ilişkinin tek taraflı bir yardım değil, karşılıklı yardımlaşma olarak yaşanabilmesi için, haftada bir gün ücretsiz olarak komşusunun evini temizliyor.

Benzer koşullarda yaşayan Saciye de (11), "Valla komşular... Herkes evinde. Burda yani aşağıda bi aile var yani sabah işe gidiyor akşam geliyor. Bi de tek kadın alttaki, oturuyor, bi de ben oturuyorum" diye anlattı.

Kadınlar arasındaki dayanışmadan ve yardımlaşmadan söz eden kadınlar da oldu. Devlet tarafından geçici olarak bir eve yerleştirilen Emine (127), bunlardan biriydi: "Komşular... Öbürlerinin beyi olduğu için dışarda kapı kapanınca selamlaşırız ama fazla gidip gelmeyiz. Allah razı olsun, gaymakam bikaç dul gönderdi oraya, Hatice hanım var, Müjgan hanım, o da ahçı... Işte bele iki üç arkadaş gidip geliriz. Öbürleri de iyi gelip giderler de bunlarla çok samimiyiz."

Akraba ya da komşularla yardımlaşıp yardımlaşmadıklarını sorduğumuzda, görüştüğümüz kişilerden pek çoğu, bir tür "doğal" durumdan söz edercesine, kimsenin kimseye yardım edebilecek halinin olmadığını anlattı. Herhangi bir ortaklık, güçbirliği ya da örgütlü dayanışmayı hayal ettiklerine ilişkin bir ipucu yoktu. Kendilerini yoksul olarak tanımladıklarında bile (ki bazen derin bir yoksulluk içinde yaşadığını gördüğümüz kişiler, kendi durumlarının "yine de iyi" olduğunu, o mahallede kendilerinden daha yoksul insanların bulunduğunu söylediler) başka yoksullarla ancak soyut bir düzlemde ortaklık kurabiliyorlardı -yoksulluğu benzer sebeplerden kaynaklansa da (kötü yönetim, suistimal vb.) her hanenin ayrı ayrı yaşadığı ve "kurtuluş"u da ister şansla ister çabalamayla, bireysel olarak mümkün olabilecek bir şey olarak görüyorlardı.

4 Bu konunun geniş bir tartışması Ersan Ocak tarafından yapıldı.

"Yedi yerden mühürledicen onu. Yedi belediyede"

Dayanışma ağlarının dışına düşmek, kısmen sosyal yardım ilişkileri içinde telafi ediliyor. Belediyelerden, SHÇEK ve kaymakamlıklardan çeşitli yardımlar aldıklarını ifade eden pek çok kişiyle konuştuk -yiyecek, yakacak, para... Bu yardımlar bazen de yeşil kart ya da ucuz belediye ekmeği gibi bir olanak biçiminde alınıyor.

Bu yardımlardan yararlanmak için genellikle kadınlar başvuruyor, kurumlardan gelen görevlilerle onlar muhatap oluyor. Hatta, bazı durumlarda, kocasının haberi olmadan kadın yardım alabilmekte. Böyle bir durumu, Sosyal Hizmet Uzmanı Deniz (32) anlattı: "Hatta kadınlar diyor ki ama sakın eşim duymasın buraya geldiğimi, bunları anlattığımı. Hatta kadın burda altı ay sosyal yardım aldı ama kocasının haberi yoktu, banka cüzdanı bizde duruyordu. (...) Pek çok eğitim programı var, kadınlar bazen şeyi söylüyorlar, buraya geliyorum ama eşim benim buraya geldiğimi bilmiyor, dikiş kursuna gidiyorum dedim."

Bir anlamda "geçim stratejilerinin" bu durumda da kadınlar tarafından idare edildiğini söyleyebiliriz. Kurumlarla ilişkileri yürüten kadınların aile içindeki güç dengelerini kendi lehlerine çevirebildiklerine ilişkin herhangi bir ipucu yok, ayrıca kurumlarla ilişkilerin geleneksel karşılıklılık ilişkileri içinde kazanılan hareket alanı ve gücü sağlamadığını söylemek de mümkün. Elbette kadınlar bu ilişkiler içinde bile bir "idare becerisi" geliştirmeye çalışıyorlar, kimi durumlarda ve kısmen bunu başarıyorlar da. Ancak bu becerinin sınırları son derece dar görünüyor. Sosyal hizmet uzmanlarının "çok yalan söylüyorlar" yakınması, kadınların kendilerine bir hareket alanı açma çabalarıyla ilişkili görülebilir.

Kurumlardan yardım almayı bir vatandaşlık hakkı olarak algılayan ve ilişkiyi böyle kurmaya çalışan kadınlarla karşılaştık. Örneğin Zeynep (125), belediye yardımlarında önceliğin başı kapalı olan kadınlara verildiğini gözlediğinde, yetkili biriyle görüştüğünü, böyle bir hak arama girişiminden sonra ancak kömür alabildiğini anlattı. Necmiye de (31), kişilerden yardım almakla devletten yardım almanın farklı şeyler olduğunu, devletten almayı daha iyi bulduğunu söyledi.

Bu vatandaşlığın devlet babanın evladı olmakla ilişkilendiriliyor olabileceğini düşündüren bazı sözlerle de karşılaştık. Saciye (11), "işte Allah razı olsun, devlet yardım veriyor, işte daha iyidir işte. Çocuğa devlet veriyor. Babası yok, bu çocuklara devlet veriyor" derken, devletin nasıl olmayan babanın yerine geçebildiğine işaret etti.

Sosyal yardım için başvurmanın bile ulaşılması güç bir aşama gibi göründüğü kişilerle de görüştük (gerçekten de özellikle yeşil kart için gerekli işlemler, son derece ayrıntılı, işi yokuşa sürmeye dayalı ve güç). Başvuru süreçlerindeki "kâğıt işleri"ni ürkütücü buluyorlar ve bu korkuyu bir tür efsane diliyle ifade edebiliyorlar: "Yeşil kart çıkardık geçen sene onun da günü dolmuş. Son gününden önce gidip mühürletiyormuşsun onu da bilmiyorduk o da geçmiş. Geri tekrar dolandıracak eve bakmaya gelecekmiş adam. Yedi yerden mühürledicen onu. Yedi belediyede." (Taciser, 107) İnşaatlarda çalışan ve uzun süredir işsiz olan Asım (121), utanarak yol parası bulamadığı için yeşil kart çıkartamadığını anlattı. Köyle şehir merkezi arasında üç kez gidip gelmek gerektiğini, "muhtardan, şurdan burdan" kâğıtlar istendiğini ve bunun kendi gücünü aşan bir iş olduğunu söyledi.

Sosyal yardım için başvurmak, kadınların daha önce bilmedikleri bir çevreye, yeni ilişkilere girmelerine de vesile olabiliyor. Özellikle toplum merkezlerinde yardımın yanısıra yapılan çalışmaların (beceri kursları, toplantılar, ana baba eğitimleri vb.) önemli bir işlev gördükleri, ufuk açıcı ve güçlendirici bir etki yaptıkları söylenebilir. Fatma (88), bu ilişkinin kendisinde yarattığı değişimi şöyle ifade etti: "Vallahi bilmiyom. İnsanı ortam değiştiriyo yani. Komşulardan... Toplum merkezine gittim yani, şeye... Uyuşmazlık için şey vardı, nedir? Karı koca şeyi vardı, yani gittim. Kurs da gördüm. Hatta adresim toplum merkezinde var. (...) Şimdi böyle düşünüyorum. Eskisi gibi aklım olsam diyorum, bir dayak, söz yaptıramazlar. İşte insan, ayrı biraz.... Eskiden çok, bilmiyorum, içine kapanıktım. Yani, dayağı, sözü hiç bitmezdi."

Kurumlarla ilişki, bazı durumlarda kadınlar açısından bir erkeğin koruyuculuğuna sığınmaktan daha güvenli görünüyor. İki kez evlenen ve iki evliliğinde de şiddete uğrayan Emine (127), devlet yardımı alamasaydı bir kez daha evlenmekten başka çaresi kalma-

yacağını, bu evliliğin de muhtemelen öncekilerden daha kötü olacağını söyledi.

Ancak sosyal yardımlardan yararlanıyor olmayı utanç verici bulanlar da var. Sosyal yardım için başvurarak yoksulluğunu "itiraf etmiş" olmak, böylece damgalanmak, taşınması kolay bir yük değil. Bu yükü hafifletmeye çalışmanın yollarından biri, kendilerinin en alttakilerden olmadıklarını, onlardan daha kötü durumdakilerin varlığını yeniden yeniden hem kendilerine, hem de bize hatırlatmak.[5]

Sosyal yardım başvurularının kadınlar tarafından yapılmasının bir nedeni, onların yoksul olduklarını "itiraf etmeleri"nin daha kolay olması. Bir yandan kültürel normlara göre ailenin geçimini sağlamaktan sorumlu olmadıkları için, geçinememeyi kişisel bir başarısızlık ya da cinsiyet kimliklerinin sarsılması biçiminde yaşamıyorlar, öte yandan, devlet kurumlarının baba/koca yerine geçip kadınlara ve çocuklara sahip çıkması, zaten "olması gereken" bir şey olarak algılanıyor. Üstelik kadınlar ailenin geçiminden sorumlu olmasalar da, geçinememenin yükünü en çok onlar taşımaktalar. Çocukları doyuramamak, evi yaşanır halde tutamamak, onların hayatını ağırlaştırıyor.

Erkekler açısından, yardım almak, kendi başarısızlıklarının bir itirafı gibi deneyimleniyor. Bu nedenle, hem yardım başvurularının yapılması (ki bu gerçekten son derece meşakkatli olabilen bir iş) hem de örneğin parasız yiyecek ya da ekmek kuyruklarına girme işi, kadınlar tarafından üstlenilmiş.

Sadece sosyal yardımlara değil, örneğin Deniz Feneri türünden programlara başvuranlar, televizyona çıkanlar da genellikle kadınlar. Televizyona yoksul olarak çıkmayı istemeseler bile, "kaçınılmaz bir kötülük" olarak kabul edebiliyorlar.[6]

Yoksulluğun "itirafı" açısından baktığımızda, yapılan şeyin mahremiyetin açılması olarak değerlendirilebileceğini görüyoruz. "Mahrem" sayılan alana (haneye, aileye, evliliğe) ait bilginin açığa çıkarılmasını bir tür "kamusallaştırma" olarak okuyabilir miyiz? Bu konuda, birkaç düzeyde yorum yapılabileceğini düşünü-

5 Yoksulluğun itirafına ilişkin bir tartışma için, Necmi Erdoğan'ın "Yok-sanma" başlıklı yazısına bakabilirsiniz.

6 Bkz. Necmi Erdoğan'ın "Ağır Çekim Yoksulluk" yazısı.

yorum. Öncelikle, böyle bir "itiraf"la yoksulluğun (ve buna bağlı olarak hane içi ilişkilerin) anlam değiştirmesi ve alenileşmesiyle, mahremin yoksulun geri çekilebildiği son nokta ve stratejik bir mevzi haline geldiğini söylemek mümkün. "İçeri"deki ağır mahrumiyet koşullarını "dışa" nasıl ve ne kadar yansıtacağı, neleri öne çıkarıp nelerin üzerini örteceği, ne tür bir dilin içinden konuşacağı (mazlum ve mağdur mu, hak sahibi mi, tehditkâr mı, alttan alan mı...) gibi kararları verirken yoksul, nesi var nesi yoksa, bu arada mahrumiyetini de, birer stratejik araca dönüştürür. Bu anlamda, yoksulluk yazınında "yoksulluğun kadınlaşması" (*feminization of poverty*) olarak tartışılan olgunun, yoksulların her türlü iktidarın uzağına düşmesinin yanısıra, mahrem alanın böyle bir mevzi haline gelmesi ile birlikte düşünülebileceği görülüyor.

Sonra, mahrem olanın böyle bir stratejik araca dönüşmesiyle birlikte, sadece yoksulluğun değil, yoksulun kendisinin de "dışarıya" çıktığını söyleyebiliriz. Evin, mahallenin, cemaatin, içinde biçimlendiği yakın ilişkilerin... Ancak bu çıkışın bir özgürleşmeye işaret ettiğini söylemek zor. Daha çok, "yersiz yurtsuzlaşma, kimsesizleşme" gibi görünüp yaşanıyor diye düşünüyorum. Çünkü yoksulların anlatılarına baktığımızda, yardıma başvurmak zorunda kalmanın sadece onur kırıcı değil, güçsüzleştiren ve anlam koordinatlarını sarsan bir şey olduğunu görüyoruz. Bu anlatılarda sık sık karşımıza çıkan aileyle, yakınlarla, hemşehrilerle ilişkili olarak söylenen "kimseden kimseye hayır yok" sözü, bu kimsesizleşmeyi vurguluyor.

Kadınlar açısından her şeye karşın böyle bir kimsesizleşmenin aynı zamanda özgürleşme olduğu düşünülebilir; ancak görünen o ki, ne devlet "kimsesizlerin kimsesi" olmaya muktedir, ne de "dışarı"da üzerinde durabilecekleri güvenilir bir zemin var.

Beslenme

"Yemek yemesem de ölmem yani"

Beslenme, iyi beslenme değil, açlıktan ölmeme anlamına geliyor. Ekmek, makarna ve bakliyata dayalı bir beslenme rejimi var. Güher (8), ellerinde ne varsa hep onu yediklerini, onu yemeğe "mecbur"

olduklarını anlatırken, Saciye de (11) bu sorunun sorulmasından rahatsız olduğunu belirtir bir tonla "ne pişiriyom? Makarna, patates. O kadar işte. Ne pişireyim" dedi. Meyve ve sebze, nadiren alınabiliyor, kırmızı et hemen hemen hiç, tavuk da bazen... Mülâkatlar boyunca çocukların meyve istemesi, para olmadığı için alınamaması, sık sık anlatıldı, bunun acısı dile getirildi. Saciye, çocukların istediği meyveyi alamadığını anlattıktan sonra, "meyve hepsi bi tane dilim alır. Ama bu ekmek... Gerçi ekmek ne kadar, öleceksin" diyerek, diyetlerinin bir ölüm kalım noktasında durduğunu ifade etti. Aynı şekilde, Muazzez de (27) "ha ekmek parası olsun, ha ekmek parası olsun. Başka şeye harcayamıyorum ben parayı. Tek ekmek parası olsun diye. Yine suya batırırlar, yirler ekmek olduktan sonra..." dedi. Muazzez'in evine giren paranın tamamına yakın bölümü ekmeğe harcanıyordu; ne beslenme ne de başka bir amaçla harcamaya para kalmıyordu. Nesrin (21), elindeki parayı meyveye değil ekmeğe harcadığını anlattı: "Meyveci geçti alamadım. İkisi de birden anne şeftali geçti, anne şeftali geçti. Var, alayım ama iki gün sonra ekmek neyle alırım ben? O yüzden alamadım, ben de çok üzüldüm. Çok üzüldüm, alamadım (ağlıyor)".

Görüştüğümüz kişiler arasında mahalle bakkalından borç almak yaygındı. Toptan alışveriş yapana hiç rastlamadık. Bunun sebebi muhtemelen ellerinde hiçbir zaman toplu bir paranın olmamasıydı. Güllü (129), evde pişirebileceği hiçbir şey olmadığı için yemek yapamadığını anlattı. Şeker alamadığı için iki gündür çay bile içmediğini söyledi. Bakkala elli milyon civarında borçları birikmiş, bakkal haber göndermiş, "vermiyosa bilmem daha değişik şeyler söylemiş", kızı haftalığını alır almaz, bakkala borçlarını ödemişler.

İyi beslenememek, yoksulluğun odağında duruyor. Yoksulluğu anlatırken hep beslenmekten, beslenememekten söz ettiler. Et, bu anlamda sembolik öneme sahip, adeta yoksulluğun ve yoksunluğun billurlaştığı bir simge gibi algılanıyor. Necmiye (31), aynı mahallede oturduğu kayınbiraderinin mangalda et yapmasını ve kendisinin çocuğu imrenmesin diye oradan uzaklaşmasını anlattı: "Başka bi şey mesela bi mangal yaktıkları zaman, diyelim bi şey koku olduğu zaman, şöyle et falan kızarttıkları zaman kaynım sağken, kaynım onlar mangal falan kapta mangal falan yaptıkları zaman hadi oğlum senle bi parka gidelim ya, canım sıkılıyo evde di-

yodum. (...) Alıyorum çocuğumu evde varsa yarın ekmek veya bi ekmek domates ne varsa, zeytin bazen, bazen salça sürüyoruz ekmeğin arasına alıyoruz şişe suyumuzu parka doğru..."

Görüştüğümüz kişilerden hemen tamamı için belediyenin ucuz ekmek kartları, bedava dağıtılan yemekler ve zaman zaman Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ya da kaymakamlık tarafından verilen erzak büyük önem taşıyor. Zeynep (125), belediyeden dağıtılan ekmekle ve kaymakamlığın verdiği erzakla beslendiklerini anlatırken, Emine de (127) kocasından ayrıldıktan sonra çocuğuyla yerleştiği bir bodrum katında, açlıktan ölme noktasına geldiklerini söyledi. Daha sonra kaymakamlıktan aldığı yoğurt ve soğanla bir haftayı geçirmişler.

Açlık sınırındaki bir yoksulluk içindeki kadınlar ve erkeklerle konuştuk. Ama daha çok kadınlar bu durumu konuşmaya yatkındılar. Evde ne yemek pişer sorusuna mümkün olduğunca ayrıntılı yanıtlar verdiler. Bu konuşmalarda öfkeden çok utanç hâkimdi. Örneğin İsmet (74) evde yiyecek hiçbir şey kalmadığında, annesi günlerce çay içemediğinde yaşadığı sıkıntıyı anlatırken, utandığından, bu derdini kimseye söylemediğinden, çok dolduğu için ancak danışma merkezindeki öğretmenle konuştuğundan söz etti. Oysa açlıktan söz eden birkaç erkeğin ifade ettiği duygu, öfke ve isyandı. Bu isyan, "dağa çıkmak", "PKK'ya katılmak", "kendini yakmak" gibi sözlerle dile getiriliyordu.

Sosyal yardım için başvuran, bu anlamda mahrem olanı dışa açan kadınların ailenin beslenmesi ile ilgili olarak ifade ettikleri bu utanç üzerinde düşünülmesi gerekiyor. Acaba kadınlığın büyük ölçüde bakma ve besleme ile örülmüş oluşunun etkisi mi bu? Ailenin geçiminden değil ama beslenmesinden sorumlu olan kadının bu sorumluluğunu yeterince yerine getiremediğini düşünmesi mi onu utandırıyor? Erkek bu sorumluluğu nispeten kolaylıkla yöneticilere, siyasilere ya da dışarıdaki "herkes"e yansıtabilirken kadının bunu yapamaması, kendini yetersiz hissetmesi bu yüzden midir? Bu ve benzeri sorularla baktığımızda, yoksulluğun kadınlar ve erkekler tarafından nasıl farklı yaşandığına ve cinsiyet rollerinin yeniden üretiminin maddi süreçlerine ilişkin daha derin bir kavrayışa ulaşmamız mümkün.

"Bir gün ölür giderim de heç kimsenin haberi olmaz"

Girdiğimiz bütün evlerde hastalık vardı. Görüştüğümüz kişiler, eşleri ya da çocukları, sakatlık ya da kronik hastalıklarla yaşıyorlardı. Beslenme ve barınma koşulları düşünüldüğünde, bu durum şaşırtıcı değil. Hastalık ve sakatlık, tıpkı yoksulluk gibi, kuşaktan kuşağa aktarılıyor gibi görünüyor. Yoksulluğun sadece düşük gelirle, kötü koşullarda yaşamak anlamına gelmeyip bir tür "damga" niteliği taşımasının önemli bir bileşeni, her çeşit sağlıksızlıkla bir sarmal olarak yaşanıyor oluşu. İnsanlar doğumlarından başlayarak çok kötü koşullarda yaşadıkları için sağlıklarını yitiriyorlar, hasta oldukları için çalışamıyorlar ve bu onların yaşam koşullarını daha da ağırlaştırıyor, bu ağır koşullara doğan çocukları da kendileri gibi sağlıksız oluyor... Hasta çocukları olduğu için evinden hemen hiç ayrılamayan, herhangi bir şeyle meşgul olamayan kadınlarla görüştük. Çocuklarının bakımını yalnız başlarına üstlenmenin kendilerini çok yıprattığını, derin bir çaresizlik hissettiklerini anlattılar.[7]

Sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan ya da sınırlı bir biçimde çalışabilen kadın ve erkeklerle görüştük. Örneğin Nesrin (21), kronik bronşitini daha önce verem geçirmiş oluşuna ve yetersiz beslenmesine bağladı. Bu hastalık nedeniyle de çalışamadığını anlattı. Nurten de (22) migren nedeniyle düzenli olarak hastaneye gitmesi gerektiğini, hastanede "kakılan" iğneler yüzünden bütün vücudunun şiştiğini söyledi. Fikriye'nin (66) eşi, hem belinden ameliyat olduğu hem de astım geçirdiği için kendisine çok ağır geldiği halde, zorunluluktan kartonpiyer işinde çalışıyor ama sağlık sorunları nedeniyle sık sık ara vermek zorunda kalıyor.

Mülâkatlarda çarpıcı bir sıklıkla depresyon ve sinir hastalıklarından söz edildi. Yaşam koşullarının güçlüğü, çaresizlik, başa çıkamama ve umutsuzluğun hem kadınlar hem de erkekler için ciddi psikolojik sorunların yaşanmasına neden olduğu söylenebilir. Bu tür sorunlar, diğer sağlık sorunlarıyla birleştiğinde, kadınlar için yoksulluğun çok daha ağır yaşanmasını da getiriyor. Fatma (88), daha önce memleketteyken kayınvalidesi yüzünden si-

7 Sağlık konusu, Ersan Ocak'ın yazısında da ele alınıyor.

nir hastası olduğunu, "ağır depresyon" geçirdiğini söyledi. Anlattığına göre, bayılıp morarırmış. Şimdi de daha iyi durumda olmasına karşın, "Yani hiçbir şey sevmiyom yani" dedi. Saciye'nin (11) iki çocuğu sinir hastası. Büyük oğlu gürültü yaptığı ve çocuklarla kavga ettiği için, çevreden sık sık şikâyetler geliyormuş, hatta ev sahibi bu yüzden evden çıkmalarını istemiş.

Sağlıksızlığın bunca yaygın olduğu bir durumda, yoksul insanlar açısından yeşil kart sahibi olmak son derece önemli görünüyor. Çünkü görüştüğümüz kişilerden hemen hiçbirinin herhangi bir sağlık güvencesi yok. Bu nedenle, aileden birinin hastalanması, güçlükle korunan yaşam dengesinin tamamen bozulmasına ve yoksulluk koşullarının katlanarak artmasına neden oluyor. Böyle bir durum, daha önce esnaflık yapan Ahmet'in (89) başına gelmiş. Çocuğu hastalanınca, doktor ve hastane masrafları yüzünden dükkânı kapatmak zorunda kalmış, taksisi varmış, onu satmış, hâlâ borçlarını kapayamamış. Esnaflık yaptığı dönemde Bağ-Kur'a kayıtlıymış ama primlerini yatıramamış.

Şebnem (128), kocasının geçirdiği iş kazasından sonra hayatlarının tamamen altüst olduğunu söyledi. Kocası kaza geçirmeden önce, kendisi de çalışıyormuş ama sonra kocasına bakmak için işten ayrılmak zorunda kalmış. Kocasının işyerinden söz verdikleri halde hiçbir yardımda bulunmamışlar.

Hastalıkla ilgili pek çok anlatıda, hastalık ve yoksulluğun birlikte nasıl çoğaldıklarını görüyoruz; ancak bunun yanısıra, insanların bu dünyadaki konumlarına ilişkin algılarını da okuyabiliyoruz: güçsüzlük, başedememe, tükenme ve öznelikten geri çekiliş... Hastalık anlatılarının bir yönü bize hep bu geri çekilmeyi işaret ediyor: salt yoksunluktan değil, fiziksel bir zaaf halinden de kaynaklanan bir geri çekilme...

Çalışma

"Çalışsaydım çoluk çocuğa kimse bakamazdı"

Görüştüğümüz kadınlardan pek azı ücretli olarak çalışıyordu. Çalışmama nedenlerini sorduğumuzda, en fazla verilen yanıt, çok sayıda ve küçük yaşta çocukların varlığı nedeniyle evden uzaklaşa-

madıklarıydı. Taciser (107), "Çocuklarım daha küçük. Kızlar küçük, ortalık kötü, güvenemiyom. Çünkü bi aile kendi anam babam olsa mesela güvensem bıraksam. Kız çocuğu, her şeyi görüyorum. Bura ortalık kötü, gecekondu. Kimin ne olduğunu bilemiyom" dedi. Zeynep (125) de benzer biçimde, birkaç kez çalışmayı denediğini, ama eve döndüğünde çocuklarının aç kalmış olduklarını gördüğü için vazgeçtiğini anlattı. Oturdukları semtin çok kötü bir yer olduğunu, "çok karışık" insanların oturduğunu, bu nedenle de çocuğunu bırakmak istemediğini söyledi. Böyle bir endişesi olduğu için de çok az para kazandırmasına ve gözlerini çok yormasına karşın, evde dantel örmeyi tercih ediyormuş.

Çocuk bakımının tamamen annelere kalmış olması, daha geniş bir akraba/hemşehri/komşu ilişkiler ağının bizim görüştüğümüz kadınlar açısından varolmadığını gösteriyor. Son derece kötü koşullarda, rutubetli ve korunaksız, alt yapısı yetersiz evlerde yaşayan kadınlar için ev işleri ve çocuk bakımı bütün zamanlarını ve güçlerini tüketecek kadar zorlu görünüyor.

Kadınların ücretli çalışmalarının önündeki engellerden biri de çeşitli hastalıklar. Kendilerinin ya da aileden birinin hastalığı, onların ev içindeki yüklerini daha da artırdığı için dışarı çıkmalarını tamamen olanaksız hale getirebiliyor. Örneğin Selma (92), sürekli hissettiği yorgunluk nedeniyle çalışamadığını, ancak kendisini "idare eden" evlere temizliğe gittiğini söyledi.

Görüştüğümüz erkeklerden bazıları açısından karılarının ücretli bir işte çalışması, en ağır yoksulluk koşullarında bile düşünülemeyecek bir şeydi. Karılarının çalışmasının hiçbir biçimde söz konusu olamayacağını ifade eden erkekler, özellikle ev işlerine gitmenin sadece karılarının değil, kendilerinin de onurunu kıracak bir şey olduğunu düşünüyorlardı. Cemşid (9), "Biz haysiyetli adamız, biz namuslu adamız. Biz namus için elli bin kişiyi öldürürüz. Ölmeye de gideriz. Hele ben bu yaşıma geldim, benim hanım burdan buraya çıkmamıştır. Bizde yok öyle, yani gidip de adamın temizlikte, hiç bizim kitabımızda yazmaz" dedi. Cemşid, kendisini içinde varettiği bir değer ve anlam sistemini korumaya çalışıyordu. Sağlığı son derece bozuktu, ailecek çok kötü koşullarda yaşıyorlardı ama, başını dik tutmasının tamamen bu sistemin sürmesine bağlı olduğunu hissediyordu. Karısının çalışması, böyle bir sürekliliğe en büyük

tehditti ona göre. Karısı Züleyha (10) ise, çok alçak sesle ve utanarak dedi ki "Çalışmak ayıp değil, aç kalmak ayıp".

Ahmet (89), karısının bir devlet dairesinde çalışmasına izin verebileceğini, kendisinin "doğuyu doğuda bıraktığını" söyledi, çünkü "burası doğu değil"di. Ama muhtemelen karısı için mümkün olan tek iş imkânını, bina temizliğini kabul etmeyeceğini de ekledi. Bunun nedeni olarak, devlet dairesinde çalışanların emeklilik hakları olmasını gösterdi.

Kadınların ücretli çalışmasının erkeklerin yenilgisi olarak algılanması, kadınların en azından para kazanma sorumluluğundan kurtulup bir tür korunaklı hayata kavuşmalarına değil, pek çok örnekte gördüğümüz gibi, kadınlık ve erkeklik rollerinin her iki taraf için de "gurur kırıcı" olarak algılanacak bir biçimde sarsılmasına neden oluyor. Halime (20), kocasına "Ya sen bu evi terk et ya da ben. Sen gidersen ben su satar çocuklarıma bakarım. Ama sen varken benim çalışmam ayıplanır" demiş. Kocası olan bir kadının çalışmak zorunda kalması, ona göre hem erkek hem de kadın açısından kabul edilemeyecek bir durum. Naciye de (153) kendisinin çalıştığını komşularından gizlediğini anlattıktan sonra, "Komşularımda daha çok erkekler bu konuyu ele almışlar, maddi durumu. Onlar, yani kadınların fazla bi şeyden haberleri olmuyo. Yoksa zaten eşleri getirirse o anda hazırlıyolar, getirmezse olanla idare etmeye çalışıyolar" dedi. Çalıştığını gizleyerek hem kocasının erkeklik hem de kendisinin kadınlık gururunu koruduğu anlaşılıyor.

Görüştüğümüz kadınlar arasında ücretli çalışanların neredeyse tamamı temizlik işlerindeydi. Evlere temizliğe giden kadınlardan daha fazlası apartmanların merdivenlerini temizliyordu. Son yıllarda pek çok semtte apartman sakinlerinin kapıcı ücreti ve sigorta primi ödemek yerine belirli aralıklarla dışarıdan birine temizlik işlerini yaptırmayı tercih etmesi, bu kadınlar için böyle bir iş alanı açmış görünüyor. Ayrıca evlere temizliğe gitmek için gerekli ilişkiler, görüştüğümüz kadınların çoğu için ulaşılması güç bir "kaynak". İş bulabilse temizliğe gideceğini söyleyen kadınlar oldu. Dolayısıyla, temizlik işlerinde de bir tür hiyerarşi olduğunu söylemek mümkün: ev temizliği, temizlik şirketlerinde çalışmak ve "merdiven silmek".

Görüştüğümüz kadınlardan pek azı kendini "işçi" olarak tanımlıyor. Bunlar da fabrika ya da hastahane gibi yerlerde çalışmış kadın-

lar. Emel (23), bir plastik fabrikasında çalışmış. "Biraz sesini kaldırdığın zaman da diyor ki senin çıkışını veriyoruz" diye anlattı.

Temizliğe gitmeyi kabul edilemez bulan kadınlarla da görüştük. Onlara göre başkalarının evini temizlemek, insanı ezen, gururunu inciten bir şeydi. Gönül (95), ev işlerine gitmeyi neden istemediğini şöyle anlattı: "Yani kendim de istemedim böyle ev işlerine falan gitmeyi. Yalan söylemeyeyim. Ben öyle devamlı bir iş olsaydı, giderdim. Ev işleri zor. Ters iş. İnsana gösteriyolar şunu yap, bunu yap, insan da yapamadığı için... değil mi? Onun için gitmedim yani". Okuması yazması olmayan genç bir kız olan Aygül de (97) "bazı kişiler" kendisini hor görebileceği için temizliğe gitmek istemediğini söyledi.

Bazı kadınlar için ise evden çıkmak, bir başına kalmak, ürkütücü ve bilinmeyen deneyimler olarak görülüyordu. "Ankara'nın bittiği yerde", derme çatma bir gecekonduda oturan Sabiha (109), çalışmayı hiç düşünmediğini, hiçbir yere gidemeyeceğini söylerken, "kaldık biz evde" dedi.

Görüştüğümüz kadınlar arasında evde fason iş yapan kimse yoktu. Her ne kadar sosyal hizmet uzmanlarıyla görüştüğümüzde böyle bir olanaktan söz etseler de, evde çalışan bir kadınla karşılaşmadık. Hatta böyle bir tanıdığından söz eden bile olmadı. Bu noktada, Fikret Şenses'in (2001: 250) uyarısını hatırlamak gerekli: "Enformel sektör, genellikle, formel sektörde iş bulamayanlara, düşük verimlilik düzeyinde ve düşük ücretle de olsa sınırsız istihdam olanakları sunan bir kesim olarak sunulmaktadır. Oysa enformel sektörün, birçok ülkede kendi içinde farklı verimlilik, nitelik ve ücret düzeylerindeki çeşitli etkinlikleri barındıran ve girişin her zaman kolay olmadığı karmaşık bir yapıya sahip olduğu görülmektedir".

Çocuklar

"O zaman hissediyorum yani acıyı içimde"

Görüştüğümüz kişilerin pek çoğu için geleceğin bugünden daha iyi olma umudu yok. Bu umutsuzluğu farklı biçimlerde, farklı bağlamlarda sık sık dile getiriyorlar. Çocuklarıyla ilgili konuşurken de zaman zaman çok yoğun çaresizlik, endişe ve umutsuz-

luk duygularıyla karşılaştık. Ancak buna karşın, çocukların varlığı, onların bu dünya ile en güçlü bağı gibi görünüyor. Bir yandan çocuklarının geleceğine ilişkin endişelerini dile getirirken diğer yandan yaşamanın anlamını onlar üzerinden kurduklarına ilişkin ipuçları veriyorlar. Şermin (102), hayattan beklentisinin artık sadece çocukları için iyi bir gelecek olduğunu söyledikten sonra, "artık... geçti benden. Benim hayatım bitti. Ben otuz yaşındayım ama içime sor, ben yetmiş yaşındayım" diye ekledi. Mahinur (119) ise, hayattan bir beklentisinin olmadığını, umut da beslemediğini ama çocuklarıyla ilgili konularda hassas olduğunu anlattı. "Çocuklarıma laf yok. Çocuklarımla ilgili bi konuda babam da olsa, aksileniyorum. Ben görmedim. Yani anne sevgisi, baba sevgisi ben görmedim. Babaannemin yanında büyüdüğüm için belki. Çocuklarımın kötü yetişeceğinden çok aşırı tepki gösteriyorum. (...) O hatayı sindiremiyorum, çocuklarımdaki hatayı da kabullenemiyorum" dedi. Halime (20), çocuklarından şöyle sözetti: "Yani kendim için önemli değil, kendim bişey isterim yani yapamam ona kalsa şeyapıyosun ama çocuğunun isteğini yapamadığın zaman çok büyük bi eziklik oluyo. O zaman hissediyorum yani acıyı içimde."

Hayatlarında gurur duydukları pek az şeyin başında, yine çocukları geliyor. Özellikle kadınlar, ne kadar akıllı, anlayışlı, iyi okuyan, yetenekli çocuklara sahip olduklarını sık sık vurguluyorlar. Çetin yaşam koşullarında kendilerini koruyamasalar bile, çocuklarının ezilmesini engellemeye çalıştıklarını, bunun için her fedakârlığı yapabileceklerini söylüyorlar. Çocukların ezilmekten kurtulmalarının yolu olarak, her şeyden önce okumalarını görüyorlar. "Okuyup kendini kurtarmak", en azından söylemsel olarak hâlâ bir ideal gibi duruyor. Örneğin Güllü (129), kendisi yavan ekmek yemek zorunda kalsa bile çocuklarının okumasını çok istediğini anlattı, sonra da oğlunun gerekirse inşaatlarda çalışabileceğini, ama kızının okumasının daha yaşamsal olduğunu vurguladı. Lalenur (134), yaşamdan umudu olup olmadığını sorduğumuzda, "işte umudum da çocuklarım yani, çocuklar da olmasa, insan kahrolur yani" dedi ve okumalarına neden önem verdiğini şöyle açıkladı: "En çok okumalarını istiyorum. Belki okumakla olur. Yoksa başka tutunacak dalları yok."

Mülâkatların bütününe bakıldığında, "okumak ve kendini kurtarmak" olarak özetlenen arzunun bir meslek edinmek, sınıf atlamak değil, düzenli geliri ve güvencesi olan bir iş (tercihan memuriyet) sahibi olmak anlamına geldiği anlaşılıyor. Bazı ifadeler, çocukların okumasına verilen önemin biraz da çaresizlikten olduğunu düşündürüyor. Bu çaresizliğin arkasında kente gelip "tutunma"nın mümkün olduğu dönemin artık sona erdiğine ilişkin bilinç ve deneyim bulunuyor. Artık çocuklarının bir akrabanın iş yerinde çalışıp kendi yolunu bulması türünden ihtimaller tükenince, okula gidip devlet memuru olabilmek tek açık kapı gibi görünüyor. Ayşegül (91), hayattaki tek umudunun çocuklarının okuması, memur olup "eline ekmeğini alması" olduğunu söyledi. Oğluna okumasını öğütlüyormuş, "Yeter ki bi masa başında otur" diyormuş. Ali (12) de çocuklarının okuduklarında ne olacaklarını sorduğumuzda, "Okusalar diyorum, böyle devlet adamları olurlar yani. Memur olurlar" diye cevap verdi.

Çocukların okula gitmesi, yaşadıkları çevrenin kötü etkilerinden korunmalarının da bir yolu. Mahalledeki komşuluk ilişkilerinin gevşemesinin bir etkisi de çocuklar üzerindeki ortak denetimin ortadan kalkması, çocukların hemen hemen korunmasız bir durumda kalmaları. Bu nedenle, okula gitmek, çocukların denetimli bir ortamda, korunaklı yetişmelerinin yolu olarak da görülüyor. Erkan (113), yaşadıkları mahallede madde bağımlılığının yaygınlığı yüzünden duyduğu endişeyi şöyle ifade etti: "Şimdi ben çocuklardan bir yerde korkum da var. Gene özellikle oğlumdan var korkum. Çünkü ortamdaki yeni yetişen çocukların yüzde kırkı veya yüzde otuzu, genelde şey üzerindeler, uhu üzerindeler gördüğüm kadarıyla." Şebnem de (128), durumunu biraz düzeltebilse, oturduğu mahalleden gitmek istediğini anlattı. Ona göre evde çocuklarına verdiği eğitim, mahalledeki çocukların etkisiyle bozuluyor. Yaşadığı yeri çocuk yetiştirilemeyecek, "pis" bir yer olarak niteliyor.

Ancak, çocukların okula gitmelerinin önünde önemli bir engel var: yoksulluk. Her ne kadar ilköğrenim devlet okullarında parasızsa da, yoksul aileler açısından çocukları okula göndermenin maddi yükü ağır. Ayfer (101), çocuklarıyla ilgili ümidi olmadığını, böyle giderse onların kendisinden de kötü olacaklarını söyledi.

Çocukları okuldan almış, çünkü defter kitap parası veremediği gibi, karne parası olarak istenen on milyonu veremediği için çocuğunun incinmesine de çok içerlemiş.

Çocukları okula gönderememek, onlara iyi bir gelecek sağlayamamak, iyi besleyememek, istediklerini yapamamak, bütün bunlar, ana babalar için hayatın yükünü daha da ağırlaştırıyor, suçluluk duymalarına yol açıyor. Çocukların geleceğine ilişkin hissettikleri çaresizliği "düşünemiyorum" biçiminde ifade ediyorlar. Nesrin (21), "Ben istiyorum temiz yere gideyim, benim çocuklarım temiz yetişsinler, yani ne bileyim, bi her şeyi, yani böyle, güzel konuşmayı öğrensin. Biz öğrenemedik, bari onlar öğrensin. Ha, onlar da öğrenemedi, onların çocukları öğrensin. Ben onu çok istiyorum" derken, eğitimli insanların konuşma biçimiyle kendisininki arasındaki farktan ve toplumsal eşitsizliklerin nasıl bu farkta kendini gösterdiğinden söz ediyordu. "Benim bir şeyim yok ki ben onlara bırakayım, vereyim. Onlara yardımcı olamadığım için aynı benim çektiklerimi onların da çekeceğini adım gibi ben biliyorum" diye umutsuzca konuştuğunda bahsettiği "miras", para ya da mülk değil, işte bu farktı.

Nurten (22), çocuklarıyla ilgili ümitsizliğini "Beynim diyom ya, çalışmıyor" diye dillendirdi. Ali İzzet (54) ise maddi koşullar nedeniyle çocuklarını okutamamaktan büyük bir eziklik duyduğunu söyledi: "Dedi baba dedi, ben bu şartlarda okuyamam dedi. Arkadaşımın kalemi var dedi, ben ondan kalem istiyom. Beşi bitiren çocuk bana bunu söyledi. Ben o sırada ne yapmam lazım, çocuğumu okutmadım diye kendi kendimi kahrediyorum. Valla da ediyom, billa da ediyom, kahrediyorum. Yaşantımızın şartı bu."

Çocuk sayısının çok oluşuyla ilgili konuştuğumuzda, kadınlar genellikle kendilerini, bazen de kocalarını suçladılar, cehaletten söz ettiler. Bu sözlerin televizyonlarda, açık oturumlarda, kabul günlerinde, üniversitelerde... sıkça duyduğumuz yoksulluğu fazla çocuk sahibi olmaya bağlayan sözlerle benzerliği dikkat çekiciydi. Bu anlamda, kendi deneyimlerine ancak toplumda yaygın olarak kabul gören bir bakış tarafından kırılmış bir biçimde bakabildikleri söylenebilir. Muazzez (27), beş çocuk sahibi olduğunu söyledikten sonra, "Cahil insan, akıl olsa ben bu kadar çocuğu yapar mıydım? Çocuğun ne suçu günahı var? Çoluğun çocuğun ne

suçu günahı var? (...) Biri bir laf söylese, inan beynim durmuş. Almıyor beynim ha." Çok çocuk sahibi olmasını bir hata ve bu hatanın sorumlusunun da kendi cahilliği olduğunu söyledikten sonra, bu sorumluluktan "beynim almıyor" diye geri çekilen Muazzez, bu sözlerde kendini bir özne olarak tarif etmekten vazgeçmiş (belki de hiçbir zaman böyle bir iddiası olmamış), ancak hayata tutunabilecek kadar gücü olan biri olarak karşımıza çıkıyor. Bu tutunma gücünün önemli bir kısmının çocuklarının varlığına bağlı olduğunu düşünüyorum.

Dilek de (82) hem kardeşlerinin ve kendisinin hem de annesinin yaşadığı şiddet, yoksulluk ve dışlanma ile ilgili olarak annesini suçladığını söyledi: "Anneme ne yönden kızıyorum, diyorum ki keşke bu kadar çocuk yapmasaydı. Ne güzel bak, Allah sana bi kız bi oğlan vermiş, hepsini sırayla vermiş." Sonra da babasının annesini dövdüğünü, çocuk doğurmadığı zaman "sen kısırlaştın" dediğini, annesinin "spirey" taktırdığı zaman uğradığı şiddeti hatırladı.

Çok çocuk doğurmanın cehaletten ileri geldiğini söyleseler de, "geleneksel yöntemler" dışında herhangi bir doğum kontrolü kullanmayan, hamile olan, iki yaşının altında çocukları olan kadınlarla konuştuk. Çocuk sahibi olmanın akılsızlık olduğunu düşündüklerini söyledikleri halde, doğurmaya devam ediyorlardı. Çocukların onların hayatındaki yeri, çocuk sahibi olmanın anlamı üzerine daha derinlemesine bir kavrayış geliştirmenin gerekli olduğunu, kendilerinin de kolayca kabul ettikleri "cehalet", "akılsızlık", "hayvanlık" gibi nitelemelerin böyle bir çabada işe yaramayacağını düşünüyorum.

Kız ve erkek çocuklarına farklı davranıldığına ilişkin belirgin bir işarete rastlamadık. Tersine, kız çocuklarının okutulmasının daha da önemli olduğunu söyleyen anne ve babalar oldu. Çünkü onlara göre kızların kendilerinden daha iyi bir hayat yaşayabilmesinin yolu, erken evlenmemek ve okumaktı. Kızının zengin biriyle evlenerek daha rahat yaşamasını istediğini ya da böyle bir umudunun olduğunu söyleyen, bunu ima eden ne bir anne ne de bir babayla karşılaştık.

"Kursam boşa olucak. O yüzden kurmuyorum yani"

Geleceğin kendileri için nasıl olacağını düşündüklerini sorduğumuzda, şimdikinden daha iyi olabileceğine yahut kendi kararlarının ve insiyatiflerinin herhangi bir etkisinin olacağına ilişkin en küçük bir inançlarının olmadığını belirtir yanıtlar verdiler. Örneğin Selma (92), "yani inan, kafam durdu. Bilemiyorum yani, çok üzülüyorum da, bilmiyorum" dedi. Gönül (95) ise aynı çaresizlik duygusunu, "valla ben de bilmiyorum ne olacak. Sonumuz ne olacak, ne bileyim ben. Kendi kendime düşünür dururum" diye dillendirdi. Güher (8), geleceğe ilişkin bir "plan" kurmanın kendisine ne kadar yabancı bir fikir olduğunu anlatırken, "bizim ne planımız olacak ki" dedi. Saciye (11) için ise gelecekten umut yoktu: "Valla umut yok. Umut Allah'tır."

Geleceğinin biçimlenmesinde kendi çabasının etkili olacağını düşünen, bu konuda umut besleyenler de ancak genç, bekâr ve çocuksuz kadınlardı. Böyle bir kadın olan Tülin (60), çocuk sahibi olmayı düşünmediğini, çünkü çocuğuna bir gelecek sağlayamayacağını söyledi. Tülin, dünyanın çirkin bir yer olduğunu düşünüyor: "Yok, doğası bitmiş, insanların özü bitmiş. Her şey çirkin. Güzel olan hiç bi şey yok..." Tülin'in kendi geleceğini biçimlendirebileceğine olan inancının sınırları da burada -"evet" diyebileceği bir şey olmadığı için, "hayır" diyerek oluşturulmuş bir gelecek. Okulunu bitirdikten sonra koşullarının değişeceğini söyleyen Burcu (120) ise, içinde bulunduğu yoksulluğu geçici bir durum olarak algılıyor, bu nedenle de katlanmayı güç bulmuyor.

Gelecek ile kurulan bağ, kadınlar açısından pek çok durumda çocuklar üzerinden geçiyor. Kadınlar kendi yaşamlarının iyiye gidebileceğine inanmıyorlar ama bütün çektiklerinin ödülü olarak çocuklarının hayatının kendilerininkinden daha iyi olabileceğine inanmak istiyorlar. Zeynep (125), hayattaki her şeye karşı kin dolu olduğunu söyledi, çocuklarının okumasından ve kira vermemekten başka bir beklentisinin olmadığını, kendisi için bu hayattan hiçbir şey beklemediğini anlattı.

Görüştüğümüz kadın ve erkekler, hayal kurmadıklarını söylediler. Kurdukları zaman da bir ev, düzenli bir iş gibi şeyler is-

tediklerini anlattılar. İçinde bulundukları durum onların düşünme, hayal etme, hatta isteme kapasitelerini bile sınırlıyor gibi görünüyor. Kurdukları hayallerde dikkat çekici bir biçimde diğer yoksul insanlara yardım etmek de yer alıyor. Firdevs (122), geceleri lotoda büyük ikramiye kazandığını düşlediğini, sabaha kadar parayı "harca harca bitiremediğini" anlattı. "Şu fakire şunu alacam, şunu şunu yapacam" diye düşünüyormuş. Halime de (131) benzer biçimde, önce kendisine bir ev, sonra da kendisi gibi olan herkese birer ev almak istediğini anlattı. Kendisi ev acısını çok çektiği için, bu durumda olanların derdini anladığını söyledi. Sonra da ekledi: "Valla şu anda (hayal) kurmuyorum. Çünkü hayallerimin yani sonu olmadığını bildiğim için yani ben gerçeği kabul ettim. Yani kendimi artık böyle şey yaptım yani hayallerimin sonu yok. Kursam boşa olucak. O yüzden kurmuyorum yani".

Bir ev, düzenli bir gelir ve çocukların okumasından ibaret kalan bu tahayyül dünyası, görüştüğümüz kişilerin bu dünyaya ve geleceğe ilişkin umutsuzluklarını yansıttığı kadar, beslenme, barınma ve sağlık gibi acil sorunlarının ağırlığını da gösteriyor. Ve galiba bir de "bu dünyada bir yeri olmak" arzusunu.

Gençler, hayallerinden daha rahat söz ediyorlar. Pek çok çocuk ve genç, hayatta en çok neye sahip olmak isterdi sorusuna, "cep telefonu" diye yanıt verdi. "Mesela bi cep telefonu bi araba bi de Bodrum" hayali kuran Mediha (96), yetişkinlerde izine rastlamadığımız bir şekilde, kendi yoksunluklarının ötesine geçip farklı bir yaşamın olabilirliğini düşünebiliyordu. İçinde bulunduğu koşulları arkada bırakmak, bu koşulların baskısından kurtulmak, tamamen farklı bir hayata gitmek, gençler tarafından sıklıkla dile getirilen bir arzuydu. Ayşenur'un (98) hayali, güzel bir giysisinin olması ve gezmekti. Aygül (97) de en çok tatile gitmeyi ve gezmeyi istediğini anlattı. Aygül'e (118) göre kent merkezinde insan kendini çok daha özgür hissediyor. "İnsanlardan sanki farkın yokmuş gibi hissediyorsun"- bu yüzden de oralara gitmeyi istiyor.

"Benim 4 yıldan beri eşimiz terk etti bizi"

Mülâkat yaptığımız kişiler arasında kocasından ayrı yaşayan, boşanmış ya da terk edilmiş çok sayıda kadın vardı. Bu kadınlar, çocuklarıyla birlikte yaşıyorlardı, çoğu ücretli olarak çalışmıyordu ve sosyal yardımlar dışında herhangi bir gelirleri yoktu. Daha önce de belirttiğim gibi, kendi aileleri genellikle yoksulluk yüzünden onlara yardım edemiyordu. Bazı örneklerde ise aile çeşitli nedenlerden ötürü (kocaya kaçmış olması, çocuklarından ayrılmayı kabul etmemesi gibi) kadına yardım etmemeyi tercih edebiliyordu.

Kadınların bu ayrılıklara tepkileri, kendi koşullarına ve kişiliklerine göre farklılık göstermekle birlikte, kocanın terk etmesiyle birlikte yoksulluğun ve çaresizliğin arttığını ifade ediyorlardı. Erkeklerin çocuklarıyla ilgili herhangi bir sorumluluk hissetmemeleri, kadınlarla birlikte onları da bırakmış olmaları, kadınların çoğu tarafından bir tür "doğallık" içinde kabul edilmiş gibiydi. Firdevs (122) bunu şöyle ifade etti: "Ayrılık nedenim, eşim bıraktı gitti yani. Bir neden de yoktu. Terk etti daha doğrusu. Herhalde geçim, çocuklara bakmaya, bana bakmaya herhalde gücü mü yetmedi ne yaptı, bıraktı gitti..." Güllü'nün de (129) kocası bir yıldır kayıp. Boşanmak istiyor ama kocasını bulamadığı için boşanamıyor. Halime (131), evli olup olmadığı sorulduğunda, "evliyle bekâr arasında" olduğunu söyledi. Dört yıl önce kocası onu ve çocuklarını bırakıp gitmiş. Beş çocuğu olan Muazzez'in (127) ikinci kocası, nikâh yapmamış, Muazzez'i aldatmış, içki içmiş. "Kendini içkiye boğdu icabında" diye anlattı. Böylece Muazzez beş çocuğuyla yalnız kalmış, onlara hem analık hem babalık yapmış. Kocası, altı sene görünmedikten sonra, Muazzez'in ailesinin yardımıyla yaptıkları gecekonduyu satmak için yeniden gelmiş ve bütün aileyi tehdit etmiş.

Kocasıyla birlikte yaşayan kadınların pek çoğu açısından da evlilik şiddet, taciz ve aşağılanma içerdiği için, yaşam koşullarının daha da ağırlaşmasının nedeni. Evliliği süren kadınlar, genellikle şiddet konusunda suskun kalmayı tercih ettikleri için, pek çok durumda konuşmanın satır aralarını okuyarak aile içi şiddet hikâ-

yelerini sezmek mümkün olabildi. Aile içi şiddetin mülâkatlarda çok az su yüzüne çıkması, kısmen, mülâkatın başında yoksulluk ve hayat koşulları hakkında konuşmak istediğimizi söylememizden, kısmen mülâkatçıların neredeyse hepsinin erkek oluşundan kaynaklandı diye düşünüyorum. Hem kadınların evlilik hikâyelerinin satır aralarında hem de onlarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının ifadelerinde, şiddeti izlemek mümkün oysa. İsmet, kızı çok küçükken eşinden ayrılmasını, "hiç kimse sıcak tandır başından kalkmaz" diye ifade etti. Şermin (102), onaltı yaşında evlendirildiğini, şimdiki aklı olsaydı asla evlenmeyeceğini söyledi. Zeynep (125), kocasından ayrılmayı çok düşündüğü halde cesaret edemediğini, çünkü dul bir kadının tek başına yaşamasının güç olduğunu anlattı. Emine (127), kendisini sürekli döven kocasını terk edip iki çocuğuyla Kadın Dayanışma Vakfının (şimdi kapalı olan) sığınağına başvurmuş. "Yani bi savaş gibi benim evlilik. Sağolsun, gadın dayanışma hiç değilse..." dedi.

Kadınlarla erkekler, ağır bir yoksulluk, hastalık, çalışamama, yaşam mekânlarının son derece dar oluşu gibi kötü koşullar altında, birbirleriyle sık sık çatışmalar yaşıyorlar. Selma (92), bir yandan kocasının elinden geleni yaptığı halde işsiz kaldığını söyledi, bir yandan da bu durumu kabullenemediğini anlattı.

Saliha (26), kocasıyla kavga ettiklerini, kocasının bazen evden çıkmak için bidonlardaki suyu döküp su doldurmaya gittiğini gülerek anlattı. İkisi de sürekli evdeler ve evleri çok küçük, rutubet içinde bir yer.

Evliliklerinden ve aile ilişkilerinden söz ederken kadınların sıklıkla ifade ettikleri kırgınlık, öfke ve çaresizlik, "ataerkil pazarlık"ın (Kandiyoti, 1999) işlememesi, kadınların namus ve itaat yükümlülüklerini yerine getirdikleri halde güvenlik ve korunma elde edememelerine bağlanabilir. Ağır yoksulluk koşulları, erkeklerin evin geçimini sağlama rollerini yerine getirememelerine neden oluyor. Kadınların ev dışına çıkma ve çalışma imkânlarının da bulunmadığı bir durumda, pazarlığın koşullarını kendi lehlerine değiştirme güçleri olmuyor. Dolayısıyla, yoksulluğun artmasıyla birlikte, hareket alanları daralıyor, kendilerine güç kazandırabilecek ilişki kanalları işlemez hale geliyor ve kadınların yaşam koşulları daha da ağırlaşıyor.

Bazı kadınlar, bu koşullara karşın, daha "eşitlikçi" evlilik ilişkilerinden de söz ettiler. Bu anlatılarda izlenebilen örüntü, karı kocanın birlikte kimi durumlarda kendi ailelerine de karşı bir hayat mücadelesi vermeleri, dayanışmaları. Örneğin köydeki ailesinin karısına karşı olumsuz bir tutum takındığı Davut (79), karısı ve çocuklarıyla birlikte İstanbul'a göç etmiş ve burada tutunmaya çalışırken en büyük gücü, aile içindeki dayanışmadan almış. Fatma (88), Urfa'da kayınvalide baskısından nasıl bunaldığını, oradayken kocasının da ailesinin etkisinde kalarak kendisini sürekli dövdüğünü anlattıktan sonra, İstanbul'a gelip ayrı yaşamaya başladıklarından beri ilişkilerinin çok daha iyi olduğunu söyledi. Kocası Ahmet de (89) "Sağolsun, birbirimize çok destek olduk yani. O da gerçekten çok destek oldu bana. Yani ne diyim. Orda yani, bazı, zaman zaman yani, kavga şeyimiz olurdu. Ama burda öyle değil. Gerçekten. Burda iyi uyum içindeyiz yani. Evet böyle sırt sırta veririz. Birbirimize destek oluruz yani" derken, evlilik ilişkilerindeki değişimi anlatıyordu. Kocası felçli olan Hatice (45), "Ben beraber yaşadığım insanı kimseye ezdirmem" derken, karı koca ilişkisindeki dayanışmayı vurguluyordu.

Erkekler

"Ne kadar kendimi ezdiriyorum, gene de aynı yani"

Cinsiyet rolleri, kadınların ve erkeklerin yoksulluğun acısını farklı biçimlerde yaşamalarına ve ifade etmelerine yol açıyor. Kadınlar çocuk bakımı ve ev işlerinin çok ağırlaşması, ailelerini besleyememe gibi nedenlerle ezilirken, erkekler de ailenin geçimini sağlamakta yetersiz kalmaları nedeniyle eziliyorlar. Bir de "erkeklik gururu" faktörü yüzünden toplumun en altında olmak, itilip kakılmak, adam yerine konmamak gibi deneyimleri kadınlardan daha ağır yaşadıklarını söylüyorlar. Erkekliğin iktidarla tanımlandığı bir yerde, kendi hayatları üzerindeki iktidarlarını yitirmiş erkekler, derinden yaralanıyorlar. Örneğin bir meyve tablasıyla gün boyu dolaştığı halde çocuklarını okula gönderemeyen Ali (12), bu yarayı şöyle ifade etti: "Elimde bi şey yok ki. Yani elimden geldiği kadar çalışıyorum. Yani hiç olmazsa onları idare etsem. Elimden

o kadar geliyor (...) Çalışmaktan mesela... benim gücümden değil. El arabadan. (...) Ama el araba, en fazla ancak bir kişiye, iki kişiye bakar, ya bakmaz. On kişiye bakamaz yani. Arabada. Mesleğim falan yok. Başka bir iş falan yapamıyorum. Ne kadar kendimi ezdiriyorum, gene de aynı yani. (...) Vallahi ben çok eziliyorum. İnan ki, iki üç yaşındaki çocuk geliyor, bilmem ne, rezil ediyor beni. (...) Suç bende diyorum. Evet. Ben biraz okusaydım falan, daha becerikli olurdum. Çocuklarım daha rahat geçinirdi."

Siyasetle bir ilgisi olmamasına karşın Refah Partili olan Hasan (78), bu ilişkiyi şöyle anlattı: "Valla aslında ben hiçbirine inanmıyorum ama bu var ya... Bu ameliyat olacaktı, söylemesi ayıp, para yok. Bi tek sol partiden hiçbirisinden alamadım. Söyle, kim verecek bana parayı. 7,5 milyon para. Dört tane karı alırdım ben o parayla o zaman. Ama ben kadın istemiyom ben çoluğumu çocuğumu, karını istiyom ben. 7,5 milyon para, dile kolay. Sigorta yok, kayıt yok. Mecbur kaldım, o parayı bulmam lazım. Herkese ben böyle yalvardım, köpek gibi afedersin." Hasan, inanmadığı bir partiden yardım sağlayabildiği için kendini becerikli ve başarılı bulmuyor; tersine, daha da güçsüzleştiğini hissediyor.

Emrah (126), babasının kendisinden çok daha genç bir amirle çalıştığını anlattıktan sonra, kendisinin bu duruma düşmek istemediğini söylüyor: "Ben de büyük yani, başkan falan olmak istiyorum".

Kadınlar açısından da erkeğin "gururunu" düşünmek, bunu hesaba katmak önemli hale geliyor. "Doğal düzen"e uygun bir yaşamları olmasa da, öyleymiş gibi yapıp erkeğin daha fazla ezilmesini engellemeye çalışıyorlar. Lalenur (134), Belediyeden yardım almadığını, çünkü kocasının çok çekingen olduğunu anlattı. Kocasının "bir yere çıkmak, bir şey demek" istemediğini, çünkü yoksul olduklarının bilinmesinden utandığını söyledi.

Kadınlar, kimi durumda da kocalarından "düzen"i sağlamasını talep ediyorlar. Fitnat (114) bu talebi "iki çocuğuma bakacak kadar erkek değel ise yaşamasın yani" diye ifade etti.

Erkeğin cinsiyet rolünü yerine getirememesi sadece aile içinde değil, daha geniş bir ilişkiler ağında da kendini ezik hissetmesine neden oluyor ve bu eziklik ciddi bir değersizlik duygusu yaratabiliyor. Hüsamettin (132), kaynakçı olmasına karşın iş bulamamış ve karısının ücreti dışında bir gelirleri yok. Karısının çalı-

şıp onun çalışmaması, çevrelerindeki insanların dedikodu yapmalarına neden olmuş, Hüsamettin bu yüzden intihar etmeyi bile düşündüğünü anlattı.

Öfke/çaresizlik

"Bi deprem olsun da kurtarsın herkesi Allahım"

Görüştüğümüz kadınlar, sık sık çaresiz kaldıkları durumları, bu çaresizliği nasıl yaşadıklarını anlattılar. Bu anlatılarda kadınların yalıtılmışlıkları, kendilerine yardım edebilecek hiç kimsenin olmayışı çarpıcı biçimde görülüyordu. Kocası tarafından terk edilen ve hiçbir desteği olmayan Sema (17), içinde bulunduğu derin çaresizliği şöyle anlattı: "Ölümle başbaşayız. Eğer yardım eden biri çıkarsa, varsa, ne olursun, ben burdan sesleniyorum, gelsin, bana yardım etsin. Ben çok mağdur bir vatandaşım. O kadar mağdurum, o kadar bitmişim ki, hiç halimi soran, yani kimse yok. Bu şekilde, bu halimle yani, ölümle böyle baş başayım. Herkes şahittir bu duruma. Ne yapacağımı da bilmiyorum. İstanbul gibi bir yer. Ben de korkuyorum. Senden mi yardım istiyim, ondan mı yardım istiyim, büyük şehirdir, babam kardeşim bana yardım etmiyor, millet nasıl yardım etsin? Doğru bir insan bulamıyorum ki bana yardım etsin. (...) Ha böle, kefenim olsun, evde bir ekmek parası sakliyim, yoktur. Nasıl bakacam bilmiyorum, ben de bilmiyorum. İşte böle, ... ışıklardan geçiyi, kendini arabanın altına atıyi, kimse de benim derdimi bilsin, ne demişim bi bilsin, o kadar zor bir durumdayım.(...) Ölecek şekilde perişanım."

Çaresizlik, gelecekten umudun kesilmiş olması, yaşanan koşulların ağırlığı, insanların yaşadıkları hayatın "hayat" olmadığını düşünmelerine neden oluyor. Kadınları en çok üzen, çaresizlik hissetmelerine neden olan şey, çocuklarının yaşamak zorunda kaldığı yoksunluklar. Bu anları hiç unutmadıklarını, her hatırlayışlarında aynı ağırlıkla yaşadıklarını ifade ediyorlar. Gelecekten umutlarının olmayışı ve yaşadıkları koşulların ağırlığı, onların ölmeyi istemelerine neden olabiliyor. Birkaç kadın bunu söyledi ve çocuklarının varlığının onları tutan şey olduğunu ekledi.

Nurten (22), "zenginler"den yardım istediğinde, devlete başvurmasını söylediklerini, devletin de "dilekçe verin, bakarız" dediğini, kendisinin artık hayattan ve çocuklarının ezilmesini görmekten bıktığını anlattı: "Artık bıktım, yaşamaktan bıktım. Çocuklarımın bu durumunu görmekten yıprandım artık."

Fatma (47), kocası öldükten sonra çocuklarıyla içine düştüğü sefaleti ve çaresizliği, çocuklarına çöpten ekmek bulup yedirdiğini, ağlayarak anlattı: "Hiç unutmam onu, evde tüp bitti, çalışamıyorum da işte, kocamın öldüğü günlerdi. Evde tüp bitti. Ona mama yapıcam, tüp yok ki sütü ısıtıp... anne tüp, tüpçü geçiyo ordan, tüpçü geçiyo diyo bana hadi tüp alsana. Diyorum, oğlum bu değil, bekle öbür tüpçü gelsin, öyle... başka tüpçüler geçiyo, hani geçiyo diyo niye almıyosun... bilmiyo ki para yok da o yüzden alamıyorum, bilmiyo... iki gün öyle aç kaldım, çocuklar da... pisliklerini şeyaptım, yedirdim işte."

Çocuklarının yanında, kendileri, gelecekleri için de endişeliler. Herhangi bir sosyal güvenceleri olmadığı için, hastalandıklarında ya da yaşlandıklarında, tamamen çaresiz kalacaklarını biliyorlar. Zeynep (125), gelecek endişesi yüzünden intiharı denediğini, ama artık çocuklar olduğu için bunu da yapamadığını, aslında ölmeyi istediğini anlattı. Sinem (83), bu dünyada mutlu olmaktan umudunu kesmiş, ancak belki öldükten sonra rahat edebileceğini düşünüyor: "Bu dünya cehennemim benim. Öbür dünyada işşallah rahatta olurum. Bu dün... ben bu dünyayı Allah-u Tealadan ben cehennem olarak görüyorum kendime yani. Çektiğimle, çektiklerimle, her şeyiyle. Ben bu dünyada güzel bi yaşantı görmedim. Hiç bi gün bi güzel yaşantı görmedim."

Görüştüğümüz kadınlar çaresizliklerini çok çeşitli biçimlerde ve sıklıkla ifade ettiler ama mülâkatlar boyunca yoksullukları yla ilişkili bir öfke, çok az ifade edildi. Öfkesini "dışarıya" yönelten ender kadınlardan olan Güllü (129), yardım almak için başvurduğunda yaşadıklarını şöyle anlattı: "İçeri bile sokmadı sekreteri. Herkes dedi böyle diyo dedi. Kapıyı yüzüme kapattı. Nası toplumdan ben yani yardım bekleyim. Nası bu toplum gelişsin, nası yükselsin, nası fakirleri görsünler. (..) O kadar toplumda fakirler var ki... Çöpten ekmek topluyanlar var. Ben yaşadım bunu. Şu çocuğum ağladığında çöpten ekmeği, küflü ekmeği getirdim de yedir-

dim. Bunu kimse bilemez. Ne Mesut Yılmaz bilir, ne Ecevit bilir, ne bakanlar bilir, ne milletvekilleri bilir." Güllü, görüştüğümüz diğer kadınlardan farklı olarak, öfkesini siyasi bir dile aktarıyor, yaşadığı çaresizliğin dışına bakmayı becerebiliyordu.[8]

Makbule (28) ise zenginlerle ilgili olarak "hayatları hayat, bizim hayatımız mahfolmuş" dedikten sonra, kızıp kızmadığı sorulduğunda, kızmaya hakkı olmadığını söyledi. İsmet (74), toplumun kıyısında olma deneyimini ve bundan duyduğu öfkeyi şöyle dile getirdi: "Ama ben... Beni kimse göremez. Çünkü ben bir hiçim". Öfkenin böyle hedefinden şaşıp kendine dönmesi, kadınların sözlerinde sık sık karşımıza çıktı. Erkeklerin de siyasete, siyaset diline çok uzak olduğunu söylemek mümkün ama kadınlar için bu uzaklık daha da belirgin. Kadınların öfkelerini siyasi bir dile aktarmamaları, belki de en berrak örneğini sağlık hizmetinden gereği gibi yararlanamadığı için çocuğunu yitirmiş bir annenin, Nalan'ın (67) şu sözlerinde karşımıza çıktı: "Bazen dua ediyorum da, bi deprem olsun da kurtarsın herkesi Allahım. Bu millet bize niye böyle ceza veriy. Bu dünyanın altını üstüne getirirsin, görürsün bi daha ne oluyor. Ne olcak ki? Böyle yaşamak ne olcak ki? Millet boğuşuyo boğuşuyo da ne oluyo ki? Biz olsak, katil olsan ne olur ki?" Bu büyük öfke, yanısıra gelen derin ümitsizlikle birleştiğinde, siyasi bir kanala değil, ancak böyle bir kıyamet-alt üst olma tasavvuruna yol açıyor. Kaybedeceği bir şey kalmamış, kazanma ümidi de olmayan insanın bekleyebileceği başka ne olabilir?

8 Öfkenin siyasal bir dile aktarılmasına ilişkin olarak, Kemal Can'ın "Yoksulluk ve Miliyetçilik" ve Necmi Eroğan'ın "Yok-sanma" başlıklı yazılarına bakabilirsiniz.

Hatice ve Selma

Belirli bir açıdan bakıldığında, kadınların hikâyeleri birbirine benzer: kocalar, çocuklar, çevrilmesi gereken bir ev, idare edilmesi gereken ilişkiler, farklı biçimlerde şiddet, baskı... Farklı sınıflardan olduklarında bile bu büyük hikâye çok fazla değişmez. Aynı zamanda, bu hikâyeler birbirlerinden çok farklıdırlar; her bir kadının koşulları farklıdır, istekleri farklıdır, kişiliği farklıdır... Bu yüzden, hem kadınları ortaklaştıran "kadınlık durumu"nu anlamaya çalışmak ama hem de her birinin biricikliğini algılayabilmek önemlidir.

Bu araştırma sırasında pek çok hikâye dinledim. Bu hikâyeler birbirlerine benziyorlardı, hepsinde yaralar vardı, yoksunluk, dışlanma ve acı. Aradan birkaç ay geçtiğinde, hikâyelerin ayrıntıları birbirine karışmaya, silikleşmeye başladı. Ama birkaçı vardı ki, bunlar öyle olmadı, bütün tazeliklerini, netliklerini korudular. Hatta zamanla daha da aydınlandılar. Onlar üzerinde duygusal ve zihinsel bir "çalışma" yaptım. Herhangi bir şekilde "en" olan hikâyeler değillerdi- belli ki benim hayatımla bir bağlantıları vardı. Kimisinde bu bağlantıları kısmen sezebildim, kiminde yapamadım.

Biri İstanbul'da, diğeri Ankara'da yaptığım iki mülâkatta, Hatice (73) ve Selma (92) ile, kimi yönleriyle birbirlerine benzeyen ama hayat karşısındaki tutumları açısından farklı iki kadınla konuştum. Her ikisi de şimdiki hallerinden daha iyi koşullarda yetişmişler, orta öğrenime kadar gelmişler, ikisi de kırk yaş civarındalar (biri otuz sekiz, diğeri kırk bir).

Her ikisi de evlenecekleri erkekleri kendileri seçmişler ve bu seçim, onlara aile desteğine malolmuş. Bunu açıkça söylemeseler, "bazı sebepler" gibi sözlerle üzerinden atlasalar da, anlatıların bütününden, bu anlaşılıyor. Aile desteğinin olmayışı, kadınların evlilik ilişkisinde tamamen korunmasız kalmalarına neden olabilir. Özellikle eğitimi ve ücretli çalışma imkânı olmayan kadınlar için kendi ailelerinin sahip çıkması, yaşamsal önemdedir. Hatice ve Selma, bu genel kalıba uymayan iki kadın. Aile desteğinin çekilmesi onlar için ciddi bir sorun olmuş, çünkü maddi koşulları hızla aşağı doğru gitmiş. Ama, evlilik ilişkilerindeki iktidar dengesini onların lehine çevirecek bazı koşullardan ötürü, tamamen güçsüz ve sahipsiz bir durumda kalmamış ikisi de. Tersine, kocalarının bütün handikaplarına karşın (her ikisi de içki içiyor ve psikolojik problemleri var), belki de bunlar yüzünden, evliliklerindeki dayanışma artmış. Ailelerine ve başkalarına (bu arada bize de) karşı kocalarının "açık"larını göstermeme kaygısı duyuyorlar.

Ailelerinin kendilerini "terk etmesi", mülâkatların her ikisinde de hep etrafında dolanılan, uzaklaşılıp tekrar dönülen bir temaydı. Bu terk edişin nedenini bilseler bile hep yeniden yeniden dönüp anlamaya, açıklamaya, anlamlandırmaya çalıştılar. Yoksulluk ve dışlanmayı, ailelerinin bu tutumunun ışığında kırılmış olarak görüyor ve anlıyorlardı. Selma, ailesinden ayrılıp kocasının yanına dönmesinden sonra hayatının giderek daha fazla yoksunlukla geçmesini, getirdiği birkaç makinanın da yaşadığı rutubetli evde zaman içinde bozulmasıyla bağlantılandırıyordu. Almanya onun için artık bir umut olmasa da, geçmişte belirmiş bir olanağı, aydınlık bir anı temsil ediyordu. Selma'nın bu kayıp karşısındaki tepkisi, bir tür yas tepkisiydi: yorgun yatıp yorgun kalkmak, çocuklara ve kocaya sinir yapmak, çalışamayacak kadar halsiz olmak... Ailesine tepkisini dile getirirken öfkelense de ("Sustum, sustum ya, yeter!"), bu öfke onun kendisini ailesinin gözüyle görüp değerlendirmesini engellemiyordu. Bir yandan babasının "siz hep aynısınız" sözüne nasıl içerlediğini anlatırken, bir yandan bu yargının karşısında kendini savunma ihtiyacı duyuyor ve hem kendisinin hem kocasının ne kadar dürüst olduğunu, bu yüzden de "aynı" kaldıklarını söylüyordu ("bir erkek dürüst olmayacak").

Hatice ise, yirmi yıl önce oynadığı fotoromandan, gittiği daktilo kursundan söz ederken benzer bir aydınlık anı hatırlıyordu. Hatice'nin bu kayıp karşısındaki tepkisi, Selma'dan çok farklı olarak, öfke ve direnç biçimindeydi. Kapanmadığı için kendisine yardım etmediğini söylediği ailesinin isteğini yerine getirmektense aç kalmayı tercih edeceğini anlatırken, kendini hayat karşısında belirli tercihleri, doğruları olan bir özne olarak kuruyordu. Hatice, sinir hastası kocası, biri sürekli nöbet geçiren, diğerinin algılama yavaşlığı olan iki çocuğu, yine sinir hastası olan görümcesi ve kayınvalidesiyle ağır yoksulluk koşullarında yaşarken, hayatının denetimini kendi elinde tutma çabasından ve iddiasından vazgeçmiş değildi. Ailesiyle ilişkilerinde kendini pasif bir mağdur yerine ilişkiyi kendi kurallarına uygun biçimde kuran (ya da hiç kurmayan) özne olarak tanımlıyordu. Öte yandan, hem birlikte yaşadığı kişilerle ilişkilerinde insiyatif sahibi olanın kendisi olduğunu hissettirdi, hem de kendisini benzer maddi koşullarda yaşayan komşularından farklı gördüğünü ifade etti: "Çevredeki insanların hepsi köy kesimi, yani cahil kesim".

Selma, kendisine sigara içtiği için çıkışan muhtara kızdığını anlatırken "Zengin insanların küçümsemesini sevmiyorum. İstemiyorum hiçbir zaman. Çünkü Avrupa'da yok, ben öyle gördüm" dedi. Mülâkatın bütününde alttan alta yayılan, kimi zaman yüzeye çıkan bir temanın işlevini belki de en açık biçimde bu noktada görüyoruz: Dün-

yada adalet mümkündür, bu adalet çerçevesinde bir anlam kurulabilir. Belki benim yaşadığım yerde (dünyada) değil ama başka bir yerde, başka zamanda. Problem, benim şu anda yanlış yerde bulunuyor olmam; bunu değiştirmek de elimden gelmez.

Selma'nın ve Hatice'nin ücretli çalışma ile ilişkileri de birbirinden farklıydı. İkisinin de düzenli bir işi olmamakla birlikte, zaman zaman ücretli işler yapıyorlardı. Selma, sürekli yorgunluk ve halsizlik hissettiği için ancak kendisini "idare eden" evlere temizliğe gittiğini söylerken, Hatice, hasta çocuğu yüzünden evden çıkamadığını, çocuğuyla birlikte kendisini kabul edebilecek yerlere temizliğe gidebileceğini, şimdilik evde dantel örüp cam boyayarak para kazandığını anlattı.

Bu iki kadının anlatıları, yaşam öykülerinin akışında toplumsal sınıf, cinsiyet, yaş, etnik köken gibi kategorilerin yanında kişilerin "persona"larının ve kişisel tarihlerinin de ne kadar etkili olabildiğini hatırlatıyor. Selma'nın ve Hatice'nin tekil öyküleri, sınıfın ve cinsiyetin çok daha zengin bir biçimde kavranabileceğinin ipuçlarını veriyor.

YOKSULUN EVİ

ERSAN OCAK

Giriş

Son yıllarda, "kentsel yoksulluk" üzerine, farklı bakış açılarından yola çıkan, birçok araştırma yapılıyor. Bu araştırmaların büyük bir kısmında kentsel yoksulluk iktisadi bir mesele olarak ele alınıyor. Diğer yandan, meseleye daha çok sosyal ve kültürel açılardan yaklaşan çalışmalar da yürütülüyor. Dünyada ve Türkiye'de derinleşen ve yaygınlaşan yoksulluk karşısında, meselenin siyasi boyutları da önemli bir araştırma başlığı haline geldi. Meseleye yaklaşım biçimleri ve vardıkları sonuçlar birbirinden ne kadar farklı olursa olsun, bu çalışmaları aynı küme içinde bir araya getiren temel kategori ise 'mekân'.[1] Bu araştırmaların mekâna ne kadar belirleyici ya da yansı-

1 'Mekân' deyince, yalnızca bir fiziksel alanı işaret etmiyorum. Mekân kavramsallaştırması genellikle iki şekilde yapılır. Bunların ilki, mekânın ('zaman' ile birlikte) her şeyden önce var olduğu ve ondan sonra gelenleri belirlediğine dayalı bir kavramsallaştırmadır. Yani, bireysel ve toplumsal yaşamın ekonomik, politik, kültürel vb. boyutlarının mekâna (ve zamana) bağlı olarak belirlendiğine dayalı bir anlayış. Bu mekân belirlenimci kavrayış oldukça uzun süredir eleştiriliyor. İkinci kavramsallaştırma ise, yansımacı bir anlayışa, ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve psikolojik olanın mekânda nasıl bir yansıma bulduğuna dayalı bir kavrayış. Bu kavramsallaştırma biçimi de ciddi eleştirilere maruz kaldı. Mekânı ekeonomik, politik, sosyal, kültürel ve psikolojik süreçlerin içinde oluştuğu ve aynı zamanda bu süreçlerin oluşumuyla yeniden biçimlenen bir şey olarak ele almak en doğrusu. Bu doğrultuda, bu yazıda, bir yandan, yoksulluğun derinden yaşandığı 'ev'deki gündelik yaşama

tıcı bir kategori olarak baktıkları (böyle bakmaları gerekip gerekmediği) ya da bu araştırmalar içerisinde, başlık olarak belirtilmesi dışında, 'kentsel' mekân üzerine ne kadar yoğunlaşıldığı ayrı bir tartışma konusu.[2] Bu araştırmalar öncelikle kentsel yoksulluğun bir tanımını yapmaya çalışıyorlar. Buna problemin belirlenmesi çabası da diyebiliriz. Çünkü kentsel yoksulluk problemini bir tanım çerçevesinde belirlemek mümkün olursa, çözüm önerilerinde bulunmak da mümkün olacak, diye düşünülüyor.

Burada önemli bir saptama yapmakta yarar var: "Kentsel yoksulluk" üzerine bir çalışma yaparken, yoksulluğun kente özgü halleri olduğu verili kabul edilmiş olur. Bunun bir sonucu olarak da, dolaylı biçimde, kentsel yoksulluktan farklı bir "kırsal yoksulluk" olduğu da söylenmiş olur. Aslında, işin bu kısmı oldukça karışık. Bir yandan, nüfusun giderek kentlerde biriktiği dünyada yoksulluğun esasen kentsel alanlarda yoğun biçimde yaşandığı iddia edilebilirken, diğer yandan da kırsal yoksulluk olgusunun önemini yitirdiği söylenemez. Burada dikkat edilmesi gereken, yirminci yüzyılın son çeyreğinden bu yana dünyada yaşanan köklü değişimlere paralel olarak, Türkiye'de de yaşadığımız yapısal dönüşümler içerisinde, kent ve kır tanımlarının da değişmiş olmasıdır. Artık kent ve kır eskisi gibi bir 'ikili karşıtlık' olarak ele alınamaz.[3] Bununla, kent ve kır arasında bir ilişki olmadığı anlaşılmamalıdır. Sadece şöyle bir uyarı yapmaktayım: İkili karşıtlık olarak tanımlama-

dair her tür süreci anlamaya çalışacağım, diğer yandan bu süreçlerin yoksulun evini mekânsal olarak nasıl kurduklarını, kurguladıklarını açığa çıkarmaya uğraşacağım.

2 Zaten, kentlerde yoksulluğun yoğun biçimde yaşandığı mahallelerin ne kadar o kentin parçası olduğu, orada yaşayan kişilerin kendilerini ne kadar o kentin diğer mahallelerinde yaşayan kişilerle hemşehri gördüğü ve tabii ki, bunun tersi bir durum olarak, kentin orta sınıf ve zengin mahallelerinde (ya da sitelerinde) oturan kişilerin kentin yoksul mahallelerinde yaşayanları kendi hemşehrileri olarak görüp görmedikleri ya da böyle kişilerin varlığından haberdar olup olmadıkları da oldukça önemli.

3 Kent ve kır çoğunlukla bir ikili karşıtlık olarak tanımlanagelmiştir. İkili karşıtlığın baskın yanını oluşturan kente belli özellikler atfedilmiştir. Kır, bunun karşısında, kentin sahip olduğu özelliklerden farklı özelliklere sahip bir mekânsallık olmak yerine, edilgen bir pozisyonda, kentin taşıdığı özelliklere ya hiç sahip olmayan ya da daha az sahip olan yer olarak görülmüştür. Böylesi bir kent-kır tanımlamasıyla, kentten söz ettiğinizde, kaçınılmaz biçimde kırdan da söz etmiş olursunuz.

nın sonucunda ortaya çıkan kırın kente göreli ve edilgen tanımlanmasından uzak durmak gerekir. Kent ve kır ayrı mekânsallıklar olarak düşünülmelidir. Bu çalışma içerisinde yoksulluğun kentsel mekânsallığı üzerine gidilecektir. Kırsal yoksulluk bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

Kentsel yoksulluk sözkonusu olduğunda, araştırmanın en başında sorulan temel sorulardan biri, yoksulların nerede yaşadığıdır. Bu soru, Türkiye açısından çok hazır bir cevapla karşılık bulur: Gecekondu. Evet, gecekondu kentsel yoksulluğun mekânsal karşılığı olarak ilk akla gelen olgudur; ama yoksulluğu anlama, kavrama yolunda kendi başına yeterli bir mekânsal kategori değildir. Burada 'gecekondu' olgusunun geniş kapsamı karşısında bazı noktaların açıklığa kavuşturulması gerekiyor. Öncelikle, bu çalışma içerisinde hangi gecekondudan ve gecekonducudan söz ettiğimizi netleştirmeli.

Türkiye'de gecekondunun olgusal tarihinin yanı sıra, bu konudaki literatür de tarihsel olarak incelenmeye değerdir. Gecekondu, İkinci Dünya Savaşı sonrası, Türkiye'deki ekonomik, politik, sosyal dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan kırdan kente göçün bir sonucu olarak görülür. Devlet barınma ihtiyacını karşılamak yerine, halkın kendi ihtiyacını çözme yöntemi olan gecekonduya ses çıkarmaz ve hattâ zaman içerisinde gecekondu alanlarında artan nüfusun siyasi baskısı karşısında af yasaları çıkararak gecekonduyu meşrulaştırır. Bu genel tablo içinde, gecekondu, literatürde ilk olarak bir 'kırdan kente göç' problemi olarak görülür. Daha sonra, gecekondulu nüfusu arttıkça 'kentteki köylüler'in nasıl kentli haline getirileceğinin sorgulandığı sosyal ve kültürel bir probleme indirgenir. Gecekondu nüfusunun, kentin ruhsatlı alanlarında oturan nüfusa yaklaşması ve hattâ bazı büyük kentlerde aşması sonucunda, artık 'kentlerde ikili bir yapı'dan söz edilmeye başlanır. Daha sonra, sermaye birikim süreçleri açısından bakılan kentte, gecekondu alanları ruhsatlı alanlara dönüşen ve farklı ölçekteki sermaye birikim süreçlerine işaret eden yerler olarak görülür. (Tekeli, 1982; 1991) Bunların sonucunda, Buğra'nın (2000: 114) belirttiği gibi, "gecekondu, nüfusun marjinal kesimlerinin güvensizlik içinde yaşadıkları bir yer olmaktan çıkar ve kent arazi piyasasının, ekonomik girişim açısından sömürüle-

bilecek önemli bir ticari potansiyele sahip inkâr götürmez bir veçhesi haline gelir". Nitekim, Şenyapılı da 1996 tarihli çalışmasında, Türkiye'de gecekondunun 1980 sonrasında yaşadığı dönüşümü çok boyutlu bir tartışmaya tabi tutarken, problemi gecekondu olarak adlandırmak yerine, "ruhsatsız konut" terimini kullanmayı tercih eder. Işık ve Pınarcıoğlu (2001) yakınlarda yaptıkları kapsamlı çalışmada, gecekondu olgusunun son yirmi yıldır geçirdiği süreci, "nöbetleşe yoksulluk" kavramı ile açıklarken, gerçekçi ve karamsar bir tabloyu da önümüze koyarlar; gelişmiş ülkelerde görülen "yeni yoksulluk"[4] eşikte beklemektedir ve bunun beraberinde getirdiği tehditlerle halihazırda baş etmek pek mümkün gözükmemektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken, Türkiye'deki gecekonduların topyekûn aynı süreçlerden geçmediği, en azından bunun bir eşzamanlılık göstermediğidir. Bu anlamda, tek tür gecekondudan söz edilemez; muhtelif gecekondu tipleri ve gecekonducular vardır. Yapılan saha çalışmasında, görüşme yapılan kişilerin ekonomik durumları göz önünde bulundurulmakla beraber, kiracı ya da ev-sahibi olmalarından çok, oturulan gecekondunun ve çevrenin fiziksel koşullarına dikkat edildi. Ziyaret edilen gecekondu mahallelerin büyük çoğunluğu da henüz kentsel rantın getirilerine ortak olamamış ve gelişmemiş alanlardı. Bu bağlamda, görüşme yapmak için gittiğimiz gecekondu mahallerinde evlerin büyük çoğunluğu fiziksel olarak ciddi düzeyde sağlıksız koşullar ihtiva ediyorlardı. Gecekonduların bir kısmı çökme tehlikesi arz ederken, bu mahallelerin çoğunda su ve kanalizasyon altyapısı ya çok kötü durumdaydı ya da yoktu. Bu anlamda, bizim görüştüğümüz kişiler, gecekonducular arasında "en alttakiler"dir.

Son yılların moda kavramlarından biri olan "varoş" da bu çalışma içerisinde faydalanılabilecek bir kavram olarak görülebilir.[5]

4 Işık ve Pınarcıoğlu (2001: 66, 73) "yeni yoksulluk"u şöyle tanımlıyorlar: "Gelişmiş ülkelerde yaygınlaşan, sistem dışına atılmış, kronik bir yoksulluğa mahkûm, mücadele yeteneğini kaybetmiş, kent içinde tecrit edilmeye çalışılan (...) ekonomik, sosyal ve siyasal olarak dışlanan, yoksulluğuyla baş etmek için de hiçbir ümidi olmayanlar."

5 "Varoş" kavramının (özellikle medya tarafından) kullanılış biçimleri, bu kullanışlar içindeki anlam genişlemeleri, daralmaları ve kaymaları üzerine bkz. Etöz (2000).

Öte yandan, varoş, medyanın ürettiği ve daha üretirken tükettiği bir kavramdır. Akademik çalışmalar içerisinde, çoğunlukla, halihazırdaki gecekondu kavramsallaştırmasının açıklamakta yetersiz kaldığı yeni sosyal, kültürel olguları açıklamak amacıyla kullanılıyor. Oysa varoş, tam da gecekondu kavramsallaştırmasının harita üzerinde işaretlenebilir fiziksel bir mekâna indirgenmiş olması nedeniyle açıklayamadığı yeni sosyal ve kültürel olguları açıklayabilmek adına, mekânı fiziksel olmaktan çok sosyal ve kültürel anlamda kurar. Yani, gecekondu haritada işaretlenebilen alanlar tarif ederken, varoş daha çok toplumun zihinsel haritasında karşılığını bulur.

Bu bağlamda, gecekondu ve varoş kavramları mekânı farklı biçimlerde kurgulayan iki majör kavram olarak karşımızda dururlar. Bu iki ayrı mekânsal kurguyu majör nitelemesine tabi tutmamın nedeni, tartışıldıkları biçimleriyle her iki kavramın da yoksulluğu topyekûn, yekpare ve homojen bir kavrayış içinde karşımıza dikmeleri ve bu topyekünluğu, yekpareliği ve homojenliği yeniden üretmeleridir.

Bu çalışma içerisinde, yoksulluğun mekânla ilişkisini anlamaya çalışırken, meselenin bütününü birden kavramaya kalkışan homojenleştirici majör kavramlar kullanmak yerine, muhtelif yoksullukların barındırdığı özgüllükleri ortaya çıkarabilecek minör mekânsal kavramlar, olgular üzerinde yoğunlaşılacak.[6] 'Yoksulun evi' tartışmanın omurgası olarak kullanılacak ve yoksulunun evinin mekânsallığı içerisinde yoksulluğu anlaşılmaya çalışılacak. Diğer yandan yoksulluğun bu evi nasıl kurduğu, kurguladığı ortaya çıkarılacak. Başka bir deyişle, 'yoksulun evi', onun mekânı nasıl tecrübe ettiği, yoksulluğunu kesintisiz bir bütünlük içerisinde yaşadığı gündelik hayatı çerçevesinde tartışılacak.[7]

---

6 Yoksulun evine bağlı minör mekânsal kavramlar ve olgular üzerine tartışırken, çoğunlukla yoksulların kendi sözlerine dönecek, bu sözlere dayanarak tartışmayı sürdüreceğim. Bu sözleri, yapılan görüşmenin bağlamından koparmamaya özen gösterirken, zaman zaman da, kaçınılmaz olarak, yapılan saha çalışması sonrasında varılan bazı değerlendirmeleri metnin içerisinde 'çerçeve yazılar' biçiminde açacağım.

7 Mekânı bir gündelik hayat pratiği olarak ele alan bir çalışma için, bkz. de Certeau (1984).

Yoksulların evi bilinmez. Saliha (26), vadinin tabanına yakın bir yamaca yaptıkları, vadi tabanına kayıp çökme tehlikesi arz eden gecekondularında yaptığımız görüşmede şöyle diyor: "Fakirin evini bilmez zenginler. Hayatta bilmezler."

Yoksulluk Sıkıntıdır, Sıkıntı Çekmektir...

Yukandaki sözlerle Saliha'nın ne söylenmek istediğini tam anlamıyla kavrayabilmek için, 'yoksul-luk'un ve 'zengin-lik'in, yoksullar için ne anlama geldiğini anlamak gerekiyor. Yoksullar, yoksulun ve yoksulluğun tanımını geçiştirirler; yoksulluklarını tarif etmek kendileri için gereksizdir. Zaten her şey ortada değil midir?[1] Yoksula göre, kendisine, yaşadığı eve ve çevreye bir göz atmak yeterlidir yoksulluğun ne olduğunu anlamak ve gerekiyorsa, söylemek için. Ama kendisinden bu tarifi söze dökmesi istendiğinde pek bir şey söylemez; kendini tarif etmekte sıkıntı çeker.[2] Zaten yoksulluk sıkıntıdır, sıkıntı çekmektir. Şefika Ak (71), apartmanlar arasına sıkışıp kalmış gecekondusunda yaptığımız görüşmede, yaşamda her şeyden sıkıntı çektiğini söylüyor ve anlatıyor: "Öyle oluyor ki, ben yağ bulamıyorum mesela. İçine koyacak bir şey bulamıyorum pişirecek. Sıkıntı işte. İçine ne koyacam da çoluğa çocuğa ne yedirecem (...) Giyimden sıkıntı çekiyorum. İstiyorlar kızlar, büyüdü ha. Çocukların ayağı çıplak da, başkası aldı giydirdiler. Her sene giyimden böyle sıkıntı çekiyoz. Erkekten ayrı çekiyon, giyimden ayrı çekiyon..."

1 Saha çalışması sırasında, yaşadığımız en büyük sıkıntılardan biri, yoksul olduğu için görüşme yapmaya gittiğimiz kişilere kendi evlerinde, yoksulun kim olduğunu, yoksulluğun ne olduğunu sormaktı. Kendinizi aptal hissetmenin ötesinde, onların sıkıntılı yaşam koşullarıyla alay ediyor; onlarla konuşurken yüzlerine, bedenlerine bakmıyor; evlerinde oturmuyor; sokaklarından geçerek oraya gelmemiş gibi davranıyor pozisyonuna düşüyorsunuz...

2 Zaten yoksulluğun tanımı çoğunlukla yoksulların dışında, onların üzerine, onları tanımlamak için yapılır. Bu tanımlamalar, yoksulun kendini ve yoksulluğunu tanımlamasındaki sıkıntılardan çok farklı sâiklere sahiptir. İlhan Tekeli'nin (2000) çalışmasında belirttiği gibi, yoksulluğun tanımlanması amacıyla üretilen kavramlar irdelendiğinde, bu kavramların arkasında yatan zihniyet dünyalarına girildiğinde, "bu kavramların olguyu ne kadar gizlediği, ne kadar abarttığı ve bizi sorunun kaynağını nerede görmeye yönelttiği" anlaşılacaktır.

Yoksulluğun tanımı ne kadar sıkıntılıysa, zenginin ve zenginliğin tanımını yapmak da o kadar sıkıntısızdır. Çünkü, bir anlamda, zenginlik sıkıntı çekmemek, sıkıntının olmaması demektir. Bunun için de, yoksulun her türden sıkıntı yaratan yaşam koşullarının ötesinde olmak yeterlidir. Yani, yoksula göre, 'durumu daha iyi olan' herkes zengindir ve onun çektiği sıkıntıları çekmemektedir. Onun yoksulluğuna neden olan sıkıntılı durumların hemen ötesinde başlayan her konumlanış 'durumun daha iyi olması' anlamına gelir. Bu durumların kendi aralarında derecelenmesi yoksulu ilgilendirmez.

Sonuç olarak, karşımıza dikkat etmemizi gerektiren iki önemli durum çıkar: Birincisi, yoksullar için yoksulluk ve zenginlik tanımları basitçe birbirine mesafeli, iki uç nokta olmaktan farklıdır. Bu iki uç nokta ve aralarındaki mesafe olarak anlaşılan zenginlik-yoksulluk ayrımı daha orta ve üst sınıflara ait bir kavrayıştır. Orta ve üst sınıflar için, bu iki nokta arasındaki mesafe ölçülebilirdir ve derecelendirilmiştir. Bu derecelendirilmiş aralıklar, yoksulluktan zenginliğe doğru artan ekonomik alım gücünü, diğer bir deyişle, tüketim gücünü gösterir. Orta ve üst sınıflara ait bu zenginlik-yoksulluk kavrayışının tehlikeli yanı, sanki derecelendirilmiş böyle bir çizgi üzerinde herkes, (bir nevi kaderi olan) kendi başlangıç noktasının gerektirdiği azmi, dirayeti, çalışkanlığı gösterirse sonunda zenginliğe ulaşabilir... İşte, orta ve üst sınıfların yoksulluk-zenginlik tanımı böyle bir zihniyet dünyasından doğar ve bu dünyayı yeniden üretir... Yoksul için, yoksulluk-zenginlik ayrımından çok, esasen, dar bir alan içine sıkışıp kalmış bir yoksulluk tanımı vardır. Bu sıkıntılı dar alanın dışındaki her nokta, yoksulun çok da bilemediği zenginliğe tekabül eder. Bu kavrayış içerisinde, yoksulluk içinden çıkılması zor, sıkıntı çekilen dar bir alandır. Bu dar alan neredeyse her yoksul için ayrı ayrı kurulur; onu yalnızlaştırır ve kendi dışındakileri bilemez hale getirir. Yoksul, gördüğü ve duyduğu ama yaşayışlarını kavrayamadığı zenginleri, kendisinin sıkıntı çektiği dar alanın dışında konumlananlar olarak görür; zenginlik de yoksulluğun sıkıntılı dar alanının dışında kalan alandır.

İkinci olarak da, yoksul, ilk kertede, zenginler ve zenginlikler arasında bir ayrım gözetmez. Kendisinin sıkıntı çektiği dar alanın dışında olanların hepsini birden 'durumu daha iyi olanlar' diye tarif eder. Yani, yoksula göre, zenginliğin yaşandığı alandaki konumları gereği, zenginlerin orta ya da üst sınıf mensubu olmaları onu ilk kertede ilgilendirmez. Hatta, yaşadığı gecekondu mahallesinde, kirada olmayan ve düzenli geliri olan bir komşusu da

zengindir; çünkü durumu daha iyidir ona göre. Kayışdağı'nda (Kadıköy) bir evin önünde topluca yaptığımız mülâkatta, Kader (81) kendisine, bu gecekondu mahallesinde zengin kimse var mı diye sorduğumuzda, kendinden emin bir tavırla şöyle diyor: "İşi guzel olanları zengin sayarım ben. İşi guzelse, işi varsa, belirli bi maaşı varsa, sigortası varsa, ondan iyisi yoktur. İşi yoksa, belirli bi sigortası yoksa, bu adam nasıl rahat olur, nası 'canın sağ olsun' der? Diyemez bunu. Bak, burdakilerin çoğunun, hepsinin işi var. Çoğu belirli bi işte; ama bizim gibi insanlar da daha çok, bizim gibi işi olmıyan insanlar da daha çok. Yani bilmiyorum..." Aynı soruya, Gazi Mahallesi'nde, bir apartmanın bodrum katında kaba inşaat halindeki evde yaşayan Ferzan (33) ise şöyle cevap veriyor: "Bi bakkal var. O kadar, bi bakkal var. Ailesi gidiyo, dışarda temizlik yapıyo. Çalışıyo. Zenginler de. Bu durumda yani zengin. İşte o."

Saliha'nın 'durumu daha iyi olan' akrabaları evine hiç gelmemektedir. Onun halini hiç bilmezler, evinin durumundan haberleri yoktur. Saliha'nın yoksul olduğunu bilirler ve fitrelerini Saliha'nın ailesine yollarlar; ama evine "tenezzül edip gelmezler". Diğer yandan, Saliha'nın evi Gazi Mahallesi'nin ardındaki vadilerden biri içinde, İstanbul'un merkezine uzak bir yerdedir. Zaten yoksullar çoğunlukla 'uzak yerlerde' otururlar, gözden ıraktırlar.

Yoksulların bir arada yaşadıkları mahalleler, ya kentin çeperine doğru serpilmiştir ya da kent içinde belli kovuklarda yuvalanmıştır. Kent merkezine yakın yerleşmeye uygun alanlar, doğallıkla kentin gelişme alanlarını oluşturduğundan, yoksulların yer seçimleri daha çok yerleşmenin zor olduğu yerlerde yoğunlaşır. Bu zorluklar beraberinde bir 'uzaklık' tarif ederler.

'Yer seçimi' sözü ile sağlıklı ve kaliteli yaşam alanları inşa edebilmek için gerekli belli koşulların sağlanabildiği fiziksel alanlar arasında yapılan bir tercih anlaşılmalıdır. Yalnız, sözkonusu durum yoksulluk olunca, aranan koşullar, olumlu değişkenlerin tersine olumsuzluklar olarak çıkar karşımıza. Sağlıklı yerleşimler için uygun olmayan yüksek yerler, sert topografyalar, vadi tabanlarının yanı sıra, yerleşime yasal olarak açık olmayan hazine arazileri ya da kentsel rantın el uzatmadığı kent merkezlerine ve kentsel hizmetlere uzak yerler tercih edilir. Aslında, bunu bir tercih olmaktan çok zorunlu-

luk olarak düşünmek daha doğru olur. Bu durumda, yer seçimi yerine de 'yer bulma' sözü kullanılmalıdır. Yer bulma sonrası yerleşimin büyümesi süreci, zaman içerisinde, önceden gelip bu tür yerlere yerleşmiş olan öncülere eklemlenme biçiminde çıkar karşımıza.

Fakirlerin yer bulma ve yerleşme süreçleri sonucunda oluşan yoksul mahallesi tipolojilerini üç tür uzaklıkla tanımlamak mümkündür. Birincisi, kentin yerleşik alanlarının dışında kalacak biçimde uzağa yerleşmektir. Bu yerleşme biçiminde ortaya çıkan uzaklık gerçek anlamda fiziksel bir uzaklıktır; kentle araya sokulan ciddi bir mesafedir. Bu fiziksel uzaklık sonucunda, kentle kurulan her tür iktisadi, sosyal ve kültürel ilişkiler de mesafelenmiştir ve bu ilişkileri kurup yürütmek zor hale gelmiştir. Bir anlamda, çeperinde durulan kentle herhangi bir ilişkinin olmadığı bile iddia edilebilir. Tüm bunların sonucunda, yoksulluk görünmez bir hâl alır. Ya da, kentin çıkışları olan karayolları üzerinden ne kadar görülebiliyorsa o kadar görülebilen, çoğunlukla köy zannedilen bir manzaraya dönüşür. Yaptığımız saha çalışması dahilinde gittiğimiz İkitelli-Ayazma böyle bir manzara arz ediyordu. Olimpiyat köyü inşaat alanıyla, büyük medyanın yerleştiği İkitelli arasında bir vadinin sırtlarına ve tabanına yayılan Ayazma, çevre yolu üzerinden görülemiyor. Uzaktan rahatlıkla köy olduğu kanısına kapılınan Ayazma'ya stabilize bir yoldan varılıyor. Derme çatma evlerde, inşaat malzemesinin yanı sıra, teneke, naylon vb. malzemelerin kullanıldığı fark ediliyor. Çevresindeki toplu konut alanlarından ve sanayi sitelerinden gelen kanalizasyon burada açıktan akıyor. Çocuklar, evlerin arasında açıktan akan lağımların yanında oynuyorlar. Ayazma'da evlerin büyük çoğunluğunda su olmadığından, çeşmeden su taşınıyor evlere. Ve bu sular, kimyasal maddeleri depolamakta kullanılan mavi plastik bidonlarda biriktiriliyor. Ayazma'da hemen her evin önünde mavi plastik bidonlardan yapılmış bir duvar görebilirsiniz. Ayazma'ya sunulan kayda değer herhangi bir kentsel hizmet olmadığı gibi, burada yaşayanlar da iş aramak dışında kentle herhangi bir ilişkiye girmiyorlar. Haftanın üç günü Ayazma'da TOSAV'a ait sağlık ocağında çalışan Doktor Ahmet Kaya (4), Ayazma'yı "patolojik" bir yer olarak tanımlıyor ve ekliyor: "Ne kentli ne köylü olmak. Ortada kalmışlık çok zor." Uzun süre Ayazma'da yaşamış ve yakın zamanda buradan başka bir mahalleye taşınmış olan Şehmuz da (5) Ayazma'yı çev-

resindeki toplu konut alanlarıyla kıyaslarak şöyle diyor: "Bahçeşehir'le aramızda bin çağ fark var. Arada sıkışıp kalmışız."

İkinci uzaklık, zamanla kentin gelişme alanı içerisinde kalan, çevresinden dolaşılan veya üstünden atlanarak geçilen yoksul mahallelerinin kurduğu uzaklıktır. Bu mahalleler, eğer yerleşime açılmak anlamında topografik, yasal ya da başka türden zorluklar taşıyorlarsa, bir süre için oldukları gibi kalırlar. Kentin içinde apartmanlarla kuşatılmış sert yamaçlardaki ya da vadi tabanlarındaki gecekondu alanları böyle yerlerdir. Zamanla kentin gelişim alanı içinde kalan ve gelişmeye müsait gecekondu mahalleleriyse gerekli planlama süreçleri sonrasında topyekûn inşaat şantiyesine dönüşür, kazınarak ortadan kaldırılırlar. Kentsel arazinin dönüşüm sürecinde ortaya çıkan ranta ortak olamayanlar için yoksulluk durumu devam eder. Onların kendilerine yeni bir uzaklıkta bir yoksul mahallesinde ev bulmaları gerekir.

Kentin içerisinde çok yavaş dönüşen ya da dönüşemeden kalan yoksul mahalleleri kentle fiziksel anlamda buluşsalar da, özellikle sosyal ve kültürel ilişkilerde eski mesafelerinde kalırlar. Yanıbaşlarına dikilmiş olan apartmanların, yüksek blokların ya da müstakil konutların manzarası haline gelirler; uzakta, güvenli bir mesafede pastoral bir manzara oluştururlar. Ya da 'bu insanlar nasıl yaşar' merakının yaygın olduğu 'durumu daha iyi olanlar'ın, bu tür meraklarını gidermek amacıyla, biraz da acıyarak baktıkları şeylere dönüşürler. Kimi zaman da, yeni konut alanlarının gelişmişliğine aykırı, bir tür görsel kirlilik olarak algılanırlar. Gelişen çevreye varlıklarıyla zarar veren eski püskü, pis şeyler olarak, onları bir an önce oldukları yerden kazımak ve onlardan kurtulmak gerekir, kimilerine göre.

Üçüncü uzaklık ise, aslında fiziksel olarak kurulmayan, ekonomik olmanın ötesinde sosyal ve kültürel bir uzaklıktır. Kentin, genellikle eski kent merkezinin uzantısı olan fiziksel alanların, zaman içersinde, 'çöküntü alanları' haline gelmesiyle, eskiden prestijli olan bu alanların kalıntıları içerisine yoksullar yerleşir. Bakımsız, çökme tehlikesi olan eski binaların içersindeki eski görkemli yaşamların yerini, yoksulların zorlu yaşamı almıştır. Bu mahalleler kent merkezinin hemen yanıbaşında olmakla birlikte, yoksulların bu merkezle ve bu merkezi kullananlarla kurdukları her tür ilişki ciddi bir mesafeye sahiptir. Bu tür çöküntü alanlarında ya-

şayan yoksullarla, kent merkezini kullananlar arasında hiçbir ilişkinin olmadığı, oluşmadığı söylenemezse de, iki taraf da birbirine mesafeli ve temkinli durmayı tercih eder. Bu tür çöküntü alanları merkezle sınır oluşturdukları cephe üzerinde mistifiye edilirler; bilinmeyen tehlikelerle dolu yerler olarak üzerine hayali imgelerin tasarlandığı uzak yerlere dönüştürülürler. Bu bağlamda, Tarlabaşı "çöküntü alanı" tanımına en iyi karşılık gelen yerdir.

Yukarıda saydığımız üç tür uzaklıkla birlikte üç yoksul mahallesi tipolojisi de tarif edilmiş olur. Bunların dışında dördüncü bir uzaklıktan söz edilebilir. Yalnız bu dördüncü tür uzaklık bir yoksul mahallesi tipolojisi tarif etmez. Bu son tür uzaklıkta, aslında yoksulla durumu daha iyi olan arasında herhangi bir fiziksel uzaklık kalmamıştır. Yoksul ile durumu iyi olan aynı mahallede, hattâ aynı apartmanda yaşarlar. Ama fiziksel olarak birbirine çok yakın yaşamalarına rağmen aralarında herhangi bir sosyal ve kültürel ilişki oluşmaz. Hattâ aralarındaki görme-duyma ilişkisi bile koparılmaya çalışılır. Bir anlamda, fiziksel olarak var olmayan ama sosyal ve kültürel olarak var olan bir uzaklıktan söz etmek mümkündür. Bu durumun en yaygın iki tipinden ilki, hemen hemen tümüyle apartmanlaşmış konut alanlarında arada kalmış tek tük gecekondulardır. Bu gecekondularda yaşayanlar, gecekondularının dört bir yanını kuşatmış apartmanlar arasında sıkışıp kalmışlardır. Yanlarındaki, arkalarındaki ve karşılarındaki apartmanlarla aralarında bir fiziksel mesafe yoktur; ama burada yaşayanlarla herhangi bir sosyal, kültürel ilişkileri de yoktur. İkinci bir tip ise, daha çok orta sınıf apartmanların arka bahçelerindeki tek tük müştemilâtlar ve bodrum katlarındaki kapıcı daireleridir (ya da kapıcı daireleri ile aynı özelliklere sahip bodrum kat daireleridir). Buralar çoğunlukla apartman adına kiraya verilir. Öne çıkan özellikleriyse sağlıksız mekânlar olmalarıdır. Buralarda oturmaya razı olabilecek kişiler de çoğunlukla yoksul kişilerdir. Sonuçta, yoksullar bir apartmanın arkasındaki müştemilâtta ya da bodrum katında bir yerde yaşarlar ve durumu daha iyi olanlarla herhangi bir fiziksel mesafeleri kalmaz. Öte yandan, bu mekânlarda yaşayan yoksullarla durumu daha iyi olanlar birbirlerini pek görmezler; görüşmek de istemezler. Yani, herhangi bir sosyal ya da kültürel ilişkiye girmezler. Ortaya fiziksel olmasa da, kültürel ve sosyal bir mesafe çıkar.

Bu farklı uzaklıklar içerisinde kurulan iktisadi, sosyal, kültürel ve siyasi mesafeler içerisinde yoksullar hep bir 'manzara' oluştururlar. Yoksullara dair imge ya bu türden bir manzara olarak kurulur ya da gazetede bir fotoğraf, televizyonda bir görüntü olur. Bu manzara, fotoğraf ya da televizyon görüntüsü[8] hep dışarıdan ve 'belli'[9] bir mesafeden bir bakıştır yoksulun evine ya da bedenine. Evin kabuğudur görülen, dış cephesidir. İçine girmeyi ya da içinde ne olduğunu düşünmeyi gerektirecek herhangi bir ilişki biçimi yoktur yoksulla durumu daha iyi olan arasında. Sonuçta, yoksulun evi görülmeyen ve bilinmeyen bir ev olarak kalır. Bu evin içerisine girmeye ve bu evin içine dair konuşmaya çalışılacak bundan sonrasında.

Kadının mahkûmiyet mekânı

Yoksul ailelerde, neredeyse dışarıya[10] hiç çıkmadan, evde en çok vakit geçiren kadındır. Kadınların büyük bir çoğunluğunun evden dışarı çıkışı o kadar azdır ki, yoksulun evini kadının mahkûmiyet alanı olarak nitelemek mümkündür. Bu mahkûmiyetin sebepleri, kadınların ağzından şöyle sıralanabilir:

Evde kalanların bakımı

Yoksul ailelerde çocukların bakımı kadının görevidir. Buna bir de çok çocuk yapma eklenince, kadının çocukların bakımıyla uğraşmaktan evin dışına çıkması, hele hele iş bulup çalışması çok zorlaşır. İş bulsa dahi çocuklara kimin bakacağı önemli bir

8 Yoksul-luk manzarasının bir televizyon görüntüsü haline geldiğinde nasıl bir ideolojik söylemin parçası olduğu, Necmi Erdoğan'ın 'Ağır Çekim Yoksulluk' başlıklı yazısında incelenmiştir.

9 Bu 'belli' mesafenin belirlenimi, hijyen ve güvenlik kavramlarıyla doğrudan ilişkilidir. Yoksulun bünyesinde barındırdığı varsayılan pislik, hastalık, şiddet, suç ya da bilinmeyene dair duyulan korku bu güvenlikli mesafeyi belirler, durumu daha iyi olanlar için... Hijyen ve güvenlik kavramları ile burjuvazinin bir sınıf olarak kurulumu arasındaki ilişki üzerine bkz. Stalyybrass ve White (1986).

10 Yoksulun evi sözkonusu olduğunda evin içi ve dışı ayrımına dikkat edilmelidir. Evin iç alanı kadar, balkonu ve bahçesi de, evin dışı olmaktan çok, dış mekâna bir uzantısı ve evin içi kabul edilir. Hattâ, evin önündeki sokağın bir bölümü de evin içi değilse de dışı olarak da çok kabul edilmez. Bu bölüm içerisinde bu konular da tartışmaya açılacaktır.

problemdir. Sözgelimi, Nesrin'in (21) beş tane çocuğu var. Eşi bir süredir hapiste. Beş çocuğuyla tek ebeveyn olarak yaşayan Nesrin, evlenmeden önce konfeksiyon atölyesinde çalışmış. Evlendikten sonra da bir yandan çocuklarına bakıp bir yandan da çaycılık, temizlikçilik gibi işler yapmış. En son iki çocuğu doğduktan sonra çalışmayı bırakmış. Yaşları küçük olduğundan bakılmaları gereken çocuklar için ailesinden yardım alamıyor. Diğer yandan da hem yapabileceği hem de çocuklarına bakabileceği 'merdiven temizliği'[11] ya da akşamları iki saatlik bir iş olarak yapılan 'bankada temizlik' gibi yarı-zamanlı işler arıyor; ama bir türlü bulamıyor.

Evde hasta ve bakıma muhtaç kişilerin olması durumunda, kadınlar kendiliğinden bakıcı haline gelirler ve evin mahkûmiyet mekânı olma durumu ağırlaşarak sürer. Gül (15), Tarlabaşı'nda, sağlıksız koşullardaki bir evde, beş çocuğu ve kocasıyla birlikte yaşıyor. 13 yaşındaki en büyük çocuğu spastik ve yatalak. Gül yarı zamanlı işler bulamadığından ve yatalak olan çocuğunu tüm gün yalnız bırakamadığından çalışamıyor. Şebnem Özyılmaz (128) ise, kocası iş kazası geçirip iki kolunu birden kaybettikten ve bakıma muhtaç hale geldikten sonra yoksullaştıklarını anlatıyor. Şebnem Özyılmaz işini bırakarak eşine ve iki çocuğuna bakmak durumunda kalmış: "Bir kişinin bir evin içinde üç kişiye bakması çok zor ve eşimi bırakıp bir yere gidemiyorum. Onu her zaman her gittiğim yere götüremiyorum. Götürecek yerim oluyo, götüremiyecek yerim oluyo. O yüzden yani hep evdeyim, sürekli evdeyim."

Bunların dışında, bazen de yukarıda sayılan sebeplerle örtülen, aile içi baskı ve şiddet yoksulun evini kadının mahkûmiyet mekânı haline getirir. Zeynep'in (125) gelişme bozukluğu olan iki çocuğu var. Önce, çocuklarına bakacak kimse olmadığını ve çocukların yalnız kalamadıklarını söylüyor ve ekliyor: "Yani bir iki defa denedim ama çocuklarım geldiğimde aç kalmışlardı. Kötü durumda oldukları için gidemedim yani." Görüşme ilerledikçe, Zeynep'in çalışamamasının ve evden fazla çıkamamasının esas sebebinin kocasının uyguladığı baskı ve şiddet olduğu ortaya çıkıyor.

11 'Merdiven temizliği' kapıcısı olmayan apartmanlara, dışarıdan giderek apartmanın temizlenmesi biçiminde yapılan iştir. Belli bir sıklıkta apartman yıkanır ve genellikle aylık olarak para alınır.

"Bir de doğunun erkeği biraz şey oluyor. Bastırıcı oluyor. Yani, kadını bastırmayı çok seviyor. Yani, arkadaşlarımdan mesela çalışan var ama, eve geldiği zaman sorun çıkmıyor, anlayışla karşılıyor." Zeynep evden çıkamayışını ve maruz kaldığı şiddeti, kocasının doğulu olmasının yanı sıra sinirli olmasına da bağlıyor.

Bitip tükenmeyen ev işleri

Yoksulun evinde iş bitip tükenmek bilmez. Çocukların bakımının (eğer bebek varsa, çocuk bakımı daha titiz ve programlı yürütülmesi gereken bir seri başka işi tarif eder; emzirme, mama hazırlama, altını değiştirme, yıkama, uyutma, vs.) yanı sıra, eşin ve diğer aile fertlerinin yemeğinin hazırlanması, bulaşıklarının ve çamaşırlarının yıkanması, evin derlenip toparlanması ve temizlenmesi... Şefika Ak (71) apartmanların arasına sıkışıp kalmış gecekondusundan dışarı çıkmayışını, bitip tükenmeyen ev işlerine bağlayarak, şöyle anlatıyor: "Hiçbir yere gitmiyorum. Kış gelirse okula gidiyorlar, işe gidiyorlar. Onların işiyle, yıkamasıyla, paklamasıyla akşamı ediyorum. Yaz geliyor, ha söylesin, ben ne ... indiğim var, ne denize, ne sahile... Oturuyorum. Allah benim şu canımı alsın da bir yere gittiğim yok."

Eğer evin bir bahçesi var ise bu bahçeyle ilgilenmek de genellikle kadına kalan bir iştir. Buraya kadar saydığım ev işlerinin Türkiye'de kadınların büyük çoğunluğu için geçerli olduğu söylenebilir. Bu noktadan sonra, yoksul kadını diğerlerinden ayıran ve mekânla ilgili olan durumlar açığa çıkarılmaya çalışılacaktır.

Evin derlenip toparlanması ve evin temizliği iki ayrı iş olarak ele alınmalıdır. Evin derlenip toparlanması, evin içerisindeki, genellikle az sayıda olan, eşyanın sürekli olarak yeniden düzenlenmesidir. Geceleri yapılan yer yatakları, yatak haline getirilen sedirler, somyalar, kanepeler, çekyatlar kalkıldığında eski haline getirilir. Akşamleyin serilen döşekler, yorganlar, battaniyeler uyanıldığında[12] kaldırılır. Bu arada yerinden oynatılan masa, san-

12 Eşyaların uyanıldığında ve kalkıldığında yeniden düzenlendiğini söylerken, özellikle sabahleyin demekten kaçındım. Çünkü, sabah erken kalkılmasını gerektiren bir durum yok ise (ki özellikle küçük çocuklar için böyle bir şey çok sözkonusu değildir) yoksulun evinde geç saatlere kadar uyunur. Özellikle de çocuklar uyutulur. Bu yolla yemek öğünü ikiye düşürülmeye, ısınmak için

dalye, sehpa gibi eşyalar tekrar yerine çekilir, konur. Evin az sayıdaki odası gündüzleri günlük yaşam alanları iken, geceleri yatma-uyuma alanlarına dönüşürler. Diğer bir deyişle, evin odalarının işlevsel olarak ayrışmaması sonucunda, evin az sayıdaki odaları birden fazla işlev görebilmesi için odaların içindeki eşyalar sabahları ve akşamları yeniden düzenlenir. Evin küçük oluşu karşısında aile nüfusunun kalabalığı (evde yaşayan kişi sayısına karşılık gelen oda sayısının azlığı) bu derlenip toparlanma denilen, eşyanın sürekli yeniden düzenlenmesini gerekli kılar. Bu işler yoksul kadınının, durumu daha iyi olana kıyasla, bedensel olarak daha fazla iş yapmasına ve yorulmasına neden olur. Durumu daha iyi olanlar açısından bakıldığında, evin oda sayısının fazlalığı ve odaların işlevsel olarak ayrışması (oturma odası ve yatak odası ayrımının yanı sıra çoğunlukla ayrı bir misafir odasından da söz etmek mümkündür) kadının evini derleyip toparlama konusunda yoksul kadına göre daha az yormaktadır. Yoksulun evinde kadın görece daha çok yorulurken, eşyalar da kısa sürede yıpranır ve kullanılamaz hale gelirler.

Ev derlenip toparlandıktan sonra temizlik işi başlar. Yoksulların yaşadığı mahallelerde, çoğunlukla evlerin çevresinde herhangi bir düzenleme yapılmamış olması ya da yetersiz düzenlenmiş olması; yollardaki asfaltlamanın düzgün olmaması ya da hiç olmaması, altyapı şebekelerinin yetersiz olması ya da olmaması gibi nedenlerden ötürü çevre sürekli toz ve pislik üretir. Böyle bir ortamda, ne kadar temizlik yapılırsa yapılsın, evin temiz kalması pek de mümkün değildir. Temizlik yapılan evin temiz kalmasının koşulları arasında, evde kullanılan inşaat malzemesinin ve inşaatın kurallara uygun (fenni) yapılmasının da önemi vardır. Yerleri kaplayan malzemenin niteliği, kullanılan malzemeyle ve evin konumuyla ilişkili olarak evin rutubet durumu, evin konumundan kaynaklanan ışık alma düzeyi, evin temizliğinden öte, evdeki yaşamın

---

kullanılacak yakıt azaltılmaya çalışılır... Perihan (69) kocası ve iki çocuğuyla birlikte iki katlı bir gecekondunun bodrum katında oturuyor. Bir kısmı nem alan evi ısıtmak oldukça zor. Beslenme ihtiyacını komşuların yardımıyla ve pazar dağıldıktan sonra artıkları toplayarak sağlayabilen Perihan, sobasını yakabilmek için pazardan ve etraftan kasa kırıkları, tahta parçaları topluyor. Çocuklar uyurken sobayı yakmıyor; onların uyanmasını bekliyor. Bu süre zarfında kendisi soğukta oturuyor...

sıhhi olma koşullarını da belirler. Yoksulların evlerinde bu koşullar çoğunlukla düşük ya da yetersiz olduğundan dolayı, temizlik sürekli yapılan ve korunamayan bir iştir.

Tüm bunların yanı sıra, temizlik sırasında kullanılan temizlik malzemeleri de temizliğin niteliğinde ve korunmasında önemlidir. Yoksul mahallelerde tüketilen temizlik malzemeleri genellikle açık (paketlenmemiş) olarak ucuza satılan temizlik deterjanlarıdır. Bu malzemenin temizleme gücünden kokusuna kadar her şeyi, durumu daha iyi olanların kullandığı markalı kapalı paketteki deterjanlardan farklıdır. Bu nedenledir ki, yoksulun evinin temizliği ile durumu daha iyi olanların evinin temizliği farklı görünür ve farklı kokar.

Ev temizliğinde kullanılan araçların ciddi bir ekonomisi vardır. Elektrik süpürgesi, çamaşır ve bulaşık makinesi hem ciddi miktarda su ve elektrik[13] tüketirler hem de bu araçlarda kullanılan deterjanlar pahalıdır. Yoksulların evlerinde bu araçlar olsa bile, durumu daha iyi olan evlerdekilere kıyasla, daha az kullanılırlar. Bunun bir sonucu olarak da yoksul kadının bedeni bu araçları ikâme eder ve kadının bedeni yıpranır, hastalanır ve sakatlanır.

Evin dışındaki yaşama dahil olmak konusunda donanımsız olmak ya da kendini yetersiz hissetmek

Kadınların eğitim düzeyinin genellikle düşük olması ya da hiç olmaması, bir yere gitmek, kurumlarla ilişkiye geçmek, kentteki olanaklardan faydalanmakta zorluk çekmelerine neden olur. Kentle bu türden ilişkiler geliştiremeyen kadınlar sonuçta evlerinden, sokaklarından çıkmazlar. Kadıköy Belediyesi'nin Kayışdağı Aile Danışma Merkezi'nde açtığı Yetişkin Okuma Yazma Kursu'na katılan Kerime, Gülsen ve Hatice (86) ile yapılan mülâkatta bu durum tüm açıklığıyla ortaya dökülmektedir. 60 yaşındaki Kerime (86), eskiden bir yere gitmek istediğinde dolmuştaki yazıları okuyamadığından birçok yere yürüyerek gittiğini söylüyor ve ekliyor: "Şimdi dolmuşların tabelalarını okumaya başla-

13 Elektrik kullanımının çoğunlukla kaçak olduğu düşünüldüğünde bunun ekonomik bir yük olmayacağı varsayılsa dahi, kaçak elektrik kullanımı sırasında elektrik akımı düzenlenmediğinden bu araçlar kolaylıkla arızalanır.

dım. Hiç değilse kimseye muhtaç olmadan dolmuşa binebiliyorum." 61 yaşındaki Gülsen (86) kursa geldiğinden bu yana yerde kâğıt bulsa okuyabildiğini, dolmuşa otobüse binebildiğini, bir yere gittiğinde kendi işini çok da güzel yapabildiğini söylüyor. 46 yaşındaki Hatice (86) ise küçükken okuyabilse kurslarla kendini geliştirilebileceğini ve belki de ticari yöne gidebileceğini söylüyor ve ekliyor: "Okuman yazman olmayınca körden farkın yok. Yıllarca önünden geçtiğim binanın ne olduğunu bilmiyordum. Bu kurs sayesinde kapalı gözüm açıldı."

Yoksul kadın için, evin dışındaki yaşama dahil olmak konusundaki sorun yalnızca eğitim konusunda donanımsız olmaktan kaynaklanmaz. Bazen kurumlarla ilişkiye girmek ya da kentteki olanaklardan ve hizmetlerden faydalanabilecek kadar eğitime sahip olmakla birlikte, kadın yine de kendini yetersiz hissedebilir. Yaptığımız saha çalışmasında bu yetersizlik durumu karşımıza çoğunlukla bir tür isteksizliğe bağlı biçimde çıktı. Yaşanan sıkıntılar karşısında evden dışarı çıkma isteğini kaybeden kadın, sonuçta evden dışarı çıkması gerektiğinde artık kendini yetersiz hissediyor, kendi başına bunu başaramayacağını düşünüyor. Dilek (82) ilkokulu bitirdiğinde parasız yatılı okul sınavını kazanmasına rağmen, babası okumasına izin vermemiş. Aile içi şiddete maruz kalan ve on bir yaşından beri çalışan Dilek fazla arkadaşı olmadığını, onlarla da çok görüşmediğini ve evden hiç çıkmadığını, artık dışarı çıkmak istemediğini söylüyor. "Artık alışkanlık olmuş heralde, gezmeyi de fazla sevmiyom. Artık hep evde... Evde... Artık zoruma gidiyo. Karşıya geçiyorum. Burdan Sultanahmet'e gitmeyi biliyorum, ordan Bağcılar'a geçmeyi bilmiyorum. Teyzem bacak kadar çocukla beni gönderiyo. Hiç gezmiyorum ki, bilmiyorum ki yani nerenin nerde olduğunu. Zoruma gidiyo. Bacak kadar çocukla beni Bağcılar'a gönderiyo. İnsan ister istemez... Artık ben büyümüşüm, yirmi yaşındaki kızım, yolu bilmiyorum. Gezip tozmuyorum. Aslında zoruma gidiyo. N'apcaksın?"

Öte yandan, saha çalışmasında şu da dikkat çekici biçimde ortaya çıkmıştır ki, bir yandan evlerinden, sokaklarından, mahallelerinden pek de dışarı çıkamayan, kurumlarla ilişkiye geçmekte zorlanan, kentteki olanaklardan faydalanmakta sorunları olan bu kadınlar, diğer yandan, çoğunlukla, sosyal yardım kurumlarıyla iliş-

kiye geçen, yardım mekanizmalarını bulan, çözen ve devreye sokan kişiler olarak karşımıza çıkarlar.[14]

Bir yere gitmek ciddi bir maddi külfettir

Kadınlar bir yere gitmeye ya da bir akrabalarını, tanıdıklarını ziyaret etmeye kalkıştıklarında karşılaştıkları en önemli engellerden biri de yol parasıdır. Birkaç vasıta ile gidilip dönülen yerler yoksulların karşısına ciddi bir maliyet çıkarır. Kadınlar, çoğunluk, bir yerlere gidip gezmeyi ya da akrabalarını, tanıdıklarını ziyaret etmeyi ailenin ekmek parasından kesmiş gibi hissederler ve bunu vicdani bir yük haline getirirler.

Saliha (26) bir yere gitmiyor; hep evde, evin önündeki sokakta, ailesi ve kocasının akrabalarıyla oturuyor. Eğer giderlerse, oturdukları mahalleye yakın, dükkânların sıralandığı bir caddeye kadar yürüyerek gittiklerini, daha uzağa gitmediklerini söylüyor ve açıklıyor: "Yani oradan gitmiyon gerisine niye dersen, bizim anne tarafının sülalesi, baba tarafı pek yok, anne tarafının sülalesi hep karşı taraftalar. Onlar tenezzül idip gelmiyorlar. Zaten oraya baya, taksi parası pahalıdır. Onun için..." Nurgül (48) ise, dört yıldır İstanbul'da yaşamasına rağmen, ailesiyle beraber ne deniz kenarına ne de bir pikniğe gitmemiş: "Bi arabaya binsen, işte altı kişi gideceksin, beş-altı milyon para tutar. Ama ben o beş milyona... benim çocuklarımın iki gün ekmek parası, işte su parasına harcarım. Yani kenara harcayamam, çünkü arkayı düşünürüm." Sinem (83) bu dünyada güzel bir yaşantı gömediğini düşünüyor: "Bir bilet olmuş altı yüz bin lira. Burdan Kadıköy'e beş kişi hesaplasak... N'apıyo? Üç milyon eder. Üç de gelirsin, altı milyon. Ben o altı milyonla bir günlük evin ihtiyacını karşılarım. O anda yani evimin ihtiyacı beynime girer. Gezmeyi de unuttum onun için... bize yaşantı yok."

İşe gitmek dışında, yaşanılan mahallenin dışında bir yere, herhangi bir araca binerek gitmek yoksullar için paralarını boşa harcamak anlamına geliyor. Gezme ihtiyacı hissetseler de, yeme-içme gibi temel gereksinimlerine ayıracak yeterli paraları olmadığın-

14 Bu yaman çelişki üzerine kapsamlı bir tartışma için Aksu Bora'nın yazısına bakılabilir.

dan, ilk olarak gezmekten vazgeçmek durumunda kalıyorlar. Sonuçta, özellikle çalışmayan kadınlar (ki yoksul kadınların çoğunluğu çalışmıyor, çalışamıyor) yaşamlarının büyük kısmını evlerinde ve yaşadıkları mahalleden çıkmadan geçiriyorlar.

Fenni ve sıhhi olmayan ev

Yoksulların evleri genellikle sağlıksız çevre koşulları içinde yer alan kalitesiz binalardır. İnşaat kalitesi düşük bu evler, kentin içerisinde konumları ne olursa olsun, sağlıksız bir yaşam alanı sunarlar. Bu evlerin gecekondu ya da apartman içerisinde bir daire olması fark etmez; sanki hâl yoksulluk olunca şartı da evin sağlıksız olmasıdır.

Yoksulların çoğunluğunun yaşadığı gecekonduların kalitesiz inşa edilmelerinin temel nedeni kullanılan malzemelerin ucuz olması gerekliliğidir. Ucuz inşaat malzemesinin illâ ki kalitesiz olması gerekmez ama, çoğunlukla bu evlerin inşasında en düşük kalite malzeme kulanılır. Bunun yanı sıra, maliyetler karşılanamadığında, inşaat malzemesi dahi olmayan teneke, naylon vb. malzemelerden faydalanılır, çimentolu harcın yerine samanlı çamurla duvarlar örülür. Sabiha Ünsay (109), kocası ve üç çocuğuyla, Şahap Gürler Mahallesi'nde (Mamak) oturuyor. Sabiha Ünsay şöyle diyor: "Yani heçbi şeyimiz yoğudu. Buralara geldik heçbi şey yok. Kirada kaldık bi zaman. Kiradan çıktık, ordan burayı yaptık, bu evi... Çamurla şunla bunla yapıverdik işte..." Bu ev çevreyoluna bakan bir yamaca yapılmış. Eve bir patikadan yürünerek varılıyor. Daha öteye herhangi bir yol gitmiyor. Kentin bu yöndeki son binalarından biri olarak dikili duruyor ev. Ama daha ne kadar ayakta duracağı belli değil. Evin sıvası yok. Büyük inşaat tuğlalarının arasında ise çimentolu harçtan çok içine saman karıştırılmış çamur var. Evin çatısı üstünü örtüyor ama yağmurda tüm çatı akıtıyor.

Doğru dürüst inşaat malzemesi kullanılamazken, yövmiyesi ödenemeyeceğinden, gecekondunun yapımında inşaat ustası da çalıştırılamaz. Evde oturacaklar, çoğunlukla, kendileri yaparlar gecekondularını.[15] Sabiha Ünsay ve ailesi gibi, Ramazan Haklıgil

15 Buğra (2000: 115) çalışmasında, 1991 yılında DPT tarafından yapılmış bir araştırmadaki verilere referansla, "evlerini kendi yapan gecekondu sahiple-

(30) ve eşi Necmiye Haklıgil (31) de kendileri yapmışlar evlerini. Ramazan Haklıgil belediyeden yardım talep etmiş. Eminönü Belediyesi de, belediyeye ait bazı binaları yıkarken elde edilen kullanılmış inşaat malzemesini vermiş. Ramazan ve Necmiye Haklıgil hiç işçi çalıştırmamışlar gecekondularının inşasında. Ramazan Haklıgil barındıkları iki odalı gecekondularından şöyle bahsediyor: "Komple benim eserim. Elimden geldiği gadar... Hanım bana yardımcı oldu. Ben ördüm, çatısını yaptım..." Gecekondunun yapımına, inşaattan kendi gibi 'biraz anlayan' bir komşusunun da yardımı olmuş. Sonuçta, birkaç ayda bitirmişler gecekonduyu. Ramazan Haklıgil, eşi ve çocuğu, gecekondunun inşası sürerken içine yerleşmek mecburiyetinde kalmışlar. Necmiye Haklıgil (31) bu esnada çektikleri sıkıntıları ayrıntılarıyla anlatıyor: "Gündüz işe gidiyoruz, gece geliyoruz, bi sıra tuğla örüyoruz... Birimiz kahvaltı hazırlıyoruz... Yemeklerimizi... Hep kahvaltılık, yani başka bi şey yok. Yemek yapamıyom, fırsat bulamıyom yemek yapmaya. Ondan sonra, çocuğu hemen yatağa koyuyoruz... Bi taraftan da evi yapıyoruz. Çocuklan işe gidip geliyorum... Yazın bitmiş oldu. Ondan sonra... Zaten halen de bitmedi. Gecekondunun işi biter mi hiç? Dışının daha sıvası duruyo."

Yoksulun evinin inşası hiç bitmez. Düşük kaliteli inşaat malzemesi kullanılması, bazen inşaat malzemesi yerine uydurulan başka malzemelerden faydalanılması, inşaatın nitelikli bir bilgi ve deneyime dayalı olmadan çoğunlukla içinde oturanlar tarafından yapılması sonucunda, ayakta zor duran, sürekli bakılması, onarılması, desteklenmesi ve yamanması gereken yapılar çıkar karşımıza. Bu binaların çatıları akar; soğuk, duvarlarından evin içine zorlanmadan nüfuz eder; ev içi tesisatlar kurallara uygun olmadıklarından doğru düzgün çalışmaz. Yoksulların evleri rutubetlidir. Isıtılması zor evlerdir bunlar. Çoğunlukla, güneş ışığını yeteri kadar almazlar. Tüm bunların sonucunda, 'fenni ve sıhhi' bir yapıdan söz etmek mümkün değildir.

---

rinin oranının, ticari yapım kanallarını kullananların yanında çok önemsiz kaldığını" belirtmiştir. Bizim yaptığımız saha çalışmasında, gecekondunun kendilerine ait olduğunu söyleyenler çoğunlukla gecekonduları kendileri yapan kişilerdi ki, bu durum Buğra'nın makalesindeki genel tartışmaya ve spesifik tesbitine referansla, dolaylı biçimde yoksulluğun bir göstergesi kabul edilebilir.

Yoksullar, gecekondu yapamadıklarında ya da keselerine uygun kiraya ev bulamadıklarında, iskân amacıyla yapılmamış yerlerde de yaşamak zorunda kalırlar. Eski apartmanların arka bahçelerindeki müştemilâtlar bu türden yerlerdir. Buralar ev olarak inşa edilmedikleri için, işlevsel bir oda bölümlenmesi, yeterli pencere ve ev içi tesisat yoktur. Apartmanların bodrum katlarındaki daireler[16] de, son yıllarda yoksulların oturdukları evler haline gelmiştir. Bu daireler çoğunlukla rutubetli olurlar, yeterli gün ışığı almazlar.[17] Güllü (129-130) daha önce apartmanda otururken, kocasının iflası ve onları terk etmesi üzerine yoksullaşmış. Oturduğu evden sokağa atılmış. İki çocuğuyla, on beş gün sokakta yaşadıktan sonra, şimdi oturdukları kapıcı dairesine taşınmışlar. Burada da kirasını ödeyemediğinden apartmanı yıkamasını istemişler. Güllü kapıcı dairesini şöyle anlatıyor: "Duvarlar beyaz beyaz hep kapanmış rutubetten. Eve giriyoz, başağrısıyınan duramıyoz [...] Işte köpek yaşamaz orada da. Ama biz yaşıyoruz." Hüsamettin (132) de, eşi ve iki çocuğuyla bir kapıcı dairesinde kirada oturuyor. Hüsamettin oturdukları evi şöyle anlatıyor: "Kötü durumda. Ev rutubet alıyo... böle su alıyodu, duvardan su geliyo. Yani, vanaların olduğu yer kısımları komple ıslak oluyo yani. Sabah çamaşır değiştirirken üzerine, böle yıkanmış gibi çıkıyo yani..." Sonuçta, yoksulların ev olarak kiraladıkları müştemilât, kapıcı dairesi vb. yerlerde sağlıklı bir yaşam sürdürülemez.

Tüm bunların yanı sıra, yoksul mahalleleri çoğunlukla zor topografyalarda yer alır. Bu alanların çevre düzenlemeleri ya yetersiz ya da hiç yapılmamıştır. Altyapı yetersizdir ya da hiç yoktur.

16 Apartmanların bodrum katlarındaki daireler, genellikle kapıcı daireleridir. Son yıllarda, kömür ve fuel oil kullanılan merkezî ısıtma sistemlerinden, doğalgazla çalışan kat kaloriferi sistemlerine geçiş artmıştır. Bu gelişme karşısında, orta gelir grubunun yaşadığı apartmanlarda daire başına düşen apartman aidatlarını düşürmek amacıyla, apartmanda yerleşik olan kapıcı yerine, kapıcı hizmetleri dışarıdan alınmaya başlanmıştır. Kapıcıya verilen parada esas tasarruf sigorta primi olarak ödenen paranın ortadan kalkmasıdır; yani, dışarıdan çalıştırılan kapıcılar sigortasız olarak çalıştırılmaktadır. Boşalan kapıcı daireleri ise, genellikle, apartmanın ortak giderlerine mahsuben kiraya verilmektedir.

17 "Kapıcının yaptığı işin kendisinin ve bu işin ailenin yaşamı üzerinde nasıl bir hor görülme ve damgalama yarattığı" üzerine yapılmış bir çalışma için, bkz. Özyeğin (1996). Bu makalesinde Özyeğin, kapıcı dairelerinin sağlıksız fiziksel koşulları üzerine de oldukça aydınlatıcı bilgiler vermektedir.

Sosyal kentsel hizmetlerin de çoğunlukla yetersiz kaldığı bu mahallelerde sağlıklı bir çevreden söz etmek mümkün değildir. İstanbul'da ya da Ankara'da çevreyolunda arabayla ilerlerken görülenlerin dışında, sert yamaçların sırtlarına ve vadi tabanlarına saklanmış, çoğu sıvasız, teneke ve naylonla güçlendirilmiş evlerden oluşan yoksul mahalleleri vardır. Bu mahallelerin içinden lağım suları açıktan akar, evlerin çoğunda su yoktur. Bu gözden ırak, neredeyse gizli yoksul mahallelerinde insanların, özellikle de çocukların sağlıklarını korumaları pek mümkün değildir.

Yoksulların yaşadıkları sağlıksız mahalleler illâki kentin çeperlerinde olmak zorunda değildir; yoksullar hemen kent merkezlerinin yakınında, hattâ geçmişte işlevsel olarak bu merkezlerin uzantısı, bir parçası olan mahallelerde de yaşarlar. Buralar 'çöküntü mahalleleri'dir. Çöküntü mahallesi tanımına tam karşılık gelen yerlerden biri de 'Tarlabaşı'dır. Eskiden orta ve üst sınıfların oturduğu ve dükkânlarının olduğu bu mahallede, şimdilerde daha çok yoksul Kürtler ve Romanlar yaşıyorlar. Tek tük de olsa, burada eskiden beri yaşayan bazı azınlıklara da rastlamak mümkün. Bu mahallede, her tür altyapı eski ve binaların içerisindeki tesisatlar çok kötü durumda. Binalar bakımsız ve bir kısmı çökme tehlikesi arz ediyor. Tarlabaşı, bir çöküntü mahallesi olarak, yaşam kalitesi ciddi şekilde düşmüş, sağlıksız bir yer.

Sonuçta, kentin neresinde olursa olsun, yoksulların yaşadıkları evler fenni ve sıhhi olmayan yerlerdir. Yalnızca evleri değil, çoğunlukla evlerinin içinde bulunduğu mahalleler de sağlıksız çevrelerdir. Bu bağlamda, yoksulun hastalıktan kurtulması mümkün gözükmemektedir.

Hastalık Yoksulun Bedeninde ve Evinde Birikir...

Zaten 'hastalık' yoksulluğun içkin bir parçasıdır. Yoksulun yaşadığı çevrenin ve oturduğu evin sağlıksız koşulları, işyerinin sağlıksız ortamı, çalıştığı işlerin zorluğu ve yıpratıcılığı ve gündelik yaşamındaki sıkıntı, kısaca yoksulluğun kendisi, aynı zamanda çeşitli hastalıkların da sebepleridir. Saha çalışması sırasında, zamanla neredeyse kanıksadığımız bir durum, görüşme yapmak için girdiğimiz evlerin tümü-

ne yakınında hasta, bedensel ya da zihinsel özürlü veya yatalak birilerinin olmasıydı. Yine çokça karşılaştığımız, 'sinirlerim çok bozuk' ya da 'içimde hep bir sıkıntı var' gibi ifadelerse psikolojik rahatsızlıkların yaygınlığını gösteriyordu.

Yukarıda açıkladığım biçimiyle, yoksulların yaşadığı mahallelerde ve evlerde insanların sağlıklarını korumaları pek mümkün değildir. Özellikle, günün büyük kısmını evde geçiren kadınlar ve çocuklar bundan daha çok etkilenirler.[1] Eve neredeyse mahkûm olmuş kadın, bir yandan aile fertlerine bakar, onların çamaşırlarını, bulaşıklarını yıkar, yemeklerini yapar, diğer yandan hummalı biçimde her gün evini toplar, temizler. Bunları yaparken de bir iş yaptığını ve üretken olduğunu düşünmez kadın; ona ve diğer aile fertlerine göre, bu işler zaten kadın tarafından yapılması gereken şeylerdir. Kadının bedeni kısa sürede yıpranır, hastalıklara ve sakatlıklara açık hale gelir.

Çocuklar evin sağlıksız fiziki koşullarında büyürken, yeterli ve dengeli beslenemezler, koruyucu biçimde giyinemezler. Evin dışına çıktıklarındaysa, oyun oynadıkları fiziki çevre çoğunlukla hastalık üreten ve yaralanmalarına, sakatlanmalarına sebep olabilecek tehlikeler barındıran yerlerdir. Sonuçta, kadınlar ve çocuklar yaşadıkları sağlıksız çevre içerisinde sık sık hastalanırlar. Bedenleri güçsüz düşer ve çoğunlukla hastalıkları kronikleşir. Hastalık yoksulun bedeninde ve evinde birikir...

Yoksulların çalıştıkları işler düşük ücretli/kazançlı olmaları yetmezmiş gibi, aynı zamanda, 'ağır' işlerdir.[2] Bu ağır işler yorucu olmaktan öte bedensel olarak sakatlanma tehlikesi taşıyan ve ruhsal olarak yıpratıcı işlerdir. Yaşam ve iş çevresindeki olumsuzluklar sonucunda, yakalanılan hastalıkların kronikleşmesi ve ağırlaşması, geçirilen kazalar sonucu sakat kalınması kaçınılmaz bir son gibi bekler yoksulları. Has-

---

1 Kümbetoğlu (1996: 92) gecekonduların sağlıksız yaşam koşullarında hemen hemen tüm zamanlarını geçiren kadınlarda sağlık sorunlarının ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğunu, ampirik verilerle destekleyerek, ortaya koyar.

2 İşin ağırlığı kimi zaman yapılan işin bedensel yoruculuğu ve sakatlanma tehlikelerinden kaynaklanır (inşaat işçiliğinin yorucu ve sakatlanmaya açık olması, fabrika ve imalâthanelerdeki kullanılan malzemelerin sağlıksız olması vb.); kimi zaman çalışma süresinin uzunluğundan ve belirsizliğinden (örneğin konfeksiyon işinde uzun süreli vardiyalar olabilmektedir); kimi durumlarda, yapılan işin barındırdığı sosyal ilişkilerin baskısından (gündelikçilik yapan kadınlar temizliğe gittikleri evlerde bedensel olarak yorulmanın yanı sıra ruhsal olarak üzücü, yıpratıcı, gurur kırıcı olaylar yaşarlar)...

talanan ya da sakatlanan yoksul kişi, çoğunlukla herhangi bir sosyal güvenceye de sahip olmadığından, muayene ve tedavi olamaz. Zaten doktora gidip muayene olabilse dahi tıbbi tahliller ve ilaçlar çok pahalıdır.[3] Sonuçta, yoksul kişi ya çalışamaz hale gelir ya da artık yalnızca 'hafif işler'de[4] çalışabilir. Sonuçta hastalık/sakatlık-yoksulluk-işsizlik üçlüsü bir fasit daire içinde, birbirlerini tanımlar ve birbirlerinden ayrıştırılamaz hale gelirler.

3 Ağır maliyetleri karşısında, hastalanmak yoksulun kurtulamadığı ve en çok korktuğu şey haline gelir. Ramazan Haklıgil (30) ile yapılan görüşmede, gecekondusunu nasıl ısıttığını sorduğumuzda, mesele doğrudan hasta olmak korkusuna geldi. Ramazan Haklıgil üzüntülü ve sinirli biçimde şunları söyledi: "Gışın, çocuğumu hanımlan arama alıp yatırıyorum. Hasta olmasın, doktor parası bulamıyorum diye. On iki yaşındaki erkek çocuğu, annesiylen benim aramda yatıyo. Bu bi gerçektir. Buyur, kendisi burda, söylesin. Söyle oğlum, söyle... Çocuk, on iki yaşındaki erkek çocuk, bu sene gışın, yaza kadar, üç ay-dört ay annesiylen benim aramda yattı. Aslında derdim çok benim. Ben açıldıkça açılıyorum, açıldıkça gonuşuyorum. Ama ne biliyim, sizin kafanızı da yormak istemiyorum. Yani, açıldıkça da sinirleniyorum bi yerde. On iki yaşındaki çocuk, eğer annesiylen benim aramda yatıyosa, aynı yatakta üç kişi, bu memleket bitmiş demektir ağbi. Niye? Bi doktor olmuş on beş-yirmi milyon. Allah vermesin, benim çocuğum hasta olursa, ben o çocuğu nası tedavi ettiririm? Sigortam yok, hiçbir sosyal hakkım yok, devletten hiçbir dayanağım yok veya bi zengin akrabam yok .. Nası doktora götürürüm, nası ilaç alırım?"

4 Yaptığımız görüşmelerde sık sık tekrarlanan sözlerden biri de, "Ben hastayım/sakatım. Ancak 'hafif iş'lerde çalışabilirim" oldu. Bu hafif işlerin neler olduğunu sorduğumuzda, bekçilik, çaycılık, basit temizlik işleri gibi iş tanımları yapıldı. Ayrıca, hafif işi talep edenlerin bu işten temel beklentileri, fazla yorucu olmaması ve tercihan otururak yapılabilir olmasıydı.

Kerelerce yıkılıp kerelerce yeniden yapılır

Nurten (22) oturdukları gecekondunun kendilerine ait olduğunu söylüyor ve ekliyor: "On kere yıktılar. On birinciyi yaptık[...] Yıktıklarında da benim çocuğumu gördüler. Büyük oğlum vardı o sıra. Ateş içinde yanında havale geçirdi. O, evi yıkmaya devam etti." Emel Taş'ın da (23) benzer bir hikâyesi var. Emel, ailesiyle, 1996'da gelmiş Gazi Mahallesi'ne. Ev yapmak için bir arsa almışlar. Arsanın üzerine yaptıkları gecekonduyu belediye üç kere yıkmış. Onlar da her defasında yeniden ayağa kaldırmışlar... Yoksul kerelerce yıkılan gecekondusunu kerelerce yeniden yapmaya mec-

burdur; barınmak için başka çaresi yoktur.[18] Zaten, gecekonduyu yapacak malzeme ve işçiye yetecek kadar birikim yapmak oldukça zordur. Daha önce de belirttiğim gibi, yoksul çoğunlukla en ucuz ve kalitesiz malzemeyi kullanır gecekondusunun inşasında. Hâlâ maliyetleri karşılayamıyorsa, inşaat malzemesi dahi olmayan teneke, naylon vb. malzemelerden faydalanır.

Birikim yapamadığı durumlarda, farklı yöntemlerle gecekondunun inşa maliyetlerini karşılar. Erkan ve Fitnat'ın (113-114) belediye tarafından üç defa yıkılan evi de çok farklı bir yolla para bulunarak yapılmıştır: "Burayı işte... Bu tuğlayı... Malzemeyi zaten, şu ağaç kısmıyla kiremidi mütahit bi arkadaş var, ağbimin arkadaşı, o verdi. Ondan sonra, tuğlaya gelince, aşşağıda Arçelik var... Arçelik'ten, ben tuttum, bi tane buzdolabı aldım. Ondan sonra, buzdolabını tuttum sattım. Yedi yüz küsura aldım, üç yüz elliye verdim. Üç yüz elliye verince dedim ki, yukarıya bi ev yapıyım. Ondan sonra... Belediyeden bazı arkadaşlar vardı. Onlar dedi ki, sen evi yap, malzemeni al, biz gereken yardımı yaparız, dedi. Hiç olmazsa bi ev sahibi olmuş olursun, dedi. Belki evin yıkılır, belki yıkılmaz, dedi. O şansın var, dedi. Tamam, dedim. Ben tuttum üç bin tane tuğla aldım. Aşşağıda *** Ardiye var. Dört yüz kırk milyon civarında da ona verdim, malzemeye. Neyse, ben tuttum bu malzemeyi aldım, buraya getirdim. Üç defa yıkıldı ev. Bana yardımcı olan arkadaşlar, geri tekrar sırt döndüler. Sırt döndüler." Erkan ve Fitnat'ın evinin sıvası yok. Elektrik kaçak, su ise yok. Suyu bir tanıdıklarının evinden bidonlarla taşıyorlar. Erkan durumlarını şöyle ifade ediyor: "Zaten tamamıyla eksinin altına indim zaten."

Bu noktada, saha çalışmasının bütününden doğru ortaya çıkan iki durumu belirtmek gerekiyor. Birincisi, saha çalışmasında, neredeyse tüm görüşmelerde ortak olan bir şeydi ki, yoksullara hayalle-

18 1980 sonrasında, gecekonduya bakış ve gecekondu meselesini ele alış değişmiştir. Sorun artık gecekondu olarak tanımlanmaktan uzaklaşmış, gecekonduların apartmanlaşması ve ruhsatlı konuta dönüşmeleri meselesi haline gelmiştir (Şenyapılı, 1996, 1993; Tekeli, 1993). Burada gözden kaçan, gerçekten pek görülemeyen, hani neredeyse gizlenen en alttakiler olmuştur. Onların nerede yaşayacakları, özellikle piyasa koşulları altında, tümüyle önemini yitirmiş, görmezden gelinmiştir. Öte yandan, yoksullar için uygun konut arzı ve bunun için gerekli kaynak yaratma mekanizmaları olmadığı sürece, bu kişiler kerelerce yıkılan gecekondularını kerelerce yeniden ayağa kaldıracaklardır.

rinin ne olduğunu sorduğumuzda ortaya çıktı. Çoğunlukla hayalleri olmadığını, hayal kuramadıklarını, hayal kurmanın kendileri için boş, anlamsız olduğunu söylediler. Bazıları sorduğumuz soru karşısında (bize) kahkahalarla gülerken, bir kısmı da bir süre sessiz kaldı. Ama sonuçta, hemen hemen hepsi ilk olarak tek bir şeyi hayal ettiklerini söylediler: "Başımızı sokacak bir eve sahip olmak".[19] Bunun nedeni, en temel gereksinimlerden birinin barınma olmasının ötesinde, yoksullukla baş edebilmenin ilk gereklerinden birinin de bir eve sahip olup, kira ödememek olması. Bu noktada, saha çalışmasında ortaya çıkan ikinci durumu söylemek gerekiyor: Gittiğimiz mahallelerde görüştüğümüz yoksul kişilerin çok büyük bir kısmı kiracı idi. Bu kişiler için kira, hem ödemesi ağır bir yük hem de en büyük sıkıntı kaynağıydı. Bu durumda ev sahibi olmanın en büyük hayal olması gayet doğalken, bunun nasıl olabileceğine dair çoğunlukla kimsenin gerçekçi bir fikri yoktu. Bu noktada karşımıza çıkan birkaç örnek, yoksulların bilinen ev edinme yollarına başka türlü eklemlenmeler yaptıklarını gösterdi.

Cafer (34) ve ailesi, 1970'lerin ortalarında Gazi Mahallesi'ne gelerek gecekondularını yapmışlar. Daha sonra, fason işler yapan bir tekstil atölyesi kurarak küçük bir sermaye birikimi yapan aile, ilk önce kendilerinin oturacağı apartmanı yapmış. Bu apartmandan sattıkları üç daireden elde ettikleri sermaye ile de 1994 yılında Gazi Mahallesi'nde müteahhitliğe başlamışlar. Cafer, Gazi Mahallesi'nde apartmanlaşmanın 1990'lı yıllarda başladığını, şu an müteahhitlik yapan otuz kadar kişinin olduğunu, bunların da hep bu mahalleden kişiler olduğunu söylüyor ve burada müteahhitlik yapmanın farklılığını açıklıyor: "Zaten dışarıdaki müteahhitler gelip burda pek iş yapamazlar. Yapsalar da çevreleri yoktur daire satamazlar. Yani buranın koşulları biraz değişiktir, farklıdır burada. İnsanlara kaba inşaatı yapar satarsınız.[20] Çünkü alım güç-

19 Söz konusu evi tarif ederlerken de en çok 'temiz' bir ev olması ve 'üst katlarda, yukarılarda olması' ifadeleri kullanıldı. Bu meseleler bu bölüm içerisinde ileride ayrıca tartışılacak. Bunun yanı sıra, bu meselelere dair kapsamlı bir değerlendirme için Necmi Erdoğan'ın "Yok-sanma" başlıklı yazısına bakılabilir.

20 Cafer (34), Temmuz 2001'de yapılan görüşmede, bu tarih itibarıyla Gazi Mahallesi'nde bir apartman dairesinin kaba inşaattan satış fiyatının 8-12 milyar TL olduğunu söylüyor. Bu fiyatın hem yakın çevrede hem de İstanbul'daki en ucuz fiyatlar olduğunu da sözlerine ekliyor.

leri ona elverişlidir, kaba inşaatı alırlar, içini kendileri yavaş yavaş yaparlar."

Ferzan'la (33) mülâkat yapıldığında, apartmanın bodrum katındaki daireyi, kaba inşaat haliyle satın alalı dört yıl olmuştu. Evi satın aldıktan hemen sonra oturmaya başlamışlar. Zaten, evin kaba inşaat halinde de fazla bir ilerleme kaydedememişler. İçeri girdiklerinde evin pencereleri bile takılı değilmiş. Pencereleri kocasının bir akrabası hayır olsun diye, para almadan takmış. İki oda ve bir salondan oluşan evin henüz yer kaplamaları yapılmamış, yalnızca duvarlara sıva yapılmış. Sıvayı yakın zamanda kocasıyla birlikte kendileri yapmışlar. Malzeme için hâlâ borçları var. Banyo ve tuvalet kaba inşaattan teslim edildiği haliyle duruyor. Evde çok az eşya var; bu eşyalar da oldukça eski. Yani, Ferzan'ın evi yarım halde, bir sonlanmamışlık, bitmemişlik halinde. Selim (65) beş çocuğu ve karısıyla, 1988 yılında kaba inşaat halinde satın aldığı bir apartman dairesinde oturuyor. Selim apartmanın ruhsatlı olup olmadığı hakkında bilgi vermiyor. Yıllarca inşaat işçisi olarak çalışmış olan Selim, evinin içini yanında işçi çalıştırarak kendisi yapmış. Evi satın aldığı para kadar da içine harcadığını söylüyor. Ev artık sonlanmış, bitmiş bir görünüm veriyorsa da, apartmanın önü, girişi, trabzansız merdivenleri için aynı şey söylenemez.

Eşya ya yok denecek kadar azdır ya da çok fazladır

Yoksul başını sokabileceği bir ev bulduğunda, bu sefer de bu evin içine koyacağı eşyayı almakta sıkıntı çeker. Zaten çoğunlukla da bir evin tüm eşyasını satın alamaz. Yoksulun evindeki eşyaları ya akrabaları, komşuları vermiştir, ya da kadının gündelikçi olarak çalıştığı evde artık kullanılmayan eşyalar verilmiştir. Sosyal yardım işleri ile uğraşan kurumlar da (SHÇEK, belediyeler, vakıflar, dernekler vb.) yoksullara (çoğunlukla kullanılmış) eşya bağışında bulunurlar.

Yoksulların evindeki az sayıdaki eski eşyayı çoğunlukla durumu daha iyi olan akrabaları ya da komşuları, kendi eşyalarını değiştirmeleri sonrasında verirler. Nurten'in (22) belediye tarafından on kere yıkılan ve on birinci kere ayağa kaldırdıkları evin-

de doğru düzgün eşya yok. Birkaç parça eşyasını da ailesi vermiş: "Eşyam, annemden koltuk getirdim, koltuklarım vardı. Ben şimdi, al kendileri de biliyo (komşularını işaret eder), satın aldım desem yalan olur, annemin verdiği koltuklarım, iki tane kırık çekyat var. Buyrun gelin bakın..." Düğünlerini borç alarak yapan Sevgi ve Veli (77) tek odalı bir evde yaşıyorlar. Evlerinde çok az eşyaları var. Sevgi evlerindeki eşyaları şöyle anlatıyor: "İki çekyatımız var. Televizyonumuzu bu (kocasını gösteriyor) almıştı. Annemin eski buzdolabı var. Çamaşır makinem yok. Bak elimde yıkıyom. Ellerim hep nooluyo... Şofbenim bile yok. Tüpte ısıtıyorum, bak. O da yeni gelinim, yeni evlendim. Herkes evlendiği zaman altını, hazinesi, eşyasını alır gider, biz onu alamadık. Bak yatakodası bile alamadık, ben makinemi alamadım..." Ramazan Haklıgil (30) üstlerine örtü serilmiş[21] az sayıdaki eşyayı göstererek şöyle diyor: "Şunları hanımın amcası verdi; yenilerini almış. Şu koltukları. Onlar ordan geldi. Takım taklavat, hep sağdan soldan geldi bunlar ağbi. Benim bir tencerem yokdu. Eş dosttan geldi hep böyle, sizin gibi yardımsever kişilerden geldi. Hiçbi şeyim yokdu. Benim anlatacağım bu işte, derdim bu..."

Yoksulun evindeki eşya eskiliğinin yanı sıra bazen o kadar azdır ki, buranın bir ev olduğunu hissetmek zorlaşır. Ferzan (33) ve kocası, Gazi Mahallesi'nde, kaba inşaattan alıp yerleştikleri bodrum kattaki iki oda, bir salon dairenin dört yıl içinde ancak kaba sıvasını yapabilmiş. Kapıdan girildiğinde bir eve girmekten çok bir inşaata girmiş gibi hissediyor insan. Evin içerisindeki eşyaların hepsi şu: Oturma odasında iki kanepe, bir televizyon. Salonda çok eski iki koltuk. Bunlara ek olarak, mutfaktaki eski fırınla buzdolabından başka evde hiçbir eşya yok.

Yoksullara yardım eden kurumlar yalnızca ev eşyası değil, aynı zamanda orta ve üst sınıflardan kampanyalar düzenleyerek top-

21 Yoksullar eşyalarının üzerine örtü sererek hem temiz kalmalarını sağlarlar, hem de eşyaların eskiliklerini gizlerler. Buna benzer gibi görünse de kaynağındaki motifleri çok farklı olan bir durumla, orta sınıf ailelerin evlerinde 'salon'da karşılaşılır. Orta sınıf ailelerde salon kullanımı üzerine kapsamlı bir değerlendirme için, bkz. Ayata (1988). Orta sınıf kadınının temizliğe abartılı düşkünlüğü –ki hijyenin orta sınıfın kurulumunda önemli bir yeri vardır– ve eşyalarını korumaktaki titizliği –ki elindekileri kaybetme korkusu yine orta sınıfın temel özelliklerinden biridir– salondaki eşyaları bir müzeci anlayışıyla koruma altına almak kadar, sınıfsal konumunu da koruınaya almak anlamına gelir.

ladıkları giysileri de dağıtırlar. Fidan'ın (68) oğlu ve kocası sarmısak satarak günde bir-iki milyon para kazanabiliyorlar. Aile yıllardır gündelik olarak kazanılan böyle bir parayla geçinmeye çalışıyor. Fidan'ın evindeki eşyaların çoğu Kadıköy Belediyesi'nin Aile Danışma Merkezi tarafından verilmiş. Fidan tüm giyeceklerini de belediyeden aldıklarını söylüyor. Perihan (69) ve kocası çocuklarını tedavi ettirebilmek için İstanbul'a göçmüşler. Ama gerekli parayı kazanıp biriktiremediklerinden çocuklarının tedavisini yaptıramıyorlar. Evlerinin salonundaki iki tane kanepe ve siyah-beyaz bir televizyon var. Bir de eski buzdolapları var. Bu eşyaların tümünü yine belediye vermiş. Tüm elbiselerini de belediyeden alan Perihan şöyle diyor: "Benim elbiselerim başkasının elbiseleri. Onlar gibi yeni alıp giyemiyorum. Bu elbiselerle kimse dönüp bana bakmaz. Zenginlerin elbiseleri, konuşmaları, davranışı, her şeyi bizden farklı..."

Gündelikçiliğe giden kadınlara, genellikle, gittikleri evlerde artık kullanılmayan, eski, modası geçmiş giysiler ve ev eşyaları verilir. Bu eşyalar, orta ve üst sınıflar için kullanılamayacak kadar eski (ya da moda dışı), atılamayacak kadar da yenidirler. Bunları atmak yerine, ihtiyacı olan birilerine vermek bu sınıflar açısından daha meşrudur. Eşya daha (ekonomik) ömrünü doldurmadığı halde, bunları atmak tam da ekonomik rasyonalitesi olmaması nedeniyle vicdani rahatsızlık vericidir. Bu durumda sözkonusu eşyaları ihtiyacı olan birilerine vermek hem iyilik yapmak anlamına gelir, hem de orta ve üst sınıfların ekonomik rasyonaliteye dayalı vicdani yükleri ortadan kaldırılmış olur. Bu tam anlamıyla bir 'bağış' değildir. Diğer yandan 'hediye' olarak hiç düşünülemez. Bu nedenle 'eşya vermek' biçiminde dile getirilir.

Ayşegül (91) iki çocuğu ve kocasıyla birlikte, bir apartmanın arka bahçesindeki müştemilâtta oturuyor. Ayşegül çocukları okula gitmeye başladıktan sonra gündelikçiliğe başlamış, sonra belinden rahatsızlanınca bırakmış. Şimdi, apartmanın yaşlı sahibine ve eşine bakma karşılığında bu müştemilâta kira vermiyorlar. Ayşegül'e gündelikçilik yaptığı zamanlarda, çalıştığı evlerden artık kullanmadıkları eski elbiselerini ve eşyalarını vermişler: "Valla inan şu giydiklerimi hep gittiklerim verdiler; penye, pantalon, şu bu hep onlar verdiler... İnanmazsın, bir dahi çorap almadım. Eskilerden püskülerden veriyorlar [...] Ha, bak şu, elimde kaç tane halım varsa,

bir tanesine para vermedim. Bir tane... Ha, gittiğim yerlerden verdiler. Kullanır mısın dediler. Kullanırım dedim. Yıkıyorum, seriyorum [...] Sana ne anlatayım? Böyle bir yerde ne olmaz? Böyle hepsini verdiler. Çok zenginler. Böyle dışarı gidip geliyorlarmış. Böyle işte, böyle değiştiriyoz diye bakıp... Neler vermediler ki, neler. Yani biz o yüzden biraz şey ettik. Yani, eşyamız oldu. Ondan eşyamız oldu. Yoktu yani. Yoktu yani şimdik. Allah biliyo..."

Yoksulun evinin durumu, eşyalarının azlığı, giysilerinin eskiliği utanç kaynağı olur ona.... Dilek (82) ve ailesi bir apartmanın giriş katında, bir oda-salon bir dairede oturuyorlar. Ayrı bir mutfağı olmayan evde, ayrı tek oda olan yatak odasının da kapısı yok. Banyo-tuvalet ise bir perde ile ayrılmış. Evdeki eşyalar üç tane bozuk çekyat, kırık dökük bir mutfak masası ve sandalyeler. Dilek evin ve eşyaların durumundan çok utanç duyuyor: "Arkadaşlarımı çağırıp, öyle hizmet edemiyorum ya, o benim çok zoruma gidiyo" diyor ve ekliyor: "Mesela, bi arkadaşım geldiği zaman, ben isterim ki böyle bir... Ev fazla değil. Yatak odamız ayrı olsun, bi de ağarlıycağımız insanlar ayrı olsun. Biz n'apıyoruz? Oturuyolar, yatak odası falan olduğu gibi şeyde. Dört kardeşiz biz, nerde yatalım? Orda gördüğün gibi üç çekyat var. Üç çekyat var, biz toplam altı kişiyiz. O çekyatlar açılmıyo, altına annem tahta falan koymuş. Kardeşime battaniye seriyoruz yere, kardeşim yerde yatıyo. Ancak öyle yatıyoruz."

Tüm bu ağır fiziksel koşullar içerisinde, yoksul evlerinde zaman zaman da paradoksal bir durumla karşılaşılır. Örneğin, apartman dairelerindeki geniş salonlar için tasarlanmış, o dairelerin alan büyüklüklerine ve tavan yüksekliklerine göre imal edilmiş büfelerle karşılaşılır yoksulun evinde. Muhtemelen durumu daha iyi olan bir akrabanın, komşunun ya da gündelikçiliğe gidilen orta ya da üst sınıf ailenin, eskidiğini ya da modasının geçtiğini düşündüğü için değiştirdiği, ziyan olmasın ve bir işe yarasın diye de tanıdığı veya bulduğu bir yoksula verdiği bu büfe, yoksulun evine taşındığında bu eve oturmaz, yabancı kalır.[22]

22 Bu mobilyayı evine koyan yoksulun ve bu mobilyayı o evde gören diğer yoksulların büfeyi nasıl algıladıkları ve anlamlandırdıkları ayrı bir çalışma konusu. Burada, araştırma sırasında tesbit ettiğimiz paradoksal durumu, bizim bakışımızdan doğru değerlendiriyorum.

Çıktığı ev ile kurduğu biçim ve işlev ilişkisini bu evde kuramaz. 'Büfe' orta ve üst sınıf evlerinin gösteri(ş) mobilyasıdır. Açık ve camlı bölmelerinde özel olarak yapılmış, yaptırılmış ya da satın alınmış kıymetli örtüler üzerinde kristal bardak takımları, porselen yemek takımları, değerli biblolar, süs eşyaları vb. ile bir de kullanıldığı tartışmalı ansiklopediler yer alır. Kapalı gözlerde ve çekmecelerde ise çoğunlukla yalnızca misafir geldiğinde kullanılan örtüler, peçeteler, çatal-kaşık-bıçak ve yemek takımları olur. Yoksulun evine taşındığındaysa büfenin açık ve kapalı bölmeleri, çekmeceleri çıktığı orta ya da üst sınıf evdeki gibi doldurulamaz. Şimdi, bu bölmelerde çelik demlik ve çaydanlık takımı, cam çay bardakları, işportadan alınmış plastik karışımlı porselen (görünümlü) büyük fincanlar, ucuz yapma çiçekler vb. ile gündelik yaşamda herhangi bir işe yarayıp yaramadığı bilinmeyen ve hattâ bazen ne olduğunu kavrayamadığımız şeyler durur. Tüm bunlar büfeyi çıktığı evdeki gibi dolduramaz; hattâ büfede garip bir boşluk yaratır. Sonuçta, yoksulluğu örtmek, kapamak için eve getirilmiş ve özenle yerleştirilmiş olan büfe, içine yerleştirilen eşyaların onu dolduramaması ve onunla ilişki kuramaması nedeniyle yoksulluğu daha da fazla açığa çıkarır. Buna ek olarak, büfe büyüklüğü, hantallığı ile yoksulun evinde bulunduğu odayı daraltır, evi ezer. Odanın ve evin geri kalanında fazla bir eşya olmadığından, olsa dahi büfeyle girdikleri ilişkide bir uyuşmazlık olduğundan, büfe bir yandan evin boşluğunu açığa çıkarır, diğer yandan fazla doldurup boğar.

Yoksulun evinde eşyaların az ya da boğucu derecede çok olmasının yanı sıra, bu eşyaların her halükârda eski olması sonucunda gündelik yaşam sağlıklı biçimde sürdürülemez. Özellikle kadınlar için evlerini benimsemeleri zorlaşır. Tüm aile bireyleri sürekli olarak gündelik hayatlarında sorunlar yaşarlar.

Oda sayısı yetersiz, hane nüfusu kalabalıktır

Yoksulun evindeki eşyaların azlığı/fazlalığı ve eskiliği bir yandan gündelik yaşamda tüm aile için sıkıntı ve utanç kaynağı olurken, diğer yandan evdeki oda sayısının yetersizliği ile hane nüfusunun kalabalık olması da buna eklenince, ailenin gündelik yaşa-

mını sürdürmesinde sıkıntılar bir kat daha artar.[23]

Berivan (6) kocası ve çocuklarıyla birlikte, Ayazma'da, kocasının ailesinin evinde yaşıyor. Yanında açıktan kanalizasyon akan, dört odalı derme çatma gecekonduda on iki kişiler. Berivan evin dört oda olmasına rağmen çok dar olduğunu, yetmediğini söylüyor. Kocasıyla ve çocuklarıyla hiç yalnız kalamadıklarını, kocasının ailesinin yanında büyüklere saygısından kendi çocuklarını sevip okşamadığını anlatıyor. Hayriye (49), kocası ve iki kızı, Çayırbaşı Mahallesi'nde (Sarıyer), Hayriye'nin ailesinin gecekondusunun bahçesine yaptıkları bir odada yaşıyorlar. Bu odanın içerisinde ne mutfak ne de tuvalet var. Hayriye, gecekondunun odaları arasında kalan bahçede küçük tüp üzerinde yemek pişiriyor. Tuvalet, banyo ihtiyaçlarını ise ailesinin evinden karşılıyorlar. Dışarıdan üç odalı tek bir gecekondu biçiminde görünen ev aslında üç odada üç ailenin yaşadığı üç ayrı ev olarak işliyor. Kışın akşama kadar Hayriye'nin ailesinin soba yaktıkları odada oturuyorlar ve geceleri yatmak için kendi soğuk odalarına geçiyorlar. Evde yaşayan kişi sayısı bazen evin alan büyüklüğü ve oda sayısına oranla anormalleşebilir. On üç yaşındaki Aygül Evren (97) ve ailesi, Yenidoğan'da, iki oda bir salon olan bir evde amcasının ailesiyle birlikte yaşıyorlar. Evde toplam on beş kişiler. Bu mahalledeki diğer evler gibi bu evin de fiziksel durumu oldukça kötü.

Yoksulun evi hep küçük ve kalabalık olmaz. Tek ebeveynli (çoğunlukla tek kadın) ailelerle, az çocuklu (çekirdek) ailelerde oda sayısı ile hane nüfusu arasındaki ilişki genellikle daha olum-

23 Gecekondu alanlarında yapılmış ampirik çalışmaların hemen hepsinde, gecekodunun büyüklüğü, oda sayısı gibi veriler toplanır ve oda başına düşen nüfus hesaplanır. Elde edilen veriler ve hesaplar hep karamsar tablolar ortaya koymaktadır. Şenyapılı (1996: 22-23) İstanbul, Ankara, İzmir ve Gaziantep'te yaptığı anket çalışmalarına dayanarak, bu kentlerdeki gecekonduların büyüklüğü ve oda sayısı hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Evsahibi ve kiracıları ayırarak topladığı veriler ve hesapları sonucunda Şenyapılı, gecekonduların genelinde ev büyüklüğü ve oda sayısının bir ailenin sağlıklı yaşaması için gereken düzeyde olmadığını ortaya koymaktadır. Ama özellikle kiracıların daha kötü koşullarda olduğunun altını çizmektedir. Kümbetoğlu da (1996: 92) makalesinde, Türkiye'de yapılan diğer gecekondu araştırmalarının sonuçlarına yakın bir sonuca ulaştığını belirtmektedir. Bu çalışmaya göre, gecekondular genellikle "2 odalı, ortalama konfordan yoksun (2/3'ünde akar su, %40'ında elektrik bulunmamaktadır), ortalama 2.6 kişi ile odaların paylaşıldığı" evlerdir.

lu bir tablo çizse de, hâl yoksulluk olunca mekâna dair bir sıkıntı çoğunlukla vardır. Eğer biraz araştırılırsa bu sıkıntı ortaya çıkarılabilir. Yaptığımız saha çalışmasında, Kâğıthane'de mülâkat yaptığımız dört odalı bir gecekonduda, her aile bireyine bir oda düşmekteydi. Mülâkat sırasında, bu olumlu durumun uzun zaman sonra oluştuğu ortaya çıktı. İnşaat işçisi olan Ali İzzet (54) karısı ve iki çocuğu ile birlikte oturduğu bu evi daha önce iki kardeşi, onların aileleri, annesi ve babasıyla paylaşıyormuş. Dört odanın her birinde bir aile yaşıyormuş: "Ondan sonra, birisi İzmir'e gitti. Biri Suudi Arabistan'a gitmişti, orada çalıştı. Sekiz yüz bin lira para getirdi, gecekondulardan ev aldı. Kaldım tek. Yoksa biz burada tek odada oturuyorduk. Bir tane mutfak vardı, dört tane oda vardı." Mülâkatın sonunda Ali Izzet'e bir hayalinin olup olmadığı sorulduğunda, uzun süre kahkahayla gülüyor ve şöyle cevap veriyor: "Daha güzel yaşantım olsaydı daha iyi olurdu, çocuğum okusaydı dediğim gibi daha iyi olurdu, üst katta otursaydım, zengin olsaydım yaşantım daha güzel olurdu di mi? Hayalim bu!"

Balkon, kapı önü ve bahçe ayrıcalıklı ("ara") mekânlardır

Yoksulun kentle ilişkisi sınırlıdır. Çalışan nüfus dışındakiler yaşadıkları mahalleden dışarı pek çıkmazlar. Çalışan nüfusun büyük kısmını erkekler oluştururken, kadınlar çoğunlukla gündelikçi olarak durumu daha iyi olanların semtlerine giderler. Çalışan nüfus mahallenin dışına çıkmakla birlikte, kentteki yaşama ne kadar dahil olduğu, kentin sunduğu hizmet ve olanaklardan ne kadar faydalandığı ayrıca araştırılması gereken bir konudur. Çalışanlar kenti, genellikle, kullandıkları toplu taşım araçlarının penceresinden gördükleri kadar, belli bir güzergâhtaki cepheler olarak bilirler. Nurgül (48) dört yıl önce İstanbul'a gelmiş ve çayocağında çalışmaya başlamış. Nurgül evden işe, işten eve gidip gelmek dışında herhangi bir yere gitmediğini, gidemediğini söylüyor ve ekliyor: "O dört yılı da şu çemberin içinde geçirmişim. İnanın daha bir pikniğe gittiğim yoktur, işte burdan eve, evden buraya."

Çalışan nüfusun büyük kısmını erkekler oluşturur. Bu durumda, yaşadıkları mahalleden çıkmayanlar öncelikle kadınlar olarak karşı-

mıza çıkar. Kadınların yanı sıra, çocuklar, yaşlılar, özürlüler de yoksulluklarını yaşadıkları mahallenin dışına pek çıkmazlar, çıkamazlar. Kentin diğer mahallelerinde oturan akrabaları, arkadaşları ziyaret etmek, alış veriş yapmak gibi sebeplerle mahallenin dışına çıkmak istendiğinde, yol parası yekûnu gibi maddi zorlukların yanı sıra, evde yapılması gereken işler, bakılması gereken çocuklar, hastalar, özürlüler gibi sorunlar boy gösterir. Tüm bu sorunlar aşılsa dahi, eğitim noksanlığı, kendini yetersiz hissetmek ya da isteksizlik gibi sebeplerle mahallenin dışına pek çıkılmaz, çıkılamaz.

Mahalleden ve hatta oturduğu evden dışarı pek çıkmayan kişiler yoksulluğu kesintisiz yaşarlar. Yoksulluğun yarattığı sıkıntıyı sürekli hissederler.[24] Bu durumda, evin önü, bahçesi, varsa balkonu gibi "ara mekânlar" ayrı bir önem kazanır.[25] Selim ve Nevin (65) çocuklarıyla birlikte kaba inşaattan aldıkları ve zaman içerisinde içini yaptıkları, muhtemelen ruhsatsız olan bir apartmanın üçüncü katında oturuyorlar. Nevin astım ve yanı sıra başka hastalıkları olduğu için merdiven inip çıkamıyor ve gün boyu sıkıntı içerisinde evin içinde oraya buraya dolanıyor: "Kızlar işten döndükten sonra, yemeği yer, balkonda çay içeriz, televizyon seyrederiz. Balkonda oturmayı severiz, mecbur severiz. Araba yok ki bir yere gidelim. Gelir yok ki..." Balkon, yalnızca Nevin için değil, 'tekstil sektöründe' çalışan büyük kızı Nurcan için de çok önemli.[26] Uzun mesailerle ve çoğunlukla haftasonları da çalışan Nurcan, boş günlerinde de evden dışarı pek çıkmadığını söylüyor. En büyük zevkinin işten döndükten sonra balkonda oturmak, etrafı seyretmek olduğunu anlatıyor.

24 Tekeli (2000) yoksulluğun onu yaşayanlarca ve onu dıştan bilmeye çalışanlarca farklı nitelikleriyle kavrandığı belirtir. "Yoksulluğun onu her gün yaşayan için, bölünmeyen bir bütün" olarak tecrübe edildiğinin altını çizer.

25 Şenol-Cantek (2001: 120) yoksul hanelerdeki evkadınları üzerine yaptığı araştırmada, pencere ve kapı önünü, balkonu "ara mekânlar" olarak, kadının ev içindeki rutinlerden arta kalan zamanında, sosyal hayata bir biçimde dahil olmasının yollarından ve yerlerinden biri olarak tanımlıyor: "Ev içinin mahremiyeti ve güvenliğiyle sokağın özgür havasını bir arada sunan ara mekânlardır bunlar."

26 Bu noktada şunu belirtmeliyim ki, Nurcan ile yaptığımız mülâkatta, ben 'konfeksiyon' dedikçe, Nurcan beni 'tekstil' diyerek uyardı ve düzeltti. Nurcan kendini konfeksiyon atölyesinde çalışan biri olarak değil, tekstil sektöründe çalışan biri olarak tanımlıyor.

Bektaş (46) tekerlekli sandalye kullanan bir özürlü. Karısı ile birlikte bir dernekte çalışıyorlar. Derneğe gelen ziyaretçiler ile ilgileniyorlar, onlara çay ikram ediyorlar, telefonlara bakıyorlar. Bektaş tekerlekli sandalye ile şehirde bir yerden bir yere gitmenin çok zor olduğunu, ancak evden işe, işten de eve gidip gelebildiğini, bunun için de karısının ve çocuklarının yardımına muhtaç olduğunu belirtiyor. Sonuç olarak, ev ile iş arasında gidip gelmek dışında bir yere gitmediğini anlatıyor: "Sabahleyin buraya gelip, akşam eve, yani bir hapishaneden çıkıp, bir hapishaneye giriyorum." Oturdukları apartman dairesinin 'kotta' olması nedeniyle, Bektaş için evin hapishane olma durumu pekişiyor. Bu bağlamda, Bektaş en çok hayal ettiği şeyin bir balkonlu evde oturmak olduğunu söylüyor. "Herkesin hayal ettiği gibi, benim de en azından, bir sandalyemi atıp işte, şöyle yüksekten bir yerleri ben de seyretmeyi çok isterim. Başka yani, bir mangal yakıp, orada bir cızbız yapmayı ben de çok isterim. Fakat bunların hepsi, insanların hayali olmayınca da, insanlar bunlardan bile yoksul oluyor."

Yoksul için balkon, yüksekten bir yerleri seyrettiği, evin içinin bir uzantısıdır. Evin dışındaki yaşama bir şekilde dahil olur ama bu dahil oluş seyretmek, gözlemek, incelemek, fikir yürütmek biçimindedir. Dışarıdaki hayatı görüp işitirken kafasının içinde müdahale eder ona. Eğer balkon bir de kent manzarası arz ediyorsa, ufuk çizgisi görme imkânı sunuyorsa, hiçbir ulaşım aracı kullanmasına gerek kalmadan uzaklara gitme şansı tanır ona.

Yoksullar çoğunlukla apartmanda değil de, tek katlı gecekondularda yaşadıklarından, balkondan ziyade kapı önü ya da bahçe gibi ara mekânlarda boş vakitlerini geçirirler. Kapı önü ya da bahçe, her şeyden önce yoksulluğa dair her türlü sıkıntının biriktiği evden çıkmanın, fazla olmasa da yoksulluğa mesafelenmenin aracı mekânıdır. Bahçenin yalnızca boş zamanlarda kullanıldığını söylemek yanlış olur. Özellikle kadınlar, hava koşullarının uygun olduğu her dönemde, dışarıya taşıyabildikleri tüm ev işlerini bahçede yaparlar. Ayrıca, kadın emeğinin kulanıldığı işler mümkünse toplu halde kapı önünde ve bahçede yapılır.[27] Saliha (26) vadi taba-

27 Gecekonduda kadının yaşam alanları üzerine kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Kümbetoğlu (1996).

nına yakın bir yamaçtaki, her an yıkılacakmış gibi duran, rutubetli, az ışık alan, sağlıksız evinden her fırsatta kapı önüne çıktıklarını anlatıyor. Akrabaları ile karşılıklı, kapılarının önünde oturduklarını ve çoğunlukla akşama kadar vakitlerini burada geçirdiklerini anlatıyor. Yazları, akşam hava serinleyince, kapı önüne battaniye serip ailecek burada oturduklarını, yaz akşamları televizyon dahi seyretmediklerini söylüyor.

Bahçe, eve taze sebze, meyve girmesi için de kullanılır. Necmiye Haklıgil (31) sıvasız evinin önündeki küçük bahçede gül yetiştirmenin yanı sıra, domates, biber, fasulye gibi sebzeleri de ekiyor.[28] Ayrıca bahçelerinde besledikleri iki tavuktan elde ettikleri yumurtaları da oğluna yedirdiğini anlatıyor. Ramazan Haklıgil (31) karısının yetiştirdiği sebzelerin kendileri için önemini şöyle anlatıyor: "Ha, hanım buraya fasulye ekmiş. İlk defa taze fasulyeyi burdan yedik, bahçeden. Domatesleri de bekliyoruz gızarsın diye. Gerçekten yaz bunu kitabında yani. On kök domates var, gızarsın diye bekliyoruz. Ağustos ayı geldi, daha biz fasulye, domates yemedik. Şeftaliyi iki senedir yememişim. N'apıyım?" Suna Yıldırım (36) üç yanı bahçe olan bir gecekonduda, kızı ve geliniyle yaşıyor. Kendisi ve kızı kalp hastası. Bu nedenle hiçbir iş yapamıyorlar. Gelin bir yandan çalışıyor bir yandan da evin işlerini yapıyor. Suna Yıldırım ve kızı için evdeki en önemli yer bahçe. Bahçeyle ilgilenmek, bahçede oturmak ikisine de çok iyi geliyor. Bahçeyi ürün elde etmekten çok kendilerini yenileyebilmek için kullanıyorlar. Suna Yıldırım'ın kızı bize bahçeyi gezdirirken, bahçe için "burası benim yerim" diyor. Kalp hastası olduğu için merdiven çıkamadığını, apartman katında oturmaktansa bahçesi için gecekonduda yaşamayı yeğlediğini söylüyor.

Bazı durumlarda, bahçe ile hiç ilgilenilmez ve burası zaman içerisinde mezbele haline gelir. İki yanında apartmanlar olan, mahalledeki tek tük son gecekondulardan birinde ailesiyle yaşayan Şefika Ak (71) hep kendine ait bir ev hayal ediyor. Kiracı olduğun-

28 Yoksul mahallelerinde, gecekonduların yalnızca bir kısmında bahçenin ekili, dikili olduğu görülür. Hane ekonomisine katkı sağlayan bu işin neden tüm gecekondu bahçelerinde yapılmadığı sorgulanabilir. Bunun cevabı yine maddi imkânlarla ilişkilidir. Bahçeye ekilecek tohumun, fidenin yanı sıra, bunların yetişmesi için gereken asgari su miktarı yoksul için oldukça ciddi maliyetler ortaya çıkarır.

dan, apartmanların balkonlarından ona, evine, bahçesine bakanların onu 'sığıntı' olarak gördüklerini, aşağıladıklarını düşünüyor. Gecekondu da olsa evin kendilerine ait olmasını istiyor. O zaman evini ne yapıp edip daha temiz hale getireceğini, bahçesine bakacağını, apartmanda oturanların da onu sığıntı olarak göremeyeceklerini söylüyor. Şu anda bahçeye bir şey yapmak içinden gelmiyor. Bahçede oturmak bile istemiyor.

Balkon, kapı önü ve bahçe ara mekânlar olarak evin içi olmadıkları gibi tamamen dışı da değillerdir. Buraları hem kullanım biçimleri hem de fiziksel özelliklerinden dolayı, özel alanın bir uzantısı olarak düşünmek daha doğrudur.

Yoksul evinin düşük seviyesi ile kendini özdeşleştirir

İnşaat işçisi olan Ali İzzet (54) karısı ve iki çocuğu ile birlikte, Kâğıthane'de, bir gecekonduda oturuyor. Ali İzzet'e bir hayalinin olup olmadığı sorulduğunda, uzun süre kahkahayla güldükten sonra, daha güzel bir yaşantıya sahip olmak, çocuklarının okuması, zengin olmak gibi hayallerin yanı sıra "üst katta otursaydım" diyor. Yoksullara hayalleri sorulduğunda değişmeyen cevaplardan bir tanesi ev sahibi olmaktır. Çoğunlukla bir gecekonduya razı olmakla birlikte, sahip olunacak evin apartman katında olması arzu edilir.

Yoksul yaşamındaki her tür seviyeyle oturduğu yeri özdeşleştirir. Gazi Mahallesi'nde bir gecekonduda oturan Ramazan Haklıgil (30) bunu şöyle ifade ediyor: "Hani, bu hayat bize daha iyi oluyo. Yani, seviyemize, gelirimize göre. O açıdan çok iyi oluyo." Yoksul, bir yandan, yaşadığı gecekonduyu kendi ekonomik, sosyal, kültürel seviyesine uygun yer olarak kabul edip, kendisi ve çevresi için meşrulaştırıcı gerekçeler üretir: "Ağbi, şimdi diyorum, gecegondu ortamı... Yani, gayet rahatız. Neden mi? Şimdi, bi yerde yeşillik, ağac altında oturuyosun, ne biliyim, gomşun seni rahatsız etmiyo, sen onu rahatsız etmiyosun... Ama bi apartman gatında olsan, yok üstekinin çocuğu patırdadı, yok merdivenler silinecek, efendime söyliyim, ne biliyim..."

Diğer yandan da, ekonomik gelirindeki düşüklüğe bağlı olarak, yaşadığı yerin onu sosyal ve kültürel olarak da alçaltmasına daya-

namaz. Zafer Ak (70), Kadıköy'de, apartmanların arasında sıkışıp kalmış bir gecekonduda yaşıyor. Bu evde yaşarken, yandaki apartmanlara bakınca ne hissettiğini sorduğumuzda şöyle cevap veriyor: "Ağbi, nası insan kendini bi... Yani, düşük hissediyo, çok düşük hissediyo. Bazen oturup düşünüyorum, çevreme bakıyorum; diyorum, herhalde Allah bize bunu kısmet etti, biz bunu çekecez. Artık başka bi şey diyemiyorum." Burada dikkat edilmesi gereken, gecekondu mahallesinin içinde genellikle bir seviye farkı ortaya çıkmadığından, gecekonduyu ve ona bağlı her tür seviyelendirmeyi meşrulaştırmak mümkündür. Apartmanların arasında kalmış ve bariz bir seviye farkı içinde yaşayan yoksul içinse, bu seviyenin fiziksel boyutunu aşan sosyal ve kültürel göndermeleri meşrulaştırıp kabul etmek mümkün görünmediği gibi, bu seviye farkı sıkıntı yaratıyor.

Gecekondu ile apartman arasındaki seviye farkı, bunlar arasındaki alçak-yüksek karşıtlığı, burada yaşayanlar arasındaki farkları da karşıtlık haline getirir. Şefika Ak (71) apartmanların arasına sıkışmış gecekondusuyla yandaki apartmanı şöyle kıyaslıyor: "Ora daha temiz olur. Oraylan bura bir olmaz." Bu bakışa göre, apartman temizdir, gecekondu kirli; apartman kibar ve güzeldir, gecekondu kaba ve çirkin.[29]

Gecekondu ve apartman arasındaki seviye farkı iki bakış noktası ortaya çıkarır. Bunlardan ilki, yukarıdan aşağıya, yani apartmanda oturandan gecekonduda yaşayana doğrudur.[30] Şefika Ak'a (71) göre, apartmandan ona ve gecekondusuna bakan kadın şunları görmektedir: "O kadın şimdi oradan baktı mı, biz sanıyoz, acaba bize, acaba küçük mü görüyor, acaba aşağılıyor mu bizi, bizi dışlıyor mu... diyorum kendi kendime. Ufak görüyor herhalde diyorum." Şahap Gürler Mahallesi'nde (Mamak) çok kötü durumdaki bir gecekonduda oturan Erkan (113), zengin ile fakir arasındaki farkı anlatmak için apartmandan gecekonduya doğru olan bakışı kullanıyor: "Zengin olan kişiyle bizim gibi alt tabaka olan bir

29 Apartman ve gecekondunun fiziksel özelliklerinin ötesinde toplumsal bir çevre olarak değerlendirilidiği ve bu bağlamda tartışıldığı bir çerçeve için bkz. Ayata, 1989.

30 Biz saha çalışmasında, yalnızca gecekonduda yaşayanlara bu bakış doğrultularını nasıl anlamlandırdıklarını sorduk. Apartmanlarda yaşayanların bu bakış doğrultularını nasıl anlamlandırdıkları ayrı bir çalışma konusu.

kimse arasında derecesiz bi şekilde fark var. Sana örnek olarak ben şöyle deyim... Bir insan altı-yedinci katta oturur, aşşağı baktığı zaman, aşşağdakini karınca mahiyetiyle görür. Şu ortamda, ben o şekilde, yerde bir karıncayım. Yerde karınca mahiyetiyle gözüken bi kimse oldum."

Bunun tersi olan ikinci bakış, gecekondudan apartmana doğru olan bakıştır. Şefika Ak (71) aşağıdan yukarıya doğru olan bu bakışı şöyle anlatıyor: "Ben burdan ona bakınca zengin sanıyorum. Ya daha bizden yüksek mi, diyorum acaba. Bazı zaman. Öyle düşünüyorum yani. Biz niye oraya gelmemişiz de o yükseğe çıkmış, biz aşağıda kalmışız. Allah onu oraya çıkarmış, bizi burda aşağı koymuş yani..."

Yoksulun evi üzerine son sözler

Bu yazıyı bir sonuca vararak bitirmek yerine, yoksulun yoksulluğunu en derin biçimde yaşadığı yer olan ev üzerine söylenenleri bir araya getirerek daha geniş ve daha tarifleyici bir resim çizmeye çalışacağım. Yoksulun evi ister tek başına olsun, isterse kümelenerek bir yoksul mahallesi tarif etsin, durumu daha iyi olanlar tarafından görülmez ve bilinmez. Yoksul yoksulluğunu evinin içine çekilerek örter. Yoksulun evi yoksulluğun sıkıntılarının birktirildiği bir kabuğa dönüşür. Bu kabuğun altındaki yaranın derinliği ve bu yaranın yarattığı sıkıntılar dışarıdan, durumu daha iyi olanlar tarafından görülmez, duyulmaz, bilinmez.

Yoksulluğun kesintisiz ve en yoğun haliyle tecrübe edildiği yer olan evde yaşamlarının çok büyük kısmını geçirenler kadınlardır. Bu nedenle, yoksulluğun en derin mekânsal tecrübesini de onlar yaşarlar. Öyle ki, yoksulluklarının mahkûmiyet mekânına dönüşür ev. Bu mahkûmiyetin sürdüğü ev, çoğunlukla fenni inşa edilmediğinden sıhhi de değildir. Bunun sonucunda, hane bireyleri bir türlü hastalıktan sıyrılamazlar, ama en çok kadınlarla çocuklar evin içinde yaşamlarını geçirdiklerinden, onların hastalıkları ve sıkıntıları daha ev (mekânsal) kökenlidir.

Yoksulların ayrımsız hepsinin ortak hayali bir ev sahibi olmaktır. Yaptıkları gecekondu belediye tarafından on kere yıkılsa on birinci kere ayağa kaldırırlar. Yoksul yıkılan gecekondusunu ayağa

kaldırmak mecburiyetindedir; çünkü devlet tarafından, onun barınma ihityacını karşılamak için meşru bir alternatif sunulmamış, gecekondu yapmasına ses çıkarılmayarak ve dönem dönem af yasaları çıkarılarak, gecekondu yoluyla kendi ihtiyacını kendi karşılaması meşrulaştırılmıştır. Zaman içerisinde, konut piyasasında, genellikle gecekondu mahallesi içinde bir şekilde sermaye birikimi yapmayı başaranlar kendilerine ruhsatlı/ruhsatsız apartman biçiminde evler inşa etmişlerdir. Bu kişiler bu binalarda edindikleri sermaye ve bilgi birikimlerini kullanarak, konut piyasası içindeki en düşük kâr oranlarına sahip alanda, yoksullara dönük, kaba inşaattan ruhsatlı/ruhsatsız apartman dairesi satmaya başlamışlardır. Bu biçimde ev sahibi olan yoksulların sayısı oldukça düşüktür ve çoğunlukla, bu kişiler satın aldıkları bu eve tüm yaşamları boyunca yaptıkları maddi birikimi vererek, ekonomik olarak çok hassas hale gelirler.

Yoksul için öncelikli olan başını sokacak bir evi olmasıdır. Sonrasında, bu evin içerisinde gündelik yaşamın sürsürülebilmesi için eşya alınması, bulunması gerekir. Çoğunlukla, bir evin tüm eşyasını alacak maddi gücü olmadığından, en zaruri olanlardan başlayarak, bir öncelik oluşturmak mecburiyetinde kalır yoksul. Eşyaların tümünü satın alamaz; ama durumu daha iyi olanlar ev eşyalarını eskidiği ya da modası geçtiği için değiştirdiğinde, orta ve üst sınıf ekonomik rasyonaliteye dayalı bir zihniyetle, bu eşyaları satmak ya da atmak yerine, yoksullara 'verirler'. Bu eşyalar, genellikle apartman daireleri için tasarlanıp imal edilmiş olduklarından, yoksulun evine uymazlar, tam yerleşmezler ve bu eve hep yabancı kalırlar.

Yoksul, doğrudan ya da dolaylı olarak durumu daha iyi olanlardan gelen eski eşyaları evine sığıştırmakta da zorluk çeker. Çünkü onun evinde alan genişliği düşük, oda sayısı az ve hane nüfusu kalabalıktır. Ev içinde, genellikle, kimsenin özel bir yaşam alanı olamaz. Yetişkinlerin ve çocukların sağlıklı bir yaşam sürmeleri için gerekli ayrımlar evde oluşturulamaz.

Fenni ve sıhhi olmayan, hane nüfusunun ihtiyaçlarına yetmeyen bu evden her fırsatta dışarı çıkılır. Yoksul maddi külfeti, donanımsızlığı vb. nedenlerden dolayı evinden çok fazla uzaklaşamaz; kentin sunduğu olanak ve hizmetlerden yeterince faydalanamaz. Onun için evin dışı demek, balkon, kapı önü ya da bahçedir. Bun-

lar da evin dışı olmaktan çok, iç mekânın bir uzantısıdırlar. İçeriden daha sağlıklı olmalarının yanı sıra, görerek, duyararak ve fikren de olsa dışarıya dahil olmanın ara mekânlarıdırlar.

Yoksulun evi onun ekonomik seviyesine paralel biçimde düşüktür. Yoksul evinin mekânsal seviye düşüklüğüyle özdeşleşir. Kendini, durumu daha iyi olanların yüksek gelirlerinin, yüksek sosyal statülerinin, yüksek kültürlerinin ve yüksek binalarının karşısında küçülmüş, aşağılanmış hisseder. Buna bağlı olarak da, kendi düşük seviyeli evinin, durumu daha iyi olanlar tarafından, pis, kaba, çirkin vb. görüldüğünü düşünür. Tüm bunlara birden bakıldığında, yoksulun mekânı tecrübe edişinin de çok sıkıntılı ve sorunlu olduğu ortadadır.

YOKSULLUK VE MİLLİYETÇİLİK

KEMAL CAN

Türkiye'deki kentsel yoksulluğun siyasal ve kültürel formasyonuna ilişkin elinizdeki araştırmanın, inceleme alanlarından birisi de, yoksulluğun varoluş koşulları ile, milliyetçiliğin söylemsel yapının kesişme noktalarıydı. Yoksulluk anlatıları, milliyetçilikle hangi noktalarda buluşmakta, milliyetçilik hangi noktalarda yoksulları kendisine çağırmaktadır? Bir başka deyişle, milliyetçilik gibi genel bir ideolojik oluşum, "yoksulluk" gibi özel ve milliyetçiliğin toplumsal argümanlarıyla bir araya getirilmesi zor olguyla hangi alanlarda ilişki kurmaktadır?

Elbette, dar bir görüşme dizisinden çok büyük genellemeler üretmek kuramsal ve yöntemsel olarak yanıltıcı olacaktır ama mevcut anlatılar ele alındığında, yoksullukla milliyetçiliğin "yukarıdan temsillerle" doğrudan bir ilişkisinin ortaya çıktığını söylemenin de son derece güç olduğu açık. Açıkçası, bu çok sürprizli bir sonuç değil, zira başlangıç noktasında da yaklaşık olarak böyle sonuçların ortaya çıkabileceği üzerine öngörüler ortaya konmuştu. Ancak, çalışma sonucunda ortaya çıkan tabloda olduğu kadar keskin bir "ilişkisizliğin" varlığının öngörülemediğini de teslim etmek gerekmişti.

Araştırma sonuçları, özgün bir yoksulluk anlatısı, bir yoksul dili veya en azından bunun kurulma pratiklerinin izlerini yakalamıyor. Daha doğrusu, bu araştırma sınırlarında böyle belirgin bir ize

rastlanmıyor. Yoksulluğun taşıyıcı öznesinin kendi yaşam pratiğinden özgün bir kavrayış, özel bir dil ve yetkin bir kavramlaştırma üretme gibi bir mecburiyeti olmadığı gibi, karmaşık sosyal süreçlerin kısa bir tarihsel aralıkta ve yüksek bir ivmeyle yaşandığı ve genellikle kendi özgül dinamiklerinden epey uzaklara savrulduğu Türkiye gibi bir ülkede böyle bir sonucu almaya kalkmanın fazla iyimser bir yaklaşım olacağı da açık.

Milliyetçi kadrolarca sıkça başvurulan ve Orhan Türkdoğan'ın (1996) da iddia ettiği türden "gurur"la popülerleştirilen bir saklanma ihtiyacının yoksulluk algısını zayıflatan bir sonuç doğurduğunu veya yoksulluk durumu ile bu şartlara verilen tepki ilişkisinin, nesnel şartların "aşılmasını" kolaylaştırıcı bir moral sığınak ürettiğini öne sürmenin de sağlam bir zemini olmadığını işaret etmek gerek.

Milliyetçilik - yoksulluk ilişkisi

"Yoksul"u "ayrıca" görme–gösterme

Yoksulluğun ilişkili olduğu –hatta sıkı bir ilişki içinde olduğu– siyasi temsil formlarından biri milliyetçilik olarak bilinir. Bu çerçevede, Türkiye'de milliyetçi söylemin yoksulluğa dair söylemi, belki tahayyülü, yoksulları dinleme biçimi ve yoksulların milliyetçi söylem ile ilişkilenme alanları meselesine girmeden önce, milliyetçiliğin evrensel reflekslerinin ürettiği yoksulluk algısından kısaca bahsetmek gerek.

Milliyetçilik, insanları doğuştan gelen "kan" (veya kültür) bağı dolayımıyla bir kimlik olarak tanımlar. İnsanlar, topluluklar, (milletler) doğuştan sahip oldukları bu "birincil" (doğuştan kazanılmış) kimlik özellikleri ile ayrımlaştırılır. Bunun doğal uzantısı olarak, milletler birbirlerine "yaradılıştan" yabancı varlık topluluklarıdır. İster etnik (ırksal), ister –daha yumuşak milliyetçi yorumlardaki gibi– "kültürel" olsun; milliyetçilik, özü itibariyle yurttaş topluluklarını "aidiyet" ekseni üzerinden homojenleştirir/homojenleştirmek ister. Milliyetçilik, bu yapısıyla, sınıfsal kategorilerin, yoksulların, işçilerin ve onların çıkar örgütlenmelerinin politik reflekslerine zıt bir ideolojidir.

Milliyetçilik, sınıfsal çıkar örgütlenmelerinin önüne "milli çıkar" ile dikilir. Milleti/ulusu bir aile gibi, "kan bağı" veya "kültür bağı" ile bağlı "imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kütle" –en azından çıkar birliği içindeki kütle– olarak sunan milliyetçilik, bir ülkedeki sınıfsal-toplumsal çelişkileri, çatışan talepleri "aile içindeki meseleler" olarak görmeye yatkındır. Hatta bu algı, zaman zaman "tembelliği/beceriksizliği" dolayısıyla yoksul kalmış insanlara "milli esenliğe" ayak bağı olma suçunu da yükler. Diğer yandan milliyetçilik, ulusun kendi içindeki toplumsal gerilimleri, "baba"nın –yani devletin– otoritesi ve çoğunlukla "daha sıkı" bir otorite altında çözmek gerektiğini iddia eder, etmekle kalmayıp insanları da böyle düşünmeye zorlar.

"Yoksulluk", milliyetçiliğin politik olarak taraf olacağı (sevilecek) bir durum değildir ama "yoksulluk durumu", "milli taleplerin" arkasını doldurmak için sıkça başvurulan politik bir argüman olarak son derece kullanışlıdır. Ayrıca, milliyetçilik, yalnızlık ve çaresizlik hissini yumuşatan kurgusal bir kalabalık üretme imkânını da sunar. Milliyetçilik, "yoksulluk"la ilgili söylemini "milli çıkar" ve "milli esenlik" kavramları çerçevesinde ve demagojik/popülist bir "sosyal adalet" fikri etrafında örer. Gerek yoksulluk durumu ve yoksulluğun nedenleri, gerekse "yoksulluktan kurtulma" stratejileri açısından, bu temel algılamanın gereği olan söylem zeminini oluşturmak ve konjonktüre bağlı olarak geniş kesimler üzerinde etkili olmak, milliyetçiliğin en becerikli yönüdür. Bu nedenle milliyetçiliğin, alt sınıfların –çoğunlukla yoksulluk veya yoksulluk tehdidi ile beslenen– kör öfkesini seferber edebilme yeteneği çok yüksektir.

Milliyetçi söylemde, "yoksulluğun ana sebebi" yabancı ve yozlaşmış unsurların –çoğu zaman buna ahlaki zaafiyet eşlik eder– "milli çıkar"a uygun olmayan iktisadi faaliyetleri ya da "içerdeki ve dışarıdaki düşmanların" sebep olduğu geçici bir durumdur. Bu, kimi 1930'lar Almanya'sında olduğu gibi azınlıklar, kimi zaman da bugünün Almanya'sında olduğu gibi "yabancı işçiler"i hedef gösteren bir "düşman" tespitiyle sertleşir. Daha ileri örneklerde, devlet bürokrasisinin ya da siyasi elitlerin soyları sopları da tartışma konusu haline getirilir.

Geri kalmışlık ve dış düşman paranoyası

Milliyetçiliğin "yoksulluk", özellikle de bireysel yoksulluk değil memleketin geri kalmışlığı ile kurduğu ilişkide de toplumsal açıklamada kullanılan temalar yürürlüktedir. Üstelik, bu sadece sağ milliyetçi söylemin eseri de değildir:[1] Sol milliyetçi kuramlarda, emperyalizm ile "dış düşman" algısının çoğu zaman birbirine karıştığı açıkça görülür. Sağ milliyetçi ve faşizan milliyetçi akımlar ise, "tarihsel dış düşman", "milletin kötülüğünü isteyen yabancı devlet/millet" temalarını daha net ve açık biçimde ifadelendirir. Bu algılama biçimi, "'millette kendiliğinden var olan' üstün vasıflardan korkan düşmanlar" argümanının altında aslında son derece kompleksli bir paranoyayı taze tutar, hatta besler. Bu refleks, beka davasıyla, giderek "hak edilen" etkinliği kazanma arasındaki bantta kimi zaman reaksiyoner, kimi zaman aksiyoner tepki potansiyelini yedekte tutar. Sağ milliyetçi akımlarda çoğu zaman –her zaman değil. Çünkü, bazen, özellikle faşizan terkiplerinde ihtilalci bir yenileşmeyi önerebilir– bu haleti ruhiye "eski parlak günlerin ihyası" hülyasıyla desteklenir. Türk milliyetçiliğinde, "İslâmi" geri plan desteğindeki söylemde bu içerik fazlasıyla mevcuttur.

Milliyetçilik, asıl olarak "yoksullukla" baş etmenin, yenmenin, yok etmenin ideolojisi olmadığı gibi, bu iddiayı üzerinde taşımaya da yatkın değildir. "Yoksulluğun" ortadan kalkması ırkın/milletin "genel esenliği ve yücelmesinin" sadece dolaylı bir sonucudur. Bu yüzden, bir milletin/ırkın ister negatif anlamda, ister pozitif anlamda olsun "hak ettiği yerde olmadığını" söylemek ve "yüceltilmesini" istemek, "yoksulluk ve yoksunlukla" gerekçelendirilmesi/kanıtlanması kolay ve sık başvurulan bir iddiadır. Bu nedenle, milliyetçiler asıl büyük ve taşıyıcı kitle tabanını alt sınıflardan, orta sınıfın sınıf düşme tehdidi altındaki alt-orta kesimlerinden alır. Fakat milliyetçilik, "yoksulluk" durumunun bizzat kendisiyle ve onun örgütlenmesiyle ilişki kurmaz, hatta çoğu zaman bunun karşısında durur. Bu yüzden sadece yoksulluk durumun-

1 Örneğin Mao'da, Cezayir ulusal kurtuluş mücadelesinin kuramcılarından Frantz Fanon ile Portekiz Ginesi ulusal kurtuluş mücadelesinin önderlerinden Amilcar Cabral'da "ezilen ulusları" "dünyanın proletaryası" sayan yaklaşımlarında, bu somut olarak görülür.

dan kaynaklı bir politik iddiayı tehlikeli, "milli bütünlüğü" zedeleyici bulur. Ve bu tür siyasi taleplere ancak, "milli çıkar"ın ön kabulüyle meşruiyet tanır.

Türkiye örneği: Yoksulluğun sahibi yok

Türkiye'de reel politik atmosferde hâkim olan temel siyasi/ideolojik akımların ve organizasyonların yoksullukla kurdukları ilişki, yine Türkiye'de siyasetin örgütlenmesinin özellikleri nedeniyle tam/yarı organik bir ilişki değildir. Hiçbir siyasi parti, doğrudan "yoksulluğu" temsil ettiği iddiasında bulunmamaktadır. (En azından, bu temsilin gerektirdiği "söylem" ve örgütlenme yaklaşımını hiçbirinde görmek mümkün değil). Solda, batılı sosyal demokrat partilerin ortaya çıkışındaki sendika tabanlı örgütlenme süreci işlemediği için bu organik ilişki zemini ortaya çıkmamıştır.[2] Sağda da, ideolojik örgü asıl olarak moral değerler üzerinden ifadelendirildiği için bu kanadın sınıfsal karakteri son derece muğlaktır. Özet olarak Türkiye'de sol da, sağ da "asıl" olarak "kültürel" refleksler açısından saf tutmaktadır.[3] Bu nedenle, "yoksulluk" bütün ideolojik-siyasi akım ve örgütlerde sık kullanılan bir tema olmakla birlikte, hiçbir zaman başat politik referans değildir. Milliyetçi siyasi parti ve akımlar, bu durumla fazlasıyla maluldür.

Türk milliyetçiliğinin "yoksullukla" kurduğu siyasi ve toplumsal ilişkinin vasıfları, biraz da onun kuruluş dinamiklerinden beslenir. Türk milliyetçiliği batıdaki örneklerle karşılaştırıldığında "geç bir milliyetçilik" olduğu için, reaksiyoner ve savunmacı yönü çok daha baskındır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş harcının önemli bir unsuru olan milliyetçilik, kuruluşla birlikte oluşturulan "milli kimlik"e en güçlü referansı veren dinamiktir ve bu yüzden de, milliyetçilik ana gövdesiyle ve ideolojik geri planıyla "devlet"le orga-

2 Bu genellemenin dışında sayılabilecek ve belirli bir toplumsal desteği arkalayarak parlamenter sisteme dahil olmayı becermiş bir örnek olarak 60'lı yıllardaki Türkiye İşçi Partisi deneyini özel olarak zikretmek gerekir.

3 Çok partili hayata geçişle birlikte kurulan Demokrat Parti'nin başlangıç dönemlerindeki "avam hareketi" vurgusu, dönemin seçkinci partisi CHP'ye karşı tepkinin bir tür siyasi ifadesi olmakla birlikte, sınıfsal olmaktan çok kültürel bir referans olarak okunmaya daha uygun bir içerik taşıdığı söylenebilir.

nik bir bağ tesis etmiştir. Türk milliyetçiliğinin "savunmacı" özü, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi "beka" davası ile tam bir uyum içindedir. Bu nedenle, milliyetçilik bir tür "devlet ideolojisi" ve bir tür toplumsal bilinçaltı olarak yerleşikleştirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, "beka" meselesinin gündeme geldiği "kriz" dönemlerinde, gerek devlet, gerekse hâkim fikri odaklar tarafından ciddi milliyetçilik dalgaları yaratılması veya milliyetçi hezeyanların "göreve çağırılması" sık karşılaşılan bir durumdur. Özellikle, "dış tehdit" algısının keskinleştirildiği, komünizm, bölücülük, irtica gibi "dış kaynaklı" olduğu iddia edilen "tehlikelerin" arttırıldığı –ya da bu paranoyanın beslenmesine elverişli bir iklim oluştuğu– her tarihsel dönemeçte, ciddi milliyetçi dalgalar meydana gelmiştir/getirilmiştir. Kolayca harekete geçirilebilen bu sosyal refleks, toplumsal muhalefetin yükseldiği veya yükselme eğilimine girdiği her durumda devreye girmiş ve yığınsal öfkelerin "gösterilen düşmanlara" yansıtılması kolayca başarılabilmiştir. Bu gelişmede "soğuk savaş" döneminin uluslararası operasyonlarının Türkiye'deki uzantıları da oldukça etkilidir. Elbette, "Devlet ebed müddet" prensibine bağlı milliyetçi söylem bu resimle organik ve güçlü bir bağ kurmuştur.

Siyasi rota olarak milliyetçilik

1950 sonrası Türkiye'de politik yelpazenin sağ ve sol eksenlerde tanımlanmaya başlamasıyla birlikte, Türk sağının en önemli bileşenlerinden biri de milliyetçilik oldu. Hatta, "Milliyetçilik Türk sağının grameri/dilbilgisi olarak" ortaya çıkmıştır (Bora, 1998). Türk sağının; "içerikleri, kavramları, imgeleri uyarlama, uydurma gücü esas olarak ondadır". Bu gelişmeye birlikte milliyetçilik, sağın popülist söylemiyle kaynaşmış ve dünya konjonktürünün de etkisiyle hızla popülerleşmiştir. Türkiye sağı, popülist söyleminde daha çok kırsal vurgusu fazla bir "fukaralık" edebiyatını hep gündemde tutmuştur. Fakat, sağın bu "fukaralık" göndermesi sınıfsal ve durumsal bir içerikten çok uzaktadır. 1950'lerde başlayan ve asıl olarak sağ tarafından taşınan "serbest piyasacı", batı kapitalizmi ile entegrasyon süreci çerçevesinde oluşturulan rota, demagojik ve içeriksiz bir "sosyal adalet" fik-

ri ile perdelenmiştir. Türk sağı (özellikle merkez sağ) başta milliyetçilik olmak üzere bir seri moral değeri politikleştirerek bu perdeyi sağlam tutmuştur.

Milliyetçiliği, "asıl sahiplik" iddiasıyla bağımsız politik bir akım haline getiren yapı, MHP ve Ülkücü Hareket'tir. 60'ların sonlarında merkez sağdan ayrışan ideolojik kanatlar birer birer bağımsız siyasi organizasyonlar haline gelmişti ve MHP, sağın diğer ideolojik rüzgârlarından etkilenerek "kirlendiği" iddiasındaki milliyetçiliği asıl mecrasına çekme iddiasındaydı. MHP, 70'li yıllarda kitleselleşmesini anti-komünizm eksenine oturtmuş olsa da, ekonomik görüşleri ve sosyal tabanı açısından klasik milliyetçi popülizme sık sık başvurmuştur. Taşıyıcı tabanı orta-doğu Anadolu taşrası olan MHP, bu kesimdeki "yoksulluk" ve "yoksulluk tehdidi" ile sosyal-iktisadi değişimden duyulan endişe arasında bir bağ tesis ederek bireysel endişelerden toplam "milli endişe" üretmeyi denemiştir.

Standart milliyetçi söylem çerçevesinde, her olumsuzluğun müsebbibi (dış düşmanlar ve komünizm tehlikesi yanında) yozlaşma ve soysuzlaşma olarak işaret edilmektedir. Bu söylemin taban düzeyindeki yansıması, varolan olumsuzluklar için sorumlu "ötekiler"in üretilmesinin önemli bir motivasyon dinamiğidir. Mustafa Çalık, *MHP Hareketi* isimli kitabında yer alan Gümüşhane'de MHP'lileşme motiflerini inceleyen alan araştırmasında, antisiyonist edebiyatın, ülkücü-milliyetçi harekete katılmaya hazırlayıcı okuma materyali arasında yer aldığını saptıyor (Çalık, 1995). Modern anti-semitizmde "Yahudi" sıfatı, 'somut' Yahudilerden öte, Batı'nın yoz değerlerini, din ve ahlâk dışılığı, kültürel köksüzleşmeyi-yabancılaşmayı, kapitalizmin istismarcı-sömürücü yüzünü temsil ediyordu. Böylelikle, özellikle modernleşmeye intibak etmekte zorlanan geleneksel orta sınıfların tedirginliklerini ve öfkelerini celbediyordu.

Ülkücü Hareket içinde hâlâ geçerli olan, "Her şey Türk tarafından, Türk'e göre ve Türk için" sloganı hem yönetsel yozlaşma ve yabancılaşmaya vurgu yapmakta, hem de "ırkın yüceltilmesi" anlamındaki hedefe referans vermektedir. Ülkücülerin çok önemsedikleri şairlerden Necip Fazıl Kısakürek'in "öz vatanında garip, öz vatanında parya" sözleriyle ifadesini bulan tepkisellik de, bu algı-

nın negatif motivasyonunu ortaya koyar. Bunlara karşılık, Ülkücü Hareket'te, kimi zaman İslâmcı dalga veya kimi zaman Türkçü eğilimle yanyana bulunan "toplumcu" bir söylem de, etkili olmuştur (özellikle 60'lı yıllarda). Hatta sıkça "toplumcu milliyetçilik" tamlaması kullanılmıştır/kullanılmaktadır. Bu tür yaklaşımlar, konjonktürel ve pragmatik gerekçelerin dışında, ideolojik altyapının içinden neşet etmektedir.

Sınıfsal olmayan "toplumcu milliyetçilik"

Anti-kapitalizm, anti-emperyalizm, sağa eleştirel bakış ve bazen devlet eleştirisi kertesine varmış olan toplumcu tutumlar, ülkücü ideoloji içinde hep varolmuştur. Daha 1968 yılında, Komünizmle Mücadele Derneği kongresinde ülkücüler tarafından dağıtılan "toplumcu milliyetçiler" imzalı bildiride; "millete, kapitalistlerin, toprak ağalarının, sömürücü tüccarların, para babası millet ve milliyet düşmanlarının bekçisi olmadığımızı göstermeliyiz. Komünizmin olduğu kadar maddeci kapitalizmin de düşmanı olduğumuzu ilan etmeliyiz" deniyordu. İdeolojideki "toplumcu" yaklaşımı, MHP'nin "milli sektör" gibi biraz demagojik programlarıyla desteklenmişti. Bir zamanlar popüler olan "üçüncü yol tezi" de, bu fark ifadesi ihtiyacının demagojik bir uzantısıdır.

Fakat milliyetçiliğin "yoksulluk"la ilişkisi, toplumcu iddialarından çok, bu durumun nedenleri ile ilgili tespitlerinde somutlanır. Örneğin, önemli milliyetçi ideologlardan Seyyid Ahmet Arvasi (1992), "Türk İslâm Ülkücülerine göre, kültür emperyalizmine maruz kalan memlekette bütün müessese ve değerlerde soysuzlaşma ve sapmalar görülür. Yabancılaşmış kadrolar, sosyal hayatın işleyişini bozmaya, sosyal müesseselerin ve değerlerin fonksiyonlarını engellemeye ve milliyetçi kadroları dağıtmaya kadar gidebilir" demektedir.

Burhan Kavuncu'nun 70'li yıllardaki bir makalesinde de olayın "ahlaki boyutuna vurgu yapılmakta: "Ülkücü gençliğin mücadelesi, bir sınıf mücadelesi değildir. Günümüz pratiği içerisinde başlıca hedefimiz. Türk Milli Bağımsızlığını ve Türklüğün yüceltilmesini gerçekleştirmektir. (...) Toplumda zulüm ve sömürünün yayılması, öncelikle belirli ahlaki değişmenin sonucudur. (...) Her türlü

sömürünün kaynağı ahlaksızlıktır. (....) Sömürücülüğün sebebi sınıfsal değil ideolojiktir, o halde sömürücülüğe karşı verilecek kavga da ideolojik (ekonomik değil) kavga olmalıdır" (Kavuncu, 1977).

Taşra merkezli "himayeci" tutum

Milliyetçi söylemin bu ana karakteri, "yoksulluk durumu", "sebeplerin" algılanması ve giderek çözümü konusunda çarpıtıcı bir etki yaratır. "Yoksulluk" karşısındaki tepki potansiyeli yatıştırılmaz, yumuşatılmaz –hatta sivriltilir– fakat bu tepki saptırılarak/kırılarak yöneldiği odaklar daraltılır (bazen de yayılır). Milliyetçilikle ideolojik bağ kuran "yoksul" için kendi durumunu algılama, sebeplerini kavrama ve bu durumdan üreyen tepkisinin politik adresini tespit konusunda son derece çarpık bir süreç işlemeye başlar. Aynı şekilde, milliyetçi ideoloji ve politik organizasyonlar da, "yoksulluk durumuna" araçsal bir rol biçerek ilişki kurar. Ancak, bu dolaylı gibi görünen ilişki, taban düzeyinde "yoksulluk" algısını doğrudan etkilemektedir.

Milliyetçi söylemin "yoksullukla" ilişkisi "çözüm" düzeyinde de benzer bir çarpıtıcı yönlendirmeyi becermektedir. "Biz açları doyurmayı, çıplakları giydirmeyi vazife bilen bir Kağan'ın soyunda ve çevresinde aç kalmış bir kimsenin imanından şüphe edilir bir peygamberin ümmetindeniz" sözleriyle somutlanan "kayırıcı-gözetici" bir demagojiyle beslenen milliyetçi "çözüm" önerileri, "yoksulluğu" tarif ve nedenlerini tespit noktasıyla uyumlu olarak "milli çıkar" hedefine dönük "asla/öze dönüş" perspektifi olan otoriter çarelere insanları kolaylıkla çağırabilmektedir. Bu yüzden, korporatist kalkınmacı programların insanları asıl çağırdığı yer, program hedeflerinden çok, bu programı yürütecek "özü temsil eden, dirayetli" ve daha da önemlisi soruna kılıcını vuracak "demir yumruklu" kadrolardır. Elbette bununla paralel olarak, durumun nedeni olarak sayılan/gösterilen şer güçler de aynı kararlılıkla durdurulmalıdır.

Batıda milliyetçilik – yoksulluk ilişkisi ve milliyetçi söylemin "yoksullukla" kurduğu ilişki daha çok kentli bir tepki potansiyelinin üzerinde şekillenir. Zira batının kendi içindeki "yoksulluk" sorunu daha çok kentli yoksulluk biçiminde kendini gösterir. Bu-

nun istisnası; globalleşme ve özellikle de AB süreciyle bağlantılı olarak tarım kesiminde oluşan tepki potansiyelinin ciddi milliyetçi içeriğidir. Ancak, Türkiye'de –son yıllarda sık sık gündeme getirilen "varoş" meselesi hariç tutulursa– "yoksulluk" (fukaralık) daha çok kırsal alan baz alınarak kavramlaştırılır. Özellikle, sağ popülist politikalarda ve milliyetçi söylemde "arka çıkılan", işaret edilen yoksulluk, ağırlıkla taşra yoksulluğudur. Uygulanan popülist sağ politikalarda ağırlıkla kırsal alanın ve tarım sektörünün rahatlatılması öncelikli bir yer tutmuştur. En azından 80'li yıllara kadar bu tablo son derece nettir. Özalist ekonomi politikalarının 80'li yıllarda bu genel rotadan sapma cesareti göstermesinin ana sebebi de, ANAP ile ilk kez bir merkez sağ partinin kitle desteğini kentlere taşımasıdır. Fakat 90'lı yıllara gelindiğinde ortaya çıkan ekonomik-sosyal tablo kentlerde politik homojenliği bozarken, taşrada –biraz da gelişme istidadı artan Anadolu sermayesinin baskısıyla– politik "bilinç" hattını keskinleştirmiştir.

MHP'nin yükselişi: elverişli konjonktür

1995 seçimlerinde kent oylarının taşıyıcılığına, taşra desteğini de ekleyen RP örneği hariç tutulursa, 90'lı yılların ikinci yarısında taşranın politik belirleyiciliği (homojenitesi yüzünden) yeniden artmıştır. MHP'nin 99 seçimlerindeki başarısı da büyük ölçüde bu gelişme üzerinde şekillenmiştir.[4] Türkiye'de taşranın politik belirleyiciliği, kendi toplumsal özelliklerinden çok, kent ve özellikle de kent yoksulluğunun –daha çok kültürel dinamiklerin etkisindeki bazı merkezler hariç– gecekondular üzerinden sistemle çatışmayı değil entegrasyonu hedefleyen politik reflekslerine bağlıdır. Bu toplumsal altyapı, milliyetçi söylemin "yoksulluk durumu" ile ilişkisini ve bu söylem etkisindeki kesimlerin "yoksulluk" algısını doğrudan belirlemekte. Bu yüzden milliyetçi refleksler taşrada daha kolay muhatap bulabiliyor, yaygınlaşıyor ve etkili oluyor.

Türkiye'de 90'lı yıllarda etkili olan ama şimdi ivmesini büyük ölçüde kaybetmiş görünen göç olgusu, milliyetçi ideolojinin yok-

4 MHP 18 Nisan 1999 seçimlerinde başta Orta-doğu Anadolu taşrası olmak üzere, taşra oylarında birinci parti oldu.

sulların siyasi davranışları üzerinde yaratabildiği kırılma etkisini göstermesi açısından son derece önemli. Güneydoğu'dan göç ile başlayan "göçmen Kürt" meselesi, özellikle, Akdeniz ve Ege bölgesinde, kısmen de metropol şehirlerde bu yıllar boyunca bu bölgelerde bir tür "yabancı düşmanlığı"nı tetikledi. 90'ların ilk yarısında, Bayramiç, Bergama, Alanya, ikinci yarısında da Susurluk gibi merkezlerde çeşitli vesilelerle bölgedeki Kürt nüfusu hedef haline getiren olaylar çıktı. Bu gelişme, daha önceki bölümlerde işaret edilen batıdaki "yabancı düşmanlığı" benzeri iki dinamiği harekete geçirdi –aynı sonuçları ürettiği elbette iddia olunamaz ama bir benzerlik ya da andırmadan bahsedilebilir– ve bir yandan Ege Akdeniz bölgesindeki irice şehirlerin yoksul "Türk" nüfusu bu göçe karşı ciddi bir tepki üretti. İkinci ve daha zayıf olan sonuç ise, batı illerinin zengin ve zenginleşme beklentisi içindeki kesimleri arasında yaygınlaşan "refah şovenizmi" oldu. Özellikle Ege bölgesinde "Güneydoğu kamburu"nun sıkça telaffuz edildiği bir dönem yaşandı. Bu yaklaşımlar, bir dönem çok sert esen "yoksul" veya "yoksulluk edebiyatı" düşmanlığı ve özellikle medyada yükselmeye başlayan "beyaz Türk" ırkçılığı ile yakın temasa geldi. 90'lar boyunca medya tarafından pompalanan pop milliyetçi dalga, bu tür eğilimleri besleyen bir işlev gördü. Yine bu dönemde orta-doğu Anadolu nüfusunun "Güneydoğu meselesi" gerekçe gösterilerek milli gelirden daha az pay aldıklarına vurgu yapan ve GAP'a nazire yapan "Doğu Anadolu Kalkınma Projesi – (DAP) MHP'lilerce meclis gündemine getirildi. Bu girişim de, orta-doğu Anadolu taşrasındaki yoksul insanların oy davranışları üzerinde etkili oldu. MHP 93-98 Aralık'ında bu dinamiklerin siyasi rantını fazlasıyla yedi.

"Yoksullukla mücadele"den ekonomik krize

MHP'nin 1999 seçimlerinde ortaya attığı "yoksullukla mücadele projesi", milliyetçi söylemin 70'lerde ortaya koyduğu "gözetici" tavırdan farklı bir içerik taşımıyordu aslında. Zaten projenin sloganı da: "MHP kimsesizlerin kimsesi olacak"tı. Projenin başlangıç bölümünde, gelir dağılımındaki bozukluğa işaret edildikten ve 13.5 milyon kişinin yoksul olduğu belirtildikten son-

ra, "ülke sorunlarının çözümü için, sadece ekonomik içerikli bir program hazırlamak yerine, MHP olarak, sosyo-ekonomik mahiyette "Yoksullukla Mücadele Projesi"ni hayata geçireceğiz" deniyordu. Projenin çözüm olarak ortaya koyduğu öneriler ise, sosyal yardım kurumlarını bir çatı altında toplayan Yoksullukla Mücadele Kurumu Başkanlığı kurulması ve özelleştirme gelirlerinin buraya aktarılması; işsizlikle ilgili Endüstriyel İlişkiler ve İstihdam Bakanlığı ve özel istihdam büroları kurulması gibi önerilerdi. MHP'nin bu programı 70'li yıllarda ortaya attığı "Sosyal Dilimler Bakanlığı" fikrinin kurulduğu korporatist çizginin bir uzantısı gibi görünüyor.

18 Nisan 1999 seçimlerinde MHP ile aynı oy coğrafyasına benzer ama çeşitli açılardan daha zayıf temalarla hamle eden DYP ve FP arasından sıyrılan MHP, bu taban ve coğrafyadan birinci parti olarak çıktı. MHP'nin oy patlamasında, bu çalışma çerçevesinde önemli olmayan nedenleri bir kenara bırakırsak, "yoksulluk" temasının ciddi bir payı olduğu açık. Seçim başarısını taşıyan oy coğrafyasının özellikleri bunu gösteriyor. "Kır yoksulluğu kendisini MHP'de ifade etmiştir" diyebiliriz. Elbette bu "yoksulluk", (belki daha doğru söyleyişle yoksunluk) ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi olarak kendilerini en geride, "dışarıda bırakılmış" hisseden veya böyle bir ihtimalden endişeye kapılan insanları ifadelendirecek biçimde bir sosyo-psikolojik durum olarak algılanmalı. Bu pencereden bakıldığında; MHP'nin aldığı oy (özellikle ödünç oylar) bir "çözüme" verilmiş destekten çok, bir "temsile" verilmiş onay gibi duruyor. Burada, Nuray Mert'in "merkez sağ" için ürettiği "otantik temsil" kavramına da atıfta bulunmak gerek (Mert, 2001). Dolayısıyla, MHP'nin aldığı oylar ya da oy artışından, MHP'nin milliyetçi söyleminin yoksullukla kurduğu ilişkinin, yoksul/yoksun insanlarda nasıl karşılık bulduğunu, "yoksulluk algısının" nasıl bir kırılmaya uğradığını okumak mümkün.

18 Nisan seçimlerinin ürettiği meclis aritmetiği, MHP'ye "temsil"den daha fazla rol yarattı. MHP, DSP ve ANAP ile koalisyon ortağı olarak iktidara yerleşti. 57. hükümet kurulduktan sonra MHP peşin bir savunma konumuna çekilerek, "tek başına iktidarda değiliz, koalisyon şartları var" argümanını öne sürdü. Ta-

banın siyasi beklentileri konusunda üst üste ciddi krizler yaşayan MHP, asıl olarak hükümetin ekonomik performansı ve istikrar programı dolayısıyla sıkıntıya düştü. Ekonomik beklentiler konusunda taban baskısına en açık iktidar partisi olan MHP, istikrar programının yarattığı sıkıntılara doğrudan muhatap kaldı. Özellikle Kamu-Sen ve tarım kesiminden gelen tepkiler, MHP'yi tabanı nezdinde bir temsil sıkıntısına sürükledi. Son ekonomik krizle bu tablonun daha da arttığı düşünülebilir.

MHP'nin başta IMF'in ekonomik programı ve AB uyum süreci konusunda gösterdiği direncin ideolojik yönü kadar, temsil meselesiyle ilişkisini kurmak mümkün. Özellikle, Tarım Bakanı Hüsnü Yusuf Gökalp'in kimi zaman Devlet Bakanı Kemal Derviş'le karşı karşıya gelme pahasına gösterdiği direnç, asıl olarak taşra seçmen tercihleri üzerinde hâlâ ciddi bir belirleyiciliği bulunan toprak sahibi ort-köylü sınıf ve onlarla organik bir birliktelik içinde olan kasaba eşrafı tarafından daha "alt" kesimlere taşınacağı beklentisiyle yakından ilgili. Aynı şekilde, MHP AB konusundaki direncini silahlı kuvvetler, ulusalcı aydınlar gibi müttefiklerle buluşturarak ve asıl olarak "millicilik" vurgusuyla ifade etmeyi tercih etmekte. Ancak, bu zorunlu stratejinin, milliyetçiliği bir "tutunma ideolojisi" olarak takviye etmeye, yani pozitif bir çıkarın sağlamaya ne kadar yarayışlı olabileceği tartışmalı.

Milliyetçilik ve yoksulluk: Bir ilişkisizlik hikâyesi

Yoksulluk – Zenginlik algısı

Şimdi, bu araştırma çerçevesindeki anlatılardan oluşan yoksulluk-zenginlik algısına biraz daha yakından bakalım. Zira, yoksulluğun siyasal temsili ve yoksulların hâkim ideolojik referanslarla ve dolayısıyla milliyetçilikle kurdukları ilişki ya da ilişkisizlik biraz da bu algı üzerinden kuruluyor:

Yoksulların hallerinden şikâyetçi olmadığı görüşü (veya illüzyonu), en az "yeterince rasyonel olmadıkları" inancı kadar yaygındır. Bu kanıyı haklı kılan en önemli faktör, yoksulların yaşama pratiklerinde ve daha da önemlisi anlatılarında yaygın bir "iyileşme" veya entegrasyon perspektifi olmaması veya bunun açıkça

gözlenmemesi. Sadece genç insanlarda ve çocuklarda çizilmemiş ve tarif edilmemiş ama "olur herhalde" diye düşünülen bir "gelecek" ifadesine rastlanıyor. Ancak bu "geleceksizlik" algısı, bir optik sorun olmadığı gibi, ilk anda öyleymiş gibi görünen bir karamsarlığın uzantısı da değil; derin bir kültürel kopuşun etkileri daha belirleyici gibi görünüyor. Her şeyden önce, yoksulluk, yoksul tarafından sadece ekonomik bir durum olmaktan çok kültürel bir mesele olarak algılanıyor. Fakat, burada bahse konu olan "yoksulluk kültürü" bir tür özgünlük veya kendi içinde süreklilik arzeden bir dil kuran bir kimlik değil, bir tür kültürel dışlanmışlık haliyle hayli ilgili.

Urfa'da yapılan görüşmelerde dile gelen; "zenginlik bize göre değil" veya "başkalarının zenginliğinden bize ne" gibi sözler, neredeyse bütün görüşmelerde farklı düzeylerde karşılık buluyor. Dolayısıyla yoksul insan için, "alışılmış/tanıdık" sosyal çevre içinde olmak –ki kentlerde artık bunun da pek geçerli olmadığı görülüyor–, kendini "yoksulluk kültürü" halkasının içinde görmek ya da buradan çıkamayacağı, hatta çıkmaması gerektiğini düşünmek önemli bir nokta. Bu hareket noktası, ötekini tarif ederken daha da belirginleşiyor ve bu yüzden "zenginlik" biraz da "hafiflik" gibi yorumlanıyor; bazen de "kötülük"le özdeş oluyor. (Dikkat çekici bir nokta: genç insanlarda bu daha da keskinleşiyor). Örneğin, ondört yaşındaki Mediha (97) "zenginler insanları sevmez" diye düşünüyor ve oniki yaşındaki Selda (99) ise, "zenginleri bakışlarından tanıdığını" söylüyor.

Zenginliği "hafiflik" olarak yorumlayan söylem, zaman zaman dinsel motifler ağırlıklı ve öğrenilmiş bir "milliyetçi-muhafazakâr" kod sistemiyle buluşuyor ve zenginlik-fakirlik, sınıfsal içeriğinden çok hayat tarzı üzerinden kavramlaştırılıyor. Tıpkı, onsekiz yaşında bir işçi olan ve milliyetçi bir gençlik örgütü üyesi olan Hasan'ın (143), zenginleri tarif ederken kullandığı "Bunlar batıya yönelmişler.. Şu anda Türk aile yapısı denen bir şey yoktur bence..." sözlerinde olduğu gibi.

Yoksulluk halinin tariflenişinde, "zenginle" uzaklığın, kültürel kopuşun ve iletişimsizliğin önemli bir yeri var ve bu çoğu zaman oldukça keskin ifadelerle aktarılıyor. Mesela, otuzaltı yaşında ve sağlık nedenleriyle uzunca bir süredir işsiz olan Hüsamettin

(132), zenginler için "Onlar öldüğünü bile duymaz" diyor. Onsekiz yaşındaki lise mezunu Veli (151) ise, uzaklığı ilişkisizlik vurgusuyla aktarıyor: "Anlamıyorlar ne dediğimi.. konuşmamızı anlamıyorlar". Veli zengin muhitlerde "yardımlaşmanın hiç olmadığını" düşünüyor ama konuşmanın ilerleyen bölümlerinde zengin mahallelere hiç gitmediğini sadece birkaç kere geçtiğini öğreniyoruz.

Bu kopuşun ve kültürel algının siyasi tercihlere yansıması bazen de, onbeş yaşındaki seyyar satıcı Mert'in (145) "BBP sempatizanı" olma gerekçesinde olduğu gibi "otantik temsil"le ilişkilenebiliyor: Metin, BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu'nu kastederek; "Muhsin köyde büyümüş" diye ona yakınlık duyduğunu ifade ediyor. Mevsimlik olarak inşaatlarda çalışan Kayserili Asım (121) da, Ülkü Ocağı'na geliş nedenini; "Kimse burada bize şuraya git buraya git demiyor abi" diyerek aktarıyor. Kendine benzeyen ve en çok benzediğine inanılana duyulan yakınlık –ki bu mevcut siyasi temsil kanallarında giderek azalıyor– ya da böyle bir aktarım söz konusu olanın siyaseten temsil ettiğinden bağımsız bir önem kazanabiliyor. Fakat, yoksullar giderek kendilerine benzeyenler olduğuna olan inançlarını kaybediyorlar.

Yoksulların, "miras" olarak devredilmiş zenginlikle, "sonradan edinilen" zenginlik arasında da kategorik bir ayrım yaptıklarına sıkça tanık olunuyor. Taşrada toprak mülkiyeti üzerinden meşrulaştırılan "zenginlik", kentlere "babadan, dededen kalma" mal varlığını meşru görme biçiminde yansıyor. Birinci tür, yani "meşru" kabul edilen, hatta açıktan pek de sorgulanmayan "miras" kaynaklı zenginlik, dolaylı olarak yoksulluğu normalleştiren bir algıyı da besleyebiliyor. Örneğin, Urfa'dan aile sorunları nedeniyle göç etmiş olan Ahmet (89), köyündeki bir deyimi tekrarlıyor: "Sen ağa ben ağa sütü kim sağa..." Belki de onbeş yaşındaki Mert (145), bu yüzden "zengin değil" "zengin çocuğun babası olmak için hırslanıyorum" diyor. Sonradan edinilmiş zenginlikle ilgili olarak meşruluk sınırı ise, "başkalarına ekmek yedirmekle" açıklanıyor. Çok yatırım yapan, yanında çok kişi çalıştıran insanların zenginliği "ayrı" tutuluyor.

Yoksul kimliği: Umut, güven ve diğerleri

"Yoksulluk durumunu" veya kültürünü kriminalize eden yaklaşımlar, kimi zaman –baklava çalan çocuklar örneğinde olduğu gibi–[5] haklılaştırarak da olsa yoksullara potansiyel suç odağı olarak bakılmasını yaygınlaştırıyor. Zaruret içinde olmanın veya "düşük kültür" mensubiyetinin suç yaratacağı inancı, yoksullar için sürekli tekrar edilmesi gereken bir güven yaratma sorununu beraberinde getiriyor.

Temizlikçi olarak çalışan Fatma (88), halı yıkamaya gittiği evde kendisine verilen elbisenin içinden çıkan bileziği geri verdiği için nasıl güven kazandığını anlatıyor ve bu tür "denemelerin" sıkça uygulandığını söylüyor. Sürekli olarak kendinin güvenilir ve samimi olduğunu kanıtlamak zorunda bırakılan bir sosyal kesime mensup olduğunu düşünmenin ve daha önemlisi hayatta kalabilmek için bunu kabullenmenin, özgüven açısından nasıl bir sonuç doğuracağını tahmin etmek zor olmasa gerek.

"Yoksulluk kültürü"nün, ayakta kalmak için geleceğe dair bir "umut" üretmiyor olması, sık karşılaşılan bir durum olmakla birlikte, bu algının ciddi bazı kırılmalara uğradığı noktaları görmek de mümkün. Çok etkileyici bir örnek Urfa'dan: Kenar mahallelerden bir kadın doğum yapmak için geldiği zengin mahallesinde, konuk olduğu evin sahibine şunları söylemiş: "Nüfus kâğıdına doğum yeri Yenişehir yazılacak, belki kaderi de değişir". Aslında, çocuklar için veya çocuklar üzerinden üretilen "umut" yoksullar arasında çok sık rastlanan bir şey.

Aynı şekilde, zaman zaman karşımıza çıkan, okumuşları zengin olarak algılama veya okuyunca zengin olunabileceği inancı da, daha çok kültürel dışlanmanın bir ürünü gibi duruyor. Çünkü, okumuş olmak, her hal ve şart altında "öteki" kültür dairesi ile ilişki demek. Okumanın yoksulluktan kurtulma yolu olduğu inancı, biraz da okullarda öğretmenlerin veya sosyal hizmet kurumlarıyla ilişkinin etkisiyle hâlâ geçerliliğini koruyor sanki. Fakat, ailelerin giderek çok daha azı böyle düşünüyor. Ayrıca, politikleşme de "okuma" ile beklentileri etkileyebiliyor.

5 1998 yılında Gaziantep'te bir dükkâna girerek baklava çalan çocukların hapis cezası alması medyada haber olmuş ve bu olay üzerine çokça tartışılmıştı.

Araştırma dahilindeki çoğu görüşmede, içinden çıkılmaz yoksulluk döngüsünün başlangıcı olarak, hastalık, aile sorunu ve beklenmedik iş kaybı gibi travmatik olaylara gönderme yapılıyor ve bu olayların çoğu da "uzaktan" veya "dışarıdan" bir nedene bağlanmıyor. Böyle bir algının kaçınılmaz sonucu, travmatik bir kırılma/savrulma ile yoksulluk döngüsüne girildiğinde, eş zamanlı olarak önce aileye sonra da kendine kapanan ve bir anlamda sürekli olarak içeriye doğru dökülen bir çökme süreci işlemeye başlıyor... Bu içe çöküş öylesine belirleyici bir hal alıyor ki; dışarıya ne pozitif, ne de negatif anlamda bir reaksiyon verme imkânı kalmıyor. Hatta, "öteki" bile sadece öteki oluşuyla anlamlandırılıyor, bir tepkinin veya öfkenin nesnesi haline bile gelmiyor. Bu döngü, içine milliyetçiliği de yerleştirebileceğimiz her türden siyasi tepkinin bu dinamiğin bir çıktısı olmasını engelleyen ana faktör. Belki, hep lafı edilen "sosyal patlama"nın önünü kesen de belki bu süreç. Fakat, bu içe çöküşün sosyo-psikolojik maliyetinin bir "sosyal patlama" ile kıyaslandığında nasıl bir sonuç üreteceği ile ilgili soru hâlâ boşlukta duruyor.

İlişki örgüsü – dayanışma ağı

"Yoksulluk" durumunun toplumsal ifadesi konusundaki sorunlu noktalardan biri de, yoksullar arasında var veya sürdürüldüğü kabul edilen feodal ilişkilere sadece "bağlayıcılık" noktasından bakan kestirmecilik. Özellikle, kent yoksulluğunu şehre göçle doğrudan bağlayan –ki büyük ölçüde doğru– ve bu bağlamda da "kentlerdeki dev köyler" ile "hemşehri gettolarına" aşırı vurgu yapan yaklaşımlar, yoksulların ilişki ağları konusunda fazlaca efsane üretebiliyor.

Göç sürecinde, kente yerleşme ve tutunma sırasında "geleneksel ağa" veya benzeri bir yapıya ihtiyaç duyuluyor. Ayrıca, siyaset, din ve benzeri üst ilişkiler de hâlâ geleneksel ağın/feodal hiyerarşinin tepesini muhatap alma şeklinde bir zorlama yapıyor. Fakat, kentte oluşan feodal ilişki örgüsü, belki geleneği taklit ediyor ya da hazır zemini devralıyor olması, bunun bir yeniden ve farklı bir kuruluş olması gerçeğini değiştirmiyor. Bu yüzden hem doğuş şartları, hem de sonuçları açısından biçimsel özellikleri aynı

da olsa, köyde ve kentte kurulan feodal ağın ve ilişki örgüsünün aynı şey olduğunu, en azından tamamen aynı işlediğini söylemek imkânsız. Hele kentsel rantın alt sınıflarca da tüketilmesine imkân yaratan ilk dönem gecekondulaşma sonlanıp, kentsel rantın "tabana" yansıma kanalları tükendikçe ve ailenin geleneksel ekonomik-sosyal rol paylaşımı ciddi darbeler aldıkça, bu işleyiş daha da imkânsız hale geliyor.

Kente göçle –hatta eski geleneksel ilişki ağının kırda da kayboluşuyla– birlikte, keskin kültürel kopuş bazen şizofrenik bir algı üretebiliyor. Aslında bir çelişkiden çok, bir tür uyumlanma çabasını andıran bu algılama biçiminin bir örneğini Urfalı Ahmet'in (89) anlattıklarında izliyoruz: Mehmet; karısının çalışması konusunda "Burası doğu değil. Ben doğuyu doğuda bıraktım" derken, sözlerinin başlarında televizyona çıkmakla ilgili olarak söylediği "Bu batılıların hiçbir şey umrunda değil" cümlesini hatırlamıyor bile. Babası hawallık yapan ve kendisi de dört senedir mendil satan onbeş yaşındaki Serdar (136) ise, HADEP'i desteklediğini söylüyor ve en çok "Türkiye'nin yabancı Hıristiyan eline düşmesinden" korkuyor. Çünkü, doğu-batı, gelenek-modern ve köy-kent ayrımlarının çakışmaları ve çatışmaları her yeni durum için yeniden kurulmak zorunda. Dolayısıyla, bütün hayatı kavrayan bir kültürel duruşun ve bu duruşun ürettiği algı ve söylemin kurulabilme, sürdürülebilme zemini yok; o zaman da geriye refleksif bir seçim şansından fazlası kalmıyor.

Görüşmelerde, kentte tutunma aygıtı olarak hemşehriciliğin de hâlâ işlemekte olduğuna dair çok fazla veri ile karşılaşmamakla birlikte, zaman zaman yoksulların hemşehriciliği kendi dışlarındaki negatif bir ağ olarak varsaydıklarına da tanık olunuyor: Örneğin, eşi felç geçirdiği için çalışmayan sekiz çocuklu ve otuz yaşındaki Vartolu Sultan (29) Sivaslıların hep birbirini tuttuğuna ve o yüzden kendilerine pek yardım gelmediğine inanıyor. Ve "Her şeyi Sivaslılar ele geçirmiş zaten" diyor. Kayserili mevsimlik inşaat işçisi Asım (121) da, askerlik anılarını anlatırken "Kantinler hep doğulu kroların elindeydi.." diyerek kendi dışındaki ve kendi aleyhine bir ilişki-dayanışma ağı olduğuna dair imada bulunuyor.

Fakat, bu tür "yatay" önyargıların ve varsayımların bu araştırma sınırındaki "görüşmelerde" bir "düşmanlaştırma" sonucuna var-

dığını söylemek neredeyse imkânsız. Hatta çok daha sert olması beklenen etnik farklılıkların bile yoksulluk üzerinde aynılaştırıcı bir etkiyi düşündürdüğüne tanık olunabiliyor. Örneğin Ağrı'dan dokuz yıl önce İstanbul'a gelmiş olan Saciye (11) "Kürtlükle filan ilgisi yok fakirliğin. Kürtler var apartman yaptılar" diyor. Başka bir Kürt Diyarbakırlı Zeynep de (125) –en yakın arkadaşı Polatlılı, biri diğerinin de Bulgar göçmeni olduğunu belirttikten sonra– "Yoksullukla etnik kökenin bir alakası olmadığını" söylüyor. Ancak, yoksul mahallelerde özellikle çingenelerle ilgili katı dışlayıcı tutumun büyük ölçüde geçerliliğini sürdürdüğünü izlemek mümkün: Mesela kırkaltı yaşında ve kocasından ayrılmış olan Sevim (108), kendi mahallesinde oturan çingeneler için, "temiz de olsalar ben onlara gitmem" diyor, hatta onlarla görüşmenin bela getireceğine inanıyor.

Ayrımcılık, etnik gerilimler ve resmi söyleyişle "bölücülük" türü kavram ve içerikler, yoksulların dilinde özel bir biçim kazanmıyor. Hatta, bu konulara girmek zorunda kaldıklarında, resmi-hâkim söylemin en beylik örneklerini sıralayabiliyorlar. Bunun da çok basit bir sebebi var aslında; "onlar da herkes gibi sürdürdükleri hayattan bilgilenme güçlüğü çekiyorlar" ve bir şeyi herkes gibi söylemeye çalıştıklarında –ki bu, ideolojik taarruzun yoğun olduğu alanlarda ortaya çıkıyor– kolayca devralınan kanaatleri sıralıyorlar.

Kente gelişin ve gelmiş yoksullar için kentte olmanın/kalmanın en belirleyici yönünün, giderek kendini tarifîten vazgeçip "diğerlerinin" onlar için ürettiği tarifi kabul etmek anlamına geldiği söylenebilir. Bu da, ister kente gelinen, isterse kentte içinde bulunulan kültürel atmosferden hızlı bir kopuş demek. Bu yüzden, kent yoksulları artık kendilerini kendi atmosferlerinin dışında hissediyorlar; hatta bu hissediş neredeyse "havasız kalmak" gibi zorlu bir varoluş yaratıyor. Yoksullar için, kente geliş ve kentteki yoksul mahallerinde yığılma, geçmişte olduğu gibi iktisadi, sosyal, kültürel ve hatta siyasi olarak "merkeze taşınma" gayreti ve sonucu üretmeyip; tam tersi daha da "çevreye" savuran bir süreci işletiyor. Bunun kaçınılmaz sonucu, en fazlası öznesiz bir itiraz, belki biraz da içe dönük bir öfke olarak karşımıza çıkıyor.

Siyasi temsiller meselesi

Yukarıda özetlemeye çalışılan "yoksul kimliği" ve daha önemlisi zenginlik-yoksulluk algısı, yoksulların siyasi-sosyal temsil konusundaki tavır veya "tavırsızlıklarını" da büyük ölçüde belirliyor. Hatta, siyasi temsil kanallarının, ideolojik tahakküm mekanizmalarının ve genel siyasi kanaat odaklarının yoksullara nüfuz imkânlarını bile etkiliyor. Çok genel bir kabulle, mutlak yoksulluk ve açlık sınırındaki yığınların siyaseten kolay yönlendirilebileceği, savrulabileceği beklenir/söylenir. Dünyada bunun pek çok örneği de yaşanmış ve yaşanmaktadır. Fakat, bu araştırmanın örnekleminde karşımıza çıkan mutlak yoksulluk ve açlık sınırındaki ve daha önemlisi çaresizlik döngüsüne girmiş kalabalıkların "sürüklenemeyecek" kadar takatsiz kaldığını görüyoruz. Elbette bunu, Türkiye'de toplumsal dinamiklerin işleme ve eyleme biçiminin yarattığı engelleri de hesaba katarak söylemek gerek.

Genel olarak tüm siyasi temsil biçimleri için geçerli olan bu hal, milliyetçilik için de aynen geçerli. Hemen her sosyal kategori için Türkiye'de fazlasıyla geçerli olan "arada", "eşikte" ve "yer değiştirmeye müsait bir alanda" durma/bekleme hali, yoksullar için daha belirleyici olan bir "dışarda kalma" haliyle tezahür ediyor. Türkiye'de doğrudan iktidarla –hatta özel olarak devletle– bağlantı alanı olarak işleyen siyaset, sistem boşluklarından elverişli imkân devşirme becerisi ölçüsünde pozitif bir işlev kazanabiliyor. Dolayısıyla, sistem boşlukları veya siyaset aygıtına dahil olma gücü ve yeteneği olmayan, daha da önemlisi böyle bir girişimden sonuç alacağına ilişkin inancı bulunmayan yoksullar için, iktidarla ilişki "en uzak noktaya çekilmek" biçiminde yaşanıyor. Bu nedenle, güçlü dinsellikle bağ kurularak, "tevekkül" inancının yoksulluk durumunu yatıştırdığına ilişkin yaygın kanaatin; "dinsel kaynaklı tevekkül" ifadelerindeki "uzağa kaçma" içeriğini gözden kaçırıyor olmasına dikkat çekmek gerekir. Yani, dinselliğin ne kadar "kabullenme" ürettiği ile "kabullenmenin" meşrulaştırılmasında dinselliğin ne ölçüde "kullanıldığı" arasındaki yorum açısı önemli bir nokta olarak duruyor.

Siyasi-ideolojik temsil kanalı olarak milliyetçiliğin yoksullardaki karşılığına baktığımızda, bu araştırmanın örneklemini oluş-

turan mutlak yoksulluk sınırındaki insanlarda güçlü bir milliyetçi refleksin ve daha önemlisi bir tepki potansiyelinin görülmediğini peşin olarak söylemek gerek. Birçok alanda farklar, "uzak durmalar" hatta gerilimler olsa da, etnik toplulukların bile yatay ilişki düzleminde birbirlerini "ötekileştiren", "düşmanlaştıran" ve daha önemlisi mevcut durumun sorumlusu gibi gören bir yaklaşım içinde olmadıkları anlaşılıyor.

Milliyetçiliğin yoksullarla temas alanı

Yazının daha önceki bölümlerinde miliyetçiliğin yoksullukla ilişkilenme biçimlerine değinmiş ve milliyetçiliğin, yalnızlık-çaresizlik hissini yumuşatan kurgusal bir kalabalık üretmede ve yoksulluktan doğan tepkiselliği –hatta saldırganlığı– yansıtma pratiği yaratmada etkili olabildiğini işaret etmiştik. Ancak, yine Türkiye örneğinde milliyetçi ideolojinin bu ülke koşullarındaki özgün biçimlenişine dikkat çekerek, bu siyasi çizginin ağırlıklı olarak taşra merkezli ve alt-orta sınıfların desteğini celbettiğini belirtmiştik. Bu araştırma sonuçları da bir kez daha ortaya koyuyor ki, milliyetçilik asıl olarak yoksulluk tehdidi altındaki alt-orta sınıflar üzerinde etkili... Mutlak yoksulluk sınırına inildikçe – ve özellikle de büyük kentlerde– milliyetçi refleksler ve milliyetçilikle kurulan ilişki önemsizleşiyor, en azından bağlam değiştiriyor. Yoksulların milliyetçilikle ideolojik olarak eklemlenmesi orta sınıfların üzerlerindeki kanaat etkisiyle doğrudan ilişkili, taşrada bu etkinin çok daha belirleyici olduğunu söylemek mümkün. Ancak, yine de milliyetçiliğin yoksullarla doğrudan temas etmediğini, etse bile bu temasın milliyetçilik üzerinden olmadığını söylemek çok yanlış olmaz.

1990'ların ikinci yarısında Türkiye'nin taşrasındaki çeşitli merkezlerinde Kürt göçü dolayısıyla meydana gelen gerilimler ve hatta kalkışmalarda, belirleyici ve sürükleyici kitle orta ve üst-orta kesimlerdi. Bu gelişmenin büyük kentlere sirayet etmemesinde, orta ve üst-orta kesimlerin kitlesel bir içerik kazanabilecek organik ilişki ağlarının mevcut olmaması kadar; böyle bir gerilimin temas alanında yer alan yoksul kentlilerin bu tepkiyle bir bağ kuramaması da etkili oldu. Yapılan bu çalışmada da, böy-

le bir gerilimin ve bu gerilimin ürettiği bir tepkinin pek olmadığı ortaya çıkıyor.

Milliyetçiliğin yoksullar üzerindeki ideolojik belirleyiciliği, diğer kesimlerle kıyaslandığında daha zayıf gibi duruyor. Yoksulların anlatılarındaki milliyetçi-ideolojik içerik de çoğu zaman, "yoksulluk durumunun" kendi pratiğinden beslenmiyor. Örneğin, Türk milliyetçiliğinin "eskinin ihyası" hedefli nostaljik yaklaşımı, 15 yaşındaki Mert (145) okulda tarih dersine yatkınlığını anlatırken ortaya çıkıyor: "Rönesans'ta neler yapılmış mesela onları sevmem. Kimse sevmez. Onları değil de, onlara karşı neden Osmanlı girmiş savaşa, onun gibi şeyleri severim"... Yozgatlı inşaat işçisi Mahmut (152) ise, reaksiyoner milliyetçiliğin "dış düşman" algısını, bilinen ve öğrenilmiş komplo kalıplarıyla tekrar ediyor: "Biz ABD'ye bağlıyız... Tam ayağa kalkacağımız zaman bize otur diyor... Bizim bilim adamlarımızı çaldılar ve şimdi bizi bir düğmeyle yok edecek teknoloji elde ettiler".

Eşinden boşandıktan sonra, işsiz kalan ve çocuklarından birini yetiştirme yurduna bırakan ve ümitsizliğini ifade eden kırkaltı yaşındaki Tokatlı Mehmet (149) ise, bütün bu ezilmişliğin altında; "Devletten bir şey beklemiyoruz, biz bir şey verebilirsek ne mutlu" diyor. İlk bakışta "şaşırtıcı" gelen bu duruş, aslında "durabilme yöntemi" olarak bakıldığında o kadar da şaşırtıcı değil.. Çünkü, aynı insan konuşmanın ilerleyen bölümlerinde "politika alanının" sınırında "Beni fazla konuşturmayın işte" diye kestiriveriyor. Sadece, "çözüm" cümlesi olarak "Türkiye'nin dışarıyı beslememesi lazım. Yabancıyı içine almaması lazım" sınırında duruyor.

Milliyetçi ideoloji ve daha ileri giderek milliyetçi ideolojik örgütlülük içinde herhangi bir nedenle politikleşmiş olanların "devlet algısı", hatta "özdeşliği" konusundaki problemli tavrını daha önce "Türkiye örneği" bölümünde aktarmıştık. Tokatlı Mehmet örneğinde, yoksulluk ve yoksunluk durumunun ürettiği tepkinin "yukarıya" veya doğrudan "iktidara" ve "devlete" yansıtılması önündeki ideolojik zorluğu görüyoruz. Milliyetçi ideologlar ve miliyetçi siyasi organizasyonların yöneticilerinin de sıklıkla, yoksulluk durumunun dışa vurulmasını engelleyen "gururlu millet", "milli seciye" ve hatta "devletine bağlı sorumlu vatandaş" gibi gerekçelere müracaat ettiğine tanık olunuyor.

Fakat, kendisini politik olarak angaje bir milliyetçi, hatta alt kademe bir lider olarak tanımlayan onsekiz yaşındaki Hasan (143), sokaklara dökülüp hak aramak konusunda diğer siyasi çizgilere özendiğini söylemekten çekinmiyor ve "Sağcı hakkını aramıyor abi" diyor.

Sadece milliyetçiliğe has olmayan bir noktayı daha işaret etmek gerekiyor; yoksul insanlar, yoksulluktan bağımsız veya yoksulluk durumuyla doğrudan ilgisi olmayan ve çoğu zaman raslantısal ya da başka dinamiklerin etkisiyle politikleşince, kendilerini mutlak yoksulluk alanı dışında farzetmeye başlayabiliyorlar. Daha doğru bir deyişle, herhangi bir düzeyde sosyal-siyasal alana çıkılınca ve eğer bu çıkışta bir dışlanma ile yüzyüze kalınmamışsa yoksulluk döngüsünün rutini bozuluyor ve içe kapanan sarmal süreç kesintiye uğrayabiliyor. Fakat, bu cümleye hemen şunu ilave etmek gerekir ki; bu raslantısal etkinin "rastlama" sıklığı giderek azalıyor.

Yoksulların anlatılarındaki "milliyetçi söylem" esintileri, çoğunlukla siyasi olarak milliyetçi bir organizasyona angaje olmuş kişilerden veya sempatizanlardan geldi. Fakat, anlatıların geneline bakıldığında, yoksulluk durumunun sert bir milliyetçi tepki ürettiği, hatta esmekte olan milliyetçi rüzgârdan "diğer" kesimlerden daha fazla etkilendiği bir tablonun sözkonusu olmadığı rahatlıkla görülüyor. Milliyetçi partilerin veya milliyetçi söylemle ilişki arayan siyasi organizasyonların yoksulluk durumuna dair söyledikleri veya bu durumla ilişkilendirmek üzere dolaşıma soktukları propaganda materyalinin yoksullara ulaştığı ya da yoksullarca tüketildiğine dair fazlaca veriye rastlanmıyor. Hatta, ilişkiyi kendiliğinden kurduğu/kuracağı varsayılan reflekslerin bile önemli ölçüde zayıfladığı görülüyor.

Siyasi yandaşlık veya "uyma" davranışı

"Halk öyle istiyorsa biz de katılalım dedik..." Otuzaltı yaşındaki Yozgatlı Erkan'ın (113) son seçimlerde verdiği oyun (MHP) gerekçesini anlatırken kurduğu bu cümle; Türkiye'de seçmen davranışları üzerinde çok etkili olan bir duruma, "uyma" davranışına işaret ediyor. Yoksullarla sınırlı olmayan ve her kesimden Türki-

ye seçmeni için gözlemlenebilen bu davranış; bir taraftan "oyum boşa gitmesin" anlayışı ile ilişkilenirken, bir taraftan da genel eğilim kalabalığı ile yakınlık –dolayısıyla güvenlik– ihtiyacıyla buluşuyor, belki biraz da kanat oluşturma hazırcılığı bu toplama eklenebilir. Elbette bunları çerçeveleyen, "siyaset ve siyasetle ilişki geleneği"ni de hesaba katmak gerek... Bu durum, kimi zaman popüler bir aşağılama ifadesi olarak kullanılan "koyun gibi millet" açıklamasından fazlasını hakeden "bir "uyma davranışı" olarak karşımıza çıkıyor.

"Uyma davranışı" konusunda yoksulların da, Türkiye seçmeninin bu "özgün" karakteri dışında olmadığı, hatta ağır bir "dışarıda bırakılmışlık" hissi nedeniyle bu karakteri fazlasıyla abartmaya meyyal olduğu söylenebilir. Ortalama seçmen için bu davranışın, siyasetle kurulan ilişki bakımından "rasyonel" bir gerekçesi olduğu muhakkak: Daha önce de değindiğimiz gibi; Türkiye'de siyaset, politik mekanizmaya ve iktidar sürecine politik olmayan kanallar, daha çok da "boşluklar" aracılığıyla "sızma" biçiminde kurumlaştığı, siyaset "müdahale" değil "dahil olma" ya da "ilişkilenme" şeklinde algılandığı için, "genel eğilim" veya "akıntı" yönündeki bir katılım, "sızma" imkânlarını artırıcı bir avantaj üretebilir, en azından böyle bir beklentiyi canlandırabilir. Fakat, kendilerini politik olarak da "dışlanmış" hisseden yoksullar açısından böylesi bir rasyonalitenin varlığını düşünmek için fazla neden yok. Çünkü, siyaset aracılığıyla "dahil olma" imkânları, sürdürülebilir bir "ilişki" ile mümkün ve yoksulların çoğu "sürdürülen" bir ilişki bir yana çoğu zaman bir "temas" kanalından bile yoksun. Dolayısıyla, yoksullar/yoksunlar için "uyma", biraz da irrasyonel bir içeriği olan "tutunma" çabası olarak tanımlanabilir. Türkiye'de hâlâ çok yüksek seyreden "seçimlere katılım oranı" da, oy verme mecburiyetinden çok bununla ilişkili gibi görünüyor.

"Tutunma ideolojileri" olarak öne çıkan dinsellikle veya milliyetçilikle bağlantılı siyasi organizasyonların, "tutunma" ve "uyma" davranışlarına elverişli bir söylem inşa edebilmeleri, otantik temsil avantajları ve temas alanlarının genişliği gibi özellikler nedeniyle, kalabalıklarla buluşması daha kolay oluyor. Geçmişte, kentlerdeki yoksul mahallelerin Refah-Fazilet Partisi için oy depoları olduğu efsanesinin arkasında da böyle bir gerekçe yatıyor ola-

bilir. MHP'nin de 1999 seçimlerinde yoksul köylülerin büyük desteğini arkasına almış olmasında aynı gerekçenin izlerini bulmak mümkün.

Taraftarlık ve mensubiyetin raslantısallığı

Ankara'daki yoksul bir ailenin iki çocuğu Deniz ve Tolga'nın siyasi eğilimleri hakkında anlattıkları öykü, aslında genel bir tablonun mikro örneği gibi. Onsekiz yaşındaki Derya (129), okulda önce MHP'ye sempati duyan arkadaşları olduğunu ve onlarla benzer bir yakınlığı paylaştığını anlatıyor. Sonra, Derya'nın "solcu" olduğunu söylediği yeni arkadaşları olmuş ama kendisi "solculuğun" tam olarak ne olduğunu bilemediğini ve arkadaşlarının da bildiğini pek sanmadığını söylüyor. Sadece, "özgürlük"le bir ilişkisi olduğu düşünüyor. Şarkıcı Tarkan'a ve Devlet Bakanı Kemal Derviş'e hayran ve ilk seçimde DSP'ye oy vereceğini söylüyor. Kardeşi 14 yaşındaki Kaan ise, MHP'li. Neden MHP'yi sevdiğini anlatırken, "Kurdunu seviyorum" diyor. Bu tercihi belki de biraz ablasıyla arasındaki gerilimle ilgili gibi duruyor.

Siyasi tavır geliştirirken aile ve çevrede oluşan gerilim potansiyelinin siyasi davranışlara ve daha çok da taraftarlığı etkilediğinin bir başka örneğini de, Kayserili bir inşaat işçisi Asım'ın (121) anlattıklarında görüyoruz: Ailesinin, amcalarının ezelden beri CHP'ye yakınlık duyduğunu anlatıyor. "Onlar sola gider, ben sola gitmem abi... Babamı eski devirde onlar Ecevit'e kadar çekmişler... Her kabilede, her şeyde baş olur, ağa olur... Onlar azcık okumuş muhtarlık falan yapmış... Onları götürmüş ama bizi götürememiş. Bu yüzden aramız açıldı yani... Bizim aramız iyi değil abi... Vakit geldi siyasi yönden amcalarımla dövüştüm yani. Ben aileme vasiyet yaptım, ben ölürsem sola oy vermeyin dedim... Bu partiye biz gönül verdik, bu parti çok ileri giden bir parti... Müslümanlarla alakası olan bir parti... "

Türkiye'de siyasi reflekslerin ve oy davranışlarının sınıfsal karakterinin neredeyse yok denecek kadar zayıf olduğu, siyasi yandaşlığın yakın çevre ve "ilk temas" gibi rastlantısal süreçlere fazlasıyla bağlı olduğu bilinen bir gerçek. Yoksul insanlar –özellikle de gençler– için, "yeni çevre" ve "değişen sosyal şartlar" gibi de-

ğişkenlerin son derece sınırlı oluşu, bu rastlantısallığı kalıcılaştıran bir işlev görüyor. Ayrıca, siyasi taraftarlık, giderek de mensubiyetin kültürel referanslarla tahkim edilerek pek de politik olmayan bir kimlik içeriği kazanmasıyla, parti bazında olmasa bile siyasi yelpaze seçimi açısından "kalıcı" bir tercih haline geldiği söylenebilir. Türkiye'de sosyo-ekonomik ciddi travmalara/kaymalara, sınıfsal erozyonlara ve hızlı sosyal değişime rağmen, kanat tercihleri arasındaki dengenin yaklaşık 30-35 senedir değişmiyor olmasının nedeni belki buraya bakılarak daha kolay anlaşılabilir.

Örgütsel bağların ve siyasi seçimlerin raslantısallığının yazları lokantalarda çalışan Ömer'in (148) ifade ettiği türden "kendini rahat hissetmek" ve bu mensubiyetin "ileride yardımı olabileceği" fikri gibi "rasyonel" istisnalarının azınlıkta kaldığını belirtmek gerek. Aynı şekilde, politikleşmenin, bir örgütsel bağ kurmanın "zarar" getireceği, hele bunu deklare etmenin hiç hayırlı olmayacağı konusundaki inancın da yoksullar arasında epey yaygın olduğu izleniyor.

Bu araştırma çerçevesinde yapılan görüşmelerde, yoksulların bizzat yoksulluk durumundan beslenen siyasi bir tavır konusunda göstermedikleri homojenliği aile içindeki siyasi sempati dağılımında da görmüyoruz. Hatta yoksullarda aile içi "siyasi çeşitlilik" diğer sosyal kategorilerle karşılaştırıldığında çok daha geniş gibi görünüyor. Örneğin, sola yatkınlık gösterdiğini söyleyen bir kadın, kocasının Faziletli olduğunu belirtiyor ve duvarda asılı üç hilalli bayrağı da çocukların getirip astığını ifade ediyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi, siyasi katılım ve tavır konusunda –oy verme hariç tutulursa– genel bir ilgisizliğin ve daha önemlisi "kendi dışlarında gelişmekte olan bir olay" bakışının özellikle "aile büyüklerinde" son derece baskın olduğunu tekrar etmek gerek... "Kimseden fayda yok" cümlesiyle özetlenen yaygın "siyasi eleştirinin" ardında, bir tür "uzak durma" hali hemen göze çarpıyor. Ebeveynlerin "siyasi kanaat" açıklamakta, en azından toplum önünde böyle bir kimlikle tanınmaktan daha fazla çekindikleri, gençlerin ise bu konuda daha atak görünmekle birlikte politize olmaktan çok sembolik bir sempati çevresi tarif ettikleri izleniyor.

Özel olarak "miliyetçilik" ve milliyetçi söyleme sahip siyasi organizasyonlarla ilişkide de, belirleyici olanın "milliyetçi ideolo-

ji-söylem" değil, içinde bulunulan "kültür çevresi" olduğu ortaya çıkıyor. Bu, kimi zaman şehre göç edilen bölgenin karakteri, kimi zaman da kentte yerleşilen mahallenin özellikleri şeklinde; bazen "otantik temsille", bazen de –özellikle gençler için– kolay dahil olunabilir bir kimlik sunumuyla kendisini ifade ediyor. Bu bağlamda, –bu araştırma çerçevesinde– yoksulların milliyetçilikle kurduğu ilişkinin "milliyetçi ideoloji" ile bağının hayli zayıf olduğu söylenebilir.

Sonuç

Daha önce de belirttiğimiz gibi, yoksulların yoksulluk durumundan hareketle siyasi temsil biçimleriyle kurdukları ilişkisizlik veya ilişki zayıflığı, fazlasıyla milliyetçilik için de geçerli. Yoksulların, milliyetçi söylemle "dilde aynılık" temelindeki ilişki ise, yoksulların bu hâkim dil ve söylemin bu kesimler üzerinde mutlak bir hegemonik bağ oluşturduğu anlamına gelmiyor. Tam tersi: bu durum, ayrı bir dil veya sistemli bir söylem reddini oluşturmayı gerekli kılmayan bir ilişki zayıflığının ürünü. Daha doğru bir söyleyişle, zaman zaman karşımıza çıkan bu "dil benzerliği" bir ideolojik içselleştirmenin veya kendini ifadenin sonucu değil.

Bu araştırmanın örneklemi çerçevesinde, yazının başlarında özetlediğimiz milliyetçilik-yoksulluk ilişkisinin beklenen veya öngörülen biçimde gerçekleşmemesi hem yoksulluk durumunun ürettiği sosyal-siyasal algıyla, hem de Türkiye'deki siyasal temsil süreçlerinin işleyiş biçimiyle ilgili "özgünlükleri" olduğu muhakkak. Dolayısıyla, tıpkı bu sertlikte bir yoksulluğun herhangi bir tepki potansiyelini açığa çıkartmıyor olması gibi, milliyetçiliğin becerikli olduğu sürükleme imkânı da doğmuyor. Yoksulluk durumunu tarifte en çok karşılaşılan "kafam almıyor" sözünde, yoksul öznenin kendisini, bu durum dolayısıyla kurulmuş veya kopmuş bütün ilişkileri anlatan bir içerik mevcut. Bütün diğer siyasal –ve belki de kültürel– temsil biçimlerinde görüldüğü gibi, milliyetçilikle de ilişkide, bu mesafelenişin önemli bir etkisi var. Buna rağmen, çok kabaca yoksulların milliyetçilikle daha çok seçmen bazında ilişkilenişinde üç biçimden sözedilebilir. Birincisi, daha önce değindiğimiz "uyma davranışı", yani siyasi tercihleri genel

havadan koklama yaklaşımı. İkincisi, neredeyse tamamen kültürel referanslara dayalı olarak gelişen bir "otantik temsil" beklentisi. Üçüncü olarak, çoğunluğu rastlantısal siyasi angajmanların ürettiği "alt-kültür" etmenleri. Daha önce değindiğimiz gibi, söylem paralelliklerinin ise yoksulluk durumuyla doğrudan bağını kurmak son derece zor görünüyor.

Bu sözünü ettiğimiz ilişkisizlik biçimi, mutlak yoksulluk sınırındaki kent mâdunları için büyük ölçüde geçerli. Ancak, özellikle son yıllarda "tarım politikası" ve "kamu sektörü" değişimi ekseninde oluşan/oluşacak tansiyonun alt-orta sınıflar üzerinde yarattığı/yaratacağı tansiyonun içinden üreyecek milliyetçi ajitasyonun nasıl sonuçlar yaratacağını kestirmek güç. Fakat, bu noktada da etkilenecek kesimlerin "kaybedecek bir şeyi" olanlar olacağı açık.

YOKSULLUK VE DİNSELLİK

AHMET ÇİĞDEM

Giriş

Yoksulluğun Türkiye'deki kentsel toplumsal ve kültürel formasyonuna ilişkin elinizdeki araştırmanın temel soru(n)larından bir tanesi, dinsellik ve yoksulluk arasındaki ilişkinin nasıl ve hangi düzeylerde kurulabileceğiydi. Bu amaçla yoksulluk ve dinsellik kavramları etrafında şekillenen değer, kurum ve pratiklerin oluşturduğu karmaşanın nedenselliğine yönelmek yerine, dinin yoksullar tarafından nasıl algılandığına ve bu algılamanın hangi biçimlerde dile getirildiğine bakmanın daha yararlı olacağını düşünüyoruz. Türkiye'de dinin kentlerdeki örgütlü (tarikatlar, vakıflar, dernekler, siyasal partiler) kesiminde yoksulluğun hangi düzeylerde yorumlandığı ve yorumların pratikte nelere yol açtığı; bu örgütlü kesimlerin yoksullar açısından temsil sorununu nasıl değerlendirdikleri bu ilgilenimin başka bir boyutunu oluşturacaktır. Bir başka dikkat noktası, yoksulların kendi durumlarına ilişkin tasvirlerinin hangi dinsel ve politik ögeleri içerdiğiyle ilgilidir. Yoksulların kendi yoksulluk hikâyelerini kurmalarında açığa çıkan dinsel ve politik motiflerin izlerini sürmek ve bunların sahici bir dinsellik yaşantısına karşılık gelip gelmediğine bakmak bu açıdan bilgilendirici olacaktır.

1995 yılında Konya'da kurulan, İstanbul, Kocaeli ve Gebze'deki şubeleriyle "deprem-sonrası"nda önemli faaliyetler gerçekleş-

tiren "Şefkat Kapısı" Şefkat-Der'in (Kimsesizleri Güçsüzleri Barınmasızları Açları ve Zor Durumdakileri Koruma Derneği) faaliyetlerinin anlatıldığı bir broşürde yer alan ve sokakta yanyana yatan bir insan ve bir köpek resminin altına, köpeğin daha şanslı olduğu, çünkü en azından kendisini soğuktan koruyacak bir kürkünün olduğu belirtiliyor. Aynı broşürde zihinsel özürlü iki çocuğun bir ağaca bağlı olarak yaşadığını gösteren bir resim de var. Ayrıca derme çatma bir barakada yaşayan ve donarak ölen bir "yurttaşın" resmi de. Türkiye toplumu çeşitli kentlerde belediyeler ve özel kişiler ve kuruluşlar tarafından yapılan gıda yardımları sırasında ortaya çıkan küçük kıyamet tablolarından bu tür manzaralara alışık olsa bile, "yoksulluk" kavramı üzerinde yürütülecek en küçük tartışmayı bile açık horgörüsüyle boğmaya kalkışan hegemonik tutumun üzerini kapamaya çalıştığı bu gerçekliğin, toplumsal olarak nasıl kurulduğu ve bu gerçekliğe maruz kalan insanların onu nasıl algıladıkları sorusu sadece sosyal bilimler pratiği açısından değil aynı zamanda Türkiye politikası açısından anlamlı ve işlevsel bir sorudur. Çünkü sorunun boyutları,[1] kamusal ilgiye sunulduğundan ve bir sorun olarak kabul edildiğinden daha büyüktür ve giderek derinleşmektedir. Bunun yanısıra 90'lı yılların başından bu yana, önceki yılların göreli tüketim tatminine her nasılsa yönelmiş kitlelerin durumlarının bozulması ve Türkiye'de gelir dağılımının giderek kötüleşmesi sonucunda, bu araştırma sırasında sık sık "lükse alışıldığından zora gelememek" biçiminde dile getirilen özgül bir soruna da yol açmıştır. Bu sorunun orta sınıflara yönelik olarak da tahrip edici bir etkisinin olduğu açıktır. Nitekim İslâmî kesimde hayır-hasenat işle-

1 TÜSİAD, DPT ve tekil araştırmacılar tarafından yapılan araştırmalar bu durumu belgelemektedir. TÜSİAD araştırması, 1994-2000 yılları arasında "Türkiye'de gelir dağımılımı eşitsizliğinin daha arttığı" sonucuna varılmaktadır (2000: 165). Dansuk (1997) ve Dumanlı (1996) Türkiye'de yoksulluğun yapısal nedenlere bağlı olduğunu, bu yapısal nedenler aşılmaksızın yoksulluğun sadece bir iktisadî sorun olarak değil, aynı zamanda bir "toplumsal" sorun olarak varlığını sürdüreceğini vurgulamaktadırlar. Şenses (2001), Türkiye'de yoksulluğun globalizasyon süreçleri sonucunda daha da derinleşmesi olgusunu öne çıkarmaktadır. Işık ve Pınarcıoğlu (2001), İstanbul/Sultanbeyli üzerine yaptıkları araştırmada, Türkiye'de "nöbetleşe yoksulluk" diye bilinen sürecin sonuna gelindiğini, yoksulluğun özellikle kentsel yoksulluğun giderek yapısal/kurumsal bir boyut kazandığını belirtmektedirler.

riyle ilgilenen dernek ve vakıf yöneticileri, "son yıllarda" gönüllü yardımlar konusunda nicel ve nicel önemli azalmalar ve aksamalar olduğunu, ekonomik krizlerin insanları başkalarını düşünmekten alıkoyduğunu belirtmektedirler. Aslına bakılırsa, "yoksul" olarak tanımlanabilecek özne, ve "yoksullar" olarak tanımlanabilecek kitlenin yakın dönem tarihinin, "gösterişçi tüketim kalıplarına" bakılarak parlak bir biçimde geçtiği şeklindeki izlenimin yanıltıcı olduğu, son 20 yıldaki Özal liberalizasyonundan ve kapitalist pazarın yayılımından çok etkilenmedikleri, yâni göreli olarak yoksul olarak kalmaya ve yoksulluk içinde yaşamaya devam ettikleri, dolayısıyla bu süreçlere bağlı ideolojik ve siyasî söylemlere mesafeli davrandıkları ya da ancak araçsallaştırabildikleri ölçüde ilgilendikleri söylenebilir. Nitekim Refah Partisi'nin Recep Tayyip Erdoğan'la birlikte "İstanbul varoşları"nda kazandığı başarının, RP ve Erdoğan'a mı yoksa o varoşlarda yaşayanların "hayatta kalma", yahut görünür ve gelecek bir iktidarla başetme/oynama[2] ve böylece kâr devşirme taktiklerine mi ait olduğu tartışmalı bir konu olagelmiştir. Dahası, bütün bu süreçte İslâmcı söylemin "varoşlara nüfûz etmesi" değildir dile getirilen. Türk siyasal hayatının en sürekli ve başat söylemlerinden birisi olarak popülizmin, RP ve ardılları tarafından işlevsel kullanımıdır.

Yoksulluk kavramı, sosyal bilimlerdeki diğer bütün ara-kavramlar gibi sorunlu bir kavramdır ve sosyolojik düşünce tarihine bakıldığında, Simmel hariç,[3] ancak dolaylı ve ikincil bir ilgilenimin nesnesi olarak varolabilmiştir. Simmel, toplumsal bir bakış açısından, bireyin toplumsal çevrenin bir ürünü olduğunu ve yok-

2 Devletle, kurumlarla ve iktidarla başetme, birlikte ve bunlara rağmen yaşama "zanaatı" konusunda Necmi Erdoğan'ın "Yok-sanma" başlıklı yazısına müracaat etmek gereklidir.

3 Simmel'in sosyolojiyi, toplumsalın yayıldığı mikro alanların analizine hasreden yaklaşımının yoksulluk araştırmalarında öğreteceği pek çok şey olduğu açıktır. Yoksulluk, eğer bir toplumsal kurum olarak ele alınabilirse, bu kurumda kültürel, ekonomik ve ahlâkî etmenler yoksullar tarafından algılandığı ve etkileşildiği biçimde yer alacaklardır. Dolayısıyla yoksulluk kavramı üzerine bir bakış, zorunlu olarak çok boyutlu bir çabayı gerektirecektir. Simmel'in vurgusuyla, yoksulluk sadece maddî kaynaklardan ve toplumun maddî zenginliğinden mahrum kalmak olarak değerlendirilemeyecektir. Yoksulluğun toplumun kültürel ve toplumsal sermayesinden ve birikiminden mahrum kalma durumunda, "aidiyet" ve "kimlik" sorunlarının derinleşmesinin yoksulluk şartlarını daha da ağırlaştıracağı açıktır.

sulun, yoksulluk durumunun kendisi dışında bulunan insanlara moral yükümlülükler getirdiğini, toplumsal denklemin bozulmasından dolayı daha fazla hak ve talep isteğini meşru kıldığını söylemektedir. Simmel'e göre, yoksulluk verili bir durum olduğunda değil, vargılarına bakıldığında, yâni bir sonuç olarak sosyolojik bir anlam kazanır. Bu nedenle yoksulluğu, salt bir maddî sefalet olarak değerlendirmemek gerekir. Yoksulluğun bu biçimde ele alınması, yoksulluğun varoluşuna ve algılanmasına ilişkin özelliklerin de kaybolmasına yol açabilir (Simmel, 1993: 24-57).

Hobsbawm, yoksulluğun üç anlamı olduğu kanısındadır: toplumsal yoksulluk, sefalet ve moral yoksulluk (1969: 398).[4] Toplumsal yoksulluk, yoksulluğun sadece iktisadî ölçütlerle değil, aynı zamanda bağımlılık, sömürü ve aşağılık hissine bağlı olarak varolduğuna işaret eder. Bu düzeyde yoksulluk, göreli olarak tanımlanabilir; çünkü burada yoksulluk, iktisadî girdiye rağmen varolur. Sefalet ise, verili bir toplumda minimal yaşama standartlarının altında bulunma ve böylece başkalarının yardımına bağımlı kalma durumudur. Moral yoksulluk, toplumsal yoksulluk ve sefaletin bir sonucu olarak varolur ve "toplumun ya da onun altgruplarının ve kurumlarının değer sisteminde yoksulluğun yerini tanımlamaktadır."[5] Kapitalizmle ve endüstriyel top-

4 *Poverty* kelimesini yoksullukla karşıladığımızda, *pauperism*'i fakirlikle karşıladığımızda Türkçede pek yerleşik olmayan bir ayrıma müracaat etmiş oluyoruz. Yoksulluk ve fakirlik kavramları arasında başka tür bir farklılıktan söz edebiliriz: bu da yoksulluğun şiddetiyle ve ona ilişkin tepkiyle ilgili gözükmektedir. Yoksulluk, yoksulluk şartlarının ve yoksulluk durumunun "resmileştirilmesi" ve "anlatılanmasını" kolaylaştıran bir kavramdır; fâkirlik, eğer bu kavrama bir mistik anlam yüklenilmemişse, her zaman daha şiddetli bir içerleneyi ve gerilimi gösterir. Daha yüzeysel bir ayrım, yoksulluğun daha seküler, fâkirliğin ise daha dinsel bir yoksulluk anlatısına izin verdiği şeklinde yapılabilir. Tabiatıyla, bunların, sadece "kişisel" yorumlar olduğunu eklemeliyim.

5 Moral yoksulluk kavramı hem yoksulların kendilerine yönelik algılarını hem de dışardan yoksullara yönelik olarak değerlendirmelerin anlaşılmasında işlevsel bir kavram olacaktır. Ek olarak, Türkiye'deki varlıklarını, televizyon ekranlarında kendilerine bahşedilen üç-dört görüntüye borçlu olan azımsanamayacak bir kitlenin, dış dünyayla ilişkisini nasıl kurduğunu anlamamıza da yardım edecektir. Yoksulların, kendileri dışındaki bir dünyaya ilişkin tasavvurlarının neden güdük kaldığı, en hegemonik olduğu düşünülen bir söylemin bile onlara ulaşmakta neden başarısız kaldığını, yoksulların "kavramsallaştırma" ve "konuşma" becerilerinin neden kifayetsiz kaldığını bu kavramın sunacağı imkânlarla analiz edebiliriz. Buna yoksulların, dışlarındaki bir gerçeklik olarak din de dahildir.

lumla birlikte, yoksulluk kavramının radikal bir biçimde değişmesi, yoksulluğun kökenlerine ilişkin bir farklılaşmayı göstermektedir. Klasik sosyolojik gelenekte, yoksulluk genel olarak sefalet biçiminde anlaşılmaktadır. Marx ve Engels'in İngiliz işçi sınıfı üzerine gözlemleri, sadece türsel varoluşlarını şansla sürdüren bir katmanın varlığını haber verir. Karşı kutupta, yoksulluğu bir sosyal politika nesnesi olarak gören Alman sağ-kanat muhafazakârlığını buluruz. Treitschke, bütün toplumsal sorunların sadece hukuksal ve siyasal sorunlar olduğunu ve bu cümleden olmak üzere, işçi sorununun bir polis sorunu olduğunu söyler (Lukacs, 1980: 589). Bugün yoksullara yönelik aşağılayıcı bakışın bu çizgide düşündüğünü belirtmek mümkündür. Sorunu sadece iktisadî terimlere sıkıştırmak, yoksulluğu üreten şartlara yönelmesi gereken eleştirel bakışın, yoksulluk durumunun sonuçlarına, kimi zaman ahlâkçı bir etiketle birlikte yönelmesi bu zihniyetin sürdüğünü göstermektedir.

Yoksulluk kavramının izdüşümlerini sürebilmek açısından sadece sosyoloji değil, siyasî düşünceler ve iktisat tarihi vb. alanlarda da birikimler mevcuttur ve zaten günümüzde, salt sosyolojik ya da ekonomik bir kavramsallaştırımdan çok çeşitli alanlara yayılan bir açılımdan sözetmek gerekir. 1970'ler sonrası oluşan dünya düzenini tanımlamak ya da açıklamak üzere kullanılan ileri kapitalizm, "ideolojilerin –ya da tarihin– sonu" tezi, liberal kapitalizmin zaferi, globalizasyon, sermayenin uluslar arası akışkanlığı vb. olarak somutlaşan temaların hemen hepsinde yoksulluk ana bir damar olarak yer almaktadır. Ayrıca uluslar arası kuruluşların yoksulluğa yönelik mücadeleleri ve bölgesel kalkınma girişimleri de bu çerçeveyi tamamlamaktadır. Bir başka nokta, yoksulluk durumunun hemen hemen dünyanın her yerinde benzer sorunlar yaratması ve yoksulluğun yine dünyanın her yerinde benzer deneyimlere konu olmasıdır (Narayan & Petesch, 2002). Bütün bu tartışmalarda özellikle yoksulluk algısı ve bölgesel kalkınma politikalarında engelleyici/destekleyici bir unsur olarak dinselliğin kaçınılmaz bir biçimde yer aldığını da geçerken belirtelim.

Son yıllarda yoksulluk araştırmalarında sayısal bir artış ve nitel bir değişimden sözedilebilir. Bunu zorlayan yerel ve evrensel faktörlerden sözedilebilir. "Globalizasyon" süreci, sermayenin

evrensel akışkanlığına ilişkin bir girdi sunsa bile, toplumlar arası eşitsizlikler ve daha da önemlisi, global sermayeye eklenen ya da eklemlenmeye çalışan toplumların içsel çelişkileri üstelik artarak sürmektedir. Dünya Bankası ve IMF politikaları, şimdiye kadar gözlemlendiği üzere bu sorunların üstesinden gelmeyi başaramamıştır (Şenses, 2001). Yoksulluk araştırmalarında geleneksel olarak iki farklı araştırma düzeyinin bulunduğunu söylemek mümkündür.[6] İlk düzey esas olarak, "yoksul"un" ve "yoksulluk durumu"nun tanımlanması, ikinci düzeyse neredeyse sistematik olarak "yoksulluk nedenleri ve kökenleri"nin açıklanmasını amaçlamaktadır.[7] Birinci düzeyde, kültürel-sosyolojik bir perspektifin kullanıldığına tanık oluruz, burada yoksulluk, öznel olarak ifade edilmekte ve yoksul olma durumunun ürettiği sonuçlara ve benlik/kimlik algısına bakılmaktadır; ikinci düzey ise, yoksulluğu nesneleştiren, daha çok iktisadî bir olgu, süreç ya da daha formel bir kavramla söylersek bir toplumsal "kurum" olarak ele alınmasını gerektiren, yoksulluğu daha makro, hatta global ekonomik gelişmelerin sonucu/yansıması olarak değerlendiren, yoksulluğu toplumsal ya da bölgesel kalkınmanın "girdisi" olarak ele alan bir yaklaşımdır. Son yıllarda, bu tür yaklaşımlar, yoksulluğu daha global bir fenomen olarak değerlendirme eğilimindedirler. Bu bi-

---

6 Marx da 80'ler boyunca yoksulluk araştırmalarında bir taraftan "kültür", diğer taraftan "yapı"nın başat motifler olduğu iki paradigmanın egemen olduğundan sözetmektedir (1991: 448).

7 İki oldukça eski tarihli yazı bu tutuma iyi bir örnek oluşturmaktadır. 1908 tarihli makalesinde Charity Organization Society (New York)'den Lilian Brandt, yoksulluk nedenlerinin belirlenmesinin, hatta bu nedenlerin "güncelleştirilmesinin" yoksulluğun "nasıl" ortadan kaldırılmasında etkili olduğunu belirtmektedir. Bu erken tarihli makalede bile, yoksulluğun "teknik" bir sorun olarak algılandığı ve nedenlerin deşifre edilmesiyle de kontrol edilebileceği inancını görmek şaşırtıcı olmasa gerektir. Brandt, bugün de yoksulluğu "aşılabilen" bir sorun biçiminde değerlendiren bütün yaklaşımların eğilimini çok güzel bir biçimde özetlemektedir: "İlk şeylerden, ilkelerden, kategorilerden, varsayılan zorunluluklardan kaçınmalı, bunun yerine son şeylere, önümüzdekilere ve sonuçlara bakmalıyız." (1908: 651) Aslında, dinsellik ve yoksulluk ilişkisi bağlamında mutlaka değinilmesi gereken temalardan birisi de, yoksulluğun bir "charity" (hayır hasenat işi) nesnesi olarak görülmesidir. Münsterberg daha erken tarihli (1904) yazısında, yoksulluğu "kamusal" ve "özel" araçlarla ortadan kaldırılması gereken bir sorun olarak göndermektedir. Yoksulluk, sadece katlanılması çok zor bir insanî durum değil, ama aynı zamanda, "kendini koruma ilkesi, cezalandırılma korkusundan güçlü olduğundan" (1904: 336).

çimde değerlendirildiğinde, ileri kapitalist toplumlarda ve üçüncü dünyada oluşan yoksulluk durumunun hızla ve şaşırtıcı bir biçimde özdeşleşmesi, bir bakıma yoksulluk nedenselliğinin daha evrensel düzeyde ve kapitalist, günümüzü düşünürsek de neo-liberalizm düşünülerek kurulması gerekliliğini de hatırlatmaktadır.

Halihazırda yapılan yoksulluk araştırmalarının disiplinlerarası bir yaklaşımı benimsemesi dile getirilmektedir; oysa disiplinler arasılığın, araştırmayı teorik nesnesinden uzaklaştıran önemli bir metodolojik eksikliği vardır ve yoksulluğu, toplumsal varoluşu içerisinde bütün boyutlarıyla ortaya koymak için her boyuta bir disiplini çağırmak, hem bu disiplinleri içeriksizleştirecek hem de yoksulluk "sert" bir toplumsal olgunun, "teorik nesne olarak" çağrıldığı her disipline gitmesine yol açacak bir gevşekliğe yol açacaktır. Yoksulluğun, bir *underclass* konum olarak somutlaşmasındaki belirsizlik, Türkiye örneğinde daha da şiddetlenmektedir, çünkü, bu durumda, altında olunacak "yer" konusunda da bir şey söylemek güçleşmektedir. Türkiye'nin somut sınıfsal yapısında ve bu sınıfsal yapıya karşılık gelen nesnel toplumsal, kültürel ve ideolojik ayrışmaların oluşmasındaki negatif geçişlilikler göz önüne alındığında, "sınıf altı olmaklığın" neye tekabül ettiği konusunda, çok somut ve kesin ifadelerle dile getirilecek bir gerçeklik olmadığı açıktır. Başka bir boyut, yoksulluk konusunun politik arkaplanıyla ilgilidir; eğer somut bir yoksulluk durumundan bahsediyorsak, bu duruma karşılık gelen politik bir gerçeklik var demektir ve bu gerçeklik ortaya konulmadan sözkonusu yoksulluğu anlamak ve daha da önemlisi anlatmak mümkün gözükmemektedir. Dinsellik ve yoksulluk, bu nedenle disiplinlerarasılığın buyurduğu bir tutumdeğer ölçme yahut altsınıfların dinselliğini ölçme, sıralama meselesi olarak ele alınmayacaktır. Zira, dinsellik, "varım" dediği yerde olmayan, "yokum" dediği yerde ise alttan alta kendi sürekliliğini koruyan bir yaşantı ve algı düzeyine tekabül eder.

"Yoksulluk kültürü" ve dinsellik

Yoksulluk ve dinsellik arasında varsayılan bir ilişkinin araştırılması, yoksulluk kültürü kavramına yakından bakmayı gerektirmektedir. Lewis (1998), bu kavramın neye işaret ettiğine ilişkin

ihtilafları gidermek üzere yazdığı bir notta, yoksul bütün insanların zorunlu olarak yoksulluk kültüründe yaşadıkları ya da bu kültürü geliştirdiklerini düşünmek yanıltıcı olacaktır, sözgelimi Doğu Avrupa'da yaşıyan Yahudiler, yoksul olmakla birlikte, yoksulluk kültürüne tâbi olmamışlardır demektedir. Bunun nedeni, geleneksel zengin bir kültüre ve güçlü bir aidiyet duygusuna sahip olmalarıdır. Lewis, yoksulluk kültürü kavramının bu bağlamda ne anlama geldiğini şu önermeyle açıklamaktadır: Yoksulluğun fiziksel şartları ortadan kalktığında, bu zorunlu olarak yoksulluk kültürünün de ortadan kalktığı anlamına gelmez. Bir başka deyişle yoksulluk kültürü bazen yoksulluğun maddî şartlarından bağımsız olarak varolabilir: Yoksulluk kültürünün başka bir özelliği yoksulları kendi kendilerine kapatan bir nesnel gerçeklik sunmasıdır. Bu nedenle, yoksullar sadece kendi sorun kümeleriyle ilgilenme eğilimini gösterirler; bu kendilik, bireysel, ailesel, grupsal ya da diyelim etnik olabilir ama durumsal özdeşlik yoksullar arası bir birliktelikten çok, rekabet ve çatışma doğurmaktadır.[8] Yoksulluk kültürü, bir "içerilme" değil, "dışarlanma" kültürüdür- bu dışarlanma, yoksullara yönelik hegemonik söylem ve pratiklerin bir sonucu olduğu kadar, yoksulların içselleştirdiği, benimsediği ve öykündüğü pratiklerin de bir sonucudur ve bu sıfatla toplumun geri kalan kısmından dışlanma, oraya ait olmadığını, olamayacağının bilincine varmanın kültürü: "Ne hissedecem yani. Bir burukluk var. Yani onlar niye, onlar bu şekilde yapıyor da, ben niye çoluk çocuğuma bu şekilde yediremiyorum? Yani insan buruk, illaki bir burukluk hisseder yani" (89). Türkiye örneğinde bir "dışarısının" varlığından sözetmenin nesnel temeli giderek ortadan kalkmaktadır. Bu anlamda, "dışarısı da" en az "içerisi" kadar kapatılmıştır: "Şöyle diyeyim: bir insan altıncı, yedinci katta oturur. Tamam mı? Aşağı baktığı zaman, aşağıdakini,

8 Bu noktanın altını özellikle çizmek gerekmektedir: Yoksulluk durumuna ilişkin bilgilenme, yoksulluğun benimsenmesinde önemli engeller yaratsa bile, çoğu durumda diğer yoksula ilişkin bir eleştiriyi, kimi zamanlarda dışlamayı da içermektedir. Dolayısıyla herhangi bir yoksulluk araştırmasında, yoksulluk durumunun dilsel ve kavramsal betimlenmesindeki isabet, sosyolojik bir isabete karşılık gelmemektedir. Selma (92), din esasında "yabancılar"la "biz" arasına ayırıcı bir çizgi koymaya çalışırken, "biz" üzerindeki eleştirel bakışı giderek kendisiyle aynı durumda olanlara yönelik bir sembolik şiddete dönüşmektedir.

karınca mahiyetiyle görür. Şu ortamda, şu ortamda ben o şekilde yerde bir karıncayım. Yerde karınca mahiyetiyle gözüken bir kimse oldum. Bir senedir o şekildeyim" (113/114). Erkan'ın dile getirdiği bu yetersizlik ve aşağılanma hissinin, daha da pekiştiği durumlar vardır: "İnsan yoksulluğa girdi mi, fakirliğe girdi mi, hem kördür hem sağırdır hem dilsizdir. Hiçbir şey görmüyor" (2-3). Agâh, Ruşen ve Bilâl'in yoksulluğu, körlük, sağırlık, dilsizlik gibi benzetmelerle anlatılmasında, bir taraftan bu araştırmanın çeşitli yerlerinde ifade edildiği gibi yoksulluğun "bedene kazınması" olgusundan sözedebiliriz. Bedenin çürümesi, kuruması... Burada aynı zamanda maddi bir temel de vardır, zira bu türden bir "ben aslında yokum" beyanlarını dile getirenlerin hemen hepsinde ciddi sağlık sorunları mevcuttur. Diğer taraftan, dünyaya, şeylerin oluş tarzlarına ve nesnelere uzaklığın, bunlar karşısındaki yetmezliğin, daha doğru bir ifadeyle "yetememenin" her anlamda "organik" terimlerle açıklanması, kuvvetli bir "hiçlenme" isteminin varlığını kanıtlar.

Aslına bakılırsa yoksulların, "dışarısı" yahut "dışarı" olarak adlandıracakları bir toplumsal mekân da yoktur. "İçeri" ve "dışarıyı" birleştiren, normalleştiren ve aradaki toplumsal ve ekonomik farklılıkları yumuşatan, kimi durumlarda gideren, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerleri ayakta tutan bir birim olarak mesela "mahalle" geleneksel anlamını yitirmiştir.[9] Cami merkezli mahallenin dinselliği de ayakta tuttuğunu, oruç, bayram, kurban, Cuma namazı gibi olaylarla bunun pekiştirildiğini biliyoruz. Mahallenin düşüşü, bu açıdan dinselliğin düşüşü olarak da okunmalıdır. Akraba, hemşehrilik vb. dayanışma mekanizmalarından da sözedilse bile, baskın hissiyat çaresizliktir. "Sadece Allahımıza yalvarıyoruz,

9 İlber Ortaylı'nın vurguladığı üzere, "mahalle" Osmanlı toplumunda aile yapısının fiziksel mekânı olarak çok yönlü bir işlevler dizisine sahip olmuştur (2000: 21-32). Türkiye'de cumhuriyet döneminde, Mardin'in (1990; 1991a) belirttiği gibi "mahalle"nin işlevlerini, "mektep"e transfer etmeye çalışan resmî bir politika vardır. "Mahalle varlığı" yoksulluk konusunun anlaşılması açısından önemlidir. Çünkü yoksullarla ilgili dayanışma, yoksullukla başetme stratejileri vb. konuların gerçekleşme alanı kaçınılmaz olarak mahalle olacaktır. Oysa kaba bir bakışla bile, bu anlamda bir mahallenin artık varolmadığını, mahallenin bir birim olarak sadece fiziksel birliktelik sunduğunu, mahalleye atfedilen diğer bütün toplumsal ve kültürel işlevlerden sözedilemeyeceğini söyleyebiliriz.

Allahımızı çağırıyoruz. Başka bir şey değil" (Ahmet, 6). Son yıllarda çokça seyredilen yerli tv dizilerinin, bir tür "kayıp cennet" düşüncesinden bolca esinlenildiği anlaşılan muhayyel mahalle manzaralarına ağırlık vermesinin bir nedeni bu olabilir. Oysa görüşmelere çeşitli düzeylerde yansıyan karamsarlık, gelecek korkusu, kişisel ürküntü, ne yapacağını bilememe hâli ve yıkım başka bir gerçeklik sunmaktadır. Bir örnek olarak Erkan'ın şu "içerlemesini" verebiliriz: "Ya çekecek çilemiz var... Allah'tan istiom ben, kuldan istemiom... Işınla aşağıya inmişim, bir bataklığın içindeyim., kendime ne kadar bir yol bulmaya çalışsam da, bataklık engelliyor, çıkartamıyorum" (113-114).

Dinsellik ve yoksulluk arasındaki ilişki "olumlu" olarak kurulursa, yâni yoksulluğun yeniden üretilmesinde, içselleştirilmesinde ve yatıştırılmasında, dinin etkili olduğu düşünülüyorsa, bu dinin toplumsal tabakalaşmayı belirleyecek bir siyasal ve ekonomik kurumlar ve değerler bileşkesine sahip olduğu anlamına gelir. Eğer "olumsuz" olarak kurulursa, yâni dinsellikle yoksulluk arasındaki ilişki, bu ikisinin bir araya gelmesinden değil, bu ikisini de dolayımlayan diğer toplumsal etmenlerce belirleniyorsa, o zaman yoksulluk ve dinselliği "kendilerinde" açıklamanın işlevsel bir yanı kalmayacaktır. Türkiye örneğinde, özellikle araştırma özelinde yukarıda tartışılan her iki boyutun da sorunlu olduğunu ve aslında bunların dışında bir bakışa ihtiyaç duyduğumuz açıktır. Lewis, yoksulluk kültürüyle malul insanlarda, "marjinallik, çaresizlik, bağımlılık ve aidiyetsizlik" hissiyatının baskın olduğunu belirtmektedir (Lewis, 1998: 7). Türkiye'de dinsellik bu hissiyatı bastıracak bir kültürel donanım, kimlik ve aidiyet bağı sunmamaktadır. Nitekim görüştüğümüz insanlardaki dinsellik izi, bir iki örnek dışta tutulursa, bunu doğrulamaktadır. Yoksulluğun "katlanılamayan" bir süreklilik olarak yaşanması, bir tür kültürel depo olarak ve sahip olduğu sembolik güç nedeniyle dinsel motiflere müracaatı hem kolay hem de verili olmaları yüzünden zorunlu kılabilir. Ancak bu müracaatın "içeriksiz bir müracaat" olarak kaldığını, sözel kabullenimin nesnel olarak hiçbir şey ifade etmediğini, kısaca, yoksulların sadece dış dünyayla, diğer insanlarla ve nesnelerle değil ama aynı zamanda Tanrı'yla da aralarının "hoş" olmadığını söylemek gerekmektedir.

Bilindiği üzere Lewis'in çalışmalarından mülhem "kültüralist" yaklaşım, yoksulluğu *kendinde* yaşanılası bir durum olarak sunar; anlatının kendisi, yoksulluğun şiddetini gizler. Lewis'in anlattığı yoksulluk hikâyeleri yahut bizzat Lewis'in *La Vida* (İşte Hayat) anlatısı, karnavalımsı, hedonistik, acıyı gizleyen bir çerçeve sunar. Buna rağmen, bu çerçevenin içerisinde "yoksul", aşağılamanın, yoksaymanın ve yoksayılmanın "nesnesi" olarak durur, varkalır. Bu nesnelik durumunun görünümleridir Lewis'in yoksulluk kültürü kavramını oluşturan. Aslına bakılırsa, bu "kültürde" hiçbir şey kendisi olarak anlamlı değildir; acı, sadakat, sevgi, dayanışma, yalnızlık.. bütün hâller, yoksulluk durumunun, kültürünün bir yansıması, belirlemesi olarak anlamlıdır. Bu hâllerin, başka bir dile, mesela politik bir dile çevrilmesini beklemek beyhude bir çabadır. Politik dil, başlangıç durumunda varsa, vardır. Başlangıç durumundaki politik dilin de, somut toplumsal şartlara yönelik bir müdaheleyi imlemek yerine, araçsal bir içerlemenin dışavurumu olarak görülmesi daha doğru olacaktır. Yoksulluk kültürünü, bütünüyle bir "kötülük kaynağı", "kriminal bir mevzi" olarak gören ve bir örneğini Türkdoğan'da (1996) –ki bu yaklaşımın sadece Türkdoğan'a ait olmadığını ve milliyetçi-muhafazakâr çevrelerde ve "beyaz türk" söyleminde sık sık dillendirildiğini unutmayalım– bulduğumuz çerçevelemenin, en azından Lewis'in yoksulluk kültürü kavramıyla çeliştiği söylenebilir.

Yoksulluk kültürü kavramının bütünüyle kültüralist bir mantığa indirgenmesi ve sadece kültürel olanın mantığı içerisinde açıklanılması doğru olmayacaktır.[10] Lewis, yoksulluk kültürünün ortaya çıkmasında, nakit ekonomisi ve ücretli emeğin yaygınlığı; yüksek bir işsizlik ve vasıfsız işgücünün istihdam yokluğu; düşük ücret; düşük gelirli insanlar için hükümet marifetiyle ya da gönüllü bir toplumsal, ekonomik ve politik örgütlenme eksikliği; akra-

10 Harvey ve Reed (1996) yoksulluk kültürünün salt bir altkültür teması olarak ele alınamayacağını zaten Lewis'in amacının da bu olmadığı görüşündedirler. Yoksul kültürü salt bir anomali olarak görülmez, tam tersine yoksulların varoluş şartlarına uyumu kolaylaştıran mekanizmalara sahiptir ve yoksullar bu mekanizmaları gündelik hayatlarından türetebilecek bir yaratıcılığa sahiptirler. Dolayısıyla Lewis'in tezleri aslında politik olarak yoksullardan yana bir tutum almaktadır. Çünkü yoksullara yönelik sistemik saldırı, yoksulların kendi kaderlerini belirleme güçlerini ellerinden bütünüyle almamaktadır.

ba ilişkilerinin çok yanlılığı; kolayca eklenemeyen bir egemen sınıf değer kümesinin mevcudiyeti gibi nedenleri sıralamaktadır (Lewis, 1968; Shekhar, 1994: 56). Yoksulluk kültürü, esas olarak, yoksulların kültürü, kültür de dahil olmak üzere, toplumun genel hayat standartlarıyla ve bu standartların maddi çerçevesiyle ilişki kuramama halinden kaynaklanır.

Din, "zenginlik" ve "fakirlik"

İslâm terminolojisinde fakirlik (Beşer, 1991; Temel, 2001) sınırları belirli bir kavram değildir ve ancak zenginliğin belirlenmesiyle tanımlanabilmektedir. Yoksulluk durumu ve yoksul ancak zenginlerin yaptığı yardımın (infak) nesnesi olarak vardırlar: "Sadakalar, fakirlere, miskinlere... Allah tarafından bir fariza olarak tahsis edilmiştir" (Tevbe: 60). Bu ayetle "fakir" ve "miskin" yoksulluk statüsünü doldururlar; hangisinin daha muhtaç durumda olduğu, yahut hangisinin daha önce ve belirgin bir biçimde yoksul statüsünde değerlendirileceği konusunda tartışmalar mevcuttur. İslâm düşüncesinin geleneksel yapısı içerisinde, özellikle tasavvufa bağlı olarak bu kavramlara ilişkin bir yüceltmeden sözedilebilir. İrade ve erkin olmaması, mal ve mülkün bulunmaması, dünyevî doyumun terk edilmesine ilişkin oldukça geniş bir literatür vardır. İlk elde, İslâm düşüncesindeki bu yarılmanın kolaylıkla tefrik edilebilmesiyle bir sorun olmadığı düşünülebilir. Oysa bu ikisi arasında dinsel kültür ürünlerinde, dinsel dünya algısında önemli geçişlilikler olmuştur. Nitekim elinizdeki araştırmada, yoksulluk durumunun başlaması, bitmesi, sürece ilişkin bütün değerlendirmeler, içeriği konusunda herhangi bir somut ve belirgin içeriği bulunduğuna ilişkin ciddi kuşkular uyandıran bir "Allah" kavramına göndermeler, bir başka deyişle, pratik değil, sözel, hatta boş bir lügatçeye dayanan gevşek dinsellik bu geçişi belgeler. Ülgener'in, çözülme devri zihniyetine ilişkin çalışması (1981), iktisadî kriz dönemlerinde, bu krizin ahlâk ve zihniyet dünyasında önemli kırılmalar yarattığını belirtmektedir. Bir örnek vermek gerekirse, iktisadî kazanç, kendi rasyonalitesini kaybettiğinden irrasyonel yollara müracaat edilir ve bu arada mesela define merakı ortaya çıkar. Araştırma kapsamı içerisinde Erzu-

rum'a gittiğimizde, bunu doğrulayacak tanıklara rastladık. Ayrıca bütün eski görünümlü mezarların açılıp tekrar kapatıldığı belirtildi. "Zihniyet" konusuna aşağıda biraz daha farklı bir çerçeveden bakmayı deneyeceğiz.

Tematik olarak bakıldığında İslâm'da yoksulluk, kendinde bir hâl olarak kurumsal bir nitelik taşımaz, hatta yoksulluğun her durumda "kişiselleştirildiğinden" bile sözedebiliriz. Dolayısıyla, yoksulluk, en kişisel olmayan görünümünde bile her zaman kurumsal değil, "durumsal"dır. "Yeryüzünde dolaşarak ticaret etmeye gücü yetmeyen, Allah yolunda kendilerini vakfetmiş, fakirlere infak hayırlıdır. İffet ve istiğnalarından dolayı, bilmeyenler onları zengin zanneder. Yüzlerinden onların fakirliklerini bilirsin. Kimseden yüzsüzlük edip bir şeyler istemezler" (Bakara, 273). Bazen bu durumsallık, daha ahlakî bir vaatle belirginleşir: "Eğer fakirlikten korkarsanız, Allah dilerse, sizi yakında kendi fazlından zenginleştirir" (Tevbe, 28). "Fakirlere iyilik edilmesi" (Bakara: 83) buyrulur. İnanmama ve Allah'a ortak koşmak, fakirlere iyi davranılmaması, onlara "verilmemesi" olarak da somutlaşır: "Onlara, 'Allah'ın size rızk olarak verdiği şeylerden infak' denildiğinde, kâfirler mü'minlere, 'o kimseye biz mi yedireceğiz ki Allah dileseydi, ona yiyeceğini verirdi. Siz apaçık bir dalâlettesiniz derler "(Yasin, 47). "Dini tekzib edeni gördün mü? Bu o kimsedir ki, yetimi şiddet ve zorla itip kakıyor. Fakiri de doyurmaya teşvik etmez" (Maun, 1-2-3). Buna rağmen Kur'an'da birçok ayette (Bakara, 177, 215; İsrâ, 26; Nur, 22 gibi) fakirlere yardım etmek ve onları yedirip içirmekten sözedilir. Bütün bu ortodoksinin popüler bilince nasıl yansıdığını ise, Ahmet Rıfat'ın, *Tasvîr-i Ahlak*'ındaki yoksulluk tanımında bulabiliriz:

> "Fakr: Kendisine muhtaç olan şeyin kaybından, yokluğundan ibaret bir durumdur. Varlığına tam bir ihtiyaç olmayan şeyin yokluğuna fakirlik denmez. Fakirlik öyle bir âfettir ki, onu tedbir, tasarruf ve hikmetli düşünceler gideremez. Çünkü onu doğuran sebepler başkadır. Bu sebeplerin dıştan birincisi, baht ve talihin ters dönmesi veya istidatın müsaitsizliği, sıhhat ve dirayetin kaybolması olup her ne kadar bunlarda sahiplerinin girişimi yoksa da Cenabı Hakkın nice hikmetleri ve âlemin nizamı için maslahatları vardır. Bizim onları bu kısa akıl-

la idrâke gücümüz yetmez. İkincisi tembellik, sefahet ve zevk-u safa ve bunun gibi şeylere tehlikeli bir şekilde dalmaktadır ki, sonucu, bunu yapanların fakirliğe düşmesidir. Sonra da Allah, böyle istemiş! Şeklindeki Cenabı Hakka iftiraları da fakirliğe başka bir sebep olur. Fakir dost bulamaz. Dost bulmak şöyle dursun, eski dostlarını da kaybeder. Fakirlere köpekler bile düşmandır. Köpekler ne vakit topluluklar içinde pejmürde kıyafetli bir fakir görseler seslerini ayyuka çıkararak havlarlar. Bazılarının görüş ve etüdüne göre fakirlik insanın kuvvet ve rengini kırar, zenginliğin temeli olan altın ise aksine kuvvet verirmiş. Bu söz şundan galat olsa gerek ki, zenginler her zaman istediklerini yer içer ve sıkıntısız dolaşırlar, bunun için kuvvetli olurlar.

Dünyada fakirlikten büyük zillet, ihtiyaçtan büyük sefâlet olamaz. Fakirlik ve muhtaçlığını cimriye açıp ümitsizce dönmek ise daha büyük küçük düşüş ve sefalettir. Bilginler iyi yürekli fakirler için, iç, dış davranış ve işlerde gözetmeleri gereken edep ve terbiyeyi ortaya koymuşlardır. Yeri gelmişken burada zikri uygun görüldü: **İçe bağlı edep**: Fakir, fakirliğini küçük görüp, feryad etmemelidir. Çünkü fakirlikten nefret, fakirliğin sevabını giderir. Peygamber efendimiz bu konuda, "ey fakirler topluluğu! Yaratıcınıza kalben razı olduğunuzu gösteriniz. Fakir oluşunuz sevabına ancak ona razı olmakla ulaşırsınız. Bunun aksi olursa çektiğiniz fakirlik elemi yanınıza kalır" buyurmuşlardır. **Dışa bağlı edep**: Kötü söz ve işten uzaklaşıp, iyilik ve güzellik göstermek ve şikâyetçi olmamaktır. Bu konuda da sevgili Peygamberimiz, "Cenabı Hak iffetli fakiri sever" buyurdular. **Amellerde edep**: Her zengine kendisini küçük düşürecek davranıştan kaçınmak, izzeti nefsine sahip olmaktır. Hazreti Ali, "Allah'ın sevabına olan isteği yüzünden zenginin fakire tevazuu güzeldir. Bununla beraber Allah'ın lütfuna güvenerek fakirin zengine karşı vakarını koruması ondan daha güzeldir" demişlerdir. Fakirlik ve zaruret bahanesiyle ibadet ve iyiliklerden geri kalmamak da amellerin edebine girer. Şurası da bilinsin ki, varlıklı oldukları halde isteyerek fakirliği tercih edenler bizim bildiğimiz fakirlere kıyas olunmaz. Ve kalplerinde zenginlik meydana gelen varlıklı kişiler bizim tanıdığımız zenginlere benzemezler."

Burada popüler kültürde, "zenginken sefahate dalma, fakirken yeise kapılma" olarak özetlenebilen, zenginliği ve yoksulluğu, sürekli ve kurumsal olmaktan çok, anlık, hatta okazyonel kılan bu

yoksullara ve yoksulluk durumuna yönelik dilin çeşitli görünümlerine elinizdeki araştırmanın ampirik kısmında da tesadüf edebileceğinizi belirtelim. Yoksullara yönelik olarak kullanılan dil ("fakirlere köpekler bile düşmandır"), aslında yoksulların kendileri için de kullanmaktan çekinmediği bir dildir. Yoksulların, çeşitli düzeylerde "edebe" çağrılması, yoksulluğun bir tür günah ya da ayıp olarak yaşanmasını zorunlu kılan kültürel kodun kökenini verebilir. "Yaratıcıya kalben razı olmak", "fakirlik ve zaruret bahanesiyle ibadetlerden ve iyiliklerden geri kalmamak". Sağlık sorunları nedeniyle başkalarından yardım almak zorunda kalan Zafer şöyle demektedir: "Aç kalkarız... Vallahi isteyemem. Allah yukarıda şahit. İsteyemem, şeyim yok yani. İçimden gelmiyor. Utanıyorum. Sahiden utanıyorum. Utanıyorum vallahi. Bir insan bir şey dediği zaman, utanıyorum" (70). Yahut, "Cenab-ı Allah talebe göre vermiş"tir (Erkan, 113/114). "Onların [zenginlerin] köpekleri bile bizden değerlidir" (Sinem, 83) düşüncesiyle sık sık karşılaşıyoruz, zira yoksulların kendilerine "köpek" gibi davranıldığından, paranın kendilerine "köpeğe atılır gibi" atılmasındaki horgörünün farkındadırlar.

Bu araştırmada dinsellik ve yoksulluk arasında bir nedensellik ilişkisi kurmak yerine, yoksulluk ve dinselliğin birbirlerine nasıl baktığını ve bu bakıştan tarafların hangi toplumsal ve söylemsel verimleri elde ettiğini anlamaya çalışacağımızı söylemiştik. Böylece esas olarak, dinin yoksulluk şartlarının yatıştırılmasında ve evcilleştirilmesinde pozitif bir etkisinin olup olmadığı, bir başka ifadeyle, dinin yoksulluk durumunun kabullenilmesinde ya da reddedilmesinde hangi işlevleri yerine getirdiği ya da getirmediği sorusu da belki cevaplanabilirdi. Ancak Türkiye'de dinsellikle birlikte anılan bütün sorunlarda olduğu gibi, burada da, dinin Türkiye'deki karmaşık toplumsal konumuyla ilgili tartışmaları hatırlamak gerekecektir. Ancak burada önemli olan, "dinin dünyaya uyarlanabilmesi", bir başka deyişle, dini de kuşatan toplumsal şartlara verdiği tepkilerin, toplumsal evrimin mantığına uydurulabilmesidir.

Weber, dinlerin sosyolojik tarihine ilişkin gözlemlerine (Lemmen, 1990) müracaat edildiğinde, dinin insanların dünyayı kavrama biçimine ve bu kavrayış istikametinde yaşama itkisine

önemli bir katkı sunduğu açığa çıkmaktadır. Weber'in, Protestanlığa ilişkin görüşleri, dinselliğin dünyevîliğe bir biçimde uyarlanabileceğini, hatta dünyaya yönelmenin, dünyevî etkinlikleri dinsel itkilerle gerçekleştirilebileceğini göstermiştir. Weber'in İslâm üzerine yazdıkları, sistematik bir bütünlüğe ulaşmamakla birlikte, diğer dinlerle birlikte, oksidental rasyonalizmin özgülleştirilmesinin bir aracı olarak sunulmuştur. Diğer taraftan Weber'in dünya-dinleri üzerine yazdıkları, bu ilişkinin tersinin de doğru olabileceği üzerinedir, bir başka deyişle, din-dışı etmenler ve bağlam, dinselliğin doğasını da belirleyebilir. Kısaca, toplumsal tabakalaşma ve güç ilişkileri, dinselliğin gelişme çizgisini, rasyonalini de tayin eder.

Konya'da yapılan görüşmelerde, İslâm'ın, Weber'in kasdettiği anlamda, yâni Tanrı'nın emirlerini yerine getirmenin, onu şânını artıracağı, bunun yolunun da çalışmaktan ve Tanrı'nın buyruklarına layıkıyla uyabileceği bir meslek sahibi olmaktan ve üretken bir faaliyetin öznesi olmaktan geçtiği sık sık dile getirilmiştir.[11] Millî Görüş çizgisinin bilinen ideolojik iddialarının yanısıra başından beri "ağır sanayi hamlesi" taraftarı olması, "güçlü devlet ve toplum" ideali bu konuda daha aydınlatıcı olabilir. Günümüzde artık İslâmi entelijansiya yerine, MÜSİAD'ın (Müstakil İşadamları ve Sanayiciler Derneği) sözcülerinin daha kamusal hâle gelmesi, orta-sınıf, kentli, okur-yazar müslümanlığının gelişim yönü hakkında bir fikir vermektedir. Fazilet Partisi'nin 18 Nisan 1999 seçimleri öncesinde yayınladığı beyannamede, devletin yeniden bir "sosyal devlet" olarak örgütlenmesi gerekliliği hem bir zorunluluk olarak belirlenmekte hem de bir vaad olarak sunulmakla birlikte, yoksullara yönelik ayrı bir politika önerilmemekte ve sadece, "yoksulluğun en önemli nedeni olarak işsizliğin" ortadan kaldırılmasına yönelik bir çabanın gösterileceği vurgulanmaktadır (1999: 60). Konya ve Erzurum'da bu siyasal çizgiye dahil olan insanlarla yaptığımız görüşmelerde de, benzer bir tutum sergilenmiş, yoksulluğa ilişkin düşünceler Türkiye'nin ekonomik ve siyasal reji-

11 Konya'da görüşülen bir holding başkanı, İslâm'ın neredeyse "protestan" diyebileceğimiz bir yorumunu sunmakta beis görmemiştir. Buna rağmen, bu dinsel yorumun, "radikal" denilebilecek bir siyasal yorumla –zorlamayla da olsa– birleşmesi ilginçtir. Bu konuda Konya'daki izlenimlerin aktarıldığı bölüme müracaat edilebilir.

miyle ilgili daha genel sorunlar bağlamında dile getirilmiştir. İslâmcı politikada şimdi oldukça büyük bir alanı kaplamış gözüken Adalet ve Kalkınma Partisi de bu konuda radikal bir söylem ya da politika değişikliği yerine, kapitalist gelişmenin kendi rasyonaline uygun çözümler önermektedir.

Şerif Mardin (1991d), Weber'den mülhem, biri havas'a, seçkinlerin dinsel anlayış ve pratiğine, diğeri geniş toplum kesimlerinin (avam) anlayış ve pratiğine yönelik olarak önerdiği ve dinin "yüksek" ve "alt" tabakalarca algılanma, kavranma ve yaşanma biçimlerini ayrıştırmayı amaçlayan ayrımının Türk müslümanlığı için, bugün esas belirleyici olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Dinsellik, avam ve havasa göre değil, sonuçta Türkiye'de sınıfsallığı kuran yarı-yapısal etmenlerce belirlenmektedir. Yine Gellner'ın, sözel bir dinsellik kültüründen "yazılı-metinsel" bir dinsel kültüre dönüşümü ayrımı da anlamlı olmakla birlikte dinsel bütünü açıklamak için yeterli değildir. Bir kere, Türkiye'de millî görüş hareketinin günümüze kadar evrimi içerisindeki sınıfsal temellerine bakıldığında, aşağı/yukarı arasında başka tabakaların oluşmaya başladığını görmekteyiz. İkincisi, siyasal olarak aşağı ve yukarı arasında uyumlu bir birliktelikten sözedilmesi giderek güçleşmektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki kitlesel dinselliğini monolitik bir bütün olarak değerlendirmek her zaman yanıltıcı olacaktır. Üstelik, dinsel kültürün emildiği bir muhafazakârlığın, dinsellikten daha belirleyici olduğunu ve siyasi manipülasyona daha açık olduğunu düşünmek de mümkündür. Erzurum ve Konya'da, hem resmî ağızlardan hem de bireylerden, "dış göçlerle gelen yoksulların –kimi zaman bunların adı konuluyor: Kürtler– içerdeki yoksulların da ahlakını bozduğunu" işitmek bu açıdan çok şaşırtıcı değildi.

Dinin "çifte işlevi"ne işaret etmek, yâni bir taraftan dinin uyumlayıcı diğer taraftan da muhalefet ögeleri içeren bir oluşuma sahip olduğunu belirtmek de Türkiye açısından manidârlığını yitirmiştir. En azından "muhalefet olarak din" (Billings, 1990) din olarak değil, en görünen kısmıyla, siyaset olarak konuşmayı seçmiş, siyaset olarak konuşmayı seçtikçe de mütecanisliğini kaybetmiştir. Türkiye'de dinsel söylemin muhalifliği, "fundamentalizm" olarak adlandırılan bir radikalizmin tekeline bırakılmış durumdadır. Bu-

radaki muhalifliğin, sınırları belirsiz ve içeriksiz bir muhalefet olduğunu ve sadece politik jargona sıkıştığını belirtmekte fayda vardır. Bunun, geniş halk kitlelerinin dinselliğiyle buluşması mümkün gözükmemektedir. Dinin bir muhalif söylem ve pratik olarak etkisizleşmesi, İslâmcılığın ve İslâmcılığın siyasî örgütlerinin, kendilerini "merkeze" adayan bir (siyasi) tutum geliştirmelerinin sonucudur. Bu tutum, zaten, siyaseti, öncelikle eşitsizlik giderici bir araç olarak kavramaktan uzaktır. Nitekim, özellikle Refah, Fazilet ve Saadet Partileri'nin ortak çizgisi, bir merkez partisi olarak konumlanmak olmuştur. Yine bu araştırma, bu çizgiye ilişkin bütün pozitif ve negatif algılamaların, özsel ya da ideolojik değil, "araçsal" ve "yararcı" olduğunu göstermektedir. Burada vurgulanması gereken, Milli Nizam Partisi'nden başlayarak bütün millî görüş hareketinin bir "orta sınıf" hareketi olduğudur. İstanbul'da belediye seçimlerinin kazanılması sırasında, hareketin bir "ezilenler dayanışması" olduğu kanısına varılmıştır. Oysa, burada varoşlarla Recep Tayyip Erdoğan arasındaki ilişkinin "araçsal" bir ilişki olduğu, Özal liberalizmiyle birlikte seküler zenginlik hayalleri sona eren kitlelerin, Erdoğan'ın sunduğu kurtuluş teolojisine sadece bu amaçla yakınlık kurduğu, bir sonraki seçimdeki terk edişle ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmanın ortaya çıkan bulgularından birisi, hangi kavramla konuşursak konuşalım, Türk dinselliğinin "Alevîliğin" özgül konumu olmaksızın değerlendirilemeyeceği konusudur. Dinin bir muhalefet aygıtı olarak algılanması konusunda Alevîler daha baskın bir karakter arzetmektedirler. Sivas olaylarından sonra bu karakterin daha derinleşmesinden sözedilebilir. Ancak bu kez de Sivas'taki barbarlığın karşısında kendilerine özellikle devlet tarafından bahşedilen "kamusal görünürlüğün", giderek daha uzlaşımcı bir kimlik politikası yolunda kullanıldığı gözükmektedir. Nitekim Sivas sonrasında Alevîlik kendi folkloruyla, acı-tarihiyle değil, yurttaşlık statüsünün getirdiği haklarla kamusal alanda söz almak istemiştir. Alevî dinselliğinin, Türkiye'deki sol politikalara eklemlenmesi, bu dinselliğin manipüle edilebilirliği konusunda genel yargılara yol açmamalıdır. Nihayet özellikle 12 Eylül 1980 sonrasında Alevîlerin kitlesel olarak, radikal sol hareketlerle (bir bölümü hariç) aralarına bir "mesafe" koymaya çalıştığından söze-

debiliriz. Ayrıca Alevîleri monolitik bir bütün olarak da değerlendirmek yanıltıcı olacaktır. Sultan (29) Alevîler arasında herhangi bir dayanışmadan bahsedilemeyeceğini savunuyor, buna karşılık Ramazan (30) aksi kanaatte; Gazi Mahallesi'ni yozlaştıranların "dışardan "gelenler olduğunu düşünüyor ve Alevîler arasında muhayyel bir birliktelikten sözediyor.[12]

İran Devrimi sonrasında radikal İslâmcılar tarafından bayraklaştırılan ve sadece ekonomik değil aynı zamanda toplumsal bir sömürüye de tâbi, ancak bu konumdan kurtulmak üzere eylemde bulunması gerekli olan anlamındaki "mustazaf" kavramının kısa ömürlü oluşu, radikalizmin İslâmcı entelijansiya ile sünni çoğunluk arasındaki siyasal ve kültürel taleplerin farklılığından kaynaklanmıştı. Bu kavram, oysa, Alevîlerin hem Türk toplumunun hem de sünni çoğunluğun bütününden kopuş hissiyatını açıklamak üzere elverişli olabilirdi. Alevî mağduriyeti ve yoksulluğu, sadece ekonomik terimlerle ifade edilemez, aynı zamanda kültürel bir dışlanmanın ve yoksun bırakılmanın varlığından da sözedilmelidir. Özetle sünni çoğunlukta, daha doğru bir ifadeyle, sünni yoksul çoğunlukta, dinsellik hem yaşantı hem de bir itiraz aracı olarak zannedildiği kadar "sert" bir görünüm arzetmemektedir. Buna karşılık Alevî dinselliğinin, kendisini bu anlamda daha muhalif ve radikal kılacak tarihiyle daha fazla yaşamak istemediği de söylenebilir.

Araştırma bulguları, din ve yoksulluk

Bu araştırmanın "yoksul"un bir özne olarak tanımlanması, yoksulluğun nesnel şartlarının betimlenmesi ya da yoksulluk nedenlerinin soruşturulmasına yönelik bir iddiayı içermediğini söylemek durumundayız. Bu nedenle, yoksulluk ve dinsellik arasındaki iliş-

12 Alevîler ve yoksulluk konusunda, "kimlik" ve "tanınma" politikaları verilerini de kullanan iyi bir tartışma örneği olarak Mustafa Şen'in bu kitaptaki yazısı aydınlatıcı olabilir. Aslında "dayanışma" dediğimiz olgunun hangi şartlar altında ve nasıl gerçekleştiği de önemlidir. Yoksulluk durumunda bireylik yitimini belki biraz lüks bulabiliriz, ama dayanışma yoluyla geleneksel bağlara dayalı güç ilişkilerinin sürdürülmesini (Buğra, 2000) gözden kaçırmamak gerekir. Tarikatların değişik katmanlardaki insanlara sunduğu ekonomik ve toplumsal yararların, neyin bedelinde sunulduğunu sormak bu açıdan önemli olmaktadır.

kinin hangi nedensellikleri kapsadığı tartışma konumuz olmaktan çıkmaktadır.[13] Burada öncelikle, yoksulların kendilerini ve varoluş şartlarını açıklamada dinselliğin tuttuğu yerle ilgileniyoruz.[14] Yoksulluk şartlarının sürdürülmesinde, bu şartlara katlanılmasında ve içselleştirilmesinde dinsel referanslar hangi ölçüde etkili olmaktadır ya da etkili midir? Hemen belirtmek gerekir ki bu sorulara cevap aradığımızda düz ve dolaysız dinsel çağrışımlardan çok, özellikle tasavvuf ve Şerif Mardin'in (1983; 1991d) "halk İslâmı" olarak adlandırdığı bir tür gevşek ve kitabî olmayan bir yarı-dinsellik örüntüsüyle karşılaşıyoruz. Dinsel olanla olmayan arasındaki ayrımların belirsizleşmesi, "dinsellik" olarak karşımıza çıkan sözün, hareketin, talebin aslında tam da bu sıfatla anılamayacağını da gösterir. Kalkınmacı ve sanayileşmeci, ama özellikle serbest pazarın erdemlerine inanan müslüman ve "İslâmcı" holding başkanı, evinde Hz. Ali, Kemal Atatürk ve Turgut Özal'ın resmi bulunan Gazi'li Alevî yurttaş, Allah'ın kendisini "s.ktir" ettiğine inanan Erzurumlu kadın, dinî vecibelerini yerine getirmekle birlikte bunun kendisi gibi olmayanlara yardım etmek için bir engel oluşturmadığına inanan dernek başkanı ya da devlet görevlisi, yardım taleplerini doğrulamak üzere gittiği evlerdeki kokudan ve insanların kültürlerinden, dinlerinden kaynaklandığına inandığı uyuşukluğundan nefret eden ya da aynı amaçla gittiği evlerde gördüklerinden sonra özel hayatına dönmekte, çocuğuna sarılmakta zorlanan sosyal hizmet uzmanı. Sadece dinsel/dinsel olmayan arasında değil, aynı zamanda özel/kamusal, resmi/sivil vb. ayrımlarında geçersizleştiği, bu ikiliklerin birbirinin üzerine bindiği bir zeminden sözetmek durumunda kalıyoruz. Bu zeminin dinselliği ve

13 Bu türden bir nedensellik incelemesi olarak, Göktuğ Morçöl'ün (1997) Ankara'da gerçekleştirdiği araştırmasında, yoksulluk nedeni olarak, yoksulların daha yapısal etmenleri, buna karşılık yoksul olmayanların daha kültürel ögeleri öne çıkardığını söylemektedir. Araştırmada, yoksulluk nedeni olarak dinsellik gösterilmemektedir, ancak buna karşılık "kader" bir neden olarak zikredilmektedir.

14 Bu konuda çok çarpıcı bir örnek, çocuğunu bakmak üzere ablasına veren, babasının emeklilik parasıyla geçinen 46 yaşındaki Sevim'in "hayâl kurar mısın?" sorusuna verdiği cevaptır: "Yo yo. Arada bir namaz kılarım ya rabbim Allahım bu dertten sıkıntıdan kurtar yarabbim sen şu dileklerimi ver ya rabbim der, arada bir türbeleri yatırları ziyaret giderim. Orda şeylere bi yasin okuyorum çok masum şeylerine."

onunla ilintilendirilen herhangi bir kurumu, değeri ya da ilişkiyi etkilemediğini düşünmek yanıltıcı olacaktır. Bu konuda, medyada sık sık dile getirilen "Türk müslümanlığı" ya da "Türk İslâmı" kavramları, sadece toplumsal bir kazanım olarak düşünülmemeli, bu durumda ortaya çıkan kimlik ve aidiyet sorunları da gündeme getirilmelidir; sözgelimi Türk müslümanlığı kavramı, katı dinsellik karşıtı seküler elitlerin, dinle barışması için bir araç sunmaktadır ama kitlelerin dinselliği konusunda açıklayıcı bir bilgi sunmamaktadır.

Dinin, şiddetli yoksulluk şartlarını yatıştıran ve yönlendiren bir etken olup olmadığına karar vermek zor gözükmektedir. Üstüne üstlük, bu görüşmelere yansıyan, herhangi bir örgütsel yapıya eklemlenmeyen sıradan insan müslümanlığının, yoğun bir dinsel yaşantıya tekabül etmediğidir. Ziyaret edilen evlerin büyük bir kısmında, bir dinsel yaşantının bulunduğuna, örneğin namaz kılındığına dair bir işaret bulunmamaktadır. Buna karşılık "yabancıların dinini yaşamasına imrenildiği" (Selma, 92) söylenmektedir. "Arada bir namaz kılınmaktadır" (Sevim, 108) ancak "imam da dinlenilmemektedir" (Behsat, 90). Görüşülen kişilerin, doğrudan dinsellikle ilgili herhangi bir duyarlılığı ya da düşünselliği yansıttıklarına ilişkin güçlü kanıtlar vardır denilemez.. Bu konuda Alevîler de benzer bir tutumu sergileyebilmektedir: "Alevîlerin kendi her sene tuttuğu Muharrem orucunu bile tutmuyorum... Alevî olduğum halde. Çünkü ben anamdan doğduğumdan beri açım... Allah'ın aç kula ihtiyacı olmadığını, çok açık yüreklilikle, benim düşüncem olduğunu" (Bektaş, 46). Kimi zaman "Tanrı'dan bir şey istemenin" sadece bir şey istemenin çaresizliğiyle de gerçekleştiği görülmektedir: "Allah'tan ümidim... Ya Allah'tan ümidim ne yani? Çoluk çocuğumu mağdur, şey kalmasın. Bedenim, vücudum, sağlığım yerindeyken iyi bir iş versin bana yani Allah'tan iyi bir iş istiyorum. Yani bir düzenli böyle. Bir şey olsun onu yani. Tek amacım odur. Çoluk çocuğumun sağlığı... Odur yani Allah'tan neler dileyebilirim ya yani? Sağlık, sıhhat versin bana" (Ahmet, 89).

Dinselliğin, bir terk ediş ve dünyayı reddediş anlamındaki iyi bir örnek, genç bir kız tarafından şöyle dile getirilmektedir: "Ya bunları [cenneti, orada vaad edilenleri] falan istemiyorum ben. Sadece rab-

bimizi görmek, onun için kapanmak istiyorum ben" (Cennet, 123). Bu durumda bile, yine de "ahlakçı" bir saldırganlık hüküm sürmektedir. Parkta kendisine neden kapandığı sorulduğunda verilen cevap bu açıdan ilginçtir: "Ben... Allah yolunda gidiyom dedim. Senin buranı açman, saçını başını açmanla hiçbir şey olmuyor dedim. Rabbimiz böyle emretmiş, ben böyle yapıyorum. Bu seni ilgilendirecek bir şey değil dedim. Yapmayabilirsin. Sen kendi öbür dünyanı düşünmüyorsan, ben düşünüyorum dedim" (Cennet, 123). Bu dünyaya yönelik ilginç bir dinsel olumsuzlama, bütün umutlarını çocuklarına bağlamış ve sağlık sorunlarıyla boğuşan bir kadın tarafından da dile getirilmektedir: "Bu dünya cehennemim benim. Öbür dünyada işşallah rahatta olurum. Bu dün... ben bu dünyayı Allahu Tealadan ben cehennem olarak görüyorum kendime yani. Çektiğimle, çektiklerimle, her şeyiyle, ben bu dünyada güzel bi yaşantı görmedim. Hiçbi gün bi güzel yaşantı görmedim... Millet geziyo, tozuyo, bilmem ne ne yapıyo" (Sinem, 83).

Dinselliğin bir mehdiciliğe, kıyamet beklentisine ve bütüncül bir yıkıma kaynaklık etmesi ve Tanrı'nın bunun esas öznesi olması, bir inanç meselesi olmaktan çok, bu sürecin sonunda oluşması muhtemel zorunlu eşitliğe duygusal yatırım yapmaktadır. "Yalnız kılıcın kalması", bir tür pre-modern, çıplak gücün sorun çözücülüğüne duyulan güveni yansıtır. Popüler ceng (belki Hayber Kalesi Cengi) ve kıyamet hikâyelerinin zihinsel sürekliliğinin yoksulluk kültürüyle alâkalı olduğu açıktır. Kıyametçilik ve yıkım arzusu, yoksulluk ve başka sorunların, "bensizleştirilmesine" ve "kişisizleştirilmesine" katkıda bulunmaktadır: "Benim yaram büyük. Benim yaramın mehlemi yoktur... Dünyada ne zaman 'La Ilahe Illallah' dersen o zaman adam olacaksın. Ama sen saza gidersen adam olamazsın. Millet ölümü bilmiyor. Benim diyeceğim çoktur ama dil bilmiyor... Dünyada iki yol var, biri hak, biri haksız. Hak yoktur, haksız meydanda. Hakkı yedi demir yelek giydirip denize atsan da o yelekler erir ve o hak yüzeye çıkar. Bugün haksızlık yaparsan, yarın hesap verirsin... Hak yerini bulacak. Mehdi geldiği zaman teknikler, hepsi duracak, yalnız kılıç kalacak... Her şey netleşecek; bir kâfirler bir müslümanlar kalacak... bana hakaret etsen de bir gün ölürsün; öbür dünyada hakkımızı alırız... Allah emir veriyor ama kişi kişiye, zengin fakire hakaret ediyor. Zahmet müslümanlara..." (Fevzi, 1).

Bu tür kıyametçilik ve mehdicilik, en büyük anlatısını depremde bulmaktadır. 17 Ağustos sonrasındaki manzaraların kamusal bilinçte yerleşen imgesi, aslında bir tür yıkım eşitliğidir. Bu yıkım eşitliği, toplumsal adaletsizlik. Ayrıca deprem, kurtuluş ümidinin ve çabalarının anlamsızlığını da işlevsel olarak kanıtlamıştır. Çalışmak, çabalamak, durumu düzeltmeye çalışmak, hayatın gailesiyle boğuşmak, ancak "akîm bir teşebbüs" olarak kalacaktır: "Bazen dua ediyorum da, bi deprem olsun da kurtarsın herkesi Allahım. Bu millet bize niye böyle ceza veriy. Bu dünyanın altını üstüne getirirsin, görürsün bi daha ne oluyor. Ne olcak ki? Böyle yaşamak ne olcak ki? Millet boğuşuyo boğuşuyo da ne oluyo ki? Biz olsak, katil olsan ne olur ki?" (Adem, 67). Bu tür bir mehdiciliğin, yoksulluk cesaretiyle olumsuzlandığı, kötülüğün dünyevileştirilmeye, dünyanın bilgisiyle anlaşılmaya çalışıldığı da vakidir: "Mehdi kabul etmiyorum, her zaman, her yerde de görmüşüm, hiç de kabul etmiyorum. Ya dur be arkadaşım, ya bugüne kadar kimse gelmemiş, kimse görmemiş. Ben dünyayı yıkmış insanım. Ben her şeyi gördüm" (Ruşen, 2-3).

Yoksulluk dinselliğinin vokabülerinin başat kavramı Tanrı'dır; bu kavram, dinsel anlamı ve taşıdığı çağrışımların ötesinde, oldukça işlevsel bir kavramdır. Çünkü bütün açıklanamazlığın ve bilinemezliğin, kimi zaman şüpheli de olsa,[15] yegâne sebebi gibi durmaktadır. Sadece, ontolojik yahut metafizik olarak değil, aynı zamanda yoksulların etraflarındaki toplumsal dünyaya ilişkin, burada kavramı titizlikle seçmeliyiz- ama her durumda seçtiğimiz kavram, aslında bir gerçekliğe isabet ediyor olacaktır- "cehaleti", "umursamazlığı", "kaderciliği", "oportünizmi" de açıklamaktadır. Bu açıklamanın, bizzat konuşan açısından inandırıcı olup olmaması önemli değildir- bir tür intikam alma amacını da taşıyan bu "tanıma", vazgeçişin ve teslim olmanın deklare edilmesidir. Kimi zaman, bu deklarasyon, aslında hakedişi de içermektedir: " Dua ediyorum ama ordan da yok. Yok... Ne camiye gittiğimiz var var, ne bir... Olur herhalde, suçu hep ona atmayalım" (Behsat, 90). Tanrı'nın kayrasından mahrum kalmayı hakettiğini düşünmek, kişinin kendi durumunu nasıl gördüğünün gerçek bir işareti olacaktır: "Yani umut

15 Fatma (88), "Bilmem ki insanlar mı yapıyor, Allah mı yapıyor, bilmem ki" diyor; en büyük hayali zengin olup Bodrum'a yerleşmek olan Mediha'ysa (96), "Allah yardım eder, ama herkese etmiyor".

yok. Umut Allah'tadır. Allah benim düşmanım olmasa bana bi yol gösterecek. Yok. Bi yol yok" (Cemşid, 9). "Allah'ın kendisine düşman olmasını" kabul etmek, hangi türden bir kabullenme içermektedir, bunu bilemeyiz; ancak insanın kendisini bu düşmanlığa "uğrayacak" kadar soyutlanmış hissetmesi için gerçekten önemli bir nedeni olsa gerektir ki bu durumda gerçekten, bugüne ve geleceğe yönelik büyük bir umutsuzluktan sözedebiliriz.

Her durumda, temel gönderilen olarak Tanrı, aslında bütün yoksul dinselliğinin ana gövdesini oluşturmaktadır: "Olsa yeriz, Allaha şükür ederiz, olmazsa yine Allahımıza şükür ederiz." (Zehra, 139). Ciddi sağlık sorunları bulunan Güneydoğu göçmeni Cemşid, "kendisi geçinecek" kadar bir zenginlik dışında kimseden ve bu arada Tanrı'dan da bir şey istememektedir: "Hayır –zenginliği– istemem. Ben normal bir hayat istiyorum. Allah bana vermesin. Ben ne kadar zengin olsam, o kadar fakiri ezeceğim. Allah bana vermesin. Kendimi geçincek kadar. Başka istemiyorum... Fazla mal haramdır. Benim gibi binlerce insan var, Allah onlara versin... Bi vatandaş olarak bu devlete güvencem hiç yok. Ne polise vardır, ne memuruna vardır, hiç yok" (Cemşid, 9). Cemşid, minimal bir otarşi istemini, radikal toplumsal taleplerle ve bireysel reddiyeyle birleştiren sayılı ve ilginç örneklerden birisini oluşturmaktadır.

Bir çaresizlik ve işlerin kötüye gittiği, hiçbir şeyde umut kalmadığı anlatısı sırasında kendisine "Allah'tan da mı umut kestiği" sorulan, Erzurum'dan Ankara'ya göçetmiş 56 yaşındaki Ziya'nın cevabı aynı istikamettedir: "Yok. Allah'ıma kurban olayım, yok, O'ndan hiçbir zaman ümit kesmem" (Ziya, 140). Hurdacılık yaparak hayatını kazanan başka bir erkek, Allah'ın verecekleri konusunda iyimserdir: "Verir, Cenabı Allah hiçbir zaman için kulunu sıkmaz... Çoluğun çocuğun geleceği açısından ne kadar sıkılsan da hani Cenabı Allah, hani işe çıktığın zaman, o senin ekmek paranı veriyor. Çoluğunun çocuğunun rızkını veriyor" (Uğur, 52). Tanrı'ya gösterilen sadakatın, ödüllendirilmemesi ya da az ödüllendirilmesi durumunda bile "bağlılığın" hâlâ sürdürülmesi de yoksulluk şartlarında manidârdır, çünkü yine de "ödül ihtimalini" kaybetmemekte yarar vardır: "Yani çok çile çekmişem ben 45 doğumluyum. Kaça giriysem. Yani çok çile çekmişem. Çobanlık yapmışam, gene de hamdolsun Allahı-

ma hırsızlık yapmamışam, içki içmemişem, kötü yola düşmemişem. O da Allah'tır. Allah çoğunu ona nasip etmiş, sana az vermiş. Gine Allah'ın tarafından şikâyetçi değilim. Allah benim nasibimi o kadar vermiş" (Ziya, 140). Hastalıklı ve muhtaç, yaşlı ve 20'li yaşlarında Erzincan'dan göçetmiş Zafer Ak'ın (70) barışıklığı da bu çerçevede mutlaka zikredilmelidir: "Allahıma sonsuz itikadım var. Bunun üstü varsa, bunun altı da var. Muhakkak var ya da. Eğer biz, o, Kur'anı Kerime itikadımız var, elhamdülillah müslüman olarak inanıyorsak, var. Muhakkak var. Herkes yaptığınla kalacak, bir şey değil. Hayatta iyi bir şey yapmışsan, o şey senin karşına çıkacak. İyisine bir ekmek versen, o karşına çıkacak. Kötülük yapmışsan, cezasını çekeceksin. Hiç olmazsa benim kimseye fazlalığım da, zararım da yok olmasın, zararım da dokunmasın. İyi insan benim o zaman diyorum. İnsana bir zararım dokunmasın". Refah Partisi'yle ilgili olarak olumlu düşüncelere sahip olan (örneğin Ramazan aylarında yardım yaptıklarını söylemektedir) ve hurdacılıkla hayatını kazanan Uğur, dinsellik konusunda pozitif tutuma sahip örneklerden birisidir: "verir, Cenabı Allah hiçbir zaman için kulunu sıkmaz... Çoluğun çocuğun geleceği açısından ne kadar sıkılsan da hani Cenabı Allah, hani işe çıktığın zaman, o senin ekmek paranı veriyor. Çoluğunun çocuğunu rızkını veriyor." Uğur (52), ayrıca çerçevesini çok bilmese de "İslâmi bir düzenin" iyi olacağı kanaatindedir. "Ne düzen isterse uyar. Uygundur yani. Sana mesela, çok özür dilerim şöyle anadan doğma çıplak gez, demiyor mesela. O da kendine göre mesela bir şu saçının teli gözükmesin diyor. Doğru bir şey, aslında doğru bir şey." 18 yaşında olan ve Kızılay'a ilk gittiğinde orayı Paris gibi gören Alperen Ocaklı Hasan (143) benzer bir isteği şöyle dillendirmektedir: "Mesela şeriatçı devletlerde.. Arabistan olması lazım, hırsızlık yapıldığı zaman, o şahsın kolu kesiliyor, sağ elinle sağ elin kesiliyor, sol elinle sol eli kesiliyor. Bizde de böyle ağır şeyler olmuş olsa inanıyorum ki korkusundan kimse yapamaz". Bütün ailesi sağlık sorunlarıyla malul Hüsamettin (132) Tanrı'ya olan bağlılığını ve borcunu ilginç bir yolla ödemeyi düşünmektedir: "Lotodan totodan para çıkınca önce bitane cami yaptırıcam. Cami... Niye mi cami yaptırıyorum. Hep bütün camilerden dualarımı gittiğim zaman dualarımı kabul et de-

dim. Yani günahlarımı, Allah'ım benim günahımı bağışla. Yani ben kimseye kötülük yapmadım emme neden benim babam öldü öylesine, cenazeye zor yetiştim. Burada bel fıtığından ağrıya ağrıya gittim. Yani Allah'ım dedim, kalkmadığım günler oldu dedim. Camdan kafamı çıkarıp bakıyodum şöyle gelene gidene ve o gün Allah beni galdırdı yani... Benim ahdım var yani cami yaptırmak için... İnsanlara Allah'tan başka kimse bilmez benim şeyimi durumumu. Ben de yani sığınıyorum Allah'a."

Bazen Tanrı, gücü ve azametinin büyüklüğü, buna karşılık verdiklerinin azlığıyla, zenginin, devletin, belediyenin devamına yazılandır. Erkan (113) şöyle diyor: "Belki biz de öbür gün, yani el içine karışırık. Bekliyok bakalım... Ya nasıl karşı çıkayım? Devleti bilmiyom ki devletin kapısına varsam dayansam. E halk da zaten benim gibi aç. Ben ne yapayım. E, eşim zaten iş olsa ben on yedi senelik ailesiyim, gider çalışır. E, ne yapacan, Allah'a şükredecen...". Burada "el içine karışmak" deyimi önemlidir; bilindiği üzere, "el", yabancı anlamına kullanılan bir kelimedir. El içine karışmak kaderin değişmesini gösterse de, yine de sadece "karışılabilen" bir yer söz konusudur ve karışılan yer "el içi"dir; beklemenin çaresizliği, aslında el içine karışmaktan da murad edilenin gerçekleşemeyebileceğinin bilgisini de taşır. El içine karışmak, bir tür kısıtlı toplumsallaşma örüntüsü, bir tür utangaç oportünizmdir, ama bu örüntü toplumun bir "elemanı" olmayı içermez. Sadece "toplumdan sayılma" talebidir varolan aslında. Erkan'ın eşi Fitnat'ın, Erkan'ın, "el içine karışmak"tan muradında yer tutan "tokatçılığa" karşı çıkıp, "harama karşı durduğunu", beklentilerini Allah'a yönelttiğini de ayrıca belirtmek durumundayız.

Bu araştırmanın temel itkilerinden birisi, yoksulların kendi konumlarını ve durumlarını değiştirmek üzere ne yapmayı düşündükleri sorusunu sormak ve bu soruya az ya da çok politik bir karşılık bulmaktı. Oysa araştırma bulguları bu konuda çok verimli değil ve buradan kalkarak bir yoksul başkaldırısına, başkaldırı romantizmine varmak yanıltıcı olacaktır. Kendi varoluş şartlarından hareketle, dış dünyaya yönelik taşıdıkları olumsuzlama, kendi sınırlarını, deyim yerindeyse "haddini" bilen bir olumsuzlamadır. "Çalma-çırpma", "hırsızlık yapma", "adam öldürme", "banka soyma" vb. anomalilere ilişkin "Biz de mi yapalım?" sorusu, bir tehdit değil, çare-

sizliğin ifadesi olarak anlaşılmak durumundadır. Spesifik olarak, politik vurgunun dinsellikle birleştiği ve bu birleşmeden, düzene yönelik bir eleştirel tutum örnekleri yok denecek kadar azdır. Burada politikanın sadece "araçsal" ve Türkiye'de yabancısı olmadığımız bir klientalist kullanımından sözetmek daha doğru olacaktır. Bu araçsallıktan din ve dine eklemlenmiş siyaset de payını almaktadır. Ahmet'in söyledikleri bütün bu açılardan aydınlatıcı olacaktır: "Valla dini şeye alet ediyorlar... Yemin ediyorum, Fazilet midir Refah mıdır her neyse, tek başına iktidara gelsin, bu halk yani artık çekilmez hâle gelir... Türkiye hür bir ülke. Ben içki de içebilirim, alkol de alabilirim. O başa gelse, alkol yasak. Niye yasak babam? Camiye gideceksin, cami bilmem ne... Yani bunu getiririr, benim kendi görüşüm. Bugün başka bir, diğer şeylerde, Sudi'de olsun, efendim, rejimle böyle şeyleri yapan ülkeler var. Ezan okunduğu zaman millet, camiye, dükkânını kapatıp, camiye gitmeyen göremezsin. Bilmiyorum ben, öyle söylüyorlar, görenler söylüyor. Yahu adam değil mi bir kez, namazını işyerinde de kılabilir. Şart mıdır yani ezan okunduğunda illa camiye gideceksin. Bence yani, bu Fazilet boş yani. Bu kendini dinin arkasına saklayıp yani, siyasete alet ediyor yani. Yok. Fazilet hakkında, yani düşüncelerim ben... Ben bu güne kadar oy vermemişim ona. Ben babam hacıdır da hocadır da, yani namaz da kılar; ben babamın yolunda gitmiyom. Yolunda derken, yani ben demiyom ki, o kötü bir yolda gidiyor. Herkes kendi görüşünde gider. Tamam ben de Arabım, Arap kökenliyim. Babam da yani. Hepimiz müslümanız elhamdülillah, ama babam camiye de mamiye de gidiyor diye ben de babamın peşinden koşup da camiye gidip namaz kılmak zorunda mıyım? Diyelim ki babam sarhoş oldu, ayyaş oldu. Ben de onun yolunda, ayyaş, sarhoş mu olmam lazım? Herkesin kendi görüşü, düşüncesi var. Ben elhamdülillah müslümanız. Hepimiz... ama insanların hür kalması lazımdır" (89). Yardım alma konusunda ayrımcılıktan yakınan benzer bir şikâyeti de Zeynep dillendirmektedir: "Öncelik başı kapalılara tanınıyor. Ve ben müdürün yanına çıkmak zorunda kaldım. Neden dedim biz bir haftadır geliyoruz da her gün geri çeviriyorsunuz beni dedim" (125). Hatice (73), özürlü çocuğu nedeniyle zor durumda olmasına rağmen, dini bütün akrabalarının "kapalı olmadığı" gerekçesiyle kendisine yardım etmediği kanaatindedir. Hasan ve Sultan (78) arasındaki tartışma da ilginçtir, Hasan

Alevîdir ve kendisine yarar sağlayacağını umarak RP'ye kaydolmayı istemekte, ancak eşi Sultan buna şiddetle karşı çıkmaktadır. Naciye (153), kendisini toplantıya davet eden dinsel cemaatten bir yardım görmediğini, aksine onlardan, yoksul öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere destek istendiğini söylüyor. Bu toplantıya katılan kadınların maddi durumları iyi ve öğrencilerin hepsi okuyor. Naciye'nin anlattıklarından, "tarikat katkısı" olarak adlandırılan şeyin, aslında, yoksullara yönelik bir yardım faaliyeti olmaktan çok, tarikat ve etrafındaki ilişkiler yumağını güçlendirmek olduğu anlaşılıyor. Bu çerçevede çokça sözü edilen ve yaygın bir kamusal ilgiye muhatap olan Fethullah Gülen ve ekibinin sürdürdüğü misyoner faaliyetin, yoksulları değil, orta sınıftan tarikat mensuplarını ya da sempatizanlarını kalkındırmak ve müteşebbis kılmak amacını taşıdığı söylenebilir. 80'lerden sonra tarikatların sadece siyasi değil, aynı zamanda ekonomik çevrelerle ilişkilere girmesi ve birer müteşebbis gibi davrandığı da unutulmamalıdır.

Yoksulların kendilerine yönelik bilinci, yoğun bir toplumsal adaletsizlik deneyimiyle besleniyor gözükmektedir. Yoksulların kendi kendilerini tanımlamada kullandıkları dil ve hissettikleri rahatlık, zenginlere yönelik olarak terk edilmektedir.[16] Aile bireylerinin sorunları nedeniyle zor durumda olan Erzurum göçmeni, 71 yaşındaki Elif şöyle der: "Fakırlar merhametli. De ki niye merhemetli. Şimdi onlar ne zengin? Bir ekmek alan, getirirler yarısını keserler, gel ekmek yiyek. Hep beraber yiyak. Demiyo ki yarın ne yiyecem. Ama zenginler ilerisini düşünür. Çalıştıklarını hep bankaya, bankaya, bankaya... Iyi yaşamak isterdim, Allah vermedi. Nede edelim, Allah bunu verdi (104). Ahmet Güven, zenginler konusunda daha sert bir dille konuşmaktadır: "Yani aslında zenginin yüzde sekseni iyi. Zenginin yüzde yirmisi kötü. Kötü derken, kendinden aşağı düşüklere böyle alaycı bir şekilde, hareket, şey yapar, karşılıyor. Aşağılayıcı şekilde, yani hor görüyor. Kendinden düşükleri hor görüyor" (89). Zaten zenginliğin kaynağı konusunda şüpheli bir dil kullanılmakta. Kendisinin de ticari tecrübeleri bulunan Ahmet'in (89) söyledikleri bu duruma iyi bir örnektir: "Hamallıktan kim olmuş o derece zengin olmuş? Hamallık yaparsın. O

16 Bu konuda daha ayrıntılı bir tartışma için Necmi Erdoğan'ın "Yok-sanma" başlıklı yazısına bakılmalıdır.

zaman hamallık nedir? Muhakkak bir yerde kaçağa girerdi. Esrar, eroin, meroin kaçıraraktan, eşekle kaçırdı, o şekilde oldu o zaman. Bir eşek hamalı bu kadar zengin olabilir mi? Yahu şimdi kaç yetmiş yaşında olsun. Yetmiş yaşındasın, altmış yaşındasın. Eşek hamallığından bu zenginlik olur mu ya? Ben size soruyorum, affedersin, bir eşek hamalı kadar zengin olabilir mi ya? Dünyayı satın almış. Dünyanın her yerinde onun eli kolu var ya. Sen niye... Sen hamallık yaptın. Eşek hamallığıyla o kadar... Ben otuzdört yaşındayım. Ben on yaşından beri inşaatlarda sürünüyorum. Daha benim bir çöpüm yok... yemin ediyorum on yaşında... hem okul okurdum hem sanata giderdim. E niye benim bir şeyim yok."

Bu araştırma çerçevesi içerisinde, Ankara ve İstanbul dışında Urfa, Konya ve Erzurum'da da araştırma temalarına bağlı olarak çeşitli mülâkatlar gerçekleştirildi. Konya ve Erzurum'da "din ve yoksulluk" kavramlarına bağlı daha yapılandırılmış mülâkatlar gerçekleştirdiğimizi belirtmek durumundayız. Daha seçilmiş bir dil kullanılmış olsa da, yoksulluk ve dinsellik konusunda "yukarıdan" görüşlerin de aydınlatıcı olabileceğini sanıyoruz. Aşağıdaki mülâkatların bu hususlar göz önüne alınarak okunmasında yarar vardır.

Konya ve Erzurum'da dinsellik ve yoksulluk gözlemleri

Konya ve Erzurum'un[17] bu araştırma bağlamına özellikle dahil edilmesinin amacı, yoksulluk durumunun, taşra/büyükşehir (metropol) farklılaşmasına ne kadar duyarlı olduğunu gözlem-

17 Konya ve Erzurum'un bu amaçla seçilmesinin politik ve iktisadi gerekçelerini bulmakta sanırım pek bir güçlük çıkmayacaktır. 18 Nisan 1999 seçimlerinde Konya'da, Fazilet Partisi geçerli oyların % 30.14'ünü (268954), MHP % 26.00'sını (232007) almıştır. 1995 seçimlerinde, bu sefer Refah Partisi olarak oran % 41.7 (339278)'dir. MHP oranı % 12.00'dir (97510). Erzurum için FP'nin 1999'daki oranı % 28.25 (95313), MHP'nin ise % 26.18 (88313)'tür. 1995 oranları RP için % 38.7 (125882), MHP için % 14.00 (45408)'tür. Dumanlı (1996) ve Dansuk'un (1997) araştırmalarına göre, Konya iktisadi göstergeler açısından Erzurum'dan daha iyi rakamlara sahiptir. Örneğin Erzurum Türkiye'deki GSYİH'nin altındaki illerden iyiden kötüye doğru yapılan bir sınıflandırmada 2. grupta yer alırken, Konya, üstündeki illerden 2. grupta bulunmaktadır. Kişi başına GSYİH'ye göre illerin gruplandırılmasında 2. grupta, Erzurum 3. grupta yer almaktadır. İllerin gelir/nüfus oranına göre sıralanmasında, Erzurum 0.48, Konya, 0.73'lük bir orana sahiptir (en iyi oran Kocaeli'ne aittir, 2. 73; en kötü oransa Ağrı'ya ait, 0. 23).

lemek ve her iki ilde de yoksulluk ve dinsellik arasındaki ilişkinin farklı düzeylerde tartışılmasını sağlayacak akışkanlıklara eğilebilmekti. Konya ve Erzurum için ilk boyuta bağlı olarak söylenebilecek olan, eğer etnik bir nitelikle beslenmiyorsa, yoksulluğun taşra düzeyinde hemen her bakımdan daha "yumuşak" bir biçimde yaşanmasından sözedilebilir- bu tabiî nesnel olarak yoksulluğu yoksaymayı ve ondan sözetmeyi ortadan kaldırmaz. Nitekim Türkiye'de bölge içi eşitsizliğin en yoğun olduğu bölgeler Ege ve Marmara bölgeleridir (Dansuk, 1996: 71). Konya'daki sermaye birikiminin dinsel duyarlılıklar harekete geçirilerek oluşturulduğunu biliyoruz; bu birikimin yine Konya'daki siyasal tercihlerle uyum içinde olduğundan sözedebiliriz. Konya'da da "zenginliğin" ve "yukarının" yoksullara ve yoksulluğa yönelik dışlayıcı tutumunun ipuçlarını bulmak, Türkiye'de dinselliğin sınıfsal ve ekonomik temelleri düşünüldüğünde (Kuran, 2002; Mardin, 1983; 1991d; Yücekök, 1976) çok şaşırtıcı olmasa gerektir. Bu iki ilde de belediyelerin, yoksullara yönelik olarak yaptığı yardımlar ve verdiği hizmetlerin, siyasetin alanını daralttığı ve böylece bir tür vesayet kurumunun meşrulaştırıldığı, ayrıca yoksulluk durumunun nesnel şartlarıyla ilgili herhangi bir kaygı gözetmeyen müdahalelerle ancak sürekliliğinin sağlandığı gerçeği, Türkiye'de yerel yönetimlerin görünür işlevlerinin yanısıra, bu işlevlere eklemlenmiş bulunan gizli işlevleri de yerine getirdiğine dikkat edilmelidir. Yine aşağıda vurgulamaya çalıştığımız üzere, Erzurum, reel ekonomik girdilerden yoksun bir devlet kenti olarak, sadece kültürel değil aynı zamanda zorunlu ve fiili bir uylaştırıma tâbi gözükmektedir. Konya ise, yurttaşlığın, ancak sermayeye ve dinsel temsile katılma olarak belirginlik kazandığı ve bu duruma eklemlenmiş dinselliğin yine de siyasal iddialarını sürdürdüğü bir il olarak önem kazanmaktadır.

Konya: "İnşak" ve "holding" buluşması

Konya'nın, kentsel olarak Türkiye'de hem epeydir stigmatizasyona uğrayan bir siyasal eğilimin "kalesi" olarak görülmesi, hem de epeyden beridir sözü edilen ve 28 Şubat süreci içerisinde, bir taraftan kapitalist birikim süreçleri dışında kotarılan ve deyim ye-

rindeyse "resmî" Türk burjuvazisinin paylaşım mekanizmalarının dışına çıkartılan, dolayısıyla doğasını gizlileştiren bir sermaye oluşumunun örgütlenmesinin merkezi olarak algılanması, bu kenti bir "araştırma nesnesi" olarak ilginç kılmaktaydı. Konya'da ilk elde gözlenebilen 2001 ekonomik krizinin sonrasında, kentsel doku ve hayatın, iktisadî süreçlere ve bunların toplumsal ve siyasal vargılarına oldukça duyarlı hâle geldiğiydi. Kentteki yenilgi havasının sadece Türkiye iktisadıyla ilgili olmadığı, kentin siyasal ve ekonomik tercihlerinin de bir "içerleme" eşiğinde değerlendirildiğini söylemek mümkün.

Konya'nın yoksulluk ve dinsellik ilişkisini gözlemlemeye imkân veren bir "yukarıyı" temsil ettiğini söyleyebiliriz. Daha önceden belirtildiği üzere, kategorik olarak, yoksulluk dinsel örüntü içerisinde özellikle iktisadî ve toplumsal olarak belirlenmiş bir "yukarıyla" ilişkilidir. Bu yukarının Konya'daki kurumsal aracıları Büyükşehir Belediyesi ve sayıları ve büyüklükleri konusunda net bir bilgiye ulaşmanın güç olduğu holdinglerdir. Ayrıca yine Konya'nın ayırdedici bir özelliği olarak vakıflar ve dernekler de bu çizgide değerlendirilebilir.

Konya ve Erzurum'daki gözlemlerimiz, dinsel duyarlılıklarını kavramsallaştıran ve genellikle bunu, politik olarak değil de toplumsal olarak ifade etmeyi tercih eden bireylerin, bir yardım ve bir tür şefkat ideolojisiyle hareket ettiğini gösteriyordu. Bu ideolojinin somutlaşma noktaları elbette, öncelikle belediyeler ve esas olarak Konya'da çeşitli vakıflar, dernekler ve dinsel duyarlık sahibi bireylerin birikimleriyle oluşturduğu varsayılan holdinglerin yardım merkezleri olmakta. Hem örgütlenmesi hem de maddi kaynakları itibarıyla Konya'daki kuruluşların, Erzurum'daki kuruluşlarından daha yaygın ve güçlü olduklarını geçerken belirtelim. Konya'da kurulan en eski tarihli vakıflardan, Hayra Hizmet Vakfı (1975) yöneticileri, "dünyadan ve ahiretten nasibini almak" amacıyla kurulmuş ve bu amaçla vakıf üyelerinden ve hayırseverlerden topladıkları yardımları ihtiyaç sahiplerine ulaştırıyorlar. Ayrıca maddî durumunun iyi olmadığına inanılan öğrencilere cüz'i miktarda nakdi yardımlar yapılıyor. Vakıf yöneticileri, "herhangi bir ayrım yapmaksızın" araştırmaları neticesinde kendilerinin "muhtaç" kategorisinde değerlendirdiği insanlara ayni ve

nakdi yardımlar yapıyorlar; üniversite öğrencilerine yine benzer bir şartla burs bağlanıyor. Vakfın merkezinde öğrencilerin kullanımına açılmış bir kütüphane bulunmakta. Hem araştırmanın yapıldığı sırada patlak veren ekonomik krizin, hem de 28 Şubat sonrasında oluşan sürecin insanlar üzerinde psikolojik ve maddi bir baskı yarattığını belirten yöneticilerin, politik konularda karamsar olduklarını ve politik sorunlara uzak durduklarını gözlemledik. Burada saklanılmaya gerek bile görülmeyen bir hayal kırıklığından sözedebiliriz. Nitekim, yoksullar ve yoksulluk üzerindeki tartışma, zaten dünyadaki diğer şeylerin "beyhudeliği" konusuna dönüşmesi de bu açıdan anlamlıydı. Vakfın faaliyetlerinde insanların dinsel duyarlılıklarını gözeten bir ayrım yapılıp yapılmadığı konusundaki sorunun yarattığı gerilim büyük boyutlu olmadı ama bu temayı sürdürdüğümüzde, "kötü gazeteci" muamelesi göreceğimiz açıktı. Eskiden "yardım faaliyetlerinin" daha derli toplu yürütüldüğü, buna mukabil şimdi daha fazla insanın yardıma ihtiyacı olmakla birlikte daha az insanın katkısının sağlanabildiği söylendi. Konya'da "pıtırak gibi biten" holdinglerin, insanların birikimlerini bu yönde kullanmasını gerektirdiğini ve bunun da daha önceden varolduğu belirtilen dayanışma pratiklerini sakatladığı vurgulandı.

Erzurum'da olduğu gibi Konya'da da belediyeler bir tür sosyal yardım kuruluşu olarak çalışıyor. Bu yardımın ebatları ve hedefi konusunda bir şey söylemek mümkün değil. Erzurum'da Büyükşehir ve çevre belediyelerle insanlar arasında bir toplumsal ve fiziksel yakınlık var: bunun istendik bir şey olup olmaması bir yana, insanlar bunu talep ediyor ve böyle olduğunu varsayarak yaşıyor. Doğu ve İç Anadolu'da sağ siyasal partilere ait belediyelerin bunu bir siyasa olarak özellikle sürdürdükleri söylenebilir. Konya'da belediye ile halk arasında, siyasal bağlar devam etmekle birlikte bir tür "mesafe" var. Ancak bu belediyenin, Türkiye genelindeki belediyelerden daha farklı davrandığı anlamına gelmiyor. Nitekim belediye yetkilileri sosyal yardım konusunda nesnel birtakım gerekçeler aradıklarını ve bunları buldukları takdirde yardım yapmada tereddüt etmediklerini, ancak mevcut siyasal iktidarın, farklı belediyelerin ödenekleri konusunda cimri davrandığını ve bunun faaliyetlerini sınırladığını belirtmekteydiler. Buna rağmen mesela "Yoksul-

luğa Karşı Dünya Kentler Birliği", özellikle Fransa örneğinde, kent düzeyinde yoksulluğa karşı nasıl mücadele verilebileceğinin somut örneklerini sunmaktadır. Burada söz konusu olan uzun vadeli siyasalar ve düzenlemeler değildir; aynı zamanda kısa vadeli, kimi zamanlar bir güne, hatta bir geceye sığan ve bürokrasisi azaltılmış yöntemlerle özel ve kamusal kaynakları verimli bir şekilde kullanmanın mümkün olduğunu göstermektedir.

Dinsellik ve yoksulluk arasındaki tartışmanın kaçınılmaz göndermelerinden birisi de zenginlik kavramına olmaktadır ve hem Türkiye'deki dinselliğin toplumsal/sınıfsal konumunu yansıtması açısından hem de dinselliğin kurulumu açısından ilginç bir şekilde, zenginlik, merkezî bir önem taşımaktadır. Elbette yoksulluk/zenginlik kavram çiftiyle konuşmanın "belirsizliğinden" sözedilebilir. Ancak, sadece tartışma bağlamı için, zenginliğin, "muhtaç olmama", yoksulluğun ise "muhtaçlık" olarak tanımlanması durumunda, muhtaç olmayanların, muhtaçları nasıl gördüğü önem kazanır. Konya'daki dinselliğin, zengin bir dinsellik olduğu ve bunun Türkiye gündeminde epeydir tedavülde bulunan "yeşil sermaye"yle ilişkili olduğu söylenmektedir. Bu aslında çok doğru bir yargı değildir. Bir kere, Konya'daki yeşil sermaye salt Konya'ya ait bir sermaye sayılmaz; çoğunlukla yurtdışından ve Türkiye'nin diğer illerinden gelen bir sermayedir. İkincisi, Konya halkı, özellikle kriz sonrasında, kentte oluşan çöküntüden dolayı bu sermayeyle duygusal bağlarını gözden geçirme ihtiyacı içerisindedir. Bu sermaye, öncelikle kendisini oluşturan politik hassasiyetlerin radikalizmini görmezlikten gelmiş, ilâve olarak toplanırken sık sık vurguladığı farklılığı kriz şartlarında unutmayı tercih etmiştir. Konya'da bir vakitler mütedeyyinliğe bağlı olarak sınıflandırılan holdingler artık çıkarttıkları eleman sayısına göre değerlendirilmektedir. Holdinglerin varlığını, bir tür kentsel zenginlik olarak gören insanlar, şimdi bu varlığı kriz şartlarının derinleşmesinin esas sebebi olarak yargılamaktadır. Konya'daki sermaye toplaşmasından birinci derecede etkilenen küçük esnaf ve zanaatkârlar, artık seslerini duyurabileceklerini düşünüyorlar. Zira şimdiye kadar dile getirdikleri eleştirilerin kendi çıkarlarını yansıttığı gerekçesiyle dinlenmediğini, ancak halkın zamanla gerçekleri daha iyi gördüğünü belirtiyorlar.

Sermaye ve din: "Buraya gelen, burada dağıtılır"

Konya'da sayıları bir hayli fazla olan holdinglerden bir tanesinin başkanıyla görüşmek üzere bu holdingin merkezine gidiyoruz. Çok görkemli olmasa da, büyüklük açısından "inandırıcılık" nosyonu gözetilen bir yapıda, hâl ve tavırları itibarıyla bu büyüklüğe uymayan bir sadeliğe sahip Başkan'la görüşmek üzere hepsi erkek sekreter ve diğer elemanlardan oluşan bir gruba kendimizi tanıtıp, görüşme konumuz hakkında bilgi veriyoruz. Başkan, bekleme odasına gelerek bizden daha önce oraya gelen bir dershane yetkililerini kısa bir süre kabul ettikten sonra sıranın bize geleceğini belirterek, beklettiği için özür diliyor. Görüşmeye başlarken, biraz önceki dershane yetkililerinin kendilerine ve öğrencilerine yaptıkları katkılardan ötürü teşekkür etmeye geldiklerini belirtip, kendisine hediye edilen kutuyu, bizim önümüzde açıp, ikrâm etti, daha sonra, sekreterini çağırarak, içindekileri holding çalışanlarına dağıtmasını istedi. Bu "sembolik" ve anlamlı tutumun, görüşmemiz bittikten sonra öğle yemeğine kalmamız yolundaki baskı sırasında da sürdüğünü görecektik. Başkan, rahatsızlığımızı gidereceğini sandığı bir açıklama yapıyor: "Buraya gelen, burada dağıtılır; öğle yemeğinde holdingin değil, benim şahsî misafirimsiniz, size getirilen yemeğin parasını ben cebimden ödemek durumundayım. Burada bir sürü insanın hakkı var, parası var. Ben bu hakkın altından kalkamam, bu yanlış olur; ayrıca ekonomik olarak rasyonel de değil. Her gelen misafire bu ikramı yaptığımızda, buradaki kaynağı da israf etmiş oluruz. Ayrıca zaten yediğimiz yemeğin malzemelerini holdingimiz üretiyor." Başkanın sadelik, tasarruf, kul hakkı, ekonomik rasyonalite vb. kavramlarla bezediği konuşmanın, sadece bize özgü olmadığını, bunun holdingler üzerindeki kamusal dikkatin zorunlu bir sonucu olarak anlaşılması gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü hem medyada bu holdingler hakkındaki haberlerin hem de bir tür siyasal baskının gölgesinde oluşmuş bir ihtiyatlılık sözkonusu. Ayrıca 2001 yılında yaşanan iktisadî krizin, holdinglerin iştirak sağlaması ve kâr payı dağıtımlarında önemli sorunlar yarattığı bilinmekteydi ve zaten Konya'da gündelik hayatın önemli bir kısmını bu konular oluşturmaktaydı. 28 Şubat süreci içerisinde çokça sözü edilen Kombassan Hol-

ding'in Konya'daki benzerleri kurgu-bilim filmlerinde görülebilecek bir mimariyle inşa edilen merkezi bir zamanlar, bir tür bölgesel/siyasal güç ve Anadolu sermayesi ihtişamının göstergesi kabul edilirken, artık çöküşün ve zenginlikten pay alamamanın yarattığı bir içerlemenin sembolü hâline gelmiş.

Başkan, Holding'te profesyonel "yöneticilik" yaptığını söylüyor; bu kavram, kendisinin dinsellik ve yoksulluk arasındaki ilişkin görüşlerine bir ışık tutacak hüviyetteydi. Zira, birazdan bu konuda ulaşabileceğimiz en büyük eklektizme tanık olacaktık. Başkan, dinsel konulardaki duyarlığı ve bilinciyle, verili ekonomik durumu ve beklentilerini biraraya getirme konusunda oldukça başarılı zihinsel bir deneyim gerçekleştirecekti. Başkan, yoksulluk ve dinsellik arasında herhangi bir nedensel ilişkinin kurulmasını kategorik olarak reddederek konuşmasına başladı. Hatta bu bağlamda düşünme alışkanlığının bizzat bir yoksulluk nedenini oluşturduğunu düşünmekteydi. Ona göre yoksulluk büyük oranda kendi iradeleriyle, istemleriyle yarattıkları bir sorundu. Holdinge sayısı onbinlerle ifade edilecek ve "ne iş olsa yapabilecek" iş başvurularının olduğunu, bu insanların herhangi bir alanda değerlendirilebilecek bir "vasıf" edinmek yerine, sürekli ve düzenli olarak "iş aramayı" tercih ettiklerini ("bunların işi, iş aramak") vurguladı. Bu yaklaşımının, Türkiye'deki yapısal işsizlik sorununu küçümseyen ve kendisinin Türkiye'de gerçek bir iktisadî canlanmayı sağlamamakla suçladığı "İstanbul burjuvazisi ve onların sözcülerinin de" yaklaşımı olduğunu biliyor; ancak onları bu konuda samimi ve rasyonel olmamakla suçluyor. "Sermayenin ortak gereklilikleri" konusunda yapabileceği bir şey olmadığı kanaatinde. "İstanbul burjuvazisinin sahip olduğu büyüklükle, Türkiye'de yarattığı imkânlar karşılaştırıldığında", "Anadolu sermayesi"nin yaptıklarının "daha iyi anlaşılacağını" umuyor. Türkiye'deki yoksulluğun gerçekte devlet ve onun uyguladığı ekonomik ve toplumsal politikalara bağlı olarak büyüdüğünü ve bu bağlamda da sadece ekonomik bir kategori olarak anlaşılmaması gerektiğini, aslında kültürel, ahlâkî ve siyasal olarak da yoksul olduğumuzu ve bu alanlardaki yoksulluğun daha belirleyici olduğunu düşünüyor.

Başkan, müslüman insanın fakirliğinde bir çelişki buluyor. "Bir insan hem fakir hem müslüman olamaz aslında; bu din insana ça-

lışmayı, kendini geliştirmeyi emrediyor. Hem fakir hem müslümansa kendinde bir kabahat bulmalıdır. Ben nerede yanlış yaptım diye düşünmelidir. Buna rağmen işleri yolunda gitmeyen varsa sabretmelidir. Allah yolunu açar, emeğinin, beklemesinin karşılığını verir." Müslümanlığın daha fazla para kazanmayı ya da yeryüzünde bir cennet yaşamayı garanti etmediğini söylüyor. "Dini böyle algılamak çok yanlış" diyor. Müslümanların tüketim ve hayat alışkanlıklarının diğer insanlardan çok farklı olmadığını, daha fazla talep etmenin ve daha fazla tüketme isteğinin onları da çok mutsuz kıldığını ve daha da yoksullaştırdığını düşünüyor. "Benim kendi akrabalarımdan da zor durumda olanlar var; hatta kendi ailemden var. Onlara asgari ücret düzeyinde yardım yapıyorum. Onunla geçinmek durumundalar. Yetip yetmediği konusunda bir şey diyemeyeceğim ancak bu durumda onların da benim de fazla tercih hakkımız yok."

Başkan Holding çalışanlarının daha fazla ücret talep etmesini ise kendine özgü bir rasyonelle açıklıyor- tabii dışardan "bildik" bir rasyonel bu, ancak başkanın ideolojik ve siyasal pozisyonu açısından "özgül": "Daha fazla ücret ödeyebilmemiz için daha fazla üretim yapmamız gerekir; daha fazla üretim yapabilmek içinse kaynak. Bu kaynak nereden gelecek? Holdingin sermayesinden. Ana sermayeden. Bizim zorla topladığımız, toplarken üzerimize hem iktisadî bir risk hem de insanî-dinî bir sorumluluk alarak topladığımız paradan yâni. Eğer üretimi artırmadan ve ürettiğimizi satamadan ben onlara daha fazla para verirsem, bu ana sermayeyi vermek olur. Onu erittiğimizde üretim yapamayız; üretim yapamadığımızda istihdamı azaltmak zorundayız. Daha fazla ücret talep ederken, aslında kendilerinin işsiz kalmasına yol açacak bir şeyi talep ediyorlar. Bunu onlara anlattım. İknâ oldular."

Şefkat kapısı: "Ölünün, çöpün bile yeri var, yaşayanın yok"

Şefkat-Der Başkanı Hayrettin Bulan, ilginç bir gözlemle başlıyor konuşmasına: "Türkiye garip bir ülke, ölüye, çöpe mutlaka bir yer bulunuyor gömmek için ama yaşayanlar için böyle bir gayret yok." Yoksulluk ve dinsellik vurgumuza, kendilerinin yardım etmek konusunda herhangi bir ayrım gözetmediklerini, Belediye'den

talep ettikleri bir arazide kurmayı düşündükleri Külliye'nin bütün dinlerden insanlara yönelik bir mimariyle oluşturulacağını ve burada sadece Türkiye'den değil, bütün dünyadan gelecek yoksulları, muhtaçları barındırmayı ve sorunlarıyla ilgilenmeyi hedeflediklerini belirterek karşılık verdi. Kendisinin inanan bir insan olmakla birlikte, faaliyetlerinde bu konuyu gündeme hiç getirmediklerini, bunun kuruluş amaçlarına ters olduğunu belirtti. Şefkat Kapısı (Şefkat-Der), kimsesizlere, güçsüzlere, barınmasızlara, açlara ve zor durumdakilere hizmeti amaçlayan gönüllü bir kuruluş. Dernek Başkanı Hayrettin Bulan, Konya'da ayrı ayrı binalarda hizmet veren Kadınlar ve Erkekler Şefkat Misafirhanelerinde, "sokaktan bulunan, kalacak yeri olmayan, eşlerinden ayrılan, aşırı şiddete maruz kalan, kötü yollardan tövbe eden genç kızlar ve kadınlar, eşleri cezaevlerinde olduğundan mağdur duruma düşenler, özürlü ve çok yaşlı ve yatalak olduklarından aileleri tarafından bakılmayan diğer özürlü yaşlı kadınlar ve varsa bunların çocuklarına" kucak açılmaktadır. Erkekler misafirhanesinde, "evsiz, kimsesiz ve sahipsiz gençler, 18 yaşlarını doldurmalarından dolayı yetiştirme yurtlarından ayrılan yetim öksüz gençler, sokakta kalan zihinsel ve bedensel özürlüler, 60 yaşını tamamlamadığından ötürü huzurevlerine alınmayan yaşlılar" barınmakta ve bunların her türlü ihtiyacı dernek tarafından karşılanmaktadır.

Hayrettin Bulan, Türkiye'de, yoksulluk şartlarının kamuya iyi ve etkili bir biçimde anlatılması gerektiğine inanıyor. Bunun yoksullara kaynak yaratmada önemli bir etken olacağını düşünüyor. Yoksulluk şartlarının değiştirilmesine yönelik çabaları da inandırıcı bulmuyor. "Benim hizmet götürdüğüm insanlar var ve bunlar gerçek; o zaman bütün resmî kuruluşlar açıkça Anayasa'yı ihlâl ediyorlar." Yoksullara yardım yapılmasının çok büyük meblağlar gerektirmediğini, sadece bunun örgütlü bir biçimde ve gönüllü kuruluşlar aracılığıyla yapılması gerektiğini vurguluyor. Türkiye'deki tüketim kalıplarının sadece ekonomik değil, aynı zamanda manevî bir yıkım da yarattığını, bunun insanların vicdanında daha çok örselenmeye yol açtığını özenle belirtiyor.

Konya'nın taşıdığı (siyasal ve dinsel) özelliklerin yoksulların durumunda özellikle bir fark yaratmadığı, yaratamadığı kanısında. Şehrin mevcut dokusunun yoksullara yardım örgütlenmesine

abartılı bir katkısının olmadığını düşünüyor. "Bize yardım edenler, yâni yoksullara, muhtaçlara yardım yapanlar, aslında hep aynı insanlar; bunlar aslına bakılırsa çok da zengin değiller. O açıdan çok müsterih ve mutlular ellerinden geleni yapabildikleri için. Zenginler yardımı görünsün diye yapıyor bazen ya da miktarı artırarak sorunu bir kerede halletmek istiyorlar. Oysa bu mümkün değil."

"Korkuyorum, bir gün beni öldürecekler"

Konya Büyükşehir Belediyesi'nde sosyal faaliyetler ve yardımlar sorumlusu Müşfik, muhtaç durumda olanlara belediyenin yaptığı ya da yapmayı planladığı çalışmalar sırasında, belediyeden yardım isteyenlerin sayısında büyük artışlar olduğunu, ancak kendi imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle bunların hepsine karşılık veremeyeceklerini, bu durumu muhtaç durumda olan insanlara anlatmanın kendisi için büyük güçlükler teşkil ettiğini belirtirken, gülerek ama bu konuda gerçek bir korku duyduğunu da vurgulayarak şunu söyleme ihtiyacını hissetti: "Korkuyorum, bir gün beni öldürecekler. Ekmek vermedim, un vermedim, şeker vermedim diye. Oysa bizim imkânlarımızın bir sınırı var." Müşfik Bey, Belediye yardımlarının dağıtılmasında etnik, siyasal ya da dinsel bir ayrımın yapılıp yapılmadığı konusundaki sorumuza, çok samimi olduğuna inanmamızı isteyerek şu karşılığı verdi: "Mütedeyyin ve gerçekten yoksul insanlara yardım yaparken bir öncelik tanımak isterim ancak halihazırda inanın böyle bir 'lüksüm' yok. Bizden yardım isteyenlerin sıfatını görseniz, bana hak verirsiniz. Bunlar gerçekten ve her haliyle yoksullar. İnsanın görünce zaten vicdanı sızlıyor. Öyle ayrımcılık filân yapamaz istese de." Belediye'nin, diğer resmî ve idarî sosyal yardım kuruluşları gibi (konut durumu, gelir, evdeki çocuk sayısı, işsizlik vb.) nesnel ölçütleri olduğunu, bu ölçütlere uygunluğun birçok kereler ve incelikle soruşturulduğunu vurguladı: "Yaptığımız yardımın zaten hayat kurtaracak bir tarafı yok. Bazen kendime soruyorum. Bu kadar küçük bir şey için insan yalan söylese bile, söylesin diyorum, yâni o dereceye gelmiş diyorum." Konya Büyükşehir Belediyesi'nin siyasî olarak cezalandırılmasının ken-

dilerinin daha fazla "hizmet" sunmasına engel olduğunu söylerken, kentteki Holding'lerin yaptığı yardımlar konusunda bir bilgisinin olmadığını, bu yardımların koordineli bir biçimde yürütülmesinin daha iyi olacağını, bunun için de her idarî birimde bir "yoksulluk envanteri"nin oluşturulması gerektiğini belirten Müşfik, yoksullara yönelik programların böylece daha efektif hâle geleceğini düşünüyor. Yoksulluk konusunu, hep "yardım" kavramı eşliğinde dile getirdiği yolundaki soruya, "aslına bakılırsa, yoksulluk filân Türkiye'de kimsenin umrunda değil. Ben mesela çalışıp didiniyorum ama yaptığım iş hayat kurtarmıyor. Bir öğün, iki öğün, bilemedin üç öğün, bir ay, dört ay kurtardım; bu insanlar ondan sonra ne yapacak, çoluk çocuğunu okula nasıl gönderecek, hasta olursa ne yapacak? Daha kalıcı şeyler yapmak lazım ki biz böyle kenarda köşede kalmış insanlarla gerçekten ilgilenebilelim." Dinsellik ve yoksulluk ilişkisi üzerine sorumuz, "dinin bir şeyler yapmaya, ilerlemeye, kalkınmaya engel olmadığı" yolunda geleneksel cevapları sıraladıktan sonra, "yoksulluk öyle din min dinlemiyor. Düşen de müslüman, çıkan da. Düşen düşüyor, çıkan çıkıyor" diyor.

Kendisiyle görüşürken yardım istemek üzere biraz da zorla odasına giren, biri kucağında diğeri yanında iki çocuklu bir kadına, yapması gereken işleri ve hazırlaması gereken evrakları sıralıyorkadının yüzünde açık bir "ben bunları yapamam" ifadesi var. Bu arada kadının arkasından yaşlı bir adam beliriyor ve o soruyu tekrar soruyor. Uzmanımız bürokrasiyi tekrar anlatıyor. Üçüncü kez sormaya kadınla, adamın, cevaplamaya da uzmanın gücü kalmıyor. Yaptığı işin anlamsızlığının farkında olarak, bize dönüyor; "size, araştırmanıza, saygı duyuyorum ama bakın biz burada nelerle uğraşıyoruz?" diyor.

Bu görüşmede, Konya'ya dışardan (özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan) alınan göçle oluşan yoksulluğun ve yoksulların, Konya'daki yoksulların da "ahlâkını bozduğu" tesbiti dile getirildi. Bu tesbit mülakâtın yapıldığı odada bulunan diğer belediye görevlileri tarafından da paylaşıldı ve hırsızlık, cinayet vb. suçların sayısındaki artışın da bu nedenle gerçekleştiği belirtildi. Odada bulunan hemen herkesin yakın tarihte gerçekleşen birkaç olaya ilişkin bilgisi vardı. Bu damgalamaya yönelik bir karşılık vere-

memizin, bu mülakâtlar boyunca duyduğumuz tek yılgınlık olmadığını söyleyelim.

Erzurum: Bir "devlet kenti"nde yoksulluk

Erzurum'un bu araştırmaya dahil edilmesi, büyük kent yoksulluğu ile taşrasal kent yoksulluğu arasındaki ayrımın belirginleştirilmesi amacına yönelikti. Aslında gerçekten, çıplak bir gözlemle bile bu ayrımın konulabileceği açık. Bu araştırmanın özellikle İstanbul'da yapılan görüşmelerine göz atıldığında Ayrıca Orhan Türkdoğan'ın (1996) yoksulluk kültürü üzerine yaptığı araştırmaların ilki bu kentte gerçekleştirilmişti. Yine, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin Özal-sonrası dönemde yaşadığı çöküşün ve artık devlet eliyle "yaşatılan" kentlerin bir örneği olarak Erzurum, Türkiye'deki yapısal bölünmenin, hep sanıldığı üzere "dikey" değil, "yatay" olduğunun bir göstergesi; bir başka deyişle, Erzurum da, çağrıştırdığı kültürel, siyasal ve etnik konulara rağmen kentsel birimin ancak yönetsel olarak varolduğu ve kendisini yeniden üretecek toplumsal ve ekonomik girdilerden mahrum bir kent. Kentsel merkez, benzeri taşra kentlerinde görüldüğü üzere terk edilmiş ve burada yeni yoksulluk alanları "açılmış" durumda. Orta sınıflar, 80'li ve 90'lı yıllarda sayıları giderek artan sitelere (Yıldızkent, Dadaşkent, Yenişehir gibi) "çekilmiş" durumda. Erzurum, devletin sübvanse ettiği diğer bütün iller gibi büyük oranda dışarıya göç veriyor. Kent içerisinde yazları, Erzurum'un köylerine gidip, kışları geri dönen bir popülasyon var.

Bu devlet sübvansiyonu olayını küçümsememek gerekir. İki nedenden ötürü: birincisi, kentin reel ekonomik girdileri konusunda herhangi bir fikir edinilmesi mümkün değil. Çünkü bir yığın bakanlığın Doğu Anadolu'daki merkez birimleri buraya taşınıyor. Bu bürokratik yığılmanın, kentin ayakta durmasında işlevsel bir ağırlığı var. İkincisi, bu devlet varlığıyla, kentsel yoksulluğun yatıştırılması, yahut denetlenilmesi arasında bir ilişki var; bu ancak "sezilebilen" ilişki, yoksulların, kendilerini "görünür" kılmamasıyla somutlaşıyor. Kentin ana caddesinde işportacılık yapan çocuklar, ad ve aile olarak biliniyor örneğin. Orada bulunmaları, bir anlamda devlet himayesinde.

Kentin, iki büyük otel tarafından "emilen" turizm geliri dışında,

önemli bir endüstriyel kaynağı yok. Tarım, 1980'li yılların hızlı liberalizasyonuyla güvenilir bir geçim kaynağı olmaktan çıkmış durumda; hayvancılık ise, ancak şimdilerde yeniden bir gelir kaynağı olarak düşünülüyor, epeydir unutulmuş. Erzurum Belediyesi, bir büyük şehir belediyesi. Popülist bir idari kararla tabii. Bunun anlamı aslında daha fazla insanın istihdam edilmesi. Belediye'de yaptığımız görüşmeler, bu istihdamı doğruluyor; ancak insanlara istihdam yerine, farklı mekanizmaların (yardım anlamında) önerildiği ve bunun onların yararlarına olacağına halkı inandırmaya çalışıyorlar. Ayrıca, "seçmen"le seçtiği arasındaki ilişkinin kurumsallaşmaması ve ikincil ilişkiler olarak örgütlenmemesi, bir tür bağımlılık durumu yaratıyor.

"Gül hikâyeleri"

Bu hikâyelerin kahramanları, Erzurum'da yaşıyorlar ve Erzurum'daki diğer görüşmelerin bütününden ayrı olarak, "konuştular". Bu niteliğini tam olarak anlayamadıkları araştırmacı talebine ilişkin bir şüpheden mi kaynaklandı yoksa "konuşmaktan vazgeçişe" dayalı bir iletişimsizlik inadından mı- ya da hayır, gerçekten öteden beri kurdukları dilsel sığınağı bozmaya değmeyeceğini düşündüklerinden mi, bunu söylemek zor, ama araştırmacı öznenin konuşma isteği, ad, soyad, yaş, medenî durum, çocuk sayısı, geçinilebiliyor mu sorularının ötesinde bir karşılık alamadı. Latife Tekin, kişisel tanıklıklarıyla da zenginleştirerek metinselleştirdiği yoksulları, "karşıdan" gelen kültürel pratikleri dışlamaya ve suskun kalmaya davet etmişti. Bu davet karşılığını bulmuş sayılır; bir tür dilsel sönümlenme, iletişimsizlik ve araştırmacının gazeteci/yardım kuruluşu uzmanı/belediye görevlisi olmadığını fark ettikten sonra, çaresizlik ve konuşmanın yararına duyulan inançsızlığın ifadesi olan suskunluk nöbetleri görüşmelerin esasını oluşturdu. Bu hikâyelerdeki bir başka ortaklık, hepsinin kadın olması. Erzurum'da yaptığımız bütün görüşmeler ve gözlemlerimiz, yoksulluğun neredeyse zorunlu olarak kadınlar tarafından dolayımlanan bir yaşantı olduğunu kanıtlar mahiyetteydi.

Gül ile Gülnur'un hikâyesi

Gül ile Gülnur (158), üniversite mezunu iki genç kadın, bekâr ve çalışmıyorlar; aileleriyle yaşıyorlar. Erzurum yöresine uygun bir giyim

tarzları var ve elbette tesettürlüler. Bütün üniversite hayatları, tesettür yüzünden denetim altında geçtiğinden ve kendilerini tesettürlerini korumak üzere tasarladıklarından bu konuda oldukça hassaslar. Resmî bir kurumda çalışmaları bu nedenle mümkün değil. Mesleklerine uygun ve kendileriyle barışık olabilecekleri bir iş henüz bulamamışlar, bulabilecekleri konusunda da ümitleri yok. Hayatlarında köklü bir değişiklik yaratması muhtemel tek gelişme, muhtemelen evlilik olacak ama o konuda da endişeleri, kaygıları var. Bu kaygıların maddî temelli olmadığını vurgulamakta kararlı davranıyorlar. Herhangi bir tarikat ya da hareket içerisinde değiller. Erzurum'daki bu türden örgütlenmelerin hemen hepsiyle ilişkileri var. Ancak üniversite mezunu olmaları, halen tesettürlü kalmaları ve cemaat için tanıdıklığı muhafaza eden tavırları nedeniyle bu ilişkilerini sürdürdüklerini söylüyorlar.

Gül ile Gülnur'un bu araştırmada gözükmeleri, hayatlarını kurma biçimlerinde yoksullarla ilişkilerinin önemli bir yer tutmasından kaynaklanıyor. Bu ilişki, zengin ve orta halli ailelerden "devşirilen" yardımın, yoksullara aktarılmasında işlevselleşiyor. Gül ile Gülnur'un ellerinde Erzurum'un, "yoksul" semtlerinden, Mehdi Efendi, Rabia Hatun, Taş Mescid, Ayazpaşa, Habib Efendi vb. mahallelerinden üretilen bir liste var. Bu liste "kadınlardan" oluşuyor. Erkek ismi yok. Çünkü erkekle ilişki kurmak istemiyorlar, zaten onlarla ilişki kurulması da mümkün değil, "arandıklarında, bulunmuyorlar." Hayır, çekinme değil söz konusu olan, bir tür "böyle, daha iyi" durumu. Üstelik kadınlar zaten kendi durumlarını aktarmada, verilen yardımı iyi kullanmada çok becerikliler. Taleplerini daha iyi dile getiriyorlar. Gül ile Gülnur, konuyu daha fazla konuşmak istemeyen bir tutumla, kadınlara yardım etmenin faydalı bir yanına daha temas ediyorlar. Açıkçası, kadınlara yardım etmek, onların kötü yola düşmesinin engellenmesini de amaçlıyor.

Gül ile Gülnur, bunu Allah rızası için yaptıklarına inanıyorlar. Bu, onlar için çok önemli. Bir çıkar gözetiyorlar mı? Evet, Allah rızası. Bir ayrım yapıyorlar mı, peki yardım etmek için? Daha mütedeyyin olanlara, gözükenlere ne diyelim, daha özenli davranma, daha çok yardım, daha hayati bir müdahale. Hayır, kesinlikle. "Bir kuru ekmeğin nesinde ayrım yapalım ki?" Yardım, sadece "ekmek" olarak mı gerçekleşiyor? "Çoğunlukla yâni sadece ekmek değil, gıda, bazen elbise filan. Tabii bunların çoğu kullanılmış olanlar. Ama insanlar yine de bunları alıyor, çünkü ihtiyaçları var." Nakdi yardım olmuyor çok, hele krizden sonra artık daha önce yardım edenler bile edemez duru-

ma geldiler. Yardım eden insanlar kimler? "Aslında, onların da 'durumları' çok iyi değil." Zaten yardım etmek, fitre, zekât.. bu hususlara dikkat edenler, Allah korkusu olan insanlar.

Gül ile Gülnur, zaman zaman kendi köylerine gidiyorlar. Bunu bir tür "arınma" olarak görüyorlar. Erzurum, bazen onlara dayanılmaz geliyor. Kendi konumlarına ilişkin bir iş bulduklarında, hayatlarını daha düzenli kıldıklarında, belki evlendiklerinde bu faaliyetlerine devam edecekler mi? Evet, belki daha fazla. Çünkü o zaman imkânlarının daha geniş olacağına inanıyorlar.

Etraflarında kendilerine benzer insanlar var mı? Evet, kesinlikle var. Erzurum'da yoğun bir dinselliğin olduğu düşünülebilir mi? Geleneksel olarak var, ama Türkiye'nin geri kalan kısımlarından çok farklı değil Erzurum. Tarikatlar, cemaatler, yâni böyle örgütlü kesimlerin yoksullara yönelik yardımları, çok var elbette. "Ancak onların şunu da gözettiğini söyleyebiliriz; daha çok gruplarının, cemaatlerinin dengesini sağlamaya çalışıyorlar, kendi arkadaşlarını, ahbablarını gözetiyorlar. Tabii bunu kınamak yanlış olur da, muhtaç olanla olmayan arasındaki ayrımı korumak gerekir. Cemaatlerin öyle durumları iyi değil. Herkes biraz sarsıldı. 28 Şubat sonrasında. Bir de bu kriz tabii kötü etkiledi."

Gülseren'in hikâyesi

Gülseren (159) Erzurum'da yaşıyor. 3 çocuğu var. 32 yaşında. Evine davet edemedi. Oturulacak durumda olmadığını söyledi. İkram edecek çayı da yokmuş. Çamaşır yıkarken sorularımızı cevaplandırdı. Herkesten şikâyetçi. Devletten, belediyeden, kocasından, akrabalarından, kaynanasından. İzmir'e gitmiş çocuklarını alarak, yapamamış. Ev bulamamış, kiralar pahalıymış. "Hayat güzeldi İzmir'de de", para yoktu. "Paran yoksa, güzellik de yok." "Döndüm tekrar" diyor. Erzurum'da bizi içeriye almak istemediği eve çok güveniyor, kiranın olmaması onu çok rahatlatıyor. Komşuların bazen çocuklara meyve filan verdiğini söylüyor. Ancak, "Bu dert insanın kendi derdi, çaresine yanmalı" diyor. Çocuklar etrafı mutlu gözlerle seyrediyorlar. Erkek çocukların altında kıyafet yok. "Yıkıyorum işte o yüzden" diyor. Kocası, hamallık yapıyor. Erzurum'da neredeyse bütün yoksul kocalar hamal. "İşi gücü yok" dememek için "öyle" deniyormuş. Konuşmayı sürdürmek istemesi, kendisine yardım etmek üzere görevlendirdiğimizi sanıyor olması. Öyle olmadığını anlatmak biraz zaman alıyor. Biraz üzülüyor ama rahatlıyor da. Çok umutsuz olduğunu söylüyor, bir şeyin düzeleceğine inanmıyor. İşler iyi gitmiyor. Çocuk-

lar, başkasının yediklerini görüp, ondan da istiyorlar. "Şimdi mesela dondurma görüyorlar, istiyorlar, olmuyor ki para alalım?" Ne olacak peki, kim yardım edecek? Ona en fazla umut vereceğini sandığımız şeyi söylüyoruz. Allah? "Kurbanın olduğum Allah, Allah bizi s....r etmiş, ne yapak?"

Gülizâr ile Gülden'in hikâyesi

Erzurum'da korunaklı bir sitenin önündeki çöp bidonlarını karıştırırken Gülizâr ile Gülden'e (160) rastladık. Her ikisi de kesin bir bilgi veremedi ama yaşları herhalde 60'ın üzerindeydi. Ne yaptığımızla ilgili bir fikir vermeye çalışmadık, çünkü bunun o an hiçbir anlamı yoktu. Açık durduğu sürece ses kayıt cihazının, onları çekingen kıldığını görmemek mümkün değildi. Konuşmak için çok istekli değillerdi ama itiraz da etmediler. Buradan bulduklarını satmıyorlar, kullanmak üzere eve götürüyorlardı. "Torun vardır, üstü başı yoktir, para yoktir." Sık sık çıkmak gerekiyor ve aynı yerlere gitmek gerekiyor. Buradan ne çıkarsa çıksın bir işe yarıyor, mutlaka. Yaramasa bile yaratılıyor, bir eksiği kapatıyor. Çünkü her yerde kullanılabilir bir şeye rastlamak mümkün olmuyor.

Sonuç: Ne var ne yok

Türkiye toplumu, kendi tarihselliğinin zorunlu bir sonucu olarak, dinin toplumsal bütünün önemli bir parçasını oluşturduğu bir gerçekliğe sahip. Cumhuriyet'in modernleştirmeye yönelik tüm ekonomik, toplumsal ve kültürel politikalarının çeşitli düzeylerde dinselliğin kapladığı alanı daraltmayı ve nihayet dini, "özel hayatın" bir ögesi olarak belirlemeyi hedeflediğini düşünmek için çok neden var. Ancak başka bir tartışmanın konusu olabilecek nedenlerle, bugün artık dinin böylesi bir "privatizasyona" direndiğini ve tersine, Türkiye'deki modern süreçlerin evrimiyle birlikte daha çok kamusallaşma talebinde bulunduğunu biliyoruz. Örgütlü dinin, 60'lara gelinceye kadar "taşra"ya sıkışan sınıfsal portresi de bu tarihlerden sonra giderek kentlere yönelmiş, eğitimli kesimler arasında olan tarikatların toplumsallığıyla kentlerde tutunmuş, 80'lerde kendisine özgü kaynaklarla bir sermaye ve bu sermayeye bağlı bir sınıf oluşturması bu talebi zaman zaman radikalleştirdi de. Buna rağmen, bu

sürecin dışında kalan ve dinsel bağlılıkları gelişkin bir kitlenin varlığından da sözetmek durumundayız.

Kitle dinselliği (*Massen Religiositaet*) gevşek sembolik anlam kümelerine ve dinsel davranış örüntülerine bağlı bir dinselliktir. Weber'e göre, bu pre-teorik bir dinselliktir. Bu araştırmada sadece yoksulluğa bağlı olarak değil, ama yanı zamanda dinselliğe bağlı olarak da bir muğlaklık içermektedir. Yukarıda Türkiye'de dinselliğin biri sınıfsallığa, diğeri de Alevîliğe bağlı olarak önemli bölümlemeler yaşadığını söylemiştim. Dolayısıyla artık Türk toplumunda din kurumunu tartışırken, bunun nesnel karşılığı nedir diye düşünmek durumundayız. Dinsellik ve yoksulluk arasında, dinin dünyaya katlanma ve yoksulluktan kaynaklanan çelişkileri yumuşatma ve yatıştırma işlevini gören bir ilişki vardır, ancak bu ilişki iyi tanımlanmış ve teodesik bir ilişki olarak konumlanamaz. Ayrıca, yoksulluk durumuna, katlanmayı zorunlu kılan daha yapısal etmenler sözkonusudur. Politik bağlılıklar, sola doğru gidildiğinde daha keskin ifade edilmekte ve verili durumun eleştirisine yönelmektedir. Daha sağa doğru gidildiğinde, özellikle RP'ye bağlı olarak daha araçsal bir hüviyet kazanmaktadır. Ankara'da BBP sempatizanı yoksul gençlerle yapılan görüşmelerde aralarında nedensel bağların kurulması zor ancak bir üst dile ait önermelere rastlanmaktadır. Ancak bu gençlerin "örgütsel" bir yapının içinde bulunduğu da unutulmamalıdır. Dolayısıyla, yoksulluk durumunun zorunlu olarak "sert" bir politik bilince ya da dile tercüme edileceğini düşünmek yanıltıcı olacaktır.

Dinsel lugatçenin sık sık karşımıza çıkması, işlevsel olduğu anlamına gelebilir mi? Yaygınlığın, en azından sembolik bir üstbenlik tanımlama işine yaradığı anlaşılıyor. Ancak bu tanımlama, Allah'a gelinceye kadar aracı hiçbir muhatap bulamamakta; yâni sözgelimi sünnî müslüman olmak ya da Alevî olmak, bu oluşun gerektirdiği ikincil kurumlardan ve ilişkilerden mahrum kalmayı engellemiyor. Tarikatların, vakıfların, holdinglerin, belediyelerin yoksullara yönelik yardımları, sadece yoksul durumunun süreklileşmesine katkıda bulunuyor. Yoksullar arasında dayanışma ve yardımlaşma gibi hususlar giderek minimalize olmaktadır, hatta kimi durumlarda yoksullar arasında bir rekabetten ve yeni güç ilişkilerinin üretilmesinden sözetmek bile daha gerçekçi gözükmektedir.

KÖKENE DAYALI DAYANIŞMA-YARDIMLAŞMA: "ZOR İŞ... "

MUSTAFA ŞEN

Türkiye'de kökene dayalı dayanışma-yardımlaşma ağlarının ve/veya ilişkilerinin yoksullukla baş etmede önemli olduğu yaygın kabul görmektedir. Birçok çalışmada toplumun özellikle alt katmanlarının ekonomik ve sosyal sıkıntılarla baş etmede kökene dayalı dayanışma ağlarından yararlandıkları vurgulanıyor; kökene dayalı dayanışma ağları, kent yoksullarının geçinme ya da hayatta kalma stratejilerinin tek değilse de en önemli yolu olarak tasvir ediliyor. Buğra (2001: 24), Esping-Andersen'in refah devleti kavramının eksiklerini gidermek ve daha kapsamlı bir yaklaşım geliştirmek için kullandığı "refah rejimi" kavramına atıfta bulunarak, "Türkiye'nin geleneksel refah rejiminin merkezinde aile dayanışması" modelinin bulunduğunu belirtiyor. Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç (2000), orta alt sınıf ailelerin kuşaklar arası dayanışma ağlarını inceledikleri çalışmalarında, iktisadî, kültürel ve ahlakî veçheleri olan "aile havuzu"nun hanelerin hayatta kalmasında ve refahını artırmasında belirleyici olduğunu; çeşitli nedenlerle aile bağlarının dışına düşmenin hanenin refahını olumsuz yönde etkilediğini 15 haneyle yaptıkları derinlemesine mülâkatlardan hayat hikâyesi örnekleri vererek tartışıyorlar. "Gecekondu araştırmaları" adı altında gruplanabilecek çalışmalarda, yoksul katmanların, kente göç etmeden ev bulmaya, iş bulmadan borç para almaya kadar birçok konuda hemşehrilik, akrabalık gibi geleneksel cemaat örgütlenmeleri etrafın-

da kurulan dayanışma-yardımlaşma ağlarından yararlandığına işaret ediliyor; kökene dayalı dayanışma ilişkilerinin kent yoksullarının iktisadî, sosyal ve kültürel sorunlarının çözülmesinde önemli roller üstlendiği vurgulanıyor (Örnek olarak bakınız: Baştuğ 1979; Güneş-Ayata 1991; Ayata 1989; Erder 1996; 1997). Son olarak Pınarcıoğlu ve Işık (2001a; 2001b) İstanbul-Sultanbeyli'de yaptıkları saha araştırmasının sonuçlarından yola çıkarak kökene dayalı ilişki ağlarının, kent yoksullarının yaşama stratejileri oluşturmasında ve yoksulluğun kente yeni gelen kesimlere devredilmesinde önemli olduğunu vurgulamak için "nöbetleşe yoksulluk" kavramını geliştirdiler. Kökene dayalı ilişki ağlarını, hiyerarşik ve eşitsiz güç ilişkilerine dayanmalarına rağmen içinde dayanışma öğeleri barındıran bir ortaklık olarak tarif eden yazarlar, bu tür ilişki ağlarının, iş ve konut piyasasında tutunabilme fırsatları yarattığını ve böylece kent yoksullarının yapabilirliklerini ve refah düzeylerini artırdığını söylüyorlar.

Bu konunun doğrudan ya da dolaylı olarak ele alındığı hemen her çalışmada, ampirik olarak içi nasıl doldurulursa doldurulsun, kökene dayalı dayanışma ve yardımlaşma ilişkilerinin esas olarak serbest piyasa mantığının belirlediği formel ekonomik ilişkilerden farklı olduğunun ön kabul olarak varsayıldığını söyleyebiliriz. Yani, söz konusu olan anonim ve birbiriyle ilişkisi olmayan kendi çıkarını-faydasını olabildiğince artırmaktan mâadâ bir şey düşünmeyen bireylerin bir değişim ilişkisine girmesi değil; birbiriyle ekonomik olmayan ve sürekliliği olan çeşitli bağlarla sarmalanmış bireylerin ya da hanelerin belirli normlar ve ilkelerle çerçevelenmiş dayanışma-yardımlaşma ilişkisidir. Bu tür ilişkilerin farklılığının kaynaklarını ve çeşitli tiplerini anlamak için Marshall Sahlins'in "karşılıklılık" üzerine geliştirdiği kavramsal-analitik çerçeveden yararlanabiliriz.

Sahlins (1972), etnografik çalışmalara dayanarak, karşılıklılığı bir yelpaze üzerindeki farklı biçimler dizisi olarak tarif eder.[1]

1 Aslında Sahlins'in yaklaşımının teorik arka planı, ampirik ekonomilerin entegrasyonunu sağlayan birbirinden farklı davranış biçimlerine ve kurumsal desteklere sahip üç tür ana örüntünün, karşılıklılık, yeniden dağıtım ve mübadelenin, olduğunu söyleyen Karl Polanyi'de (1957; 1986) bulunabilir. Karşılıklılık özgül toplumsal ilişki içinde olan bireylerin birbirlerine karşı olan yükümlülükleri ve beklentileri çerçevesindeki hareketlere işaret eder;

Uç noktalarda ve orta noktada bulunmak üzere üç tip karşılıklılık ilişkisi tanımlar. Her bir tip farklı davranışlara ya da, daha doğru bir ifadeyle, sosyalliklere tekabül eder. Bir uçta "dayanışmanın uç noktası" olarak "genelleşmiş karşılıklılık" vardır. Bu tipi tanımlayan özellik fedakârlık ilkesidir. "Paylaşmayı", "ikramı", "yardımı", "karşılıksız hediyeyi" ve "cömertliği" ve bunlara ek olarak "akrabalık hakları," "reislik hakları," "soyluluk hakkı" gibi edimleri kapsar. Genelleşmiş karşılıklılığın içinde yer alan edimlerde karşılık beklentisi belirsizdir; doğrudan maddi beklenti münasip görülmez; en fazlası zımnen vardır. Karşılık verilmemesi ilişkinin kopmasına neden olmaz; bu anlamda muhtacın lehine tek yönlü uzun süreli bir akış olabilir.

İkinci tip olan dengeli karşılıklılık iki ucun arasında yer alır ve doğrudan mübadeleye tekabül eder; aynı miktar ve tipteki malların eş anlı değişimini kapsar. Bu tipteki edimlerde söz konusu olan ayrı sosyal ve ekonomik çıkarları olan tarafların birbiriyle karşılaşmasıdır. Edimin maddi yönü sosyal yönü kadar önemlidir; sosyal ilişkinin sürmesi karşılıklı mal akışına bağlıdır. Bu anlamda, dengeli karşılıklılık genelleşmiş karşılığa göre "daha ekonomiktir". Yelpazenin diğer ucunda ise, "sosyal olarak yıkıcı davranışların uç noktası" (*unsociable extreme*) olarak "olumsuz karşılıklılık" bulunur. Olumsuz karşılıklılık "bir şeye bedel ödemeden sahip olma", "net faydacı çıkar" sağlama ve "haksız kazancın maksimizasyonu" gibi edimlerde ifadesini bulur; "takas", "kumar", "dalavere", "hırsızlık" ve diğer el koyma biçimlerini kapsar. Taraflar birbirleriyle, diğerinin aleyhine kendi çıkarlarını artırmaya çalışan, karşıt çıkarların temsilcileri olarak karşılaşırlar. Bu anlamda olumsuz karşılıklılık, "en ekonomik" olan tiptir.

---

kurumsal olarak, simetrik olarak tanzim edilmiş gruplandırmaları varsayar. Yeniden dağıtım önce belirli bir merkeze, sonra oradan dışarıya doğru dağıtılan kaynakların hareketlerine tekabül eder; grup içinde bir ölçüde merkeziliğin varlığına dayanır. Mübadele ise, bir piyasa sisteminde yer alan iki yönlü hareketlerin ifadesidir ve fiyat belirleyici piyasalar sistemini gerektirir. Mübadelenin kurumsal örüntüsünü sağlayan piyasaların yalnızca ekonomik rolleri varken; karşılıklılık ve yeniden dağıtım oynadıkları ekonomik rollerden önce ve ondan bağımsız olarak vardırlar ve bu anlamda mübadeleyi tanımlayan ekonomik ilişkilere indirgenemezler. Polanyi ve Sahlins arasındaki benzerlikler ve farklılıkların ayrıntılı bir tartışması için, bakınız Buğra (2000).

Sahlins'in modelinde, karşılıklılık ilişkisi ile toplumsal mesafe arasında belirleyicilik ilişkisi vardır: Akrabalık mesafesine göre karşılıklılık ilişkisi genelleşmiş karşılıklılığa ya da olumsuz karşılıklılığa meyledebilir. Dolayısıyla, her türlü kökene dayalı yardımlaşma ve dayanışma ilişkisinin, toplumsal mesafe tarafından ya da toplumsal mesafeye göre belirlenen, bir yönü vardır.

Bu noktada saha çalışmasına ilişkin birkaç noktanın ele aldığımız konu açısından altının çizilmesi gerekiyor. Birincisi ve en önemlisi, görüştüğümüz yoksulların büyük bir kısmı günlük yaşamlarını ve hatta beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını sürdürmek için yardıma muhtaçtılar. Mercedes Gonzales de la Rocha'nın (2001) tanımlamasını kullanırsak, görüştüğümüz yoksulların büyük bir kısmı, yoksulların en yoksuluydular. İkincisi, saha çalışması Şubat 2001 krizinin iktisadî ve sosyal etkilerinin tüm olumsuzluklarıyla belirginleştiği; işsizliğin ve dolayısıyla yoksulluğun derinleştiği; yoksul kesimlerin büyük bir çaresizlik ve umutsuzluğa sürüklendiği bir dönemde gerçekleştirildi. Uzun dönemdir yürürlükte olan neo-liberal politikaların ve sürekli kriz halinin toplumun adaletçi ve eşitlikçi potansiyelini çökerterek, "gemisini kurtaran"ın kaptan olduğu, herkesin "kendi başının çaresine bakmak" zorunda kaldığı; yeni bir toplumsal-kültürel ethosu inşa ettiğini, meşrulaştırdığını, doğallaştırdığını söylemeliyiz. Bu ethosun, mâdun-yoksulların dayanışma-yardımlaşma algılarını nasıl derinden etkilediğini yaptığımız mülâkatlarda gördük.

Tüm bunların yanı sıra üçüncü olarak, geride bıraktığımız on yıl içinde ardarda yaşanan ulusal ve ulus-aşırı krizlerin, yoksul kesimlerin kökene dayalı dayanışma-yardımlaşma ağları sayesinde kullanabilecekleri-ulaşabilecekleri kaynakları da eritip, kuruttuğunun da vurgulanması gerekiyor. Bir başka ifadeyle, son yirmi yıla damgasını vuran neo-liberal politikaların yarattığı sorunların üstesinden gelme sorumluluğu gitgide devlet yerine toplumun (cemaatlerin) kendisine terk edilmiştir. Devlet, bırakın bu konuda geçmişte oynadığı rolleri yerine getirmeyi, zaten gittikçe sınırlı hale gelen sosyal devlet niteliklerini de yerine getirmeme eğilimindedir. 'Devletin geri çekilmesi'nin, iktisadî politikaların yıkıcı etkileriyle mücadele etmeyi kendisinin temel bir işlevi olarak gör-

meme eğiliminin, bir yandan güven, sadakat ve grup dayanışmasına dayalı ilişkilerin önemini artırırken; diğer yandan, yoksulluğun cemaatlerin ya da yerel toplulukların müdahalesi ile çözülebilecek bir sorun olarak kurgulanmasına yol açtığını ileri sürebiliriz. Bu bağlamda, neo-liberalizmin yönetim nesnesi olarak toplumsalın yerine birey ve cemaatleri ikame ettiğini ve ileri liberal dönemde cemaatler yoluyla yönetmenin başat hale gelmeye başladığını söyleyen Rose'un (1996) yaklaşımını burada anmak gerekir. Rose, ondokuzuncu yüzyılın ortalarından bu yana toplumsal bütünlük ve toplumsal adalet ile ilişkili olarak "toplum" temasının siyasal düşüncenin merkezinde yer aldığını ancak "toplumsalın ölümüyle" birlikte siyasal düşüncenin merkezine "birey" ve "cemaatlerin" yerleştiğini ileri sürer.

Devletin sosyal devlet işlevlerini terk ederek geri çekilmesi ve bu işlevlerin toplum tarafından üstlenilmesine yönelik bu neo-liberal eğilimin güçlenmesine karşın, toplumun (cemaatlerin) bu rolün üstesinden gelmek için kullanabileceği, harekete geçirebileceği kaynakların da yine neo-liberal politikaların sonucu olarak yoksullaştığını görüyoruz. Bunu "kaynakların yoksullaşması" olarak kavramsallaştıran de la Rocha (2001), Meksika'nın ikinci büyük kenti Guadalajara'da yaptığı saha araştırmasının bulgularından yola çıkarak, yoksulların kökene dayalı ilişkiler sayesinde kullanabileceği kaynakları model alan yaklaşımların geçersizleştiğini savunuyor; yoksulların kaynakları yerine kaynakların yoksullaşmasından bahsetmenin daha doğru olacağını belirtiyor; kökene dayalı dayanışma ve yardımlaşma gibi hayatta kalma stratejilerinin aşındığını ileri sürüyor.

Bizim burada ele alacağımız ve kökene dayalı dayanışma ilişkilerini çözümlemeye çalışacağımız iki mâdun grubun, Alevî ve Kürt yoksulların, yukarıda anlattığımız süreç açısından daha da sorunlu olduğu açıktır. Öyle ki, Kürtler ve Alevîler Türkiye'deki diğer cemaatlerle karşılaştırıldığında birtakım özgül tarihsel, sınıfsal ve siyasal açmazlarla karşı karşıyadır. Bu açmazlar, bu kesimlerin kullanabileceği-ulaşabileceği kaynakların maddi sınırını da çizmektedir. Kısacası, bütün cemaatlerin aynı kaynaklara ve bunun örgütsel ve kültürel alt yapısına sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Ayrıca, yine her cemaat hem içinde bulundu-

ğu özgül iktisadî koşullar nedeniyle hem de siyasal alan ve devletle kurduğu tarihsel ilişkinin özgül nitelikleri açısından aynı olanak, fırsat ve açmazlara sahip değildir.

Alevîlerin ya da Kürtlerin yaşadığı toplumsal, siyasal ve kültürel dönüşümlerin değerlendirilmesi bu çalışmanın amaçları arasında değil. Fakat belirli noktaların üzerinde kısaca durulması ele alacağımız konu açısından önem arz ediyor.

Alevîlerin son dönem yaşadığı toplumsal dönüşümün önemli ve uzun dönemli veçhelerinden birisinin, kırdan kente göç ve buna bağlı olarak gerçekleşen kentleşme (ve kentlileşme) sürecinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Alevîler, 1950 öncesine kadar, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde köylerde yaşayan neredeyse tamamen kırsal bir nüfustu. Ekonomik ve politik nedenlerle yaşanan göçler sonucu Alevîler gitgide kentsel entegrasyon sürecine dahil oldular. Son dönemdeki hareketliliğinin, kırsal varoluş koşullarına göre oluşmuş toplumsal-dinsel örgütlenmenin kökten dönüşümünün ve yeni kentsel ifade biçimlerinin ortaya çıkmasının işaretleri olarak görülmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra, Türkiye'de 1980 askerî darbesi sonrası yaşanan siyasal ve toplumsal değişimlerin Alevîler üzerinde kalıcı etkileri oldu. Askerî yönetimin Türk-İslâm sentezini yarı-resmi devlet ideolojisi olarak benimsemesi ve resmî kültür politikasının ana hatlarının bu sentezin ilkelerine göre belirlenmesi (Güvenç vd. 1991; Özkazanç ve Kozaklı, 1993; Copeaux 1999), din derslerinin (pratikte Sünnî Hanefi yorumun öğretimini) zorunlu hale getirilmesi, Kuran kurslarının ve imam-hatip okullarının sayısının artırılması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet teşkilatı içinde etkisinin artması ve en önemlisi devlet eliyle Alevî köylere cami yapılması ve bu camilere Sünnî imamların atanması gibi uygulamalar, Alevîlerin büyük bir kısmı tarafından devletin artan oranda Sünnîleşmesi ve Alevîliği asimile etmeye ya da Sünnîleştirmeye yönelik girişimler olarak algılandı. Bu gelişmeler, 1980 sonrasında Türkiye'de siyasal İslâm'ın hızlı yükselişiyle ve kamusal ortamın artan dinselleşmesiyle koşuttu. Tüm bunlar, Kehl-Bodrogi'nin (1996: 56) ifadesiyle, "... Alevîleri, geleneklerin ve bilginin nakledilmesindeki kopukluğu gidermenin yol ve imkânlarını aramaya sevketti". Sivas katliamı ve Gazi Mahallesi olayları, bu süre-

ci hızlandıran travmatik dönüm noktalarını oluşturdu.[2] Sonuç itibarıyla, tüm kültürel, yöresel ve hatta teolojik çeşitliliğiyle birlikte Alevîliğin, geçmişte hiç olmadığı kadar, kamusal "görünürlük" kazanmış olduğunu; Alevîlerin ilk defa dinî ve/veya kültürel bir kimlik olarak tanınmayı ve çeşitli haklara sahip olmayı talep ettiğini; eskiye nazaran daha güçlü bir şekilde dinî ve/veya kültürel bir kimlik (ya da kimlikler) etrafında örgütlenmeye meylettiğini söylemek mümkün (Kehl-Bodrogi 1996; Olsson vd. 1999; Çamuroğlu 2000; Bozkurt 2000; Şahin 2002).

Kürtlere ilişkin her söz, uzun zamandır "Kürt sorunu" diye adlandırılan, karmaşık ve çok boyutlu soruna dair doğrudan veya dolaylı imalar içerir. Bu çalışma mümkün olduğu kadarıyla Kürt yoksullarla yapılan mülâkatlara dayanarak "sınırlı" bir alana yoğunlaşacak. Fakat yine de, Kürtlerin son yıllarda yaşadığı dönüşüm üstüne kısa bir not düşmek gerekli görünüyor.[3] Kürt sorununun kökleri Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezî bir devlet olarak örgütlenme ve yerel güç odaklarıyla olan güç ilişkilerini yeniden tanzim etme girişimlerinin başlamasına kadar uzanıyor. Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar değişen biçimlerde ve düzeylerde varlığını sürdürmüş olan Kürt direncinin arkasında, yeni rejimin merkezi, modern bir devlet kurma ve homojen bir Türk ulusal kimliği yaratma girişiminin Kürtler üzerinde yarattığı sosyal ve siyasal etkilerinin olduğunu söyleyebiliriz. Yakın dönemli iki etkenden daha bahsetmek gerekiyor. Birincisi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yoğunlaşan ve yaygınlaşan kapitalist piyasa ilişkilerinin, diğer bölgelerde olduğu gibi, Doğu ve Güneydoğu'da kırsal üretim ilişkilerini ve geleneksel toplumsal yapıyı hızla çözmeye başlamasıdır. Bu süreç bir yandan, Doğu ve Güneydoğu'nun ülkenin bütünüyle ekonomik entegrasyonunu ve iletişimini artırdı; diğer yandan ise, bölgeler arası eşitsiz gelişmenin ve gelişmişlik farklılıklarının da etkisiyle, önemli bir Kürt nüfusun batıdaki kentlere göç etmesine neden oldu. Bu gelişmeler, Kürtlerin sınıfsal, kültürel ve siyasal farklılaşmasını da

2 Sivas ve Gazi Mahallesi'nde yaşanan olayların ayrıntılı anlatımı için sırasıyla Çoşkun'a (1995); Dural (1995) ve Marcus'a (1995) bakınız.

3 Kürtler ve Kürt sorunu ile ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Yeğen (1999), Kirişçi ve Winrow (1997) ve Van Burinessen (1993; 2001).

beraberinde getirdi. Ikinci ve belki de en önemli değişim, 1980 askerî darbesi sonrasında yaşandı. Türk-Islâm sentezinin ve 12 Eylül otoriter zihniyetinin uzantısı olarak getirilen Kürtçe yasağı, "Dağ Türkü" vb. adlandırmalar etrafında Kürt kimliğinin devletçe yok sayılması, önce askerî yönetimin sonra da olağanüstü hâl uygulamalarının baskıcı niteliği, Kürtler tarafından kendilerinin dışlanması ve baskı altına alınması olarak algılandı. Neredeyse yirmi yılı bulan süreyi olağanüstü hâl uygulamaları ve yaşanan silahlı çatışma ortamı belirledi. Çatışma süreci geniş bir tarımsal nüfusu ve kentlere yerleşmiş Kürtleri, Kürt milliyetçiliği ile Türkiye'ye daha fazla entegre olmak arasında bir açmaza sürükledi. Öte yandan yaşanan çatışma ortamı nedeniyle bölge önemli ölçüde üretken faaliyetlerinde bir düşme yaşadı, zaten eskimiş tekniklerle yürütülmeye çalışılan tarım ve hayvancılık durma noktasına geldi. Bu, ilkinden hem niteliksel ve hem de niceliksel olarak farklı olan, ikinci göç dalgasının da itici gücü oldu. Bir etno-politik kimlik olarak Kürt kimliğinin inşası böylesi toplumsal-tarihsel koşullarda mümkün oldu.

Aşağıda bu iki madun grubun, tekil tecrübelerinden yola çıkarak, etnik ve dinsel kökene dayalı kimlik ile yoksulluk ilişkisini; yoksulluk, zenginlik ve dayanışmaya ilişkin algı ve anlatılarını burada oluşturduğumuz ekseni esas alarak incelemeye çalışacağız.

Aleviler ve dayanışma: "Biz Aleviler aslında..."

Ilk olarak, Alevî yoksul-mâdunların grup içi dayanışma, yardımlaşma ve birbirine destek olmaya dair görüşlerini, düşüncelerini, algılarını, anlatılarını, kırgınlıklarını ve kızgınlıklarını ele almaya çalışacağım. Yalnız dayanışma, yardımlaşma, destek olma, el uzatma, sahip çıkma gibi terim ve deyimlerin görüştüğümüz Alevî yoksul-mâdunlar için farklı anlamlara ve içeriklere sahip olduğunu, bu terim ve deyimlerin kimi zaman ekonomik, kimi zaman kültürel, kimi zaman da siyasi anlamlarla yüklü olarak algılandığını, anlamlandırıldığını belirtmekte yarar var. Görüştüğümüz Alevî yoksul-mâdunlar arasında grup içi dayanışma ve yardımlaşmaya dair yer yer birbirine benzer olgulara işaret ediyor olsalar da farklı algıların varlığından bahsedebiliriz. Gerçi burada dayanışma ve

yardımlaşma algısının öznel deneyimlerce önemli ölçüde şekillendiğini ve dayanışma-yardımlaşmaya ilişkin sorulara bazen aynı olgulardan yola çıkarak farklı ve hatta çelişkili yanıtlar verilebildiğini unutmamak gerekir. Aşağıda sıralayacağımız örnekler bu durumu yansıtmaktadır.

Gazi Mahallesi'nde oturan, sekiz çocuğundan üçü Sosyal Hizmetler'in koruması altında olan ve felç geçiren eşi havaalanında 125 milyon maaşa çalışan Sultan (29) "Bizim millet ... birbirine yardım etmezler" derken; uzun yıllar işçilik yaptıktan sonra malûlen emekli olan ve cemevinde telefon kartı, kitap, dergi, müzik kaseti gibi şeyler satarak geçimini sağlamaya çalışan Bektaş (46) "Alevî cemaatinin, Hacı Bektaş kültürünün vermiş olduğu felsefesine dönük bir dayanışması"nın olduğunu söylüyor. Bektaş'ın aktarımındaki tonlama üzerinde biraz durmakta fayda var. Bu tonlama bize göre iki kaynaktan beslenmektedir: İlki, Alevî geleneğinin kendini bir ölçüde koruyabilmiş, sürdürebilmiş olmasıdır. Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Derneği Bahçelievler Şubesi Başkanı Sefer Kocakaya (43) "Valla işte, biraz daha az asimile olduğumuzu düşünüyorum. ... hani derler ya 'tok acın halinden anlamaz' ama gene Alevî insanları biraz daha az asimile oldukları için acın halinden anlayacak durumda olduklarına inanıyorum" derken; yetmiş beş yaşındaki Dersimli Adıgüzel'in (64), köydeki dayanışma ile şehirdeki dayanışmanın farklı; şehirdeki dayanışmanın "zorlu" olduğunu ama yine de Alevîlerin yoksullarına yardım ettiğini, el uzattığını söylerken bu duruma işaret ediyor olmalılar. İkinci kaynak nispeten yenidir ve çalışmamız açısından bizim için daha önemlidir: 1980'lerin ortalarından günümüze değin Alevî cemaatinin inşa edilmesi sürecinin gerektirdiği toplumsal-kültürel farklılığın vurgulanması ihtiyacı.

Kendini ve Alevîliğini kurarken mâdun bireyler bir yandan geleneğin ve cemaatin temel değerlerini yeniden 'keşfetmekte/kurmakta', öte yandan bu kuruluş her Alevî bireyi neredeyse "temsilî" niteliklerle donatmaktadır. Bu temsilî konuşma tarzı ve sözdizimi aslında Alevîlikle ilintili birçok konuda kendini göstermektedir. "Biz Alevîler aslında...." diye başlayan ve Alevî kimliğini her seferinde yeniden kuran bir sözdizimidir bu. Bu sözdiziminin en kritik vurgusu aslında sözün zımnî Sünnî referansı etrafın-

da kurulmasıdır birçok durumda: Tekstil işçisi yirmi üç yaşındaki Cesur'a (58) göre, kendi yoksullarına yeterli yardımı yapmasalar da, Alevîler, "Sünnîlere göre, diğer şeylere göre daha çok yardımseverler, daha çok birbirlerine bağlılar, daha çok yardım ediyolar". Çocukluğunda simit, su satarak çalışma hayatına atılan ve 1990'lı yılların başında Gazi Mahallesi'nde müteahhitlik yapmaya başlayan Sivaslı Cafer (34) de benzer bir karşılaştırma yapıyor: "Alevîler misafirperverdir. İnsalcıldır, biraz daha insalcıldır". Ailesinin karşı çıkmasına karşın kaçarak Sivaslı bir Alevî ile evlenen otuzüç yaşındaki Sünnî kökenli Fikriye ise (66) daha doğrudan bir karşılaştırma yapıyor: "Bence Alevîler birbirlerine daha tutkunlar, daha bağlılar. Gittim ben mesela, onların cemleri filan oluyo. Ondan sonra katıldım. Ben bizimkilere bakarak, onları daha yakın buldum".

Alevî yoksul-mâdunlar kendi kimliklerini ve ifadelerini kurarken içselleştirdikleri bu "temsilî" kimlik etrafında aslında "dışarıdan" olanla bir iletişim kurar gibidirler. Cemevinde çaycı olarak çalışan oniki yıl önce İstanbul'a göç etmiş birkaç yıl önce dul kalmış Fatma (47), Alevîlerin birbirine yardım etmediği görüşünde: "Ya bizim Alevîler dışarıdan öyle görünüyor ama bilmiyorum ben öyle görmüyorum bizim Alevî toplumunda. (...) Bilmiyorum yani ben öyle görmüyorum çünkü hiçbi toplum birbirine yardımlaşma diye bi şey yok. (...) Bilmiyorum siz biliyo musunuz, öyle bizim Alevî toplumunda, ben görmedim yani öyle bi yardımlaşma, öyle bi destek, birbirine destek. (...) Başkaları değişik düşünebilir ama ben..."

Yoksul-mâdunlara sağladığı "biz" olma imkânlarına karşılık cemaatin organikleşmesi önünde ciddi açmazlara yol açan cemaat içi farklılıklar ise, dışarıya karşı inşa edilmesi nispeten kolay olan Alevî referanslarının içeriye uyarlanması sırasında bir kayma oluşmasına yol açmaktadır. Bu noktada enişteşinin kahvesinde kalan ve su dağıtım işinde çalışan yirmi yedi yaşındaki Tuncelili Ulaş'ın (58) anlatımı ilginçtir: "Alevîlerdeki dayanışma sadece halk (yoksullar) arasında". Gazi Mahallesi'nde tamamlanmamış bir apartmanın bodrum katında oturan iki çocuk annesi Ferzan (33) "Alevî diyo da herkes kendini şey yapıyo. Yani ben görmedim. Bilmiyorum" diyor. Kırk beş yaşındaki Tuncelili Sevgi (62), Alevîler dayanışmacı, birbirine destek veren insanlar mı sorusuna

yanıt olarak kendisinin imkânları ölçüsünde muhtaçlara elinden gelen yardımı yaptığını ama destek görmediğini anlatıyor: "Ben hiç rastgelmedim. Hiç rastgelmedim. Acaba diyorum, ihtiyaç mı duymadılar bana karşı, yoksa hep iyi mi gördüler, bilemiyorum onu. Hiç görmedim..." Bir yıl önce borçlanarak evlenmiş, akrabaları vasıtasıyla bir fabrikada 150 milyona işçi olarak çalışan, ayağından rahatsız Veli'ye (77) göre, ne köyde ne de şehirde dayanışma var: "Abi, bizim köyde şey yok yani. Ne diyim ben, çiftçilik yapma yani. Kendi şeylerini anca gönderiyorlar. Kimse kimseye yardım etmiyor yani. Bu şehirde babana güvenmeyeceksin, benim bildiğim böyle". Eşi işsiz, kendisi asgari ücretle cemevinde çalışan, kayınbiraderinin evinde kira vermeden oturan ve Almanya'daki akrabalarından yardım ve borç alarak geçimini sağlayan dört çocuk annesi Nurgül (48), kesin ifadelerle Alevîlerin birbirlerini tuttuğuna, yoksula, muhtaca el uzattığına: "Ben inanmıyorum buna. Ben inanmıyorum. Kesinlikle ben buna inanmıyorum. Yok kesinlikle yoktur".

Bütün bunların yanı sıra, köy derneklerinin etkinliklerinin bir tür dayanışma olarak algılandığından da söz etmek gerekiyor. Bu tür örgütlenmeler, öncelikle, kent ortamında "yitip gitmeyi", "kökünden kopmayı", "yalnız kalmayı" önleyerek ilişkilerin korunmasını ve köy ile kent arasındaki bağların sürdürülmesini sağlayarak cemaati bir ölçüde bir arada tutuyor; bu anlamda dayanışmaya katkı yapıyorlar.[4] Sözgelimi Sivas'tan önce İzmir'e daha sonra İstanbul'a göçen, inşaatlarda bazen işçi bazen usta olarak çalışan son üç ayı işsiz geçiren üç çocuk babası Hasan (78) "Şimdi Alevîlerde büyük dayanışma var" diyor; köyünün dayanışma derneğinden bahsediyor. Fakat, köy derneğinin faydası var mı sorusuna "Ya ne faydası olacak. Mesela sen bugün borç para alıyon dolar olarak geri ödüyon. Bi cenazen olsa ama, var. Bütçemiz yok ki. Bütçe lâzım her şeyde" karşılığını veriyor. Kâğıthane'de kardeşinin arsası üzerine yaptığı bir gecekonduda oturan, iş bulursa inşaatlarda boyacılık yapan, 1963'den beri İstanbul'da yaşayan Erzurumlu Ali İzzet (54), Alevî cemaati arasında ilişkiler nasıl, yoksula yardım var mı sorusuna, "Var tabii, olmaz olur mu. Zengin,

4 Son on-onbeş yılda sayısı hızla artan hemşehri dernekleri için bakınız: Kurdoğlu (1994), Bal (1997), Çiftçi-Yeşiltuna (1997) ve Önen (1997)

hepsi öyle fakir değil. Nerden baksan yirmi beş milyon adam var. Yirmi beş milyon adamın en azından on milyonu zengindir yani. Elbiseler getiriyorlar, ordan kendine göre, beğendiğin elbiseyi seçiyorsun. Veyahut da, zengin seni hastaneye götürüyor. Yardımlaşma böyle". Ali Izzet'e göre, köy dayanışma ve yardımlaşma derneğinin de bazı faydaları oluyor: "Cenaze menaze o dernekte kaldırıyor. Toplanıyorlar yardım ediyorlar, o şekilde kaldırılıyor. Onun haricinde bi faydaları yok. Veyahut da ben fakirsem, benim çocuğum okuyamıyorsa, ben okutamıyorsam dernek okutuyo". Görüşmecinin iş hususunda yardım oluyor mu sorusuna, "İş bulma hususunda? Hani iş de kimsede yok" karşılığını veriyor. Kırk beş yaşında beş çocuk annesi Gülcan (76), Alevîler arasında yardımlaşma, dayanışma var mı sorusuna, "Bizim köy derneği var mesela, derncğimiz var. Ufak tefek aidatlar alıyo gözümüzden gönlümüzden. Fakir yani, gelişmedi. Bi şey yapmadı ki yardım etsin" diyerek cevap veriyor. Kayışdağı'nda bir gecekonduda oturan Sivaslı Firdevs (81), 1996 1 Mayıs gösterilerinde Kadıköy'de çıkan olaylardan sonra oğlu on beş gün gözaltında tutulunca, kimsenin kendileri ile ilgilenmediğini sadece köy derneğinden yardım aldığını anlatıyor: "Yine de okumuş olmadığım halde, Beşiktaşlılar, Aksaraylılar onbeş gün mücadele verdim, çocuğumun peşini bırakmadım. Sağolsun, yine dernağmiz para verdi, yardım etti o anda. Bizim koy dernağmiz var. ... Koy dernağmiz var; paramı pulumu onlar garşıladılar". Cafer (34) köy derneklerinin "vatandaş çok zor durumda kalmışsa" yardım ettiğini söylüyor: "Yani işte böyle hastası vardır, tedavi edemiyordur, cenazesi vardır kaldıramıyordur, bu gibi durumlarda köy dernekleri faaliyete geçip hemşehrileriyle yardımlaşır. Ama onun dışında geçimini sağlaması için çok fazla bir yardımlaşma yok". Gazi Mahallesi'nin kurucularından eski muhtar Öztürk (37) ise "Pek şey yapmıyor ama dernekler iyidir. Dernekler var. Köy dernekleri. Yani buradaki kurulan köy dernekleri, biraz yardımlaşma var, yapıyorlar (...)" diyor ve bu derneklerin faaliyetlerinin daha çok cenaze törenleriyle sınırlı olmasından dert yanıyor: "Yaşayanları şimdi artık ... Biz yaşayanları boşladık".

Yukarıda alıntıladığımız görüşmeler, Alevîler arasında grup içi dayanışmaya ve yardımlaşmaya dair farklı, çelişkili ve kısmî algı

ve anlatıların varlığına işaret etse de, ortak paydanın Sahlins'in tarif ettiği anlamda bir "genelleştirilmiş karşılıklılık" ilişkisinin olmamasına yapılan vurgu olduğunu söylemeliyiz. Bu tespiti açmak için görüştüğümüz Alevî yoksul-mâdunların, Alevîler arasında dayanışma ve yardımlaşma olmamasını ya da sınırlı olmasını hangi biçimlerde ifade ettiklerine ve hangi nedenlere atıfla açıkladıklarına bakabiliriz.

Alevî yoksul-mâdunlar, Alevîler arasında dayanışma ve yardımlaşma olmamasını ya da dayanışmanın geçici, arızi; hastalık, ölüm gibi "kriz" anlarıyla sınırlı olmasını muhtelif biçimlerde ifade ediyor; farklı nedenlere atıfla açıklıyorlar. Ancak, ilk olarak, cemaat içi ilişkilerin sıcak, samimi, koruyucu ve destekleyici olmadığı temasının görüşmelerde tekrarlanan; cemaat mensuplarıyla ilgili algı ve yargıyı etkileyen bir unsur olarak dile getirildiğini söyleyebiliriz. Sözgelimi Fatma (47) Alevîler arasında dayanışma ve yardımlaşma olmamasını "hep birbirinin kuyusunu kazmaya" çalışmalarına ve "o düşsün ben yükseleyim" demelerine; Sultan (29), Alevîlerin "dedikoducu" olmalarına ve "birbirini çekememesine" bağlıyor. Benzer şekilde, Hayri (53) de "Abi, Alevîler çok iyi çok dürüst yalnız dedikodocu. İstemiyo ki sen zengin olasın, ben onu bunu bilmem. Bak Alevîler seni istemiyor. Onun için bizim millet zengin olamaz" diyor. Hasan (78) ise "Alevîler bencillik yapıyo" diyor ve ekliyor: "Zenginler alıp başını gidiyo, o da Alevî ben de Alevîyim".

Buna paralel olarak, cemaat içi ilişkilerin eskisi gibi yakın, yoğun, sıcak ve samimi olmadığı; eski dayanışmanın ve yardımlaşmanın yok olduğu sıkça vurgulanıyor. Mesela Hayri (53) Alevîler arasında eskisi gibi yardımlaşma var mı sorusuna şu cevabı veriyor: "Yoo eski insanlar doğruydu. Eski insanlar yalan söylemezdi. Şimdi ne ya, mesela adam sana para veriyo, diyo hangi gün vereceksin? Diyo şu gün vereceksin. Ne yapıyo o adam, parayı senden alıyo, kayboluyo. Şimdi kimsede kalmadı. Ama eskiden öyle değildi. Ben geldim dört kişi burda çalışıyorduk, ben diyodum filan yerde çalıştık para alamadım. Hayır diyor, bende para var dert etme. Valla güven kalmamış şimdi". Sefer Kocakaya (43) da eskiden "Olmayan bir şeyi olanla paylaşıyorduk, destek veriyorduk birbirimize. E bu arada zati insanların eskisi gibi birbirine olan inançları, güven-

leri kalkmış aradan. Kimse kimseye iyilik etmek yerine, etmiyim ki kötülük görmiyim zihniyetinde" diyor. Küçük yaşta ailesi ile birlikte Dersim'den Aydın'a sürülen Hatun (63) da "Eskiler iyiydi" diyor ve genellikle yoksulların zenginleri tanımlarken kullandığı terimleri Alevîler için sarf ediyor: "Şimdikiler ... burda Alevîlerimiz var, havalı gidiyorlar, arabaları var, öyle şeyleri var, bizi merhaba etmiyorlar. Kendilerini çok beğeniyorlar. Valla bu yabancılar [Sünnîler] onlardan iyi. 'Hatun Abla' diyorlar". Cafer'e (34) göre ise Alevîler "şimdi eskisi kadar duyarlı değiller. Yani birinin bir hastası olsa bi olayı olsa adam pek fazla umursamıyo, çok fazla ilgilenmiyo eskisi gibi. Eskiden daha duyarlıydı toplum".

Tüm bunların, kentleşmenin ve neo-liberal ethosun bütün toplumsal kesimleri etkisi altına alan yükselişinin doğrudan sonuçları olarak görüldüğünü; bu iç içe geçmiş iki sürecin cemaat içi yardımlaşmayı engelleyen, karşılıklı güvensizliği, açık ve örtük rekabeti ve çekişmeleri besleyen yönlerinin vurgulandığını söyleyebiliriz. Bazı mülâkatlarda, kentleşme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan cemaat içi toplumsal-kültürel farklılaşma, birincil, yüz yüze ve yakın ilişkileri dönüştüren, kırdan kente göçün ilk evrelerinde daha yoğun olduğu düşünülen yardımlaşmayı zayıflatan ana etmenler olarak algılanıyor, tanımlanıyor. Mesela Sefer Kocakaya (43) cemaat içi ilişkilerin eskisi gibi olmamasını, "aynı kaderi, aynı mekânı paylaşan", birbirinden "küçük orantılarda farkları" olan insanların arasına ekonomik ve kültürel "uçurumların girmesine", "büyük ölçekte farklılıkların" doğmasına bağlıyor. Cafer (34) eskisi kadar yardımlaşma olmamasını "şehir hayatı"nın sonucu olarak görüyor; "gecekondu tükenip de apartmanlaşmaya dönüştükten sonra" kardeşler arasındaki ilişkilerin bile değiştiğini söylüyor; apartmanlaşmanın yeni başladığı Gazi'nin İstanbul'un başka yerlerinden farklı olduğunu düşünse de, "insanlar ne kadar hırslansa da haset olsa da bilmem ne olsa da" Gazi'de "insanlık biraz var", "yardımlaşma henüz tam bitmedi" dese de, "sistemin mutlaka bi gün bunu bitireceğine" inanıyor. Sevgi (62) Alevîlerin yoğun olduğu mahallelerinde apartmanlaşmanın komşuluk ilişkilerini bitirmesinden dert yanıyor: "Şimdi çok çok insanlar değiştiler ki. Yeni apartmanlar yapıldı. Yani mesela şu arkaya bi apartman geldi, onlarla hiç konuşmuşluğum yok. Hani bi kişiyle yani 'hoş gel-

din' diyosun, bakıyosun ertesi gün senle konuşmuyor. Hiçbi merhabalığımız yok kimseyle yani". Ulaş (59) ise "metropole, büyük şehirlere gelen" Alevîler "kendi benliklerini kaybediyolar" diyor ve ekliyor: "Bence, bu şekilde gidersek çürüyecez yani, yok olcaz".

Kentleşmenin yanında yirmi yıldır hüküm süren, yarışmayı, bireyciliği, hırsı, başarı ve zenginlik peşinde koşmayı öne çıkaran neo-liberal ethosun cemaat mensupları üzerindeki etkisinin de yardımlaşmayı, dayanışmayı, yakın ve samimi ilişkileri zedeleyen ana etmenlerden biri olarak işaret edildiğini söylemek mümkün. Sözgelimi Cafer'e (34) göre zengin olma hırsı ilişkileri derinden etkiliyor: "Para unsuru insanlık niteliğini biraz daha yok etti. İnsanlar para kazanmaya başladığı günden itibaren tabii ki insanlar arası ilişkiler de uzaklaştı, soğudu. Yani işte yav falanın apartmanı var o da apartman sahibi oldu. Onun iki-üç dairesi varsa o birinin dört dairesi varsa o buna biraz daha şeyden bakıyo. Ya böyle para olayı insanları şey yaptı yani uzaklaştırdı". Sefer Kocakaya (43) ise son yirmi yıl içinde Alevîlerin "yüzde otuzunun, az dilinin, az elinin erozyona uğradığını" söylüyor ve ekliyor: "Elbette ki burda Özal zihniyeti ve 12 Eylül zihniyetinin getirmiş olduğu birçok ahlak erozyonlarından bi tanesi bu. Nasıl yaşarsan yaşa, nasıl insanları kandırırsan kandır ama zengin ol. Ama nasıl olursan ol. Bunun boyutu yoktur. ... İşte bunun dışında değiliz. Çünkü bu çark devam ediyor. Burda insan kendini ne kadar soyutlayandırırsa o kadar". Benzer şekilde, 1938'de Dersim'den sürülen Adıgüzel (64) de "Özal zamanının etkisinden" bahsediyor: "Özal bizi tüketime zorladı. Fakirin evinde bile 99 kanal televizyon var. İnsanlar lükse alıştı. Bizler yeni yeni toparlanıyoruz; vakıflarımız aracılığıyla".

Cemevleri: "Oturmuş vaziyette değil burası"

Alevîlerin son dönemde kurdukları formel örgütlerin yoksullukla baş etme yöntemleri var mı ve eğer varsa bunlar ne ölçüde iş görmektedir? Bu soruyu yanıtlamak için 1990'lı yılların başından itibaren özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerin Alevîlerin yoğun olarak yaşadığı semtlerinde farklı eğilimlerden dernek ve vakıflar tarafından kurulan cemevleri üzerine yoğun-

laşmanın yararlı olduğunu söyleyebiliriz. Öncelikle kısa zamanda sayısı beş yüzü geçen cemevlerini köy derneklerinden farklı kılan bazı temel özelliklerin altının çizilmesi gerekiyor. Birinci olarak, kentsel Alevîliğin mekânsal ve sembolik kuruluşunun ifadesi olarak cemevlerinin Alevî hareketliliğinin ve örgütlenmesinin en önemli veçhelerinden birisi olduğunu söyleyebiliriz (Şahin 2002: 133). İkincisi, cemevleri esas olarak cemaat mensuplarından, özellikle zengin işadamlarından, toplanan yardımlarla kuruluyor ve hem kuruluş hem de faaliyet aşamasında önemli miktarda ekonomik ve toplumsal kaynağın harekete geçirilmesi sonucu var olabiliyorlar. Üçüncüsü, köy derneklerinden farklı olarak, cemevleri farklı etnik ve bölgesel kökenlerden, çeşitli toplumsal katman, meslek ve kuşaklardan, değişik siyasi ve ideolojik yönelimlerden Alevîlerin bir araya gelmesine, yerel ve akrabalık bağlarının yanında gönüllülük ilkesine dayalı yeni sosyal ilişkilerin kurulmasına ve belirli bir ölçüde grup içi dayanışma bilincinin gelişmesine imkân sağlayan dinsel-kültürel mekânlar olarak görülebilir. Bu anlamda, cemevleri cemaat hayatının merkezleri olarak da tanımlanabilir (Krş. Kehl-Bodrogi 1996: 57-58; Gümüş 2002: 190).

Cemevlerinin faaliyetlerinin esas olarak dinsel-geleneksel önemi ön planda olan üç alanda yoğunlaştığını söyleyebiliriz: Cem ayinlerinin düzenlenmesi, cenazelerin yıkanması ve kaldırılması için gerekli dinsel-geleneksel ritüellerin yerine getirilmesi, cenaze ve kurban yemekleri vermek için gerekli ortam ve olanakların sağlanması. Fakat cemevlerinin faaliyetlerinin çeşitli dinî ritüellerin yerine getirilmesi ve Alevî geleneğinin nakledilmesiyle sınırlı olduğunu söylemek yanıltıcı olur. Cemevleri, ibadethane olmanın yanında, özellikle gençlere yönelik saz ve semah kurslarının düzenlendiği, çeşitli konularda toplantıların, anma törenlerinin ve kutlamaların yapıldığı toplumsal-kültürel mekânlar olarak da işlev görüyor. Bazı cemevlerinde ücretsiz ya da çok düşük ücretle basit sağlık hizmetleri sunan bir poliklinik, özellikle ve öncelikle Alevîlik ile ilgili yayınların toplandığı bir kütüphane ve radyo yayınları için bir yayın bölümü de bulunuyor. Sıralanan bu faaliyetlerin hepsinin ya da bir kısmının yerine getirilmesi cemevinin sahip olduğu ya da harekete geçirebildiği ekonomik kaynaklara bağlı: Ekonomik sıkıntılar nedeniyle inşaatının tamamlanması

yıllar süren cemevleri olduğu gibi yukarıdaki faaliyetlerin hemen hepsini yerine getiren cemevleri de mevcut.

Tüm bu faaliyetlerin münhasıran cemaatin yoksullarını korumaya ya da yoksullukla baş etmeye yönelik olmadığının; esas hedefin Alevîlerin kentsel mekânda bir araya gelmesi ve çeşitli dinsel-kültürel ihtiyaçlarının karşılanması olduğunun özellikle belirtilmesi gerekiyor. Mesela, meslek lisesinde okuyan Derya (55) "Ben mesela şu anda Hacı Bektaş-ı Veli Derneği (cemevi) olmasa birçok kişiyi tanımıyor olacaktım. Birlik beraberlik olmayacaktı. Mesela bir cenazede hepimiz toplanıyoruz orda, bir birlik beraberlik oluyor, bir yardımlaşma oluyor. Yani bu şekilde" diyor. Ancak dinsel-kültürel amaçlar için bir araya gelmenin cemaatin yoksullarına bazı kısmî olanaklar sağladığını söylemek mümkün. Mesela Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Derneği Bahçelievler Şubesi Başkanı Sefer Kocakaya (43) cemaatin muhtaçlarına, işsizlerine, ailesine bakamayanlarına yönelik çalışmalarınız var mı sorusuna "Var o konuda bir çalışmamız var. Cemevinde bir bölüm var. Orda form doldururlar. İşsizler kendi branşlarını, becerilerini, tahsillerini, özgeçmişlerini o şeye yazarlar. İş talebinde, işçi talebinde bulunan işveren statüsünde olan dostlarımız gelir, burda kendilerine vasfolan insanların araştırmasını yaparlar. İlişki kurarlar. Bu şekilde böyle bi çalışma devam ediyor birkaç yıldan beri. Birçok insan iş sahibi olmuştur. Birçok insan bu konuda işsizlikten kurtulmuştur" karşılığını veriyor. Nurgül (48) ise cemevinin muhtaç ailelerin çocuklarına burs verdiğini söylüyor: "Burs veriyordurlar. ... Ben söyledim kendilerine 'benim çocuklarıma da burs verin' dedim. 'Dört çocuğa burs veremeyiz. Ancak işte iki taneye verebiliriz' dediler. Birisine, küçüğe verdiler, diğerine vermediler. ... Ben onlara da hak veriyorum. Çünkü yani o kadar çok aile var ki, o kadar çok öğrenci var ki hangi birine verecekler?". Cafer (34) cemevinde dayanışma var mı sorusuna "... Mesela bir ay önce kadın ortada kalmış çocuğuyla birlikte. Gidiyor cemevine işte orda beş ay kaldı. ... Sonra işte ona yer buldular, hatta kızının birisine ***'de bir iş bulduk. Bi takım yardımlaşmalar noktasında, cemevi ona yardım yapma noktasında oluyor. İşte hızır orucunda, işte anakent belediyesi tarafından gıda maddesi getirildi buraya cemevinden ... ihtiyaç duyup da gidene ..." karşılığını veriyor. On yıldır muhasebe-

cilik yapan ve ailesiyle birlikte Kâğıthane'de bir gecekonduda yaşayan otuz yaşındaki Tülin (60) cemevinde "yeri geldiğinde dayanışmaların" olduğunu söylüyor. "Bizim annemle oturan bi bayan vardı. Onun kocası ameliyat oldu. Durumu iyi değildi zaten onların. Öyle bi şeyde bi dayanışma oldu. Cemevlerinde paralar toplandı, işte onun ameliyat parası, birazcık geçindirecek bi para falan bi şey toplanıldı, verildi onlara. Yapılıyo ama yeterli diil". Turna (35) ise cemevinde yardımlaşmanız oluyor mu sorusunu "Hayır. Ama ne olur, bi ölüm felan, Allah saklasın, olursa, işte cemevinde toplanacaz. Yani onda bi menfaatları oluyo. Ama öyle bi şey olmuş, bi ihtiyaç olmuş ..." diyerek cevaplıyor.

Ancak cemevlerinin doğrudan cemaatin yoksullarına yönelik faaliyetlerinin oldukça sınırlı olmasının, kızgınlıkların, kırgınlıkların ve hatta tepkilerin ortaya çıkmasına da neden olduğunu söyleyebiliriz. Sözgelimi Sultan (29) cemevinden hiç yardım olmuyor mu sorusuna "Hani senin bi bilgin yoksa ben de senin gibiyim. Ben hayatta gitmemişim, gitmiş değilim. Sormazlar. Millet orda, kim açlıktan ölmüş. Kimseye yardım yapmamış. Sadece geçen sene işte bi devlet yardım verdi cemevinde millete dağıttı. O da cemevi vermediydi. Devlet verdi, belediye. Onu aldık ordan. O da cemevi vermediydi. Cemevinden yok, belediyenin. ... Yok canım kimsenin yardımı yok. Ben istersem geliyim oraya. Beni bile tanımıyorlar zaten cemevindekiler. Fakir adamı kim tanır? ... Bi bilen tanır bizi. Kimsenin bi yardımı faydası yok. Yani o cemevi oraya boşu boşuna kurulmuş, boşu boşuna şey yapmış" karşılığını veriyor. Ferzan (33), hiç cemevinden yardım istedin mi sorusuna, "Yok, yok. Ayıptır... Kimi rahatsız edeyim değil mi? Yani gönlünden verdi verdi. ... Ben diyorum yani, vermedi mi benim daha zoruma gidiyor yani. Öyle daha üzülüyorum. ... Valla, ben Allahımdan başka yardım görmedim. Ben sana ne diyeyim. Cemevi varmış, Refah varmış, cami varmış, ben valla görmedim" karşılığını veriyor. Cemevi niye yardım etmiyor diye sorulması üzerine, Ferzan ekliyor: "Ben gitmiyorum. Halimi kim anlatacak. Yardım oluyodu. Ana baba günü. Zengin daha çok. Ben gittim anam, ben hiçbi şey almadım. Sıra sana gelmiyo ki. Vazgeçtim".

Dahası yoksulları korumaya yönelik faaliyetlerin sınırlı olmasının, cemaatin bir araya gelmesine vesile olan diğer faaliyetlerle il-

gili yakınmaları ve eleştirileri de beslediğini söylemek mümkün. Bu duruma örnek olarak cemevlerinde özellikle hafta sonları verilen cenaze ve adak yemeklerini gösterebiliriz. Sefer Kocakaya (43), genellikle cemevinin aşevinde hazırlanan bu tür yemeklerin kimlere verildiğini şu sözlerle anlatıyor: "Burası bir halk sofrasıdır. Böyle burda gelen insanlara sen kimsin diye sorulmaz. O gün o saatte kim geldiyse yemek varsa herkes tadımlık olarak, daha çoksa doyumluk olarak alır yemeğini yer, gider. Yani burada ama daha ziyade yemek sahiplerinin davetleri vardır. Onlar gelir. Onun dışında meraklı insanlarımız vardır. Cemevine gidip bi lokma yiyelim zihniyetiyle evinden çıkar gelir. Halbuki onun muhtacı değildir. Ama o bi damak tadıdır, o bir lokmadır, halk lokmasıdır. Sırf onu tatmak için birçok meraklı insan da gelir. Öyle bir kaşık pilav alır, onunla tatmin olur gider". Peki muhtaç durumda, zor durumda olup da gelen var mı sorusuna ise "Yok, o konuda fazla öyle bir talep yok. Öyle bir, gelip de işte biz muhtacız, bize yemek verin, böyle bir taleple gelen yok" karşılığını veriyor. Nurgül (48) dinsel-geleneksel açıdan önemli olan cenaze ve adak yemeklerini pek desteklemiyor: "Bugün işte cenazesi kalkıyor, gidiyo ve onun arkasından işte mevlit okunuyo, bi ikinci daha mevlit okunuyo, yani ben buna işkembe doldurmak diyorum. Fakat o işkembeye harcanan parayı bağış yapsalar ya da işte dört tane fakiri doyursalar yardım etseler, o insan daha başka türlü ihtiyacını görse, bence daha iyi bir şeydir. Yani hep de bulgur pilavıynan karın doyurmak bana doğru gelmiyo. Bana doğru gelmiyo...". Sultan (29) ise bu yemeklerin verilme şekline hayli tepkili: "Orda her hafta sonu yemek veriliyo biliyor musunuz? Benim gibi insanlar ne kadar muhtaç o kadar yemeğe. Kalanı götürüp çöpe döküyorlar, kimseye vermiyorlar. ... Orda ne koyunlar, ne hayvan ... bir sürü hayvan kesiliyor orda. Ne insanlar götürüyor orda hayvan kesiyor, yemek memek her şey. Çöpe döküyor, kimseye vermiyorlar. O yemekleri işte ölüsü olan insanlar, orda kırk yemeği veriyorlar ya öyle. Her hafta her hafta sonu yemek veriliyo orda. İşte vermiyorlar kimseye, götürüp çöpe döküyorlar. ... Yemeği dışarı vermiyorlarmış da. O kalan yemekleri çöpe atıyorlarmış, şey cemevinde".

Cemevlerinin cemaatin yoksullarına yönelik faaliyetlerinin sınırlı olmasının birkaç ana nedeninin olduğunu söyleyebiliriz.

Birincisi, kentsel alanda kurulan cemevleri Alevî cemaati için de oldukça yeni bir gelişme. Köylerde ya da kırsal alanlarda cemevleri mekânsal olarak kurumsallaşmış değildi. Cem için toplanmaya uygun olan her yer cemevi olabiliyordu (Çamuroğlu 2000; Bozkurt 2000). Kısacası, cemevlerinin esas olarak kentsel mekânda kurumsallaşmaya ve kalıcılaşmaya çalıştığını ve bunun yarattığı çeşitli sorunlarla uğraştığını söyleyebiliriz. Bektaş (46) bu durumu şöyle ifade ediyor: "Şimdi henüz oturmuş bir yer değil burası [cemevi]. Daha hâlâ burası da gördüğünüz gibi işte. Yani birilerine yardım edecek durumda, oturmuş vaziyette değil burası. Daha hâlâ eksikleri var, problemlerimiz var". Hatice'nin (45) "Burda [cemevinde] herkes patron. Herkes çalım ediyor" sözleri de bu yönde yorumlanabilir. Buna bağlı olarak ikincisi, cemevleri gündelik işleyişini sürdürmek için cemaat mensuplarının maddi katkılarına muhtaç. Mesela Fatma (47) cemevi cemaatin yoksullarına yardım etme, yardımlaşma yeri gibi de işliyor mu sorusuna karşılık, "Yok, öyle bişi yok" diyor ve ekliyor: "Yok burası halktan bekliyo. Halktan bağış gelecek ki buranın personeline maaşlarını çıkarsınlar. Yoksa halktan gelmezse kapanır burası" cevabını veriyor. Nurgül (48) de aynı soruyu "Yok. Zaten kendisi bağış üstüne olduğu için onu yapamıyo işte" diyerek cevaplıyor. Cemevinin yoksullara yönelik faaliyetlerini yetersiz bulan Tülin (60) ise "Çünkü şey oranın da biraz, bazı yönlerinde hak veriyorum, yeterli gelebilmesi için, oranın da bi kaynağı olması lazım, sermayesinin olması lazım. E bunu yapıcak insanlar kimler? Oraya gidecek, katkıda bulunacak insanlar. Cebinde işte 10 bin lirası olan adam, geçimini iyi sağlayan adam gidip oraya 5 bin lirasını verse alttaki insanlar aç kalmıycak. Bu da bi çözüm aslında. Bu da bizim kendi bünyemizde yapabileceğimiz şeyler" diyor.

Üçüncü olarak, cemevlerinin yerel-bölgesel bağları ve akrabalık ilişkilerini aşan kurumsal bir hüviyet kazandığını söylemek zor görünüyor. Mesela Vartolu Sultan (29), son yıllarda Gazi Mahallesi'nin ekonomisinde önemli bir yer edinen Sivaslıların cemevinde de hâkimiyeti olduğunu düşünüyor: "... Orda cemevinin bütün çalışanı Sivaslı. Dikkat edin, gidin sorun arkadaşlara, bütün çalışanı Sivaslı. Hiç başkası yok yani. Çünkü herkes kendi akrabasını

almış oraya. Ordan yardımı kimseye vermezler. (...) Çünkü Sivaslıların eline bir şey geçti mi abla, Sivas'ta kalır. Onlar kendi milletine verirler. (...) Sivaslılardan hayır beklenmez. (...) Ancak kendi, Sivaslıları tanırlar". Nurgül (48) ise cemevinde dağıtılan bursların kime verileceğine nasıl karar veriliyor sorusuna karşılık şunları söylüyor: "Onu araştırıyorlar, toplantılar yapıyorlar, buraya çağırıyorlar aileleri. Araştırmayla buluyorlar yani aileleri. Ama şunun da ben çok farkında oldum, öyle zengin çocuklar da burda burs aldılar ki, inanın mersedeslerle kapının önüne gelip bursunu alıp gidenler olmuştur yani. Bunu bilin, torpil. Yani bu gibi şeylere de şahit olmuşum ben. ... Yani İstanbul, siz bizden iyi biliyosunuz, gerçekten ya bi dayın olucak, ya bi torpilin olucak ya da bilmiyorum. Yani böyle olursan bazı yerlere gelebilirsin. Ama yoksa bi dayın, yoksa bi arkan, yani saydığın yerde sayarsın. Ben bunu fark ettim İstanbul'da. Bunu Alevî olsun Sünnî olsun hiç bi kesimde... yani ayrım yok. Her tarafta var bu, her tarafta geçerli bu". Bu cümlelerin yoksulların yardım dağıtan kuruluşlara (özellikle resmi kuruluşlara) dair anlatılarıyla büyük bir paralellik gösterdiğini ayrıca belirtmek gerekiyor.

Yoksulluk/zenginlik: "Çalışmaysa biz de çalışıyoz"

Son olarak, görüştüğümüz Alevî yoksul-mâdunların yoksulluk ve zenginliğe dair algı ve anlatıları üzerinde durmak, bu soruyla bağlantılı olarak Alevî olmak ile yoksul olmak arasında herhangi bir bağ kurup kurmadıklarına bakmak istiyorum. Öncelikle genel olarak yoksulluğun, özel olarak Alevî yoksulların kendi yoksulluklarının nedenlerine ilişkin algı ve anlatılarına yoğunlaşacağız. Her ne kadar yaptığımız mülâkatlar yoksulluğun nedenlerine dair algı ve anlatıların ampirik gerçekliğin çeşitliliğinin yarattığı belirsizliğin izlerini taşıdığını; günlük yaşamın kaotik, kolay ele gelmez mantığından türetilen bilgilere referansla dile döküldüğünü gösterse de birbiriyle iç içe geçmiş, keskin sınırlarla ayrılması mümkün olmayan kabaca üç temayı tespit etmek mümkün görünüyor.

Yaptığımız mülâkatların tümünde, yoksulluğun kuşaklar arasında devredilen ve belki de gelecek kuşaklara devredilecek bir olgu

olarak görülmesinin yaygın bir tema olarak karşımıza çıktığını söylemeliyiz. Daha açık bir ifadeyle, yoksulluğun nedenlerine dair soruya verilen cevaplardan, yoksul öznenin, yoksulluğu, geçmişten aktarılmış, anne ve babalarından hatta dedelerinden miras kalmış, dünyevi bir sürecin sonucu olarak tarif ettiğini görüyoruz. Bu durum Alevî yoksullar için de geçerli. Sözgelimi Bektaş (46) "insanların imkânlarının olmayışı"nı yoksulluğun nedeni olarak gösteriyor ve devam ediyor: "Taa anadan babadan da geliyor. Şimdi birilerinin anası babası zamanında tesadüfen olmuştur, bir yerlere gelmiştir. İşte ticaret yapmışlardır ... biraz yükünü tutmuştur, çoluğuna çocuğuna bir gelecek de bırakmıştır. Biraz yatırımlarını da yapmıştır. Ama ondan sonra bir de fakir yetişip, hep devamlı fakir kalan aileler var. İşte biz o ailelerin çocuklarıyız". Benzer şekilde, Gazi Mahallesi'nde üç kız kardeşi ve annesi ile oturan, hiçbir geliri olmayan kalp hastası Suna (36) "Biz fakir doğduk" diyor. Turna (35), yoksulluğun sebebini nerede görüyorsun sorusuna, "Ben eskiden beri babam evinden çıktım beyimin evine, bu yoksulluk aynısı var. Hiç bu dünyanın muradını alamadık. Babamın evinde de aynıydı. Kocamın evine geldim hamallık, hamallık hiçbi gelir sağlamadı. Kaldık ortada üç-dört çocuklan. Çocuklar da her biri kendilerine faydaları yok. Kim kime babalık yapmış ki biz yapalım. N'apalım" diyerek karşılık veriyor. Neden yoksul olduğu sorusuna Hasan (78), "Öksüz, yetim büyüdüm" yanıtını verdikten sonra ekliyor: "Şimdi benim anam babam olsaydı, tabii daha iyi olacaktı. Neden mi? Hiç olmazsa onlar biraz gelir sağlardı, bizi böyle bırakmazdı". Yoksul öznenin gözünde, geçmiş kuşaklardan miras kalan, kendi yaşamı içinde baş edemediği, kurtulamadığı, sürdürmek zorunda kaldığı yoksulluk, kırdan kente (gurbete) taşınan bir durum olarak da karşımıza çıkıyor. Yani, kırsal alanlardan, geri kalmış bölgelerden kente göçün ana nedenlerinden birisi olan yoksulluk (ki bu, geçim sıkıntısı, topraksızlık, işsizlik gibi birçok biçimde ifade ediliyor) kentte de devam eden, içinden çıkılamayan bir döngü olarak görülüyor. Mesela Suna (36) kendi yoksulluğunu açıklarken "Köydeyken de fakirdik" diyor. Hayri (54) ise yoksulluğun nedenini şöyle açıklıyor: "Fakirler şöyle abicim, şimdi adamın bi şeyi yokmuş. Bu adam gurbete de böyle gelince ne yapacak adam. Ya adam vuracak ya adam soyacak".

Yoksulluğun devredilen bir olgu olarak algılanması ve tarif edilmesi, yoksul öznenin kendini "aklaması" ya da kendini pasif, geçmiş kuşakların yükünü taşıyan mağdur özne olarak kurması, sunması anlamında yorumlanmamalıdır. Aksine yoksulluğun kuşaklar arasında devredilmesine yapılan vurgu bir yandan yapısallaşmış toplumsal eşitsizliklerin zamansal boyutuna ve bunun kendi yaşamları üstündeki ağırlığına, bir yandan da yoksullukla baş edecek toplumsal ve eğitsel sermayeden yoksun olmaya gönderme olarak anlaşılabilir.

Yoksul öznenin kendini "suçlaması", yapıp ettikleri ya da yapamadıklarıyla kendi yoksulluğu arasında ilişki kurmasının da yaygın bir tema olduğunu söylemeliyiz. Mesela sekiz çocuk annesi Sultan (29), neden durumunuz bu kadar kötü, bu kadar yoksulsunuz diye soruluğunda, "Yani neden, çocuk çok getirmemizden. Benim çocuğumun çok olması. Benim iki tane, bi oğlum bi kızım olsaydı, belki ben de çalışırım belki daha iyi olurdu, belki başka olurdu. İşte kafasızlıktan, çocuk çok getirmemizden, beyinsizlikten, cahillikten" karşılığını veriyor ve "eğitim olsa" durumunun daha değişik olacağını söylüyor. Hayri (53) yoksulluğun nedenini "gurbete" yoksul olarak gelmiş olmakla açıklasa da "kafası çalışsaydı" durumunun daha farklı olacağını düşünüyor. Hayri'nin kızı Derya (55) ise neden insanlar yoksul oluyor sorusuna "Bence şey birikim yok. İnsanlarda gerçekten birikim yok. Nasıl kazanacağımızı bilmiyoruz. Elimizde bir miktar para oldu mu hemen şunu yapalım, şunu alalım, şu eksiğimizi kapatalım. Hani geleceğimizi düşünmüyoruz" karşılığını veriyor. Derya "Babamın mesleği zaten serbest meslek, boyacı. İstediği zaman istediği yerde çalışamıyor. İstediği maaşı alamıyor, yağlı boyadan ne kadar gelir olabilir ki yani. Sürekli de çalışamıyor" dese de, yoksul olmalarından babasını suçlayıp suçlamadığı sorulduğunda "Nasıl suçluyorum hani zamanında babamın çok imkânları olmuş para konusunda. Bir kafasını farklı çalıştırabilirdi. Daha farklı sosyal faaliyetleri olabilirdi, çünkü baya bi önceden, 65 yılından beri mi ne buradaymış babam, İstanbul'da. Yani o dönemlerde birçok insan yaptı sonradan amcamlar mesela hep birlik beraberlik oldu, ne oldu şimdi onların bizden çok daha farklı. Çok önemli. Tabii, o şekilde suçluyorum başka hiçbi neden yok yani" diyor.

Yoksulluğun nedenine dair sorulara verilen cevaplar arasında devlet ve iktisadî işleyişin rolü de önemli bir yer tutuyor. Örneğin Ali İzzet'in eşi Nurten (56) yoksulluğun nedeni olarak "pahalılık ve işsizliği" gösteriyor. Hatice (45) "Yoksulluğun sebebi devlet dışarıdan gelen insanlara değer veriyor, kendi ülkesine sakatı olsun, sağlamı olsun, değer vermiyor. Devletin insana değer vermemesinden. Değer verse Türkiye yükselir. Değer vermediği için yerden yere vuruyor" diyor. Cesur (58), "insanın kendini geliştirmiş" olmasının, "kârını-zararını bilmesinin", "durumunu düzeltmeye" çalışmasının önemli olduğunu söylese de, yoksulluğun en önemli nedeni olarak yoksullara "sahip çıkılmaması"nı gösteriyor ve ekliyor: "En başta, mesela bi devlet sahip çıkmıyosa, o insanın yapabileceği bi şey yok. (...) devlet yapamıyo bi şey, yardımcı olamıyo fakirlerine". Ulaş (59), toplumdaki fakirliğin nedeni ne sorusuna "Fakirliğin tek nedeni varsa, şu an başımızda olan devletin sınırları içerisinde... Yaşadığımız devletin başındaki, özür dileyerek söylüyorum, çakallar. Onlar yüzünden bu haldeyiz. Niye, dersen... (...) Baştaki kişiler, yani şu anki hükümette bulunan insanlar, kişiler... Herkes kendisini kurtarmış yani, para bakımından herkes kendini kurtarmış. Kimse halkı düşünmüyo, sadece kendi kendilerine" karşılığını veriyor.

Alevî yoksullarla yaptığımız mülâkatlarda zenginliğin ve yoksulluğun nedenlerine dair algı ve anlatılar belirli bir paralellik gösterse de, zenginlik yoksulluk gibi geçmişten devredilen bir olgu, "kafayı çalıştırmanın", "birikim yapmanın" bir sonucu olarak görülse de, zenginliğe "alın teriyle", "çalışmayla" ulaşmanın mümkün olmadığı sıkça dile getiriliyor. Sözgelimi Cesur (58) sence zenginler nasıl zengin oluyor bu ülkede sorusuna "Zenginler bi kere... Daha önceden bunların şeyleri var, yatırımları var. (...) Veya da adam, mesela ticarete atılıyo, geliri güzel oluyo, aklını, mantığını, vicdanını kullanıyo... Güzel yerlere de gelenler de var yani..." karşılığını verse de, "... Kolay kazanılan yönleri de var yani. Ne biliyim, kaçakçılık falan..." diyerek devam ediyor. Hasan'a (78) göre zengin "Adam çalışıyo, biraz yanından biraz şeyinden çalıp çırptığı için zengin oluyo". Hayri (53) "Çalışarak buluyo, yanında parası var da alıyo. Aha ben çalışarak burayı aldım. Çalıştım aldım. Ama daha kafamız çalışsaydı, ben burayı da almıştım, bura-

yı da almıştım, burayı da almıştım" diyor. Fakat çalışarak, alın teriyle zengin olunur mu diye sorulması üzerine "Yahu olmaz. Ben olamadım" cevabını veriyor. Ali İzzet'e (54) göre de "düz çalışan, namusuyla çalışan insan zengin" olmuyor: "Ben duymamışım, yok öyle! Şimdiye kadar alın teriyle çalışıp da zengin olan ben duymadım. Bin kişide, on bin kişide ancak bi kişi çıkar. Ya çıkar ya çıkmaz". Veli (77) aynı soruya "Bilmiyorum ben onu. Nası zengin oluyo ben onu bilmiyom" diye cevap veriyor; görüşmecinin aynı soruyu tekrarlaması üzerine devam ediyor: "Çalışmakla olmuyo o zenginlik. Ne biliyim benim kafam çalışmıyo yani". Veli'nin kayınvalidesi Gülcan (76), görüşmecinin zengin nasıl zengin oluyor sana göre diye sorması üzerine "Valla ya, ben bilemiyorum zengin nasıl zengin oluyo. Hayret ediyom. Çalışmaysa biz de çalışıyoz; zengin bizim kadarsa çalışmıyo. O akşama kadar oturuyo, bacağı bacağı üstüne atıyo... Biz akşama kadar, ne bileyim, tırnanıyoz, ne bileyim, çalışıyoz... Biz bulamıyoz. Bana diyo ki sonra, ben çalışıyom, Allah bana veriyo. Nasıl Allah sana veriyor? Sen oturuyon, Allah sana veriyor, ben tepe tırnak çalışıyorum, Allah bana vermiyor. Bu Allah da zengin Allah'ı demek ki" diyor ve ekliyor: "Valla, ya kulunda var bi iş ya da Allah'ta var bi iş. Bize bakmıyo. Valla". Hatice (45) aynı soruya "Zenginlik fakirin omzuna basmaktan. Ben paspaslığını yapacam, o yiğitliğini satacak. Alnının teriyle çalışana ilerleme yok" karşılığını veriyor. Bektaş (46) ise şunları söylüyor: "Şimdi zenginliğin zenginliklerinin nereden geldiklerini bilmiyorum da ben biraz bu işte siyasi oluşumların içerisindeki hortumcuları bahsedecem. Yani zenginlerin nasıl zengin olduğu, işte bir Murat Demireller, bir işte efendime söylüyüm, Cavit Çağlarlar, zaten bunlar bilinen şeyler. Buna benzer, bunların yanı sıra Erol Evciller, kimisi zeytin tüccarı, kimisi zeytinyağı tüccarı, kimisi bilmem ne... Bunlar bu şekilde, bu isimler altında, bir yerleri hortumlamış, zengin olmuşlar. İşte devlete bir şekilde bir şeyler göstermişler, devletin parasını almışlar kredi altında. (...) Zengin olmuşlar yani. Bu, bir şekilde götürmüşler, devletin yani milletin parasını, devletin elinden alıp kendilerine çalışmışlar. Milleti de, diğer milleti de yoksulluğa itmişler yani".

Bu bölüme ilişkin olarak bir noktanın özellikle vurgulanması gerekiyor. Yaptığımız mülâkatlara dayanarak, Alevî ve Sünnî

mâdun-yoksulların ne yoksulluğun ne de zenginliğin nedenlerine dair algı ve anlatılarında kayda değer bir farklılığın olduğunu söylemek mümkün görünmüyor. Yani görüştüğümüz Alevî mâdun-yoksulların, yoksulluğu ya da zenginliği açıklamak, anlamlandırmak ve tarif etmek için dinsel-kültürel bir anlayış olarak Alevîliğe özel bir vurgu yaptıkları ya da atıfta bulundukları söylenemez. Yoksulluğun, her iki kesim için de, esas olarak dinsel/mezhepsel kimliğin ya da anlayışın dışında kurulan, anlamını "maddi hayatın" gerçeklerinde ve hiyerarşilerinde bulan bir durum olarak algılandığını söyleyebiliriz.[5] Bu görüşü desteklemek için görüştüğümüz Alevî mâdun-yoksulların, Alevî zenginler ile diğer zenginler arasında fark olup olmadığı yönündeki soruya verdikleri cevaplara bakmak yararlı olabilir. Mesela Ali İzzet (54) bu soruya "Valla ben hiç fark göremiyorum yani" karşılığını veriyor. Bektaş (46) aynı soruyu "Vallahi şimdi, pek bir fark göremiyom. (...) Bir fark göremiyom yani. (...) Bireysel olarak bir şeyi yoktur, yardımlaşma amacı. Ama toplumsal şeylerde yardımcı oluyorlar mesela. (...) İşte biraz başka bir insanlar, cemaatin içindeki zenginler. Bireysel olarak gittiğim zaman, adamın bana diyeceği soruyu ben biliyom. Diyecek ki bana, yahu kardeşim bir sen değilsin ki, hangi birine ben bu şekilde yardım edeyim, diyecektir. Bunu da tahmin edebiliyom yani" diyerek cevaplıyor. Hayri (53) ise "Zenginlik aynıdır, fark şöyle. O adam daha zengindir istediği muameleyi yapar ama sen daha garibansındır, istediğin muameleyi yapamazsın. Şimdi bizimki tahsil yok, ne kaymakam olacak, birisi savcı olacak, birisi öğretmen olacak, yok. Yine olmaz, ne olacak? Devlet onların elinde. Demirel'i görüyorsun? Demirel'in yeğenini görüyorsun" diyor. Derya (55) Alevînin varlıklısı ile diğerlerinin varlıklısı arasında fark var mı sorusuna "Bir şey söyleyeyim mi, ben, Alevî Sünnî ayırımı kesinlikle yapmam. Onların düşünceleri, inançlarıdır. Ama yoksulluk yönünden hepimiz aynıyız bence. Bizde de zengini var fakiri var, onlarda da aynı. Bir tek düşüncelerimiz yönünden" karşılığını veriyor.

5 Bu konuda Ahmet Çiğdem'in yazısına da bakınız..

Kürtler ve dayanışma: "Durumları" yok

Kürt mâdun-yoksulların dayanışma-yardımlaşma ilişkileri üzerinde yoğunlaştığımızda gördüğümüz en çarpıcı olgu, dayanışmanın yokluğunun mâdunların anlatılarında neredeyse bir kural gibi tekrarlanması oldu. Görüştüğümüz hanelerin tümü en temel gereksinimlerini karşılayabilmek için yardıma muhtaç nitelikteydiler ve bu nedenle Kürtler arasında dayanışma-yardımlaşma var mı sorusu, hemen "Yardım alıyor musunuz", "Kürtler size yardım ediyor mu" ya da "Akrabalarınızdan yardım görüyor musunuz" biçiminde işledi. Görüştüğümüz Kürt mâdunların önemli çoğunluğunun zorunlu/zorlama göçe maruz kaldıklarını; neredeyse tümüyle mülksüzleştiklerini; hane reislerinin niteliksiz işgücü niteliklerinden bile yoksun olduklarını, yaşlılık, hastalık gibi nedenlerle üretkenliklerini yitirmiş olduklarını zorunlu/zorlama göç ile ilgili bölümde aktaracağız. Şimdi bu durumun dayanışma-yardımlaşma ilişkilerini kökten etkilemiş olduğunun üzerinde duralım.

Zorunlu/zorlama göçe maruz kalan haneler açısından dayanışma-yardımlaşma ilişkilerini işler olmaktan çıkaran iki temel etmen vardır. Bunlardan ilki, tamamen mülksüzleşme ve üretkenliğin yitirilmesi nedeniyle dayanışma-yardımlaşma ilişkilerini mümkün kılacak maddi kaynaklardan tümüyle yoksun olmalarıdır. İkincisi, zorunlu/zorlama göçün siyasi veçhelerinin Kürt topluluğu içerisindeki bağları, özellikle daha önceki göç dalgaları ile kente gelmiş Kürtlerle zorunlu/zorlama göçe maruz kalanlar arasındaki bağı koparmış olmasıdır. "Yerleşikleşmiş Doğulu aileler, Doğu'da yaşanan politik olaylar nedeniyle, yeni gelen göç dalgasından kendilerini politik olarak da soyutlama eğilimindedirler" (Erder, 1996: 296) Görüştüğümüz Kürt mâdunların etnik/siyasî kimlikleri söz konusu olduğunda oldukça güçlü bir bağlanıma sahip olmakla birlikte;[6] bu kimliğin etrafında oluşmuş/oluşabilecek cemaate ilişkin güvensiz olduklarını söyleyebiliriz. Cemşid: "Evet, biz Kürdüz; ama bizim Kürtler hayatta birbirlerini istemezler. İstemezler. Ben Kürdüm, benim sülalem Kürt oğlu Kürttür. Fakat

6 Örneğin, İkitelli-Ayazma'da kadınları sokağa bile çıkarmayan, çalışmalarına kesinlikle karşı olan hane reisleri, onlara sadece HADEP mitinglerine katılmaları için izin vermektedirler.

bizim Kürtler, benim üç-beş kuruşum olsa... Vallahi, benim komşum beni öldürecek ki, o paramı nası dağıtacah... Ya beni cezaevine koyacak ya o paramı devlete verecek. Bunu da bilmiş ol! Ben otuz senedir Türklerin içindeyim, vallahi bi Allah'ın kulundan zarar görmedim. Kâr gördüm, zarar görmedim. Ama Kürtlerin içinde vallahi billahi zarar gördüm. Geçen gün Kürtler benim önümü kesti, vallahi beni öldürecehtiler. Sonra dedim ki, benim başıma musallat olmayın, benim üç çocuğum var, hepinizi kurşuna dizecem, dedim. Otuz-kırk kişi... Hep Kürtler". Daha başka terimlerle ifade edecek olursak, Kürt mâdunlar açısından Kürt kimliği ile Kürt cemaati arasında ciddi bir mesafe vardır.

Bu durum, yoksul-Kürt mâdunların muhtaçlıkları temelinde oluşan yardım beklentilerini akrabalar ölçeğinin dışına nadiren çıkabildiğidir. Öte yandan dayanışma-yardımlaşmaya aktarılacak kaynak somut ve en gerçek anlamıyla bu mâdunlar için yoktur. Birçok görüşmede Kürt mâdunlar kendilerine yardım etme olasılığı olan akrabalarının durumunun kendilerinden farklı olmadığını söylemişlerdir. Annesi ve babasıyla aynı mahallede oturan, eşi de babası gibi tablacılık yapan Siirtli Feride (14) ailesi ve kardeşlerin yardımı olmadığını, onların da durumunun kötü olduğunu söylüyor ve hemşehrilerle yardımlaşma var mı sorusuna "Türkler daha iyi... merhametleri var" diyor. Üç ay önce kocası tarafından terk edilen Muşlu Sema (17) babasının durumunun kötü olduğunu ve hiçbir yerden yardım alamadığını söylüyor akrabalarının yardım edip etmediği sorulduğunda; "Onun durumu zaten olsaydı (...) onun durumu benimkinden beter... Bir kendime acıyorum ona mı acıyorum buna mı acıyorum ben de düştüm" diyor. Kocası işsiz, zaman zaman temizlik işlerine giden, iki çocuk annesi Fahriye (100) akrabaların yardım ediyor mu sorusuna şu cevabı veriyor: "Akrabamın da yok durumu... niye yardım etsin".

Yaşlı babasının da hiç yardım edemediğini söyleyen Ağrılı dul Saciye (11) "Yani herkes yani kendine bakacak çocuklarına bakacak... kimse kimseye yardım etmiyor... bu devirde yani kardeş kardeşe de etmiyor" demektedir. Bu anlatıda kullanılan "bu devirde" kipi, kentleşme öncesi göreli olarak güçlü ve işler olan akrabalık bağlarının, kentte karşılaştıkları ticarileşmiş ilişkiler karşısında çözülüşüne yapılmış bir vurgu olarak da okunabilir.

Kürt yoksul-mâdunların Kürt cemaatine ve hemşehri ve daha dar olarak yakın akraba çevrelerine yönelik güvensizliği görüşmelerimizde sıklıkla rastladığımız bir tema olarak öne çıkmaktadır. En küçüğü yedi aylık en büyüğü oniki yaşında yedi çocuğu olan, çocukları yakın zamana kadar selpak'a çıkan Halime (20) yardım konusunda Türklerin Kürtlerden daha iyi olduğunu söylüyor. "Onlar acıyor yardım ediyorlar... Kürtler aç (yoksulluk ve görmemişlik anlamını yükleyerek) aç olduğu için kendilerinden başkasını görmezler" diyor. Erzurumlu, onbir çocuk annesi, tam olarak bilmediği yaşının otuzbeş-kırk olduğunu söyleyen Zehra (139) Kürtler birbirine yardım ediyor mu sorusuna karşılık "Hayır bizim Doğu tarafta öyle bir şey hiç yoktur"; "Erzurumlu birisi bana bir ekmek verdi mi çok zoruma gidiyor" yanıtını veriyor. Kocası pazarcılık yapan dört çocuk annesi Şermin (102), çocuğu hastalandığında gereken beş milyon lirayı bulmak için yaşadıklarını "Şimdi eskiden yardımlaşma oluyordu... şimdi o da yok... geçim öyle bir olmuş ki, kimsenin kimseye faydası yok... kaynanam bana beş milyon verdi ya ağladım böyle nasıl" diyerek aktarıyor. Beş çocuklu, eşi hasta ve bir buçuk yıldır işsiz, iki yıl önce Erzurum'dan göç etmiş Gönül (95) ara sıra kız kardeşinin yardım ettiğini söylese de, eşinin akrabalarının yardım edip etmediği sorulunca "Onun akrabası biraz şey... akrabanın insana faydası olur mu... akraba dediğin insanı daha çok aşağı çeker... çok vicdansızlar" diyor.

Kürt yoksul-mâdunların dayanışma-yardımlaşma hakkındaki anlatımları sınırlı da olsa birtakım dayanışma örnekleri içeriyor. Annesinin anlattıklarını tercüme eden Güher'in (8) küçük kızı komşular yardım ediyor mu sorusuna karşılık "Burda kimse yani yardım etmedi... sade şu karşıda bizim bi komşumuz var... o geldi anneme biraz şey yaptı yani... o geldi annemi doktora götürdüler" (amcalarının da kendileri gibi yoksul olduğunu ve yardım edemediklerini ekliyor). Eşi cezaevinde olan otuz yaşında beş çocuk annesi Nesrin (21) kaynının kirada oturdukları evi eşi cezaevine girince satın alarak kendini kiradan kurtardığını anlatıyor; "İşte kaynım haftada on milyon yardım ediyor, kardeşim biraz yardım ediyor (...) aha şuradaki yaşlı bir tane teyze Allah razı olsun... bazen akşamları bir yemek yapıyor... çocukları çağırıyor gidiyor bir tabak... Allah artık ne kısmet ettiyse çocukla-

ra veriyor (...)". Abisinin komşusunun kendilerine verdiği gardıropun hikâyesini "Sağ olsun benim komşum. Abimin komşusu (...) bacım dedi... zengin ya... ben dedi... gardırop... kendime yeni çıkan modellerden alıyorum istiyorsan dedi... sen alınmazsan sana kapıya kadar getiririm dedi" diye anlatıyor. Gönül'ün onsekiz yaşındaki kızı Ayşenur (98) "Ederse akraban sana yardım eder yabancı kişi sana yardım etmez (...) öyle (akraba yardımıyla) geçiniyoruz zaten" diyor. Babası tablada sebze satan oniki yaşındaki Selda (99) size yardım eden oluyor mu sorusuna "Dayım" yanıtını veriyor.

Burada aktardığımız dayanışma örnekleri de neredeyse bütünüyle, kısmî, arızî ve günün kurtarılması ile sınırlı. Ayrıca bu sınırlı yardımlaşma-dayanışma deneyimleri neredeyse hep akraba ya da komşular ile ilintili. Çoğu durumda "Kürtlük", bir cemaat dayanışmasının merkezî figürü olmak yerine, güvensizliğin ifadeleri içerisinde kendini gösteriyor. Görüştüğümüz mâdunlardan hemen hiç kimse, Kürt cemaatine ilişkin formel ya da enformel bir örgütlenmenin sağladığı/sağlayacağı dayanışmadan söz etmiyor. Elbette bunun nedeni, bir ölçüde böylesi örgütlenmelerin gerçekleştirilmesi için gerekli toplumsal, siyasal koşulların oluşmamış olması ve devletin bu alandaki sıkı denetimi olarak görülebilir. Ancak daha önemli nedenin Kürt yoksul-mâdunların hem kendi içinde ve hem de kentte yerleşikleşmiş Kürt gruplarla yaşadıkları farklılaşma ve güvensizlik olduğunu söylemeliyiz. Bu güvensizliğin en iyi örneğini göç nedeniyle zor duruma düşen hanelere ücretsiz sağlık hizmeti götürmeyi amaçlayan Toplum Sağlığı Vakfı (TOSAV) hekimlerinin yapmak istedikleri şeyleri Ayazma halkına anlatmaya çalışırken yaşadıkları zorluklarda görüyoruz. Öte yandan bu güvensizliğin aşıldığı durumlarda TOSAV gibi örgütlenmelerin önemli işlevler üstlenebildiği de bir gerçek: Şilan (6) mahallelerindeki TOSAV sağlık kabinine gelen doktorların hasta çocuğuna baktığını söylüyor: "Buraya gelen doktorlar gerçekten özel, özel doktorlardan çok iyi yani ben gerçekten çok memnunum yani". Akrabalardan, komşulardan yardım var mı diye sorulunca da "Bu zamanda kim kime yetiyor da... kim kime el atıyor da... işte ben şu anda yani... gerçekten bu sorunu mesela benim kaynımın oğlu var... o da hasta onun beyninde.... (tümör) var, çocuk genç o kadar gezdirdik... mesela hal-

buki paramız olsaydı daha büyük doktorlar gezdirirdik... çünkü para yok.. öyle duruyor şu anda... çaremiz yok"; "ne bileyim mesela insanın bazı akrabası var zaten bazı akraba insana hiç iyi gelmez ve yaramaz... yabancı kişi sana daha iyi davranıyor" diyor. Güher (8) (annesinin ağzından tercüme ederek Güher'in kızı) "Kaç defa göçder bize yardım etti... doktor getirdiler, babam çok hastaydı. Sadece göç-der bikaç kez babamı aldılar doktora götürdüler... kimse yardım etmedi... göç-der tek yardım etmiş bize" diye anlatıyor babasının doktora götürülüşünü.

Bütün bu aktardıklarımıza son olarak eklenmesi gereken temel bir husus daha var. Kürt mâdun-yoksulların Kürt kimliklerinin temsili konusunda gösterdikleri bağlılığın sorunlarını çözmek ya da hafifletmek için kollektif bir irade geliştirmek söz konusu olduğunda işlemediği hususu.

Zorunlu göç: "Devletle dağın hesaplaşmasından biz çektik"

Kürt yoksulların hayatını belirleyen önemli bir değişken zorunlu/zorlama göç olgusu. Öyle ki görüştüğümüz Kürt mâdunların önemli bir çoğunluğu geçtiğimiz on yılda Doğu ve Güneydoğu'da yaşanmış çatışma sonucunda kendilerini büyük kentlerin şu anda yaşadıkları bölgelerinde bulmuş olanlar. Bu göç türünü, Türkiye tarihi boyunca yaşanmış eski ve diğer göçlerden ayıran ve göçmenlerin hayatını etkileyen önemli özellikleri var. Bunlardan ilki, bu göçün, rasyonel bir hesaba, bir göç planına, göçmenin göç üzerine yaptığı bir değerlendirmeye değil; göçmenin kendi iradesi dışında durumunu temelden değiştirecek bir zorlamaya dayanıyor olmasıdır.

Bu nedenle zorunlu/zorlama göçe[7] maruz kalan aileler/bireyler, göç ederek yeni geçim olanaklarının ve kuşkusuz daha iyi yaşam

7 Bu noktada zorunlu/zorlama göç kavramını birlikte kullanmayı uygun gördük. Bunun nedeni Güneydoğu'dan büyük kentlere (Istanbul, Mersin, Diyarbakır, Van vd.) doğru gelişen bu göçün kamuoyunda yaygın bir biçimde böyle adlandırılıyor olması. Öte yandan Gündüz ve Yetim'in (1996) makalelerinde aktardıkları kavramsal ayrımı da önemsiyor olmamız: "Zorunlu göç insanların içinde yaşadıkları koşullar gereği bir bölgeden diğerine göçmeleridir. Zorlama ile göç ise insanların kendi isteklerinin dışında baskı ile bir yerden ötekine göç ettirilmeleridir". Zorunlu/zorlama göç ile ilgili olarak şu çalışmalara bakılabilir: Arslan (1998), Bilgili ve Aydoğan (1996), Göktürk (1996).

standartlarının peşine düşen göçmenlerden farklı olarak, büyük bir toplumsal akıntının özneleri olarak hareket etmektedirler. Bu tür göçe zorlananların, belirli bir dayanışma-yardımlaşma ilişkisi üzerinden hareket ederek göç kararı almamaları, geldikleri yerlerle ilişkilerinin çoğu durumda tümüyle kopması ve dolayısıyla kırsal ilişkinin yarattığı güvenceden yoksun olmaları, göç ettikleri kentte tutunacak olanaklardan neredeyse tamamen yoksun kalmalarına neden olmaktadır. Sema Erder'in (1996: 296) Ümraniye çalışmasında belirttiği gibi bu hanelerin göçü zincirleme bir göç olmaktan ziyade "tüm aile fertlerinin hep birlikte ve aynı anda göç etmesi biçiminde" yaşanmaktadır. Bu haneler, kendi arzusu ile göç etmişlerden farklı olarak güçlü bir gönenç iradesinden yoksundurlar ve meşguliyetleri hayatlarını idame ettirmekle sınırlıdır.

Zorunlu/zorlama göçün bu mâdunlar üzerindeki ikinci önemli etkisi göçün niteliğinin yol açtığı travmaya ilişkin.[8] Zorunlu/zorlama göçe maruz kalmış mâdunların hemen hepsinde köy boşaltma, köy yakma, çatışmaya maruz kalma, taraf olmaya zorlanma gibi travmatik hatıralara rastlamak mümkün. Altı çocuk annesi Türkçe bilmeyen korucuların baskısı sonucu Malazgirt'ten İstanbul'a göç etmiş Güher'in (8) anlattıklarını tercüme eden küçük kızı bu travmayı örnekliyor: "Korucular falan geldi, babamı tehdit ettiler... öldürecez seni dedi... dedelerimi de yani tehdit ettiler... çıkın yoksa öldürecez sizi dedi... babam da ... bebekler falan olduğu için... babam da mecbur kaldı... babamı dövdüler, dişini kırmışlar... yani babamın sırtına vurmuşlar... işkenceye vermişler yani ceryana yani bir sürü... biz buraya geldik... Dilek adında bir kız kardeşim vardı... o da paramız yoktu... açlıktan (araya anne giriyor) altıyüzbin liraydı... yani çok şeydi... paramız da yoktu... süt almak için... bir şey yapmak için... yani bebek de açlıktan öldü... kimse de yardım etmiyordu... burda benim amcalarım da vardı... onun da yani çünkü evi yakıldı, o da çok çaresizdi... yani kimse bize yardım etmedi... bebek de mec-

8 Köy boşaltmalar daha önce göç etmiş aileleri de derinden etkiliyor; onların köyleriyle kurduğu maddi ve manevi ilişkileri onulmaz şekilde yaralıyor. Mesela, Tuncelili Sevgi (62) köyünün eski halini büyük bir özlemle anlattıktan, köylerinin eskiden "mükemmel" olduğunu söyledikten sonra ekliyor: "... Son zamanlarda, bizden sonra çok değişti. Ortam ... onu mahvettiler. Herkesi kaçırdılar yerlerinden tabi ki."

bur öldü". Altmışbeş yaşında Türkçeyi çok az konuşabilen, baskılar sonucu yedi yıl önce İstanbul'a göç ettiğini söyleyen Şafiî Kürt Fevzi (1): "Devletin hükmü her zaman vardı... önceleri bir iki gün gözaltına alıyorlardı... ancak sonraları oğlumun asker kaçağı olması yüzünden köyden çıkmak durumunda bıraktılar beni... asker kaçağı oğlumun 5-6 tane çocuğu var... iki oğlum daha askerken bir kardeşim askerken sorun çıkardılar... 20-30 kişi toplayıp bir eve koyup dayak attılar" diyor. Tunceli'den önce İzmir'e göç etmek zorunda kalan yoksul Kürt ailesinin lise mezunu oğlu Ulaş (59): "Devletle dağın, PKK'lıların hesaplaşmasından yine biz cezayı çektik. Göç etmek zorunda kaldık" diyor. Kürt yoksul-mâdunların anlatımını çetrefilleştirerek ifadelerinin sözdizimini bozan bu tür travmatik hatıralar hemen hemen zorunlu göçe maruz kalmış tüm Kürt-yoksullarının anlatılarında merkezî bir yer oluşturuyor.

Göçe zorlanma sürecinde yaşanan bu deneyimlerin ötesinde göçle birlikte bu ailelerin hemen hemen hepsinin tümüyle mülksüzleştiğini de görüyoruz. Göç etmeden önce durumunuz nasıldı sorusunu Güher (8), "Çok iyiydik, biz çok zengindik... tarlamız vardı... nohut şapıyoduk.... bir sürü çok şeylerimiz vardı yani orda... koyun var... inek vardı yani... biraz evimizi... biraz eşyalarımızı... yani hepsini yandırdılar" diye yanıtlıyor. Eruh'tan önce Siirt'e sonra İstanbul'a, Tarlabaşı'na göçen Celal ve Cemal (19) kardeşler ilk önce göçmelerinin nedeninin "ekonomik" olduğunu söyleseler de daha sonra Eruh'tan terör yüzünden ayrıldıklarını dile getiriyorlar. "Siirt'te babaları ve amcalarıyla birlikte ev yaptık, eski dönemde terör baskısı vardı," diyen kardeşlerin anneleri araya girerek ekliyor: "Köy güzeldi... İstanbul'u sevmiyorum... köyde çiftçiydik toprak vardı küçükbaş hayvanlarımız vardı... köyde maddiyat çok önemli değildi... tarlamız, bahçemiz vardı". Oniki yıl önce baskı yüzünden İstanbul'a göç etmek zorunda kalıp Tarlabaşı'na yerleşen köydeyken ortakçılık/yarıcılık yaparak geçinen Halime "Bizi köyden kovdular... biz de mecbur çıktık buraya geldik... benim babamın (o da her şeyini kaybederek İstanbul'a göçmüş) durumu çok eyiydi... tonla arazi... her şeyi vardı köyde... ondan sora her şeyi yaktılar... ordan buraya geldik" diye anlatıyor zorunlu göç sürecini.

Çoğu durumda dil bilmeyen, geldikleri köy ya da kasabalardaki geçim etkinliklerinin (tarım, hayvancılık, ırgatlık vb.) dışında yetenekleri olmayan; kente tutunmalarını kolaylaştıracak asgari sosyal ve kültürel sermayeden bile yoksun olan Kürt mâdunlar açısından bir başka travma kaynağı da geldikleri kentte karşılaştıkları toplumsal-kültürel farklılıklar ve maruz kaldıkları "dışlanma" ve "damgalanma"dır. Bu noktada belirtmek gerekir ki, birçok Kürt mâdun ailede hane reisinin yaşlılık, hastalık, birdenbire mülksüzleşme gibi nedenlerle niteliksiz işgücü niteliğine sahip olduğu bile söylenemez. Erder'in (1996: 296) tesbit ettiği gibi, "Bu haneler, küçük yaştaki çocuklarını nitelik geliştirme olanağı sağlamayan işlerde çalıştırarak kentteki ticarileşmiş yaşama ayak uydurmaya çalışmaktadırlar". Araştırmamız çerçevesinde İstanbul ve Ankara'da görüştüğümüz Sosyal Hizmet uzmanları da, bu iki kentte sokakta çalışan çocukların büyük çoğunluğunun son yıllarda Doğu ve Güneydoğu'dan göç etmek zorunda kalan ailelerin çocukları olduğunu belirttiler. Bu noktada sokakta çalışan yoksul çocuklar(ı) üzerinde biraz duralım.

Görüştüğümüz Kürt yoksul-mâdun hanelerin çoğunda çocukların selpak, su, sakız, yara bandı, kalem, poşet, çiçek ve benzeri şeyleri satarak hane gelirine katkıda bulunduklarını ve hatta bazı hanelerde bu çocukların getirdiği paranın hanenin temel geliri olduğunu görmekteyiz. Sözgelimi, yedi çocuk annesi Halime (20) evin geçimini nasıl sağlıyorsun diye sorulduğunda, çocuğunu göstererek "Bu su satıyor bundan geçiniyoz" karşılığını veriyor. Beş çocuk annesi Nesrin (21) ise eşi içeri girdikten sonra çocuklarıyla beraber "Taksim'e çıkıp" selpak, su, sakız sattığını söylüyor: "Her gün bizim ekmek paramız geliyodu. Yani, süt paramız çıkıyodu, ekmeğimiz çıkıyodu... Yani, bir-iki milyon kârımız vardı". Sosyal Hizmet uzmanı Metin Polat (38) bu durumu şu sözlerle açıklıyor: "... Aileyi bu zor durumdan kurtaran –bize göre çocuk istismarı da olsa– (sokakta çalışan) çocuk olmuştur. (...) Yani, ailenin, anne babanın sorumluluğu olan o yoksulluğu ya da aile geçindirme ve yoksulluğun ağır yükünü çocuk da birebir, doğrudan yaşamakta ve bu yükü kendi sırtında taşımakta ve bunun anne babasının olduğu kadar, kendisinin de sorumluluğu olduğunu düşünmektedir". Bu "sorumluluk" çocukların di-

linde de ifadesini buluyor. Mesela, Zeynep (41), polise yakalandığında ve polisin niye satıyorsun diye sorduğunda, "Dedim, valla dedim, evin ekmek parası için kazanıyoruz" dediğini ve kendini tersleyen bir kadına "... Sen bizim kadar çalışabiliyo musun, dedim. Dedim, sen bir ekmeğin kaç para olduğunu biliyo musun" cevabını verdiğini anlatıyor. Babası hamallık yapan onbeş yaşındaki Serdar (136) ise mendil satarak "Günde hiç olmazsa, en azından, iki üç milyon ekmek parası getiriyom eve" diyor. İlkokul beşinci sınıfa devam eden Mehmet (137) tatillerde su, poşet satmasını şöyle açıklıyor: "Şimdi babam kırkiki yaşında. Yaşlanmış. Fazla güneşe de dayanamıyo. Ben gidiyom, su satıyom, poşet satıyom, ne önüme gelirse. Simit, boyacılık yapıyom. Babama yardım ediyom. Babam yaşlanmış diye. Babam da beni zorla götürmüyo..." Bu noktada, bu çocukların, sokakta çalışarak ekmek parası kazandıklarını söylemelerinin, yaptıkları işleri meşrulaştırmak için seçilmiş bir 'taktik' olmadığını; aksine, kendilerini sokaktaki (tinerci, dilenci vb.) diğer çocuklardan ve zengin ailelerin çocuklarından ayıran bir özellik olarak vurguladıklarını belirtmek gerekiyor.

Her ne kadar çocuklar kendilerini "aşağılanmış", "hor görülmüş", "küçük düşmüş", akranları karşısında "rezil olmuş" ve toplumsal dışlanmanın her türlü biçimine maruz kalmış hissetseler de, ailelerinin temel ihtiyaçlarını karşılayacak imkânlardan bile yoksun olduklarının farkındadırlar. Sokakta çalışıyor olmalarını anne ve babalarının neden olduğu bir 'suç' olarak değil; aksine, ailelerinin ve dolayısıyla kendilerinin maruz kaldığı toplumsal eşitsizliğin ve adaletsizliğin yarattığı çaresizliğin sonucu olarak görüyorlar. Bunun, bu çocukların akranlarından farklı, yetişkinlere ait bir 'bilinç' geliştirmelerine, zenginlik ve zenginlere dair algılarının daha keskin olmasına neden olduğunu eklemeliyiz.

Mekânsal damgalanma: "Sen altınsın ben tunç muyum?"

Genel olarak mâdun-yoksulların özel olarak zorunlu/zorlama göçe maruz kalan ailelerin büyük kentlerde yerleştikleri bölgeler iki temel özellikten birini arz etmektedir. Bunlardan ilki, kentsel gelişimin ve altyapının henüz ulaşmadığı ya da iyice yetersiz olduğu

bölgeler, ikincisi kentin merkezinde olduğu halde kentsel gelişime ayak uyduramamış, altyapısı tükenmiş, çöküntü halindeki bölgelerdir. Bunlardan ilkine örnek olarak, görüşmelerimizin bir kısmını gerçekleştirdiğimiz İkitelli-Ayazma Köyü ve Gazi Mahallesi verilebilir; ikincisine ilişkin olarak ise İstanbul'da Tarlabaşı, Ankara'da Altındağ-Yenidoğan örnek gösterilebilir.

Ayazma Köyü altyapı açısından çok olumsuz koşullar içerisindedir, kendisinden yüksek semtlerin kanalizasyonu açıktan evlerin arasından geçmektedir; semt kokmaktadır ve her türden hijyen koşullarından uzak, bulaşıcı hastalık tehlikesine açıktır; bölgede su şebekesi yoktur. Su eski bir çeşmeden alınarak, sanayi tesislerinden tedarik edilmiş bidonlarda depolanıyor; elektrik şebekesi hanelere ulaşabilecek nitelikte değil, evler yüksek gerilim hatlarının altında ve elektrik kullanımı çoğunlukla kaçak; semt en yakın kentsel ulaşım hattına 1,5 km uzaklıkta; ilkokula giden çocuklar her gün altı km yürümek zorundalar. Gazi Mahallesi, altyapı açısından Ayazma Köyü'ne göre daha iyi koşullara sahip olsa da, mahallenin alt-yapısı son derece kötü olan bölgeleri var (Dereiçi mevkii gibi); geçmişi kırk yıl öncesine dayansa da, mahalleye mevcut alt-yapı olanaklarının gelmesi oldukça sancılı olmuş ve su, elektrik, ulaşım gibi kentsel altyapı hizmetleri bugünkü düzeyine ancak 1980'lerin sonuna doğru gelmiş; öte yandan, 1990'ların başında başlayan apartmanlaşma nedeniyle mahalle bir inşaat sahası görünümünde, mahallelilerin bağlı olduğu Gaziosmanpaşa ile ilişkileri yok denecek kadar sınırlı, ayrıca kentten de kopuk; ellibin civarında insanın yaşadığı mahalleye banka şubesi açılması, o da mahalle sakinlerinin sayısız girişimleri sonucu, ancak yeni gerçekleşebilmiş. Tarlabaşı, yüzyıl başı yapılmış binaların sıkışık düzeni etrafında kurulmuş bir 'eski' İstanbul semti, kentin hem topografik merkezinde hem de kültürel iktisadî merkezinin yanıbaşında bir bölgede yer alıyor. Ancak bölgenin kentsel altyapısı tamamen çökmüş durumda ve çoğu yarı yıkılmış, bakımsız binalarda yaşamanın ciddi hayati riskleri var. Altındağ-Yenidoğan ise 1950'lerdeki göç dalgasında kurulmuş ve hâlâ göç alan, Ankara'nın eski merkezinin yanı başında ve genel gecekondu tipi olarak kentin diğer bölgelerinden oldukça farklı, konut kalitesi düşük gecekondulardan oluşmuş bir semt.

Bu bölgelerin kentsel hayat açısından karşı karşıya oldukları bir başka unsur da kentin diğer ahalisi tarafından nasıl algılandıklarına ilişkindir. Wacquant'ın (1993: 371) bu tür semtlerde ikamet eden insanların işgücü piyasasına katılımlarına ket vuran, işverenlerin bu semtlerde oturanlar hakkında taşıdıkları olumsuz yargıların oluşmasına yol açan semt ayrımcılığı (*residential discrimination*) vurgusu önemlidir. Üstelik bu durum, bu insanları sadece işgücü piyasası açısından vurmakla kalmaz, aynı zamanda polis, mahkeme, yerel yönetimler, memur takımı ve diğer kent ahalisi karşısında da mekânsal olarak damgalanmalarına (*territorial stigmatization*) yol açar. Ortalama kentli açısından bu bölgeler, suç, etnik köken ve kentsel dokuya dahil olamama dolayımıyla bir kentsel patoloji kaynağıdırlar. Bu bölgelerde yaşayanların maruz kaldıkları "mekânsal damgalanmanın" kaynakları önemli ölçüde benzerlikler arz ediyor; Kürt ya da Alevî yoğunluğunun olmadığı yoksul mahallelere yönelik benzer bir ayrımcılığın işler olduğunu teslim ederek,[9] bu mahallelerin böylesi bir mekânsal damgalanmaya maruz kalmalarına neden olan temalar üzerinde biraz duralım: İkitelli-Ayazma'da oturanlar, Kürt ve Şafii oldukları için yakın komşuları tarafından bile dışlanabilmektedir. Ayazmalılar, neredeyse doğal bir sınır tarafından ayrılmış, aynı mahallede oturan Giresun, Tokat ve Kastamonulu Sünnî-Türk komşularının, ortak cami yapma teklifini reddederek, "Biz sizin arkanızda namaz kılmayız" dediklerini aktarıyorlar. Burada, damgalanmanın kaynağını Kürtlük/Şafiilik oluşturmaktadır. Mahallenin eskilerinden Şeyhmuz'un anlatımına göre, Ayazmalı bir grup işçi sabah işe başladıkları inşaattan, öğle paydosundan sonra işten atılmışlar, işten çıkaranlar inşaatın Gümüşhanelilere ait olduğunu, onları (Ayazmalıları) istemediklerini söylemişler. Ayazma sakinleri hem kanalizasyonun açıktan akması ve hem de su ile ilgili şikâyetlerini zaman zaman belediye ve kaymakamlığa iletikleri halde sorunlarının çözülmemiş olmasını kendi 'damgalanmışlık'larına bağlıyor, bir Ayazmalı: "Türklerin bölgesi yapılmış, sa-

9 Örneğin çalışmamız için gittiğimiz Sarıyer-Çayırbaşı Mahallesi muhtarı yakınlarında yapılan lüks villalardan oluşan Sedatkent sitesinin kendi mahallelerinden ayrılarak başka mahalleye bağlandığını söylüyor. Muhtarın açıklamasına göre bu tutumun nedeni mahallenin yoksul mahallesi olması, "Çingeneleri" barındırması ve adının (Çayırbaşı) 'siteliler' tarafından beğenilmemesidir.

hip odur ki milletine sahip çıksın (...) bize sahip çıkan yok (...) Kürt bölgesine bakmazlar" diyor.

Gazi Mahallesi'nde oturan insanlara yönelik diğer kentlilerin yargılarını oluşturan koordinatları daha çok "Alevîlik", "aşırı-solculuk" ve "teröristlik" adlandırması kurmaktadır. Bu öykünün arkasında kuşkusuz Gazi olayları diye anılan olayların olumsuz hatırası ve bu olayların sunumu etkindir. Gazi Mahallesi'nde oturan Cafer'e (34) göre, Gazi olaylarından sonra "dışarıdaki" insanların buraya bakış açısı değişmiştir, kız kardeşini Bayrampaşa'ya iş başvurusu için götürdüğünde: "Yöresini sordu, nerde oturduğunu sordu, Gazi Mahallesi dedik, adamın suratı asıldı, yani belli oldu, yani bakış açısı değişti. (...) Çalışmak istiyo, ihtiyaç sahibi çünkü bu insanlar (Gazililer), fakat dışarıda pek iş verilmiyor". Cafer'e göre, Gazililere "potansiyel suçlu gözüyle bakıyorlar" üstelik bu bakışın deneyimlenmesi için Gazi sakinlerinin mahallenin dışına çıkmaları da gerekmiyor. Mahallenin ana caddesinin sonuna kurulan "İstanbul'un en büyük" karakolunun sürdürdüğü yoğun denetim, Gazi'nin semtsel damgalanmasının apaçık bir göstergesi olarak algılanıyor: "Burda panzerler geçiyo sabahtan akşama kadar, şimdi şurda bu aralar biraz azaldı panzerler. (...) Yani bu nedir, burda savaş mı var?". Mahallenin yoğun bir biçimde yaşadığı bu "damgalanma"nın zihni, algıya ilişkin sonuçlarının ötesinde mahallenin sosyo-ekonomik yaşamında yol açtığı somut sonuçlar var. Gazi olaylarından sonra bölgede yoğun bir biçimde faaliyet gösteren konfeksiyon atölyelerinin kapanması, mahalleliye ciddi darbe vurmuş; Turna (35) yaşananları "İşgücünü kaybettik, ekonomik gücünü kaybettik... bura çok dürüst ama bi defa adı çıkmış" diyerek anlatıyor. Necmiye (31), Gazi dışında oturan akrabalarının kendini ziyarete çekindiğini söylüyor: "Gazi'de oturdum diye korkuyorlar (...) Gazi'ye geldiğin zaman (gelmek için) taksi bulamıyosun, araba bulamıyosun, yollarda rezil oluyosun".

Tarlabaşı, fizikî alt-yapısının çökmesi ve kent hiyerarşisi içinde aşağılara düşmesiyle birlikte bir dizi toplumsal kültürel olumsuz niteleme çerçevesinde adlandırılan bir mahalle haline geldi. Mahalle ortalama kentli nazarında, düzensizliğin, karmaşanın, fuhuşun, her türlü karanlık işin döndüğü bir mekân olarak algılanmak-

tadır. Fakat, Tarlabaşı barındırdığı toplumsal/kültürel çeşitlilik nedeniyle "mekânsal damgalanma"nın "etnik damgalanma" ile örtüşme içinde olduğu bir bölge değildir. Ayazma ve Gazi Mahallesi'nden farklı olarak Tarlabaşı, Kürt yoksul-mâdunların ya da herhangi bir başka etnik, dinsel, yöresel grubun kümelendiği bir bölge değildir. Burada damgalanmanın kaynağı etnik, siyasal bir kimlikle ilişkili olmaktan ziyade, semte yönelik, muğlak, olumsuz bir aura aracılığıyla kurulan "kentsel patoloji" algısıdır.

Damgalanmış bölgeler, sembolik olarak sakinlerinin kent hiyerarşisi içinde konumlarını aşağıya çekerken, bölge sakinleri de dışarıdan vurulan bu damgayı güçlendirerek, bölgenin statüsünü sembolik olarak iyice düşürürler (Bourdieu, 1999: 129). Bunun örneklerini Tarlabaşı görüşmelerinde izlemek mümkündür: Mahalle sakinlerinin mahalleleri ile ilgili rahatsız oldukları temaların başında bölgenin fuhuş merkezi olması, travesti ve hayat kadınlarının çalışmak için bölgeyi seçmiş olması geliyor. Kocası cezaevinde beş çocuklu ve kayınbiraderinin evinde oturan Nesrin Tarlabaşı'ndan bahsederek: "Valla, çok zor. Geceleri insan yatamıyo, çok pislik var... Ne bileyim, gürültü (...) Yani, ne biliyim, kavga var, gürültü var, ondan sonra, bağırmalar var, çağırmalar var... Çocuğu yatırıyorum, çocuk uykuda sıçrıyor, kalkıyor. Burda her bi şeysi var, ben her bi şeysini gördüm. Hiç olmazsa benim çocuğum görmesin, diyorum, istiyorum. Ben istiyorum, temiz yere gideyim, benim çocuklarım temiz yetişsinler... Yani, ne bileyim, bi her şeyi... Yani, böyle güzel konuşmayı öğrensinler istiyorum kısacası. Biz öğrenemedik, bari onlar öğrensin. Ha, onlar da öğrenemese, onların çocukları öğrensin. Ben onu çok istiyorum" demektedir. "Terör baskısı" yüzünden Siirt'ten İstanbul'a göçen 19 yaşındaki Cemal Kartal, Ümraniye ve Sultanbeyli'liyi kastederek konuşuyor: "Hepsi Tarlabaşı'ndan iyi, (burada) sarhoşlar dolaşıyor, bıçak çekiyorlar, hırsızı var, gece bağırıyorlar".

Aynı biçimde Yenidoğan'da yaşayan insanların kentin diğer sakinleri tarafından sıklıkla esrar satıcılığı, bitirimlik, suç dünyasının bir parçası olmak, karanlık işlerin adamları olmak nitelemelerine maruz kaldıklarını söyleyebiliriz. Bu yanıyla Altındağ bir ölçüde Tarlabaşı'na benzese de, kökene dayalı kümelenme açısından Gazi Mahallesi ve Ayazma'ya benzemektedir. Ankara'nın ilk

gecekondu semti olmasına karşın, elli yıllık sürede kent ile bütünleşememiş, kentin gelişim akslarının arasında sıkışmış kalmış ve göç almaya devam eden ve ilke olarak, neredeyse tamamen yoksul kesimlerin yaşadığı bir bölgedir. Bu nitelikleriyle sadece ortalama kentli tarafından değil mahallenin sakinlerince de yoksulluk ve suç ile özdeşleştirilmiştir. Sözgelimi, dört çocuk annesi Şermin (102) "Yenidoğan'ın komple fakir olduğunu" söylerken; sekiz çocuk annesi Yenidoğan'da 40 milyon kiraya bir evde oturan Lalenur (134) "muhitin" çocuk yetiştirmek için "kötü" olduğunu söylüyor: "Her pisliği var. Uyuşturucu desen, uhu desen, içkisi desen, her kötü şey var".

Zenginlik/yoksulluk: "Dünyanın sonu gelmiştir abi"

Görüşmelerden edindiğimiz en genel fikri ifade ederek başlayacak olursak, Kürt mâdunların zenginlik ve yoksulluk algılarının, zengin ve yoksulların aynı toplumun unsurları olarak değil de birbiriyle ilişkisiz ve çatışmalı bir kurgu etrafında oluştuğudur. Üstelik bu kurgu, zenginlik ve yoksulluk arasındaki farklılığı giderilebilir bir farklılık olarak da tanımamaktadır. Buradaki 'ayrılık' aslında bir ezel-ebet eşitsizliğe denk düşmektedir. Bu durum aslında görüşülen ve Kürt olmayan diğerleri için de geçerlidir. Ne var ki, Kürtler bu açıdan daha umutsuz bir hâl sergiliyorlar.

Görüşülen Kürt mâdunlar birçok durumda zenginleri 'havalı', 'kendini beğenmiş', 'burnu havada' gibi sıfatlarla nitelemişlerdir. Kuşkusuz bu nitelemelerin Kürt kent yoksulları açısından kendi kimlik ve aşağılanma/dışlanma algılarıyla da ilişkisi vardır. Öte yandan bu nitelemelerin arkasında kentin kültürel/toplumsal iklimine karşı moral bir uyumsuzluk teması da işlemektedir. Özellikle kadınların kentteki toplumsal rol ve kamusal görünürlükleri ile bunun temsil biçimlerine (Giyim-kuşam, toplumsal üretime katılım vb.) ilişkin töreye ya da dine dayalı referanslar etrafında oluşan bu uyumsuzluk hemen her görüşmede (kadın ya da erkek görüşmecilerde) ortaya çıkmaktadır. Geldiğimiz noktada vurgulanması gereken bir noktayı da Kürt mâdunların başkalarını 'zengin' olarak nitelendirirken kullandıkları materyal referanslardır. Birçok durumda mâdunlar, evi, arabası, cep telefonu (genellikle bun-

lardan herhangi birine sahip) olan ve geçim sıkıntısı çekmeyen, temel ihtiyaçlarını karşılayabilen kentlileri 'zengin' olarak nitelendirmiştir. Örneğin, yirmidört yaşında, hiç okula gitmemiş en büyük hayalinin zengin olmak olduğunu söyleyen Mediha (96) zenginler sana göre nasıl insanlar diye sorulduğunda "Bana göre mesela hastalanınca doktora gidip ilaç alabiliyorlar... biz alamıyoruz" demektedir. Özellikle ücretli olarak çalışma deneyimi olanların ise materyal referansları biraz farklılık arzederek, 'konfeksiyon patronları', 'işverenler', 'kapitalistler' gibi nitelemeler etrafında kurulmaktadır.

Öncelikle Kürt mâdunların zengin/yoksul farklılığını giderilemez, neredeyse mutlak bir fark olarak algılamalarına yol açan koşulları görüşmelerden örnekler vererek çözümlemeye çalışalım: Uzun yıllar önce Güneydoğu'dan İstanbul'a göç etmiş, simitçilik yapmış ve hastalığı nedeniyle şu anda çalışamaz durumda olan, karısı beş çocuğu annesi ve kızkardeşi ile yaşayan Cemşid'in (9) "(...) Ben Ermenilere de çok saygım vardır, çok güzel insanlardır. Bunlar (zenginler) başka bir ırk. Bunlar bir insanlık değil. Acıma duygusu hayatta yok. Dünyanın sonu gelmiştir abi. Bir fakir ölmüş sokakta. Zengin eğlenmeye gidiyor. Bunları biz kabullenemiyoruz" demesi ya da Siirtli Tablacı Ali'nin iki oğlundan biri olan şu anda boşta gezer konfeksiyon işçisi Halim'in (13) zenginlerin niye bmw'leri, atarileri var; fakirlerin yok diye kendisine sorulan soruyu "(çünkü) onlar zengin soyludur" biçiminde yanıtlaması burada vurgulamaya çalıştığımız zengin/yoksul farklılığının mutlaklaştırılmasına önemli bir örnek oluşturmaktadır. 'Zenginleri' neredeyse ayrı bir 'ırk' ya da 'soy' olarak niteleyen bu anlatımlarda aynı zamanda 'zenginlerin' dünyasının ahlâken de ayrı ve başka bir dünya olarak tarif edildiğini görüyoruz. Bu dünyada 'zenginler' yoksulları ezen, insafsız, halden bilmez, Allah kitap tanımaz ve tüketimci insanlar olarak konumlanıyorlar. Cemşid "Benim rızkımı sen kesiyorsun Allah kesmiyor. Zengin adam kesiyor kardeşim"; "Fakirin halinden fakir anlıyor. Zengin adam ne anlıyor. Zaten anlasa bu kitapsızlığı yapmaz, o çöpleri dökmez, zalimlik zulüm yapmaz (...) Ben zenginliği de istemem! Ben normal bir hayat istiyorum. Allah bana vermesin. Ben ne kadar zengin olsam o kadar fakiri ezeceğim. (...) Zengin var bir trilyon doları vardır. Ya kardeşim,

adam da var ekmek bulmuyor. İnsanın aklı durur" diyor ve soruyor: "Bu dünyanın hepsi zenginin dünyası mıdır abi?" Halim "işveren" diye nitelediği zenginler hakkında: "(zengin/işveren) kendini yüce görüyor yani. (...) İşte eziyor. Elemanlarını eziyor" yorumunu yapıyor. Bu ahlâkî farklılaştırmanın çoklukla dinsel/geleneksel referanslara dayalı bir biçimde kurulduğu da eklenmeli burada. Örneğin, altmışbeş yaşındaki Şafii Kürt Fevzi (1) Mehdi'nin gelip dünyada adalet sağlayacağından söz ediyor.

Bu bağlamda lanetlenen zenginliğin, Kürt mâdunlar açısından kendinde bir şey olarak algılanmaktan çok tüketimci, müsrif ve gösterişe dayalı tezahürleri olduğunu saptayalım. Bu tezahürlerin, bizzat neo-liberal projenin yol açtığı toplumsal kültürel iklimde zenginliğin yeni temsil biçimleriyle yakın ilişkisi var. Bu noktada, Kürt-yoksul mâdunların zenginlik algılarını şekillendiren ikili karakterin nedeni, yoksul-mâdunların kendilerine ait ve kendini pozitif olarak kuran bir bilincin ürünü olmaktan ziyade, anlatılarının özgül karmaşasında bulunabilir. Bir yandan temel geçim olanaklarına ulaşabilen herkesi "zengin" olarak sıfatlayan ve böylelikle zenginlikle kendisi arasındaki mesafeyi göreli olarak azaltan; öte yandan zenginliğin lüks tüketim, eğlence, evcil hayvan beslemek, televolelere çıkmak, çalışanlarını ezmek, insanları hakir görmek vb. kültürel toplumsal temsilleri üzerinden kendisi ile arasındaki mesafeyi olabildiğince açan bu anlatı, kuruluşunu neo-liberal toplumsal hâl'in gündelik ethosundan türetir. Burada 'zenginler' ile aralarına koydukları ahlakî mesafe, aslında 'zengin' kentlilerin mâdunları 'görmeme' arzusuna karşı mâdunların geliştirdikleri bir korunma önlemi niteliğindedir. Aslen tüm yoksul mâdunlar için işlemekte olan bu korunma stratejisinin özel olarak Kürt mâdunlar açısından yoğun olarak deneyimlenmesinin nedeni ise 'zengin' kentlilerin 'görmeme' hiyerarşisinde ilk sırayı işgal ediyor olmaları olarak yorumlanabilir.

Son olarak, neo-liberal toplumsal projenin meşrulaştırdığı, doğallaştırdığı ve kültürel temsillerini sıradanlaştırdığı 'zengin' ile 'yoksullar' arasındaki toplumsal mesafenin iyice açıldığı serbest piyasa toplumunu, bizatihi olumsuz karşılıklılığın hüküm sürdüğü bir toplumsal-ekonomik uzam olarak tanımlayabiliriz. Bu noktada görüştüğümüz tüm yoksul-mâdunların 'zenginliğin' kay-

nağı olarak, 'hırsızlık', 'yolsuzluk', 'hile', 'dalaverecilik' gibi edimleri göstermesi/görmesi, öte yandan kendilerine ilişkin algılarında 'dürüst', 'temiz', 'samimi', 'gönlü zengin' vb. temaların merkezi rol oynaması olumsuz bir karşılıklılık ilişkisinin mevcudiyetini gösterir.

Aynı biçimde yoksulluk hakkındaki yargılar da aynı zenginlik hakkında olduğu gibi neredeyse yapısal, değişmez kiplerde ifade edilmektedir. Kürt yoksul-madunların yoksulluğun Kürt olmalarıyla ilişkisi hakkında yöneltilen sorulara yanıtları çeşitlilik arz etmektedir. Örneğin, parasızlık nedeniyle okulu bırakan, dört senedir mendil satan, Erzurumlu, 15 yaşındaki Serdar (136) önce "Zaten yoksul olanlar doğulular" diye başlayıp görüşmenin ilerisinde "Kürtler çok yoksul acıyom yani... hiç haklarını istemiyolar yani... devamlı beyinlerini çalıştırmazsalar... devamlı böyle hamallık yaparlar" derken; Sekiz çocuklu Ağrı'lı dul Saciye (11), fakirliğin "Kürtlükle ilgisi yok, Kürtler de apartman yaptılar" diyor. Halim, (13) yoksulluk Kürtlükten dolayı mı diye sorulduğunda önce "Tamam da aslımızı inkâr etmiyoruz. Yani Kürt olmaktan da utanmıyoruz" diyor; aynı soru yinelenince açıyor: "Yok Kürtlükten dolayı değil ki zaten, tabii ki burada yaşayan insanların çoğu okumamış bilgisiz insanlar ama oradaki insanlar da bilgili olan insanlar da çok zengindir yani... okumuş bilgili insan da çok zengindir." "Kürtler hep fakir hep fakir çünkü meslekleri yok" diyor Siirtli tablacının karısı Feride (14). Onsekiz yaşında ve hiç okula gitmemiş Ayşenur (98) düşündüklerini "Türkler havalı mavalı... onlar biraz daha farklı ne bileyim Doğu'dan geldikleri için mi artık... bi de okuma yazmaları yok... Kürtlerin yarısından çoğunun maddi durumları iyi olmadığı için herhalde" diye anlatıyor. Diyarbakırlı, yaptığı el işlerinden kazandığı para dışında geliri olmayan iki çocuk annesi Zeynep (125) yoksulluğun Kürtlükle ve Doğululukla ilgisi olmadığını düşünüyor, başka yerlerden göç etmiş komşularının da kendisi gibi fakir olduğunu söylüyor: "Biraz aile reisine bağlı bir şey.. yani ben buna şey yapıyorum... yani erkeğe bağlı veya evin kadınına bağlı... biraz kültür olmadığı için mesela".

Genellikle yoksullukla kendi kimlikleri arasında bir ilişki kurulması istendiğinde, Kürt mâdunların Kürtlük yerine yaygın bir

biçimde "doğulu"luk adlandırmasını tercih etmelerinin üzerinde durmak gerekir. Bunun bir nedeni Kürt kimliğini vurgulamayıp, sorunu "doğu" başlığı altında genelleştirerek güvenli bir şekilde dile getirmekle ilgili bir stratejinin kullanılması; öte yandan birçok Kürt mâdun açısından 'doğulu' ve 'Kürt' adlandırmaları zaten birbirinin yerine ikame edilebilir, geçebilir adlandırmalar olarak işliyor.

Velhasıl ...

Yirmi yıllık neo-liberal politikaların yapısallaşmasına büyük katkı yaptığı, artık kökene dayalı dayanışma-yardımlaşma ilişkileriyle baş edilemeyecek derinlikte bir yoksulluk-mâduniyet haliyle karşı karşıyayız. Bu yeni tarz yoksullukla mücadele etmek için, bildik yöntemlerin ötesinde, toplumun neo-liberalizme ve onun oluşturduğu zihniyete vereceği yeni tarz bir demokratik tepkinin yeşermesi; bu tepkinin kendi toplumsal projesini örgütleyecek bir popüler-demokratik iradeyi hayata geçirmesi gereklidir. Bu ise, yoksulluğu ve yoksunluğu bütün veçheleriyle yeniden "siyasallaştırmak"la; dayanışmayı en geniş toplumsal bağlamına yerleştirmekle ilgilidir.

ŞANLIURFA'DA YOKSULLUK MANZARALARI

KEMAL CAN

"Yoksulluk araştırması" için Urfa'yı örnek il olarak seçerken, en yoksul coğrafi bölgede yer alması, son yıllardaki en abartılı "kalkınma programı" olarak sunulan "GAP projesi"nin başşehri olması, etnik çeşitliliği gibi kriterleri dikkate alınmıştı. Urfa, yoksul Güneydoğu'da yer almasına rağmen milli gelir hesaplarında fena olmayan –elbette GAP nedeniyle– bir rakam veriyordu. Dolayısıyla, hem yoksullaşma, hem de zenginleşme süreçleri bir arada bulunuyordu. Ayrıca, diğer Güneydoğu illerinden farklı olarak etnik ve nispi olarak siyasi çeşitlilik var gibi görünüyordu. Son olarak da, "dış göç" almadığı için daha kapalı bir gelişme/değişme sürecinin ipuçlarını barındırıyordu.

Şanlıurfa'da, GAP İdaresi'nde görevli sosyolog ve iktisatçı uzmanlar, "yoksul" muhitlerde çalışan, –özellikle ÇATOM (Çok Amaçlı Toplum Merkezleri)– sosyal hizmet uzmanları, yoksullarla mesleki olarak ilişki kuran avukat, öğretmen, doktorların ve belediye çalışanları, eski Urfalılar ve uzun süredir Urfa'da bulunan insanlar ve gecekondu semtlerinin sakinleriyle görüşüldü.

Kent yoksullarının ya da gecekonduların kaynağı

İlk ve en net gözlemlerden biri; "yoksulluk meselesi"nin Urfa'da mekânsal olarak sert biçimde ayrışmış olması. Şehir merkezinde

yaşayan nüfusun çok büyük bölümü yoksul ve kenar semtlerde yaşıyorlar. Bu nedenle, yoksulluk gecekondu-kenar semt ile özdeş. (Kenar semtlerde "hali vakti yerinde" insanlar olabilir ama yoksulların hemen tamamının burada olduğuna kuşku yok.) Urfa'nın şu andaki resmi olmayan nüfusu 600-650 bin civarında. Bu nüfusun yaklaşık 450-500 bini kenar semtlerde oturuyor. Çok kaba bir hesapla, şehir nüfusunun yüzde 70-80 arasındaki kesimi kenar semtlerde oturan yoksullardan oluşuyor diyebiliriz. Bu hesap fazla kaba bulunabilir ama kenar semtlere girildiğinde her taraftan fışkıran yoksulluk hiç de saklı değil.

70'li yıllarda başlayan şehre göç, 80'lerin ortasından itibaren Atatürk Barajı inşaatı ve kamulaştırmaları ile hızlı bir artış göstermiş. O yıllarda, zaten var olan kenar semtlerden olan Eyübbiye mahallesi giderek büyümüş-şu anda kentin neredeyse yarısı. 90'larda da artış ivmesi devam etmiş. Yeni yeni mahalleler oluşmaya başlamış. Bugün üçüncü kuşak gecekondular doğuyor.

Urfa'daki gecekonduların temel özelliği; sadece (büyük çoğunlukla) kendi kırsalından gelen göçle oluşmuş olması. "Yabancı" – yani başka illerden gelen göç– neredeyse yok. Mahalleler ve sokaklar aynı ilçeden ve aynı köyden gelenler tarafından oluşturuluyor. Bu yüzden Kürt, Arap ve Türkmen nüfus ayrı mahallelerde toplanıyor. Fakat son yıllarda karma mahalleler de oluşmaya başlamış.

Şanlıurfa'da kente göç, genellikle aileyle birlikte yapılıyor. Ailenin köyde bırakılıp geçici iş için gelme, hatta yok. Bütün aile birlikte geliyor ve kendi köylülerinin ya da aşiretinin yakınına yerleşiyor. Kalabalık aileler halinde gelen göç nüfusu, şehirde de hızlı ve çok doğum oranını devam ettiriyor. Beş çocuk, "az çocuk" anlamına geliyor. Bu yüzden, kenar mahallelerin nüfusu geometrik biçimde artıyor.

Kente gelenler köydeki yaşam biçimlerini neredeyse aynen kente taşıyor. Örneğin, hayvanlar da getiriliyor; bu yüzden gezdiğimiz mahallelerde hayvan popülasyonunun yüksekliği çok çarpıcıydı. Ekonomik refleksler ve yaşamla kurulan ilişki düzeyinde köyden farklı bir tablo oluşmuyor. Ailelerin çoğu, ekmeklerini kendileri yapıyorlar. Hayvanlar ev bahçesinde, doğal veya yapay mağaralarda besleniyor. Daha ilginç olan, bu yaşama alışkanlığının kentte

geçirilen zamanla pek değişmemesi. Kente yirmi beş yıl önce gelmiş bir aileyle, birkaç ay önce şehre yerleşmiş bir ailenin yaşam tarzında bir fark görülmüyor.

Belediye'nin yoksullara en önemli faydası ya da transferi de bu noktada ortaya çıkıyor. Birincisi bu gelişmeye, yani köydeki hayatın şehre taşınmasına izin veriyor. İkincisi, kimi zaman destek olunuyor. Yani köydeki hayatın yeniden kurulması, hayvanların bakılmasına engel çıkartılmıyor. Sınırlı olmakla birlikte kum, çimento, briket gibi yardımlar yapılarak gecekondu kurulmasına destek veriliyor.

Neden geliyorlar?

Bölgede tarımsal üretim alanındaki değişim; mülkiyet ilişkileri ve üretim yöntemlerindeki farklılaşma, kentlere "yoksul" göçünün en önemli kaynağı. Kente göçün harman dönemlerinin hemen ardından patlaması önemli bir gösterge. Büyük toprak sahipleri (veya ağalar, aşiret reisleri) giderek artan sayıda "maraba"yı ürünü kaldırdıktan sonra "ellerine bir miktar para vererek şehre salıyor". Aynı süreç, tarım gelirlerindeki aşınma nedeniyle küçük toprak sahipleri için de geçerli; topraklarını elden çıkartıp şehre göçüyorlar. Bir yan etki olarak sulu tarım bölgelerinde, hem üretim sürecinin değişmesi hem de tarımsal mekanizasyon ve yanlış su kullanımı yüzünden hektarlarca alanın tuzlanıp çoraklaşması da aynı sonucu üretiyor. "Urfa'yı zenginleştirdiği-zenginleştireceği" iddia edilen GAP projesi de uygulanan politikanın komplikasyonlarını da içerecek biçimde işlemediğinden yoksulluğu besleyen ana kaynaklardan birini oluşturuyor.

Yukarıda özetlendiği gibi, Urfa'da kente göçün en belirgin gerekçesi ekonomik. Kent iş imkânlarına ulaşma açısından elverişli bir toplanma merkezi gibi işlev görüyor. Bu çerçevede, daha batıya göçüp (örneğin Adana-Mersin-Antalya) oralarda tutunamayıp yeniden Urfa'ya geri dönen kişiler de olduğu söyleniyor. Geçici tarım işçiliğini sürdürme hedefinden öte, yeni bir hayat örgütlemek için şehre ve özellikle de "batıya" göçün önünde bazı yapısal engeller var: Birincisi, yıllardır öğrendikleri tarım işçiliği dışındaki başka üretim alanlarında hayatlarını kazanma konusundaki gü-

vensizlik. İkincisi ise, kalabalık –çok kalabalık– aileler olarak hareket etmenin güçlüğü.

Şehir, geçici tarım işçiliği için tam bir toplanma merkezi. Kenar semtlerde oturanların ana geçim kaynağı geçici tarım işçiliği. Mevsimine bağlı olarak, pamuk, tütün, meyve, fındık toplama işleri için Türkiye'nin çeşitli bölgelerine giderek çalışıyorlar. Bu çalışmalara bütün aile fertleri katıldığı için, çalışmaya ailece gidiliyor. Sezon bitince geri dönülüyor. Bu yüzden, çalışma sezonlarında okula devam eden öğrenci sayısı üçte bire kadar düşüyor. Bölgedeki diğer illerde –Diyarbakır, Siirt, Şırnak– can güvenliği veya köy boşaltması nedeniyle ortaya çıkan ve mutlak yoksulluk sınırındaki kalabalıklar Urfa'da yok.

Köyde, ekonomik faaliyetlerinin tamamı "toprak sahibi"ne bağlı olan ve gereksinimleri de tamamen –çoğu zaman ayni olarak– "ağa" tarafından karşılanan insanlar, kentte bağımsız bir hane ekonomisi içine giriyorlar. Ayrıca para ekonomisiyle doğrudan ama hayli gevşek biçimde muhatap oluyorlar. İster "salıverme" şeklinde olsun, ister iradi olsun –ki iradi tercihler de az değil– "ekonomik bağımlılıktan" çıkış, feodal yapının çözülmesini başlatıyor. Aşiret bağları gevşiyor, "ağanın" hayat üzerindeki denetimi zayıflıyor. İlişki giderek aile sınırında bir örgütlenmeye çekiliyor. Fakat, yukarıda da özetlediğim gibi kentte de tarım işçiliği üzerinden kurulan ekonomik faaliyet, "savunmasızlık hissi" ve "iş imkânlarıyla" ilişki kurma ihtiyacı yeni bir süreci başlatıyor. Bu kez aynı feodal örgü aşağıdan yukarıya doğru yeniden üretiliyor. Fakat, otorite anlamında çok daha zayıf olarak.

Tarım işçiliği dışında, diğer sektörlerdeki geçici işçilik. İnşaat işçiliği, hamallık, seyyar satıcılık gibi şeyler de giderek artıyor. Daha doğrusu bu tür işgücü arzı artıyor. Çeşitli semtlerde sabahları kalabalık işçi pazarları görülüyor. Hamallar ve Taşıyıcılar Odası Başkanı'nın söylediğine göre; işçi sayısındaki artış bu işlerdeki ücret düzeyini hızla düşürüyor. Verdiği örneğe göre; eskiden iki günlük çalışma ile bir hafta geçirirken, şimdi geçinebilmek için her gün çalışmak gerekiyormuş. Dolayısıyla, bu tür iş imkânlarına ulaşmak veya korumak için de ilişki ağı ihtiyacı kendini gösteriyor.

Şanlıurfa'da seyyar satıcılık diğer güneydoğu illerinde ve özellikle de Diyarbakır'daki kadar yaygın değil ama giderek artıyor. Fakat, zengin muhitler net biçimde ayrıştığı ve seyyar satıcılar bu semtlere pek girmediği için büyük bir pazar imkânı yok. Diyarbakır, Adana, Mersin gibi merkezlerde "seyyar pazarı" daha çok bir iç pazar özelliği taşıyor. Yoksulların kendi iktisadi alanlarıyla beslenen bir ekonomik faaliyet olarak ortaya çıkıyor. Elbette, bu piyasaya para akışında, mekânsal olarak "zengin" muhitlerde bulunsalar da orta gelir grubundaki insanların da önemli bir katkısı var. Urfa'da durum biraz daha farklı. Birincisi, buradaki yoksulların belirgin biçimde hane içine kapalı –kendi ekmeğini yapmak, hayvan beslemek, sebze yetiştirmek gibi– bir ekonomik örgütlenmeleri var. Para ekonomisi son derece zayıf. Dolayısıyla, seyyar pazarlarının bir iç ekonomi olarak yaşaması pek mümkün olmuyor. Seyyar satıcılar, işportacılardan alışveriş yapacak geniş bir orta gelir grubu da mevcut değil. Bu yüzden diğer merkezlerdeki gibi bir seyyar satıcı patlaması yaşanmıyor.

Örneğin, kendisi Diyarbakırlı olan ve 15 yıldır Urfa'da oturan biri farkı şöyle anlatıyor: "Ben Diyarbakır'da babamların evine gittiğimde (söylediğine göre babasının evi zengin muhitte) bir gün içinde on - on beş tane seyyar satıcının sokaktan geçtiğini görüyorum, burada günde bir satıcı bile geçmez bizim sokaktan". Urfa'da "yoksulların", dolayısıyla da seyyar satıcıların "zengin muhitlerden uzak durmasının" aşağıda değineceğimiz "kültürel kodlarla" da yakın ilgisi var. Bu yüzden, Urfa'daki seyyar satıcılık daha çok "yabancılar"dan (turistler) oluşan sınırlı sayıdaki alıcıya servis vermek durumunda. Bir de, "kaçak mal" piyasasında (örneğin tamir aletleri, pil filan gibi) biraz daha canlı işportacılık görülüyor. Bu çerçeveden bakılınca; seyyar satıcılık faaliyetinin bir yoksullukla baş etme gayreti olarak Urfa'da daha az geçerli olduğu söylenebilir.

Çocukların çalıştırılması, yoksullukla baş etme yöntemi olarak en sık başvurulan çarelerden biri. Kenar semtlerde çocukların çalıştırılması çok yaygın. Bir okul müdürü, öğrencilerin yaklaşık üçte birinin çalıştığını ve her yıl okulunda çalışan çocuk sayısının

arttığını söylüyor. Hatta başarılı bir öğrencisinin boya sandığını okula getirip öğretmenlerin ayakkabısını boyamak için izin istediğini anlatıyor. Çocukların aileye ekonomik katkısı, yoksulluk sınırında hiç de azımsanmayacak bir düzeye çıkıyor. Özellikle çok (erkek) çocuklu ailelerin, her çocuğun günlük olarak getirdiği bir-iki milyon liralık gelirle ihtiyaçlarını önemli ölçüde karşıladıkları görülüyor. Bir öğretmen, bazı ailelerin çocuklar için günlük bir alt sınır saptadığını ve bu sınırın altında para getirmesi durumunda eve almadıklarını söylüyor. Konuştuğumuz çocuklardan ve öğretmenlerden öğrendiğimiz kadarıyla çocukların çalışma yaşı yedi-sekiz'e kadar düşüyor.

Boyacı çocuklarla okulda yaptığımız görüşmede, kendi aralarında bir hiyerarşi oluştuğunu öğrendik. Örneğin, belirli bir alanı tutmuş olmak (örneğin otogar) bir statü sağlıyor. Çocuklardan biri statüsünün daha da yükseldiğini anlatmak için şunları söylüyor: "Benim müşterilerim var. Ben kaptanların ayakkabılarını boyuyorum". Çocukların çalıştırılmasına karşılık kadınların çalışması hemen hemen hiç görülmüyor. Sadece, ailece gidilen tarım işçiliği dönemlerinde kadınlar da bu geçici sürece dahil oluyorlar ama orada da daha çok çocukların bakımı ve yemek işleriyle uğraştıkları görülüyor. Son yıllarda zengin semtlere gündelikçiliğe gidenler görülmesine rağmen, çok sınırlı. Zengin mühitte yaşayan bir Urfalı, apartmanlarındaki kapıcıdan karısının ücret karşılığı halı yıkamaya yardımcı olması istendiğinde gösterdiği sert tepkiyi anlatıyordu. Valiliğin açtığı halıcılık kursu veya ÇATOM'larda oluşturulan kurs ve atölyelere de çocuk ya da genç kızlar geliyor. Kente gelişle birlikte kadının daha da ekonomik-sosyal açıdan köye göre daha işlevsizleştiği söylenebilir.

Sürekli işi olan hane reisi sayısı çok az. Sürekli işlerin çoğu da son derece düşük ücret karşılığı. Örneğin 150-200 milyon lira ücret alan biri "zengin" muamelesi görüyor. Hatta görüştüğümüz bir adam 100 milyon olan ücreti 200 milyona çıkınca ikinci karısını almış. En yoksul mahallelerden birinin muhtarı günde beş-on kişinin ayda elli milyon liralık sabit bir iş bulması için kendisine ricada bulunduğunu anlatıyor. Sürekli gelir elde etmek, düzenli işi olmak önemli bir ayrıcalık sayılıyor. 25 yıl önce Urfa'ya göç etmiş bir kişi, o zamanlar belediyenin işe adam aradığını, kimsenin ve

kendisinin de gitmediğini anlattı. Elbette şimdi çok pişman olduğunu da ekledi.

Kenar mahallede yaşamak

GAP'ın çehresini değiştirdiği söylenen Urfa'da klimalı traktörlerden, bilgisayar kontrolünde duş alan ineklerden filan bahsediliyor ama kenar semtlere girdiğinizde "başka bir değişen yüz" karşınıza çıkıyor. Hemen hepsi briketten yapılmış avlulu ve birkaç göz odadan oluşan evler. Önemli bir bölümünde, zemin toprak ve tuvalet dışarıda. Her hanede en az on kişi ve daha fazlası yaşıyor. Az sayıda da olsa Urfa il merkezinde mağarada yaşayan insanlar bile var, şehrin kenar mahallelerinin ulaştığı tepelerdeki doğal mağaralarda.

Evlerin çoğunda televizyon var; evdeki en gelişmiş araç da televizyon zaten. Kanalizasyon sistemi olmadığı için, pis sular yollardan ve evlerin arasından akıyor. Evlerin bir kısmında su yok, bazılarında da kuyular var. Su olanlar için de özellikle yaz aylarındaki su kesilmeleri nedeniyle, ciddi bir susuzluk çekiliyor. Büyük bir çoğunluğu kaçak elektrik kullanıyor. Hatta bu yüzden geçen yıl bir koca mahallenin elektriği üç ay süreyle kesilmiş. Yaklaşık 30-40 bin kişiye bir sağlık ocağı düşüyor. Bu semtlerde çalışan doktorlar, sağlıksız koşullarda insanların yaşamasının mucize olduğu kanısında. Yine doktorlar, "doğal seleksiyon" yoluyla hasta olmadan kalanların bünyelerinin aşırı dirençli olduğunu söylüyorlar. En çok kötü beslenme ve kirliliğe bağlı hastalıklar görülüyor.

Her üç-dört evden birinin üzerinde "satılık" yazısı bulunuyor. Kendisi bir boş alan bulup ev yapamayan ve satın almak isteyenler için bu mahallelerde ev fiyatları 5-6 milyar civarında. Bilinen bir arazi mafyası yok ama arsa temininde ya aşiret ilişkileri ya da paranın dolaşımda olduğunu düşünmek hatalı olmaz. (Bir küçük not: zengin semtlerde oturan hali vakti yerinde insanlar gruplar oluşturarak, kenar semtlerden ev alıyor veya kiralıyor. Amaç, "sıra geceleri" düzenlemek.)

Şehirde son on yıldır hızlı bir süzülme yaşanıyor. Yani kenar mahalleler şehrin giderek daha büyük bölümünü oluşturmaya başlarken, yaşam alanı açısından giderek daha da kenarda ka-

lıyor. Zengin semtler hızla kentin dışında "yeni alanlara" kayıyor. Bu kayma alışveriş merkezleriyle birlikte oluyor. Şehrin imarlı konut alanı son derece dar olduğu –ve bazı iddialara göre dar tutulduğu– için kentsel rant çok yüksek. Zengin muhitlerde 150 bin Dolar'a bile daireler satılıyor. Fazla zengin olanlar Urfa dışına çıkıyor. Urfa'da kazanılan para pek çok taşra şehrinde şikâyet edildiği gibi şehirde kalmıyor ya da yatırıma dönüşmüyor. Urfa'nın nüfus başına en çok döviz bürosu bulunan kentlerden olması da bunun göstergesi.

Yoksulluk algısı

Urfa'da yoksulluğa dışardan –bazı içeriden bakanlar da– bakan herkes hemen hemen aynı şeyi söylüyor: "Yoksulluk çok ama insanlar hallerinden memnun". Bu düşünceyi geçerli kılan bazı güçlü veriler olmakla birlikte, bu bütün ülke sathındaki yaygın kanının bir uzantısı aslında. Bazı resmi yetkililer, "insanları zorla rahatsız etme, durumlarını değiştirmeye zorlama çabalarının boşa çıktığını" söylerken, Urfa'nın yerlileri de tepkisizliğe dikkat çekiyorlar. (Tepkisizlik meselesine önemli bir istisna olarak herkes bu yılki krizden sonra yapılan gösterilerde özellikle gençlerin taşlarla polise ve dükkânlara saldırmasını söylüyorlar. Yine söylenenlere göre bu, Urfa'da hiç görülmemiş bir şeymiş.)

"Yoksulların hallerinden şikâyetçi olmadığı" görüşünü haklı kılan en önemli faktör, Urfa'daki kente göç veya kent yoksulluğunun hem kaynağı hem de hedefi itibariyle; bir "iyileşme" veya entegrasyon perspektifi olmaması. Urfa'daki kenar semtlere gelenler şehirle entegre olmayı ve daha iyi yaşama koşullarını değil, daha çok "durumunu muhafaza etmeyi" hedefliyor. Çünkü, temel ekonomik faaliyet geçici tarım işçiliği. Dolayısıyla, kente göç bu durumu değiştirmeyi değil, korumayı öngören bir girişim olarak karşımıza çıkıyor. Köyde geçici tarım işçiliğinin devam ettirilmesi zorlaştıkça kente göç artıyor. Geçen yıllar içinde, kente geliş süresine bağlı olarak entegrasyon imkânlarını zorlama ve kanallar geliştirme konusunda bir çaba görülmemesi de bir başka nokta. 25 yıl önce gelenle birkaç ay önce gelenin pek de farklı bir hayat sürmüyor olması açıkça görülen bir durum.

Bir başka çarpıcı izlenim, ailenin toplam gelir artışının, hayat seviyesi üzerinde bir değişiklik yaratmaması. Nispi olarak geliri artan aile reisi, bu gelir artışını evdeki hayat seviyesine yansıtmak yerine genellikle "dışarıda" kullanmayı (örneğin araba almayı) veya ekonomik dolaşıma girmeyecek şekilde "yastık altında" biriktirmeyi tercih edebiliyor. Hatta orda çalışan sosyolog ve ekonomistler, bu bölge için "aile içi gelir dağılımı" çalışması yapılması gerektiğini söyleyen espriler yapıyorlar.

Urfa'da her alanda olduğu gibi yoksulluk meselesinde de din faktörü son derece belirleyici. Dinsel inancın bir tür yatıştırıcılık etkisi olduğu hissedilebiliyor. "Şükür" inancı tepkisizliğin ana kaynaklarından biri. "Herkes tek kefenle gidecek" lafını sıklıkla duymak mümkün. Daha çok tasavvufun yarattığı bu kırılma, İslâmcı çevrelerde, özellikle de gençlerde politik bilinicin yükselmesiyle değişmeye başlamış. Fakat, gelenek hâlâ çok güçlü: Sabahları boyacılık yapan on yaşındaki bir ilkokul öğrencisi, neden bazı insanların zengin, bazılarının fakir olduğu sorusuna; "Allah öyle yapmış" diye cevap veriyor.

Yoksulluk kültürü

Yoksulluk algısı açısından en önemli nokta, yoksulluğun ekonomik bir durum olmaktan çok kültürel bir mesele olarak algılanması. Bunun en çarpıcı ifadesi, rastlantısal biçimde iki ayrı kişi tarafından aynı şekilde ifade edildi. Birinci cevapta yaşlıca bir gecekondulu; "Zenginlik bize göre değil" derken, genç bir kız "Başkalarının zenginliğinden bize ne" diyordu. Eski bir Urfalı bu "kültürel yoksulluk" anlayışını şöyle özetliyor: "Köyden göç eden insanların hepsi tamamen parasız değil. Ama parası olsa bile, gelip kenar mahallelere yerleşiyorlar. Benim bir yakınıma niye böyle yaptığını sordum ve bana 'o apartmanlarda kimin girip çıktığı belli değil' cevabını verdi". Dolayısıyla, "alışılmış/tanıdık sosyal çevre içinde olmak", kendini "yoksulluk kültürü" halkasının içinde görmek ya da buradan çıkamayacağı, hatta çıkmaması gerektiğini düşünmek önemli bir nokta.

Hem yukarıdaki örneklerden hem de başka örneklerden anlaşıldığı kadarıyla, zenginlik biraz da "hafiflik" gibi yorumlanıyor.

Toprak mülkiyetinden gelen, ağa, aşiret reisi, hatta şeyhin "evveliyatı olan" zenginliği çok daha meşru. Hatta, bu tür zenginlik, yukarıda belirtilen "ekonomik referansları zayıf yoksulluk kültürü" ile daha yakın bir temas halinde. Biraz abartmayı göze alırsak, aynı kültür dairesi içinde olduğu bile söylenebilir. "Şehirliler" veya "zenginler" ise, ekonomik güçten bağımsız "öteki" kültürel alanı ifade ediyor ve asıl uzak olan da o... Bu yüzden kenar semtlerde oturup biraz durumunu düzeltenler ya da zaten ekonomik birikimleri olanlar bile "ayıp olduğu" inancıyla zengin muhitlere –belki daha batıdaki şehirlere– gitmek istemiyor.

Yoksulluk algısı, yaşam biçimi ile yakından ilişkili. Örneğin, okulda konuştuğumuz bir çocuk, neredeyse babasıyla aynı parayı kazanan öğretmeninin "zengin" olduğunu düşünüyor. Bir başka çocuk da, "zengin" olduğunu söylediği dayısının (ölçü arabası olması) okuduğu ve çalıştığı için zenginleştiği inancında. Okumanın yoksulluktan kurtulma yolu olduğu inancı, okullarda biraz da öğretmenlerin etkisiyle hâlâ geçerli bir inanç gibi görünüyor. Fakat, ailelerin çok daha azı böyle düşünüyor.

Yoksulluk kültürü, geleceğe dair bir "umut" üretmiyor. Ancak bu algının ciddi bazı kırılmalara uğradığının işaretleri de yavaş yavaş ortaya çıkıyor: Beni çok etkileyen çarpıcı bir örnek şöyle: Kenar mahallelerden bir kadın doğum yapmak için geldiği zengin mahallesinde, konuk olduğu evin sahibine şunları söylemiş: "Nüfus kâğıdına doğum yeri Yenişehir yazılacak, belki kaderi de değişir". Bir başka örnekte ise, kenar mahalle ve zengin muhit sınırındaki bir evden: Yaz aylarını çatıda/terasta geçiren Urfalı ailenin annesi parasızlıktan şikâyetini "Bak şu mahallelere bizden kötü olan bir sürü insan var" diye karşılayan kocasına, "Ama bizim evden öbür taraf da görünüyor" demiş.

"Şehirliler" için, "yoksullar" ya da yaygın kullanımıyla "köylüler" pek çok olumsuz şeyi temsil ediyor. Her şeyden önce şehri büyük bir köye çeviriyor olmaları. İkincisi, henüz sayısal verilerle doğrulanmamış olsa da, "kenar mahallelerin suç oranlarını artıracağı" endişesi. (Belirgin ve çarpıcı bir suç artış oranı gözlenmiyor. En azından polis kayıtlarına henüz böyle bir tırmanma aksetmemiş.) Örneğin, konuştuğumuz insanlardan biri şöyle diyordu: "Köylü geleneksel olarak başkasının malını almayı, kullan-

mayı hak görür. Tarlasını sürerken, komşu tarladan iki karış almayı kâr sayar".

Yoksullukla yeniden üretilen yapı

Şanlıurfa'ya dışarıdan bakıldığında, köyde de kentte de geçerli olan bir feodal ilişki ağı (aşiretler) mevcut ama bunların tam olarak aynı şey olduğu söylemek o kadar kolay değil. Bu, kendi başına incelenmeyi hakedecek kadar karmaşık bir gelişme: Çözülme ve çözülmenin etkisiyle yeniden toparlanma. Feodal ilişkilere sadece "bağlayıcılık" noktasından bakan bir kestirmecilik, geleneksel-kırsal yapı ile yeni-kentsel yapıyı aynı şeymiş gibi gösterebilir ama bu galiba pek doğru değil. Kente göçle ve ekonomik kopma ile aşiret bağları hızla zayıflıyor. Hatta göç gerekçeleri arasında iki taraf açısından da –hem aşiret reisi ve ağa, hem de ırgat için– azımsanmayacak ölçüde bu bağdan uzaklaşma isteğinin bulunduğu da bir gerçek. Fakat, özellikle tarım işçiliği ve diğer iş imkânları ile ilişki kurma gereksinimi, kentte yoğunlaşan "savunmasızlık hissi" ve "tanıdık ilişki örgüsü" ihtiyacı şehirde yeni bir süreci başlatıyor: Bu kez, aynı –yani geleneksel– feodal örgü aşağıdan yukarıya doğru yeniden üretiliyor.

Göç sürecinde, kente yerleşme ve tutunma sırasında "geleneksel ağa" veya benzeri bir yapıya ihtiyaç duyuluyor. Ayrıca, siyaset, din ve benzeri üst ilişkiler de hâlâ geleneksel ağın/feodal hiyerarşinin tepesini muhatap alma şeklinde bir zorlama yapıyor. Fakat, kentte oluşan feodal ilişki örgüsü, belki geleneği taklit ediyor ya da hazır zemini devralıyor ama bir yeniden kurulma sürecinin işlediği açık. Bu yüzden hem doğuş şartları, hem de sonuçları açısından biçimsel özellikleri aynı da olsa, köyde ve kentte kurulan feodal ağın aynı şey olduğunu, en azından tamamen aynı işlediğini söylemek zor.

Yoksulluk, kırsal alanda köy-kent ekseninde oluşan kültür alanlarını aşağı mahalle-yukarı mahalle biçiminde kentte yeniden üretiyor. Yoksulluğu kültürel bir alan olarak meşrulaştıran, katlanılır, hatta kabullenilir kılan ve "sakinleştiren" şey, köyde gelenek, kentte ise daha çok üretilmiş/yapılmış (yapay değil) bir şey. Elbette, geleneği taklit ederek. Örneğin, kenar mahallelerde kızların okutul-

maması çok yaygın. Çocukların okutulmamasının asıl gerekçesi yoksulluk; fakat bunun dile getirilmesi ya da meşrulaştırılması gelenekten ödünç alınıyor. Köydeki aşiret bağının kutsanan özellikleri "aile" içinde tekrar ediliyor. Aynı biçimde resmi ilişkiler de, oluşturulmuş veya yenilenmiş ilişki ağları üzerinden kuruluyor ama yine aşağıdan yukarıya doğru bir işleyişle çalışıyor.

Etnik çeşitliliğin kırsal alanda köy bazında ayrı alanları kullanması, şehre mahalle düzeyinde yansıyor. Fakat, yoksulluğun yaşanışında ve algısında etnik farkların önemli bir rol oynadığına tanık olunmuyor. Birçok alanda farklar, "uzak durmalar" hatta gerilimler olsa da, etnik topluluklar birbirlerini "yabancı" ve daha önemlisi yoksulluklarının sorumlusu görmüyorlar. "Yabancı" göçün olmaması bu konuda çok belirleyici. Örneğin, kentin hızla köyleşmesi karşısında kentlilerin reaksiyonlarının nispeten az olmasının nedenini, bir Urfalı şöyle anlatıyor: "Çok kızsalar, aslında kendilerine kızmış olacaklar". Yoksulların arasında da benzer bir ilişki mevcut, farklı etnik gruplar "dışarıdan gelip" kendi hayat alanlarını tehdit eden topluluklar olarak algılanmıyor.

Bütün bunları sıraladıktan sonra, henüz genelleşmemiş ama gelişme ihtimali yüksek bazı trendlerin ipuçlarına da işaret etmek gerekir. Örneğin, Diyarbakır ve özellikle de Gaziantep'te ciddi bir sorun olmaya başlayan sokak çocukları (tinerciler) meselesinin, "Urfa'da da eli kulağında" deniyor. Bazı avukatlar, şimdiye kadar görmedikleri bir şey olarak, artan boşanmalarda çocukların iki taraf tarafından da istenmediği durumlarla yüz yüze gelmeye başladıklarını anlatıyorlar. Yine şimdiye kadar hiç rastlanmamış olan "yalnız yaşlıların" giderek artmaya başladığı söyleniyor. Çok ender görülmekle birlikte, son yıllarda bazı gecekonducuların yakınlarında ev yapmaya girişen "yeni misafirleri" şikâyet ettiği oluyormuş.

Yoksulluğun temsili

Yoksulluk kültürü, en kolay ve en güçlü olarak dinsel alanda kendisini ifade ediyor. Daha doğrusu kendisini en çok inanç alanında meşrulaştırıyor. Fakat, cemaat örgütlenmelerinin bu kültürün örgütlenmesi ve bir dayanışma ağı biçimde işlev görmediği de bir gerçek. Cemaatlerin iktisadi örgütlenmesi aşağıdan yukarıya doğ-

ru ve bunun geri dönüşü pek yok. (Sadece, kutsal aylarda iftar, aş evi benzeri yardım kampanyaları yapılıyor. Bu tür toplu organizasyonlar dışında, yardım ve destekler bireysel ölçekte gerçekleşiyor.)

Siyasi temsil açısından bakıldığında da, FP'nin belirleyici ağırlığının yoksulluğun temsili ile ilişkisi bir hayli sorunlu. Yerel yönetim düzeyinde daha önce de belirttiğim gibi bir dolaylı kaynak aktarımı söz konusu, bunun da belirli bir etkisi olduğu düşünülebilir. Fakat, FP'nin doğrudan yoksullukla ilişki kuran yerel bir söylem ve ilişki geliştirdiğini ya da siyasi desteğin bu çerçevede oluştuğuna dair güçlü bir belirti yok. Ancak, FP'nin yoksulluk kültürü ile ilişkisinde, "daha az yabancı olan" "otantik temsil" imkânlarının ve yerel yönetim düzeyinde "devletle" ilişkiyi yumuşatan tampon işlevinin önemsenebilir bir ağırlığı olduğu düşünülebilir. Karşılıklı bir "muhatap alma kolaylığı" veya "aynı kültür halkasını paylaşmak" da diyebiliriz buna. (Önemli günlerde; ölüm, doğum, düğün ve kutsal günler gibi günlerde çevrelerinde ve yakınlarında gördükleri insanlar önemli oluyor. Açıkçası, cemaatler ve FP bu konuda hayli hassas davranıyor.)

HADEP'in Kürt yoğunluklu kenar semtlerdeki oy potansiyeli de ağırlıklı olarak "Kürt sorunu" çevresinde oluşuyor. Doğrudan yoksullukla kurulan bir ilişki tespit etmek hayli zor. Fakat, son seçimlerde HADEP oylarındaki artışı, özellikle de FP'den kayan oyları, böyle yorumlamaya yatkın yerel politikacılar var. Devlet kurumları ve bazı sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları entegrasyon çabaları, HADEP ve politik Kürtler tarafından, asimilasyona hizmet gerekçesiyle tepki görüyor. Çoğu zaman, dinsel gerekçeli dirençten daha etkili oluyor. FP ve HADEP'in dışındaki partilerin, özellikle de DYP ve MHP'nin oy tabanları politik olmaktan hayli uzak. Bu tür oy bağlantıları "yukarıdan", yani geleneksel veya yeni feodal ilişki ağlarının tepesinden "bağlanıyor". Bazı aşiretlerin köy oylarını belirli partiler arasında paylaştırdığı da söyleniyor ama kentte bu pek mümkün olmuyor. MHP'nin "Arapçılık" ve "anti-Kürtçülük" üzerinden yürüttüğü yerel propagandanın etkisi de sanıldığından daha az gibi görünüyor.

Urfa'daki kent yoksullarının siyasi temsil ve daha çok da "devletle ilişki" anlamındaki siyasetle ilişkisi, "en az temas" esasına gö-

re biçimleniyor. Mümkün olduğunca uzak durmayı ve kendilerine fazlaca müdahale edilmemesini istiyorlar. Yerel yönetimle kurdukları ilişki de bunun en tipik örneği. Ancak belediye yetkilileri son yıllarda bu eğilimin biraz değişmeye başladığını söylüyorlar. Kenar semtlerden gelen talepler ve şikâyetler biraz artmış. Bu gelişmenin gerisindeki önemli etmenlerden biri, biriyle görüşme şansı bulduğum yeni tip kanaat önderi portresi çizen ve çoğu genç olan muhtarlar.

Yine son yıllarda artmaya başlayan bir başka süreç de, aile ve köy dernekleri. Aşiret ölçeğinde olmayan, çoğu zaman geniş aile tabanında oluşan bu dernekler, bir tür dayanışma ağı yaratmaktan çok, ortak talepler konusunda baskı ve pazarlık imkânı yaratmak için kullanılıyor. Bir başka alt örgütlenme biçimi, biraz da (ama gerçekten biraz) çeteleşme esintisi taşıyan genç gruplaşmaları. Çoğunlukla aile, bazen de mahalle düzeyinde genç insanlar bir araya gelerek belirli bir iş alanını "diğerlerine" kapatmaya veya kontrol etmeye yöneliyorlar. Örneğin, hemen her iş hanı ve pasajdaki "ayak işleri" başkalarını oraya sokmayan aile fertleri tarafından tekel altına alınıyor. Boyacılık, hamallık gibi işlerde de benzer şeyler görülüyor.

Gerek siyasi temsil, gerek dayanışma ağları, gerekse örgütlenme arayışları açısından Urfa örneğinin pek zengin bir tablo sunduğu söylenemez. Ayrıca yoksulluk, üzerine konuşulan veya bir şeyler yapılan bir durum olmaktan öte, kabul edilen, yaşanan, daha çok da sürdürülen ve topluca algılanan bir şey. Zenginlik ise, çoğu zaman tekil olarak ve belirli bir seviyenin üzerine çıkıldığında da Urfa dışında yaşanan bir şey. Çünkü, Urfa'da zenginlerin zenginliklerini hissedebilmeleri, "yoksulluk kültürü"nün koyu baskısı altından kurtulmak için mekânsal bir ayrışmayla mümkün olabiliyor. Yoksullar için ise tam tersi.

AĞIR ÇEKİM YOKSULLUK

NECMİ ERDOĞAN

Yoksul-mâdunların bakışın nesnesi olması (bkz. "Yoksanma" başlıklı yazı) yalnızca gündelik hayatlarında karşılaştıkları hallerle ilgili değildir. Yoksulluğu konu alan televizyon programlarında veya haberlerinde söz konusu olan bakışlar ve yoksul-mâdunların bunları alımlama biçimleri de dikkate değerdir. Yoksul-mâdunlar, birçok durumda gündelik hayat haritalarının dışında kalan zenginleri televizüel temsiller dolayımıyla biliyorlar. Bu yüzden de, birçok mülâkatta zenginlere dair soruları televizyon üzerinden sormamız gerekti ve birçok kişi de zenginler hakkında televizyonda gördüğü imgeler üzerinden konuştu. Öte yandan, kendilerine dair imgelerle de kısmen televizüel temsiller yoluyla karşılaşıyorlar. Yani yoksul-mâdunlar aynı zamanda televizyon kamerasında cisimleşen bakışın da nesnesi oluyorlar. Bu açıdan, onların "kendi temsillerini denetlemeye en az muktedir olanlar" olduklarını söyleyebiliriz (Champagne, 1999: 50).

Yoksulluk temsilleri açısından paradoksal gibi görünen eğilimler, yoksulluğun görünmezleştirilmesi ile görselleştirilmesi veya seyirlik hale getirilmesi, sosyal hizmet uzmanı Abdullah Karatay'ın (39) deyişiyle "görüntü kirliliği" (özellikle sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar bağlamında) olarak addedilmesi ile "ağır çekim"e konu olarak vicdan ve merhamet duygularını uyarması, tehlikeyle özdeşleştirilmesi ile acz, çaresizlik ve edilgenlik çer-

çevesi içinde sunulması karmaşık bir şekilde birbirine eklemleniyor. "Elegan", müstesna muhitlerde geçen televizyon dizilerinin veya medyatik-kamusal-politik dillerin dünyasından dışlanan yoksullar, cinayet haberlerinin "sapık" katil zanlıları veya çaresizlik içinde kıvranan muhtaç kişiler olarak yeniden perspektife dahil ediliyor. Yaşanan son ekonomik bunalımla birlikte sık sık kamusal gündeme taşınan "sosyal patlama" olasılığı tartışması da yoksulluğu isyan, şiddet, suç vb. eğilimlerle bitiştiren bir kriminal söylemi telaffuz edebiliyor. (Öyle ki, Genelkurmay Başkanlığı, bu amaçla, içinde akademisyenlerin de yer aldığı bir izleme-araştırma kurulu oluşturdu.) Böylece, Türkiye'de, Batı'daki toplumsal mücadeleler tarihindekine benzer bir "tehlikeli sınıflar" imgesi yavaş yavaş yerleşirken, televizüel temsiller bu süreçte merkezi bir rol oynuyor.

Türkiye'de son yıllarda yaygınlaşan, yoksulluk temalı "Deniz Feneri", "Yaşamın Kıyısında" ve "Yarınlar Umut Olsun" gibi programlar telaffuz ettikleri görsel dil ve ideolojik söylem açısından üzerinde durulmayı hak ediyor. "Make My Day" adlı Hollanda formatlı programın Türkiye versiyonu olarak hazırlanan Yarınlar Umut Olsun, "aşılmaz sanılan dertlere ortak olma" ve "yardıma muhtaç herkese elini uzatma" kaygısı açısından –aşağıda tartışacağımız– Deniz Feneri ile benzeşiyor. Ancak, formatı, dekoru, görsel dili ve özellikle de –bunlarla ilişkili olarak– "dayanışma" söylemi açısından farklılaşıyor. Kendini saklayan hayırsever zenginlerden, her birinin adları altyazı ile verilen ve yardım ile "normal hayatta para ile satın alınamayacak aktiviteleri" birleştiren insanlara geçiş "moral yükümlülüğün" anlamındaki kaymaya işaret ediyor. Zira bu "aktiviteler", Yeşim Salkım gibi bir sanatçının evinde yemeğe katılmaktan, ralli şampiyonunun arabasına binmeye, ünlü biriyle tenis maçından bir sanatçıya vokal yapmaya kadar uzanan ve naklen yayında açık artırmaya çıkarılan "organizasyonlar". Böylece, "hayır hasenat" ile hayran olunan sanatçılarla buluşma, "dayanışma" ile açık artırmaya katılarak yarışma iç içe geçiyor. Dahası, "dertlerine deva bulunan" yoksulların sevinç gözyaşları ile "aktivitelere" katılan yardımseverlerin gözlerindeki parıltının gösterildiği sekansların artarda dizildiği bir "saadet zinciri" oluşturuluyor. Yoksullar, şık tasarımlı koltuklar, elektronik bağış sayaç-

ları, parlak ışıklar ve plastik renkli dekorlarıyla stüdyonun "öteki Türkiye"den gelen "misafirleri" gibidir. "Adeta bir yardım meleği" olarak takdim edilen sunucu Metin Akpınar ise, gitgide gösterişselleşen toplumun yeni zamanlarına özgü, spektaküler bir "Hızır simülasyonu" olarak ortaya çıkıyor. Zaten açık artırmaya çıkarılan aktiviteler de bir "yardım promosyonu" olmaktan öteye gidiyor ve "hüzün, sevinç, heyecan ve mucizenin bir arada yaşandığı" gösterinin bir parçası oluyor. Böylece, toplumsal dayanışma, bir kişinin kurtuluş umudu ile bir başka kişinin heyecan veya macera arayışının medyatik bir figürün vaad ettiği aktivitede kesiştiği bir karşılıklılık sistemine dönüşüyor.

Görece yeni bir program olan Yarınlar Umut Olsun'un "seküler" bir "saadet zinciri" oluşturmasına karşılık, yıllardır devam eden Deniz Feneri İslâmi duyarlılıktan besleniyor ve günümüz Türkiye'sindeki yoksulluk temsilleri ve "yoksullukla mücadele" açısından büyük bir önem taşıyor. Zira, ilkin Kanal 7'de yayımlanan bir televizyon programı olarak başlayan Deniz Feneri, sonra bir dernek olarak Türkiye'nin dört bir yanına yardım ulaştıran bir organizasyona dönüştü. Yürüttüğü "yüz köye yardım", "okulsuz köylere okul" kampanyaları, sağlık kuruluşlarıyla işbirliği, oluşturduğu yardım depoları vs. düşünüldüğünde, yoksullara yardım toplayıp dağıtan en büyük "sivil toplum kuruluşu" olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan, bizim yaptığımız görüşmelerde, ayni-nakdi yardım dağıtan devlet kurumları kadar değilse bile, sık sık adının geçmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Birçok kişi Deniz Feneri'ne başvurduğunu, başvurmayı düşündüğünü veya ondan yardım aldığını ifade etti. Ancak, bir program olarak Deniz Feneri yalnızca yoksullara yardım etmiyor; aynı zamanda yoksulluğu belirli bir söylemsel komplekse yerleştirerek yeniden sunuyor. Programın son yayın dönemindeki jeneriği bu açıdan kayda değer: Programın sunucusunun ve yardımcısının yan yana yürüdüğü ve arkalarından son model bir yardım minibüsünün takip ettiği, Amerikan macera filmlerini andıran ağır çekim sekans.

Aslında, programların hepsinin –ama özellikle de Yarınlar Umut Olsun'un– görsel dilinin önemli bir bileşeni yoksulluğun ağır çekimidir. Deniz Feneri, gözyaşları içindeki "Ramazan Abi"nin yoksullara para zarfını uzattığı anı normal çekimde gös-

terdikten sonra ağır çekimde de gösterirken, Yarınlar Umut Olsun da, hasta bir çocuğun ablasına koşmasını veya ablasının elinden tutmasını veya konuşurken ağlamaya başlamasını ağır çekimde gösteriyor. Yaptıkları bağış karşılığında ünlü bir televizyon spikerinin kullandığı uçakla İstanbul semalarında tur atan insanların görüntülerinde "ağır çekimlik" bir şey yoktur elbette. Yoksulluk programlarının dilinde ağır çekimi hak edenler yoksullar ve onların acıklı halidir. Böylece, normal gösterimde yoğun bir duygusallık yaratmayabilecek olan şeyler dahi ağır çekim sayesinde dramatikleştirilir. Ağır çekim "dünyanın ağırlığı"nı sırtında taşımanın görsel metaforu olarak işler. Hareketlerin yavaşlığı, yoksulların edilgenliğini, çaresizliğini ve hareketsizliğini vurgulayan ve izleyicinin şefkatine ve hayırseverlik duygusunu harekete geçirmeye matuf bir görsel dil sağlar. Öte yandan, görüntülenen yoksulların aşağı doğru eğik olan bakışları ile kameranın yukarıdan aşağı bakan optiği de toplumsal topografyayı televizüel dile tahvil eder.

Yaptığımız mülâkatlar, yoksulların genel olarak televizüel dünyayı değilse bile, yoksullukla ilgili programları ve kendilerinin bu programlardaki temsil ediliş biçimlerini nasıl alımladıklarına ilişkin birtakım ipuçları veriyor. Kimi kişilerin bizim onları "televizyonca çekeceğimizden" endişelenmesi bu bakımdan dikkate değerdir. Televizüel temsillere ilişkin bu olumsuz tavrın bir başka örneği, sokakta çalışmış bir çocuk olan Zeynep'in (41) televizyon programlarına katılmak istememesi, katıldığı zaman da ailesinin tepki göstermesi ve ayrıca kendisinin de katıldığı programlarda "sokak çocukları" olarak nitelendirilmelerine kızmasıdır.

Mülâkatlarda, bir program olmanın ötesine geçerek, bir yardım ağına dönüşen Deniz Feneri'nin alımlanma biçimleriyle ilgili sözler özellikle dikkat çekici. Ayrımcılık yaptığı gibi eleştiriler dışında, Deniz Feneri'nin yaptığı yardımların genel olarak olumlu karşılandığını ve programın çok çeşitli yerlerde yardım için başvurulacak nadir "kapı"lardan biri olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Ancak, görüştüğümüz kişiler, programa çıkmayı isteyip istemeyeceklerini veya bundan rahatsız olup olmayacakları sorusunu telaffuz ettiğimizde genel olarak olumsuz yanıt verdiler. (Tabii bu rahatsızlığın, kendiliğinden tepki gösteren birkaç kişi dı-

şında, bizim bu ihtimali dillendirmemizden sonra ifade edilmesi de kayda değer.) Sözgelimi, Deniz Feneri'ne yardım için başvuran, ancak alamayan Nurten (22), programı "çok güzel" buluyor; fakat televizyonda gösterilmeyi istemiyor: "Ben milletten yardım istiyosam, televizyonlarda da yayıncılık olsun istemiyom... İnsanlık yapanlar, gizlice ettikten sonra, ben onların zaten arkasından duamı eksik etmem. Ama televizyonlarda ney meydana çıkıp, 'biz şuna yardım ediyoz'...". Necmiye (31) ise, belediyeden ve kaymakamlıktan yardım alıyor olsa da, Deniz Feneri'ne yardım için başvurması önerisini kabul etmemiş: "Yok dedim, istemiyorum, dedim. Kimse durumumu bilmesin, kimse halimi öğrenmesin." Zaten kocası Ramazan (30) da yardım için başvurmaya utanarak gittiğini, "mecbur kaldığını" söylüyor. Aygül (97) de, Deniz Feneri'nden yardım aldıklarını, ama televizyona çıkmak istemediklerini söylüyor. Buna karşılık, yine Deniz Feneri'nden yardım alan Sabiha (109), televizyona çıkmak isteyip istemediği sorusuna "Yok canım, ne yapacam televizyona çıkıp" dese de, Deniz Feneri'nin evini göstermesine karşı çıkmıyor. Halil (110) ise, televizyonda kendisi için yardım kampanyası düzenlenen bir kişiden söz ederek "akıllı adammış" diyor. Yine Deniz Feneri'nden yardım alan ve insanların kendisini izlemelerini istemediğini belirten Mahinur'un (119) programa çıkan insanlara dair söyledikleri televizyonda gösterilmenin nasıl anlamlandırıldığına ilişkin ipuçları veriyor: "Demek ki ona katlanabilecek insanlar var. Katlanamayacağını düşünse izin vermez. Bi de benim en çok korktuğum çocuklarım. Onların duygularıyla oynanması. Çocuğun televizyon karşısında sorular sorulması. Onun psikolojisinin etkilenmesi. Ya bu tür şeyler beni daha çok korkutmuştur." Bu açıdan, yoksulluğun kamusal seyrinin, kabul edilse bile, "katlanılması gereken" bir şey olarak düşünüldüğünü, yoksulluğun ağırlığı ve acısını en şiddetli biçimde yaşayanların "duygularla oynanmasını" yardım alabilmek adına "ihmal edilebilir" veya "mecbur kalınan" bir durum olarak gördüklerini söyleyebiliriz. Zaten "Yoksanma" başlıklı yazıdaki tartışmamız da, Deniz Feneri ile ilişkili olanların dışındakilerin onur, gurur ve özsaygıya yaptıkları vurguyu ortaya koyuyor. Bu açıdan, "ağır çekim yoksulluğun" yoksullara "ağır" geldiğini, yoksulluğun gösteriselleştirilmesinin, bunu kendile-

ri için kaçırılmaz bir fırsat olarak görenler için dahi gizli bir yara oluşturduğunu iddia edebiliriz.

Yoksulluğun pornografisi üstüne bir not: Zaten kendisi kapitalist aksiyomatiğin müstehcen yüzü olan yoksulluğun televizüel temsillerinin dili pornografiktir. Yoksul gösterimleri ile porno filmler arasında birçok paralellik kurulabilir. Her şeyden önce, her ikisi de müstehcen bir bakışı, seyri içerir ve her ikisinin de nesnesi bedendir. Yoksul gösterimleri, porno filmler gibi, mahrem olanı "gözler önüne serer"; izleyicisinin duygularını tahrik eder. Televizyondaki yoksullar, pornodaki kadınlar gibidir. Biri hep penisi arzular, diğeri ekmeği veya ilacı; biri fallosantriktir; diğeri gastronomik veya patolojik. Biri sizi cinsel olarak uyarmak için vardır; diğeri vicdanınızı harekete geçirmek için. Nasıl porno filmde oynayan kadının içli bir hikâye anlatması tasavvur edilemezse, televizyondaki yoksulun bir fıkra anlatması da düşünülemez. Her ikisinde de ağır ve yakın çekime sık sık başvurulur. Biri cinsel organları mercek altına yatırır; diğeri sakat ayağı veya solgun ve üzgün yüzleri. Birinde meninin, diğerinde gözyaşının akışı ağır çekimliktir. Nasıl ne kadar yakından ve ayrıntılı olarak gösterilse de pornodaki kadının derisinin altında bir başka, ulaşılamayan bir katman kalırsa, televizyondaki yoksul bedeninin de, ne kadar yakından ve ağır gösterilirse gösterilsin, daha altta, kendini ele vermeyen bir başka katmanı vardır. Her ikisi de, "çıplak" olarak sunuldukları iddia edilse de, hep bir "eksiklik" hissi uyandırırlar. Ve pornodaki kadın da, yoksullar da numara yapabilirler. Tüm bunlar düşünüldüğünde, yoksullar kadınlardır; cinsiyet olarak değilse bile, sembolik olarak.

SONSÖZ YERİNE

BİR SÜREÇ VE DURUM OLARAK YOKSULLAŞMAYI SORGULAMAK

ÖMER LAÇİNER

Uygarlıktan bahsetmeye başladığımız zamanlardan bu yana, hangi kültür-zihniyet dünyası içinde şekillenmiş olursa olsun tüm toplum düzenlerinde hiyerarşinin en altlarında yer alanların hep yoksul olduklarını söylemek yoksulluğun ezeli bir sorun olduğuna işaret eder. Ama buradan hareketle yoksulluğun bütün zamanlar, kültürler ve toplum biçimleri için geçerli bir sorun olarak tarifini yapmak; insanlığın geçirdiği tüm safhalara, üretim ve zihniyet yapılarındaki onca değişime rağmen ortada mahiyeti hep aynı, değişmeyen bir sorun olduğu anlamına gelebileceği için son derece yanıltıcı olabilir. Yoksulluk durumu ile içiçe olan yani onun zamana, ortama göre değişebilen ekonomik gösterge ve ölçütleri ile "eklemlenen" toplumsal, ideolojik, moral yüklemler, algı ve duygu biçimleri de kendini her durumda tekrarlıyormuş gibi göründüğü için bu yanılgıya düşmek kolaylaşabilir.

Oysa, ilk göze çarpan görüntüsü iktisadi olduğu için ekonomik yönü vurgulu "yoksulluk" terimi ile karşıladığımız olgu, özellikle üretim tarzındaki gelişmelere bağlı olarak, her defasında bir öncekinden daha farklı bir zemine oturan bir sorundur. Bu farklılaşmayı "yoksulluk durumu"nun her zaman koyu bir çökeltiyi andıran yüzeyinde tespit etmek çok zor olabilir. Ama eğer yoksulluğu ikizi olan zenginliğin varlığında bir sorun olarak ortaya koyabilir isek ve her yeni üretim-toplum biçiminde ona özgü, tipik ve ege-

men bir zenginlik olgusundan sözedebiliyorsak; bu kökeni, kaynağı farklı zenginliklerin karşısında aynı farklı kökenlerden türeme farklı yoksulluk olgu ve durumları da sözkonusu demektir.

Endüstriyel toplumlara, kapitalizme gelinceye kadar bu farklılık ve farklılaşmaların nüans düzeyinde olduğu söylenebilir. Ancak, birazdan açıklamaya çalışacağımız üzere, kapitalizmle birlikte yoksulluk –ve zenginliğin– bir olgu ve sorun olarak ele alınması, tanımlanması ve çözümlenmesi gereken çerçeve ve zemin köklü biçimde farklılaşmıştır. Çağımızda hiçbir toplumda yoksulluk sorunu bu nokta, öncelikle gözönüne alınmaksızın gerçekten irdelenmiş sayılamaz.

Şüphesiz, içinde yoksulluk olgusunu ele alacağımız her toplum, yakın yüzyıllara gelinceye kadar, birbirleriyle sınırlı ilişkileri olan belli başlı uygarlık-zihniyet dünyalarının birinin uzanımında yer alır. Bu nedenle de ezeli yoksulluk sorununu da bu tarihsel, kültürel mirasın özgünlüklerini taşıyan bir anlatı perspektifine referansla tanımlamaya yatkın, alışkındır. Yoksulların kendi durumlarını kavrayışları, yoksullara karşı tutum da bu geleneğin izlerini taşır. Karşılaştırmalı bir analiz, bu bağlamda toplumlar arasında ilginç, anlamlı farklılıklar tesbit edebilir. Ancak, en geç 20. yüzyıldan itibaren kapitalizmin kendinden önceki tüm uygarlık-zihniyet dünyalarını "önlenemez" bir güç ve etkinlikle değişmeye mecbur kılan hegemonyasını kurması ile birlikte, bütün o farklılıkların adım adım törpülendiği, ikincilleştiği de bir gerçektir. Hızlanarak devam eden bu süreçte, yeni kapitalizme özgü bir yoksulluk fenomeni ileri endüstriyel toplumlarda eski tanımların yetmezliğini apaçıklaştıran biçimde boy gösterirken, bu safhanın "gerisindeki" toplumlarda yaşanan yoksulluk durumlarını da aynı yörüngeye sokmaktadır. Bu bakımdan halihazır ekonomik gelişme düzeyi, durumu, tarihsel-kültürel geri planı ne olursa olsun, herhangi bir toplumda –örneğin Türkiye'de– yoksulluk olgusunu ele almak için, öncelikle kapitalist-post kapitalist işleyiş ve zihniyet altında yoksulluğun –geçmişe göre– nasıl bir çerçeve ve zemin farklılaşması üzerinde teşekkül ettiğini gözönüne almak gerekiyor.

Bu köklü değişimin özü, özeti şöyle açıklanabilir: Kapitalizm öncesinde üretimin aslan payı, üretimle doğrudan hiçbir ilişkisi, işlevi olmayan kesimler arasında paylaşılırken, kapitalizmde ise

aksine tipik zenginlik, sermaye sahibi olarak üretim sürecinde işgal edilen merkezi konum ve işlevin sonucudur. Sermayeyi temsil eden kesim ve konum, bu işlevi ile üretime dönük bilgi ve teknolojiyi yönlendirebildiği, temellük edebildiği için üretimin organizasyonunu, dolayısıyla diğer üretici işlevlerin içeriğini, yani insanların üretime katkı, rol düzeylerini de belirler.

Üretimden en az payı alanlar, yoksullar cephesinde ise tersine bir "gelişme" sözkonusudur. Kapitalizm öncesinde yoksullar kategorisinin hemen tamamını, doğrudan üreticiler, maddi üretim için gerekli tüm işlevleri yerine getiren, üretim bilgisine sahip kesimler oluşturur iken, kapitalizmle birlikte bu olgu kökten değişmeye başlar. Yoksulluk üretimin asli bilgisinden giderek uzaklaş(tırıl)an, kopan, üretici işlevleri -makinalar, aletler geliştirildikçe- daralan, niteliksizleşen ve hatta gereksiz hale gelen, yerleri otomatizasyonla, robotlarla doldurulabilir olan, dolayısıyla da sürekli işsiz veya işsizlik tehdidi altında yaşayan kesimlerin "durumu" olmaya başlar.

Kapitalizm öncesinde paylaşımı belirleyen işlevler hiyerarşisinde –zihnî ve fizikî emeği içeren– üretici işlev en altta yer alır. Toplumsal düzen, sistem bu en alttaki kesimlerin işlevlerini ve konumlarını asla terk etmemeleri esası üzerine işler. Düzen içindeki yer ve statüler doğuştan belirlenmiştir, değiştirilemez, zorla korunur ve kader diye benimsetilir. Dolayısıyla, yoksulluk en alttakilerin terk etmelerine asla izin verilmeyen üretici işlevlerinin onları mahkûm ettiği bir durumdur kural olarak.

Oysa kapitalizmde alt sınıfların üstlendiği üretici işlev, mahkûm olunan, zorla kabul ettirilen bir işlev değil, mecbur kalınan bir işlev haline gelir. Ve kapitalizm öncesinde üreticilik *terk edilemediği için* içine, sınırına düşülen yoksulluk durumu, kapitalizm koşullarında o işlev *terk ettirilebildiği, gereksizleştirilebildiği için* içine düşülen bir duruma dönüşür. Kapitalizmin alt sınıflarınca mecburen üstlenilen üretici işlev, salt kol emeğine indirgenmiş, giderek de daraltılarak makinalara tamamen tâbi, rutin hale gelen ve böylece de üretimin asli, geliştirici, dinamik öğesi olmaktan bütünüyle uzaklaşmış, kopmuş bir işlevdir. Doğrudan üretimin dışındaki alanlarda alt sınıflara tahsis edilen işler de aynı niteliksizliği paylaşır.

Yapıcı-üretici işlevin zihnî emek, bilgi ve yetenek öğelerini artık içermeyen bu emek türünü temsil eden kapitalizmin alt sınıfları, bu halleri ile "özgür" bırakılmışlardır. Kapitalizm öncesinin üretici-yapıcı işlevi tümüyle temellük eden alt sınıflarını kuşatan yükümlülükler ağına bu durumda ihtiyaç kalmamıştır çünkü. Aksine, alt sınıfların niteliksizleşmeye maruz emeğinin "özgür"leştirilmesi, kapitalizm öncesinin "organik" toplumlarının "üst"tekilere yüklediği sorumluluklardan sıyrılma imkânı demekti.

Kapitalizm öncesinde üretim birim ve birlikleri –köyler, loncalar, çarşılar– aynı zamanda karşılıklı hak ve yükümlülük ağlarıyla örülü toplumsal birimler, birliklerdir de. Kapitalizmin bu üretim birimlerini çözen gelişmesi ile üretim alanlarını işyerlerine, işletmelere dönüştürmesi, alt sınıfların o toplumsal birimler içinde kurdukları dayanışma ağının da parçalanması demektir. Tek başlarına işe alınan ve işten çıkarılabilen alt sınıf mensubu bireylerin –bu koşullara uygun yeni– kalıcı bir dayanışma ağı ve kültürü oluşturabilmeleri de son derece güçleşir. Kapitalizm öncesinin sıkı ve sabit iç bağlara sahip toplumsal birimler toplamı "ahali"sinin yerini, aralarında geçici çıkar ilişkilerinden başka bir bağ olmayan anonim bireylerden oluşma "kitle"ler alır.

Alt sınıfların, yoksulların, yoksulluk tehdidine maruz kesimlerin kapitalizm koşullarında oluşturdukları –dayanışma amaçlı– sendika türü örgütlenmeler de aynı özelliklere sahip "kitle örgütleri" olmaktan öteye gidememişlerdir. Bunun aslî nedeni, yinelemek pahasına belirtelim ki, alt sınıfların zihnî emekten kopuk, zihnî etkinlik ve yetenek gerektirmeyen, salt fizikî bir üretici-yapıcı işleve indirgenmiş olmalarıdır. Bu varoluşsal daralma ve onun verdiği kaçınılmaz acz duygusu, onların salt sayılarıyla, fizikî güç ve potansiyellerinin toplamı ile kendilerini varedebilecekleri, koruyabilecekleri birlik biçimlerinin ötesine geçmelerini engeller, kısıtlar. Yoksulluğun yoksunlukla, insanî acz ve yetersizlik duygusuyla içiçeleştiği, birbirini kilitlediği nokta burasıdır. Ve hatırlanmalıdır ki kapitalizm de, uzun süre yasakladığı, şiddetle engellediği sendikalaşma iznini, alt sınıfların üretici işlevinin zihnî emekten kopma süreci rayına oturduktan, kafa-kol emeği ayrımı netleştikten ve üretimi tüm emek türlerini daralan işlevler halinde örgütleyen işbölümü ve iş organizasyonları ile arttırmanın yolları bulunduktan sonra vermiştir.

Bu nitelikteki bir işbölümünü ve iş organizasyonunu yapıcı-yaratıcı hemen tüm etkinliklere şâmil kılmak, üretimi arttırmanın nesnel gereği, zorunluluğu olarak kabul ettirmek, kapitalizmin bütün "zafer"lerinin anasıdır denilebilir. Kapitalizm, bu sayede sağladığı gözalıcı ve sürekli üretim artışlarıyla, alt sınıfların aldığı payı oran olarak değilse bile miktar olarak arttırma imkânını bulup, onları –ilk dönemindeki– ağır yoksulluk durumunun hayli üzerinde bir refah düzeyine yükseltebilmiştir. Bu refah toplumu manzarası içinde yoksulluğun kendileri açısından artık aşılmış, geride kalmış bir sorun olduğuna inanır hale gelen kapitalist toplumların alt sınıfları, iktisadî hak ve taleplerinin dayanağı olan işlevlerinin törpülenmesi ile işleyen bu süreci, onları eskisinden de beter bir yoksulluk tehlikesi ile yüzyüze getirdiği 1980'lerle birlikte bir heyula gibi beliren yeni işsizlik olgusu ile fark etmeye başlayacaklardır.

Çünkü, bu döneme gelinceye kadar, yeni üretim güç ve tekniklerinin devreye sokulmasıyla gereksizleşen, ortadan kalkan işler ve böylece doğan işsizlik, açılan yeni üretim alanlarındaki işler ve işçi ihtiyacı ile büyük ölçüde karşılanıyor, ağır kriz dönemleri hariç işsizlik marjinal bir düzeyi aşmıyor, hatta dışardan işçiye ihtiyaç duyuluyordu. Oysa 1980'lerle birlikte devreye giren "ikinci endüstriyel devrim", yok ettiği, gereksiz hale getirdiği, otomasyon ve robotizasyonla ikame ettiği işlerin miktarının çok daha altında yeni iş yaratan niteliğiyle önce ileri endüstriyel toplumlarda, ardından da hızlandırdığı küreselleşme kanalları ile bağlı tüm toplumlarda işsizliğin süratle kabarmasına yol açmaktaydı. Bir yanıyla "bilgi devrimi" de denen bu yeni gelişmenin en az bunun kadar önemli olan tarafı, mevcut, "klasik" zihnî emeğe dayalı işlerin çoğu da dahil bütün "iş"leri, iş sahiplerini işsizleşme tehlikesine açık hale getirmesidir. Niteliksiz işgücünün tamamını,"diplomalı"ların giderek daha çoğunu "işlevine gerek duyulmayan, lüzumsuz, topluma yük" kategorisine iten, bunun endişe ve korkusuyla sarmalayan bir durumdur bu.

Burada söz konusu olan –teknik terimiyle ifade edecek olursak– istihdamın daralması değil. Aşırı üretime muktedir kapitalizm ve endüstriyel aşama, işsizlerinin çoğunun, hatta tamamının nafakalarını temin etmelerine vesile olacak birtakım "iş"ler icat edebi-

lir, vs. Sorun, bu işlerin alışageldiğimiz "klasik" işler gibi toplumsal bakımdan elzem, zorunlu iş veya etkinlik kategorisine sokulabilmelerinin güçlüğü; dolayısıyla da, bu tür işler vasıtasıyla toplum-üretim düzeni döngüsüne "tutunabilen" alt sınıf mensuplarının her an bu döngünün dışına itilme, "dışlanma" ihtimali ile yaşar hale gelmeleri.

Daha önceki dönemlerde benzeri olmayan, "yeni" bir durumdur bu. Çünkü o dönemlerde alt sınıfları oluşturan köleler, serfler, işçi-emekçi yığınları toplum ve üretim düzeni için temel, mutlak gerekli bir işlevi yerine getirmekteydiler. Üst sınıfların işlevlerini sürdürmelerinin, hatta bizzat varolmalarının ön koşulu onlardı ve bunun tersi doğru değildi. Maddî üretimin tamamını gerçekleştiren köleler, serfler, çiftçiler, zanaatkârlar ile –üretimi geliştirmenin zihnî emek bileşkesinden ayrılmış olmalarına rağmen sonul ürün için işlevleri zorunlu– endüstriyel toplum işçi ve emekçileri, üst sınıfları olmaksızın bir hayat ve toplumu, onların işlevlerini üstlenmiş olacakları bir düzeni tasarlayabilir, böyle bir düzeni kurup sürdürebileceklerine inanabilirlerdi. Nitekim tarihleri de bunun sayısız denemeleri ile doludur.

Onların yerine getirdikleri –üretici, yapıcı– işleve dayanarak, bunun sağladığı potansiyel özgüven ve iddialılıkla üst sınıfların varlığını, varlık nedenini sorgulayabilecek, reddedebilecek olmalarına karşılık; ileri endüstriyel toplumların "yeni işsizleri"nden, küresel kapitalizmin çekim alanına girmiş en "geri" toplumların alt sınıflarına kadar dünyanın tüm yoksullarında, yoksullaşma tehdidini enselerinde hisseden kitlelerde böylesi bir bilincin sadece kalıntılarına rastlamamızın temel nedeni, başından beri vurgulamaya çalıştığımız gibi, onların, yerine getirdikleri veya getirebilecekleri üretici-yapıcı işlevin içerik ve önemine bizzat kendilerinin bile değer atfetmiyor oluşlarıdır. Değer, içerik ve önem atfettikleri işlevleri yerine getirebilme imkân ve yeteneğine sahip saydıkları üst sınıfların giderek toplumsal hiyerarşinin zirvelerine çekilen varlığına yönelik esaslı bir sorgulama ve reddin olmayışı da bu yüzdendir. Yoksulluğun ve yoksullaşma tehdidinin doğurduğu tepkilerin, dünyanın hemen her yerinde üst sınıflara, durmadan zenginleşmekte olanlara –yani dikey– değil, tam tersine kendileriyle eş düzeyde topluluklara –"yatay" veya daha düşük düzeyde-

kilere, "aşağıya doğru"– olmasının, bu yönde kanalize edilebilmesinin de nedeni budur.

Modern, özellikle de postmodern dönemin yoksulluk anlatılarında "dışlanma" korkusunun, dışlanmışlık duygusunun ön planda oluşu da bu olguyla doğrudan ilişkilidir. Kapitalizm öncesi ve kapitalizmin kuruluş-yükseliş dönemlerinde sistemin kendileri olmaksızın işlemeyeceğini, yapım-üretim çarklarının kendi işlevlerine mutlak surette muhtaç, onsuz dönemeyeceğini bilen alt sınıfların büyük çoğunluğu için "dışlanma" gibi bir ihtimal söz konusu olamazdı. Yerine getirdikleri işlev, giderek daralıyor, ufalanıyor olsa da, "bir şey"di; günümüz yoksullarının sık sık bir "hiç" olduklarını söylemelerinin gerisinde yatan işlevlerinin, dolayısıyla varlıklarının "gereksiz"leşmesi olgu veya ihtimalinin doğurduğu acz ve korku duygusunun hayli uzağında idiler.

Bu araştırmada yer alan mülâkatlar, yukarıda ifade edilenlerin, kapitalist-post kapitalist toplumlardaki işsiz-yoksul kesimlerdeki kadar açık olmasa da, Türkiye'deki yoksulluk durumu için de geçerli olduğunu gösteren kanıtlarla yüklüdür. Hatta, yoksulluğun geleneksel anlatı formatından bu "yeni" duruma geçiş görece daha hızlı olduğu için, her ikisinin de ifade öğelerini taşıyan bu mülâkatlarda, değişimi ve yönünü çok daha açık biçimde görebilmekteyiz.

Örneğin N. Erdoğan'ın kapsamlı analizinde işaret ettiği üzere, Türkiye'deki yoksullarda toplumsal alanın "fakirler ve zenginler" şeklinde ikili bir karşıtlık olarak tahayyül edilmesi yaygın. Burada "zengin" terimine, ortalama bir gelirin hayli aşağısında olsa da düzenli bir işi olanları da kapsayacak kadar geniş bir içerik verilebiliyor olması dikkat çekicidir. Bu, "topluma dahil olmak"la "toplum dışı"na düşmenin arasında gayet dar ama ürkütücü bir derinlik duyumsandığını gösteriyor. Geleneksel yoksulluk anlatılarında daima bir azınlığı ifade eden "zengin" kavramının yoksulların gözünde bu genişlemesi, bahsettiğimiz dışlanma, dışlanmışlık olgusunun bir yansımasıdır.

İki ayrı döneme ait yoksulluk algısının, tarifinin ikincisi lehine işleyen bir kombinezon oluşturmasına aynı analizde de değiniliyor. Yoksulları "erdemli", "iyi" ve makbul gibi sıfatlarla tanımlamak gibi geçmiş yoksul(luk) kültürünün kalıntıları ile karşılaştı-

ğımız bu mülâkatlarda bazen aynı kişinin kendi durumundakileri en aşağılayıcı ifadelerle nitelediğini görebiliyoruz. N. Erdoğan, yoksulların "kendilerine biçilen rolü, zenginlerin kendilerine dair imgelerini hayvani metaforlarla tanımladıkları"na dikkat çekiyor. Burada ifade edilen aşağılanma, tiksin(il)me duygusu, çoğu yoksulun bulabildikleri "iş"lerden duydukları tiksinme ve utancın paralelindedir.

Kapitalizm öncesinde, "mahkûm olunan, içine doğulan" yoksulluk kadar elbette genel geçerli olmasa da, "iradî bir hayat-varoluş tarzı olarak seçilmiş" bir yoksulluk durumu da vardır. Bu tür "yoksulluğu seçmiş" olanlara Uzak Doğu'dan Avrupa'ya kadar tüm din ve kültür dünyalarında sıkça rastlanabilmekteydi. Yoksul, zengin-güçlü tüm toplumsal katmanlar tarafından saygıyla karşılanan bu "dünya nimetlerini hor gören, bunlara erişmiş veya erişebilir iken yüz çevirmiş, azla yetinen" hayat tarzı ve tutumu, yoksulluğu ve yoksulları "erdem"le donatan geleneksel söylemin aslî kaynağı ve dayanağıdır. Bu hayat tarzı ve tutumunu benimseyenler zengin ve güçlü olanların aksine, alt sınıfların, yoksulların işuğraşlarını hor görmez, kendilerine yetecek kadarını temin için yoksullar gibi çalışmaya kutsal bir anlam da yükleyebilirlerdi. Bu ideolojik arka plan nedeniyle, kapitalizm öncesi yoksulluk kültürlerinde –sayılı, ender "iş"ler hariç– alt sınıflarca yapılan işlerin hiçbirinden tiksinti, utanç duyulması sözkonusu değildir. Tüm zorluğuna, yoksulluktan kurtaramıyor oluşuna rağmen çiftçinin tarımı, toprağı, zanaatkârın mesleğini, araçlarını sevmesi, bunlarla gururlanması asla istisna değildir.

Bu sevmenin ve gururun kaynağında, o insanların insanı ayırdedici kılan, onu insanlaştıran yapıcı, üretken, yaratıcı etkinliği, bu potansiyeli bir biçimde temsil ediyor, gerçekleştiriyor olmanın örtük bilinci, sezgisi vardır. Günümüzün yoksullarının, alt sınıflarının, yoksulluklarını biraz hafifletebilmek için "mahkûm edildikleri" –bile değil, mahkûm edilmek için çabaladıkları– işlerin hemen tümü ise, yaratıcılık, üreticilik, yapıcılık şöyle dursun, hizmet teriminin bile iğreti durduğu "iş"lerdir. Tam bir "insanlık dışı"na itilmek demektir bu.

Bu araştırmada ele alınan kent yoksulluğu olgusunun Türkiye'de ilk tezahürü, bilindiği üzere, ilk kez 1950 sonrasında ivme-

lendirilen kapitalist gelişmenin, kırlardan büyük kentlere göçü teşvik etmesiyle oluşan "gecekondular" idi. Buralarda da yoksulluk, sefalet manzaraları, dramlar kol geziyor olmasına rağmen, zamanında gecekondular üzerine yapılmış araştırmalarda hemen görüleceği üzere, ne şimdi gördüğümüz karamsar hava, ne bu denli içe dönük bir öfke, ne aşağılanma ve dışlanma duygusu, ne de iş ve varoluşlarına karşı utanç, tiksinme hali egemendir anlatılara. Post kapitalizm ve modernizme, neo liberalizme tekabül eden, bunların belirleyici arka planında gerçekleşen 1980 sonrası ikinci göç dalgası ile teşekkül eden "yeni" yoksulluğun sonuç ve ifadeleridir bunlar.

Geçmişin yoksul sözlüğünden alınmış kelimelerin çağımızın bu "yeni" yoksulluğu bağlamında nasıl bir içerik değişimine uğradığını görmek ilginç olacaktır. Garip-gariban sözcüğü, bilindiği üzere yoksulluk nedeniyle yurdunu terk edip başka diyarlarda çalışmak zorunda kalan kişi(ler)i anlatır. Bu geleneksel terimde gariplik, âdetlerine, belki inanç ve dillerine, törelerine yabancı olunan, bu nedenle de iç hayatına girilemeyen bir dünyanın kenarında, onunla sadece "iş" ilişkisi olan, yalnız kişinin durumunu ifade eder. Günümüzün büyük kent varoşlarını dolduran "gariban"lar gerçi kendileri gibi olanlarla içiçedirler ama yine de gariptirler. Geçmişteki yoksulların göç ettikleri yerlere taşıdıkları akrabalık-hemşerilik gibi dayanışma ağları çözülmüş, yalnızlaşılmıştır; çünkü "zenginlerin dünyası" karşısındaki gariplik sürmektedir. Ama, deyim yerindeyse, saydam, içeriksiz bir garipliktir bu da. Çünkü aradaki engel artık ne âdetler, ne dil, ne de inanç vs. dir. Sadece ve sırf paradır. Bugünün garibi yeterli parası olduğunda ve parası oranında zenginler dünyasında yerini almasına hemen hiçbir engelin olmadığını, geçen zaman içinde paranın bütün o engelleri "erittiğini" bilmektedir. Kendisi bir "hiç" olabilir ama para her şeydir. Bu denklem dünün yoksulluk kültürüne ne denli aykırı düşse de bugünün gerçeğidir ve "yeni" yoksulların ancak bireysel olanını hayal edebildikleri kurtuluş formülleri bu denklem üzerine kuruludur.

Bunun dışında tasarlanabilen kurtuluş değil, bitiş senaryolarıdır. A. Bora'nın, yoksulluğun acı ve çaresizliklerini erkeklerden daha ağır, daha "boyut"lu ve bazen onlar adına da çektiklerini an-

lattığı yoksul kadınlar arasında "ölsem de kurtulsam" diyenler hiç de az değil. İslâm'ın asıl kurtuluşun öbür dünyada, tevekkül ve zühd ile yaşayanlara vaad edilen cennette olduğunu vurgulayan mesajının, Türkiye gibi müslüman bir ülkenin yoksullarının "kurtuluş" anlatılarında yineleniyor olması beklenen bir şeydir. Ama, A. Çiğdem'in tartıştığı üzere, bu dinsel anlatıların bazılarında görülen "bu dünya benim cehennemim" gibi çizgi dışı ifadelerin ya da belirgin bir hınçla çizilmiş, beklenen, istenen bir kıyametin tasvirlerinin taşıdığı örtük nihilizm dikkat çekicidir.

Bu araştırmanın konusu olmadığı için bahsedilmeyen kent yoksulluğu -varoş- kökenli siyasal şiddet örgütleri, hareketleri buralardan da beslenen bir nihilizmin billurlaşmasıdırlar. Üretici-yaratıcı potansiyelinin iğdiş edildiği bir tarihsel sürecin sonunda, bir posa, bir safra gibi dıştalanmaya başlanan bu insan yığınlarının, hiçleştirilmelerine duydukları isyanla hiçleşmiş olmanın içe dönük öfkesinin bileşiminden türemiş bir nihilizmdir bu. Yaratıcılıktan yoksunluğu oranında öldürücü, yapıcılıktan yoksunluğu oranında imha edicidir. "Çağdaş toplum" bizatihi kendini silahlaştırarak bir bomba gibi üzerine gelen bu nihilist saldırıyı her defasında kırabilir; ama bu saldırının "malzemesi"ni hızlanmış döngüsüyle üretmeye devam eden kendi iç çarkları ile gidişi de bir intihar yürüyüşü değil mi?

Yoksulluk ezelî sorunumuzdur ve ezelden beri de bir paylaşım –eşitsizliği, adaletsizliği– sorunu olarak ele alınagelmiştir. Bu nedenle de yoksulluk sorununu çözmeye dönük yaklaşımlar doğrudan paylaşım düzeni ile ilgili kurum ve kuralların nasıl ve ne yönde değiştirilebileceği konusu üzerinde yoğunlaşageldiler. Kapitalizme gelinceye kadar, bu çerçevedeki arayışlar, en optimal çözüm bulunabilse dahi, yoksulluğun potansiyel bir tehlike-sorun olarak varlığını koruyacağını biliyor, varsayıyorlardı. Çünkü üretim çok büyük ölçüde doğal koşullara bağımlıydı ve uzunca süreli iklim değişiklikleri veya ağır doğal afetlerle gelebilecek bir kıtlık zenginleri ve üst sınıfları bile ağır kayıplara uğratarak yoksullaştırabilirdi.

Dolayısıyla, endüstriyel devrim ve onunla örtüşen kapitalizmin, üretimi doğa koşullarına bağımlı olmaktan büyük ölçüde çıkaran, bilimsel-teknolojik hamleleri ile sürekli artan ve çeşitlenen bir üretim gücünü sergilemesi, "kıtlık sorunu"nun artık aşıldığı-

nı, aşılabilirliğini kanıtlamış sayılınca yoksulluğun da nihayet sona erdirilebileceği, eşit değilse bile adil bir bölüşüm düzeninin kurulabileceği umutları da arttı. Endüstriyel toplumların 19. yüzyıl ortalarından 20. yüzyıl sonlarına kadarki tarihinin kuşbakışı görünümü de bu umutları doğrular ve güçlendirir niteliktedir. Nitekim, 1960'larda yoksulluğun dünyanın kalanı için bir sorun olmaya devam etse de endüstriyel-kapitalist toplumlar için artık geride kaldığı, bunların bir "genel-refah toplumu haline geldikleri" tezine pek de itiraz edilemiyordu. Dolayısıyla endüstriyel toplum haline gelmenin, bütün paylaşım sorunlarını çözmese de, ciddi paylaşım mücadeleleri yine sürecek olsa da, en azından yoksulluğu, açlığı, asgari geçim araçlarından yoksun yaşamayı ortadan kaldıracağı peşinen kabul edilir hale gelmişti.

Bu noktaya gelinceye kadar, paylaşım sorununu ele alan herkesin kabul ettiği, tartışılmaz saydığı ilke, bölüşümün üretime ve toplumsal düzenin işleyişine katkı esasına göre yapılacağıdır. Şüphesiz bu katkı ve işlevlerin değer dereceleri, bunun niye ölçüleceği, vs. bitmez tükenmez tartışma ve mücadelelerin konusudur; ama işlev-katkı=hak formülü paylaşım probleminin değişmez, kurucu öğesidir. Bu çerçevede "işsizlik" arızî, geçici bir durum sayılır, işsizin ileride yapacağı işlerle karşılığını vereceği formel veya informel "ön ödeme"lerle beslenmesi o kuralı, o kurucu ilkeyi ihlal sayılmazdı.

Bu yazıda özellikle belirtildiği üzere, kapitalizme gelinceye kadar yoksulluk, işsizlik nedeniyle içine düşülen bir durum değil, aksine üretici iş yapmanın mahkûm edil(ebil)diği bir durumdu. Yoksulluğun işsizlikle örtüşmesi "çağdaş" bir olgudur. Böyle olmakla birlikte, uzun zaman arızî, yani geçici-devrevî kriz dönemlerinde uç veren, giderek aşılabilecek bir sorun olarak görülmesi, derinliğine analiz edilmesini engellemiştir. Ama eğer işsizlik, arızî bir olgu olmaktan çıkar, sürekli ve giderek daha çok sayıda insanı kapsar hale gelirse; bir başka deyişle toplumsal üretim ve hizmet "mekanizma"sı giderek daha az sayıda ve daha "vasıflı" insanla işleyebilir hale geliyorsa; bu giderek büyüyecek "artık insan" kitlesine yetecek "artık ürün" üretilebiliyor, var olsa bile... Birincisi, onlara tahsis edilecek payı kim, ne sıfatla, neye dayanarak, hangi ölçütlerle belirleyip bölüştürecek, bunun karşılığı ne olacaktır?

İkinci ve çok daha temel bir soru: Bir "iş" yapabilme imkânı elinden alınmış olan veya yapılabilecek işler için gereken formasyon veya yetenekten yoksun addedildiği için işsizleşen ve hep de bu durumda kalabilecek olan o yığınların, bu koşullarda varolma amacı veya nedeni, varolmalarını anlamlı kılacak ne olabilir? Onların şimdiden hissettikleri dışlanmışlık duygusu, insan-insanlık dışı bir varoluşa, hayat etme ortamına itilmiş olmayı yansıtmıyor mu?

Çünkü ontolojik açıdan bakıldığında "iş"in temelini oluşturan üretken, yapıcı, yaratıcı etkinlik, insanın türsel özelliği, yani insanı insan kılan şeydir. Dolayısıyla işsizlik iktisadî bir sorun olmanın öncesinde ve ötesinde varoluşsal bir sorundur. İşsizliğin karşılığının yoksulluk olması elbette bir sorundur; ama karşılığı yoksulluk olmasa da insanın olumlu bir etkinlikte bulunma imkânlarının bu tarzda kısıtlanması, bulanamaz hale düşürülmesi ana sorunun kendisidir.

Bu bakımdan, bugün artık yoksulluk sorunu, bir paylaşım sorunu, sorunsalı olarak ele alınabilir olmaktan kesinlikle çıkmıştır. Toplumsal-insanî bir sorun haline gelmiştir ve bu kapsamda ele alınmak zorundadır. Bu kapsamda ele alındığında ise; yoksullara toplam toplumsal üretim ve hizmetlerden ne kadar ve nasıl pay verilebileceği sorusu ile uğraşmakla kesinlikle yetinilmeyip, giderek daha fazla sayıda insanı insanca varolmanın en temel özelliklerinden yoksun kılacak biçimde işleyen bütün bir üretim ve düzen mekanizması, öncüllerinden başlayarak sorgulanmalıdır.

II

Yoksulluk Hikâyeleri

EDİTÖRÜN NOTU

Mülâkatların başlarına konulan notlar, bant kayıtlarının transkripsiyonundan ve mülâkatın akışından çıkmayan veya çıkartılamayacak olan, mülâkat koşulları, görüşülen mekân, kişisel veya ailevi özellikler gibi etnografik bilgileri içeriyor. Uzmanlarla yaptığımız mülâkatlar haricinde, görüştüğümüz kişilerin ve onların anlatımlarında adı geçen kişilerin gerçek isimlerini gizledik. Kişilerin kimliklerinin anlaşılabileceğini düşündüğümüz durumlarda, oturdukları mahalle veya semtin adını da saklı tuttuk.

Mülâkatı verenlerin de, yapanların da dil ve şive özelliklerine olabildiğince sadık kalmaya çalıştık. Anlatıların anlamsal, söz dizimsel, gramatik, telaffuzla ve konuşma türleriyle ilgili öğelerin karmaşık bir söylemsel eklemlenmesini oluşturduğunu düşündüğümüzden, zaman zaman metinlerin anlaşılmasını güçleştirmek pahasına, bu dilsel ögeleri koruduk. Ancak, kimi sesleri, telaffuz ve entonasyon biçimlerini yazılı dile aktarmakta güçlüklerle karşılaştık ve göz ardı etmek zorunda kaldık. Öte yandan, ister istemez koyduğumuz noktalama işaretleri de dahil, transkripsiyon ediminin anlatıları dönüştürdüğünün farkındaydık. Dahası, mülâkat sadece sözel değil, aynı zamanda görsel, mekânsal, bedensel, duygusal vs. bir pratiktir. Mülâkatların başlarındaki notlar ve parantez içindeki ifadeler dışında, bu boyutlar kaçınılmaz olarak kayboldu.

Transkripsiyonda şu işaretleri kullandık:

[...] : Kayıttaki kesilmeler

(...) : Kayıtta anlaşılamayan sözler veya bölümler

***: Gizli tutulan kişi, yer veya kurum adları.

Ruşen, Agâh, Bilâl: "Dünyanın maddiyatı insanı insan etmez" (2-3)

NECMİ ERDOĞAN - CENGİZ ÇİFTÇİ

Bu mülâkatı, "zorunlu göç" nedeniyle İstanbul'a gelen Kürtler'in oturduğu ve yarı kapalı bir köy özelliği gösteren bir yerde yaptık. Bu yerleşim yerine Göç-Der referansıyla gitmemiz, görüştüğümüz insanların bize güvenmelerini ve rahat konuşmalarını sağladı. (Yine de bize etrafı dolaştıran ve insanlarla tanışmamızı sağlayan kişi, ilk başta bizi biraz sorguladı.) Ruşen, Agâh ve Bilâl ile bir bakkal dükkânı önünde otururken karşılaştık ve onlarla giriştiğimiz sohbeti bir noktasından itibaren, onların da onayıyla kaydettik. Böylece, sohbetimiz biraz kendiliğinden gelişen bir "odak grup" tartışmasına dönüştü. Üçü de işsiz olan Ruşen, Agâh ve Bilâl birbirleriyle yakın akrabalar ve Şafiî mezhebine bağlılar. Bu mülâkattan önce, altmış sekiz yaşındaki büyük amcaları ile görüşmüştük. O bizimle konuşurken, "Mehdî geldiği zaman her şey ortaya çıkacak" demişti. O yüzden, mehdî inancının Ruşen, Agâh ve Bilâl için de geçerli olup olmadığını anlamaya çalıştık. Diğerlerinin amcası olan Agâh'ın görece "seküler" bir mehdî inancı taşımasına karşılık, özellikle Ruşen bu inanca itibar etmez görünüyordu. Politize bir dille konuşan Agâh'ın, Ruşen'e sık sık "Senin ideolojin bozuk" diyerek yüklenmesi, aralarındaki gerilime işaret ediyordu.

CENGİZ: ***Adın neydi ağbi?***

RUŞEN: Benim mi? Ruşen.

CENGİZ: ***Orada işin gücün varmış. Şimdi geldin buraya. Ne yapacaksın, ne edeceksin?***

RUŞEN: Burda mı?

CENGİZ: ***Nasıl kalırsın burada böyle işsiz, nasıl yaşarsın?***

RUŞEN: Valla, bir iş olsa çalışırım. Ne iş olursa olsun. Yani, kendimi ağır tutmam. "Oooo, ben falan adamım; tahtada mı, duvarda mı, betonda mı çalışayım, sokakta mı çalışayım?.." Bunu demem, o yok. Ne olursa olsun çalışırım. Çünki, çoluk çocugumun istikbali için çalışmak mecburiyetindeyim. Bulamıyorum, iş yok; iş olsa çalışırım. Sen şimdi, benim bi işim var; bi ay, iki ay, üç ay hepiniz gelin, burda çalışın, desen, ben gelir seni elimle öperim. Niye gelmiyim? Ama yoktur, iş yoktur. Şansım miydi, bu

isabet miydi, tesadüf miydi? Her şey kesildi. İş sahası kesildi. İnşaat işleri... Sen biliyorsun bu işleri.

CENGIZ: ***Nasıl geçiniyorsun?***

RUŞEN: Valla, şu an çok zor durumdayım. Bak, hiç daha fazla kurcalamayın. Kayda mayda alıp sonra...

NECMI: ***Yok mu bi umudun peki hiç?***

RUŞEN: Valla, hiçbi şey yok. Valla, o iki tane çocuk çalışır. O da, he, onların parası da, aylıkları da hep gelse, gine de idare edebiliyoruz. Kira verecez. Ceyran, su parası veriyoruz. Anlatabiliyo muyum? Borcumu da veriyorum taksit taksit. Ne kadar borcum varsa alıyorlar. Mesela, iki milyar, üç milyar... Aydan aya veriyorum. Birine iki yüz, birine yüz veriyorum.

NECMI: ***E nası veriyosun iki çocuğun kazandığından? Biri elli, biri yetmiş milyon kazanıyo, dedin.***

RUŞEN: Öbürü de var. Öbürü de var; öbürü şimdi işi bıraktı. Öbürü de yüz on milyon alır.

NECMI: ***Bu üçünün kazandığı ile borcunu ödeyebiliyo musun?***

RUŞEN: Ağbi, yavaş yavaş veriyorum, dedim ya.

CENGIZ: ***Peki, diyelim borcunu bitirdin. Yeniden aynı işi kurma şansın var mı?***

RUŞEN: Yani, şimdi ben borcumu bitirsem, benim hiç böyle... İstanbul benlen edemez, ben İstanbul'u yenerem.

CENGIZ: ***Çok mu borcun?***

RUŞEN: Borç vardır ya. Yirmiye (milyar) yakın borç var. Benim borcum bi bitse... Benim borcum bittikten sonra, ben İstanbul'u yenerem. Ben hiç iyi durumda değilim. Ben her işi yaparım ağbi.

CENGIZ: ***Zenginken hiç düşünmedin mi fakir olabileceğini? Hiç aklına geldi mi?***

RUŞEN: Ağbi, bu kadar başıma geleceğini hiç bilmiyordum. Onu diyim ben.

CENGIZ: ***Nasıl bakıyordun o zaman fakirliğe? O zaman, onlar nasıl geçiniyor diye bakıyor muydun hiç?***

RUŞEN: Valla, çok iyi bakıyordum. Aklımda idi. Çok aklımda idi. Yani, benim itikadım, inancım da yerinde; yani, öyle bi inançsız insan da değilim.

NECMI: ***Şimdi sen zengin de olmuşun, fakir de olmuşun anladığım... Zengin niye zengin olur, fakir niye fakir olur?***

RUŞEN: Ağbi, zengin işte... Kafan çalışır; kafan çalıştıktan sonra, işini bileceksin. İşini bilmedin mi her gün göt üstü gedersin.

CENGIZ: ***Senin hatan mı fakir olmak?***

RUŞEN: Biraz da benim hetam.

NECMI: *(Kayıt öncesinde, akrabalarının Ruşen'in kendi hatası yüzünden yoksullaştığı yönündeki iğneleyici sözlerine atıfta bulunarak)* ***Onların dediğine geliyoz. Geldik.*** *(Gülerler)*

RUŞEN: Biraz da benim hetam. Nedir? Mesela... Heta da değil daha doğrusuyle... Gerçek anlamda...

CENGIZ: *(Ruşen'in para kaptırdığı kişileri kastederek)* ***Güvendim gittim, diyosun?***

RUŞEN: Şimdi mesela, diyelim ben sana –sana derken başkasına– güvendim... Devlet değil, devleti iyi bildim. (Başkasına) iki sefer, üç sefer hayvanımı verdim, alışveriş yaptım, para verdim. Ne bileyim, verdim de verdim. Kâr gösterdim, kazanç gösterdim. Oldu, zengin oldu. Eeee? Dördüncü seferde, geldim tutun verdim, elli tane tutunumu verdim. Götürdü yüzünü çevirdi. İşte dedi, yoktur, ben veremicem. Ne oldu? Heta benim mi? Yani, bu resmen... Heta benim mi oluyor? Gerçek anlamda, ezcümle diyorum. Lütfen bakın, buna soruyorum, bunlara soruyorum (*Görüşmecileri gösterir*). Anladın mı benim lafımı?

NECMI: ***Anladım.***

RUŞEN: Mesela, dört yerde ayni şey, ayni şekilde başıma geldi. Mesela, bi yerde tanıdık idi. İki sefer, üç sefer alışveriş yapmıştım, ağır alışveriş yapmıştım. Mesela, on milyar, on iki milyar, on beş milyarlık alışveriş yapmıştım. Ondan sonra duydum, meğer o da devrilmiş, işi yanıp gitmiş.

CENGIZ: ***O da batmış?***

RUŞEN: O da batmış. Ne yaptım? Ondan alıp bu yandan ödeyemedim borcumu harcımı. O da kaldı gitti. Daha artık, o onunla Allah'ın arasındaki iş... Bilmiyorum artık adam ne oldu, ne etti. Beni öyle şeyle bıraktı. Heta vardır biraz ama tam değil yani.

NECMI: ***E, çocuklar kızmıyo mu şimdi sana, eskiden şu haldeydik, şimdi bu haldeyiz diye?***

RUŞEN: Kızamazlar.

CENGIZ: ***Zorlanmadılar mı peki?***

RUŞEN: Çocuklar kızamazlar. Çocuklar çünki... Bugüne kadar mesela, hep yediler, içtiler, keyf ettiler, zevk ettiler, arabaya bindiler, arabaları vardı, her şeyi yerindeydi dört dörtlük... Bugün de, demek ki benim işim ters oldu. Onlar da bi kalkıp da benim yüzüme şey olsalar, ben demem mi?

CENGIZ: *Çocukların zoruna gitmedi mi?*

RUŞEN: Yahu, gitmez olur mu hocam ya?

CENGIZ: *Peki, ne yapıyorlar? Oturup sabır mı ediyorlar?*

RUŞEN: Sabır ediyorlar tabi ya! Benim inancıma karşı çok sabırlıdırlar ya! Çok inançlı insanlarız. Çalışıyorlar; yani, gelmiş geleli hiç boş durmamışlardır. Bir tanesi, hatta bir tanesi var, bana harçlık veriyor. Beş yüz bin lira, iki yüz elli bin lira... Zorlan veriyor ama almıyorum. Lazım değil. O verene kadar patates alırız, herkes yesin. Ben beş yüz almışım yemişim ne yapayım?

CENGIZ: *Hiçbi yere para ayırmadın mı, koymadın mı? Böyle bir zor zaman olur diye...*

RUŞEN: Valla, benim işte, en kötü hetam odur.

CENGIZ: *Güvence yapmadın mı kendine, çocuklarına?..*

RUŞEN: Yapamadım, benim en büyük hetam o idi. Benim en büyük hetam o idi. Onu da yapmamışım. Onu yapsaydım, şimdi bi köşede birikmişleri çıkarırdık.

CENGIZ: *Ne yapacan? Gecekondu mu yapacan, ev mi alacan?..*

RUŞEN: Yok. Bi şeyim yok benim. Param olsaydı, bi yerden bi şeyler alırdım.

CENGIZ: *Böyle kirada kaldın?*

RUŞEN: He valla. O yanda idareli bir tane vardı. İki odalı bir şey vardı, salonu malonu da vardı... Bin beş yüz liraya mı, bin altı yüz liraya mı ne veriyodu. Gecekondu da yapamadık parasını nasıl bulacağız diye. Ev sahibi şimdi... "Illaki çıkacaksın, illaki çıkacaksın." Ben de... Bu adamın hakkıdır, ben niye?.. Dedim, çadır kuracam. Dedim, bende naylon parası var. Bana böyle on metre, on beş metre naylon getirin, dedim. İki-üç tane kazık çaktım o binanın yanına. Ev sahibi, nasıl oluyor, dedi. Nasıl oluyor? Bir aydır, ha çık, ha çık, ha çık!.. Madem kirasını geç veriyoruz... Birkaç gün çocuklar teneke satıyordu da veremiyorduk. Birkaç sefer amcama geldi, şikâyet etti. Birkaç sefer de, yukarıda bir tane hacı var, ona şikâyet ediyor diye laf çıktı. Sonra baktık ki şey değil; şimdi durmuş durumda.

CENGIZ: *Tanıdık mı ev sahibi?*

RUŞEN: Tanındık değil de... İşte, şey yani, Muşlu...

NECMI: *İş arıyo musun? İş aramaya çıkıyo musun?*

RUŞEN: Valla, iş arıyorum hocam. Aşağı yukarı birkaç gündür, on beş gündür babam rahmetli oldi...

NECMI: *Başınız sağ olsun.*

RUŞEN: Sağ olun. Oraya gittim. Ondan biraz uğraştım burda. Ondan önce, her gün çıkıyordum, iş aramaya çıkıyordum, bulamıyordum.

NECMI: *Ne işi arıyosun?*

RUŞEN: Valla, ne olursa olsun; hem kendime, hem çocuklarıma... Ne iş olursa olsun... Bir de siz çok yayılıyorsun, aklınızda olsun, bakarsın bir iş rast gelir.

CENGIZ: *Ortalığı biliyosun.*

NECMI: *E, çocuklar ne yiyo, ne içiyo bu durumda?*

RUŞEN: Valla, sabah kartol (patates) yiyodu. (*Kısa sessizlik olur*)

AGÂH: Sen en iyisi git, oraya bi çadır kur.

RUŞEN: Ya, çadır parasını verseler, ben gider kurarım.

AGÂH: Bir çadır yap, baraka yap... Tamam? Ondan sonra ateşe ver; öyle ateşe verdikten sonra bakalım sana ne edecekler?

BILÂL: Ona ne verecekler ki? Depremdekileri hep dışarıya attılar, görmedin mi?

RUŞEN: Köye gitmiştik babam için. Agâh Amcamla beraber gitmiştik. Orada şey... Şimdi lor diyorlar, çökelek vardır... İşte, ondan biraz verdiler, getirdik. Bazen onu yiyoruz, bazen kartol... Yani, en ucuz şeylerden... Zaten meyva sebze yok, bize yasak. Bize yok, yasak. Bi şey alıp üstüne bakıyorsak, yandan yazmışlar: "Yasak! Ruşen ve ailesine yasak!"

(*Gülüşürler*)

RUŞEN: Sen gülüyon ama gerçek yasak ya!

AGÂH: Yasak tabi. Ben sana söyleyeyim, sen bunu düzelteceksin.

RUŞEN: Valla, Agâh Amca, benim yaramı, benim derdimi ancak ben biliyorum. Hiç kimse bilemez.

AGÂH: Sen onu düzelteceksin, bu bir gerçek.

RUŞEN: Bunu kimse bilemez.

CENGIZ: *Sen hangi partiye oy veriyorsun?*

RUŞEN: Ben? Ekmek partisine oy veriyorum. Ben hep ekmek partisine çalışmışım.

CENGIZ: *O zaman, her seferde iktidara kim geldiyse ona verdin?*

RUŞEN: Hayır.

CENGIZ: *Ekmek partisi odur, bi başkası değil yani.*

RUŞEN: Yok, benim ekmek partisi ayrı. Ekmek partisi neredeyse... Şimdi, ben o kadar çalıştım, hiç kimseden ne fayda oldi, ne bir aydınlık oldi, ne bir ferah huzir oldi. Bunu siz benden bin kat daha iyi biliyosunuz.

BILÂL: Valla, bir-iki sene önceye kadar, hep Refah Partisi'ne oy veriyorduk.

NECMI: *Öyle mi?*

BILÂL: Bir-iki sene önceye kadar yani, ondan sonra değişti. Ondan sonra HADEP'e veriyoruz.

NECMI: ***Refah'ta da bulamadın aradığını yani?***

RUŞEN: Efenim?

NECMI: ***Refağı da beğenmedin yani sonunda? Öyle mi?***

RUŞEN: Ben? Ben hiç kimseyi beğenmem.

NECMI: ***Hani, Refah'a veriyoduk önceden, diyo ya.***

RUŞEN: O herkesin görüşü olur mu canım? Onun görüşü öyle olur.

BILÂL: Valla, ben veriyodum.

NECMI: ***Öyle mi?***

BILÂL: İki sene öncesine kadar hep Refah'a veriyodum. Ondan sonra da iktidar değişti.

NECMI: ***Senin iş var mı?***

BILÂL: Benim de yok.

RUŞEN: Yahu, şimdiki insanlarda acıma duygusu kalmamış, insanlık kalmamış... Şimdiki derdimi söylüyorum arkadaş ya! Ben eskiye gitmiyorum. Ben ilerden geldim, Şirinevleri'nden buraya kadar yayan geldim. Gitsem desem, param yoktur, bi tanesi yok Allah rızası için. İnsanlık mı bu? "Paran yoksa yayan gel, paran yoksa burada ne arıyosun?" Nasıl insanlık bu vatandaş? Gelmişim, burda param bitmiş, kalmışım. Heta mı bu? Heta mı bu? Ben dikkatli, hem de dört dörtlük düşünerek lafımı söylüyorum.

AGÂH: Sen ofsayta giriyosun. Bugün senin kafan yerinde değil. Aydın olan bir adam.... Yani, insan karanlığa girdiği takdirde...

RUŞEN: Valla, aydınlık, cesaret, sofra hep paradır. Ya, ben her şeyi yaşamışım.

AGÂH: Bak, ben sana derim, senin yolun yol değil. Düşüncen hatalıdır. Çünkü neden? Çünkü, bir yere gidemezsin. İnsan karanlığa girdi mi, dünyanın maddiyatı olsa da.... O insan karanlıktaysa, ondan korkmak gerekiyor.

RUŞEN: Valla, Agâh Amca, bir insan yoksulluğa girdi mi, fakirliğe girdi mi, hem körtür, hem sağırdır, hem dilsizdir... Yahu, şimdi benim cebimde olsaydı, arabam olsaydı, şimdi iki tane takla atarak gelmiştim. Şimdi bunları arabaya bindirir, götürürdüm. Orda, bir tane cağ kebabı, bir tane mangal, bir tane bilmem ne, deniz kenarı...

AGÂH: O insanı insan edemiyo.

RUŞEN: Ne?

AGÂH: O insanı insan etmiyo. Sen diyosun ki, maddiyat yerinde olduğu takdirde insan insandır, maddiyat olmadığı takdirde insan insan değildir. Senin ideolojin bozuk. Öyle değil. Dünyanın maddiyatı insanı insan etmez. Dünya bi maddiyat alanı değil. Maddiyat alanı değil.

NECMI: *(Bilâl'e dönerek) Sen hiç konuşmadın, biraz da seni konuşturalım.*
BILÂL: Valla, neler konuşayım?

NECMI: *Senin kaç çocuk var?*
BILÂL: Benim yedi. Yedi çocuğum var.

NECMI: *Aynı köyden misin?*
BILÂL: Aynı köy değil. Ben Karayazı, ***'den gelmiştim Erzurum'a.

NECMI: *Ev kira mı?*
BILÂL: Gecekonduda oturuyorum.

NECMI: *Kira vermiyosunuz?*
BILÂL: Yok.
RUŞEN: Bu, Agâh Amcamın bacısının oğlu, ben ağbisinin oğluyum.

NECMI: *Öyle mi?*
BILÂL: Geçen sene geldik buraya. Çocukların hiçbiri okumadı. Tüm çocuklar ilkokuldan... En büyügü üçüncü sınıfa gidiyodu, gidemediler. Biri de birinci sınıfa, biri de ikiye gidiyodu. Hiçbiri gidemedi, bıraktılar okulu.

NECMI: *Evde çalışan yok?*
BILÂL: Evde hiç çalışan yok. Tek ben vardım; o da, iş bulamıyorum.

NECMI: *Sen iş arıyon?*
BILÂL: İş arıyorum, yoktur iş. Eski işimizi kaybettik. Canlı hayvan alım satımıydı. Biz resmi olarak yapıyoduk yani.

NECMI: *Erzurum'da mı yapıyodunuz?*
BILÂL: Erzurum'da yapıyoduk. Her şeyimiz vardı. Resmi olarak yapıyoduk. Kaybettik işte...

NECMI: *Sen nası kaybettin?*
BILÂL: Valla, biz de öyle. Sağa sola gidiyoduk. İşte, orda şey üzerine bir tesis açtık, fabrika gibi bi şey açtık; beceremedik.

NECMI: *Ne fabrikası?*
BILÂL: Külah, dondurma, kâğıt helva.

NECMI: *Peki, şimdi nası geçiniyosunuz?*
BILÂL: Valla işte, inşaatlarda çalışıyoz. Başka bir iş bilmiyoruz yani. Çocuklar okumadı. Hiçbi çalıştığımız yok.

NECMI: *Şimdi amca diyo ki, bu ideoloji meselesi. O da (Ruşen'i kastederek) diyo ki, ben kendime bakarım, başka bi şeye bakmam. Sen ne diyosun?*
BILÂL: Valla, şu durumda ne kendimize bakabiliyoruz, ne başkasına bakabiliyoruz. Yani, elimizde olsa... Elimizde oldugi zaman, biz fakir fuka-

ralara bakabilirdik. Ama elimizde olmadıkça, şu an biz ne kendimize sahip çıkabiliriz, ne de mesela başkasına sahip çıkabiliriz. He. Şimdi mesela, başka yerde iş görüyorduk. Bazı arkadaşlar gelir, harçlıksız kalır; bir de cebine harçlık koyar, gönderirler. Nerelisin, nesin, diye hiçbiri sormazlar. Ama biz, şimdi bu duruma düşmüşüz işte...

NECMI: ***Peki, şimdi hiç yardım eden var mı?***

BILÂL: Valla, yardım eden hiç kimse şimdi yok.

NECMI: ***Akrabalar makrabalar?***

BILÂL: Akrabalar da. Herkes ancak kendine bakar. Mesela, biz akrabaların elinde olsa mesela... Olan oldu mesela... E, her gün yardım ile de olmaz. Bir iş olmasa, bir... Sen mesela, bir gün gidersin, iki gün, üç gün... Yok, iş yok. Mesela, kum da olsa taşırım ben. Bir ekmek parası kazanmak için, yani her şeyi yapabilirim.

AGÂH: Şimdi, şu anda bizim ülkede çok nadir iş bulunuyor. Bunlar da, yani öyle her işi yapacak karakterde değiller.

BILÂL: Yani, bir ekmek parası kazanmak için her şeyi yaparım.

AGÂH: Her işi yapıyo da... Yalnız, bizim ülkede iş bulunmuyo ki iş yapılsın. Yani, iş yapan bulamıyor. Yoktur iş. İş yapmayan insanlar nası bulabiliyorlar? Zaten bulamıyolar. Demek istediğim de o. Şimdi mesela, iş çok olduğu takdirde, herkes hayatını yaşıyor, kendi ekmegini kazanıyor. Diyolar ki, insan kendi ekmegini taşın altından çıkarır. Doğrudur. Para buluyolar yani. Para bulabiliyorlar ama bugün mesela, öyle bir bunalıma girmişiz ki... Ne evimiz vardır, ne işimiz oldu, ne de iş bulabiliyoruz... Bu duruma gelmişiz. Öyle bir karanlığa girmişiz ki, ne yolumuzu görebiliyoruz, ne yönümüzü görebiliyoruz, ne bir tarafa çıkabiliyoruz...

BILÂL: Şeye de müracaatımızı ettik. Onlar da bakmadılar.

NECMI: ***Nereye?***

BILÂL: Bu Deniz Kabugu mu ne bu, Yedinci Kanal'dan şey ediyolar..

NECMI: ***Ha, Deniz Feneri mi?***

BILÂL: Ha, Deniz Feneri. Biz müracaatımızı ettik, hiç kimse bakmadı.

NECMI: ***Başvurdunuz, size çıkmadı?***

BILÂL: He. Geçen sene biz başvurduk, bize daha kimse şey etmedi. Yani, her şeyimizi gönderdik oraya. Kayıt, şu, bu, şeyler... Ne gerekirse hepsini gönderdik oraya. Onu da işte... Bakan olmadı herhalde...

RUŞEN: Yani, ülke hakikat çökmüş. Bitmiş. İstesen geriye gitmez. Zaten biten bitmiş. Çünkü, ekmeği elinde olan kaybetmiş ekmegini...

CENGIZ: (*Devleti kastederek*) ***Eskiden sana bakmıyordu; şimdi, sana hem bakmıyor, hem köyünden çıkartıyor seni.***

AGÂH: İşte bu ayrı konu, ben o konuya girmiyorum.

RUŞEN: Şimdi, biz devlet babaya yirmi sene çalıştık. Mesela ben... Vergi veriyoruz.

BİLÂL: Vergi veriyoruz.

RUŞEN: Mesela, bugüne kadar toprak basma parasını veriyoduk. Hayvan başı, işgaliye parası veriyoduk. Derneğe kayıtlıydık, aidat veriyoduk.

BİLÂL: Benim verdiğim vergiler, makbuzlar hep çantada...

RUŞEN: Aidat veriyoduk. Şimdi düşünüyorum, diyorum ki, devlet yine gelse, karşıma çıksa, benim bu uyduruk parayı geri idare etseler, ben yine çoluk çocugumu idare ederim. Ben ordayken, bak ordayken ben, yani ne bileyim, valiye selam verebilirdim, belediye başkanına verebilirdim, emniyet genel müdürüne selam verebilirdim. Hiç kimse şimdi... Hiç kimsenin böyle, ne bileyim, hiç umrunda değil. Hiç kimsenin gözünde yokum ben artık.

NECMİ: (*Deniz Feneri'ni kastederek*) ***Başvurdun, cevap gelmedi. Niye cevap gelmedi ağbi?***

BİLÂL: Valla, cevap gelmedi. Bizim başvuruya hiç bakan olmadı yani. Raporlarımızı, şeyimizi muhtardan tesdikli olarak şey yaptık. Onu mu beğenmediler, burayı mı beğenmediler... Valla bilmiyorum ağbi?

RUŞEN: Beni şimdi, bir şeye verseler, var ya... Bi kanala verseler, vallahi, devleti de, hükümeti de, hepsini de... Ne bileyim, nasıl edeyim? En azından, topu tüfeği alıp vuracak değilim.

BİLÂL: (*Deniz Feneri'ni kastederek*) Mesela, buraya, Şirinevler'e geliyor ama bizim şeyimize gelmiyor yani. Beğenmediler mi, buranın ortalığı mı beğenmediler, yani buranın milletini mi beğenmediler?.. Bu cepheye kimse bakmadı yani. Henüz bir şey yok yani.

NECMİ: ***Peki, kim yönetse iyi olacak memleketi?***

RUŞEN: Valla, hepsini denediler.

CENGİZ: ***Eskiden umurunda değildi, şimdi umurunda bak.***

BİLÂL: (*Gülerek*) He, şimdi umurunda.

RUŞEN: Eskiden bollukdi. Şimdi ben düşmüşüm, kimse yüzüme bakmıyor.

BİLÂL: Süleyman Demirel'in zamanında da bu şeyler yaşanırdı yani. Sada bu partiler yapmadı bunu. Yani, Türkiye'nin borcu Süleyman Demirel'in zamanında yok miydi? Türkiye borçlu değil miydi? Gine ayni borcu yerindeydi.

RUŞEN: Yo, eskiden... Eskiden, bir adamın zamanında herkes para sahabı idi, herkes dünyayı aydınlık olarak göriyi...

AGÂH: Kimin?

RUŞEN: Özal zamanında. Özal zamanında herkes öyle... Borçlu da borcunu ödedi, parasızı da para buldi. Ne bileyim, iş buldi. Herkes serbest buldi, herkes bolluğa girdi...

CENGIZ: *Özal zamanında herkes bollukta mıydı?*

RUŞEN: Herkes para buldi, onun zamanında herkes para buldi. Özal'ın evelini hiç bilmiyorum; ama sonrasını hiç kimse yapamadı.

CENGIZ: *Ne yaptı? Senin cebinden alıp onun cebine koymadı mı?*

AĞAH: Ondan sonra fakirin durumu...

RUŞEN: Yok hocam, zaten hepsi öyledir. Zaten fakirin cebinden alınır, zengine konur. Özal da aynısı olur, Demirel de aynısı olur.

NECMI: *Biraz önce Özal herkesin cebine para koydu, herkesin parası vardı, diyodun?*

BILÂL: Ağbi şimdi, Özal da zenginlerin cebine para koyabildi. Yahu, ben sana ne diyorum, ben sana şimdi çantayı açarsam, bu verdiğim vergilerin makbuzlarını görürsen... Bugün ben, mesela Özal'dan bi şey görmedim yani. Kendi kaynağımla çalıştım ama kaybettim. Bugün de devletten bir destek alamıyoruz. Mesela, bi kiredi verseler, aynı işi yapsak mesela, yine devlete de vergi versek, borclarımızı da ödesek... E, ne devletten bir destek var bize, ne şey. Gelmiş burda kalmışız. Valla, bir inşaatta bir iş bulursak... Hayatımızda yapmadığımız işi bulursak yapıyoruz işte. O da elimize geçmiyor yani. Gider, akşama kadar kazma kürekle, on milyone çalışıyoruk ama onu da bulamıyoruz yani. Yani, bunu mecburi yapıyoruz yani, çoluk çocuk aç kalıyor. Benim yedi nüfusum var, bir tek benim. Biri, mesela en büyügi, on üç yaşında...

NECMI: *O çocuklar bir şey istemiyo mı? N'oluyo?*

BILÂL: Ağbi, isteseler ne olucak? Yani, olmadı mı ne olur ki? Tabi mesela, çocuk her şeyi ister. Okumak ister... Komşusunda gördüğü şeyi o da yemek istiyor. E, bulamadı mı ne yapak?

NECMI: *Peki, geleli epey olmuş; İstanbul'un başka yerlerine gittiniz mi hiç?*

BILÂL: Vallahi geziyoruz... Bazen... Hani, resmi bi yere başvurdugumuz yok yani daha doğrusu. Vursak da boşuna çıkar yani, bunu onun için yapmıyoruz yani. Şimdi, biz bu işi resmi olarak yaptığımız için mesela, vergi ödediğimiz için, devlet bize bi gün bir yardımda bulunsa mesela... Ki o da yok. Biz bu işi mesela genişletebilirdik. Orda çalışabilirdik, borcumuzu verirdik, vergimizi verirdik... Devletin borcunu da, zamanı geldigi zaman ödeyebilirdik. E, bunu da yapmadın mı ne olur? O zaman, şimdi üst üste oturuyoruz yani. Bize bugün... Mesela, bugün on milyon, yüz-iki yüz milyon yerine geçerlidir yani. On milyon para, iki yüz milyon yerine geçerli yani. Bi destek yok. Destek olsa mesela, devletten veyahut bi şahıstan, bi şeyden, insan ilerleyebilir; ama destek olmadı mı ne edeceksin?

NECMI: ***Biraz önce konuştuğumuz yaşlı amca dedi ki, haklı kazanan da, haksız kazanan da girecek toprağa. Mehdî gelecek, dedi. Bu, haklıyı hâkim kılacak olan mehdîdir, dedi. Siz ne diyosunuz?***

RUŞEN: Valla, o konuda Agâh konuşsun da... (*Gülüşürler*) Valla, yüzde doksan yedi yoktur. Mehdî kabul etmiyorum, hiç de kabul etmiyorum. Bugüne kadar kimse gelmemiş, kimse görmemiş.

BILÂL: Toprağa herkes girecek; ama biri aç girecek, biri tok. O da var. Mesela... Yahu işte, çile çeken insanlar...

AGÂH: Şimdi, dünyanın kuruluşunda bir tür düzenlemeyi yapan Hazret-i Mehemmed, dünyanın sonunda düzenlemeyi yapansa Hazret-i mehdîdir. Ama mehdî, yani gerçek... Mehdî mehdîdir, bir başkası değil. Bazıları diyorlar, o da Hazret-i Mehemmed'dir. Öbürü de başka diyor. Bu ayrı bi konu. O düzelmenin anlamı ayrı bir düzelmedir. Onun için de mesela, bi şeyi yoktur. Bi gün mesela, birisi bu dünyanın başına geldiği takdirde, bütün dünya böyle güzel bir yer haline gelir. Yani, herkes kabul ediyor, herkes de gerçek biliyolar. Gerçek gördigin gibi, ancak o bir düzelme yapabiliyor. Öyle bir insan, Abdullah Öcalan olmasa, başkası da olsa, o ideolojinin üzerinden çalışan, o felsefeyi kuran bir insan dünyaya gelirse, başa geçerse, o dünyanın düzelmesini, dünyanın her şeyini, yaşamanın tarzını yapabiliyor yani. O olmadığı takdirde... Olmadığı takdirde... Diyorum ki, bu yüksek tahsili gören insanlar –affedersin– darılmasın, büyük bir vahşete gidiyoruz.

NECMI: *Niye?*

AGÂH: Büyük bi vahşete gidiyoruz. Çünkü neden? Kendi önüni göremiyor. Kendi önüni göremiyor. Bugün dünya... Bakıyor mesela, başa giden, olan insanlar, bütün yüksek tahsili olan insandır. Bi Demirel mesela, bi Bush gibi, bi mesela Bill Clinton gibi... Yani, bunları göz önüne aldıgın takdirde, bunlar demek ki büyük bir vahşiyettedir, büyük bi karanlıktadır. Niye, neden?.. Önüni göremiyor, aydınlıgı bilmiyor. Hakkı bilmiyor, hukuku bilmiyor. Bunu bilmeyen insanlardır bunlar. Öyle ki mesela, yüksek tahsili gören, olan insanlardır, azimli olan insanlardır. Mesela, bir ülkeyi idare eden bir insan... Hani, dünyada ondan daha aydın insan olmaması lazım. Olamaması lazım; ama bakıyorsun ki, bu insan o kadar karanlıktadır, o kadar gericiliktedir, o kadar kayıp durumdadır ki hiçbi şey bilmiyor. Hiç önünü göremiyor. Ne hakkı biliyor, ne hukuku biliyor, ne insanı yaşatmasını biliyor, ne şunu biliyor, bunu biliyor... Ancak yiyip içip, yatıp kalkıp... Bunu biliyorlar, bundan başka hiçbi şey anlamıyorlar. Hiçbir şey dünyadan kestiremiyor yani. Bunu insan biliyor. Bilmek gerekli. Bugün mesela, ülkeden, bizim ülkeden mesela Necdet Sezer... Yani, o da çok az bir şey, çok kısıtlama şekliyle görme kabiliyeti var onun içinde. Ta-

mam mı? Hemen önü tıkanıyor, önünü kesiyor. Niye kesiyorsun yav, sen niye kesiyorsun? Neden? Çünkü demek ki, önünü görmüyor. Karanlıktadır, karanlığın içindedir.

NECMİ: ***Kim tıkıyo önünü?***

AGÂH: Bilmem mesela Milli Güvenlik Kuvvetleri kesiyor, bilmem askeriye kesiyor, bilmem mesela Milli İstihbarat Teşkilatı kesiyor... Misal... Yani, bunlar aynı şekil, okuyan insanlardır. Bunu niye yapıyorlar? Yani, bunu neden yapıyorlar? Bilmemekten yapıyorlar. Eger bilse ki mesela, bunun bir faydası yok, bunun bir manasi yok, o bir fayda veremiyor, fayda veren yok... Aslında bunu yapmaması lazım. Tam aksi, öyle tercih etmiyorlar, tersine tercih ediyorlar. Tersine tercih ediyorlar. Bugün mesela, Amerika'dan bi adamı getiriyor, benim başıma dikiyor; diyor ki, bu ülkenin kurtarıcısı olacak. Ya, benim kardeşim, ülkede yaşayan, olan insanlar kurtarıcı olmadığı takdirde, dıştan gelen bir insan ülkeyi kurtaramaz. Kurtarıcı olamıyor, yönetici olamıyor. Siz bunu niye öyle tercih ediyorsen? Niye ki? Yani, kendi önünü göremiyorlar insanlar. Herkes görebilse... Bu mesela, yüksek tahsili olan insandır. Yani, o tahsilden bir insanlık yöni görmemiş, bir aydınlık yöni görmemiş demek ki. Öyle derin bir karanlığa çökülmüş ki, dibine kadar gitmiş, hiçbir şey göremiyor, yukarı çıkamıyor adam. Öyle bir zihniyet var yani. Benim görüşüm böyle yani; belki de yanlış olabilir, bilmiyorum... Fakat, iki tane alternatif var. Yani, batını bir alternatiftir... Şimdi mesela, maddi bir dünyada yaşıyoruz, ahrette yaşamıyoruz. Ahretin ne olduguni da kimse görmemiş. İnanıyoruz da... Zordur yani. Yoksa bilmiyoruz. Ama bu dünyanın düzenini kuran insandır, bu dünyada rahatı yaşatan insandır. İnsanlığa, başka kimse gelip de bu dünyada iyilik getiremiyor. Bu ancak insandır. Mesela, bir şey gibi... Onu yazanın ismi neydi? Hapisten çıkarıldı ya...

CENGIZ: ***Beşikçi?***

AGÂH: Ha, İsmail Beşikçi. Mesela, bir İsmail Beşikçi gibi bir insan, ülkeden kalkıp da diyor ki, bakın, hakikat budur, dünyanın yaşantısı bundan ibarettir. Ancak bu istikametten yürürsek, bu yoldan gidersek, bu felsefede yaşarsak yaşayabiliriz. Rahat yaşayabiliriz, insanca yaşayabiliriz. Ama bu yüksek tahsili gören, olan insanlar hep öyle bir karanlığa çökülmüş, öyle bir vahşiyete girmiş de, hiç kendi yönünü görmüyor. Hak hukuk nedir bilmiyor yani. Bu ırkçılıktır, bu ayrılıktır, bu bilmem nedir... Bir Beşikçi, bir genç, hani bu ülkenin çocugu bir genç, kendi ideolojisiyle, kendi felsefesiyle, kendi düşüncesiyle yaşama hakkını bulmuş. Onun üstünde yürüyorlar. Bunu görmen lazım, görmek gerekli. (*Kısa sessizlik*)

NECMİ: ***Zengin mahallelerine gittiniz mi hiç?***

RUŞEN: Zengin mahalle bizi almıyor ki içeri.

BİLÂL: Zaten bizim yerimiz zengin mahallesiydi de, biz fakirlerin içine gelmişiz. Fakir fakir, biz fakir. Fakir de zenginin içinde ancak gelişebilir, degil mi? Fakirlerin içinde ancak fakir kalabilir. Yani, burda öyle bize bi destek, öyle bi zengin yok bu mahallede... Mesela, buraya gelen hep ekmek parası derdinde, inşaatta minşaatta çalışmaya çalışıyor.

AGÂH: Kırsal kesiminden yani.

BİLÂL: Biz başka yere, resmi yere de başvurmadık yani. Devlet bize bir destek vermesi lazım yani.

AGÂH: Valla, sen devletten bir şey beklediğin takdirde, hayatta böyle sürünüp gidiyosun.

BİLÂL: Mesela, benim vergileri herhangi bir bir aksatmam yok. Devamlı olarak, peşin peşin ödemişem.

NECMİ: ***Başvursan iyi olur mu peki? Ne diyosun?***

BİLÂL: Bilmiyorum yani. Ben de ondan çekiniyorum yani. Ben mesela, bir bu valiliğe başvurmayı düşünüyorum. Ama nasıl olur, olur mu, olmaz mı?.. Bu mesele biraz zor.

NECMİ: ***Eyvallah. Sağ olun.***

İstanbul / Temmuz 2001

Cemşid: "Bu dünyanın hepsi zenginin dünyası mıdır abi?" (9)

NECMİ ERDOĞAN

Yıllar önce Güneydoğu'dan İstanbul'a göçmüş olan Cemşid, uzun yıllar simit fırınında çalışmış, eskicilik yapmış. Tam olarak anlatmasa da, siyasi nedenlerle cezaevinde yatmış. Astım-bronşit hastası olduğu için artık çalışamıyor. Karısı, beş çocuğu, annesi ve kız kardeşi ile birlikte yaşıyor. Karısı ve kız kardeşi de onun gibi akciğer hastası. Çocuklardan dördü okula gidiyor, biri ise henüz beş yaşında. Çocukları bir süre sokakta mendil satmışlar, ama artık bırakmışlar. Oldukça eski, yıkık dökük bir binanın ikinci katında oturuyorlar. Binada ağır bir nem ve küf kokusu vardı, ama evleri gayet düzenli ve temizdi. Yerlerde ve duvarlarda halılar vardı; eşyalar ise işlemeli örtülerle süslenmişti. Yandaki bina randevu evi olarak işletiliyordu ve Cemşid bu durumdan oldukça rahatsızdı. Kendisiyle görüşürken, ben koltukta oturmama rağmen, o boş koltuğa veya divana oturmak yerine yerde oturmayı tercih etti.

NECMİ: *Sen bir hayat hikâyeni anlat; nerde doğdun, ne oldu, buraya nasıl geldin?..*

CEMŞID: Benim doğumum Mardin'dir ağbi. Çiftçilikle uğraşıyoruz. Tarla ekiyoruz, tütün ekiyoruz, bahçeleri ekiyoruz... Ondan sonra abi, memleket eskiden gerçekten güzeldi yani. Eskiden gerçekten güzeldi yani... Geçimimiz oluyordu. Yani, o zaman tütün ekiyorduk, iki-üç tür tütünden alıyorduk... Ondan sonra, aramızda bir tatsızlık oldu; yani, başka bir köyden göç etmiştik, başka bir aşiretin içine geldik. Yani, dayımın oğlu beni... Eskiden ben yokken bana bi tarla vermiştiler. O tarla için, o ölünce, oğullar kalktı benimle konuştiler. Tamam mı? Ben de o zaman, ana dedim, kan çıkmadan, bela çıkmadan bu tarlayı ben buraya devretttim. Memleketimden çıktım geldim. Yani, ben buraya gelmeseydim, o benim gözümün önünde tarlamı ekseydi, çok benim zoruma gidecakti. Ben de o zaman bekârdım... O zaman benim zoruma gidecakti, ben de mecburi o adami vurmam lazımdi. E, vurmadığıma göre –o anasız olduğu için– ben de çektim buraya geldim. Örgüt davalari da vardi. Örgüt davaları var diye onların bana bir zararı gelmemiştir. Gözüm heçbir ör-

gütün zatan davalarına çakılmamış ve böyle bir ahlaksızlık ben görmemişim ve bana da bi zerre kadar zarar vermemiştir. Yani, bana zarar veren kendi akrabalarım, tarlamı elimden alan akrabalarım. Neyse, ben çıktım... Vallahi askere gitmişim. Ben bin dokuz yüz altmış bir doğumluyum; ama ben 63'e 2 olarak askerlik yaptım. Askerlik yapınca hepsi de yani... Kalabalık nüfusumuz vardı, on-on beş kişi nüfusumuz vardı. Onların için, ben de askere... Tabi ben bu işi yönetiyodum. Büyük abilerim de benden ayrıldığı için... Yani, kendi ailemin reisi olarak bi ben vardım. Yani, anam var, kız kardeşim var... Yani, evin halleri, biliyosunuz işte... Bu işimle meşguldüm. Mecbur... Bi sene askere getmedim. Yani, yolsuzlugum yüzünden askerlere getmedim. Bir anda öyle işlerimiz ters gitti. Şimdi gidecağım, tarlamın başına gidecağim. Adamlar... Ben bi sefer kendi tarlama gettim; bi baktım, böle on beş kişi böle mavzerle oturmuşlar. Orda adamlar beni vuracaklar.

NECMI: ***Kim bunlar?***

CEMŞID: Bunlar da yani bizm akrabalar, bizi istemiyen... Sonra bi tane yaşlı adam vardı, onların babasi... Ben dedim, kardeşim. Tarlanın başına gelince dedi, sen buraya niye geldin, dedi. Dedim kardeşim, tarla benimdir, dedim. Dedi, böyle böyle.. Eğer onun dedigini yapsaydım, Allah razı olsun... Eğer o dedigini yapsaydım, o tarlanın üstünde en azından o ölecekti yani... Her şeyimi bıraktım. Her şeyimi bıraktım. Bi adam öldürmekle... Beni öldürecağlar diye ben onları öldürecam. Kesin kesin, Allah'ım gibi biliyodum. Memleketimi terk ettim.

NECMI: ***Kaç yıl önce oldu bu?***

CEMŞID: Bu, on iki yıl önce... On iki, on üç, on beş yıl önce... Beni yaraladılar. Ben kalktım... Ben keyfi olarak bu memleketime gelmedim.

NECMI: ***Niye akrabalarınla böyle bir?..***

CEMŞID: Valla, akrabalarımız da... Babamız fakir bi adamdı, babamız şıh bi adamdı, evliya gibi bi adamdı. Benim anamın abisi, sizlere diyeceğim, bütün dünyayı soyup sogana çevirmişti. Yani, her tarafi dolandırmıştı. Yani böyla, sülalece... Bunlar da kalktiler... Benim babam zengindi, benim babam çok zengindi. Başka köyde, bir aganın evinde, aganın pişirdiğini yemeden, yani bizim aşiretin agasının pişirdiğini yemeden köyümüzü terk etmiş. Ben aslen, Mardin-*** köylüyüz. Benim babam bi aşirete, reisine boynunu bükmeden... Aşirette, bizim başka aşiretin reisi bakıyo; bizim aşirete küfür yapınca, benim babam diyo ki, sen bu akşam beni bu köyde göremezsin. Her şeyini orda bırakıyo, yüz-yüz elli tane kömüşle geliyor. Ki o zaman ki, kimse ekmek bulmazdı. O köye bi tahsildar... Eskiden tahsildarlar vardı. Bi tahsildar, bi jandırma, bi başçavuş veyahut da ünlü adamlar o köye geldigi zaman, diyecağdı ki, yani biz misafiri ala-

mıyoruz, misafir işte orasıdır. O eve gedip... Misafir evi orasıdır. O zaman abi, biz öle zengindik, durumumuz çok güzeldi. Bu kalkti...

NECMI: ***Çıktıktan sonra neydi, İstanbul'a mı geldi?***

CEMŞID: Hayır. Şimdi bu kalkıp da, daha abim beni geriye götürdü de onun için öyle konuştum. Bu kalktı ki, babama diyo ki, sen bin lira ver, ben sana on iki dönümlük yer vereceğim. Tarla olarak bu sizin olsun, diyo. Benim babam da saf, bakıyo. Yirmi tane kömüş satar, hâlâ o parayı bitiremiyo. Bakıyor muhtar, köyün bilmem neysi bunları şahit yapıyor. O zaman, bu tapuyu vermiyor, senedi veriyor. Babam da bakıyor. Babam adamı çok seviyor. Benim babam otuz beş yaşında, anam da on beş yaşında evlenmiştir. Onun için, kalkmış parayı buraya vermiş bizler böyle ufakken. Bu geberince, oğulları kalktı dedi, tarla bizim tarlamızdır, biz vermiyoruz. Ben de dedim ki, tarlamın yerine ya sizin avradınızı ben alacam ya da siz bizimkini alacaksınız. Yoksa bu tarla... Ölüm bizi temizleyecek, kan temizleyecek, dedim. Tamam mı? Bizim aşirette biz bi sefer... Bunlara aşiret dolaysıyla bi haber gönderdi. Dedim... Baba muvaffak edince, bunlar işi karıştırdılar. Biz yetim kaldık ya. Baktılar, elimizden aldılar. Her neyse; ben de, ana, dedim... Ben çok eli açık bi kişiyim, ben çok mal mülk kaybettim. Evet. Ben, öyle yerdeki bi insan değildim. Ben bu yaşıma geldim, hiç kimseye ben elimi açmadım. Ben hep emegimin teriyle... Gezdim, dolaştım, çalıştım, götürdüm, getirdim... Düşmeyen kalkmayan bir Allah var. Kalktık. Ondan sonra abi, ben kalktım askere gettim. İki sene askerlik yaptım; beş kuruş param yoktu. Yerdeki izmaritleri içiyodum. İki sene ben çöpteki sigaraları içtim. O kadar ki bi zor duruma geldim. Malımız mülkümüz hep o tarafa bu tarafa gitti. Kömüşler öldü, davarlar öldü. Böyle her taraf dağıldı. Abimiz vefat etti, yeğenimiz vefat etti. Yani, bi senede beş tane cenaze verdim toprağa. Baktım abi, isyan yaptım. Memlekete baktım ki, onlar da benim gözümün önünde tarlamı ekiyolar. E, ben de böyle gidince... Çünkü, ben yirmi sene o tarlayı ekmişim. Onlar bi aşiret oldugu için, ben de bi tek hane olduğum için yani... Onların gözü beni kesiyodu, tamam mı? Ben de bıraktım, memleketi terk ettim. Geldim, Süleymaniye'de bi simitçi fırınında ben çalıştım.

NECMI: ***Doğrudan İstanbul'a mı geldin?***

CEMŞID: Direk İstanbul'a geldim. Heçbi yere getmeden, ben direkmen buraya geldim.

NECMI: ***Evli miydin o zaman?***

CEMŞID: Hayır, bekârdım. Geldim; üç-beş kuruş para burda yaptım, Küçükpazar'da.

NECMI: *Nerde?*

CEMŞID: Simitçi Pazarı'nda. Küçükpazar'da ben, beş-on sene çalıştım gardaş. Çalışırken gettim işte, Diyarbakır'dan hanımi aldım. Heç köye getmedim.

NECMI: *Hanımı nasıl buldun Diyarbakır'dan?*

CEMŞID: Diyarbakır'da bi tarihte ben cezaevinde yatıyodum. Seksenlerde. Orda işte, akrabalar varken, Allah da etmişti demek ki, birbirimize denk geldik. Rahmetli bi abim vardı, çok ünlü bir adamdı.

NECMI: *Tanımıyodun değil mi? Yenge hanımı hiç tanımıyodun?*

CEMŞID: Yok yok. Rahmetli bi abim vardı, Doğu'da elli bin tane aşirete yani ferman okuyodu. Yani hiç... Çok ünlü bi adamdı abi. Adam vefat etti kalp krizinden. O gedince zaten, ben öldüğünde tamamıyla dağıldım, ben çöktüm yani. Ondan sonra buraya geldim. Yani, çok o köyde bunalıma girmiştim. Eski aşiretimin içine de gidemedim. Gidemedim yani... Daha doğrusu, beni çağırdilar, ben gidemedim. Bıraktım yani. Çünkü Dogu'nun insanlari... Evet, biz Kürdüz; ama bizim Kürtler hayatta birbirlerini istemezler. İstemezler. Ben Kürdüm, benim sülalem Kürt oğlu Kürttür. Fakat bizim Kürtler, benim üç-beş kuruşum olsa... Vallahi, benim komşum beni öldürecek ki, o parami nası dağıtacah... Ya beni cezaevine koyacak ya o paramı devlete verecek. Bunu da bilmiş ol[1] Ben otuz senedir Türklerin içindeyim, vallahi bi Allah'ın kulundan zarar görmedim. Kâr gördüm, zarar görmedim. Ama Kürtlerin içinde vallahi billahi zarar gördüm. Geçen gün Kürtler benim ögümü kesti, vallahi beni öldürecehtiler. Sonra dedim ki, benim başıma musallat olmayın, benim üç çocugum var, hepiniz kurşuna dizecem, dedim. Otuz-kırk kişi... Hep Kürtler.

NECMI: *Niye kestiler?*

CEMŞID: Abi, yolda giderken adam içmiş, bilmem ne olmiş, esrar, eroin içmiş... Ondan sonra kalkıp da milletin önüni kesiyo, milleti öldürüyo. Yani, yine bu pislik bizden çıkıyo.

NECMI: *Şimdi, İstanbul'a geldin; nerde kaldın, n'aptın?.. İstanbul'a indin; n'oldu?*

CEMŞID: Küçükpazar'da kaldım abi. On sene simitçi fırınında çalıştım. Ondan sonra...

NECMI: *Nerde yattın?*

CEMŞID: Süleymaniye'de, Eminönü-Küçükpazar abi.

NECMI: *Nerde yatıp kalktın?*

CEMŞID: Orda, fırında. Ben on sen fırında kalktım yattım. Yani, saat gecenin üçünde kalkmışım, saat beşte paydos etmişim. Her Allah'ın günü...

On sene, ara vermeden. Ondan sonra, gettim evlendim. Geldim, Süleymaniye'de oturdum müftülüğün altında, orda oturdum, üç-beş sene bizim patronun evinde oturdum. Evimiz çöktü, üç-beş sene sonra bizim hep evimiz çöktü. Bizim bi komşu vardi -eski ahşap evdi, su bırakti. Valla, kendimizi zorlan evin dışına attık. Evin dışına atarken, evimiz hep çökti. Eşyalarımız, heçbi şey kalmadı. Tekrardan Süleymaniye'ye gittim. Bazı arkadaşlar, durumumuz iyi değil diye bi şeyler yaptılar. Valla, o zaman da devlet benim üstüme geldiler. Hiç böyle, bana bi çadır vermediler. Çoluk çocuğumla, bebelerle beraber sokakta kaldım. Kimse bize sahip çıkmadi, biz böyle sokakta kaldık. Gettik; aha böyle bir yere girdim. Kendimize, artık ordan burdan bi yer bulduk. Bi kadın götürdü yanında, tamam mı? Yanına kadın... Üç odalı bi yeri vardi, bizi de götürdi, bi odasını bize verdi. Böyle iç içe... O kadınla on sene kaldık. Yani, çoluk çocugumuzla beraber... Onun da kocası yoktu, üç-beş tane çocugu vardı. Hep böyle iç içe, altı-yedi sene biz öyle yaşadıh. Ondan sonra, sordum vakıf yere... Benim param yoktu bi yer almak için. Sordum geldim; işte, burası vakıfın yeridir.

NECMI: ***Ne vakfının yeri burası?***

CEMŞID: Burası vakıfın yeridir abi. Şimdi ben... Burayı ben ihaleyle aldım. Üç-beş kuruş yapmıştım.

NECMI: ***Ne kadar para verdin?***

CEMŞID: Valla, o zaman baya bi param gitti. Keşke vermeseydim. Bizim kafamız çalışmadığı için... Bilseydim abi, ben hayatta buraya girmezdim. Buraya ben girdim. O zamanki yani, parası... Ben bilmiyodum o paraların nası oldugunu. Dünya kadar da para verdim. Ondan sonra, buraya girdim. Benim işim abi, ters getti, çok işim ters getti. Yani, ne işim oldu iki-üç sene... Babam burda öldü... Yani, bu evde ben bi hayır görmedim. Ben bu evde bittim, temizlendim.

NECMI: ***Nerelerde çalıştın?***

CEMŞID: Abi, hep simitçide çalıştım. Ben Adapazarı'nda çalıştım.

NECMI: ***N'aptın orda?***

CEMŞID: O da ayni meslek. Ondan sonra, börekçide çalıştım ağbi. Ondan sonra, eskicilige... En son, Mahmutpaşa'da simit sattım, camakânda. Yani, temizciligi bırakıp simit sattım. Onu da, belediye bizim elimizden aldı. Belediye alınca... Çok güzel para kazanıyodum, zaten çoluk çocugumu ben onla kurdum. Ondan sonra kalktım... Dolayısiyle, belediye aldı bizim elimizden...

NECMI: ***Belediye niye aldı?***

CEMŞID: Belediye... Vallahi, aldı işte... Kendi adamlarına verdi. Kendi adamlari varken bizi siktir etti.

NECMI: *Ne zaman oldu bu?*

CEMŞID: Bu, aşağı yokarı... Halen de o dönem benim işgaliyem vardı. Hâlâ da yani, oranın işgaliyesi bende vardır yani. Bu, aşağı yokarı yedi-sekiz sene oluyor. Daha fazla, daha fazla! Böyle kalktiler, benim elimden alırken, tamamiyle beni sokaga attılar. Yani, işimi öldürdiler. Ondan sonra, ben kalktım... Şimdi evlerde, ne yapam, ne düşünüyem yani... Eskiden, işleri ben çok güzel yapıyodum yani. Yani, her şeyi yapıyodum. Sade bu hamur üzeri değil, her şeyi yapıyodum. Kalktım, eskicilige başladım. Eski eşya... Evlerde masa, sandalye, mandalye, her neyse alıp sattım.

NECMI: *El arabasıyla mı?*

CEMŞID: El arabasıyla. El arabasıyla işte... Geliyo, birisi diyo, bu eşya var; alıyoruz getiriyoruz, üç-beş kuruş kazanıyoruz, çolugumuzu çocugumuzu geçindiriyoruz. Ondan sonra, bana abi bi hastalık geldi.

NECMI: *Ne hastalık?*

CEMŞID: Hastalığı nasıl geldi? Ben çok çalıştım. Hastalıgın ne oldugunu ben bilmezdim. Ben bu Istanbul'a geldim. Istanbul abi... Havası mı artık, her neyse... Yani, bu beş senedir, gece ben dört sefer hastaneye gidiyodum. Nefesim daraliyo. Yani, buraya geleli, aslında beş-altı senedir hiç... Böyle desen, şuni al, buraya kadar alamıyorum. Çünki, şu masayı alırsam, nefesim tıkanıyo. Yani, daha da yapamıyorum. Onun için de bebelerimin, kalkıp da vallahi... Yani mecbur, ben burda kalınca, ağır iş yapmayınca... Tabi, şimdiye kadar, on beş senedir ben burda büyüttüm çoluk çocugumu. Hiç kimseye çoluk çocugum, babama bile elini açtırdılar. Ama şu anda abi, ben hastalandıgım için, benim bebem selpak satıyolar. Ondan sonra, selpak satınca yani, bizim bu arkadaşlar, Çocuk Koruma Merkezi'nde bize bi yardımcı oldular sağ olsunlar. Bize bi yardım ettiler. Ondan sonra, herhalde, çoluk çocugumuzu sokakta görünce onu da kestiler.

NECMI: *Sen şimdi çalışamıyosun?*

CEMŞID: Yok yok. Ben iş yapmayınca, bebeler mecburen... Bizde beş tane çocuk var. Anam var doksan yaşında.

NECMI: *Anan da burda mı?*

CEMŞID: O da burda. Anam var doksan yaşında. Kız kardeşim var otuz-kırk yaşında. Astım-bronşit var; o da ölüyor, boğuluyor. Anlatabildim mi? Ben gine öyle. Bi sağlam olan hanım var. Hanım da akciğerden ameliyat oldu, o da bitti. Ha valla, bebeler kaldı, mecbur sokaklara yolluyoruz. Yani, mecbur sokaga yolluyoruz. Yani, kalkıp da soygunculuk yapmadan, bi adami gasp etmeden... Ben adam da öldürürüm yani çoluk ço-

cuğumun hayatı için. Hiç aldetmem, göz yaşına bakmam. Yani, tuttuğum yerde götürürüm. Yani, bende yalan dolan yok. Ben de oni yapmadığımız için.... Biz heysiyetli adamız, biz namusli adamız... Biz namus için elli bin kişiyi öldürürüz, idama da gideriz. Anlatabildim mi? Hele ben bu yaşıma geldim, benim hanım burdan buraya çıkmamıştır. Bizde yok o kural. Yani, gidip de, bak adamın evini temizleyip de... Hiç bizim kuralımızda yazmaz.

NECMI: ***Hanımı temizliğe göndermem, diyorsun?***

CEMŞID: Hayır hayır. Yapmıyoruz. Biz bu işe çok düşkünüz, namus meselesine. Ben zaten her şeyi onun için bırakıp çıktım.

NECMI: ***Şimdi nası geçiniyosunuz?***

CEMŞID: Valla, şu anda baya bi borcum var. Kalkıp da yani... Ben dilenciligi sevmam, ben hayatta dilenciligi sevmem ağbi. Ben yardım yapmayı da sevmem. Çünki, yardım ölüye yapılır, hayır ölüye yapılır. Yani, ben hayatımda ne yapıştırdım kendime ne de kimseye el açtırdım. Ama ben şimdi düşünce, mecbur bebeleri sokaklara gönderiyoruz. Onu da vallahi bırakmıyorlar kardeşim[1] Kardeşim, Kur'an-ı Kerim, biz ortalıkta kalmışız, isyan yapıyoruz. Allah'a karşı isyan yapıyoruz. Yani... Hiç artık, ne ekmek var, ne bi şey var... Biz dokuz on kişiyiz. Günde birer ekmek olsa, kuru ekmek... Yani, biz heçbi şey yemiyoruz.

NECMI: ***Eve kaç para giriyo şimdi? Var mı giren para?***

CEMŞID: Para mara gelmiyor. Yirmi günde eğer, ben bi milyonluk, iki milyonluk, üç milyonluk bi iş yaptım yaptım, yapmadım günahım bana olsun. Aha, buraya kadar borca girmişiz. Yani, umut yok. Umut Allah'ta ama ben kestim. Çünki, Allah benim düşmanım olmasa, bana bi yol gösterecek. Yok, bi yol yok.

NECMI: ***Hem Allah'a isyan ediyosun, hem diyosun umut Allah'ta...***

CEMŞID: Her taraf kurudu abi, ben ortalıkta kaldım. Hiç. Heçbi işim... Denizin üstüne gidem, deniz kuruyo. Ortalıkta kaldım. Bebemi de bırakmıyler ki selpak satsınlar. Valla aç kaldık. Yani, heçbi şey de bi yerden alamıyoruz. Vallahim billahim perişan kalmışız. Bu on nüfus... Yani, tamamıyla biz ortalıkta kalmışız.

NECMI: ***Peki n'oldu, niye bu hale düştünüz? Senin yüzünden mi, memleket mi böyle?..***

CEMŞID: Valla, ben hastalandım. Memleket de zaten... Olan vardır, olmayan benim gibi sokaklarda çok pek çok insanlar vardır.

NECMI: ***Niye öyle oluyo? Niye birinin var da senin yok? Senin niye yok?***

CEMŞID: Valla abi... E abi, biz de, biz de el gibi çalıştık. Ama biz namusumuzun teriyle çalıştıgımız için, helal çalıştıgımız için... Yani, kimseyi

ütmedih, vurmadıh, elin malını gasp etmedih, yani haybeden bi telefonla milyarları götürmedik... Bi milyon-iki milyona çalışmışız, yirmi nüfusu beslemişiz. E tabi, bi şi köşe attıgımız olmaz. Yani, helaldan insan çalıştıgı zaman heçbi yere varamaz. Ama çaldın çırptın, faizcilik yaptın, yani herkesi kandırdın, dolandırdın... Devletin parasını yersen zengin olursun, yoksa... Devlet de şimdi bize karşı çıkıyo. Adam diyo ki, git resmen adam öldür. Yani, bu devlet şu anda bize böyle diyor. "Git adam öldür, çoluk çocugun hepsi sokakta kalsın, sen de git içerde kal". (...) Bak, milyonlarca milyarlarca devletin parasını... İki kişi, yetmiş milyonun kanına giriyor. Bu paraları hep çalıyosunuz çırpıyosunuz, ondan sonra, benim bebem emeginin teriyle çalışırken..... E kardeşim, ben şimdi... Sen bana söyle, ben derdimi anlatayım. Benim derdim bitmez...

NECMI: ***Peki, zengin nası zengin oluyo?***

CEMŞID: Zengin devletin parasını çalıyo, vergi vermiyo... Yani, nerdeyse onu hep devletin sırtından çıkarmaya bakıyo. Bizim gibi garibanlar da bunların vergisini, suyunu, elektrigini, her şeyini veriyoruz. Sokakta dilencilik yapıyoruz, biz bunların ögünde yatırıyoruz... Bu zengin olan da, bütün insanların, yetmiş milyonun parasını alıp götürüyor. Fakirler de bunları iade ediyorlar devlete. Anlatabildim mi? Yani bu... Zenginlik fakirlik budur.

NECMI: ***Zengin kimseyi tanıdın mı? Yani, gördün mü, nerde karşılaştın?***

CEMŞID: Valla zengin, her tarafta zengin. Herkes de zengin... Zengin olan zengindir. Zaten biz bu dünyada geziyoruz...

NECMI: ***Ne hissediyosun? Adamı gördün...***

CEMŞID: Vallahi, ben bi şey hissetmiyorum ama bazi sinirim de gelince, ben diyorum ki, kardeşim benim on nüfusum var, ben yerdeyim. Ben de bir gün bi savaş çıkınca, bu zenginin malına el koyacağım. Bak, gerçekten söylüyorum. Yani, bende yalan dolan yok. Ben de diyorum ki, eğer bi savaş olursa, ilk önce zengini öldüreceğim, malını alacağım. Çünkü o, o kadar yaşadı, bundan sonra benim bebelerim yaşasın. Yani, ben buni... Şu anda ben istiyorum ki, bi iç savaş kopsun. Zaten biz ölmüşüz, fakir adam ölmüşüz. Biz de, zenginin elinden abi, almamız lazım. Çünki, biz evimizde ekmek bulmuyoruz. Adamın bi köpegi trilyonları harcıyor, bi köpegi evlendiriyor, trilyonları harcıyor... Bi pasta yapmış, bi düğün yapmış iki tane köpege Samsunlu bi adam. İş adamı. İki tane köpek evlendiriyor. Yani, en azından bi trilyon para iki tane köpege harcamış. Yani, eğer bu insan insan olsa, devlet devlet olsa, basım basın olsa, diyecek ki, kardeşim, yani bu kadar adamın bebesi sokakta ölüyor, adamın bebesi hastahanede ölüyor... Devlet adamı öldürüyor. Ben hiç zannetmem ki, PKK bi Allah'ın kulunu, bi adamı öldürdüyse. Ben yirmi senedir o memleket-

teyim, niye PKK gelip de bir gün beni öldürmedi? Demek ki öldürülmeleri hak ediyorlar.

NECMI: *Cezaevinde n'oldu da yattın? Siyasi dava mıydı?*

CEMŞID: Hayır. O zaman, zaten tabi ki PKK olayları yokti. Sağ-sol davasi vardi; Ecevitçi, Türkeşçi... Hasan Heybetli benim yanımda yatıyodi, bu İstanbul'un kabadayısı.

NECMI: *Sen ne zaman girdin cezaevine?*

CEMŞID: Ben... Seksenlerdeki isyanları biz yaptık, cezaevi isyanını. Aynı ben, o isyanın içinde vardım. Hasan Heybetli de bizim yanımızdaydı. Hasan Heybetli'yi hatta kimse koğuşa sokmiyidi, ben soktum. Yani, benim orda rahmetli abim de cezaevindeydi. O Muş'taydı, ben Erzurum'daydım. Onun için yani... Abi şimdi, biz o taraflara giderseh... En iyisi...

NECMI: *Eyvallah. Şimdi ne düşünüyosun? Umut nedir?*

CEMŞID: Valla, hiç umut yok. Umut Allah'tan kesilmiş. Yok, umut yok. Umut yok! Koskoca trilyon, trilyarları, dolar götürüyo (...). Valla, Kuran-ı Kerim, PKK'ya katılacam ben. Yani, bugün katılmazsam... Yani, bebelerimi köye götürüp katılacağım. Yani bu... Oğlumu da götürecağım, hepimiz savaşacağız. Yani, artık buramıza gelmiş; umut yok, geçit yok... Yani, bu adam bi gün bana yardım etsin, öbürü getirsin bana bi şey versin, böyle yürüyemez. Bana iş versin, bana bi dezgâh versin, benin oğlum çalışsın, ben çalışayım... Bu yaşına getirdim, kalksın o da beni beslesin, bana bi yer versin. Benden işgaliye kessin, bana bi yer versin. Kalkıp da insan gibi çalışalım, insan gibi ekmegimizi kazanalım. Yani, gidip de ben kimden yardım bekliyeyim. Yani, elin hayrıyla, ağbi bu iş heçbi yere varamaz.

NECMI: *Yardım eden var mı peki arkadaşların haricinde?*

CEMŞID: Ya, arkadaş...

NECMI: *Başka yardım eden?*

CEMŞID'IN KARISI: Bi bayan vardı, Fatma Hanım. Gıda yardımı ediyolardı.

CEMŞID: Allah razı olsun... Vallahi, ben bunalıma girmişim. Abi, zaten sen hanki taşı kaldırsan, bin bir derdimiz çıkıyor. Vallahi, artık umut mumut Allah'ta... Devlet de zaten... Devlet haindir. Yani şimdi, devlet bana desin ki, kardeşim, senin yerin bu yerde yok... Beni alsın, ben vallahi İsviçre'ye gidecem. Bebelerimi de alacam seve seve. Hayatta da bu Türkiye'yi ben tanımam yani. Bi insan olarak, ben bu Türkiye'yi tanımam. Çünkü abi, pavyonda şarapların üstünde oynuyolar; milyonları, trilyonları harcıyorlar, çöpe atıyolar... Ya, bi fakirlere... Zenginlik böyledir. Adam gidiyo, bi tane türkü söylüyo, trilyonları götürüyo. E kardeşim, böyle geri zekâlı bi ülke varsa, hırhız ülke varsa, böyle kimin gücü kimi keserse,

böyle bi şi varsa... Fakirler çalışacak, zenginler yiyecek abi. Olay budur yani. Adam trilyonlarca ekmek çöpe atıyor. Ben gelsem desem, abi bana bi ekmek ver, siktir eder; diyecek, git çalış. Ama git bi İstanbul çöpünü karıştır, günlük trilyonları aşıyor. E yani, şimdi artık daha... Valla, biz zengini de biliyoruz, fakiri de biliyoruz, agasını da da biliyoruz, begi de biliyoruz... Bende yedi dil vardır abi. Bende İngilizce vardır, bende Fransızca vardır, bende Kürtçe vardır. Ben öyle cahil bir insan değilim. Yani, bilmedigimiz şeyler degil. Ben Türkiye'nin yetmiş yedi vilayeti insanıyla oturdum. Yani, bizim bilmedigimiz yerler yoktur. Zengini de biliriz, fakiri de biliriz, umitsizi de biliriz... Her şeyi biliriz.

NECMI: ***Zengin ne yapıyo fakire? Mesela, eşya topladım, diyosun; karşılaşmışındır. Böyle başından geçen bir olay var mı?***

CEMŞID: Valla abi, tamam, güzel söylüyorsun... Heçbi zengin, ne bana şey veriyo, ne bana bi merhaba diyor... Yani, ne benden bi alışveriş yapıyor... Benle de benden utanıyor, beni siktir ediyor. Bi daha hiç gölgesinden geçemem. O adam zengindir. Ne işi bana düşer? Yani, eşyasını verse bana vermez, çöpe atacak. Yani, ekmek yememem için o çöpe atar. O yani, gelip de benim paramı, benim beş-on milyonumu ne yapacak? Ne yapacak? Onun, bi kere evindeki bi süs köpegi vardır; her gün yüz milyon onun, sade bi köpegin yiyeceğidir.

NECMI: ***Umut Allah'ta, diyosun. Allahtan bi umudun var mı?***

CEMŞID: Valla, Allah'tan umut yok. Kalmadı. Yani, Allah'tan nasıl umudum kesiliyor? Kardeşim, sen şimdi devletsin. Bir fakire, bi insana, herkese... Yani, sade bana değil. Yani, durumu düşük olan, parişan olana yol göstereceksin ki... Ya iş veraceksin, bi yer veraceksin... Ben Allah'a gurban olayım. Aha, ben burda oturup da çalışmayayım, Allah yokardan getirsin de benim ağzıma koysun... Var mı öyle bi dava? E çalışacam, çabalıcam ki sen... Benim rızkımı sen kesiyosun, Allah kesmiyor. Zengin adam kesiyor. Devlet kesiyor kardeşim! (...) Kardeşim, vallahi ben buraya iki aydır ev kirası ödememişim. İki ay, vallahi iki ay üst üste geldi, ben hâlâ ödememişim kardeşim. E, yarın burası beni dışarı attigi zaman, ben Kürdüm, kimse beni evine sokmaz. Kürt olduğum halden, beni insan evladı sayamazlar. Beni eve sokmazlar, kendi aralarına. Diyacak ki, bunlar Kürt'tür, adam vururlar, adam öldürürler, bunlar pistirler, aç kalmışlar... E, kim bize yer verecek? Vallahi sokakta kalırım...

NECMI: ***Türklerle aran nasıl? Ben kötülüğünü görmedim, dedin.***

CEMŞID: Valla, iyi insanlar da var... Valla, ben kötüsüne denk gelmedim.

CEMŞID'IN KARISI: Kürtlerden Türkler daha iyiler. Yani, gerçekten öyle.

CEMŞID: Ben Türklerin kötüsünü görmedim... Yani, herkesten iyilik gördüm.

CEMŞİD'İN KARISI: Köyümüzde Kürtler vardı; anlaşamadı köyde, o yüzden buralara geldi.

CEMŞİD: Tabi ki, sen dersin niye. Benim işim onlara düşmüyor. Bir yerde de oturdugumuz zaman, adam zaten medeniyetli adamdır, güzel konuşur... Yani, söz dalaşı etmez yani. Yani, ben onlardan heçbi zarar görmedim.

NECMI: ***Peki, kim yönetecek de bu memleket düzelecek?***

CEMŞİD: Valla memleket... Şu andaki... Hele bilhassa Ecevit, Demirel, Mesut Yılmaz, Bahçeli Mahçeli... Bu iş tamamiyle temizlenecek abi. Yani, bu Ecevit yerde yürümüyor, oraya zıp gibi yapışmış. Böyle tamamıyla kalkacak. Atatürk gibi bi adam gelecek, bunların hepsinin kafasını kesecek. Başka çaresi yok! Bi tane Atatürk gibi bi adam kalkacak, Erbakan'dan tut, öbürüne kadar sülalecc bunları kesecek ki bu devlet devlet olsun, bu memleket yürüsün. Hırkızlık bak... Bu memlekette... Hırkızlık olsa, rüşvet olayı olsa, polis diyosun, çalışıyosun, polisin maaşını veriyosun; polis gidiyo, orda bütün Arapları topluyo, dolarları koyuyo cebine. Adam geliyo... Pasta yapmış, ben evimde seyrediyorum. Pasta yapmış bi zenciye, doğum günüdür. Polisler arasında para toplamış da bu zenciye bi doğum pastası yapmışlar. Herkesler... Yüz dolar, yüz dolar toplamışlar, koymuşlar cebine... Mahsustan kameranın önüne geçiyor. "Ben şuyum, ben buyum..." Yazmaz o! Benim güvencim bu devlete kalmadı. Yaz onu oraya!

NECMI: ***Peki, fakirin halinden kim anlar?***

CEMŞİD: Fakirin halından fakir anlıyor. Şimdi, fakirin halinden zengin adam ne anlıyor? Zaten anlasa, o kitapsızlığı yapmaz, zalimlik zulümlük yapmaz.

NECMI: ***Peki, burda akraban var mı?***

CEMŞİD: Akraba yok. Benim bi Allah'tan başka hiç...

NECMI: ***Aşiretten, başka hiç kimse yok mu?***

CEMŞİD: Yav, aşiret olmuş... Tanımam! Ben hayatta aşiret tanımam. Ben aşireti sevmem. Aşiret diyince, Allah benim aklıma geliyor. Bu işler bana ters düşüyor. Tanımam aşiret. Ben insanoğlu, hepimiz insanoğluyuz. Eyi insan eyidir, kötü insan da kötüdür. Bu aşiretmiş, bu şeymiş... Yani şimdi, bi Avrupa ülkelerine gettigin zaman, aşiret olacak olayı yok. Aşiret olayı sadece bu devletin... Zaten devlet bu aşireti şey ediyor, tamam mı? Yani, ilk önce gidiyor, aşiretin bi aga reisini getiriyor. Oy almak için bunlar gelecek, milleti çırpacak. Onlan aga, birlikte bütün paraları yiyolar.

NECMI: ***Peki, çocuklar okula gidiyor?***

CEMŞİD: Valla, okula gidiyolar.

NECMI: ***Bunlar n'olacak?***

CEMŞID: Valla, bunlar da şimdi kardeşim... Bunlar da, yani bu Allah'ın sayesinde, şimdi bu adamın sayesinde okuyolar. Yani, benim sayemde değil. Ben ne bi kitap alırım, ne bi kalem alabilirim...

NECMI: ***Seni geçtik de, çocuklar için var mı bir umudun?***

CEMŞID: Valla, umut mumut... Heçbi umudumuz yok; ama biz de diyoruz ki, çocuklar okul okusunlar. Başarılıdır çocuk. Yani, ben istiyorum ki, benim gibi cahil... Ben zaten kafamı vuruyorum. Bunlar bizim gibi olmasınlar...

NECMI: ***Nasıl olsunlar?***

CEMŞID: Yani, onlar olsunlar, insana faydasi olsun. Yani, insanı böle çırpmasin. Yani, hainlik yapmasınlar. Dürüst olarak herkese yardımcı olsunlar. Ben böyle istiyorum, ben böyle evlat istiyorum.

NECMI: ***Zengin olsunlar der misin?***

CEMŞID: Ben zenginligi de istemem.

CEMŞID'IN KARISI: Zengin olsa daha iyi olur.

CEMŞID: Hayır, istemem! Ben normal bi hayat istiyorum. Öyle zenginlik menginlik de Allah bana vermesin. Ben ne kadar zengin olsam, o kadar fakiri ezeceğim. Allah bana vermesin. Yani, kendimi geçinicek kadar... Başka istemiyorum! Onu da bulamıyoz ya, elimizden bi şey gelmiyo, mecbur öyle diyoruz. Onu da bulamıyoz ya... Yani, hakkaten ben fazla mal istemiyorum. Fazla mal haramdır. Çünki, benim gibi binlerce insan var, Allah onlara versin. Yani, herkesin bi idare ettiği kadar... Biz öyle istiyoruz. Bi zenginin kalkıp da bi trilyon doları vardır. E kardeşim, adam da var, ekmek bulmuyor. Yani, şimdi akıl var, mantık var. İnsanın akılı durur. Bir sürü, üç-beş bin doları var; bu numaraları alt üst ediyolar, doları kaldırıyorlar iki bine, parayı bozduruyolar, öyle çekiyolar. Hepsi hırkız! Yaz oraya, hepsini yaz! Güvencem... Bi vatandaş olarak, bu devlete güvencem hiç yok. Ne polise vardır, ne memuruna vardır, ne şeyine vardır... Heç yok! Devlet adamına heçbi güvencem yok.

NECMI: ***Etraftaki konuyla komşuyla ilişkiniz var mı?***

CEMŞID: E abi, burası köy değil ki bi ilişkin olsun. Heçbi ilişkimiz yoktur. Yani, burası köy olsa, diyecaksın ki... Valla kardeşim, çok afedersin, burda kerhanede çalışıyor, bizim bitişigimizde... Zaten ben durumum olsa, burda durmam. Vallahi bak, bizim bitişigimizde kerhane, affedersin, çalışıyor. Polis orda, geliyor, parayı alıyor, geliyor. Öyle serbest serbest... Yani, şeyim olsa, bi saniye ben burda durmam, bu sokakta. Umut da olmadığı için... Duruyoruz abi! Yani, umut olsa, bebelerimi almışım, köyüme getmişim, iki ay bi tatil etmiştim. Biz köyümüze gidemiyoruz. Köyü-

müze gidemiyoruz! Yani, şimdi gidersak, şu bebeleri götürsek, şu bebeler iki ay orda bi hava alsalar, geri dönseler... Daha iyi olmaz mı? Hakkımız yok midir? Biz de insan evladı degil miyiz? Yani, bu dünya, hepsi zenginin dünyası mıdır abi? Bu dünya zenginin dünyası olması lazım. Biz de insan evladıyız; o da dokuz buçuk aylık, biz de dokuz buçuk aylık... Yani, ben hiç sanmıyorum ki, namuslu, eşrefli olarak, alnının teriyle o makamlara bi Allah'ın kulu gelmemiştir. Senin benim hakkımı yiyip de o seviyeye gelmiştir. Ben böyle inanıyorum. Ya rüşvet almıştır, ya bi dolandırıcılık yapmıştır, ya... Yani, mutlaka o bi yerde hevadan kazanmıştır yani, fakir fukaranın sırtıyla kazanmıştır. Valla abi, ben böyle diyorum. Ben daha ne diyeyim abi be?

NECMI: ***Yok yok, epey bi şey söyledin.***

CEMŞID: Yani, biz cahil insan değiliz. Biz dünyanın nasıl olduğunu biliriz de, yalnız bize ne bakan var, ne bize fırsat veren var. Yani, biz hangi kapıya gidersek o kapı... Üstümüze abi, kitlerler yüzümüze... Onun için, bi memlekette insan hakları olmadığı takdirde, o memleketten bi şey beklemeyiz abi. Bi kere, insan hakları yoktur. İnsan hakkı yoktur. Zaten, insan hakkı olsa... Devlet bilmez mi ki... O anki sayımı yapıyor, oyları alıyor... Bilmez mi ki kimin durumunun düşük oldugunu, kimin şey oldugunu?.. Abi, şimdi herkes kendi çıkarını bakıyo. Bak, Ecevit diyo ki ben inmiyorum, öbürü diyo ki ben inmiyorum... Niye? Demek ki bunlar daha fazla yükleyecekler.

NECMI: ***Televizyon seyrediyosun?***

CEMŞID: Evet.

NECMI: ***Ne bileyim, orda...***

CEMŞID: Hiç kaçırmam haberleri.

NECMI: ***Televoleler var, mankenler var, asgarî ücretle geçinilir mi diye yarışma düzenliyolar... Ne diyosun?***

CEMŞID: E abi, ben zaten sana ne dedim? Asgarî ücretli bi adam var ki, on nüfusi vardır, kirası kaç paradır... Zaten bi dolar çıkmış... Yüz elli milyona adam aylık olarak çalışır. Yüz yirmi milyona, yüz otuz milyona... Abi, zaten bu çok adaletsizlikdir. Zaten eğer biz televoleye mele-voleye bakarsak abi, biz kafayı uçuracaz, sokağa çıkacağız, adam öldüreceğiz. Yani, ben bunların yüzünü görmek istemiyorum. Yani, biz bu adamları görünce, o televole mele-vole... Valla, biz bunları görünce kafayı yiyecez, adam öldürecağız. Yani, biz bunları görmek istemiyoruz. Yani, fakir nerdeyse... Biz birbirimize acıyoruz. Yani, zengini hayatta görmek istemiyorum. Yani, başka yapacak halimizde bi şey yok. O televolelerde neler oluyor? Dolarla şapka yapılıyor, neler yapıyor... Allah bunları bi

kul olarak kabul etmişse, zaten bizde mesele yok. Biz kimiz? Evet. Bu dolarlarlan yağmur gibi... Erbakan da gidiyor, bi sünnet yapıyor... Çuvallarlan dolarlar böyle... Kimin kızı evleniyor, çuvallarlan dolar savuruyor. Biz bunları görünce, dağın başına kesin çıkmamız lazım. Polistir, emniyettir, savcıdır, bu hâkimdir, savcıdır... Ben PKK'liyim yahu, çıkacam dağa! Yani, bizim ismimiz çıkmış. Bana ekmek verecek ki benim dağa çıkmamam için... Ya, bu Kürt-Türk niye? Bunu abi, devlet çıkardı. Açlığından, tamam mi? Adamı götürüyor... Bak, adam trilyonları dolar gösteriyor, serbesttir. Adam, bi tepsi baklava, bi kilo baklava cani çekmişse, almişse, sekiz ay-dokuz ay buna ceza veriyor. Bu hangi adalette vardır? Hangi Allah'ın kitabında vardır bu yav? Bunların kitabı mitabı diye bi şey yok. Bunlar... Ben, 'Ermeni' de diyemiyorum bunlara... Ermenilere çok saygım vardır, çok güzel insanlardır. Bunlar daha başka bi ırk. Bunlarınki insanlık değil. Yani, acıma duygusu bu insanlardan beklemem. Dünyanın sonu gelmiştir abi. Yani, acıma duygusu yok, yani fakir ölmüş sokakta... Zengin eğlenceye gidiyor. Artık dünyanın sonu gelmiştir. Bunları biz kabullenmiyoruz.

NECMI: ***Nasıl tedavi oluyosunuz? Var mı sigorta filan?***

CEMŞID: Valla tedavi... İki tüple yaşıyorum.

NECMI: ***Yeşil kart mı var?***

CEMŞID: Bi yeşil kartım var. Yani, ilaçları da... Bi tüp kullanıyorum kırk milyona... Para mara yok! Senin gibi bi dostun sigortasına yazdık getirdik. Getirmediysek boğulur gider. Bi hayırseverin sigortasına yazarsam... O da verirse verir, vermezse... Yapacak bi şeyimiz yoktur, tamam mı? Yapacak heçbi şeyimiz yoktur abi. İşe gidiyorum, iş yok. Yani, ben evimde oturup yardım almak değil, ben iş istiyorum. Geziyorum, iş yok. Ne yapacam abi ben? Bebem gidiyor, boya yapıyor, bebemi alıp götürüyolar bilmem nereye... Çocuk selpak satıyor, yine öyle. Birisi su satıyor, polis götürüyor, nezarete koyuyor. Yahu, bu hükümetin Allah'ı, kitabı, dini imanı yoktur. Zaten isyan yapmışız. Yani, bu insanlar benim gibi düşünse var ya... Silahı alacağız, böyle gideceğiz. Hiç! Vura vura, gide gide, kala kala...

NECMI: ***Sokak Çocukları Merkezi'nden memnun musunuz?***

CEMŞID'IN KARISI: Çok memnunuz.

CEMŞID: Abi, çok memnunuz ama adamlar... Onlara da yardım etmiyorlar ki... Yani, bu adamlar bizim yüzümüzden neler çekiyorlar. Oraya koşturuyolar, buraya koşturuyolar... Yani, bunların da artık yapacak bi şeyleri yok. Abi, vallahi billahi ben bunları görünce vicdan azabı çekiyorum. Çünki ben görüyorum. Bizim Kürtler Koruma Merkezi'ne geliyorlar; adamın taksisi var, adamın yeri var, yurdu var... Telefon hiç elin-

den düşmüyor. "Alo, alo, alo!" Bunların, merkeze giden insanların hepsinin, Kur'an-ı Kerim, hiç yoksa yüz-yüz elli milyarı var. Gece gündüz bey, aga gibi gezerler. Tamam mı? Ama heçbi iş yapmadan... Hanıma dedim, sen getme, ayıptır, bizim şerefimize yakışmaz. Bi elbise geliyo, hemen gidiyolar hepsi. Hayır! Ben istemiyorum. Zaten benim param olsa, ben niye bu adamlara boynumu egecem ki yau? Benim param olsa, alır satarım, gider ekmek paramı getiririm. Bi aile, iki aile öyle ama öbürleri... Hepsi milyarder, hepsi market sahibi, bilmem ne... Şimdi ben gitsem de böyle böyle desem bunlara, o bize düşmez. O bize düşmez! Adamların elinde cep telefonu akşama kadar... Niye bende yok cep telefonu? Ne kadar fakir varsa, üç kişi, beş kişi; diğerleri hep bilmem ne. Ben hanıma söyledim, sen getme, biz istemiyoruz. Yani şimdi, bizim hakkımız da yok seni rahatsız etmeye. Biz eşrefli insanız. Bize bi sigarayı uzatırsın, efendice alırız. Uzatmadığın takdirde, gelip de böyle, yapışıp da... Bizim aile terbiyemiz budur. Ama sen bana buyur dersen, alırım. Yani, gelip de öyle çingeneler gibi... Asla! Çoluk çocugun kafasını komple keserim, gene gelip de sana yavşamam. Çünki, ben kendi şahsıma yakıştırmam. Babam yapmamış, dedem yapmamış... Biz zenginlikten fakirliğe düştük, fakirlikten zenginliğe gelmedik. Çünki, bizde varken memlekette bi şey yoktu, devlet memurunu biz besliyoduk. Allah da bilir yukarda, öyle. Ama şimdi de böyle; yani, düşmeyen kalkmayan bir Allah'tır.

NECMI: *Eyvallah, seni yorduk. Sağ ol.*
CEMŞID: Abi, rica ederim.

NECMI: *Sazı sen mi çalıyon?*
CEMŞID: Evet abi.

NECMI: *Sen çalıp söylüyosundur da Allah bilir...*
CEMŞID: Valla, eskiden söylüyorduk da... Artık öyle...

NECMI: *Tamam, sen de hastasın zaten, seni daha fazla yormayalım.*

İstanbul / Temmuz 2001

Nesrin: "Özlem, vatan... Ne bileyim işte..." (21)

ŞERİFE GENİŞ - CENGİZ ÇİFTÇİ

Nesrin, otuz dört yaşında, temiz ve bakımlı bir kadın. Yakın zamanda verem tedavisi görmesine rağmen, hastalık onu fazla etkilememiş. Görüşmeyi Tarlabaşı'ndaki üç katlı bir binanın ikinci katındaki evde yaptık. Bina, Tarlabaşı standartlarının üstünde görünüyordu. Nesrin kaynının evinde kiracı olarak oturuyor. Eşi hapiste olduğu için, bir süredir kira veremiyor. Evi sade döşenmiş; eşyaları temiz ve yeni. Görüşme sırasında çocuklardan üç tanesi odada bulundu. Eşi hapse girmeden önce, görece rahat bir yaşantıları varmış; ancak, eşi hapse girdikten sonra sıkıntıya düşmüşler ve çocukları mendil satmaya başlamış.

ŞERİFE: ***Kaç tane çocuğum var dedin?***

NESRİN: Beş.

ŞERİFE: ***Kaç yaşındalar?***

NESRİN: Bu bi buçuk yaşında, bu üç yaşında, biri birinci sınıfa yeni başladı, o da sekiz yaşına yeni girdi. Biri on yaşında, biri de on iki yaşında.

ŞERİFE: ***Ne zaman geldiniz buraya? Ne kadar, kaç yıl oldu?***

NESRİN: Biz... Valla bilmiyorum, ama hemen hemen yirmi seneden fazla oldu geleli. Eşimin de on sekiz sene oldu geleli. Ama tabi, biz o zamanlar çocuktuk hepimiz. Mesela, benim kendi ailem on iki kardeş. E tabi, o zamanlarda biz gelirken, yani tarlamız yoktu, bi şiy yoktu, fakirdik... Mecburen... Bi de çok hakaretler oluyodu. Mecburen, babam kalktı, İstanbul'a geldi.

CENGİZ: ***Kaç kardeştiniz?***

NESRİN: On iki. Ondan sonra işte, İstanbul'a gelince mecburen çalışmak zorunda kaldık. Çalıştık, okuyamadık.

ŞERİFE: ***Sen de çalıştın, öyle mi?***

NESRİN: Tabi, ben de çalıştım.

ŞERİFE: ***Nerde çalıştın?***

NESRİN: Atölyede.

CENGIZ: ***Konfeksiyonda mı çalıştın?***
NESRIN: Evet, konfeksiyonda çalıştım.

CENGIZ: ***Bu civarda mı? Tarlabaşı civarında mı?***
NESRIN: Tabi, bu civarda.

ŞERIFE: ***Peki, sen o zamandan beri Tarlabaşı'nda mı oturuyosun?***
NESRIN: Evet, İstanbul'a geldim geleli bu Tarlabaşı'nda oturuyorum. Sade evlendiğimin ilk sene, bi sene vardı, ben Güngören tarafında oturdum. Tabi, müsait etmeyince şartlar, durumlar, geri gelmek zorunda kaldım. On iki-on üç senedir burda gene oturuyoruz. Ondan sonra, girdik, çalıştık çalıştık tabi. Biliyosunuz, ağbim daha iyi bilmesi lazım, kıza bi şey yok, evlendi mi gidiyo. Bizde öyle. Gerçi durumlar da pek müsait diğildi. Her neyse işte... Böyle yani, evlendik. Tabi, bura da öyleydi, onlar da yoksuz, biz de aynı... Derken ayrıldık kaynanamdan eşimle beraber, çabalamaya başladık. İşte, gördüğünüz gibi bi şeyler...

ŞERIFE: ***Eşin ne iş yapıyo?***
NESRIN: Benim eşim kahvede çalışıyordu. Ondan sonra, geçen sene adamın birisi, artık her ne bok yediyse, afedersiniz... Geldi; işte diyo, ağbi, sen bu poşetin yanında biraz dur, ben biraz sonra gelir alırım, diyo. O da gidiyo, ertesi gün geliyo. Eşim de neyin olduğunu da bilmiyo, orda poşeti bırakıyo. Geldi, evde yattı, sabahleyin tekrar gitti, kahveyi açtı. Adam da polisler beraber geliyo. Ağbi diyo, poşetimi, sana verdiğim poşeti verir misin, diyo. O da tutuyo veriyor. E, bilse ki ne var içinde, tutar verir mi, kendini ateşe koyar mı? En azından der ki, sen bana bi şey vermedin. En azından öyle der. Onların yanında, tutuyor veriyor. O da diyor ki, ağbi, poşet onundur, diyor. O şekilde...

ŞERIFE: ***Ne varmış poşette?***
NESRIN: Esrar varmış içinde. Artık, bir hafta işkencede kaldı burda, Gayrettepe'de. Ordan avukat Bayrampaşa'ya götürdü. Üç ay geçen sene yattı, sonra çıktı. Hani, biz bitti diye biliyorduk. Ondan sonra, kendine bi iş buldu, oraya çalışacaktı. Tabi, o zaman ehliyet almışlardı. Ehliyetini almaya gitti Gayrettepe'ye. Şeylere, dosyalara mı bakıyolar, bilgisayarlara mı bahıyolar, neyse artık... Şey yapıyolar, bahıyolar ki tekrar cezası var yedi-sekiz ay. Ondan sonra, hiç eve yollamadılar. Hemen, direkman orda aldılar, götürdüler. İşte, altı-yedi aydır babasız duruyoruz.

ŞERIFE: ***Hâlâ içerde şu anda?***
NESRIN: Evet, hâlâ içerde, şu anda dahi içerde.

ŞERIFE: ***E, n'apıyosun sen? Nası yaşıyosun?***
NESRIN: Valla, sağ olsun, Çocuk Esirgeme Kurumu'nda, orda Nilüfer Hanım var. Sağ olsun, benim annemden daha iyi, yardımcı oluyo ba-

na. İşte, ayda bir, haftada bir, Allah ne kısmet ettiyse... Sağ olsun, var olsun, o bana bir veriyosa, Allah ona bin versin... İşte, o biraz yardım ediyor, kaynım haftada on milyon yardım ediyor, kardeşim biraz yardım ediyo...

CENGIZ: ***Senle çocuklar dışında kimse, kaynın falan kalmıyo mu?***

NESRIN: Hayır.

CENGIZ: ***Zorluk çekmiyo musunuz? Böyle, mahallede sıkıntı olmuyo mu?***

NESRIN: Oluyo, nası oluyo hem de... Ama önce Allah'ıma güveniyorum, sonra kendime. Sonra, çocuklarımın başında durmaya, ayakta durmaya çalışıyoruz.

ŞERIFE: ***Peki, annen baban nasıl?***

NESRIN: Annem babam... Zaten annemin başında deli bi tane çocuğu var, son çocuğu deli. Annem zaten bakıma muhtaç, diğil ki zaten o çocuk başında... Ondan sonra, işte böyle...

ŞERIFE: ***Ablalar, ağbiler falan?..***

NESRIN: Ablalar, ağbimler zaten... Birisi askerden daha yeni geldi, kardeşim. Hepsi de küçük benden. Sade iki tane evli. Onların da tabi, çoluk çocuğu var, onlar da kendi çorbalarını... Yani, herkes kendi çorbasını kaynatmaya şey. Bi tanesi de, zaten daha askerde. Yani, daha birisi ordaydı, biri oriya gitti. Ondan sonra, ne bileyim, işte öyle... Zaten, orda kalmış bi tane de okuyor. Ondan sonra, çalışan bir kişi var. Bir evde çalışan bir kişi var.

ŞERIFE: ***Nası zorluklar oluyo? Hani, yalnız bi kadın için burası nasıl?***

NESRIN: Valla, çok zor. Geceleri insan yatamıyo, çok pislik var... Ne bileyim, gürültü...

ŞERIFE: ***Nası pislik?***

NESRIN: Yani, ne biliyim, kavga var, gürültü var, ondan sonra, bağarmalar var, çağarmalar var... Çocuğu yatırıyorum, çocuk uykuda sıçrıyor, kalkıyor.

ŞERIFE: ***Rahatsız ediyo mu kimse? Var mı öyle şeyler?***

NESRIN: O konularda... Afedersin, önce Kürtçe biliyorum, ama Türkçe'yi çeviremiyorum.

ŞERIFE: ***Söyle söyle, Cengiz anlar.***

NESRIN: (...) *(Kürtçe bir cümle söyler)* Yani, insan iyi olduktan sonra, kimse onu rahatsız edemez. Yani, ama tabi, kendini bilmeli. Ondan sonra... Böyle işte.

ŞERIFE: ***Peki, sen çalışmayı falan düşündün mü tekrar?***

NESRIN: Çok düşündüm, ama bunlar...

ŞERİFE: *Çocuklar, diyosun?*

NESRİN: Çocuklar küçük. Geçen sene, zaten ben dokuz aylık hamileydim. İki hafta doğuma kala benim eşim içeri girdi. Ondan sonra... İşte, geçinmeye çalışıyoruz. Kaderimizde bu oldu işte.

ŞERİFE: *Peki, daha önce tekstilde çalışıyodun. Nasıldı? Yani, çalışma hayatı nasıldı?*

NESRİN: Yani, çalışmak... Ben kızken çalışıyurdum, sonra evlendim. Şu bi seneye kadar falan çalıştım. Ondan sonra, tabi çocuk oldu, çalışamadım artık. Derken bir, derken iki, derken üç, derken dört... Beş oldu, bitti. Yalnız, bi aralar benim eşim çok imansızlık yaptı böyle.

ŞERİFE: *Nasıl yani?*

NESRİN: Yani, ne bileyim, her konuda... Bakım, eve gelmeme... Yani, çok...

ŞERİFE: *Yani, sorumsuz davrandı?*

NESRİN: Evet, çok sorumsuz oldu bi aralar. İşte, ortanca kızım... İşte, o zamanlar ben, bi sene falan tekrar çalıştım.

ŞERİFE: *N'aptın?*

NESRİN: Halasının oğlu vardı, bakkal dükkânı vardı. Orda işte, iki sene falan çaycılık yaptım, o işi gördüm. Ondan sonra, temizlikti... Çalıştım; sonra eşim baktı ki ben çalışıyorum... Yani, ben ne biliyim, ben çalışıyorum, sen yiyosun... Benim de zoruma gitti açıkçası. Çocuğumu okula bi bırakıyorum sabah sekizde, yedide-sekizde sabah sabah... Ondan sonra, gelip ötekini uykudan kaldırıyorum, kendimle beraber işe götürüyorum. Öğlen geliyorum, ötekini tekrar okuldan alıyorum, yemek yiyorum, yediriyorum, gene gidiyorum... Derken, benim de zoruma gitti, çok zoruma gitti. Ben de kızdım yani. Bi aralar, baya yani, böyle son duruma geldik. Ondan sonra, eşim baktı ki, ben gerçekten artık... Evet yani, ben de kabul etmiyorum ve kendim de kazanıyorum. Yani, on olsun, beş olsun, benim ekmeğim çıkıyo, yani yetiyo benimle çocuklarıma... Geri döndü.

ŞERİFE: *Gitmiş miydi?*

NESRİN: Gitmemişti, ama düzensiz geliyodu yani. Ya! Bi gece gelseydi, iki gece gelmezdi, bir hafta gelmezdi... Öyle öyle...

ŞERİFE: *Sen ne dedin? 'Ben geçiniyorum zaten' mi dedin?*

NESRİN: Ben geçiniyorum zaten, ihtiyacım yok sana, dedim. Git, dedim. Karı kocalık görevi böyle değil, dedim. Yani... Ondan sonra, derken...

ŞERİFE: *Düzeldi mi sonra peki?*

NESRİN: Düzeldi. Ondan sonra işte, ne bileyim, çoluk çocuk...

ŞERİFE: ***Nasıl davrandı geldikten sonra? Daha mı iyi oldu?***

NESRİN: Ya, hiçbi şey olmamış gibi o davrandı, ben davrandım...

ŞERİFE: ***Yani, daha sorumlu oldu mu, daha düzeldi mi sana karşı?***

NESRİN: Tabi tabi. Daha çocuklarıyla ilgilenmeye başladı. Benle gene öyle... Yani, ne bileyim, baya düzelmişti yani. Memnun oluyordum yani. Ne bileyim, çalışıyordu artık, para da eve getiriyodu. Yani, o zaman iyiydi. İşte, ta ki...

ŞERİFE: ***O dönünce mi sen işten çıktın?***

NESRİN: Tabi, o dönünce ben işten çıktım. Yani, istemedi. Hani, çalışıyor da, nasısa para getiriyo da... Başıma vuruyor diye... (*Söylerken güler*) Derken, bırakmadı.

ŞERİFE: ***E, sen ne düşündün?***

NESRİN: Ben de işte... Artık o arada çocukların ikisi de olunca... Ben de mecburen artık...

ŞERİFE: ***Hem senin, hem onun çalışması daha mı iyi?***

NESRİN: Ooo, ben çalıştığım zaman benim elimde para hiç bitmez. Çünkü, ben o parayı ne kadar alcağımı biliyorum, ne kadar harcıcağımı biliyorum, nasıl harcıcağımı biliyorum... Gerçi, şimdi de mesela... Bi bunların sütü... Şimdi, bu ikisi de ikiz gibi, ikisi de süt emiyo. Mesela, yirmi beş bin lira dahi, bazen geliyo yüz bin lira. Bi milyona kadar değeri oluyo. O kadar ki, değerli para harcamaya çalışıyorum. Mecbur çünki. Eşim yok, başımda kimse yok, çalışanım yok... Zaten büyük kızım on iki yaşında. Zaten onlar biliyolar, onların yanında sabah kahvaltısını yapıyolar.

ŞERİFE: ***Peki, çalışsam daha iyi olurdu, kocamla durumum daha iyi olurdu, dediğin oluyo mu?***

NESRİN: Şimdi, ben çok istiyorum. Ben şu anda... Mesela, eşim içeri girdikten sonra ben çok aradım iş, ama bulamadım. Yani, kendime göre, çocuklarıma uyabilecek bi iş bulamadım ben. Çok aradım. Merdiven işi aradım, ondan sonra, akşam iki saatlik bankalarda temizlik işi aramaya çok çalıştım... Ama bulamadım. Çok aradım yani.

ŞERİFE: ***Çocuklara bakabilecek, sana bu konuda yardım edebilecek kimse yok mu? Hani, annen, komşular falan?..***

NESRİN: İşte, kimse yok. Annem, zaten dedim ya, annem zaten bakıma muhtaç. Bi de, başında bi tane deli var. Ondan sonra, kaynanama dedim; kaynanam da işte... Eltimin ikiz çocuğu oldu, o da mecburen ona yardımcı olmak zorunda. Bi de, zaten o da hasta, haftada iki-üç gün yataklarda yatar yani. O hemen hemen yirmi senedir sürekli öyle. Ondan sonra, ne bileyim işte...

ŞERİFE: *Çocukla zor oluyo, diyosun?*

NESRİN: Tabi, çok zor oluyo. Ben çocuklarımdan... Ben düşünüyorum şimdi mesela, eşim gelirse, ben burda oturmam artık. Niye? Çünki, Beyoğlu'nda bayan, şöyle bi evinde oturup da iş yapamaz, yapamıyo. İş yok çünki, çevrede, yakında iş yok. Ama başka yerlerde... Mesela, diyelim yüz elli milyon kira veriyorum... Ama ben merdiven silmeye gidersem –mesela haftada iki-üç merdiven silsem– en azında kira parasını çıkarırım, en azında temiz bi yerde otururum. Burda her bi şeysi var, ben her bi şeysini gördüm. Hiç olmazsa benim çocuğum görmesin, diyorum, istiyorum. Ben istiyorum, temiz yere gideyim, benim çocuklarım temiz yetişsinler... Yani, ne bileyim, bi her şeyi... Yani, böyle güzel konuşmayı öğrensinler istiyorum kısacası. Biz öğrenemedik, bari onlar öğrensin. Ha, onlar da öğrenemese, onların çocukları öğrensin. Ben onu çok istiyorum.

ŞERİFE: ***Burada olmaz, diyosun yani?***

NESRİN: Burda kesinlikle olmaz. Elimde gelse, benim tarlam, arsam olsa, ben burda yirmi dört saat kalmam; çeker, köyüme giderim. Çok özlemini çekiyorum.

ŞERİFE: ***Peki, kaşanda başka neresi var mesela? İstanbul'da olsan, neresi senin için güzeldir? Nereye giderdin?***

NESRİN: Valla, İstanbul dışında olsun.

ŞERİFE: ***İstanbul dışında mı olsun istiyosun?***

NESRİN: Evet, İstanbul dışında olsun. Ama şöyle... Bi donum arazisi olsun, başka bi şey istemem. Bi donum... Başka da bi şey diğil.

ŞERİFE: ***Peki, İstanbul'da olsan, nereye giderdin? Daha temiz bi yer neresi olabilir mesela? Hangi semtte oturmak isterdin?***

NESRİN: İşte, semtlerin adını bilemediğim için... Pek bilemiyorum ama...

ŞERİFE: ***Peki, biliyo musun İstanbul'u, hiç dolaşabildin mi?***

NESRİN: İşte, dolaşamadım, dedim ya. Dolaşamadığım için...

ŞERİFE: ***Tarlabaşı'ndan, Beyoğlu'ndan başka bi yer bilir misin?***

NESRİN: Hayır, sade Güngören... Dedim ya başta, bir iki sene orda oturdum. Odur. Başka gittiğimiz yer yok yani. Gittiğimiz bi yer yok. Yani, gezmedik, dolaşmadık... Bilmeyiz yani.

ŞERİFE: ***Peki, nası idare ediyosun Nesrin? Çocuklara ne yediriyosun, ne pişiriyosun, nası yapıyosun?.. Kocan da çalışmıyo böyle...***

NESRİN: Valla, ne bileyim işte... Allah ne kısmet ettiyse...

ŞERİFE: ***Mesela, çocuklara meyve yedirebiliyo musun, et yedirebiliyo musun?.. Ne yapıyosun?***

NESRIN: Valla bazen, iki ayda bir, ancak bi tavuk alabiliyoruz. Bazen de haftada bir... O da, gidiyoruz, marketlerde mesela kemik satıyolar, onları alıyoruz, getiriyoruz, çorbasını yapıp içiyoruz. N'apalım? Yani, pirzola yemiyoruz, ama o kemikleri, oturup pirzola diye yiyoruz. Yani, n'apalım? Diyoruz ki, yeter ki çocuklarımızın gözü kimsenin elinde olmasın yani. Biz de öyle yapmaya çalışıyoruz.

ŞERIFE: ***Tabi, elinden geldiğince en iyisini yapmaya çalışıyosun.***

NESRIN: Evet. Ne aç bırakmaya gayret ediyoruz, ne de çok aşırı tok bırakmaya. Yani, ortalama gidiyoruz... Yani, n'apalım?..

ŞERIFE: ***Peki, çocuklar bi şeyler istiyolar mu? Şunu da isteriz bunu da isteriz, diyolar mı?***

NESRIN: İstemek mi? Az önce, siz gelmeden evvel, ben burda oturdum, yarım saat ağladım.

ŞERIFE: ***Neden?***

NESRIN: Meyveci geçti, alamadım. (***Ağlamaklı olur***) İkisi de birden... "Anne şeftali geçti, anne şeftali geçti." E, yok. Var, alayım; ama iki gün sonra ekmek neyle alırım ben? O yüzden alamadım; ben de çok üzüldüm alamadığım için.

ŞERIFE: ***Peki, bi umut görüyo musun? Kocan gelse daha mı iyi olcak? Nası olcak?***

NESRIN: Ya, ister istemez bu durumdan daha iyidir. Hiç olmazsa, yani ne bileyim... Artık gitsin, afedersin tuvalet temizlesin, ne yapıyosa yapsın, hiç olamazsa en azından... Biliyorum ki, ne yapsa yapsa akşam ekmek paramızı getirir, çocukları kimseye muhtaç etmez. Şimdi mesela bilmiyorum, acaba Cumartesi günü bana verirler mi, vermezler mi, acaba aç kalır mıyız, kalmaz mıyız... Hep o beynimi yiyor. Yani, Cumartesi gününe kadar bunu hep düşünüyorum ben. Acaba nasıl olur? Cumartesi oluyor... Bazen aylarca oluyor, kaynım bana bi kuruş para vermiyor. Yani yok, onunki de yok. Bi dükkânı vardı, o da kapattı gitti. Ondan sonra, tabi insan, yani ne bileyim, çok zorluk çekiyor yani.

ŞERIFE: ***Peki, daha iyi olur mu? Yani, nası olucak? Bi umut var mı sizin için?***

NESRIN: Ümit... Valla bilmiyorum...

ŞERIFE: ***Daha iyi olur mu?***

NESRIN: Bu hayat şartlarıyla gerçekten ümit biraz zor.

ŞERIFE: ***N'olcak çocukların? Yarın n'olcak diye düşünüyosun?***

NESRIN: Evet işte... İnsan düşünmez mi?

ŞERIFE: ***N'apabilirsin onun için?***

NESRIN: Ancak mesela... Diyeyim büyüsünler... Tabi, büyüdükleri zaman, onlar da oturup bana çalışacak diğiller. İlla ki onlar da bir gün evlenip gidicekler. Yani, biliyorum... Ben düşünüyorum, ben bu zorlukları çektim, onlar da aynı benim gibi bu zorlukları çekecek. Çünkü, benim bi şeyim yok ki, ben onlara bırakayım ya da veriyim. Onlara yardımcı olamadığım için... Biliyorum, aynı benim çektiklerimi onların da çektiğini adım gibi ben biliyorum.

ŞERIFE: *Ne hissediyosun peki?*

NESRIN: O zamanlar zaten... Bak, senin ne hissettiğin zaten belli oluyor. Yani, genç görünüyor olabilirim; ama sen onu gel beynime sor, kalbime sor, acaba nasıldır.

ŞERIFE: *E, n'olcak sence çocukların bu durumda? Daha iyi bi durumları olcak mı? Okuyabilecekler mi, bi meslek sahibi olabilcekler mi sence?*

NESRIN: Valla, benim çocuklarıma bak, benim kızım benden... Yani, aklı benimkinden daha çoktur. Bak, sorabilirsiniz de. Ben okumadım, ben onlara okuma imkânlarını veriyorum. Ben diyorum ki, millet bir ders yaparsa, siz dört ders yapın. Çünkü, ben okumadım. Bu yaşımda, otuz dört yaşımda, gittim yetişkinler okuluna. Ben gittim, çaba ettim, çabaladım, okumaya çalıştım; ama onlar küçüktü, gene izin vermediler. Ama ben diyorum ki, o zaman bari siz okuyun. Siz bi şey sahibi olun, diyorum. Akılları havada yani. Benim istediklerimi yapmıyolar yani. Yapsalar...

ŞERIFE: *Kaça gidiyo çocuklar?*

NESRIN: Bu dörde geçti, biri beşi bitirdi, biri de ikiye gidicek.

ŞERIFE: *N'apıyolar? Çalışmıyolar mı?*

NESRIN: Çalışmıyolar. Ben onların derslerini önlerine koyana kadar, canım ciğerim çıkıyo. Çalışın, diyorum; çalışmıyolar. Yok işte, şöyledir, böyledir, diyolar. Oyuna, televizyona dalıyolar, dersler kalıyor. Tabi, benim de okuma yazmam yok ki ben onlarla oturıyım da, onları iyi eğitiyim, iyi ders veriyim mesela. O da zor...

ŞERIFE: *O zaman, sen okuma yazmayı öğrenemedin mi Yetişkinler Okulu'na gittiğinde?*

NESRIN: İşte, öğrenemedim. O zaman bu daha çok küçüktü, büyüdü şimdi. Bu ağlıyodu bi yerde, öbürü ağlıyodu başka yerde.

ŞERIFE: *Ha, çocuklar vardı. O yüzden mi almıyolardı?*

NESRIN: Yo, alıyolardı; ama ben alamadım bi şi.

ŞERIFE: *E, n'olcak böyle? Hani, çalışmıyolar, diyosun. Gerçi daha çok küçükler, belki hani...*

NESRIN: Ya, bunlar daha küçük. Keşke imkânım olsa da benim başımda böyle büyük bi insan olsa, gündüz onlara baksa da... Yani, şöyle bi mesela... Ben de o zaman çalışırdım. En azında yani, o zaman daha güzel olurdu. Yani, bi tane küçük tüp olmuş iki milyon küsürat. Çünkü, her gün değişiyor fiyatlar; insan artık bilmiyor ki. Bir ekmek olmuş yüz elli bin lira para. Nasıl olacak? Bilmiyorum, çok zor. İmkânlar olsa da insan çalışsa, daha iyidir. Çünkü yani, bir elin nesi var, iki elin sesi var. Bir çalışırsa ancak karın toğluğuna, iki çalışırsa en azında iki ayda bir, altı ayda bir bi kilo baklava alınabilir. Ben, ayıptır söylemesi –aslında bi yandan ayıp da diğil ama, yine de söyliyeyim– ayıptır söylemesi, ben hatırlamıyorum bu evime ne zaman tatlı girdiğini. Yemin ederim hatırlamıyorum. Çünki, alamadığım için hatırlamıyorum. Yani, imkânlar yok. Yani, benim gibi neler insanlar var, bi sade ben diğilim. Hele hele belkim benden daha kötü insanlar da var. Ben yine de buna da şükrediyorum yani. Allah'ıma binlerce şükür. Bu, kısmetim bu, halim ve de...

ŞERIFE: *Daha kötüsü var mı bu mahallede? Senden daha kötü durumda olanlar var?*

NESRIN: Ya, misaline yani... Gerçi bilmiyorum insanların evi... İnsanın evinde olmayınca, insan bilmiyor... Bak, benim eşim bu gardırobu daha görmemiş ha. Sağ olsun, benim ağbimin komşusu, Kurtuluş'ta oturuyo, benim eşim içeri girdi diye geldiler buraya... Allah razı olsun sizden de, onlardan da. Bacım dedi -zengin ya, ben dedi, kendime yeni çıkan modellerden gardrop alıyorum, dedi. Bu eski model, dedi. İstiyosan dedi, sen eğer alınmasan dedi, sana kapıya kadar getiririm, dedi. Dedi, valla yenidir, dedi. Bizim gelin de dedi ki, abla dedi, valla yenidir, dedi. Kendine yeni alıyo, dedi. Dedi ki, eskici gelmiş, yirmi beş milyon vermiş. O da demiş ki, bi fakir varsa vericem. Ondan sonra işte, getirdi sağ olsun, kendi arabasıyla kapıya kadar getirdi. Kendisi kurdu. Üstelik, bana on milyon para da verdi, öyle çekti gitti. Allah razı olsun. İşte yani, ne biliyim...

ŞERIFE: *İyi insanlar, böyle yardım edenler de var, diyosun?*

NESRIN: Evet. Aha, şu karşımdaki yaşlı bi tane teyzedir... Allah razı olsun; bazen akşamları yemek pişiriyor, çocukları çağırıyor. Bi tabak –artık Allah ne kısmet ettiyse– çocuklara veriyor, çocukların önlerine koyuyo, çocuklar da yiyolar.

ŞERIFE: *Nereli o?*

NESRIN: Kadının heralde kendisi Rum, kocası Müslüman. Benim tahminime göre... Ben o konular girmediğim için... Bi de, yaşça büyük. Yani, fazla soramıyosun.

ŞERIFE: *Görüşüyo musunuz, konuşuyo musunuz peki?*

NESRIN: Tabi tabi. Gidiyorum, oturuyorum, konuşuyorum... Tabi, bazen de ben ona yardımcı oluyorum, olmuyorum diğil yani. Ama ben, kendiminkini yardımcı olarak görmüyorum yani. Temizliğini mesela... Halılarını yıkarım falan. Haftada bir evi silip süpürüyoruz. Çocuklarım ona ne lazımsa alıyolar. Ama ben onu yardım olarak kabul etmiyorum. Bilmiyom, biri bana bi verse, sanki gözümde bana bin vermiş gibi... Yani, o kadar ki değerli... Yani, sağ olsun, var olsun, Allah razı olsun herkesten... Veren de, vermeyenden de. Ama işte, bilmiyom yani...

ŞERIFE: ***Bu mahallede öyle Rum, Ermeni var mı çok?***

NESRIN: Yok, sade o. Ama onu da kimse bilmez benden başka. Kimse bilmez yani.

CENGIZ: ***Eviniz kirada mı?***

NESRIN: Evim kira.

CENGIZ: ***Ne kadar kira veriyosunuz?***

NESRIN: Valla, evim kira, kaynımın evidir. Eşim burdayken kira veriyoduk yetmiş beş milyon para. O gittikten bu yana –hani kardeşim bana yardımcı oluyor ya– bir ay o benden kira almıyor, bir ay kardeşim ona kira veriyor. Paylaştırıyolar. Öyle öyle gidiyolar. O da, yeni aldı kaynım yani... Satılıyodu, bizi çıkaracaklardı, kaynım mecbur kaldı.

ŞERIFE: ***Ha, burayı satın aldı?***

NESRIN: Evet, sade bu benim oturduğum yeri.

ŞERIFE: ***Daireyi, di mi?***

NESRIN: Evet, benim oturduğum yeri aldı. Ondan sonra, yani bizi çıkarmasınlar diye, eşim gelene kadar... Eşim gelse zaten, bana burda... Bana bir daire diğil... Zaten yoktur heralde, sanmam... Zaten bir daire sahibi olursam, heralde bütün dünyalar benim olur gerçi. Ama burda, diğil bir daire, bütün İstanbul'u benim üstüme tapulasalar, sanmam yani... Burda artık oturmam yani. Çünki, benim çalışabileceğim bi iş yok buralarda. En azında, Güngören tarafı... Hani, dedim ya başta... Merdiveni olsun, mesela atölyelerde iş geliyor... Ya, insan yapıyor, ne bileyim yani, her şeyi yapıyo.

ŞERIFE: ***Burda iş yok?***

NESRIN: Evet, burda yok. A tabi, bi de şöyle var, herkes bana yardımcı oluyor. Gitsem, ben onu düşünüyorum. Bi de o var.

ŞERIFE: ***Herkesle komşuları mı diyosun?***

NESRIN: Yani, Çocuk Esirgeme Kurumu. Bana yardımcı oluyolar. Acaba burdan taşınırsam bana yardımcı olurlar mı diye düşünüyorum. Gerçi, dedim ya, o bayan bana yardımcı oluyo. İşte öyle, bilmiyorum artık...

ŞERİFE: ***Peki, çocuklar nasıl? Hiç hastalıkları falan var mı çocukların, rahatsızlıkları var mı?***

NESRİN: Ben, geçen kışın, on beş gün falan hastanede kaldım. Zaten farkındaysan, halen de kendime gelmemişim. Ben hastalandım gene.

ŞERİFE: ***Neyin vardı?***

NESRİN: Valla, ben daha önce verem geçirmiştim. Düzelmiştim, yani iyileşmiştim Allah'a şükür. Bu kışın, heralde eşimin üzüntüsü bu sene... Bi de tabi, hani bol yemeyince n'oluyor? Bronşit olmuştum. Ondan sonra, sağlık ocağına gittim. Allah razı olsun, orda bana ilaç verdiler. Ondan sonra, on üç tane, on dört tane falan iğne verdiler, hap verdiler. Onları kullandım. Şurup verdiler. İyileştim yani, Allah'a çok şükür.

ŞERİFE: ***Çocukların bi rahatsızlığı var mı?***

NESRİN: Çocuklar... Onların yani, kalıcı rahatsızlık yok yani, normal yani. Üşütmeler falan, o oluyor. Mesela, geçen akşam biri ateşlendi, ateşini zor indirdim. Hap falan verdim, şurup verdim.

ŞERİFE: ***Üşütmüş mü?***

NESRİN: Üşütmüştü. Ondan sonra, gece yarısıydı. Ama kime başvurayım?

ŞERİFE: ***Kendi başınaydın?***

NESRİN: Evet, kendi kendime... Sirke falan derken düzelttim yani.

ŞERİFE: ***Peki, neden sence bu kadar yokluk, yoksulluk içerisinde kaldınız? Hani, eşim içerde, diyosun; ama ondan önce de durumunuz çok iyi değildi anlaşılan.***

NESRİN: Evet, ondan önce de çok iyi diğildi, ama bundan daha iyiydi yani. Tabi, biz yeni evlenmiştik, çoluk çocuğumuz küçüktü. Yani, hep yiyiciydiler, verici diğildiler. O yüzden, çalışanımız da bir taneydi. Hani, bi eşimdi. Ondan sonra, ev kira. N'olacak? Tabi, yoksuzluk...

ŞERİFE: ***Çocuklar büyüyünce daha mı iyi olacak sence durumun?***

NESRİN: E tabi, ister istemez... Yani, diyelim ki o çalışır... En azında, herkes yani, cebinde bi kuruş parası... Hani, ben öyle diyorum, bilmiyorum. Hani, en azında o olur yani. Mesela, diyelim ki biz bugün bi makarna haşladık, heralde o zaman yanına bi çorba da haşlarık, kaynatabiliriz diyorum yani.

CENGİZ: ***Çocuklar su, selpak satmaya çıkıyolar mı?***

NESRİN: Evet.

CENGİZ: ***Hangisi çıkıyo? Nazlı mı?***

NESRİN: Nazlı da, Narin de... Eşim içeri girdikten sonra... Daha doğrusu, bunlarla beraber gidiyoduk, satıyoduk, geliyoduk. En son işte, o Ni-

lüfer Anne dedi, çocukları götürüp de öyle yapma, dedi. Sen evinde otur, dedi. Ben elimde ne geldiyse, dedi. İşte, ben de baktım, orda kuru erzaklar, bi şeyler veriyolar, verdiler...

ŞERİFE: ***Bu Çocuk Esirgeme'yi diyosun, di mi?***

NESRİN: İşte, o verdi. Gerçi, o da bir aydır tatile gitmiş heralde. O yüzden, ben baya zorluğa girmişim. Bi şey de diyemiyorum, utanıyorum da... Ama n'apıyım?

ŞERİFE: ***E, orda başka kimse yok mu görüşebileceğin?***

NESRİN: Ya, var da, ne bileyim...

ŞERİFE: ***Onun gibi değil mi?***

NESRİN: Diğiller.

ŞERİFE: ***Nası davranıyolar?***

NESRİN: Geçen sene bana üç yüz milyon para verdiler. İşte, artık o da yok. O da kesilmiştir. Artık, bilmiyorum yani. Sade, on milyon paranın üstünde kalmışım, kaynımdan gelen paranın. Yani, o da işte... Ben, dün akşam Metin Ağbi telefonu açtığı için bekledim; yoksa, çocukları, kalanları alıp, Taksim'e çıkıp gene selpak satıyodum. Sakız, su... Ama su çok ağır oluyor; çocuklarla ben götüremediğim için... Bi de, ısınıyor. Bazen çocuklar onları da çalıyolar. O yüzden ben...

ŞERİFE: ***Başka çocuklar mı çalıyolar?***

NESRİN: Tabi, başka çocuklar çalıyolar. O yüzden, ben suyla fazla şey yapmıyorum. Sade sakız, selpak... Her gün bizim ekmek paramız geliyodu. Yani, süt paramız çıkıyodu, ekmeğimiz çıkıyodu... Yani, bir-iki milyon kârımız vardı.

ŞERİFE: ***Peki, insanlar nası davranıyolar size satarken?***

NESRİN: Valla, afadersin, orospuluk yapmıyorum, hırsızlık da yapmıyorum. Ondan sonra, alın terimle ekmeğimi kazanıyorum. Kim ne diyosa desin. Yani, ondan iyisi can sağlığı. Kim arkamda ne düşünüyosa düşünsün. Çünki, o benim helal ekmeğim. Çocuklarımın kusrağından haram ekmeği geçirmiyorum, o yetiyor bana. Mesela, bi kadın çocuklarını almış getirmiş, diyelim selpak satıyo, sakız sattırıyor... Ya da işte, ayıp diğil mi, diyolar. Ayıp diğil. Dilencilik mi yapsam iyi ya da, afadersin, o pis işi mi yapsam iyi veyahut da hırsızlık mı yapsam iyi? Onlar iyi mi? Yok. Ben onlara razı diğilim. Ben, bu sıcaklıkta o tere razıyım, ama helal ekmeğe razıyım.

ŞERİFE: ***Niye peki? Çocukları çalıştırdığın için mi sence öyle yapıyolar yoksa sen çalışıyosun diye mi?***

NESRİN: Yo, ben çalışıyorum diye diğil. Ben gidiyorum, oturuyorum, küçüklere bakıyorum, onlar da benim etrafımda satıyolar. İşte, bazen an-

layışsız insanlar var, bazen de iyi insanlar da var. Hani bazen, aferin, diyenler de var, böyle moral edip, ne biliyim işte, böyle ters bakanlar da var. Baksınlar yani, ben umursamıyorum. Çünkü, çocuklarım neticede... Onlar getirip ekmek vermiyor çocuklarıma. Diğil mi? O yüzden, ben umursamıyorum onları.

ŞERİFE: ***Polis, zabıta falan oluyo mu?***
NESRİN: Onlar da zor.

ŞERİFE: ***Hiç aldılar mı çocukları?***
NESRİN: Evet, çocukları cam silmeye yolladıydık.

CENGİZ: ***Ceza kestiler mi?***
NESRİN: Bir kere yakaladıkları için... Göndermedim artık, mecbur kaldım yani... Cam silmeye yollamadım artık. Ve ben onlarla gidip geldiğim için, ben de onları fazla uzaklaştırmıyorum. O yüzden, daha da yakalamadılar yani. Eğer ikinciyi yakalasalar, ceza gelir. Ve heralde –gelen kişilerden duyduğum kadarıyla– üç yüz milyon mu, altı yüz milyon küsürat mı ne.

CENGİZ: ***Peki, çingeneler çocuklarıyla çıkıyolar; onları yakalıyolar mı, onlara ceza veriyolar mı?***
NESRİN: Onları bilemiyorum ağbi. Sade, bizim gibi insanlar, oraya bağlı insanlar, onların çocukları yani... Bikaç kişininkini yakalamışlar, onlara ceza kestiklerini biliyorum. Onun ötesini bilmiyorum yani.

ŞERİFE: ***Orası dediğin nedir?***
NESRİN: Bizim gibi... Yani, Merkez Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı olan insanlar. Yani, onların çocukları. Yani, bilmiyorum artık. Tabi, onlar da kabul etmiyolar; diyorlar ki, biz size bakıyoruz. Yani, onların da bakması... Yani, üç yüz milyon para... Benim neyime yetiyo üç yüz milyon? O da, geçen sene aldım. Kendileri de biliyolar yani.

ŞERİFE: ***Bi kere mi verdiler üç yüz milyonu yoksa aylık mı?***
NESRİN: Tabi, bi kere. Geçen sene iki yüz elli milyon para verdiler, bi kere de elli milyon para verdiler. Etti üç yüz milyon para.

ŞERİFE: ***Yetmiyo tabi o da?***
NESRİN: Tabi. Zaten eşim geçen sene üç ay yattı çıktı. O, sade market borcunun parası oldu.

ŞERİFE: ***Peki, bu mahallenin durumu genel olarak nası? Kimler var genelde? Hani, zenginler mi, yoksullar mı?.. Nası insanlar yaşıyo burda?***
NESRİN: Valla, zengin insan bu mahallede yok. Daha doğrusu, bu Beyoğlu'da zengin insan yok. Yani, zengin insan yok. Aha şimdi, işte bu da (*Yanında oturan komşusunu kastederek*) benim gibi fakir. Yalnız o, oraya bağlı diğil. Çok söyledim başta, yapmadı...

ŞERİFE: ***Herkesin durumu kötü, diyosun yani?***

NESRİN: Yani... Herkesin durumu... Yani, ne bileyim...

NESRİN'İN KOMŞUSU: Tarlabaşı'da zengin kim var ki?

NESRİN: Zengin insan nadir bulunur.

ŞERİFE: ***Peki, sen hiç zenginlerle görüştün mü, karşılaştın mı?.. Nası bakıyolar sana, sen onları nası görüyosun?***

NESRİN: Valla, zengin insan... Dediğimiz gibi, herkes fakir yani. Zengin insan bilmiyorum yani, görmedim yani... Beyoğlu'nda görmedim bugüne kadar.

CENGİZ: ***Su sattığın kişileri düşün mesela.***

ŞERİFE: ***E, burada barlar var; geliyolar, insanlar kafesine, kahvesine, restorantına...***

NESRİN: E, ben onları bilemiyorum yani. Yani, televizyonlardan gördüğüm kadarıyla. Ben onları çok... Yani, bilmiyorum... Gerçi zevkler renkler tartışılmaz, onların zevkleri öyle; ama ben onlara biraz kızıyorum heralde.

ŞERİFE: ***Neden?***

NESRİN: Çünkü, çook fakir insanlar var. Çok yani... Ne bileyim, yoksuz insanlar var. O paraları öyle... Onlar bi paket selpak alıyolar, en azında yüz milyon veriyolar. O yüz milyonu bi tane fakir çocuğun eline verseler, bir ay geçinirler onlar. Yani, sekiz-dokuz kişi bir aile, bir ay, o yüz milyonla geçinir, geçinmeye çalışır ve geçinecek de. Ama işte, onlar bi selpağa harcıyolar; ben ona çok üzülüyorum. Ne bileyim, onların zevki de öyle, onlar da ondan zevk alıyolar. Yani, biz bi tane tavuk gördüğümüz zamanlar veyahut da ne bileyim, o zaman yani... Onlar bi milyar gördüğü zaman seviniyor, biz bir tavuk gördüğümüz zaman seviniyoruz. Yani, o var yani. (*Güler*) Kısacası ben, bugüne kadar dışarda bi tane döner alıp yiyememişim. Yemem yani. Ben onu aldığım zaman, benim evimin şeysi alt üst oluyor yani. Al, bu insan da benim gibi mesela. Yani...

ŞERİFE: ***Hiç öyle dışarı çıkıp, bi yerde bi şi yiyim falan, dediğin oluyor mu?***

NESRİN: Kesinlikle hayır. Benim eşim içeri girmeden evvel, birkaç defa eşime dedim ki, ya dedim, canım balık istiyor dedim, n'olur dedim, bi gün gidelim, bi yerde –varsa– bi balık yiyebilir miyiz, dedim. Diyor, git başımdan. Dedi, manyak mısın, dedi. Var mı ki götüreyim, dedi. Yemin ederim, üç ay dolandım durdum. Ne ettiysem... Ya, yok ki! Ben biliyorum; ama hani, gene de söyledim. Yani, ne bileyim... Artık geçen gün, benim kızım... Pazara gitmiştik, balığın burnundan tutmuş. "Anne balık, al götür, anne balık, al götür..." Ne ettiysem o balığı bırakmadı. Mecburen,

ben o balığı aldım. Beş yüz bin lira para verdim, o balığı getirdim, yaptım. Gene yemedi. "Ula, otur ye işte!" "Anne, öcü." E yememiş, görmemiş, tabi öcü görecek.

ŞERİFE: *'Öcü' mü diyo?*

NESRİN: Evet, 'öcü' diyo. Yemedi gene. E tabi, zengin en azında haftada bi kere o balığı yiyor. Tabi onun çocuğu 'öcü' demez, oturup yer.

CENGİZ: ***Bu dernekler falan yardım ediyo mu size?***

NESRİN: Çocuk Esirgeme Kurumu mu?

CENGİZ: ***Genel anlamda.***

NESRİN: Genel anlamında... Valla, bilmiyorum. Yardım ettikleri şöyle... Yani, dedim ya, geçen sene bana bi miktar verdiler. Gerisi işte... Daha bu sene, eşim içeri girdikten bu yana, o Nilüfer Anne haricinde, bana bi kere bi on yumurta ve bikaç paket süt falan... Bi kere beş ekmek vermişlerdi, bi kere de bi torba erzak vermişlerdi. Daha da bi şey vermediler işte.

ŞERİFE: ***Sen nereliydin Nesrin?***

NESRİN: Batman.

ŞERİFE: ***Hiç gittin mi Batman'a?***

NESRİN: Ben kaç sene oldu gideli?.. Yaklaşık on sene var. Bi kere gittim, ama daha da gitmedim.

ŞERİFE: ***İstiyo musun peki gitmeyi?***

NESRİN: Ölmemden daha çok. Hani, bi gitsem, orda ölsem, başka bi şey istemiyorum. Yani, çok... İnsan istemez mi? İnsan istemez mi memleketine gitmeyi? Ama gidip nerde kalacan, kimde kalacan? Yani, akrabada kalsan, uzak akraba, kalamazsın. E, cebinde yoh. Mesela, masraf etsen, onlara da bakabilsen, kendine de bakabilsen... Öyle de yoh. E, n'apcaksın? Mecburen burda kalıyoruz.

ŞERİFE: ***E, kimse yoksa, niye illa oraya gitmek istiyosun? Nesini seviyosun?***

NESRİN: Ya, ne bileyim işte... Özlem, vatan... Vatan. Ne bileyim işte...

ŞERİFE: ***Halin olsa gitmek ister misin?***

NESRİN: Halim olsa, param olsa, ben burda yirmi dört saat durmam, giderim. Orda iki-üç donüm arazi alırım, bi tane kulübe gibi bi ev yaparım. Gerisi tarla; sürerim, içinden ne geldiyse, oturur yerim. Yani, ne bileyim, İstanbul'un pisliğinden daha iyidir. Bence yani, görüşüme göre yani... Ama orda da yoksuzluk çok var yani. Hani, ora da anlı şanlı diğil yani. Ama özlem yani. Dedim ya, yirmi beş senedir, İstanbul'a geldi geleli... Ondan sonra, dedim ya, özlem, vatan...

ŞERİFE: ***Peki sence, şimdi gitsen, durumun burdakinden daha mı iyi olur?***

NESRİN: Daha iyi diğil. Burda, en azında su satmaya gitsen, akşam ekmek parasını getirirsin. Orda öyle diğil. Orda yıllık geliyo mesela. Tütün ekersin, seneden seneye... Oranın hayat şartları daha çok zor. Ama dedim ya, özlem yani, memleket...

ŞERİFE: ***Her şeye rağmen...***

NESRİN: Evet, her şeye rağmen memleket... Güzel olsa, burdaki zenginler oraya da imkânlar götürseler, orda da iş yerleri yapsalar... Mesela, burda trilyonca yolların üstüne harcıyolar, ama o yolları her seneden değiştiriyolar. Her sene o yolu değiştirmenin ne anlamı var? Hem o paraları oraya vericeğine, Doğu'da yap, başka yerlere yap... Sade Doğu demiyorum; yani, ayrımcılık da olmasın. Yani, imkân olmayan yerlerden yapsınlar. O insanlar da faydalansın. Sade Doğu diğil yani. Gerçi Doğu da... En çoğunlukla Doğu ölmüş, gitmiş yani. Hele hele bu seneler daha çok gitmiş. E, bi baraj yaptılar; o da, ne bileyim yani...

ŞERİFE: ***Peki, ayrımcılık var mı sence?***

NESRİN: Çok var. Burda var, ta ki oriya kadar... Her yerde var, sade orda diğil. Hele hele orda daha çok var, hele burda daha çok var. Mesela, Doğulu olsan... Mesela, diyelim ki Kürtsün, polis seni alıp götürüyo, Türk'ü orda bırakıyor. İster hırsız ol, ister şıh ol, istersen evinden çıkma, gene de oluyor yani. Yani, seçemiyolar insanları. Kötüsünü de alıyolar, iyisini de alıyolar. Ha Kürtsün; al götür işte, nasılsa kimliği Kürt. Al götür işte! Ondan sonra, damgayı vuruyolar. N'oluyor o insan? Çıktığı zaman... "Nasısa ben damgalanmışım, nasısa ben devletin gözünde bi suçluyum. Ben de artık suça devam ediyim." Yani, teşvik ediyor insanı. Yani, kim olursa olsun... Artık, insan o zaman n'oluyor? Kimseye güvenemiyor yani, daha doğrusu, devlete güvenemiyor. Devlete güvenmiş olsa, dedim ya başta, bu kadar zamlar gelmez, bu kadar insanlar yoksuzluğa girmez. Ama bu insan meselesi... Ancak altı ayda bi kilo et alabiliyo mu, alamıyo mu? Alamıyor işte! Yok! Nerden alacak? Onun da başında üç tane çocuk var. E yok, nerden getirecek? Herkes işçi, onun da kocası işçi. N'apsın?

ŞERİFE: ***Böyle sokakta gördükleri zaman insanlar, Kürt falan diye şey yapıyolar mı?***

NESRİN: Şimdi, biz hep Kürtlerin içinde olduğumuz için... (...) "Zaten kıro, dağdan gelmişler..." Açıkçası, ben kendimi o insanlardan daha bilinçli görüyorum. Onların elindeki imkânlar, onların elindeki şeyler benim elimde olsaydı, ben küçüklüğümden beri görmüş olsaydım, ben onların bin katı... Övünmek gibi olmasın, belkim onlardan da daha kötü olabilirdim. Ama ben onları da kötü görmüyorum yani; çünkü, onlar öyle görmüş, buraya kadar gelmişler. Yalnız, heralde ben daha farklı bakar-

dım. En azında derdim ki... Kendimi önce onların yerine koyardım. Eğer ben onların yerinde olsaydım derdim ki, acaba ben bu şeyleri yapmayı ister miydim. Mecbur kalmasam... Ne bileyim, kedi köpeğe yardım ediceklerine... Tamam, onlar da hayvan, onlar da can... Ama bi canı kurtarsalar daha iyi, diğil mi? Kedi köpeklere verdikleri değeri insanlara vermiyolar bazen insanlar. Ben o zaman çok üzülüyorum. Öyle böyle değil yani (...).

ŞERIFE: ***Peki, sağ ol.***

Tarlabaşı / Temmuz 2001

Ramazan Haklıgil: "Yazılsın!.. Benim yanlışlarımı da siz düzelterek güzel bi şey..." (30)

ERSAN OCAK

Kırk beş yaşındaki Ramazan Haklıgil, tüberküloz, bronşit ve astım hastası. Ramazan'ın karısı da ağır bir hastalık geçirmiş. Gazi Mahallesi'ndeki tek katlı bir gecekonduda, on iki yaşındaki oğullarıyla birlikte yaşıyorlar. Yaşadıkları gecekonduyu kendileri inşa etmişler. Evin sıvası yok ve çatısı akıtıyor. Karısının domates, fasulye, vs. ektiği küçük bir bahçeleri var; burada birkaç tavuk da besliyorlar. Ramazan'ın tüberkülozu Verem Savaş Dispanseri tarafından kontrol altında tutuluyor; ama bronşit ve astım için ücretsiz tedavi göremiyor. Ramazan, kendine uygun, "hafif bir iş" bulamıyor.

ERSAN: *Ağbi, her şeyden önce bi ismini alabilir miyim? İstersen hiç söyleme.*

RAMAZAN: Ben Ramazan Haklıgil.

ERSAN: *Yaşını öğrenebilir miyim?*

RAMAZAN: Yaşım kırk beş.

ERSAN: *Mesleğin var mı?*

RAMAZAN: Mesleğim... Eksantrik presçiydim. Beş sene önce bir rahatsızlığa yakalandım. Astım-tüberküloz var bende. Astım-bronşit, aynı zamanda tüberküloz var. Tüberküloza yirmi senedir tedavi görüyodum. Fakat, bu ara tedavilerle tüberkülozu herhalde kurtarmış vaziyetteyim.

ERSAN: *Büyük geçmiş olsun.*

RAMAZAN: Şu anda şeyim yok, tüberkülozdan fazla bi şikâyetim yok. Fakat, bu bronşit, astım-bronşit... Yirmi metre gittiğim zaman bi oturmam lazım. Ona da bastonlan gidip geliyorum sağa sola. Diyeceğim bu. Yani, benim belirli bi gelirim yok. Bi maaşım veya da bi yerden bi yan gelirim falan yok. Hani, ayakkabı boyuyodum. İki yüz bin lira, yüz elli bin lira... Şimdi yaz günü, çocuklar zaten... Okullar tatil oldu. O işi de aldılar bizim elimizden. Herkes ekmeğimde. N'apayım ben işte? Burdan, belediyeden yemek alıyorum. Hanım gidiyo haftada beş gün, her gün. İki öğün yemek veriyolar, onu alıyoruz. Böylen geçinmeye çalışıyoruz.

ERSAN: *İki öğün mü veriyolar? Öğlen, akşam?*

RAMAZAN: İki. Sadece bi sefer veriyo da, iki öğün yiyoruz. Sadece yemek. Ekmeği de işte, burdan eş dost yardımcı oluyo bazen. Annem var yaşlı...

ERSAN: *Ağbi, onlar iki öğünlük mü yemek veriyolar, yoksa?..*

RAMAZAN: İki öğünlük yemek veriyolar.

ERSAN: *Ha, siz bölmüyosunuz?*

RAMAZAN: Evet. Öğlen ve akşam yiyoruz o yemeği sadece.

ERSAN: *Anladım. Onu siz bölüp kendi kendinize....*

RAMAZAN: Ha, ikiye bölüyoruz. Isıtıyoruz, dolaba koyuyoruz.

ERSAN: *Yetiyo mu size?*

RAMAZAN: Valla, yetmiyo ama yetirmeye de çalışıyoruz. Yetmese de yetirmeye çalışıyoruz. Bazen... Sağ olsunlar, gine o kadar yardımcı oluyolar; fakat, bazı yemekler zaten yenmiyo. Ama ne yapalım, yiyoruz.

ERSAN: *Bi tek Rıza mı var ağbi?*

RAMAZAN: Tek Rıza var.

ERSAN: *Kaç yaşında?*

RAMAZAN: Rıza on iki yaşına girdi, orta ikiye geçti bu sene. Elimizden gelirse, artık yardımcı olan olursa, onu bi okutmaya çalışçaz. Okuması iyidir. Sağ olsun, Hüseyin Bey yardımcı oluyo bize. Kursa gönderiyo dışarıya, İngilizce kursuna. İlerde memlekete bi hayırlı evlat yetiştirmeye çalışıyoruz imkânlarımız olduğu müddetçe. Yani, bizim halimiz bu işte, kendiniz de görüyosunuz.

ERSAN: *Ağbi, ne zaman buraya geldin?*

RAMAZAN: Ben Gazi Mahallesi'ne... Doksan dörtten beri burdayım. Burası bizim babadan galma. Aslında yer hazinenin yeridir, devletin. Tapumuz mapumuz yok. Gecegondu. Devletin yeridir işte. Babam zapt etmiş o zaman burayı, belirli bi paraylan almış. Burda şey yapıyoruz işte, barınıyoruz bu gecegonduda. Tavanı yok, altında halısı, kilimi yok... Tavansız, çatısız oturuyoruz.

[...]

İki odalı bi gecegondumuz var. Burda geçinip gidiyoruz.

ERSAN: *Babamdan kalma, dedin. Baban ne zaman yaptı burayı ağbi?*

RAMAZAN: Babam... Burayı ben yaptım. Arazi babamdan galma. Tek annemin oturduğu gecegondu babamındır. Fakat burayı ben... Sağ olsun, Eminönü Belediye Başkanı vardı, Ahmet Çetinsaya... Ben o zaman Ahmet Bey'den yardım istedim; buranın malzemesini o verdi bana. Ahmet Çetinsaya. Allah razı olsun. Yani, bu malzemeyi de o verdi. Onun sayesinde yaptım. Hiç de işçi çalıştırmadım, kendim yaptım.

ERSAN: ***Hepsi senin eserin?***

RAMAZAN: Komple benim eserim. Elimden geldiği gadar... Hanım bana yardımcı oldu. Ben ördüm, çatısını yaptım...

ERSAN: ***Eş dost, komşu hiç yardım ettiler mi?***

RAMAZAN: Ettiler yani. Maddi yönden değil de, manevî olarak. Taşında, tuğlasında yardımcı oldular.

ERSAN: ***Ha, bi ucundan tuttular yani?***

RAMAZAN: Tabi, muhakkak tuttular. Eş dostlarımız yardımcı oldular.

ERSAN: ***Yani, özellikle gelen oldu mu akrabalardan falan?***

RAMAZAN: Valla, akrabalardan değil de, dış komşumuz, yanda, şu karşımdaki komşu çok yardımcı oldu. Kâmil Bey var. O çok yardımcı oldu o zaman yapmasında. O da inşaattan anlıyo biraz. İkimiz bu hale soktuk bu işi.

ERSAN: ***Akrabalar niye el tutmadılar?***

RAMAZAN: Valla şimdi... Benim bi tane kardeşim vardı, benim küçüğüm. O kanserliydi. Yirmi-yirmi beş gün önce kaybettik onu da.

ERSAN: ***Başınız sağ olsun.***

RAMAZAN: Sağ olun. Kırk bir yaşında. Bi tanesi Düzce'de zaten kardeşimin. O bi tanesi zaten kendisini geçindirmekten aciz, biraz serseri tipi. Yani, o yüzden...

ERSAN: ***Anladım. Ya halleri yok, ya durumları yok, diyosun?***

RAMAZAN: Evet, onlar da aynı benim gibi işte. Valla ağbi, ben sana söyleyim, ben bi senedir, yılbaşından bu yana telefon faturası ödemedim. Ödeyemiyorum, açık konuşıyım. Telefonum dışardan geliyo, içerden kullanamıyorum. Dört fatura oldu. Su faturalarım duruyo. Elektriği zaten sizden saklayacak değilim. Gerçi kayda da geçiyo da...

ERSAN: ***Yok, o kayıtlar bizde kalıyo. Sen merak etme.***

RAMAZAN: Kaçak kullanıyorum.

ERSAN: ***İsim kullanmıycaz kayıtlarda yani.***

RAMAZAN: Anladım. Elektriği kaçak kullanıyorum. Dediğim gibi işte, durum bu. Şunları hanımın amcası verdi; yenilerini almış. Şu koltukları. Onlar ordan geldi. Takım taklavak, hep sağdan soldan geldi bunlar ağbi. Benim bir tencerem yokdu. Eş dosttan geldi hep böyle, sizin gibi yardımsever kişilerden geldi. Hiçbi şeyim yokdu. Benim anlatacağım bu işte, derdim bu... Varsa başka öğrenmek istediğiniz bi şey, söyleyeyim.

ERSAN: ***Şimdi sen rahatsızsın, çalışamıyosun?***

RAMAZAN: Evet. Ben şimdi ağbi, açıkça... Bilmiyorum, bu röportaj nereye kadar ulaşıcak, bilmiyorum kimlere kadar gidecek. Benim belirli bi si-

gortam var, belirli bi seneler. Ben aslında, hani bi emekli olmak için uğraşıyorum.

ERSAN: ***İş günü sayımı da olmadı senin?***

RAMAZAN: Ağbi işte, malulen de olma durumum var benim; fakat hani, bu yardımcı olacak kişiler yok. Veyahut da hani, belirli bi miktar para gerekiyo emekli olabilmem için...

ERSAN: ***Onu iş gününe saymak için mi?***

RAMAZAN: Hayır hayır. Şimdi, malulen emekli ederiz, diyolar ama benden başka türlü pozisyonlar bekliyolar. Bazı doktorlar var ya... Onu bekliyolar. O parayı da ben temin edemiyorum. Aşağı yukarı beş yüzü falan buluyo onların söylediği miktar.

ERSAN: ***Senin bronşitin, astımın yetmiyo mu zaten?***

RAMAZAN: Yetiyor; fakat işte, adamlar bi şey bekliyolar yapmak için. Benim kardeşim...

ERSAN: ***İlla ki cebine bi şey girecek yani?***

RAMAZAN: Girecek yani. Benim kardeşim kanserli olduğu halde, ondan dahi aldılar bak. Ve dokuz ay sonra öldü adam. Bu adamın öleceğini bile bile... Raporunda da yazıyo; fazla bi ömrün yok, demiş resmen yüzüne. Ondan dahi aldılar bi şey. Yani, ben bunu medya da gelse, görüntülü medya, yüzüne söylerim yani. Gerçekten söylerim yani, benim işimi yapsın yapmasın. Aynı adam mesela... Bana diyo, ben yaparım senin işini ama paramı alırım. Yirmi gün yatırırım seni, yirmi beş gün yatırırım, diyo...

ERSAN: ***O adamın hali vakti yerinde değil mi?***

RAMAZAN: Doktor, bugün bi başhekim muavini. Başhekim muavini. İsim vermiyorum şu anda ama başhekim muavini. Yarın bi de benim arkamdan şey açar, dava açar... (*Söylerken güler*)

ERSAN: ***Yok. Bu kayıtların hiçbiri, hiç kimseye gitmiycek.***

RAMAZAN: İşte, diyorum da... Var adamın belki de yatı katı. Hani, her türlü imkânı var. Fakat, adam alışmış artık, onu istiyo. Bu işi götürmek için diyo, ben diyo, bunu alırın, diyo. Yetmiş milyon muaynesi bugün bu adamın, özel muaynesi. Bir muaynesi yetmiş milyon. Bana gelecen diyo, muayne olacan. Ondan sonra diyo, ben seni diyo, yirmi-yirmi beş gün yatırırım, heyeti de çıkarırım.

ERSAN: ***O adam hakkında ne düşünüyosun sen?***

RAMAZAN: Ağbi, adam demek ki... Bu adam... Benim düşüncem, bu adam, yaramaz bi adam. Açık konuşıyım. Benim gibi on kişi gitse demek ki... Bu adam resmen götürüyo yani. Bi yerde öbürü başka türlü hortumluyo, bu da böyle hortumluyo. Benim zaten o parayı verecek gücüm ol-

sa, ben evime, çoluğuma çocuğuma... Senede bi sefer et yiyo çocuğum benim şimdi. Veya ben, senede bi sefer görürüm eti. O da gurbandan gurbana, gomşu gönderirse, gomşudan gelirse. Başka türlü biz eti görmeyiz ağbi dört-beş senedir. Veyahut da kasabın önünden geçerken göreriz de, şimdi perde çekiyo kasaplar da. Göz hakkı olmasın diye. Gidiyoruz, orda eşlen dostlan yakalayabilirsek bikaç balık getiriyoruz. Bizim etimiz o. Başka, bilmiyorum artık nası olacak bu memleketin hali.

ERSAN: ***Balık tutmayı eve biraz daha balık girsin diye yapıyosun, değil mi?***

RAMAZAN: Hem onun içün, hem de oranın havası bana iyi geliyo. Çam havası, temiz...

ERSAN: ***Tepenin arkasındaki yer mi?***

RAMAZAN: Bu tepeyi aştın mı, on beş dakka yürüyosun çamların içinden. O kadar güzel, doğa güzelliği var ki. Yani, bi araba olsa, sizi oraya bi götürmek isterdim ben aslında. O kadar güzel bi doğa harikası var.

ERSAN: ***N'apıyosunuz orda?***

RAMAZAN: Valla, orda balık tutuyoruz. Arkadaşların bi gulübesi var; yemek yapıyoruz orda, kendi aramızda, beş-altı arkadaş. Çay demliyoruz, muabbet ediyoruz...

ERSAN: ***Neler konuşuyosunuz?***

RAMAZAN: Valla, gonuştuğumuz işte, gine bu memleket sorunları en çok. Başka ne olur geveze adamın işi? Ahmet bunu yapmış, Mehmet bunu çalmış, hükümet şöyle yapmış... Bunları gonuşuyoruz, başka ne gonuşalım ağbi? Onlar da benim gibi gariban hep.

ERSAN: ***Hiç şöyle hayallendiğin oluyo mu arada?***

RAMAZAN: Olmaz mı ağbi? Çok.

ERSAN: ***Ne düşünüyosun?***

RAMAZAN: Ya diyorum, niye benim param yok, niye benim çoluğum çocuğum daha iyi giyinmiyo, niye bizim iyi kötü bi arabamız yok altımızda, bu yokuşu çıkıyoruz yayan... Yani, hayal kurmayan insan yoktur. Gerçekten çok hayal kurmuşum, bu sayısal lotonun peşinde çok koşmuşum. Param yok, oynıyamıyorum ağbi. Açık konuşıyım.

ERSAN: ***Çıksa n'apıcaksın ağbi?***

RAMAZAN: Ağbi, çıksa ben n'aparım, biliyo musun ağbi? Bilmiyorum, belki size komik gelebilir... Ben o paranın bana yeteceği kadarını alırım, gerisini benim gibi ne kadar gariban varsa dağıtırım. Hem de noter huzurunda, kendim değil. Noter huzurunda eşit vaziyette dağıttırırım. Yalnız, tespitli garibanlara böyle, gerçek ihtiyacı olana. Bana çıksın o para, ben dağıtırım.

ERSAN: *Sen kendine ne kadar ayırırsın ağbi?*

RAMAZAN: Valla, benim bir çocuğum var. Ona bi istikbal ayırırım, gerisini dağıtırım.

ERSAN: *Nedir o, söyle bana?*

RAMAZAN: Valla, ne bileyim. Bi daire, onun rahat oturabileceği. Bi de, kendine bi iş guracak kadar... Ufak böyle, büyük değil. Büyük hayallerim yok. Kendine bi iş kurucak kadar. Bu yaştan sonra, zaten benim, hani ne bileyim, paraylan işim olmaz. İçkim yok, sigaram yok, kumarım yok... Benim paraylan işim olmaz. O ne yaparsa yapsın.

ERSAN: *Anladım. Çocuğa evi nerde alıcan?*

RAMAZAN: Kendi nereyi isterse orayı. Ben kendine bırakıyorum.

ERSAN: *Sence nerde ister?*

RAMAZAN: Bilmiyorum artık, o neye karar verirse.

ERSAN: *Sen nerde istersin?*

RAMAZAN: Valla, ben fazla aşırıya gitmiyorum. Gazi'den olabilir. Bak, Gazi'yi ben çok severim. Mesela, terör bölgesi diyolar, bilmem ne diyolar ama aslında, İstanbul'un en temiz bölgesi Gazi'dir. En temiz bölgesi Gazi'dir. Ben diyorum işte sana, altı-yedi senedir buradayım; daha bi Allah'ın kulu benim yoluma çıkıp da, sen şusun, demedi. Veya nesin, necisin, kimlesin, demedi. Bu kelimeyi hiç duymadım. Burada Alevi'si de var, Sünni'si de var, Şafi'si de var... Ama komşuluklarımız o kadar değerli ki ağbi, o kadar iyi... Benim yarım ekmeğim yoksa, mutlaka yarısını bana gönderirler onların bi ekmeği varsa. Benim namusumu kendisinden aziz bilir yani. Daha sahip çıkar, sadık çıkar. Hani, buranın gomşuluğu budur. Gazi'yi de bozan dışardan gelenlerdir, provokatörler. Yoksa, Gazi'nin yerli halkı, kesinlikle kışkırtmaya karşıdır. Yapmaz ağbi.

ERSAN: *Bu işler hep dışardan oldu, diyosun?*

RAMAZAN: Dışardan oluyolarsa oluyo. Yani, bizim görüşümüz o, tahminimiz o. Çünkü, birbirimizlen konuştuğumuz zaman, o benim yüzüme bakıyo, ben onun yüzüne veya öbürü öbürünün... Bi kıraathanede falan karşılaştığımız zaman, bu olaylar niye oluyo, diyoruz. O da bana soruyo aynı şeyi; niye oluyo, diyo. Kim yapıyo, diyo. Zaten, bilinçlendi halk şimdi, hani, dışarıya karşı bilinçlendi. Belli oluyo nerden olduğu. Diyeceğim, ben çocuğumun bu çevreden ayrılmasını gine istemem. Aslında herkes Gazi'den gaçıyo işte, yetişen yeni nesili uzaklaştırıyo. Ama ben aslında diyorum, burda yetişsin, burda yoğrulsun, benim şeyimi unutmasın, garibanlığımı, çektiğimi unutmasın yani. Fazla para verirsek unutur. Beni de unutur, öldüğüm zaman ahireti de unutur. Ama belirli bi seviyede, aynı dengede galırsa, belki bi fatiha okur o zaman. Çok para görürse azar. Açık konuşıyım.

ERSAN: *Çok para azdırır mı?*

RAMAZAN: Azdırır ağbi.

ERSAN: *Seni de azdırır mı?*

RAMAZAN: Valla ben... Yaşım genç olsaydı belki, şimdiden sonra artık... Zaten o parayı istemiyorum ben, fazla parayı. Açık konuşıyım. Gerçekten istemiyorum. Dört dörtlük, ben ölene gadar beni geçindirsin, muhtaç etmesin kimseye... Aslında, işim olsa benim bak... Ben sizden özellikle rica ediyorum, bana bi iş olursa, ben halen çalışırım.

ERSAN: *Ne iş yapabilirsin?*

RAMAZAN: Mesela bi bekçilik, temizlikçilik veya böyle bi çay işi, bulaşık işi... Böyle hafif bi şeyler olursa veya oturduğum bi yerden yapabileceğim bi iş... Olur ya, mutlaka vardır böyle bi işler.

ERSAN: *Ağbi, senin bu tüberküloz, bronşit, astım meselesi meslek hastalığı mıdır?*

RAMAZAN: Şimdi ağbi, bu astım... Ben bi ara işsiz galdım ağbi, sana söyleyim. Seksen üçten –Özal dönemiydi– doksan senesine gadar küfeyle kömür çektim. Öyle, yaz günü... Eskiden biliyosun, şey kömürler gelirdi, ağaçlı kömürleri. Altıncı gattan, yedinci gata, bodrumlara... Sırtımızlan, biz iki arkadaş... Memiş diye bi arkadaşım vardı Balat'da. O zaman orda kiradaydım ben. Kömür çektim.

ERSAN: *Burdan önce Balat'da mıydın?*

RAMAZAN: Balat'da oturdum, kirada oturdum. Gızgın kömür... Gızgın gızgın, terli terli suğuk su içiyoduk biz kömür çekerken. Her iniş çıkışımızda bi su içerdik. Ben bu bronşiti, nefes darlığını ordan gaptım. Terli su içmekten. Bunu iyi biliyorum. Zaten tüberküloz vardı bende, yirmi senelik şey.

ERSAN: *O ne zaman başladı, nası başladı? Tüberkülozu nası kaptın ağbi?*

RAMAZAN: Ağbi o... Onu hiç bilemiyorum. İlk şeyde yattım ben, Eymirada'da, sanatoryumda. Teşhisi orda koydular. Kerim Bey vardı o zaman, doktorum. Çok iyi hatırlıyorum. Kırk beş gün yatırdı. Ondan sonra, altı sene sonra, bi daha yeniledi bu bende. O zaman sigortalıydım, Süreyyapaşa'da yattım. Ondan sonra da, devamlı, altı ayda bir gontrole gidiyorum. Eğer şey yapıyosa, ilaç veriyolar. İlaç tedavisi görüyorum. Öyle gurtarıyorum işte. Yani, tüberkülozdan şeyim yok. En fazla, darlandığım zaman on beş-yirmi tane iğne alıyorum veya verem dispanserine gidiyorum. Onlar veriyolar ilaç. Yani, devletin o şeyi çok iyi. Gidiyosun oraya, ben bu hastalığa, diyosun... Kaydım var zaten. Açıyo dosyanı, muayene ediyo seni, veriyo gereken ilacı. Ama diğerinde, astım-bronşitte şey yapamıyorum. Hiçbi yerden bi yardım alamıyorum.

ERSAN: *Devlet onun ilacını falan vermiyo?*

RAMAZAN: Vermiyo. Gaziosmanpaşa'ya, ben gaymakamlığa müracaat ettim, Hüseyin Bey'lerin vasıtasıyla. Onlar da diyolar ki bana, özel muaynaneye gideceksin, muayne olacan, reçeteyi bize getirecen. Bugün bi muayne olmuş on-on beş milyon. Ben bu parayı bulup muayne olamıyorum, açık konuşıyım. Olamıyorum. Bi de, alamıyorum o ilaçları. Yani, yazın içinde bir nevi rahatım. Şu anda sizinlen konuşabiliyorum rahat. Gışın, kömür yandığı zaman veyahut duman olduğu zaman böyle sisli havalarda, kesinlikle evden dışarı çıkamıyorum. Evde de sobayı yakıyoruz, tütüyo; o daha kötü yapıyo. İşte, gışın çok kötü oluyorum. Yazın rahat oluyorum; işte çıkıyorum, çamlar... Temiz hava alıyorum. Bu havanın da bana çok iyi faydası oluyo, çok. Temiz hava alıyorum. Ama gışın çok kötü oluyorum. Şimdi, benim yani şeyim, bi iş olursa bana, oturduğum yerden, bekçilik, ne bileyim, böyle bi temizlik, paspas gibi, büro temizliği... Böyle bi iş olursa gine çalışırım yani. Aslında, yardım istemekten çok çalışmayı istiyorum. Yani, ben şimdi kalkıp da Hüseyin Bey'e veyahut Deniz Hanım'a veyahut da Cağaloğlu'na, Sosyal Yardımlaşma'ya gittiğim zaman, utanarak gidiyorum ağbi. Belki benden daha mağdurları var, onları da düşünüyorum.

ERSAN: ***Bu yüzden mi utanıyosun?***

RAMAZAN: Bu yüzden utanıyorum. Belki daha çok ihtiyacı olanlar var; ama mecbur galıyorum, gidiyorum. Utanarak gidiyorum; ama mecbur galıyorum bi yerde. Yarın, çocuğum okula gidicek; bunun defteri var, galemi var... E, ben bu çocuğu okuldan alıyım, işe veriyim o zaman. Nası bi devlet olucak bizim devletimiz? Yarın bu çocuk nası devlete yararlı olabilcek? Hatta, bugün üniversiteyi bitiren adam bile iş bulamıyo. E, ben bunu düşünüyorum.

ERSAN: *O da devlete yararlı olamıyo?*

RAMAZAN: Olamıyo işte, o da olamıyo. Ama bi yerde, belki yüz taneden bi tane çıkabilir, diyoruz. Belki o da bizimki olur. Ümit dünyası bu. En azından, benden fazla devlete yararlı olsun istiyorum. Bu ülke bizim ağbi. Ne Yunanistan'ın, ne Bulgaristan'ın, ne Rusya'nın bura, ne de Amerika'nın... Bizim dedelerimiz ganını dökmüş bu topraklara. Oturup okusun tabi. Muhakkak. Zaten devlete faydası olursa, bana da olur. Bağlantılıdır. Ama önce devlete olsun; devlet onun hakkını zaten verir o zaman.

ERSAN: ***Devlete faydalı olmak, ne demek ağbi?***

RAMAZAN: Devlete faydalı olmak... Hani, hayırlı bi iş yapsın. Yahu, bugün devletin bi memuruysa, bi kademedeyse, rüşvetsiz, temiz... Gelen vatandaşa, sizin gibi güler yüz göstersin, işini yapsın. İşini yaparken de, benden beklediği gibi başkasından bi şey beklemesin. Dosya altı yap, demesin. Ben böyle faydalı olsun istiyorum memleketime. Yoksa, bunun ha-

tırına goy da ver dediği zaman, hiç olmasın. Eğer öyle yapacaksa, Allah ona ömür de vermesin. Bak, gerçekten söylüyorum, bunu içimden gelerek söylüyorum. Eğer benim oğlum hortumcu, rüşvetçi, yiyici, kıyıcı, ne bileyim böyle bi ırza, namusa göz diken bi kişi olucaksa, Allah ona ömür de vermesin bak.

ERSAN: ***Peki, televizyon seyrediyo musun?***

RAMAZAN: Ağbi, haberlerlen iyi filim olursa, bakıyoruz akşamları.

ERSAN: ***Ne filimleri seyrediyosun?***

RAMAZAN: Ekseriye dramatik, macera, benim gibi köylü tipleri, köylü filimleri olursa...

ERSAN: ***Türk filimlerini mi seyrediyosun?***

RAMAZAN: Türk filimi, yabancı.. Fark etmiyo. Ama ekseriyet haberleri, açık oturumları seyrediyorum. Tartışmalar oluyo mesela. Onları. Genellikle onları. Açık oturumları, sipor... Goyu Fenerliyim, açık konuşmak lazım. (*Söylerken güler*) Hasta Fenerliyim yani. Oğlum Fenerli, hanım Galatasaraylı. Ordan ters düşüyoruz birbirimizle, gavga ediyoruz. Fener-Galatasaray maçı oldu mu hemen evi terk ediyolar. Terk ediyolar zaten. (*Öksürür*) Özür dilerim.

ERSAN: ***Yok yok, sen şey yap.***

(*Öksürük nedeniyle kayıt kapanır*) [...]

ERSAN: ***Açık oturumları seyrediyorum, diyosun?***

RAMAZAN: Açık oturumları seyrediyorum ağbi.

ERSAN: ***En çok sevdiğin program hangisi ağbi?***

RAMAZAN: Televizyonda mı? Valla, benim en çok sevdiğim program şey... Yani, şu anda hatırlayamıyorum işte. Kanal 7'de çıkıyodu, Ceviz Kabuğu vardı. Efendime söyleyim, Ateş Hattı vardı, Ateş Hattı mıydı neydi. Fatih Altaylı'nın sunduğu Teke Tek, onu seyrediyorum. Teke Tek. Genellikle işte, öyle şeyler yani.

ERSAN: ***Peki, nası seviyosun bu programları?***

RAMAZAN: Ya, şimdi ağbi ben... Açık konuşmak lazım... Siyasi konular, memleket konuları olduğu için seviyorum. Daha doğrusu siyaseti seviyorum, açık konuşmak lazım. Siyaseti seviyorum; ama illa A parti, B parti veya şu değil.

ERSAN: ***Üye misin bi partiye?***

RAMAZAN: Hayır. Ama ben hani, gerçeği kim gonuşuyo, fikrime hangisi daha çok yatıyo, hangisi dürüst, hangisi hırsız, onları ayırmaya çalışıyorum. (*Söylerken güler*)

ERSAN: *Var mı öyle bi parti? İsmini söylemen gerekmez.*

RAMAZAN: Var.

ERSAN: *Var, diyosun. Umut var yani?*

RAMAZAN: Umut var.

ERSAN: *Gelirler mi iktidara?*

RAMAZAN: Şu anda parti yok. Ama öyle kişiler var. Parti olarak bi tane yok.

ERSAN: *Bu olanlardan bi şey çıkmaz?*

RAMAZAN: Kesinlikle çıkmaz. Ama öyle kişiler var. Eğer o adamlar... Gerçekten üç beş tanesi bi araya gelir de bi parti gurulursa, gerçekten memleketin bi ümidi var.

ERSAN: *Şu sıralar mesela şey yaparlar mı?*

RAMAZAN: Olabilir. Saadettin Bey var mesela, açıkça isim verirsem, Tantan. Tayyip Bey'len beraber. Hani olursa... Ama Tayyip Bey ne kadar eski partisine özenecek, onu da bilemiyorum.

ERSAN: *Eğer öyle olursa?..*

RAMAZAN: Olmaz, gine olmaz. Gerçekten hani, memleket için, şimdi söylediği vaatlerinin arkasında durarsa, Saadettin Bey gibi bikaç kişi de onun çevresinde olursa işi götürür.

ERSAN: *O adamlara niye güveniyosun? Ne tür özellikleri var bu adamların? Nesi farklı?*

RAMAZAN: Şimdi, ben Tayyip Bey'e güvenmiyorum, kesinlikle güvenmiyorum. Çünkü, bugün Tayyip Bey bi parti guruyo, açık konuşmak lazım. Bu adamın, günlük iki yüz kırk milyar masrafı var, diyolar. Partinin masrafları. Mesela, ilçe teşkilatları, il teşkilatları, bilmem ne... İki yüz kırk milyar günlük masrafı varmış. Tuttuğu binanın kirası, bilmem ne... Basından duyduğumuz gadarıyla... E bu adam, beş sene bi belediye başkanlığı yaptı, beş sene de yapmadı. Daha önceki hali malum zaten. Kasımpaşa'da yetişmiş, belirli bi mal varlığı yok... E, bu adam nerden buluyo iki yüz kırk milyarı? Ya zengin iş adamları var arkasında destekleyen, ya bürokratlar var gene onun partisine girecek olan... Bunlar destekliyo. Veyahut da bu adam zamanında indirmiş, şimdi onları çıkarıyo. Ben böyle düşünüyorum cahil aklımla. Ama bugün Tantan gibi bi adam bi parti gurarsa, ben ölümüne desteklerim kesinlikle.

ERSAN: *Tantan'ın özelliği ne ağbi?*

RAMAZAN: Dürüstlüğü. Bana çok dürüst geliyo. Bilmiyorum, sizin açınızdan başka türlü olabilir. Ama bana gerçekten dürüst, yani memleket için çalışan bi adam görünümünde görünüyo şu ana gadar.

ERSAN: *Rıza'nın...*

RAMAZAN: He, Rıza özensin ona. Özendiğim de o zaten.

ERSAN: *Gerçekten faydalı adam o yani?*

RAMAZAN: O yani. Benim açımdan o. Bilmiyorum, adamın hiçbi şaibesi duyulmadı. Çünkü, neden diyceksin. Fatih'te belediye başkanıydı. Çok yakın... Adamlan gerçi şeyim olmadı benim, yüz yüze bi gonuşmam olmadı; fakat, hiçbi şeyi duyulmadı. Adam polis müdürüydü, gene hiçbi şeyi çıkmadı. Güreş Federasyonu'nun başına geldi, gene bi şeyi çıkmadı. En ufak bi şaibesi duyuldu mu bu adamın? Bilmiyorum, ben duymadım. Adam İçişleri Bakanı oldu, adama doğru dürüst görev yaptırmadılar.

ERSAN: *Peki, varsay ki başa geldi. N'apmasını isterdin senin için?*

RAMAZAN: Valla ağbi, ben o gelirse, Menderes döneminden bugüne kadar, Menderes'iyle de dahil, bugüne kadar gelmiş geçmiş hükümetlerin bütün icraatlarını böyle bi elerim. Elerim, elden geçiririm. Açık konuşıyım. Bi defa, kim ne yapmışsa bunun cezasını verdirim. Ama bu tek başına gelirse, yasalar, ganunlar değişirse mecliste, ben bu adamların tek tek cezasını verdiririm. Veririm yani onun yerinde olsam. Kim ne çalmış, kim ne... Ha, çalmış mı adam, götürmüş mü? Neyi var bu adamın? Ne varsa bi defa, bu adamı hapse koyup... Üç-beş sene devletin, benim gibi garibanın veya senin gibi memurun parasıylan bunu beslerse, bu adam yarın çıktığı zaman gine çalar. Bunun elinden mal varlığını alabiliyo mu hazineye? Binlerceleri Amerika'da, İsviçre'de, Fransa'da, yurt dışında çalmışlar çalmışlar. İsimlerini de versen fark etmez. Herkes biliyo bunu, bütün Türkiye biliyo. E, bunların sen mal varlığını alabiliyo musun elinden? Devrederim hazineye. Ne gariban galır, ne fakir galır memlekette.

ERSAN: *Hazineye devredildikten sonra garibana, fakire gitmiycek mi?*

RAMAZAN: Gitmeyecek, devlete gidecek. Bizim devletimiz zengin olursa, ben de zengin olurum ağbi.

ERSAN: *Nası olacak bu iş ağbi?*

RAMAZAN: Devlet zengin olursa, halkına da yardımcı olur.

ERSAN: *Nası yardım etcek sana? Böyle somut yardımı n'olcak sana?*

RAMAZAN: Ağbi, devletin iş yerleri olur, fabrikaları olur, iş sahaları gurar, gençlere spor sahaları gurar... Biz niye yirmi senedir olimpiyatları alamıyoruz? Neden? Tesislerimiz yeterli değil. E, bugün bi olimpiyatlar Türkiye'de olsaydı, nice adamlar para gazanacaktı o işten. Ben gider ayran satardım orda. Veya kola stardım, meşrubat satardım, başka bi şey yapardım...

ERSAN: *Peki ağbi, başka bi şey sorayım sana. Televizyonu seyrediyosun. Bi de eğlence programları var. Görüyosun orda...*

RAMAZAN: Evet, evet.

ERSAN: *Yiyo...*

RAMAZAN: Yiyo, içiyo, götürüyo... Evet.

ERSAN: *Ne düşünüyosun? Adalet mi bu şimdi?*

RAMAZAN: Değil. Ben burda icabında guru ekmek yiyorum soğanla. Adam orda dolarları, afedersin, atıyo yerlere. Bu da adalet değil. İşte, bizim düzenimizin bozukluğu burdan geliyo tabi.

ERSAN: *Peki, hiç adalet olcak mı sence?*

RAMAZAN: Kardeşim. Eğer bunu yapıyosa adam... Parası varsa yapsın, bunu medya çıkarmasın ortaya, bana göstermesin bunu.

ERSAN: *Göstermese ne fark edicek, gene yapıyo?*

RAMAZAN: Ağbi tamam, yapsın. Kendi halinde ne yaparsa yapsın.

ERSAN: *Görmek istemiyosun?*

RAMAZAN: İstemiyorum ağbi ben.

ERSAN: *Görmesen yeter yani?*

RAMAZAN: Görmesem yeter ağbi. Neden? Göz görmeyince gönül gatlanır. O orada yiyip içerken, benim çocuğum burda bakarken, benim zoruma gidiyo. Ben kapatıyorum. O programlar çıktığı zaman kapatıyorum ben. Açık konuşıyım, seyretmiyorum. Değiştir oğlum, diyorum. Başka ganalı açın, diyorum. Neden? Yarın benim çocuğum da aynı şeyi istiyecek.

ERSAN: *Bu zenginler nası zengin oluyor ağbi ya?*

RAMAZAN: Valla ağbi, zenginin nası zengin olduğunu siz benden daha iyi biliyonuz, ama ben gine de fikrimi söyleyim. Zenginin kimisi çalıyo götürüyo, kimisinin babası çalmış, kimisinin kalmış bi şeyler babadan, kimisi de çalışmış hakikaten, gerçekten didinmiş, gecesini gündüzüne gatmış, sıhhati yerindeymiş, öyle olmuş. Kimisi faizden getirmiş, kimisi tefecilikten... Bi şeyler yapıyo millet. Elinde azıcık bi parası olan, bi şeylere değerlendiriyo.

ERSAN: *Sen niye peki bu durumdasın?*

RAMAZAN: Valla, demek ki bizim kaderimiz buymuş. Dedemden yokmuş bi şey, babamdan yokmuş benim hatırladığım kadarıyla... Babam ömür boyu çobanlık yapmış. Ömür boyu çobanlık yapmış. Dedemgil öyle. Zaten memlekette bizim hiçbi toprağımız yok. Olsa da...

ERSAN: *Nerelisin ağbi sen?*

RAMAZAN: Ben Çankırılıyım, Ilgazlıyım. Giraç bi köyden, dağın tepesindeniz. Ancak daş var, daş biter. Başka bi şey bitmez bizim köyümüzde. Nereye bakarsan bak, daş görersin.

ERSAN: *Ne zaman geldiniz İstanbul'a?*

RAMAZAN: Ben İstanbul'a yetmiş birde geldim. Eminönü'nde *** vardır, hâlâ durar orası. Tam o meydanda. Orda, rahmetlik babam guruyemişçide çalışıyodu, toptancıda. Beni bi torbacının yanına goydu. Rum'du adam. Çok iyi bi insandı. Onun yanında çalıştım altı ay falan. Adam öldü, gapandı orası. Ondan sonra, beni bi presçinin yanına verdiler. Orda çalıştım.

ERSAN: *Sanatını orda öğrendin?*

RAMAZAN: Orda öğrendim. Ondan sonra, tabi değişik işler oldu...

ERSAN: *Ordaki patron nasıldı?*

RAMAZAN: O da iyiydi. O da Rum'du. O da iyiydi; fakat ondan sonra, hiçbi sağlam patrona düşemedim.

ERSAN: *Ondan sonrakiler Türk müydü yoksa?* **(Sorarken güler)**

RAMAZAN: Türk'tü. En son bi Yahudi'de çalıştım işte. Yüzük çarşısında, hâlâ yaşıyo, Ungapanı'nda. Yüzük Çarşısı'nda. Onun da hanımı falan öldü, kendisi yurtta galıyo, düşkünler yurdunda. Hâlâ da tek başına orda kutu yapar, gumbara yapar, onları satar. Bi de o adam yani... Ne biliyim ben, gayrimüslimler bizden daha çok işçinin hakkına sahip çıkıyo, sigortasını ödüyo. Ben bi yerde üç sene çalıştım, benim sigortamı ödemedi. Hem de gece. Ödememiş adam. Malatyalı, Kürt *** derler. Üç sene. Şimdi telefon ediyorum; ben diyorum, bak şimdi ödeseydin benim sigortamı, ben şimdiye emekli olurdum, diyorum. Sürünmezdim, kimseye de el açmazdım. Gülüyo benim karşımda. Üç sene. İki sene de bi yerde ödenmedi. Beş sene. Ben hep... Biraz da iyi niyetimizden böyle, iyi niyetimizden gaybettik. En azından bi emekli olurdum ben bugün, kimseye de muhtaç olmazdım. Ayda yüz-yüz on milyon geçtiği zaman benim elime, ben rahat geçinirdim o paraylan; ve şükrederim duruma. Şükrederdim.

ERSAN: *Ayda o kadar para yeter mi ağbi sana?*

RAMAZAN: Yeter ağbi bana.

ERSAN: *Ne kadar lira?*

RAMAZAN: En fazla yüz-yüz elli milyon arasında bi parayla ben geçinirim ayda. Şu hayat şartlarında.

ERSAN: *Nası geçiniceksin?*

RAMAZAN: Şindi, şöyle ağbi... Ama bu belediyeden aldığım yemek devam ederse... Ekmek parası yapacam, çay, şeker parası yapacam ben onu. Elektrik, su, telefon... Elektrik zaten yok şu anda da...

ERSAN: *Üstüne başına bi şey almıcan mı?*

RAMAZAN: Ben zaten... Eş dost veriyo bana. Bunlar hep sağdan soldan gelmedir, para verip alma değil. Açık konuşıyım. Benim giydiğim de, ço-

cuğun giydiği de, hanımın giydiği de... Hüseyin Bey gönderiyo bazen, bazen eş dost, akrabalardan geliyo. Ben üst baş... On senedir, bir bayram dahi ben kendime bi çift ayakkabı veya gömlek almış değilim. Açık konuşıyım. On senedir. En son elbiseyi evlenirken aldım.

ERSAN: ***Kaç yıl oldu ağbi?***

RAMAZAN: Yirmi yıl. Takım elbiseyi evlenirken aldım, yirmi yıl oldu. Ondan sonra, daha yeni elbise giymedim. Yani, bunu açıkça yazın, bi yerde yazılıp çizilecekse.

ERSAN: ***Söz.***

RAMAZAN: Gitsin, Ankara'dakiler...

ERSAN: ***Kitapta çıkacak.***

RAMAZAN: Çıksın. Ve aynı kitabı da isterim sizden.

ERSAN: ***Söz, vallahi yollarız.***

RAMAZAN: Yani, yirmi sene önce bir takım elbise giydim evlenirken, seksen ikide. Yirmi sene oluyo aşağı yokarı. Seksen ikinin ikinci ayında evlendim. Yirmi senedir takım elbise de giymedim, yeni elbise, ayakkabı da giymedim. Çocuğuma da bayramlarda anca bir pantolon alabiliyorum. Sipora gidiyo çocuk, Hüseyin Bey'lerin oraya. Botla gidiyo, kışlık. Kışlık botlan gidiyo. O bi takım eşortmanı da borçlan aldım, borcunu ödiyemedim daha. Spora giderken aldığım eşortmanın, yani beş milyonluk eşortmanın borcunu ödiyemedim. Yani, bunlar çıksın kitapta da, okusunlar onlar. Tabi okurlarsa...

ERSAN: ***Kimler okuyacak?***

RAMAZAN: Ankara'daki büyükler. Başbakanımız var ya, bakanlarımız, milletvekillerimiz, onlar.

ERSAN: ***Onlar okusa n'olacak sence?***

RAMAZAN: Okusun, belki utanırlar ağbi. Eğer varsa yüzleri, utanacak yüzleri... Ben, bunu televizyona çıkarsalar, aynı şeyi söylerim burda. Yani, ben çok doluyum. Hiç çekinmeden gonuşurum. Asacaklar beni, ipe götürecekler, değil mi? Vallahi gonuşurum. Darağacında yine gonuşurum. İlmeği boğazıma daktıkları an hâlâ gonuşurum aynı kelimeyi, ki canım çıkana gadar. Çünkü, ben bu memlekette doğdumsa, ben bu memlekette askerlik yaptımsa, benim de bi hakkım var. Norveçli gelir, Pakistanlı gelir, Afganistanlı gelir, Romeni gelir, Rus'u gelir, Azerbaycanlısı gelir, Bulgar'ı gelir, bu memlekette iş bulur. Bana oturduğum yerden veyahut da hafif bi iş bu devlet bulamaz mı? Çünkü neden? Patronların işine geliyo. Niye işine geliyo, diycen. Bu adamlar sigorta istemiyolar. Hiçbir sosyal hak istemiyolar, hayvan gibi çalışıyolar. Bulgur pilavını, makarnayı elleriylen yiyolar Afganistanlılar. Ben çok çalıştım. Ve çoğunu da şikâyet ettim, hiçbir

Allah'ın gulu gelip ilgilenmedi. Unkapanı'na, Sosyal Sigortalar'a, Çalışma Bakanlığı'na dilekçe verdim; kaçak işçiler çalışıyo, biz çalışamıyoruz, dedim. Uğur Dündar'a telefonlan ulaştım. Dedim, her şeye el atıyosun, niye dedim, bunu da dedim, bi programında değerlendirmiyosun, bu Türkiye'deki kaçakları.

ERSAN: *O ne dedi?*

RAMAZAN: Hiç. Ve ikinci arayışımda yok dedittirdi kendini. Madem bu kadar dedim, dürüst adamsın, dürüstlükten bahsediyosun, iyi program yapıyorsun, Arena programını, bi de dedim, bunu araştır. Küçükpazar-Eminönü mıntıkasında, hiç yoksa üç bin-beş bin tane gaçak Afganistanlı var, Pakistanlı var otellerde. Afedersin, bitten geçilmiyo oteller. Diyeceksin ki, sen nerden biliyosun. Çünkü, ben gidiyorum, benim eşim dostum var oralarda. İş arıyorum.

ERSAN: *Ha, her gün gidiyo musun oralara?*

RAMAZAN: İş arıyorum. Valla, on beş günde bi, yirmi günde bi giderim ben, çevreyi bi dolaşırım. Çok yere de yayan gider gelirim, param yok.

ERSAN: *Burdan oraya?*

RAMAZAN: Evet evet. Yayan giderim. Canlı şahidim vardır, ben size ispat ederim akşam, iki saat sonra. Yata yata gidiyorum, otura otura gidiyorum. Sabah çıkarın burdan, öğlene oraya inerim. Ondan sonra, alırım oradan bi yarım ekmeğin arasına helva. Onu yerim bi şişe suyla. Gene tekrar dinlene dinlene sahilde, balık sahilinde, gelirim. Yorulduğum yerde otururum, bi su içerim, gelirim. Ama ne yapayım, mecburum. Bi hafta sonra, Demirgapı tarafına giderim, Edirnegapı'ya kadar iş ararım. Siteler'e... Yok. Bi yerde buldum temizlik işi. Şeyi temizleyecez, siteyi. Bin beş yüz tane dükkân var, üç kişi temizliycek. O da, süpürgenin tozu... Zaten bana gelmiyo o iş. Adam dedi, kardeşim var böyle bi iş ama on beş gün sonra senin cenazen gider burdan, dedi. Olmaz, dedi. Yani, beğenmedi adam daha doğrusu. Senin sağlığın açısından olmaz, dedi. Arıyorum, iş de arıyorum ama yok. Ama böyle bi iş olursa, bana bi yardımcı olan olursa... Bekçilik gibi veya gece bekçiliği de olur. Giderim, akşamdan sabaha gadar beklerim.

ERSAN: *Eşin çalışıyo mu ağbi?*

RAMAZAN: Yok. Benim eşim ağbi... Eşim de rahatsız. Benim eşim de bağırsak tüberkülozu geçirdi. Çapa'da yattı dokuz buçuk ay. Bu Rıza sekiz aylık doğdu tedaviden sonra. Bağırsak tüberkülozu geçirdi, zehirli isal. Yemiş altı kiloydu, otuz dokuz kiloya düştü. Ordaki doktorlar, mucize, yaşamaz, dediler. Biz bunun kefenini mefenini aldık, hazırladıydık. Gerçekten diyorum bak, kendisine de sorabilirsin. Öldürmeyen Allah öldür-

mez işte. Bugün millet pazara gidiyo. Ben niye gitmeyim? Buranın pazarı, semt pazarı. İki seneden fazla olmuş, daha pazara girmemişiz. İki seneden fazla olmuş, pazara girmemişiz.

ERSAN: ***Hiç erzak alamıyo musunuz?***

RAMAZAN: Almıyorum ağbi. Alamıyorum. Ha, hanım buraya fasulye ekmiş. İlk defa taze fasulyeyi burdan yedik, bahçeden. Domatesleri de bekliyoruz gızarsın diye. Gerçekten yaz bunu kitabında yani. On kök domates var, gızarsın diye bekliyoruz. Ağustos ayı geldi, daha biz fasulye, domates yemedik. Şeftaliyi iki senedir yememişim. N'apıyım? Mahallede gomşunun çocuğu karpuzu yerken, ben çocuğu içeri sokuyorum gapıdan. Bi şey diyemiyosun. Oğlum diyorum, çizgi filim başlamış, git seyret. Veyahut da diyorum, güzel filim var, git onu seyret. Çünkü, gomşular yerler çocuğa garşı. Bi de çocuk... Bilinsin yani, yazılsın. Gerçekler yazılsın. Ben kellemi de goyarım ortaya. Ama yazılsın.

ERSAN: ***Yok ağbi, kelle kalsın.***

RAMAZAN: Galsın ağbi o zaman. Küçüklerimizi yazın o zaman, kelle galsın. Yani, gerçekler bunlar ağbi. Diyeceğim bu. Yani, derdimiz çok da işte, bunları zaman olup da konuşmak lazım. Ama nereye gadar gidicek bu?

ERSAN: ***Nereye kadar gidecek ağbi bu?***

RAMAZAN: Valla, bilmiyorum ağbi. Bu düzen böyle giderse, bu memleket düzelmez de, gurtulmaz da. Bu memlekete, dediğim gibi, otoriter bi adam lazım. O tamamen temizliyecek ağbi. Temizliyecek derken, kan değil. Kan yok. Siyasi parti liderleri, önüne gelenleri, bi defa kesinlikle meclis dışına alıcak. Meclis dışına alıcak. Öyle bi kural getirecek ki, beş sene seçilen adam bi daha seçilemeyecek. Yani bilmiyorum, benim fikrim bu. Yani, buraya seçilen adam, bugün seçilmiş adam, beş dönem, üç dönem milletvekili olmuş. Yahu arkadaş, bırak artık, sen tontonlamışın, beynin sulanmış! Başkası gelsin ya, gençler gelsin! Onları deniyelim. Belki onlar hayırlı olur bu memlekete. Siz yapamamışınız işte! On beş sene denemişin, üç dönem seçilmişin, yapamamışın bunu. Buraya gadar götürmüşün, senin gücün buymuş. Bırak başkası alsın, devralsın. Belki o daha iyisini yapar. Fırsat versinler gençlere. Ben cahilim, ben ilkokul mezunuyum. Ben oraya galkıp gidemem zaten, gitsem de gonuşamam veya iki kelimeyi bi araya getiremem. Ama nice okumuşlarımız var, öyle güçlü adamlar var. Onlar gonuşsun, onlar çıksın oraya. Adam benim gibi ilkokul mezunu, bakan olmuş; yurt dışına gidiyo, İngilizce gonuşmasını bilmiyo. Ya, bırak kardeşim, burda kütür kütür gonuşanlar var ya! Gençler yetişmiş ya! Adam manavlık yapıyo, garpuz satıyo. Üniversite mezunu. Niye o adam gelmesin oraya? Adam iki tane üniversiteyi bitirmiş, karpuz satıyo. Dışarda lisans görmüş. O adamlar gelsin. Bugün sen, Ecevit, Demirel... Sizin

çoluk yok, çocuk yok, artık siz yetmiş yaşınıza gelmişiniz, seksen yaşınıza gelmişiniz! Yahu, ne yapacağnız siz parayı? Hırssa hırs desem... Bunlar parayı ne yapacak? Artık, bunlarınkisi ya egoistlik...

ERSAN: ***Onlar bi yandan, öbür tarafta da Sabancı... Fabrikalar, bilmem neler, bankalar...***

RAMAZAN: Şimdi Sabancı... Şimdi şöyle ağbi, bak. Sabancı tamam, Sabancı şöyle... Sabancı'ya, ben gene bi yerde gızmıyorum.

ERSAN: ***Neden?***

RAMAZAN: En azından, adam otuz-gırk bin kişi çalıştırıyo. Bu otuzgırk bin kişinin... Her aileyi beş kişiden hesapla, yüz elli bin kişiye gider. Eğer bu adam iki yüz bin kişiye ekmek veriyosa, benim için değerli bi adamdır. Herkes Sabancı, Goç gibi olsa, zaten bu memlekette ne işsiz galır, ne aç galır. Öyle zenginler var ki, faizci yiyolar, para bankada. Sadece faizden. Bugün bi Enver Ören... Adam battı, iflas etti, yok dolandırdı, çarptı, kimsenin parası galmadı... Hani, götürdü, dediler. Adamın niye sesi çıkmıyo? Herkesin parasını ödüyo adam gördüğüm gadarıyla. Niye bi Enver Ören gibi beş tane daha adam olmasın, Sabancı gibi on tane daha olmasın bu memlekette? İşsizlik olur mu ağbi? Olmaz. E demek ki, var öyle adamlar da çıkmıyolar ortaya. Neydi o, Bezmen, Halil Bezmen... Soydu memleketi, gaçtı getti. E, sen bu adamı Sabancı'ylan gıyaslayabilir misin veya Goç'lan? Gülay Aslıtürk... Neyi vardı bunun? Bi belediye başkanıydı. Ne yaptı? Aldı gitti parayı. Getirse ya onu geri. Veyahut da getiremiyo mu? Mallarına el goy burda. Devletin gücü yetmiyo mu buna? Yeter. Apo gibi adamı getirdiler, bunu mu getiremiyolar? Bunlar hep siyasi oyun. Hepsi siyasi oyun. Belki de telefonla görüşüyolar. Belki de, kaç, diyolar yakalanacağı zaman. İstese, bu devlet yılanı deliğinden çıkarır, iğnenin gözünden geçirir, onu getirir. Ama bazılarının işine öyle geliyo demek ki. Gaç-tut politikası uyguluyolar. Ben cahil aklımlan bu kadar düşünebiliyorum. Gerçi siz yorumlarsınız, yazarsınız artık. Gerisini siz yorumlayın artık. Biraz daha netleştirirsiniz onu, ben biliyorum. Anladığım gadarıyla... Hani, siz benim yanlışlarımı da düzelterek güzel bi şey...

ERSAN: ***Senin yanlışın yok. Sen kendin için doğruları söylüyosun.***

RAMAZAN: Kendim için değil, ben millet için doğruları söylüyorum. Bak, kendim için konuşuyosam nağmerdim. Benim gibi, belki on bin, yirmi bin kişi vardır. Şu İstanbul'u gastediyorum...

ERSAN: ***Neden millet için konuşuyosun ağbi?***

RAMAZAN: Ağbi şimdi... Bak, eğer benim gomşumda olursa, ben ondan faydalanırım. Veya bende olursa, benim garşımdaki komşum benden fay-

dalanır. Çünkü neden? Benim iki ekmeğim varsa, komşumu biliyosam aç, birini gönderirim oriya. Göndermesem nağmerdim bak.

ERSAN: *O sana gönderiyo, di mi?*

RAMAZAN: Eğer zaten... Garibanın halinden gariban anlar. Cebinde parası olan adam beni düşünmez ki, o yüksekten gider. Beni görmez o. Beni gören, gine benimlen beraber gidendir, aynı seviyedeki kişiler. Eğer adamın cebinde biraz on beş-yirmisi (milyon) varsa, lider olarak kasılır, hani veyahut da... Hani bana göre, yirmi milyonu varsa arka sokaktan gider, belki bu benden para ister diye. Onun için, herkes aynıdır. Allah ona da versin, bana da versin. Ben bunun için evvela milleti düşünüyorum. Devleti düşünüyorum, milleti düşünüyorum, ondan sonra ben. Çünkü, devlet olursa, millet de olur. İş verirler en azından. Ona belirli bi iş verir, iş sahası verir. O da çalışır, bana faydası olur. Ben de çalışırım, ona faydam olur. Bu budur.

ERSAN: *Hiç dayanıştığın bi yer, birileri, hemşerilerin, ne biliyim, dernekler, şunlar bunlar var mı?*

RAMAZAN: Yok ağbi. Yok. Hiçbir derneğe de müracaat etmedim, vakıfa da. (*Öksürür*) Pardon. Etmedim. Hiçbi yerden de bi yardım almadım. Yalnız geçen sene, gışın... Kim söylediyse Allah razı olsun, sizin gibi... Bi dernek vardı. Çok rahatsızdım ben o zaman, bademciklerim falan şişti, gıştı böyle. Geldiler buraya, beni gördüler gadınlar. İki kadın. Allah razı olsun. Bana biraz erzak bıraktılar, yiyecek. Pirinç, bulgur... Yüz dolar da para bıraktılar. Belki de o yüz dolar olmasaydı, ben bugün yaşamıyodum tedavi olamadığımdan. O kadar çok hastaydım. Yirmi gün, böyle sırtüstü, hiç sağa sola dönmeden yattım. Çok kötü oluyodum. Hani, o yüz dolarlan tedavi oldum.

(*Öksürük nedeniyle kayıt kapanır*) [...]

Kül tablasını temizle, desinler bana veyahut da çöp sepetini boşalt... Bi hizmet garşılığı almak istiyorum ben. Böyle yardım olarak değil de, hizmet karşılığı verirse bana helal olur. Belirli bi hizmetim olsun. Tamam, bana versin, ama ona garşılık bi hizmetim olsun ki, ben diyim, bunu kazanıyorum. En azından vicdanen rahat olıyım.

[...]

Hiç eşya yok. Buraya bir divan, divanın üstünde yatıyoruz üçümüz.

[...]

Ağbi, şimdi diyorum, gecegondu ortamı... Yani, gayet rahatız. Neden mi? Şimdi, bi yerde yeşillik, ağac altında oturuyosun, ne biliyim, gomşun seni rahatsız etmiyo, sen onu rahatsız etmiyosun... Ama bi apartman gatında olsan, yok üstekinin çocuğu patırdadı, yok merdivenler silinecek, efendime söyliyim, ne biliyim... Hani, bu hayat bize daha iyi oluyo. Yani,

seviyemize, gelirimize göre. O açıdan çok iyi oluyo. Mesela, şurda ağaçların altında oturuyoruz. Yani, bana on tane daire verseler, ben şu rahatlığıma değişmem.

ERSAN: *Yenge de öyle mi düşünüyo?*

RAMAZAN: Aynı şeyi düşünüyo. Yani, ne diyorum bak, on tane daire verseler, şu gecegondudaki rahatlığı bulamam. Çünkü neden? İki tane tavuk besliyorum. Aha, yerleri burda. İki tane... Yumurtladığı zaman, en azından çocuğum... Sabahleyin iki tane taze yumurta yiyebiliyoruz. E, dairede ben bunu besleyemem. İkincisi, burda asmam var. Üzüm yetişiyo, yaprağından faydalanıyorum. Bu eriklerden faydalanıyoruz. Gomşularımız yiyo, biz yiyoruz. E, apartman gatında olursam, ben bunların hiçbirini yapamam ki. Belki de ölürdüm ben hastalığım dolayısıyla betonlar arasında... Bu gecekondu ortamını kaldırmak istiyolar, aslında ben buna karşıyım. Versin, bana tapu versin gecegonduda. Belirli bi iş versin. Ben her ay, belirli bi kira öder gibi ödeyim. Ona razıyım bak. Bana iş sağlasın devlet, olanak sağlasın. Her ay bana, mesela yüz elli milyon veriyosa, ellisini seve seve devlete öderim. Gerisin geriye. Çünkü neden? Şimdi benim burayı yıkarsa, benim evimi, beni nereye atıcak? Kiraya atacak beni haliyle. Ben kira ödeyeceğime devlete ödeyim o zaman. Yerim galsın benim. Uygun bi fiyatlan, devlete ödeyim ben. Niye bi zengini zengin ediyim bi daha? Eğer o adam benden kira alıyosa, fazla dairesi varsa ya da gecegondusu, o adam zaten zengin olmuştur. Bi de benden kira alıp zengin olucak. Onu zengin etceğime, devlet bana burayı versin. Ben devleti zengin ediyim, devlete veriyim o parayı. Benim gibi yüz binlerce kişi var. Herkes seve seve verir ayda elli milyonu, altmış milyonu devlete. Bu da devlet için büyük bi gelirdir. Tamam, benim tapumu ne zaman versin? Benim borcum bittiği zaman. Ben ölürsem evladımda galsın, evladıma versin. Ama benim yerimi bana versin, başkasına satmasın.

ERSAN: *Kapın yok ağbi, çatıyı kapayamamışsın, dışarının sıvası yok... Zor olmuyo mu?*

RAMAZAN: Evet oluyo, ama gine de ben buna memnunum yani. Şu vaziyette, ben bu evimden memnunum.

ERSAN: *Nası ısıtıyosun bu evi?*

RAMAZAN: Ben bu evi, valla ağbi... Eş dost bana beş-on torba kömür veriyo. Üç torba annem verdi, şu garşıdaki gomşu verdi iki torba, bu odunları ormandan topladım... Odunlarlan tutuşturuyorum, o eşin dostun verdiği kömürlen de idare ediyorum. Çoğu zaman, kömürümüz yoksa, bi battaniye alıyoruz, üçümüz bi araya oturuyoruz. Yakana kadar battaniyenin içinde. Ve benim çocuğum on iki yaşında. Gışın, çocuğumu hanımlan arama alıp yatırıyorum. Hasta olmasın, doktor parası bulamıyorum di-

ye. On iki yaşındakı erkek çocuğu, annesiyle benim aramda yatıyo. Bu bi gerçektir. Buyur, kendisi burda, söylesin. Söyle oğlum, söyle... Çocuk, on iki yaşındakı erkek çocuk, bu sene gışın, yaza kadar, üç ay-dört ay annesiyle benim aramda yattı. Aslında derdim çok benim. Ben açıldıkça açılıyorum, açıldıkça gonuşuyorum. Ama ne biliyim, sizin kafanızı da yormak istemiyorum. Yani, açıldıkça da sinirleniyorum bi yerde. On iki yaşındakı çocuk, eğer annesiyle benim aramda yatıyosa, aynı yatakta üç kişi, bu memleket bitmiş demektir ağbi. Niye? Bi doktor olmuş on beş-yirmi milyon. Allah vermesin, benim çocuğum hasta olursa, ben o çocuğu nası tedavi ettiririm? Sigortam yok, hiçbir sosyal hakkım yok, devletten hiçbir dayanağım yok veya bi zengin akrabam yok... Nası doktora götürürüm, nası ilaç alırım?

(*Öksürük nedeniyle kayıt kapanır*) [...]

RAMAZAN: Bugün bir kutu ağrı kesici olmuş üç-dört milyon. En basit bi ilaç, ki her evde bulunması lazım. Oksijeni, tentürdiyotu, bilmem neyi... Benim evimde bi yara bandı dahi bulamazsın. Allah bize vermiyo işte. Yani, vermiyo dediğim zaman, bi hastalık vermiş zaten, daha fazlasını vermiyo. Demek ki, goruyo bizi artık o. Ben öyle düşünüyorum. Gerisini... Cenabı Allah goruyo bizi. Yani, titriyorum çocuğum veya eşime bi şey olucak diye. Artık kendimi unuttum ben. Kendi hastalığımı tamamen unuttum. Bunlara bi şey olucak diye gorkuyorum. Çünkü neden? Gözümün önünde ölse hiçbi şey yapamam. Onun için, Allah hepimizin yardımcısı olsun. Bilmiyorum valla, bu memleket düzelir mi, düzelmez mi. Belki biz görmeyiz, düzelir de... İnşallah bizim çocuklarımız rahat eder, gelen nesiller rahat eder. Hani, bunu düşünüyorum. İnşallah, vatanını seven, milletini seven, hayırlı kişiler gelir başımıza, onlar bu millete acırlar, halini görerler de kurtarırlar. Yoksa, biz zaten gitmişiz, bi ayağımız çukurda. Yaş kırk beş, öbür tarafa devrilmiş bilin. Yani, ben beş-altı sene... Kendi şeyim yani, Allah bilir onu da... Beş-altı sene yaşarsam ne mutlu bana. En azından Allah'tan onu dilerim, şu çocuğum askerden gelene gadar bana ömür versin, onu istiyorum. Başka hiçbi şeyde... Cenabı Allah'tan yani şeyim yok. Para, pul, mal, mülk... Deminden de söyledim, daha önceki röportajda, bana, çocuğumun ve benim rahat ediceği kadar... Çalışıp da ama. Öyle hazırlop değil; bankaya goyuyum da faizi yiyim değil. Ona da garşıyım. Yüz milyarı bankaya goy da her ay on milyar al. Ben ona da garşıyım ağbi.

ERSAN: ***Peki Ramazan Ağbi, sağ olasın, seni yordum.***

RAMAZAN: Yok canım, ne yorması...

Gazi Mahallesi / Temmuz 2001

Necmiye Haklıgil: "Hiç kimseye anlatmam, kat'iyen anlatmam" (31)

ŞERİFE GENİŞ

Necmiye Haklıgil Ramazan'ın eşi. Görüşmeye başladığımızda teybin kullanılmasına izin vermedi; fakat görüşmenin ortasında, kendisine de görüşmenin bir kopyasını vermemiz şartıyla, teyp kullanmamıza izin verdi. Görüşmeyi kendilerine ait gecekondunun salonunda yaptık. Salonda dört çekyat, televizyon ve telefon vardı. Duvarlarda ufak tefek süslerin yanı sıra, oğlunun iki fotoğrafı asılıydı. Görüşmenin kaydedilemeyen kısmına ilişkin notlar şöyle:

Necmiye'nin dört kız, iki erkek kardeşi var. Kız kardeşlerinden üçü evli, biri bekâr. Erkek kardeşinin birisi ölmüş, diğeri bekâr. Kardeşleri okuyamamış. Üç çocuğu olan bir kız kardeşinin kocası postanede çalışıyormuş ve yüz milyon lira kira veriyorlarmış. Erkek kardeşi elektrikçide çalışıyormuş. Bekâr olan küçük kız kardeşi ise, konfeksiyon atölyesinde işçi olarak çalışıyormuş ve ailesi ile birlikte yaşıyormuş. Necmiye, onların da durumlarının iyi olmadığını söyledi. Necmiye'nin on iki yaşında bir erkek çocuğu var. Birkaç kez düşük yaptıktan sonra, güçlükle çocuk sahibi olabilmiş. İlk çocuğu sekiz aylık dünyaya gelmiş. Necmiye, doktorların çocuğunu yaşatmak için hiçbir sey yapmadıklarını ve onu ölüme terk ettiklerini söylüyor. Belki de ölü doğmuş olabileceğini söylediğimizde, "hayır" diyerek itiraz etti ve ekledi: "Benim bu çocuğum yedi buçuk aylık doğdu. Onu küvezde yaşattılar". Necmiye, Bingöl'ün bir ilçesinde 1959'da dünyaya gelmiş; ama nüfusa 1954 olarak kaydedilmiş. İlkokulu bitirdiği sıralarda bacağını balta yaralamış. Kendisi "yarayı pek önemsememiş"; fakat, durumunu çevresindekiler "çok büyütmüş" ve sonunda Istanbul'da çalışan babasının ve abisinin yanına "doktora çıkmak için" gelmiş. Bir süre hastanede tedavi görmüş; sonra Bingöl'e dönmüş. Yarasına iyi bakamadığı ve sürekli çalıştığı için bacağı tam olarak iyileşmemiş. Bunun üzerine tekrar babasının yanına, Istanbul'a gelmiş; bir daha da Bingöl'e geri dönmemiş. Ailenin diğer bireyleri de Necmiye evlenince Istanbul'a gelmişler. Köyde arazileri az olduğu için, ailesi orada geçinmekte zorlanıyormuş. Babasının Istanbul'da çalışıyor olması da bu kararı etkilemiş. Ailesi önce Kasımpaşa'ya yerleşmiş. Nec-

miye, çalışmaya başladığında on altı yaşındaymış. İlk önce, Tarlabaşı'nda bir konfeksiyon atölyesinde çalışmış. Dört-beş ay çalıştıktan sonra, patron ve kızı ile anlaşamadığı için işten ayrılmak zorunda kalmış. Patronun kızı, saçını kesmesi için ısrar etmiş; o ise kabul etmemiş. Patron da sigorta yapmaya yanaşmamış. Necmiye, iki sene çalışmamış; el işi yapıp satmış. Daha sonra, babası mağaza panjurları yapan bir yer açmış. Beş sene babasının yanında çalışmış; babasının yanında işçi olarak çalışan eşi ile de orada tanışmış. Necmiye, yirmi üç-yirmi dört yaşında evlenmiş. Evlenince Gazi Mahallesi'ne kayınvalidesinin yanına gelmişler. Birkaç ay sonra, kayınvalidesinin evinden ayrılmışlar. Necmiye, kayınvalidesi ile geçinemediklerini, "Kürt olduğu için kayınvalidesinin kendisine kötü davrandığını, ayrımcılık yaptığını" söyledi. Kayınvalidesinin evinden ayrıldıktan sonra, Fatih'te kiralık bir eve çıkmışlar. Bir sene sonra oturdukları ev yıkılınca oradan da taşınmak zorunda kalmışlar; daha ucuz olduğu için, Balat'ta bir oda bir salon bir ev tutmuşlar. Necmiye, evlendikten sonra da çalışmaya devam etmiş. Çocuk oyuncakları yapan bir atölyede işe girmiş. İlk çocuğunu kaybedince "kendini işe vermiş". Balat'ta otururken, sadece pazar günleri –hastanede yatan eşini ziyaret etmek için– çalışmıyormuş. Necmiye, eve tüp alamadıklarını, fakat kaçak elektrikle, elektrikli ocak kullandıklarını söyledi. Elektrikçiler sık sık geliyor ve ceza yazmakla tehdit ediyorlarmış. "Sana bir ceza kesersek milyarlar tutar" diyorlarmış. O da "ne yapayım; benim hâlim mi var elektrik parası ödeyecek? Olsa bağlatmaz mıyım?" diyormuş. Bu cevap üstüne elektirikçiler, "Bari bize bir sigara parası ver" diyorlarmış. Necmiye, "Benim onu verecek hâlim de yok, ama çıkarıp beş yüz (bin) veriyorum" dedi. Çocuğunu yetiştirme yurduna vermeyi düşünüp düşünmediğini sorduğumda, "kesinlikle olmaz, benim yanımdan ayrılamaz" diye cevapladı ve ekledi: "Ben onu Hüseyin Abisine teslim ettim; o onu okutacak. Ben okuma yüzünden çok imkân kaçırdım, çocuğumun okumasını çok istiyorum. Hastanede iki ay temizlikçi olarak çalıştım. Ortaokul diplomam olsaydı beni daha iyi bir işe alacaklardı".

ŞERIFE: ***Ailene kızdın mı?***

NECMIYE: Kızdım; çocuğumu kaybettim, kocamı da kaybettim... İki taraf da... Ne o taraf... Hastaneye yatırdım; ne o taraf, ne o taraf, sahip çıkmadı.

ŞERIFE: ***Hiç sahip çıkmadılar mı?***

NECMIYE: Hiç sahip çıkmadı. Anneme babama haber vermedim zaten; demedim ki hani, enişteniz hastanedeydi. Bir buçuk ay oldu hastanede aşşağı yukarı; ondan sonra, kardeşim, vefat eden kardeşim geldi. Abla dedi, sizi ziyarete geldim, bulamadım. İş yerime geldi; abla dedi, aradım, seni

bulamadım, nerdesin, n'apıyosun, dedi. Hiç bizi aramıyosun, dedi. Valla ablası dedim, hiç kimseye, ne gidicem, ne konuşucam, ne de şey yapıcam, dedim. Nerde oturuyosun, n'apıyosun, dedi. Dedim, ev tuttum, oturuyorum. Enişte hani, enişte çalışmıyo mu, dedi. Enişten yok dedim, öldü, dedim. Başınız sağ olsun dedi. Ama içim böyle taşıyo... Ondan sonra, patron girdi içeri; oo dedi, sohbetin mübarek olsun, dedi. Konuşuyosun, bakıyorum da işlerin kalıyo Naciye Hanım, dedi. Ağbicim bana izin versene, dedim. O, işin geri kalıyo diyince, ben dedim, ağbi izin versene, ben eve gitçem, dedim. Niye gidiyosun, dedi. Canım çalışmak istemiyo, dedim. Ha, tabi dedi, kardeşin geldi, canın çalışmak istemiyo, dedi. Yok dedim, ondan değil, dedim. Beyim öldü ölecek, ona gitçem, dedim. Kız dedi, yarın cumartesi dedi, gidersin, korkma, dedi. Yok yok, şimdi gidicem, dedim. Ya dedim, telefon ettiricen şimdi bana, dedim. Telefon evimde yoktu o zaman, evim kiradaydı. Ya dedim, telefon ettirecen, beni adamla konuşturacan ya da ben işi bırakıp gitçem eve, dedim. Olmaz falan, dedi. Tamam dedi, telefon et konuş, dedi. Telefon ettik, konuştuk. O arada, kardeşim içerden, ben telefonla konuşunca, abla dedi, kiminle konuşuyosun, dedi. Eniştenle, dedim. Enişten nerde, dedi. Al dedim, konuş, sor dedim, nerdesin diye, dedim. Bi sor bakalım, dedim. Ondan sonra sordu, nerdesin enişte falan, dedi. O da dedi ki, oğlum dedi, ben hastanedeyim, dedi. Hangi hastanede, dedi.

ŞERİFE: ***Ha, oğlan kardeşinle konuşuyosun?***

NECMİYE: Hı. Heybeliada'dayım, dedi. Beyimlen ikisi konuşuyolar, kardeşimlen beyim konuşuyolar. Heybeliada'dayım, dedi. Bir buçuk ay oldu, yatıyorum, dedi. Nee, dedi. Evet dedi, bir buçuk ay oldu, yatıyorum, dedi. Üzüntüden, sinirden... Biraz da babasına sinirliydi. Evden çıkarttı, kiraya çıktık.

ŞERİFE: *Niye üzülüyodu?*

NECMİYE: Üzülüyodu. Aileye, babası falan... Yani, uzun şeyler onlar. O yüzden... Önceden, zaten küçüklükten de varmış hastalığı da, ben bilmiyodum. Şöyle bilmiyodum, yanımda öyle bi hastalığın belirtisi yoktu. Çünki, çalıştığını kendine harcıyodu. Hani, annene para vermiyosun dediğim zaman, onların parası var, babam çalışıyo, diyodu. O yüzden yani... Bazı ilaçlar kullanıyodu; bu ne ilaçları, diyodum. Bu ilaçlar kilo almamı sağlıyo, diyodu. O yüzden yani, pek fark etmedim. Evlendikten sonra da öyle bir sorun olmadı yani. Aşşağı yukarı iki sene falan... Ondan sonra, hastaneye yattıktan sonra... İşte, paydos ettik... Kardeşim, hadi abla, eve gidelim, dedi. Bize, annemin yanına gitçez abla, dedi. Yok dedim, ben annemin yanına gelmem, ben kendi evime gitçem, dedim. Hepinize de darıldım, dedim. Küstüm hepinize, dedim.

ŞERİFE: ***Ama sen haber vermemişsin, nası haberleri olsun ki?***

NECMİYE: Ama onlar niye arayıp sormuyolar ki? En azından... Bak şimdi, sen bi yere gidiyosun, anneni en azından ararsın. Evinde telefon yoksa, iş yerinde telefon var. Annemin etrafından kulubeler var.

ŞERİFE: ***Yani, n'apıyosun, ne ediyosun diye, di mi?***

NECMİYE: İki tane erkek kardeşim vardı, dört tane kız kardeşim vardı. Bu arada, bi ben ayrı düştüm. Yani, o zamanlarda bizim köyde de en uzak evlenen bi ben vardım. Hani, bizim köyün dışında uzak evlenen ben vardım. Köyün içinde parmaklan gösterilirdi. Aman, buralarda bulamamış da koca, gitmiş de Çankırı'da evlenmiş, derlerdi. Yani, darılıyolardı açıkçası, biliyon mu? Öyle yaptıklarından, ben de kimseye haber etmiyodum. Kimseye, 'halim şudur' diyemiyodum yani. Güceniyodum. Aman, dedim... Dayılarım vardı, amcalarım vardı... Niye el süriyim, niye konuşuyum ki, diyodum. İçime sinmiyodu yani, soğumuştum hepsinden. Öyleliklen geçinip gidiyoduk işte.

ŞERİFE: ***Sonra gittin mi?***

NECMİYE: Gitmedim. Kendi evime geldim, Balat'ta kirada oturduğum eve geldim. Oturduk, kardeşimlen beraber akşam yemeği yedik. O gece kardeşim bizde kaldı, gitmedi eve. Sabahleyin, ben işe gitçem, dedim. Kalktık, evde kahvaltı yaptık, ikimiz beraber Unkapanı'na kadar yürüdük. Balat'tan Unkapanı'na kadar ki, baya yol. Ordan yürüdükten sonra, geldik. Hemen iş yerime yetişir yetişmez annem aradı. Gece kardeşin eve gelmedi, sana mı geldi, dedi. Nerden biliyosun bende olduğunu, dedim. Bana gelmedi, dedim. Kızım dedi, eve gelmedi dedi, sana mı geldi, doğru konuş, dedi. Bana geldi, benim yanımdaydı, dedim. Ha dedi, enişte siylen beraber içtiler mi, dedi. Dedim, enîştesini bulsaydı içicekti de, bulamadı, dedim. Bulamadı, dedim. İçsin dedim, n'apsın çocukcağaz, dedim. O arada, patron girdi içeri, ne sohbet ediyosun, dedi. Dedim, annem arıyo, dedim. Bak dedi, kaç aydır seni aramıyo sormuyo dedi, şimdi oğlu buraya geldi dedi, kardeşin geldi dedi, annen arıyo seni, dedi. Olabilir ağbi, dedim. Oğludur ne de olsa, dedim. Biz kızıyız, el eviyiz dedim, ele yuva kuruyoruz, annemize babamıza yuva kurmuyoruz, ama o annesine babasına yuva kurcak, dedim. Bilmiyo musun, oğlan evladı tatlı olur Doğu'da, dedim. Hakkaten de öyle yani. Doğu'da erkek çocuğu çok tatlı oluyo. Ondan sonra dedim, ağbi dedim, şimdi n'olur bilmiyorum, dedim. Ondan sonra, kardeşim akşam eve gidiyo, anneme diyo işte, anne baba, size bi şey diycem, demiş. Onlar da öyle sanmışlar ki, ben beyimle boşandım, ayrı ev tutuyorum, oturuyorum, onlara gitmiyorum. Böyle mi oldu oğlum, diyo babam, benim anlattığım gibi, ayrı ev tutuyo ablan heralde, di mi, diyo. Yok baba, diyo. Enîştem hastalanmış, hastanede

yatıyo, diyo. Ablam da demiş, çocuğu düşmüş, demiş. Ondan sonra, yalnız ev tutmuş, şimdi bi evde yatıyo, oturuyo, demiş. Ben de akşam oraya gittim, bu gece onun yanında kaldım, demiş. Enişten yok muymuş, demiş. Demiş, enişte hastanede, Heybeliada'da yatıyo, demiş. Ondan sonra, çekti gitti. Akşam oldu, ben eve gittim... Çalıştım akşama kadar, akşam da... Yo, akşama kadar çalışmadım; cumartesi günüydü, öğlene kadar çalıştık. Öğlende de, Fatih'te kadınlar pazarı vardı. Haftalığı aldıktan sonra, Fatih kadın pazarına çıktım. Yarın hastaneye gidicem diye, düşünüyodum neler alıyım, hangi yiyecekleri... Yiyecek alcam da, oraya götürecem. Paranın yarısını, hemen hemen haftalığın yarısını verdim. Elektriğe, suya... Her hafta yani... Sadece bi hafta değil. Her hafta beş bin lira... O zaman, iki yüz elli bin lira aylık alıyodum; beş bin lira elektriğe ayırıyodum, beş bin lira suya, beş bin lira kiraya... Ki o zamanın kirası... Yirmi bin liraydı kiramız. Böyle ayırdım onları. Kendi yol paramı da ayırdım; arada bir yürüyemezsem dedim, canım istemezse, dedim... Ordan oraya yürüyemezsem, yol parasına... İşte, yirmi bin lira da oraya ayırdım öyle. Gittim çıktım...

ŞERİFE: ***Yine de iyiymiş ama, di mi? Hani, iki yüz elli bin lira alıyosun, yirmi bin lira kira...***

NECMİYE: O zamanın parası öyleydi.

ŞERİFE: ***Şimdi yüz yirmi milyon alıyosun, elli milyon...***

NECMİYE: Diyorum ya, şimdiki yüz yirmi milyon, demek ki o zamanın iki yüz elli bin lirasıymış, diyorum O zaman en büyük para iki yüz elli bin liraydı; bi milyon yoktu. Aşşağı yukarı seksen ikide evlendik; seksen ikiden sonra para baya yükseldi. Birdenbire yükseldi yani; durarak değil, birdenbire yükseldi. Öylelikle yani... Çalıştım, geldim, kadınlar pazarına gittim. Allah ne yaratmışsa tabi; kurusundan değil, tazesinden, meyvesinden, peynirinden, zeytininden... Doktorlar, ekseriyetle peynir yiycen, demiş. Hani, ciğerlerin dumanı peynirle sönüyo. Süt, yoğurt, bilmem ne... Aldım işte iki paket, iki çanta doldurdum. Eve geldim, baktım, iki kişi kapıda dikiliyolar. Ceyranlar yok. Göremiyorum; ama yukarda çantam da. Devamlı böyle... Kot çanta vardı... Çantaları indirdim aşşağa, elimdeki pazar çantalarını indirdim merdivenden aşşağa. İnmedim aşşağa; öyle yani, korktum, kadın başımayım. Ya aşağda birileri varsa, dedim. Korkuyom, karanlık; bodruma iniyom çünkü. Önü bahçe, böyle açık; ama kapıda bodrum. Neyse, indim aşşağa, mumu yaktım. Mumun ışığında şöyle eğdim kafamı, baktım. Mumu yukarı tutuyom ki, üstte mum sönerse, alttakileri göriyim, yüzlerini göriyim. Bi baktım, annemle babam kapıda dikiliyolar kardeşimlen beraber. Onlar evi bilmiyolar, taşındığım yeri de bilmiyolar. Kardeşimlen beraber kapıda dikiliyolar. Hem anneme, hem ba-

bama, hayırdır, sizin ne işiniz var, dedim. Sen buraları biliyo muydun, dedim. Biliyodum kızım, dedi. Biliyodum, dedi; ama ben sert çıktım. Geldik, içeri girdik, kardeşim hemen çantalarımı aldı elimden... Ablacım, sen yorulmuşsun, ben taşıyım, dedi.

ŞERİFE: *Üzülmüşler demek ki yaptıklarına...*

NECMİYE: Ondan sonra geldi, oturduk. Çıkarırken kardeşim hemen... Beni şey etmesin diye, rahatsız etmesin diye... Kendisi yani... Erkek kardeşimdi, ama bi kız kardeşten daha çok yakındı bana. Hem, yerine göre arkadaşımdı, yerine göre erkek kardeşimdi, yerine göre de babalık görevini yapıyodu yani. Babam onun kadar bana yakın değildi kat'iyen. Babam da yakındı, fakat o kadar değildi. Babam onun kadar değildi. Derler ya, büyük kardeş baba yarısı... Bizde öyle derler. O yüzden... İşte, çıktık geldik. Geldiğimizde, ne biliyim yani, oturduk, çayımızı içtik. Akşam oldu; babam dedi, yarın hastaneye gitçek misin, dedi. Ben bunların bu kadarını yiyebilir miyim baba, dedim. Yalnız başıma, bi kişi, dedim. Ne biliyim dedi, almışsın, her tarafı doldurmuşsun, dedi. İki tavuğu n'apçan kızım, dedi. Ondan sonra dedi, iki kilo peyniri bi kişi yiyemez, dedi. Baba dedim, ben sizin gelcenizi tahmin ettiğim için, dedim. Dedim, kardeşim size söylediği zaman siz durmazsınız, gelirsiniz diye... Onun için hani, biraz fazla kaçtım galiba, dedim. Masrafı fazla aştım babacım, dedim. Dedim, bu gece burda kalın. Gelmek istiyosanız, ben sabahleyin altıda kalkıyorum, gidicem ben, dedim. Altı buçuk vapuruna binmem lazım, dedim. Kızım dedi, erkenden gidip n'apıyosun orda, seni içeri almazlar, ziyaret saati o saat diğil, dedi. Ben de dedim, bizim ziyaret yok ki, dedim. Ben dedim, aşşağıki bahçede dolaştım mı dedim, buluyom, dedim. Aşşağıki bahçeden, bodrumdan yukarı çıkıyorum, dedim. (*Güler*) Oranın personeli gibi. Öyle alıştıydım bi defa, öyle çıkıyodum. O dedim, şimdi dışarı çıkar, çantaları alır gider, ben de ordan dolaşır, yukarı çıkarım, dedim. E, biz kapıda bekliycez o zaman, dedi. Kapıda beklemezsiniz, dedim. O bahçeye çıkarsınız, oturursunuz, dedim. Bunları pişiricez, orda yiycez, dedim. Bunları da, o kendisi pişirip orda yiycek, dedim. Onun için, ben şimdi üç kişi gidicem, dedim. Geliyosanız tabi dedim, gelmiyosanız tek başıma gitçem, dedim. Tavuğumu pişiriyorum, dedim. Orda akşama kadar oturuyorum, akşam da sekiz vapuruylan geliyorum, dedim. O kadar kalıyo musun, bırakıyolar mı, dedi. Ağaç dolu dedim, yat akşama kadar ağaçların dibinde, dedim. Ne işin var içerde, dedim. Ondan sonra, öyleyken dolaştık yani. Gittik, sabah oldu... Babamlar o gece kaldılar, yemek falan yedik; kardeşim eve gitmedi, o da yedi. Kardeşim, ben de gelcem, dedi; evdekiler yalnız kaldı. Şimdi, evde de iki kız kardeşim, bi erkek kardeşim yalnız kaldılar. Onlar yalnız kaldıkca... Tabi, hiç şey etmediler, aramadılar yani. An-

nem onlara söylemiş; böyle, enişteniz hasta, belki beraber kalırız ablanlan, demiş. Onlar aramadılar işte; biz de hastaneye gittik. Altı buçuk vapuruylan hastaneye vardık; gittiğimde baktım, daha sabah kahvaltısını bile vermemişler, doktorlar gezmemiş daha... Dolaştık baya... Geldik; dedim, ben şimdi içeri girecem, siz görün bakın, dedim. Gittim, içerde kahvaltı yapılıyodu. N'aber, dedim. Sen ne zaman geldin, dedi. Dedim, ziyaretçin var, dedim. Fazla kahvaltı yapma, orda yaparız, beraber yeriz, dedim. Kahvaltı yapma, dedim. Üç kişiyiz; annem, babam, ben... Kahvaltı yapma, hadi gidelim, dedim. Ondan sonra, yanında bi de, şeytanın kulaana kurşun, yani düşman başına, iki bacağı olmayan bi arkadaşı var. Yenge, bana sigara getirdin mi, dedi. Getirdim getirdim, dedim. (*Güler*) Sigarayı çizmemin içine sokmuştum hemen.

ŞERİFE: ***Sigara içmemesi gerekiyo, di mi?***

NECMİYE: İçmemesi gerekiyo, ama durmuyo ki... Bu bıraktı, beyim bıraktı; o içiyo. Yani, gücenmek gibi olmasın ama Yahudiydi, çok cana yakın bi kişiydi.

ŞERİFE: ***Peki, şeyi sorucam, ondan sonra nası oldu? Ailenle ilişkin düzeldi mi?***

NECMİYE: Düzeldi, haliyle düzeldi.

ŞERİFE: ***Daha sık mı görüşüyosunuz?***

NECMİYE: Yok, görüşüyoruz. Ondan sonra, şimdiye kadar devam ediyo işte. Onların...

ŞERİFE: ***Peki, n'oldu amcanın rahatsızlığı? O hastaneden çıktıktan sonra, sen çalışmaya devam ettin mi?***

NECMİYE: Evet. Tabi hastaydı, çalışma izni vermediler. Ondan sonra, tekrar benden ayrılmadı. Benlen sabahtan iş yerine kadar geliyodu; orda, böyle ayak işlerine falan koşturuyolardı, biliyo musun? Ben çalışıyodum; onu da bankaya falan gönderiyolardı, çek falan alıyolardı... Öyle, ayak işlerini yaptırıyolardı.

ŞERİFE: ***Ne kadar süre öyle devam etti?***

NECMİYE: Aşşağı yukarı, orda çalışmaya başlayana kadar. Altı, yedi, sekiz ay önce.

ŞERİFE: ***Nerde çalışmaya başlayana kadar?***

NECMİYE: Ben plastikte çalışıyodum. Çocuk oyuncağında çalıştığım zaman... Bin dokuz yüz seksen altı-seksen yedi civarı.

ŞERİFE: ***Hastalandın, bıraktın işi?***

NECMİYE: Ordan eve geldik; işte, bi rahatsızlık çöktü üstüme... Geldim eve; adama dedim ki, ben üşüyom, dedim. O da, niye dedi, n'oldu ki üşü-

yosun, dedi. Valla dedim, ne biliyim yani dedim, içime bi üşüme, bi titreme geldi, dedim. Yattım hemen. Sobayı yak, dedi. Kışındı da... Sobayı yak, dedi. Biraz sonra, ben üşüyom, dedim. İstersen yak, istersen yakma, dedim. Battaniyeye sarıldım. Ya, bi çay koy en azından, dedi. Yok, hiç çay may içmem, dedim. Ben yatıyom, dedim. Ondan sonra, girdim ben yorgana, sarıldım battaniyeye. Hemi yorgan var üstümde, hemi de battaniye sarıyorum üşüyorum diye. Yattım aşşağa; yatış o yatış oldu... (*Güler*) Doktora götürdü. Sigorta... Başka işe girdi bu ondan sonra, çalışıyodu. Dedim ki, böyle böyle, dedim. Hani, bi sigorta... Unkapanı Sigorta'ya...

ŞERİFE: ***Çalışıyodu, işe girdi?***

NECMİYE: Girdi işe.

ŞERİFE: ***Ne işine girmişti?***

NECMİYE: Ee... Şeye girdi... Panjun yapıyolardı, bi iş yapıyolardı orda. Pres işlerine girdi. Orda üç aylık sigorta yapmışlardı daha yani.

ŞERİFE: ***Daha yeniydi?***

NECMİYE: Yeniydi. Dedim ki, valla dedim, ben çok üşüyom dedim, yatıyom, dedim. O da dedi ki, sen şimdi yatma dedi, kalk bi çay falan yap, ben yarın seni Sigorta'ya, doktora götürücem, dedi. Şimdi dedi, polikılinik kapalı Unkapanı'nda, dedi. Hiç imkânı yok dedim, kalkamıyom, dedim. İçimi bi titreme aldı ki... Üşüdüm böyle, titredim, yattım aşşağı. Yattım; azcık bi ısınmış gibi oldum, midem bulandı, kalktım. Ama nası... İçtiğim su dışarı çıkıyo olduğu gibi. Hep kusuyorum, hep kusuyorum. Kustuğum da böyle yani, ne biliyim, sümük desen değil. Yani böyle... Bi soğuk algınlığı oluyo da, salya galkıyo ya ağzından, o şekilde kusmuk, ama koyu kusmuk...

ŞERİFE: ***E, neymiş? N'olmuş?***

NECMİYE: Ondan sonra, sabahleyin doktora götürdü; işe gitmedi, telefon etti. Dedi, ben doktora gitcem, dedi. Dedim ki, vizite kâğıdı lazım, verebilir misiniz. Hemen orda geçerli olması için... Zaten tanıyolardı çalıştığı yer. Benim de sigortasız olduğumu biliyolardı. Hemen orda tuttular, vizite kâğıdını iki ay öncekine yazdılar, yüz yirmi günü doldurmuş gibi yaptılar. Bi vizite kâğıdı verdiler, onunla doktora gittik. Doktor bi antibiyotik verdi; dedi, üşütmüş dedi, midesi iltihaplanıcak, dedi. Çok feci üşütmüş, dedi; antibiyotik verdi. Antibiyotik beş yüz gramlıktı; şimdiki gibi, şu anki gibi aklımda.

ŞERİFE: ***Baya ağır bi şeymiş.***

NECMİYE: Bunu altı saatte bi içicek, dedi. İçiyom ama... Orda bi tane doktor, hemen içicen bunu yanımda, dedi. Doktor da bayan doktordu. İçicen, dedi. İçtim onun yanında, hatta kendi bardağıynan. Kulplu, sarı bi

bardağı vardı; onunla bir yudum su verdi. İçtim orda. Açtı ilaçları; iç, dedi. Beyimi de seviyodu yani. Beyim onun hastasıydı, o bakıyodu.

ŞERİFE: *Aynı doktorun hastası?*

NECMİYE: O doktorun, aynı doktorun hastasıydı. Dahiliyeli... Onu içtim; geldim, eve geldim. Daha böyle hastaneden çıktık, azcık, bi elli metre falan hastaneden uzaklaştım, tekrar istifağ ettim. İstifağ edince... Böyle yemyeşil... Sanki safra kesesi boşalıyo. Yeşil geliyo ya, aynı o şekilde. Suylan, o şekilde çıktı. Tekrar, beni geri doktora çevirdi. Dedi ki, hanım kustu, dedi. Böyle böyle, bu şekilde oldu, dedi. Doktor hemen orda hastaları bıraktı, koştu geldi. Nasıl bi şekilde istifağ etmiş diye o istifağya baktı. Hani, şöyle otu dövüyosun da, bi yeşilliği, boyası gibi çıkıyo ya, o şekilde. Bu dedi, bunun midesi dedi, zehirlenme olmuş, dedi. Ne yedin dün, dedi. Hiçbi şey yemedim, dedim. Sadece dedim, dün bakkaldan ekmek aldım dedim, peynir aldım dedim, beyaz peynir aldım, dedim. Beyaz peyniri hangi bakkaldan aldınız, dedi. Belki bayat olmuş olabilir, dedi. Sanmam, o bakkalın peyniri hiç bayat değildir, dedim. Çünkü tenekeden çıkarttı da verdi adam, dedim. Hani, dışarda olsa, derim ki, belki mikroplanmış da... O yüzden... Bi şey olmaz, dedi. Git dedi, o bakkaldan peynir şeyini alıcan, dedi.

ŞERİFE: *Örneğini alıp bakıcak?*

NECMİYE: Tahlil yaptırıcaz, dedi. Beyim hemen gitti, o bakkaldan, aynısından peynir getirdi. Dedi, yeni açtım tenekeyi. Dedim, oraya tepsinin üstüne dizdi dedim, akşam açtı, dedim.

ŞERİFE: *Bi şey çıktı mı peki peynirden?*

NECMİYE: Çıkmadı. Peynir temiz çıktı, peyniri temizdi.

ŞERİFE: *Ülser mülser olmasın?*

NECMİYE: Yok, ünser değil.

ŞERİFE: *Zehirlenmişsin yani?*

NECMİYE: Bi zehirli istifağya yakalandım. Ondan sonra, yediklerim...

ŞERİFE: *Belki de başka bi yerden bulaşmış olabilir sana...*

NECMİYE: Başka bi yerden değil. Yani, üşütmekten meydana geldi. Ondan sonra da, o antibiyotikleri kullanınca bi ishal başladı...

ŞERİFE: *Onlar da yan etki yaptı?*

NECMİYE: Onlar da yan etkiye çevirdi. Tekrar gittik; üç-dört hap aldım. Üç-dört haptan sonra, tekrar beni doktora götürdü. Daha günü bitmeden kontrole gittik.

ŞERİFE: *Geçti mi sonra peki?*

NECMİYE: Dedi, hanım dedi, ishal oldu bu sefer, dedi. Ya dedi, belki soğuktandır falan, dedi. Yok dedim, ilaçlardan oluyo, dedim. İlaçları dü-

şürdü, düşük dozda verdi; bu ilacı içmiycen, dedi. Ve iki yüz elli gramlık verdi. Abla dedim, ben bunu da içmiycem doktor hanım, dedim. "Niye içmiyosun?" Bunlar dedim, beni rahatsız ediyo, dedim. Uyutmuyolar bir; uyumayınca da gece kalkıyosun, dolaşıyosun, dedim. Evin içi... Kış günü, dedim.

ŞERİFE: *Ağır geldi tabi ilaçlar...*

NECMİYE: İlaçlar uyutmayınca, evin içinde bi huzursuzluk çıkıyo yani. Kendin kalkıyosun, dolaşıyosun; sanki...

ŞERİFE: *Herkes uyuyo tabi...*

NECMİYE: Herkes uyuyunca horul horul, sen uykusuz kal... Ondan sonra, işi de bıraktık o arada... Hastalandım, işe gidemedim.

ŞERİFE: *E, daha sonra çalışmadın mı? O işi bıraktın; son işin miydi o senin?*

NECMİYE: Ondan sonra, dokuz ay hastanede süründüm. Dokuz ay... Unkapanı'na yatırdı. Unkapanı da Samatya'ya sevk etti. Samatya da, kanı zehirlenmiş, dedi.

ŞERİFE: *Allah Allah, bayağı bi şey atlatmışsın yani...*

NECMİYE: Orda, tuttular kan değiştirdiler, ilaçları değiştirdiler, eve taburcu ettiler... Bi hafta falan yattım.

ŞERİFE: *E, iyileşebildin mi sonra?*

NECMİYE: İyileşemedim.

ŞERİFE: *Yani, hâlâ devam ediyo mu böyle bi hastalığın?*

NECMİYE: Evet, devam ediyo. Akşamdan yiyom, sabaha kadar... Sabahtan böyle yiyom, yiyom yiyom... Bütün evde ne varsa yiyom yani.

ŞERİFE: *Yani, böyle mide rahatsızlığın hâlâ var?*

NECMİYE: Ha, rahatsızlık yok. Sadece, böyle normal yiyeceğimi yiyom, günde üç öğün yemek yiyorum; evdeyim, iş yok, güç yok... Sular aşşağı, bağırsaklara iniyo; tuvalete gidiyorum, afedersin... Midede yemekler birikiyo. Yemekleri hazmedip de, mide aşşağıya indirmiyo, bağırsaklara indirmiyo.

ŞERİFE: *Hâlâ mı böyle?*

NECMİYE: Yok, hayır. Şimdi, artık düzenli bi kontrolde olduğum için... Aşşağı yukarı, bin dokuz yüz seksen altı-seksen yedi yılıydı... Daha oğlum yoktu.

ŞERİFE: *E, tam olarak ne dediler? Neymiş yani bu hastalığın adı?*

NECMİYE: Ondan sonra, belli bi teshis koyamadılar. Ondan sonra, tekrar hastaneye, Okmeydanı'na götürdü. Okmeydanı aydisten, kanserden, veremden... Hem benden, hem adamdan...

ŞERIFE: *Her şeye baktılar diyosun?*

NECMIYE: Baktılar. Sarılığa baktılar, sarılık bölümüne yatırdılar... Yani, hiç kimse yanaşamıyo diye... Sarılık, şudur budur... On beş gün orda kaldım, Okmeydanı'nda. Yalnız başıma, bi odanın içinde... Kapıdan yemek falan yok, camdan uzatıyolar.

ŞERIFE: *Hep sigorta karşılıyo bunların hepsini?*

NECMIYE: Hı hı, hepsini sigorta karşılıyo yani. O da çalışıyo. Hem çalışıyo, hem bana, hastaneye geliyo. Aramız da bozuluyo, açılıyo; bazen döğüşüyoruz...

ŞERIFE: *Neden?*

NECMIYE: Hani, niye böyle oldum ben, iyiydim de çalışıyodum diye. Bana böyle bi hastalık bulaştı diye. Kendim kendime şey ediyodum.

ŞERIFE: *Ha, sen kendin stres yapıyosun?*

NECMIYE: Stres yapıyom. İşte, bu yüzden... On beş gün yattım; on beş günden sonra, çıktım geldim ben. Gittim; doktor hanım dedim, madem bi şey bulamıyosunuz, dedim... Dayanamıycam artık, burdan çıkartın, dedim. Delileşicem nerdeyse, dedim. Bu sefer burda kalırım, Bakırköyü'ne gönderirsiniz, dedim. Orda temelli kafayı yiycem, dedim. Doktorlar, olmaz falan, dedi. Çıkarttılar; geldim, annemde bi hafta kaldım. Annemde tekrar ağarlaştım. Yemek yiyorum, onlarla beraber yiyorum, içiyorum akşama kadar... Sabahtan başlıyorum; kahvaltı veya işte, herhangi meyve, sebze... Yiyorum akşama kadar, aynı istifağ akşam yine başlıyo. Üç-dört saat istifağ istifağ... Yediğimi çıkartıyorum; bütün midem şişiyo, bayağı oluyo... Aşşağı yukarı iki-üç kiloluk karpuz kadar midem şişiyo. Annemler üzülüyo, kardeşlerim üzülüyo... Baba dedim, ben burdan eve gitçem, dedim. Balat'taki evimize gidelim, dedim. Ben kirada oturuyodum o zaman. Dedi ki, bu ay evin kirasını geç verdim, dedi...

ŞERIFE: *Buraya taşınmadan önce oldu bu?*

NECMIYE: Yok, buraya daha taşınmamıştık. Buraya yeni taşındık, doksan üçte buraya taşındık. Ondan sonra, öyle eve geldim, Balat'a geldim. Bu tuttu, tekrar... Olacak gibi olmadı, amcalarıma haber verdi. Amcam geldi; işte dedi, olmaz falan, dedi. Annemgildeyken getirdiler, gece Çapa'ya kaldırdılar. Orda serum falan taktılar; yemek falan vermeyin, dediler. Mide dedi, tembel dedi, çalışmıyo, dedi. Delinecek, dedi. Yediğini hazmedip de, aşşağı bağırsaklara indirmediği için, dedi. Kendi halinde çalışmadı demek, dedi.

ŞERIFE: *Sen yine hastanede mi yattın sonra?*

NECMIYE: Tekrar hastanedeyim, Çapa'dayım. Bu sefer Çapa'ya götürdüler. Çapa'da da, yoğun bakımda iki-üç gün kaldım serumlu. Orada da

bi baktılar... Doktorlar dedi ki, burası size pahalıya patlar, dedi. Bi gece de... Bilmiyorum artık, amcalarım ne ödediyse... Onun parasını amcam ödedi. Tekrar beyime dediler, bu kâğıtları falan yap dediler, sigorta Cerrahpaşa'ya havale etti, dediler. Aşşağı yukarı kırk beş gün de Cerrahpaşa'da yattım.

ŞERİFE: ***Peki, iyileştikten sonra, tekrar çalışmaya başladın mı? İş aradın mı?***

NECMİYE: İyileştikten sonra... Kiradaydık tekrar. Aşşağı yukarı iyileştim orda. Hani, rejim yaptırdılar. Şöyle bi şey, sabahtan bi bardak meyva suyu, çocuk maması... Öğlen bi bardak meyva suyu ilkin, ondan sonra böyle bi çocuk maması. O da şöyle, pirinç unu, iki tane greyfurt, bi tane muz, yarım kilo süt... Çocuk maması da bunlardı yani, özel hazırlanıyodu Cerrahpaşa'da. Doktorumuz parça aldı mideden; parçayı gönderdik, Almanya'ya gitti parça, geldi. Dedi, aman dedi, biz senin midende kanserden şüpheleniyoduk böyle kustuğuna göre, dedi. Yok dedi, parçanız temiz çıktı, dedi. Bi daha dedi, senden parça alıcaz, dedi. Bu sefer dedi, barsaklarda tıkanma var mı diye, dedi. Su iniyo dedi, yemek niye inmiyo, dedi. Bilmiyorum dedim, tıkanmış heralde, dedim. Tekrar parça aldı; boğazımdan şey attılar, hortum attılar, bağırsaklardan aldılar. Parça aldılar; onu da tekrar... Dedi, ben Amerika'ya staja gitçem, bu parçayı da oraya götürücem, dedi. Onu da aldı, götürdü. Götürdükten sonra, orada iki hafta kaldı, geldi. Dedi, orda da parça temiz çıktı, dedi.

ŞERİFE: ***Yani, bi türlü bulamıyolar senin hastalığını?***

NECMİYE: Hastalığın ne olduğunu bulamadılar. Bulamadılar. Orda kaldım bayağ, kırk beş gün...

ŞERİFE: ***Ama iyileştin mi sonunda? Daha iyi oldun mu?***

NECMİYE: İyileştim yavaş yavaş. İşte, perhizlen... Baya yani... Hani, fazla ekmeğle, buğdayla yapılan bi şey yemiyeceksin kat'iyen, dediler.

ŞERİFE: ***Belki de alerjin vardır?***

NECMİYE: Kat'iyen buğdayla yapılacak bi şeyi yemiyecek, dedi. Her şeyi yasakladı yani.

ŞERİFE: ***Peki, iyileştikten sonra tekrar işe girdin mi?***

NECMİYE: İyileştikten sonra... Tekrar kiradaydım. Düzeldim artık, tekrar çalışmaya başladım.

ŞERİFE: ***Nerde çalışmaya başladın?***

NECMİYE: Aynı yerde, tekrar plastik işinde. O arada ben hastaneden çıktım, iki haftalık falan oldum, beyimin babası öldü. Babası öldükten sonra, tabi ben hastaydım, gidemiyodum köye. Bunlar köye gitti geldi. Ben, o arada üzüntüden... Hani, gidemedim, neden cenazesine falan gidemedim

gibilerinden tekrar komalık oldum. Komalık olunca, annem hemen telefon ediyo amcalarıma, yine geliyolar. Beni hemen aynı doktora, aynı hastaneye kaldırıyolar ne oldu falan diye...

ŞERİFE: *Ondan sonra, bitti mi iş hayatın? Bıraktın mı işi?*

NECMİYE: Yok, iş hayatım bitmedi, yine devam ettim. Hastaneden çıktım; aşşağı yukarı iki ay, iki buçuk ay durdum yani. Birazcık kendimi toparlayınca, tekrar işe başladım.

ŞERİFE: *Gene aynı işe başladın?*

NECMİYE: Gene aynı işe, çocuk oyuncağına başladım, yine çalıştım. Adam, sağ olsun yani, yine geri aldı işe. Çalıştık ondan sonra, ikimiz beraber çalıştık. Hayatımızı biraz garantiye aldık yani, düzelttik. Ondan sonra çocuğumuz oldu.

ŞERİFE: *Ne zaman? Sene kaç?*

NECMİYE: Seneyi bilmiyom valla. Kaç senesindeydi baban öldüğünde? (*Ramazan'a dönerek*)

RAMAZAN: Bin dokuz yüz seksen sekiz.

NECMİYE: Seksen sekiz işte. Babası öldükten sonra, aradan bi sene geçti yani. Arada bayağ... Bi sene falan geçti.

ŞERİFE: *Sonra çocuk?..*

NECMİYE: Çok sonra oldu çocuk, ondan sonra.

ŞERİFE: *Yani, çocuk ne zaman oldu?*

RAMAZAN: Çocuk doksanda oldu.

NECMİYE: Doksanlı çocuk.

ŞERİFE: *İki sene daha çalıştın, sonra çocuk oldu?*

NECMİYE: Çalıştım iki sene daha. Sonra, çocuk olduktan sonra da bi-iki sene çalışmadım. Çocuğuma bakıcam, dedim.

RAMAZAN: Zaten bu dördüncü çocuğumuz.

ŞERİFE: *Öyle mi?*

NECMİYE: Onlar düşük olduğu için, yani artık yaşamadıkları için söylemedim. Ondan sonra, bu çocuğumuz oldu. Buna hamileyken, yine arada bi işe gidip geliyodum yani. Hani, işler sıkışınca... Belli bi ücret veriyodu. Günde dört saat, beş saat çalışıyodum; ona göre yani... Hem hastaydım, hem de hamileydim diye fazla çalıştırmıyodu. Ben evde durmak da istemiyodum. Şöyle durmak istemiyodum, hani bi yardımım, katkım olsun diye. Ne kadar olmasa, ev kirası geliyo, elektrik geliyo, su geliyo... Bunların her biri... Zorlanıyo boğazımız; yani, gözüm bi şey gördüğünde, illaki alacaktım. İllaki onu yiycektim; yemezsem, akşama kadar uyumazdım o gece. Ondan sonra, çıkıp geliyoduk... Di mi, bi yardım olsun?

Çalıştık. Aşşağı yukarı yedi ayın içinde, bu dedi, beyim dedi, işi bırak dedi, daha gitme, dedi. Gelme buraya sen, dedi. Olur dedim, gelmem, dedim. Ama dedim, yedi ay geçti, biliyo musun, dedim. Şey vardı, Balat'ta *** Hastanesi vardı. Orda yaşlı bi doktorumuz vardı, ona gidiyoduk devamlı. O doktor, o zaman dedi, seni Şişli'ye ultrasyona göndericem, dedi. Oraya gidiceksin, çocuğun kaç aylık olduğunu söylerler sana, dedi. Ondan sonra, bi de cinsiyetini merak etmiyo musun, dedi. Yok, cinsiyeti n'olursa olsun, dedim. Çocuğum olsun da yeter ki, n'olursa olsun, diyodum. Yani, o kadar çocuğa merakım vardı. İster kız, ister oğlan fark etmez yani... Geldik; ondan sonra, seni Şişli'ye göndericem, dedi. Şişli'ye gönderdi; gittim, ultrasyona koydular. Onların özel yeri varmış, orda ultrasyona koydu. Dedi, çocuğun yedi ayı bitmiş, sekiz aydan iki hafta almış, dedi. On beş gün almış, yedi ay on beş günlük çocuğunuz, dedi. Şurda dedi, aşşağı yukarı bi ay, on beş günün kalmış, dedi. Ama dedi, fazla yorulma, dedi.

ŞERİFE: *Zaten düşükler olmuş...*

NECMİYE: Önceki düşüklerden dolayı, yine bu da düşebilir yani, dedi. Fazla gezinme, dedi. Gezmek yasakladı. Ondan sonra, orda da beni tekrar kendi arabalarıylan... Doktorlan beraber gittik. Orda ultrasyona koydu. Tekrar kendi arabalarıylan aldı, geldik Balat'a. Onların da, o doktorun evi de zaten Balat'taydı, orda oturuyolardı. Kırmızı minareli kilisenin arkasında oturuyolardı. Bilmiyorum, biliyosanız oraları eğer...

ŞERİFE: *O kadar ayrıntılı bilmiyorum.*

NECMİYE: Orda oturuyodu. Onlan geldik arabaylan. Dedi ki, tamam dedi, siz eve gidin, dedi. Ben de eve gidicem, dedi. Artık karnımız acıktı, dedi. Buyrun dedim, bize gidelim, bi şeyler atıştırırız, beyim gelmiştir şimdi, dedim. Yok dedi, ben eve gitçem, hanımdan dayak yerim, dedi. Dalga geçti benlen. Ben de, ya dedim, dalga geçmenin sırası değil, dedim. Eve geldik, evde bi çay may yaptık. Evde hani, akşam yemek falan yedim. O arada bi sancı geldi. Dedim buna, beyime dedim ki, valla dedim, belim çok ağrıyo, dedim. Biliyo musun, yerimden kalkamıyom, dedim. Azcık dedi, sırt üstü yat dedi, ondan sonra rahatlarsın, dedi. Gezdin, dolaştın, yoruldun tabi ki, dedi. Ya dedim, ondan diğil, dedim. Heralde karnım acıktı da fazla mı yedim, n'aptım, dedim. Ondan ağrıyo bence, dedim. O arada, söylemesi ayıp, kalktım, ayak yoluna gittim, tuvalete gittim. Ya dedim, bu olacak gibi değil, dedim. Kalktım; doktora gidelim, dedim. E, yeni geldin ya doktordan, dedi. Yok dedim, hastaneye, doğuma. Doğum hastanesine götür, dedim. Heralde dedim, doğum yapıcam, dedim. Git be dedi, doğumun zamanı mı, dedi. Daha dedi, doktor bir buçuk ay var dedi. Yine de bana inanmadı. Ama bi kom-

şu vardı; dedim, o hacı anneyi çağır, dedim. O benle beraber gelsin, seni içeri almazlar, dedim. Çünkü, önceki düşüklerde de almadılardı içeriye. Dedim, hacı anneyi çağır, gelsin. Hemen bu taksi tutup gelene kadar, ben çocuk üstünü hazırladım. Bi çanta yapıyım dedim, en azından dedim, çocuk çıplak kalmaz. Battaniye, bez falan alıyım, dedim. O arada da sancılar sık sıklaşmaya başladı. Hacı anne dedim, çok fenayım, dedim. Kız dedi, daha doğumuna var, n'apıyon sen, dedi. Valla bilmiyorum, dedim. Ondan sonra, bunlan hemen taksiyle... Biz doğru Süleymaniye'ye yetiştik. Süleymaniye'ye daha varmadan... Yani, masaya hiç koymaya gerek bulmadılar.

ŞERİFE: *E, orda oldu mu yani çocuk?*

NECMİYE: Ha. Daha hiç masaya çıkartmadan hemen... Çocuk düşük oldu, yani düştü. Doktorlar dedi ki, aman dedi, sedirliğe yatırın.

ŞERİFE: *Erken doğum yaptın yani?*

NECMİYE: Erken doğum galiba, dedi. Sedirliğe yatırın, dedi. Hemen – böyle bi koltuk gibi bi şey vardı– üstüne bi bez örttüler, sedirliğe yatırdılar, çocuk geldi. Yani, hiç masaya falan çıkartmaya gerek duymadılar.

ŞERİFE: *Sonra n'aptın? Hani, çocuk doğdu, onla ilgilendin...*

NECMİYE: Ondan sonra, çocuk olduktan sonra beni yatağa aldılar. Yatağa...

ŞERİFE: *Yani, şey yaptın mı? Hani, çocuğa baktın...*

NECMİYE: Çocuğu hemen Çapa'ya kaldılar. Çocuk ağlamamış; eksik doğdu ya, ağlamadı. Hemen Çapa'ya küveze... Babasına verdiler, orda küveze koydular. Daha çocuğu görmedim; ne babasını, ne çocuğunu... Orada, hastanede yalnız kaldım. Kimisi diyo, aman bebeği ölmüştür heralde, kimisi... Üzüntüler basıyo; hani, öbürleri de öldü ya... Üzüntü de basıyo. Doktorlar gelip gidiyo; aman kızım, bebeğin iyi, biz haberini aldık falan diyo... Ama hiç de haber almamışlar, bana sabırlık vermek için... Beni tanıyolar ya, bi düşük için daha gittim ya...

ŞERİFE: *Peki, çocuğun küveze koyuldu falan...*

NECMİYE: Kırk beş gün de onu bekledim.

ŞERİFE: *E, sonra n'aptın? Kırk beş günden sonra, işi bırakıp çocuğa mı baktın evde?*

NECMİYE: Ondan, doğumdan sonra hiç zaten... Doğumdan sonra...

ŞERİFE: *Sonra hiç çalışmadın? Bıraktın?*

NECMİYE: Çalıştım, tekrar çalıştım. Hiç bırakmıyom işi yani.

ŞERİFE: *E, ne zamana kadar çalıştın? Hâlâ çalışıyo musun şu anda?*

NECMİYE: Valla, üç senedir çalışmıyorum şimdi.

ŞERİFE: ***Neden bıraktın?***

NECMİYE: Şimdi, çocuk okula gitti. Çocuk okula başladıktan sonra, çocuklan beraber bi-iki okula götürdüm. Çocuğumu beş buçuk yaşında okula aldılar; çünkü, boyu var ama yaşı yok. Boyca bakımlıydı. Şeye götürdüm, okula götürdüm; dedim, anaokuluna veriyim de dedim, ben de işimden çıkmıyım, çalışıyım, dedim. Artık durumumuz dar. Takılarımı falan da hep eve bozdum, çocuğa bozdum hastanede. Çapa gibi yerde kırk beş gün yatmak bayağı masraflı yani.

ŞERİFE: ***Onu kendiniz ödediniz yani?***

NECMİYE: Kendimiz ödedik. Ondan sonra bu evi yaptık. Borçlarımız var; tekrar çalışmaya başladık. Buraya taşındık. Takıları falan...

ŞERİFE: ***Bu kendinizin evi?***

NECMİYE: Ev kendimize ait. Dedim ki... Beyim dedi ki, hanım, dedi... Nalbura girdik; sekiz tane nalbura girdik, bi nalbur... Kat'iyen, hiçbi nalbur borç vermedi bize. Malzeme yani... Beş yüz bin liramız var o zamanın parasıylan, fakat beş yüz bin lira eksik. Bi ev bi milyona yapılıyodu o zaman. Doksan üçten önceydi yani. Aşşağı yukarı çocuğum iki yaşındaydı. Doksanlı olduğuna göre, iki yaşındaydı. Doksan ikideydi, tabi. Bu evi bi milyona yapıyoduk.

ŞERİFE: ***Ama paranız yok, beş yüz bin lira var?***

NECMİYE: Beş yüz bin lira paramız var. İkimiz de çalışıyoruz ama.

RAMAZAN: Ama kendimiz yapıyoruz, malzeme parası o.

NECMİYE: Gündüz işe gidiyoruz, gece geliyoruz, bi sıra tuğla örüyoruz...

ŞERİFE: ***İşiniz ne zor ya; nelere katlanmışsınız...***

NECMİYE: Öyle bi sıkıntıdaydım ki... Evi yaptığımızdan dolayı da çok borcumuz vardı. Beş yüz bin lira borç ödemek... Yani, hiçbi nalbur vermiyo, kat'iyen vermiyo.

ŞERİFE: ***E, siz malzemeyi alıyosunuz, bi taraftan da evi örüyosunuz?..***

NECMİYE: Malzemeyi alıyoz, bi yandan da örüyoz. Akşam işten geliyoz...

RAMAZAN: Yani, öyle bi on torba çimento birden almış değiliz.

NECMİYE: Birimiz kahvaltı hazırlıyoruz... Yemeklerimizi... Hep kahvaltılık, yani başka bi şey yok. Yemek yapamıyom, fırsat bulamıyom yemek yapmaya. Ondan sonra, çocuğu hemen yatağa koyuyoruz. Oraya da götürünce, çocuğumu mantomun içine, kış günü... Şuraya kadar, dize kadar çizme giyiyom, karda yürüyorum. Çocuğumu şöyle mantomun içine, aynı şu şekilde, yani bebek kundağı gibi... Kundağını da yok; bebek kundağı gibi böyle mantomun içine sarıyorum, arabanın içine girince açıyorum. Soğukta çocuk duraklarda üşümesin, hasta olmasın diye...

ŞERİFE: ***Peki, burayı yaparken nerde yaşıyosunuz?***

NECMİYE: Burayı yaparken de kaynanada yaşıyoruz. Kaynananın bi odasına... Böyle, üç metrekare bi odası var, üçe üç... Ondan sonra, orda yaşıyoruz. Orda da kaynana oğluna düğün yapıcak, bizi çıkartmaya çalışıyo. Aynı evin dışını gördüğün gibi, içi de öyle. Sıvası, hiçbi şeysi yok. Şöyle duvarlara battaniye gerdim çocuk üşümesin diye... Battaniye gerdim ki, rüzgâr içeriye girmesin de çocuk üşümesin, hasta olmasın. Arka odada yatıyoz; burası yok, buranın camları yok. Şuraya bi perde takıyorum...

ŞERİFE: ***O şekilde girdiniz içeri?***

NECMİYE: Duvara çiviylen perde takmışım. Yani, böyle rüzgâr veriyo...

ŞERİFE: ***Kış mı?***

NECMİYE: Kış. Arkasına böyle şey koymuşum, kapı koymuşum; şu kapıyı sökmüşüm, buraya koymuşum. Şu köşede banyo yapıyoz. Yani, banyo, çamaşır... Afedersin yani, tuvalet yok, tuvalet işini de bu köşeye yapıyoz. Hep böyle buraya geliyoz, burada o işleri görüp gidiyoz tekrar yatağımıza. Ondan sonra, üç-dört ay öyle devam etti bu.

ŞERİFE: ***Bi taraftan da evi yapıyosunuz?..***

NECMİYE: Bi taraftan da evi yapıyoruz. Çocukları işe gidip geliyorum...

ŞERİFE: ***Kaynvalidenin odadan çıktınız yani?***

NECMİYE: Çıkarttı. Mayısta çıkarttı bizi. Mayıs ki biliyosun, daha kış. Ondan sonra, çıktık biz. Dışarda, kapının önünde oturuyodum böyle bi gün; çocuk dedi ki, anne, karnım aç, dedi. Hemen babası o anda gitti, bakkala gitti. Dedim, sen bakkala gitsene, ben çok yorgunum, dedim. Sen yorgunsun, sen harcı yap dedi, çimentoylan kumu karıştır, harcı yap, dedi. Ben de dedi, bakkala gidiyim, hangisini kabul edersen, dedi. (*Güler*)

ŞERİFE: ***Boş durmak yok...***

NECMİYE: Hangisini kabul edersen, dedi. Ondan sonra, çıktık gittik biz. Geldik... O bakkala gitti, ben de harcı yaptım. Çocuk hemen geldi; şöyle yaptı, aynen şeyde durur gibi, ben bi baba olsaydım dedi, şimdiye burayı çoktan bitirmiştim, dedi. (*Güler*) Başımıza kaktı ördüğünü...

ŞERİFE: ***Beğenmedi sizin işlerinizi?..***

NECMİYE: E, bizim işlerimizi beğenmedi. O zaman da, aşşağı yukarı beş yaşında falan vardı yani. Öyle diyince...

RAMAZAN: E, n'apsın? Tavanı yok, altında bi şeyi yok... Bi tane divanın üstünde yatıyoz işte.

NECMİYE: Ben çok üşüdüm, içeri giricem, dedi. Oğlum dedim, gir içeri, tamam, kabul ettim, gir içeri, dedim. Küçük tüpü de yakmışım, dedim.

Çay suyunu devirme yalnız, dedim. Çaydanlık tüpte dedim, su koydum ki içeri buhardan ısınsın diye, dedim. Duvarlardaki battaniyeleri falan sökme, dedim. Seni geberticem artık, dedim. Sen canıma yettin, dedim. Güldüm böyle. İçeri girdi; bi de içeri ben girerim ki, ne göreyim! Çaydanlığı devirmiş, ısınıyo tüpün üstünde... (*Güler*) Evin içi yaş! Ben sana dedim, demedim mi devirme diye, dedim. Babası o anda... Dövecektim yani, yalan yok. Dövecektim; babası yetişti, elimden aldı. Dövme dövme, o benim oğlum dedi, babasının oğlu, dedi.

ŞERİFE: ***Peki, ne kadar sürede tamamladınız evi sonra?***

NECMİYE: Evi iki ayın içinde zor tamamladık.

ŞERİFE: ***Yani, yazın bitmiş oldu?***

NECMİYE: Yazın bitmiş oldu. Ondan sonra... Zaten halen de bitmedi. Gecekondunun işi biter mi hiç? Dışının daha sıvası duruyo. Malzemesinin de çoğunu Eminönü Belediye Başkanı'ndan... Yardımcı oldu, ondan getirdik yani. Buraya getirdiler şeyi...

ŞERİFE: ***Hepsini kendiniz alamadınız tabi, di mi?***

NECMİYE: Yok. Kiremitini, ondan sonra, kapılarını... Orda Küçükpazar'da bi şey varıdı, halk pazarı gibi bi yer kurulmuştu Küçükpazar'da. Oranın malzemesini söktüler verdiler. Sağ olsunlar. Beşeonunu, dış kapıyı onlardan aldık yani, onlar verdiler. Biz sadece kumunu, yetmeyen beşeonunu, kontaplağını falan kendimiz yaptık hep yani.

ŞERİFE: ***Peki, şimdi amca çalışıyo mu bi yerlerde?***

NECMİYE: Yok, dört senedir çalışmıyo amca.

ŞERİFE: ***Emekli falan mı oldu, yoksa çalışamıyo mu?***

NECMİYE: Yok, emekli değil. Çalışamıyo, hasta diye çalışamıyo.

ŞERİFE: ***E sen?***

NECMİYE: Ben de çalışmıyorum şimdi.

ŞERİFE: ***E, nası geçiniyosunuz?***

NECMİYE: Şöyle çalışmıyorum, ben gittiğim yerde rahatsızlanıyorum, hastalanıyorum. Yani hani, korkuylan artık... E, gittiğin yerde mecburen... Yiyeceğini, içeceğini seçtiremiyosun. Hani, eline ne geçerse... Ben rejimdeyim zaten. Şöyle rejimdeyim, buğdaydan yapılan bi şey yemiyorum. Şöyle yemiyorum ki, devamlı pirinç, sütlaç gibi... Hep hafif şeyler yemem lazım yani.

ŞERİFE: ***E, amca neden çalışmıyo? Rahatsızlık mı geçirdi, o yüzden mi?***

NECMİYE: O küçükten, bebeklikten zatüriye olmuş. Zatüriye bakımı olmamış; bakımı olmayınca vereme çevrilmiş. O yüzden.

ŞERİFE: ***İyileşemedi hastalığı yani?***

NECMIYE: İyileşemedi. Ondan sonra da sigortada... Üç ayda tekrar biz bu evi yapıp da içine oturduğumuzda, durumumuz elvermedi, özel şeye yatıramadık. Gitti, Süreyyapaşa'ya yattı. Dört ay da orda yattı. Dört ay orda yatınca, ben tabi, tekrar çoluğum çocuğumla perişan olmıyım diye, kapıyı bacayı olduğu gibi bıraktım, gittim annemgile. Dedim, annem çocuğuma bakar, ben de çalışırım, dedim. O arada kaynanaylan bozuştuk. Kaynana, kocan hastanede, dedi. Sen nası oraya gidip çalışacan da, çocuğa annen bakamaz falan gibilerinden atıştık işte. Kaynanaya dedim, mademöyle dedim, sen çocuğa bak, dedim. Ben bakamam, dedi. Üç gelinsiniz, hanginizin çocuğuna bakıyım, dedi. Azarladı beni. Azarlayınca, ben dedim, yine baba evinden bana fayda var, dedim; çektim, oraya gittim. Orada da, sağ olsunlar, annem çocuğuma baktı, ben de çalıştım. Yani, yine onlara yük olmak istemedim.

ŞERIFE: *Ne zaman bu?*

NECMIYE: Ne zaman desem... Aşşağı yukarı... Raporlarında görünüyo ama... Bilmiyorum artık. Doksandan yukarı, doksandan sonra. Çocuğum varıdı; şöyle söyliyim, aşşağı yukarı doksan yedi-doksan sekiz civarlarıydı. O da o civarlardaydı.

ŞERIFE: *O zaman sen çalışıyodun yani?*

NECMIYE: Tekrar girdim bi konfeksiyona. Zaten işim konfeksiyondu. Bi de, üstüne plastikçilik var yani, çocuk oyuncağı falan... Tekrar o adam duydu, yani sıkıntım olduğunu duydu. Tekrar gel, çalış, dedi. Ben de, gelemem artık, dedim. Bıktırdım sizi de, dedim. Bu sefer de böyle devam ediyim, dedim. Ondan sonra, eğer dedim, idare edemezsem dedim, konfeksiyon atıverirse, yine gelirim, dedim. O zaman, o da dedi ki, on milyon haftalık veririm, dedi. O zamanın on milyonu da iyi paraydı yani. On milyon dedi, haftalık veririm dedi, konfeksiyondan üstün veririm, dedi. Dedim, konfeksiyon dedim, yemeğimi veriyo, sen yemek vermiyosun, dedim. Cebimden yemem gerekiyo, yol param var, dedim. Konfeksiyon dedim, annemgile yakın, dedim. Yürüyerek gidip geliyorum, dedim. Yemeğimi veriyo dedim, annem dedim, çocuğuma bakıyo, dedim. Öyleliklen gitmedim.

ŞERIFE: *Ne kadar zaman çalıştın peki konfeksiyonda?*

NECMIYE: Beyim hastaneden çıkana kadar. Tekrar o da dedi ki, çalışamazsın hanım, dedi. Bırak dedi, hasta olucan yine, dedi. Bu sefer, dedi... Geçen dedi, hastanelere düştün, o zaman çocuğumuz yoktu, dedi.

ŞERIFE: *E, amca hastaneden çıkınca çalışabildi mi peki?*

NECMIYE: Onlar iki ay aldılar işe, sonra tekrar almadılar. Almadılar, bıraktılar. Hastasın, çalışamazsın diye...

ŞERİFE: *E, n'oldu? Şimdi ne yapıyosunuz böyle? Sen çalışmıyosun, o çalışmıyo...*

NECMİYE: Şimdi, şu durumda... Dört senedir işten çıkardılar onu. Bi ara ayakkabı boyacılığını yaptı. Şöyle bi şey... Mesela, şimdi biliyosun, yazdır, kimse doğru dürüst ayakkabı giymiyo. Ondan sonra, bi ayakkabıcılık boyalığını yaptı. Arada öyle bi geçindik. Ben dışarıya el işi yapıyom, öyle geçiniyoruz. Arada çocuğum okula yetişti... Okulun yanında bi kırtasiye vardı; bir sene, bi buçuk sene orda çalıştım.

ŞERİFE: *Sen mi çalıştın?*

NECMİYE: Evet, kırtasiyede çalıştım. Ondan sonra, öyleliklen yani, çalıştık oralarda da...

ŞERİFE: *Ama şu anda ikinizin de işi yok, ikiniz de çalışmıyosunuz?*

NECMİYE: Şu anda ikimizin de işi yok.

ŞERİFE: *E, nası geçiniyosunuz?*

NECMİYE: Gaziosmanpaşa Belediyesi iki çeşit yemek veriyo Gazi Mahallesi'nde günlük olarak. Mesela bi gün, şöyle söyliyim, mercimek çorbasıynan makarna veriyo, bezelyeylen pilav veriyo... Yani böyle, günde iki çeşit yemek veriyo. Sabah saat yedide gidiyorum.

ŞERİFE: *Orda mı yiyosunuz, eve mi getiriyosunuz?*

NECMİYE: Yok, eve getiriyorum. Kaplara koyup, kendi kaplarımızlan... Aşşağı yukarı kablar iki kiloluk civarında bi şey. Öyle, o kaplara yemek koyuyolar, sıcak yemek, pişmiş, hazır...

ŞERİFE: *Peki, size para yardımı yapan kimse var mı?*

NECMİYE: Para yardımı sadece kaymakamlıktan. Şimdi, çocuğuma okul yardımıyla kömür yardımı alıyorum. Bi de, yanında bana her ay kuru erzak veriyolar. Cumartesi-pazar belediye yemek vermediği için... Belediye cumartesi-pazar yemek vermiyo, kaymakamlık kuru erzak veriyo. Kuru erzağı verdiği de şu: bi paket pirinç, bi paket makarna, bi paket yeşil mercimek... Yani, bu gibi kuru. Her birinden birer kilo. Onu da cuma günü...

ŞERİFE: *Peki, et falan alabiliyo musunuz?*

NECMİYE: Yok.

ŞERİFE: *Amcanın iyi beslenmesi lazım, senin dikkat etmen lazım...*

NECMİYE: Amcanın beslenmesi... Bulursak yeriz, bulmazsak... Amcanın şimdi şöyle bi şey, kışın bi-iki ayakkabı boyadığı zaman oluyo... Hani böyle, ne biliyim, bi yardım olduğu zaman alabiliyoruz. Şimdi de ekseri, onun havası, bakımı, baracı... Baraca gidiyo, ormanlıkta, çamlıkta...

ŞERİFE: *Peki mesela, kaç zamanda bir et yiyebiliyosun, kaç zamanda bi meyve alabiliyosunuz eve?..*

NECMIYE: Valla, eline ne geçerse... Garibanın eline ne geçer? Ama verilen yemekler çoğunlukla hep kıymalı, etli... Sulu yemeğimiz kıymasız değil yani.

ŞERIFE: *Ama kendiniz alamıyosunuz tabi?*

NECMIYE: Kendimiz alamıyoruz.

ŞERIFE: *Peki, Necmiye Abla, şöyle bi senin hikâyene baktığımız zaman, aslında durumunuz baya bi süre fena değilmiş...*

NECMIYE: Tabi, durumum fena değildi. Dört senedir ben perişanım. Bu dört sene içinde perişan oldum. Çünkü, beyim çalışamıyo, kendimin tutunacak bi dalı yok, kendim çalışamıyorum, gücüme gidiyo... Şöyle bi şey, kimseyi rahatsız etmek istemiyorum. Mesela, Deniz Feneri'nden o arkadaşları falan geldi. Yenge, yazılalım falan, dediler. Yok dedim, istemiyorum, dedim. Kimse durumumu bilmesin, kimse halimi öğrenmesin.

ŞERIFE: *Neden?*

NECMIYE: Çekindim. Şöyle çekindim; oturduğum semtim... Biliyosun ki Gazi olayları çok oluyo. Durumumu kimse bilmesin, kimse öğrenmesin. Ben gidebiliyosam gidiyorum, gidemediysem kendi tarafım gelmiyo, korkuyo Gazi olaylarından.

ŞERIFE: *Ha, Gazi diye korkuyolar?*

NECMIYE: Gazi'de oturdum diye korkuyolar. Ben de Gazi'de şöyle oturuyorum, kiram yok... Evet, elektriğim, suyum, telefonum geliyolar yüklü miktar ama... Mesela, bu ay bana su parası on milyon geldi. Ama nası ödiycem, neyle ödiycem?.. Üç fatura da önce var; biri yedi milyon, biri yedi buçuk milyon, biri on milyon.

ŞERIFE: *Birikti diyosun yani?*

NECMIYE: Birikti telefon faturaları, su faturaları.

ŞERIFE: *Sen, halin olsa çıkıcan mı bu Gazi'den? Çıkmak mı istiyosun?*

NECMIYE: Halim olsa çıkıcam. Şöyle çıkıcam ki, nedenim şu... Neden? Gazi'yi kötülüyolar devamlı dışardan gelenler. Mesela, şöyle diyelim, dışardan gelen bi kişi, bin kişinin aklını bok ediyo. Gazi olayları dışarda, Gazi'de kendi kendine olay çıkmıyo. Kendi milleti Gazi'de hiç olay çıkarmıyo, imkânı yok. Ben annemgile gidiyorum, Hasköy'e gidiyorum. Oraya geç vakitte geldiğimiz zaman... Mesela, annem beş milyon, altı milyon, eline ne geçiyosa... Tabi ki, o da yani, kardeşlerime, babama, evine bakıyo. Verdiği zaman... Ordan mesela, dokuz-onda buraya, Gazi'ye geldiğin zaman, taksi bulamıyosun, araba bulamıyosun, yollarda rezil oluyosun. Onun için, onlar buraya geldiği zaman... İnsanın en tanıyanları, birbirlerini görecekleri saat, görecekleri, hevesini alacağı zaman, eve dönmek zorunda kalıyosun.

ŞERİFE: ***Ama buranın insanı iyi diyosun?***

NECMİYE: Buranın insanı, kendi insanı iyi. Dışardan gelen...

ŞERİFE: ***Memnun musun sen komşularından falan?***

NECMİYE: Komşularımdan da memnunum. Komşularımdan şöyle yani, hiç kimsenin kimseye dokunması... Eğer sen kimseye dokunmazsan, kimse dokunmaz sana. Elbette ki mesela, şöyle tarif ediyim, yani zoruna gitmesin, köpeğin kuyruğuna basınca ısırır... Elbette ki kuyruğu acıyınca ısırır; ama kuyruğuna basmazsan, düz yolundan geçersen, kimseye dokunmazsan, dokunmaz. E, bunu da bilmiş olacaz ki... Bunun bilincindeyiz. Doksandan beri de Gazi'deyim yani, Gazi'de yaşıyorum.

ŞERİFE: ***Ama peki, senin durumun kötü, yardım isteyebilirsin. Gazi'de oturuyo olman ne fark eder? Neden böyle? Gazi'de oturduğun duyulmasın diye mi?***

NECMİYE: Gazi'de şimdi şöyle bi şey... Arada, Gazi olaylarının seneleri, 12 Eylül yaklaştığı zaman, her zaman karışıyo.

ŞERİFE: ***Yok yani, sen neden yardım istemekten çekiniyosun?***

NECMİYE: Ben hiç kimseden yardım istemiyorum. Hiç kimse durumumu bilmesin. Benim olduğumu bile hissettirmiyorum kimseye yani. İstemiyorum. Şöyle istemiyorum ki... Şimdi, şöyle bi şey... Bi yere gittim mi, aman, şunun kapısına şey geldi, demesinler. Şimdi, siz buraya geldiniz, sizi ele alıyım...

ŞERİFE: ***Konuşurlar mı diyosun?***

NECMİYE: Konuşurlar, laf ederler. "Kim, kim değil, nerden geldi, neyin nesiydi?.." Yani, uzun uzun soruyolar. Ben de soruları sevmiyorum.

ŞERİFE: ***O yüzden mi rahatsız oluyosun?***

NECMİYE: Huyum değil. Bak, bu kadar senedir yaşadım İstanbul'da, yerine göre aç kaldık, yerine göre susuz kaldık... İş yerlerinde –hiç sen hayatında duydun mu un çuvalı, laylon çuvalı üstünde uyudum iş yerinde– yattığım zamanlar oldu. Yani, dışarlarda sabahlara kadar yol yürüdüğüm zamanlar oldu. Hiç kimseye anlatmam, kat'iyen anlatmam. Onu da seni kırmak istemediğim için anlatıyorum şimdi. Seni de şöyle kırmak istemedim... Deniz Hanım çok ısrar etti, bugün çok telefon etti. Illa ki bekle bekle, dedi. Yoksa ben yine sizi beklemezdim. Yani, böyle bi durum olacağını da bilseydim, kabul etmezdim. O dedi, ben gelicem, ben konuşucam senlen, dedi.

ŞERİFE: ***Neden kabul etmezdin?***

NECMİYE: Ben hiç kimseyi kabul etmezdim. Çok yer geldi... Diyorum ya, Deniz Feneri geldi, Hüseyin Ağbi, sağ olsun, o geldi... İşte, bu Gazi-osmanpaşa erzağı, oğlumun yardım okulunu... Şimdi de bak, oraya aldı,

sporuna, İngilizce dersine... O yardım etti yani. Ondan başka da yardım kabul etmedim. Kabul etmedim de, kat'iyen kabul etmedim. Beyim sadece, kendi uğraşıylan, kendi bildiği kadarıynan... Artık bilmiyorum, nası olucaksa, onu bilmiyorum nası yaptıysa... Geçen sene miydi, evvelki sene miydi, bilmiyorum onu, bi yardım aldı. Onda da yani, borçlarımız çok birikti, şimdiki gibi ödeyemedik. Bakkalda borç olmuştu, bakkalın borcu vardı. Gerçi, şimdi de bakkaldan borç aldık; yirmi beş milyon borcumuz oldu bakkalda aşşağı yukarı. Bu ayın borcu yirmi beş milyon. Bakalım, her ay yirmi...

ŞERİFE: ***Bi de faturalar var, di mi?***

NECMİYE: Telefon faturaları falan var. Şu durumda beş yüzü buluyo yani.

ŞERİFE: ***Ama yardım istesen, hani belki, daha iyi olacak durumun...***

NECMİYE: Daha iyi olucak da, başıma kakıcak gibi olursa kat'iyen istemem. O zaman ölümü tercih ederim, ölmeyi tercih ederim. Çünkü şöyle bi şey...

ŞERİFE: ***Ama çocuğun var...***

NECMİYE: Çocuk gözüme görünmez ki... Senin canın acıdığı zaman, senin herhangi bi yerin ağrıdığı zaman, çocuğun gözün önünde acıktığı zaman, yerinden kalkıp da önüne bi yemek koymadığını hiç duydun mu? Dur bakalım, anne ol da Allah'ın izniynen, o zaman görüşürüz. O zaman yine konuşuruz, yine görüşürüz.

ŞERİFE: ***İşte, onun için diyorum yani; hani, insan kendisi için yapamadığı şeyi çocuk için yapar yani.***

NECMİYE: İşte, çocuğum için istiyorum bak. Çocuğum için ben, sabahleyin saat yedide... Herkes ki yedide yatıyo, keyif çatıyo, ondan sonra kalkıyo, dokuz-ona kadar kahvaltı yapıyo... Ben dokuz-ona kadar, o halk pazarında... Penceresi yok, camı yok, kapısı yok... Böyle, aynen dışarda dikiliyorum. Dışarda dikiliyorum, oturuyoz böyle... Sandalyeler vardı... Belediye, Allah yardım etsin onlara, yardım ediyolar yani; sandalyede oturuyosun, sıra bekliyosun... Bugün gelen yemek, bugün saat ona on vardı da geldi. Bazen geç geliyo, bazen erken geliyo. O saate kadar bak... Yediden ona kadar orda bekliyorum. Ordan eve gelene kadar on buçuk oluyo. On buçuktan sonra, evde on buçuktan on bire kadar kahvaltı yapıyoruz çocuğumlan. Babası bazen bizlen yapıyo, bazen gidiyo işte, yapmıyo. Kahvaltı yapıyoz; ondan sonra, çocuğum okula gidiyo, on ikide okula gidiyo. Yani, öğlen yemeğimiz sabah kahvaltımız bir oluyo. Çünkü, yetiştiremediğin için, sıkıntılı olduğun için... O da, bazen kahvaltılık bulamadığım zaman... İki tane tavuk besliyorum. Tavuklar yumurtlarsa tavukların yumurtasından, tavuklar yumurtlamazsa soğan kızartıyorum. Şöyle, hafif

yağda pembeleştiriyorum, içine bi kaşık salça... Çocuğum öyle seviyo; yani, küçüklükten beri alıştırmışım, en sevdiği yemeği odur onun. Öyle yiyo yani. Yarım ekmek veya bi ekmek ekmek arası yapıyorum... Onu yiyo, onunlan karnını doyuruyo. Ben çocuğumu şöyle büyüttüm ki... Yani, yok dedim mi o bi daha ısrar etmez.

ŞERIFE: ***Anlar, diyosun?***

NECMIYE: Anlıyo. Yoktan, vardan anlıyo. Mesela, para istiyo... "Oğlum, paramız yok. N'apalım, bu çilemizi çekicez." Başka bi şey mesela, bi mangal yaktıkları zaman, diyelim bi şey, koku olduğu zaman, şöyle et falan kızarttıkları zaman... Kaynım sağken, onlar kapta mangal falan yaptıkları zaman, hadi oğlum, senle bi parka gidelim ya, canım sıkılıyo evde, diyodum.

ŞERIFE: ***Vermiyo muydu onlar? Yani, kaynın bile mi vermiyo? Vermez mi?***

NECMIYE: Yok, vermez diye bi şey yok da... Belki de canı istemez, o anda bana kırgın... Herhangi bi... Yani olur, insanoğlunun her zaman canı istiycek değil.

ŞERIFE: ***Hayır mesela, çocuk var ya... Hani, çocuğun canı çeker...***

NECMIYE: Çocuk olsun. Çocuktur, canı çeker diye bi şey yok. Yani, burası İstanbul. Belki yani, kendi gücüne kadar almış, kendi yiyceği kadar almıştır. Ona bi şey diyemem. Kat'iyen. Belki kendi gücü, parası o kadar varmış da, o kadar almış. Çünkü, bende para yok, yoksulluğu biliyorum. Bende para yok; ben alamayınca, o da kendi parası kadar almıştır, diyorum. Alıyorum çocuğumu, evde ne varsa, yarım ekmek veya bi ekmek, domates, varsa zeytin bazen, bazen salça sürüyoruz ekmeğin arasına, alıyoz şişe suyumuzu, iniyoz parka doğru... Parkımız da uzak. Ya aşşağı dört yola iniyoruz, ya o teyzesine gidiyoruz bazı zaman... Yani, teyzesine de şöyle gidiyorum... Teyzesine epeyce bi mesafemiz var; gidip gelene kadar, onların da sofrası kalkmış oluyo ortadan. Çocuğum ne görsün, ne özensin, ne istesin... Yani, bu şekilde büyüttüm çocuğumu. Şimdi, ben ona yok dedim mi duruyo. Ama var oldu mu da... Biliyo ki evde vardır, annem nası olsa bi şeyler uydurur, yapar.

ŞERIFE: ***Peki Naciye Abla, nası görüyosun yarını? N'olcak? Böyle mi devam etceksin diyosun?***

NECMIYE: Yarına... Bugün bulduk mu bugün, yarın bulduk mu yarın... Nası olsun?

ŞERIFE: ***Peki, bi iyileşme, bi değişiklik, bi umut görüyo musun?***

NECMIYE: Değişiklik nası görüyim? Bilmiyorum ki, ne anlatıyım? Değişiklik desem, insanlar birbirini hoş görmüyolar ki... Mesela, ben sabahleyin kalkıp yemeğe gittiğim zaman, şurda mahallede kaç kişi, yine gezme-

ye gidiyosun, de mi, diyo. Ha ha, diyorum. Allah öyle gezmeyi sizin başınıza da verse diyorum, ben üzülürüm yine, diyorum. Benim çektiğim çileyi, diyorum... Yani, oraya gidip de iki-üç saat beklemek, evde işi tutmak... Allah dedim, sizin başınıza verse, ben yine üzülürüm, dedim. Çünkü, bu yoksulluk çok kötü bi şey, dedim. Allah vermesin, derim.

ŞERIFE: *Onların durumları daha mı iyi senden?*

NECMIYE: Onların en azından belli bi gelirleri var, kocaları hasta değil benimki gibi. En azından, şöyle diyim, belediyeden yemek almıyolar yani. Alma durumları var. Fakat, belediyeden de yemek almak ayıp bi şey değildir. Zengini de alıyo, fakiri de alıyo. Buraya iki arkadaş geldi; kolları bilezik dolu, boyunlarında zincir var, altınları var... Yine yemek alıyolar. Belediyemiz de, Allah razı olsun yani, ayrımcılık yapmıyo. Zenginiymiş, fakiriymiş... Tamam diyo, kolunda bilezik var, ama bi tüp almak için, bi bilezik bozulmaz ki, diyo. En azından bi tüp almak için diyo, kadın gidip bi zincirini mi bozsun, diyo. Tamam, ekmek parası varsa, bi tüp için, bi yemek için de burdan alır, diyo. O ekmeğinlen oturur yer en azından, diyo. Sıcak yemek çünkü. En azından diyo, öyle yapar, diyo. Ama diyo, bi tüp, bi yemek, hani bi kilo fasulye için diyo, kadın n'apsın diyo, gelip de bilezik mi bozsun, diyolar. Yani, bunu da düşünüyolar. Düşünmüyo da değiller, düşünüyolar. Yemek getirip veren arkadaşlardan da Allah razı olsun yani, çok iyiler.

ŞERIFE: *Peki, hiç birikiminiz?.. Hani, sen diyodun, altına yatırdım, şey yaptım... Onları n'aptınız?*

NECMIYE: Eve verdik, eve harcadık. Çocuğum kırk beş gün Çapa'da yattı, ona harcadım...

ŞERIFE: *Kalmadı, diyosunuz.*

NECMIYE: Birikim yani... Kalmadı diye bi şey yok, kalmadı. Evimin durumu... Beyim hastaneye yattı, Samatya'da yattı, böbreğinde taş vardı, yine çalışamadı... Yani, hastalıklan geçti günümüz. Şimdi, biz kendimiz yoksuluz; ama hastalık da boynumuzu bırakmadı. O ameliyat oldu böbreğinden...

ŞERIFE: *Sence o yüzden mi durumunuz bu kadar kötü?*

NECMIYE: Durumumuz kritik. Yani, hasta olmasaydık, Allah yardım edip de hasta etmeseydi, tabi ki durumumuz... Yani, bu hallere düşmezdik. En azından, on kişiden aşşağıysak, yirmi kişiden de yukarı olurduk. Şimdi, şöyle bi şey yani, her şeyimizi yapıyoduk. Şimdi de çok şükür Allah'a, yine iyi, ekmeğimizi alabiliyoruz. En azından, bi oya yapıp veriyorum...

[...]

Orda da... İki ay orda çalıştım. Orda da yükseliyodum yani, çalıştığım yerde seviyem yükseliyodu. Orda da ortaokul diploması yok, orda da

kaybettim. Yani, çile çile... Anlıycağın, bülbülüm çile. Hep ömrümüz çileynen geçti. İşte, bu yüzden çocuğumun okumasını istiyorum. En azından... Bana faydası olmasını istemiyorum. Şöyle bi şey ki, nası olsa bu yaştan sonra benim kimseye faydam olmadığı gibi, anneme babama faydam olmadığı gibi, onun da bana olacağını hiç sanmıyorum. Kendisine olsun. Okumasını istiyorum. Şöyle çalışsın, okusun kendine göre...

ŞERİFE: ***Kendini kurtarsın, diyosun?***

NECMİYE: Kendini kurtarsın en azından, başka hiçbi şey istemiyorum. Şöyle bi şey yani, kendimden de uzak tutmak istemiyorum; çünkü, yurda yatılı gitti mi... Biz iki kişiyiz, yerine göre ben hasta oluyorum, yerine göre babası oluyo... O şimdi bizsiz duramaz. Nasıl duramaz ki, biz birbirimizi... Bu kadar sene, o kadar eziyet, bu kadar çile beraber çektik. Kavga da ettik, dövüş de ettik... Bu işlerin arasında, bu tatlı acı günlerin arasında, kavga dövüşümüz de oldu. Fakat, hiç çocuğumuzu üzmek istemedik. Çocuğumuz, biz kavga ettik mi gider böyle, yüzükoyun yatar bi yere, ağlar. O yüzden, onun yanında hiç kavga dövüş etmiyoruz. Bu kadar acı tatlı günümüzün içinde, kavga ettiğimiz zaman da aramızda hiç de on beş dakika geçmemiştir, küslü durmamışızdır. Sadece şöyle, yani hastanede kaldığımız zaman, konuşmadığımız olmuştur. Uzaktır tabi, gidip geldiğimiz sırada konuştuk da... E, her zaman kendi yanında olmuş gibi konuşamıyosun. O günleri hep çocuğumlan beraber geçirdik, beyim olmadığı zaman çocuğumlan geçirdik. Beyim olmadığı... Zaten, ben hastanede yattığım zaman çocuğumuz yoktu. Beyim, çocuğumuz yoktu diye parkta yattı kalktı. Evde güvencesi yoktu, hiç eve gelmiyodu.

ŞERİFE: ***Neden? Sen yoksun diye mi?***

NECMİYE: Ben yoktum, çocuk yok... Eve bi kişinin... Evin içine girdiğin zaman, en azından içerde bi ses olması lazım. İnsan bunu tahmin edemiyo.

ŞERİFE: ***Siz birbirinizi çok seviyosunuz galiba?..***

NECMİYE: Yerine göre sevdik, yerine göre dövüştük... (*Güler*) Yerine göre de küseriz. Seviyoz ama tabi, illa ki... Bu yaştan sonra, demişler ki, bi kurt, bi koyunu illa ki sürükler. Bi deliyi illa ki... Biz sürükleriz yani birbirimizi. Fakat, çocuğum için üzülüyorum tabi ki, illa ki üzülüyorum. Şöyle üzülüyorum ki, ben çocuğumu... Yani, şöyle bi şey, dayımlardan, akrabamdan yardım istesem, belki ederler, ama ilerde çocuğumun başına kakabilirler. Bunu da düşünüyorum yani.

ŞERİFE: ***Sen çok ince düşünüyosun ya...***

NECMİYE: Düşünülmiyecek gibi değil ama... Dünya kötüleşti. Mesela, ben diyorum ki, ilerde çocuğuma yardım eden kişi demesin, azına sıçtığımın çocuğu, ben sana bu kadar sene baktım da, şimdi sen benim yüzüme

bakmıyosun. Bana selam vermiyosun, demesinler yani. Bu gibi düşüncelerimlen... Bana ne geldiyse, çok şükür Allah'a, diyorum. Devletten geliyo bize... Hani, orda kömür parası veriyolar, odun parası veriyolar, aşşağı yukarı geçen sene, oğluma kitap parasını verdiler... Gelen diyom, devletten geliyo, bana yeter, diyom.

ŞERİFE: ***Devletten almak, kişilerden almaktan daha iyi diyosun?***

NECMİYE: Evet, kişilerden alıcağıma... Mesela, şöyle bi şey, tamam, sen devletten alıyosun... Mesela, ben dün gittim; ordaki müdür dedi ki, hoş geldiniz yenge hanım, nasılsınız falan... İyiyim ağbi, sağ olun, teşekkür ederim, dedim. "N'apıyosun? Nası geçiniyosun?" Ağbi dedim, biliyosun durumu, daha sormana gerek var mı, dedim. Yine dilenmeye geldim, kuru erzağımı almaya geldim, dedim. N'olursun diyo, şöyle yalan söyleyip de içimizi parçalama, diyo. Ağbi dedim, doğru değil mi ama, dedim. Günah diyesiye, bana iş bul, dedim. Ben gelmiyim, şöyle dilenmiyim, dedim. Zoruma gidiyo, dedim. Hepimizin zoruna gidiyo ama mecbursun, dedi. Çocuğun için dedi, sen cumartesi-pazar bu yemeği oğluna yediricen, dedi. Geri günler de belediyeden alıyosunuz, geçiniyosunuz, dedi. Öyle olsun dedim, bakalım artık n'apıcaz, dedim. Uğraşıcaz, dedim. Yalnız dedi, böyle böyle dedi, eğer yapabiliyosanız dedi, orda bi imkânlarınız varsa dedi, spora –oynuyosa– çocuğu kaydedelim, dedi. Ağbi dedim, spor deyince dedim, topu değil de dedim, hani topda, ne biliyim, kol bacak kırılıyo, dedim. Benim televizyonda gördüklerimde, hani bi kaza olduğunda falan, birilerini dövdükleri zaman, içim parçalanıyo. Ben duramıyom, ağlıyom. Ben spor seyretmiyom kat'iyen. Adam seyrettikçe adama diyom, senin cebine bi şey mi giriyo, diyorum. Kapat şunu, diyorum. Her işim öyle. Mesela, Allah korusun, şurda gidiyosun, araba çarpıyo; o da bi yaradır yani. İnsanların içi elvermiyo, ama...

ŞERİFE: ***E, neye verdin çocuğu?***

NECMİYE: Spora, topa veriyosan ***'a yazdıralım, diyo.

ŞERİFE: ***Sen neye verdin?***

NECMİYE: Biz de spora, Hüseyin Ağbi'nin yanına verdik.

ŞERİFE: ***Yani, ne oynuyo şimdi? Top mu?***

NECMİYE: Bilmiyorum. Bugün gitti daha yeni. Bugün yeni başladı. O da, anne diyo, bi-iki hareket yapıyım... Sakın dedim, bana yapma da duvarlara yap, çekyatlara yap. Eşya ezilsin, bana ezilmesin, dedim. Annecim diyo, kalk azcık, şöyle dikil, bi yerlerini kaldır, ellerini kaldır, diyo. Ayaklarım ne kadar yetişir, diyo. Ondan sonra, kalktım, biraz bakıyım dedim... Bakıyım, bacaklarım ne kadar açılıyo, dedi. Zaten kendisi şeyli yani, hareketli. Öyle hareketsiz değil, hareketli.

ŞERIFE: ***Peki, şeyi merak ediyorum... Kızım olsun istiyorum, dedin. Neden?***

NECMIYE: Kız çocuğu anneye biraz düşkün olur, bakar. Gerçi oğlum da düşkün; ama kız çocuğu, erkek çocuğu kadar olmuyo. En azından, hasta olduğun zaman, hani böyle kötürüm gibi olduğun zaman, kız çocuğu seni yıkıyabiliyo, banyoya sokabiliyo...

ŞERIFE: ***Tabi, anneyle bi kızın paylaşabileceği şeyler...***

NECMIYE: Anneyle kızın paylaşacağı çok şeyler olur. Mesela, ben hasta olduğum zaman, kızım beni yıkıyabiliyo; ama erkek çocuğum beni yıkayamaz, banyoya sokamaz. Yerine göre, kız çocuğu kolumdan tutup da beni tuvalete götürebilir; ama oğlan götüremez. Götürebilcek mi? Götüremez, imkânı yok. Ama Arzu'ynan Kamber de birbirini götürür. İkimiz birbirimizi götürürüz beyimlen, yardımlaşırız nası olsa. Ben kız çocuğumu o yüzden istiyorum. O da, Allah verirse...

ŞERIFE: ***Düşünür müsün ciddi ciddi? Yani, ciddi ciddi istiyo musun?***

NECMIYE: Şu durumda... Sıprey takılı. Sıpreyi de, aşşağı yukarı oğlum olduktan sonra, Çapa'da taktırdım. Epey oldu. Şimdi şöyle, rahatsızlık vermedikçe düşünmüyorum; ama sıprey rahatsızlık verdikçe, heralde ki çıkartmak zorunda kaldım mı...

ŞERIFE: ***Peki, Necmiye Hanım, teşekkür ederim. Sağ olun.***

Gazi Mahallesi / Temmuz 2001

Metin Polat: "Elimden geleni yaparak kendimi avutmaya çalışıyorum" (38)

NECMİ ERDOĞAN - CENGİZ ÇİFTÇİ

Sosyal hizmet uzmanı Metin Polat ile, çalışmakta olduğu Beyoğlu Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde görüştük. Merkez, öncelikli olarak, sokakta çalışan çocuklarla ilgilenmek üzere kurulmuş. Çalışma sadece çocuklarla değil, ailelerle de yapılıyor. Merkezde eğitsel, sosyal ve kültürel aktiviteler gerçekleştiriliyor. Çocukların örgün eğitime kazandırılmaları amacıyla, okul zamanının dışında etüt çalışmaları ve izleme faaliyetleri yürütülüyor. Merkezde çalışan uzman sayısı sınırlı ve bu sınırlılık uzmanlar üzerinde bir baskı oluşturuyor. Metin merkezin ilk uzmanlarından biri. Yirmi dokuz yaşında. Tarlabaşı'nda yaptığımız görüşmelerde bize çok yardımcı olan Metin, hem sokakta çalışan çocuklar, hem de onların aileleri tarafından tanınıyor ve yoğun bir sevgi ve saygı görüyor. Yapabileceklerini kurumun imkânları ile sınırlandırmıyor ve merkezdeki diğer uzmanlar gibi iş zamanı dışında da çalışıyor.

NECMİ: ***Şöyle başlıyalım. Yoksullara, yoksul çocuklara, sokakta yaşıyan, çalışan çocuklara dönük sosyal hizmetleri, uygulamaları, mekanizmaları nası değerlendiriyosun?***

METİN: Genel anlamda?

NECMİ: ***Genel anlamda.***

METİN: Genel anlamda, sosyal yönden olsun, sosyal yardım olsun, Türkiye'de henüz sistemli bi şekilde oturmuş olmadığını düşünüyorum ben aslında. Çünkü, birbirinden bağımsız, aynı işlevi görebilecek, aynı çalışmaları ya da benzeri çalışmaları yapabilecek birçok kurum, kuruluş vardır. Yalnız bu, sivil toplum kuruluşu olabilir, resmi kuruluşlar olabilir, gönüllü kuruluşlar olabilir, dini gruplar olabilir... Bunlar birbirinden çok bağımsız olduğu ve herkes kendi çapında bi şeyler yaptığı için, ciddi anlamda ortak bir sonuca ulaşamıyoruz. Devletin bu konuda sistem sorunu olduğunu düşünüyorum. Ve devletin bu konuda çok ciddi bi çalışması olmadığı için... Yani, amatörce gidiyor.

NECMİ: ***Peki, böyle bir iş yapmayı, böyle bi yerde çalışmayı sen kendin mi tercih ettin, yoksa hasbelkader burası mı oldu?***

METIN: Tabii ki, bi anlamda burası hasbelkader bi yer oluyor. Okul bitti. Okul bittikten sonra, iş Türkiye'nin genel bi sorunudur. İş sorunu var. İş bulabilmek için, önümüzdeki olabilecek bütün alternatifleri değerlendirmek durumundayız; ve ilk alternatif de burası oldu. Şu anlamda: Son zamanlarda biraz popüler bir alandı. Sokak çocukları, sokaklardaki yaşıyan, çalışan çocuklara yönelik çalışmalar olsun, medyada gündeme çok fazla gelmesi ve bu alanda önceden sivil toplum kuruluşları ya da basının, medyanın ilgisini çektikten sonra, devletin de bi sosyal devlet anlayışı çerçevesinde bu olaya müdahale etmesi gerektiğini düşünmesi ve bu uzun vadede olmasa bile, en azından şu anki zaman diliminde, işsizlik ihtiyacını giderebilecek olacağını düşünerek bu alana yöneldim. Biraz da işte, tabii ki, insanın çocuklara yönelik çalışmalardan mutlu olabileceği ya da muhtaç durumda olan çocuklara olsun, ailelere olsun, yardımda bulunmanın insana zevk verebileceği, hem mesleki anlamda, hem de kişilik anlamında artı bir neden olabilir.

CENGIZ: ***Peki sence, merkezin sokak çocuklarına yönelik olarak yürüttüğü, üstlendiği işlevler anlamlı mı? Sence orada sorunlar, sıkıntılar var mı? Varsa nelerdir?***

METIN: Burası aslında ilk kurulurken, önceden sistemli bir program yoktu. Yani, şöyle bir merkez kurulacak, bu merkez şu nitelikteki hedef grubuna yönelik, şu program dahilince çalışma yaptıracak diye, önceden belirlenmiş bir sistem yoktu. Burda, sadece sokakta çalışan çocuklara yönelik de bir merkezin olması gerektiği ve bu merkezin çalışmalara başlaması gerektiğini düşünerek hareket edildi. Şimdi, burası kurulduktan sonra, çocuklara ve ailelere yönelik yapılması gereken eylem planı, el yordamıyla bi şekilde bulundu. Birikimle, bilgi birikimiyle bi şekilde sistem oturdu. Şimdi, sistem oturduktan sonra, burada biz bir anlamda çocuk bazlı, bi anlamda aile bazlı... Şimdi, çocuk bazlı çalışmalarda, çocuklara yönelik olarak, çocuklara, sokak çocuklarına, yani sokaklarda yaşayan çocuklara ya da madde bağımlısı olarak medya ve toplumda bilinen çocuk grubuna geçmeden önceki aşama olan, sokakta çalışma ya da sokakla biraz da olsun aşinalık ya da sokak tecrübesi elde etme aşamasında, bir anlamda önleyici bir çalışmadır burası. Bu önleyici çalışmanın, bence çok önemsenmesi gerekli. Yani, şu anda Türkiye'de, Istanbul'da –Istanbul için söylüyorum– şu anda sadece burası. Bence bütün ilçelere yaygınlaştırılması gerekir; çünkü, sokakta yaşıyan ve tinerci, madde bağımlısı olan bütün çocuklar bu aşamadan geçmiştir. Yani, istisnasız... Mutlaka istisnalar vardır; ama genel anlamda bu aşamadan geçmiştir. O zaman, sokakta yaşıyan aşamasına geçen çocuklarla yapılan çalışmalar ve o çocuğu tekrar kazanma, çok büyük para

ve emeğe neden olmaktadır. Bu büyük para ve emek gereği ortaya çıkmadan önce, bu tür merkezlerin yaygınlaştırılmasının, hem aile bütünlüğü açısından, hem çocuğun geleceği ve istikbali açısından, çok daha yararlı olacağını düşünüyorum. Öbür taraftan, aile bazlı sorunun devamı olarak diyim... Aile bazlı... Şimdi, çalışmalar yapıldıktan sonra ailenin... Biz bunu hep sistem olarak aldık. Yani, bunu sadece çocuk merkezi ya da sokakta çalışan çocuklara yönelik çalışma yapan bir kurum olarak düşünsek bile, çocuğun içinde bulunduğu aile yapısı, okulu, çevresi ve ailenin içinde bulunduğu psiko-sosyal-ekonomik etkenler bunu bi sistem haline getirmektedir. Dolayısıyla, sistemin sadece bir parçası çocuktur. Yani, çocuk belki de aile siteminin içerisinde meydana gelebilen birçok sorunun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ve biz, çocuktan yola çıkarak aileye ulaşmaya, ailenin içinde bulunduğu psiko-sosyal-ekonomik etkenleri ve nedenleri tespit ettikten sonra, müdahale edebileceğimiz noktalarda müdahale edip, sonuç olan, olayın sonucu olan çocuğu kurtarmaya çalışmaktayız.

NECMI: ***Bu durumda, etkileri hafifletici, törpüleyici bi işlev olmuyo mu? Yani, bir yerde, bitakım ilişkilerin, toplumsal, politik, ekonomik ilişkilerin ürettiği ve üretegeldiği, kendini yerleştiren, kalıcılaştıran bir yoksulluk var; ve bunun sokaklara yansıyan bitakım tezahürleri var. Bu durum, o tezahürlerle, görünümlerle, kamusal mekânların görüntüsündeki "kirlilikle" uğraşmaktan ibaret olmaya dönmüyo mu, gitmiyo mu?***

METIN: Ya aslında, bunun biraz daha ötesine gittiğin zaman... Yani önceden, 1950'lerden beri, sokakta çalışan ya da köprü altı çocukları diye bilinen çocuklar falan vardı. Ama son on yıl içerisinde, bunun bu kadar yoğun bi şekilde hissedilmesi ve gözle görülür bi şekilde sorun haline gelmesi, ülkemizde yaşanan göç olaylarından kaynaklanmıştır. Bu göç olayları... Biraz göç literatüründe aşamalılık vardı. Yani, zincirleme bi şekilde, aşamalı bi şekilde ailenin fertlerinden bi tanesinin gelip yeni bi mekân bulması, uygun olduktan sonra ailenin diğer fertlerini getirmesi... Burada hızlı ve hazırlıksız bir göç süreci yaşandı. Bu göç sürecinin hızlı ve hazırlıksız olmasından dolayı, kente uyum sağlanamaması ortaya çıktı. Ve bu insanların yüzde doksan sekizi Kürt'tür, kendi kültürleri farklıdır, şehir kültürü almamıştır, metropole uyum sağlayamamıştır ve bunun gibi biçok sorun yaşamaktadır. Bunun içerisinde, eğitimsiz ve vasıfsız olduğundan dolayı aileyi geçindiremiyodur, aileyi geçindiremedikten sonra, kente zaten uyum sağlayamıyodur; ve bi nevi, aileyi bu zor durumdan kurtaran -bize göre çocuk istismarı da olsa- çocuk olmuştur. Yani aslında, toplumsal ve sosyolojik boyutu çok daha önemli. Ama biz, şu anki mevcut konum itibarı ile, sanki her zaman buradaydılar ve

bu toplumun uzun süredir devam eden genel bir sorunuydular gibi hareket edip müdahale ettik; ama bundan sonraki süreç nası olur, onu da çok fazla kestiremiyoruz.

NECMI: ***Peki, sizin yaptığınız iş çocukların hayatı üzerinde somut olarak ne tür etkilere yol açıyo ve en azından buraya gelen çocuklar için neyi değiştiriyo?***

METIN: Aslında buraya gelen... Şimdi, genelde bizim ailelerin ortalama olarak altı, yedi, sekiz çocukları var; ve yaşadıkları mekân itibarı ile çok dar mekânları ve küçücük mekânları kullanmak zorunda kalan aileler var. Şimdi, bu zor şartlar içerisinde çocuk kendini evinin dışına ittiği zaman, çok daha rahat hissedebiliyo, çok daha geniş, ferahlatıcı bir ortama geçebiliyo. Ve bunun çocuk açısından, hem oyun oynama bazında olsun, hem çevre genişletmek, kendi arkadaş çevresini genişletme bazında olsun, sokağın ev ortamından ve mahalle ortamından çok daha çekici geldiğini görmekteyiz. Şimdi, burada sokağa alternatif bir ortam yaratarak çocuğu buraya getirildikten sonra, çocuğun kendisinin önemsendiğinin ve kendisinin bir birey olduğunun farkına varmasının, model alabileceği birçok insanın olabileceğini ve görsel ve eğitsel anlamda, sokak ortamında olsun, aile ortamında olsun göremeyeceği birçok faktörü burada görmesinin, bu çocuğa gerçekten büyük bir zenginlik kattığını düşünüyorum. Ve bu üç yıl içerisinde, bu yılki çocukların getirdiği karnelerde gözle görülür bi şekilde büyük bir başarı elde edildiğini fark ettim. Yani, ilk etapta çocukların okula çok fazla ilgileri yoktu, okulun ne demek olduğunu, ne anlama geldiğini çok fazla bilmiyolardı, anne baba okul kavramını çok fazla önemsemiyodu. Anne baba önemsemedikten sonra, çocuğun da okula yönelik ilgisi çok fazla yoktu. Ve burada, bizim her zaman bütün olayların tepesine hep okulu, okul başarısını koymamız nedeniyle, çocuk bize sırf şirin görünmek ya da bizim takdirimizi kazanmak için bile okula yönelik ilgisini arttırmak zorunda kaldı ya da arttırmak durumunda kaldı.

NECMI: ***Peki, sokakta yaşıyan, sokakta çalışan çocuklara ilişkin medyadan ya da daha başka mekanizmalardan beslenen bitakım imajlar da var. Bu çocukların karşılaştığı toplumsal tepki, tavır için ne diyosun ya da buna dair ne söylenebilir? Yani, etrafta esnaftan gördüğü tepkiden, medyadaki sunuluş tarzına kadar buna ilişkin ne denebilir?***

METIN: Şimdi, buna ilişkin... Aslında, medyada ilk etapta şöyle bir imaj çizilmeye çalışıldı. Yani, bunların hepsinin anne babaları zengindir, hepsinin apartmanları vardır, bunlar çocuklarını sabahtan akşama kadar çalıştırıyorlar... Katil anne ya da vicdansız baba şeklindeki imaj çok fazla yaygınlaştırılmaya çalışıldı. Bunun gerçekten böyle olmadığını, biz bura-

da yaptığımız çalışmalardan sonra fark ettik. Bunun içerisinde yüzde ikilik, yüzde üçlük bir ihtimal riskinin olduğunu ve bu ailelerin çocuklarını ihmal ya da istismar ettiğini ve bunların medyada lanse edilen niteliklere uygun aileler olduğunu fark ettik. Ama geriye kalan en azından yüzde doksan beşlik bir oran, bizim hedef kitlemizdir. Ve bu istisnaları göz ardı etmek durumunda kaldık. Yani, göz ardı etmek zorundayız; çünkü, yüzde doksan beşlik bir oran duruyorken, yüzde beşlik bir oran üzerinde çalışma yapamayız. Şimdi bu bu şekilde olduktan sonra, aileler ve çocuklar da kendisinin dışındaki insana çok fazla güven duymamaya başladılar. "Bunlar bizi sevmiyolar, bunlar sürekli bizi eleştiriyolar, bunlar bizim hep yalan söylediğimizi düşünüyolar..." Selpak satarken ya da 'Ağbi, abla bize para ver' derken bile, sevimli görünmeye çalışırken bile aslında o insanların çok fazla sevilmediğini gördük. Çocuk çok fazla sevmiyo. Yani, çocuk o anki vicdani duygularını kullanan o insandan elde ettikten sonra, o insanın kendisine bi daha bakmıyacağını, bi daha kendisini görmiyeceğini ve kendisi ile bi daha ilgilenilmeyeceğini de çok iyi bilmektedir. Ve bu imajı biz kırmaya çalıştık. Çünkü, buraya bizim çalışmalara gönüllü olarak katılmak isteyen insanlar, genelde gelir, ya işte, bu insanlar hep zengindir, bunlar niye çalışıyolar ya da çalışmaması için ne yapabiliriz, derler. Yani, bu aslında böyle değildir, biz bunu yaygınlaştırmaya çalıştık. Yani, gerçekten muhtaç durumda olan insanların var olduğunu, çocuğunu çalıştırmak istemediği halde çalıştırmak zorunda kalan ailelerin var olduğunu gördük. Yani, bu imajı aslında kırmaya çalıştık biz. Yani, durum böyle değildir, bunlar gerçekten muhtaç durumda... Şimdi, bu çok hassas bir konu. Yani, gerçekten muhtaç durumda olma ve muhtaçlık kavramı, kişiden kişiye göre değişiyo ve yere göre değişiyo. Yani, bize göre ya da genel anlamda baktığınız zaman, şu anda mevcut olan bütün aileler muhtaç durumda; ama biz bunu yine kendi içerisinde değerlendirmeye çalışıyoruz. Yani, şu Tarlabaşı'nda ya da potansiyel olarak elimizdeki ailelerin içerisinde, hangisinin durumu gerçekten çocuğunu çalıştıracak şekilde kötü, hangisi çocuğunun getireceği paraya muhtaç değil diye düşündük. Eğer gerçekten çocuğunun getireceği paraya muhtaç durumdaysa, biz, sosyal hizmetlerden gelen yardımlar olsun, kişi ve kuruluşlardan gelen bağışlar olsun, bu şekilde, kısa vadede –çok sistemli olmıyacak şekilde, kısa vadede– insanlara, ailelere destekte bulunmaya çalıştık ve buna karşılık çocuğu çalıştırmamaya çalıştık. Yani, toplumdaki imajı ve insanların bu ön yargılarını da bu şekilde, basın yoluyla olsun, afiştir, bildiridir, bu tür faaliyetlerle olsun yahut da seminer toplantılarla olsun, kırmaya çalıştık. Ya da insanlar buraya geldikten sonra, zaten o ön yargıdan arınıyor.

NECMI: ***Sokakta yaşıyan çocuklar için, söz konusu bir başka imaj da bunların saldırgan, tehlikeli çocuklar olduğu yolunda da aynı zamanda. Özellikle, tiner alışkanlığı olanlar için. Buna ne diyosun? Bu bir korku kaynağı da olabiliyo...***

METIN: Şimdi, bizim çalışan çocuklar olduğu için... Diğer madde bağımlısı çocuklar, rahat davranmak için ya da insanların kendisinden korkması, ona bir güven verdiği için... Bundan dolayı da sürekli madde kullanıyo ve kendini kaybettikten sonra, agresif tavırlarda bulunuyo. Ama bizim çocuklarda şu vardır: İlk etapta kendileri de mutlaka çok çekingendir. Yani, sokak ortamının ne olduğunu bilmiyodur, herkes kendilerine yabancıdır, korkuyordur... İnsanların kendilerinden korkması ve kendisinin de güçlü olduğunu sanmasından kaynaklanan ya da bu ihtiyacı hissetmesinden kaynaklanan bir hırçınlık vardır. Ama bu genel değil; yani, kısa vadede ya da zor durumda kaldığı zaman. Sokak ortamının çetin olduğunun farkında; o çetin ortam içerisinde, kendisinin de ayakta kalabilmesi için güçlü olması gerektiğini düşünüyodur. Ve bu güçlülüğü genelde hırçınlaşarak, kaba kuvvet kullanarak bi şekilde yenmeye çalışıyo. Normalde buraya geldiği zaman çok uysal olan çocuk... Bizim bildiğimizden dolayı, kendisinin çok uysal olduğunu görüyoruz; ama sokak ortamına çıktıktan sonra... Çünkü, bunun içinde sokak ortamında çeteler vardır, sokak ortamında parasına el koyan büyük çocuklar vardır, mafyadır, organdır, bu tip çok riskli gruplar vardır... Sırf bu gruplardan dolayı çok çetin olması gerektiğini, çok güçlü ve çok hırslı olması gerektiğini biliyor, öğreniyor bi şekilde.

NECMI: ***Peki, sizin çocuklarla kurduğunuz ilişki nasıl bir ilişki? Nasıl bir ilişki kuruyosunuz?***

METIN: Bizim çocuklarla kurduğumuz ilk ilişki tarzında –ilk günleri falan düşünüyorum da– çocuğa, İstiklal Caddesi'ne veyahut da Taksim bölgesine genel anlamda sürekli gelen bütün insanlardan farklı olduğumuzu söylemek var. Yani, sadece merhaba deyip, o anda saçını okşayıp çekip gideceği bir kişi değiliz. "Biz yine geleceğiz, yine geleceğiz..." Tabii, bu ilk etapta çok zor oldu. Yaklaşık bir yıl, bir buçuk yıllık bir süreçte, çocuklar ve ailelere yönelik güven ilişkisini tazelemeye çalıştık. Ve bu da baya baya zor oldu; çünkü, çocuklar gerçekten güvenmiyordu, çünkü hiç kimseye güvenmemesi gerektiğini öğrenmişlerdi. Nereden öğrenmişlerdi onu da tam bilmiyoruz; ama 'kesinlikle hiç kimseye güvenmeyeceksin ve kimse bi yere çağırdığı zaman gitmeyeceksin', bunu biliyolardı. Şimdi, biz ne kadar yardımda bulunmak istiyoruz, size yönelik bir merkez açıldı, bu merkezde şu şu faaliyetlerde bulunuyoruz, bu faaliyetlerde siz de yer alabilirsiniz desek bile, ço-

cuklar ilk etapta hiç yanaşmadılar. Ve zamanla bir-iki kişinin gelmesi, o çocukların kendi içerisinde kendi yaşadıklarına duyurması, çocukların yavaş yavaş gelip gitmesi ve zamanla, bi süreç içerisinde bizim gerçekten onlara faydalı olmak istediğimizi görmelerinden sonra, sayı birdenbire çok fazla arttı ve artık aileler de gelip gitmeye başladı. Çünkü biz, ilk günlerde hatırlıyorum, burada çocuk bulunsun diye çocuk toplamaya çalışıyoduk, gelmiyolardı. Sonradan, çocuk sayısı çok fazla olduğu için, niteliksel anlamda çocuklara yönelik herhangi bir faaliyet yapmakta zorlandığımız için, uyumlu çocukları almaya başladık, diğerlerini almamaya başladık.

NECMI: ***Aslında zor bi iş yapıyosunuz, en azından duygusal olarak katlanması, baş etmesi zor bi iş yapıyosunuz. Peki, bunu nası hallediyosunuz? Yani, çocuklar karşısında ne hissediyosunuz ve o hislerle nasıl bir arada duruyosunuz? Bu hislerle nasıl baş ediyosunuz?***

METIN: Aslında, burda olay gerçekten dediğiniz gibi, çok duygusal olaylarla karşı karşıya. İlk etapta, çocuğun kesinlikle bir sonuç olduğu, çocuğun hiçbi şekilde bir suçunun olmadığını sürekli düşünüyoruz. Yani, hiçbir zaman onun kabahati değildir ve o suçlu değildir. İkincisi, anne babanın kasıtlı olmadığını, anne babanın kendi çocuğuna bilinçli bi şekilde zarar vermek istemediğini düşünüyoruz. Yani, çocuğa ve aileye bütünüyle önyargısız bi şekilde yanaşılıyor. Bundan sonraki aşamada, ailenin veyahut da çocuğun çok yanlış davranışları olsa bile, bunun bilinçsizlikten kaynaklandığını düşünerek, bu yönde yine kendimize sorumluluk yüklemeye çalışıyoruz. Bi şekilde o insanın yanlış yaptığını farkına vardırırsan bütün sorun çözülmüş oluyo. Yani, bunun 'çocuğunu çalıştırma, çalıştırırsan şunu yaparız, bunu yaparız' gibisinden teşviklerle ya da cezai uygulamalarla yapılmasından ziyade, ailenin ve çocuğun bilinçlendirilmesi çalışmasıyla yapılmasının çok daha önemli olduğunu düşünüyoruz. Ve gerçekten, insana dayalı ilişkiler ve insana dayalı hizmetler çok daha uzun vadeli olmak zorundadır; yani, günü birlik değildir. Biz bunun böyle olmadığını, yani çocuk çalıştırmanın ne gibi zararları olabileceğini ailelere bir yıl boyunca anlatıp da hiçbir sonuç alamadığımızı da gördük. Ve anlatılan olaylardan sonra canlı bir olay yaşanması ya da olumsuz bir vak'anın ortaya çıkması ile, aileler açısından bizim ne demek istediğimiz ortaya çıkmıştır. Ve bu, bütün aileler arasında yaygınlaştırılmaya başlandı. "Ha, demek ki gerçekten, bu insanlar bizim çocuklarımız ve bizim yararımız için bi şeyler yapıyo ve biz gerçekte bunlara çok fazla yardımda bulunmasak bile geri dönüş olmaz..." Ama bunun dışında, üç-dört tane aile var mesela, hâlen çocukları sokakta ve onları kurtaramadık. Şu şekilde bi zararı oluyo anne baba açısından. İş-

te, bu bahsettiğim o üç-dört tane ailedeki durum, anne babayı tembelliğe itiyor. Üç-dört tane çocuk çalıştıktan sonra, fena da bi para gelmiyosa anne baba çok fazla, ciddi anlamda iş arama gereği duymuyo, nası olsa bi yerlerden geliyo. İşte, anne babayı da tembelliğe ittikten sonra, çocuk sürekli çalışmak durumunda kalıyor, sürekli, çalışması gerekiyor ve anne baba da bunu anlamıyor; yani, biz anlatamıyoruz diyeyim artık, ben yine onları suçlu görmek istemiyorum. Genel anlamda Anadolu'da şöyle bi kanı vardır; yani, çalışan demir pas tutmaz misali, çalışan çocuk olgunlaşır. Ve çalışmanın hiçbir zaman zararlı olmadığı, çalışmanın her zaman güzel bir erdem olduğu bilinciyle yetişmiş olan insanlar... Ve bu çalışmanın zararlı olduğunu söylediğimiz zaman, gerçekten onlar açısından bi çelişki yaşanıyo. "Biz ne yapıyoruz? Biz gerçekten alın terimizle çalışıyoruz, ekmek parası kazanıyoruz. Niye bunu istemiyosunuz?" Bir türlü bunu anlıyamıyolar; biz anlatamıyoruz, onlar anlıyamıyor. Bi şekilde bu bi sorun. İki tarafın karşılıklı olarak bu noktada anlaştığı nokta, çözüm noktası oluyor; bu da baya bi süreç alıyor yani.

NECMİ: ***Peki, sabahtan akşama kadar böyle zor, sıkıntılı, acılı durumlarla karşılaştıktan sonra, akşam itibarıyla nasıl kendine geliyosun? Gelebiliyo musun? Bunun duygusal yoğunluğu ile şahsen nasıl baş ediyosun?***

METİN: Şimdi, benim eşim şu ana kadar huzur evinde çalışıyodu, Etiler Huzur Evi'nde. Şimdi, bi de karı koca olarak çalıştığımız alanın birbirinden farklı olması, hatta çok zıt olması... Etiler Huzur Evi'nde kalan, Emekli Sandığı'na bağlı olarak kalan yaşlıların yüzde doksan dokuzu toplumun elit kesimini oluşturan kişilerin anneleri, babaları ya da Türkiye'nin ilk spikeridir, sanatçılarıdır, sanatçıların anneleri, babaaneleridir tarzında çok zengin insanlar. Şimdi, onlarda –eşim bu tür bi ortamda çalışıyorken– en küçük bir para için ya da iki kişilik oda yerine bir kişilik odaya geçmek için, on beş-yirmi milyarlık bir bağış yapılıyo. Bunun yanında, ben yüz milyonluk bir parayı bulmak için dört takla atıyorum desem yeridir. Bu, aile açısından, eşimle ikimiz arasında gerçekten büyük bir çelişki yaratıyodu. Yani, gidip de, evde oturup da yemek yiyemediğim anlar, yemeği yerken boğazımda düğümlendiği anlar vardı. Çünkü, bi parça ekmeğin olmadığı aileleri de gördüm ve görüyorum da. Sırf kendi psikolojimi bozmamak için, ruh halimi gerçekten diri tutmak için çoğu zaman düşünmemeye çalışırım, ev ortamında düşünmemeye çalışırım. Tabii, bazı vak'alar da var, ne kadar düşünmek istemesen de, sabahın dördüne, beşine kadar uyumadığın anlar da oluyor. Ama yani, başka çözüm bulamıyorum. Gerekli olan bütün uygulamaları ya da yapılması gereken bütün yolları denedikten sonra, kendimi rahat hisse-

diyorum. Ama denemediğim ya da başvurmadığım bir nokta varsa, orda vicdan azabı çekiyorum. Yani, çözüm olmasa bile, aileye veyahut da çocuğa yönelik çok ciddi anlamda yapısal bir çözüme gitmesem bile, en azından ben bu yolu da denedim, sorumluluk benden çıksın da, ben üstüme düşeni yapıyım da... İşte, incelemesi yapılması gerekiyorsa inceleyip ya da bunun adına rapor yazılması gerekiyosa raporu yazıp, hangi noktalara başvurulması gerekiyorsa o noktalara başvurduktan sonra, eğer bi şey de çıkmıyosa, o zaman yaptım, elimden geleni yaptım, derim. Ondan sonrası benim suçum değil en azından. Bu şekilde kendimi avutmaya çalışıyorum.

NECMI: ***Aslında ilginç bi şey çıkıyo. Yani, eşin varlıklı yaşlılarla uğraşıyo, sen yoksul çocuklarla uğraşıyosun. Senin yoksul çocuklarla uğraşmaktan dolayı getirdiğin bi yük, en azından zihninde bi ağırlık var; eşin açısından da varlıklı yaşlılardan gelen bi yük var. Şimdi, bu ikisi birbirine göre nasıl duruyo?***

METIN: Yani, bi şey oluyo... Yani, ben anlatırken eşim beni teselli ediyo. Bak, sen bari şunu yapıyorsun, ben n'apıyorum, bugün biri öldü, yastığının altından on beş milyar para çıkardım, diyo. Yastığın altında, yastığın içinde; yani, kullanılmayan bir para. Ne kadar parası var diye hesap cüzdanlarını açtık, elli milyar para var. Ben elli milyarla bu Tarlabaşı'nın bütün sorununu çözerim, diyorum. Yani, zıtlıklar gerçekten iç içe. Ben, kendi iş yerimle ilgili bi şeyler konuşurken, o, kendi iş yerinden örnek verip beni avutmaya çalışıyor; o sorunlardan bahsederken, ben, işte bak, şöyle şöyle insanlar da vardır, boş ver, takma gibisinden... Yani, sürekli bu şekilde birbirimizi avutmaya çalışıyoruz.

NECMI: ***Bu arada, sizin ailenin durumu nedir? Yani, en aşağıdakiler, epey yukarıdakiler ve...***

METIN: Yani, bizim kendi hayatımız da çok iyi değil aslında. Yani, üniversite okumuş iki insan, üniversite bitirmiş ve mesleki anlamda iki alanda çalışan, çoluk çocuklu iki insan olarak, ikimiz tek başımıza kılı kılına geçinmeye çalışıyoruz. Yani, bi sonraki aya üç kuruş atamıyoruz. Günü birlik, karın tokluğuna çalışıyoruz. Yani, bunu söyleyebilirim. Yani, ben özellikle burda çalışan bütün uzman arkadaşlar için... Yani, Türkiye'nin genelinde işsizlik sorunu zaten belli; ama burada çalışan, bu alanda ya da benzer alanda çalışan bütün arkadaşlar için yüzde ellilik bir gönüllülük payı olması gerektiğini düşünüyorum. Eğer o gönüllülük olayı da olmazsa, çalışamaz. Yani, İstanbul'la bir bağı olmayan arkadaşlar da gelmiyo. Yani, ailesi vardır, akrabası vardır, bi şekilde burada bir bağı vardır... Yoksa, İstanbul'a gelip, bu fiyatla, bu parayla İstanbul'a yerleşip, burada çalışmak mümkün değil. İşte, benim eşimin tayi-

ni falan çıkmıştı, ondan sonra mecbur buraya geldik. Burada evlendik, evlendikten sonra kaldık. Yoksa, memlekete gidip oturmanın daha kârlı olacağını düşünüyorum.

NECMI: ***Bu durumda aslında sosyal hizmet uzmanlarının da sosyal hizmete ihtiyacı var gibi?***

METIN: Kesinlikle. Yani, biz okulda da eğitim görürken, sosyal hizmetle uğraşan insanların... Sürekli sorunlarla uğraşmaktayız; ve bu sorunlar içerisinde kendi sorunlarımız da olduğu zaman, karşıdaki insanın sorununu bazen önemsememek gibi bi durum ortaya çıkartabiliyor. "Ya, ben de senin gibiyim!" Ya da konsantre olamıyorsun. Çünkü, benim de sorunum var. Kendi sorunumla uğraşırken, o insanın sorununu ihmal etmiş oluyorum ve o zaman işimi de yapamıyorum. Normalde, sosyal hizmetle uğraşan insanın, gerçekte elinde yeteri kadar maddi imkânı olması gerekiyor. Kendisinin rahat olması gerekir ki karşı taraftaki insana bi şeyler verebilsin ya da üretici olabilsin. Bu tabii ki çalışmaları aksatıyor.

NECMI: ***Peki, çocukların sizinle n'aptığına gelecek olursak, çocuklar sizi nası görüyo, sizinle nası bi ilişki kuruyo, uzmanları nası anlamlandırıyo?***

METIN: Çocuklara uzman dendiği zaman, genelde biz –belki biraz sonra onlarla da konuşursunuz– onların kafasında özellikle model olmaya çalışırız. Yani, çocuğun şu sokak ortamında, arabesk tarzlı bir ilişkiye özenmesi yerine ya da medyada tasvip etmediğimiz kişi ve kişileri örnek alması yerine, burada –bizim birçok gönüllümüz de var, üniversite öğrencisidir, belli konuda olan insanlar– bu insanları örnek olarak alması, bunları model alması ve bunlardan etkilenmesi olayı... Bundan dolayı da biz davranışlarımıza çok dikkat etmeye çalışırız. Ve şuna çok önem gösterilmeli öncelikle: Yani, çocuk bazen ya da çoğu zaman hata yapsa bile, onları sürekli sevdiğimi, sürekli de seveceğim duygusunu sürekli aşılamaya çalışırım. Yani, kendisinden büyük sokak ortamında şunu öğrenmişlerdir az önce bahsettiğim gibi: Güvenmemesi gerektiğini, kendisinin dışındaki ağbilere, ablalara güvenmemesi gerektiğini, geçici bi şekilde ihtiyacını karşıladıktan sonra, o insanın bi daha kendisine gelmiyeceğini. Biz ilk etapta bunu kırmaya çalıştık; yani, biz onlardan farklıyız, bize güven, dedik. Ve bunu yaparken, tabii söyleyerek değil de, gerçekten davranışlarımızla, eylemlerimizle bize güvenmeleri gerektiğini ortaya sergiliyoruz. Aynı şekilde aileleri açısından da... Ve bu konumda olmanın tek yolunun okumak olduğunu, sokak ortamındaki davranışlarından vazgeçip, eğitim açısından, okul açısından burada istediğimiz davranışlara yönelik eylemde bulunmaları gerektiğini ve bu konuda, bunu yaptıkları zaman pişman olamıyacaklarını ve sürekli ödüllendirileceklerini de biliyolar.

NECMI: ***Peki, bu çocukların dünyası nası bi dünya? Yani, neler yaşıyolar, neler hissediyolar, neler hayal ediyolar, nelerden nefret ediyolar, nelere kızıyolar?.. Senin kendi tecrübelerin ne söylüyo, kendi ilişkilerin ne söylüyo buna dair?***

METIN: Ben gerçekten, çocukta şunu fark ettim: Yani, ailenin, anne babanın sorumluluğu olan o yoksulluğu ya da aile geçindirme ve yoksulluğun ağır yükünü çocuk da birebir, doğrudan yaşamakta ve bu yükü kendi sırtında taşımakta ve bunun anne babasının olduğu kadar, kendisinin de sorumluluğu olduğunu düşünmektedir. Ve bu şekilde olduğu zaman, çocuk zaten kendi çocukluğunu yaşıyamamaktadır. Ve çocukluğunu yaşadığı zaman, anne babasına ihanet ettiğini bile düşünen çocuklar vardır. Yani, babamın bu kadar acı çekmesine, annemin bu kadar acı çekmesine neden olan etkenlerden biri de benim, diyen çocuklar da vardır. Çünkü, anne baba bilinçsiz bi şekilde olsa bile bunu sürekli çocuğa yüklemektedir. Bunu çocuktan anlıyabiliyoruz, çocuktan görebiliyoruz. Sürekli çocuğu kendisine borçlu hissettirmekte ve bütün bu zorluklara katlanılmasının tek nedeninin kendisi olduğunu düşündürtmekte ve bunu dile getirmektedir. Bunu dile getirdiği zaman, çocuk da sürekli benden dolayı bu annem babam böyle, sırf benim için annem babam bu kadar acı çekiyo, ben niye annem babama bu acıyı çektirdim, diyor. Ve bu çocukta sürekli bir suçluluk duygusu yaratmaktadır ve çocuk, çocuk olmaktan çıkıp büyük olmak durumunda kalmaktadır. Çocuk olduğu zaman ihanet ettiğini düşünmektedir. Oyun oynarken ya da burada zaman geçirirken bile çoğu zaman bi çocuktur. Sürekli bu bilinçte olmaması gerekir ya da olmuyodur, unutuyordur. Unuttuğu zaman, çocukluğunu yaşıyodur; ama bi dönem gelir, bi şekilde 'Metin Ağbi, babamın şu şu sorunu falan var, Metin Ağbi, annemin şu şu şusu, annem şunu diyor da, babam şunu dedi'... Fırsatını bulduğu zaman... Talepler yüzde seksen anne babanın talebi, kendi talebi değil. Ben bunu sonradan fark ettim; yani, çocuktan fark ettim ve ailelere, anne babalara bunu anlatmaya çalıştım. Şimdi, anne babalar bunun farkında değil, gerçekten farkında değil. Ben bunu kendi yaşantımdan da bilirim, kendi babamın davranışlarından da bilirim biraz, kendi çevremde, arkadaşlarımın anne babasının davranışlarından da bilirim. Ve bu hiçbi zaman çocuğa olgunluk katmamaktadır; ve sürekli suçluluk duygusuyla büyüyen çocuk, kendiyle hiçbir zaman barışık olamamaktadır. Biz ise bunu kırmaya çalıştık. Yani, burda senin hiçbi suçun yok, şu anda televizyonda gördüğün, denize giren, plajlarda oynıyan çocuklar kadar senin de hakkın var buna, şu yoksulluğun bir sebebi sen değilsin kesinlikle, senin hiçbir ilgin yoktur, dedik. "Annen baban olsaydı, senin bu şekilde yaşamanı istemezdi tabii ki. Senin de oynamanı, tatile gitmeni istiyordu. Ama olmadığı için... Ama bunun suçlusu sen

değilsin." Bunu kırmaya ne kadar çalışsak bile, çocuk açısından çok fazla netlik olmuyor; çünkü, burdan sonra tekrar aileye gidiyor. Ve yeni öğrenilen şeyler açısından aileyle burası arasında birbirinden farklılık olduğu için, çocukta bi çelişki de yaşanabilmektedir. Yani, bizim bazen tasvip ettiğimiz ya da olumlu olarak gördüğümüz ve bu gördüğümüz davranışa karşın ödüllendirdiğimiz çocuklar, aynı davranışı evde yaptıkları zaman azar işitmektedir. Bu çocuk açısından çok çelişki yaratmaktadır. Tabii, bunun her zaman biz farkına varmıyoruz. Yani, evde ne yaşanıyor gerçek anlamda, burada yapılan, yaşanan olaylar evde ne şekilde bir sonuç ortaya çıkarıyor, bunun çok fazla farkına varamıyoruz. Ama çocuğun davranışlarından, hareketlerinden, söylemlerinden çıkarabildiğimiz noktalar – çocuk psikolojisinden az çok anladığımız için belki– bunlardır. Buna da özen göstermeye çalışıyoruz; ama ailenin içerisine her zaman istediğimiz şekilde de giremiyoruz.

NECMİ: ***Şimdi, bu çocuklar açısından böyle ikili bi dünya var gibi. Bir yönüyle, senin de değindiğin gibi, ailede farklı normlar var, değerler var, farklı şeylere, farklı bakışlar var, maddi yaşam koşulları var; bi de, sokakta karşılaştığı insanlar var, hayatlar var, merkezinizde karşılaştığı bir tarz var... Bu ikisi arasında çocuk nasıl duruyo, bununla nasıl baş ediyo? Ya da kendi dışında gördüğü hayatlara, daha zenginlere, rahat olanlara, uzmanlara imreniyo mu, nefret mi ediyo? Bunun karşısında çocuk, senin gözleminle, neler hissediyo?***

METİN: Şimdi, birkaç etkinlik oldu; yani, şu anda hangi etkinlikler olduğu önemli değil zaten. Etkinliklerde farklı çocuk grupları geldi. Farklı çocuk gruplarının iç içe kaynaşması sonucu olabilecek etkinlikler... Şimdi, burada çocukların davranışlarında şunu fark ettim: Kendilerinin dışında, biraz daha durumu iyi olan, biraz daha zengin olan aile çocuklarıyla ya da yoksul olmıyan aile çocuğu olan çocuklarla barışık olmuyolardı. Bunu fark ettim. "Ya, onlar işte zenginler." Nedenini bilmediği bir kıskançlık var. Kendisinin dışında olan çocuk olarak nitelendirdiği çocuklar olarak görür onları ve çok basit davranışları bile onları rahatsız etmektedir. "İşte, çok kıl, çok şımarıktır, şöyledir, böyledir..." Halbuki, çocuk bunun farkında bile değildir, orada oturmuştur sadece. Sadece oturması ya da giydiği kıyafetin güzel olması bile yetebiliyor. Bizim buradaki çocuklarda şey oldu: merkezin çocukları, merkezin olmıyan çocuklar. Ve ilk gelen çocuklar bu merkezi sahiplenmeye başladılar. "İlk önce biz geldik..." Bütün hizmetlerden sanki kendilerinin yararlanması gerektiğini düşünmeye, yeni gelen çocukları içine almamaya başladılar. Bunun böyle olmadığını, herkesin buradan eşit bi şekilde yararlanması gerektiğini anlatmamız da biraz uzun bi süreç aldı. Yani, bu tür kıskançlıklar var. Ve ta-

bii zenginlik, zenginler... Fakir çocuklar içerisinde, büyüklerde olduğu gibi, ailelerde olduğu gibi fakir çocuklar içerisinde de ayrım var. "Onlar zengin, onlar bizi anlamazlar. Onların hiçbi sıkıntıları yok, onların bi sorunları yok." Yani, çocuğun haketmediği sorunlar sürekli kendisiyle karşı karşıya gelmektedir.

NECMI: ***Peki, senin ekliyeceğin başka bi şey var mı?***

METIN: Yok herhalde. Yani, genel olarak çocuk-aile-sistem, bu üç kategoriyle belki özetlenebilir.

CENGIZ: ***Teşekkür ederiz.***

NECMI: ***Tamam. Sağ olasın.***

Beyoğlu Çocuk ve Gençlik Merkezi / Temmuz 2001

Mecit: "Orta gelirlilerin hepsi bana çok iyiydi, ama zenginler çok bağırıyodu" (40)

NECMİ ERDOĞAN - CENGİZ ÇİFTÇİ

Ortaokul üçüncü sınıfa giden Mecit, ilk açıldığı günden beri Beyoğlu Çocuk ve Gençlik Merkezi'ne gidip geliyormuş. O yedi-sekiz yaşındayken, ailesi Siirt'ten İstanbul'a göçmüş. Mecit, İstanbul'a göçtükten sonra sokakta mendil satmaya başlamış ve merkez açıldıktan sonra da çalışmayı bırakmış.

CENGİZ: ***Kaç yaşındasın?***
MECİT: On üç.

CENGİZ: ***Ortaokul üçe, sekizinci sınıfa gidiyosun?***
MECİT: Evet.

NECMİ: ***Buraya ne zaman gelmeye başladın?***
MECİT: İlk açıldığı günden beri.

CENGİZ: ***Üç yıldır burdasın?***
MECİT: İlk açıldığı günden beri üç yıl oldu.

CENGİZ: ***Nası geldin buraya?***
MECİT: Böyle sokakta çalışırken, uzman ağbilerimiz geldi, bize detaylarını anlattı buranın; biz de gelmeye başladık buraya.

CENGİZ: ***Ne düşündün o zaman? Uzmanlarla buraya geldiğin zaman ne düşündün?***
MECİT: İlk geldiğimizde korkmuştum. Hani yani, bi şey olabilir falan diye...

CENGİZ: ***Ne olabilir diye korkmuştun Mecit?***
MECİT: Hani yani, bize takılabilirler, o anlamda. Ondan korkmuştum.

CENGİZ: ***Ondan sonra nası güvendiniz?***
MECİT: Ailelerimizle konuştular; onlardan da bilgi aldık... Onlar sayesinde biz buraya gelmeğe başladık.

CENGİZ: ***Kaç kardeşsiniz Mecit?***
MECİT: İki annem var; iki annem ve babaya on dokuz kardeşiz.

CENGIZ: ***Sen kaçıncısın? Birinci anneden misin, ikinci anneden misin?***
MECIT: İkinci.

CENGIZ: ***Senden büyük çocuklar?***
MECIT: Yoo. En küçüklerindenim; yani, en küçüğün iki büyüğüyüm.

CENGIZ: ***İki büyüğüsün; ortadasın yani?***
MECIT: Evet.

CENGIZ: ***Siz kaç kardeşsiniz?***
MECIT: Biz... Dokuz.

CENGIZ: ***Diğer anneden?***
MECIT: On.

NECMI: ***Baban nereli? Ailen nereli?***
MECIT: Siirtli.

NECMI: ***Siirt'in neresindensiniz?***
MECIT: ***'li. Ama merkezinde oturuyoduk.

NECMI: ***Kaç sene oldu buraya geleli siz?***
MECIT: İstanbul'a geleli altı... Beş buçuk-altıya girecek.

CENGIZ: ***Altıyı geçecek?***
MECIT: Girecek.

NECMI: ***Anan baban n'apıyo?***
MECIT: Babam inşaat ustası; yaşlı olduğu için şu anda çalışmıyo. Annem de ev hanımı, çocuklara bakıyo.

CENGIZ: ***Diğer annen?***
MECIT: Diğer annem de öyle.

CENGIZ: ***Peki, ağbilerin, kardeşlerin ne yapıyo? Onlardan büyükler var mı?***
MECIT: Ağbim var, çalışan ağbilerim var.

CENGIZ: ***Büyük mü onlar?***
MECIT: Onlar büyük.

CENGIZ: ***Ne yapıyolar? Onlar nerde çalışıyolar?***
MECIT: Biri çantacı, biri de muğasebeci.

CENGIZ: ***Peki, on dokuz tane kardeşsiniz; annen, annelerin, baban, yirmi iki kişisiniz. Eviniz nası? Büyük mü ev?***
MECIT: Ev iki katlı.

CENGIZ: ***İki katlı?***
MECIT: Evet.

CENGIZ: ***Kira veriyo musunuz?***
MECIT: Yok, evi satın aldık; ama şu anda borçları var.

CENGIZ: ***Dolayısıyla, bir katta siz kalıyosunuz, diğer katta diğer annengil mi kalıyo?***
MECIT: Hayır hayır, biz hepimiz aynı tarafta kalıyoruz.

CENGIZ: ***Aynı tarafta. İkinci katta?***
MECIT: İkinci katta... İşte, bekâr olan ağbimlen büyük ağbimgil...

CENGIZ: ***Büyüklerin orda kalıyo?***
MECIT: Evet. Altta da annemler.

NECMI: ***Babam yaşlı, dedin; baban kaç yaşında?***
MECIT: Babam elli üç.

NECMI: ***Elli üçe yaşlı mı diyosun sen?*** (*Sorarken güler*) ***Niye, babanın hastalığı filan mı var?***
MECIT: Yoo.

NECMI: ***Ama çalışamıyo baban yani?***
MECIT: Yani, işte bu bakımdan çalışamıyo işte. İnşaat ustasıydı. Sıva ustalığı... İnşaatta sıva ustasıydı, ama şu anda çalışamıyo.

CENGIZ: ***Peki, yemekleri nası yiyosunuz evde? On dokuz kişi bi arada mı yemek yiyosunuz?***
MECIT: Hayır, bizlerle annemler ayrı ayrı yiyo. Ayrı ayrı yiyoruz.

CENGIZ: ***Sen kimlerle yiyosun?***
MECIT: Ben de ağbimlerlen yiyorum.

CENGIZ: ***Ağbinlerle... Sen de büyük oldun artık.***

NECMI: ***Ne yiyosunuz en çok?***
MECIT: En çoğu makarna, pilav, mercimek...

NECMI: ***Sen sokakta çalıştın?***
MECIT: Çalıştım.

NECMI: ***Ne zaman başladın?***
MECIT: İstanbul'a geldiğim ilk sene.

NECMI: ***Kaç yaşındaydın sen geldiğinde?***
MECIT: Buriya geldiğimde yedi, yedi-sekiz... Üçe geçmiştim o anda.

NECMI: ***Ne zaman bıraktın peki?***
MECIT: İki sene oluyo, iki-üç yıl oluyo. Üç sene oldu yani; burası açıldığından beri hiç gitmiyorum.

NECMI: ***N'aptın sokakta?***

MECIT: Selpak satıyodum.

NECMI: ***Peki, şeyden anlatmaya başla bakalım... İstanbul'a ilk geldiğinde selpak satmaya başladın; ilk başladığında n'oldu? Ne hissettin, ne düşündün?..***

MECIT: İlk geldiğimde kendimi çok küçük hissettim. Küçük gördüler. Yani, o anda da tabi, konuşma tarzımız da tabi çok daha değişikti. Küçük görüldük ilk geldiğimizde. Konuşma tarzı değişikti. İşte öyle...

NECMI: ***Peki ürktün mü, korktun mu?..***

MECIT: İlk gelişte korktum; çok kalabalıktı. Köydeki, Siirt'teki gibi değildi. O yüzden korkmuştum.

CENGIZ: ***Siirt'te hiç satış yaptın mı?***

MECIT: Yok.

NECMI: ***Peki, sonra alıştın tabi? Alıştın mı?***

MECIT: Alıştım. Konuşma tarzımı da değiştirdim.

NECMI: ***Peki, sokakta gördüğün insanlara ne diyosun? Yani, bi yığın, çeşit çeşit insan görüyosun; ne düşündün onlar hakkında?***

MECIT: Yani, hepsinin tarzı, konuşma tarzı, bakımları, hepsininki Siirt'tekilere göre çok daha farklıydı. O yüzden telaşlıydım ilk gittiklerime, telaşlanmaya başlamıştım. Onların konuşma tarzları niye böyle değişik, niye bakımları değişik falan diye...

CENGIZ: ***Televizyona nası çıktın?***

MECIT: Televizyona... A'dan Z'ye programına konuk oldum burda. Ondan sonra, televizyoncu ağbiler geldi buraya...

CENGIZ: ***Burdan mı gittiniz?***

MECIT: Burdan gittik. Ondan sonra, bi ağbi geldi, bizi televizyona çekti. El işi gruplarında yaptığımız çalışmalarla televizyona çıktık.

CENGIZ: ***Nası anlattılar sizleri? Hoşuna gitti mi televizyona çıkmak?***

MECIT: Bikaçından hiç hoşlanmadım; 'sokak çocuğu' diye hitap ettiler bize, ondan çok üzüldüm. Herkes küçük görüyo böyle... İşte, hepsi böyle yani.

NECMI: ***Annen baban kızdı mı seni televizyonlarda seyrederken?***

MECIT: İlk gördüğünde kızdı tabi. İşte, Siirt'tekiler bunları bi duysa n'olacak falan diye kızmıştı.

NECMI: ***Peki, sokakta böyle hali vakti yerinde, zengin insanlar da gördün, çocuklar da gördün; onları görünce ne düşündün?***

MECIT: Zengin insanların zaten bize yaklaştıkları hiç olmadı, bize hiç yaklaşmadılar. Daha çok orta gelir düzeyli insanlar bize yaklaştı. Zaten,

alt gelir düzeyi yüksek olmayan kişiler... İşte, onlar da zaten bizim gibiydi. Genellikle hep orta düzeydeki insanlarla konuşmuştuk.

NECMI: ***Peki, insanların davranışı nasıldı sana?***

MECIT: Orta gelirlilerin hepsi bana çok iyiydi, ama zenginler çok bağırıyodu.

NECMI: ***Bağırıyolardı?***

MECIT: Evet.

NECMI: ***Ne diyolardı, n'apıyolardı?***

MECIT: Yani, 'istemiyorum', 'verme', 'hayır', 'başlarım' gibi falan...

NECMI: ***Ama hani, zengin çocukları da gördün; onlar nası mesela? Senden farklı mı onlar? Nasıllar?***

MECIT: Zaten bize onlar ters ters bakıyolardı. Heralde bizi görmek istemiyolardı.

CENGIZ: ***Niye sizi görmek istemesinler?***

MECIT: Bilmem. Yani, onlara sormanız lazım.

NECMI: ***Sen onları görünce ne hissettin?***

MECIT: Ben onları her arabanın içinde gördüğümde, hiç o arabaya gitmiyodum.

NECMI: ***Hı, arabanın içinde zengin çocuğu gördüğünde gitmiyodun?***

MECIT: Evet.

NECMI: ***Niye gitmiyodun?***

MECIT: Bilmem. Yani, onların yanında zaten şimdi biz küçük galmıştık; daha da çok küçük galırsak, rezil oluruz... Zaten orda, kavşakta sattığımızda, ordaki dükkânlar da bize çok iyi davranırlardı; onlara da rezil olmıyım diye gitmiyodum.

CENGIZ: ***Ne yapmak istersin mesela? Okula gidiyosun; devam edebilcek misin?***

MECIT: Edicem; yani, elimden geleni yapıcam.

CENGIZ: ***Peki, bazı arkadaşların okumazken, sen okumak istiyosun; niye okumak istiyosun?***

MECIT: Yani, sokakta kalmamak için okumak istiyorum.

CENGIZ: ***Okuyunca faydasını görücek misin?***

MECIT: Görüyorum şu anda da, görmeye devam ederim inşallah.

NECMI: ***Peki, ilerde ne yapmak istersin? Var mı bir hayalin, şöyle olsa, böyle olsa diye?***

MECIT: Daha çok muasebeci olmak isterim, ama yani...

NECMI: ***N'apıcan muhasebeci olunca mesela?***

MECIT: İşte, ağbim de muasebeci; hem o da bana yardımcı olur. Bu yüzden, o bana yardımcı olduğunda, iki kişi evde muasebeci olursak daha iyi olur diye düşünüyorum.

NECMI: ***Nası yaşamak istersin ama? Yani, nası bi durumda olmak istersin?***

MECIT: Nasıl yani?

NECMI: ***Zengin olmak böyle... Araban olsun, evin olsun... O yanına yaklaşmadığın çocuklar gibi yaşamak ister misin mesela?***

MECIT: Onlar gibi yaşamak istemiyorum.

NECMI: ***Niye?***

MECIT: Ben de onlar gibi olurum diye düşünüyorum.

NECMI: ***Onların neyi var sana göre?***

MECIT: Onların şımarıklıkları var.

NECMI: ***Şımarıklar, diyosun?***

MECIT: Evet.

NECMI: ***Peki, fakir çocuklar, senin gibi çalışmış, çalışan çocuklar nasıl?***

MECIT: Benim için... Onlarla çok iyi dostluk, arkadaşlıklar kuruyoruz. İşte, onlarla daha iyiyiz, zengin çocuklarına göre çok daha iyiyiz onlarla. O çocuklarla aynı işi yapıyoruz, aynı ortamdayız...

CENGIZ: ***Peki, okuldaki arkadaşların kimlerden?***

MECIT: Okuldaki arkadaşlarımın çoğunluğu (...). Böyle onlar yani.

CENGIZ: ***Başka arkadaşının evine falan gittiğin oluyo mu hiç?***

MECIT: Oluyo.

CENGIZ: ***Nası, kendi evinle karşılaştırınca nasıl?***

MECIT: Onlarınki bizim evimize göre çok daha güzel. Çünkü, onlar zaten tek aile çocuğu olduğu için, onların istedikleri her şey alınabilir; ama biz kalabalık olduğumuz için, istediğimiz her şeyi alamıyolar.

CENGIZ: ***Bununla ilgili ne hissediyosun sen? Diyelim ki bi şey istedin baban alamadı ya da almadı...***

MECIT: Üzülüyorum.

NECMI: ***Peki kızıyo musun?***

MECIT: Hayır, hiç kızmıyorum; çünkü, babamın suçu değil yani.

NECMI: ***Kimin suçu peki bu hal? Kim bunun sorumlusu, suçlusu? Var mı birileri?***

MECIT: Bilmem.

NECMI: *Peki, televizyonlarda sokakta çalışan çocuklara, tiner çeken çocuklara ilişkin bi yığın laflar ediyolar, bi şiyler söylüyolar; onlara ne diyosun?*

MECIT: Bizim hakkımızda mı?

NECMI: *Yok, sizin hakkınızda değil. Mesela, tiner çeken çocuklar var; onları gösteriyolar, kötülüyolar bazen... Onlara ne diyosun?*

MECIT: Bence onların da suçu değil. Onların suçu değil; çünkü, onların evden kaçması heralde anne babalarına karşı olan bir duygudur onlara, onlar için. O yüzden onlara kızmıyorum; ama onların yaptığı hareketler de çok kötü.

NECMI: *Kardeşlerin çalıştı mı sokakta?*

MECIT: Çalıştı.

NECMI: *Onlar n'aptı? Onlar da gene selpak mı sattı?*

MECIT: Evet.

NECMI: *İstanbul'u seviyo musun peki?*

MECIT: Yok.

NECMI: *Niye?*

MECIT: İşte, hiç güzel değil. Yani... Bilmem...

NECMI: *Güzel bi yer nası olur sana göre?*

MECIT: İşte, ordaki insanların, ordaki toplumların bizi hiç reddetmeyen, sevgi saygı içinde bi toplum olmasını düşünüyorum.

CENGIZ: *Öyle bi yer güzel, diyosun?*

MECIT: Evet.

NECMI: *Kim reddediyo sizi?*

MECIT: Efendim?

NECMI: *Reddediyo dedin, değil mi? Reddeden kim?*

MECIT: İşte, ordaki zengin insanlar.

NECMI: *Peki, zenginler sana göre nası adamlar, nası insanlar? Nası yaşarlar onlar?*

MECIT: Paraları oldukları için yani, şımarık olurlar, kendi düzeyinden küçük olan insanları küçük görürler.

CENGIZ: *Sen para kazandığın zaman şımardın mı?*

MECIT: Yok.

CENGIZ: *Hiç mi şımarmadın?*

MECIT: O kadar da değil; ama yani, bazen kardeşlerimle karşılaştırma yapıyodum.

CENGIZ: ***Peki, çok para kazanırsan sen de şımarabilir misin?***

MECIT: Yok. Zaten paraları okula, okul masraflarına harcıyolar; kendimiz için değil yani.

NECMI: ***Peki, ilerde büyüyünce n'apmak istersin?***

MECIT: Tekrar ailemin, arkadaşlarımın arasında olmak isterim.

CENGIZ: ***Peki, burdaki ağbilerin, ablalarınla ilişkilerin nasıl?***

MECIT: Onlarla da çok iyi; gezilere falan gidiyoruz...

CENGIZ: ***Çok teşekkürler, sağ ol.***

NECMI: ***Tamam, çok sağ olasın.***

Beyoğlu Çocuk ve Gençlik Merkezi / Temmuz 2001

Zeynep: "Bana 'üstün başın kirli' diyen sosyete güzelleri kendilerine baksınlar!" (41)

NECMİ ERDOĞAN - CENGİZ ÇİFTÇİ

Zeynep ile yaptığımız görüşmeyi, Beyoğlu Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde gerçekleştirdik. Zeynep, on iki-on üç yaşlarında bir kız. Ailesi yedi yıl önce Ağrı'dan İstanbul'a göçmüş. Babası vefat etmiş; annesinin günde iki saat çalıştığı temizlik işinden aldığı parayla ve merkezden yapılan yardımlarla geçinmeye çalışıyorlar. Zeynep, mendil satarken sokaktan alınarak merkeze getirilmiş. İlkokul beşinci sınıfa gidiyor ve merkezin faaliyetlerine düzenli olarak katılıyor. Kendine güveni, algısı, olayları değerlendirmesi şaşırtıcı derecede gelişkin görünüyordu. Uzmanlar, bu tür erken olgunlaşma ve yetişkin davranışlarının sokakta çalışan çocuklarda yaygın olduğunu belirtiyorlar. Baskın kişiliği bizlerle ilişki kurmasını kolaylaştırdı.

NECMİ: ***Adın ne senin?***
ZEYNEP: Zeynep. Koştuk koştuk buraya gelicez diye valla.

NECMİ: ***Nefes nefese mi kaldın?***
ZEYNEP: Ha.

CENGİZ: ***Nereden geldin, Tarlabaşı'ndan mı?***
ZEYNEP: Hı hı. Çok sıcaktı bir de.

CENGİZ: ***Nerelisin Zeynep?***
ZEYNEP: Ağrılıyım.

CENGİZ: ***Ağrı'nın neresinden?***
ZEYNEP: Doğubayazıt'dan.

CENGİZ: ***Güzel bir yerden geliyorsun. Gördün mü Doğubayazıt'ı peki hiç?***
ZEYNEP: Bir şey söyleyebilir miyim? Nerelere vereceksiniz bunu?

CENGİZ: ***Bir yere vermicez.***
NECMİ: ***Merak etme, vermicez. Hiçbir yerde çıkmıycak. Hani, biz dikkat ediyoruz ona. Sen daha önce çıktın mı böyle şeylere, televizyonlara, vesaireye?***
ZEYNEP: Evet. Beni çok istediler, ben gitmedim. Dediler, gel röportaj yapalım. Hayır, dedim. Bir keresinde beş programına çıktım. İşte, Ali Mü-

fit Gürtuna'yla. Ondan sonra, bir kere de A'dan Z'ye programına çağırdılar, oraya gittik. Ondan sonra, birkaç kişi istedi. Ailem gördü yani televizyonda. Kızdılar; dedi, niye çıkıyorsun, dedi. Ondan sonra, ben de bir daha çıkmadım. Ben de dedim, bu da onun gibi mi?

CENGIZ: ***Yok yok, merak etme.***

NECMI: ***Sen ne hissettin peki öyle çıkınca televizyona falan? Hoşlandın mı, hoşuna gitti mi?***

ZEYNEP: Hayır. Sokak çocukları, dediler. Hiç... Yani, o ablalar o anda olsaydılar, saygı falan dinlemezdim. Çok bağırırdım. Yani, sokak çocukları... Okulda arkadaşlarım gördü. Dedi, sokak çocuğu musun, dedi. "Sen böyle bir yere mi gidiyorsun?" Hayır, dedim. Onlar yanlış anlıyor, dedim.

CENGIZ: ***Peki, televizyona demedin mi, biz sokak çocuğu değiliz diye?***

ZEYNEP: Biz kaç kere dedik, ama yine de dinlemediler. Yanlış yazmışlar öyle.

CENGIZ: ***Yanlış yazmışlar; dinlememişler sizi yani?***

ZEYNEP: Dinlemediler.

NECMI: ***Kaç kardeşsiniz?***

ZEYNEP: Sekiz.

CENGIZ: ***Sen kaçıncısın?***

ZEYNEP: Ben dördüncüyüm.

CENGIZ: ***Okula gidiyo musun?***

ZEYNEP: Gidiyorum.

CENGIZ: ***Kaçıncı sınıftasın?***

ZEYNEP: Beş.

CENGIZ: ***Beşe gidiyorsun. Devam edicek misin?***

ZEYNEP: Geç başladım, onun için beşe gidiyorum.

CENGIZ: ***Dersler nasıl?***

ZEYNEP: Çok iyi, takdir alıyorum. Hatta bir sınıf da atlattım.

CENGIZ: ***Oooo!***

NECMI: ***Diğer kardeşlerin ne yapıyor?***

ZEYNEP: Onlar... Benden küçük üç tane var. En küçüğü yedisine girecek; o da bu sene okula başlayacak. Benden bir küçüğü de on bir yaşında, dörde geçti. Onun bir küçüğü... Aynı boydalar, ama onun bir küçüğü daha kilolu ondan. Onun için, o çok garip. O da üçe geçti.

NECMI: ***Büyükler ne yapıyor, senden büyükler?***

ZEYNEP: Benden... Bir abim var, o da askerde. Ondan sonra, babam öldü. Bir ablam var, biraz hasta işte. Yani sinirli. On beş yaşında benim bir

büyüğüm. On beş yaşında, o da biraz sinirli yani. Akıllı yani, ama sinirli. Ondan sonra, en büyük abim de yine aynı, sinirleri bozuk onun da.

CENGIZ: *Çalışıyo mu abi ve ablaların?*

ZEYNEP: Yok, bir tek annem çalışıyor. O da iki saatlik işe gidiyor, camları falan siliyor. Şeye gidiyor, şirkete gidiyor. İki saat gidiyor.

NECMI: *Günde iki saat mi çalışıyo yalnız?*

ZEYNEP: Hı hı.

NECMI: *Nasıl geçiniyosunuz peki? Annenin şeyi ile mi yalnız?*

ZEYNEP: Evet, annemin parasıyla işte. Buradan para verirseler olur, vermeseler de katlanmak zorundayız.

CENGIZ: *Eviniz kirada mı?*

ZEYNEP: Kirada.

NECMI: *Nerede, Tarlabaşı'nda mı oturuyosunuz?*

ZEYNEP: Hı hı, Tarlabaşı, *** Sokak'ta.

NECMI: *Buraya ne zaman geldiniz?*

ZEYNEP: Buraya mı? Buraya çok geldik. Çok oldu yani, yedi sene falan.

NECMI: *Baban yaşıyo muydu geldiğinizde?*

ZEYNEP: Evet, babam yaşıyordu. Ama babam yaşasa da yaşamasa da... Yani, çok olmuştur. On senedir ölü gibiydi, hiç bize şeyi yoktu yani. O da işte, hapishanedeyken amcaoğluna düşman... Yani, öldürmüştü onu. Ölmemişti, yaralanmıştı; yani, hafif yattığı için de artıyor. Ondan sonra, mektup gelmiş; bilmem evim yanmış, çocuklarım yanmış etti. O da uzaktaydı. Daha biz, ondan sonra ne yapacağımızı bilemedik. Hiç haber gelmeyince, onun da sinirleri... İşte, babadan gelmiş ablama. Ama onlar Allah'a şükür sinirliler, yani deli değiller. İşte, o aklını kaybetti; doktora götürdüler halamlar falan... Annemi de dövdü. Biz de o yüzden geldik buraya.

CENGIZ: *Baban hapiste mi öldü?*

ZEYNEP: Yok, hapisten önce geldi. Çıktı. Tam çıktıktan sonra ben doğdum. Tam çıktı, ben doğdum. Ondan sonra... İşte, kaç senedir olmuyor? Bir sene oldu. Tam bu ay doldu ya. Bilmiyorum ama hangi ay. Bir sene... İşte, zaten burada yaşamıyordu ki. Bizim yanımızda kalmıyordu; eski evimiz vardı, onun içinde oturuyordu. İşte, halam, onlar, amcaoğulları, onlar işte... Ona yemek yapıp getiriyorlardı. İşte, eskisi kadar zararı yoktu yani. Biz görmedik. Küçük kardeşim hiç babasını görmemiş. İkisi de. Ben de küçüktüm, hatırlamıyorum.

NECMI: *Peki, hep Tarlabaşı'nda mı oturdunuz İstanbul'a geldikten sonra?*

ZEYNEP: O civarlarda oturduk.

NECMI: ***Sen sokakta çalıştın mı peki?***
ZEYNEP: Çalıştım.

NECMI: ***Ne yaptın?***
ZEYNEP: Mendil sattım, sakız sattım... Yani, ne gelirse elime satıyordum.

NECMI: ***Ne zaman başladın buna?***
ZEYNEP: Sekiz yaşında başladım.

NECMI: ***Ne zaman bıraktın?***
ZEYNEP: On iki yaşımda. On bir-on bir buçuk falan.

CENGIZ: ***E, niye bıraktın satmayı?***
ZEYNEP: İşte, burası geldi; bize şöyle böyle yardım edicez, dediler. Annem de dedi, eğer yardım ediyorlarsa, ben de istemiyorum senin sokakta çalışmanı. Tamam dedi, çalışma artık. Ondan sonra, buradan yiyecek yardımı geldi. Yiyecek geliyor, burada gezmelere gidiyoruz, işte bir aylığına para verdiler... Ondan sonra, aslında şimdi orta ikiye gidecektim, ama okullar... Biz gittik annemle buraya gelmeden önce. Biz gittik; dediler işte, kayıt, bilmem ne... Bir şeyler attılar işte. Dedi, yaz günü dedi, yok başka yerimiz, alamayız, dedi. Onun için, ben de okula gitmedim. Şimdi, diğerine gittim; kapanmış yani. Geç gittiğim için kapanmıştı. Diğer sene gittik, bilmem ne miktar... Oranın da şeysi gitmiş, müdürü falan gitmiş.

CENGIZ: ***Yani, gitmek istiyordun ama okuldan almadıkları için okula gidemedin.***
ZEYNEP: Evet, ben istiyordum ama olmadı. Boş ver, yine de okumanın yaşı yok.

NECMI: ***Peki, sokakta çalışmaya başladın sekiz yaşında. İlk çıktığında ne hissettin, ne düşündün?***
ZEYNEP: Bilmiyorum. Ben işte, nasıl satacam bunları, dedim. Satmayı bilmiyorum ki, dedim. Yavaş yavaş arkadaşlarıma bakıyodum. Dedim, bunlar nasıl satılır. Ben de satacam, diyodum. Ondan sonra satmaya yavaş yavaş alıştım yani.

CENGIZ: ***İlk aldığın parayı ne yaptın?***
ZEYNEP: İlk aldığım parayı mı? Birazını harcadım, birazını anneme verdim.

CENGIZ: ***Ne aldın harcayıp?***
ZEYNEP: Dondurma aldım, çikolata aldım, cipso aldım... Annem dedi, bu kadar mı kazandın, dedi. Anne, ama dondurma aldım, dedim. Dedi, sen parayı dondurmaya verdin, değil mi, dedi. Dedi, bir dahakine alma, dedi. Gelip ekmek alırsın, dedi. Onlar senin karnını doyurmuyor ki, dedi.

NECMI: ***Peki, korktun mu, çekindin mi böyle bir kalabalıkta?***

ZEYNEP: Evet, polislerden korktum. Polisler yakalıyodu ya... Onları görünce, hemen ellerim ayağım titriyodu, koşuyodum böyle. Bir kere yönümü şaşırdım, nereden gideceğimi bilmiyodum; bir polis geldi, beni elimden tuttu götürdü.

CENGIZ: ***Götürdü mü?***

ZEYNEP: Hı hı.

CENGIZ: ***Nereye götürdü?***

ZEYNEP: Karakola.

CENGIZ: ***Ne yaptı karakolda?***

ZEYNEP: Bağırıyolardı. Hapis yeri var ya, oraya koydular; bir sürü küçük çocuklar uyuyolardı orada. Ben de içimden dedim ki, Allah sizin belanızı versin. Bu kadar küçük çocuğu bile yani... Onu bıraksanız da, bizim yaşımızda olsaydı bari yani, dedim. Dedim, uyudu böylesine aciz yani... Onlar da böyle şişli yere koydular beni, böyle bağlanan. Durmayanı, gelip toparladılar. Çok korktum, yerimden bile kıpırdamadım.

NECMI: ***Peki, ilk görünce polisi, niye korktun? Niye korkulur polisten?***

ZEYNEP: Ben korkmuyodum aslında. Ama arkadaşlarım deyince... Tutuyolar, dedi selpakçıları. Bir kere böyle... Ben korkmuyodum, bilmiyodum daha yani kızıyolar kızmıyolar. Oturmuştum öyle; geldi, beni aldı. Ben de dedim, niye alıyon beni, bir şey yapmadım ki ben, dedim. Ondan sonra, karakola, dedi. Niye satıyosunuz, dedi. Dedim, valla dedim, evin ekmek parası için kazanıyoruz, dedim. Ondan sonra, o da dedi, ekmek... Sizin ananız babanız yok mu, dedi. Siz niye çalışıyosunuz bakıyım, dedi. Ondan sonra, ben dedim, okula gitmek istiyorum, ama işte, para yok, dedim. Hem de diyorlar yer yok falan, dedim. Peki, dedi. Annem geldi. Ondan sonra aldı beni. Dedi, bir daha kızını görürsem dedi, sizi de atarım hapse, dedi. Ondan sonra, annem de dedi, tamam. Yine çıktım ben. Yine... Para yoktu annemde.

CENGIZ: ***Diğer kardeşlerin de çıkıyo muydu?***

ZEYNEP: Evet, benim bir küçüğüm de çıkıyodu benimle. Ondan sonra, benim öbür küçüğüm çıkmıyodu yani. Alışık değildi selpağa. Benle satamıyodu, utanıyodu. Böyle duruyodu.

NECMI: ***O utanıyodu da siz niye utanmıyodunuz?***

ZEYNEP: Bilmiyorum. O yeni, heralde yeni... Hem de o çok utangaç yani. Misafir gelince bir köşeye oturur, sığınır böyle.

NECMI: ***Evde ne yiyosunuz, içiyosunuz?***

ZEYNEP: Allah'ın verdiği şeyleri yiyoruz valla. Ekmek...

NECMI: ***Evde ne yemek pişiyo mesela?***

ZEYNEP: İşte, bizim evde dedem yemek alıyo. O da işte dolapta... Mutfak yapılıyo, onun için... Ben de gidemiyodum. İşte, yemek, pilav veriyolar. Yani, idare ediyoruz.

NECMI: ***Evde onun haricinde yemek pişmiyo mu?***

ZEYNEP: Bunun haricinde işte... Bi burası verince... Bazen işte, süt veriyolar, yoğurt veriyolar burada. O da şimdi bu aralarda gelmiyor.

NECMI: ***Sabah ne yiyosunuz mesela?***

ZEYNEP: Sabah işte... Babam öldü ya; ondan sonra, ağbimle ablam gittiler, köye gittiler. Ondan sonra, onlar, köyden gelince şeker aldılar, peynir aldılar getirdiler. Ondan sonra, biz onlarla... O da, ablamlar işte, aralarında para şey yaptılar. Onları yiyoruz yani.

CENGIZ: ***Köyü hatırlıyo musun sen?***

ZEYNEP: Yok, hatırlamıyorum. Hiç gitmemiştim.

CENGIZ: ***Burada doğdun?***

ZEYNEP: Yani gitmişim, hatırlamıyorum.

CENGIZ: ***Küçüktün o zaman?***

ZEYNEP: Küçüktüm. Burada büyüdüm ben.

NECMI: ***Peki, sokakta bir yığın insan görüyosun, çalışırken de gördün. Ne düşündün o insanlar hakkında?***

ZEYNEP: Birisi bana dedi ki, çekil çocum, dedi, üstün başın kirli. Ben de, sen kendine bak, sosyete güzeli (!), dedim. Ondan sonra, havalanma dedim, fosforlu (!), dedim. Ondan sonra, sen bizim kadar çalışabiliyo musun, dedim. Dedim, sen bir ekmeğin kaç para olduğunu biliyo musun, dedim. Kendin almıyosun tabi, hizmetçilerin, kölelerin var tabi, dedim. Ondan sonra, sustu gitti. Aman aman, çekil başımdan, dedi. Ben de küfür ettim ona, gittim.

NECMI: ***Peki, öyle insanlar görünce ne düşünüyosun?***

ZEYNEP: Ben mi? Diyorum ya, bunlar kendilerini şımartıyolar, paraları var. Ama diyorum ben, benim zenginliğim kendi şeyime kadar olsa yeter. İhtiyacımı karşılayabilecek zenginlikte olsam daha iyi. Fazla zengin, şımarıyolar. Ne bileyim... Gidiyorum; sevgilisi vardı birisinin yanında, gittim. Aman rahatsız etme, dedi. Ondan sonra, ben de inadına gitmedim. Ben de durdum. "Alır mısın, alır mısın?" Aa, ne rahatsız ediyosun, diye bağırdı bana. Dedim, bağırmasana, dedim. Dedim, sağır yok burada elbet, dedim. Dedi, sen de git, dedi. Dedim, tamam. İlk önce öyle davranmasaydın, kendi kendime giderdim, dedim. Ondan sonra, dedi gel buraya, ya çok akıllısın, dedi. Parayı çıkardı. Dedim, hani almayacaktın, dedim. Dedi, almaya-

cağım o zaman. Ben de, tamam tamam, al, dedim. Ondan sonra, beş yüz bin lira verdi, ki tane aldı.

NECMI: ***Peki, 'sosyete güzeli' demişin. Nasıl tipler bunlar ya? Sosyete güzeli...***

ZEYNEP: Yaa, mini etek giyiyolar, ne bileyim, saçlarını yaptırıyolar... Hiç ben kuaföre gitmemişim, burda saçımı kestiler. Benim saçım buramdaydı, hiç kesmemiştim. Kestirdim işte. Burada kuaför geldi. Çirkin kesti. Bi şey olmaz.

NECMI: ***Peki, daha zengin çocukları da görüyosun, onlar nası?***

ZEYNEP: Özeniyorum onlara. Diyorum, keşke benim de pisikletim olsa... Aterim olsa, evde otursam, oynasam, diyorum. Ondan sonra diyorum, rahat okula gitsem, bir kalemim, bir açacağım eksik olmasa, diyorum. Ne bileyim, özeniyorum onlara.

NECMI: ***Onlar peki iyi mi? Sosyete güzeli, dedin. Bağırıp çağırmışın, küfretmişin...***

ZEYNEP: Bazıları iyi, bazıları kötü.

NECMI: ***Nası?***

ZEYNEP: Bazılarının bi çocuğu vardı. Çocuk... Biz ilk önce gitmiştik, benim arkadaşım olmuştu. Oraya gittik; ondan sonra, arkadaşım dedi, sen yalnız başına git, dedi. Aa, ikimiz gidelim, bir şey olmaz, dedim. Ondan sonra, çocukları vardı yanında, bize böyle bakıyolardı. Böyle... Ben de oradan uzaklaştım. Başka gün de, aynı şekilde çocukları vardı birisinin. Çocukları dedi, aa ne kadar, dedi. Dedi, iki tane versene bana, dedi. Bitirmedin mi dedi, ondan sonra... İşte, bazıları iyi, bazıları kötüler. Bitti mi?

NECMI: ***Yok yok, daha devam ediyor.***

ZEYNEP: Kaset doldur, bi de şarkı söyleyelim!

NECMI: ***Peki, okuldaki arkadaşların nası? Onların durumları sizden farklı mı, aynı mı?..***

ZEYNEP: Bazıları aynı var, bazıları daha kötü var, bazıları da çok zengin var.

NECMI: ***Okulda öyle zengin arkadaşın var mı?***

ZEYNEP: Ama benim kadar fakir yok. Benim kadar fakir yok yani. Doğru söyliyim.

CENGIZ: ***Peki, evlerine gidiyo musun?***

ZEYNEP: Evlerine?

CENGIZ: ***Arkadaşlarının evlerine. Zengin arkadaşın var mı senin?***

ZEYNEP: Benim zengin arkadaşım eskiden vardı. O zaman ben okula gitmiyordum. Ya, çok iyiydiler. Babaları vardı onların. Annesi vardı, babası gidiyodu. Ondan sonra, beni çağardı yemeğe. Ondan sonra, ben yemek yemiştim ama yine de onları kırmadım iyi insan oldukları için. Dedi, ama tabağını bitireceksin, yoksa kalkmayacaksın, dedi. Ondan sonra, ben de tabağımı bitirdim. Arkadaşımla oyun oynadık. Bebekleri diyorum... Ah keşke benim de bir bebeğim olsa. Diyorum, bana bir tane versene; diyor, annem kızar. Ondan sonra, ben de boş ver, dedim. Onlarla oynuyoduk. Güzel giyiniyolardı, hepsinin güzel elbiseleri vardı. Bana gösteriyodu, ben de sesimi çıkarmıyodum.

NECMI: ***Peki, senin gibi olan arkadaşlarınla aran nasıl? Onlar iyiler mi?***

ZEYNEP: İyiler. İyi olmasalar onlarla gezmem.

NECMI: ***Onlar öyle şımarık mımarık falan değil?***

ZEYNEP: Yok, onlar değil. Zaten bir arkadaşım burada var, yani başka yok. Mahalleden var.

NECMI: ***Peki n'apmak istersin büyüyünce?***

ZEYNEP: Büyüyünce, hmm... Ben mi? Cumhurbaşkanı, başkan olmak isterim. Böyle çocuklarla ilgilenen, sokak çocuklarıyla, tinercilerle falan ilgilenen mesela. Ama yani, en büyük başkan olmak isterim, ülkeyi daha iyi yönetmek...

NECMI: ***Nasıl yöneteceksin daha iyi? Ne yapacan yani?***

ZEYNEP: Zenginlerden alacam, fakirlere verecem. Yani, aynı eşitlikte olacaklar.

NECMI: ***Sağlayacaksın bunu?***

ZEYNEP: Evet.

NECMI: ***Peki, nerde, nası bir yerde yaşamak istersin?***

ZEYNEP: Bahçeli bir yerde yaşamak isterim. Bir sürü orman olsun, salancaklar olsun... Öyle istiyorum.

NECMI: ***İstanbul'da yaşamaktan memnun musun?***

ZEYNEP: İstanbul'dan mı? Memnunum ama bazı pis şeyler var, ondan memnun değilim. Köyler daha güzel benim için.

NECMI: ***Köyde ne var?***

ZEYNEP: Köyde? Su var, suyu tertemiz, havası çok güzel, kirli değil, ağaçları bir sürü meyve, çeşitli meyveler var, koparıyosun ne güzel... Ben bir gün Maçka'ya gitmiştim. Meyve vardı; ama havası pisti oranın. Arabalar geçiyolar işte. Erik vardı; arkadaşımla çıktık ağaca, erik topladık, yedik.

NECMI: *İstanbul'un neyi pis? Nesini sevmiyosun İstanbul'un?*

ZEYNEP: Bazı insanları pis.

NECMI: *Kim mesela bunlar?*

ZEYNEP: Kavga edenleri sevmiyom. Kavgadan ben çok korkarım, biliyo musundur? Kavga olunca... Mesela, annemler de bağırıyorlar... Dün komşumuz da vardı; ben de böyle gözlerimi kapattım, kulağımı. Gittim, hemen uzandım böyle. Kavganın sesini bile duymak istemiyorum. Kavga ediyolar, uyuşturucu yapıyolar... Ne bileyim, filmlerde öyle gösteriyolar, korku filmlerinde. İçki içiyolar, tinerciler var...

NECMI: *Onlar nası çocuklar? Mesela, böyle tiner çekiyolar...*

ZEYNEP: Aslında onlara da... Yani, böyle bir şey, kurum hazırlasalar, onları hastaneye tedavi altına alsalar, onlar da iyi çocuk olurlar; ama kimse yardım etmiyo ki onlara da. Onların suçu değil bence; tiner çekiyolar... (*Kısa bir sessizlik*) Bitti; yok, bitmemiş.

NECMI: *Sen istediğin kadar konuşabilirsin.*

ZEYNEP: Konuşıyim de, boş değil mi?

NECMI: *Boş konuş, dolu konuş, nasıl istiyosan öyle konuş.*

ZEYNEP: Ama boş gidiyo.

NECMI: *Senin söylemek istediğin bi şey var mı?*

ZEYNEP: Yoo, bi şey yok. Söylediklerim bu kadar.

NECMI: *Burdaki uzmanlarla aranız nasıl?*

ZEYNEP: İyi, gayet anlaşıyoruz yani. Metin Abi de gidiyo, üzülüyorum. Gidicek burdan.

NECMI: *Dışardaki insanlardan bi farkı var mı burdaki insanların? Dışardakiler nası davranıyo, burdakiler nası davranıyo, sokakta gördüklerin nası?..*

ZEYNEP: Sokakta gördüklerim... Konuşmuyolar ki benimle. Zaten konuşamam ben tanımadığım kişilerle. İyiler burda, sevgi gösteriyolar. Bir parmağımız kan, böyle kesilse bile, yani yardım ediyolar. Ne bileyim, iyiler yani.

NECMI: *Peki, bi kısım insan böyle fakir yaşıyo, bi kısım insan da... Diyosun, elbiseleri var, oyuncakları var, vesaire... Niye böyle?*

ZEYNEP: Ben de anlamadım işte... Ben de diyorum, niye böyle, diyorum. Yani, devlet onlardan biraz alsın, diyorum. Yani, gerçi onların da hak ettiği bi şey; ama onların da fakirlerle paylaşması gerekir bence. Kendini büyük gösterip de onlarla konuşmamak, bence yani, kötü bir davranış. Bazıları kendini yükseltip yüz vermiyolar, gelen geçene şöyle bakıyolar, omuz üstünden bakıyolar... Sinir oluyorum onlara ya! Diyorum, kendini bir şey

zannediyolar. Bence fakir insanlar onlardan daha iyidir yani. O gün de profesör gelmişti buraya. Biliyo musunuz?

CENGIZ: ***Nasıl biriydi? Beyaz saçlı, kısa boylu biri miydi?***
ZEYNEP: Orhan... Neydi soy ismi?

NECMI: ***Neyse, anlat.***
ZEYNEP: Diyodu, çocuklar diyodu... Ben ünlülere... Bi lise mi varmış, üniversite mi varmış. Diyo, ben onlara gitmedim ama size geldim. Ondan sonra diyo, sigara içmeyin, çok kötü bi şey, diyo. Gerçekten kötü bi şey. Ondan sonra diyo, hatırlar mısınız, bi sanatçı vardır, kendisi içmez ama filmlerinde gösteriyo başkalarının da sigara içmesi için, diyo. Ondan sonra, düşündük düşündük, birisi içimizden söyledi. Dedi, Sezen Aksu. Bravo, dedi. Bundan sonra bildiniz çocuklar. İşte o kadın, diyo. Sakın siz sigara içmeyin, diyo. Bence doğru söylüyo. Ben içmem hayatta. Ben şöyle... Metalci bir insan içiyodu, midem bulanıyodu. Kokusu böyle... Niye sen içiyosun? Siz içiyosunuz ama...

NECMI: ***N'apalım içmeyip de?***
ZEYNEP: Ha, bırakın sigarayı.

NECMI: ***Şimdi sen bizi sorgulamaya başladın.*** *(Güler)*
ZEYNEP: Evet.

NECMI: ***N'apalım içmeyip?***
ZEYNEP: Ben annemde sigarayı gördüm mü saklarım. Derim, içme anne. Diyo, ne yapıyım ya, bırakamıyom. Diyom, bırakırsın diyom, kendine güvenirsen bırakırsın, diyom.

CENGIZ: ***Annenle ilişkin nasıl?***
ZEYNEP: Annem?

CENGIZ: ***Seninle annen arasındaki ilişki nasıl?***
ZEYNEP: Bazen beni kızdırıyo. Ben bir şey yapmıyom; kardeşim gidiyo işte, dışarı gidiyo... Ben oturuyom evde. Haberim yok, kapının önünde. Çağırıyorum, gelmiyo. Ondan sonra, annem diyor, nerde kardeşin, diyor. Ben nerden bileyim anne falan oluyo. Sahip çıkmıyosun, diyor. "Anne, benim dediğimi yapmıyo ki!" Sinirleniyom böyle, ondan sonra... Ama annemi kırmak istemiyorum. Bazen sinirleniyorum.

CENGIZ: ***Nasıl gönlünü alıyosun sonra?***
ZEYNEP: Sonra... İşte, hoşgörüyle... İşte, anne diyorum, n'apıyosun, iyi misin? Şakacıktan, falan filan diyorum. Ne var, git başımdan, kalbimi kırıyon, diyo. Ben, hadi hadi anne, diyorum. Diyorum, ne zaman gitcez, diyorum pikniğe. Susuyo böyle.

CENGIZ: *Geziyo musun peki annenle?*
ZEYNEP: Yok, şu aralarda gezmiyoruz.

CENGIZ: *Daha önce annenle birlikte çıkmaya gidiyo muydunuz?*
ZEYNEP: Ha, oturuyoruz...

CENGIZ: *Ne yapıyosunuz o zaman, nereye gidiyosunuz?*
ZEYNEP: Taksim alanlarına gidiyoruz, salancak olan yerlere... İşte, oralara gidiyoruz.

NECMI: *Televizyon seyrediyosun? Evde televizyon var?*
ZEYNEP: Evet, televizyon... Teyzemin o da. Teyzem yani... Allah ondan razı olsun, her şeyi de o bize aldı. Televizyonu o aldı, teypi o aldı... Hügo'yu izliyorum ben. Hügo var ya, onu izliyorum. Böyle atari şeysi, oyunlar var böyle... Dev sarmaşık, hügometre, onlar var. Bi de, şimdi başlamıştı o.

CENGIZ: *O zaman git, seyret onu.*
NECMI: *Gidip onu mu seyrediceksin şimdi?*
ZEYNEP: He.

NECMI: *Tamam.*

Beyoğlu Çocuk ve Gençlik Merkezi / Temmuz 2001

Cesur: "Daha cıvıl cıvıl burası" (58)

MUSTAFA ŞEN

Orta boylu, esmer ve sağlıklı görünen bir genç olan Cesur ile Kâğıthane'de, son on yılda apartmanlaşmaya başlamış bir gecekondu mahallesinde görüştük. Cesur, ailesi ile birlikte bir apartmanda oturmasına karşın, kendini gecekondulu olarak görüyordu. Görüşme, evlerinin oturma takımı, yemek masası ve vitriniyle alt-orta sınıf zevklerine göre döşenmiş olan salonunda yapıldı. Duvarda bir Hz. Ali resmi asılıydı.

MUSTAFA: ***Kaç yaşındasın? Tahsilin ne?***

CESUR: Ben bin dokuz yüz yetmiş dokuz doğumluyum. Yirmi üç yaşındayım. İlkokul mezunuyum. Tekstilde çalışıyorum.

MUSTAFA: ***Ne olarak çalışıyosun?***

CESUR: Makinacıyım şu anda. Yaklaşık sekiz senedir çalışıyorum, ilkokuldan ayrıldığımdan, ortaokuldan ayrıldığımdan beri... İlkokul mezunuyum ama ortaokula gittim, birinci sınıftan bıraktım. Babam fayans ustası. Kardeşim, serbest meslekte o da...

MUSTAFA: ***Kardeşin?..***

CESUR: Kardeşim küçük, seksen üç doğumlu o da. O da lise mezunu. O boşta geziyo şu anda. Bir tek ben çalışıyorum; kardeşim de, babam da çalışmıyo kriz dolayısıyla (...). Fazla bi istek yoktu o zamanda yani. Arkadaşlarım da vardı işte, biraz okumayan. Onlarla takıldım, derken bıraktık okulu.

MUSTAFA: ***Haylazlık yaptın yani?***

CESUR: Evet.

MUSTAFA: ***Sen büyük çocuk musun?***

CESUR: Evet. En büyüğü değilim ama. İki tane ablam var. Onlar yurt dışında; evlendi gittiler. Biri Almanya'da, biri Hollanda'da.

MUSTAFA: ***Onlar tahsilli mi?***

CESUR: Onlar da ilkokul. Şey, küçük ablam lise mezunu.

MUSTAFA: ***Sen burda mı doğdun?***

CESUR: Yok, ben Erzincan doğumluyum. Ama çocukluğumdan beri de, yaklaşık sekiz-dokuz yaşımdan beri İstanbul'da oturuyorum.

MUSTAFA: ***Ne zaman göçmüş sizinkiler?***

CESUR: Seksen yedi mi, seksen sekiz mi ne... Seksen dokuz... O kadar yani, on beş yıl oluyo. Yani, seksen yedi-seksen sekiz falan.

MUSTAFA: ***Doğrudan köyden mi göçtüler?***

CESUR: Evet, doğrudan köyden.

MUSTAFA: ***Sen hatırlıyo musun göçtüğünüzü?***

CESUR: Evet, hatırlıyorum. Evet evet, hatırlıyorum. Ben beşi burda okudum, ilkokul beşi. Babam traktör alıcaktı, hatırlıyom onları yani. Almadı. Tosunlarımız falan vardı, almadı. Annem daha doğrusu burakmadı. Sonra, İstanbul'da bi ev aldık. Daha sonra buraya taşındık yani.

MUSTAFA: ***Burayı niye seçtiniz?***

CESUR: Burayı seçmemizin sebebi... Orda, köyde bi gelecek göremedik yani. Ben şu anda öyle düşünüyorum heralde. Babam öyle düşünmüş olmalı. Belli bi mesleği de vardı babamın. Fayans ustası diye... Geçiniriz gibisinden...

MUSTAFA: ***Burda tanıdık var mıydı?***

CESUR: Burda... Sülalemiz burda yani. Kimse kalmadı zaten şimdi. Çok az kişi var. Da sülalemiz burda yani; amcamlar, teyzemler, dayımlar hepsi burda yani.

MUSTAFA: ***Ha, onlar daha önceden gelmişlerdi?***

CESUR: Evet, daha önceden gelmişlerdi. Biz de buraya geldik.

MUSTAFA: ***Aldığınız ev gecekondu muydu?***

CESUR: Evet, ilk aldığımız ev gecekonduydu. O da aşşağıda...

MUSTAFA: ***Şimdi n'oldu?***

CESUR: O ev duruyo. Kiraya vericez orayı ama...

MUSTAFA: ***Burayı aldınız?***

CESUR: Evet, burayı aldık.

MUSTAFA: ***Çalıştığın yer nerde?***

CESUR: Ben Yahya Kemal'de çalışıyorum.

MUSTAFA: ***Uzak mı?***

CESUR: Yaklaşık bi kilometre falan var, iki kilometre falan var.

MUSTAFA: ***Yürüyerek mi gidip geliyosun?***

CESUR: Servisimiz var; servis vermiyolar ama yol parası veriyolar. Çok düşük ücretler yani. Çalışmamıza rağmen... Nerden baksan, günde dokuz saat, on saat çalışıyoruz normalde. Aldığım maaş üç yüz yirmi mil-

yon, ama karşılamıyo yani. Altı aydır çalışıyorum, daha sigortam dahi yapılmamış. Bu kriz dolayısıyla... Onların durumu çok iyi; yani, sağlam firma, ama iş olmadığı için bi şeyler yapamıyo. Gelir gelmesi lazım ki gider yapabilsin, ama gelir olmadığı için iş yerimizde... Sağlam bi gelir olmadığı için... İş yok çünkü. Haftanın üç günü çalışıyosak, iki günü boşuz yani; öyle bi durumdayız altı aydır.

MUSTAFA: ***Peki, evli misin?***

CESUR: Yok, evli değilim, bekârım.

MUSTAFA: ***Evlenmeyi düşünüyo musun?***

CESUR: Evlenmeyi düşünüyorum ama... Şimdi, düşünsem bile yani, bu durumda, krizde yani, geleceğimi göremiyorum. Onun için, hiçbi şey düşünmüyorum evlilikle ilgili. Biraz da yaşım da genç diye düşünüyorum. Şöyle bi yirmi yedi-yirmi sekiz...

MUSTAFA: ***Peki, nası bakıyosun?.. İleriye doğru düşündüğünde, 'daha iyiye giderim' diyo musun?***

CESUR: Geleceğe bakıyom... Türkiye'nin bi geleceği yok, görmüyom yani. Sağlam bi şeyler olucak umudu yok artık eskisi gibi. Yani, bu Türkiye'de bi şeyler olacağı umudu yok. Onun için, ben de diyorum, kendime bi iş kurıyım mesela... Sağlam bi iş yapıyım, diyorum. Veya sağlam bi firmada, sağlam bi iş yapıyım, diyom. En azında kendim için gibisinden bakıyom; ama Türkiye'ye baktığımda, sağlam bi iş göremiyorum yani.

MUSTAFA: ***Peki, buraya ilk geldiğinde –ki aklın da yetiyomuş– ne hissettin? O zamanı hatırladığında, aklında kalan ne var? Değişiklik olarak nası bi şey hissettin yani?***

CESUR: Değişiklik olarak... O zaman hiçbi yere gitmemiştim, daha küçüktüm... Daha sonra geldim, burda ilkokul beşe gittim. Farkı gördüm. Yani, bizim köyde n'apılırdı?.. Ne biliyim, tarım işine bak, çiftçilik yap, şunu yap... Orda belki kendini çevirebiliyosun, belki büyütsen, kendini geliştirsen bi şey yapabilirsin; ama burda, kendini geliştiremesen de, bi işe gidip... Ama benim ordaki amacım –yani, geldiğim zaman da düşüncem– okursam okurum, okumazsam bi iş bulurum çalışırım... O zaman iş bulmak kolaydı. Şimdi farklı düşünüyom ama yani. Değişik bi şey... Mesela şimdi, çalıştığımız tekstil firmasından bile ayrılmak düşüncem var yani. Niye? Geleceği yok. Kendim daha değişik bi şeyler yapmayı düşünüyorum. Kendi işimi kurmak... Belki İstanbul'dan da gidebilirim yani, o düşünceye de sahibim yani.

MUSTAFA: ***Nereye gidersin mesela?***

CESUR: Mesela, Ege tarafını düşünüyom. Daha küçük bi yer, sakin... Veyahut da orda evlenirsem işte, bi aile mesela... Annem, babam... Gelirlerse tabi. Bi iş bulurum, çalışırım, mesleğimi yaparım...

MUSTAFA: ***Mesela, zenginler hakkında ne düşünüyosun? Sence zenginler nası zengin oluyo bu ülkede?***

CESUR: Zenginler nası zengin oluyo?.. Zenginler bi kere... Daha önceden bunların şeyleri var, yatırımları var. Mesela diyelim, biz buraya seksen dokuzda geldik; seksen dokuz zamanından benim arkadaşlarım var öyle... Arsaları varmış, dedesinin bi arsası varmış, babasının bi arsası varmış... O zaman belediyeden bi arsa daha alıyolar veya da bi arsa daha kapatıyolar... Ne biliyim, şimdiki Leven'te veya Etiler'de bi arsası olan bi arsa daha kapatıyo evinin yanına. Daha sonra ora bekliyo; belediye, sen buraya niye ev yapıyosun, şunu yapmıyon, bunu yapıyon, diye sormuyo. Orası öyle kalıyo, daha sonra belediye tapu dağıtıyo. Orası zaten deniz kenarı, ne biliyim. güzel bi yer. Daha sonra, adam onu satıyo; şimdiki yerler trilyonluklar yani... Fazla bi paraya satıyolar. Öyle oluyo ya da kolay kazananılan yönleri de var yani. Ne biliyim, kaçakçılık falan... Veya da adam, mesela ticarete atılıyo, geliri güzel oluyo, aklını, mantığını, vicdanını kullanıyo... Güzel yerlere de gelenler de var yani...

MUSTAFA: ***Peki, zenginlerin yaşamıyla senin yaşamın arasında ne fark var?***

CESUR: Ben de onlar gibi yaşıyorum ama kendi çapımda yaşıyorum. Onlar daha büyük alanda... Mesela onlar... Arkadaşlarım var, gittiler Izmir'e bi haftalığına tatile, ordan Bodrum'a geçtiler, uçakla gittiler. Ben gittim, otobüsle gittim, bi hafta değil dört gün kaldım, ordan Bodrum'a geçemedim. Yani, öyle bi şeyleri var. Veya da onların arabaları var, istedikleri gibi araba alıyolar rahatlıkla. Ben de diyom, şu arabayı alabilsem mi... Çalışıyosun, biriktiriyosun... Belki biriktiremiyosun ama çalışıyosun, ufak bi şeyler arttırmaya çalışıyosun. Kötü de olsa bi araba alıyım, akşamları alıyım annemi babamı, bi yerlere gidiyim, diyosun. Mesela, arkadaşlarınla çıkıp, bi bara gidip, bi-iki saat eğlenip gelebiliyosun ama onlar kadar geniş değil yani... Onlar mesela, sabaha kadar gezebiliyolar ama senin o imkânların yok.

MUSTAFA: ***Peki, senden zengin olan arkadaşların olduğunda ne hissediyosun?***

CESUR: Hırs kazanıyosun, ama yani... Ne biliyim, biraz daha hırs kazanıyorum yani. Bi ticaret yapılcak bi şey varsa mesela... Arkadaşlarım var, borsada oynıyanlar var, borsada oynıyıp da çok fakir olanlar var yani... Ne biliyim, daha değişik şeyler var.

MUSTAFA: ***Peki yanlarındayken, aslında ben buraya ait değilim, bunların yaşamı bana uymuyo, dediğin oluyo mu?***

CESUR: Yok, öyle bi şeye sahip arkadaşlar yok. Hepimiz birbirimizle uyumlu arkadaşlarız da...

MUSTAFA: ***Mahalleden mi onlar?***

CESUR: Mahalleden... Başka yerlerden de var; ama o kadar sık değil, hafta sonları beraber olabiliyoruz ancak. Belki iki haftada bir, üç haftada bir... Daha çoğunlukla mahalleden. İş arkadaşlarıyla da beraber olabiliyoruz. Farklı bi ortama girdim diye şey yapmıyorum; çünkü, küçüklükten beri beraberiz, yabancılık çekmiyoruz yani.

MUSTAFA: ***Ha, onlar daha sonradan para kazandılar; yani, daha önceden çok paraları yoktu?***

CESUR: Evet.

MUSTAFA: ***Peki, daha başka zenginleri, mesela arkadaşın olmayanları nası görüyosun? Mesela, onların hayatına baktığında ne düşünüyosun?***

CESUR: Onların hayatında... Onlar alışmışlar artık yani... Bilmiyolar, belki fakirliğin ne olduğunu bilmiyolar. Çünkü benim gözümde, onların dedeleri zenginmiş, onlar da kalkmış, lüks hayat içinde yaşamışlar. Fakirliğin ne olduğunu bilmiyolar gibi bi düşünceye sahibim. Kendi çevresi zengin olduğu için, yabancı şey yapmıyo yani. Sıkıntıya falan düşmüyo, rahatlıkla bi iş yapabiliyo. Mesela, ben kardeşimi dil kursuna göndermeyi istiyorum. Kendisinin bilgisayarı baya var; yani, bi şeyler yapsın diye düşünüyom. Ama onlar öyle... Diyolar, ben İngilizce kursuna gitçem, şunu yapıcam, bunu yapcam... Hemen yapabiliyolar, ama ben mesela... Kardeşim tek başına yapamaz ben destek olmasam. Onlar rahatlar benim düşünceme göre.

MUSTAFA: ***Peki, sen akrabalarından hiç destek alabiliyo musun?***

CESUR: Alıyosun, ama öyle bi aşırı maddi destek alamıyosun. Belki manevî destek alabiliyosun... Mesela diyosun, kardeşim İngilizce kursuna gitçek... "Aa, gel, benim tanıdığım var..." Manevî destek yapabilirler ama maddi desteği o kadar yapamazlar yani, sanmıyorum pek.

MUSTAFA: ***Peki, sen bi şey yapabiliyo musun akrabalardan durumu kötü olanlara?***

CESUR: Elimden geldiğince yaparım, ama yaparım dediysem de... Benim amcamın oğlu var, kursa gidicekti, gitar kursuna... Ona ailesi izin vermedi. Saz kursuna gidiyodu; askerliğin falan geldi diye... Ben yardımcı oldum ona; ama küçük çaplı şeyler. Yoksa, büyük olmaz, malesef öyle bi imkânımız yok. Ama çevrem olsa, böyle tanıdığım olsa, mesela derim, bu benim arkadaşım, sesi çok güzel, onu bi yerlere getirmek istiyorum. Öyle büyük bi şeylerimiz yok mesela.

MUSTAFA: ***İstanbul'da en zengin semt sence hangisi? Ya da zenginler nerde oturuyo sana göre?***

CESUR: Bana göre Bebek, Etiler...

MUSTAFA: ***Orda oturmak ister miydin?***

CESUR: Oturmak isterdim tabi, mutlaka.

MUSTAFA: ***Mesela, Kâğıthane'yle Bebeği karşılaştırırsan, iyi yönleri ne, kötü yönleri ne?***

CESUR: İyi yönleri... Orası daha sakin, çok sessiz. Evler hep müstakil yani, bahçesi var, ne biliyim, bahçesinde köpekler var... Sessiz sakin bi yer; buraya geldiğimde, daha sıcak kanlı geliyo bana. Oraya gidiyorum, çok şey duruyorum böyle, ciddi, sessiz sakin, oturması kalkması... Buraya geldiğimde ise biraz daha hareketli, cıvıl cıvıl, sokakta çocuklar... Burası bana biraz daha neşeli gibi geliyo, biraz daha adamın içini açıyo. Ama orası ne kadar manzaralı falan da olsa... Gerçi burda da manzara var ama... Orada deniz manzarası bi başka tabi. Daha cıvıl cıvıl burası, bana öyle geliyo.

MUSTAFA: ***Burası daha samimi, diyosun?***

CESUR: Evet, daha rahat edebiliyosun yani.

MUSTAFA: ***Hiç hayatında Alevi olduğun için bi eziklik duyduğun ya da kötü bi şeyle karşılaştığın oldu mu?***

CESUR: Yo, öyle Alevi... Mesela, iş yerinde arkadaşlarım benim Alevi olduğumu biliyolar. Mesela, Alevinin ne olduklarını bilmedikleri için atıp tutanlar var böyle. Ben hiç çekinmem mesela öyle konularda. Mesela, birisi bana bi şey söylüyosa, eğer karşımdaki adamsa, yani konuşmasını, oturmasını biliyosa, ben o adamla herkesin içinde oturup, konuşup tartışırım. Hiç öyle eziklik hissetmem, öğretmeye çalışırım. Ama karşımdaki bilinçsiz insansa, ne biliyim, oturmasını, konuşmasını bilmiyosa veya bilinçsizce hareket ediyosa, o adama hiç karışmam yani. Belki bir-iki laf dinlerim, o kadar yani. Ama hayatta eziklik hissetmem. Yani, kendimi bildim bileli Aleviyim, diyom. Ben Sünniliği veyahut da bazı şeyleri İstanbul'a geldikten sonra, büyüdükçe görmeye başladım. Öyle bi ezikliği hissetmiyom yani, karşılaşmadım.

MUSTAFA: ***Ne tür laflar ediliyo? Hani, 'bi kendini bilmez' dedin?..***

CESUR: Mesela, Aleviliği bilmeyen bi insan... Cem evine hiç gittin mi, dedi bi çocuk, mahallede bi arkadaşa. Cem'e gidelim mi, dedi. N'oldu, Kurtuluş'taki Cem'e mi, diye cevap verdi. Arkadaşı Cem sanıyo. Yok diyo, Alevilerin ceme, diyo. Ne o, ne cemi ya, diyo. Ya, diyo... Daha o zaman bu ***'deki cem evi yapılmamıştı; *** Mahallesi'nde büyük bi yerde cem vardı. Ya diyo, ben öyle yerlere gitmem, ne işim var benim cemde, diyo.

Dedim, n'olmuş, neyi var, dedim falan... O da dedi ki, cem evi ne ki, ben bilmiyom, cem evi n'oluyo ki, ben senden yeni duyuyorum, falan dedi.

MUSTAFA: ***Bilmiyolar yani?***

CESUR: Bilmiyo. Mesela, ben ona açıklamasını yapıyorum; mesela diyorum, dualar edilir, semaha gidilir... Yok yok, ben öyle yerlere gelmem, ben bilmem, diyo. Ben camiden başkasını bilmem, diyo. Ben de dedim, ben camiye de geldim, bi şey yok orda, n'apıyosun, eğilip kalkıyosun orda, dua ediyosun, dedim. Ama orda da dua ediyosun, dedim. Bilmiyo yani, bilgisiz...

MUSTAFA: ***Peki, zenginler en çok nerden çıkıyo sence? Alevilerden mi çıkıyo, Sünnilerden mi çıkıyo?***

CESUR: Bence Sünnilerden çok çıkıyo. Sünnilerden çok çıkıyo; ve de benim edindiğim bilgilere göre, Alevilerin çoğu İran'dan gelmiş; bu Munzur, Tunceli, Erzincan, Tokat, o yöreye yerleşmiş insanlar ve sonradan, çalışarak elde ettikleri şeyler var. Ama İstanbul'un yerlileri var bi de, yaklaşık altmış-yetmiş yıldır İstanbul'da oturan aileler var. Onlar şimdi çok daha farklı, trilyonluk insanlar. Zamanında yerlerini almışlar, şey yapmışlar, kendilerini burda geliştirmişler... Ama biz göçmen olduğumuz için, mesela Tokat'tan, Erzincan'dan, Tunceli'den göç ettiğimiz için, sonradan elde ettiğimiz şeyler var; ama Sünniler burda oldukları için daha çok...

MUSTAFA: ***Peki, sence Aleviler zengin olabilir mi?***

CESUR: Var. Zengin de olabilirler tabi. Bu yaşama biçimine bağlı biraz da. Mesela, bi gelirini giderini insan biliyosa veya da ne biliyim, ticareti güzel yapıyosa, mantığı, aklı yetiyosa, o adam ezilmez hayatta. O rahatlıkla zengin olabilir.

MUSTAFA: ***Peki sence, Aleviler –sen değil mesela, genel olarak mahallene baktığında– birbirine yardım ediyolar mı?***

CESUR: Sünnilere göre, diğer şeylere göre daha çok yardımseverler, daha çok birbirlerine bağlılar, daha çok yardım ediyolar.

MUSTAFA: ***Fakirlerine, düşkünlerine yardım ediyolar mı?***

CESUR: Evet, var. Var ama yani, ben yeterli görmüyom yardımları.

MUSTAFA: ***Var ama daha fazla olması lazım, diyosun?***

CESUR: Evet, yeterli görmüyom. Ama mesela bi... Ben bilmiyodum ama Oktar Babuna diye bi doktor varmış, kalp hastası falan... Onun yalan olduğu ortaya çıkmış. Mesela, öyle bi insanlara yardım ediyolar bilinçsiz... Yani, bu kadar insanın saf ve temiz... Ama yani, gerekli yere yapmıyolar onu. Bi dönem böyle şey yapıyolar; ama ne kadar çok ağlarsan, o kadar çok meme...

MUSTAFA: ***Durumun daha iyi olursa, burada mı otururşun, yoksa daha başka bi?..***

CESUR: Benim düşüncem yani... N'aparım? Çalışırım mesela; biriktirdiğim bi şeyler varsa eğer, ilk önce oturacak bi ev alırım veya bi şey yaparım, evimi kurarın, evlenirim... Ev alırım, araba alırım... Daha mütevazi bi ev yani, sakin, sessiz... Veya da n'aparım? Giderim Erzincan'a diyelim, Erzincan'da... Ama iş ortamı yok yani, iş ortamı olsa, ben düşünürüm yani. Giderim Erzincan'a; Erzincan'da işim var zaten, mesleğim var... Giderim, Erzincan'da mesleğimi yaparım. Veya da daha düzgün bi iş bulurum, orda çalışırım. Evimi alırım; hem evler daha ucuz veya yaşama ortamı daha ucuz. Daha güzel, daha sakin, havası suyu temiz, rahat bi ortam... E, n'aparım? Orda eğlenicek fazla bi yer yoksa, tatile çıkarım yılda bi kere. Ege'ye, İstanbul'a yılda bi kere gelirim. O düşünceye de sahibim; ama Erzincan'da gelecek göremiyom yani, bi gidip de yapabilceğim bi şey göremiyorum. Bi şey yok yani Erzincan'da.

MUSTAFA: ***Peki sence, fakirler niye fakir? Yani, nedeni ne?***

CESUR: Fakirlere sahip çıkılmaması, bir. En başta, mesela bi devlet sahip çıkmıyosa, o insanın yapabileceği bi şey yok. Mesela, ben alıyorum... Diyelim evlendim, bi tane çocuğum var, evim yok... Ayda iki yüz yirmi milyon para alıyorum, yüz milyonunu kiraya versem, yüz yirmi milyon. Elli milyon da elektrik, su, telefon gibi şeyler... Geriye kalıyo yetmiş-seksen milyon galiba. Onunlan da yapabilceğim, evimi geçindirebilmek ancak. Yani, onun için bi şey yapamıyolar yani; veya da devlet yapamıyo bi şey, yardımcı olamıyo fakirlerine. Onun için yani, yoksa... Mesela, o adam biriktirebilse veya da bi şeyler yapabilse, kendine bi araba alabilir veya da ne biliyim, bi ticarete atılabilir, biraz daha gelir yapabilir; ama o da yok. Mesela, benim arkadaşım var, kızı istedi, vermediler. Kaçırdı kızı. Askere gitmeden önce evini yapmıştı; ama tam yapamamıştı, tam bitirememişti. İşte, ne biliyim, sıvası, kartonpiyesi falan kaldı. Daha sonra, ağbisinin yanında kaldı bikaç ay, evini yaptı, bikaç koltuk aldı... Ağbisi eşya aldı mesela. Daha sonra, çocuk iki milyarlık borca girdi. Eşiyle kendisi çalıştı; şu anda borçlarını kapattılar, evlerini düzmüş durumdalar. Ama o ailesi destek olmasaydı o çocuğa, çok zordu yani. Geçinmek çok zor, hele İstanbul'daysan.

MUSTAFA: ***Birincisi, sahip çıkan yok; başka ne neden var?***

CESUR: İkincisi, temelini atmış olacaksın mesela. En ufaktan bi şeyler yapmış olucaksın ki evlenmeden önce, evlendiğin zaman da kendini kurtarabilesin yani, düzgün bi hayat yaşayabilesin yani.

MUSTAFA: ***Sence fakirliğin sebebi ne genellikle? Sahip çıkmamak mı, yoksa insanın kendisiyle mi ilgili?***

CESUR: İnsanın kendisi... En önemli olanı insanın kendisiyle... Mesela, köyde bi adam vardı; adam köyde evlendi, bi tane çocuğu vardı, hiçbi şeysi yoktu... Geldi İstanbul'a... Bi mesleği de yok onun bi de. Geldi İstanbul'a, bikaç ay kaldı, tekrar köye döndü, dönmek zorunda kaldı. Niye? İş yok, çalıştığı iş de karnını doyurmuyo. Evi yok, barkı yok... Yani, bu insan... Ben bazen bakıyom, diyom adama, düşüncen ne, n'apmak istiyosun. Diyo, bilmiyorum Cesur diyo, ben nerde tutunabilirsem, orda kalmayı istiyorum, diyo. Ama diyo, köye gidiyorum, köyde bi şeyim yok, diyo. Tarımla geçinemiyorum, hayvancılıkla geçinemiyorum, çünkü yok, diyo. On tane koyunum var diyo, bi tane ineğim var diyo, onlar bana yetmiyo, diyo. Ben diyo, mesela diyo... Ağbisi var; ağbisi devletten kredi aldı, pancar falan ekti, onu sattı, baya bi para kazandı. Onla kendini kurtardı denebilcek bi şeyler yaptı yani. Ne biliyim, iki-üç tane inek aldı, elliye yakın koyun aldı, kendini kurtardı. Ama kardeşi bunu yapamıyo.

MUSTAFA: *Niye?*

CESUR: Ne biliyim yani, kendisini geliştirememiş heralde. Zararını-kârını bilmiyo veya da nerden neyin gelceğini bilmiyo... Köye gidiyo, geliyo İstanbul'a, İstanbul'da kalıyo, aldığı para ancak... Biriktirip, götürüp köyde harcıyo, ailesine harcıyamıyo. Mesela, benim evime ne lazım? Yiyecek, içecek, çocuğuma süt lazım. İnekten bunu karşılayabiliyosun, ama ailene bi şey almıyosun. Çoluğuna çocuğuna bi şey almıyo; o gidiyo, ne biliyim, geziyo tozuyo, içiyo... İlk önce bi kendini düzeltip, daha sonra eğlenceye bakmıyo. Daha kazanmadan eğlenceye bakıyo. Kendini geliştirmemiş yani, yiyip içmeye bakıyo. Bi şey bekleyemeyiz bu insandan, bana göre öyle yani. Kendini geliştirmeye bağlı. Kendinde olcak bi insanın.

MUSTAFA: ***Peki, sen kazandığını kendine harcıyabiliyo musun?***

CESUR: Ben kazandığımı... Şimdi, ben Kasım ayında askerden geldim; ve o kadar düşüncelerim vardı ki... Diyodum, ilk başta gidicem... Kasım ayındayız diyodum, zaten kış, bi şey yapamam, diyodum. Giderim diyodum... İlk önce kendime bi diploma alıyım, belki faydası olur heralde, diyodum. Ortaokul-lise diplomasını alıyım, dışardan liseye gidiyim, okulu bitiriyim, diyodum. Daha sonra, yaza doğru bilgisayar almayı düşünüyodum. Öğrenelim işte, bilgisayarımızı geliştirelim, diyodum. Bi İngilizce kursu falan düşünüyodum. Eğer olmazsa, bi araba alırdık... Bi yandan da arabayı düşünüyodum. Hiçbirini yapamadım şu anda; ama düşünüyom yani, yapmayı düşünüyom. Diyorum, ben daha yirmi üç yaşındayım, n'apabilirim, diyorum. İlk önce bi diploma alıyım, daha sonra kursa falan giderim, olmazsa güzel bi iş bulurum... Mesela, bi İngilizcen olsa, yaklaşık iki yüz milyon alıcağına, beş yüz milyon alırsın. Hem işin daha güzel olur, hem kendini geliştirirsin, çevrene yardımcı olabi-

lirsin, çevren açılır... 'Ezilmezsin hayatta' düşüncesi var. Bunları yapmaya hâlâ isteğim var yani. En geç bir-iki ay içinde, ben de bi diploma almayı düşünüyom yani.

MUSTAFA: ***Okumadığın için hiç kendini pişman hissettiğin oldu mu?***

CESUR: Çok pişman oldum. Benim arkadaşlarım vardı... ***'da çalışıyodum ben o zaman, *** Lisesi'nde de benim arkadaşlarım vardı. Halamın oğlu, ablam o zaman okuyodu *** Lisesi'nde. Benim bütün arkadaşlarım, ortaokul arkadaşlarım hep *** Lisesi'ndeydi, ben de *** Lisesi'ne çok yakın çalışıyodum. Hep öğlenleyin, öğlen yemeklerinde, paydoslarda falan hep oriya giderdim, orda arkadaşların yanında falan kalırdım. Mesela, hafta sonları gezmeye falan gidiyoz, hepsi lisede okuyolar, ben lisede okumuyom... Ben bi ara arkadaşlara takıldım, onlardan ayrıldım, onlar okudu. Biraz da istek yoktu, heves yoktu. Hatta babam beni amcamlara... Çok okuyan amcamın çocukları var. Öz amcam değil de, babamın amcası falan. Onun çocukları falan var; onların yanına götürürdü, gönderirdi beni, hafta sonları ders çalışsın, onlar ders öğretsin diye. Onlar bana gösteriyodu; ödev veriyolardı, haftaya geldiğinde bu ödevleri yapmış olacaksın diye. Ben geliyodum eve, çantayı atıp çıkıyodum dışarı top oynamaya. Gezmeye gidiyoduk lisedeki arkadaşlarla, onlar hep kimyadan, biyolojiden, şu okuldan, bu okuldan konuşuyolar; ben diyemiyodum, şu kimya güzel, şu ders güzel... İngilizce o zaman... İngilizceyi baya bi biliyolardı, kendi aralarında İngilizce konuşuyolardı; yani, bu beni biraz eziyodu, kamçılıyodu daha doğrusu. Ne biliyim, eziklik hissediyodum orda bi...

MUSTAFA: ***Nası bi eziklik mesela?***

CESUR: En azından bi... Diyodum, en azından şöyle bi lise hayatını yaşıyım, diyodum. Benim arkadaşım vardı; daha ilk kız arkadaşın orda edindim, *** Lisesi'nde. Yani, herkes diyo, şimdi seni ortaokula falan aldıramaz mıyız, tekrar okumaya başlasan, diyo. Ya diyom, ben diyom, büyüdüm artık, ortaokula mı gideyim, diyom. Ordan bi gurur... Ezici oluyodu. Baya eziliyodum yani. Diyodum, keşke bi lise hayatını yaşıyabilsem, şöyle bi lisede okuyabilsem, diyodum.

MUSTAFA: ***Arkadaşların n'apıyo peki, yani *** Lisesi'ndekiler?***

CESUR: O zaman *** Lisesi'nde tiyatro bölümü vardı; herkes tiyatro... Ablam mesela folklorcuydu; folklor oynuyolardı, bi yandan da tiyatro... Tiyatrocu olanlar, yani tiyatrosu güzel olanlar, bikaç arkadaş... Umut falan vardı, Yasin vardı. Umut'la Yasin evlendi; şimdi Ankara'dalar galiba, Ankara'ya taşınmışlar duyduğuma göre... Devlet Tiyatrosu'ndalarmış. Halamın oğlu da, askerliği yaptı; beraber, aynı tertiptik. O da işte, ***'da çalışmaya başladı.

MUSTAFA: ***Onların hayatına bakınca, onlarınki mi daha iyi, seninki mi daha iyi?***

CESUR: Onların... Bana göre ikimiz de eşitiz şu anda. Neden eşitiz? Onların... Benim elimde bi meslek var, onların elinde meslekleri yok. Çünkü, küçük yaşta gidip de bi meslek edinememişler. Ama onların da neleri var? Ellerinde diplomaları var; belki kimisinin bilgisayarı, İngilizcesi falan vardır. Tam bilmiyorum ama... Onların benden avantajları daha iyi; ama şu anda bi şey yapmadıkları için, bi atılımda bulunmadıkları için eşitiz. Ama onlar atılımda bulunsalar, beni kat kat geçiceklerinden eminim yani. Çünkü, kendilerini garantiye aldılar; ama atılım yapmıyolar. Ben atılım yapsam dahi, onların atılımının yarısı kadar olur diye düşünüyorum.

MUSTAFA: ***Yetişemem, diyosun yani? Onlar senin öne geçerler yani?***

CESUR: Geçiyolar yani. Savrulurum yani, ben dengede durup duramıyacağımı bilmiyorum yani. Onlar en azından ayaklarını yere sağlam basmışlar, adım atabilirler; ama ben... Yere basmışım ama dengemi sağlayamamışım daha. Çünkü, geliceğime dair elimde bi şey yok. Mesela, bi devlet işine girmeyi düşünsem bile çok zor. Bizim bi arkadaş var, lise mezunu... Beraber aynı yerde çalışıyoruz; ben daha rahatım, ben makinacıyım, o ütücü. Doktora gittik; dedi, sen çok ayakta duruyosun dedi, sana ayakta durmak yasak, dedi. Ben şimdi çocuğa makinayı öğretmeye çalışıyom, makinaya geçsin diye. Ama lise mezunu; devlet şeylerine gitmiş, iş bulma şeylerine gitmiş... Dört bin kişi istenmiş, kırk bin kişi katılmış. Çok zor girmesi de...

MUSTAFA: ***Onun için olanak var, ben hiç başvuramam, diyosun?***

CESUR: Evet, var. En başta bi lise mezunu olmak şart. Hayat zor...

MUSTAFA: ***Sen mahalleyi, gecekondu hayatını biliyosun. Peki, gecekondu hayatı nasıl? Ne farkı var apartman hayatından, zengin mahallerden?..***

CESUR: Lüks hayatından?

MUSTAFA: ***Hı hı, lüks hayattan ne farkı var?***

CESUR: Bir, insanlar bana göre daha sıcak kanlılar. Bunların da nedeni... Mesela, ben bi binaya baktığımda, herkes birbirine gidip gelemiyo; ama burası gecekondu olduğu için, herkes birbiriyle aynı şeyde oturabiliyolar. Çünkü, burda herkesin kapısı hep dışarıyla ilişkili. Çünkü, burdan beşinci kat... Katlar baya bi zorlaştırıyo birbirine gidip gelmeyi, ama gecekondu... Gecekondunun olduğu yer daha sıcak kanlı oluyo. Bi beşinci kata inip de, aşşağıya inip... Üşeniyo heralde. Burda daha farklı, sıcak kanlı insanlar. Bi de, lüks hayata baktığın zaman, yani diğer semtlere baktığın za-

man, insanlar çok... Fakir insan biraz da cahil oluyo yani, düşünme kapasitesi biraz daha dar oluyo. Neden? Lüks semtlere baktığında, diğer semtlere baktığında... Arkadaşlarım var mesela, ailesine gidiyom; bi konuşması var, diyorum, bu kadın kendini nası geliştirmiş bu kadar yani. Elli-atmış yaşında ama yani, bir üniversite öğrencisi gibi konuşuyo veya bi üniversite öğrencisi kadar güzel düşünebiliyo, geniş düşünebiliyo. Geldiğimdeyse, kendi çevreme veya gecekondu çevresine geldiğim zaman, kadınları o kadar bulamıyorum yani... Yirmi-otuz yaşındaki kadında dahi aradığımı bulamıyorum yani, o yaşlı kadında aradığım şeyleri bu kadınlarda bulamıyorum yani. Biraz daha şey var yani, zayıflık var. Onlara çok üzülüyorum. İş arkadaşlarım var mesela, çok dar düşünceliler. O kadar dar düşünceliler ki... Mesela, bi arkadaş var, şortla geldi iş yerine; dediler, sen n'apıyosun, ne bu ya, dediler. Ne güzel, adam rahat işte, sıcak, çalışamıyo... Ne kadar güzel bak, rahat, eşofman... Mesela, ben eşofmanla giderim iş yerine, çünkü rahat oluyo. Kot pantolonu giyiyosun, çalışamıyosun bi de. Ya diyo, bu ne ya, bu adam olmaz, diyo. Öyle düşüncelere sahipler. Ya, bi giyimiyle değil, adamın kişiliğiyle ölçsene adamı, çalışmasıyla ölçsene bu adamı. Giyimine karışamazsın sen onun. Rahat, işine nası geliyosa öyle giyer.

MUSTAFA: ***Ama bu zenginlerde, lüks yerlerde olmaz?***
CESUR: Yok, olmaz.

MUSTAFA: ***Onlar daha rahatlar?***
CESUR: Evet, daha rahat onlar; veya bi insanı eleştiriyolar... Mesela sen, bu olmamış, diyosun... Şunu şunu yapsaydın, bunu yapsaydın diye bilgi veriyolar. Veya da bizim iş yerine geldiğinde, dar gelirli insanların yanına geldiğinde, o ne ya, onu çıkar ya, o olmamış, diyerek hemen insanı silip atabiliyolar veya da karalıyabiliyolar. Ama başka yerde öyle değil. Diğer arkadaşlarım, başka arkadaşlarım bilgi verirler veya yardımcı olurlar, ama onlar... Kötü niyetinden değil, ama bilinçsizlikten konuşuyolar yani. O var.

MUSTAFA: ***Ablaların Almanya'da; sen hiç Almanya'ya gittin mi?***
CESUR: Hayır, hiç Almaya'ya gitmedim, Hollanda'ya da gitmedim.

MUSTAFA: ***Annenler gitti mi?***
CESUR: Evet, annem babam... Ben bir yaşındayken babam baya bi gitmiş Almanya'ya, Hollanda'ya, Fransa'ya...

MUSTAFA: ***Çalışmış mı?***
CESUR: Bi ara çalışmış, evet. Libya'da çalışmış.

MUSTAFA: ***Birikim biraz da ordan geliyo?***
CESUR: Evet, ordan geliyo.

MUSTAFA: ***Peki, bu fayansçılığı nerde öğrenmiş?***

CESUR: Babam askerden geldikten sonra, daha büyük amcam İstanbul'daymış o zaman. Bi de dayım varmış, babamın dayısı. Onlar burda oturduğu zaman, buraya gelmişler dört kardeş. Burda çalışıp, kışın gidiyolarmış; yazın çalışıp, kışın gidiyolarmış. Böyle, fayans işi o zaman... Amcamın da fayans, dayımın da fayans işi olduğu için, babamgil de fayans işine başlamış. Daha sonra, kendini geliştirmişler. Diğer amcamlar bizden önce göç ettiler, daha sonra babam göç etti en son.

MUSTAFA: ***Burası daha çok solcu ağırlıklı bi mahalle, değil mi?***

CESUR: Burası... Evet, daha ağırlıklı olarak solcular.

MUSTAFA: ***Peki, 'Nurtepe'den geliyorum' diyince, dışarda sorun oluyo mu?***

CESUR: Evet, o var. Şimdi, Nurtepe'nin ön taraflarında, diğer tarafında biraz daha ağırlık sağ görüşlü şey var. Bi tane arkadaş var; bana dedi ki, Cesur sen ne tarafında oturuyon, solcuların olduğu yerden mi, sağcıların olduğu yerden mi, dedi, tamam mı? Ben de dedim ki, tam solcuların oturduğu bölgenin tam ortasında oturuyom. Ya, Cesur Ağbi, yapma ya, diyo. Benden bikaç yaş küçük, ağbi diyo... Ya diyo, orda insan oturur mu, keserler adamı, diyo. Niye kessinler, diyom. Sağcıların içine gittiğim zaman beni kesmezler mi, diyom. Yok ya diyo, onlar diyo, otobüs yakıyolar, diyo. Burda bi otobüs yanmıştı, belediye otobüsü, eylem sırasında... Dedim, ben de solcuyum, solcuların en başında benim, dedim, tamam mı? Bi eylem olduğu zaman, en başta ben geliyorum, dedim. Ya yapma, sen öyle şey yapmazsın, diyo. Niye, kötü bi şey mi yapıyom, diyom. Olan bi şeyi protesto ediyom, diyom. Benim işime gelmiyo, beni eziyo, diyom. Diyo, yok Cesur Ağbi, sen öyle... Biraz abartıyorum yani. Tanımıyo yani... Mesela, bi insan diyo, ben solcuysam diyo... O karşısındaki diyo ki, bu anarşisttir, teröristtir... Öyle düşüncelere sahipler yani, halbuki öyle bi şey yok yani. Ama o düşünceye kapılmışlar, çabuk inanıyo bu insanlar. Mesela, ben bi şey aklıma, mantığıma yatmıyosa kabul etmem. Mesela, bi arkadaş şey demişti geçen gün... Arkadaş kendisi Kürt. Bizde diyo, şey yasak, günah, haram... Köpek ellemek, köpeği sevmek yasak, haram, diyo. "Niye?" Yok diyo, şeytan tüyü var onlarda, diyo. Ya git diyorum, ben öyle şeye inanmam, anlatma bana öyle şeyler, diyom. Yok ya diyo, niye inanmıyosun falan, diyo. Bi de, arkadaşlar dedi... Cezmi diye bi arkadaş var; bana dedi ki, Cesur dedi, nişanda içicek miyiz, dedi. Yok ya dedim, çok güzel, niye içmeyiz, dedim. Öteki arkadaş da, Cesur Ağbi, yoksa sen içiyo musun, dedi. Evet içiyorum, dedim. O da, yok ya diyo, bir yudum insanın içine alkol gittiği zaman, o haramdır, diyo. Kırk gün oruç tutsa, ne biliyim, namaz kılsa da gene o haramlığı üzerinden gitmez, diyo. Ya git, ben böyle şeylere inanmam, diyom. Bana böyle şeyler anlat-

ma, senin kafana kim sokmuş böyle şeyi, diyom, tamam mı? Haram olur da, bunun kırk günle ne alakası var, diyom. Bana diyo ki, yok yok diyo, inamalısın, diyo. Diyo, Allah'a inanan, istisnalara da inanmak zorunda, diyo. İnanmak zorunda, ama ben böyle şeylere inanmam, dedim. Öyle bi düşünceye sahip arkadaşlar var yani. Benim kızdığım şey, kendilerini yani... Biraz geniş düşünsünler, mantıken... Yani, mantıklı olmayan bi şeyleri kabul etmesinler; ama öyle bi düşünceleri yok. Kim ne diyosa, hacı hoca ne diyosa inanıyolar yani.

MUSTAFA: ***Peki, burdan başka yerlere gittiğin oluyo mu? Mesela, Taksim'e?..***

CESUR: Gittiğim yer... Evet, gittiğim yer oluyo. Ama yani, çok... Mesela, gittiğimiz yerlerde daha çok yerel şeyler falan var türkü üzerine bi... Türkü söylüyolar yani. Çok eskiden giderdik; o zaman rockçuların olduğu yerlere falan giderdik, pop müzik olduğu yerlere... Şimdi, türküsü, fasılları bol olan yerlere gidiyoruz, çünkü kalite daha çok. Bi de, bizim özümüzde var, daha yakın geliyo bana.

MUSTAFA: ***Kız arkadaşın var mı?***

CESUR: Şimdilik yok. Şimdilik yok ama...

MUSTAFA: ***Askerden yeni geldiğin için mi yok?***

CESUR: Ya, var bi tane de, tam... Öyle bi şeyimiz yok yani. Sadece arkadaşız yani, öyle bi...

MUSTAFA: ***Peki, arkadaşın olduğunda n'apıyosun?***

CESUR: Arkadaşım olduğunda... Ne biliyim, insan daha değişik oluyo yani. En azından, duygularını bi paylaşabiliyo. Mesela, bi erkek arkadaşından daha farklı. İnsan daha çabuk çözülebiliyo yani.

MUSTAFA: ***Arkadaşlarınla n'apıyosun peki? Nası, dolaşıyo musunuz?***

CESUR: Tabi. Akşamları mesela, bu hafta n'apalım diye plan yapıyoruz. Mesela diyelim, pazartesi konuştuk... "Yarın buluşamayız da işte, öbür gün akşam şuraya gideriz, buraya gideriz, şunu yaparız, bunu yaparız... Şu saatte şuraya gidelim, şu saatte şunu yapalım..." Planlarımız oluyo, geziyoruz. Hafta sonları özellikle.

MUSTAFA: ***Zengin arkadaşlarınla bi sorun?..***

CESUR: Şimdi, hiç öyle bi şey olmadı. Bi tane vardı benim, kız arkadaşım vardı... Onla da hiç öyle bi sorun yaşamadım öyle. Biraz da yani... Benim düşüncem... Kültürlü insanla arkadaşlık yapıyorum daha çok yani. Bana yatkın insanı kabul ediyorum. Mesela, bi kız güzelmiş, çok güzel fiziği var... Ama düşüncesine bakıyorum ben onun yani. Tavrına, hareketlerine... Yani, uygun değilse kabul etmiyorum.

MUSTAFA: ***Kafa yapım uyarsa, diyosun?***

CESUR: Evet, kafa yapısı önemli, fizik önemli değil.

MUSTAFA: ***Daha çok hangi şarkıcıları, türkücüleri beğeniyosun?***

CESUR: İsmail Doğan. Bi tane de, Kıvırcık Ali çıkmış, o da güzel sesli. Arif Sağ. Ne biliyim, onlarla doğduk, büyüdük. Onları falan hep tanırız. Sesleri de güzel, daha güzel. Sanatı... Sanatlarını yapıyolar yani. Böyle mesela, bi şarkı çıkarıp da, üç-beş yerde söyliyip de, daha sonra ortadan kaybolmuyolar. En azından sanatçılar. Düşünceleri... En azından şey olabiliyolar, öncü olabiliyolar. Mesela, bikaç tane yeni çıkmış pop şarkıcılar var, bi şarkı söylüyolar... Sanat yapmıyolar yani, amaçları para kazanmak. Onun dışında bi şey anlatabilmek insanlara, bi şeyler yapabilmek... Daha doğrusu, sanatçı dediğin de o olmalı yani.

MUSTAFA: ***Benim sorucaklarım bu kadar. Sağ ol.***

Kâğıthane / Temmuz 2001

Ulaş: "Üniversiteye, sadece üniversite olduğu için gitmek istiyorum" (59)

MUSTAFA ŞEN

Ulaş ile Kâğıthane'de, inşaatı süren cem evinin bürosunda görüştük. Bizi görünce, ne yaptığımızı merak edip, sorular sormaya başladı; araştırmamızı anlatınca da bizimle görüşmeyi kabul etti. Ulaş, ince, uzun boylu ve esmer bir gençti. Bir kahvehanede yatıp kalkmasına ve düzenli bir yaşamı olmamasına karşın, giysileri oldukça düzgün ve temizdi. Görüşme sırasında cem evinin bürosunda bulunanların, Ulaş'ı "ekmeğini taştan çıkaran" ve "sözünü esirgemeyen" birisi olarak algıladıkları izlenimini edindim. Ulaş, görüşme bittikten sonra –laf arasında– ailesinin kendine verdiği ad yerine, kendi seçtiği bir adı kullandığını söyledi. Bu, Ulaş'ın hayata ve yaşadıklarına karşı takındığı tavrın ve meydan okumanın bir göstergesi olarak görülebilir.

MUSTAFA: ***Nerelisin?***

ULAŞ: Biz Tunceliliyiz. O da, doksan üçte bi olaydan dolayı... Devletle dağın, PKK'lıların hesaplaşmasından yine biz cezayı çektik. Göç etmek zorunda kaldık. Ordan İzmir'e gittik. Bizim böyle bi köy yaşantısı var, yani öyle metropol yaşantısı değil de... Yine, aynı köy şeklinde, ama İzmir'de olan bi köy. Babam emekli, annem ev hanımı. İşte, yedi kardeşiz.

MUSTAFA: ***Nerden emekli baban?***

ULAŞ: İnşaatta çalışıyodu, inşaattan emekli.

MUSTAFA: ***Ha, işçi emeklisi?***

ULAŞ: İşçi emeklisi.

MUSTAFA: ***Yedi kardeşsiniz?***

ULAŞ: Yedi kardeşiz. Sadece bi tek ben liseyi bitirebildim.

MUSTAFA: ***Öbürleri?***

ULAŞ: Öbürlerinin çoğu... İki ağbim ortaokulu, geriye kalan ilkokulu bitirebildiler. Onlar da şey yani... Okumamaktan dolayı değil de tabi ki, her zamanki gibi ekonomik sıkıntıdan dolayı.

MUSTAFA: ***Sen nerde bitirdin?***

ULAŞ: Ben İzmir'de bitirdim, normal lise bitirdim. O da dediğim gibi, ekonomik sıkıntılardan dolayı... Üniversiteye gidemedim, kazandım ama gidemedim.

MUSTAFA: *Nereyi kazandın?*

ULAŞ: Ya, ilk etapta, ilk sınavı kazandım. İki aşamalı; birinci aşamayı kazandım. Zaten ondan sonra sürekli çalışmak zorunda kaldım, sınava bile girmedim. Çünkü görüyo, biliyodum yani. Kazansam bile gidemeyeceğimi biliyodum da... Ben de bunu kazandım.

MUSTAFA: *Doğru ya, sizin orda Tuncelililer okur yani.*

ULAŞ: Ha. Dedim ya, şu an olsa bile halen düşünüyorum. Gerçi yaşım yirmi yedi... Yani, yirmi altı-yirmi yedi ama... Yine de üniversite için hayalim sönmüş değil. Üniversiteye, sadece üniversite olduğu için gitmek istiyorum. Yani, herangi bir meslekten değil de yani... Öğretmen, doktor, falan... Onun gibi değil.

MUSTAFA: *Sırf diplomam olsun, diyosun?*

ULAŞ: Sırf diplomam olsun, işe girmek için değil. Yani, o kapasiteye sahip olduğumu göstermek için. Kimseye kanıtlamak için değil, kendime kanıtlamak için. Çünkü, içimde bi eksiklik var. Yani, bu da bir...

MUSTAFA: *Yani, nası bi eksiklik? Kendimi kanıtlamak için, dedin.*

ULAŞ: Hı hı, kendimi kanıtlamak için bi de üniversite okumak istiyorum. O da, ne derece başarılı olcam bilmiyorum ama... Bu şartlar altında hiçbi şekilde başarılı olamıycam. Çünkü burda, ailemle aramdaki bazı sorunlardan dolayı, onlardan ayrı yaşamak zorundayım. Yedi yıldır, yaklaşık yedi yıldır...

MUSTAFA: *Onlar İzmir'de mi hâlâ?*

ULAŞ: Onlar İzmir'de yaşıyolar.

MUSTAFA: *Ağbilerin?*

ULAŞ: Onlar hepsi birdir, bi tek ben ayrıyım kendilerinden.

MUSTAFA: *Sen niye ayrısın?*

ULAŞ: Ben... Daha önce başımdan bi evlilik geçti, ondan dolayı. Ailem kabullenemedi hiç evliliği.

MUSTAFA: *Neden kabullenmediler?*

ULAŞ: Ağbim yani... Ailede tek bi kişi evliydi. Benden önce üç kişi var. Biraz Doğu kültürü olduğu için... Kabullenemediler yani; senden büyükleri varken nası evlendin düşüncesi vardı. Ondan sonra da boşandım. Sahipsizlikten. Cahillik vardı. Yani, sahip çıkmadı yani. Evliliğin ne demek olduğunu bilmiyoduk. Yani, buna benzer şeyler...

MUSTAFA: *Evlenince n'aptın? Yani, çalışıyo muydun?*

ULAŞ: Bi süre çalıştım, altı ay boş kaldım. Bir ara... Yine kriz... İşsizlik başlamıştı yani baya. Doksan altı dönemlerinde, doksan beş-doksan altı dönemlerinde. O sırada işte, sıkıntılar, maddi sıkıntıların getirdiği psikolojik sorunlar, onun da eve taşınması, kişisel sorunlar, tartışmalar falan derken...

MUSTAFA: *Yenge çalışıyo muydu?*

ULAŞ: Biz beraber çalışıyoduk, biz deri fabrikalarında çalışıyoduk.

MUSTAFA: *Nerde?*

ULAŞ: İzmir'de. Ondan sonra işte, orayı bıraktım, belki İstanbul'da daha iyi bir yaşam sürerim diye.

MUSTAFA: *Alevi miydi yenge?*

ULAŞ: Tabi tabi, aynı. Tunceli ***'den. Buraya geldik. Burada da işte, bi iş... Tabi, aslında iş var; ama siz de... Malum yani, belli verilen maaş, verilen ücret. Tek başına verilen kira... Ev kiradaydı işte. Ne bi eşya alabiliyosun işte, ne bi günlük yiyeceğin... O da, en kötüsü bi beş milyon yiyeceğe gidiyo. O da en kötüsü, en azından... Yüz elli milyondan hesapladığın zaman, sade yemeğine gidiyo.

MUSTAFA: *Şimdi, sen şeyden anlat... Göçtünüz İzmir'e; sen kaç yaşındaydın?*

ULAŞ: O dönemde yirmi... Yok, on sekiz yaşındaydım. Liseyi bitirmemiştim daha.

MUSTAFA: *Liseyi bitirmek üzereyken göçtünüz. ***'dan?*

ULAŞ: Hayır. ***'den.

MUSTAFA: ****'den göçtünüz. Ya, ordan bi anlat. Mesela, ne hissettin? Nası değerlendirdin? Daha önce hiç büyük şehir görmüş müydün?*

ULAŞ: Yok, görmemiştim. Bi gördüğüm Elazığ vardı, başka da bi yer görmemiştim. Zaten yolculuğumuz öyle ilginç oldu ki... Kaçarak geldik yani.

MUSTAFA: *Ya, onları biraz anlatsana.*

ULAŞ: Zaten... Ya, eşyaları yüklemeye başladık. Kamyonun arkasında, kanepenin şu şeklini düşün, açılmamış şekilde... Ben bu tarafta oturmuşum, dayımın oğlu o tarafta. Bi kanepeye iki kişi sığıyosun. Üç gün boyunca, sadece brandanın altından verilen yiyeceklerle yolu bitirmeye çalıştık. Trafiği, şuyu buyu...

MUSTAFA: *Neden kaçtınız?*

ULAŞ: Yani, şöyle diyim... Yani, Doğu bölgesinde, Tunceli'deki o sorunlardan dolayı. Nası diyim ben sana? Devletin çıkardığı sorunlar, bunun yanı sıra...

MUSTAFA: ***Baskı altında kaldınız?***

ULAŞ: Baskı değil de aslında bu... İster istemez baskı haline geliyor ama. Çekilmez oldu yani.

MUSTAFA: ***Anladım, hayat yoktu. İzmir'e gitmeye karar verdiniz?***

ULAŞ: Zaten bi şeyimiz de yoktu köyde. Hani, ağalık var ya... Hani, o dönem daimi değildi yani.

MUSTAFA: ***Toprak da yoktu?***

ULAŞ: Toprak da yoktu, evet. Sadece babamın kazandığı parayla geçinmeye çalışıyoduk.

MUSTAFA: ***Peki, İzmir'e geldin; o zamanki duyguların, düşüncelerin nelerdi?***

ULAŞ: Yahu, elbette ki... Yani, yıkık bi şekilde geldik biz. Yani, ne kadar büyük şehirlere açılmak insana her yönüyle daha iyi oluyorsa da, bi taraftan da on sekiz yıllık geçmişini geride bırakıyosun. Yani, belki de bi daha dönmeyeceksin, belki de bi daha tatile gitmeyeceksin, ziyarete gitmeyeceksin... Yani, hem ağlamaklı, hem üzüntülü... Yani, büyük şehire yerleşmenin getirdiği veyahut da ne bileyim, n'olacam diye gelen korkular, onlar vardı. Ki düşünebiliyo musun, ilk yeni yerleştiğimizde yer belirliyoduk, şu direkten aşağısı bizim ev diye, yukarı gittiğimizde şu ev olacak diye. Yani, yönümüzü nası çıkaracağımızı bile bilemiyoduk.

MUSTAFA: ***Nası bi evde kaldınız ilk geldiğinizde? İzmir'deki evin nasıldı?***

ULAŞ: İzmir'deki ev bi gecekondu eviydi. Büyük bi salonu vardı, iki odası vardı, bi mutfağı, bi banyosu vardı.

MUSTAFA: ***Peki, nası yerleştiniz? Yedi kardeş, siz, annen baban...***

ULAŞ: Evet, yedi kardeş... Üstelik ağbim de evliydi. Yani, on kişiydik. Yani, baya bi sıkıntı doğurdu. Büyük salonu ikiye ayırmıştık o zaman. İşte, bi tarafta ağbimin kendi odası, diğer tarafta küçük kardeşlerimin yattığı oda, bi tarafta diğer iki-üç kişinin yattığı oda... İşte, bu şekilde idare etmeye çalışıyoduk. Misafir geldiği zaman ise de -yani başka yerlerden, biz de başka yere transfer oluyoduk, amcamlara veya halamlara.

MUSTAFA: ***İzmir'e onun için gittiniz? Amcanlar, halanlar vardı?***

ULAŞ: İzmir'de sadece teyzemler vardı, ondan dolayı gittik yani.

MUSTAFA: ***Ha, onlar mı yer buldu?***

ULAŞ: Onlar yer buldular, evet. Onlar yer buldu. Tamam dediler, gelin. Gittik. Yani gittik, oraya yerleştik. Aradan... Yani, önce biz, kardeşlerimiz yerleştik. Annem babam daha sonra geldi. Babam Malatya'da çalışıyodu, annem de köydeydi. Afedersiniz, hayvanlarımız da satılmamıştı, onları satmamız gerekiyodu. Onlar satıldı. Zaten, biz gelir gelmez ilk etapta,

bi ay içerisinde babaannem öldü köyde. Yani, onun verdiği üzüntü... Yani, bi an boş kaldı... Biz çıktık, amcamlar çıktı... Gelmek istemedi. Bi ay içerisinde onu kaybettik.

MUSTAFA: ***Yalnız kaldı, dayanamadı o şeye?***

ULAŞ: Tek sorun öyle... Yani, o yüzden öldü.

MUSTAFA: ***Kamyon parasını hayvanları satarak mı verdiniz?***

ULAŞ: Hayır. O zaman babam çalıştığı için, onun parası sorun değildi. Yani yine... Zaten, bi ağbim evliydi; kendisi de ayrıldı sonradan. Diğer ağbim de bi belediyede çalışıyodu. Zar zor işte... Biraz Tuncelilerin baskısı vardı, ondan dolayı oraya girebildi. Diğer ağbim askerdeydi. Ben okuyodum o dönemler. Sabah, öğlenden sonra saat bire kadar okuldaydım. Öğlenden sonra da, gece on ikiye kadar tatlı satıyodum.

MUSTAFA: ***Seyyar?***

ULAŞ: Evet. Günde yüz bin lira falan para kazanıyodum. İşte, işe gidinceye kadar böyle devam ettim. Yaz tatilinde de karpuz tarlasına falan giderdim, kavun.

MUSTAFA: ***Nereye, Aydın'a mı?***

ULAŞ: Hayır hayır, İzmir'e, İzmir'in köylerine. Çok vardı yani o şekil. Bu şekilde geçiniyoduk yani. Ama yine de yani, hiçbi şekilde yetmiyodu. N'oldu bu defa? İster istemez herkes biraz kendi kovuğuna çekildi. Babam emekli olunca bi tarafa çekildi, ağbim evlenince ayrıldı, diğeri kendi ekonomik özgürlüğünü kazandıktan sonra başka bi yere yerleşti... Sizin anlayacağınız, on kişilik bi aile, iki yıl içerisinde, sadece üç kişi-dört kişi kalabildi. Şu anda ise, İzmir'de bi yerde evimiz var.

MUSTAFA: ***Satın mı aldınız, yoksa?..***

ULAŞ: Yaptık. Yani, babam inşaatta çalıştı, ben tatlı sattım, diğer ağbim belediyede çalışırken, diğer kız kardeşim fabrikaya giderek çalıştı. Annem bazen tarlalara giderek... Bu şekilde, bi birikim yaparak bi daire yapıldı yani.

MUSTAFA: ***Daire mi, gecekondu mu?***

ULAŞ: Ayrı. Gecekondu tipi, betonarme. Gecekondu değil de...

MUSTAFA: ***Ha, tamam. Yerini aldı, üstüne tek katlı, betonarme bi şey yaptı?***

ULAŞ: Aynen öyle, o şekilde.

MUSTAFA: ***Peki, sen sonra İzmir'de evlendin. Ordan bi anlat bize.***

ULAŞ: İzmir'de evlendiğim zaman, dediğim gibi, ailem kabullenemedi bunu. Özellikle de annem...

MUSTAFA: *Gelin kızı mı sevmedi?*

ULAŞ: Hayır, sevmediğinden dolayı değil. Onu eve aldı da, beni eve almadı tam tersine. (*Güler*) Eski... Eski mi diyelim veyahut da onların kendi yaşadığı çağlarda... Onlar kendilerini öyle hissediyolar, ondan dolayı olcak heralde. Bi ay falan ailemle oturduk. Annem biraz köy kültürü yaşadığı için, kaynana şeyi vardı, tavrı vardı üzerinde. Ben ise o durumu kabullenemedim, çıktık gittik. Bi çanta elbise, bi çanta ayakkabımız vardı. Yani, ayakkabı, terlik vesaire gibi şeyler... Bi ev kiraladım, iki odalı sadece. Oraya da işte... Hiçbi şeyimiz yoktu. Bir halı, yani bi kilim bile yoktu. Ama işte, bizim insanların iyi niyeti, bi de imecesi var bunun. Akşam... Ben ertesi gün işe gittim. Hemen o gece bi yatak getirdiler. İşe gittim; akşam geldiğimde odanın biri dolmuştu. Kimi kanepe, kimi halı, kimi tabak, kimi öteberi...

MUSTAFA: *Ha, aynı mahallede mi ev tuttunuz?*

ULAŞ: Ha, aynı mahallede tuttuk.

MUSTAFA: *Orada Tuncelililer var?*

ULAŞ: Tuncelililer, Erzurumlular, Muşlular var.

MUSTAFA: *Aleviler var yani?*

ULAŞ: Hı hı. Ertesi gün geldiğimde, ev dolmuştu baya. Ondan sonra, eşim de iş yapıyodu. Beraber çalışıyoduk, sürekli gidip geliyoduk. Baya iyi bi şekilde gitti, ama kısa bi süre sonra işsizlik başladı.

MUSTAFA: *Sen o zaman ne iş yapıyodun?*

ULAŞ: Deri fabrikalarında çalışıyodum.

MUSTAFA: *Ha, beraber siz çalışıyodunuz?*

ULAŞ: Beraber çalışıyorduk, evet.

MUSTAFA: *Sonra, sen işten çıkarıldın?*

ULAŞ: Ben, evet. İkimiz aynı yerde çalışıyoduk. İkimizden birinin çıkarılması gerekiyodu. İşte, oturduk konuştuk. Yani, benim işten çıkmam daha iyi olurdu; çünkü, eşimle oraya yerleştiğimiz için, yabancı yer değildi, hep bizim kesimdeki insanlardı. Ben iş bulabilirdim yani. İnşaatta bile olsun çalışırım, diyodum. Ama öyle bir durumdu ki, inşaatta bile iş bulamadım. Pazarlama desen... İş ilanlarına, ne bileyim, bu tür şeylere baktık ama bir türlü olmadı, beceremedik. Altı ay sonra iş bulduk. Çalışamadık ya, o süre içerisinde kavgalar... Ha tabi, bi de bi kahve kültürü var, biliyosunuz. Kahve alışkanlığı işte...

MUSTAFA: *Ha, sen kahveye gidiyon. Yenge o zaman, iş aramıyo, kahveye gidiyo, diyo?*

ULAŞ: Hayır, öyle baskısı yoktu sağ olsun. Çok iyi bi insandı. Ben, halen de kendisine saygı duyuyorum. Çok iyi bi insandı yani. İş kişisele gel-

diği zaman, yuvamın, yani evimin dağılmasının da tek sorumlusu da benim yani.

MUSTAFA: ***Yani, neden mesela?***

ULAŞ: Yani, hatalarla... Hem çalışma, hem çalışan kişiye, akşam eve geldiğinde, bi de ona baskı yap... Hakaret de oldu... Dayak yok kesinlikle ortada. Ha, buna benzer şeyler...

MUSTAFA: ***Ha, ben acemiydim, diyosun?***

ULAŞ: Cahil... Cahillik çok... Sahip çıkan da olmadı. Bu şekil...

MUSTAFA: ***Ha, sen iki taraftan bunalıma girdin. Hem anne...***

ULAŞ: Ben de bunalıma girdim, eşim de bunalıma girdi. İşsizlik bi de... Bi de, onun üstüne mahallede... Bi kere Tunceliliyiz, polisin sürekli baskısı üzerimde.

MUSTAFA: ***N'apıyorlardı mesela?***

ULAŞ: Mesela, oturduğumuz belli bölgeler var. Kahve var, kahvesi var... Veya bahçesine gidiyoruz veyahut da bi piknik alanı var, orda otururuz... Yani, üç-beş kişi oturup konuşmasın, direk hemen gelir adam oraya, açar telsizi, gelir oraya oturur, senin konuşmalarını dinler. Veyahut da ne bileyim, hareketlerini izler, sırf psikolojik baskı olsun diye. Zaten bi davranışımız yoktu ki... Her gün, tek yakalanan kişi direk nezarethaneye gidiyodu. Bu olay çok başımıza geldi. Hiçbi şey yapmazken yani...

MUSTAFA: ***Sen hiç gittin mi nezarethaneye?***

ULAŞ: Tabi, kaç kere aldılar.

MUSTAFA: ***Sırf Tunceli yazıyo diye mi aldılar?***

ULAŞ: Yani... Adam bakıyo, yanımdaki kimliğe bakıyo, Tunceli. Bi tarafta Karslı arkadaş var, düşünce tarzı MHP'li. Ama aynı okuldayız, arkadaşız, insanız diyoz. Ben Tunceliliyim, diğeri Ardahanlı, bi diğeri de Muşlu. Muş-Vartolu, Tuncelili... İki kişinin kimliklerine bakıyo, ikisini gönderiyo, Ardahanlıyla, Karslıyı. Tuncelililyle Vartoluyu içeri alıyo şüphe üzerine. Polisin, şüpheli kişiyi yirmi dört saat gözaltına alma şeyi var, hakkı var.

MUSTAFA: ***Sence niye alıyolar peki?***

ULAŞ: Ya, sadece dağıtmak yani. Korku, baskı... Hani, şöyle bir düşünce olmuş olabilir onlarda: "Tuncelilerin hepsinin düşünce yapısı belli. Bunların hepsi birbirine benzer." Belki bu şekilde yıpratmaya çalışıyolar.

MUSTAFA: ***Peki, sence gözaltına alanların görüşü nası?***

ULAŞ: Yani, hep sabit, aynı. Aynı düşünüyolar. Çünkü belli...

MUSTAFA: ***Peki, kötü muamele oluyo muydu?***

ULAŞ: Tabi yani. Kötü muamele... Psikolojik baskı çok oluyodu. Yani, mesela adam benle konuşuyodu. Bi odada benle konuşuyolar, diğer odada arkadaş oturuyor, duruyo. Bağırma çağırma sesleri... Sanki gırtlağı sıkarkenki gibi, o şekilde ses çıkarıyo. Tekrar... İfadelerimiz bitti, nezarethaneye geri geldik. Dedim hayırdır, niye dövdüler seni. Yok dedi, beni dövmediler. İşte, emin misin, dedim. Yok, dedi. Ben seni dövdüklerini düşünüyorum, dedi. Yani, biz ikimiz ayrı ayrı odalardayken, iki odanın ortasında biri o sesi çıkarıyo. Yani, benim onun dövüldüğünü düşünmemi istediler, onun da benim dövüldüğümü. Yani, böyle bi oyun vardı üzerimizde. Zaten...

MUSTAFA: ***Sence daha çok ne diye baskı yapıyolardı? Yani Tunceli-Kürt diye mi, yoksa Alevi diye mi, yoksa ikisi birden mi?***

ULAŞ: İkisi birden. Şart... Belli yani, Tunceli'nin bi kere geçmişi belli. Yani, Tunceli'de belki Tuncelililer rahattı, ama büyük şehirlere geldiğin zaman... Yani, geldikten sonra bu kalabalık kitlelerin haksızlığa tahammülsüzlüğü, başkaldırması... Hani, İzmir ufak bi çevre... Sadece merkez yerlerde biraz kıpırdanma oluyo. Öyle barış bölgelerinde falan, halkın, fakir kesimin olduğu yerlerde pek bi kıpırdanma olmaz. Ufak bi karakol vardır, polisin yanından geçtiğin zaman telsiz bile duyamazsın. Çünkü, yüzde doksan dokuzu Türk olan bi bölge. Tuncelilisi, Sivaslısı, Erzurumlusu, Muşlusu...

MUSTAFA: ***Peki, o insanlar nası? Daha çok fakir mi?***

ULAŞ: Tabi ki. İnşaatta çalışan, tarlada çalışan, fabrikada çalışan kesim... Ve orda, ordaki insanların belki on beş bin nüfusu var, yüz kişinin belki üç katlı evi vardır. Geriye kalanın hepsi gecekondu. Yani, yaşantılarını görseniz...

MUSTAFA: ***Peki, neden fakir sence bu kesim? Yani şimdi, Tunceli, Muş, Varto, Sivas, diyosun. Bunlar Alevi ya da Kürt-Alevi. Niye bunlar daha fakir?***

ULAŞ: Yani, bilemiyorum valla. Diyeceğim bi şey yok ama göçlere... Oraya göçen kişilerin çoğu, doksan-doksan beş dönemlerinde göç etmişler. Yani, seksen beşte orda üç tane ev varken, iki bin yılında bunun çok misli oldu. Belki bin hane, belki iki bin hane, belki daha fazla... Yani, bu derece geri... Bu da ne demek oluyo? Doksan yılından sonra gelmiş insanlar. Köyden gelmiş insanlar. Köydeki insan hiçbi şey kazanmadı. Sadece tarım ve kendi karnını doyurmak için hayvancılık yapar. Kendi karnını doyurmak için, kesinlikle para kazanma amaçlı değildir. O yüzden, oraya gelen insanların çoğu köyden geldiği için, herangi bi işleri yoktur yani. Sadece karnını doyurmak için çalışan bazıları...

MUSTAFA: *Diyosun, hem bi birikimleri yok, hem de bi meslekleri yok?*
ULAŞ: Hiçbi şeyleri yok.

MUSTAFA: *Peki, sonra sen İstanbul'a geldin?*
ULAŞ: Evet, ben İstanbul'a geldim.

MUSTAFA: *İzmir'deyken mi ayrılmıştın, boşandın?*
ULAŞ: Evet, İzmir'deyken ayrıldım. Daha sonra bi fabrikaya girdim, testil fabrikasına. Çiçek saksıları oluyo ya topraktan, o fabrikaya girdim. Bir buçuk ay sonra, fabrikada ustabaşı oldum. Çünkü, o boşanmanın getirdiği baskı, pişmanlık, vicdan azabı beni biraz daha olgunlaşmaya doğru yöneltti. Bi buçuk ay içerisinde orda ustabaşı oldum. Bir yıl çalıştım. Bir yıl sonra, askerlikten dolayı gittim zaten o ortamdan. Askere gittim; geldiğimde işime geri dönemedim.

MUSTAFA: *Peki, askerlik nasıldı?*
ULAŞ: Askerlik berbat.

MUSTAFA: *Neden berbat?*
ULAŞ: Askerlik herkes için berbattır ağbi, bizim için özellikle berbattır. Diyorum ya, herkes askerde bi üst rütbelisinin kendi adamı olmasını ister. E, biz Tunceliliyiz. Sen bi bölük komutanının karşısına çıkıp tekmil verdiğin zaman, son kelime olarak Tunceli kelimesi dediğinde, o insan zaten senin reçeteni orda yazar. Tuncelilidir, karar verilmiş. Yani, hemen infaz edilebiliyosun. Bi Ramazan aylarında, oruç tutmadığın için... Ne bileyim, olmadık işleri, kendi yemeğini kendin... Hani, devrecilik olur ya... Teskerecisin gerektiği yerde, ama yemeğini kendin almak zorundasındır.

MUSTAFA: *Peki, oruca da mı karışıyolardı?*
ULAŞ: Tabi ki yani.

MUSTAFA: *Subaylar da?*
ULAŞ: Üst subay... Bu yüzden mahkemelik falan olacaktık neredeyse biz. Çünkü, üsteğmen vardı. Biz, üç tane, dört tane Alevi vardık. Dördümüz de oruç tutmuyoduk. "Niye tutmuyosunuz?" "Bizim kendi orucumuz var; yani, insan ayırım yapmıyo ama kendi orucumuz var. Biz o dönemlerde tutuyoruz, burda tutmuyoruz. Ki tutma zorunluluğumuz da yok." "Niye, siz Alevi misiniz?" "Evet." Yani, evet kelimesi çıktıktan sonra, sert bi bakış, küfürlü bi kovma şekliyle dışarı atıldık. Ve daha sonra, oruç tutanlar yorgun olur diye, gündüz nöbetleri çift saate katlanıp bize tutturuluyodu. Üç nöbet kulesinden altışar saat... Sabah saat dokuzda nöbete gidiyoz, on ikiye kadar. On dakka, on beş dakka yemek yedikten sonra, tekrar gelip üçe kadar... Ha, bir ayrıcalık olurdu. E, Tuncelili olduğun için, tabi çok baskı vardı. Belli yani, her yerde belli olan bi şey bu. Ondan sonra, kolum kırıldı orda. Hani şey, intikale çıktık; kolum kırıl-

dı, ilgilenilmedi. Hastaneye gönderildik. Ordan İzmir'e geldim. İzmir'de kendi imkânlarımızla askeri hastaneye yatabildik. Amaliyat olduk. Bu yani, askerlik bu...

MUSTAFA: ***Nerde yaptın askerliği?***

ULAŞ: Kars.

MUSTAFA: ***Ha, kötü yere gitmişsin.***

ULAŞ: Yok, aslında kötü değildi, çok iyi bi yerdi de... İşte, konum olarak, yer olarak çok iyiydi. Sadece, üstümüzdeki rütbeliler... İnsan düşmanları denir daha doğrusu onlara. Onlar sana kötülük yapıyo işte. Zaten kendi memleketime de yakın, Tunceli'ne bi saat falan yol sürüyor. Orda dayımlar var, onun ziyaretine gidip geliyordum. Ki dayım ziyarete geldiği zaman, iki-üç tane asker mutlaka yanı başımızda otururlardı.

MUSTAFA: ***Ha, dinlemek için?***

ULAŞ: Tabi, Tunceliliyiz biz.

MUSTAFA: ***Ne yapar bunlar diye mi ?***

ULAŞ: Yani. öyle bi şey. Mardinli bi arkadaşım vardı. Çocukla daha önce Elazığ'da tanışmıştık. Tesadüf sonucu orda karşılaştık. Çocuk gelirdi hafta sonları, Cuma-Cumartesi günleri. Yanımdan ayrılmıyolardı o zaman. Yeri geldiğinde uzman çavuş bile gelirdi. "Kimsin, ne istiyosun, niye buraya geliyosun, nereden tanıyosun, ne zaman tanıştınız, ne gibi bi diyaloğunuz var?.." Yani, buna benzer şeyler... Ağbi, askerlik öyle. Ondan sonra, askerden sonra, tekrar İzmir'e... Barınamadım. Yani, barınamadım derken, askerliğin bitiminin verdiği bi sıkıntı... Yani, herkes seviniyo ama bittikten sonra, belli bi yaştan sonra, ister istemez bi zor duruma geliyosun. Ağbi, çevrendeki insanları görüyorsun. Kimi evlenmiş, kiminin güzel bir yaşantısı var, kiminin güzel bi işi var, kiminin ekonomik durumu iyi, kimisi göçmüş gitmiş, kimisi başka... Yani, her türlü duygu, her türlü haber seni bozguna uğratıyo. E, ben geliyorum... Sıfır, evdesin. Askerden yeni gelmişim. İşte, ne bileyim, bikaç gün, bir haftadan sonra alışıyorsun ister istemez. Yine işsizlik... İşe başlıyosun; ne bileyim, hakkını alamamak... Hakkını alamadığın zaman kovuluyosun. Kovulduktan sonra, tazminatı alamıyosun. Tazminatını alsan, ertesi gün bi iş başı yapamıyosun. Ha, bu tür şeyler... Ben de dedim, İzmir zararlı benim için. Belki de kişisel bi şey, belki böyle istediğim için boyle düşündüm. Ordan İstanbul'a geldim.

MUSTAFA: ***İstanbul'a geldiğinden şimdi devam et bakalım. Ne düşündün? İzmir'den daha büyük...***

ULAŞ: Biliyodum, İstanbul'u biliyodum daha önce. Bikaç kere gelip gittim. Burda arkadaşım var, Ferdi. Bi-iki onla haberleştik, burdayım diye.

Beyoğlu'nda kafe-barı vardı onun, ortak. Oraya gittim. On beş gün falan orda onun yanında kaldım. Tabi, o süre içerisinde iş arıyodum. Para bitiyo; çünkü, burası İstanbul. İş bulamadım. Bi on beş gün falan orada kaldıktan sonra, buraya geldim.

MUSTAFA: ***Buraya nası geldin?***

ULAŞ: Buraya işte, enîştemin yeri olduğu için... Amcamın kızının yeri, kahvesi var. Bi gün evlerinde kaldım, bi gün sonra kahveye yerleştim. İşte, burda Celal Ağbi var; onun getirdiği bi yatak vardı...

MUSTAFA: ***Ha, kahvenin ayrı bi yeri mi var?***

ULAŞ: Yo, bilardo... Bilardo masasının üzerini indiriyorum.

MUSTAFA: ***Ha, gece olunca indiriyosun. Nerde tutuyosun?***

ULAŞ: Gündüzü mü?

MUSTAFA: ***Hı hı.***

ULAŞ: Gündüz, böyle bi çarşafa sarıyorum; köşe bi yer var, oraya koyuyorum.

MUSTAFA: ***Sonra, bilardonun üstüne seriyosun gece. Kaçta mesela?***

ULAŞ: En erken on iki falan. On ikide yatıyorum, altı buçuk-yedide kalkıyorum.

MUSTAFA: ***Tuvaleti falan var, ama duş falan var mı?***

ULAŞ: Orada işte, iki günde bir, yani on günde bir... Düzeltiyorum da, dört günde bi yapmam gerekiyosa, altı günde bi yapıyorum. Zor oluyo tabi. Tabi, yaz aylarında hariç. İki günde bi suya dalıp çıkıyorum tabi. Veyahut da akşamları, kafamı...

MUSTAFA: ***Ha, orda soğuk suyla...***

ULAŞ: Soğuk suyla duş alabiliyorum, evet.

MUSTAFA: ***Tuvalette alıyosun?***

ULAŞ: Yo, dışarısı. Dışarıda, böyle güzel, küçük bi yer yapmışlar. Orda yapıyorum yani.

MUSTAFA: ***İç çamaşırlarını nası yapıyosun?***

ULAŞ: İşte, eve veriyorum, ablama veriyorum. O da artık bi zahmet... Yani, kendisi de... Ben şikâyetçi değilim kimseden. O yani... Kahvede kalmak zoruma gitmiyo. Çünkü, ben dışardaki insanları görüyorum, çoğu ekmek parası bile bulamıyor, kalabalık evleri var. Beyoğlu'nu gördüm; çocuklar öyle şey ki... "Ağbi, elli bin lira ver; işte, ekmek alıcam." Veyahut da ne bileyim, burda küçücük çocuklar var. Hani, farklı farklılar. Ağbi, tartalım falan, diyo. Ki eğer o çocuk öyleyse, ailesinin zor durumda olduğu belli zaten. Ben her zaman bulunduğum duruma... Şükretmek değil de, seviniyorum her zaman olduğum duruma. Ev tuta-

bilseydim... Bi işe girdim mesela, Seyrantepe'de. Orda kalıyodum. Güzel bi oda yaptım orda kendime. İşte, bi kanepe aldırdım, ocağım vardı, mutfak eşyalarım falan vardı. Iki ay kadar iyi geçindim. Para alamıyodum; haftada beş milyon para veriyodu. O da, para sürekli içerde toparlanıyodu. Toparlanıyodu. Yavaş yavaş... Baktım para alamıyorum, çıktım. Çıkmak zorunda kaldım. Buraya... Yani, inşaatta iş bulmam gerekiyodu.

MUSTAFA: ***Peki, aldın mı paranın üstünü sonra?***

ULAŞ: Alabildim ama... Şimdi, ordan çıkarken paramı alamazdım. Ben Izmir'e gidecem, dedim. Biraz yalan söyledim yani. Yalan söylemek değil de, zorunlu kaldığım için söyledim yani. Ben Izmir'e gidiyorum, dedim paramın hepsini almak için. Arkadaşı devreye koydum.

MUSTAFA: ***Ha, anladım. Sen onu yapmasan, paranı hiç alamıyodun?***

ULAŞ: Hiç alamıycaktım.

MUSTAFA: ***Mecburen öyle ufak bi numara yaptın yani?***

ULAŞ: Ufak numara... Arkadaş da işte... Arkadaşı gönderdim o parayı almasına. Arkadaş büroya falan gidip geldi. Hayır almadım, dedi. En son geldi; dedi, o parayı aldım, harcadım.

MUSTAFA: ***Haydaa!***

ULAŞ: Ya... Kahvede yattığımı bile bile... O kahvede, akşama kadar, iş bulamadığım süre içerisinde... Akşama kadar orda, ha bire çay ver, çay dağıt, bardak yıka, şunu yap, bunu yap... Sırf bi ekmek yemek için... Bilmiyorum yani, göz göre göre... Kendisi geri verdiğinde, istiycek adam yoktu da... Sıcak çorbasını içiyodum, yemeğini yiyodum ama... O ayrı. Benim olan yüz milyon da... Yüz yetmiş milyon falandı. Kırk milyonunu almıştım; geriye kalanını da, beyefendi götürüp harcamış.

MUSTAFA: ***Geri alabildin mi ondan parayı?***

ULAŞ: Halen alamadım yani. Yok yani. Şu anda ise su işinde çalışıyoz. Kahvelere, lokantalara, iş yerlerine falan kasa suları veriyoruz.

MUSTAFA: ***Ha, şu şey, şişe suları?***

ULAŞ: Evet, cam şişe. Sabahları saat altı buçukta falan kalkıyoruz. Arabamız da eski...

MUSTAFA: ***Araba sizin şeyin mi yani?***

ULAŞ: Ha. Bektaş Ağbi'nin arabası var, patronum. Bi de eski arabası var. Sabahları, bu trafiğe takılmamak için erkenden çıkıyoz. Gerçi erken çıkmamıza rağmen, her gün polislere beşer milyon para rüşvet yediriyoz yani. Her sabah, her sabah... Mutlaka beş milyon para veriyoruz yani.

MUSTAFA: ***Gerçekten çok mu eski? Yani, trafiğe çıkamaz durumda mı?***

ULAŞ: Eski olduğundan dolayı değil. Şimdi, bizim işimiz sabah saat yedide başlar, on ikide biter yani. Sekiz-dokuzda başladıktan sonra hiçbi anlamı kalmaz. Ama her gün biz erken çıkabilmek için, sabah erkenden... Oyalar, bırakmaz, göndermez, işte bi mazeret bulur, bi şey bulur... Arabayı bağlatır korkusuyla, mutlaka para vermek zorunda kalıyoruz yani. Ondan sonra, gidip suyumuzu alıp getiriyoruz, kahveler tek tek dağıtıyoruz, boş verip, boş alıyoruz... On ikiye kadar işim bitiyo. On ikiden sonra ise, yani bi evim olmadığı için, ya bi arkadaşlarımla bi kafeye giderim, otururum bahçesinde, çayımı içerim, sohbetimi ederim, gastemi okurum veyahut da kahvede enişteme yardımcı olmaya çalışırım.

MUSTAFA: ***Ne kadar alıyosun su işinden?***

ULAŞ: Bazen altı milyon, yedi milyon...

MUSTAFA: ***Ha, sana o gün, günlük cep harçlığı gibi?***

ULAŞ: Ha, onun gibi. Harcama günlük olduğu için, o şekil para alıyoruz. Ben, karşıdaki işte... Şu cem evinin üstünde inşaat var, orda çalışan Vanlı arkadaşlar vardı. Onlar işte, karşıda iş alır... Oraya gitcektim, şimdi de olmadı. Yani, bu gidişle de, herhalde bi cinnet geçirme dönemine gircez büyük ihtimalle. Gerçi, o kadar zayıf değilim... Yani, yaşantı bu yani...

MUSTAFA: ***Canım işte, bu kadar uğraşıyosun, mücadele ediyosun, çalışıyosun...***

ULAŞ: Ben diğerlerine göre çok çok iyiyim. Yani, kendimi bu yüzden çok seviyorum. Mücadeleci... Yani, mücadele derken, kendimle mücadele ediyorum, yaşamla mücadele ediyorum. Yedi yıldır tek başımayım. İnsanlara bakıyorum; hani, içki içen oluyo, kendisini hep böyle arabesk müziğe vuran falan oluyo, bi de karamsarlığa vuran oluyo, ne bileyim, yalnız malnız bırakan oluyo... Ama ben öyle değilim. Yani, gerektiğinde bi yerden... Nası bi işin içine, nası bataklığa düşüyosam, o bataklıktan çıkmasını da çok iyi becerebiliyorum yani. Ama kendime çizdiğim yoldan dolayı. Bi hedefim var, ulaşmaya çalıştığım bi hedefim var. Ona ulaşabilmek için...

MUSTAFA: ***Hedefin ne peki?***

ULAŞ: Hedefim... Aslında kesin bi hedef değil. Belki biraz açgözlülük olacak ama ekonomik açıdan çok çok iyi bi yere gelmek. O niye? Para hırsından dolayı değil. Hep beynimde olan tek şey, çok çalışıp, çok para biriktirmek. Neden işte? Neden dersen, bi gün yine bu hale düşersem o parayı kullanabilmek için.

MUSTAFA: ***Bi yerde birikimim olsun diye?***

ULAŞ: Bi yerde birikimim olsun yani. Ne bi evim olmasını istiyorum... İstemiyorum bi evim olmasını. Belki o şimdilik bi düşüncedir, ama evli-

lik hayatı kesinlikle olmıycak bi şey. Olursa, belki bi mantık evliliği olur, başka bi şey olmaz. Bu yani... Çünkü, Türkiye bu. Şu şartlar içersinde, bi hedef, bir gelecek belirlemen mümkün değil. Çok zor. Başka bi şey de yok yani. Ne var ki? İnsanları görüyoz yani, herkes kendini kaybediyo, herkes... Kimi ne yaptığını bilmiyo, kimi yaşamdan ne istediğini, ne için yaşadığını... Yani, bi çayı içerken bile, o çayı niye içtiğini bilmeyen insanlardan hiçbi şey bekleyemezsin. Ben de olurum yine, kendimi hiçbi şeyden üstün görmüyorum. Çoğu kişiden aciz durumdayız. Zoruma gitmiyo, aciz durumdayız ama... Bu yani, başka bi şey değil.

MUSTAFA: ***Peki, bu toplumdaki fakirliğin nedeni ne?***

ULAŞ: Fakirliğin tek nedeni varsa, şu an başımızda olan devletin sınırları içerisinde... Yaşadığımız devletin başındaki, özür dileyerek söylüyorum, çakallar. Onlar yüzünden bu haldeyiz. Niye, dersen... Hani, Türkiye'de şu anki bi Alevi kesim ile bi Sünni kesimi, bi Alevi kesimle Kürt-Sünni kesimi, bi Alevi kesimle bi MHP kesimi, bi sağ tarafla bi aşırı sağ taraf, bi sol tarafla aşırı sol tarafı... Bunların hepsi, üstündeki kişilerin talimatlarıyla, küçük topluluklara, gruplara verilen cahilce politikalar. Yani, şu an Türkiye öyle bi ekonomik krizde ki, herkes bunu biliyo, herkes bunu mazeret ediyor. Bu kriz de nedense... Krizden önceki, daha önceki dönemlerde, Türkiye'de herhangi bi olay olduğunda, ilk ayaklanan kişi solcular olurken, şu anda solcusu da, MHP'lisi de, Alevi'si de, Sünni'si de hepsi bi yerde. Hepsi aynı düşüncede aşağı yukarı. Hepsi Türkiye'deki bu krizin atlatılmasını bekliyolar, ama herkes bi kurtarıcı bekliyo. Yani, bi Derviş çıktı... Adam sırf Türkiye'ye para borçlanmak için uğraşıyo. Herkes onu kurtarıcı olarak görüyo, ama kimse bi şey yapamıyo. Baştaki kişiler, yani şu anki hükümette bulunan insanlar, kişiler... Herkes kendisini kurtarmış yani, para bakımından herkes kendini kurtarmış. Kimse halkı düşünmüyo, sadece kendi kendilerine. Hani diyo ya, yalan ne kadar büyük olursa, inanması da o kadar kolay olur. E, küçük grupları görüyoruz. Kendi yaşadığımız yer, genelde Alevilerin, Kürtlerin olduğu yer. İki metre aşağısı MHP'lilerin yeri. Yani, yeri gelse birbirimizi yiyip bitirecez. Onlar için uğraşıyolar. Halbuki herkesin sorunu aynı. Biz bi gün burda ayaklansak şu kriz için, şu geçim sıkıntısı, şu zamlar için ayaklansak, oradaki MHP'li kılını kıpırdatmaz.

MUSTAFA: ***Sence neden böyle bi şey oluyo?***

ULAŞ: Onlara aslında, bana değil de insanlara sormak lazım. Onların düşüncesinin ne olduğu önemli. Onlar, gerçi halen şu sağcı-solcu, Alevi-Sünni davasını unutamadıkları için... Hâlâ o davayı daha hiç unutmadıkları için böyle bi şeye başvuruyolar. Ki aslında, Türkiye'de başa gelicek bi kesim varsa, Türkiye'yi kurtaracak bi kesim varsa... O da, Alevi kesimden olsun veya

sol kesimden olsun, bi insanın gelmesiyle başarılı olabilir bu. Ama hiçbi sağ kesim de, bi sol kesimin üstünlüğünü kabul edemez, kabullenemez. "Bu da ne yapıyo?" Ufak bi topluluk tek başına bi şey yapamaz. Yani, bi Nurtepe ayaklansın, bi Kâğıthane, kesinlikle... Çembere alınır, o insanları götürürler. Çünkü, üstündeler yani. İnsanlara, kimseye bi şey aşılayamıyosun. Yani bu... Başka ne diyim, başka nası açıklanır bilmiyorum.

MUSTAFA: ***Peki, zengin mahallelerini hiç gördün mü?***

ULAŞ: Gördüm tabi.

MUSTAFA: ***Ne hissediyosun oraları görünce, ne düşünüyosun?***

ULAŞ: Aslında pek fazla bi şey düşünemiyorum, biliyo musun? Orda bi amcamlara gidersin, karşıda... Acıbadem'de böyle zengin bi kesim. Amcam var, kendisi oranın ilerisinde. İster istemez o Acıbadem'de, o zengin kesim dediğiniz yerin bulunduğu bölgeden geçmek zorundayım. Ondan sonra, araba yok, hep yürüyerek gidiyorum oraya. Oraya giderken, bi yerin camına baktığım zaman panjurlu, diğerine baktığım zaman klimalı, diğerinin kapısına baktığım zaman çok değişik bi kapı... Halbuki bizim kapıyı açtığınız zaman, şöyle gacırtı, gacır gucur ses çıkarır. Yani, neden benim böyle bi evim olmasın diye düşünmediğim zaman olmadı desem yalan olur. Yani, her zaman herkesin hayalidir ama... O insanların –gerçi insanların giyimine pek bakmıyacaktır ama– giyimine baktığınız zaman, konuşma tarzına baktığınız zaman, yürüyüş şekline baktığınız zaman, hiç de orda yaşamak istemek gibi bi his olmadı içimde.

MUSTAFA: ***Ne vardı peki orda? Giyiminde, konuşmasında, yürüyüşünde... Mesela, neyini beğenmiyosun böyle bi şeyin?***

ULAŞ: Kişisel olarak söyledim ben bunu. Herkesin söylediği değil de... Ya, ben ne bileyim, son zamanlarda çıkan modadır... Yani, pantolon giyen bi bayanın, bi de üstüne bi body giydiği zaman, ben baktığım zaman, hiçbi şey giymemiş gibi görüyorum yani o insanı. Öyle bi şey, tavrım olduğu için değil. Yani, giyiniş şekli öyle, giydiği şey öyle. Ben o insanlar gibi yaşamak istemem. Öyle bi kardeşim olsa, öyle bi arkadaşım olsa veya eşim olsa, vururum ben ağbi. Yani, tabiri caizse... Konuşma şekline geldiğin zaman... Yani, nası olur da... Biz bu mahallede yaşıyoruz, burda herkes kendi ne dediğini biliyo. Geri kafalı değiliz, ama yeri geldiğinde medeni olmasını çok iyi beceriyoruz. Ama ordaki insan, üç tane genç kız, ne bileyim, bira içerken, şöyle abuk sabuk konuşmalarla geçtikleri zaman, onun sen hakkında ne düşünürsün?

MUSTAFA: ***Mesela, senin gibi birine nası davranır onlar?***

ULAŞ: Davranış... Davranmasını bırak, bakmazlar bi kere bana. Bakmazlar. Çünkü, adamlara karşı... Nası ki biz kendimiz fakir insan duru-

mundan anlıyosak, onlar da zengin insan durumundan anlarlar. Çünkü, benim ayağımdaki ayakkabıya baktığı zaman, boyasız olmasa da, kalitesiz olduğunu kesinlikle diyecek. Kumaş pantolon giydiğim zaman, benim Doğulu olduğumu kesin bilecek.

MUSTAFA: ***Doğulular kumaş pantolon mu giyer?***

ULAŞ: Yani, giyer. Genelde... Ne bileyim, giydiğim gömleğe baktığı zaman, markasını kesin bu cep bölgelerinde görür o insan. Ona dikkat edicek insanları çok iyi bilirim. Yani en azından, sessiz de olsa, konuştuğumuz insanlar var yani.

MUSTAFA: ***Yani, görür görmez diyosun, şöyle bi bakar. Bakıp başını mı çevirir?***

ULAŞ: Çevirir yani. Çevirir ama bilmiyolar ki... Yani, konuştuğun zaman, o insan kendisinin alt olacağını biliyo. Tahmin edebiliyo en azından. Ama her defasında... Bana soruluyor, sohbet ediyoruz, konuşuyoruz... Bakın işte, yani tanımıyorum. Ama bi yerde oturuyorum. Hani, aynı şikâyette bulunuyoruz. Hani, 'hava sıcak' diyorum mesela, atıyorum. Belki hava sıcak yani. Ya, di mi, ülkenin durumu falan filan derken, konu açılıyo. Konuşuyosun monuşuyosun. Soruyo bana: "Nerelisin?" Tunceliliyim, diyorum. İnanmıyorum, diyo.

MUSTAFA: ***Neden?***

ULAŞ: Yani, konuşma tarzına baktığı zaman, düşünce tarzına baktığı zaman, bir de felsefene, bilgi alanına baktığı zaman, Tuncelili olabileceğini düşünemiyo. Çünkü, onların gözünde Doğulu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin komplesi cahildir. Onların düşüncesine göre, konuşmasını bilmez, düşünmesini bilmez, sadece hayvan otlatır, ot biçer, tarlaya gider... Onlara göre o. Yani, fiziğine bakmadan önce, konuşma şekline baktığın zaman, ayrım yapabilecek kadar zeki olacaklardır; ama onlar aptallığı en başta yapıyorlar, tipine bakarak suratını çeviriyolar. Bilmiyolar... Hani, bir zengin... Fakir değil aslında... Fakir veyahut da normal halli bi insanın gururu ve onuruyla, zengin insanın onurunun, gururunun bir olduğunu kimse eşitleyemez yani. O insanın da kendisi biliyo. Onun onuru, gururu, parası, kullandığı para, bindiği araba, çıktığı çocuktur, kişidir, şahıstır veyahut da kişilerdir. Barlarda, eğlence mekânlarında har vurup harman savuran, yarının ne olduğunu bilmiyen, baba parasıyla geçinen yahut da ne bileyim, çalıştığı parayı sadece kendi giderlerini, ihtiyacını değil, isteklerini gideren insanlardır onlar. Bizim gibi insanlar ise, her zaman yarından korkan, şüphelenen insanlar... Ne olacağını düşünmezler. Düşünmüyor, ama en azından hissedebilen insanlar. Kendisini düşünmeyip, gerisinden gelen kişileri düşünen insanlar. Hani, bizim onurumuz odur bana göre. Ondan dolayı, zengin insanları... Nef-

ret ediyor değilim ama sevmiyorum da. Zenginlik onların hakkıysa, demek ki... Çalarak oraya gelmişse, namusunun şeyiyle gelmişse, onların hakkıdır kendi yaptıklarına göre. Yani, biz fakirliği kendimiz yaratmıyosak, kendimiz fakirleşmiyosak, onlar da kendileri zenginleşmiyo demek ki. Bi yolu, bi şekli vardır bunun.

MUSTAFA: ***Başka bi şey var, diyosun?***

ULAŞ: Yani, mutlaka bi şey var, ama ne olduğunu...

MUSTAFA: ***Sen, kendi hatamla böyle olmadım, fakir olmadım, diyosun. Dolayısıyla, onlar da kendi becerisiyle zengin olmadı, diyosun?***

ULAŞ: Evet, belli yani. Öyle değil yani. Çünkü, benim babamın parası yoktu, dedemin de parası yoktu, benim de param yok. O yüzden, demek ki dedesinden parası varmış, babasından parası varmış, kendisinin parası oldu. Ama bi de şu var... Malum ya, iyi bi iş yakalarım veyahut da ne bileyim, bi piyango çıkar veyahut da bi para bulurum bi yerden... Hani, hayaldir ama güzeldir. Ben zengin olabilirim, ama fakirliği bildiğim için, zenginken şımarmamasını da becerebilirim. Ama o insan, zenginken bi anda fakir olursa, fakirliği çekemez, bilemez. Budur yani.

MUSTAFA: ***Peki sence, bu toplumda zenginlik-fakirlik bitmese bile, nası kapanır? Hani yani, fakirlerin iyice kötü durumda yaşaması...***

ULAŞ: Şimdi fakirlerin... Yani, herkes zengin olacak değil, herkes fakir de olacak değil. Yani, herkes zengin olursa fakirlik kalmaz, fakir olursa zenginlik kalmaz. Mutlaka, bi yerde zengin-fakir ayrımı olacak; ama fakir dediğin zaman, ölecek bi şekilde fakir değil, aç kalacak bi şekilde fakir değil. Kendisini geçindirebilecek, çalışırken bile aldığı parayı hakedecek, ailesini geçindirebilecek, yemeğini, yani mutfağını, her şeyini düzenleyebilecek hoş bi para... Tatmin edici bi miktar aldığı zaman, bence fakirlik de kalmayacak. Sadece...

MUSTAFA: ***Bu nası olabilir peki?***

ULAŞ: İşte, onu ben... O kadarını düşünemiyorum. Nası olacağını, olabileceğini düşünemiyorum. Hani çünkü, Türkiye'nin sorununun ne olduğu önemli. Durumun ne olcağını bilmiyoruz. O yüzden, bi şey kesin belli etmek çok zor. Çünkü, şimdi diyorum ya, sadece bi ev kirasını, mutlak masrafını, bi yol parasını, sigara parasını çıkarmak için insanlar çalışıyo. Artık birikimi yok. Birikim yapabilecek hiçbi insan da yok.

MUSTAFA: ***Günü kurtarmak?***

ULAŞ: Günü kurtarmak, evet.

MUSTAFA: ***Peki sence, Alevi kesimden zenginler çıkabilir mi?***

ULAŞ: Çıkar.

MUSTAFA: ***Sünni kesimden mi daha çok sence, Alevi kesimden mi daha çok?***

ULAŞ: Tahmine baktığın zaman... Zaten Türkiye'deki Alevi kesim ile Sünni kesim, nüfus bakımından otuz beşe otuz beş. Yani, okuduğum kadarıyla... Yani, Türkiye'de otuz bir milyona yaklaşık, küsuratlı bi Alevi kesim varmış. Bu da... Bi o kadar da Sünni olduğunu düşün... Ama Sünnilerin bizden daha çok zengini vardır demek ki. Çünkü niye? Bugün bi Alevi zengini... Alevi zengini derken, Veziroğlu var... Başka, ne bileyim, şimdi isim çok, aklıma gelmiyo. Çok kişi var. Bu insanlar var. Bu insanlar sadece kendileri için, yani kendilerini bi yere getirmek için uğraşıyolar. E, Sünni kesim ne yapıyo? Yani, karşı kesimde ya... Sünni kesim ise... Mesela, bi İstanbul Belediye Başkanı Refah Partili çünkü yani. Partisi de Sünni de... Sünni ise, oranın en büyük ihalelerini Sünni'ye veriyo, yine Sünni kazanıyo. Sünni ise, küçük ihaleler şeklinde, küçük parçalar şeklinde veriyo, diğer Sünni'ye veriyo. Taşeron şeklinde geliyo, taşeronsa kendi adamına yine veriyo. Yani, herkes birbirini doyurmasını biliyo.

MUSTAFA: ***Alevilerde yok bu şey, diyosun?***

ULAŞ: Yok. Yok.

MUSTAFA: ***Sistem mi yok diyosun, dayanışma mı yok?***

ULAŞ: Dayanışma yok. Yani, dayanışma... Alevilerdeki dayanışma sadece halk arasında.

MUSTAFA: ***Yani, zengin olmak için değil de, halkta diyosun. Mesela, ablan, sana işte, dolaylı bi yardım etti, enişten dolaylı bi yardım etti... O şekilde diyosun?***

ULAŞ: Evet. Yani, bizim toplum bu. Ama zengin kesimi, kesinlikle bence... Hiç düşünmüyorum. Çünkü, zengin kesimde de... Ağbimin zengin olduğunu söylemiyorum. Ekonomik durumu çok iyi, bizden çok iyi. İki arabası var; -mış daha doğrusu, ben sadece bi arabası olduğunu biliyorum. Gelirken vardı, bi araba daha almış kendisine. Çok çok iyi durumu. Ama evde yatmıyomuş nedense. Sadece, arada bi annemi görmeye geliyomuş, ablamlarda kalıyomuş.

MUSTAFA: ***Ağbin ne iş yapıyodu şimdi?***

ULAŞ: O şoför işte. Şey, fabrikalara servis çekiyo. Ama demek ki değişebiliyo. Eğer ağbimin iki arabası varsa, bu hoş, güzel bi olay. İyi ki de benim ağbimin var, iyi ki de bizim kesimden bi insanın var. O oraya gelebilmiş; ama eve de gitmiyomuş. Niye gitmiyosa? Ailemle, yani ben... Yaklaşık dokuz aydır burdayım, dokuz aydır ailemle görüşmüyorum. Bi şekilde bağım kalmadı. Yaşamımda yedi yıldır ben tek başınaysam... Ailemin yanındayken de tek başınaydım, burda da tek başınayım. Ama geleceğim bi yer-

lere yani, illaki. Bu, inşaatta çalışarak olacak... Benim babam yirmi beş sene inşaatta çalışmış, şimdi emekli. Ben neden inşaatta çalışarak, tek başıma yapmıyım ki? Hiçbi yere giderim olmadan, sadece bi tane sigara parası, artı, yemek parası olmıycak... Çünkü, şantiyede kalıcam. Sadece, yapacağım şey birikim, para hırsı değil. Para hırsı değil. Sadece, bugünlere geri gelmemek için emin adımlarla yürümek istiyorum. O yani, tek düşündüğüm bu. Yani, bizim toplumda, insanlarımızda... Yani, metropole, büyük şehirlere gelen insanlarımız, kendi benliklerini kaybediyolar. Bu da açık, belli olan bi şey. Çünkü, biz köydeyken –çok özür dilerim– atlarla, eşeklerle yük taşımasını bilirdik. Burdaki insanlar, atlarla eşeklerle para kazanmaya çalışıyolar. Sabahın dokuzunda gelip bir gaste önüne, bir beş-altı parça kâğıt alıyolar. At yarışına gidiyo. Bütün gününü, akşam üçe dörde kadar, at yarışı oynamakla geçiriyo. Bu, kendi kesimimde gördüğüm insanlarda, Alevi kesiminde gördüğüm insanlarda çok yaygın, çok daha fazla. Bence, bu şekilde gidersek çürüyecez yani, yok olcaz.

MUSTAFA: ***Benliğini kaybediyo yani?***

ULAŞ: Evet yani. Bence... Ben öyle düşünüyorum. Belki yanlış düşünüyorumdur, ama benim kendi düşüncem o. Bi Nurtepe gibi bi yer, eskiden çok değişik olaylara mal olmuş bi yer, çok bedel vermiş bi yer... Akşamları görüyorum... Güzel bi olay insanların sokağa çıkıp da gezip dolaşması, ailece, kız arkadaşlarıyla, erkek arkadaşlarıyla çıkıp gezmesi... Bu manzarayı oluşturmak çok hoş bi şey. Ama gece oraya çıkan kişilerin çoğu... Ki ben de bazen çıkıyorum, ben de genç kızlar gördüğüm zaman, en azından, a ne güzel falan diyebiliyorum. Bu bir tatmin edici bir durum değil, ama hoş bi manzara. Ama oradaki her yüz erkekten seksen tane erkeği, sadece ordaki çıkan kızlara takılmak veyahut da farklı olaylar peşindeler. Yani, hoş bi olay değil, hoş bi şey değil kesinlikle. Kiminin ailesi, kocası yanında, ağbisi yanında, beraber yürürler. Diğer geriye kalan bölümü ise, sadece karşı cins olduğu için o yola gidiyo. E, bunu ben kendi gözümle görüyorum. Çünkü, geldikten sonra, çoğu zamanım orda geçiyo. Gündüzle gece arasındaki farkı görebiliyorum yani. Aşırı bi hırsızlık var Nurtepe bölgesinde. Her gün bi yerde soygun oluyo. İçki... Yani, ağbi ya, böyle bir şey olmaz! Ölüm oruçlarını protesto etmek için insanları bilgilendirmeye çalışan insan, saat on iki-birden sonra baktığın zaman, köşede oturmuş, bi eline beş-altı tane bira almış, içiyo. İçki içmek kötü değil; ama sen böyle bi insansan, böyle yapmamalısın. Ben içemez miyim? Ben de bira içerim. İçmesi gereken tek kişi varsa o da benim diğer insanların düşüncesine göre. Ama gerek yok yani. Niye kayboluyoruz, niye içiriyoruz? Ha, burda bi insan, emin ol, açlıktan ölse, kimse sahip çıkmayacak. Çok ciddi söylüyorum. Sahip çıkmayacak yani ya!

MUSTAFA: ***İçki, kumar, işte bu tür şeyler de bununla beraber...***

ULAŞ: Bire bir. Bire bir oldu yani. Eskiden... Doksan altıda burdaydım. Bizim Tuncelililer... Tunceli-Munzur Şenlikleri var. Ona o kadar büyük bir ilgi duyulurdu ki! A, ne güzel işte, Munzur'un resmi var falan diye... Herkes o caminin orda toplanırdı o manzarayı görmek için. İşte, bi gün gaste aldım işte... Bizim Tunceli-Munzur Şenlikleri başlıyomuş işte, gasteye bakalım, diyom. Adam, hiç ya! Yanındaki adam... En azından yani, kafanı kaldırıp bi baksan... Adamın derdi at yarışı. Yani, ilgi yok, sıfır. Bu, Tuncelilisinden tut, Sivaslısı, ne bileyim Muşlusu, çoğu kişide böyle. Umarım yanlış düşünen benim, hatalı düşünen benim; ama görünüyo ki... Kendim de o kadar çok iyi bi insan değilim. Yani, çok şey yapıyorum dersem yalan olacak. Ben kendim sadece... Kendi kendime faydam olmadığı sürece, benim kimseye faydam olamaz. Bu düşüncedeyim. Ama olur ya... Bi gün düzenli bi yaşama girersem, bi ay sonra güzel bi işe girersem, ben yani, yapacağımı yaparım. Ben aylardan beridir burdayım, ilk defa cem evinin buraya gelip oturabiliyorum. Çünkü benim bildiğim, biri derneğe gittiği zaman, bi cem evine gittiği zaman, elini cebine atacaksan, içinden geldiği için... Yani, yükseltmek zorundasın ya! Niye? Atıyorum, şuranın sıvası niye yapılmasın yani? Benim vereceğim, onun vereceği parayla olmaz mı? Ama yok, gelemiyorum. Geldiğim zaman, en azından gelebilecek yüzüm olsun. Ondan dolayı gelemiyorum. Niye? Bi şey, yardım yaptığım yok benim. Yani, bunları söylerken, kendimi bi şekilde temiz pak göstermeye çalışmıyorum, bunu da dikkate almanız lazım. Bu yani, başka bi şey değil. Eğer bir şeyler yapabildiysem...

MUSTAFA: ***Yok yok, çok iyi. Çok iyi, çok sağ olasın.***

ULAŞ: Sağ olasın sen de.

Kâğıthane / Temmuz 2001

Zafer Ak: "Ne konuşsak boş..." (70)

ERSAN OCAK - CENGİZ ÇİFTÇİ

Zafer Ak altmış dokuz yaşında. Yedi çocuğundan dört tanesi evlenmiş. Şu anda, eşi ve üç çocuğuyla birlikte, Kadıköy'de, İçerenköy civarında, iki apartman arasında kalmış bir gecekonduda yaşıyorlar. Evleri, mahallede kalmış az sayıdaki gecekondudan biri. Gecekondu yıkılarak yerine apartman yapılacakmış. Evleri oldukça sağlıksız. Görüşmeyi evin arkasındaki küçük ve bakımsız bahçede yaptık. Karısı, evin iki tarafındaki apartmanların balkonlarının baktığı bahçeye çıkmak istemiyor.

CENGIZ: *Zafer Amca, kaç yaşındasın?*
ZAFER: Altmış dokuz.

CENGIZ: *Nerelisiniz Zafer Amca?*
ZAFER: Ben Erzincanlıyım.

CENGIZ: *Neresindensin?*
ZAFER: Refahiye.

CENGIZ: *Kaç yıl oldu buraya geleli?*
ZAFER: Valla, ben buraya geleli... Elli iki senesinde geldim.

ERSAN: *İlk buraya mı geldin amca?*
ZAFER: İstanbul'a geldim.

ERSAN: *İstanbul'a geldiğinde ilk hangi mahalleye geldin?*
ZAFER: Beyoğlu'na.

ERSAN: *Ne kadar kaldın orda?*
ZAFER: Orda otuz beş sene lalan kaldım.

ERSAN: *Beyoğlu'nun neresinde kaldın otuz beş sene?*
ZAFER: Beyoğlu'nda Taksim, caddede... Orada kaldım.

ERSAN: *Ne iş yaptın geldiğin zaman?*
ZAFER: Ben orda ayakkabıcılığı öğrendim, ayakkabıcılık yaptım. Yani, işçi olarak. O zaman Rumların, Ermenilerin elindeydi her şey.

CENGIZ: *O zaman iyi bi meslekti ayakkabıcılık?*

ZAFER: O zaman çok çok iyiydi. Çok çok. Bi kız istemeye gittiğin zaman, ayakkabıcı mısın deyip, hemen veriyolardı. Öyle bi meslekti. Sonradan, işte bu varlık vergisi falan koydular. İtalyanlar beni götürecekti İtalya'ya, dünyanın büyük sanatkârı olacaktım güya. Bırakmadılar tabi. Ondan sonra da, kendi halimizde çalıştık.

CENGIZ: ***Emekliliğin falan var mı?***

ZAFER: Hiçbi şeyim yok. Onlar gitti, onlardan sonra bizim Türklerin eline kaldık. Beş sene çalıştık; üç aylık sigorta yapıyoruz beş senede.

CENGIZ: ***Refahiye'den niye çıktınız, niye geldiniz?***

ZAFER: O zaman biz çok yoksulluk çektik.

CENGIZ: ***Kaç kardeşsiniz?***

ZAFER: Biz o zaman altı kardeştik.

CENGIZ: ***Baban ne iş yapardı?***

ZAFER: Babam çiftçiydi.

CENGIZ: ***Toprak falan?***

ZAFER: Toprağımız vardı, ama bi öküzümüz yoktu. Toprak var, öküzümüz yoktu. Öküzümüz var, ekecek tohumumuz yok. Yani, böyle bi sıkıntıdaydık. Onun için geldik, onun için buraya geldik. Burda da...

CENGIZ: ***Diğer kardeşlerin ne yaptı? Onlar da çıktılar mı Erzincan'dan, yoksa?..***

ZAFER: Onlar... İki erkek kardeştik, gerisi kızdı. Onlar evlendiler.

CENGIZ: ***Diğer erkek kardeşin?***

ZAFER: Obür kardeşim de...

CENGIZ: ***O da mı geldi?***

ZAFER: Buraya geldiler. Onu getirdim. O da ayakkabıcı oldu. O da Kâğıthane'de oturuyo. Onun aile durumu iyi. Çünkü, onun aldığı hanımın biraz hali vakti iyiydi.

CENGIZ: ***Zengindi yani?***

ZAFER: Ha, destek oldular, bi şeyler yaptılar. Yani iyi, durumu iyi. Allah daha iyi etsin. Onun durumu iyi.

CENGIZ: ***Peki, ellili yıllarda geldiniz buraya. Ellilerde İstanbul nasıldı, şimdi nasıl? Gelir durumundan, refah durumundan baktığınız zaman, bi karşılaştırma yaparsanız, o zaman mı iyiydi, şimdi mi iyi?***

ZAFER: O zaman çok çok iyiydi. O zaman hem de nası iyiydi. Çok çok iyiydi. Böyle nerde? Böyle kaptıkaçtılar, bilmem neler... Asla. Bi insan çalıştığı zaman, o adam senin işçinin hakkını tamamen veriyodu. Fazlasıyla veriyodu.

CENGIZ: *İyi kazanıyo muydun o zaman?*

ZAFER: Kazanıyodum. Ve evlendik. E, anne yok, baba yok... Kendi başıma anca evlenebildim. E, çocuk çoluğumuz oldu; onlarla bi şey yapamadık ki.

CENGIZ: *Kaç tane çocuğunuz var sizin?*

ZAFER: Benim şimdi dokuz tane çocuğum var.

CENGIZ: *Dokuz tane. Kaç erkek, kaç kız?*

ZAFER: Dört kız, beş erkek. Büyük kızlarım evlendi. Ufak kızlar da şimdi... Ortayı bitirdi. Okumak istiyo, okutamıyoruz. Çocuğun birisi de sakat. Burda. Bi çocuk çalışıyor işte, camcı olarak. Şimdi, ben de artık çalışamayacak duruma geldim. Aha, böyle sürünüyoruz.

CENGIZ: *Diğer çocuklar ne yapıyolar?*

ZAFER: Diğerleri... Ufak onlar.

CENGIZ: *Hepsi ufak mı?*

ZAFER: Ufak. En ufağı bu işte. (*Yanında oturan çocuğunu gösterir*)

CENGIZ: *Yenge nereli?*

ZAFER: Yenge de Amasyalı.

CENGIZ: *Nası tanıştınız?*

ZAFER: O Pendik'te oturuyodu babasıylan. Oraya... Gençtik, delikanlıydık. Gettik, orda tanıştık işte. Ordan... Demek Allah da yazdı, nasip oldu.

CENGIZ: *O zamanlar durumun iyi miydi? Ayakkabıcılara kız veriyolar, diyodun.*

ZAFER: Tabi, durumumuz iyiydi. Elimizi cebimize koyduğumuz zaman çıkarıyoduk yani. Paramız çıkıyodu. Ne zaman evlendik, çoluk çocuğa karıştık, her şey bitti.

CENGIZ: *Ev Taksim'de miydi ilk zamanlar?*

ZAFER: Evet, Taksim'deydi.

ERSAN: *Apartmanda mı oturuyordunuz?*

ZAFER: İki katlı yerler vardı. Kirada oturuyoduk.

CENGIZ: *Buraya ne zaman geldiniz?*

ZAFER: Ben buraya yirmi sene oldu geleli.

CENGIZ: *Yeri kendiniz yaptınız?*

ZAFER: Yok, bura benim değil. Ben burda kiradayım. Gecekondu burası.

CENGIZ: *Ne kadar kira veriyosunuz?*

ZAFER: Ben buraya yetmiş beş milyon kira veriyorum. Şimdi yıkıyolar. Zaten baksana, hep çatlak. O şeyler dökülüyo. İşte, Allah razı olsun yine

ev sahibinden, yine idare ediyo yetmiş beşe falan. Şimdi buraları hep yıkıyolar. Şimdi bizi de kaldırıyo burdan.

CENGIZ: ***N'apacaksınız burası yıkıldıktan sonra? Nereye gitceksiniz?***

ZAFER: Valla bilmiyoruz. İşte, arıyoruz. Bütçemize göre bulabilirsek bulacaz, bulamazsak belediyeye gidip bi çadır alıcaz. Başka bi yolumuz yok.

CENGIZ: ***Siz çalışmıyosunuz, bi tane oğlunuz çalışıyo?***

ZAFER: Bi tek çocuk çalışıyo.

CENGIZ: ***Onun geliriyle nası geçiniyosunuz?***

ZAFER: Ağbi şimdi... Üç ekmek yiyeceğine, iki ekmek yiyoruz. Başka şeyimiz yok yani.

CENGIZ: ***Ne yemek pişer, ne yaparsınız, ne zaman yemek yersiniz, nası başa çıkarsınız bunlan?***

ZAFER: İşte, bunu devletin düşünmesi lazım.

CENGIZ: ***Nası idare ediyorsunuz?***

ZAFER: İdaresi var mı? Çocuk iki yüz milyon maaş alıyo. Yetmiş beşini kira veriyoruz, geriye kalan yüz yirmi beş milyon. Yüz yirmi beş milyon; aç susuz geziceksin işte. Yemek yoksa, ekmek yiyeceksin, zeytini alıp yiyeceksin. Yani bu. Evet, biz geçiniyoruz, karşıdan gören, geçiniyoruz, diyolar. Ama biz nası geçiniyoruz? Nası yapıyoruz? Onu bilen yok.

CENGIZ: ***Nasıl böyle fakirleştiniz öyle iyi bi işin varken?***

ZAFER: Zaten ayakkabıcılık öldü, ayakkabıcılık bitti. Meslek bitti artık. O, o zamanlardaydı. Ondan sonra meslek öldü.

ERSAN: ***Ne zaman ayakkabıcılığı bıraktın amca? Ne zaman kapandı dükkânlar?***

ZAFER: Vallahi, seksende falan bitti ayakkabıcılık.

CENGIZ: ***Seksenden sonra ne iş yaptın? Hiç iş yaptın mı, çalıştın mı bi yerde?***

ZAFER: Yok. Böyle bi, onun bunun yanında... Gittim, tamircilik yaptım. Ayakkabı tamirciliği falan yaptım. Onları geçinebildim. Öyle yaptım. Şimdi de biraz düşünce, artık kimse bizi de almıyo. Yapamıyorum.

CENGIZ: ***Belediyeden yardım alıyo musun?***

ZAFER: Yardım dersem... Ayda yılda bi, bi paket dağatıyolar yiyecek. Bu. Makarna, şu bu... Onu veriyolar. Belediyeden başka bi şey yok.

CENGIZ: ***Başka hiçbi yere başvurdunuz mu? Yeşil kartınız var mı?***

ZAFER: Yeşil kart çıkarttık. Yeşil kartı da şu çocuk için çıkarttım. Bu çocuk yedi senedir hasta.

CENGIZ: ***Neyi var çocuğun?***

ZAFER: Çocuğun kalbinde delik var, bi de bronşit var. Yani, halen de hasta yani. Halen de o mikrop... İçinde mikrop var. O mikrobu sekiz yaşında alacaz, dediler. Devam eder bu. İlaç ilaç ilaç ilaç... Allah razı olsun, ordan burdan parasını veriyolar. İlaç almaya kalksak, ilaç alamayız.

ERSAN: ***Kim veriyo ilaç parasını?***

ZAFER: Bu komşulardan.

CENGIZ: ***Komşular yardım ediyor mu, başka bi yardımları oluyo mu?***

ZAFER: Yok, başka yardımları falan yok. Yok. Fazla komşuluk eden yok.

ERSAN: ***Komşular derken, apartmandan falan mı veriyolar?***

ZAFER: Ha, bu apartmandan. Çünkü, ben sekiz senedir burdayım, bu çevre tanıyo bizi. Tanıyanlar getiriyolar mesela. Haftada bitiyo. E, on iki milyon bi şurubu. Bunu nerden alcaz? İşte, Allah razı olsun...

CENGIZ: ***Hiçbi yere başvurmadınız mı?***

ZAFER: Nereye vursak ki? Vursak n'olacak ki? Hepsi... Ha, belediyeye gittik kaç defa... Kaç defa gittim. Ha bugün, ha yarın... Böyle bi şey çıkmaz. Dedim hasta, bu çocuk sakat. Bu çocuğa dedim, bi iş ayarlıyalım belediyede. Hiç olmazsa bi ekmek parası olsun, o kazansın, dedim. Ordan da bi ses çıkmadı, hâlâ bi ses çıkmadı.

CENGIZ: ***Yok demediler mi? Olur mu dediler, ne dediler?***

ZAFER: Altı-yedi ay oldu, sekiz ay oldu, hiçbi çıt çıkmadı. Şimdi öyle bir şey ki, bi şey demediği zaman, ikinci bi sefere de ben gitmeye utanıyorum. İkinci bi sefer gitmeye, ne oldu demeye ben utanıyorum. Çünkü diyorum, acaba kulak ardı ettiler de, gelmemi istemiyolar mı diye, bunları da düşünerek gitmiyorum.

CENGIZ: ***Böyle bi yerde yaşıyosunuz, kirada yaşıyorsunuz; sıkıntınız neler?***

ZAFER: Ağbi, her yönden sıkıntımız var. Aha, şimdi çıkaracak, biz nereye gidecez? En büyük sıkıntımız bu. Aha yıkıyo, nereye gidecez? Bugün kira... En düşük, en şey kira yüz milyon. O da, oturacak yer bile değil. Yüz milyon. Zaten ben o yüz milyonu oraya versem, yüz milyonlan ne edecez, ne yapacaz bilemiyorum. Ben bilmiyorum yani.

CENGIZ: ***Çalışan çocuğun askere gitti mi?***

ZAFER: Gitti geldi.

CENGIZ: ***Askerliğini yaptı?***

ZAFER: Yaptı. Başka işte, bu çocuk sakat, çalışamıyo.

CENGIZ: ***Başka hasta çocuğun var mı?***

ZAFER: Yok. İşte bu çocuk hasta.

ERSAN: ***Kızlardan bi yardım gelmiyo mu, evlenenlerden?***

ZAFER: E şimdi, evlenenler kendi çaplarında birileri. Yardım edecek kuvvetleri yok. Sana o yardım etse n'olacak?

CENGIZ: ***Damatlar ne iş yapar?***

ZAFER: Damadın birinin taksi durağı var, onu çalıştırıyo. Birisi de emekli. Zaten onlar kendi kendilerini geçindiriyo. Zaten onların ellerinde olsa, muhakkak ki ederler.

CENGIZ: ***Böyle bi yerde yaşıyorsunuz; sizden daha fakir var mı bu civarda?***

ZAFER: Valla, zannetmiyorum bizden daha fakiri olsun.

ERSAN: ***Buranın en fakiri sizsiniz yani?***

ZAFER: Buranın en fakiri biziz.

CENGIZ: ***Peki, sizce fakir olmak nası bi şey? Nedir fakirlik?***

ZAFER: Ya, fakirlik işte, yoksulluk işte... Geçinemediğin zaman n'oluyor? Fakirsin işte, yok. Geçinemediğin zaman, bulamadığın zaman fakirsin. Ha, bi evim olsa yahut da bi gelirim olsa, yeteri kadar bi gelirim olsa, ben o zaman fakirliği de kabul etmem. Benden düşük olanlara edilsin yardım. Ben bunu da yaparım. Zaten benim elimde bi şey yok ki, ben n'apayım? Bi şey yapamıyorum.

ERSAN: ***O söylediğin gibi geçinmek için sana ne kadar lazım amca? Yani, kaç paraya sen fakirlikten kurtulursun?***

ZAFER: Nerden baksan, beş-altı yüz milyon benim geçimimi anca sağlar. Eğer, ben bi yemek yapıyım, yiyim dersem, beş-altı yüz milyon para lazım bana. Yüz-yüz ellisini kiraya veriyim, gerisini de zaten siz biliyosunuz. Dokuz tane nüfus anca geçiniyoruz. Siz daha iyi biliyosunuz.

CENGIZ: ***Siz böyle bi yerde yaşıyorsunuz; bi yanda apartmanlar var, rahat yaşıyan insanlar var, burda da siz sıkıntıda yaşıyosunuz. Ne hissediyorsunuz?***

ERSAN: ***Şuraya bakınca...***

ZAFER: Ağbi, nası insan kendini bi... Yani, düşük hissediyo, çok düşük hissediyo. Bazen oturup düşünüyorum, çevreme bakıyorum; diyorum, herhalde Allah bize bunu kısmet etti, biz bunu çekecez. Artık başka bi şey diyemiyorum.

CENGIZ: ***Nereye kadar çekiceksiniz?***

ZAFER: İşte, nereye kadar giderse. Nereye kadar giderse. Başka... Kalkıp bi hırkızlık yapamayız, o bizim şeyimize aykırı. Ne bileyim, onun bunun parasında gözümüz olamaz. Çünkü herkes kazanmış. Kimsenin malında su kadarcık gözüm varsa, gözüm çıksın. Asla. Çünkü, o kazanmış, etmiş...

Helal olsun. Helal olsun adama, yapmış. Ya anasından kalmış yahut babasından kalmış yahut da ne bileyim ben işte, kalmış. Ama helal olsun, kalsın. Biz çekiyoruz, onlar çekmesin.

CENGIZ: ***Size nasıl bakıyolar, size nasıl davranıyolar? Davranışları nası?***

ZAFER: Valla, davranışları çok çok iyi. Bizden o kadar memnunlar ki. O kadar... Aha, şimdi gitmeye kalkarsan...

CENGIZ: ***Mahalle olduğu için mi böyle?***

ZAFER: Ha, mahalle. Çevre, bütün mahalle...

CENGIZ: ***Peki, mahalle olmasaydı, başka bi yerde olsaydınız, size nası davranırlardı?***

ZAFER: Valla, bizi hor görürlerdi. Hor görürlerdi.

CENGIZ: ***Niye hor görürlerdi?***

ZAFER: Yoksuluz diye, acız diye hor görürlerdi.

CENGIZ: ***Yoksullar hor mu görülüyo?***

ZAFER: Görülüyo, şimdiki zaman görülüyo.

CENGIZ: ***Neden böyle bi hor görme var?***

ZAFER: Şimdi, fakir misin, sen hor görülüyosun. Hele şu zamanlarda, yüzüne bile bakmazlar. Selam verdiğin adam, kafasını çeviriyo sana.

CENGIZ: ***Daha önce konuştuğun adam?***

ZAFER: Daha önce konuştuğun, samimiyetin olduğu zaman... Baktığı zaman, şimdi seni gördüğü zaman, kafasını çeviriyo. "Acaba benden bi şey ister mi? Acaba ekmek parası ister mi?.." Ben acımdan ölsem, ben yine istemem. İstemem.

ERSAN: ***Neden istemezsin amca?***

ZAFER: Utanırım. Utanırım, yediremiyorum kendime. Utanırım.

ERSAN: ***Çocuklar açken gene de istemez misin?***

ZAFER: Valla isteyemem.

ERSAN: ***Aç yatarız, aç kalkarız, diyosun?..***

ZAFER: Aç kalkarız... Vallahi isteyemem yani, Allah yukarda şahit. İsteyemem, şeyim yok yani. İçimden gelmiyo, utanıyorum. Sahiden utanıyorum. Utanıyorum vallahi. Birisinden bi şey istediğim zaman utanıyorum.

CENGIZ: ***İyi kazanıyodun; hiç bu günleri düşünmedin mi? Bi ev almak istemedin mi? Öyle bi şeye girmedin mi?***

ZAFER: Zaten öyle toplu bi para elime geçmedi ki. Öyle bi toplu para geçmedi. Aldığımızı evimize harcadık. Evlendik, çoluk çocuk sahibi olduk. Çoluk çocuk olduğu zaman da, zaten para artırmanın imkânı yok o zaman.

CENGIZ: ***Dokuz tane çocuk çok değil mi? Böyle bi kente sen ellili yıllarda gelmişsin, görmüşsün, insanları görmüşsün...***

ZAFER: Çok dersem... Yani, şimdi iki tane bile çok. Bi tane az, iki tane çok.

CENGIZ: ***Mesela, o zaman bakabiliyo muydun?***

ZAFER: O zaman rahat bakıyodum. Rahat bakıyodum. Kimsenin o zaman yediremediği şeyi, ben çocuklarıma yediriyodum. Aman kimseye muhtaç kalmasın, kimsenin eline bakmasın diye... Ben yoksulluklan yetişmişdim. Aç kaldım, susuz kaldım... Çocuklarım oruç yapmasın diye, yani buna istinaden, çıktıkları zaman çocuğum onun bunun eline bakmasın diye, ben çocuklarıma her şeyi yedirirdim. Her şeyi yapardım. Ben bunu işte... Öyle yapardım. Yoksa benim kazancım iyiydi. Çünkü, ben yoksul buraya geldim. Ben, Erzincan'dan buraya elli liraynan geldim. Buraya geldim, daha yirmi beş liram var. Yirmi beş liram vardı. İlk geldiğim zaman, kahve köşelerinde yatardım.

CENGIZ: ***Hiç tanıdık yok muydu geldiğinde?***

ZAFER: Yoktu.

ERSAN: ***Nerde yatardım dedin amca?***

ZAFER: Kahve köşelerinde. Taksim'in arkasında bi ocak vardı. Orda tamirciler vardı. Hiç unutmam, Süleyman diye birisi... Bana bi çırak lazım, dedi. Onun yanına girdim. Hiç durmadan çay dağıtırdım, hiç durmadan. Bana sabahleyin zeytin-çay, akşamleyin peynir-ekmek... Başka bi yemek vermezdi bana. Bi de, eskiden böyle masa yoktu, hep mermer taştı. Mermerin üzerinde de yatardım. Öyle çektim. Yani, güzel bi para kazanıp da, hani dediğiniz gibi, arttırma şeyimiz olmadı ki bizim.

CENGIZ: ***Hiç geri gitmeyi düşünmediniz mi köye?***

ZAFER: Düşünmedim.

CENGIZ: ***Var mı şimdi, duruyo mu toprağınız köyde?***

ZAFER: Duruyo.

CENGIZ: ***Kim var başında?***

ZAFER: Benden büyük ablam vardı, en büyük ablamız. O da evli, akrabayla evli. İşte, o ekiyo iki tanesini falan. O bakıyo. Yani, bize onlardan da fayda mayda yok yani. Kendi yapıyo, kendileri yiyo orda. Ha, o da ihtiyarladı. En büyüğümüzdü.

CENGIZ: ***Peki, bu işin sonu n'olacak, bu fakirlerin durumu n'olacak? Kim çözebilir, kim yapabilir, kim kurtarabilir bu insanları?***

ZAFER: Ağbi, bunu ne bu hükümet yapabilir, ne de kimse yapabilir. Bunu yapacak, bütün komple, silme yeni bi hükümet. Komplesinin yerine

temiz, genç bi hükümet gelcek. Belki, onlar bi şey yaparsa yapar. Zaten biz olmuşuz ya! Zaten bunu yiyen yediler. Yiyen yiyo. Devlette para kalmadı, diyolar. Niye? Onun bunun, işçinin parasını, fakirin fukaranın parasını onlar hortumluyo. Başka bi şeyi yok ki bunun. Bu kadar olmaz ki! Baştakiler düşünmüyo ki. Zaten Türkiye, bütün gerisin geri gitti.

CENGIZ: ***Ne yapsalar çözülür bu iş?***

ZAFER: Valla, bunun çözümü, dediğim gibi, yeni bi hükümet kurulması. Yeni bir, genç bi hükümet kurulması. Biz zaten bu hükümetle -şimdi şu vaziyette, biz Amarıka'ya falan satılmışız. Biz satılmışız. Bir şey diycem sana, Derviş gibi adam Türkiye'de yok mu? Acaba kaç bin tane var? Niye onlar olmuyor da, Derviş'i Amarika yolluyo buraya? Türkiye'nin hükümeti o mu olacakmış? Türkiye'yi o mu yönetecekmiş? Derviş kim oluyor ya? Bilmem kim oluyor? Sonra, bizim devletimizde kanun yok, bi şey yok, hiçbi şey yok...

CENGIZ: ***Adalet yok mu?***

ZAFER: Adalet yok. Adalet diye bi şey kalmadı artık. Adalet olsa... Acın birisi giderken, fırından, canı isterse, ne olursa olsun, bi ekmek alayım, demiş. Aldı. Mesela, parasını vermeden aldı. Bu adam yakalanıyo, geliyor altı ay ceza yiyo, bir sene ceza yiyor. Peki, bu bankaları, bu devletin paralarını götürenler niye yatmıyo içerde? Hı? O niye yatmıyo içeri? Adliyeden giriyo, öbür kapıdan çıkıyo. Ya nedir, derdiniz ne kardeşim? Esas cezayı siz yiyeceksiniz. Bu kadar da olmaz ki! Böyle, bizim hükümetimiz fakir. Adalet fakire bakar, zengine adalet yok. Hiç zengine yok. Bugün Demirel, Yahya Demirel... Yahu, banka iflas eder mi? İmkân mı var bankanın iflas etmesine? Bankayı boşaltıcak, bankayı satıcak. Hazine mallarını sattı sattı yediler, herkes hortumladı gitti. N'olcak bu? Valla, bilmiyorum artık. Ne çekiyorsa, harbiden fakir fukara çekiyo. En sonunda da ne olacak bilemiyorum artık. Ya atacak yatağını matağını bi belediyenin bahçasına, orda çadır kurup oturacak... Başka yolu yok. Ben bugün gidecem köyüme, ama gidecek param yok. Ben bugün... Bi saat bile durmam, ama gidecek param yok. Oraya gittiğim zaman, hiç olmazsa, en azından üç-beş arazim var benim. Orda bi ev yaparım, üç-beş tane hayvan alırım ufak, kendi arsamdan otlarım... Hiç olmazsa, bayram geldiği zaman, Kurban Bayramında satarım. Bundan daha iyi. Hiç olmazsa geçinirim. Veyahut bi bahçe yaparım; fasulyemi, patatesimi, bilmem neyimi... Ondan geçinirim. Ben bundan çok çok iyi olurum; ama gidecek durum yok. Benim burdan oraya gitmeye imkânım yok. Böyle yerde sürünmekdense, gider (...). Suya para yok, bilmem neye para yok dersin, bi ev yaparsın... Üç-beş tane de hayvan alırız. Bi inek, afedersiniz. Orda geçinir gidersin. O hayvanları büyütüp sattığın zaman, hiç olmazsa yük-

lü bi para gelir üç-beş kuruş, rahatlarsın. Sen de gine alırsın, gine yaparsın. Geçinmek değil mi bu? Geçinir giderim. Hem de çok çok iyi geçinirim. Burda ben ne alacam, burda ne yapacam, burda ne edecem? Yok, yapacak bi şeyim yok.

ERSAN: ***Peki amca, şey dedin, genç hükümet gelecek, dedin. Genç hükümet gelsin; n'apmasını istiyosun? N'apacak genç hükümet sana?***

ZAFER: Ağbi, genç hükümet bi dela bu hortumları silip atacak. Bu hırsızları silip atacak, cezalandıracak, yok edecek. Ondan sonra, planlı yapacak. Güzeeel bi adalet getirecek buraya, Türkiye'ye bi adalet getirecek. Böyle devletin parasını mı götürdü? Gel diyecek buraya, gel gel gel. "Sen fakirin fukaranın parasını mı yiyorsun?" Ona gereken cezayı verecek. Yapacaklar bunu.

ERSAN: ***Ona ceza vermesinin sana faydası olacak mı?***

ZAFER: Türkiye'ye faydası olur, bana değil. Türkiye'ye faydası olur.

ERSAN: ***Peki, sen kendin için ne istiyosun?***

ZAFER: Valla, ben kendim için ne istiyim? Ben ne istesem de duyan olmaz, bi şey de istesem veren olmaz. Ne istiyim ben kendime? Kendime ben bi şey isteyemiyom ki.

ERSAN: ***Yani, Türkiye'ye adalet gelecek ama sana bi faydası olmayacak?***

ZAFER: Yahu, bana olmaz da sonraki geleceklere olur, gelecek nesile olur. Şu an memleket bitmiş ya! Bitmiş artık, daha bunun ötesi yok. Bitmiş! Bana ne faydası olacak bu memleketin? Belki düzelir de adalet gelirse, belki gelen nesiller rahat eder. Başka yok.

CENGIZ: ***Bi gecekondu falan yapmayı düşünmedin mi kendine? Hep öyle mi gideceğini düşündün çalışırken?***

ZAFER: Yahu, zaten o işi evlenmeden evvel düşünmem lazımdı. Evlenmeden evvel düşünmem lazımdı. Evlendikten sonra da zaten o işi yapamadım. Evlendikten sonra, zaten o işi yapamadım. Ancak çoluk çocuğa bakabildik.

CENGIZ: ***Hep öyle gideceğini mi düşündün çalışırken? Nası düşündün böyle?***

ZAFER: Düşündük ama elden bi şey gelmiyodu ki, yapamıyoduk ki.

CENGIZ: ***Göz göre göre bugünlere geldin yani?***

ZAFER: Ha, göz göre göre geldik.

CENGIZ: ***Yapılacak bi şey yoktu?***

ZAFER: Yok. Hani böyle durumlar kimin aklına gelirdi ki? Biz dedik, hep böyle gider. O zaman n'apardım? Çoluk çocuktan kısardım, bilmem nerden kısardım, belki bi şey yapardım. Öyle yapardım.

ERSAN: ***Sen seksende dükkânlar kapanınca birden ortada mı kaldın?***
ZAFER: Ortada kaldım.

ERSAN: ***Hiçbi yerde iş bulamadın mı?***
ZAFER: Var. Fakat gittiğin zaman oraya, adam sana böyle bi bakıyo, sen diyo, üç on paraya çalışırsan, gel çalış. Ki birinci sınıf sanatkârım. *** mağazası vardı, bunlarda çalışırdım. Benim yaptığım ayakkabıyı defileye sokarlardı. Kaç defa birincilik aldı. Kaç defa ama...

CENGIZ: ***Peki, kendine bi yer açmayı düşünmedin mi? Eşten dosttan, biraz zorlanarak...***
ZAFER: Valla, kimseden fayda yok. Onu çok düşündüm. Onu çok düşündüm, kendi yağımla kavrulmayı çok düşündüm. Ama kimseden bi yardım göremedim.

CENGIZ: ***Sanatını çocuklarına öğrettin mi hiç?***
ZAFER: Öğretmedim, hiçbirine öğretmedim.

ERSAN: ***Neden?***
ZAFER: Baktım meslek öldü, köşe başlarında... Körleşti. Dedim, aman oğlum, mesleğe yanaşmayın. İyi ki de öğretmemişim. Şimdi her şey fabrikasyon oldu, işçiye ihtiyaç yok. Herif, on tane işçiden beş yüz-bin çift ayakkabı çıkarıyo. Eskiden öyle değildi ki. Her şeyi temelden, elden yapıp bitiriyoduk.

ERSAN: ***Senin ayakkabın mı iyi, onların yaptığı ayakkabı mı iyi amca?***
ZAFER: Şimdi, bizim ayakkabıyla onların ayakkabısı bir olabilir mi? Muhakkak ki bizimki iyi. Şimdi fabrikasyon. Üç ay giy, üç ay sonra ayakkabı yok ayakta. Ama bizimkini... Bi sene, iki sene giyeceksin o ayakkabıyı. Hem, gelip koyduğun zaman, ayakkabıyı tartıyodu bizde. Ağır mı diye tartıyodu. İki yüz elli gramı geçmiyodu ayakkabı. Hantal değil, temiz, hafif... Bu aranıyodu. Şimdi ne? Asker postalı gibi ayakkabılar yapıyosun, bilmem neler yapıyosun... Sanat öldü.

CENGIZ: ***Televizyon var mı evde?***
ZAFER: Evde var.

CENGIZ: ***İzliyo musunuz hiç?***
ZAFER: İzliyoruz.

CENGIZ: ***Televoleler var, magazin programları var; onları izliyo musunuz?***
ZAFER: İzliyoruz.

CENGIZ: ***İzlerken ne hissediyosunuz? Bi grup insan, dünya umurlarında değil, eğleniyolar, geziyolar, yiyolar, içiyolar... Ne hissediyorsun onları izlerken?***

ZAFER: Ne diyim artık? Ona ben bi şey diyemiyorum ki. Zevk için, yediği şeyi, yaşadığı şeyi, fakir fukaranın karşısına çıkıyor, onu gösteriyor. Bugün Türkiye'nin üçte ikisi fakir. Onun karşısına çıkarıyor onu, bu yaşamlarını o halka gösteriyolar. İşte, ben buna kızıyorum. Ulan diyorum, sen diyorum, hayatını yaşıyosun. Ama 'birisine bi ekmek ver' dediğin zaman, vermezler.

CENGIZ: ***Peki, eskiden gösterir miydi yaşadığını?***
ZAFER: Yo, eskiden göstermezlerdi.

CENGIZ: ***Zenginler göstermezler miydi yaşadığını?***
ZAFER: Yok, eskiden öyle bi şey yoktu.

CENGIZ: ***Ne zaman değişti bu?***
ZAFER: Bu, aşağı yukarı yedi sekiz senedir, on senedir oluyo. Daha eskiden yoktu. Eskiden, hakiki olan bi şey varsa, onu gösteriyodu. Şimdi herif gidiyo bilmem nereye, yaşamlarını, afedersin, her şeyini gösteriyo. Ne bileyim? Bi insan kendinden utanmalı biraz. Kendini bilen adam utanır biraz ya! Oraya çıkıp da bu halka onu göstermeye utanır. Evet, sen yaşıyosan gine yaşa. Ama televizyona, ekrana çıkıp da onu halka gösterme.

ERSAN: ***Peki, göstermese de yaşasa, hani sen görmesen, o yaşasa...***
ZAFER: Ya, yaşasın. Adamın parası var, yaşıyo, dersin. O şey önemli değil. Ama bi de çıkıp da şova, o fakir fukaraya, ekmek bulamayacak insanlara gösterdiği zaman n'oluyo acaba?

CENGIZ: ***Ekmek istediğin zaman da vermez, diyosun yani?***
ZAFER: Vermezler.

CENGIZ: ***Niye vermezler?***
ZAFER: Vermezler ağbi. Onlar öyledir. Çöpe atar, vermezler.

CENGIZ: ***Niye çöpe atıp da fakirlere vermiyolar sizce?***
ZAFER: Onlar... Çok gaddar onlar.

CENGIZ: ***Gaddarlaştılar?***
ZAFER: Ha, gaddarlaştılar. Ya, bugün herif o hayatı yaşıyor, devlete vergisini vermiyo, devletten vergi kaçırıyor. Yahu sen... Herif trilyonları kazanıyo, burdan kalkıp gidiyo Amerika'ya, orda yaşamını yaşıyo, bilmem ne. Geliyo, bak şu kadar masrafım oldu, diyor. Vergiden düşüyo. E, sen hayatını yaşamaya gidiyosun, vergiden nası düşüyosun? Trilyonları kazanıyo, geliyo, şuraya iki katlı bi okul yaptırıyo. Benim diyo, bi trilyon masrafım oldu, diyo, vergiden düş.

CENGIZ: ***Ne yapmasını isterdin?***
ZAFER: Onu devlet araştıracak; gel bakıyım buraya, diyecek ya! "Sen buna ne harcadın? Kaç para harcadın?" Onu araştıracak, bulacak. Sen pa-

rayı benden kaçırıyosun, neden? Niye kaçırıyosun bu parayı? Onlardan devlete vergi yok. Kimler vergi veriyosa... Bu fakir, orta halli, işçi veriyo vergiyi. Zenginler veremiyo vergiyi. Veremiyo.

CENGIZ: ***Bütün yük alttakilerin üstünde?***
ZAFER: E, alttakinin ağbi.

CENGIZ: ***E, alttaki niye böyle kaldırıyo bunu peki?***
ZAFER: N'apsın? N'apsın, kanun o.

CENGIZ: ***Niye peki sesini çıkarmıyo?***
ZAFER: E, çıkarsa n'olacak? Kim tanıyo ki? Aha, çıkarıyolar, yürüyüş yapıyolar, bilmem ne yapıyolar... Kim dinliyo ki? Koyuyo oraya polisleri, basıyo copu halka, çekip gidiyo. N'apsın? Halk n'apsın? Adaletimiz bu. Çıkıp da, bi gün başbakan yahut reisicumhur, bilmem kim... Çıkıp da, gelin bakıyım buraya kardeşlerim, derdiniz nedir, derdinizi söyleyin, anlatın, dinletin, bunu böyle yapalım, şunu şöyle yapalım, diyen var mı? Anca n'apıyo? Topluyo polisi, yolluyo üzerine, vuruyo, kırıyo, kovun gitsin, diyor. Kaç kişiyi vuruyo; coplarla öldürenler var, yaralayan var... Herif n'apsın? Adaletimiz bu. Böyle adalet mi olur ya? Böyle şey mi olur?

CENGIZ: ***Eskinin zengini ile yeninin zengini arasındaki fark nedir? Eskiden zengin nasıldı, şimdi nasıl?***
ZAFER: Ağbi, eskiden zengin... Hâlâ o zenginler duruyosa, çok merhametli, çok vicdanlı insanlar onlar, eski zenginler.

CENGIZ: ***Yardım eder miydi çevresindekilere?***
ZAFER: Eder, onlar eder.

CENGIZ: ***N'apardı?***
ZAFER: Yahu, gerekirse... Mesela, ben fakirim; beni duyarsa gelir, hiç olmazsa yiyeceğimi yahut herhangi bi şeyimi yahut da para... Az bi şey de olsa yardım eder. Şimdikiler asla. Aha, orda sen ölüyosun, dönüp bakmaz sana. Bunu hepimiz görüyoruz işte, bunlar hepimizin bildiği şey. Bakmazlar. Ama gider, diskotekte, bilmem şeylerde yer, içer, eğlenir, ederler. Milyarlarca parayı bırakır, giderler. Demez ki, ya bu bizim vatandaşımız, kardeşimiz ya, din kardeşimiz ya! Ha, şuraya bi ekmek uzatak da ölmesin, demezler. İmkânı yok onu demezler. Ama gider, hayatlarını yaşarlar. Olacak şey değil ki!

CENGIZ: ***Peki, eskinin fakiri ile yeninin fakiri arasında fark var mı?***
ZAFER: Eskiden o... Ben bunu iyi biliyorum (...). Zenginler de ona yardım ederdi. Yardım ederdi. Her konuda yardım ederlerdi. Hatta bizzat kendileri giderdi.

CENGIZ: ***Peki, fakirler arasında dayanışma var mıydı eskiden? Yardım ederler miydi fakirler birbirlerine eskiden?***

ZAFER: Ederlerdi.

CENGIZ: ***Şimdi?***

ZAFER: Şimdi asla.

CENGIZ: ***Onlar niye yardım etmiyolar? Hadi, zenginler yardım etmiyo; onlar niye birbirlerine bakmıyolar?***

ZAFER: İşte, bakamıyolar ki baksın.

CENGIZ: ***Eskiden nası bakabiliyordu da şimdi bakamıyor?***

ZAFER: Eskiden...

CENGIZ: ***Daha mı iyiydi durumları?***

ZAFER: Daha iyiydi durumları. Bi de, o insanlar yoktu. O insanlar yoktu.

ERSAN: ***O insanlar nası insanlar?***

ZAFER: Yani, onlar merhametli... Yani, onlar gördüğü zaman üzülüyodu, bi fakiri gördüğü zaman üzülüyodu. Ona gereken yardımı yapıyodu. Şimdikinler kendinden başka kimseyi tanımıyo. Kimse kimseye yardım etmiyo şimdi.

CENGIZ: ***Herkes kendi derdine düşmüş?***

ZAFER: Herkes kendi derdine düşmüş. Zengin zaten zengin. Olmuş, ölene kadar gidiyo.

CENGIZ: ***Bu işin sonu n'olacak o zaman?***

ZAFER: Valla, bu işin sonunun n'olacağını... Bitecek işte bu. Ölen ölecek, kalan kalacak. Başka şey yok. Bunu devlet daha iyi biliyo. Hem de iyi biliyo. Bildiği halde de... Bak, asgarî ücret... On beş milyon para arttırıyo, zam yapıyo. Bu on beş milyon paraylan o fakir ne edecek? Yüz elli milyon maaş verirsen, ne yiyecek o adam? Hiç kira falan da vermesin, bu adamın üç tane nüfusu varsa, o paraylan n'apacak? Bunun elektriği var, suyu var, bilmem neyi var... Bi de çocuğu var, okula gidiyosa... E, göz görüyo, artık daha buna fıttırmak işten değil. Bunu devlet biliyo. Bildiği halde... Daha ona ne diyim? Bunu bildiği halde bunu yapıyo. Ama kendileri milyarlarca maaş alıyo, yetmiyo diye ısrar ediyolar. Ona ne diyelim? Devlet diyo ki, bütçede para yok. Fakire zam yapıyo, bilmem neye yapıyo, her gün zam. Sen Türkiyelisin, Türkiye'nin devletisin. Niye çıkıp demiyosun, gelin kardeşim buraya, bütün milletvekillerine, bütün bakanlara? "Siz birer maaş almıycaksınız. Devlete yardım, bütçeye yardım..." Niye demiyo bunu? Hayır, bunu neden demiyo? E, fakir zaten geçinemiyo, bi de fakire zam yapıyosun. Hep fakirin sırtından mı kazanacaksınız? Yani, ayıp diye bi şey var ama utanma artık yok. Utanma mutanma kalktı.

CENGIZ: ***Bu ülkenin başbakanı gelse buraya, yanına gelse, ne dersin ona?***

ZAFER: Valla, ona ben ne diyim? Benim diyeceğim şey... Yaptığınız, yürüttüğünüz hiç doğru mu, diyecem ben ona. Hiç diyecem, vicdanınız yok mu. Hiç sizde bi düşünce yok mu, bu vatandaş kimin vatandaşı, diyecem. Sen bunu yapamıyosan çekil git, bari başkası gelir, yapacak birileri gelsin, diyecem.

ERSAN: ***Var mı öyle biri?***

ZAFER: Türkiye'mizde çok var. Çok var da, ileri çıkamıyo. Çıktığı zaman, kafasına küt. Git, diyolar. Çok var. Ne Dervişler var burda. Ne Dervişler var burda, ama öne çıkamıyo. Herkesin adamı var. Sen diyolar git, sen yaramazsın. Çünkü (...) var. Çünkü, onu bırakmazlar. Bugün üniversite mezunları... Bugün git, simit satıyo. Evet, dirsek çürütmüşler, okumuş, bugüne gelmiş, simit satıyo. Aha, bunları görüp, insanın vicdanı sızlıyo ya! Bilmiyorum artık... Biz artık bitmişiz de... Ne bileyim artık, olduk olacağımız kadar, n'olursa olsun. Nereye kadar giderse gider işte, başka şeyimiz yok bizim.

ERSAN: ***Amca, bu mahallelinin durumu nasıl? Bu yan apartmanda oturanların falan durumu iyi mi?***

ZAFER: Valla, onların durumları iyi. Iyi.

ERSAN: ***Sizinle nasıllar? İlişkiler nasıl onlarla?***

ZAFER: İlişkilerimiz çok çok iyi. Çok çok iyi. Ki hatta diyolar ki, aman diyolar ya, ha buralardan bi yer ayarlasak da burda kalsalar, gitmeseler. Çünkü, herkes tanıdık. Herhangi bi şeyleri olsa, elimizden geldiği zaman koşarız. Yani, bizim yapacağımız bi şey olursa koşarız. Yani, herkes memnun bizden. Diyolar, yahu şuradan bi şey bulsak da gitmeseler. Yine, hiç olmazsa yani, ufak da olsa... Yani, bi yiyecek, şunu bunu veriyolar yani.

ERSAN: ***Mahallede size hiç kötü davranan, hor gören olmuyo, değil mi?***

ZAFER: Yok.

ERSAN: ***Mahalleliyle iyisiniz?***

ZAFER: Mahallede o kadar iyiyiz ki... Hiç; ne hor görmek, ne bi şey. Hiç hiç hiç hiç... Bu fakirmiş, bu bilmem neymiş, bizim mahallemizde yok. Herkes de bizi sever. Herkes. Ha, yıkılacak diye, vallahi çoğuları üzülüyo. Nerde kalacaksın? O diyo, benim yerim olsa verirdim, o diyo, benim yatacak yerim olsa verirdim. Diyolar ama...

CENGIZ: ***Inanıyo musunuz buna? Olsa verirler mi?***

ZAFER: Olsa verirler. Samimi diyorum, olsa verirler. Yani, içten söylediler yani bunu. Yok. Her birinin zaten bi dairesi var. Yani, eğer apartma-

nım olsa, bilmem neyim olsaydı, ben yer veririm, diyor. Ama yok. Her birinin zaten bir dairesi var yahut da bi arabası var. Yani, kendi halinde... Ama onlar zengin değil yani. Gidiyo, geçinip gidiyo. Hiç olmazsa kimseye muhtaç olmuyo. Halleri iyi. Merhametli insan bu Türkiye'mizde çok var. Merhametli insanlarımız var.

CENGIZ: ***Çocuklarını okutmak için hiçbi yere başvurmadın mı? Belediyeye, vakıflara, derneklere, kişilere hiç başvurmadın mı çocuklarını okutmak için?***

ZAFER: Valla, vurdum ama hiç kimse oralı bile olmadı. Hiç kimse oralı bile olmadı.

CENGIZ: ***Okumak kurtuluş olmıycak mı onlar için?***

ZAFER: Kurtuluş olabilir. Kurtuluş olabilir ama nası okutacaz? Bugün, ha liseye gidecek... Nası okutacam? Kitaplarını, şeyi geçen gaste yazdı, gördük fiyatlarını. Kalemi, defteri nası alacaz? Bulamıyoruz ki yapalım.

ERSAN: ***Gidiyosun geliyosun merkeze?***

ZAFER: Valla, gidiyorum. Hatta bu Aile Danışma'da kaydım var. Selami Bey'in imzası falan var, sertifika verdiler bana. O haldeyken, ben bi yardım göremiyorum. Gittim... "Şu çocuğum sakat, belediyede bi yer verin siz buna. Sakat çalıştırma şeyiniz var." "Hele bi düşünelim, hele bi edeyim..." Aradan bi sene geçti, daha bi şey yok. İkinci bi sefer de gidemiyorum oraya. N'aptın diye, n'olacak diye gidemiyorum. Ben utanıyorum oraya ikinci kez gitmeye. Diyecekler, bak yine geldi. Bak, diyecekler. Gururum bi yana, gidemiyorum ben oraya. Onu diyorum, onlar yapsın. Yani, bi boyun büktüğüm zaman, eğer onu yapamazlarsa, bi daha uğramıycam oraya. Bi daha gidemiyorum. Çünkü, gidersem arsız olmuş olurum. Demek ki diyorum, yapsaydı bunlar yapardı. Yapmadığı için, bi daha ikinci kez gitmemin ne gereği var? Bunları düşünerek gidemiyorum. Gitmiyorum. Hiç olmazsa şu çocuğuma olur da bi yararı, üç-beş kazanır. Onu bile yapmadılar.

CENGIZ: ***Hiçbi işe yarıyo mu bu Aile Danışma Merkezi? Faydası var mı? Ne yapıyolar, ne ederler bunlar?***

ZAFER: Valla, bunlar işte... Bilmiyorum n'aptıklarını. Ayda yılda, işte bi makarna, bi sana yağı, bi şeyler, fakire dağatıyolar.

CENGIZ: ***Mesela, orda kadınlar iş yapıyolar, bi şeyler yapıyolar...***

ZAFER: Yemek yapıyolar, bilmem ne yapıyolar, o yemekleri koyup arabaya götürüyolar.

CENGIZ: ***Satıyolar ha?***

ZAFER: Satıyolar.

CENGIZ: ***Duyduğuma göre bi gelirleri var.***

ZAFER: Onların gelirleri varmış. Bunu, Bağdat Caddesi'nde falan, o lüks yerler...

CENGIZ: ***Yenge niye gitmedi oraya? Yengeyi niye göndermedin?***

ZAFER: Nereye?

CENGIZ: ***Niye orda mesela?.. O kadınları nerden seçtiler?***

ZAFER: O kadınlar kendileri getiriyolar bunları. Yani, almıyolar dışardan.

CENGIZ: ***Dışardan almıyolar mı?***

ZAFER: Yok, almıyolar. Onu kendileri getiriyo. Orda zaten gece gündüz yatıyor. Yatıcak daire de veriyolar onlara. Onlar orda yapıyo, öğleyin alıp götürüyolar.

ERSAN: ***Kim bu kadınlar? Nerden buluyorlar?***

ZAFER: Bilemiyoruz işte kim bu kadınlar.

CENGIZ: ***Mahalleden mi bunlar?***

ZAFER: Mahalleden değil, hayır.

CENGIZ: ***Dışardan geliyolar?***

ZAFER: Dışardan. Onlar getiriyolar. Yani, buralardan öyle bi kimse falan almadılar. Yemek yapıp, arabaya koyup gönderiyolar.

CENGIZ: ***Demediniz mi, biz de gelelim, alalım diye?***

ZAFER: Biz ne diyelim onlar bi şey demedikten sonra? Biz ne diycez? Onların öyle bir gelirleri var.

ERSAN: ***Amca, hani onların işleri yoğundur; unutmuş falan olamazlar mı senin söylediğini? Hiç öyle bi şey olabilir mi?***

ZAFER: Yok ağbi, tahmin etmiyorum. Onu yapacak adam, onu yapar. Ben ta ayağına gittim Belediye Sarayı'na, Kadıköyü'ne. Bekledim. Makamına gittim, makamında konuştum. E, daha bunun şeyi yok. Olucak bi şey yok orda. Ben makamına gidip senlen konuştum, tokalaştık, muhabbet ettük, anlattım durumu... Hem benim durumumu o benden daha iyi biliyo. Durumumu... Kaç defa önüne geldi. Durumumu biliyosun. E, ben daha sana gelemem ki. Ben boynumu büktüm, geldim sana bi defa. Gelemediğim zaman da daha gelmem. Demek ki yapmak istemiyosun, gelmemi de istemiyosun. Ben böyle düşünüyorum artık. Utanıyorum ben bi daha gitmeye.

CENGIZ: ***Başka kimselere yardım ediyolar mı peki? Sana yardım etmediler, başkalarına yardım ediyolar mı?***

ZAFER: İşte, herkese dağıtıyolar o şeyleri. Herkese dağıtıyolar.

CENGIZ: ***İşe alma gibi ya da başka şekilde?..***

ERSAN: *İş bulmak gibi?*

ZAFER: Valla, onu adamı olan yapıyor, belediyede adamı olan.

CENGIZ: *Torpille oluyo yani?*

ZAFER: Yapıyo, he. Aha, burda çalışanlar, aha! Hiç. Akşama kadar burda oturuyolar. Adamı oraya dayısı almış, orda çalışanları o almış. Böyle. Yani yok.

ERSAN: *Senin hiç adamın olmadı mı öyle yardım edecek?*

ZAFER: Yok öyle bir adamımız.

ERSAN: *Niye olmadı?*

ZAFER: Yok, ne bileyim.

CENGIZ: *Akraban var mı İstanbul'da?*

ZAFER: Var.

CENGIZ: *Nerdeler, ne yaparlar onlar?*

ZAFER: İşte, kardeşim var Çağlayan'da, bi ablam var Şirinevler'de. Onun da kocası vefat etti, hacıdır. Kendi halinde gidiyo. Öyle.

CENGIZ: *Kardeşinin durumu eşinden dolayı biraz iyiymiş?*

ZAFER: İyi, kardeşimin durumu iyi.

CENGIZ: *Hiç size yardım etmez mi?*

ZAFER: Yok yok yok.

CENGIZ: *Hiç gelip sormaz mı halini hatırını?*

ZAFER: Hiç, dünyada... Bayramda bile gelmez. Ben onun büyüğüyüm. Bi ağbim var deyip, bayramda bile gelmez.

CENGIZ: *Hiçbi kere yardım ettiği olmadı mı?*

ZAFER: Hayır. Hayır.

CENGIZ: *Ağbim burdadır, çocukları ordadır diye?..*

ZAFER: Hayır. Hayır. İşte, ailem burda.

ERSAN: *Yıllardır görüşmüyo musunuz siz?*

ZAFER: Eğer ben o taraflara gidersem görürüm, yoksa o gelmez buralara.

CENGIZ: *Ne iş yapar, ne eder?*

ZAFER: O şimdi emekli, çalışmıyo. Ama onun dükkânı falan var. Şeyde, Etiler'de. Oğlu var, oğlu çalışıyo. Yani, evi var, dairesi var, bilmem neyi var...

ERSAN: *Ne dükkânı var orda?*

ZAFER: Ayakkabıcı. Kendisi ayakkabıcı değil de, çocuğunu ayakkabıcı yaptı. Tamircilerle çalışıyolar.

CENGIZ: *Sana demedi mi, gel yanımda çalış diye?*

ZAFER: Yok yok yok.

CENGIZ: ***Yani, kardeşin kardeşe hayrı yok. Kardeşin kardeşe hayrı yoksa, başkası da bakmaz o zaman?***

ZAFER: E, bakmaz. Kimse kimseye bakmıyo ki zaten. Yabancı insan kardeşten daha iyi benim için. Adam senin üstüne getirip, bir lokma ekmek verirse, o hiç vermez. Yabancı daha iyi.

CENGIZ: ***Senin söyleyecek bi şeyin var mı? Ekleyecek bi şeyin var mı dayı?***

ZAFER: Valla, ne diyim? Ben artık bi şey... Benim kendi derdimi bırakıp da bi şey söyleycek bi durumum yok ki. Benim durumumu gördün işte. Aha işte, ben buyum. Ne diyeyim ben? Ne desem boş zaten, ne konuşsak boş. Yapacak bi şey yok. Anca n'olacak? Çektiğimiz şey yanımıza kalıyo, o kadar. Başka bi şey yok.

CENGIZ: ***Öbür tarafta bunun hesabı var mı?***

ZAFER: Eeee, onu artık... Onu Allah biliyo.

CENGIZ: ***İnanıyo musun böyle bir hesaplaşma olacağına, kimsenin yanına kalmıycağına?..***

ZAFER: Ağbi, benim buna sonsuz itikadım var. Bunun üstü varsa, bunun altı da var. Muhakkak var yani. Eğer, bizim o Kur'an-ı Kerim'e itikadımız varsa, elhamdülillah Müslüman olarak inanıyosak, var. Var, muhakkak var. Herkes yaptığınla kalacak bi şey değil. Hayatta iyi bi şey yapmışsan, o senin karşına çıkacak. Birisine bi ekmek versen, o senin karşına çıkacak. Kötülük yapmışsan, cezasını çekeceksin. Hiç olmazsa benim kimseye –faydam yok da– zararım da olmasın, zararım da dokunmasın. İyi insan benim o zaman, diyorum. İnsana bi zararım dokunmasın. Ama maalesef, onu düşünen yok. Hiç yok. Zararından başka, bi de öldürmeye teşebbüs ediyolar. Ben ne diyim? İşte ha, kadın giderken çantasını alıp, kadını sürüyüp götürüyo. Yani, olur şey mi bu?

CENGIZ: ***Burda demin gelirken düşen amca...***

ZAFER: Düşen işte... Al, buyur!

CENGIZ: ***Nerde kalır, ne yapar?***

ZAFER: Aha, bu bahçede kalıyo. Burda bahçıvanlık yapıyolardı. Bunun yengesi vardı. Orda kulübeler vardı, yıktı onu. Yengesi oğlunun falan yanına gitti. O kaldı burda. Kimsesi de yok. Yine biz burda bi çorba içiyosak, bi parça da ona veriyoruz.

CENGIZ: ***Siz, bu durumunuza rağmen yardım da ediyosunuz?***

ZAFER: He. Bi çorba içiyosak, bi kaşık da ona veriyoruz. Bi ekmeğimiz varsa, bi dilim de ona veriyoruz. Yahu şimdi, ben burda yerken, o orda... Ben onu yediremiyorum kendime. Ben içim içimi yiyorum. Ordan diyo-

rum, bi dilim verin, bi dilim de ona verelim ya, yesin ya! Yesin. O orda dururken, ben gırtlağımdan geçirmem. Hele ben yapamıyorum. Benim... Allah bana acaba zenginlik verseydi, ben n'apardım? Değişmezdim. Asla değişmem. Elimden gelen yardımı ederim. "Yani, şimdi yok da öyle mi konuşuyosun?" Hayır, bi insanın karakteri neyse o. Bi karakteri değişmez insanın.

CENGIZ: ***Para bozmaz mı insanı?***

ZAFER: Bozan çok, bozulan çok. Ama bozulmayan da var. Bak, ne diyorum? Allah'ım o kadar şahit. Bak, Allah şahidim olsun, eğer ben zengin olsam, gider, arar... Kendi kendime düşünüyorum da, böyle diyorum, arar, gezerdim diyorum. Belki bi muhtaç olan varsa, yardım ederdim, diyorum. Kendi kendime düşünüyorum bunu yahu! Allah bana böyle bi zihniyet vermiş, Allah öyle bi şey vermiş bana. Ben yapamıyorum. Ha, ben burda bulamazken bak, adama burda veriyorum. Ben bulamazken veriyorum. Çünkü, vermem lazım. Ben burda tokken, o orda aç... Allah buna razı gelmez ki. Maaşım ne kadar el verirse... Sabah burda çay içti, kahvaltı yaptı. Ondan sonra düşmüş. Yazık günah.

ERSAN: ***Peki amca, hükümet uzakta, belediye yakında. Belediye n'apmalı? Senin gibilere n'apmalı?***

ZAFER: Ağbi, belediyeye bağlı olanlar... Belediye eğer hakikaten bi şey yapsa, böyle bi yer yapsa... Böyle durumu olmayan, mağdur olan insanlara bi yer vermeli. Bi yer vermeli. Oraya koymalı, oturtturmalı. Ona bi iş temin etmeli. İş temin etmeli. Çalışsın, onun sırtından da belediye kazansın. Çalışan adamın da sırtından kazansın belediye. Belediyeden biz bunu istiyoruz; başka n'olacak ki belediyeden? Fakire fukaraya bi şey vermeli. Oturacak bi yer yahut bi iş olmalı. Verirse o zaman... Hiç olmazsa o çalışan adamdan, sırtından da bi şey kazansın belediye. Belediye verip de, hadi gidin, demesin. Ondan kazansın. Onu da yapmıyo. Daha olmazsa, n'olacak ilerde? Yarın bir gün yıkıldığı zaman, gine gidecem ben belediyeye. Diyecem, şurdan bana bi çadır ver.

ERSAN: ***Niye belediyeye gidiyosun da, başka bi yere gitmiyosun?***

ZAFER: Başka gidecek bi yer yok ki. Çadır alıcam, çadır istiycem, şurda yeşil sahanın üzerine koyacam, oturacam. Niye derse? "Niyesi var mı? Nerde kalayım? Nerde kalayım? Bi çadır ver ağbicim, bi yere kurayım, oturıyım." N'apayım? Başka yolum yok, başka imkânım yok, başka durumum yok. O zaman da çıksın desin ki, yahu ben seni tanımıyorum, yahu sen kimsin...

CENGIZ: ***Onu dese biticek mi her şey? Seni tanımıyorum dediğin zaman biticek mi olay?***

ZAFER: Hayır, bitmiycek. Yine ben sürünecem. Ama seni tanımaz işte. O olur, başka n'olacak? Biter mi?

CENGIZ: ***Sahipsizlik o zaman kesinleşir, diyosun?***

ZAFER: Kesinleşir.

CENGIZ: ***Siz sahipsizsiniz gibi gözüküyo?***

ZAFER: E, sahipsiziz, sahibimiz yok. Sahibimiz yok. Adam gibi birisi olsaydı, gelir biri elimizden tutardı.

[...]

Olmadı mı, gine düşünüyosun, gine gidiyosun. Daha bunun şeyi yok ki, ne yapalım? Düşünüyosun, ediyorum, ne yapayım? Yapacak bi şey yok. Zengin olanın parası var; şimdi, ben o adamın parasına mı göz dikiyim? Elalemin bilmem neyi var, ona mı göz dikiyim? Ben nası dikerim, nası yaparım? Onun bunun... Hırsızlık mı yapacam? Allah göstermesin.

CENGIZ: ***Yapanları nası değerlendiriyosun?***

ZAFER: Ağbi, yapanlar zaten ipini sapını koparmışlar.

CENGIZ: ***Peki, o insanların yapacak başka bi şeyi var mı?***

ZAFER: Daha başka bi şeyi yok, o işi yapacaklar. O işi yapacaklar.

CENGIZ: ***O kadar niye düşmüşler? Ahlakı niye bozulmuş?***

ZAFER: Aç kaldı, ondan. Öyle bi... Adamların işi olsaydı, bu işi yapmazlardı.

CENGIZ: ***Aç kalan ya ölecek ya hırsızlık mı yapacak?***

ZAFER: İşte, ölecek... Ama her adama mahsus değil o hırsızlık.

CENGIZ: ***Aileden geliyo diyosunuz yani?***

ZAFER: Ailede var. Şimdi ben ölürüm, acımdan ölürüm ya! Ölürüm de sana şöyle bakamam, cebinde para var mı, yok mu diye bakamam. Ölürüm ya, ben ölürüm artık! Ama senin paran beni ilgilendirmez. İlgilendirmez! Çünkü, sen o parayı benim için koymadın. Bazıları var ki, daha genç, daha delikanlı, bu işi yapıyolar.

CENGIZ: ***Çalışabilecek durumda tabi?***

ZAFER: Çalışabilir. Benim gibi altmış dört-altmış beş yaşında değil ki. Sen delikanlısın. Git ya! Yani, yaparsın yani bi şeyler. Çok da değilse, az kazanırsın. Yani, yaparsın bu işi. Ama herif, onu artık yapa yapa şey olmuş, iş kurmuş kendine. Artık onu sanat edinmiş o. O yapıyo. Ama n'oluyo? Yapıyo, götürüyo adliyeye, ya affediyo yahut da on beş gün yatıyo, çıkıp gidiyo. Orda çocuk bi ekmek alsa fırından, yakalarlar, bi altı ay ceza verirler. "Yat bakalım içerde." Yahu, bu adalet mi yahu? Bunun adaleti nerde? Allah sonumuzu hayır etsin. Pek hayır mayır yok bu işte de... Daha nereye kadar gidicek, onu bilemiyorum. Nereye gidecek bilmiyorum.

CENGIZ: ***Fakirin halinden anlıyan yok mu?***

ZAFER: Yok, hiç yok.

CENGIZ: ***Fakir de mi anlamıyo fakirin halinden?***

ZAFER: Hiç. Fakirin halinden kendi anlasa n'olur ki? Anlıyan yok. Sen orda aç kalmışın, içerde ölmüşün, açlıktan ölmüşün... Kim kime, dum duma... Anca ateş düştüğü yeri yakar.

[...]

CENGIZ: ***O zaman ilkokulu bitirmek önemli bi şeydi?***

ZAFER: Tabi. O zaman rahmetli... Bizim köy yedi yüz haneydi.

CENGIZ: ***Büyük bi köymüş.***

ZAFER: Ha, Refahiye. Okuduk. Beş kişi ayırdılar bizi okuldan, aynı köyden. Bizi şeye yollıycaklardı, Yıldızeli'ne, öğretmen okuluna. O zaman Yıldızeli vardı, başka bi yer yoktu. Eniştem dedi ki babama, Salih Efendi dedi, bu çocuğunu yollıycaz, dedi. "Nereye?" Dedi ki, Yıldızeli'ne. Niye, dedi. Dedi, bu öğretmen olcak, dedi. Yoook, dedi. Babam göndermedi beni. Karşı çıktı. Öküzlere hep baktık, ineklere hep baktık... Öyle kaldı işte.

ERSAN: ***Neden karşı çıktı amca?***

ZAFER: İşte, o zaman öyleydi. Yok, öküzü otlatan adam yok, bilmem neyimi yapacak adam yok diye... Bak, benim arkadaşlarım orda, aynı köylü; şimdi emekli, oturuyo. Öğretmen oldular. Şimdi emekliler, rahat rahat oturuyolar. Ya. O zaman, hiç değilse kendimi kurtarırdım. Kendi kendimi kurtarırdım, durumum da daha değişirdi benim. Çok değişirdi. Ama şimdi bak, onlar dairelerdeler, evlerdeler, şeylerdeler... Ki yani, birinciliği kazandık okulda. Babam, rahmetli, yollamadı, göndermedi. O zaman başka okul da yok yani. Öğretmen okulu, Yıldızeli. Başka yoktu.

ERSAN: ***Kızgın mısın azcık babana?***

ZAFER: Kızsak n'olacak ki? Ağladım, kaçtım, bilmem n'aptım... Kâr etmedi; gine bize hayvanları otlattı. Ya. Öyle...

İçerenköy - Kadıköy / Temmuz 2001

Hatice: "Çevredeki insanların hepsi köy kesimi, yani cahil kesim" (73)

AKSU BORA - NECMİ ERDOĞAN

Hatice ile Kadıköy Belediyesi Aile Danışma Merkezi aracılığıyla görüştük. Bir gün önceden, merkezden geleceğimizi haber vermişler; Hatice bizi yolun başında bekliyordu. Genç, enerji dolu ve oldukça güzel bir kadındı. Başında yarım bağlanmış bir tülbent, üzerinde uzun bir etek ve el örgüsü yelek vardı. Misafir gelecek diye temizlik yapmış, börek pişirmiş. Evi iki katlı; alt katta kayınvalidesi ve görümcesi oturuyormuş. Evin girişinde genişçe bir hol vardı. Buradaki sedirin üzerinde Hatice'nin sara hastası olan ve yedi-sekiz yaşlarında görünen oğlu Tansel oturuyordu. Çocuğun elinde vurmalı bir oyuncak çalgı vardı; Hatice'nin söylediğine göre, onun sesi sakinleştirici bir etki yapıyormuş. Çocuk, biz ayakkabılarımızı çıkarıp içeri girene kadar iki bayılma nöbeti geçirdi; oturduğumuz süre boyunca da bu nöbetler sayamadığımız kadar çok tekrarlandı. Hatice, çocuğu bebekken, "akraba"larının Tansel'in ölmesinin herkes için daha iyi olacağını ima ettiklerini anlattığında, kayınvalidesinin de bu "akraba"lar arasında olduğu izlenimini edindik. Bir ara da görümcesi yanımızda oturdu. Onunla Hatice'nin ilişkisi daha yumuşak ve dostçaydı. Hatice, görümcesinin "depresyon hastası" olduğunu söyledi. Hatice evine çok özen göstermiş. Birinin yardımıyla Aile Danışma Merkezi'nden verilen eski koltukların yüzlerini yeniletmiş. Her tarafta Hatice'nin el işi olan dantel örtüler seriliydi. Girişteki portmantoyu verdikleri zaman, yüzüne bakılmaz bir hâlde olduğunu, hatta "bunu alıp ne yapacaksın, çok kötü durumda" dediklerini, ama kendisinin bunları temizleyip, kullanılır hâle getirdiğini gururla anlattı.

HATICE: Şurda ne görüyorsanız hepsi derneğindir.

AKSU: *Koltuklarınız da çok güzel, o da mı dernekten?*

HATICE: Çok teşekkür ediyorum. Hepsinin üzerinde örtü vardı da, geliceksiniz diye çıkardım. Bunlar hep sigara yanığıydı ve bana vermiyodu dernek. Dediler, bunlar sana yaramaz. Dedim ki, ben onları öyle bi şekle sokarım ki dedim, siz verin, dedim. Sahiden de Allah razı olsun, yaptılar, ettiler... Yani, ne varsa, aklına ne geliyosa... Benim iki tane çekyatım var;

bi tanesini saklıyorum hediye diye, o senelerden kalma şey diye diyorum. Öbürünü de zaten hurda oldu, attım. Aklına ne geliyosa hepsi ordan. Bu portmantoyu bile bana vermediler; geliyolar şimdi, görüyorlar, bu o portmanto mu, diyolar.

AKSU: ***Kendiniz mi şey yapıyosunuz?***

HATICE: Temizliyorum; ama leş gibi... O pisliğinden dolayı vermek istemiyolar.

NECMI: ***Yaşınız kaç?***

HATICE: Ben otuz yedi yaşındayım. Otuz sekizime giricem.

NECMI: ***Memleketiniz?***

HATICE: Sivas.

NECMI: ***Sivas'tan ne zaman geldiniz?***

HATICE: Ben burda doğma büyümeyim.

NECMI: ***Aileniz burda mı?***

HATICE: Burda.

NECMI: ***Anneniz babanız?***

HATICE: Annem babam, kardeşlerim, hepimiz burdayız. Ben burda doğmuşum. Annemler altmış üç senesinde gelmişler işte, ben de o sene doğmuşum.

NECMI: ***Kaç kardeşsiniz?***

HATICE: Beş. Ben üçüncüyüm.

AKSU: ***Eşiniz çalışıyo mu?***

HATICE: Çalışıyo da... Eşimi işte... Vasıfsız çalışıyodu, işten çıkarıcaklardı; ama eşim sinir hastası, aynı zamanda da bel fıtığı var. Ameliyat oldu; ama doktoru kalp krizi geçiriyo ameliyat esnasında ve ameliyatı çelişkili bi ameliyat oldu, hâlâ düzelemedi. Müdür de bizi televizyonda görmüş. Dedi ki, oğlum, ben buradan çıkana kadar sen burdasın. Sahiden de Allah razı olsun... Kendi müdür, ama Ertan müdürden müdür. Oturuyo, geliyo, çocuğu doktora götürüyo... Yani, kendi iş yeri gibi. Çaycılık yaptırıyolar orda ona; yani, müdürün postası diyim.

AKSU: ***Peki, eşinizin sinir hastalığı doğuştan mı?***

HATICE: Hayır, çocuklardan sonra. Ben kendim fotoroman filan çevirdim. 1979, Saklambaç yüz güzelliği şeyiydim; ama yani, şu an... Resimlerim var, göstereyim, inan ki inanmazsınız, ben şimdi gözlüksüz görmüyorum. Gözlüğü çıkartıyım, kesinlikle ne yazı okurum, ne bi yere giderim. Göremiyorum. Ama devamlı bunlara bakıp, el işi yapmaktan... Eşime yardımcı olmak istedim; hani, eşim çok bunalımlar geçirdi. Çünkü, ikimizin de sülalesinde hiç özürlü insan yok. Görmediğimiz bir olay ve

günde yüz-yüz elli kere bayılan ikiz bir çocuk. Mama parası yok, hiçbir şey yok, eşya yok... Şu anda bulunduğumuz ev için bir-iki ay önce belediyeden bi yazı geldi, evi tahliye edin diye. Evimiz yola gidiyo şimdi, bu ev. Zaten, depremden her tarafı çatladı. Yani, bismillahla yatıp, bismillahla kalkıyoruz.

NECMI: *Ev kira mı?*

HATICE: Hayır, kendi evimiz. Gecekonduydu. Burayı bile, şeyin adamları, yani gümrükte çalışan işçilerin Ertan'a zarf içersinde verdikleri maddiyatla... Bende romatizma oluştu, alt kat rutubetliydi. Onlar yaptılar yani. Ne görüyosanız hepsi gümrüğün çalışanlarının yardımıyla ve derneğin.

AKSU: *Peki, eşinizle evlendiğinizde çalışıyo muydu?*

HATICE: O zaman barmendi.

AKSU: *Durumunuz iyiydi demek ki?*

HATICE: Tabii, çok çok iyiydi.

AKSU: *Bu bozulma çocuklardan sonra mı oluştu?*

HATICE: Çocuklardan sonra oluştu. Çünkü, ailemiz bizi dışladı.

AKSU: *Onlar yüzünden yani?*

HATICE: Onlar yüzünden, diyorum; çünkü, başka bi sebep yok. Yani şu an, ben mesela eşimden ayrılmış olsam, ailem bana daire de vericek, arabamı da alıcak ama...

NECMI: *Ailem derken, sizin aileniz mi, eşinizin mi?*

HATICE: Benim ailem. Onlarınkisi, *** Giyim falan var, bilirsiniz. Onlar amca çocuklarıdır. Ve bir tane... Ben dernekten... Bu üstümde ne varsa, çocuğum üzerinde ne varsa hepsi dernektendir. Ama hayatta gocunmuyorum. Çünkü, birinin kıymetini bilmezseniz, ikiniz asla olmaz. *** Giyim bütün herkese yardım eder, şey yapar, dini bütündür. Neymiş, ben böyle olduğum için Allah bana bu çocuğu vermiş; ben kapanırsam, Allah benden bu çocuğu alırmış. Onun için, bize bir çorap bile vermezler.

NECMI: *Tek sebep bu mu?*

HATICE: Evet, benim açıklığını. Açıklığımı derken, bu şekil olmam.

NECMI: *Anneniz babanız? Onlar da mı böyle düşünüyolar?*

HATICE: Annem babam değil. Annem babam da Ertan'ı istemiyo. Yani, benim ailem.

AKSU: *Evlenirken karşı mı çıktılar?*

HATICE: Hayır hayır, sonradan. O da mesela yengemlerde şimdi, bütün her şey ağbimlerin üzerinde. Benim hiçbi şeyim yok. Ailem, Ertan'ı bun-

lardan sonra şey yapmadı. Çünkü neden? Onların hepsinin durumları iyi, çocukları normal. Bu onların çocuklarına kötü örnek olurmuş efendim, bunun hareketlerini yapıyomuş çocukları... İşte, o yüzden de görüşmeyi kesiyolar ki çocuklar uzak dursunlar, onlara bi şeyleri olmasın.

NECMI: ***Genel olarak zengin mi peki aileniz?***

HATICE: Tabii. Mesela, bu durakta otopark var. Bi de, ***'ın otoparkı var galiba; orayı almaya çalışıyolar galiba belediyeden. Artık bilemiyorum da aldılar mı, almadılar mı... ***'de kaymakamlık binası mı var, adliye binası mı var; orası komple onların. Ve çocukların hepsi özel okullarda.

AKSU: ***Hatice Hanım, peki sizin eğitiminiz nedir?***

HATICE: Ben ortaokul mezunuyum; ama kendimi geliştirdim yani.

AKSU: ***Ne zaman, kaç yaşında evlendiniz?***

HATICE: Yirmi bir.

NECMI: ***Nerde oturdunuz ilk evlendiğiniz zaman? Böyle bi yerde mi?***

HATICE: Gene bu evin altında oturuyodum.

NECMI: ***Eşiniz ne işler yaptı? Barmenlik yaptı, dediniz.***

HATICE: Barmenlik yaptı, garsonluk yaptı... Yani, tesisatçı kendisi, ama yapmadı hiç yani. Tesisat işlerini hiç yapmadı yani. Kendi evde de bi şey olsun, başkasına yaptırıyo. Şey yapamıyo yani, sebat edemiyo onda. *** Et Lokantası var Bostancı'da. Orda çok çalıştı, beş-altı sene kadar.

AKSU: ***Evliliğinizin kaçıncı yılında oldu çocuklar?***

HATICE: İlk senesinde. Zaten Tansel doğuşta normal bir çocuktu. Yani, sonradan Tansel... Üç ay sonradan. Ama hastane bizi inkâr etti mesela. Şimdi, benim hastanede hiçbir belgem yok. Nerde doğum yaptığım meçhul.

AKSU: ***Nerde doğum yaptınız?***

HATICE: ***'de. Beni öyle bi karşıladılar ki hastanede önce... Yani, gayet normal, her insanı karşılar gibi. Ama taburcu olurken, sanki kraliçe taburcu ediliyo hastaneden... Bizden para almıyolar. "Sakın para vermeyin; işte, çocuklarınıza mama parası, odun kömür parası yapın." Meğersem bizden imza almamak için. Hani, belge alıyomuşuz ya. Bilmiyorum ben de hastaneden belge alındığını çocuklar adına. Nüfus kâğıtlarımızı onlar çıkarttırdı çocukların. Sonra, üç ay sonra, bunun rahatsızlığını anladım, gittim; doktor bana dedi ki, doğum yaptıran doktor, sen nerde doğum yaptın. Dedim, burda. Belgen nerde, dedi. Dedim, belgem yok, vermediniz. Sus dedi, öyle bi şey söyleme, öyle bi şey burda olmaz, dedi. Sen nerde doğum yaptıysan oraya git, dedi. Sonra, rahmetli Özal'a gittim ben. Semra Özal'a gittim. Onlar. burda Atatürk'i yeni yapıyolardı. Bunu, Semra Özal'ın ku-

cağına verdim. Dedim, böyle böyle, çocuğu inkâr ediyolar ama çocuk rahatsız. Ama ne rahatsızlığı var, onu anlayamıyorum, dedim. Dedi ki, biz dedi, devlet olarak bakıcaz senin çocuğuna ömür boyu. Gazetelerde o zaman... Dedim ki, inanmıyorum. Hani, gazetede resmimiz çıksın çocukla, o zaman inanıyım, dedim. Sahiden de Semra Özal'ın kucağında bunlar çıktı; baktılar, resmi devletin arabası iki sene kadar bizim kapımıza geldi. Alabalık, muz, bir sürü erzak, hep bunun yemesi gereken şeyler... İki sene kadar geldi. Sonra, rahmetli Özal kalp krizi geçirdi, vefat etti, devlet bizden elini eteğini çekti. Ordan da belge almadım; ama ben ne biliyim adamın vefat edeceğini. Şimdi, siz şuraya geldiniz, oldu da ben burda öldüm; siz dolanıp duracaksınız veyahut da yerinize gitceksiniz... Hani, bi belgeniz olmazsa ispat edemezsiniz ki buraya gelceğinizi. E, benim de öleceğim aklınıza gelmez. Onun için, o olay da öyle bitti. Ondan sonra zaten herkes inkâr etti, şimdi kendi başımızın çaresine bakıyoruz.

AKSU: ***Akrabalarınızdan hayır yok anladığım kadarıyla?***

HATICE: Hiç.

AKSU: ***Peki, konu komşuyla ilişkiniz nasıl? Mesela, çocukları geçici olarak bırakıp, bi yere gidebiliyo musunuz?***

HATICE: Hayır hayır. Sadece kayınvalidemler, başka kimse yok.

NECMI: ***Eşiniz ne kadar kazanıyo?***

HATICE: Yüz seksen. (milyon) Şimdi de emekli olucak. Bütün şeylerini toplattırdılar orda emekli olsun diye. Ama emekli olunca, yüz sekiz milyon mu, yüz on dokuz milyon mu, yalan söylemiyim, öyle bi şey vericeklermiş heralde. Ama bu verilirse nası geçim olacak? İşte, ben de söyledim... Birisi akıl vermiş ona...

(*Çocuğun bayılması nedeniyle kayıt kapanır*)

[...]

Gene iş yerinde fonu varmış; kâğıt parası, bilmem ne parası... Arada bi eline geçen oluyo yani, aylığın haricinde. O şekilde olduğu halde yetiştiremiyoruz.

AKSU: ***Emekli olunca onlar kesilecek o zaman?***

HATICE: Hepsi kesilicek. Sırf yani, ekmekliye ne veriliyosa o verilecek. E, onlan da yani... Sırf bizim Tansel'le hastaneye gidip gelme, yol paramıza yetmez. Burda belediyenin bi yeri varmış, şey alanı deniyo, Yeşil Alan mı ne... Ama ufak bi yer. Oraya bi büfe yapılırsa, belediyeye kira verilir veyahut da ne tutuyosa oranın aidatı... Burdan emekli yaparlarsa, orda en azından bi sigara satar veya karpuz, kavun bi şey satar. Çünkü, başka yapacak bi şeysi yok. Kimse işe almaz zaten; şunu şuraya niye koydun desen, bağırıyo.

NECMI: ***Nasıl geçiniyosunuz peki? Nası idare ediyosunuz?***

HATICE: İşte, o beni biliyo, ben de onu biliyorum. Mesela, Tansel'i ben orda tutarım; o burda oturur, televizyon seyreder veya oraya uzanır, televizyonunu seyreder. Ne biliyim, yemeğini filan hazırlarım, ben yersem o ilgilenir, o yerse ben ilgilenirim.

NECMI: ***Evin geçimini soruyorum, eşinizle değil de... Evi nası idare ediyosunuz?***

HATICE: İşte, şunları yaparak. (*Yaptığı el işini gösterir.*) Bunları derneğe veriyoruz. Zaten dernekte de, Allah razı olsun, ihtiyacı olmasalar da, bildikleri için alıp, birilerine hediye ediyolar. Veya nasıl değerlendiriyolar bilmiyorum.

AKSU: ***Boyayı ne zaman öğrendiniz siz?***

HATICE: Sekiz sene önce ben bi bunalıma girdim, camın üzerine resim yapmaya başladım. Resmim çok güzel. Dedim ki, bu resimleri çerçeveletiyim, belki birilerine satabilirim, hani tanıdıklara, arkadaş çevreme. Orda bi bayan vardı; dedi ki, n'aptın bunları, ne güzel olmuş, dedi. Dedim, böyle böyle. Çocuk da sırtımdaydı yine. Size dedi, bi yer söylesem, dedi... Hani, biraz da giyimli gibi gözüküyorum ya, herkes çekiniyo bi şey söylemeye. Dedim ki, söyleyin, gidelim. O benim evime geldi önce; o zaman alt kattaydım. Çok dedi, şey durum, ben dedi, kendim hemen ilgilenip, ordakilerle görüşücem, dedi. Sahiden de görüştü. Onlar geldiler, baktılar. O zaman daha bi vahimdi yani, çok daha vahimdi. Gördüler; tamam dedi, kaydını alıyoruz, dedi. Ve herkes gidip gelme yapıyo oraya, haftada iki gün, üç gün, beş gün... Benden bunu istemediler. Dediler, sen gelme, biz seni anladık, bildik, biz sana gelicez, dediler. Sahiden de, altı-yedi ay kadar devamlı geldiler. Her şeyleri ordan bana getiriyolardı, ben seçiyodum. Işık Hanım var, o hâlâ gelir bana, Allah yüz bin kere razı olsun hepsinden. Gidemiyorum hani, bunu bırakamıyorum. Bıraktığım zaman da, geldiğim zaman aynı şeyi bulamıyorum. O yüzden onlar yardımcı oluyolar o gün bugündür. Yani, şu şekilde konuşuyosam, sırf oranın sayesindedir.

AKSU: ***Peki, tüm bu süreç için, herhangi bi psikolojik destek aldınız mı?***

HATICE: Hayır, hayır. Kimle konuşuyosam... Çünkü, çevredeki insanların hepsi köy kesimi, yani cahil kesim. Dedikleri tek şey, çorap giymiyosun, oran açık, buran açık, şuran açık... Onun için başka bi şey yok. Yani, şeyleri yok. Sadece, sen bu şekildesin, kapanırsan şöyle olursun, bilmem ne olursun... Onun dışında, kimsenin bi şey dediği yok.

NECMI: ***Mahalleyle aranız pek iyi değil anlaşılan?***

HATICE: Değil derken... Kimle görüşeyim? Orda, komşuların var dokuz tane çocuğu. Hani, gitsem ne öğrenicem onunla? Benim çocuğum zaten

rahatsız. Hani, gittiğim insan biraz benden üstün olucak ki, o insandan bi şey alıyım. Ama o insan, anca bahçede oturmuş, çorap örüyo veya ne biliyim, onun bunun lafını ediyo. E şimdi, bunun lafını sizden dinledikten sonra, bence bi anlamı yok; ama bana anlatıcağını bana anlatsa... Mesela, 'şunu şuraya koyma' de, ben onu alıyım, götiriyim. Bu bi akıldır; ama boş konuştuktan sonra bence hiçbi... Ama meraba, meraba.

AKSU: ***Peki, sıkıldığınız zaman kiminle konuşuyosunuz?***

HATICE: Ataşehir'e parka gidiyorum. Orası da iyi ki açıldı... Çocuğumu alıyorum, kapıyı çekiyorum, o an ne yemek yapıcaksam onu yapıyorum, eşime de bi kâğıt yazıyorum buraya. "Ben Ataşehir Parkı'ndayım." O biliyo, iki tane park var orda. Gelir bakar ki, ben orda dantel yapıyorum, Tansel'i de salıncağa bindirmişim. Bi taraftan Tansel'i sallıyorum, bi taraftan el işimi yapıyorum.

AKSU: ***Nası götürüyosunuz Tansel'i oraya peki?***

HATICE: Bayılmadığı zaman yürüyo. Elinden tutunca, dünyanın öbür ucuna gitsin... Ama bayılırsa yürüyemiyo. Yani, o anda halsiz kalıyo. Bi müddet tutarsanız, ederseniz... Mesela, şimdi yürür; hani, aradan biraz geçti. Ama o şeysiz hali olduğu zaman, kesinlikle yürüyemiyo.

AKSU: ***Öbür çocuğunuzun adı ne?***

HATICE: Göksel. O da bayan kuaföründe, Ataşehir'de. Lüks bi yer, temiz bi yer daha doğrusu. İnsanları Göksel'i anlayabilecek yapıda. Şimdi, burda bi yere vermiştim ben; Göksel'i azarladılar, bağırdılar... Göksel biraz ağır bi çocuk; yani, hemen her şeyi algılayamıyo. E, ordaki insanlara anlattım, anladılar; ama burda... Durakta bi yere vermiştim burda, daha yakın olsun diye; ama anlamadılar. E, Göksel'e bağırmış, çağarmış... Şey yapamadılar yani.

AKSU: ***Ne kadar oldu oraya başlıyalı?***

HATICE: Okul kapandı; bi hafta sonra mı ne, eşim gitti Göksel'le beraber, buldular, konuştular. Temiz insanlar. Güzel bi yer.

AKSU: ***Kaçıncı sınıfta Göksel şimdi?***

HATICE: Ortaokulu bitirdi, ama karmayı bitirdi. Rehberlik. İlkokul ikinci sınıf bilgisine sahip. Yani, normal bi şeyi anlayamıyo yani. Mesela, bi şey isteyin, bakkal iki adım ötesi olduğu halde, onun hepsini alıp getiremiyo. Hani, bi daha gitmesi gerekiyo veya başka bi şey alıyo. Anne, bu da lazım olur, diyo. Ama gör, benden uzun.

NECMI: ***Fotoromanda rol aldım, dediniz?***

HATICE: O zaman, daktilo, muhasebeye gidiyodum. Bekârlığımda, diyorum ya, faaldim. Orda bir çekim yapılacaktı, bir yüz güzeli arandı. İşte, üç yüz elli kişinin içersinde, okul içersinde ben çıktım. Ama işte, ondan

sonra ailem, ağbim daha doğrusu... Biraz despot, diyim. İzin vermedi. Bir kere oldu ve bitti. *** diye bi fotoromandı. Ondan sonra bi daha da olmadı. Ondan sonra Ertan'la tanıştım zaten; işte, evlendik.

NECMİ: ***Peki, çalıştınız mı hiç?***

HATİCE: Hayır, çalışmadım.

NECMİ: ***Peki, sizin aileniz zengin anladığım kadarıyla. Yani, zenginleri de biliyosunuz, fakirleri de biliyosunuz. Zenginler nasıl insanlar?***

HATİCE: Bana göre, benim çevremdeki zenginler beş para bile etmez (*Güler*). Yeminlen söylüyorum.

NECMİ: ***Niye?***

HATİCE: Şöyle... Dışarıya... Şimdi, bana yardım etse, kimse duymiycak; kardeşine yardım etmiş, diyolar belki de. Ama şimdi desem ki mesela... Burda birisi vardı, şu komşumuz bayılmış, evinin kirasını veremiyomuş... Üzüldüm; ben yani, hassas bi insanım. Geldim hemen, ağbi dedim, böyle böyle, dedim. N'olur, kadın süt parası bile bulamıyomuş, dedim. Yani, benim yok, komşum için istedim. Ağbim geldi jipiyle; arkasını doldurmuş, etini, sütünü, her şeyini... Gitti, kadının kirasını verdi. Kömürünü, odununu aldı, erzağını aldı, adresini aldı... Yani, deprem bölgesine dünyanın bir sürü erzağını... Ama isim var. Deniyo ki, falanca iş yeri, falanca yere yardım etti. Ama şimdi, bana yapsa ben bilicem sadece, kimse bilmiyecek. Yani, reklam peşinde, diyorum. Bi insan sonradan görmesin. Kökten görürse yapar. Bi de, eşleri... Mesela, siz ne kadar kardeşinize düşkün olursanız olun, eşiniz eğer beni istemiyosa, sizi öyle bi aşılıyo ki, siz de istemiyosunuz. Yani, bu demek ki böyle gidiyo, bunu değiştiremezsiniz. Şimdi, şu görümcem mesela... Ben bunu ne kadar istemezsen istemiyim, eşime desem ki, Selma şöyle, Selma böyle... En sonunda, eşim ona yılan gibi bakıcak. Yani, ister istemez bakıcak. Ama bunda benim kazancım ne olacak? Hiçbir şey. Ama aramızda bi sorun varsa, ikimizin beraber çözmesi bence daha mantıklı. Yapabiliyosak; ama yapamıyosak, abi-kardeştir, istediği zaman görüşür, o beni ilgilendirmez, derim. Ama şunun şuraya gelmesi beni mutlu ediyo. Ki ben kendim söylüyorum, kızım işte, sen de gelirsin, belki seni de görürler, diyorum. Bunu da derneğe yazdırdım, herkes benden fazla ilgilendi. Kendi de biliyo, gördü. Bana telefon etmiyo dernek mesela, onu arıyo. Gel Selma, böyle böyle, şu var, bu var, diyolar. Ben mutlu oluyorum. Yani şimdi, ben darılayım mı beni aramadılarsa? Hayır! Ben mutlu oluyorum. Ama şimdi, zenginler çift. Bilmiyorum, belki sizler de varlıklısınızdır, sakın üzerinize alınmayın, bilmiyorum ama...

NECMİ: ***Yok, değiliz, merak etme. Rahat konuşun, nası istiyosanız.***

HATICE'NIN GÖRÜMCESI: E ona bakarsan, bizim baba tarafı *** Giyim... Baba tarafından baya yakın akrabamız yani.

HATICE: Amca çocukları yani.

HATICE'NIN GÖRÜMCESI: Amca çocuklarıyız hemen hemen. İşte, Ramazanda fakirlere falan dağıtıyo herkes ya... Ondan bi tır dolusu kıyafet, yeni olarak bütün fakirlere dağıtılıyo. Şimdi şöyle bi şey var, bazı insanda gurur oluyo... Yani, benim sülalem, benim fakir olduğumu biliyo. Yabancıya yardım edene kadar, önce insan bi kendi etrafındakini görür, ondan sonra fakire yardım eder. E, senin sülalen fakirken, sen başka yerdekilere yardım ediyosun. Şimdi mesela, ben de rahatsızlığımla gitsem... Hacı namazında, niyazında. Yani, iki göz yaşı dökseм, ağlasam, belki yardım edebilir. Ama ben onu yapamadım yani.

HATICE: Etmez. Sen açık gidersen, etmez. Açık gitmeyceksin.

NECMI: ***Zenginler iki türlü, demiştiniz. Nasıl iki türlü?***

HATICE: Bi kökten sürmeler var, temiz oluyo. Bi de, daldan eğmeler var. Bizimkiler hep daldan eğme. Kökten sürmeler biliyo yani. Adam diyo ki, ha, benim var, Allah bana bunu vermiş, paylaşmasını biliyim. Ama daldan eğme diyo ki, boş ver diyo, ben de çalıştım, kazandım, ettim, akrabama yapana kadar, Hasan-Hüseyin'e yapıyım da, benim reklamımı yapsın, diyo. Hani, böyle düşünüyorum; çünkü, çevremdeki insanlardan bunu görüyorum. *** Giyim mesela... Oraya giderken illa kapalı gidicem ki... O da iki yüzlülüğe giriyo, gitmiyorum. İşte, kayınvalidemlerle o yüzden ben çok tartışırım. Diyo, başın açık. Ya, almak istemiyorum, vermesinler bana bi şey! Yani, böyle vericekse, vermesin. Mesela, siz şimdi beni böyle gördüğünüz zaman... Ki ben hoşunuza gitsin diye üç gündür temizlik yapıyorum yani. Bu size duyduğum bir saygıdır. Ama gelseniz, her tarafım rezil içersinde, ne bileyim, her tarafım darman dağan, bu size olan bir saygısızlıktır. Bundan gurur duymam lazım ve sizin de duymanızı beklerim yani. Ama deyin ki, girdik, şöyleydi, böyleydi... Bu benim için çok büyük bi şey.

NECMI: ***Peki, bu durumdan kendinizi sorumlu tutuyo musunuz? Kendinizi suçluyo musunuz yoksa ben sorumlusu değilim, sorumlusu başkaları mı, diyosunuz? Mesela, ailem, çevre, devlet falan mı diyosunuz?***

HATICE: Ben sorumluluğu kendimde buluyorum. Zamanında, bu kadar aklımın olmamasına çok yanıyorum. Bi de hani, böyle akıllı insanların olduğunu hiç düşünmedim ben. Herkesi kendim gibi zannediyodum ben. Hani, ben nası bilgisiz, cahilsem... Mesela, ben açardım 118'i; ordaki bütün kadınlar beni tanırdı, şeye çıkanlar... Ordaki herkese derdim ki, benim ikizlerim var, özürlü bebelerim var, n'olur bana bi doktor söyleyin, hacı hoca söyleyin. Benin gezmediğim hacı, hoca, yatır kalma-

mıştır. Hani, Teksoy'da çıkıyo ya, Hürmüz Ana'nın eteğine varana kadar geçtim, papazın eteğine varana kadar geçtim... Yani, kime soruyosam... Mesela, yolda gidiyorum. En sonunda oldu, işte Afşin Hanım'la tanışmam... Bunu dolaştırıyorum; artık bu devamlı nöbet geçiriyo, ama beş dakkada bir... Yolun kenarına oturdum artık. Kucağıma aldım. "Bayılabildiğin kadar bayıl!" Bi bayan geldi yanıma, böyle giyimli. Dedi ki, kızım niye burda oturuyosun. Dedim, bayılıyo, taşıyamıyorum. Sana dedi, bi doktor söyleyim. Allah'ını seviyosan bana doktor, hoca deme, dedim yani. Deme bana, git, dedim. Gözükme yani, dedim. N'olur, hatırım için git, dedi. Benim adımı ver, para bile almıycak senden, dedi. Öyle diyince artık... Zaten sıfırım. Eve geldim, Selma'ya dedim ki, bi şey var, doktor adresi. Telefon edelim, buna gidelim, bakalım ne diycek, dedim. "Gelir misin?" Gelirim, dedi. Açtım telefonu; öyle stresliyim ki ama... Yani, doktorla öyle konuşulmaz; ama o da beni anladı yani. Dedim, doktor hanım, Afşin Hanım'la mı görüşüyorum. Evet, dedi. Dedi ki, seni çok merak ettim, nası bi insansın. Ki bebek o zaman Tansel. Gel dedi, hem de taksiye bin, dedi. Yok dedim, taksiye vericek param yok, dedim. O zaman, yirmi bin lira taksi parası tutuyo, bi de artı, onun kırk bin lira da muayene parası var. Komşulardan mı aldık işte, yalan söylemiyim, birilerinden aldık... Bunla beraber gittik. Kadın, çocuğu bırak, dedi. Tansel perdeleri merdeleri hep indirdi aşağı. Bakın dedim, benden para istemeyin, yok param. Hani, dağıttırmayın burayı, dedim. Bu çocuğun gözü görmüyo, aklı da yok, dedim. Hayır, ben onu gözlemliyorum, dedi. Meğersem, Cerrahpaşa'nın, Türkiye'nin nöroloji uzmanıymış. Profesörmüş kadın yani. Türkiye'yi temsil eden bi kadın. Yok dedi, bunu dedi, Pazartesi günü hemen hastaneye yatırcaz, dedi. Bi dakka, yatıramayız, dedim. Niye, dedi. Eşimin sigortası var, ama geçici, dedim. Para istersiniz bizden, dedim. Beş kuruş istemiyorum, bu çocuğun her şeyi bana ait, dedi. Dedim yok, hayattan o kadar darbe yedim ki, bana dedim, imzalı, kaşeli kâğıt verin, dedim. Kadın yazdı, kaşeledi. Yol paramızı da verdi tekrar geriye dönmek için. Pazartesi günü gittik, yattık. Üç ay hastanede yattık biz. Şimdi devamlı işte, bu büyük nöbetlere girdiği zaman, hastaneye bizi yatırıyo. İşte, iki ay-üç ay, orda bi serum tedavisi uygulanıyor; ondan sonra, tekrar çıkıyoruz. Bikaç ay geceleri olmuyo, gündüzler on dokuza iniyo... Durmuyo ama bayılma azalıyo sadece. Ondan sonra, tekrar yetmişe, doksana, yüze çıkıyo. Tekrar yatıyoruz o zaman. Yani, hayat bu on beş-on altı senedir.

NECMI: ***Akıllı davransaydım, dediniz. N'apardınız başka türlü?***

HATICE: Mesela, Cerrahpaşa'nın böyle büyük bi hastane olduğunu bilseydim, zenginlerin içinde de iyilerinin olduğunu bilseydim... E giderdim,

araştırırdım. Birisine derdim mesela... Diyelim ki, sizi mi yolda gördüm, benim böyle bi sorunum var, bana yardımcı olun, derdim. Ama ben her giyimli insandan nefret ediyodum. Diyodum ki, için böyle, dışın nasıl, dışın öyle için nasıl... Çünkü, bizimkiler öyle. Ki ben yengeme zamanında – dernekten önce– dedim ki, –ki ben bir giydiğimi bi daha giymedim– yenge dedim, giymediğin kıyafetlerini bana ver, ben giyiyim. Çünkü, çok güzel kıyafetler alıyo, hep de lüks yerlerden alıyo. Kusura bakma, dedi. Yardımcılarım var, onlara veriyorum, dedi. Hı, dedim. Bir daha mı dedim, biliyim ki açlıktan ölüyorum, kürdanla dişimi karıştırırım, kimseye de açım, bi şey ver demem, dedim. Yani, her şeyden ağzım yandı.

NECMI: ***Peki, etrafta, mahallenizde yoksul var heralde, di mi?***

HATICE: Valla yok, ama hepsi benden yoksul. Hepsinin marketi var, bakkalı var (*Çocuğun bayılması nedeniyle kayıt kapanır*). Bakın, büyük bir şey var, ne diyolar ona, kamyonun büyüğü, gümrükte hem de, tır gibi ama değil... Marketleri var. İşte, ne biliyim, birkaç yerden gelirleri var, memleketten gelirleri var... Şu yanımızdakilerin iki tane marketi, beş-altı tane dairesi, bir sürü arabaları, her şeyleri var çifter çifter. Yanımızdakiler evlerini mütahide vericekler, bizim evin yıkılmasını bekliyolar yol geçicek diye. Ama sor, şu an kapının önünde, 'ben bi şey dağıtıyorum' de, 'benim de yok evladım' der, hepsi kapıya dikilir. Buna sinirleniyorum yani. Varken yok dediğin zaman, daha çok yok oluyo.

NECMI: ***Ama sizin onlarla konuşacak pek bi şeyiniz de yok yani?***

HATICE: Yok. Ama yapınca... Şimdi, ben size bunu anlatıyorum. Baktınız ki ben aptalca konuşuyorum, ne dersiniz, nası olucak?.. Kalkıp gitmek istersiniz. Hani, mantıksız olduğu zaman, niye vakit öldüriyim? Ben de öyle diyorum, niye vakit öldüriyim? Size geldiğim zaman, o gün kalkmak istemedim ordan. Niye? Konuşma çok güzel. Yani, bir sürü şey öğrendim o iki dakikanın içersinde. Ne bileyim, konuşmada birbirine duyulan saygı... E, ben normal insanla hiç konuşmuyorum ki... Ataşehir'e gidiyorum, yemin ederim, parkta çocuklarını gezdiren bayanların hemen yanına gidiyorum. "Beraber oturabilir miyiz?" Tabi, diyo. Oturuyoruz; iki dakika konuşmayla, Allah razı olsun, benim için hacca gitmiş gibi oldunuz, diyorum. O kadar hoşuma gidiyo. Çünkü, tekrar eve gelip, tek başıma hayata mahkûmum. E, derneğe götürüyorum. Diyolar hani, getir çocuğu. E götürüyorum, ordakiler üzülüyo. Devamlı nöbet geçiriyo. O gün mesela, Mehtap Abla falan ağladı. Benim de sinirlerim bozuldu. O da ağladı. Bu sefer, ordakileri üzüyorum diye üzülüyorum. E, bunu götürmesem, ben yarım saatte nereye gidip, nereye geliyim? Onun için diyorum ki, herkes bana gelsin, ben kimseye gitmeyim; çünkü evde daha rahatım.

NECMI: ***Sizce zenginler nasıl zengin oluyo ve fakirler niye fakir?***

HATICE: Zenginler rüşvet alarak zengin oluyo (*Güler*). Yani, bir senede köşeyi dönersin; ama Allah kötü nasip ettikten sonra, ben o kadar çok insan sayardım ki... Böyle konuşmama karşılık, bak... Ev veren de oldu, bana, gelin bizim yanımızda kalın, biz bakalım, edelim, sen temizlik açısından bize yardımcı ol, yemeklerimizi yap, şunu yap, bunu yap, diyenler de oldu... Cerrahpaşa'da adam adresini verdi. "Ben Arabistan'da bilmem neyim." Eşinin adresini verdi. Eşime bile söyleyemedim, adam niye sana adres verdi diycek diye. Hani, kötü anlıycak diye. Yani, insanlarımızda insan olan çok; ama bunu duygu sömürüsüne sokup da, onları o kadar güzel kendime alabilirdim ki... Ama bunun sonu olmazdı. Hani, çocuğumun iyileşiceği de varsa iyleşmezdi, daha da kötü olurdu, o sağlamı da belki bunun gibi olurdu... E onun için, bi şey yapıyosam, göz nurumla yapıp da az az almak beni daha mutlu ediyo. Yapsam, ben kendi aileme yaparım. En basiti derim ki, ben eşimden ayrıldım, bana dairemi verin, arabamı verin; ondan sonra da, üç ay sonra gelir, tekrar Ertan'lan evlenirim. Ama, Allah nasip etmesin, diyorum. İçlerinde varsa bi şeyler versinler, yoksa istemiyorum. Ben dernektekilere de söyledim. Parasız kaldığım zaman, açıyorum telefonu, bana bi şey lazım, diyorum. Gidiyorum, bana beş milyon lazım, diyorum. Bunu isteyebiliyorum. Ama kendi ailem on adım ötede ve İçerenköy'den daha yakın bana... Bunu sırtımda İçerenköy'e götürüyorum veyahut da bırakıyorum bi yere. Ordan alıyorum, on dakikalık yerden almıyorum. E, duraktan yakın çarşı. Ağbimlerden de alabilirim. Söylesem de verirler, vermezler desem yalan. Ama kendin ver! Yani, şuraya ben sizi davet etmiyim, siz gelin. Çünkü, ben davet ettiğim zaman, sanki rüşvete giriyo. Hani, bi şey yapıyomuşum gibi... Ama kendi isteğinizle verin. Kaç gündür içim içime sığmıyo. Saat dokuzdan beri... Diyorum, eşimi o kadar beklemedim. Bekliyorum, telefonda gözüm gelicekler diye. "Acaba bulamadılar mı? Bi şey mi oldu?" Bekliyorum, hem de nası bekliyorum. Börek bile yaptım size o şeyimin içersinde. Yani, içimden gelerek... Yani, içten gelerek yapılan çayın, kahvenin bile çok büyük şeyi var.

NECMI: ***Peki, zengin yaşamak ister misiniz?***

HATICE: Valla, bizimkiler, eşimin sülalesi gibi olucaksam, ben zenginlik istemiyorum. Ama sayısal oynuyorum iki yüz bin liralık, yüz elli bin liralık. Ama çıktığı zaman... Eşime de diyorum, bana çıksa diyorum, heralde bize hiçbi şey kalmaz. Çünkü, o kadar çok vericek insan var ki...

NECMI: ***Kimlere mesela?***

HATICE: Mesela, özürlü aileler var. Tansel'i okula yazdırmıştım... Yemin ediyorum, iki milyon para vardı cebimde. Eşim iş yerinden izin alıp

bizi bırakıyo... Kadın dedi ki, otobüse dedi, Akbil'imiz var, dedi. Çocuk da simit istiyo. Yemin ediyorum diyo, başka para yok. Yanında normal çocuk, birisi de özürlü... Ufak çocuğa anlatamıyo. Öteki de diyo ki, simit istiyorum. Oğlum, parayı almadım, diyo. Ben tuttum... Şimdi, birine alsam olmıcak, üç tane orda çocuk. Üçüne de aldım; kendime yüz elli bin lira para kaldı. Orda pahalı simit, dört yüz bin lira. Hani, lüks yer de, Koşuyolu... Büyük simitlerdi; aldım. Eşim diyo ki, sen benden o parayı alana kadar ne çektin, evde para yok diye, diyo. E dedim, olsun, bi makarna yaparız, yoğurt var evde, üzerine sarımsaklı yoğurt dökeriz, yeriz. Yani, eşim de anlayışlı. Yani, niye böyle, niye şöyle, değil. Kesinlikle öyle bir şeyimiz yok. İstersem mesela... Şu an diyelim ki, gene mercimek çorbası veya makarna var. E, dün de onu yapmıştım, bugün de aynısı. E, şimdi onu dökemem. Üç gün de olsa, niye bunu üç gündür yiyoruz, demez. Niye bu böyle, demez. Kesinlikle.

NECMİ: ***Peki, fakirler niye fakir yaşıyo size göre?***

HATİCE: Valla, fakirler ya aklı olmadığı için... Çünkü neden? Bizim elimizde hiç mama paramız dahi yoktu, ben el işini de böyle aşırı bilmiyodum... N'aptım? Dedim ki, kimseye gidemem, kimseden bi şey alamam. Ondan sonra, lif ördüm. Ama yalan, ama yanlış... Ondan sonra, dantel havlu kenarları ördüm; ama yalan, ama yanlış... Diyodum hani, ama ben yine yapıyorum, ediyorum. İşte, bunları satmam gerekiyo. Alan adam bana... Diyelim ki, o zaman beş yüz bin liraya veriyodum, bir buçuk milyon mama parası veriyodu bana. Alıp da belki sonra onu atıyodu, ama onu bana öylesine vermemek için... O gün mesela, belediyeye para yatıracam; çay sırasında en son odada bi sarışın bayan vardı sarışın, mavi gözlü... Resmen sinirlerim bozuldu, ağladım. Sanki hani... İlk önce, beş milyon eksik, dediler. Geldim onun yanına, dedim ki, ben bunu yatıramıcam. Çocuğu bıraktığımı biliyo, gördü. Dedi ki, ben veriyim, beş milyon için eve gitme, dedi. Verdi beş milyonu; ama o an için içime oturmadı. Hani, Allah razı olsun... İndim aşağı; adam, üç milyon daha eksik, demez mi? Daha çıkamıyorum merdivenleri. Hani, sanki onu sömürmeye gidiyorum. Sinirlerim bozuldu, nası ağlıyorum ama... Dedi ki, n'oldu, diyo. Bi şey yok, benim eve gitmem lazım, dedim. Diyo ki, Allah aşkına, n'oldu. Dedim, yok, şimdi de üç milyon istiyolar, ama diyemiyorum, dedim. Çıkardı verdi; ama o parayı buruşturdum elimin içersinde, ne şekle geldi o para. Sonra baktım ki, benden habersiz, benden önce telefon açmış, aşağı inmiş. Artık, gene eksik mi var dediler, bi şey mi var dediler... Yani, elimde değil, sanki o anda onu sömürmeye gitmişim... Yani, sizi ziyarete değil de, o anda bi şey için gittim oraya. Elimde bir milyon bile olsun yapamıyorum, elimde değil yani. İlla bi şey yapıcam karşılığı. Fakir-

lik böyle oluyo. Ama bi şeyler yaparsam, üretirsem... Mesela, şunu (*Merkez'den ona verilen giysileri kastederek*) vermiyolar işte bana, bunlar buruşuk diye veyahut da kirli diye... E, getiriyorum, yıkıyorum, ütülüyorum. Bu sefer derneğe gidiyorum. "O, Hatice Hanım, iyisin." E diyorum, burdan aldıklarım işte, vermiyodunuz bana. "Ya, vallahi mi, o mu?" Yani, kendileri şey getiremiyo. Yoksa, fakirlik insanın elinde olan bir şey yani. Bi şeyler yapar da... Bizim burda kadınlar bir sağ, bir sol, çocukların peşinde. E, böyle yapmayın! Gündeliğe gitmeye –benim çocuğum rahatsız olmasın– hiç gocunmam. Bi gündeliğe git, yirmi milyon. Ne biliyim, git, birinin ütüsünü yap... Hani, ütü yaptırmak on beş milyon, on üç milyonmuş. Duyduğuma göre yani, gitmedim ama... E, beni bunla kabul etmezler. N'apıcaklar adamlar beni? Bir elişi yap birine satmaya, vermeye... Ama az. Ben dedim, millet yirmi milyona yapıyo, e ben on milyona yapıyorum. Ama vaktim geçiyo.

NECMI: ***Memleket nası yönetiliyor sizce?***

HATICE: Valla, şu an rüşvetle yönetiliyo heralde; yani, bilmiyorum ama... (*Söylerken güler*) Çünkü, Ali'den alıp Veli'ye, Veli'den alıp Ali'ye veriliyo. Yani, baştakiler... Ama var, içlerinde iyileri de var. Mesela, İnci Abla... Trilyonları koysan önüne, dönüp bakası gelmiyo. Veya ne biliyim, git yanına, sanki kendi başkan değil de, senin benim gibi insan... İşte, Nuran Abla... Gittim mesela, benlen, sanki hiçbi konumu yok da, normal, sıradan bi insan gibi konuşuyo. Bu ne büyük bi şey. Bu çok büyük bi şey yani. Ama kimi insan da var ki, büyüklerin yanına git... Mesela, ben Sabancı'yı da ziyarete gittim...

NECMI: ***Öyle mi?***

HATICE: Benim gitmediğim kişi yok. Gittiğim zaman, bırakın onu, içeri bile almadılar beni. Ama burda, Sabancı'nın yerinde görüştüğüm zaman... "Gel kızım, gel evladım, yardımcı olalım, benim de çocuğum rahatsız..." E, gittiğim zaman, beni kapıdan içeri bile aldırttırmadılar. Haber yollattırdım ben de. Yani, böyle zenginliği n'apıyım ki ben. En güzel zenginlik benim zenginliğim, gönül zenginliği. Herkese aynı davranıyorum, içimden geldiği gibi davranıyorum. Yani, yapmacık değilim. Yoksa, zengin-fakir diye bi şey yoktur heralde; ama baştaki büyükler bunu bilicek. Burda bi bayan vardı, Yeter, tanırsınız belki, devamlı geliyo. Devamlı geliyo, ağlıyo. "Ay, ekmek param yok, şey yok..." Yemin ediyorum, üç ekmek alıyorum, bir buçuğunu ona veriyorum. Ertan yemek yiyo, çocuklar yemek yiyo, artarsa ben yiyorum. Bir gün, çöp dökücem hayatımda ilk kez, hep Göksel döküyodu. O zaman okula gidiyodu, o gün de benim dökmem lazım. Kadın geldi; ne dolanıyosun Adile Hanım, dedim. Ya dedi, Yeter'e dolar aldık dedi, borç, onu vericez, dedi. Ben nasıl oldum bi-

liyo musunuz? Kaynar suyu dök tepemden veyahut da bıçak sok, hiçbi yerimden kan akmaz. Dedim, başka da Yeter vardır heralde. Hangi Yeter, dedim. Ya dedi, şurdaki. Ne doları, ne markı dedim, kadın ekmek parası bulamıyo, ekmeği ben verdim, çayı ben verdim, şekeri ben verdim, patatesi bölüşüyorum, peyniri bölüyorum, dedim. Yani, ne alırsam iki ev gibiyim. Ama üç tane çocuğu var, çok şeyli çocuklar. Halımı kestim ya! Böyle bi şey olur mu? Altı metreydi o zaman halı, yemin ediyorum. Dedi ki, çocukların altında hiçbi şey yok, dedi. Çıplak betonda oturuyolar, dedi. Eve geldim... n'apıyım, elimde yok? Ağbimden isteyemiyorum. Tuttum, halıyı kasaturayla ikiye kestim. Ertan eve geldi. "N'oldu bu halıya?" Temizleyemiyorum, koltukların arkasına giriyo, silkelemem kolay olsun diye kestim, dedim. Zaten eski halı, dedim. Yani, bu derece... Böyle insan fakir oluyo işte, ama aldatılıyosun. Şimdi akıllandım, ama iş işten geçti. (*Söylerken güler*) Yani, elimde değil yani. Şimdi, sen şuraya gelip dersen ki, açım, susuzum... Ben borç bulmam ama elimdekilerle yetinmeye çalışırım, ne varsa da vermeye çalışırım. Elimde değil yani, o elde olan bi şey değil.

NECMİ: ***Aileniz Refah'lı filan mı? Öyle başı açık, diye size...***

HATİCE: Yo yo, hayır. Ağbim namazında niyazındaydı ama yengem önceden kuaförden çıkmazdı benim. Öyle mini etekli, taytlı filandı. Sonra, bir gün ağbim ona diyo ki, toplantılara giderken seni götürmüyorum, diyo. Böyle olduğun için, diyo. O da tutuyo, diyo ki, sen de o zaman bana dubleks bir yer tutacaksın, altıma arabamı alıcaksın, jipimi alıcaksın, bilmem ne yapıcaksın, ben de kapanıcam, diyo. Öyle kapandı şimdi. Şimdi, Kuran'ını da öğrendi. Ağbim ne istiyosa onu o şekilde yapıyo, ama ağbimi kukla gibi oynatıyo. Mesela, iş yerindeki bütün dükkânlar yengemin üzerinedir. Yani, ağbime bi şey oldu mu, bize bi şey kalmasın... E, kalmasın! N'olcak kalmazsa yani? Benim bir yiyecek ekmeğim olsun, huzurum yerinde olsun, şu çocuğumun sağlığı yerinde olsun da ben gündeliğe gideyim. Hiçbi şey olmaz yani. Ha evimde yaptım, ha orda yaptım. Görümceme de dedim, sıkıştık yine... Selma, ikimiz birlikte gidelim temizliğe, dedim. Sen Tansel'e bak, ben iş yapıyım, ben bakayım, sen yap, dedim. Çünkü, hiç gitmedik öyle bi işe, ne yaptırıcaklarını da bilmiyoruz... Dedi, Ertan duyarsa kıyameti koparır, çocuğu telef ettiniz, şey yaptınız diye. Yani, düşünüyorum, düşünmüyo değilim.

AKSU: ***Ama çok zor bu koşulda.***

HATİCE: Çok zor. Ben kendim astım hastasıyım. Gördüyseniz, tıkandım mesela oraya kadar koştum diye. Astım var bende, ki ben fıs fıs yapıyodum yıllar önce. Bu aralar bıraktım yani. Bu yukarı kata çıktıktan sonra, silinmedi ama silindi gibi şeytan kulağına kurşun.

AKSU: ***Peki Hatice Hanım, gelecekle ilgili düşünceleriniz ne? Yani, ümidiniz var mı, daha iyi olıcağını düşünüyo musunuz?***

HATICE: Valla, Allah derneği başımdan atmadığı sürece çok iyi olucak. Ama orası da beni bırakırsa, heralde Tansel'le ikimiz Boğaz Köprüsü'nün yolunu tutucaz. Başka çare yok çünkü. Oradan bi şey almasan bile, şu konuşma bile benim için çok önemli. Yani, şunu anlatıyorum ya, bu bile beni rahatlatıyo yani. Belki size saçma gelebilir, bilmiyorum ama...

NECMI: ***Çok sağ olun.***

Küçükbakkalköy - Kadıköy / Temmuz 2001

İsmet: "Gerçek İnsan Benim!" (74)

AKSU BORA - NECMİ ERDOĞAN

İsmet'i Kadıköy Belediyesi Aile Danışma Merkezi'nin mutfağında gördüğümüzde, mesafeli ve mağrur duruşuyla dikkatimizi çekmişti. Orta yaşlı, hafif toplu, sarışın ve yeşil gözlü bir kadındı. Kendisiyle görüşmek istediğimizi söylediğimizde memnuniyetle kabul etti ve bizi evine davet etti. Evi çok eski bir apartmanın ikinci katındaydı. Sakin, derli toplu bir evdi. İsmet, bütün hayatını çalışarak geçirmiş, liseye giden kızını yalnız büyütmüş, yaşlı annesine bakmış. Bu mücadeleden yüzünün akıyla çıkmış olmanın gururunu yaşıyordu. Kızının sınavla girilen bir okulu kazanmış olmasının, çektiği her şeye değdiğini söylerken gözleri doldu. "Dışarıdaki" bu mücadeleye karşılık evde, üç kuşaktan kadın arasında yoğun bir saygı ve sevgi olduğu anlaşılıyordu. Görüşme sırasında İsmet iki yerde ağlamaklı oldu: annesine çay alamadığını anlatırken ve kızının bilgisayar istediğini, ama buna gücünün yetmediğini söylerken.

NECMİ: ***Adınız?***
İSMET: İsmet.

NECMİ: ***Yaş kaç?***
İSMET: Artık geçtim onu, söyliyim de... (*Güler*) Elli.

NECMİ: ***Memleket neresi?***
İSMET: Erzurum.

AKSU: ***Ne zaman geldiniz?***
İSMET: Çok oldu biz buraya geleli. Yani, yirmi beş senedir İstanbul'dayız.

AKSU: ***İlk geldiğiniz zaman, kendi ailenizle mi geldiniz yoksa eşinizle mi geldiniz?***
İSMET: Eşimle geldim.

AKSU: ***Onlar ne zaman geldiler peki?***
İSMET: Annemler bizden önce gelmişler. Moda'daydı annemler. Abim kaza geçirdikten sonra, abim annemin yanına mecburen... Çünkü, bu bir anne. Ve çalışıyordum ben. *** Hastanesi'nde, *** Hastanesi'nde çalıştım. Dokuz sene kadar oralarda çalıştım. Sonra bir doktorumuzun anne-

sine bakıyordum ben. Kurban Bayramı olmadan vefat etti sizlere ömür. Ve ondan sonra, perişanlık çekmeye başladım. Çalışıyordum; evimin kirası ve geçinme. Az da olsa şükürler olsun, yani geçinip gidiyorduk daha doğrusu. Yani, normalde geçinmesi, eh işte, geçinme deniliyorsa geçiniyorduk kimseye muhtaç olmadan. İşte, annesi öldükten sonra doktorun, beş ay oldu herhalde, öyle bir an strese girdim ki, intihara kadar kalktım. Yani, öyle bir cahilliğim yoktu. Düşün düşün, deniyorsun aynı. Bu taraftan evlat; e, onlar benden ekmek bekliyor. Bir taraftan elektrik, su sıkıntısı, kira sıkıntısı... Ve İstanbul'da hiç kimsem yok. O kadar bir strese girdim ki... Yine Allah'tan, hadi şöyle bir kendimi Kadıköy'e atayım, dedim. O anda belediyeyi görüyorum, belediyeden içeri giriyorum; ben diyorum, çalışmak istiyorum, lütfen. İşte, onlar da bu yemek bölümüne koydular. Orada işte, on sekiz kişi içinde, beş kişi kazandık şeyi. Tabi, stajyer olarak diyorlar. İnşallah. Bakalım işte, son... Bilmiyorum.

NECMİ: ***Eşiniz?***

İSMET: Eşim... Kızım bir yaşındaydı işte, ayrıldık. Bir haber yok.

AKSU: ***O ne iş yapıyordu?***

İSMET: Serbestti. Ama nerede olduğu da bilinmiyor, İstanbul'da yok.

AKSU: ***Yok olup gitti yani.***

İSMET: Evet. Ayrıldık zaten. Baktım hiç... Zaten hayrı yoktu.

AKSU: ***Sizin eğitiminiz vardı heralde? Ne kadar?***

İSMET: Eğitimim... İlkokul mezunuyum ama... Ama çalışmamı şöyle ben size söyleyebilirim. Bir insan eğitimden önce ki, eğer yapıyorsa, bir şeylere gelebiliyor. Ki bunu samimiyetimle söylüyorum, hastanede başhekimimin ve patronumun gözbebeği oldum. Öyle zaman geldi ki, hiçbir şey bilmeden, ameliyathaneye teknik yemeği yaptım, doğumhane üzerime zimmetlendi. Kliniklerde, yani karşıda, beş bin doktor varsa, iki bin beş yüzü ya ismen ya şahsen tanırdı beni. Dürüstlükten bence. Çalışmak ve dürüstlük güzel bir şey. Ama sonuçta, tabi ki sıfıra sıfır, elde var sıfır oluyor; ama ben hiç kimseye minnet vuramıyorum. Vurmayacağım. Belki bir tanesi, bir gün ümitle karşıma çıkar da, şurada sigortan, yapıyorum, der. Yine şu kadar, anneciğim ve yavrumun ekmeğini çalış derse, yine hazırım. Benim için yaş önemli değil. Çalışmak, dürüstlük olursa... Şimdi, bir de şunu diyorum, naçizane olarak, belki ters gelebilir, bilmiyorum ama... Devlet, diyorlar. Devlet hangi birine baksın? Ben bu koşmaların da karşısındayım. Devlet dediğiniz zaman, hangi birimize koşacak? Ama biraz da bizlerde olacak da, tabi ki devlet azıcık el... Maddi değil, ben manevî destek bekliyorum. Yani, bana sahip çıkılsın. Ya çıkıp da, Allah rızası için, bana bir parça ekmek... İstemiyorum bunu. Ben çalışmak istiyorum,

ben anneciğimle yavrumun ekmeğini dürüstçe kazanmak istiyorum. Yeter ki bana bir iş! Bunu istiyorum.

NECMI: ***Anneniz sizin çalışmadığınızı bilmiyo mu?***
İSMET: Hayır, bilmiyor.

NECMI: ***Niye öyle?***
İSMET: Çünkü, onun yüksek tansiyonu var. Gelecekte arkamızda hiç kimsemiz yok. E, ekmek de gelirse... Şöyle, ben açık konuşayım, arada bir merdiven siliyorum. Bunu çocuğum da bilmiyor. Bilmiyor. Çünkü onlar gençtir, cahildir. Ve çocuğum bu başarıyı önce kendi zihnine, sonra benim mücadeleme... Ki ben, öyle zaman geldi ki, bunu samimiyetimle söylüyorum, eski ayakkabı sobada yaktım da çocuğum ders çalıştı. Ama bugün, *** Anadolu Teknik Lisesi'ni kazandı. Ben o günleri kazandırdım yavruma. Yani, çocuğumu stresten uzak tuttum ona hiçbir şey söylemeden. O yeter ki kendi hayatını kazansın. Yani, Atatürk çocuğu olarak, ben bir Atatürk kadınıysam, cumhuriyet kadınıysam, ayakta durmayı bileceğim. Acizlik yok! Ya, acizlik yok! Ben şu anda bak... Dört ay benim kiram birikmiş; samimiyetimle söylüyorum, kapımı bir kişi vurup, bir ekmek parası getirenim yok. Bu demek değil ki ben yıkılıp da ölücem. Asla! Bu halimde yine ayakta durmasını bilecem. Çünkü, ben Türk kadınıyım. Ben, televizyonda da dediği gibi, Nene Hatun'un torunuyum. Bir şeyler mücadele etmemiz lazım.

AKSU: ***Evden ayrıldıktan sonra mı çalışmaya başladınız?***
İSMET: Evet.

AKSU: ***Eşiniz gitti. İçki falan mı içiyordu, neydi durumu?***
İSMET: Onu da şu anda karalamak istemiyorum. Çünkü neden? Belki size ters gelebilir. Ben onu karalamak istesem... Çocuklarımın babası, çocuğumun babası. Tabi ki bir şeyler vardı. Bizim oranın bir atasözü vardır -ben atasözlerine çok büyük değer veririm, hiç kimse sıcak tandır başından kalkmaz. Ben çok mücadele ettim. Aç da kalındı, susuz da kalındı, dayaklar da yenildi... Biraz gericiydi, yobazdı. Yani, barbarlık. Tamam, olabilir; ama sonunda baktım olmuyor, hayati bir durum var. Ve ben onu güzelce aldım, sen kendi yoluna, ben kendi yoluma diyerek ben çalışmaya başladım. İlk çalışmam zaten *** Sağlık Kliniği. ***'in orada hasta bakıcı olarak çalıştım. Sonra *** Hastanesi'ne geçtim. Ve *** Hastanesi'nden *** Hastanesi'ne transfer oldum. Evet.

AKSU: ***İlk işinizi nasıl bulmuştunuz peki?***
İSMET: O... İşimi şöyle, gazete olarak değil de... Orada bizim tanıdık bir hasta yatmış. Çıktı dedi ki, böyle böyle... Ben de o meyanda iş arıyordum. Hastane'ye git... Yani, fikir verelim. Tabi ki dedim, çok iyi olur, de-

dim. Ve gittim görüştüm, konuştum, işime girdim. Ondan sonra da, çok şükürler olsun, kimseye muhtaç olmadan bugüne geldim. Ama şu anda çok durumum kötü.

NECMI: ***Peki, merdiven siliyorum, dediniz. Nerede siliyodunuz ya?***

İSMET: Evet. Şunu da size söyliyim ben, Moda'da. Ama çocuğum bak bilmiyor. Bizim selamlaştığımız, Allah razı olsun, tanıdığımız bir yer vardı. Orada gittim, üç-dört gün merdivenleri sildim. Ve şu anda biraz rahatsızlık geçirdim. Ben hocanıza da, bizim Emel Hanım'a da diyemedim ki, ben geceleri gittiğim zamanda merdiven siliyorum da bir rahatsızlık geçirdim. O anda onu da bırakma mecburiyetinde kaldım. Yani, şimdi buraya sabahtan koşuyoruz, akşama kadar yemekler yapıyoruz... Oradan koşuyorsun, geliyorsun eve, bu sefer yaya koşuyorsun oraya. Merdivenler derken... Ben yirmi beş yaşında değilim, elli yaşındayım. Ve dediğim gibi, künt durumum. Ama yine Türkiye'me küskün değilim. Yine küskün değilim, yine ümidim var. Zaten ümit ve hayal olmasa yaşantı olmaz. Bir ümit var bende. Birisi karşıma çıkacak. Ne için çıkacak? Çalıştırmak için çıkacak, ne için çıkacak? Eğer ki ben dürüstsem, o dürüstlüğümün inşallah bir gün... Bir gün bulucam.

NECMI: ***Dürüstler buluyo mu?***

İSMET: Ben toplum olarak demiyorum, kendime güveniyorum. Kendime güveniyorum! Ve çocuğum zaten burada. Ben inşallah, Allah ömür verirse bana... Çocuğumu liseye kadar getirdim, bir de şu liseyi bir bitirtirsem... Yavrumun eline ekmeğini aldırsam hiçbir şey istemiyorum. Bakın, bunu samimiyetimle söylüyorum. Ben çocuğuma defterini kalemini aldığım zaman, o kadar güzel kullanıyor ki. Bütün genç kızlar... Onun da bir ihtiyacı... Ama o hiçbir gün bana demedi, anne benim bu ihtiyacım var.

AKSU: ***Şimdi kaça geçti?***

İSMET: Bu sene lise bire başladı. Ki hazırlıkta İngilizce olarak okudu. Canım benim!

AKSU: ***Allah bağışlasın.***

İSMET: Çok teşekkür ederim yavrum.

NECMI: ***Peki, epey bi yerde çalıştınız. Epey zengin insanlarla karşılaştınız heralde?***

İSMET: Zengin insanlarla karşılaşmadım. Zaten bende bu dürüstlük olmasaydı, benim böyle bir binam vardı. Bunu samimiyetle söyliyim size.

NECMI: ***Nası olacaktı bu?***

İSMET: Hastanede, özel olarak... Zengin *** İnşaat'ı bilirsiniz. Onun babasına dahi ben refakatçılık ettim, baktım. Bana teklifler geldi, gel, evde bana bak diye. Gece gündüz. Ama o meyanda, benim üç yaşında bir yav-

rum vardı, bir annem vardı. Ben gündüzümü nerede çalışırsam çalışayım, akşam bu evin erkeğiyim. Kapıma anahtarı vurup gireceğim içeriye. Yani, benim bir yuvam... Bakın, dışarıda her ne kadar yorulursam yorulayım, şöyle evime girip de, annemi görüp de, canım anacığım, nasılsın kuzucuğum, bugün derslerin nasıldı, dediğim zaman, oturup, yavrum önüme bir kahvemi koy dediğim zaman, benim o yorgunluklarım gidiyor. Ben mutluyum yuvamla, evimle. İşte, benim en büyük amacım, bir işim olup da şu annemle yavrumu kimseye muhtaç ettirmemem. Öyle fırsatlarım çıktı; ama ben sabahtan işime gideyim, akşam yuvama döneyim.

AKSU: ***Başka akrabalarınız yok mu?***
İSMET: Burada kimsem yok benim.

AKSU: ***Erzurum'da var mı?***
İSMET: Erzurum'da ölen ağbimin iki tane çocuğu var. Onlar da kendilerine zaten zor yetiştiriyorlar. Bir ablam var; o da Antalya tarafında, oğlu bakıyor. Bir ablam da Çorum'da; onun da kocası emekli. Böyle yani.

AKSU: ***Peki, ayrıldığınız zaman abileriniz var mıydı?***
İSMET: Evet.

AKSU: ***Peki, o zaman nasıl bi şey gösterdiler? Size yardım ettiler mi?***
İSMET: Tabi ki. Maddi yardımı oluyordu benim ağbimin. Kiramı verirdi. Ama işte, Allah... Her şeyin iyisi olmuyor.

NECMI: ***O kadar yerde çalıştınız; zenginler nasıl insanlar?***
İSMET: Zenginler... Karakter olarak mı?

NECMI: ***Evet.***
İSMET: Açık mı söylememi istiyorsunuz?

NECMI: ***Tabi tabi. Nası istiyorsan, nasılsa...***
İSMET: Zenginler zaten insanlığını unutmuş bence. Bir bitki, bir ot! Yani, merhamet ve insanlıktan çok uzak insancık diyebilirim. Yanlış anlamayın, zenginlik zaten... Bence gönül zenginliği güzel, diyoruz; ama zenginler zaten o parayı gördüğü zaman, seni tanımıyor. Türkiye'de zaten ikinci bir sınıf vardır. Bunu kabullenelim. Belki benim karakterim... Patronumu satın alacak bir karakterim var benim. Bunu samimiyetimle söylüyorum. Ben her şeyimi kaybettim, bir tek şeyimi kaybetmedim: gururum! O zenginlik var bende. Onun için, böyle bu yaşta ayakta duruyorum. Zengin zaten... Sizin zengin dediğiniz, seninle muhattap olmuyor ki... Burası bir Avrupa değil. Avrupa'da gidiyor, naçizane olarak düşüncelerim, fabrikatörü de, işçisi de kendi haddini biliyor. Adam fabrikatör; ama akşam olup zil çaldığı zaman, işçisiyle gidip, oturup bir kadeh de rakısını içiyor. Bizim burada bir kademelilik var. Merdivenden nasıl çıkar-

san... Kendisini Allah gibi görenler... Türkiye zaten ondan gidiyor. Anlatabiliyor muyum? O zengin dediğinin, fabrikatör dediğinin, bugün benim kadar bir mücadelesi yok. Benim için o –özür dileyerek söyleyeyim– bir kaz, bir ördek! Önüne iki tane ördek koy, şu anda o! Ama ben elli yaşında, bir yuvayı hiç yoktan ayakta tutuyorum. Oldu ki ben ondan daha iyiyim. Yanlış anlamayın...

NECMI: ***Peki, nası davranıyolardı size?***

İSMET: Zaten bizi gözü görmez ki, nasıl davranacak? Türkiye'de zaten ikinci sınıf diye bir şey var. Yani, kendi şahsımdan uzak diyorum. Benim sınıfımdan uzak olan, şu anda ne kadar duymazlarsa da benim orta direk olan, benim gibi dürüstçe mücadele edenlerin adına konuşuyorum. Bizler bir köpek onların açısından! Nasıl diyeceksiniz? Yahu, zaten benim sırtımdan kazanıyor o. Ben olmasam patronluk olur mu? İmkânı var mı? Yooo! Ama bu onu düşünmüyor ki... Türkiye'de bir kanun yok. Nasıl kanun yok? "Sen sus! Sesini çıkarma! Seni işten atarım!" Zaten susup oturuyorsun. Türkiye'de iş yok. Tamam, diyorsun. Mesela, sekiz saattir bir kanunen çalışmak. E, öyle zaman geliyor ki on saat çalışıyorsun. O iki saati ne yapar ayda? Altmış saat. Bir saatten otuz saat, iki saatten altmış saat. Şimdi ben ilkokul mezunuyum, ama ben artık tuz ve hamurla yoğruldum. Ben gidip de muhasebeden paramı istediğim zaman, ben korkudan diyemiyordum ki, altmış saat de benim burada fazlalığım var. Nasıl diyebilirsin? Dediğin zaman, kapının önündesin. Kime gideceksin sen? Kime şikâyet edeceksin? Hiç kimseye. Git, şikâyet et. Nasıl edeceksin? Nasıl yapacaksın? Zaten Türkiye'yi böyle bitirdiler. Türkiye'yi zaten... Bir harp çıkıyor; diyorlar ki, ya bu Türkiye'yi biz nasıl bitiririz. Yahu diyor, onları sen bitiremezsin, diyor. "Niçin?" Yahu diyor, onların iki tane kelimesi var: Ölürsem şehit, kalırsam gazi. Bunlara iç bir savaş olacak ki Türkiye bitsin, diyor. Çıktı, şimdi birbirimizin etini yiyoruz. Buyurun, Türk tarafı kaldı mı? Biz Türk tarafını zaten bulamıyoruz da... Adam sakalı boyuyor. Ya Allah, ben camiye gidiyorum, Allah büyüktür, diyor. Ulan, adamın cebinde Türk parası yok! Dolar ve mark. Ya, anlatabiliyor muyum? Benim şu anda evime ekmek getirecek durumum yok, bırakın doları. Şu anda her yere başvuruyorum. "Ya, bir iş! Bana bir hafta müddet verin. Bakın ki nasıl çalışıyorum. Bir hafta sonra, sen yaramazsın, ya diyeceksin ya da teşekkür ederim, helal olsun." Ama bizler neyiz afedersin, bir eşşeğiz. Ama şu anda bir üstümüze semer arıyoruz, o da yok. Biz eşşeğiz. Yani, benim hüviyetimde Türkiye Cumhuriyeti yazıyor, ama ben artık silindi. Ben Türkiye Cumhuriyeti çocuğu olsam, bir annem ve bir yavrumla ben böyle sürünmem. Ben dilenmiyorum, ben iş istiyorum! Ama diyeceksin ki, senin gibi binlerce var. Benim gibi binlerce değil... Ben bir kız ev-

ladı olarak, bir yavrumu eğer ki bugüne getirdimse... Bir ilkokul diplomasıyla, bu kadar sevilerek, ben çocuğumu ağıza kolay, on dört sene, on beş sene... Ve bir anacığımı... Oturtturup da eline bir parça ekmeğini... Evim de yok, kirada. Onun bu kadar hürmetini görüyorsam... Yahu, ben iş istiyorum, başka bir şey değil!

NECMI: ***Olanlar nasıl zengin oluyolar?***

İSMET: Gayri meşru. Zengin olsaydım ben olurdum zengin. Gece gündüz çalıştım. Ben bir şey sizlere söyledim, özür dileyerek söylüyorum, benim zaten şu anda bir babam olsaydı, babamın eteklerine sarılıp diyecektim ki, bana iki metre hortum verin, belki bir bankanın ucuna da ben sokarım. Ama şunu da demekten geçemiyorum, Türkiye çok iyidir, hürriyetiniz elinizde, daha belanızı mı arıyorsunuz, oturun aşağıya, susun... Ağzını açamıyorsun ki, bu nasıl hürriyet? Ağzını açtığın zaman, başına 'pat' diye vurup oturtturuyorlar. "Sesini kes!" Nasıl cumhuriyet bu? Kurban olurum o cumhuriyete, eski cumhuriyete.

NECMI: ***Hangi cumhuriyete kurban olursun?***

İSMET: Yahu, eski... Şimdi şöyle bir şey söyleyeyim, bizi... Atatürk'üme kurban olurum. Onun sayesinde biz Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşıyoruz. Ben her...

AKSU: ***Böyle bir şey söyleyebilecek durumda görüyor musunuz? Yani, yeniden daha iyisi olabilir diye...***

İSMET: Belki size saçma gelir ama içimdekini söyleyebilir miyim? Şimdiyi kurmak için, yedisinden üstüne kellesi vurulması lazım ki anca yeşersin tomurcuklar!

NECMI: ***Yedi yaşından yukarısı mı?***

İSMET: Yanlış anlamayın, anca düzelsin... Bir devlette eğer ki bu benim masam, bu da benim sandalyem diyip, kara sakızı koyup da otururlarsa, doğrulmuş beyinler için hiçbir şey yapılamaz. Bıraksınlar dinamik beyinleri! Niçin bırakmıyorlar? Sebep? Bunu da demeden geçemeyeceğim, isim de vermeyeceğim, ismini çok iyi biliyorum. Adamın biri... Çok büyük bir holding diyim, çünkü açık vermiş olurum...

NECMI: ***Söylesene...***

İSMET: Yaptığı zaman trilyonlar devletten çekti. Ben bunu yapıyorum, dedi. Ama ona onu verdi, yaptırdılar. Bu taraftan gitti, para dilendiler. Sen Türkiye'nin içinde, bu bilmem ne yaptıracak diye trilyonları sen ona verene kadar, dış devlete boynunu bükene kadar, onlar sana heveslensin. Dışarı sana heveslensin. Zaten dışarı seni avuç içinde tutmaya başlıyor. Anahtarsın sen! Uyan! Bir taraftan Rusya, bir taraftan Amerika... Sen Türkiye, boğazlarınla bir anahtarsın! Ben acizane olarak bunu düşünüyorum.

Hangi baba istediyse ona paralar verdiler. Tamam canım, çekip veriyoruz, holdingler yapılıyor, bilmem ne... Ne yapılıyor holdingler? Adam sömürdü sömürdü... Döndüler ki hazinede bir şey yok. Bu sefer, hadi geldi birini başına oturtturdular git de para dilen diye. Resmen ben onlardan şahsiyetliyim ki, onlar gidip dışarıdan para dileniyor, ben Türkiye'de devleti tarafı alıyorum. Yeter benim için! Çünkü, ben bir Türk hanımıyım, Türk kadınıyım! En büyük sembolüm bu benim. Sağ-sol davası çıkarıyorlar. Ne sağ-solu? Asla! Hepimiz kardeşiz.

AKSU: ***Yani şimdi, var olan siyasi kadroların içinde, bize daha yararlı olur, yapabilir diyebileceğimiz bi kimse yok mu? Ne bileyim ya da?..***

İSMET: Çok zor durumda koydunuz beni.

NECMI: ***Yok, açık konuş. Ne düşünüyosan, ne hissediyosan...***

İSMET: Ben acizane olarak şunu söyliyim. Lütfen, lütfen! Bunu devlete sesleniyorum. Bırakın gençlerimize! Öyle üniversiteyi bitirenler var ki, gitmiş poker oynuyorlar. Bizim için büyük bir üzüntü. Kahve köşelerinde sürünüyorlar. Bırakın! Şu dinamiklere bırakın şu Türkiye'yi, Allah aşkına! Sarılmış kara sakız gibi oturuyorsunuz be! Çıkın bir, gidin! Yeter sömürdünüz! Yeter birbirine vurdurdunuz! Bu kadar diyebilirim, başka bir şey söyleyemem.

NECMI: ***Peki, beğendiğin, desteklediğin bir parti marti yok mu hiç?***

İSMET: (*Kısa bir sessizlik olur*) Ben bir orta direk olduğum için, ben ekmek partisindenim. Başka parti istemiyorum ben. Öyle de dersem –afedersin, özür dilerim– yalaklık yapmış olurum. Asla! Asla! Ben ekmek partisindenim. Yalnız, Türkiye'min ekmek partisindenim. Biraz ayaklansınlar artık! Uyansınlar! Yeter uyudular! Yeter uyundu yani! Şimdi, büyük devletlerine git, de ki... Bırak bürokratların en üstünü, ortasına git de ki, ekmek ne kadara oluyor kardeşim; ben ne bileyim ekmek ne kadar, der. Bir de gelsin bana sorsunlar. Diyorum, yüz elli bin lira nereden bulayım da bir ekmek alayım. Biz üzülecek duruma düştük. Bıraksınlar artık, yeter!

AKSU: ***Şimdi, burada yaptığımız stajdan sonra iş imkânı olabilecek mi? Böyle bir ümidiniz var mı?***

İSMET: Onu da şöyle söyleyeyim, başkanıma çok güveniyorum. Bir İnci Başkanıma çok güveniyorum. Zaten o garibanlar annesi. Gerçekten öyle. Bakın, kendisi yok burada, az çok tanıdınız beni konuşmalarımdan, öyle bende şey yok. Burayı bitirdikten sonra, bir atölye açılma durumu var, dedi. Orayı açarsak, inşallah ona layık olacaz. Açılırsa... Açılmasa da yine böyle sürünmeye mahkûmum. Ama ben yine o üstlerden çok çok iyiyim ki, ben böyle mücadele ediyorum. Yavrumu bugüne getirdim. Bir anacığıma kuru bir ekmek veriyorum elli yaşındaki bir kadın olarak. Ama ben

utanmıyorum. Bunu Türkiye utansın. Utansın! Başkaları gibi de, gidip de barbarlık yapacak bir karakterim de yok. İnanır mısınız, –bütün hocalarım biliyor– ben bu yemek bölümüne gittiğimde, sabahlara kadar burada oturur düşünürdüm. Bir sabah yemek bölümüne giderken kalp krizi geçirdim. Bunu annem bilmiyor. Üzüntümden kalp krizi geçirdim. Yani, dört aylık benim kiram birikmiş, elektrik sularım birikiyor... Ben yalnız yemek bölümüne gidip geliyorum ki. Belki bir iş... Benim annem sabahtan, yavrum sağ git, selametle, ne mutlu bize, çalışıyorsun, dediği zaman, benim içimden kanlar akıyor. Ve o üzüntümden ben kalp krizi geçirdim. Evet. Kime gidecem? Kime söylicem? Kime derdimi anlatıcam? Ama benim altımda son model bir Ford olsa, güzel bir arabamda, güzel bir yerde olsam, her kapı bana açık. Bankaların kapısı bile bana açık. Ama ben... Beni kimse göremez, çünkü ben bir hiçim.

AKSU: ***Peki, mahallenizde derdinizi dökebileceğiniz, konuşabileceğiniz insanlar var mı? Arkadaşlarınız olsun, komşularınız olsun...***

İSMET: Onu ben şöyle yapıyorum... Çok şükürler olsun, biraz bilinçli olduğum için... İki tane İsmet oluyorum ben o anda. Evet. Biri ruhen, biri gerçek İsmet. Gerçek İsmet, ruhen İsmet'e soru soruyor. O anda düşünüyorum. Cevap ver, diyorum, nasıl yapmak istiyorsun. "Ne etmek istiyorsun? Dışarı çıkıp sen kimseye bir dert yanamazsın ki? Hangi birine dert yanacaksın? Zaten o senden perişan, seni dinleyecek hali yok ki." Onun için kendi kendime soru soruyorum, acizane olarak kendi kendime cevaplandırıyorum. İşte benim Türkiye'm, ne kadar güzel, ne kadar güzel güne geldi. Vay başımıza Türkiye'm!

AKSU: ***Peki, bu yemek bölümünde birlikte çalıştığınız arkadaşlarınız var?***

İSMET: Evet.

AKSU: ***Benzer işler yapıyorsunuz; onlarla böyle bir şeyiniz oluyor mu?***

İSMET: Diyalog?

AKSU: ***Hepimizin dertleri vardır, ama paylaşınca biraz gider bu dertler hani...***

İSMET: Şimdiye kadar hiç paylaşmadım.

NECMİ: ***Niye?***

İSMET: Zaten vaktimiz olmuyor ki paylaşmaya. Ancak yemek yetiştiriyoruz, bir şeyler üretmeye çalışıyoruz, ki belki ilerisinde bir kapı açılır bize diye.

NECMİ: ***Komşularınızla aranız nasıl?***

İSMET: Komşularımızla aramız çok iyi, ama resmiyet... Çünkü benim vaktim yok. Sabah çıkıyorum, akşam evime geliyorum. Zaten ondan sonra da kendi derdime düşüyorum. Komşu düşünecek...

NECMİ: *Onların, komşuların durumu nasıl? Biliyor musunuz?*

İSMET: İyi onlar. Yani, bildiğim kadarıyla...

AKSU: *İş dışında kalan zamanlarda –belli çok az zamanınız var ama– ne yaparsınız?*

İSMET: Çocuğumla ilgileniyorum. Çocuğumla...

AKSU: *Neler yaparsınız?*

İSMET: Tabi ki, söyleyeyim. Mesela, cumartesi-pazar oluyor... Benim çocuğumun da tabi hakkı... Güzelce giyindiriyorum; hiçbir şey yapmasam, çocuğumu Kadıköy'e indiriyorum, deniz kenarlarında gezdiriyorum... Büyük teselli olarak, bak diyorum, ne kadar güzel bizim Türkiye'miz. "Allah ne kadar güzel bir doğa yaratmış bize. Şu denizin güzelliğine bak. Şu martılara bak." Yani, böyle olarak, bir arkadaş gibi... Ne kadar içim kan ağlasa da ben çocuğuma yansıtmıyorum. Onunla beraber, arkadaş gibi, gülerek, söyleyerek, böyle bir...

AKSU: *Televizyonla aranız nasıl?*

İSMET: Haberleri çok seviyorum. Zaten, Allah'a şükür eskiden çok seviyordum. Şimdi, haberleri de bazı izleyemiyorum. Neden, diyeceksiniz. Artık gerçek bir haber yok. Vurdu, kırdı, öldürdü, gitti, geldi derken, insan iyice strese giriyor.

AKSU: *Onun dışındaki diziler, filmler falan?..*

İSMET: Dizileri kızım izliyor işte. O da, kendine uygun şeyleri, o kadar.

NECMİ: *Televizyonda bugün Yüz İki Milyon diye bi program var; gördünüz mü?*

İSMET: Evet.

NECMİ: *Asgarî ücretle geçinmeye çalışıyolar. Ne diyorsun mesela?*

İSMET: Ben ona katılmıyorum. Onlar yalan. Hayır, hayır! Bakın, belki olabilir, ben yanlış söyleyebilirim; ama ben Yüz İki Milyon programına çıkan kişiyi görüyorum, onun zaten makyajı yetmiş milyon. Nasıl yüz iki milyonla geçiniyor? Sade onun makyajı, saçının boyası, pedikürü, manikürü yüz milyon. Bunlarla, Allah aşkına insanları aldatmayalım. O gerçek ortamda ben yaşıyorum. Kadın geçenlerde bir çıktı, ilah gibiydi. Ne yapıyorsun? Ben yüz iki milyonla yaşıyorum. Nasıl yaşıyorsun? Önce şöyle bir tipine bak. Makyajın, kendin, pedikürün, manikürün... Ya, bugün bir manikür yaptırmaya girsen, en aşağı beş-on milyon. Bunla aldatmayalım. Devlet gibi televizyonlarımız da aldatıcı olmaya başladı, gazetelerimiz de. Maşallah! Ben bunlara inanmıyorum. Belki sizlere ters gelebilir, ama asla inanmıyorum.

NECMİ: *Peki, bi de böyle hani, barlar, pavyonlar, eğlenenler, sefahat içinde olanlar, televizyonda görünüyo... Onları görünce ne hissediyosunuz?*

İSMET: Hıı. Onları bunu... Ben önce onların alnında hırsız diye yazdığını görüyorum. Bir numaralı hırsız. Ya esrar satar, ya eroin satar, ya silah kaçakçılığı yapar, ya vurgun, ya çete... Yoksa pavyona, zenginliğine nereden gidecek bu? Dürüst çalışan bir insan bunu asla yapamaz. Çünkü, ben ortadayım, gerçek insan benim.

AKSU: ***Peki, çocuğunuzun etkilenmesinden korkuyo musunuz böyle şeyler görünce?***

İSMET: İşte, onun için... Zaten ben ona şöyle müsaade etmişimdir televizyon olarak: Gençtir, tabi ki izleyecektir televizyon. Diziler, yarışma bölümleri oluyor bazı, örnek alması için Ateş Hattı... Zaten götürdüm yavrumu da. Bu gibi yani... Yoksa zaten, birden sonra benim evimde televizyon yasaktır, ki normal bir program kalmamıştır.

AKSU: ***Kızınız bu yasaklara uyuyor yani?***

İSMET: Tabi.

AKSU: ***Şanslı bir annesiniz.***

İSMET: Onun da artık yetişme tarzı. Kızımla gerçekten gurur duyuyorum. Ben değil, müdürü olsun, hocaları olsun, hepsi gurur duyarlar.

NECMI: ***Nasıl yaşasın istersiniz?***

İSMET: Kızımın mı?

NECMI: ***Hı hı. Geleceği?..***

İSMET: Tek bir idealim var: Yeter ki o diplomasını alsın şöyle. İnşallah makine mühendisi... Ki örnek olacak inşallah... Varlıktan, dershanelerden, özel hocalardan değil. Kızımın zaten bir tek ideali var; yıkılıyorum. Bir gün böyle oturduk, sohbet ediyoruz. Yavrum, ne olmak istersin, dedim. Hayatta dedi, hiçbir şey istemem. "Bir şey istiyorum; acaba benim olacak mı anne?" "Ne yavrum?" "Bilgisayar."

AKSU: ***Okullarında var mı peki? Kullanabiliyolar mı?***

İSMET: Tabi ki. Hayır, okulda da olmasa, şimdi etki var sınıfta, arkadaşları hepsi bilgisayarlı. Evde böyle yapıyoruz, böyle çalışıyoruz dediği zaman, o da genç, tabi ki ister. Bakın, ben ona bir çift ayakkabı alıyorum, dört sene giyiniyor. Bilmiyorum yani, bizim yaşamımız aslında sıradan bir yaşam. Yani, çocuğumun o isteğini, belki bir gün, ölmeden onu bir yerine getirebilsem... İmkânı yok ama.

NECMI: ***Senin kendin için bi hayalin var mı?***

İSMET: Var.

NECMI: ***Çocuğunun dışında?***

İSMET: Çocuğumun dışında olamaz. Çocuğum mesleğini eline alsın, onu mevkisinde göreyim, başka hiçbir şey istemiyorum. (***Kısa bir sessiz-***

lik) Bir de, sabahları çıktığım zaman, özür dilerim, şöyle dua ediyorum: Allah'ım! Annem ve yavrum benden ekmek istediği zaman, beni onlara karşı mahcup etme. Hep buna dua ediyorum. Bakın pirzola, kıyma demiyorum, kaşar peyniri demiyorum. Ekmek, diyorum.

NECMİ: ***Ne pişiriyosunuz peki evde? Ne yeniyor?***

İSMET: Onu da söyliyim size... Bizim en popüler yemeğimiz makarna. Evet. Ve sağ olsun, arada bir işte, Aile Danışma'dan böyle bir paket geldiği zaman, ben o paketi bir ay idare ediyorum. Etme mecburiyetindeyim, başka bir şey değil. Ama burdan çıktığım zaman, kimse beni bilemez. Asla!

NECMİ: ***Nasıl 'kimse beni bilemez'?***

İSMET: Yalnız komşularım benim böyle yokluğumu... Ben asla yansıtamam. Çünkü, benim bir gururum var. Asla! Öyle zaman geldi ki, bakın, seksen sekiz yaşındaki annem; üç gün... Biz Doğulular biraz çayı severiz. Evet, annem çay içemedi. Çay yok, çay! Basit gördüğümüz çay yok. Artık isyanları oynuyorum kendi kendime. "Ne yapmam lazım?" Ve sağ olsun, hocamızı gördüm. Ne düşünüyorsun, dedi. İşte, o anda ilk defa oldu, o anda ağzımdan attım ben. Ne diyorsun hocam, dedim. Evde üç gündür çay yok, dedim. "Annem çay içemiyor!" Ve inmiş aşağı, sağ olsun, marketten bir şeyler aldırmış. Sanki içten bir utanç duydum. Utanç duydum yani. Ama onu en yakınım biliyorum. O benim en yakınım. O... Harika bir kişiliği var onun. Hocam bunlar ne, dedim. Çabuk dedi, eve git. Geldim... Önce içine bakmıyorum; çayı gördüm, dünyalar benim oldu. Yavrum, dedi, aylık mı aldın, dedi. "Evet anne, aylık aldım." Aylık aldınsa dedi, çay koy yavrum. Böyle. Acınacak durumdayız.

NECMİ: ***Televizyonda Deniz Feneri var mesela. Biliyo musunuz? Yardım ediyorlar, götürüyorlar, veriyorlar... Seyrettiniz mi o programı hiç?***

İSMET: Seyretmedim. Yalnız şöyle bir şey ben size söyleyeyim. Bir adamı önünden vuruyorlar. Ah diyor, sırtım. Yahu diyor, ben seni önünden vurdum. Benim sırtım olsaydı diyor, sen beni vuramazdın. Şimdi beni öyle yerlere götürecek kimsem yok ki, gidiyim de hani... Bir de utanç var bende. Yanlış anlamayın, utanıyorum. Başkaları o kadar güzel rahatlıkla der ki... Konuşur işte. Ben yapamıyorum. Ha, bunu yapamıyorum. Utanıyorum. Aslında işte, bizim devletimiz bu yönden çok... Çok gururlu bir vatandaşı var. Gerçek diyorum bunu. Biz onlardan gururlu, biz devletten gururlu... Ekmek bulamıyoruz; utanıyoruz, kimseye söyleyemiyoruz. Onlar da hortumluyor, utanmadan bir de hapishanenin içinde televizyon istiyorlar. Çete köpekler! Onlara kanun olarak değil televizyon, daha kötü öyle bir yere, kendi layık olduğu öyle bir yere sokun ki, Türkiye bari pankartlarla ayağa kalkmasın. Yeter! Adam içerde silahları öttürüyor. Biz de

burada düşünüyoruz da, bir yüz elli bin lira bulup da bir ekmek alalım. Ya, yeter yani! Bizlerden Avrupa'ya giden olduğu zaman, afedersin, ha bir köpek, ha bir Türk vatandaşı. Ama Avrupa'dan bir köpek geldiği zaman, Hilton Otelleri'nde yatırıyorlar. Onlar sana imrensin, sen onlara değil! Sen bir Türk'sün! Haksın mıyım?

NECMI: ***Türk diyosunuz da, Türk'ün böyle hortumlayanı da var, hortumlamayanı da.***

İSMET: Onun kanı bozuk, onun demek bir karışığı var.

NECMI: ***Öyle mi diyorsunuz?***

İSMET: Ben öyle diyorum. Onda mutlaka bir karışıklık var.

NECMI: ***Zenginler diyorsun hep böyle. Hepsi mi böyle bunların? Nedir?***

İSMET: Yahu, zenginlerin böyle diyorsam, benim zenginlerle fazla ilgim olmadı ki. Beni sömürdüler, gariban İsmet'i. Çalıştırdı çalıştırdı, elime üç kuruş para verdiler. İşte, ben de senin gibi kiramı vericem, bir anacığımla çocuğuma bir parça ekmek götürecem. Aslında benden neler aldılar? Neler aldılar? Bütün canımı ve bünyemi aldılar. Yetmez mi? Arkama dönüyorum, sıfıra sıfır, elde var sıfır. Bugün benim beş sene kalmış emekliliğime, sigortam yatıyor. Afedersin, ayılar nasıl girer de inde kışını geçirir, benim de şimdi öyle. Uyuyor sigortam, uyuyor! Bakıyım ne zaman uyanacaklar. Beş sene, beş senem var. Sigortalı diyorum, bir çay işi bile bulsam, şöyle ya, hiç değilse şu sigortam... Nerede bulacaksın? Üniversiteliler boş geziyor, bana gelene kadar akşam olur. Nerede bulacan? Artık utanıyorum ki iş diyim. Demiyorum ki; billur gibi yavrularım ortada. İşte. Ya, haksız mıyım? Ama bizim koyun milletimiz... Bunu da demeden geçemeyeceğim, tam koyun. Karşımızda bir çobanımız var işte. Çoban değneği vurdu, oturtturdu. Bizler koyun. Resmen bence... Öyle diyorum, yanlış anlamayın. Koyun. Hele başını örtenlere türban dersen, dünyaları bahşedersin. Kurban olayım, aha böyle mahlukat yok yahu! Bırak şu acizliği! Nerde birlik, orada birlik. Tamam, sana isyanı oyna demiyorum. Hakkını savun! Ama diyeceksin ki, sen niçin hakkını savunmadın. Ben savunamam ki, benim patronum var. Patronum maliyeye çizgi attığı zaman bitmişim ben. Bir de içeri girerim. Nereye savunayım? Ben kimim? Nereye savunacağım hakkımı? Benim öyle olmuş ki, sigortam yatmamış. Senelerce inek gibi çalıştım, afedersiniz, özür dilerim, koyun gibi çalıştım, sigortam yatmamış. İsmini de vereyim: ***'in sahibi ***. *** Hastanesi'nin sahibi. Hastaneler patronu olan köpek! Bizim sırtımızdan çalışan, kazanan köpek! Sigortam bile... Giriş bile yapmamış, buyurun. Kimden hakkımı arayacağım. Hele gideyim, diyim ki, *** benim hakkımı yedi. Üstüme güler, bir de beni kapının önüne kovarlar. Sen kimsin ki ***'yle konuşuyorsun? Sen kimsin? Yalan mı söylüyorum? Nasıl ben hakkımı arıcam? Na-

sıl hakkımı arıyım? Ben on iki sene... Benim sigortam dolacaktı. Yok. Gidiyorsun, sigorta yok. Giriş yapmamış *** Hastanesi'ne.

AKSU: ***Şimdiye emekli olmuştunuz?***

İSMET: Tabi ki, çoktan. Yok. Kime başvuracam? Hadi buyrun, siz bana fikir verin.

NECMI: ***Kaç gün var? Kaç gününüz var? Saydırdınız mı sigortanızı?***

İSMET: Şimdi, tahminen söylesem, bir ablanız olarak belki siz de üzülürsünüz. Doksan senesinden sigortam var benim, üç senelik sigortam çıkıyor. Buyurun.

AKSU: ***Peki bu sene?***

İSMET: Gitti. Kime şikâyet edicem ben? Kimi kime şikâyet ediyorum? (*Kısa bir sessizlik*) Kimi kime şikâyet edicem? Nerede şikâyet edicem? Bizde hep avanta, bizde hep avuntu... Yahu! Ama kendim vicdanen seviniyorum ki Türk'üm, ama... Ha, ey ha Türk! Ey, ha Türkiye! Sen satıldın, bittin! Telekom'unu bile satın aldılar. Otosan, Vehbi Koç... Başını kaldır da bak! Yüzde altmış İngilizlere satıldı. Evet, ilkokul diplomam var; ama benim beynim varsa, fikrim de var. Yani. Satıldı. Nasıl satın aldılar? Hisse olarak, size para vererek... Bir gün de diyecekler ki, çıkın şuradan. "Çıkın gidin! Hadi!"

NECMI: ***MHP direniyo ama Telekom'u satmamak için; ne diyosunuz?***

İSMET: Ne olur beni konuşturmayın...

NECMI: ***Konuş konuş.***

AKSU: ***Konuşturmaya geldik sizi.***

İSMET: MHP önce kendini kurtardı mı Allah aşkına. Ha? MHP ne yaptı? MHP dediğin zaman, önce ne aklıma geliyor, biliyor musun? Şu... (*Kısa bir sessizlik*) Bakın. İşte, Türk kadını olduğuma bundan ben gurur duyuyorum ki, ne kadar tahsil başkadır, bir insanda fikir, beyin, görüş başkadır... İlkokul diplomamla ben gurur duyuyorum. Beni –şu acizane olarak beni– götürsün, bir hafta koysunlar, yemin ederim onlardan daha iyi yönetirim ben. Vallahi de, billahi de. Evet. MHP'ymiş. Sen hangi MHP?.. Neyse bunları söylemiyim.

NECMI: ***Evet, cevabımızı da aldık.***

Küçükbakkalköy - Kadıköy / Temmuz 2001

Gülcan: "Bu Allah da zengin Allah'ı demek ki..." (76)

NECMİ ERDOĞAN - CENGİZ ÇİFTÇİ

Gülcan kırk beş yaşında, Alevi bir kadın; ama elli-elli beş yaşlarında gösteriyor. Görüşmeyi kızının evinin önünde yaptık. Daha önce gündelikçi olarak çalışmış. Bir gecekonduları var ve akrabaları ile aynı mahallede yaşıyor. Mahalle, ekonomik konumları benzer olan farklı kesimlerden oluşuyor. Muhtemelen yardım için geldiğimizi düşünerek, ısrarla bizimle görüşmek istedi. Akraba ve komşu yardımlaşmasının önemli olduğunu, ama kurtarıcı olanın insanın düzenli bir gelirinin olması olduğunu belirtti. Gülcan, konuşkan, girişken ve mahalleli tarafından sevilen biri.

NECMİ: *Sana 'muhtar' dedik, ama adın neydi?*
GÜLCAN: Gülcan.

NECMİ: *Niye öyle muhtar gibisin ya?*
GÜLCAN: Yok be, çene bizimki.

NECMİ: *Boş mu diyosun?*
GÜLCAN: Boş çene, valla boş çene. Muhtar olacaktık da, vermedi bize kimse oyunu.

NECMİ: *Öyle mi? Aday oldun mu?*
GÜLCAN: Beyim oldu iki defa da.

CENGİZ: *Bak, yanlış kişi olmuş.* (*Güler*)
GÜLCAN: Ha, asıl ben ona didim ki, gel, sen olma ben olıyım. Ben muhtar olurum, didim.(*Güler*)

CENGİZ: *Var bi şey, var bi şey ya...* (*Güler*)
NECMİ: *Siz de bu binada mı oturuyosunuz?*
GÜLCAN: Yok, biz demin gösterdim ya, orda.

NECMİ: *Ha, tamam. Eviniz var?*
GÜLCAN: Evimiz var.

NECMİ: *Kocan n'apıyo?*
GÜLCAN: Kocam 12 Eylül'den önce belediyede çalışıyodu, 12 Eylül'den sonra çıktı. Yurt dışına gitti, dört buçuk sene Libya'da kaldı. Dört kardeş-

ler benim beyim. Kardeşlerinin durumu eyi değildi. İflas durumu. Pazarcılardı, iflas ettiler. Baya bi yıprandılar. Benim beyim de gitti, Libya'da çalıştı. Ordan gönderdi, bu taraftan bitti. En sonunda benim adam geldi. Yaş ilerledi, boş kaldı. Bi zaman serbest meslek, pazarcılık felan yaptı. Onda yalnız olduğu için, yardımcısı felan olmadı. E, bıraktı. İşte, son bi sene – şubat gelirse iki sene olucak– bu belediyenin taşeron şirketleri var, özel şirket, çöp arabalarına girdi. Yüz seksen milyon maaş alıyo. Başka hiçbi yerden bi yan gelirimiz yok. Hiçbi yerden. Evimiz de var yani. Dört kardeş, birer daire. Evimizin içine girseniz... Yani, tamiratı, evimin tamiratı bir daire alır. Yani, o şekil oturuyoruz. Yani, bi kira vermiyoruz o kadar. Başka bi yan gelirimiz yok.

CENGIZ: ***Köyden ne zaman geldiniz?***

GÜLCAN: Köyden baya bi... Benim beyimgil çok seneler önce çıkmış. Babası fakirmiş, altı çocuğu varmış. Gitmiş, köylerde derlemiş toplamış, dilenmiş... Köyde hani rençber... Malı, davarı ölmüş kayınbabamın. Ondan sonra... Benden önceki dönemleri... O da bi yemin etmiş, şart etmiş. Ben demiş, bu köy bana iyi gelmiyo. Çıkmış ordan, göçebe gibi ordan oraya, ordan oraya, ordan oraya... En sonunda buraya gelmiş işte. Adam fakirmiş; çocuklarını askere yolla, işte meslek sahibi et... Meslekleri var ama iş yok. Benim beyim tamirci. Yaşı elli. Bizim en büyük problemimiz mesela, bi yardım olarak... Şimdi mesela, ben üç sene bi özel şirkette çalışıyodum. Yüz milyon maaş alıyodum. Beyimlen iyi kötü idare ediyoduk. Bu kriz dolayısıyla çıkardılar. E, beş tane çocuğum var. Kızlarım da aynı benim durumda. Kızımın biri bu. (*Kızını gösterir*) Zaten beni yıpratan kızım bu, mahveden kızım. Bi tanesi var, karı koca kozmetikte çalışıyolar. Diğer birisi var, kocası kuaför. Beş çocuğum var, en şey Barış. Şimdi benim üzüldüğüm taraf mesela, idare edemiyoz. Ha, benim beyim bu ay yüz seksen milyon maaş aldı. Dolap, buzdolabımız yoktu. Televizyonumuz yoktu. Bi senedir bi televizyon, bi dolap aldık. Aylığın yetmiş bir milyonunu ona ödüyoz. Otuz milyon telefon paramız geldi. Yüz milyon gitti. Aha, şimdi yemin ediyorum, evde ekmek param yok. Yani, benim istediğim... Hangi kapıya varsan: "Yaşın kaç?" "Kırk beş." "İş yok." İyi, benim yaşım kırk beş diye ben bağıra bağıra acımdan mı ölecem? İş verseler, merdiven de silecem, yer de süpürürüm ekmeğim için. Yani, bizim şikâyetlerimiz bundan. Bu bakımdan mesela...

CENGIZ: ***Hiç iyi zamanınız olmadı mı?***

GULCAN: Hiç de iyi zamanımız olmadı. Yemin ediyorum olmadı.

NECMI: ***Libya'ya gitmiş kocan. O zaman iyi değil miydiniz?***

GULCAN: E, Libya'ya gitti. İyi şöyleydi... İyi nasıl olacaksın? Bu tarafta iflas ettiler, baturdular. E, benim adam gönderdi, sana çeki vardı onu ödedi,

sana senedi vardı onu ödedi. Anca başabaş böyle. Arabalarımız vardı, sattuk. Ha şimdi, benim adam gece saat üçte işten çıkıyo. O üçte işi bırakıyo. Bak, şu arada belki görürsünüz. (*Eliyle gösterir*) O boşluktan gece yürüye yürüye geliyor. E, ben o adam gelene kadar gözlerim, acaba birisi mi önüne çıktı, acaba dövdü mü, acaba öldürdü mü... Yani, tereddütlen... E, bunun ne?.. Bunun iyi tarafı nasılsa siz söyleyin, ben şey yapıyım.

NECMİ: *Sen ne zaman geldin İstanbul'a?*

GÜLCAN: Ben geleli otuz seneyi geçti. Ben yetim öksüz büyüdüm. Beni buraya gönderdiler.

NECMİ: *Öyle mi?*

GÜLCAN: He, Adanalı bi kadının yanına gönderdiler, Elmadağ'da. Annem babam köydeydi. Ben de onların hayat şartlarına ayak uyduramadım. Ben köylü çocuğuyum, onlar sosyete, zengindi.

NECMİ: *Niye uyduramadın?*

GÜLCAN: Uyduramadım. Onlar sosyeteydi, ben köylü çocuğuydum. Resmen benimle alay ediyolardı. Yemeyi bilmiyodum, giymeyi bilmiyodum. Yürümeyi, konuşmayı... Baya bi tedirgin, garip günler çektim. Yıprandım, temizlik yaptım... Beş kuruş para vermediler bana.

NECMİ: *Evlerinde çalıştın?*

GÜLCAN: Evlerinde çalıştım.

NECMİ: *E, nası alay ediyolardı?*

GÜLCAN: Alay ediyolardı, mesela...

NECMİ: *Kaç yaşındaydın?*

GÜLCAN: Ben mi? On iki-on üç gibi. Ben yetmiş bir-yetmiş iki falan, o senelerde geldim. Elli sekiz doğumluyum işte. Bilmiyorum kaç yaşındaydım o zaman. On iki mi, on üç mü... E, banyoya giriyodum mesela... Köy hayat şartlarıyla, buranınki değişik. E, buralarda mesela banyolar fayanslı şeyli, köy yerlerinde aha böyle. (*Yeri gösterir*) Oraların gidişatıyla bura tutar mı? Ya mesela, bi yeri temiz kullanamıyodum. Mesela konuşma... Bi misafir geldi mi, ortaya bi laf atıyodum demek ki, azarlıyorlardı. Baya bi yıprandım. Kadın beni altıncı katta bırakıyodu... Anam kadının bi evi vardı, bi görsen... Kül tabağını ele alsan, bi müzik çalıyo, orayı açıyo... Telefonlar gelürdü mesela. E, onlar kibar konuşuyo, telefonda ben cevap veremiyom. Kadın gelirdi, bana derdi ki: "E, bugün benim arkadaşım telefon etmiş de, neden bu tür gonuştun?" E, ben gonuşmayı bilmiyom. Ondan sonra, bu annem işte, dayanamamış, benim peşimden geldiler. Ben geldiğimde, Okmeydanı Hastanesi'ni belki bülürsünüz, oranın temeli yeni atılıyodu. O köprüler falan... Annem gelince de beni aldı. Bi ufak gecekondu tuttuk. Sağ olsun, konu komşu yardım etti. Babalığımın çocukla-

rı yetti. Onlar da işte... Çalıştım, ilaç fabrikasında çalıştım ben, sene yetmiş üçte girdim. Dört sene çalıştım ilaç fabrikasında. Dört senede, sigortamı geçen girdim toplattırdım, bi sene göstermişler. İşte, yedi buçuk sene bi sigortam var. Yani, benim tek istediğim, dilediğim bi şöyle sigortalı iş bulıyım, o sigortamı devam ettiriyim. Yani, çok yani, olaylar çok da... Anlatmaynan bitmez.

NECMI: ***Anlat anlat. Bi dakka, şimdi bunlar seni azarlıyodu, hor görüyodu...***

GÜLCAN: He, hor görüyolardı.

NECMI: ***Sen neler hissediyodun peki?***

GÜLCAN: Ben de kendimi aşağılık kompleksine de... Bak, çok özür dilerim... Bak, ben size bi olay anlatıyim. O kadın, benim yanında durduğum kadınla adam Elmadağı'nda oturuyorlardı. Adam evliydi.

CENGIZ: ***Ankara'da Elmadağı'nda?***

GÜLCAN: Yok yok, burda.

CENGIZ: ***Burda Elmadağı'nda?***

GÜLCAN: Ha, Taksim Elmadağı'nda. Oraya beni bu kadın nası götürdü... Bulgar Hastanesi'nde o kadın amaliyat olmuş, o benim yanında durduğum kadın. Bizim köylü bi kadın da orda personel olarak çalışıyomuş. Demiş ki o kadına, bana demiş, böyle kimsesiz, öksüz, yetim demiş, bi kız çocuğu lazım, demiş. O bizim köylü kadın da o kadına haftada bi temizliğe gidiyomuş. O da sürekli gelirdi, annem ağlardı ben bu öksüzü büyütemiyom falan diye. O da derdi ki, ben bu kızına bi iyilik yapıp kurtaracam, derdi. Sağ olsun, varolsun yaptı, getürdü beni oraya, o kadına bıraktı. Bırahtı gitti. Altıncı katta... Ama içeriye girdim. E tabi, benim ayağımda naylon var, üstümde başımda picama, saçım başım dağınık. E, onlar sosyete, kibar. Bi girdim içeriye, köpek bi taraflta... Anam ne diyim, guşlar ötüyo. Baya bi tedirgin oldum. Kadın beni üstten aşağa böyle soydu. Anam saçımı kestirdi, kaşlarımı aldı. Bi değişik bi hal aldım ben. Nası ağlıyom, nası ağlıyom... Kadın böyle elbiselerimi topladı, böyle bi bohçaya şey yaptı. Dedi ki, ben dedi, bunu dedi, burdan geçen dedi, çingeneler var dedi, bohçacılar, onlara verecem. Hemen böyle kadının elinden tuttum. Dedim ki, abla dedim, biz üç kardeşiz. Benim ablam var, yirmi sekiz yaşında, dul. Kocası öldü. Dertlerimiz çok. Ufak kız kardeşim var, babam benim askere gitmeden vefat etmiş. Annem on üç yaşında evlenmiş, yirmi yaşına kadar üç tane çocuğu olmuş. Ufak kız kardeşim annemin karnında dört aylıkmış, babam tarlada çift sürerken apandisiti patlamış, ölmüş. Annem çaresiz kalmış. Kayın yok, kimse yok, mecburen evlenmiş. Kadına dedim ki, benim köyde kız kar-

deşim var, ben bu elbiselerimi gönderecem, dedim. Ondan sonra hayat başladı işte. E, sofraya oturuyolardı mesela... Şimdiki aklım olsa yerim. Etler, pirzolalar... Anam ne bileyim, bi masa açıyolardı böyle... Ondan sonra, onları yemiyodum. Turşu, soğan, ekmek...

CENGIZ: *Niye yemiyodun?*

GÜLCAN: Yiyemiyodum; bilmiyodum ki... E, ben pirzolayı, eti köyde nerde yiyim? Anca bi davar mavar kesilecek de, bi et parçası görecem. Ondan sonra...

NECMI: *Niye yiyemiyodun?*

GÜLCAN: Yiyemedim derken şöyle, bi tuhafıma gidiyodu. Çünkü, pirzolanın tutuş şeklini bilmiyom, yeme şeklini bilmiyom...

NECMI: *Peki, bildiğin şekilde alsan da yesen olmuyo muydu?*

GÜLCAN: İşte, yiyemiyodum. Onlar da bu sefer ne diyodu... O mesela, bi lokantaya götürdü beni. Onlar çünkü beni deneme dönemine sokmuştu, tamam mı? Şimdi lokantaya gittik, baya bi lüks lokanta. Kitap getürdüler böyle, yemek listesi. Orda baya bi değişik şeyler yazıyo. Orda işte, aynı benim dediğim gibi, turşu acılı şekilde. Benim önüme kitabı koydu, sen bunlardan hangisini yersin? Ben yine tabi, o işaretli şeyleri gösterdim. Orda bu sefer gene gülmeye başlıyolar bana. Bu şekil yani, bu tür. Şeye götürdüler, kuaföre götürdüler beni. Saçlarımı kesti, kaşlarımı aldılar. Bi tane kola, bi de sandöviç ekmeği arasında bir şey kadın bana ısmarladı. Şimdi, sandöviçe baktım; bi garip koktu, yiyemedim. Gözü açıktım da baya. Sandalyede böyle, geriye şöyle baktım... Şöyle yeri var sandalyenin kuaförde... Kolayı şöyle hafifçe ağzıma aldım, tadı hoşuma gitti; kolayı içtim.

NECMI: *İlk defa mı içiyosun kolayı?*

GÜLCAN: İlk defa içiyorum. Ekmeği de elime aldım, yiyemedim. Aldım şöyle berber koltuğunu, arkaya koydum böyle, ondan sonra yaslandım. Dedi ki, yedin mi kızım, dedi. Yedim dedim. Ondan sonra, kadın beni bırakıyodu gidiyodu... N'apıyolardı bak, öyle olaylar... Kadın şimdi, çok özür dilerim, afedersin... Kadının kocası evliymiş, metres hayatı yaşıyomuş. Bilmiyodum ben. Geliyodu kocasıynan, çok özür dilerim, yatakta yatıyolardı. Kocasıynan ne yaparlarsa yapıyolar bilmem; ondan sonra diyodu, hadi kızım, sen buraları temizle. Yemin ediyorum, o pis selpaklarını topluyodum böyle yataklardan. O şekil yani, o duruma bırakıyodu beni. Bi de ablası vardı böyle, aşağıda...

NECMI: *Nası pis selpak ya?*

GÜLCAN: Ya, yani yattığı pis, kullandıkları selpaklarını topluyodum. Ablası vardı, o ablasından çok çekiniyodu. Emekli albay karısıymış. Yük-

sel diye bi ablası vardı. Sonra ben o durumu ablasına annattım, ağladım. Dedim ki, Yüksel Teyze, ben acımdan ölüyom, kadın beni altıncı kata bırakıyo gidiyo, kocasıynan saatlerce gelmiyo. Sonra, böyle bi apartmanın karşısında bakıyorum, cama çıkıyorum... Orda temizlikçi, hizmetçi erkekler olurdu. Ordan böyle baktım mı, bana işaretler yaparlardı, el işaretleri. Orda otururdum, içeride ağlardım. Sonra, bir gün bu Yüksel Teyze'ye anlattım. Dedim ki, Yüksel Teyze dedim, böyle böyle... Dedim, bana böyle böyle yapıyo, yatağını falan temizlettiriyo, acımdan ölüyom, dedim. Sinirlendi, kız kardeşinin elinden beni aldı. Onun aile şartları da bozuktu. Evde bi adam saklıyodu. Bana diyodu ki, misafirlere deme, diyodu. Ondan sonra, annemgil de gelince, ordan aldılar beni ellerinden işte.

NECMI: ***Oraya gelmeyelim. Şimdi, bunlar sana gülüyo mülüyo... Sen ne hissediyodun o zaman?***

GÜLCAN: E, ben de ağlıyoduın. Mesela, ilerisi aklıma geliyodu. İşte, annem olsaydı, babam olsaydı, ben de bu durumlara düşmezdim, buralara gelmezdim, diyodum. "Neden böyle çile çekiyom?" Yani, o durumlarda, şey yapıp ağlıyodum ben de. Başka bi şey düşünemiyodum. Yaşım erişkin değil ki, hani ileride yapabileceğim bi işler düşüniyim. Ancak ağlamak geliyodu elimden.

NECMI: ***Evde dedin, aç kalıyodum. Niye? Evde yiyecek bi şey yok muydu?***

GÜLCAN: E vardı, ama ellemiyodum ki.

NECMI: ***Niye?***

GÜLCAN: Yiyemiyodum, ellemiyodum. Sonra, lokantadan bazen sipariş gönderiyodu bana. Ancak öyle yersem yiyebiliyodum. Yoksa, çok günler acımdan ölüyodum. Sonra, o Yüksel Teyze'ye dedim, ablasına dedim. İşte, beni çekti aldı ordan. O kız kardeşine söyledi, neler neler söyledi. "Sen bu elin öksüzünü getirdin buralara, böyle çile çektiriyon..." Sonra ne biliyim, onun erişkin oğulları vardı, aşağıki Yüksel Teyze'nin de. Kötü kötü ayakları vardı. Ölmüştür onlar şimdi gerçi, yoklardır da... Baya bi yıprandım, çile çektim.

NECMI: ***Peki, kocan belediyede çalışmış, sonra 12 Eylül'de ayrılmış belediyeden. Neydi, kocanın siyasi bi şeyi mi vardı? N'oldu?***

GÜLCAN: Siyasi bi şeyi de yoktu.

NECMI: ***Niye ayrıldı 12 Eylül'de?***

GÜLCAN: Valla bilmiyom da, benim kocam sol görüşlü. De artık o dönemde ne gibi bi olaylar olduysa, baya bi şeyle... Kâğıthane Belediyesi'nden Bayrampaşa'ya sürdüler. Artık bilmiyorum valla. Hiçbi siyasi olaya katıldığını da bilmiyorum. Öyle bi tür ayakları yok zaten. O dönemler-

de belediyeler, böyle yani, kıymetli bi şey değildi, istiyen girebiliyodu. İşte o dönemde, durumlarımız iflas edince, benim beyim İşçi Bulma Kurumu'na kayıt etmiş. Hiç beklemediği bi anda kâğıdı çıktı geldi. Ben beyime çok ısrar ettim, yalvardım. Dedim ki, tek az olsun, gel sabret, sebat et. Bunun bi sonu var, bi emekli olursun, dedim. Beyim beni dinlemedi. Kayınbabam vardı rahmetli, işte dedi, bu gardaşların böyle iflas durumunda, işte sen gitmiyosun. O zaman da Libyalar falan, Arabistanlar baya bi ünlüydü. Şu kadar para veriyo. Baya bi kazandı yani. İşte, dört buçuk sene gitti. Bi geldi pazar durumlarını düzeltti, bi geldi kardeşlerine araba aldı işte. En son geldi, kaynım nişanlıydı, ufak bi kaynım... İki sene nişanlı kaldı. Durumlarımız iyi değildi, düğün edemedik. En son gelişinde... Seksen kaçtı, seksen altıda mı geldi... En son çıkışa geldi. Bi altı milyon paraynan gelmişti. Onu da, gitti kardeşleriyle, İzmir'de panayırlar, ayakkabı tezgâhları... Onu da orda yidüler, bitürdüler. Benim adam kaldı ortada. Benim adamı görsen, elli yaşında, dersin ki yüz yaşında. Yıprandı adam, baya bi yıprandı. Ufak bi para vardı işte elinde, ufak bi şey... Kardeşleri falan arabaları sattılar. Aha, bu evi aldık. Herkese işte, aha böyle bir daire yaptık oturuyoz.

NECMİ: ***Yani şimdi, epey bi zengin gördün anlaşılan. Nası adamlar bunlar?***

GULCAN: Hangi? Zengin gördüklerim mi?

NECMİ: ***Ha, zenginler diyorum, nası adamlar?***

GÜLCAN: Valla, benim gördüğümce, dış görünüşünde, adamın diyom, parası var. Adam yiyo, adam içiyo, adam eğleniyo... Yani, iç durumlarını bilemem. Zenginlik, benim yani, hoşuma giden bi şey değil. En büyük zenginlik insanın sıhhat zenginliğidir. Allah hastalık vermesin. Benim tek dileğim, istediğim bu. Ama zenginlik yani... Ha, vücut zenginliği de para istiyo gene. Ha şimdi, kendim yani, çok büyük problemlerim var, rahatsızlığım var. Yani, hiçbi yerden bi özel doktor... Geçen bi özel doktora gittim. Baya büyük bi şikâyetim var kadın hastalıklarından. Maltepe'ye gittim, muayene oldum, on milyon verdim. Adam bana dedi ki, ben sana bi tahlil yapacam dedi. Yüz milyon para vereceksin bana, dedi. E, ben o anda yüz milyonu veremesem... Ben bağıra bağıra ölüyom. E yok ki, ben nirden alıyım veriyim yüz milyonu? E, zenginliğe bu yönden, hani paraya bu yönden heves duydum. Mesela, param olsa, durumum iyi olsa... Ben yani ileriyi düşünmüyorum. Ben diyorum ki, param olsun, yiyim içiyim, eşe dosta mesela... Gülüyim eğleniyim, çoluğuma çocuğuma bir yardımım olsun, katkım olsun... Yani, mahallede muhtaç olmıyım. Yani, bu tür şeylere heves duyuyom ben.

NECMİ: ***Zenginler gibi, zenginlerin yaşadığı gibi yaşamak ister misin?***

GÜLCAN: Yo, onlar gibi de istemem.

NECMI: ***Niye, onlar nası?***

GÜLCAN: Ne bileyim ben? Bazı zengin var, iyi, iyimser. Bazısı var, aşırı gidiyolar, kimseyi tanımıyolar, kendi hallerinde. Ben, kendimce dediğim yani, kendi hayat şartlarım olsun. Ben o tür zenginliğe heves ediyom. Olsun da başımdan taşsın, demiyom. Bi kötü arabamız vardı... Araba eskiyesi, dedim adama. "Masraf edene kadar ekmek paramızı kesiyon." Bunu dedim, sat. "Üstüne bi şeyler koyarız, iyi bi şeyler alırız." Adamlar arabamızı aldılar gittiler, ne paramızı verdiler, ne arabamızı verdiler. Götürdüler. İyi kötü işine gitse, belirli bi maaş alsa iki yüz elli-üç yüz milyon... Yani, başka ne isteyeyim. (*İçini çeker*)

NECMI: ***Peki, sen böyle geçim sıkıntısı çekiyosun; varlık içinde yaşayanlar var...***

GÜLCAN: Şeye gittim şeye, işte bunu diyecektim... Reha Muhtar'a gittim, Ateş Hattı'na çıktım.

NECMI: ***Herkes de Ateş Hattı'na çıkıyo ya!***

GULCAN: He valla. Sağ olsun bu şeyler ilgilendi, Aile Danışma Merkezi ilgilendi; gönderdiler. İnci Başkan bize yardımcı oldu. Oraya vardık, bi derdimizi anlatamadık ki. Bar bar bağırıyom. "Sayın Reha Muhtar, rica ediyorum!" Yanıma geliyo, tamam, diyo. Ya, ne diyeyim adama, küfür mü edeyim? Mikrofonu vermedi. Diyecektim yani...

NECMI: ***Ne diyecektin?***

GÜLCAN: Diyecektim; adam mesela... Zenginleri anlatacaktım, kendi derdimi. Vermedi bana mikrofonu. Orda oturdum, bağırdım çağırdım, buraya geldim... Aha, bu kızımın derdi çok. Türkiye *** Hastanesi var; *** Bey, oraya götürdüm. Dedi ki, kızın dedi... Durumlarımız güzel olmadığından, kızı da güzel bi doktora götürüp bi sonuç alamadık. Bak, gözümdeki gözlükler, kozmetiğin şampuan fabrikasının hanımının. Allah razı olsun götürdü, kendi çerçevelerini, camlarını da aldı, bi doktora götürdü Maltepe'de. Dedi ki bu doktor bey, bu kızın ameliyatını ben üstlenecem. Ben yani, baya yıpranıyom. Sağa başvurdum, sola başvurdum... Bizim çevremizde öyle paralı bi kimse yok. Baya bi şey yaptım. Ameliyat ettiremedi. Kızımı evlendireyim dedim, evlendiremedim. Bu çocuk zaten bekârken de ben bakıyodum, öksüz yetimdi. Sonradan bi çocuğu istedi, kimsesi yok; buna da verdik işte. Sağ olsun, eş ilen, dost ilen, ufak bi düğün yaptık. Ufak kızımın iki tane çocuğu var. Büyük kızımın bi çocuğu var. Damadlan aramız iyi değil. Aile problemlerimiz çok yani.

NECMI: ***Peki, zengin nasıl zengin oluyo sana göre?***

GÜLCAN: Valla ya, ben bilemiyorum zengin nasıl zengin oluyo. Hayret ediyom. Çalışmaysa biz de çalışıyoz; zengin bizim kadarsa çalışmıyo. O akşama kadar oturuyo, bacağı bacağı üstüne atıyo... Biz akşama kadar, ne bileyim, tırmanıyoz, ne bileyim, çalışıyoz... Biz bulamıyoz. Bana diyo ki sonra, ben çalışıyom, Allah bana veriyo. Nasıl Allah sana veriyor? Sen oturuyon, Allah sana veriyor, ben tepe tırnak çalışıyorum, Allah bana vermiyor. Bu Allah da zengin Allah'ı demek ki.

NECMI: *Öyle diyosun?*

GÜLCAN: Para parayı çekiyo. Sayısal oynadım. Ne olur bi vur bana... Zenginler oynuyo, zenginlere vuruyo.

NECMI: *Niye böyle oluyo peki?*

GÜLCAN: Valla, ya kulunda var bi iş ya da Allah'ta var bi iş. Bize bakmıyo. Valla.

NECMI: *Kim bakacak peki? Allah da bakmıyor...*

GÜLCAN: Ne bileyim? Ölecez, acımızdan ölecez.

NECMI: *Bi ümidin yok mu?*

GÜLCAN: Hiçbi ümidim yok! Yana döne iş arıyom, iş yok. Tek ümidim, benim zenginlik kaynağım, adamın işi olursa iki yüz elli-üç yüz milyonluk, elektriğimizi, suyumuzu öderiz. Başka nerden ümidim olsun benim?

NECMI: *Şöyle düzlüğe çıkarız, rahat ederiz?..*

GÜLCAN: Var, hayallerim çok var. Anam anam anam, bana diyom, bi sayısal vursa, çocuklarıma ev yaparım, şunu alırım, bunu alırım, eşe dosta yardım ederim... Yok! Hayaller... Sabahına kalkıyom, elim bomboş.

NECMI: *Nasıl ev yapacan?*

GÜLCAN: Yapamam, geçti benim.

NECMI: *Nasıl bi ev yapacan? Paran var say.*

GÜLCAN: Bana bi sayısal vursa...

NECMI: *Evini bi tarif et.*

GÜLCAN: Evim mi? Güzel, büyük bi yerden arsa alırım.

CENGIZ: *Nerden alırsın?*

GÜLCAN: Buralardan. Öyle zengin yerlere gitmem.

NECMI: *Niye ya? Sayısaldan para vurmuşsun.*

GÜLCAN: Yok, lüks hayatlar bize göre değil. Damatlarıma birer arsa veririm. Kendime göre ufak bi ev yaparım. Ondan sonra... Benim bi ayak mezarda zaten, sallanmışım. Bi araba alırım. Benim derdim ne, biliyon mu? Bi arabam olsa, ufak da bi maaşum olsa, yesem, gezsem, içsem... Bu köy senin, şu köy benim... Valla. Gülmeyi eğlenmeyi... Geçen gün iş yerinden çı-

kardılar beni, dört yüz milyon para verdiler bana. Özel bi şirketti. Çok iyi bi patrondu. Kriz dolayısıyla çıkardı. Çocuklarıma para verirdi, harçlık verirdi. Dolar ettim. Dolar ettikten sonra, dolar hemen geçti, fırladı gitti. E, dolar şurada duruyo. Acımızdan ölüyoz. Bu kıza düğün edecem. Ondan sonra, büyük kızım geldi; anne dedi, kocam beni dövüyo. Şimdi harcadım, üç yüz dolarını harcadım. Anne dedi, başım ağrıyor. Ağladı. Anne yüreği; çıkardım, üç yüz doları da ona verdim. Aha bitti, kalmadı.

NECMI: ***Peki, memleket nası yönetilsin sana göre? Kim yönetsin? Nasıl yönetsin?***

GÜLCAN: Valla, ben memleketi ne bileyim, şöyle iyi yöneten birisi gelsin. Ne bileyim ben... Bu Ecevit uğursuz; valla gözünüz görüyo, geberesice gebermiyo da... Başa geliyo... Bi zaman geçti, tüp, şu bu sıkıntısı oldu. Şimdi başa geçti... İhtiyarlamışsın, moruklamışsın, günah... Genç biri gelsin, dinamik biri gelsin, kutaracak biri gelsin, fakiri fukarayı düşünecek biri gelsin. Adam geliyo oturuyo, yine zengine... Allah senin belanı versin! Gel de memleketi bi gez gör! Yapabilecek mi? Nasıl birisi gelsin? Bilemiyorum, güvencemiz kalmadı ki.

NECMI: ***Kim olacak? Yok mu hiç şu olsun dediğin biri?***

GÜLCAN: Yok. Ben oyumu da kimseye de vermiyom daha.

NECMI: ***Kimi destekledin şimdiye kadar?***

GULCAN: Valla ne bileyim, adamınkini... CHP'yi destekliyoz galiba, SHP'yi galiba.

NECMI: ***Kocan mı söylüyo hangisine vereceğini?***

GULCAN: Yo! Karışmaz ki... Atsam da, atmasam da. İyi birisi gelsin, yönetecek birisi gelsin, fakirin fukaranın halinden anlayan birileri gelsin. Geliyor adam, benzine zam yiyeceğe zam, tüpe zam... Ben on beş gün tüpü değiştiremedim, küçük tüp ilen idare ettim. Hâlâ da yine ediyom. Tüpüm boş.

NECMI: ***N'apıyosun peki? Nası idare ediyosun?***

GULCAN: İdaresi kalmıyo ki... Aybaşı gelmeden para bitti, nesini idare edeyim? Olmayanın neyini idare edeyim?

NECMI: ***Ne pişiriyosun evde?***

GÜLCAN: Ne pişireyim? Et türü filan alamıyoz, mümkün değil alamıyoz. Bak, komşular geldi geçen gün, pikniğe davet ettiler... Sağ olsunlar, benim annem geldi, kardeşlerim geldi. Söylemesi ayıp, bi tane tavuk getirmişler. Tavuğu pişirmedim, duruyo. Onlar da pikniğe davet edince... Biraz un aldım, iki kilo altı yüz. Ekmek pişirdim. Domates aldım, peynir aldım. Kasaba rica ettim, ufak ufak doğradı. Beş çocuğa yeter mi? Tavuğu aldım, idare ettik geldim. Yani, canım bugün et istedi, köfte istedi, müm-

kün değil alamıyom. Alamıyoz. Kuran hakkı için, yemin ediyom, sırtımıza giymeye atletimiz yok. Eve gidelim, iki koltuğum var. Eş dost verdi, abim verdi. Yeni olarak evde bi buzdolabım var, bir televizyonum var. Onu da ta iki binden bu yana ödüyoz, daha da ödicez.

NECMI: ***Peki, akrabalar arsında bi yardımlaşma var mı?***

GÜLCAN: Yok. Çünkü herkes aynı durumda. Bak, benim beyime ben demişim ki, Allah kardeşleri bir yaratmış, keselerini ayrı yaratmış. "Bak, sen kardeşlerine veriyon da, biraz da kendine ayır..." "Yok! Benim kardeşlerim bana bakar!" Senin kardeşlerin sana nasıl baksın? Adam kendine yetiştiremiyo ki bana baksın. Benim adam sitem ediyo. Neylen baksın kardeşin?

CENGIZ: ***Çalışmıyo mu onlar?***

GÜLCAN: Onlar da aynı bizim şey, bizim durumumuzda. Ancak kendilerine bakıyolar. Fazlaları olsa yardım ederler. Kayınlarımın aşırı fazla gelirleri olsa yardım ederler. Ama yok. Adam aradı dün akşam bi buçukta kardeşini... İşten çıktım, korkuyom; sağ olsun, kardeşi de arabasıylan gitti aldı, geldi. Bi sürü yardımlaşmaları oluyo.

NECMI: ***Siz Alevisiniz?***

GÜLCAN: Aleviyiz.

NECMI: ***Aleviler arasında nasıl yardımlaşma, dayanışma? Var mı?***

GÜLCAN: Bizim köy derneği var mesela, derneğimiz var. Ufak tefek aidatlar alıyo gözümüzden gönlümüzden. Fakir yani, gelişmedi. Bi şey yapmadı ki yardım etsin. Bilmiyorum valla, hiçbi yerden ne yardım, ne destek...

NECMI: ***Devletten bi umudun var mı?***

GÜLCAN: Devletten umutlarımız çok amma... Olmayan umudu ne edeyim ben? Biz devlete canımızı veriyoz. Bak, İnci Başkan bizi çağırıyor; filanca yerde saz çalınıyor, çocuğunu al gel, diyo bana. Ben hemen o gün işimi bırakıyom, hemen gidiyom. Mesela, dün bi çay bahçesinde düğün vardı; sosyeteler, mosyeteler... Barış orda saz çaldı. E, biz gidiyoz, koşuyoz, devlet de bize koşsun. İnci Başkan'a kızın durumunu ilettim; gelecek de, bakacak da... E, biz size koşuyoz, siz de bize koşun. Devletten yardım istiyom ama olmayan yardımı istemişim ne ki?

NECMI: ***Oğlan ne yapıyo? Okuyo mu?***

GÜLCAN: Oğlan okuyo.

NECMI: ***Kaç yaşında?***

GÜLCAN: On üç yaşında. Liseye kızım gidiyo. Ufak yaştan beri okuyo. Şimdi, kızım ticaret lisesini bitirdi. Altı yıldır bi adamın yanında ça-

lışıyo, belirli bir maaş almıyo. Adam bizim adam, adam CHP'de delege. Götürdü, oraya koydu. Kıza belirli bi maaş vermiyo. Kızım kendi yeteneğiylen... 98 puanda kaldı kızım, kazanamadı. Şimdi, ben biraz üzülüyom da... Benim kızım, biraz imkânım olsaydı, iki ay kursa gönderseydim... Belki yardımı olurdu, kızım güzel geçerdi, mesela bi yerlere varırdı. Yalan yok, ben tersine yalvardım Allah'a. Ben demiş, eğer kazanırsam kurban kesecem. Eğer kurban da kesemezsem, benim kendi kanım aksın, demiş. Bu ne demek anlam veremedim. Baya da üzüldüm yani. Dedim ki, inşallah kazanamaz. Ne diyeyim? Çünkü, yardım edemedim kızıma. E kazansa, kurban alıp kesemeyecem de. E şimdi, bi şey vaat ettiğinde yapmak zorundasın.

NECMI: ***Sen de, kazanamasın, dedin?***

GULCAN: Dedim. İçimden dedim. Yani, kızıma demedim ama... Kızım da 98 puanda kaldı, şimdi çalışıyo. Tatil matil yok.

NECMI: ***Peki, kızdan oğlandan bi ümidin var mı? Onlar başka şekilde yaşar, diyo musun?***

GULCAN: Bizim gibi yaşarlarsa diyom, düşünüyom, üzülüyom. İlersi belki iyi olur, diyom. İnşallah okurlar, diyom. Oğlan okumaz bi kere, mümkün değil.

NECMI: ***Niye?***

GULCAN: Çünkü, dersleri hiç iyi değil. Müdüre rica ettim. Saz maz çalıyo ya... Müdür dedi ki, bu okumaz, dedi. Hiç değilse peşini bırakma dedi, ilerde bi konservatuara yollama şansın olursa, dedi. Okumaz, dedi. Ama o lisedeki kıza güveniyorum yani. İnşallah, Allah yüzüne baksın. Yardımcı olamıyom ama... İnşallah bi nasip kapısı açar da okur. Öbür kızlarım zaten... Biri on beş yaşında evlendi...

CENGIZ: ***Televizyon izliyo musun?***

GULCAN: İzliyom.

CENGIZ: ***Televolelerdeki...***

GULCAN: Yok, onları izlemiyom.

CENGIZ: ***Görmüyo musun onları?***

GULCAN: Onlar çok lüks içinde yaşıyolar, ama çok kötü durumlarda oluyolar. Ben ne bileyim, çok... Özel zevkleri olsun, yemeleri, içmeleri... Mesela artistler... Şu durumlara düşmüş, para bulamıyolar en son dönemlerinde yani. Allah o durumlara da koymasın yani.

NECMI: ***Niye seyretmiyosun onları?***

GULCAN: İzlemeyin, diyolar.

NECMI: ***Kim diyor?***

GÜLCAN: Ha bu Aile Danışma'dan izlemeyin diyolar. Haber programlarını izleyin, diyolar. Haber programlarını da izleye izleye beynimiz durdu.

NECMI: ***Dizi mizi seyretmiyo musun?***
GÜLCAN: Ediyom.

NECMI: ***Hangilerini izliyosun?***
GÜLCAN: O diziler de... Benim adam kızıyor. Bu Maria falan var ya... Ya diyo, karı diyo, sen diyo, bu şerefsizleri niye izliyon. Karıyı alıyo diyo, karıyı ona veriyo. Bi geçim derdi yok ki, sen bunları niye izliyon, diyo.

NECMI: ***Sen niye izliyon peki?***
GÜLCAN: Bazen bakıyom, gözüm kalıyo.

NECMI: ***Ama öyleymiş, karıyı alıyo, ona veriyo... Nesi cezbediyo seni?***
GÜLCAN: Hiçbi şeyi de ilgimi çekmiyo. Öyle görmüş olsun diye bakıyom. Hiç yani, kafama hiçbi şey girmiyo.

CENGIZ: ***Senin diyeceğin bi şey var mı?***
GÜLCAN: Ne diyeyim? Benim diyeceğim ne olabilir ki? Ne diyeyim ben?

CENGIZ: ***Fakirlikle zenginlik arasındaki fark nedir?***
GÜLCAN: Valla, fark olarak... Ne bileyim ben? İmreniyosun işte. Fakir işte, sefalet içinde yaşıyo. Zengin... Fakir de işte, bu durumlarda yaşıyor.

CENGIZ: ***Niye fakir bu durumda yaşıyo?***
GÜLCAN: E, nasıl yaşasın?

CENGIZ: ***Fakirliğin nedeni nedir yani?***
GÜLCAN: Valla bilemiyorum ki nedir. İşte, çalışıyoz çabalıyoz, Allah'a yalvarıyoz, hırsızlık yapmıyoz, haydutluk yapmıyoz... Gine Allah bize vermiyo.

NECMI: ***Peki, derler ki hani: "Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar."***
GÜLCAN: Evet, bakıyo.

NECMI: ***Kıyametin falan da koptuğu yok; niye? Kıyamet yok diye mi böyle oluyo?***
GÜLCAN: Ben ne bileyim? Onu baştakilere soracaz, kıyamet neden kopmuyo.

NECMI: ***Sen isyan etmiyo musun, nedir bu halimiz diye?***
GÜLCAN: E ediyoz da, kime edeceksin? Derdimizi dinleyen kimse yok ki! E, şurda oturduk, derdimizi anlatıyoz. Dedim ya, Reha Muhtar'a isyan edecektim, mikrofonu vermedi bana. Orda bi kadın ağladı. Ağlamaya kaldıysa ben de ağlayacaktım orda, hüngür hüngür ağlayacaktım. Hiç değilse o kadına bi yedi-sekiz ay yardım ettiler, bana onu da etmediler.

NECMI: *Öyle mi?*

GULCAN: Şurda bi şirket, özel şirkette çalışıyormuş kadın. Hiç değilse, en azından bana da bi ufak tefek bi yardım ederlerdi. Ama vermedi. Aynı sizin demeniz gibi, o da beni muhtar zannetti galiba. Dertler çok...

NECMI: *E, kocan aday oldu, di mi? Kazanamadı. Niye kazanamadı?*

GÜLCAN: Ya işte, burda lanet olası Alevilik-Sünnilik var ya... Bizim bu muhtar Faziletçi. Bizim adam da sol görüşlü olduğundan, yabancılar bizim adama oy vermedi. Ben, adam dedim, girme, dedim. Kuru kuruya destekleme olur mu? Adam da kazanamadı.

CENGIZ: *Çoğunluk Sünnilerde mi burda?*

GULCAN: Tabi, Sünnilerde.

NECMI: *Sünnilerle Alevilerin arası nası?*

GULCAN: Bu çevrede iyiyiz.

CENGIZ: *Diğer çevrelerde nası?*

GULCAN: Diğer çevrelerde, ne bileyim, kimse kimseye selam vermez. Burda komşularımız vardı, kadın hocalar. Kuran okuyolar, sohbetlere geliyolar... Kadınlar baya bi değişti. Neymiş de, bira satılan bakkaldan alışveriş yapılmazmış, günahmış. E, çalana çırpana, milleti soyana günah değil de, bu mu günah oluyor? Hocalarla kapışıyoz bu sefer. O da diyo ki, sen benim sohbetime gelme, diyo.

CENGIZ: *Sohbete Alevi ailelerine mi gidiyolar?*

GULCAN: Yok, Sünnilere.

CENGIZ: *Alevileri de çağırıyolar mı sohbete?*

GÜLCAN: Çağırıyorlar da, giden gidiyor, gitmeyen gitmiyor.

NECMI: *Giden oluyo mu Alevilerden?*

GULCAN: Tabi, oluyor.

NECMI: *Hocaların sohbetine?*

GULCAN: Oluyo.

NECMI: *Ne yapıyosunuz orda ya?*

GULCAN: Valla, ben hocanın dediğini, akşama kadar hiç anlamıyom. Diyo ki işte, Allah'ım fakire para ver, Allah'ım devletimi koru... Onu ben de biliyom, anlatmasına gerek yok. Boşuna gidiyosunuz, vaktinizi öldürüyosunuz, diyom. "Gelin, ben de diyeyim!" İki ilahi söylüyo... Gelin diyom, ben de size iki türkü çığırayım, kafanız dinlensin, diyom.

NECMI: *Eyvallah, sağ ol. Sende maharet çokmuş. Kocan olmasın aday, sen ol.*

CENGIZ: *Muhtar olur musun?*

GÜLCAN: Vermezler.

NECMI: ***Niye? Kadın olduğun için mi?***
GÜLCAN: Çünkü, millet iki yüzlü.

CENGIZ: ***Peki, Aleviler verdi mi oy?***
GÜLCAN: Alevilerin de çoğu vermedi. Tuncelililer de o tarafa verdiler.

CENGIZ: ***Niye onlar o tarafa verdiler?***
GÜLCAN: Ne bileyim? Vermediler, bize vermediler.

NECMI: ***Eyvallah, sağ olasın.***
CENGIZ: ***Teşekkürler.***

Kayışdağı - Kadıköy / Temmuz 2001

Davut: "Biz bi cahil adamız yani..." (79)

AKSU BORA - ERSAN OCAK

Davut genç, zayıf ve sarışın bir adamdı. Konuşmaktan hoşlanmıyor ve hayatı, üzerinde fazla konuşulacak bir şey olarak görmüyordu. Davut'un eşiyle görüşmemizde, köyden olaylı bir biçimde ayrıldıklarını, Davut'un ailesinin eşini kabul etmediğini öğrendik. İşler o raddeye varmış ki, Davut intihara kalkışmış; sonra, yanlarına sadece bir bakır sahan ve iki kaşık alıp köyden İstanbul'a göçmüşler. Davut ve ailesi iki katlı bir evin alt katında oturuyordu; üst katta ise ev sahibi oturuyordu. Davut ve eşi evin bahçesinin bakımını da üstlenmişler. Bahçede güzel bir bostan ve bir de çardak vardı; görüşmeyi bu çardakta yaptık. Yazın hayatlarının burada geçtiği anlaşılıyordu; zaten evleri rutubetli ve çok dardı. Görüşmenin bir bölümünde ev sahibi de bulundu. Onun varlığı, zaten güç konuşan Davut'u iyice suskunlaştırdı. Ev sahibine yalnız görüşmek istediğimizi söylememizin, Davut'u zor durumda bırakacağını düşündüğümüz için, bu konuda bir şey yapmadık. Görüşmeye başlamadan önce, Davut'un büyük kızının okul masraflarını üstlenen yardımsever kadın yanımıza geldi. Davut'un bu ilişkiden yaralandığı anlaşılıyordu. Kadın, Davut'a yardım ettiği için onun hayatı hakkında konuşmayı kendine hak görüyor ve onu ailesine bakamamakla, cehaletle ve beceriksizlikle suçluyordu. Davut ile ev sahibinin konuşmalarında da sürekli böyle bir gerilim vardı. Ev sahibi hâli vakti yerinde, düzenli işi ve evi olan bir adam olduğu için, Davut'a akıl verebileceğini düşünüyor ve bunu sürekli ona dayatıyordu. Davut ise, buna açıktan mukabele etmeyip, suskunlukla karşılık veriyordu. Hem ev sahibi, hem de iyiliksever kadın –ikisinin de çocuğu yokmuş– Davut'un çok çocuklu oluşunun problemin odağı olduğunu sürekli olarak belirttiler. Davut'un altı yaşındaki küçük oğlunun kalbi delik olduğu için ona özel bir ilgi gösteriyorlardı. Davut'un kayda başlamadan önce anlattığı kadarıyla, çocuk dört aylıkken ilk ameliyatını olmuş. Paraları yokmuş. Doktor, kendi deyişiyle "yakasını tutup", "bu çocuğun ölümüne sebep olacaksın; git köyünüzün derneğine, para topla" demiş. Kaynı aracılığıyla dernekten para istemişler; ama dernek sadece sekiz milyon vermeye kalkışınca, parayı kabul etmemişler. Çocuk için kan la-

zım olmuş; ama kendisi bütün gün bir şey yiyip içmediği için ondan kan almamışlar. Kan istediği bir kişi ise, Davut yanına gittiğinde, kan vermek yerine, camiye namaza gitmiş. Davut, "düşündüm kendi kendime, bu namaz kabul olur mu diye..." dedi.

AKSU: *Davut Bey, bu ev sizin mi? Bahçe filan ne kadar güzel.*
DAVUT: Yok, kira.

AKSU: *Üst kattakiler mi ev sahibi?*
DAVUT: Evet.

AKSU: *Nerelisiniz?*
DAVUT: Isparta.

ERSAN: *Isparta'nın içinden mi?*
DAVUT: Yalvaç.

AKSU: *Eşin de, sen de Ispartalısınız?*
DAVUT: İkimiz de Ispartalıyız.

AKSU: *Oğlanın adı ne?*
DAVUT: Ali.

AKSU: *Ne zaman geldiniz İstanbul'a?*
DAVUT: On sene oldu geleli.

AKSU: *Evliydin yani geldiğin zaman?*
DAVUT: Evliydim canım. İki tane boyük kız orda oldular. Bunlar burda oldular, iki koçük işte...

AKSU: *Yalvaç'ta n'apıyodun peki?*
DAVUT: Orda tarım ile uğraşıyodum.

AKSU: *Belli oluyo zaten. (Bahçeyi kasteder)*
DAVUT: Orda da iyiydi işimiz amma... Burdağından eyiydi. İşte, dağıttık, oranın şeyini de dağıttık.

AKSU: *Neden peki dağıttınız?*
DAVUT: Şimcik, köyde babamızın evinde kalıyoduk. Evde hanıma huzursuzluk yapıyorlardı. E şimci, öbürü atan, bi şey deyemiyorsun, buna da bi şey deyemiyorsun. Ya anadan vazgeçicen, ya bundan vazgeçicen... Dedim, gelin gidelik, dedim. Bunla bir ay anasıgilde galdık. Bir ay sonra (...). Böylelikçe vesile oldu yani. Şimci, koyden de bi şey yok bize, bizden de koye. On senedir getmemiş zaten.

AKSU: *Hiç gitmediniz mi?*
DAVUT: Yok. Ben gettim de, o getmedi. Ben de bu çocuğun ameliyatı vardı, o zaman gettim işte.

AKSU: *Gelini istemediler mi? Niye huzursuzluk vardı peki?*

DAVUT: Ya, işten güçten... Bizim bu çocuklar olmadı, sonradan oldular. Altı seneden sonra oldular. Ondan, çocuğa hamileyken iş göremeyodu. Görmeycen deyor doktor; ama köylü bilmez ki onu. Koyün şeyi işte, yaptılar... Gelin dedik, gidelik. Başka çaremiz galmadı yani. Ya ayrılıp koyde kalacan... Koyde kalsak da dedim, iyice kötü olur, dedim. Şimci anam babam orda çalışacak, biz burda... Onlar bana eriycek, ben onlara. Gözümüz gormez, dedik. Onun için geldik işte.

AKSU: *Sonradan pişman oldun mu hiç geldiğine?*

DAVUT: Yok, hiç pişman olmadım. Koyde... Şimci, bundan ne medet beklersin koy yerinde, bu çocuktan ne medet beklersin?.. Sen diyecen şimcik, bu çocuk ne iş yapar. Bak, koca tarla, ova... Tarladayız, ben tarlanın bi başındayım, orda susamışım; çocuğa bağırırsan ordan, bi su getir, dersin. Bi onun için medet beklersin bundan. E şimci, koyde hepimiz birden çalışıyoruz; gine garnımız zor doyuyodu. E, burda bi kişi çalışıyor... İşte, biraz işler bozuldu. İşte, biraz da hoca yardımcı oluyo her konuda. Zaten böyük gızın okumasına o sebep oldu, değilse okuyamazdı.

AKSU: *Peki, geldiğinde nereye geldin? Akrabalar mı vardı?*

DAVUT: Yok. Bi ağbisi vardı, onun yanına geldik. Bi yer tutuncağa kadar onun yanında yattık gaktık, bir ay bu dükkânda yattık gaktık. Ondan sonra ev tuttuk. Birer ikişer aldık kaçtık her şeyden. Eşyayı da vermediler koyde.

AKSU: *Öyle mi? Kızdılar mı?*

DAVUT: Öle, getmesinler deyerek vermediler. Malzememizi vermediler. Bi tane gaşık vardı, anasından getirmiş, bi de tencere vardı, tamam.

AKSU: *Bi kaşıkla, tencereyle geldiniz buraya. Peki, ilk geldiğinde ne yaptın, ne iş yaptın?*

DAVUT: İlk geldiğimde gazete sattım, şey kartı sattım ilk geldiğimde. Sen de daha bi şey bilmeyorsun; gaptılar sattıklarımı. Tamam, dedik. Hale gettik, halden garpuzu alıverdiler bana. Bilmeyoruz... Mahalleğe çıktım; mahallede iki gün sattık, ana parasını alamadık. İki gün sattık, anaparasını aldık, kâr arabada. Düşünüyorum ben kendi kendime, ne yiyeceğiz, ne içeceğiz, böyle kâr arabada olduktankeri. Bi tane garpuz verdim... Çocuk geldi, iri bi şey. Tabi, iki-üç gün geçince bozulma yapıyor o. Evde kesmişler, bozulmuş. Geri getirdi. Ondan gızdım ben de, goydum, hepsini çöpe doktüm. Zaten kârdı o. Ağbisi dedi, bunu erken satmış gelmişsin, dedi. Dedim, böyle böyle oldu olay, dedim. Bıraktım geldim ben, dedim. Eyi, dedi. Bi şey alalım sana dedi, patates alalım, soğan alalım, dedi. Onunla gez dedi, o çürümez, dedi. Bir ay gezdik onun-

la. Onlan terlik aldık; iki sene terliğ ile gezdim. Üçüncü sene de oruç bayramıydı, mallar bitti. Yeni mal almayım dedim, porselene gireyim, dedim. Porselen aldım. Öylelikçe... Mutfak eşyası aldım, mutfak eşyası satıyor idim. Şimci, mutfak eşyasını alameyoruz. Pahalı. Alıp dönemeyoruz. Bi de, taksitle veriyoruz; peşin versek döneriz de... Şimci, sana verdik bu çaydanlığı, bu çaydanlık on beş milyon... Bunu on üç milyona almışsın, on beşe vermişsin veya on ikiye almışsın, on beşe vermişsin... Bunu, sen haftada üç üç ödeyecen. Onun için dönemeyoruz. Şimci de terligine çıkıyoruz. Terligi de alamayodık. Bu yazın onu da alamadık. Hoca dedi, bi yerden alalık, dedi. Onu da yapamadı galiba, tanıdığı olmadı galiba. Öylelikçe kaldık işte. Koye geri gidelik, dedik. Hocayla yeniden gonuştuk. O da dedi, getmeyin, dedi. Bi durun falan, dedi. Annesinin gonlü olmadı zaten getmeye. Getsem ne edecem, dedi. Koyde düzen mi var, dedi. Öylelikçe kaldık bakalım, ne yapacaz bilmiyorum. Gışı atlatırsak bi şey olmaz da... Gış önemli.

AKSU: ***Bu evi nası buldun peki?***
DAVUT: Bu evi mahalleyi gezerken bulduk.

AKSU: ***Yani, ev sahibi tanıdık filan değildi?***
DAVUT: Yok yok. Sivaslı ev sahibi.

AKSU: ***Peki, eğitimin var mı hiç Davut Bey?***
DAVUT: Yok, eğitim yok.

AKSU: ***Çocuklar nası peki?***
DAVUT: Çocuklar eyi.

AKSU: ***Serap'ı biliyorum. Serap *** Lisesi'nde okuyor.***
DAVUT: O da iyi, öbürü de iyi. Ondan iyi.

AKSU: ***Öyle mi?***
DAVUT: Öbürü de ondan iyi. O şimdi şeye getti, yazlıga getti. Hocam buldu. Onun arkadaşının annesine bakıyor işte. İyi dediler onu da yani. Dün akşam gonuştuk. Memnunuz, dedi. Siz dedi, bizden ayrı galdığınız için üzülseniz de... Yok dedim, siz memnun oldunuz mu biz tamam, dedim.

ERSAN: ***Ayrı kaldığın için üzülüyo musun?***
DAVUT: Yo, onların için çalışıyoruz.

AKSU: ***Çocuk için iyi bi şey.***
DAVUT: Çocuklarım için çalışıyoruz. Hem tatil yapıyo, hem açılır...

AKSU: ***Peki, Serap çalışıyo mu?***
DAVUT: Serap da çalışıyo; o da karşıda.

AKSU: ***Ne yapıyo?***

DAVUT: Valla, şimci çizim yapıyor imiş. Gideyim dedim ben, gidemedim işte. Bi odada, kendi başına... Önceden, iki-üç arkadaş çalışıyorlardı. Bi hafta çalıştılar. Ayağı yandı; ondan ki... On beş gun yattı evde. Haftalığını verdik, dediler. Zaten çıkacakıdı, ayağı yandığı gün çıkacakıdı. Ben söyledim; çık, dedim. Yüz milyon mayış verdiler aylık. Bunu şey etmedi. Yol parası, yemesi içmesi... On milyon galmayor idi buna. Dedim, gönlüm olmadı. O da dedi, bunu para için yapmayoruz baba, dedi. Ilerde eyi olur, dedi. Iyi madem, get, dedik. Öylelikçe getti işte çocuk. Şimdiki yerinden memnun.

ERSAN: ***Ayağı nası yanmış ağbi?***

DAVUT: Şey dokülmüş, kimyalı madde dokülmüş. O altını patlatıyorlarmış bi kazanda, o dokülmüş. Şimcik, ben altından falan bek anlamayorum da, o anlayor.

AKSU: ***Anlaşılan çocukların sözünü dinliyosunuz; yani, bir konuşma şeyi var.***

DAVUT: Yok, dinliyorum tabi. Onlar da beni dinler, öyle şey yapmazlar.

AKSU: ***Hanım hiç çalıştı mı peki Davut Bey?***

DAVUT: Yok, hiç çalışmadı.

AKSU: ***Hiç düşünüyo musunuz, bi işe girsin filan diyo musunuz?***

DAVUT: Düşünüyoruz, araştırdık... Bu seneye gelinceye hiç goynüm olmadıydı, ama bu sene oldu yani. Çunku sıkıntılar çok böyüdü, onun için oldu.

AKSU: ***Niye baştan gönlün olmadı?***

DAVUT: Bizim törelerimizde öyle bi şey yok. Şimci, kendi de cahil... E, Istanbul boyük şehir, gandırırlar... Gadın kısmısını gandırmak çok basit. Dedik, boyle bi şey olmaz bizde. E, kendimiz de az buçuk kazanıyoruduk. Aç yatırsak, aç yattın diyen yok, tok yatırsak, tok yattın diyen yok bize. Böylelikçe çalıştırmadık yani. Başka da bi şey yok. Bu sene gidecek amma... Bu sene açıldık artık.

AKSU: ***Hanım geçen sene okuma yazma kursuna gitmiş hocanın dediğine göre.***

DAVUT: Getti, iki sene getti.

AKSU: ***Memnun musun peki bundan?***

DAVUT: Valla, ben memnunum, kendi de memnun. Bineceği arabayı az buçuk seçmeğe başladı. Giderken gelirken okuyor. Tam sokemedi de... Tam soktü de işte, üstünde duramayoruz. Çocuklar var benim, iki tane. Yani, onun için olmadı. Beş-altı sene önünden gideceğdi o da... Işte, olmadı.

ERSAN: ***Senin okuma yazman var mı ağbi?***

DAVUT: Yok, benim de yog ağbi.

ERSAN: ***Sen gitmeyi düşünüyo musun kursa?***

DAVUT: Kursa getmeyi düşündüksek de... Bana Aydemir Hoca telefon etti; gel, dedi. E, benim sıkıntım boyük. Şimci, ben okula... Boş adam işi okul işi. Bundan sonra okumuşum ne edeceğim, derim gayri. Onun için getmedim yani. Gideceğdim aslında. Kız filan çok şey etti, benim boyük kız. Get baba. dedi; döğüştük... Oku, deyo. Amma uymayoruz.

ERSAN: ***Sıkıntısını çekmiyo musun hiç?***

DAVUT: Okumamanın mı? Çok boyük sıkıntısını çekiyorum ben, ama ne yapayım? Elimde değil.

ERSAN: ***Nası sıkıntılar çekiyosun?***

DAVUT: Her yonden sıkıntı çekiyorum ben. E, bu çaydanlığı sattım... Bunu sattıktanki, senin adın yazılacak deftere... Adını yazamayorum ki ben deftere. Bura kaç numara? On altı numara. On altı numarada bi gişi var. On altı numarayı yazıyoruz, ondan sonra çekip gidiyorum. Şimci, burdan daşındın, bu eve daşındın... Burda da söylemeseler, arayıp bulmak mesele. Ne deyip soracam? Hepsi gotü. Onun için... Yapmadık.

AKSU: ***Peki, hiç bu geçim sıkıntısı nedendir diye düşünüyo musun Davut Bey? Yani nedendir, bu iş niye böyle oldu, niye yokluk çekiyo insanlar, diyo musun?***

DAVUT: O iş... Hiç düşünmüyorum. Cahillikten... Yoksulluk işte... İmkânlarlan hepsi... Zemin sağlam oldu mu, tamam. Bu ağacın koküne suyu vermeden, dalına bi su ver bakayım... Ağaç kokten sulanır. Kokten dutan olmadı mı, tamam.

AKSU: ***Kaç yaşındasın şimdi?***

DAVUT: Altmış ikiliyim. Kırk yaşında işte.

AKSU: ***Peki, düzelicek diye bi umudun var mı? Daha iyiye gider, şöyle olursa daha iyi olur, diyo musun?***

DAVUT: İnşallah düzelir deyoruz, düzelme gözüyle bakıyoruz... Bi benimki değil, bütün milletinki düzelecek işallah.

AKSU: ***Ne olursa düzelir peki?***

DAVUT: İşler açılacak, düzelecek deyi bekleyoruz.

AKSU: ***Kim düzelticek?***

DAVUT: Bilmem gayrı. Başımızda var, bu düzeltir, değil mi abi? (*Söylerken güler*)

DAVUT'UN EV SAHIBI: Şimdi senlen röportaj yapıyolar. Sen, ne diyolarsa ona göre, bilinçli olarak, kafadan atarak değil de, bilinçli olarak cevap ver.

DAVUT: Tamam, bilinçli olarak da...

DAVUT'UN EV SAHIBI: O ona göre yorumunu yapar sana.

DAVUT: Benim aklıma göre böyle... Biz bi cahil adamız yani...

ERSAN: *Sen işlerini nası düzeltmeyi düşünüyosun ağbi?*

DAVUT: Ben mi?

ERSAN: *Boş ver şimdi milleti sen. Sen, kendin...*

DAVUT: Ben kendim, biraz sermayem olsa düzeltirim. Tabi, işler de açılacak, paralar yastık altından çıkacak... (*Güler*)

DAVUT'UN EV SAHIBI: Valla, benim yastığımın altındaki paramdan sana bi fayda olmaz, senin olandan bana bi fayda olmaz.

DAVUT: Valla ağbi, şimci en basit bi kadının yanına vardık mı, mark ettim, dolar ettim diye geziyo. Bu çaydanlığı alacak, almayor, ayakkabıyı alacak, almayor bak.

DAVUT'UN EV SAHIBI: Ama yalnayak da gezilmiyor.

DAVUT: Geziyor o. Gerekirse geziyor ağbi.

AKSU: *Doları bozmıyım, diye mi?*

DAVUT: Bozmayam diye geziyor yani. Eline on milyon para geçti, gidip onla dolar yapıyor. Şimci, sen mahalleyi görmeyorsun. Biz devamlı bu mahallede oldugumuz için... Öyle yani.

ERSAN: *Mahalle derken, hep buralarda mı satış yapıyosun?*

DAVUT: Buralarda hep satış yapıyorum. İçerenköyü'nde, Bakkalköyü'nde... Başka da yok.

ERSAN: *Tek tek gezdiğine göre, mahallede n'olduğunu biliyosun?..*

DAVUT: Tabi.

ERSAN: *Ne durumda mahalle sence?*

DAVUT: İşte, söylediğim gibi... Mahalle aynı bu vaziyette. Şimci, işler pat çat yani. Millet tatilde. Tatilden döndüğüne, okullar açıldığına... Bütün şeyimiz o zaman yani. Okullar açıldığına düzelecek deye bekliyoruz.

AKSU: *Peki Davut Bey, dolaşırken, durumu senden daha iyi olan, daha zengin olan insanlarla karşılaşıyo musun?*

DAVUT: Karşılaşırız.

AKSU: *Onları nası görüyosun? Nası insanlar zenginler?*

DAVUT: Valla, bilmiyorum nası zenginler diye... Yani, insanlığı mı?..

AKSU: *Evet. Sana nası davranırlar, ne hissediyosun o zenginliği gördüğün zaman?..*

DAVUT: Eyi hissediyorum ben; böyle bi şey yok... Şimci, kotü davranan da var, eyi davranan da var... İnsanların hepsi bir değil yani. Çeşit çeşit.

ERSAN: ***Hiç sıkıntı çekiyo musun onların karşısında? Canın sıkılıyo mu hiç?***

DAVUT: Yoo, canım sıkılmaz hiç. Bazen sıkılır, konuşurken sıkılabiliyorum bazen.

AKSU: ***Peki, o sıkıntını anlattığın kimsen var mı? Arkadaşın, eşin dostun...***

DAVUT: Yok. Heç kimse yok.

AKSU: ***E, ne yapıyosun? Sıkılıp oturuyo musun?***

DAVUT: Sıkılıp oturuyoruz. Derdini deyecek kimse yok ki.

AKSU: ***Akraba, eş dost?..***

DAVUT: Derdini deyiverdin mi, dinleyeni yok. Öbür adamın garnı tok, acın halinden ne bilecek?

AKSU: ***Peki, senin gibi, durumu senin gibi olan insanlarla konuşuyo musun? Arkadaşın filan var mı?***

DAVUT: Var, gonuşuyoruz. Öyle bi şey yok yani.

AKSU: ***Evde televizyon var mı Davut Bey?***

DAVUT: Televizyon var.

AKSU: ***Seyrediyo musun?***

DAVUT: Bazen seyrediyoruz. Çocuklar seyrediyo.

DAVUT'UN EV SAHIBI: Pek nadirdir yani televizyon seyretmesi.

DAVUT: He.

AKSU: ***Nelere bakıyosun daha çok televizyonda?***

DAVUT: Yoo, önemli bi şeye bakmam, ne olursa bakarım. Bi haber dinlerim, başka bi şey yok. Öyle sevdiğimiz bi program yok.

ERSAN: ***Neden seyretmiyosun ağbi?***

DAVUT: Vallaha... Çocuklara da kızıyorum ben, seyrettiklerine. Onun için seyretmek biz.

AKSU: ***Niye kızıyosun?***

DAVUT: Televizyona bakacaz diye derse bakmayorlar. Yatmayor boyük kız, hiç yatmayor. Gece bir oldu, yatmadı. Onun için kızıyorum yani. Çocuk aldanıyor ona.

ERSAN: ***Aldatmaca var mı televizyonda?***

DAVUT: Yani, filimler hep aldatmaca.

DAVUT'UN EV SAHIBI: Filmlerin hepsi aldatmaca değil Davut Ağbi.

DAVUT: Niye?

DAVUT'UN EV SAHIBI: Yaşantıdan esinlenerek yapılan diziler vardır; onları seyretmen lazım.

DAVUT: Tamam da aga, şimci çocuğu görüyosun, işe gidecek sabahına.

Ama o filimi seyredeceğine değil; kendi aldanıyor, onu demek istedim. Filimden ayrılamayor.

DAVUT'UN EV SAHIBI: Yahu şimdi, bilinçli olarak kendisini işine vermiş olsa, tamam mı?..

DAVUT: Eeee.

DAVUT'UN EV SAHIBI: Aslında onun televizyonu seyretmesine hiç gerek kalmaz.

DAVUT: E tamam, ben de onu isteyorum.

DAVUT'UN EV SAHIBI: Onun için, boş vakitlerinde seyredebilir televizyonu.

DAVUT: E tamam, boş vaktinde seyretsin. Kızıyor muyum o zaman? Yok.

AKSU: *Gece oturıyo, diyosun.*

DAVUT'UN EV SAHIBI: Şimdi, sıcak olduğu için, sen de kapalı alanda çalışmadığın için, bilmezsin sıkıntının ne olduğunu. Kapalı alanda çalış, sıkıntı daha fazladır. Daha streslidir. Bi açık alana geldiğin vakit, oh be dersin, dünya varmış.

DAVUT: Tamam, o lafın haklı. Ben bi yerde durdum mu şimci, sıkılıyorum. Mahalleye geldiğim için sıkılıyorum ben bi yerde durdum mu. E, onun sıkıntıyla, bunun alakası ne ağbi?

DAVUT'UN EV SAHIBI: Olur mu, çok büyük alakası var.

DAVUT: Allah Allah.

DAVUT'UN EV SAHIBI: Bugün bi otobüse binip sen bi yere gitmedin. Bi otobüse binip bi işe git, bi sıkıntıyı çek, bi de serbest çalış... Arasında karlı dağlar var.

DAVUT: Tamam, onun var da...

DAVUT'UN EV SAHIBI: "İleri git, ileri git, ileri git..." İnsanlar, hiç istemediğin insanlar sana değer, dokunur, huylanırsın o insanlardan... Bu çok önemlidir yani.

ERSAN: *Şu Yalvaç'tan biraz bahsedelim mi? Benim çok samimi arkadaşım var Yalvaçlı.*

DAVUT: Yalvaç'ın nesinden bahsedeyim ağbi? (*Ses tonu ciddileşir*)

ERSAN: *Ama o merkezden benim bildiğim kadarıyla. Sen köyünden misin, merkezden misin?*

DAVUT: Kazasındanım. Merkeze beş kilometre. Kaza hakkı var ama kazamız yakın olduğu için belediye.

ERSAN: *O hep över durur da, bizim oralar çok güzeldir diye. Biz daha gidip görmedik, nasip olmadı.*

DAVUT: Yo, ovünülecek bi yeri yok fazla. Bi gulü meşhurdu, o gulünü de batırdılar. Halısı meşhurdu, o da battı. Başka da ovülecek bi şeyi yok.

AKSU: ***Sen ne yetiştiriyodun köydeyken?***

DAVUT: Koyde kuru yetiştiriyoduk biz. Arpa, buğday... Elma vardı.

AKSU: ***Şimdi, hiç köyden öyle kuru şeyler falan gönderiyolar mı, öyle bi şey var mı?***

DAVUT: Koyde kimse yok şimcik.

AKSU: ***E, annen baban?***

DAVUT: Annem babam burdalar.

AKSU: ***Geldiler mi?***

DAVUT: Geldiler. Kızının yanındalar, damadının yanında.

AKSU: ***Ne zaman geldiler onlar?***

DAVUT: İki ay kadar oldu.

AKSU: ***Peki, size 'gitme gitme' dedikten sonra, onlar niye geldiler madem?*** *(Güler)*

DAVUT: Onlar gezmeğe geldi. Gezip gidecekler, dönecekler.

AKSU: ***Görüştünüz mü peki geldiklerinde?***

DAVUT: Görüştük, gettik gordük.

AKSU: ***Hâlâ kızıyolar mı?***

DAVUT: Yok, gızması geçti; amma su köprüyü gordü yani. Gızsa ne için, gızmasa ne için artık...

AKSU: ***Peki, hanımla, çocuklarla çıktığınız oluyo mu bi yerlere? Parka, şuraya, buraya, bi yere gidiyo musunuz?***

DAVUT: Yok, o tür alışkanlığımız yok bizim.

AKSU: ***Zaten bahçeniz de var.***

DAVUT: Bi pikniğe gideriz; onu da, burayı beğenmezler, gezmek isterler... Bi ormana gideriz. Gidebildiğim yere gadar götürüyorum, gucümün yettiği yere gadar. Diğer yerlere getmeyoruz.

AKSU: ***Peki, teşekkür ederiz.***

Kayışdağı - Kadıköy / Temmuz 2001

Firdevs, Ayşegül, Kader, Süleyman, Songül: "Türk vatandaşı demeye gendimiz utanıyoz" (81)

AKSU BORA - ERSAN OCAK

Kadıköy-Kayışdağı'nda dolaşırken yıkık dökük bir gecekondunun avlusunda oturan, aynı köyden İstanbul'a göçmüş bir gruba rastladık. Ne aradığımızı sordular; anlatınca davet ettiler. Görüşmeye başladığımızda, sırayla dertlerini dinleyecekmişiz ve belki televizyonda kendilerini gösterecekmişiz gibi bir hava doğdu; ama böyle olmadığını belirttik. Gruptaki kadınlar heyecanlı ve konuşkandılar. Belediye'yi ve Aile Danışma Merkezi'ni ayrımcılık yaptıkları için eleştirdiler. Kendilerinin Alevi olmaları nedeniyle "irticaya gitmeyeceklerini", bu nedenle de Belediye'nin onlara yardım etmeye gerek görmediğini söylediler.

ERSAN: *İsmini söyler misin?*

SONGÜL: Songül Solmaz. Kiracıyım. Çalışanım yok. İki gızım çalışıyor. Biri sözlü, düğünü olacak. Çok zordayım; kocam çalışamıyo, işi yok. Bilmiyorum ne yapacaz biz. Bi yardım imkânınız varsa...

AKSU: *Nerelisiniz siz?*

SONGÜL: Sivaslıyım. Beyim çalışamıyo, işi yok. Sigorta yok, şeyimiz yok, Bağ-Kur yok, heçbi şeyimiz yok...

ERSAN: *Bacım sen ne zaman geldin buraya, ne zaman geldiniz?*

SONGÜL: Biz üç sene oluyo geleli. Bi gızım var, okutamadım. Aile Danışma yardımkâr oldu. Şimdik de çocuğumuzu, ha bunu işe verdim.

KADER: Yardımcı oldu. Okula gidecekti. Onu da...

SONGÜL: Gidemedi, çocuğum gidemedi. Veremedim, işe soktum.

ERSAN: *Nerde çalışıyo?*

SONGÜL: Boztepe'de...

KADER: Kuaförde, bayan kuaföründe.

SONGÜL: Bayan kuaföründe çalışıyo. On iki yaşında.

ERSAN: *Ne kadar para veriyolar ona orda?*

SONGÜL: Kırk milyon para veriyolar.

ERSAN: *Aylık?*

SONGÜL: Aylık. Çırakçı daha, daha öyle bi şey yapmıyor.

AKSU: ***Peki, öbür kız, sözlü olan kız n'apıyo?***

SONGÜL: Sözlü olan gız da şurda çalışıyo.

AKSU: ***Tekstil mi, ne o?***

SONGÜL: Yok, kozmetikte, bi özel şirkette çalışıyor. Ondan sonra...

ERSAN: ***Ona ne kadar veriyolar?***

SONGÜL: O daha şey yapıyo... Ayda kaç kâğat alıyordu ya?

SULEYMAN: Yüz elli.

SONGÜL: Yüz elli para alıyo. Kiramıza, su paramıza... Bilmiyom, acık bi şeylerden şey yapsak ediyok, alamıyok...

ERSAN: ***Başka çalışan var mı?***

SONGÜL: Yok.

ERSAN: ***Buraya kira ne kadar veriyosunuz?***

SONGÜL: Buraya kira, su parası...

ERSAN: ***Ne kadar veriyosunuz bunlara?***

SONGÜL: Elli milyon veriyoruz.

ERSAN: ***Elektrik, su falan?..***

SONGÜL: Elektrik, su... On yedi milyon, işte öyle bi şey veriyoruz.

SÜLEYMAN: On beş, on... Aşşağı gelmiyo yani.

FIRDEVS: Akraba oldukları için öyle oturuyolar. Yok burda zaten, akrabaları oluyo. Yardımkâr oluyolar.

SONGÜL: Zaten yüzden aşşağı ev yok burda. Aynı binadayız; bunlar yardımkâr oluyo, şapıyolar... İşte, geçinebiliyoruz işte. Orta.

KADER: Yani anlıyacağın, iki kızın şeyiylen zar zor geçiniyolar bunlar. Aslında çok zor durumdalar. Gerçekten yani, biz de şahit olarak yani... Durumları öyle zor. Beyi çalışmıyo, kendi sakat zaten.

SONGÜL: Ben sakatım, işe gidemiyorum.

KADER: Bi de düğün olacak zaten.

SONGÜL: Bi de zaten düğün olacak zaten. Bi tek kız galıyo.

AKSU: ***Üç sene önce neden geldiniz buraya? Ne vardı da orda?..***

SONGÜL: Buraya üç sene önce ben öylesine geldim. Burda benim oğlum vardı. Oğlumun burda düğünü oldu. Biz onun yanına geldik, gelmemizi istedi. Orda da, hanımı bize dirlik vermedi. Mecbur galdık da geldik buraya.

AKSU: ***Peki, Sivas'tayken n'apıyodunuz?***

SONGUL: Sivas'tayken de işte, koylü yardım yapıyodu, polisi duruyodu, bekçi durıyodu... İşte, öyle bi şeyler duruyodu. Tavan tam başımıza uçuyodu. Zaten yıgıldı, biz gelenden sonra yıgıldı. Ören kaldı daha. Öyle bi şeyimiz yok.

ERSAN: ***Buraya gelince hiç çalıştın mı amca?***
SÜLEYMAN: Çalıştım.
SONGÜL: Sade bi sene çalıştı.
SÜLEYMAN: Bi sene çalıştım, daha da çalışamadım.

ERSAN: ***Ne iş yaptın?***
SÜLEYMAN: İnşaatlarda çalıştım.

ERSAN: ***Artık çalışamıyosun?***
SÜLEYMAN: Yok. İş yok ki zaten.
SONGÜL: Hem rahatsız, doktor da izin vermedi buna.

ERSAN: ***Ne rahatsızlığın var amca?***
SÜLEYMAN: Gözümden de var, ciğerlerden de var... Daralıyo, çalışamıyorum.

ERSAN: ***Tedavi görüyo musun?***
SÜLEYMAN: Gediyom, alıyom ilaç felan. Tedavi görüyom.

ERSAN: ***Peki, ilaçlarını nası alıyosun? Doktora nası gidiyosun?***
SÜLEYMAN: Parasıynan alıyom; sigortam neyin yok.
SONGÜL: Sigortamız neyin bi şey yok.

AKSU: ***Peki, yeşil kart yok mu?***
SONGÜL: Yok, heçbi şeyi yok.
SÜLEYMAN: Memlekette vardı yeşil kartımız; günü geçmiş diye burda şey etmediler.
SONGÜL: Köydeykene yapturduk. Onu burıya getürdük; o da burda bilmedi, öylesine galdı. Biz de şey yapmadık.

AKSU: ***Kızın sigortası peki size yaramadı mı?***
SONGÜL: Yok, alamadık. Yaşı güççük olduğundan alamadık.
SÜLEYMAN: On sekiz yaşını dolduracağmış kız; o da on sekiz yaşını doldurmadı. Ondan olmadı. Yoksa her işini yaptıydı o, kâğıtlarını neyi hep aldu. On sekiz yaşını doldurmaduğundan kız üstüne alamadı.

AKSU: ***Kızı kime veriyosunuz şimdi?***
SONGÜL: Onu... Akrabamızın torunu oluyo. Bizim işte şeyimiz oluyo, ememizin torunu oluyo.

AKSU: ***Oğlan çalışıyo mu peki?***
SONGÜL: Çalışıyo.
SÜLEYMAN: O da aynı.
SONGÜL: Aynı. O da aynı, kozmetikte çalışıyo, o da şirkette çalışıyo.

AKSU: ***Bi okumuşluğunuz var mı?***
SONGÜL: Yok, okumuşluğum yok.

ERSAN: ***Amca senin?***

SÜLEYMAN: Benim var. Beşe kadar okudum köyde ben.

SONGUL: Burdaki gızlar da beşe kadar gitti, daha okutamadım. En güççuğu burda, Aile Danışma'da okudu. Birini okutamadım; işte, çocuğu işe verdim.

ERSAN: ***Peki, kızlar gidince?.. Bi kere, kızı nası evereceksin?***

SONGÜL: Valla bilmiyorum...

KADER: O da düşüncede zaten, onun sıkıntısını çekiyo.

SONGÜL: Zaten sıkıntısını çekiyorum.

KADER: Yani, n'aparız, ne ederiz diye...

SONGÜL: Valla, bilmiyorum n'apacaz.

ERSAN: ***Yani, düğün müğün geçer gider de, sonra siz n'apıcaksınız?***

SONGÜL: Valla bilmiyorum n'aptığımızı, n'apacağımızı...

ERSAN: ***Sen hiç çalışmayı denedin mi bacım?***

SONGÜL: Çalışmayı denedim. Irahasızım ben. Böbreklerimde benim iltihap var; acık çalıştığım anda hemen ırahasızlanıyorum, şişiyo elim ayağım. Çalışamıyorum, pek ağır işe giremiyorum.

ERSAN: ***Ne işine girmiştin?***

SONGÜL: Şurda bi patatis vardı; patatis ayıklamaya gittim patatisçide. Orda işte, oturduğumuz yerde şey yaptılar. Onu da çalışamadım, ırahatsızlandım. Onlar da dedi, çalışamıyosun, dedi. Bir gün geliyon, bir gün gelmiyosun, dedi. Ondan sonra bıraktım ben de.

ERSAN: ***Bu durumda, senle amca çalışamıyacak gibi görünüyo.***

SONGÜL: Ha, çalışamıyorum.

ERSAN: ***E, kızlardan bi tanesi çalışıyor ama az para alıyo, diğerleri de ufak zaten...***

SONGÜL: Ufak, ha. Zaten diğerleri hep gocada, koydeler.

AKSU: ***Onlardan bi şey yok mu?***

SONGUL: Yok, gocadalar.

SULEYMAN: Bi tanesi köyde. Onlar gocadalar.

KADER: Beş tane.

SONGÜL: Beş tane kız; ikisi köyde, kocada. Ha, iki kız var.

AKSU: ***Onlardan, köydekilerden bi imdat var mı size?***

SONGUL: Yok, onlardan da yok. Koyden ne imdat olacak? Ya çokelek çıkacak, ya yarma salacak, ya bulgur salacak... Ne yardımı gelir koyden?

ERSAN: ***Hiç erzak merzak yolluyolar mı?***

SONGÜL: Yok. Artık ne erzak salacaklar ki? Arada işte, çokelek gonderirse gonderiyo.

AKSU: ***Peki, siz yardım için başvurdunuz mu?***

SONGÜL: Heçbi yere de başvurmadım yardım için. Tanıdığımız olacak ki... Aile Danışma'ya söyledim; onlar da dedi ki, n'apak, bizim elimizde bi şeyimiz yok, dediler.

AKSU: ***Sosyal Hizmetler'e, kaymakamlığa falan gitmediniz mi?***

SONGÜL: Yok, getmedik heç biz oralara bi şeye. Bilmiyoruk; tabi biz burayı bilmediğimiz için gedemedik.

ERSAN: ***Hiç kimseye sormadınız mı?***

SONGÜL: Sormaduk da.

SÜLEYMAN: Bir gün bunu o Reha Muhtar'ın şeyine saldım; ona da gonuşması gaktı, vermediler.

SONGÜL: Oraya çıkmak istedim, orda da soz hakkı vermediler.

ERSAN: ***Nereye gittin sen?***

SONGÜL: Aile Danışma gonderdiydi.

SÜLEYMAN: Reha Muhtar'ın programı oluyo ya.

KADER: Reha Muhtar'a.

ERSAN: ***Nereye?***

SONGÜL: Ora nereydi ya?

KADER: Show'a gönderdiydi, Ateş Hattı'na gönderdi Aile Danışma burdan bizi. İki arkadaş daha vardı. Orda dediler, sorunlarınızı neyinizi anlatacağnız, dediler. Burda... Oriya varduk; maalesef bize mikrofon veren olmadı. Heçbi derdimizi anlatmadan geldik. Meğerse biz kamera meraklısıymışuk...

AYŞEGÜL: Oturduk geldik.

SONGÜL: Oturduk geldik.

KADER: Meğerse biz televizyon meraklısıymışuk. Aslında onlar değildi, bizim amacımız sorunlarımızı anlatmaktı. Bilseydim, bir lafta... Oğlum on sekiz yaşında, kalbi delik; ben onu anlatmaya gittiydim. Maalesef söz hakkı vermediler. Arkamıza bakarak geri geldük. Aynı bu bayana da, bana da, öbür arkadaşlara da...

ERSAN: ***Ne anlatacaktın bacım sen orda?***

SONGÜL: İşte, bu durumlarımı anlatacağdım ben.

ERSAN: ***Demin anlattıklarını anlatacaktın?***

SONGÜL: Demin anlattuklarımı anlatacağdım.

ERSAN: ***Peki, onlar n'apacaktı sana?***

SONGÜL: Valla, ne bileyim n'apacaktı. Bi yardım imkânı şey yaparlar diye şey yaptım. Onda da bi söz hakkı alamadık, geri geldik.

ERSAN: ***Hiç öyle başka programa falan başvurdun mu?***

SONGÜL: Yok, heçbi yere başvurmadım, heçbi yere getmedim.

AKSU: ***Peki, büyük kızın okumuşluğu var mı?***

SONGÜL: Beşten ayrıldı. Onun güççüğü de beşten ayrıldı. Beşten ayrıldı hep onlar.

SÜLEYMAN: Bi kez bu güççük... Aile Danışma'da... Okuyamayanı okutamadık... Ona da...

SONGÜL: Koyde de aynı. Koyde öğretmenler çok yardımkâr oldu. Defterine, kalemine, koydeki kızlara da... Çok şey yaptılar oğretmenler. Biliyolardı; aidatımız ney yoğdu, öyle bi şey yoğdu koyde çocuklar için. Onlar galemine, defterine, silgisine... Çok yardımkâr yaptı öğretmenler koyde. Onların şeyiylen şey yaptılar, okudular çocuklar.

AKSU: ***Bu Aile Danışma Merkezi'ne başvurduğun zaman, kaymakamlığa nası giderim diye söyle. Çünkü, kaymakamlıkta yardım verebiliyolar senin gibi olanlara.***

SONGÜL: Soyledim de... Ben soyledim; valla bilmiyoruk, dediler. Gidip şey yapacağnız, dediler... Beni götürün, şey yapın, dedim. Heçbiri de şey yapmadılar.

AYŞEGÜL: Ayırma... Ayırımcılar çok.

FIRDEVS: Ayırım yapıyolar. Valla bilmiyorum.

AKSU: ***Neye göre ayırıyolar?***

FIRDEVS: Bu konuya, bilmiyorum şeylik oluyo mu... Biz aynı koylüyük. Kırk dokuz yaşındayım. CHP, SHP-CHP... Yani, çok okumuşluğum olmadan, gonuştuklarımızda şeylik oluyo. Ben Kadıköy'de üyeyim. Buraya geldim, burda da üyeyim. Aile Danışma'ya da gittim. Bi okula gittim... Oğlum Doğu'ya düştü... "Anne, dayanamıyom, gedemedim, kafam garıştı. Biraz yakın yerlere çıkabilseydim..." (...) Benim aha iki tane oğlum var. Askerden geldi, özel şirkete girdi. Biri asker. İnan ki telefonum kapalı. Çalışan bi çocuk yalnız. Telefonum gapalı. Adam çalışamıyo. Evde tüpüm yok şu durumda. Evim gendimin olduğu halde... Bi tüp çıkmış on yedi-on sekiz milyona. Bi çocuk çalışıyo, yüz elli milyon aylık alıyo. Genç, sigara içiyo... Elli milyonu kendine, yüz milyonu bize veriyo. Onun orda... Tüpündü, düğünün oluyo, hastan oluyo... Köylü bi çevremiz var. E gitmesek, köylüden geri kalamıyoz toplumumuzda. Durumlarımız işte böyle, emme anlatacak kimsemiz yok. Bi yere varsak, varamıyok. Geçenlerde buraya şeyden gelmişler, Doğru Yol'dan gelmişler... Ben giderim, ben her yola girerim, dinlerim. Okumuşluğum olmaduğu halde de dinlerim. Herkeşin ne yola gideceğini anlamam ama... İstiyom; okumuşluğum yok ama içimden geliyo. Ben oraya vardım; dediler, Firdevs Abla, sen konuş, dediler. Dedim ki, pekâlâ. Konu şu işte... Şu işleri-

nizi yapacağnız, bu işlerinizi yapacağnız, bi şeyler dedim. Dedim ki, şimdiye kadar aklım yetti yeteli hep başkasının... Anne bildik, oy verdik, dedim. Vermedim, Allah yukarda şahit. Vermedim. Ben vermedimse, gardeşim verdi. O da benim bi gardeşim. Dedim, anne dedik, oy verdik, seçim yaptık. Hangisinin bi faydasını gördük, dedim. Suyumuz vardı, burda suyumuz vardı. On beş sene oldu ben buraya geleli; sularımız kesiliyor, üniversiteye veriyolar. Herkes zengine çalışıyo yavrum, olan bizim gibi fukaradan olana oluyo.

AKSU: ***Üniversiteyle ne ilgisi var? Üniversiteye mi veriyolar?***

FIRDEVS: Üniversiteye veriliyo sular. Kesiliyo, diyo. Ben buraya geleli on beş sene oldu, on beş senedir sularımız heç kesilmedi. Şimdi, saat sekizde açıyolar, dörtte kapıyolar suları. Ben burda... Buraya gelince, buranın yolu yoğdu, buranın suyu yoğdu...

[...]

Şeyde, Turgut Özal'ın son seçiminde... Çocuk sünnet yapturdu. Çocuk sünnet yapturunca, biz bi pankart açtık, su sistemi yok, su istiyok diye. Kanunca pankart yasah. Ben dedim ki... Koyden de yeni geldim. Su sitemi yok, su istiyok, yazdık. Su bulamıyok. Çocuklarımız okula gidiyo, su bulamıyok. Yıkanamıyo çoluğumuz çocuğumuz, bit düşüyo, okullardan geri govuluyo... Yol istiyok, su istiyok... Polis bana dedi, çek, dedi. Dedim, gardeşim, pankart gerçi yasak, emme yasak olacak bi pankartımız varsa... O anda da söylendi; polis bana dedi, afedersin, eşşoleşşek, dedi. "Sen bana nası eşşoleşşek dersin; eşşoleşşek sensin." Polis benim başörtümden böyle duttu –boncukluydu başörtü– duttu böyle, surükledi. Biz o durumlara geldük. O durumlara geldük. Yani, bu durumlara kadar, gelene kadar, her şeylerimizi...

AKSU: ***Su yüzünden?***

FIRDEVS: He, su yüzünden. Bi yerlere varamıyok yavrum. Şimdi şöyle... Kadıköy'e varsak, yürüyüş yapsak –bidonlarlan gittik– anarşit oluyoz, sopa yiyoz... Bi elimizden tutanımız yok, varıp bi derdimizi anlatanımız yok, dinleyenimiz yok, dinletenimiz yok... Bi yere varsak, adam bizi... En azından ben bunu yaşadım, diyom. Bak, en azından, ben Aile Danışma'ya gittim, Aile Danışma'da bu tepkiyi gördüm. Al dedi ya, o kadar öyle şeysen, dedi; benim evraklarımı elime verdi. Bir Aile Danışma olaraktan, bi CHP'nin golu olaraktan, ben oraya el vermişim, güç vermişim, oy vermişim... E, o bana böyle yaparsa, ben halimi nereye varıp da nerde anlatıyım? Kime anlatıyım?

AKSU: ***Peki, bu partiye ne zaman kaydoldun Firdevs Hanım?***

AYŞEGÜL: Biz anadan doğma Cumhuriyet Halk Partiliyiz.

AKSU: ***Peki, ne bekledin? Kaydolurken ne bekledin?***

FIRDEVS: Ne beklersin? Şöyle düşündüm... Yani, doğru yola, doğru çalışacağına, bizim gibi garibanların elinden dutacağına... Ne beklediğimiz şeyi, hiç de bi şeyini alamaduk. Ne gocam işsiz olduğu halde yararlanabildi, ne çocuklarım yararlanabildi... Biz Anadolu çocuğu olduğumuz için... Pek bize oy şeylenmesinler. Bana, başka partiler diyecek ki, gel, el ver, otuniyım, diyecek... Hayır! CHP gine bana şurdan... Bi tane iğnesini görmeyecen, bir eyilik beklemiyecen; gine de oyum oraya ganımın son damlasına gadar.

AKSU: ***Niye peki bu kadar seviyosun CHP'yi?***

FIRDEVS: Seviyok işte... Ne biliyim, seviyok...

AKSU: ***Ne bileyim olur mu? Çok şey biliyorsun gerçekten Firdevs Hanım. Ne biliyosan söyle.***

FIRDEVS: Atalarımızdan galmadan... Bilmiyom, dönümümüz olmasın... Belki ilerde... Benim gafamın çalışmadığı, okumuşluğumuz olmaduğu halde... Gendimizi saklıyoduk, yollarımızın, dinlerimizin ne olduğunu bilemiyoduk, vardığımız yerde eziliyoduk... Yine, bizler olmazsa çocuklarımız bari bi mücadele veriyo. Benim çocuğum, Kadıköy olaylarında on beş gün-on altı gün işkence gordü.

AKSU: ***Bu çalışan çocuk mu?***

FIRDEVS: Tabi, hı hı, çalışan. Bir Mayıs olaylarında, Kadıköy olaylarında on beş gün-on altı gün işkence gordü. Gine aynı zamanda, kimseden yani... Bir varıp danışacah, elimizden dutacak, bizlere yuruduğumuz yolu gosterecek kimseye de gine şey olamadığımız halde...

AKSU: ***Peki, partiden filan sahip çıkmadılar mı çocuğa? Yardım istedin mi?***

FIRDEVS: Hiç vermediler. Çok mücadele ettim tek başıma.

AYŞEGÜL: Hiç kimse elimizden dutmadı.

FIRDEVS: Kocam o sene de İsrail'e getti, işsizlik yüzünden getti. Orada da barınamadı, çıkış verdiler. Yine de okumuş olmadığım halde, Beşiktaşlılar, Aksaraylılar on beş gün mücadele verdim, çocuğumun peşini bırakmadım. Sağ olsun, yine dernağmiz para verdi, yardım etti o anda. Bizim koy dernağmiz var.

AKSU: ***Köy derneği mi?***

FIRDEVS: Koy dernağmiz var; paramı pulumu onlar garşıladılar. Yani, biz o durumlarda olduğumuz için, CHP'yi hiçbir... Benim burda çevrem çok da işte, bi çalışanımız da yok. Belediyede olsun, öyle bi şeylerde olsun yani... Ben olmazsam gardeşim, gardeşim olmazsa gaynımın çocuğu, görümcemin çocuğu yahut da koylümün çocuğu... Olsa, belki bi faydası olur diye şey yaparık; onlar da yok.

AYŞEGÜL: Benim çocuğum üniversitede çalışıyo. Altı ay çalıştı, altı aydan sonra izine çıkardılar, ücretsiz izine. Şu an boş. Gittim geldim ben, o kadar rica ettim benim çocuğuma bi iş diye... Bu Aile Danışma açıldığı zaman, ilk üyesi bendim yani. İnanır mısınız?.. Ondan sonra herkes gitti, herkes biliyo... Gittim geldim, gittim geldim... Kapılar yüzüme kapandı. ***'a çıktım ben. Beni azarladı daha doğrusu. "Yok kardeşim, yok, iş yok!" İş yoksa dedim, ben açım aç, dedim. Ben acılı annelerden bir tanesiyim, ben evladımın birini kaybetmişim, dedim. İki evladım vardı, birisini kaybettim.

AKSU: ***N'oldu? Hasta mı oldu?***

AYŞEGÜL: Hayır, kazada. O anda titredim. Benim üniversitede çalışan oğlum kanama geçirdi, mide kanaması. Hastaneye yatırdılar. Yemin ederim yani, yeşil kart çıkarmasam, çocuğum orda rehin kaldı. Gittim; dedim, böyle böyle, benim çocuğum zor durumda. Çıkaramıyorum; n'apacam, bana bi yol gösterin, dedim. Bana formaliteden bi imza yaptılar orda, beni hastaneye gönderdiler. Oraya gittim; biz böyle bi kimseyi tanımıyoruz, dedi. Biz burda sana hiçbi iyilik yapamayız, dedi. Hasta çocuk, peşinde dönüyorum, düşünebiliyo musun?

AKSU: ***Peki, neden böyle bir şey yaptıklarını düşünüyosunuz?***

AYŞEGÜL: Valla bilemiyorum. Bilemiyorum, neden yaptığını da bilemiyorum. Benim eşim de, bak yani, partisi için canını verir. Herkes bilir; kayınlarım olsun, herkes... Yıllardır delegedir onlar oralarda. Hiçbi yani, elimizden... Hayır, diyeceksin ki şimdi sen, o sana yardım etsin diye mi sen partiye oy veriyosun. Hayır, kesinlikle!.. Ama ben onun peşinden o kadar koşturuyosam, en azından onun da bana birazcık yardımcı olması gerekir, değil mi? Yanlış mı?

AKSU: ***Yok, doğru söylüyosun da, ben şeyi anlamadım... Şimdi, Kadıköy Belediyesi CHP'li, siz de CHP'lisiniz. Nedir mesele peki yani?***

AYŞEGÜL: Mesele, ben yardım istedim. Bana yardım edin birazcık, dedim. En azından benim çocuğuma bi iş verin, dedim. Bir simit satmaya bir yer belirleyin, yer gösterin benim çocuğuma, dedim. Altı ay boş gezdi. Ondan sonra buraya girdi işte, doksan milyon maaşlan girdi. Doksan milyon maaşlan ben yetindim bugüne kadar. Yüz yirmi beş milyon ettiler. Şimdi de, okullar tatile girdi diye ücretsiz izine çıkardılar iki ay ve sigortasını kestiler. Tekrar gettim; böyle böyle, benim çocuğuma bi imkân tanıyın, n'olur, dedim. Elinizde çok imkânlar var sizin, dediler. Bizim dediler, elimizde hiçbi imkân yok, sana iş bulamayız, dediler.

AKSU: ***Peki, aslında bi ayrım mı olduğunu söylüyosun Ayşegül Hanım?***

AYŞEGÜL: Ben öyle hissediyorum.

AKSU: ***Şu konuşmalardan bi ayrım var gibi görünüyo; ama bu neden böyle?***

AYŞEGÜL: Bilemiyorum artık.

AKSU: ***Sizin bi nedeniniz vardır.***

AYŞEGÜL: Nedenini bilemiyorum.

AKSU: ***Ayrımı biliyosan, nedenini de biliyosundur.***

AYŞEGÜL: Gerçekten bilmiyorum nedenini. Bu artık yani, bizim partili olduğumuzu biliyolar da yani, bizim bu yani... Anadolu konuşmaları bizim böyledir... "Bu bizim teknemizdeki ekmektir, bu zaten bizim insanımızdır. Biz buna önem versek de bizim, vermesek de bizim..." Hani, bizim peşimizden gelmeyenleri yönlendirelim diye mi, bu amaçla mı yapıyolar, ben bilemiyorum. Benim düşüncelerim böyle yani.

ERSAN: ***Şeyle alakası yok, di mi bacım? Siz hepiniz aynı köydensiniz?***

AYŞEGÜL: Evet, aynı koydeniz.

ERSAN: ***Neresi?***

AYŞEGÜL: ***liyiz biz.

ERSAN: ***Oralı olmaktan kaynaklanan bi şey değil, di mi?***

AYŞEGÜL: Zannetmiyorum öyle olsun. Asla. Ne biliyim, bilemiyorum... Bilemiyorum; gerçekten bunu bana yaptılar.

KADER: Cahil insan görüyolar. Nasıl olsa diyolar, bunlar...

AYŞEGÜL: Rica ettim, gittim; dedim, n'olursunuz, ayağınızın altını öpiyim, dedim. Şahsen böyle söyledim. Benim çocuğuma bi iş, dedim. Ben başka bi şey istemiyorum, dedim. Ekmek istemiyorum ben sizden, dedim. Yani, ne bileyim, maddi durum, para istemiyorum ben sizden, çocuğuma bi iş istiyorum, dedim. İş... Amaliyat oldu çocuğum; ağır işte çalışmayacaksın, dedi doktor. N'apacak bu çocuk? Bilemiycem dediler, senin kendi sorunun o da, dediler. Amaliyat oldu, amaliyattan sonra da mide kanaması geçirdi. Ve bu da stresten kaynaklanmış; kardeşini kaybettiği için, üzüntüden mide kanaması geçirdi. Rica ettiğim halde kapılar yüzüme kapandı. Defalarca gittim.

ERSAN: ***Bacım, üniversitede ne iş yapıyo çocuğun?***

AYŞEGÜL: Üniversitede karsonluk yapıyodu kantinde.

ERSAN: ***O işi nası buldu?***

AYŞEGÜL: O işi... Üniversite burda zaten.

ERSAN: ***Gitti, başvurdu?..***

AYŞEGÜL: Gitti başvurdu, forum doldurdu... Zaten onun mesleği karsonluktur. Anne dedi, karsonlukta dedi, ileriye yönelik dedi, yaşlandığın zaman bi iş vermezler bana, dedi. Sonsuz bi meslek, dedi. Güzel bi iş bu-

layım, öyle çalışıyım, dedi. Sikortam devam etsin, dedi. İş de bulamayınca, gene mecbur kaldık buraya vermeye. Buraya da doksan milyon maaşlan başladı, yüz yirmi beş milyon ettiler maaşını, şimdi de ücretsiz izine çıkardılar. Ve üstelik, sikortasını kestiler şimdi. Amaliyat olması gerekiyo kulaklarından, burnundan... Kulakları patlak şu anda. Bi de evli üstelik; şimdi, bir de bebeği oldu onun...

AKSU: ***Ayşegül Hanım, şimdi sen konuştukça, ben şöyle aşağı doğru...***

AYŞEGUL: Evet, yemin ederim. İşte, herkeş şahit, biliyolar... Gerçekten bir aylık bebeği var.

ERSAN: ***Hanede kaç kişisiniz siz?***

AYŞEGÜL: Dört kişiyiz. Beş kişiydik, öldü; iki çocuğum vardı, birisini kaybettim.

ERSAN: ***Diğeri gelinin mi?***

AYŞEGÜL: Diğeri gelinim.

KADER: Bir gelini, bir oğlu, bi de ufak bebek var.

AKSU: ***Gelin çalışıyo mu?***

AYŞEGÜL: Çalışmıyo.

AKSU: ***Şimdi, zaten bebek olduğu için...***

AYŞEGÜL: Bebek oldu, çalışmıyo, evet.

AKSU: ***Sonra çalışcak mı?***

AYŞEGÜL: Sonra düşünüyoz; biraz bebek böyüsün diyorum. Üç aylıkdört aylık olduğu zaman ben bakıcam, o çalışıcak. İş bulabilirsek tabi; her yere de gonderemiyoruz. Böyle...

AKSU: ***Öyle hikâyeler anlattınız ki... Biz dolaşıyoruz ve hep benzer şeyler duyuyoruz. Bunun sebebi nedir sizce?***

KADER: Sebebi yokluk, sıkıntı... Bu krizle de olan... Daha başka, krizin de şeyi... Yani, kriz olalı daha çok sıkıntıya girdik. Kriz olalı... İnan ki, şu anda domatesin vakti geldi, domates alabilecek bi para bulamadım.

AKSU: ***Kriz olunca size n'oldu peki?***

KADER: Önceden gene az buçuk alıyoduk, böyle olalı daha hiç şey yapamıyoruz. Benim beyim pazarcı, pazara gediyo. Tüccarın malını alıyo, tüccardan getiriyo, pazarda satıyo da, kâr olursa benim beyime galıyo bi ekmek parası. Kâr olmazsa götürüp, sattığını tüccara veriyo. Üç de çocuğum var. Biri on bir yaşında gızım. On sekiz yaşında oğlum var, ***'de çalışıyo. Özel şirket heralde orası da, di mi? Yüz otuz milyon alıyo. Oğlumun biri de on altı yaşında, on yedi yaşının içine girdi. Bayan kuaföründe çalışıyo çırak olarak. Yeni girdi, iki sene oluyo. Dolmadı da, doldu sayılır. İşte, seksen milyon da o alıyo. Nasıl alırsın istediğini?..

AYŞEGÜL: Sorunlarımız çok böyük, yemin ederim çok böyük. Komür alacam ben şimdi... Bebek çok güçük; bu sene, ben bir ton komür yakacağım yerde, iki ton komür yakacam. Düşünüyom şimdi, iki yüz milyon olmuş komürün tonu... N'apacan?..

KADER: O on sekiz yaşındaki oğlum da... Benim amacım da... En şeyim o yani... Ben Ateş Hattı'na da gittim oğlumun için. Kalbinde delik var, on sekiz yaşına kadar kapanma şeyi var. On sekiz yaşından sonra amaliyat diyolar. Şimdi, akşam sabah ben yatıyom, uyuyom, uyanıyom... Onuncu ayda amaliyatı. Marmara Üniversitesi şey yaptı, gün verdi. Ben o çocuğumun amaliyat parasını nerden alırım, nereye veririm?.. Oraya da onun için gitmiştim; fakat, bize bi söz hakkı verilmedi. Ardımıza bakarak, çok afedersin, geri geldük. Şimdi, o çocuklar böyüdü; ev yok, yer yok... Yani, bilemiyorum artık, yatıyoz kalkıyok, o çocuklar aklımızda... İyi kötü iki göz odam var, ben sokuyom da... Bilemiyom artık, çocuklarımızı n'apacaz .. Keşke de –Allah gücenmesin de– bi tane yapaydık da daha yapmayaydık... Üç tane...

AKSU: ***Şimdi, yokluk diyosunuz, pahalılık diyorsunuz... Bunun sorumlusu kim peki?***

KADER: Bunun sorumlusu devlet demek ki, büyükler... Başımızdakiler mi artık... Fazla bi bilgimiz olmadığı için... Daha doğrusu, okuyup da bilgimiz olmadığı için, biz de cevap veremiyoruz.

FIRDEVS: Hortumlayanlar... Zenginler zaten yedi sülalesini zengin etmek için çalışıyo; fakirler de onların peşinde goşturuyok ki, bize bi faydası olur diye bekliyok, beklediğimizi bulamıyok... Zengin, zaten çevresine...

KADER: Zengine hiçbi şey olmadı ki, zengine n'oldu ki?.. Zenginin... Altmış milyonluk dolar, çıktı bugün yüz gırk-yüz elli milyona. Mesela, bi yüz dolar... Altmış milyona dolar borcu almıştuk söylemesi ayıp. Sekiz yüz dolar almıştuk bi yerden. O çocuk için işte, hastaneye götürmek için. Şimdi oldu yüz altmış milyon. Ben bunları n'aparım, nasıl öderim?.. Gece gündüz uyku uyuyamıyom. Bu stresteyiz. N'apacaz bilmiyok. Bu devletin hali n'olacak? Niye bu kadar yabancı para değerlendi de, Türk parasına bu kadar değer verilmiyo? Niye zenginlerinki ikiye gatlıyo da, fakirler ha bire geri gediyo? Koye de getsek, koyde de bi yerimiz yurdumuz yok. Otuz sene önce gelmiş bu benim gayınvalidem, gaynanam. Otuz sene önce gelmiş. Böyle yer bulup da, iki tuğladan çevirecek yerimiz de yok. Yani, biz koye de getsek n'aparız, burda da durumlar bu durum... Beyimin bi işi yok. Zaten kendisi rahatsız; mide ganaması geçiriyor, midesinden rahatsız. On iki barmak bağırsak üzerinde yara var.

AKSU: ***N'olacak peki?***

KADER: Valla, doktora da gedemiyoz, yeşil kart da yok... Durumumuz kötü; böyle böyle ölüp gidecez heralde. Büyüklerimizden bi imdat bekliyoz; büyüklerimiz de hiç, ne duyuyo, ne işitiyo... Sağ olun, siz geldiniz, bizi gördünüz, dinlediniz, Allah sizden razı olsun. Yani, durumlarımız bu yani.

SONGÜL: Heç kimse bi şey yapmaz yani, dinler geçerler.... Biz defalarca bu dertlerimizi, sorunlarımızı dile getirdik.

AKSU: ***Peki, bi şey yapacağına umut bağladığınız kimse var mı?***

SONGÜL: Umut bağladığımız parti de kapılarını kapatıyo işte...

KADER: Valla, hepsi birbirinden beter. Hepsi birbirinden beter! Kim geliyosa aynı. Sana zahmet olacak, gel, buyur gedelim, bizim buzdolabını bi gör. Akşam olacak, ben o çocuklara ne yediriyim? Gel, hiç ben eve varmadan beraber gidelim. Gör bi ne var... Gerçekten bak. Koyden annem biraz peynir gondermiş şu gadar. Şu gadarcık peynir göndermiş. Bi yiyecek o var, başka bi şey bulamazsın dolapta.

AKSU: ***Peki, nası bir yönetim olması lazım, nasıl birileri olması lazım ki biraz daha iyi olsun?***

KADER: Valla, o yönetimin kimseyi kimseden ayırmayacak bi yönetim olması lazım. Yani, çalışmalarını, ne bileyim...

FIRDEVS: Fakirin elinden dutacak, gençler... Ondan bize bi imdat olursa olur.

KADER: Evet. Doğru, dürüst, yani kimseyi kimseden ayırmamak şartıynan olacak bi yönetim olacak. E, bi kardeşimiz başa gelir de, beni ayrı seni ayrı dutarsa, hiç gelmesin o yönetim başa.

SONGÜL: Burası, bak işte, Aile Danışma diye burası açıldı. Yeminlen söylüyorum; yani, biraz yardım geldiği zaman, ben o yardımı bi hafta yerim, değil mi? Ikinci haftaya gene kalıcam ben. Şimdik kafasına göre insanlar seçmişler orda, insanlar tanımışlar... Telefonlan çağırıyo; diyo işte, Ayşe, Fatma gel, Aile Danışma'ya gel. O da gizlice gidiyo; diyo, ben Aile Danışma'ya gidiyom. Gidiyo geliyo, alıyo, bi paketini getiriyo... Yani, eşitlik olsun, ayrım olmasın...

KADER: Gene Aile Danışma da vermese, bu sene ağzımıza kırmızı et düşmez. Gene ordan verdiler, iki kere mi, üç kere mi verdiler de, et yiyoz.

SONGÜL: Verdiler, evet. Aldık.

KADER: Zaten geciktirmeli verdiler, gokmuştu zaten. Attık onları da. Gene de, bir-iki kere de olsun, çocuklarımıza, evimize kırmızı et girdi. Alamıyoz.

SONGÜL: Gene de Allah razı olsun, verdiler, evet. Yedik, üç sefer aldık etimizi.

KADER: Hayırlısı kimse o gelsin başa. Ben bunu biliyorum. CHP'ymiş, şuymuş, buymuş, hiçbi şey istemiyom yani... Hayırlısı kim ise o gelsin başa.

AKSU: ***İşte, onu soruyorum, bi hayırlı var mı diyorum...***

KADER: O hayırlının da bileni yok ki. Sen diyosun ki mesela, ben iyiyim, ben geliyim. Sen geliyon; seni de görüyoz aynı. Hiçbi kimse de, yani şu ana kadar, bi şey yapamadı ki.

FIRDEVS: İnancımız da, bi yere guvencimiz de kalmadı.

KADER: Kime inanacağımızı, kime guveneceğimizi şaşırtmışuk artık, ne yapacağımızı bilemiyoz. En doğrusu, beyimin düzgün bi işi olsa, bi sigortası, az buçuk da bi aylığı olsa, o bana yetiyo; yoksa kimseden fayda yok, gerçekten öyle.

ERSAN: ***Ne kadar aylığı olsa, düzgün yaşarım dersin?***

KADER: Heç yoktan, gene iki yüz-iki yüz elli olsa, heç olmazsa evim ekmek parasız kalmaz.

ERSAN: ***Evin senin mi?***

KADER: İki göz oda, bi salonum var. Dört kardeşlerdi, paylaştılar. İkişer göz oda, birer salonumuz var işte. Üç göz diyecen.

AYŞEGÜL: İki goz odada iki aile yaşıyom ben; n'olduğunu düşün işte. İki aile yaşıyom bak. Çocuğumun aytı oturması gerektiği yerde yanıma aldım. E geçinemez, n'apıyım? Yüz milyon maaşlan geçinebilir mi kardeşim? Kira mı versin? En kötü... İki gozlü yer; buralarda yüz milyon olmuş kiralar. Elbette ben de isterim, onun ayrı bi yuvası olsun, ayrı bi yaşantısı olsun, eşiynen baş başa kalsın... Değil mi? Ama işte guvenemediğim için ayıramıyom.

KADER: Ben şimdi şunu düşünüyom, biliyon mu? Şimdi diyom, Allah canlarını saysın cümlesine de... Şimdi diyom, oğlanı everir de yanıma getirirsem, o iki göz odadan gelin beni govarsa, ben nerde galırım. Ben çocuğumu yanıma getirmesem, o çocuğum nası kira verebilir?..

[...]

Hiç olmazsa adamın bi emeklisi veyahut da belirli bi aylığı olsa, hadi derim, onların canı sağ olsun, onların teki dursun da, ben de adamınkiynen idare ederim. Adamın da yok; ne bi emeklülüğü var, ne bi sigortası var... Heçbi şeyi yok. Hiç. Pazarda tüccarın malını alacak da, satacak... Tüccardan bize beş guruş galırsa, o beş guruşu biz yiyecez. Başka bi gelirimiz yok işte. N'apacaz bilmiyom. Yüz otuz bir alıyo. İşte, beyimin de olmuş olsa, çocuklarınki çocukların olur. Zaten, onların galmıyo da; yol parasıydı, yemeğiydi... Net yüz elli gelmiyo bile eve. (*Güler*) Gelmiyo. Hesapla; gunlük bi buçuk gotürüyo. Yoluydu... Beş yüz elli bin lira bi bilet. İki çocuğu günlük beş yüz ellişerden hesapla, bi de gelişlerini hesap-

la. Dört araba ediyo gidiş geliş iki çocuğunki. Bilemiyom artık n'apacağız. Ne gonuşacağımızı da bilemiyoz. Zor durumdayız, çok zor durumdayız. Biz gibi de niceleri var yani.

AYŞEGÜL: Aynı orda dediğimiz gibi, Türk vatandaşı demeye gendimiz utanıyoz. En azından başımızı gurtaracak, bizi vatandaş yerine goyup da, gapılarımız çalmadığı gibi... Pasaportumuzu bari verse de... Bi devlet elbet bizi gabul eder. Çünki, yurt dışından gelenler, sığınma hakkı olup da buralara gelenler, bizden yaşamı çok üstün. Biz bi Türk vatandaşı olaraktan bu sıkıntıları çekiyoruz, adam özel yerlerde, işleri özel...

ERSAN: ***Kim onlar abla?***

AYŞEGUL: Yurt dışından sığınmalı gelenler, dışardan gelenler.

ERSAN: ***Gördün mü onları?***

AYŞEGUL: Görmedim, emme durumları belli oluyo. Televizyonlarda gosteriyolar. Öyle yaşam daha şey... Güzel yerlere... Güzel işlerini veriyolar... Çünkü, televizyonda gösteriyolar. En azından, televizyonda habarleri, Ateş Hattı'nı izliyok. En azından, gece şeyleri koyuyolar, Teke Tek... Şey, neydi o?.. Şeye getti. Siyaset Meydanları'nı zabahlara kadar oldu muydu izlerim. Anladığımı anlarım, anlamadığımı... Türkçeyi...

AKSU: ***Sıkılmıyo musunuz ya?***

AYŞEGUL: Sıkılmam yavrum. Sabaha kadar, saat üçe kadar, dörde kadar izlerim o şeyleri ki... İlleki okumuşluğum olmaduğu halde, birini... Kafama girmese de... Biri girer de, en azından bi yere gittiğimizde kendimi savunacak kadar belki kafama yer yapar diye şey yapıyom, düşünüyom. İzliyom.

KADER: Bizim diyeceklerimiz bu gadar. Sizin bizden istekleriniz nelerse...

AYŞEGUL: Valla, bilmiyom yavrum işte... Sizlerden, gençlerden bir imdat olsun, bizim gibi garibanların ellerinden dutsun.

KADER: Baştaki büyüklerden bi şey yok.

AYŞEGUL: Bizim düşüncelerimizde bi şey yok da, siz düşüncelerinizi bize aktarın da, belki düşüncelerinizle peşinize destek olak, belki bi yerlere varak.

SÜLEYMAN: Valla, bu üniversiteden, o Reha Muhtar'ın oraya çocuklar geliyo...

AYŞEGÜL: İnşallah, tek amacımız o zaten.

SÜLEYMAN: O çocuklar bu sorumluluğu yapıyolar, fakırların şeyini, Reha Muhtar'ın orda. Bazen onları seyrediyom. Sizin gibi demek ki böyle talebeler işte, onlar da talebe. Angara'dan geliyolar. O çocuklar çok savunma yapıyolar. Bak mesela, siz de aynısını yapabilirsiniz mesela. Geldiniz aha, fakırların derdini soruyosunuz... Yani, bizim şimdik burdaki sorunumuzu, siz öyle bi yerlerde açıklayabilursunuz yani. Geçenlerde bi gün,

bunların getmesinde orda üç tane talebe gelmişti Angara'dan... O çocuklar ne biçimse alıyolar, onlara söz hakkı veriyolar. Bunlar öyle mal gibi bakıyo; ben televizyonda seyrediyom. Onlar gonuşuyo fakırların derdini mesela...

SONGÜL: Hakir görüyo, bizleri küçümsüyo yani. Söz vermiyo.

SÜLEYMAN: İşte, bu üniversite başkanıynan hoca oriya çıktılar. Hocam dedi gızın bi tanesi, sordu, ben dedi, filan yerde okuyorum, ben burdan ayrılırsam dedi, sizin oraya dedi, benim şeyim çıkarsa, sizin orda nasıl okuyabilürüm, diye gız sordu. Dedi ki, bizim ora özel okul. Dedi, ben yedi milyarı verirsem mi okuyacam, dedi. "Tabi." O zaman da Reha Muhtar heman onun söz hakkını kesti. Sen dedi, para hırsızı mısın, dedi. O zaman da hemen çocuk parmağını galdırdu, o Angara'dan gelen. Demek ki, parayı seven insanlar mısınız yahu siz, dedi. Biz fakırların derdini görmeye acız, zenginlerin derdini görmeye gelmedik, size söz hakkı yok, dediler. Çünki, paraylan özel okul... Sen özel bi yere gideceksin, orda gonuşmanı yapacaksın, dedi. Bura özel yer değil, dedi. Mesela, aynı siz işte, aynı... Onlar da demek ki Angara'dan gelmişlerdi. O çocuklara söz hakkı veriyolar, gonuşturuyolar. Fakırların derdini...

FIRDEVS: Yine ne kadar olsa, bizi tanımasalar da diyok, hakkımızı savunuyo, bizim gibi garibanların, diyok. En azından gitmeduğumuz zaman diyok, helal olsun yavrum sana, sen çıkmışın, bizim savunuyon, diyok. En azından, bizim hakkımızı orda...

ERSAN: ***Sizi savunan çocuk sizin gibi fakir miydi?***

FIRDEVS: Fakır de olabilir... Düşünceleri... Zengin olur, düşüncesi...

SONGÜL: Fakir olmasa da görüşleri bizim görüşümüzdendi yani.

FIRDEVS: Görüşü şey olabilir... Garibanları düşünür yani.

SONGÜL: Görüşleri gayet guzeldi yani. En azından, aydın insana benziyodu yani.

FIRDEVS: Biz çok şeylernen garşılaştık. En azından, ben çok şeylerle garşılaştım; zengin olup da garibanları destekliyen çok vatandaşlarlan garşılaştım ben.

ERSAN: ***Yok, benim anlamadığım, o çocuğa söz verdiler de size niye söz vermediler?***

KADER: Şimdi, burdan öyle diyerek gonderdiler; gedin dediler, sorunlarınızı anlatın. dediler. Senin çocuğun galbi deluk, işte senin şu sorunun var, orda anlatın, dediler. Maalesef orda hiçbi şekilde laf alamadık.

SONGUL: Altı kişi getmiştik; altı kişiden bi kişiye söz hakkı verdi orda. Sizi dedi, temsil edecek bi kişi var, dedi. Bi kişi temsil edecek, bi kişi gonuşacak, dedi. O bi kişi de kendi sorununu anlattı. Anlatana kadar zaten zaman bitti. Çekti aldı mikrofonu elinden.

AKSU: ***Siz o bi kişinin yerinde olsaydınız peki, siz ne anlatırdınız?***

SONGÜL: E, biz bütün herkesin sorunlarını dile getirirdik, sadece kendimiz için değil...

KADER: Şimdi anlatıyoz amma bizim gibi binlerce insanlar var. Sade biziz, demiyoz ki... Bizim gibi binlercesi var. Ben ne durumdaysam mesela, garşımdaki Firdevs Abla'm da aynı durumda, Firdevs Abla gibi binlercesi aynı durumda. Bu devletin hali n'olacak, Türkiye'nin hali nereye gidecek, ben bunları diyom. Benim gibi binlercesi aç.

FIRDEVS: Biz birbirimizi biliyok. Karnımız doymadığı zaman birbirimizle yardımlaşıyok. Neyin ney olduğunu biliyok bizler; geçimimizi, sıkıntımızı... Herkeş birbirimizi tanıyok, birazcık soğana bile gomşuluk ediyok. Biz burda, İstanbul'da oturuyok diye kendimizi hissetmiyok. Biz, bu köylen olarak değul, her koylüynen de... Varıyok, en azından bi soğan komşu, bi soğana ihtiyacım var diye alıyok gomşularımızdan. Çünkü, gomşum da bana geliyo, aynısını yapıyo. Aynı şeyleri paylaştığımuz içun... Bu çevrenin ne olduğunu, hepsini de biliyok. Zengini de biliyok, fakırı de biliyok. Parasını nereye harcayacağını da...

ERSAN: ***Buranın zengini var mı?***

KADER: İşi guzel olanları zengin sayarım ben. İşi guzelse, işi varsa, belirli bi maaşı varsa, sigortası varsa, ondan iyisi yoktur. İşi yoksa, belirli bi sigortası yoksa, bu adam nasıl rahat olur, nası 'canın sağ olsun' der? Diyemez bunu. Bak, burdakilerin çoğunun, hepsinin işi var. Çoğu belirli bi işte; ama bizim gibi insanlar da daha çok, bizim gibi işi olmıyan insanlar da daha çok. Yani bilmiyorum... Okul gelecek; okul zamanını ben merak ediyom, biliyon mu? Akşam zabah... O çocukların hangi meselesi... Kızım okuyo sadece. O kızımın okulunu, kalemini, formasını –orta bire gidecek– nasıl alabilirim? Benim gibi gaç tane bu derdi düşünenler var. Aidat yüzünden ben okula gedemez oldum. Bu okula, *** okuluna. Aidatın yüzünden, gidip de çocuğumun durumunu soramıyacak hale geldim bu sene.

ERSAN: ***Ne aidatı bu?***

KADER: Aidat istiyolar çocuklardan.

SONGÜL: Okul masrafları diye bi sürü masraf çıkarıyolar.

KADER: Okul masrafları için belirli bi masraf çıkarıyolar.

ERSAN: ***Ne kadar o?***

KADER: On iki milyon. İşte, çocuk başı on iki milyon. Onu veriyosun... Ben veremiyosam, öbürü veriyosa, onu veriyosun... Buna iki milyon bi şey; o iki milyonu veriyosun, başka bi şey çıkıyo. Yani, bu yüzlerden çocuğumun durumunu soramıyacak hale geliyorum, sormuyom da. Ki varıp da, müdür veya öğretmen beni aidat parası diye çevirecek. İşte, şu

masraf var diye çevirecek diye çocuğumun durumunu sormaya gidemiyom. Bi ben değil, benim gibi binlercesi var yani.

SONGÜL: Sonra aidatı veremezsen diye seni tehdit ediyo. Diyo, karne vermiycez, diyo. Böyle de çocuğa baskı yapıyolar okulda.

KADER: Çocuklar üzüle üzüle eve geliyo. Ya anne, bugün öğretmenim beni çevirdi, diyo. "Aidat vermezsen, yarın okula gelme!" Yani, burda öyle şey yapıyolar.

AYŞEGUL: Öyle baskı yapıyolar çocuklara.

KADER: Ben de çocuğuma anlatıyom. "Yavrum, ben senin galemini, defterini alamıyom. Ben senin aidatını nası verebilürüm? Öğretmene söylemiyon mu?" "E anne, komür parası istiyolar..." "Ben evimde seni battaniyeye dolayıp oturtturuyom. Ben oraya komür parası nası veriyim?" Evimde bulamıyom komür parası. Bilmiyom ne yapacaz.

ERSAN: ***Peki, siz aranızda dayanışıyorsunuz da, zenginler hiçbi yardım ediyolar mı? Onlar sizinle hiçbi dayanışmaya giriyolar mı?***

KADER: Hiç yardım etmiyo. Git, zenginin kapısına git, onlar senden benden de çok daha ağlıyolar. Demiyolar ki, benim var, o fakirdir, biz verelim de o da vermesin, demiyolar toplantılarda öğretmene. O bizden daha çok şey yapıyo. Olan da şey yapıyor, olmayan da...

FIRDEVS: Ben bi şeye tanık oldum. Dedim ki, bu böyle olmıyacak. Tüp dedim... Tüp on iki milyon olmuştu o gün. Tüp dediler, on iki milyon. Yedi milyondan on iki milyona çıktığı günüdü. Kocası belediyeden emekli oldu, burda bizim bi gomşu var, yakın köylümüz. Biz dedim, ne yapak gomşular, dedim. Benim kafama şu geliyo, siz buna nası diyosunuz, dedim.

KADER: Ateş yakalım, dışarda pişirelim.

FIRDEVS: Ateş koyak dedim, üstüne bi tencere koyak, taş koyak, dedim. Bir kanala da dedim, telefon edek, dedim. Kardeşim, biz bu duruma düştük, biz de bir vatandaşık, bu derdimizi kim anlayacak diye deyim, dedim. Gomşular, biz bu şeyi yapak, dedim. Kadın dedi ki, benim kocam emekli, dedi. Siz n'aparsanız yapın, biz dedi, öyle işlere, dedi... Benim ihtiyacım yok, dedi. E, ne yapak yavrum?..

SONGUL: Ya, şu mahallede, bizim görüşümüze katılan pek az insan var. Çoğunluk bizim görüşümüzde olsa yani, belki bi şeyler yapılır ama...

AKSU: ***Ama onların durumları daha iyi.***

SONGUL: E, durumu iyi olanlar tabi onlar da... Gelin bi yere gedelim, toplanalım, halimizi arz edelim, bi yetkiliye gedelim dediğin zaman, benim işim gücüm yerinde, benim bi maaşım yerinde, diyo. Maaşı olmayanlar gitsin, derdini ağlasın, diyo.

KADER: E, tok olan bebek ağlar mı? Ac olan bebek ağlar.

SONGÜL: E, tek başına da ne mücadele verebilirsin, di mi? Kalkıp bi yere gittiğin zaman, bu sefer de diyolar ki, bugun bu kadın nereye gitti, nerden geliyo. Demiyo ki, bu ekmek peşindedir. Değı mi? İş peşindedir, iş için mücadele ediyo, demiyolar. Arkan sıra yanlış şeyler düşünüyolar. Böyle insanlarımız da var.

FIRDEVS: CHP'ye su istemeye gittuk. İlk açılıştaydı. Dokuz gunluktü zaten ilk açılışı. İki sene önce mi oluyo? Buraya CHP şeylerinde biz oraya vardık. Bidonları alıp gittuk, buraya kadar çıktık. Çokları, gasteciler geldi diye, pardösü giyenler, başörtüsü giyenler peşimizden kaçtı. Dedi, nikâhımız bozulur. Afedersin, ben de bağıra bağıra dedim, heçbir zaman dedim, nikâh bozulmaz, hakkınızı sağladığınız yerde, dedim. Kocayı bırakıp, orda mahallede tanıdıklarınız var, dedim... Kocayı bıraktınız geldiniz, o zaman nikâhınız bozulmadı, dedim. "Biz hakkımızı istemeye gidek. Su istiyok, yol istiyok. Hırsızlık yapmaya getmiyok, kötü yola getmiyok..." Gettuk; araba istedik, bize araba vermediler. Garaca gittik, burdan garacdan araba kalkıyo. Dedim, araç vereceksiniz. Dedi, veremez, dedi. Biz böyle galktık gittuk Kadıköy'e. O *** ilk olarak çıktı... Bizim burda bi gomşu çalışıyodu... Dedik, biz konuştuk dertlerimizi; suyumuz yok, yolumuz yok, hastanemiz yok, pazarımız yok, dedik. Yani, bizler oy verdiğimiz zaman, siz bizi şey ettiğiniz zaman, biz sizin peşinizde destek olduğumuz zaman... Bizim de sorunlarımız var, bizim sorunlarımız da sizin şey yapmanızı istiyok, dedik. Suyumuzu verdi; suyumuzu Terkos'tan verdi. Yollar yapıldı. İstediklerimizin yani... Çok şeylere yetişemediysek de, biraz şeylere gadar varduk.

AKSU: ***Bi işe yaradı yani?***

FIRDEVS: Tabi canım.

KADER: Biz şimdi Cuma günü şeye gidecez... Terkos suyunun suyu günlük kesiliyo, gece geliyo. Gece de uykuda oluyosun. Ben alsam sen alamıyon, sen alsan ben alamıyom... Burdaki içme suyumuzu kestiler. Onu da, Terkos suyunu da dile getirecez bakalım Cuma günü. Allah'tan bi şey olmazsa...

FIRDEVS: Sözlerinde dursalar, gedek diyolar bağalım.

KADER: Çoluğu çocuğu yıkayamıyosun.

AKSU: ***Bakalım n'olacak?***

SONGÜL: Valla bilmiyorum. Biz Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşıyosak, yetkililerden elimizden tutmalarını bekliyoruz.

FIRDEVS: Valla, ne tepki gelecek bilemiyorum tabi. Yani, ne tepki geleceğini bilemiyorum. Sopa mı yeriz gayrı, nasıl oluruk bilemiyom gayrı.

ERSAN: ***Firdevs Abla, bu Siyaset Meydanı'nı seyrediyosun, Teke Tek seyrediyosun... Başka programlar da var; onları hiç seyrediyo musun?***

FIRDEVS: Başka işte, programlardan çoklarını seyrediyom da işte...

ERSAN: ***Bi de televoleler var, Pazar Magazinler var, bi şeyler var...***

KADER: Onlarlan işimiz olmaz.

FIRDEVS: Mehmet Ali Erbil'in ben neyine şey yapıyım? Parası var, nerde güzelleri var, o eğleniyo... Benimlen onun şeyi yok ki. Ondan bana ne fayda olacak?

AYŞEGÜL: Biz onun neyini izliyek?

FIRDEVS: Benim şeyime gideni izlerim, bana faydası olanı izlerim. Bilgi almam içün... Dedim ya demin, okumuş olmadığım için, onların gonuşduğundan on tanesini anlamasam, iki tanesi anlıyom.

KADER: İki vatandaş gonuşuyo da, heç olmazsa biz ondan bi şey öğreniyoz. Ama televoleden, öbüründen biz bi şey öğrenemeyiz ki. Onlar hoptiri zıptiri şeyler hep. (*Güler*) Valla.

ERSAN: ***Canınızı sıkmıyo mu öyle şeyler?***

AYŞEGÜL: İzlemeyiz ki biz onları.

ERSAN: ***İzlemiyosun?***

AYŞEGÜL: Hayır, biz izlemeyiz onları.

KADER: Öyle gonuşmalara, oturum şeylerine... O tür şeyler iyi yani.

AYŞEGÜL: Benim eşim çok karşıdır o Mehmet Ali Erbil'e falan. Yani, izlettirmez onun programını.

AKSU: ***Ne diyo peki?***

AYŞEGÜL: Yani, sevmiyo... Ne biliyim, açıkçası sevmez o insanı. Kapattırır. Katılmaz onun görüşlerine, ne biliyim, onun düşüncelerine. Sevmez o insanı, kesinlikle.

AKSU: ***Çok teşekkürler. Size teşekkür ederiz.***

SULEYMAN: Ayağınıza sağlık.

AYŞEGÜL: Biz de size teşekkür ederiz.

ERSAN: ***Sizin ağzınıza sağlık.***

Kayışdağı - Kadıköy / Temmuz 2001

Dilek: "Bilmiyorum neden ama gülüyorum" (82)

ŞERİFE GENİŞ

Dilek ve ailesi bir oda-salon sayılabilecek, giriş katında bir apartman dairesinde yaşıyorlardı. Salona dış kapıdan giriliyordu. Evde ayrı bir mutfak yoktu ve sadece yatak odası ayrıydı; fakat, onun da kapısı yoktu. Banyo-tuvalet sadece bir perde ile ayrılmıştı. Salondaki eşyalar, iki tane eski kanepe, kırık dökük bir mutfak masası ve sandalyelerden ibaretti. Evleri sürekli su basıyormuş. Daire Dilek'in babasının ailesine aitmiş. Görüşme sırasında salonda Dilek ve annesi vardı. Görüşmenin ilerleyen kısmında Dilek'in annesinin el kol hareketlerinden evde kocasının da olduğunu anladım. Görüşme süresince Dilek'in babası salona hiç girmedi. Dilek'in annesi otuz beş yaşında olduğu halde çok daha yaşlı görünüyordu. Dilek'in annesine geleceğe dair beklentilerini sorduğumda ağlamaya başladı. "Yaramı deştin" gibi bir şeyler mırıldandı. Çocuklarından ve özellikle Dilek'ten büyük bir sevgi ile bahsetti. Bütün umudunu çocuklarına bağlamıştı. Fakat onların kendisini terk edebileceği endişesini taşıyordu. Çocuklarından başka kendini yakın hissettiği kimsesinin olmadığını, ailesinden maddi manevi hiçbir destek alamadığını söyledi. Babasının evde olduğunu anlayınca, Dilek'e yakınlardaki bir cafede görüşmeye devam etmeyi teklif ettim; o da kabul etti. Dilek çok çekingendi. Sadece verdiğim sigarayı aldı; ne gelen içeceği içti, ne de bir şey yemeyi kabul etti. Dilek'in ikisi erkek, biri kız, üç kardeşi var. Dilek ailenin en büyük çocuğu. Kriz nedeniyle işten çıkartılmış. Evde sadece ilkokula giden erkek kardeşi çalışıyormuş; ayakkabı boyuyormuş. Görüşmeyi yaptığımız gün, on altı yaşındaki kız kardeşi bir konfeksiyon atölyesinde iş başı yapmıştı. Ne kadar ücret alacağını bilmiyorlardı. Dilek'in küçük erkek kardeşi de atölyede çalışıyormuş; o da işten çıkarılmış. Dilek görüşme boyunca sık sık ağladı; aslında kâh ağladı, kâh güldü. Dilek'in annesi ve kardeşlerinden başka konuşacak kimsesi yokmuş. Dilek, babasının ölmesini çok istediğini söyledi: "İnsan babasının ölmesini ister mi abla. Ama ben istiyorum. Ölsün diye her gün dua ediyorum."

DILEK: Kavgadan mı başlıyorum?

ŞERİFE: *Yok, sen devam et; yine döneriz o zaman.*

DİLEK: Ondan sonra işte, en son üç gün önce kavga ettiler. O da, kardeşime arkadaş ortamında demişler gene, baban gene bi biranın peşinde koşuyo falan diye. Onun da zoruna gitmiş. Arkadaş ortamında böyle içmişler. Böyle... O gün de, böyle babam körkütük sarhoş. İkisi de birbirinden beter. Biz de kapıda bekliyoruz...

ŞERİFE: *Yani, hem kardeşin...*

DİLEK: Hı hı. Kardeşim gene gelmiycek diye biz de kapıda bekliyoruz; ki biraz daha geç kalırsa çıkıp arıycaz onu. Ondan sonra, kardeşim geldi. Babam tekme tokat buna girmeye başladı. İçeri girdi; sen ne diyosun, dedi. Artık büyüdüm, dedi. Bana el kaldırma, dedi. Arkadaşlarımla ortam içinde seninle dalga geçilmesinden bıktım, dedi. Çalışma, evinde otur, dedi. Ben çalışır sana bakarım ama dışarda böyle gülünç duruma düşme, dedi. Bari, dedi... Orda küfretti işte. Sen dedi, beni mi beğenmiyosun dedi; buna geldi, bayağ bi vurdu. O bıçağı aldı eline, o bıçağı aldı eline, hepsi birbirine girdi. Zaten ben ondan sonrasını hatırlamıyorum, bayılmışım.

ŞERİFE: *O bıçaklama olayı o zaman mı oldu?*

DİLEK: Yok, bu yeni oldu. O bıçağı aldı eline, öbürü de almış. Zaten ben bıçakları görünce böyle gitmişim, bi şey hatırlamıyorum. İşte, babam annemi dövmeye kalkmış, annemi dövmüş. Annem de o sinirle çıkmış çatıya, kendini atsın diye. O sırada, amcamlar filan çıkmış. Annemin gene nefes darlığı falan... Hastaneye apar topar... Senin anlıycağın... Ne biliyim ya? Her gün evde bi şey. Bi gün böyle durup evi gözlerim... Mutlaka bi yerden bi şey çıkar; pata küte hepsi girer birbirine. N'olcak ki? O küçükken belki babam çalışsaydı, adam olsaydı, erkek kardeşim de böyle olmıycaktı ki... Belki kardeşimin yoldan çıkması, arkadaş çevresine, pisliklerden bi şey çıkarması hep bunun yüzünden. Babam belki zamanında adam olup da çalışsaydı, örnek bi baba olsaydı... N'olcak? Gelicekte kardeşim de evlenecek, belki aynı şeyleri kardeşim de çocuklarına yapcak.

ŞERİFE: *Şimdi mi diyosun?*

DİLEK: Tabi. Kardeşim için diyorum.

ŞERİFE: *Yani şimdi, kardeşin evlense aynı şeyleri yapabilir mi diyosun?*

DİLEK: Tabi, ilerde... Daha askerliği falan var. N'olcak ki askerde falan? Ne biliyim? Küçük kardeşim aç kalmaz, o taştan ekmeğini çıkarır. Yapar ama bu benim küçüğüm... Abla nasıl bi şey ya? Sanki böyle cansız şey ya! Ne diyorum sana, sokakta ona tokat vururlar, dönüp demez ya, sen beni tanımıyosun, sen kimsin, niye tokat atıyosun. Kendini kesinlikle savunmasını bilmez. En son işte, bu arkadaşlarıyla oturuyomuş. Arkadaş ara-

banın camını... Bu, üniversitede oldu bu olay. *** Üniversitesi var ya, orda oldu bu olay.

ŞERİFE: *Orda ne arıyo?*

DİLEK: Orda gezmeye gidiyolar işte, içcekler falan... Bu arkadaşı, n'oluyo, babam için gene bi şey söylüyo buna. İşte diyo, senin ailen... Ailen diyo, baban beş kuruşun peşinde koşcak adam falan. Bu sinirleniyo, tamam mı? Çocuğa yumruğu atıyo, koşuyo. Çocuk da bunun arkasından taşı fırlatıyım derken, arabanın camına geliyo, üniversiteli öğrencinin arabasının camına geliyo. Polisler bunu yakalıyo. Ondan sonra, diyolar ki, şey... Arabayı soyucaklardı herhalde, diyolar. Bunları götürüyolar *** Karakolu'na. Ondan sonra, bu taşı atan çocuk diyo ki, Bayram diyo, bak diyo, babamın ne kadar gaddar olduğunu biliyosun, diyo. Sakın diyo, söyleme diyo polislere. Sen taşı attın de, diyo. Bak, kardeşim o kadar... Ya, artık salak diyesim geliyo. İfadeyi verirken, tutup diyo, taşı ben attım, şunu ben yaptım, bunu ben yaptım. Ona en ufak şeyde diyorum ki... Ölümü öp, dediğim zaman, o kesinlikle dayanamaz. Bayram dedim, ölümü öp dedim; o taşı sen mi attın, dedim. Gözleri doldu. Dedim, sen mi yaptın, dedim. Dedi, yok abla, Tahsin yaptı, dedi. Niye böyle yapıyosun, dedim. Abla diyo, çocuk niye babasından dayak yesin ki, diyo. Boş ver, n'olcak ki, diyo. Dedim, bizim evin huzuru bozuluyo. Boş ver abla diyo, bizimki zaten bozulmuş bozulcağı kadar, diyo. Dedim, annem dayak yiycek. Ama diyo, abla diyo, çocuk da babasından dayak yiycek. Yani düşün, o derece bi insan.

ŞERİFE: *Kaç yaşında kardeşin?*

DİLEK: On sekiz yaşında. Sonra, o çocuk gerçekleri söyledi de, kardeşimi çıkardılar. Çocuk gerçek söylemese, kalcak orda öyle. O derece bi insan. Ne biliyim?

ŞERİFE: *Kardeşin eve gelmiyo mu?*

DİLEK: Son zamanlarda... Önceden saat yedi dediğin zaman evde olurdu, şimdi artık... Bi de ergenlik çağına geçiyo ya, tam kötü yaş çağları, eve gelmiyo. Bu sabah işte... Dün gece eve gelmemişti. Sabahleyin gittim ben... Sabah yedide kalktım, kız kardeşimle geldim, buraları aradım. Bizim tam evin yanında yıkık ev vardı, gördünüz mü? Orda, böyle küçük odanın içinde gördüm. Baktım, taşın üstüne yatmış böyle. İnsanın o kadar zoruna gidiyo ki. Kardeşimi öyle görmek... (*Ağlar*) Aldım, eve getirdim işte. Babam gene sabah sabah bağırmaya başlayınca götürdüm. Bizim, hem zaten mutfağın camından bahçe görünüyo. Bahçede divan var, orda yatırdım. Zor ya... Allah düşmanımın başına vermesin.

ŞERİFE: *Daha önce şey demiştin hani, biz denedik ondan kurtulmayı...*

DILEK: Denedik, gitcektik. Hatta biz, Ayfer Abla'yla felan da konuşmuştuk bunu: ki o zaman annemi öyle bi dövmüşü ki... Ayfer Abla anlattı, iki hafta yataktan kalkamamış. O derece dövdü. Suratının gerçekten rengi görünmüyodu, mosmor olmuştu böyle. Annem bacağına böyle dokunduğu zaman, şişlikten böyle çukur hale geliyodu. Gitcektik ama adam öyle bi şey ki... Akşam saatine kadar öyle kapının önünde duruyo, sanki seziyo.

ŞERIFE: ***Bi şeyler var yani...***

DILEK: Sezdi işte bi şeyleri... Bu en son erkek kardeşimi dövdü. Erkek kardeşim de artık dayanamıyodu. Böyle yaptı; senden kurtulcaz işte, senden kaçcaz, dedi. Sen baba mısın lan, dedi. Baba mısın, dedi. El adamı bize böyle yapmaz, dedi. İnsan evladını uykuda döver mi? Gene erkek kardeşimi uykuda dövdü. En küçük kardeşim on iki yaşında. İnsan dedi, evladını uykuda döver mi, dedi. Elalemin adamı uykuda çocuğunu öper, sen bizi tokatlıyosun, dedi. Ne biçim babasın, dedi. Gitçez işte, senden kurtulcaz, kaçcaz, dedi. "Vay siz benden mi kaçcaksınız?.." Gene öyle... Denedik ama olmuyo. Çok denedik, bi kere diil.

ŞERIFE: ***E, niye bırakmıyo sizi? Yani, hem böyle davranıyo, hem de niye?..***

DILEK: Abla, sen şimdi evde otur, içkici, kumarcı ol, hazır eline para geliyo, sen bırakır mısın? Tamam, evlisin, çoluğun çocuğun var... Dışardan gören diyo ki, aa, babaya bak, dört tane çocuğu var, karısına çocuğuna gül gibi bakıyo. Bilmiyolar ki çocukları köpek gibi sağda solda burun sürtüyo, elalemin ağzının kokusunu çekiyo, beş kuruş paraya boyun büküyolar da gelip o evi geçindiriyolar. Kimse bilmiyo ki... Ama dıştan bakıldığı zaman, babayiğit adam görünüyo, boylu poslu. Yani, o derece yapılmıycak şeyleri görüyo. Bilmiyorum ya... Allah düşmanıma vermesin, zor.

ŞERIFE: ***Anneni böyle dövdüğü zaman ne hissediyosun?***

DILEK: Neler hissetmiyorum ki?.. Evden kaç kere kaçmayı denedim ben. Sonu kötü yol olsa bile kaçmayı denedim. Koymuştum kafama ben. Hani, evden kaçan kızların, televizyonlarda görüyoz, sonu kötü yol oluyo. Sonuçta bi şeyler oluyo. Ben onları göze almıştım. Kaç kere kaçmayı denedim ama... Ne biliyim, annemle kardeşlerim kaldı gözümün önünde. Abla, babamın ettiği küfürleri duysan, sen de kaçıp gidersin. Normal bi insan dayanmaz buna. Taş olsa, taş çatlar. O derece. Yani, bi insan tutup da kızına, bilmem neyini n'aptığımın kızı, demez. Seni şuna ş'aptırtıcam, demez. Veya onu bırak, karısıyla kızını tutup da, bi gece yarısı sizi götürcem, sizden para alcam, demez.

ŞERIFE: ***Para da mı alıyo? Zorluyo mu annenden para almak için?***

DİLEK: Zorlama değil de... Bayağ bi alkollü gelmişti. O gün de maaş günü, ama maaşları alamadık. Dedi ki, bana para ver, dedi. Ben de, para almadım, dedim. Sende para vardır, ver, dedi bana. Ben yemin ettim; yok, dedim. O zaman, gelin dedi, sizi götürcem, dedi. Bana para bulcaksınız, dedi. Annem zaten o sırada delirdi. Ben dedim, bugüne kadar dedim, o kadar küfrettin, dedim. Ben o şeyi yapmadım, Allah'a şükür alnım açık, dedim. Başım dik duruyo, dedim. Senin gibi şerefsizin yüzünden de bunu yapmam, dedim. O sırada ben kendimi arabanın altına attım zaten. Amcamlar, annem falan tutmuş. Ne biliyim abla ya? Onun bize ettiği küfürleri var ya, yemin ediyorum, başka bi insan gelse... Sanki Allah böyle içimi sabır küpü etmiş, taş gibi yapmış. Yine de taşı koy, taş çatlar o laflardan. Hiç vurdumduymaz görünüyorum ama içim çürüdü artık. İçime ata ata, ata ata içimde yer kalmadı. Denedim, evden kaçmayı denedim, çok denedim. Nereye kadar gidiyorum ya? Kadıköy'e kadar gidiyorum, oturuyorum böyle sahilde, düşünüyorum, düşünüyorum, düşünüyorum... Lan diyorum, ben gitçem, gene bu kadınla çocuklara yapcak. Diycek, işte bak, kızın bundan... Onu bırak, dayılarım annemin başına ekşiycek, bak kıza sahip çıkamadın diye. Tekrar gerisin geriye dönüyorum. Ama burdan giderken, her şeyi göze alıp da gidiyorum. Yeter ki kurtuluyum. Hoş, kurtulcak da diilim ama... Ordan kaçıp, biliyorum başka kötü yola düşcem. Onu çok iyi biliyorum. Ama en azından insanın canından çektiği olmaz. Kendi canından, kanından olan biri çektirmez. Başkası çektirince o kadar zoruna gitmez en azından. Annem orda size anlatamadı. Ben o sınavı kazandığım zaman, annem üç ay hastanede yatıyodu. Annem, orda babam var diye anlatamadı. Üç ay boyunca annem hastanede yatıyodu, ***'de. Gene ameliyat olmuştu, babam gelip tekmelemişti, dikişleri falan patlamıştı, iltihaplanmıştı. Üç ay boyunca *** Hastanesi'nde yatıyodu. Ben bu kursu kazandığım zaman, öğretmenlerim bile geldi eve. Babam öğretmenlerimin yüzüne ne diyo, biliyo musun? Okuyup da orospu mu olcak, dedi. Okuyup da n'apcak, dedi. Annem, bakmayın, babam orda diye size öyle dedi. Okuyup da dedi, başıma orospu mu olcak, dedi. Neye okuyomuş, dedi. Böyle yaptı. Ki ben şu an yolu olsa, Billur'u, kız kardeşimi okuturum, ama ancak eve yetiyorum. Orta sona kadar ancak okudu. Bilmiyorum, kız kardeşimde kendimi görüyorum, küçükken istediğim hayalleri görüyorum. Hep aynı benim gibi. Abla diyo, okuycam diyo, hem çalışıp hem de okumayı düşünüyorum, diyo. Ama biraz çalışıp eve bakıyım, diyo. Dışardan da okurum n'olcak ki, diyo. Okuduğum zaman diyo, tutarım diyo, şey yaparım, diyo... Okurum, diyo. En büyük isteğim abla diyo, hemşire olmak, diyo. Küçükken ben de çok isterdim hemşire olmayı. Şimdi kız kardeşimde kendimi görüyorum. Bilmiyorum...

ŞERİFE: *Ne hissettin o zaman? Yani, çok başarılıymışsın, eline çok büyük bi şans geçmiş...*

DİLEK: Abla, öyle bi şey ki... Mahallemizdekiler, böyle benim yaşıtlarım falan, hep okula gidiyodu. Öyle zoruma gidiyodu ki... İnanmıycaksın, belki diyceksin ki duygu sömürüsü yapıyo. Yok valla. Önlüğümü var ya, üç yıl boyunca sakladım. Üç sene boyunca sakladım önlüğümü. (*Ağlar*) Yaşıtlarım okula gidiyodu, orta bire... O zaman ortaokullar falan yoktu. Onların kitaplarını alıp da evde kendim okuyodum. Öyle... Ne biliyim, insan hevesleniyodu. Onların kitaplarını alıp evde okuyodum. Defterlerine yazdığı kitapları alıp evde okuyodum, geri veriyodum. Öyleydi. Mesela iş eğitimleri oluyodu, onlara yardım ederdim. Onların da işine gelirdi. Derslerini verirlerdi bana, ben yazardım.

ŞERİFE: *Onların derslerini mi yapıyodun?*

DİLEK: Öyleydi.

ŞERİFE: *Ne olmayı düşünüyodun peki? Kafanda bi şey var mıydı?*

DİLEK: Hemşirelikte öyle gözüm vardı ki... Hep hemşire olmak isterdim. Tek hevesim oydu, tek isteğim oydu.

ŞERİFE: *Neden?*

DİLEK: Bilmiyorum. Çocukluktan beri hemşireliğe karşı şeyim vardı böyle. Hastaneye falan gidip, hemşire falan gördüğüm zaman, böyle bi hevesle bakardım onlara. Çok heveslenirim, çok. Hani, ne biliyim, hemen böyle kendimi hayal ederdim onların yerinde. İsterdim, hemşire olmayı çok isterdim, ama olamadım. Ama Allah var... Allah bana öyle bi yapcak ki abla, elimize düşürecek. Hep böyle kalcak diiliz ki. Allah büyüktür. Çok daraldığım zaman, şeyler var, böyle cüzler var, onları alır okurum böyle.

ŞERİFE: *Kuran mı okuyosun?*

DİLEK: Çok böyle sıkıldığım zaman. Cenabı Allah demiş ki, çileleri, sıkıntıyı, belayı, kötüyü, iyi kullarıma veririm ki, sınarım onları, ne kadar sabrederler diye, sabretmek Allah'tan gelir diye. Ben hep onu böyle aklıma getiririm. Biz sabrediyoruz, sonunda belki Allah yüzümüzü güldürür. O babamı böyle... Gerçi şimdi bile elimizde, ama daha çok elimize düşürür. Ama biz, onun bize yaptığını yapamayız abla. Bin kötü de olsa, babamız deriz, gene kollarımızı açarız. Ama... Bilmiyorum. Bize yaptıklarına rağmen, en ufak bi saygısızlığı yapmıyoruz. Ben o cüzleri okudukça, böyle kendi kendime şey yaparım... Çok sıkıldığım zaman namaz kılarım. Ne biliyim? Sanki içim ferahlıyo. Gerçi o da babasına yapmış. Babam babasına yapmış.

ŞERİFE: *Ne yapmış?*

DİLEK: Çok yapmış. Rahmetli dedem onun elinden az çekmemiş. Babasına da çok yük olmuş. Ama babam da babasından gördüğü için bize yapıyo. Bazen düşünüyorum, bak bize yaptığı... Bize çok yapıyo... Gene de düşünüyorum böyle, dedem de çok yaparmış babama, sokaklarda yatırırmış, eve almazmış. Belki o da diyorum, o da ailesinden böyle gördü, bize böyle davranıyo. Belki, o ailesinden sevgi şefkat görseydi, bize de aynı şeyleri yapardı. Bize öyle kötü olmasına rağmen, ben yine onun hakkında kötü düşünemiyorum ki. Gene, böyle en ufak kötülükten bi umut çıkarmaya bakıyorum. Kardeşlerimle bazen oturuyoruz böyle... Annemin yanında fazla konuşmuyoruz; üzülüyo, ağlıyo. Böyle kardeşler toplanıyoruz. Sorarlar... Zaten onların en büyük korkuları benim evlenip gitmem. Kardeşim, abla diyo, sen gidince biz n'apcaz, diyo.

ŞERİFE: ***Kardeşin mi diyo?***

DİLEK: Erkek kardeşim zaten bana çok düşkün. Bi ara çıktığım vardı benim, üç sene çıktım ben bununla... O da, teyzemin kızının nişanlısının arkadaşıydı. Ben, tek babamdan yemedim ki o darbeyi. Eloğlu bile tutup babamı yüzüme vurdu. Hâlâ onun acısını yaşıyorum böyle. Şu an askerde. (***Ağlar***) Allah onu bin beter etsin, diyorum. Allah belasını versin, diyorum. Başka bi şey demiyorum.

ŞERİFE: ***N'oldu?***

DİLEK: Üç sene bunla çıktım ben. Ama üç sene boyunca ben buna anlatıyodum babamı; ki niyeti ciddiydi. Elalemden duycağına, benim ağzımdan duysun diye... Sonuçta, ben ondan saklasaydım saklardım.

ŞERİFE: ***Babandan mı?***

DİLEK: Hayır, çıkığım çocuktan. Saklasaydım ben ondan saklardım babamı, işimi kolaylıkla yürütürdüm. Ama elden duycağına benden duyması daha iyi geldi bana. Üç sene ben bunla çıktım. Haftasına beni istemeye gelicekler, Pazar günü beni istemeye gelicekler. Perşembe günü ben karşıya gittim, konuşmaya işte... Böyle teyzemin kızı falan, bayağ bi oturuyoruz, gençler falan... Ama ben ona anlattığım zaman derdi ki, ben babanla mı evlencem, senle evlencem, derdi. Muhasebeciydi. Ondan askerliğini tecil ettirmişti o. Ben babanla mı evlencem, senle evlencem, derdi hep. Böyle oturuyoduk; tuttu, bütün milletin içinde böyle yaptı, kızım senin babanın n'apcağı belli diil, dedi. Ben askere gitcem, dedi. İçkici kumarcı, dedi. Kim bilir sana neler yaptı, dedi. Abla, ben nasıl oldum biliyo musun? Sanki o bina böyle çöktü, yer açıldı, böyle yerin dibine girdim. Öyle zoruma gitti ki. Ne biliyim? Sevdiğim insan bile, tuttu babamı yüzüme vurdu. Bazen böyle kardeşlerimle oturuyoruz; abla diyo, sen evlenmiycen di mi diyo, bizi bırakıp gitmiycen di mi, diyo. Diyo, sen gidersen biz n'aparız ki, diyo. Gitmiycen di mi, diyo. Erkek kardeşim de böyle ya-

pıyo; ben askerden gidip dönene kadar bu evlenmiycek, diyo. Bu, bu evde diyo, göz yaşı döktü, diyo. Ben iyice onu öğrencem, sınıycam, her şeyi yapcam, diyo. Ondan sonra diyo, bu evde ablamın yüzü gülmedi, ama öbür evde gülcek, diyo. Ama ihtimal veremiyorum. Ben öyle bi ortamda yetişmişim ki, evlilik insanın gözünü korkutuyo bazen. Korkutuyo. Hani, ben de aynı şeyleri çekcem... Bilmiyorum. Sen hiç uyurken bi tokatla ya da kardeşinin gözünün önünde bıçaklandığını gördün mü? Çığlıklar içinde uykudan kalktın mı? Biz hep bunu yaşıyoruz. Tam uykunun tatlı yerinde kapı, cam kırılıyo. Kardeşin veya annen kanlar içinde veya sen bi acıyla sıçradığını, hiç uykudan kalktığını hatırlıyo musun? Hatırlamazsın, onu biz yaşıyoruz.

ŞERİFE: ***Gene öyle bi şey yaşıycağandan, buna benzer bi şey yaşıycağandan mı korkuyosun?***

DİLEK: Annemin çektiklerini çekcem, biliyorum ben.

ŞERİFE: ***Neden?***

DİLEK: Çünkü, insanın başta kaderi gülmeyince, hiç gülmez. Hiç gülmez.

ŞERİFE: ***Ama hani, biraz önce cüzlerden bahsettin. İşte, bi gün bizim de yüzümüz gülcek, dedin.***

DİLEK: Onlara çok inanıyorum ama... Gülcek ama... Benim gençliğim gittikten sonra gülse ne yazar ki abla? Ben şimdi yaşıtlarıma bakıyorum... Yaşıtlarıma bakıyorum, hepsi gezip tozuyo, şey yapıyo. Ben n'apıyorum? Benim normal saatim yedi. Yedide paydossa, ben on ikilere kadar çalışıyorum ki mesai olsun, eve biraz daha para girsin diye. Sabahlıyorum ki evime biraz daha para girsin diye. Sen, hiç bi ay boyunca eve gitmedin de, gece gündüz çalıştığın oldu mu? Ben bunları yaşadım. Bi ay boyunca, bi kıyafetle evde durdum. Bi keresinde de n'oldu, şimdi gülceksin bak. Sabahlıyorum, akşam saat sekiz buçukta da geri gitcem uyumam için beş saatlik uykuyla. Geri gitcem iş yerine. Üç hafta eve gelmemiştim. Burdan otobüse bindim, Küçükbakkalköy'de incem. Arabanın içinde uyumuşum gitmişim Kadıköy'e kadar. Orda muavin uyandırdı. Dedi, siz nerde inceksiniz. Ben Bakkalköy'de incektim, dedim. Tekrar ordan otobüse bindim. Bu sefer gitmişim ta Yeditepe'ye kadar; gene uyumuşum. Ama evdekiler falan beni fıldır fıldır arıyolarmış. N'oldu, başına bi şey mi geldi diye iş yerinden telefon geliyomuş. İki kere Kadıköy yapmışım, iki kere Yeditepe. Sonunda adama dedim, bak, ben uyursam dedim, beni dedim, evimde indir, Kayışdağı'nda indir, son durakta indir, dedim. Tamam abla, dedi. Gene uyudum. Son durakta indirdi de evime gittim. O uykusuzlukla kaç kere gidip gelmişim ben.

ŞERİFE: ***Ne yapıyodun? Bi ay boyunca hiç uyumadan mı çalışıyodun?***

DİLEK: Nası yapıyoduk... Uyumuyoduk ama nası yapıyoduk, sabah saat altıda uyutuyolardı, sekizde kaldırıyolardı, iki saatlik uyku.

ŞERİFE: ***Bi ay boyunca böyle çalıştın.***

DİLEK: Bi ay boyunca. Bu *** diye bi firmada çalışıyodum. Orası kapanınca işte, bu çocuk giyimine girdim ben.

ŞERİFE: ***Orası neydi? Orası da mı tekstildi?***

DİLEK: Büyük firmaydı. Sabahlıyoduk. Dışarı dikiyoduk biz malları falan. Ne biliyim? Toplam orda ben üç sene çalıştım. Toplam evde rahat uyuduğumsa, beş ay falan anca vardır. Öyledir.

ŞERİFE: ***Altı ay diyosun... O altı-yedi ay sürekli çalıştın yani?***

DİLEK: Üç sene boyunca orda çalıştım; beş ay rahat evde uyku uyumuşumdur üç sene zarfı içinde. Niye? Biraz daha eve fazla para girsin diye. O zaman kardeşim, Billur falan ortaokulda. Bayağ daha çok masrafları olduğu için, daha çok şey olcaktı, daha çok ihtiyaç... Onun için çok şey yaptım. Bilmiyorum yani.

ŞERİFE: ***Billur şimdi bıraktı, di mi?***

DİLEK: Billur şimdi okulu bıraktı. Bıraktı. Bilmiyorum... O da buralarda çalışıyo.

ŞERİFE: ***Dilek, kaç yaşından beri çalışıyosun?***

DİLEK: Ben ilkokuldan çıktım. On bir yaşımdan beri çalışıyorum, dokuz senedir. Dokuz senedir çalışıyorum. Bilmiyorum...

ŞERİFE: ***Peki... Ne biliyim, hani gelmişsin, çocuk yaşta çalışmaya başlamışsın...***

DİLEK: Ben o işe gidip gelirken abla, ilkokuldan çıkmışım, yaz tatiliydi. Böyle çocuklar dışarda oynadığı zaman, öyle zoruma gidiyodu ki, hep ağlıyodum. Anneme bi şey belli etmiyodum ama hep ağlıyodum. Benim yaşıtlarım böyle dışarlarda oynuyodu, ben işten geliyodum, yorgun argın yatıyodum. Böyle bi çomar gibi... Çocukluğumu hiç bilmiyorum ki ben, çocukluğumu yaşamadım ki... Ha, çocukluğumu yaşadım. Nası yaşadım? Okula giderdim, okuldan gelirdim, evde gene hır gür. Ben çocukluğun nası olduğunu bilmiyorum ki. Ben yaşamadığım için kardeşlerime yaşatmaya çalışıyorum. O kadar ahım şahım da yaşatamıyorum ama elimden geleni de yapmaya çalışıyorum. Benim yaşadıklarımı onlara yaşatmamaya çalışıyorum. Ben çektim, bari onlar çekmesin.

ŞERİFE: ***Sen çocukluğunu yaşamadın?***

DİLEK: I ıh, hiç. Arkadaşlarım bazen geliyo... İki tane arkadaşım var zaten, arkadaş fazla tutmam ben. İki tane arkadaşım var, onlar geliyo. "Dilek, çıkalım." "Yok." "Niye?" "İşte." Onlar gelir zaten genellikle bana, ben

fazla çıkmam. Artık alışkanlık olmuş heralde, gezmeyi de fazla sevmiyom. Artık hep evde... Evde... Artık zoruma gidiyo. Karşıya geçiyorum. Burdan Sultanahmet'e gitmeyi biliyorum, ordan Bağcılar'a geçmeyi bilmiyorum. Teyzem bacak kadar çocukla beni gönderiyo. Hiç gezmiyorum ki, bilmiyorum ki yani nerenin nerde olduğunu. Zoruma gidiyo. Bacak kadar çocukla beni Bağcılar'a gönderiyo. İnsan ister istemez... Artık ben büyümüşüm, yirmi yaşındaki kızım, yolu bilmiyorum. Gezip tozmuyorum. Aslında zoruma gidiyo. N'apcaksın?

ŞERİFE: ***Peki, daha rahat yaşıyan, ne biliyim, gezip tozan insanları gördüğünde ne düşünüyosun?***

DİLEK: İnsan hevesleniyo. Hevesleniyo, hem de çok hevesleniyo.

ŞERİFE: ***Neler yapmak isterdin?***

DİLEK: Neler mi yapmak isterdim? Ne yapmak istemezdim ki... Arkadaşlarımla gezip tozmayı ben de isterdim. Mesela, amcamın kızları felan geliyo... Biraz havalılardır onlar. Geliyo böyle, denize gidiyo, anlatıyorlar. Bi şey belli etmiyorum ama... Kıskançlık değil, insan istiyo. İnsan böyle bi anda da onların yerine koyuyo kendini. Ama boş ver. Yarın n'olcağımız belli değil. Belki bugün varım, yarın yokum. Ama belki şimdi... Her şeyin sıkıntısını çekiyorum, ilerde bize çektirenlere... Böyle bize bakcaklar. Bunların umuduyla yaşıyorum. Olcak. Olcak ama iş işten geçcek. Bunu da biliyorum. İş işten çok geççek hem de.

ŞERİFE: ***Nası olcak peki? Nası yapcaksın?***

DİLEK: Olur ya, olur. Allah'ın işi belli olmaz. Allah büyüktür. Her şeyin çaresi vardır ama...(*Güler*) Hani derler ya, her derdin dermanı vardır. O dermanı biz bulamadık gitti. Her şeyin çaresi vardır. Allah büyüktür, kime n'apcağı belli olmaz.

ŞERİFE: ***Peki, çareyi bulanlar nası buluyolar sence?***

DİLEK: Onu ben de bilmiyorum ki... Biz neden kaybediyoruz, biliyo musun abla? Bak, benim amcalarımın felan dükkânı var... Ben şahsen o kadar varlıklı olıyım, ben utanırım. Ya, gidiyolar böyle... Ne biliyim, yağcı olcaksın, biraz da çenebaz olcaksın. Öyle bi iş yerini yürütüyolar ki abla, çenesiyle menesiyle... Çenebaz olcaksın, yağcı olcaksın. Bi de böyle dişini gösterceksin. Bizde olmadığı için yapamıyoruz. Babam döver, annem polis çağırır, polisler götürür babamı. *** var; polis götürür babamı, kimliğini alırlar. "Hah, tamam. Rahat et, bu gece rahat otur." Adamı körkütük yaparlar, getirir kapıya koyarlar.

ŞERİFE: ***Ordan da bi şey çıkmıyo yani?***

DİLEK: Hıı. Diyo ki, nah, diyo. Siz diyo, polise mi verdiniz beni, diyo. Onlar benim köpeğim, diyo. Düşün. Sen devletten ne umarsın ki? Dev-

let mi bu? Devletin adamına güveniyosun, gidiyosun... N'apıyo? Daha beter oluyo. Biz içerde diye... Bakıyoruz körkütük geliyo. Siz beni nası polise veriyosunuz diye, pata küte giriyo. Sen güvenir misin? Güvenemezsin. Neyine güvenceksin ki? Annem boşanmayı deniyo. Annanem taraf filan... Bizim sülalede boşanan yok. Sen dul mu kalcaksın, arkandan ne derler, diyolar. Zor yani... Böyle anlatınca da, diyolar işte, niye polise gitmiyosun, niye şikâyetçi olmuyosun. Olunca n'oluyo? Daha beter oluyo. O, onlarla sanki aynı kafa denkleri. Hiçbi şey olmuyo ki, aynı şeyler. Üç kere falan çağırdık. Kardeşimi bıçakladığı gün çağırdım. Duvarlar kan içinde. Polise gösteriyoruz da, polis hiç... Tamam götürürüz, dedi. Biz aile kavgalarına karışamayız, dedi. Adam o zaman ayıktı. Bi de baktık, körkütük geldi. N'apabilirsin ki sen? Güvenir misin?

ŞERİFE: ***Bi şey yapmıyolar yani?***

DİLEK: I ıh.

ŞERİFE: ***Neden 'bu kadar zengin olsam utanırdım' diyosun?***

DİLEK: Efendim?

ŞERİFE: ***Amcandan bahsettin; ben o kadar zengin olsam utanırdım, dedin.***

DİLEK: Ya, abla ya... Onun varlığı var, gidiyo, resmen yardım dileniyo ya! Ben utanırım. Mesela, bu vakfa falan geliyo, ben utanıyorum. İnsanın yüzü kızarıyo. Bilmiyorum. Gidiyo mesela okula... Bilmem ne katkı payları falan oluyo ya, öğretmenlere ne kadar yalan söyledi. Bi kere ben toplantıya gittim, Billur'un toplantısı vardı. Onun oğluyla benim kız kardeşim de aynı sınıfta okuyo. Şimdi, ben duruyorum, benim yanımda öğretmene konuştu konuştu... Ama ben nası, biliyo musun abla, aptal gibi durmuş bunu seyrediyorum böyle. Durmuşum böyle, aptallaştım. Durmuşum, suratına bakıyorum. E, senin onca malın var. Allah sana verdiyse, saklamıycaksın onu. Eğer Allah onu sana veriyosa saklamıycaksın. Eğer saklıyosan, Cenabı Allah onu sana nası veriyosa, onu da geri alır. Saklamıycaksın. Niye? Senin mal varlığın varsa, vericeksin ki... Orda ihtiyacı olan o kadar çocuk var ki. Senin ihtiyacın olmadan sen o ihtiyacı alıyosun. Sen onu almazsan... Belki biz bunları düşündüğümüz için böyleyiz, bilmiyorum. Ben böyle aptal aptal durmuş, milleti seyrediyorum. Onu alıyosun; Cenabı Allah onu sana veriyosa, onu saklamıycaksın. Saklarsan, Cenabı Allah onu sana nası veriyosa, geri alır.

ŞERİFE: ***Alır mı sence?***

DİLEK: Valla, şu ana kadar aldığı görülmüyo ama alır abla. Alır. Cenabı Allah, insanoğluna böyle çok para verirmiş, böyle sınarmış, bakalım ne kadar şaşıyo, hak yolunu ne kadar terkediyo diye. Bakarmış ki, böyle insan kaybettiği zaman, hiç ummadığı anda onu böyle tepe üstü bırakırmış

ki ona ceza... "Bak, sana verdim, sen bundan yararlanmadın, insanoğlunu küçük gördün, ben senden böyle alırım." En fakirine de verirmiş ki, fakir bu en zor anında ne yaptı, böyle para halinde, varlıklı halinde n'apcak diye. Bakarmış, sınarmış onu. Ben böyle şeyleri okurum böyle.

ŞERİFE: ***Sen yoksul olup da daha sonra çok zenginleşen insan gördün mü?***

DİLEK: Vardır abla, vardır. Bizim orda mesela vardı. Nası, biliyo musun? Bizim kadar değildi, ama nasıl diyim sana... Böyle, kızı yatılı işte çalışıyodu. Bunlarla bi gün böyle oturduk konuştuk; taşıncaz, dediler. Neriye, dedik. Bu kızın, yatılı işte çalıştığı yerde, çıktığı falan varmış. Bunları götürdüler. Şimdi annem telefonlaşıyo. Kızın adı Sabiha; diyo ki, Dilek, Allah sana da böyle bişi versin, diyo. Bikaç ay içinde evlendi, çocuğu var. O kadar mutluyum ki, diyo. Hiç şey yapma, ben de senin gibi düşünüyodum, diyo. Babamın evinde çekiyosam, burda da öyle çekcem diyodum, diyo. Onlarınki babasının çalışmamazlığından değildi, felçliydi babası, ondan. Baba evinde çektim, koca evinde de çekcem diyodum, diyo. Hiç öyle takma Dilek, o kadar mutluyum ki, diyo. Allah bu mutluluğu sana da versin, diyo. Ama neden? Sabrettiler abla. Eğer sabretmeyip de aç gözlü olsaydılar, her şeyin üstüne balıklama atlasaydılar, belki Cenabı Allah onları daha kötü etçekti. Sabrettiler, çok sabrettiler. Annem de bana der, kızım der, hiçbi zaman der, böyle aceleci olma, hep sabret der. Allah o sabrının karşılığını verir sana, der. Bizim işimiz Allah'a kalmış, bakalım n'olcak? Allah büyüktür, elbet bi yerden bi şey çıkar böyle, yüzümüzü güldürür. Allah'ın işi belli olmaz. Allah tokat atcağı insanı da bilir, güldüreceği yüzü de bilir.

ŞERİFE: ***Zengin olanlar nası zengin oluyolar sence?***

DİLEK: Onu ben de bilmiyorum ki... Bilmiyorum ki.

ŞERİFE: ***Çalışıyolar mı? Çalışıp da mı kazanıyolar, senin dediğin gibi, sabredip de mi kazanıyolar?***

DİLEK: Abla, ben bir hafta yatılı işte çalıştım. O da nasıl çalıştım? Bi hafta boyunca çalıştım, ama gece uyuyamadım. Bugün evde n'oldu? Babam n'aptı? Onları düşündüğüm için çalışamadım, çıktım geldim ben.

ŞERİFE: ***Nasıl yatılı oluyodu?***

DİLEK: Ben de böyle karşıda bebek bakıyodum. Ya, nası biliyo musun? Karı koca evde oturuyolardı, adamlar getirip parayı veriyolardı. Ben anlamıyodum böyle. O da dedi... O da Göztepe'de oturuyodu.

ŞERİFE: ***Nası yani? Hiç çalışmıyo muydular?***

DİLEK: Yok. Adamlar geliyodu, para veriyodular. Bi gün ben Seher Abla'ya sordum. Seher Abla, dedim... Ama benimkiler böyle kötü şey değillerdi, iyilerdi. Seher Abla, sen ne iş yapıyosun, dedim. Çalışmıyorum, de-

di. Dedim, şey dedim, Cüneyt Abi ne iş yapıyo, dedim. Dedi ki, o da çalışmıyo, dedi. Ondan sonra, ben biraz şeydim biliyo musun, o zaman daha şeydim, meraklıydım, küçüktüm bi de... Seher Abla dedim, siz nası zengin oldunuz, dedim. Baba varlığı var kızım, ana varlığı var, dedi. Ama sen evlendin, dedim. Böyle yaptın, beyin n'apıyo, dedim. Onun kendi işleri var, adamlar öyle para getiriyo, diyodu. Ama gece gündüz hep o adamlar gelirdi.

ŞERIFE: ***Kim gelirdi?***

DILEK: Cüneyt Abi'nin özel bi odası vardı, oraya beni bile sokmazlar. Kimse giremiyodu oraya. Adamlarla odaya girer, konuşurdu, çıkardı. Adamlar gece gündüz gelirdi, zırt pırt gelir giderlerdi. Bilmiyorum... Bilmiyorum ama bi şeyleri vardır gine. Bildikleri bi şey vardır ama... Bilmiyorum ya. Eğer haramsa da Allah haramlıkla kazanılan parayı alır. Nasip etmesin, istemem. Eğer zengin olcaksan, alnının teriyle kazancaksın ki o paranın bereketi olsun. Alnının teriyle kazancaksın. Sağdakinin soldakinin hakkını yiyerek değil. Alnının teriyle kazancaksın ki, en azından o parayla yediğin bi şeyin de tadı olur, boğazında kalmaz.

ŞERIFE: ***Alın teriyle zengin olunabilir mi sence?***

DILEK: Olunur be! Allah'a inancın olduktan sonra olunur. Alın teriyle zengin olanlar da vardır. Olur, niye olunmasın ki? Olunur, ben inanıyorum buna.

ŞERIFE: ***Nasıl?***

DILEK: (*Cevap vermez*)

ŞERIFE: ***Nasıl bi gelecek tasarlıyosun kendine? Ne düşünüyorsun? N'apcaksın?***

DILEK: Ben geliceğmi hiç düşünmüyorum ki. Ben geliceğmi hiç düşünmüyorum ki. Yani, bi hayalim yok. Geliceğim de aynı çünkü; sabah kalkcam bağartı gürültü, akşam yatcam bi kavga. Onun için hiç düşünmüyorum. Öyle, şu şöyle olsaydı, bu böyle olsaydı hiç düşünmüyorum. Yalnız ne düşünüyorum... Özgür arkadaşlarımı eve çağıramıyorum, o çok üzüyo beni. Evimizi gördünüz. Arkadaşlarımı çağarıp, öyle hizmet edemiyorum ya, o benim çok zoruma gidiyo. O anlattığım arkadaşımı çağarmıştım, işte arkamdan o kadar laf etti. Ondan sonra, o yüzden arkadaşımı evime getiremiyorum. Mesela, şimdiki çalıştığım yerdeki arkadaşlar diyo, Dilek sana gelcez. İnsan istemez mi arkadaşı gelsin evine, otursun? Ama ben diyemiyorum, buyrun gelin. Ama ben diyemiyorum, bi laf çıkcağını biliyorum. Bi laf çıkcağını biliyorum, onun için. Sadece o beni üzüyo. Ama geliceğmi hiç düşünmüyorum. Hayal kurmuyorum.

ŞERIFE: ***Niye?***

DİLEK: Bilmiyorum. Mesela, arkadaşlarım var, çıktığı çocuklar felan oluyo... Diyolar ki işte, evlenirsek işte şöyle olcak, böyle olcak. Ben hiç hayal kurmuyorum. Sen, diyolar orda, hiç diyemiyorum. Çünkü, onun acısını ben tattım. Hiç hayal kurmam ben. Annem hâlâ sorar, Dilek şöyle olursa n'olur diye. Bana ne diyorum, n'olursa olsun. Kızım diyo, senin hiç beynin çalışmıyo mu, diyo. Ben diyom, niye, diyom. Yav diyo, hiç yarınları düşünmüyo musun sen, diyo. Niye düşüniyim ki, diyorum. Hiç mi, diyo, hiç hayal kurmuyo musun, gece yatarken hiç kafanı yastığa koyunca hiç düşünmüyo musun, diyo. Ben kafamı yastığa koyunca yarını düşünüyorum, acaba yarın nası olcak diye. Onun için geliceği felan hiç düşünmem ben, hiç hayal kurmam. Umutlarım yok öyle. Normalde ben çok şen şakrak, gırgır bi kızım. Yani, benim çektiğim acıları normal bi insan çekse, hayata çok küskün olur. Arkadaşlarım der ki, Dilek sen bu kadar sıkıntıda acımıyosun, nasıl duruyosun. Ben normalde çektiğim acıları karşımdaki insanlara yansıtırsam, ben ne anlıyım ki ondan? Karşımdaki insanlara belli ettikten sonra, karşımdaki insanların beni küçük görmelerini sağladıktan sonra, ben n'apıyım ki onu? Dediğim gibi, bi gün ben ağlamıştım, iş yerinde bayılmıştım... Gene arkadaşım arkamdan laf çıkarmıştı, çok zoruma gitmişti. Ustam, Dilek demişti, böyle çok dolu olduğun zaman, çok sıkıntılı olduğun zaman, bi odaya gir, kapat kapıyı, kendi kendine konuş, konuş, konuş, içini dök, dedi. O duvar... Sen sonuçta, sen o kapıdan çıktığın zaman, o kapıyı örttüğün zaman, o anlattıkların orda durur. Ben bunu bi gün denedim, gayet iyi geldi. Böyle, bazen çok sıkıntılı olduğum zaman, yatak odasına girerim, konuşurum, konuşurum... Yani, normalinde insan gelip beni görürse der ki, bu kız kafayı yemiş, delirmiş. Ağlarım ağlarım böyle kendi kendime, konuşurum konuşurum böyle... Sanki o duvar dillenir, benimle dertleşir. Duvarla konuşurum, konuşurum, konuşurum, sonra ferahlarım. Çıkarım odadan, otururum, hiçbi şey olmamış gibi gülerim. Öyle rahatlıyo ki insan. Onun nasihatını aldığım zaman bayağ iyi geldi. İnsanlara anlattığın zaman, sonuçta ister istemez böyle arkandan laf çıkarıyo. Ama o odaya girdiğin zaman, dertlerini anlattığın zaman, o dertlere kapıyı çektiğin zaman, duvarla beraber kalıyo. Böyle. Sanki o oda benim sırdaşım. Böyle anlatırım, anlatırım, anlatırım... O sanki böyle dillenir, benim dertlerimi anlıyomuş gibi. O derece... İnsanoğluna fazla şeyimi anlatmam. Çünkü, ister istemez arkandan böyle küçümser bakar.

ŞERİFE: ***Arkadaşlarının durumu daha mı iyi? Neden böyle yapıyolar? Neden sana anlayış göstermiyolar?***

DİLEK: Bilmiyorum ki... Sanki, insanlara böyle özellikle, git, şu kulun üstüne git, demiş Cenabı Allah. Özellikle böyle geliyolar valla. Yemin edi-

yorum abla, böyle artık bi gün buraya kadar gelcek, kendimi öldürcem valla. O dereceye gelmiş. İçime ata, ata, ata... İçim çürümüş. Neye üzülüyorum, biliyo musun? Artık bi şeyi düşünme ihtiyacı duymuyorum, bi şeyleri düşünemiyorum, biliyo musun? Beynim almıyo. Kendi kendime üzülüyorum; ya diyorum, ben bunu niye düşünemiyorum, şundan niye şunu çıkaramıyorum, diyorum. Mesela, bi şey yapmam gerekiyo, yapmıyorum. İş yerinde, mesela ustalarım, patronlarım bile diyo; Dilek diyo, sen yaptığın işi unutmazdın, diyo. Ben bugün bu işi yapıyosam, ertesi gün o işi bana getiriyo. Yasin Abi diyorum, ben bu işe n'apıyodum. Artık böyle yaptığım işi unutur hale gelmişim. Beynim almıyo artık hiçbi şeyi. Düşün düşün... Böyle artık, ne biliyim? Beynim yoruldu gerçekten. Sen yaptığın işi unutur musun? Bi de böyle haftalarca yaptığın iş var, bi de tek günlük yaptığın işler var. Haftalarca yaptığım işi bile unutuyorum ben, nası yapıyodum o işi diye. İnsanın zoruna gidiyo bunlar.

ŞERİFE: ***O zaman senin hiç kimsen yok mu? Yakın, konuşabileceğin, hani senle çok yakın...***

DİLEK: Arkadaşlarım var. Sınırlı anlatıyorum. Yani sınırlı... O da kendimi çok yalnız hissettiğim zaman. Aşırı dereceye kaçmam, çok sınırlı anlatırım. Normalde kimseye anlatmam.

ŞERİFE: ***Kız kardeşinle konuştuğunda, kardeşlerinle konuştuğunda peki, o seni rahatlatıyo mu?***

DİLEK: Kardeşimle de fazla dertleşmem. O anlatır, ben dinlerim. Çünkü, zaten o küçük, daha on altı yaşında. On altı yaşında bile değil, on beş yaşında. Küçük. O anlatır dertlerini. Anlatır anlatır, ben dinlerim. Ben dinlerim... Ama ben onla dertleşmeye kalkarsam... O da çok içine kapanık, içine atar hep bunu. Onun için onla dertleşmem. Ona da tembihlerim: "Bak, arkadaş ortamına fazla güvenme." O da öyledir. Gelir bana anlatır, annemle dertleşir. Biz annemle zaten arkadaş gibiyiz. Annemle böyle karşılıklı sigaralarımızı içeriz, şey yaparız. Arkadaş gibiyiz annemle. Annem de der, kızım derdin olduğu zaman, gel bana anlat. "İnsanoğlu gider başkasına anlatır, ama ben anayım, gidip de başkasına anlatamam. Onu içime gömerim, anayım ben." Annemle dertleşirim. Bazen, annem üzülmesin diye böyle geçerim odaya, odada deli gibi kendimle konuşurum. Annem demiş, heralde bu kız delirdi, kendi kendine konuşuyo. Dinlemiş dinlemiş... Dilek dedi... Döndüm baktım; n'oldu anne, dedim. N'apıyosun kızım, dedi. Hiç dedim, konuşuyorum. İyi misin, dedi. İyiyim, dedim. Doğru söyle, dedi. Valla dedim, iyiyim, hiç bu kadar iyi olmamıştım, dedim. Şimdi, bu sefer beni gülme krizi tuttu. Annem diyodu, kızım n'oldu. Annem sanmış heralde geldiler. Kızım n'oldu, dedi. Anne dedim, sen de dene dedim, bu çok rahatlatıyo biliyo musun insanı, de-

dim. Gir odaya, kendi kendine konuş, dedim. Ha dedi, ondan sonra desinler, bu kadın deli mi. Annem sanmış, bana geldiler. En ufak üzüntüde bile biz neşe çıkarıyoruz ki gülelim. Öyleyiz. Öyle olmasak zaten kafayı yeriz. Bu kadar...

ŞERİFE: ***Peki nasıl?.. Hani, evi söylüyosun... Evde bi insan odası olsun ister, yalnız kalsın ister... Sizin evde öyle bi imkân?..***

DİLEK: Yalnız kalmasını bırak abla. Mesela, ben isterim ki, annemle babam aynı yatakta yatsınlar. Bu yaşıma gelmişim, görmemişim. Niye? Annem çekiniyo. Niye, diyceksin. Gördünüz, bi salon var, bi oda var. Hiç beraber yattıklarını bile görmüyorum ki ben. Yatak odası, ama nasıl yatak odası? Kapısı falan hiçbi şeyi yok. Mesela, bi arkadaşım geldiği zaman, ben isterim ki böyle bir... Ev fazla değil. Yatak odamız ayrı olsun, bi de ağarlıycağımız insanlar ayrı olsun. Biz n'apıyoruz? Oturuyolar, yatak odası falan olduğu gibi şeyde. Dört kardeşiz biz, nerde yatalım? Orda gördüğün gibi üç çekyat var. Üç çekyat var, biz toplam altı kişiyiz. O çekyatlar açılmıyo, altına annem tahta falan koymuş. Kardeşime battaniye seriyoruz yere, kardeşim yerde yatıyo. Ancak öyle yatıyoruz.

ŞERİFE: ***Annenle baban yatak odasında yatıyolar?***

DİLEK: Annemle babam yatak odasında yatmıyo. Kız kardeşim, ben, öbür kardeşim orda yatıyoruz. Onlar çekyatın üstünde. O derece. Bilmiyorum ya... Allah... Tek istediğim o. Az önce dediğim gibi, bize bi ev nasip etse... Annem bak. Yirmi iki senelik evliler; babam hâlâ annemi kıskanır. Oğlu yaşındaki mesela... Erkek kardeşimin arkadaşları gelir. Gerçi erkek kardeşim biraz da ondan bunalıma giriyo. "Şununla arkadaşlık kurmuycaksın, bununla arkadaşlık kurmuycaksın, şu kapıya gelmiycek, şu arkadaşın kapıya gelmiycek, şu arkadaşın telefon açmıycak..." Kardeşim biraz da ondan bunalıma giriyo. Diyo, ben insan değil miyim. Benim arkadaşlarım gelip niye gitmesin, diyo. O da evden biraz yakınıyo. Benim arkadaşlarım, niye getirip evde oturtmıyım ki, diyo. Geliyo mesela, anneme diyo ki, çabuk gir içeri, diyo. Annem severek almamış babamı. Annem on sekiz yaşındaymış. Annemi gelinlikle... Düğün salonunda fıldır fıldır annemi aramışlar. Düğün salonunun arkasına gitmiş ki, erkeklerle misket oynuyo annem gelinliklerle. Ya, daha çocukmuş annem. Annem sevmemiş. Annemin sevdiği varmış, sevdiğine vermemişler. Mezhep ayrımı var ya...

ŞERİFE: ***Ne mezhebi?***

DİLEK: Çocuk mesela Aleviymiş. Annemler şeymiş. Annemi vermemişler. Annem onun için der ki, kızım sen sev, der. "Alevisiymiş, Sünniymiş..." Baban vermedi mi der, ben kendi elimle kaçırırım seni, der. İstrese diyo, helacı olsun diyo, gene gidip de veririm seni, diyo. Annemi sevdiği-

ne vermemişler, sevmediğine vermişler. Şimdi annem hep der, ben burda çekiyorum, anam babam benim çektiğimin bin beterini çeksin, der. Annanemle dedemler şey yapmış... Babamın beş kuruş parası yokmuş. Getirmiş buraya... O zaman burda, bi tane böyle seçme evler varmış böyle. Taş patlasın yedi tane ev varmış Kayışdağı'nda. Su, elektrik, hiçbi şey yokmuş. Bu dağlarda terôristler gezermiş. Annemi getirmişler işte, annaneme felan... Burda iki-üç tane dükkân göstermişler, işte bu Rıfat'ın, şu şunun diye. Adamlarla iş birliği yapmışlar. Annemler gitmiş sormuş... Evlendikten sonra, böyle hafta sonunu bekliyomuş ki, annanemle dedem gelsin ki, böyle ekmek parası versin. Annem soğan kabuğunda pilavını yiyomuş, kaşık vermiyomuş babannemler. Tencerede çayını demliyomuş ki, o demlediği tencerede şimdi de çayını içiyomuş. Annem o şeyleri yaşamış. Biz bayramları beklerdik ki, dedem gelsin ki, bize elbise alsın. Ben bi gün hatırlamam ki babamın bize bayramlık aldığını. Zor ya... Allah kimseye vermesin. Böyle bayram oluyo... Erkek kardeşim bu bayramda... Gine böyle işler seyrekti, çıkmıştık. Baktım kardeşim yatakta ağlıyo. En küçük kardeşim, erkek kardeşim, boyacılığa giden. Gittim yanına, baktım ağlıyo. Yanından çıktım, biraz boşalsın diye. Tekrar girdim, Emrah n'oldu, dedim. Yok bi şey abla, dedi. N'oldu, dedim. Abla dedi, bayrama iki gün var, biliyo musun, dedi. Bilmiyorum, n'olmuş, dedim. Diyo, Serkan'la Selçuk diyo, aldıklarını gösterdiler bana, biliyo musun, diyo. Bi de giydiler, diyo. Bana ne dediler, biliyo musun, diyo. Ne dediler, diyorum. Senin böyle elbisen olamaz ki dediler, diyo. Çok zoruma gitti abla, biliyo musun, diyo. Ben bunu duydum, başladım ağlamaya. Nası zoruma gitti. Gittim hemen iş yerine... O zaman iş yeri on beş günlüğüne kapalıydı. Patronlarla konuştum da çalıştım, gittim onu aldım. Arife günü, ben saat on olmuş... Saat gece onda gitmişim Bakkalköy'e. Pazar açık ya. Onda gittim, pazar arıycam. Akıla bak! Gittim mağazadan aldım da... Abla, o çocuk var ya... Uyuyodu; ağlaya ağlaya uyumuş. Sabahleyin oldu, baktım gene ağlıyo. Bayram sabahı... Bilmiyo ama aldığımı. Ondan sonra, yatağın üstüne koydum, bu bi çığlığı attı...

ŞERİFE: *Niye ağlıyo?*

DİLEK: Elbisesi yok diye. Bayram sabahı oldu, hâlâ yok diye ağlıya ağlıya uyumuş o. Ben de gittim, onu aldım. Uyuyodu, uykudan kaldırmadım ben de. Sabah sabah bu üstüme bi çöktü benim abla. Ama var ya, uyuyodum ben. "Ablam benim! İşte benim ablam bu!" Giyinmiş onları... Nası, biliyo musun? Benim en büyük mutluluğum onlar işte. Onlar sevinince ben mutlu oluyorum. En büyük mutluluğum o. Ama sonuçta tutup da onu benim almam değil... Onu babası alıp da getirseydi, o çocuğun sevinci daha bi başka olurdu.

ŞERİFE: ***Ama senin alman da çok güzel.***

DİLEK: Benim almam iyi ama babam alıp getirip de o çocuğa verseydi, hepimizi sevindirirdi. Biz istemiyoruz. Ama o çocuğa getirseydi hepimiz sevinirdik. Onu yapmıyo.

ŞERİFE: ***Peki, baban bi şekilde ortadan kaybolsa, olmasa, sence nasıl olur? Daha mı iyi olur durumunuz?***

DİLEK: Bi an olmasa olur. Babam ortadan kaybolursa, baba tarafı hepsi üstümüze gelir. "N'oldu?"

ŞERİFE: ***Mesela diyorum... Ne biliyim, ölse ya da boşansalar...***

DİLEK: Allah duysun. Boşanmak zor da, ölse belki de... Babamla annem bi ara boşancak diye hepsi birden annemi evden atmaya kalktı, biliyo musun? Hepsi birden. O zaman rahmetli dedem sağdı. Anneme bıçak çekmeler, annemi evden kovmalar...

ŞERİFE: ***Kim yapıyo bunları?***

DİLEK: Rahmetli dedem yapmıştı. Düşün, dedem de anneme bıçak çekmiş adam.

ŞERİFE: ***Kendi babası değil, di mi?***

DİLEK: Yok, babamın babası. O bile... Ne biliyim? Düşüyo ama o eve bile muhtacız, biliyo musun abla? O eve bile muhtacız. Kız kardeşim geliyo, anlatıyo... Çalıştığı yerde... Abla diyo, evi bi gör diyo, yemin ediyorum, evin içinde kaybolcam diye korkuyorum, diyo. Niye kız, diyorum. Yedi odası var, diyo. Kendi odamı bile karıştırıyorum, gidiyorum, misafir odasına giriyorum, diyo. Murat Abi'min çalışma odasına giriyodum, diyo. Artık böyle iki gün diyo, Gülden Abla götürdü beni kendi odama, diyo. Diyo, abla böyle geceleri televizyon seyrediyorum, diyo. Hep diyo, siz aklımdaydınız, biliyo musun, diyo. Niye, diyorum. Düşünüyodum diyo, bu ev bizim olsa diyo, ablamla burası da benim odam olsun, televizyonu beraber seyretsek, diyo. Hep diyo, sizi düşünüyodum. Ben diyodum, sen düşünme, sen kendi keyfine bak. Ya, kolaydı keyfime bakmak, diyodu. Ben burda çalışıyorum, ama ne acılarla çalışıyorum biliyo musun, evde hep aklım oluyo, diyodu. Acaba n'oldu, abim eve geldi mi, babam gene hır çıkardı mı, diyodum.

ŞERİFE: ***Televizyonu var mıymış odasında?***

DİLEK: Varmış. Annemin dediği gibi... Hep derdi ki... Güle güle anlatırdı, hep gülerdi. Abla diyo, utanmasa tuvalete bile televizyon koycaklar, diyodu. Biz bi taneyi bulamıyoruz, dört-beş tane televizyonları var abla, diyodu. Bilmiyorum ya... O da hep böyle yatarken, hep böyle yapar: Allah'ım der, sen abime, kardeşime akıl fikir ver, onları islah eyle, der. Bize de böyle fazla değil, kıt kanağatınca geçincek bi huzur ver bize, derdi. Bi de tez zamanda

babamın canını al Allah'ım, olur mu, derdi. Biz başlardık gülmeye. En ufak şeyde gülüyoruz, n'apalım ki? Ağlasak n'apcaz? En ufak şeyde gülüyoruz. Mesela, böyle hepimiz çok üzüntülü olalım, annem teybi açar, başlar göbek atmaya. "Hadi gelin, göbek atalım." Öyleyiz, n'apalım ki?

ŞERIFE: ***Annen çok anlayışlı biri galiba.***

DILEK: Çok anlayışlı. O çıktığım çocuktan ayrıldığım zaman, bana çok yardımcı oldu. Ben bayağ bunalıma girmiştim, hastaneye felan götürmüşlerdi serum takmaya. Annem bayağ yardımcı oldu bana. Annem çok anlayışlı. Belki annem de anlayışlı olmasaydı, biz yapamazdık. Babam gibi olsaydı annem, yapamazdık. Hiçbirimiz yapamazdık. Allah'tan çok anlayışlı. Sigara içtiğimi ilk öğrendiği zaman annem... Şimdi, annemin ben orda olduğunu bilmiyodum. Bakmış ben sigara içiyorum, dışarı çıkmış. Dilek, dedi. Efendim anne, dedim. Gel buraya, dedi. Gittim. O zıkkımı içiyosan gizli içme, dedi. Gizli içince daha çok içersin, dedi. Gel yanımda iç kızım, dedi. Yok, yok, yok falan... Ben gidiyodum içeriye sigara içmeye, annem sigarasını yakıp geliyodu. Sen söndürme, diyodu. Ona para veriyosun, diyodu. (*Güler*) İçirtiyodu bana. Şimdi karşılıklı içiyoruz. Bazen böyle kave yaparız, birbirimizin falına bakarız. Öyleyiz...

ŞERIFE: ***Peki, hiç annene kızıyo musun?***

DILEK: Anneme ne yönden kızıyorum? Diyorum ki, keşke bu kadar çocuk yapmasaydı. Biz çekiyoruz. Ne güzel bak, Allah sana bi kız, bi oğlan vermiş, hepsini sırayla vermiş. Bi kız bi oğlan, sıraylayız. Annem diyo ki, babam dövüyomuş çocuk yapmayınca onu, sen kısırlaştın diye. Bu en küçük kardeşimden sonra, annem spirey taktırmış. Babam gitmiş annanemlere, şu kızınızı alın, kısırlaştı, bunda daha iş yok, demiş. Sonra annanem demiş ki, spirey falan taktırdık da... Şey yapmış. Ben anneme bi tek neye kızıyorum, bu kadar çocuk yapması. Bi de... Tek ben varken, annanemler bunu almaya çalışmış, beni istememişler. Diyorum, keşke beni bıraksaydın, gitseydin, kendi hayatını kurtarsaydın. Keşke öyle yapsaydı. En azından, diğer üçü bunları çekmemiş olucaktı. Onların ne günahı vardı ki? Di mi ama?

ŞERIFE: ***Senin ne günahın var peki?***

DILEK: Olsun. En azından ben çekmiş olurdum, tek bi kişi. Ama dördümüzün birden çekmesi olmazdı. Dördümüz birden çektik. Diğer üçü bunları görmemiş, yaşamamış olurdu. Bazen erkek kardeşim anneme isyan ediyo.

ŞERIFE: ***Hangisi?***

DILEK: Benim bi küçüğüm. Bazen Allah'a bile isyan ediyo. Ben bazen geçiyorum karşısına, kitap veriyorum; al bunu oku, diyorum. Allah'a bi-

le isyan ediyo. Tövbe tövbe, Allah'ım sen beni affet... Allah Allah olsa, bize bunları çektirmez, diyo. Bu kadar şey oluyo. Ya, bunları diyo, isyan ediyo...

ŞERİFE: ***Sen ne düşünüyosun peki?***

DİLEK: Ben n'apıyım ki? Ben de onun üstüne gitsem, iyice gaza gelicek. Ben diyom, kardeşim, geçer işte... Kim böyle ömrünün sonuna kadar çekmiş ki biz çekicez, diyom. Öyle... Halbuki biliyorum ömrümüzün sonuna kadar çekicemizi. Kendi kendime şey veriyorum yani.

ŞERİFE: ***Sen hiç isyan ediyo musun evdekilere?***

DİLEK: Ediyorum ama ailemin yüzüne karşı değil, kendi kendime. Onların yüzüne karşı değil kesinlikle. Bu yaşıma gelmişim, hiç anneme isyan etmiş değilim. Çünkü, o kadının ne suçu var? O kadının ne suçu var ki? Zaten o da çeke çeke hiç yaşını göstermiyo ki... Sanki dersin elli yaşındaki kadın. Hiç otuz yedi yaşındaki kadına benziyo mu? Babam ondan on yaş büyük, babam onun yanında oğlu gibi duruyo. O derece.

ŞERİFE: ***Sen hiç Allah'ına isyan ediyo musun?***

DİLEK: Ben mi? Yok, Allah'a hiç isyan etmiyom ben. Yalnızca hep derim, sanki böyle... Ne biliyim, Cenabı Hak yanımdaymış gibi, sanki beni duyuyomuş gibi... Allah'ım bu kadar yeter, bundan sonra güldür, derim. Bunu derim, hep bunu derim. Allah'ım bu kadar çektirdiğin yeter, biraz da güldür, derim. Ama kardeşim çok isyan ediyo. Çok isyan ediyo.

ŞERİFE: ***Anneni mi suçluyo? Yani, anneni de suçlu buluyo mu sence? Ona da kızıyo mu?***

DİLEK: Kardeşim annemi nasıl suçlu buluyo, kaçalım gidelim buralardan, diyo. Annem de diyo ki, n'apcaz diyo, tek ablanınkiyle diyo... Tek ablanın aldığıyla, kirayı mı vercez, geçimi mi sağlıycaz, kardeşlerin mi okuycak, diyo. Hangisini yapcaz, diyo. Kaçalım gidelim buralardan, bu adamın kahrını çekemiyorum artık, diyo. Kardeşim hep bunu der. Ya ben ölcem ya o ölcek, diyo. Kardeşim katil olmayı da göze almış. Öldürcem onu, diyo. Annem sabaha kadar böyle oturur, kardeşime bakar... Kardeşim çok sessiz, içine atar, şey yapar ama çok da sinirlidir. Çok sessiz. Ama içine ata ata çocuk artık bunalıma girdi. Bizim mahallede bi tane en yakın arkadaşı var; çocuk gece üçlerde gider, Bayram'ı arar, kardeşimi. O gelir böyle bazen... İşten gelirken görürüm. Dilek, bana ne diyo kardeşin, biliyo musun, diyo. "Ne diyo?" Annem babam değil de, o ablam o evde olmasa, adımımı atmam, diyomuş. Benim anam da ablam, babam da ablam, her şeyim ablam, diyomuş. Ki ben de aynı derecede onla öyleyim. Bilmiyorum artık, küçüklükten en büyük sıkıntıları beraber çektiğimiz için mi, bilmiyorum artık, en küçük yaşta be-

raber ezildiğimiz için mi, hayallerimizi beraber gerçekleştiremediğimiz için mi ne, o benim için daha bi başka. Annemi canımı vercek kadar severim, ama erkek kardeşim benim için daha bi başka. Bütün ailem böyle orda dursun, onun parmağı kanasın ilk ona koşarım ben. Benim her şeyim o, hayatım o. Eve gelmediği zaman, sabaha kadar uyuyamam ben. Bak, bu sabah saat yedide kalktım kardeşimle. Siz geldiğiniz zaman daha yeni kafamı koymuştum ben, uyuyodum. Annem demiş, başım ağrıyo diye. Yalan. Halbuki kardeşimi arıyoduk. Gittim, o yıkık harabede buldum; o taşın üstünde uyumuş, o çakıl taşlarının üstünde. Üstü müstü mağfolmuş.

ŞERIFE: *Gece mi?*

DILEK: Sabah yedide gittim, buldum. Orda uyumuştu. Gittim böyle, kaldırdım. Gözlerimin içine baktı, ağladı. Boynuma sarıldı, ağladı. Sekize kadar orda oturduk dertleştik. Ondan sonra da ağladı. Bi de, dayanamıyorum diyo, biz hayvan mıyız, diyo. Dayanamıyorum, diyo. Bak, bu yıkık yerde mutluyum, diyo. Tek başımayım, diyo. Ama diyo, abla dayanamıyorum, diyo. Her gece hır hır, hır hır, dayanamıyorum, diyo. Size ettiği küfürler müfürler, diyo... Dayanamıyorum, diyo.

ŞERIFE: *İçmiş mi o kaldığı yerde yoksa eve mi gelmedi?*

DILEK: Yok, eve gelmemiş. İçmemişti.

ŞERIFE: *İçiyo mu?*

DILEK: Arkadaşlarıyla içiyo. Diyom, bak babam yapıyo, bari sen yapma, annem kızıyo. Abla n'apıyım, diyo. O şeyi içtiğim zaman, böyle kafam dönüyo, diyo. Bütün düşüncemi o baş dönmesine veriyorum, diyo. O an her şeyi unutuyorum, diyo. Ama diyo, bi günlük. Onu ben de biliyorum, geçirmiyo hiçbi şeyi, diyo. Ama insan diyo, yarım saatlik de olsa diyo, bazı şeylerden uzaklaşmayı tercih ediyo, diyo. Şeyi diyo, onda buluyorum, diyo. Biliyorum diyo, babam yapıyo diyo, benim yapmamam lazım ama, ben de dayanamıyorum ki, diyo. Böyle o zaman bütün beynini diyo, bi şey yapıyorsun, diyo. Bi yere dalıp baktığın zaman, bi şey düşünmüyosun, diyo. Oraya böyle boş boş bakıyosun, diyo. Bi şeyleri düşünme ihtiyacı duymuyosun, diyo. Ben de diyorum ki ona, getir diyom, beraber içelim. Yok ya diyo, seni de aşılayım diyo, ondan sonra bütün aile körkütük olalım, diyo.

ŞERIFE: *Peki, sen nasıl bi evlilik düşünüyosun kendin için?*

DILEK: Ben evlilik mevlilik düşünmüyorum ki... Düşünmüyorum. Mesela, arkadaşlarla falan Bakkalköy'e gidiyoruz bazan böyle, fasona. Çalıştığımız iş yerine ait atölyeler var, oraya yardıma gidiyoruz. Kızlar gelinliklere bakıyo falan, ben hiç... Mesela, benim yaşımdaki kızlar falan hep ge-

lin olmayı hayal eder, di mi? Gelinliği hayal eder. Ben hiç onları hayal etmiyorum, hiç hevesim yok. Gelinlik falan hiç hayalim yok. Amcamın kızı evlendi... Ayakkabının altına isimler yazıyodu kendisi, yazdırmadım ben. Yazıyodu, yazdırmadım. Karaladım onu hemen. Çünkü yok, öyle bi umudum yok, öyle bi hayalim yok. Bana çok uzak geliyo. Uzak geliyo bana evlilikmiş, şeyiniş... I ıh. Hani, bi evlilik oyunu oynarsın da, bi saat içinde olur biter ya, bana öyle geliyo, oyun gibi geliyo. Onun için, yok gelinlik giycekmişim, yok şöyle olcakmış, yok evim böyle olcakmış... Hiç... Hiç hayal etmemişim. Kızlar diyo, senin diyo, kız olduğundan şüpheleniyoruz biz, diyo. Gerçekten. Sen diyo, erkek misin, kız mısın şüpheleniyoruz biz senden, diyo. Onlar konuşurlar, ben hemen konuyu kapatırım. Düşünmüyorum; o tür şeyler bana şey geliyo, böyle çocuk oyuncağıymış gibi geliyo. Allah'ın işi belli olmaz, ben de belki o tür şeylere gircem, evlencem de... Uzak geliyo bana, komik geliyo. Yani, gülüp geçiyorum.

ŞERİFE: ***Neden? Bunu hayal etmek hoşuna gitmiyo mu? Yani, seni mutlu etmiyo mu?***

DİLEK: I ıh, komik geliyo bana. Mesela bak, amcamın kızı evlendi... Kuaförde falan gittiler. Kızı gelinlikle gördüm. Benim yerimde başka biri olsa: "Ay, ben de böyle olsam, ben de bu gelinliğin içinde olsam..." Mesela, kız kardeşim falan gelinliği giydi. Gelinlik onların evindeydi, hepsi giydi. Dilek, sen de giy, resim çekelim, dediler. Ben giymedim ama. Giymedim. Mesela, kuaförde falan herkes: "Ay, şöyle oldu, böyle oldu..." Ben hiç... Ben gülüyodum. Diyolardı, niye gülüyosun. Gülme geliyo bana, gülme krizi geliyo. Böyle gelin arabasında falan görüyorum, gülüyorum. Gülme krizi geliyo bana. İnsanların hayal ettiği yerde ben gülüyorum (*Güler*). Sadece gülüyorum, o kadar. Bilmiyorum neden...

ŞERİFE: ***İstemiyo musun evlenmeyi, çocuklarının olmasını?***

DİLEK: Cık, istemiyorum. I ıh. Ya, ben görüyorum şimdi... Artık mutlu bi ortamda yaşamadığım için mi evde... Bilmiyorum, ama bana şey geliyo, komik geliyo ya. Çocuk oyuncağıymış gibi geliyo bana. Sadece gülüyorum. Annem diyo, seni diyo, bi psikiyatriste götürelim, diyo. Kadın artık böyle deli olduğumdan şüpheleniyo ha. Psikiyatriste götürelim, diyo. Konuş, açıl, diyo. Gülme geliyo bana, sadece gülüyorum. Artık öyle bi şey olmuş ki abla, evde mesela kavga falan olur, bayılıyorum ya ben... Artık böyle bayılma şey olmuş bende, en ufak sinirde böyle... Ayıldıktan sonra beni gülme krizi tutuyo, kendi kendime gülüyorum. Bilmiyorum... Sonra, güldükten sonra üzülüyorum, ben niye bu hareketleri yapıyorum diye. Ama elimde olan bi şey değil ki... Gülmemeye geriyorum, kendimi sıkıyorum, bu sefer kahkahayı patlatıyorum. Kendi kendime gülüyorum. Kardeşlerim de aptal aptal dizilmiş, bana böyle bakıyo. Gülüyorum. Aslında

bu kesinlikle normal bi insanın yapcağı bi şey değil, gerçekten bunun farkındayım. Ama bi insan yapmaz bunu. Ama bilmiyorum... Ben düşünürüm; düşünürken bile gülme geliyo bana, gülüyorum. Bilmiyorum neden ama gülüyorum.

ŞERİFE: ***Hani, kardeşini anlatıyodun, anneni anlatıyodun ya... Hani, annen sıkıntılı olduğu zaman kaset koyar gider... Öyle olması daha iyi değil mi?***

DİLEK: Ama öyle bi şey ki... Mesela, annemler felan ağlıyo ya... Ben ayıldıktan sonra, annemler felan perişan halde; beni gülme krizi tutuyo, gülüyorum. Bilmiyorum artık neden. Artık böyle bünyem. Kaldıramıyo mu, n'oluyo bilmiyorum. Normal bi insan yapmaz bunu.

ŞERİFE: ***Rahatlıyo musun yani?***

DİLEK: Yo, güldükçe daha çok sıkılıyorum, ama gülme krizi geliyo. Mesela, annemler felan üzülüyolar, ağlıyolar... Ben ayıldıktan sonra gülme krizi tutuyo beni. Ben böyle tek başımayken düşünüyorum, ben niye bunu yapıyorum diye. Normal bi insan yapmaz bunu. Annem diyo ki, kızım diyo, bi psikiyatriste götürelim, diyo. Ayfer Abla'nla konuşalım, iş yerinden izin al, diyo. Götürelim bakalım, neymiş senin bu derdin, diyo. Öyle diyince bile gülme krizi tutuyo. Diyom, ondan sonra diyom, psikiyatrist beni tekme tokat kovar. Niye, diyo. Orda da gülerim, diyorum ben. Gülüyorum, n'apıyım? Artık bünyem kaldırmıyo mu, n'apıyo?.. Anlamıyorum ki ben... Anlamıyorum, bünyem mi kaldırmıyo artık... Annem diyo ki, sen niye gülüyosun, diyo. Gülüyorum, içimden geliyo. Sıkıyorum kendimi, gülmemek istiyorum. Sana bi şey söyliyim abla, inanmıycaksın, artık o kadar böyle... Çok çok kızarsın, mal gibi olmuşum... Dedem vefat etti, millet ağıt yakıyo, beni gülme krizi tutuyo. Bak, dedem ölmüş, hepsi perişan, halam felan... İlk defa babamı o zaman ağlarken gördüm, belki de ondandır.

ŞERİFE: ***Baban mı?***

DİLEK: Babam da ağladı.

ŞERİFE: ***Babanı mı ilk defa gördün ağlarken?***

DİLEK: İlk defa ağlarken gördüm babamı. Ondan sonra, artık bilmiyorum, o bize çektirdi. Acının ne demek olduğunu anlıyo diye mi ne, beni gülme krizi tuttu. O zaman onu düşündüm. O zaman babama hiç acımadım, biliyo musun? Bak işte, dedim. Bize çektirdin, dedim. Gerçi, bizim çektiğimiz acıların yanında onunki hiç kalır, bi sinek kadar kalır... Aklımdan öyle geçince, geçtim karşısına kıkır kıkır güldüm. Ya, onun acısı var, benim gülmemem gerekiyo, aslında benim üzülmem gerekir. Dedem ölmüş, gene gülme krizi geldi. Arkadaşlarım geldi, baş sağlığı diledi,

ben gülüyorum. Kızlar böyle aptal aptal durmuş, bana bakıyo. Dilek diyo, deden ölmedi mi, diyo. Öldü, diyorum. Ama nasıl gülüyorum... Bilmiyorum. Halam falan böyle nasıl bağara bağara ağıtlar yakıyolar... Onlar üst katta, ben alt katta... Girmişim artık ayıp olmasın diye, kendi kendime gülüyorum. Kız kardeşim de bana ayak uydurdu, o da gülüyo. Abla diyo, sen niye gülüyosun bilmiyorum, diyo. Abla diyo, sen deli misin, diyo. Başlıyo o da gülmeye. Bilmiyorum ya... Valla, artık ben normal insanlıktan çıktım. Valla. Bunun farkındayım. Normal bi insanın yaptığı hareketleri yapmıyorum ben. Kafayı... Artık delirttiler heralde, kafayı yiyorum. Gülüyorum kendi kendime. Dayım kendini balkondan aşağa attı. Herkes böyle apar topar... Hepsi ağlıyo. Ki dayımı canımdan çok severim, babamdan çok severim. Adamı o halde gördüm; ben bayılmışım, ağladım. Adam hastaneden geldi, her yeri alçılı... Ben hastaneye gittim, hastanede de beni gülme krizi tuttu. Kendi kendime nasıl gülüyorum adamın o halini görünce... Hastanedekiler durmuş, bana böyle bakıyo. Anneme demişler ki, bu kızın kafasında var mı, demişler anneme. Annem de başlamış orda gülmeye. Ben hastaneye girdim; kapıdan girer girmez öyle görünce, gülme krizi tutuyo. Artık beynim üzüntüyü ve sevinci algılamıyo abla. Valla. Üzüntüyle sevinci algılamıyo, bunun farkındayım ben. Sevinçli bi şeyde de ağlıyorum. Mesela, bi şey olduğu zaman seviniyorum, böyle ağlıyorum. Sabahleyin kardeşimi bulamadım, böyle ağlıyorum; yolda yürürken kendi kendime gülüyorum. Onu görünce ağlamak tuttu beni, ağladım. O da boynuma sarıldı, ağladı. Sevinç ve üzüntüyü karıştırıyorum. Ama normal bi insanlıktan çıktım ben. Bunun farkındayım, ama evdekilere belli etmiyorum. Annem diyo ki, sen diyo, valla diyo, Dilek diyo, sende bi değişiklik var, diyo. Ben de, yok yok anne, diyorum. Böyle...

ŞERİFE: ***Peki, İstanbul nası bi yer Dilek sence? Nası bi şehir?***

DİLEK: Valla, ben şunu söyliyim... İstanbul'u pek gezip dolaşmadım da... Şey, doğma büyüme buralıyım.

ŞERİFE: ***Burdan başka bi yeri bilmiyo musun çok fazla?***

DİLEK: Cık. Çıkmıyorum ki, gezmiyorum. Gezemiyorum daha doğrusu.

ŞERİFE: ***Sinemaya gittin mi hiç? Kafeye falan oturdun mu?***

DİLEK: Cık. Yirmi yaşıma gelmişim, hiç gitmemişim. Kız kardeşim bazen diyo, abla diyo, çıkalım, biraz dolaşalım, diyo. "Ya, sen gezmiyosun, bari beni gezdir." "E kızım, nası gezelim?" Gezelim abla, der. "E, nası gezelim?" O zaman diyo, yürüyerek Kayışdağı'na gezdir, diyo. Yav düşün, kız yürüyerek bile gezmeye şey yapıyo. Ben elimden geldiği kadar onu yapmaya çalışıyorum, ama nereye kadar?

ŞERİFE: ***Erkek arkadaşın peki hiç götürmedi mi seni böyle yerlere?***

DİLEK: Onunla hiç buluşmazdık ki... O karşıdaydı, ben burdaydım.

ŞERİFE: ***E, nasıl?..***

DİLEK: Teyzemin oğlu gelir beni alırdı buluştuğumuzda. Öyleydi. Bazen o bu tarafa gelirdi. Zaten ondan ayrılalı iki buçuk sene oldu. İlk çıktığım oydu, son çıktığım da o oldu. Artık erkeklere de güvenmiyorum; çünkü, onun yaptığı bana çok koydu.

ŞERİFE: ***Seni bi yerlere götürmez miydi hiç?***

DİLEK: Nası diyim sana, ben biraz tedirginimdir öyle şeylerde. Gerçi, annem biliyodu, kardeşlerim biliyodu, dayılarım biliyodu, teyzelerim biliyodu. Ben kesinlikle annemden gizli bi şey yapmam. Sadece babam bilmiyodu. Ama fazla gezip tozmak biraz şey geliyodu bana... Artık ailemden öyle gördüğüm için mi bilmiyorum, ama biraz bana saçma sapan geliyodu. Bilmiyorum...

ŞERİFE: ***Peki, diğer kızları, senin yaşıtlarını gördüğünde?.. Ne biliyim, televizyonda görebilirsin, biraz aşağa indiğinde görebilirsin...***

DİLEK: Nasıl imreniyorum ki... Ama ne yapabilirsin ki, sadece imreniyosun. Zaten on dakkalık bi şey, imrenip geçiyosun.

ŞERİFE: ***Peki, öyle tanıdığın, hiç senin yaşıtlarından kimse var mı?***

DİLEK: Var.

ŞERİFE: ***Nası insanlar onlar sence? Senden farklılar mı?***

DİLEK: Çok farklılar ya!

ŞERİFE: ***Nasıl farklılar?***

DİLEK: Mesela, istedikleri gibi istediği yere gidebiliyolar, istedikleri an her şeyleri oluyo. Ben mesela, bi şeyi gördüğüm zaman onu alamıyosam, onlar gördüğü şeyi anında alabiliyolar. Ben bunların çok sıkıntısını çekiyorum. Sonuçta benim arkadaşlarım çalışıyosa, aldığı maaşı ailelerine değil de kendilerine harcıyolar, benim gibi ayda beş milyon harçlık almıyolar. Zoruma gidiyo, ama evdekilere bi şey belli etmiyorum. Yani, koskoca bi ay çalışıyo, kendilerine harcıyolar. Öyle... Ama boş ver; böyle de mutluyum. Böyle de mutluyum...

ŞERİFE: ***Peki, nasıl insanlar? İyi insanlar mı? Ellerindekinin kıymetini biliyolar mı sence?***

DİLEK: İnsan olmanın hiç şeyi yoktur ki... Her insanoğlunda iki yüzlülük yatar. Ben bile olsam, iki yüzlülük yatar. Mesela, mutlaka bi şeylerin nispetini yaparlar. Karşısındaki insan küçükse, ona bi şeyleri böyle... İlla kendini büyük göstercek bi şeylerin nispetini yapcaklar. Ben bunu biliyorum, yaşadım.

ŞERİFE: *N'apcaklar dedin?*

DİLEK: Mesela, bi şey alıyosa, onun havasını mutlaka bascaklar. Ben bunu bilirim; yaşıyorum da. Hiçbi şeyden vazgeçmiyorum; ama benimki zor... Gerçi, böyle hedeflediğim bi arzum yok ama... Zor...

ŞERİFE: *Neden öyle diyosun? Biraz önce de şey dedin hani, Allah'tan umut kesilmez...*

DİLEK: Allah'tan umut kesilmez; ama ben ne diyorum, geç olur. İş işten geçtikten sonra olur.

ŞERİFE: *'İş işten geçtik'le neyi kastediyosun?*

DİLEK: Benim yaşım geçtikten sonra, rahatlamışım neye yarar ki? Doğru değil mi? Ben bi daha bu yaşları nerde bulucam?

ŞERİFE: *Peki sence, o arkadaşların bunun kıymetini biliyolar mı?*

DİLEK: Hiç bilmiyolar. Hiç bilmiyolar ki... Ben bazen uyarıyorum onları. Mesela, aylıkları olur; onu o gün bitircekler. Ben uyarırım onları, yapmayın, bi kenara koyun, ilerde çok sıkıntı çekersiniz falan diye. Sen yapamıyosun, bizi de çekemiyosun, diyolar. Ben de sesimi çıkarmıyorum. Ama ben onların kötülükleri için değil, iyilikleri için konuşuyorum. Sen bizi çekemiyosun, diyolar; kestirip atıyolar.

ŞERİFE: *Öyle mi diyolar?*

DİLEK: Onun için ben de hiç karışmıyorum. Sen çekemiyosun bizi, diyolar. Ama onların kötülüğü için demiyorum ben, iyiliği için konuşuyorum.

ŞERİFE: *Sen bildiğin için...*

DİLEK: Ben yaşıyorum, ama sonuçta onlar yaşamıyo. Allah'ın işi belli olmaz. Yarın öbür gün belki onlar da aynı duruma düşçekler. Öyle har vurup harman savurmasalar, belki benim çektiğim sıkıntıları çekmezler.

ŞERİFE: *Peki, hani bi gün evlenirsen, sence evleniceğin insan da böyle sıkıntılar çekerse mi daha iyi anlar seni?*

DİLEK: Ben evlenmiycem ki...

ŞERİFE: *Mesela evlensen...*

DİLEK: Bilmem... Hayalini kurmadığım için bi şey söyliyemiycem. Hiç düşünmediğim için...

ŞERİFE: *Hiç mi düşünmüyorsun?*

DİLEK: Hiç düşünmedim, hiç aklımın ucundan bile geçmiyo. Ben hep yarınımı düşünürüm. Bugünü yaşarın. Allah'ım sana çok şükür, yarınım da böyle olsun, derim. Yani, hep yarınları düşünüyorum, geliceğimi düşünmüyorum. Onu düşünmediğim için, bi yorum yapamıycam.

ŞERİFE: *Yarınla gelecek arasındaki fark ne?*

DİLEK: Bugünü yaşıyosan, yarın nası geçcek? Ve gelecek nası?.. Sırf benimle ilgili sormuyo musunuz siz evlilik için? O bana çok uzak. Hiç aklımın ucundan geçmediği için, bi yorum yapamıycam.

ŞERİFE: ***Yarın dediğin yani?.. Bir gün bir gün düşünüyorum, diyosun?***

DİLEK: Evet, bir gün bir gün... Bugünüm böyle geçtiyse, yarınım nasıl olcak, onu düşünüyorum.

ŞERİFE: ***Peki sence, size en büyük yardım n'olabilir?***

DİLEK: Ne gibi?

ŞERİFE: ***Yani, durumunuzu daha rahatlatıcak, belki hani, biraz daha düzlüğe çıkarabilecek bi yardım ne olabilir?***

DİLEK: Olmıycağı için... (*Güler*) Sağ olsun, çünkü annem çok yerlere başvurdu. Kadını resmen kapıdan kovmuşlar. Olmıycağı için... Hani derler ya, olmıycak duaya amin denmez. Bizimki de o hesap.

ŞERİFE: ***O olay başından geçtiği için mi böyle düşünüyosun?***

DİLEK: Hı hı.

ŞERİFE: ***Ama bi kişi sence... Bi kişi üzerinden bu kadar kesin reddetmek biraz şey değil mi?***

DİLEK: Yok. Bak, Ayfer Abla şey ayarlamıştı, Show TV'de bu Reha Muhtar'a çıkarcaktı. Annem korkudan çıkamadı. Babam, baba tarafı felan görürse, tamam artık, biz yandık, ölürüz biz. O evden kesin bi cenaze çıkar. Şereflilik taslıyolar ya, namusluluk taslıyolar ya... Halbuki şerefin ş'si yok onlarda, namusun n'si yok. Mesela, içip içip gelirler, ana avrat sokaklarda küfrederler. "İşte, ben evimi geçindirdim, şöyle yaptım, böyle yaptım..." Ya, sen madem namusluluk taslıyosun, sen çalış, evde kızını oturt, di mi? Kızın sağa sola burun bükmesin. Niye? İş yerinde herkese bağarıyolar, şey yapıyolar; hepsi karşılığını rahatlıkla verebiliyo, ama ben veremiyorum. Niye? İşimden olurum da ekmeksiz kalırım diye.

ŞERİFE: ***Kötü mü davranıyolar?***

DİLEK: Hayır. Mesela, fırça felan atıyo. Diğerleri diyo, e bana ne, diyo. Nasısa kendime, bi ay çalışırım, bi ay çalışmam, diyo. Bunları diyolar, ama ben onu diyemiyorum. Bir ay çalışmamak bana çok şey gelir, pahalıya mal olur. Bak şimdi, bi aydır evdeyim, bakkala dünya borç oldu. Ben şimdi onu düşünüyorum, nası yapcam.

ŞERİFE: ***Evlilik konusunda niye o kadar kesin?.. Yani, o olay başına geldiği için mi öyle düşünüyosun?***

DİLEK: Yani, uzak geliyo bana. Düşünmüyorum, hiç düşünmüyorum. Aklımın ucundan geçmiyo.

ŞERİFE: ***Hani yani, o daha önce çıktığın kişiyle, daha önce öyle bi şey yaşadığın için mi?***

DİLEK: Hı hı. Anneme mesela, istemeye felan geliyolar. Annem diyo ki, kızım, git diyo, kurtar kendini, diyo. Bizim içimizden çık, sen bari içimizde mutlu ol, diyo. Yok, uzak geliyo bana. Bi de şöyle var, yağmurdan kaçarken doluya yakalanmak da var. O da var. Ne malum gitceğin yerin daha beter olmıycağı... En azından burda ben ailemle beraber çekiyorum, orda tek başıma çekcem. Burda bi şeyleri ailemle paylaşıyorum; ama orda tek başıma kalırım. Hem gitsem bile ben mutlu olamam, aklım hep burda olur, hep buraya gelme ihtiyacı duyarım. Eloğlu da nereye kadar çeker onu? Gene huzursuzluk olur, gene mutsuzluk olur. Ben dayanamam ki... Gecenin bi yarısı da olsa, çeker gelirim buraya; aklım burda olur çünkü. Hep içinde olduğum zaman, nelerin olucanı bildiğim için duramam. Duramam yani. Anneme n'oldu diye... Annem size göbeğini göstersin; göbeğini bi görsen. Türkiye haritası gibi... Tam bacağını açcağım sırada babam kafayı kaldırdı. Zaten siz belki fark etmişsiniz.

ŞERİFE: ***Babanı hiç göremedim; kapının arkasında falan mı duruyodu?***

DİLEK: Yatak var ya, yatağın arasında yerde yatıyodu.

ŞERİFE: ***Sürekli bizi dinliyodu yani?***

DİLEK: Bacağı böyle... Kollarındaki sigara yanıklarını gördünüz heralde annemin...

ŞERİFE: ***Ay, annene şimdi kötü davranır mı ben geldim diye?***

DİLEK: Yok, davranmaz. Aile Danışma'dan geldiğinizi biliyosa davranmaz. Bacağını görseniz, bıçak izleri, hep bıçak izleri...

ŞERİFE: ***Aile Danışma'dan geldiğimizi niye iyi karşılar?***

DİLEK: Annemin biliyo ya Aile Danışma'ya gittiğini falan... Annem diyo ki, oraya gidiyorum, diyo. İlkten çok tepki göstermişti, annemi dövmüştü. Annem dedi ki, sen dedi, çul getirmiyosun, bari ben n'apıyım, dedi. Aç mı kalayım, dedi. Ondan sonra daha sesini çıkarmadı.

ŞERİFE: ***Yardım geliyo diye?..***

DİLEK: Önüne hazır aş geliyo ya... Babamda gurur olsa, şeref olsa, benim karım niye gidip ona buna boyun büksün der ki. Çalış! Boyacılık da yapsa, hiç ağrıma gitmez. Sonuçta ekmek parası kazanıyo. İmreniyorum, yaşlı adamlar boyacılık yapıyo. Sen de yap, n'olcak? Onların gururu yok mu? Onların şerefi yok mu? Doğru diil mi abla? Sonuçta sen alnının teriyle kazanıyosun, hırsızlık yapma.

ŞERİFE: ***Peki, baban böyle olmasaydı, sence daha mı iyi olurdu?***

DİLEK: Babam böyle olmasaydı çok farklı olurdu.

ŞERİFE: ***Farklı mı olurdu?***

DİLEK: Çok farklı olurdu.

ŞERİFE: ***Nasıl farklı olurdu sence?***

DİLEK: Kardeşim mesela... Bu kadar strese girmezdi. Küçük kardeşlerim çalışmazlardı. On iki yaşındaki kardeşim çalışmak zorunda olmazdı, çocukluğunu yaşardı. Geçen gelmiş, abla diyo, hani bizim mahalle takımımız var ya, diyo. Hı, diyom. Hepsi diyo, forma almış, ben n'apçam, diyo. Dedim, biraz daha dişini sık. Dişimi sıkana kadar diyo, mahalle takımı kurcaklar, diyo. N'apayım, diyom. Ben n'apıyım, diyom. Tamam abla, diyo.

ŞERİFE: ***Sen kardeşlerini kendinden daha fazla düşünüyosun, di mi?***

DİLEK: Onlar her şeyim ya... Şimdi, ben çektiğim için onlara çektirmek istemiyorum, onların çekmesini istemiyorum, onun için. Çok üzülüyorum... Çocukluğumu yaşayamadım, o da yaşayamıyo. Kardeşimi okula gönderemiyoduk ki, okula gitmiyodu ki böyle... Ekmek parası yoktu. İki gün-üç gün okula gidemiyodu. Devamsızlığı çoktu benim kardeşimin. Bazen biz gönderiyoduk zorla. Gidiyomuş böyle, çantasını defterini felan hepsini saklıyomuş, bizden gizli boyacılığa çıkıyomuş. Sen ister misin kardeşinin böyle olmasını? Okumasını istemez misin? Elinde boyalarla gidiyomuş, arkadaşları dalga geçiyomuş. Mahir, yine boyacılık mı yaptın diye... Abla diyo, çok zoruma gidiyo, biliyo musun, diyo küçük kardeşim. Niye, diyorum. Alnımın teriyle kazanıyorum, onlar gibi baba ekmeği yemiyorum, ben kendi ekmeğimi kendim götürüyorum, diyo. Ama diyo, dalga geçiyolar, diyo. Ben diyo, bisküvi yiyorum, onlara ikram ediyorum, diyo. Benden tiksiniyolar, biliyo musun abla, diyo.

ŞERİFE: ***Onu takdir etmiyolar yani çalıştığı için?***

DİLEK: Yok. Öğretmenleri felan tahtaya kaldırıyomuş, takdir ediyolarmış; bunlar dalga geçiyolarmış.

ŞERİFE: ***Öğretmenleri takdir ediyolarmış?***

DİLEK: Hı hı. Abla diyo, böyle diyo, ben istemez miyim diyo, yediğim şeyi arkadaşlarımla paylaşayım, diyo. Ama diyo, benden almıyolar, biliyo musun, diyo. Poğaçayı diyo, bi tane poğaça varsa diyo, arkadaşıma veriyorum, yemiyo, diyo. Elindeki boyaları görünce, o pislik değil ki abla, diyo. Ayakkabı boyuyorum, elimde kalıyo, ben n'apıyım, diyo. Ben ister miyim gidip de sağda solda çocuk yaşta... O boya sandığını alıyo abla; boya sandığı boyundan büyük... Öyle zoruma gidiyo ki, o gidene kadar böyle yolda bakıyorum. Öyle zoruma gidiyo ki...

ŞERİFE: ***Sen çok güçlü bi kızsın.***

DİLEK: Öyle görünüyorum, ama içim gitti. (*Ağlar*)

ŞERİFE: ***Sen olmasan ailen n'apar?***
DİLEK: Bilmiyorum ki...

ŞERİFE: ***Annen, baksana... Sana dayanıyo belki de... Sen olmasan olmıycak.***
DİLEK: Annem diyo zaten, sen olmasan diyo, ben ölmüştüm diyo, bitmiştim, diyo. O da öyle çabalıyo ki... Aldığım yüz milyon maaş; o yüz milyon maaşla bana çeyiz yapmaya çalışıyo, düşünebiliyo musun? Kızım diyo, yarın öbür gün gittiği zaman... Ki benim aklımdan geçmiyo o şeyler. Bi gün gittiğin zaman diyo, demesinler çalışan kız diyo, iğnesi yoktu demesinler, diyo. Annem geceleri böyle ben okula giderken... Çok iyi hatırlıyorum, ceyranımız kesilirdi; gaz lambaları var ya, onlarla dantel yapardı ki beni okutsun diye. Ben bunları unutmam. Böyle gaz lambasının önünde dantel yapardı, beni okuturdu. Hiç unutmam ben onları. Sen hiç çuvalı kesip de böyle peçete yaptın mı? Beslenme şeyleri var ya, annem çuvalı kesip de öyle beslenme örtüsü yapardı. Okulda böyle gülerlerdi. Ben o çuvalın üstünde yemek yerdim; ama nasıl yerdim, o göz yaşlarım o çuval parçasının üstüne damlardı. Ben onları hiç unutmam. Onun için, ben çektiğim için, kardeşlerime de çektirtmek istemiyorum. Bayram bi gün dedi ki, abla dedi, kardeşimin dedi, boya sandığıyla gitmesi zoruma gitti, dedi. Ben dedi, bi baltaya sap olamıyorum, dedi. Dedi, babamı suratıma vurdular, dedi. Bi de dedi, arkadaşlarla maç yapcaktık dedi, top oynarken dedi, ayakkabısı yırtık, çorabım görünüyo diye dedi, herkes maçı bıraktı, benimle dalga geçti, dedi. Benimle dalga geçti, dedi. Çok zoruma gitti, dedi. Dedim, n'olcak ki, dedim. Yok abla, dedi. Topa vururken dedi, çorabımın gözüktüğünü gördüler, dedi. Hepsi dedi, maçı bıraktı. "Ha ha ha, ki ki ki.." Bi de dedi, dizlerine vuruyolar, diyo. Öyle zoruma gitti ki, diyo. Ben de diyo, küçük düşmemek için, onlarla beraber güldüm diyo, kendi halime, diyo. Kendi halime ben de oturdum onlarla beraber güldüm, diyo. Böyle boynu bükük dursan diyo, onların diyo, koz geçecek ellerine, diyo. Ben de oturdum diyo, onlarla beraber, deli gibi kendi halime güldüm, diyo. Sırf küçük düşmemek için, diyo. Dünyanın kahrını çekceğne diyo, deli ol, dünya senin kahrını çeksin, diyo. Niye kafana takıyosun böyle, diyo. Diyom, sen öyle mi yapıyosun. E diyo, baksana diyo, onlar güldü, ben de güldüm onlar gibi, diyo. Akıllı olup dünyanın kahrını çekmektense, deli ol diyo, dünya senin kahrını çeksin, diyo. En güzeli böyle, diyo. Bayram diyorum, valla diyorum, bizim de deliden farkımız yok, diyorum. Niye, diyo. E zaten, deli bizim yaptığımızı yapmaz, diyorum. Kendi halimize kendimiz gülüyoruz. Başlıyoruz böyle ha ha ha, hi hi hi gülmeye. Valla abla diyo, doğru diyosun, diyo. Deliyle diyo, bizi yan yana koysunlar, deli bizden akıllı çıkar, diyo. Deli diyo, kendi kendi-

ne üzülür, diyo. Biz kendi kendimize gülüyoruz, diyo. Deli deliyken diyo, ne yaptığını biliyo, diyo. Biz diyo, akıllı olduğumuz halde diyo, delinin yaptığı hareketi yapmayız. Kendisini paramparça etmiş. Böyle sinirlenmiş, kolunun buralarını hep jiletle kesmiş. Nasıl acı bu? Böyle yapınca n'apıyosun, diyorum. Abla diyo, bi şey yok, diyo. Kendime zarar veriyorum ama diyo, orası acıyınca diyo, o jileti vurduğum zaman acıyınca diyo, bütün diyo, beynim diyo, o acıya gidiyo, diyo. Hep o acıyı düşünüyorum, diyo. Öbür acıyı unutuyo insan, oraya konsantre oluyo, diyo. İnsan diyo, oraya konsantre oluyo, diyo. Diyom, ben de yapıyım mı. Seni gebertirim, diyo. Bi yap da seni göriyim, diyo. Diyom, gel beraber yapalım. Saçmalama, diyo.

ŞERİFE: ***Hep mi yapıyo bunu?***

DİLEK: Kolunun buralarını hep yakmış. Dedim, bi daha yaparsan dedim, benim yüzüme bakma. Tamam abla, diyo. Dedim, bak dedim, insanlara karşı kendi kendini küçük düşürüyosun. Bak, yenildi derler, diyorum. Tamam abla, diyo. Peki diyorum, niye diyorum. Orası diyo, acıyınca abla diyo... Çok acıyo diyo, insan diyo, her şeyi unutuyo, oraya konsantre oluyo, diyo. O acıyı hissediyo hep, diyo. Diyom, ben de yapcam. Yap da diyo, seni gebertiyim, diyo.

ŞERİFE: ***'Yenildi derler' demekle ne demek istiyorsun?***

DİLEK: Ya, nasıl insanlar... Çevremizdeki insanlar zaten küçük görüyo. Onu o halde görünce... "Bak işte, çocuklarının haline bak... O aileden nası bi insan çıkıyo, kendini jiletliyo, şöyle yapıyo böyle yapıyo..." Laf çıkar, çıkmaz değil. Diyorum ki, öyle bi babamız var, desinler ki, öyle bi babadan böyle çocuklar var. "Böyle babanın böyle çocukları var." Parmakla göstersinler, diyorum. Gülmesinler. Doğru söylüyosun abla, diyo. Ve öyle de... Allah'a çok şükür, hiç böyle olmadık, hep kafamızı dik tuttuk. Babamı küçümsüyolar, ama bizi küçümsiyemiyolar. Yani, diyemiyolar ki böyle babanın böyle çocukları... Böyle babadan böyle şerefli çocuklar var, diyolar. Ve bu bana yetiyo. Çünkü, onun sahip olduğu kişiliğe sahip olmadığımızı ispatlıyoruz. Bu bana yetiyo, ben bunla da mutlu oluyorum. Sonuçta annemin yüzünü kızartcak hiçbi şey de yapmıyoruz. Annem çekiyo, ama çocuklarından çekmediği belli zaten. Bu kadar... Ne biliyim, benim için bu daha iyi, benim için daha büyük önem taşıyo. Ne diyolar? "Böyle şerefsiz babanın böyle şerefli çocukları var." Diyemiyolar, şerefsiz babanın şerefsiz çocukları, diyemiyolar. Diyemezler de... Çünkü, onlara fırsat bırakmıyoruz. Aç kalsak da, üç gün yemek yemesek bile acımızı belli etmeyiz. "Tokuz, sağ olun." Aynen böyle. Bacak kadar kardeşim, daha küçüğü, on iki yaşındaki... Geçen işte, ekmek parası yoktu; ondan sonra, yengemler falan heralde anladılar. Gel Mahir, de-

di. Yemek ye, dedi. Yok ya dedi, ablam dedi, az önce dedi, bana bakkaldan yarım ekmek arası salam aldı, dedi. Beni başladı bi gülme. Nası gülüyorum... Mahir dedim, ne zaman aldım. Boş ver abla, diyo. Bugünü de aç geçirirsek diyo, elbet yarın karnımız doyar, diyo. Niye ona buna boyun bükelim ki, diyo. Niye insanlar desinler ki diyo, bak evlerinde beş kuruş para yok. Niye desinler ki, diyo. Ben açlığa tahammül ederim ama, diyo... Bak, bacak kadar boyuyla ne diyo? Ben açlığa tahammül ederim ama diyo, o lafları yiyemem, diyo. O ekmeği yerken diyo, gözümün içine baktıkları zaman diyo, benim karnım doyar mı, diyo. Doymaz, diyo. Ben yarın boyaya çıkar, ekmek alırım, diyo. N'olcak ki, diyo. Ben yine deli gibi gülüyorum. Ablam diyo, yarım ekmek arası salam aldırdı bana bakkaldan diyo, şimdi yedim, diyo.

Kayışdağı - Kadıköy / Temmuz 2001

Selma Çelik: "Her gün yorgun yatıp, yorgun kalkıyorum" (92)

AKSU BORA

Selma'nın evine, daracık ve dolambaçlı bir patikadan çıktık. Çok eski bir gecekondu olan evi mahallenin yüksekçe bir yerindeydi. Biz girişte oturduk; içeride iki oda daha vardı. Mutfakta çok eski ve alçak bir buzdolabı, beton evye ve plastik kap kacak göze çarpıyordu. Evde ayrıksı duran bir koltuk takımı vardı: çok yeni, metal ayaklı bir kanepe ve koltuklar. İnce yüzlü, sarışın, açık renk gözlü bir kadın olan Selma oldukça zayıf ve solgundu. Konuşurken bir iki kez çocukları içeri girdi, bir şey sordular ya da istediler; onlarla dalgın bir biçimde konuştu; dikkatini toplamakta büyük zorluk çekiyordu. Görüşmenin bütünü, dönüp duran, ilerliyor gibi görünüp yeniden başlangıç noktasına dönen bir sarmal gibiydi.

AKSU: ***Önce isterseniz adınızla başlıyalım.***

SELMA: Tabi. Selma Çelik. Ankara doğumluyum.

AKSU: ***Buralı mısınız, yoksa aileniz mi bi yerden geldi? Siz Ankara'da doğdunuz da...***

SELMA: Yani, Ankara'da doğup büyüdüm. Baba memleketim Avanoz, annem Düzce, beyimin memleketi Giresun...

AKSU: ***Karışık...*** *(Güler)*

SELMA: Evet, haliyle öyle oluyo. Yani, geçim... Şu anda işte, zor geçiniyoruz tabi. Benim beyim işsiz. Kızım ***'da çalışıyodu, o da şu anda işsiz. Tabi, bu ekonomik krizden haliylen çok sıkıntıya düştük yani.

AKSU: ***Beyiniz ne iş yapıyodu?***

SELMA: Beyim daha önce... Şu anda işsiz yani uzun süredir. Daha önce mağazada çalışıyodu tezgâhtar olarak. Ama yedi senedir...

AKSU: ***Yedi yıldır mı işsiz?***

SELMA: Yani... Ancak şöyle bi çay ocağı, herangi bi... Fazla bi ağır işlerde çalışamıyo rahatsız olduğu için böbreklerinden. Yani, iş bulamıyo. Kızım çalışıyo, yirmi yaşında daha.

AKSU: ***Kaç yaşınızdasınız ki yirmi yaşında çocuğunuz var?***

SELMA: Ben elli dokuz doğumluyum. Aralık.

AKSU: ***Elli dokuz?***

SELMA: Kırk bir-kırk iki falan.

AKSU: ***Daha genç görünüyosunuz.***

SELMA: Öyle diyolar da, gene de işte... Üç çocuğum var; iki kız, biri oğlan. Oğlum lise ikiye geçti, kızım lise bire kayıt oldu.

AKSU: ***Büyük kızınız da çalışıyo?***

SELMA: Çalışıyo. O ortaokulu zaten... Okutma şeyimiz, gücümüz yoktu. Yine yani, ekonomik krizden, geçim sıkıntısından... Onu ben ortaokuldan sonra trikoya verdim, makinacı şimdi. Artık kendi çalışıyo.

AKSU: ***Onun iş yeri nerde?***

SELMA: Şu anda o da yeni başlıycak. Yani, henüz dört aydır işsiz.

AKSU: ***Atölye mi kapandı, n'oldu?***

SELMA: Hı hı. Tekrar açtılar tabi ama... Yani, öyle tam bi randıman vermiyo maaşında. Yani, el harçlığı... Gidiyo yani, çerez parası öyle... Ben on beş günde bir işime gidiyom. Bi de, üç haftada bir... İki evim var. Yani, fazla gücüm yok gitmeye, rahatsızlanıyorum.

AKSU: ***Eşiniz böbrek hastasıydı; diyalize filan mı bağlanıyo?***

SELMA: Yok, hiç öyle muayneye gidemedi sigorta olmadığı için. Evde ilaçlarla, öyle...

AKSU: ***Yeşil kart filan?***

SELMA: Çıkartamadık henüz. Sigortamız mağazada çalışırken vardı tabi, ama şu anda durdu tabi. Yani, ödemeye gücümüz olmadığı için ödiyemiyoruz, açığımız çok. Kendisinin elinde toplu bi para olsa, yatırsak, yani az çok bi sigortadan emekli olur. Ama olmadığı için öyle... Gerçi evimiz... Babamın evinde oturuyoruz burada.

AKSU: ***Kira vermiyorsunuz?***

SELMA: Kiramız yok. Tabi, ona göre telefonu, elektriği... Tanıdıkların şeyiyle, vasıtasıyla eksiklerimizi tamamlıyoruz yani.

AKSU: ***Peki, temizliğe mi gidiyosunuz?***

SELMA: Ben on beş günde bir, bi de üç haftada bir gidiyorum.

AKSU: ***İki yer var; onun dışında, kızınız şimdi işe başlıycak, onu bekliyosunuz?***

SELMA: İşte, onu bekliyoruz.

AKSU: ***Ne kadar veriyolar trikoda?***

SELMA: Triko... Bu makineci olduğu için, en son yüz altmış beş veriyolardı çıktığı mağazada. Mayıs ayında çıktı. Şu anda belli değil.

AKSU: ***Trikoda çok işsizlik varmış, öyle diyolar. Hani, o kapanan yerler...***

SELMA: Zaten bu yaz sezonu bunların işleri duruyo. Ağustos, eylül aylarında anca başlıyo. Yani, geçinmemiz... Zor geçiniyoruz. Hele bu durumda... Çok zor durumda kaldık.

AKSU: ***Sizin ne rahatsızlığınız var peki?***

SELMA: Benim de... Çok yorgunum ve halsizlik var. O da kansızlıktan ileri geliyo. Yani, her gün yorgun yatıp, yorgun kalkıyorum. Biraz da evin rutubeti de beni şey yapıyo. Romatizmam var. Yani, her gün yorgun kalkıyorum. Yani, çok bitkin hissediyorum kendimi.

AKSU: ***Bu psikolojik bi şey de olabilir mi acaba?***

SELMA: Muhakkak tabi. Ruhsal yani. Belki bi dört-beş senedir yani, ödeme yapamıyosun, şey yapamıyon... O yönden, tabi insan yani, beynini yoruyosun.

AKSU: ***Peki, kendinizi rahatlatmak için konuşabildiğiniz, dertleşebildiğiniz kimse var mı?***

SELMA: Şöyle yani, ben dışa... Yani, bi kadın olarak komşularla tabi sohbet ediyoruz. Yani, ben dışa açılabiliyorum. Yani, biraz sinir var. Yani, ben çok bağırıp çağırırım. Yani, onu şey yapmazsam, dışa vurmazsam açılamıyorum.

AKSU: ***Kime bağırıp çağırıyosunuz?***

SELMA: Yani, kendi çocuklarıma, beyime... Sinirden tabi, isteyerek olmuyo da... Yani, öyle dövme, vurma olayım yoktur, ama bağırıp söylenmezsem açılamıyorum.

AKSU: ***O zaman açılabiliyo musunuz peki?***

SELMA: Tabi.

AKSU: ***Beyiniz n'apıyo peki?***

SELMA: Beyim işte... Şu anda memlekete –Giresunlu kendisi– gönderdik.

AKSU: ***O peki sinirlenince n'apıyo?***

SELMA: O sakin benden. Yani, çok alttan alıyo. Bi de, benim şeyimi bildiği için, öyle fazla ileri gitmiyo yani. Tamam, sen haklısın, diyo her şeyde. Şey yapmayınca da fazla... Elimde değil işte.

AKSU: ***Çocuklar anlayış gösteriyolar mı?***

SELMA: Gösteriyolar.

AKSU: ***Halden anlıyolar yani?***

SELMA: Tabi tabi.

AKSU: ***Büyük kız yirmi yaşında, dediniz. Peki onun hiç nişanlanma, evlenme filan gibi şeyleri var mı?***

SELMA: Tabi, daha önce, hani öyle birkaç sene önce istiyen oldu muhakkak da, istemedi kendisi. Biz de, kendi istemediği için, anne baba olarak bi şey yapamıyoruz tabi, üstelemiyoruz. Bi istiyosun tabi... Sen hani, aile iyi, görüyosun... Ama kendi istemeyince, zorlıyamıyosun.

AKSU: ***Kendi neden istemedi? Yani, damadı mı beğenmedi, yoksa evlenmek mi istemiyo?***

SELMA: Beğenmedi. Doğal tabi; bi istiyo, bi istemiyo... Bizim durumumuzu da görüyo tabi. Ondan dolayı...

AKSU: ***Çocuklar okuyo mu peki?***

SELMA: İşte, bu kızım orta sonu bitirdi, liseye kayıt ettircez kısmet olursa. Onun ağbisi var bi yaş büyük. Bu seksen yedi, ağbisi seksen altı doğumlu. Ondan sonra, o lise ikiye geçti. *** Lisesi'nde okuyo.

AKSU: ***İyiler mi okulda peki?***

SELMA: Eh, idare ediyolar yani.

AKSU: ***Devam etcek misiniz okutmaya?***

SELMA: Kız düz liseyi istiyo da, ben şu anda mesleği istiyom. Yani, meslekten bi atılım... Bizim *** Kız Meslek Lisesi'ne kayıt ettirmeyi istiyorum. Kendisi aslında düz liseyi istiyor, ama ilerde işte...

AKSU: ***Üniversiteye devam etmek için heralde?***

SELMA: Yani, biz okutamayız. çocukları yani. Mesela, oğlum çok hırslı yani. Ortaöğretimde, ilköğretimde çok başarılıydı, ama lise birde baya zorlandı ama geçti gene. Bakalım ne zaman... Çok istiyo. Geçen sene askeri sınavlara, Polis Koleji'ne girdi, bi şey yapamadı.

AKSU: ***O okulu kazanabilseydi baya bi hayatı kurtulurdu.***

SELMA: Çok istiyordu. Tabi, kendi açısından disiplinli, düzenli okuması... Her yönden...

AKSU: ***İş garantisi var.***

SELMA: Tabi. Yani, kendini kurtarırdı. Hadi bizden neyse; geldik, böyle gidecez artık...

AKSU: ***Böyle söylemek için çok genç değil misiniz?***

SELMA: Ama ne yapayım? Başka... Gerçi ben Almanya'dan geldim. On dokuz sene oldu. Benim büyük kızım Almanya doğumlu. Bir buçuk yaşındaydı; işte, bazı sebeplerden mecbur kaldık, dönüş yaptık. Ailem, kardeşlerim orda, ama herkesin geçimi kendine göre tabi.

AKSU: ***Onlar demek ki çok uzun yıllardır ordalar?***

SELMA: Tabi. Ben on üç yaşında gittim, ondan dokuz sene sonra geri döndüm.

AKSU: *Eşinizle orda mı tanıştınız?*

SELMA: Evet, orda tanıştık.

AKSU: *Niye döndünüz peki? Orda daha rahat diğil miydiniz?*

SELMA: Bazı sebeplerden yani... Beyimi yurt dışı ettiler. Ondan sonra ben... Yani, evlendikten sonra, beş sene sonra biz birleştik burda. Bi de çocuğumuz, kızımız oldu, öyle geldim ben beyimden sonra. Kendisi askere gitti buraya dönünce. Askerden sonra bi sene kendi kaldı, ondan sonra ben geldim.

AKSU: *Orda çalışıyo muydunuz peki?*

SELMA: Tabi, bi dört sene çalışmışlığım var.

AKSU: *Buraya geldikten sonra?.. Bi iş aradınız mı fabrikalarda filan?*

SELMA: Yok, öyle bi iş arama... Yani, düşünmedim. Bir-iki elektrik cihazı, eşya filan aldık, getirdik. Ama onu da tabi... Hep bozuldu. Bi de, evin rutbetinden elektrik cihazları daha çok bozuluyomuş. Onlar bozuldu yani.

AKSU: *İnsanlara ne oluyo acaba? Cihazlar bozuluyo da...*

SELMA: Di mi? Bizim sağlığımız da şey değil... Yani, benim de sağlığım iyi değil. İşte, dediğim gibi, bu bitkinlik, yorgunluk bende senelerdir devam ediyo.

AKSU: *Peki, doktora gittiniz mi bu derdinizi anlatmak için?*

SELMA: Yani, tam gitmedim. Bu yeşil kartı çıkartmayı bu sıralar çok düşünüyom, istiyom yani. Gerçi önce, bi şeyimizin bi engeli çıkmaz, yani sigortamızın. Şimdi ödenmiyo kaç yıldır mesela.

AKSU: *Sigortanız olmayınca çıkartabilirsiniz.*

SELMA: Tabi. Daha önce diyorum ya, var ama... Tabi ki şu anda durdutturuldu. Yani, ödemediğimiz için.

AKSU: *Kaymakamlığa gidiyosunuz, başvuruyorsunuz.*

SELMA: Evet, istiyom yani. Çocuklarım da rahatsız oluyo. Kendimiz gidemiyoruz. Mesela, büyük kızın guatırı filan var. Öyle tam olarak bi gidip... Yani, en basit bir rontgeni bile çektiremedik.

AKSU: *Masraf o da yani...*

SELMA: Bi de, küçük yaşta hayata atıldı, iş hayatına. Evin sorununu almış oldu çocuk küçük yaşta. Gene maşallah, çalışıyo yani, öyle bi şey yapmıyo.

AKSU: *Peki, geldikten sonra iş aramadım dediniz. Geçim sıkıntısı yok muydu o zaman?*

SELMA: Beyim gine mağazada çalışıyodu.

AKSU: ***Yani, o kazandığı para yetiyodu?***

SELMA: E tabi. Haftalık alıyodu çoğunlukla veya aylık. Ama çoğunlukla haftalık alırdı. O bizim, yine tabi... Yani, onu diyoruz komşular arasında, daha önce az çok aldığımız bir şeylerin hiçbirini alamıyoruz şimdi.

AKSU: ***Zaman içinde aşağı doğru bi gidiş var, di mi?***

SELMA: Mesela, beyim haftalık alırdı seksenlerde. Sonuçta biz yani... Pazarıma giderdim, kahvaltımızı alırdık, kendimin yolluk parası olurdu... Yani, bize o hafta, bir haftalık paramız yetiyodu.

AKSU: ***Bu işsiz kalma neden oldu peki? Mağaza filan mı kapandı?***

SELMA: En son doksan dört senesinde beyimin çalıştığı mağaza iflas etti, kapandı. Ondan sonra, bi iş tutturamadı yani. Genç istediler, hep çırak olarak. E, kendisi de eleman tabi, senelerce çalışmışlığı var bi mağazada. E tabi, sigorta, ona yakın para... Şey yapmak istemedi iş yerinde. Tabi, özel sektör öyle, hep çırak istedi. Öylelikle bi işe giremedi. Çay ocağında filan çalıştı bir-iki. En son kızımla çalışıyodu. Trikoda, babasıyla bir... İşte, bayramdan önce birkaç kişi çıkartıyolar ekonomik kriz diye. Diğer kalanları, işçileri çalıştırmaya devam ediceğini söylediler. Gerçi, baba tahmin etti yani. Bunlara öyle söylemişlerdi. Yani, iki ay içinde hepsi kapandı. Yani, şimdi faaliyete geçti. Hatta çağırıyolar kızımı, ben göndermedim. ***'de çalışıyodu. Neden? Çünkü maaş vermiyo. Bi alcağımız var, bir aylık maaş var.

AKSU: ***Vermediler mi onu da?***

SELMA: Dört aydır vermiyolar. Şu komşunun oğlu dedi, verin de telefon numarasını, hani biz şey yaparız, dedi. Paramız yok, diyolar. Bilmem neylen dört aydır...

AKSU: ***Şimdi gitse n'olucak? Gine aynı şey yani.***

SELMA: Aynı yani, değişen bi şey olmuyo.

AKSU: ***Peki, Almanya'da aileniz var; size yardım etmiyolar mı? Onların durumu daha iyidir.***

SELMA: Daha önce... Yani, annem babam... İşte, ev babamın evidir, kendi evimiz, benim doğup büyüdüğüm ev daha doğrusu. Önceleri az çok yardım ediyolardı. Şimdi tabi, şey yapmıyolar.

AKSU: ***Onların durumları mı kötü oldu da?..***

SELMA: Yo. Babam emekli oldu. Evleri var Demet'de. Bilmiyorum yani. Bi ara yine az çok yardım ediyolardı, ama şu anda yok.

AKSU: ***Başka kardeşleriniz var mı?***

SELMA: Var. Dört kardeşiz; üç kız, bir oğlan. En küçük kız kardeşim depremzede, Yalova-Çınarcık'ta. Bi yiğenimi kaybettik. İşte, herkesin ya-

ni, geçimi kendine göre, bi şey diyemiyosun. En küçük kız kardeşim geldi gitti. Üç kızı, bir oğlu vardı, dört çocuğu. Ortanca enkaz altından dördüncü gün çıktı. Onun da kendine göre... Şimdi, ev işte... Hükümet kalıcı konut vercek. Tabi ki parayla. Eşyaları, her şeyleri, hiçbi şeyleri kalmadı.

AKSU: ***Yani, sizin için ordan yardım ederler falan diye bi ümit yok?***

SELMA: Yok. Yani, olsa bile az bi miktar olur. Fazla bi yekün olmaz.

AKSU: ***N'olcak peki Selma Hanım? Ne düşünüyosunuz yakın gelecek için?***

SELMA: Vallahi yani, hiç geleceğimizi iyi görmüyorum. Yani, bi düzelme şeyimiz... Senelerdir işte, az çok gene muhtac değildik. Yani, geçiniyoduk. Ama şimdi toparlanıcak gibi değiliz. Bilmiyorum yani...

AKSU: ***Peki, ne olursa toparlanırsınız? Şu olursa düzeliriz dediğiniz bi şey var mı?***

SELMA: Ya, şöyle... En şeyinden, yani iş... Bi düzgün bi işi olsa beyimin, kızımın... Tabi, kızım haliyle baba evinden gidecek. Çocuğu yani biz... İstediği zaman... Yani, mecbur kalıp, çocuğumuz ebedi bize bakacak dememiz mümkün değil. Öyle kısmet, şey çıktı mı evlilik yapacak. Ama beyimin bi işi olsa geçiniriz diye düşünüyorum.

AKSU: ***Eşinizin bu hastalığı çalışmasına ne ölçüde engel oluyo peki? Yani, işe gidemiyo mu yoksa sen hastasın diyip de mi işe almıyolar onu?***

SELMA: Yok, onunla bi ilgisi yok. Yani, iş dediğim, böyle inşaatlarda, herangi bir yerlerde çalışması. Çünkü, en ufak hafif bi şey kaldırdı mı, bi boşlukta bulundu mu, tabi böbreklerine vuruyo ağrı. Yani, iltihaplı. Böbrekleri iltihaplı olduğu için şişiyo, ağrı yapıyo. Onun için yani, ağır işler... Çalışamaz demek istediğim yani, inşaat gibi, böyle kaldırma işini yapamaz.

AKSU: ***Bi de zaten kendi işi bu değil, di mi? Mağazada çalışıyodu.***

SELMA: Değil. Mağazada, biliyosunuz yani, müşterilerle ayaküstü duruyodu ama öyle kaldırma olayı yoktu.

AKSU: ***Tedavi için bi şey yapamadınız; peki, yeşil kart alındığı zaman tedavi olabilir, di mi?***

SELMA: Tabi, yeşil kart öyle. O da tabi, yani bir erkek olarak, daha bi içine kapanık, içine atıyo, benim gibi dışa vuramıyo. Yani, o daha bi üzülüyo tabi. Zor bi erkek için de tabi.

AKSU: ***Onların daha zor. Sizin dediğiniz doğru, kadınlar daha kolay konuşabiliyo.***

SELMA: Değil mi yani? Bizler gene bir-iki komşu bir araya geldi mi açılabiliyoruz, derdimizi döküyoruz. Ama erkek yapamıyo, bi yerde suskun kalıyo, bi eziklik duyuyo yani.

AKSU: *Onun akrabaları filan Ankara'dalar mı peki? Öyle yardım isteyebileceği ya da konuşabileceği akrabaları var mı?*

SELMA: Yok. Kardeşleri var İstanbul'da, Giresun'da var öyle akrabaları işte; ama kimse birbirine tutkun değil. Bi kopukluk var yani. Benim ailemde olsun, beyimin kendi tarafında... Yani, herkes kendi derdine düşmüş, öyle birlik beraberlik filan yok.

AKSU: *Neden? Hep mi böyleydi, yoksa?..*

SELMA: Değildi. Değildi.

AKSU: *Bu neden böyledir diye düşünüyosunuz?*

SELMA: Şimdi şöyle, benim beyim... Benim anne babamın düşüncesi yani... Çalışmıyo diye düşünüyo filan. Aslında öyle bi insan değil de, ben anne babama anlatamıyorum.

AKSU: *Suçluyolar mı?*

SELMA: Evet. Çalışmıyo, kızı çalıştırıyo gibisinden... Yani, az çok bilirler babalarını, şey yaptı mı, işi şey yapar yani. Yani, bi işin başına geçti mi, dürüsttür, çalışır. Yani, onun da şansı mı yok diyim artık, ne biliyim yani... Kendi de ister mi evde kalsın? Ama bilmiyorum, bi şeylik döndü.

AKSU: *Bi yerden terslikler başlayınca, ondan sonra kendiliğinden...*

SELMA: Kendi kısmeti mi kapandı diyelim... İşte, ben dört-beş günde bi gidiyorum bu temizlik işine. Bir-iki yere yine gidiyodum, evim vardı. Çok yoruyolar diye... Yani, çok zorlanıyorum. İnan, gidiyorum ama günü geliyo, birkaç gün o bende tasa oluyo. Çünkü zorlanıyorum yaparken. Yani, geliyom eve yorgun, bitkin... Sinir de oluyo. Benim bu gittiğim Beysukent'teki evin hanımı çok iyi. Allah razı olsun, idare ediyo beni. İşte, hemen hemen beş senedir gidiyorum on beş günde bir. Seyranbağları'na da yeni başladım, üç haftada bir.

AKSU: *Onları nası buluyosunuz? Tanıdıklar aracılığıyla mı?*

SELMA: Tabi. Burda komşularımız var, bir-iki gidiyolar. Onların aracılığıyla buldum. Yani, iki taraf da iyi şimdi. Allah razı olsun, onlar benden memnun, ben onlardan.

AKSU: *Ama ağır iş yani?*

SELMA: Zor. Şimdi, Beysukent'in evlerini belki... Eskişehir yolu üzerinde, tripleks. Şeyin dubleks, Seyranbağları'nda gittiğim evin dubleks. E tabi, mecbursun, işin başına geçtin mi yapıcaksın.

AKSU: *Peki, siz çalışmaya başlayınca, eşiniz nası karşıladı bunu?*

SELMA: Valla şöyle, istemedi aslında. Neden? Çünkü, ben evde kendi işimi yaparken zorlandığım için... Yoruluyorum. Onun için, yapamazsın diye, yani istemedi. Sakın dedi, beni suçlama, dedi. Yani, beni gönder-

din diye suçlama, dedi. Hayır dedim, ben gidecem, dedim. Hani o zaman, haftada bir, on beş günde birdi. Dedim, ben haftada bir, on beşte birlen ölecek değilim, giderim. Ama sakın dedi, beni suçlama, ben razı değilim, dedi. Çünkü, evde kendi işimi yapamıyorum, biliyorum. Kendisi de biliyo haliyle. Hayır dedim, gidecem. Tamam dedi, kendin bilirsin. Ama yine ben, artık sinirden mi işte, yine beyimi çok suçladım.

AKSU: *Öyle mi? Ne dediniz?*

SELMA: Yani, zoruma gidiyo yani. Bilmiyorum. Orda tabi, kendi de çalışmadığı zaman... Hani, ben mecbur muyum, yani bu yaşta işe gidiyorum, şey yapıyorum gibisinden... Ben sana daha önce söyledim, ama yine beni suçluyosun, diyo. Ama o benim elimde değil, suçluyorum. Suçlamamam lazım ama işte, işsiz de olunca kendisi... Tabi, arada bi alkol de alıyo, ama zararı yok. O da artık, onun şeyine yani... Bi boşlukta hissediyo kendini, biliyo musun? İşsiz olduğu için... Bazen hak veriyorum, üzülüyorum, bazen de kabullenemiyorum.

AKSU: *Her zaman mantıklı düşünemiyo ki insan...*

SELMA: Ve benim çoğunlukla sabahlarım... Yani, aşırı bi sinirim var. Oturana, şey yapana... Beyim, o çocuklar artık idare ediyolar. Bıktılar ama... Ondan sonra açılıyorum yani. Artık, sabahları tam dinlenip bi uyku alamıyorum, ondan mı?..

AKSU: *Gece uyuyamıyo musun?*

SELMA: Rahat uyuyamıyorum. Çayla sigaraya da düşkünüm. Ekmek şey aramam... İşte böyle güzelim, mecburuz ayakta durmaya, idare etmeye. Bilmiyom, düşünemiyorum ilerde nası bi durumla karşılaşırız. Çünkü, bizim bu evler de mütahide verilicek.

AKSU: *Öyle mi?*

SELMA: Yani, ortaklar var, yedi ortak. Bu sene istiyolar bakalım. Tabi, ondan sonra da bize kira görüncek.

AKSU: *O zaman n'apıcaksınız peki?*

SELMA: Onu çok düşündüm. Gene on dokuz-yirmi senedir oturuyoruz. Allah razı olsun, annem babam şey yaptı ama... Şimdi bizlere çok zor gelicek kira. Bilmiyorum ne yapacaz. E tabi, genç, çocuklar istiyo daha bi rahat... Şimdi, bizim iki odamız var. Şimdi mesela, bi banyomuz filan yok. Tuvalet; bir de onu say... Ondan kışın çok zorluk çekiyom. Gene yazın bahçe var, sere serpe oturuyoruz. Ama kışın suyum da olmuyo. Şey yapıyorum, çok zorluk çekiyorum. Bi de rutubet beni daha çok hasta yapıyo. Yani, çocuklarım da öyle. Yani, rutubet de... Hepimizde var aslında. Ben istiyorum yani şöyle bi rahat ev. E diyolar, anne dairede oturunca... Yani, düşünemiyorum. Hayır, mümkün değil. Ben oturamam çünkü. Kızım di-

yom, bizim durumumuz neyse ona göre, kendi bütçemize göre ev bulucaz, diyom. E, nerelerde? Bilemem, bilemiyom artık. Şimdi, gençler tabi her şeyi istiyo. Her imkânı biz sağlıyamıyoruz.

AKSU: ***Peki, gittiğiniz evlerden yardım ediyolar mı? Yani, normal aldığınız ücretin dışında yardım eden var mı?***

SELMA: Yok.

AKSU: ***Etmiyolar mı?***

SELMA: Yani tabi... Şöyle mesela, bir-iki yiycek filan, giysi getiriyorum. Yani, Allah razı olsun, veriyolar da. Öyle yani, yekün bi para, herangi bi şey olmuyo öyle.

AKSU: ***Ne düşünüyosunuz peki; yani?..***

SELMA: Beyim... Oğlumu da göndermek istedim beyimle. Onu da ben, ancak beyime harçlık bulup da gönderebildim. Bi de Giresun'da fındık var işte. O da kendisinin evi değil, annesinin evi. Ama çok iyi Allah razı olsun, çok şey yapar. Dedim, belki birkaç kuruş yardım olursa fındıktan... Artık yok, yani fazla olmuyo, biliyoruz senelerdir. Onun da kendine göre şeyi var. Öylelikle gönderdim yani. Oturuyosun dedim, iş de yok şu anda, bulamıyosun, dedim. Dedim, en iyisi git, bir ay kal. Belki az çok bi... Getirir yani, bilmiyorum. Ne yapacaz işte? Yani, inan kafam durdu, düşünemiyom yani. Çok üzülüyorum da... Bilmiyorum. Bi de, ev sorunu çıkarsa o zorluk olucak. Gene yani... İnan, yüz milyon da olsa maaş çalışacak. Beyim de gider, gitmez değil, ama onu da bulamıyo.

AKSU: ***Bu yükü nası taşıyosunuz? Bi derdinizi döktüğünüz birisi olabilir... Nası kaldırıyosunuz?***

SELMA: Nası izah ediyim?.. Tabi işte, diyorum yani, ben eğer böyle konuşup açılmazsam, şey yapmazsam, ben hepten bi depresyona girerim yani. Yine bana diyolar, iyi şey yapıyosun diye. Yani, komşular biliyo, çoğu şey yapıyo. Ama mecburuz bi yerde ayakta durmaya, direnmeye mecburuz. Mesela, benim o temizliğe gittiğimle, ancak bu dört aydır, altı aydır böyle. Ancak öyle geçiniyoz. Çoğu borç alıyorum. Şöyle mesela, borçlarımı ödiyemiyorum tam olarak, kalıyo.

AKSU: ***Akrabalardan mı alıyosunuz, yoksa komşulardan filan mı?***

SELMA: Yok. Burada, komşudan.

AKSU: ***Peki, gittiğiniz yerlerde kendinizi kötü hissettiğiniz oluyo mu? Veya işin ağırlığı dışında, onların davranışlarında herangi bi kötü muameleyle karşılaşıyo musunuz?***

SELMA: Yok. İşte, diyorum ya, çok iyi. Yani bu öbür, beni seven bayanda yalnızım. Çalışıyo. Kızımı da götürüyom şimdi okulu tatil, yaz diye. Çok iyiler, çok idare ederler Allah razı olsun. Yani, kendi evim gibi de benim-

sedim zaten. Öyle sohbetimiz, dertleşiriz... Öbür hanım evde. Çok iyi, rahatım yani. Yok öyle hiçbi şeyden... Dedim ya, bi-iki evim vardı, orayı bıraktım. Yani, herkes bir olmuyo biliyorsun, kimi daha bi insan kıymeti biliyo. Yani, burası rahat, devam ediyorum. Ben hiçbi zaman şey yapmam. Bi de kızı var, sever Allah razı olsun. Yani, gücüm olduğu kadar. Ben ne zaman, gelemiyorum, benim gücüm yok dersem, o zaman, ben bi başkasını düşünürüm, der. İdare ediyoruz onlarla yani. Yani, sil süpür, der. Yani, sil ama öyle yorulma diye şey yapar. Öyle idare ediyoruz; çünkü, çalışma gücümün şeyini biliyolar. Yani, bu gittiğim Yüksel Abla... Çok iyi, çok hanım, çok insan kıymeti biliyo. Yani, öyle ağır kaldırma gücüm olmadığı için, benim çalışma tempomu biliyo. Onun için, diğer bi başka yerlerde... Zaten kendi çevresinde, aynı sokakta bir-iki komşusuna gittim. Yani, o da istemez ezilmemi. Kendim de bıraktım... Ondan sonra, bi başka işe de bakamıyo. Çünkü, biliyo benim çalışma gücümün nasıl... Fazla şeye gelemiyorum.

AKSU: ***Herkes de öyle anlayışlı olmuyo...***

SELMA: Hı, olmuyo. Onun için o da... Ben onu öyle biliyom, devam ediyorum. Buraya da yeni başladım. İdare ediyoruz. Valla bilemiyorum n'olacak. E, bi de ailemde, kardeşler arasında tutkunluk olmayınca zor oluyo.

AKSU: ***Aslında size yardım edebilseler, etseler baya fark eder, di mi? Yani, onların durumu muhtemelen daha iyidir Almanya'da.***

SELMA: Bilemiyorum. Herkesi kendi haline bıraktım, herkes kendi yerinde iyi olsun, dedim. Annem olsun, babam, kardeşlerim... Ki en küçüğüm, yani biraz önce bahsettiğim depremzede olanla, en küçük kardeşimle çok düşkünüz. Ona da Allah öyle şey yaptı. Hollanda'dan dönüş yaptılardı o büyük depremde. Mecbur geri döndüler. O da orda yeni... Tekrar ev kurdu, şey yaptı, çok zorluk çekti. Tabi, gene oranın imkânları daha farklı. Gene bu sene geldiler, evi vericeklerdi; o da, ertelenmiş heralde ev. Yani, gene az çok şey yaptı mı gönderir, bi elinde olsa şey yapar. Ama isteyemiyoruz göndersin diye. Üzülüyo, biliyo durumumuzu. Onu da zor durumda bırakmak istemiyorum. Yani, gine geldiler, kaldık... Allah razı olsun, bi hafta... Çaba gösterir de... Ne diyeceksin, tam isteyemiyosun.

AKSU: ***Bu darlık aile içindeki ilişkileri nasıl etkiliyo? Yani, önceden başka türlü, bu kadar sıkıntıya girdikten sonra başka türlü mü oluyo, bi şey değişiyo mu?***

SELMA: Tabi. Şimdi hiç yoktan, evde yani, bir huzursuzluk oluyo. Çocuklar arasında da... Kardeşler, mesela üç kardeş... Yani, bu yüzden onlar da bir... Çocuklar bunalıma giriyo, birbirlerinle uğraşıyolar. E şimdi, is-

tediği bi şiy olmuyo. Mesela, bi tatil oldu, değil mi? Bir imkânımız yok ki çocukları bi tatile gönderelim, bi şey yapalım. Dediğim gibi, onlar da geçinemiyolar işte. Mesela, birbirlerinle uğraşıyolar. Yani, her şeyi istiyolar. Şey yapamıyorum yani; benim imkânım bu kadar, diyorum. Sizin fazla istediğinizi alamam, edemem, diyorum.

AKSU: ***Peki, eşinizle bi şey oluyo mu? Mesela, daha önceden yoktur, şiddet olur, vesaire... Demin onu sormaya çalıştım; nası bu sıkıntısını dışarı vuruyo? Vuramıyor, dediniz.***

SELMA: Vuramıyo (...). Yani, böyle gitmiycez diye düşünüyo. Ben de diyom, hiçbi zaman düzeliceğimizi düşünemiyorum, diyom. Yok, Allah bi yerde bi şey vercektir, diyo.

AKSU: ***Onun ümidi daha çok yani?***

SELMA: Var tabi ümidi yani. O da üzülüyo tabi çocuklarına herangi bi şey yapamıyo diye. Nasıl deyim, bir istikbalini, şeyini... Çocuklarına onu sağlıyamadı. Tabi, şu anda ikisi okula gidiyo, ama nereye kadar gidecek? Mesela, oğlumuzun okumaya çok istidadı var, çok istiyo. İstiyo gerçi ama bilmiyorum. Bi de futbola çok düşkün, topa düşkün. Onda da bi hevesi var ama okumayı da istiyo yani. Bu Polis Koleji'ni kazansaydı çok iyi olcaktı da, kısmet olmadı. Askeriyede teyzemin kızı var, büyük teyzemin. Geçen sene kendisi götürdü. Ondan sonra, hem Deniz, hem Kara Kuvvetleri'ne giricekti. Bu konuşma... Cümle yapısı biraz bozuk; o da heralde, küçükken çok meme emdi ondan. Harfleri telaffuz edemiyo tam; yani, ş harfiyle r'leri şey yapıyo. Ordan hiç mülâkata bile giremedi.

AKSU: ***Öyle mi? O kadar bakıyorlar mıydı?***

SELMA: Tabi, askeriye daha bi... Ama Polis Koleji'nde mülâkata, sınavlara girdi. Polis Koleji'nde o kadar incelemiyolar. Ama askeriyede, sözlüde ş harfinden ona giremedi. Tekrar bi hak tanımışlar; hani, itiraz hakkı varmış. Onda da yurt dışının, akarsularını sormuşlar çocuğa sözlüde. İlk önce okumaymış heralde. Onu da bilememiş. Biz de dedik, Türkiye'nin bırak da, Avrupa'nın şeyini, dedik. O ikinci hakta da öyle olunca sınavı şey oldu. Ve şimdi diyom yani, liseden sonra, Akademi veya gine askeriyenin sınavlarına girebilir yani. Onu tabi, iki sene sonra düşüncez bakalım.

AKSU: ***Futbol yeteneği varsa eğer, futbol okulları filan var. Hiç öyle bi şey düşündünüz mü?***

SELMA: Düşündük de hiçbi yere kayıt ettiremedik. Yani, kendisi Gençlerbirliği'ni, Ankaragücü'nü çok istedi. Onlar da işte, para isteyince, kayıt parası...

AKSU: ***Para mı istiyolar?***

SELMA: Tabi. Çok istedik; hatta her gün söyler, şey yapar. Kayıt ettiremedik.

AKSU: *O da çünkü bi meslek yani. Sonuçta girdiği zaman hayatını kurtarabiliyo.*

SELMA: Yani, okurum da anne diyo, giderim de... Yani, kendi istediği biraz büyük takımlar. Hani, Ankaragücü olsun, Gençlerbirliği filan... Öyle bi yere kayıt ettiremedik. Daha önce bi kayıt oldu, küçük bi yere. Orayı da benimsemedi, istemedi yani. Orda fazla bi ilerleme olmaz diye devam etmedi. Orası lisansı çıkartmış. Lisansı çıktı ama vermiyo, bir başka tarafa vermiyo.

AKSU: *Benim elimde kalsın diye...*

SELMA: Ha. Halbuki oraya kısa bi süre gitti. Değermiş ki heralde, hemen lisansı çıkarttırıyolarmış. Bir başka, yani tarafa... Bi başka tarafa ben... Veriyo ama heralde para istiyolar. Onu da biz karşılayamayınca, öyle kaldı gitti. Yani, bi başka kulübe geçemedi. Öbür taraf lisansı hemen çıkarttı. Heralde oyun şeyini beğendiği için...

AKSU: *Başkalarından yetenekli belki de...*

SELMA: Tabi, öyle. Ondan sonra, ordan da alamadık. Yani, heralde para, bi miktar para istediler. Ordan alsak, bi başka yere geçebilir yani.

AKSU: *Televizyon çok sık seyrediyolar mı? Siz seyrediyo musunuz? Nası televizyonla aranız?*

SELMA: Seyrediyoruz, hı hı.

AKSU: *Nelere daha çok bakıyosunuz?*

SELMA: Valla, ben haberlere, ondan sonra, bu yemekle ilgili programlara... Çocuklar tabi müziğe daha düşkünler. Bi şeyimiz oluyo yani, tartışmamız. Oğlan tabi, futbolu ister, kızlar müzik ister, ben dizi veya haber isterim. Şeyimiz oluyo yani, öyle tartışmamız.

AKSU: *Şu televolelere filan hiç bakıyo musunuz?*

SELMA: Hı hı.

AKSU: *Ne düşünüyosunuz onları gördüğünüz zaman? Nası bi duygu veriyo yani size? Üzülüyo musunuz, kızıyo musunuz?..*

SELMA: E, tepki oluyo; yani, bazı şeylerde insan şey yapıyo tabi. Benimsemediğin şeyleri, olayları hani, şey yapıyosun, ama seyretmekle geçiştiriyorsun yani.

AKSU: *Daha çok eğlencelik bi şey gibi geliyo?*

SELMA: Hı, tabi. Hatta benim bu çalıştığım hanım der... Bu hani yarışma programları var ya, şey yapar. Selma sen de durumunu biliyosun, şey yap, katıl filan, der. Derim, Esin Abla, bizde şans yok öyle. Arada bi loto oy-

narım filan, öyle şansımı bi denerim. Ben diyom, şansımızı ipten kaybettik. Hani, ipin ucunu kaçırdık, bi daha yakalıyamıyoruz, diyorum. Hatta komşular takılır niye döndün diye. Yok yani, düşünemedim ben ilerisini. Dönüş yaptım. Dönmemem lazımdı ama mecbur geri döndüm. Çünkü dönmek istemezdim.

AKSU: ***İnsan bilemiyo.***

SELMA: Ömür tek büyüdü. Küçüktü, bir buçuk yaşındaydı kızım. Ondan sonra, bi dört sene sonra oğlan doğdu. Ondan sonra da bu küçük doğdu arka arkaya. Bi de, ikiz gibi büyüttüm ben onları. Çok zorluk çektim, çok zor oldu. Öyle işte... Yani, düşünemedim ilerisini. Yani, gelmeseymişim şimdi iyiymiş. Tabi, bütün kardeşim, annem babam ordalar hepsi. Bizler bi burdayız. Ben de küçük yaşta, on iki yaşında gittim, dokuz sene sonra evlendim, çocuk sahibi oldum, geri dönüm.

AKSU: ***O zaman sıkıntı çektiniz mi alışmakta? Çok farklı çünkü orasıyla burası, di mi?***

SELMA: Çok, evet. Çünkü, ben yani... Dört kardeşiz, ortancayım ben. En küçük kız kardeşim çok ezildi, yaşı küçüktü. Ama ablam olsun... Yani, ben çok serbest büyüdüm Almanya'da, rahattım yani her yönden. Tabi evlenmek, çocukla gelmek... Ben çok şeyin altında kaldım tabi. Zor geldi aslında.

AKSU: ***Buranın koşulları çok farklı tabi.***

SELMA: Tabi. Yani, diyom ya, küçük yaşta gittim, orası çok farklıymış. Bana beyimin şeyi yoktu ama çocuk, ev işi, şey... Yani, orda da ben rahattım, her şey önüme gelirdi, hazırlanırdı... Yani, çok çabaladım, zor geldi.

AKSU: ***Uyum sağlamaya çalışırken, baş etmeye çalışırken size destek olan var mıydı?***

SELMA: Ya, diyorum ya, ilk benim geldiğim seneler... Seksen üç senesinde geldim. Bir misal, mesela telefon borcum oluyo... Herangi bi bakkala veya elektrik borcum oldu mu... Yani, birinden birini annemgil karşılardı, az çok gönderirdi. Veya kız kardeşim, küçüğüm veya kardeşlerimden yani... Arada bir yolluyolardı daha önceleri. Yani, şu yedi sene diyim, artık altı sene mi diyim, hepsi kesildi. Yani, bi yere kadar yardım ediliyo. Ailen de olsa, annen baban, kardeşlerin... Ondan sonra kesiliyo. Yani, ben buna anlam veremiyorum. Bilmiyorum neden böyle oldu. Aslında bi şey yapmadım. Anneme babama da soramıyorum. Yani, onların şu şeyleri... Yani, beyim çalışmıyo, alkol alıyo, içiyo arada bi... Kabullenemiyolar. Benim beyim, evet içiyo ama öyle şey değil yani. Yani, iradesi var. Mesela, içmediği günler çok olur.

AKSU: ***Yani, alkolik diğil ama içiyo gene de?***

SELMA: Yani, içti mi içer. Çünkü, bünye de zayıf... Değil de işte, bira kesmiyo, biliyorum. Yani, öyle parasını alıp da olduğu gibi içkiye yatırsın, şey yapsın değil.

AKSU: ***Aileniz çok tutucu mu? O yüzden mi içkinin üzerine bu kadar şey yapıyolar?***

SELMA: Hayır, öyle değildir. İşte, bazı büyüklerin şeyi oldu. Yani, araya bi soğukluk girdi.

AKSU: ***Baştan yoktu öyle bi şey yani?***

SELMA: Tabi yani. Diyorum ya, az çok gine bi... Elektrik veya telefon açısından bi gönderirlerdi. Ondan sonra ödememizi yapardık ama biraz ailem parayı, hele babam sağ olsun, seviyo.

AKSU: ***Yaşlandıkça daha da artar o, di mi?***

SELMA: Bilhassa benim annem bakımlıdır. Böyle harcamayı, giyinmeyi, almayı, gezmeyi seven bi kişi. Babam tersine öyle değil. Üç-dört senede bir annem hiç olmazsa yalnız gelirdi. Babam gelmiyodu. Ondan sonra, annemin ablası var, teyzem... İstediğini alırlar, yer, içer, gezerdi. Şimdi o imkânı... Babam yanında olduğu için... Beraber çıkıp geliyolar, beş ay burda kalıyolar. Emekli yani. Yazı burda geçiriyolar, kışı Almanya'da. Dönüş yapmıyolar. Annem de rahatsız. Biraz o yönden istemiyo babam. Böbreklerinden filan, kalp rahatsızlıkları var. Onun için parayı sever. Anneme de o imkânı tanımıyo. E tabi, bi yerde idare ediyo. N'apsın? Kadınsın yani. Ne kadar sesini de çıkartsan, tam şey olamıyosun yani. Yani, ben beyimden olsun, çocuklarımdan olsun, Allah razı olsun sıkıntılı değilim. Yani, üzmüyolar, şey yapmazlar...

AKSU: ***Peki Selma Hanım, bu geçim sıkıntısının sebebini nerde görüyosun? Hem kendiniz için, hem baktığınız zaman... Komşularınızda görüyosunuz, televizyonda görüyosunuz... Neden insanlar bu kadar sıkıntı çekiyo? Bunun kaynağı ne gibi geliyo size?***

SELMA: Valla, kaynağı bizim baştaki şeylerimiz. Hükümetin, yani insanlarımızın kendine yontması, şey yapmaları... Yani, bu duruma getirdi. Bir bankalarda şey... Paranın hep iflası... N'olucak? Bu şeye sürükledi yani insanları. Bizim gibi hepten şey durumda olanlar, mağdur durumda olanlar... Bizler daha çok mağduruz. Şimdi benim mesela, ödemelerim var kaç aydır. E, ödeyemiyorum. Her an, icra mı gelir, yok elektriğimi kesicek, suyumu kesicek... Yani, hep sıkılıyosun. Sıkıntı çekiyoruz ama bi çözüm yok, bi şey yapamıyoruz.

AKSU: ***Çözüm getiricek birisini görüyo musunuz peki? Yani, bu duruma onlar getirdi, ama çıkartıcak bi şey görüyo musunuz? Mesela, Kemal Derviş geldi, izliyosunuz televizyonlarda...***

SELMA: Yani, ben eskiden, dediğin gibi, Kemal Derviş'i tutardım. Çok efendi, saygın, şey... Yani, Türkiye'nin... Ama tamam, yardımlar geldi, şey yaptı... Bilmiyorum yani, gene hiçbir ortam düzelmedi. Gine aynı. Çok beğeniyodum. Yani, hükümeti de şey yaparız ama... Bilmiyorum.

AKSU: ***Şimdi, yeni şeyler var. İşte, Saadet Partisi, yeni oluşumlar, şu bu... Onlara nası bakıyosunuz peki?***

SELMA: Olumlu bakmıyorum.

AKSU: ***Şöyle birileri gelse dediğiniz yahut hayal ettiğiniz, hani şu özelliklere sahip bi kadro dediğiniz?..***

SELMA: Yani, daha bi tabi genç nesil, genç bir akıllı adam, uslu... Veya Avrupa'da hani, şeyini vermiş, Kemal Derviş gibi bi insanlar... Daha bi farklı olur yani. Ya da genç bir kişinin görüşüyle... De mi? Yani, ben bilmiyorum. Bir de benim düşüncem, Türkiye'nin çok partisi var, de mi?

AKSU: ***Evet.***

SELMA: Çok fazla.

AKSU: ***Peki, nası partiler olsa daha iyi olur? Yani, ne gibi özellikler düşünürsünüz?***

SELMA: Bence iki-üç parti olsa bu kadar oylar bölünmez. Yani, çoğunluk bir veya ikiye verilir. Yani bilmiyorum, bu kadar çok partiyle o kadar oyların bölünmesi... Yani, çok fazla. Şimdi de tekrar bir-iki tane daha fazlalaşıyo. Hiç, gereksiz yani. Aslında bunlara önlem almaları lazım, değil mi? Yani, ben bilmiyorum.

AKSU: ***Daha az parti olsa daha iyi olur, diyosunuz?***

SELMA: Tabi. Yani, bi kişiye, iki kişiye şeyi bırakmıyolar. Bilmiyorum yani, Avrupa'nın yaşantısıyla bura çok farklı. Ben mesela, çocuk yaşta gidip geldim, ama bilemedim tabi, burada nası yaşandığını, şeyini... Ama çok zor. Orda her imkânlarımız vardı. Mesela, kendi ev doktorum var. Ki hamile olduğun dönemde, gitmediğin zaman ceza ödüyosun, suçlusun. Düşün yani. Ayda iki sefer gitmeye mecbursun. Ev doktorun oluyo, kendi doktorun... Yani, imkânlar çok iyi. İnan, senin ne kuruşunun hakkını yer, ne kuruşunu şey yapar. Yani, Avrupa öyle kalkınmışken, bizler niye bu duruma düşelim, değil mi? Yani, bizlerde de düzen olsun.

AKSU: ***Neden peki onlar bu kadar de iyi biz?..***

SELMA: Ama dürüst insanlar. Bizlerde düzen yok, herkes kendine yontuyo. Kendine. Cebine dolduruyo, yatırım yapıyo... Mesela diyelim, burda bizim mahalle sakinlerinden veya bizlerden herangi birisi en ufak bir suç işledi mi ensesinden yakalarlar, atarlar. Yani, bi şey yapamıyosun. Ama bir büyükler, memur veya banka şeyi olsun... Nası o imkânı sağlıyolar da, yurt dışına kaçma imkânları var? Bi fakir, bi yoksul gidemez. Ama

onlara hemen ceza verip, hapisaneye gönderiyolar. Ama o büyükleri, parayı yiyenleri, hortumlayanları niye şey yapamıyo yani? Nası yurt dışına çıkma imkânları var? Ben mesela, Almanya'da kaldım, değil mi? Ben istiyorum ki inan... Bak, bunu da atma. Ben diyom, çalıştığım firmaya... *** dondurma fabrikasındaydım. Diyom ki, oraya dilekçe yazsam, durumumu izah etsem, şey yapsam... Yani, ordan istetseler de gitsem diye düşünüyorum. Ama olmaz. Neden? Çünkü yaş. Yaşımız... Ne kadar şey göstersem bile, hani genç... Ama yaşım var, belli oluyo. Yani, onu da düşünüyorum. Yani, gitmeyi düşünüyorum da... Almanya olmasın veya başka yer. Çocuğum burdan kurtulsun istiyorum, daha bi imkânlı, daha farklı olsun. Çocuklarım diyo, anne diyo, niye geldiniz, diyo. Daha farklı, daha iyi olurdu, her istediğimizi alırdık, diyo. Tamam öyle ama ben... Yaptık bi cahillik, geldik. Yani, sürünmeye, çile çekmeye gelmişiz.

AKSU: ***Bilemediniz tabi?***
SELMA: Bilemedik.

AKSU: ***Peki, bu çocukları gönderme imkânı var mı?***
SELMA: Yok.

AKSU: ***Orda ananelerinin yanına, teyzelerinin yanına filan?..***
SELMA: Şöyle olur, ancak kızım yani... Yetişkin, büyük... Eğer evlenirse, orda bulunan bir kişiyle orda bi evlenme imkânı olursa... Öyle gider veya turist... Turist giderse neyle gidecek? Mümkün değil.

AKSU: ***Bi de, şimdi eskisi gibi değil, daha zor oldu.***
SELMA: Öyle, kolay değil.

AKSU: ***Peki, zenginliğin sebebi ne? Bi yandan da görüyosunuz televizyonlarda filan, hakkaten çok zengin insanlar da var... O nası oluyo?***
SELMA: Var, dolu... Ya zamanında tuttu, parayı değerlendirdi... Muhakkak değerlendirmiştir. Yani, bizler de diyorum, az çok... Yani, çok yoktu ama gene birkaç kuruş elimize geçtiğimizde diyom... Yani, beş-on kuruş bi köşeye koysaydık, değil mi? Yani, az da olsa... Şu anda, elli-yüz olsa bizim için para, on da olsa. Ama demek ki biz, yetmiyodu, harcadık. Yani, ben geldiğimde benim param yoktu şimdi. Hatta babam, bir-iki sene daha çalış veya işsizlik paranı al, dedi, biliyo musun? Bi getirdim... Tabi yani, bunlar bozuldu. Buzdolabı, çamaşır makinesi, o. Öyle ocak filan getirmiştim. Bi-iki ufak tefek şey. Onun için... Neye getircektim burdan?

AKSU: ***Zenginliğin sebebi.***
SELMA: Ha. Birikim ya da daha anne babadan... Yani, şeyden kalan, bi dedelerden, büyüklerden kalan miraslardan mı, artık neden kalkınıyolar bilemiyorum.

AKSU: ***Peki, zenginlerin daha zor durumda olan insanlara, geçim sıkıntısı çeken insanlara bakışı nasıldır diye düşünüyosunuz? Buna ilişkin bi şeyiniz var mı?***

SELMA: Yok. Yani, bizler bu durumda olduğumuz için mi artık... Yani, bizler de zengin olsak... Yani mesela, iki katlı, üç katlı evimiz var. Hani, oturttururuz, yardım ederiz... Yani, yardımlaşmayı düşünüyorum. Veya şu bi kat bizim olsa, bi katında da bi başka mağdur durumda olanı oturttursalar diye düşünüyoruz tabi. Bizler bu durumda olsak, yardım ederiz yoksullara. Mesela, bizim bu semtte çok var. Tabi her yerde var, sade bizim semtte değil de... Herkes kendi yağıyla ancak kavruluyo. Düşünüyoruz tabi, zengin olsak yardım ederiz her yere diye düşünüyoruz. Bak, benim çocuklarım da... Büyük kızım da çok fedakâr, şeydir yani. Ben şey yapmam. Yani, beş yüzüm de, birim de olsa, o an için ufak da bi şey alsam bi çocuğa, bi şeye, benim param yok da almam diye düşünmem. Ama çevremizde çok var tabi. Yani, olsa da almazlar. Ben bunları istemiyorum. Mesela, çoğunlukla yaşlıların, değil mi? Hani, bi çocuk sevindirsin istiyoruz, bi yardım etsin, bi bayramdan bayrama çocuk sevindirsin istiyoruz. Ama yapmıyolar.

AKSU: ***Bu mahallede zengin insanlar da var mı?***

SELMA: Yani, tabi. Bizlerden, yaşlılardan bir-iki aile var. Çoluğu çocuğu yok, evlenmemiş, barklanmamış... Tek yaşıyan hanımlar var. Ama çok tutucular; mesela, çoğu çocuğu sevmez, şurda oynatmak istemez, bilmem ne... Yani, yaz geldi mi sorun daha çok oluyor. Yani, bazı zamanlarda sıkıntı oluyo.

AKSU: ***Karışıyolar mı çocuklara? Gürültü yapıyo filan diye mi?***

SELMA: Hı hı. İşte bilmiyorum, çözüm n'olucak, nası biz bu şeyden kalkıcaz, bu şeyin altından kalkıcaz bilemiyorum. Yani, ya kafam durdu... Durdu zaten de... Bi de acı yaşadık. Bu yeğenimi çok severdim. Ondan sonra, benim zaten bilicim, şeyim biraz iyice geriledi. Konuşmalarımda bile... Çocuklar diyo ki, anne şöyle konuştun. Hayır, diyom. Telefonda olsun veya karşı karşıya konuşurken... Hayır, ben öyle konuşmadım, diyom. Kabullenmiyorum, halbuki konuşuyorum. Bazen sapıtıyom konuşmalarımı. Yani, nası diyim, bir gün bi şeye çakmak diyeğime, belki kalem mi diyorum... Yani, o şekil. Yani, konuşmalarımda sapıtıyorum.

AKSU: ***Kafanız çok meşgul olduğu için heralde.***

SELMA: Onları düşününce şey... Ama bu sene ben daha çok yıprandım. Gene kızımgil çalışıyodu, ondan az çok sıkıntıya düşmüyoduk yani. Bazen istiyorum ki... Geçen de dedim... Hani, yüz milyona kadar daire var, diyolar. Tamam, diyom. Yani, öyle bi cesaret alıyom o an için. Tamam, ben yüz milyona kiraya oturabilirim, çalışırım, diyom. Haftada dört-beş

gitsem, kirayı çıkartırım, diyorum. Ondan sonra, bi düşünüyorum ki mümkün değil. O an için söylüyorum. Bi cesaret alıyorum kendimden heralde. Yani, biraz ben de istiyorum rahatlık. Yani, bi ev... Bir evim, şöyle rahat bi evim olsun istiyorum yani. Çok sorun oluyo. Böyle oluyo. Çocuklar yetişti. Şimdi mesela, şu arada mı giyinecen? Ya çocuklar?.. Kızlar odada şimdi, onlar orda oturuyo diye baba gidip bi giyinemiyo düzgün. Yatıp uyumaya pijama giycek, oturacak adam, giyinemiyo. Ya çıkacak o çocuklar, ya adamcağız arada giyinicek. Yani, hepimiz öyle. Çok zor. Yani, tek isteğim bi ev, başka bi şey değil. Tabi, bi de şöyle işin olcak, kendin aç kalmıycak kadar maaşın olcak... Bizlere yeter, fazla şey istemiyorum. Şu anda, inan yüz-iki yüz lira maaş olsa, yüz de girse, geçiniriz diyorum. Neden? Yani, ödemelerim çok. Şöyle diyorum... Şimdi, bi fatura ödüyorum, telefon faturası. Bir veya iki... Elektriği öderim, diyom. Ya işte, bi de kışın bu oturma grubunu aldım. O da bi hırsla aldım, artık bıktıydım eski kanepelerden. Şimdi, dört aydır da sıkıntıdayım. Televizyonlarda izliyorum, icralar çoğaldı, o korku da var. İcra mı gelir, şey mi olur... Kızımın üstüne bi de. Anne, ben çalışıyom, diyo. Ondan sonra, icra gelirse, hapisaneye girerim, diyo. "Ora daha rahattır anne." Yok kızım, Allah düşürmesin, diyom.

AKSU: ***Yok, icradan hapse düşmez.*** *(Söylerken güler)*

SELMA: Da yani, icralar çoğaldı. Gerçi belli bi miktar... Yani, bizlere çok, ama zenginlere o para... İki yüz elli, iki yüz yetmiş onların günlük harcamaları. Bi markete gitse o parayı harcar. Onun için isterim yani, zenginler yardım etsinler, di mi? Türkiye'de çok yoksullarımız, kimsesizlerimiz var. Gençler hep sokakta, değil mi?

AKSU: ***Peki, hiç gezmeğe filan gidiyo musunuz? Yani, ne biliyim, parka gitmek, şudur budur... Yani, mahallenin dışına çıkma şeyiniz var mı?***

SELMA: Tabi.

AKSU: ***Nerelere gidersiniz?***

SELMA: Parka... Yani, parka gitmem. Gene bi komşularla birlikte olursak, dolaşır geliriz. Yani öyle... İstiyoruz da...

AKSU: ***Ama hani, bu çevrenin dışında, Kızılay'a olsun, öyle bi yerlere gidiyo musunuz?***

SELMA: Yok, öyle gezme amacıyla alışverişe gidemiyoruz. Bazen işte, komşumun... Arkadaşlar arasında giderlerse... Gençlerden toplanıp, kimin hani parası varsa, bir-iki içecek veya yiyecek bi şey alıp gidiyor kızlar. Arada bir, devamlı değil. Yani, biz gidemiyoruz.

AKSU: ***Yardım için başvurdunuz mu peki? Öyle bi konuda oldu mu düşünceniz?***

SELMA: Şimdi ben Toplum Merkezi'ne... Milli Eğitim kampanyası açılmış. Hani, buraya gelen komşum... Çocuklar için, eğitim... Ondan sonra, bu komşum haber verdi. Kendisi Urfa'dan gelmişti. Kayıt ettirdim. Hatta bana dedi, Selma Abla, sen kendin niye kayıt olmadın, dedi. Sosyal İl Müdürlüğü'nden yardım, yani aylık bağlanmıştı komşuya. Dedim, valla bilmiyorum, ben hiç şey yapmadım, bize de şans gülmüyo, dedim filan. İstiyorum yani, bi görüşecem Sosyal İl Müdürlüğü'nden bir aylık bağlanabilir mi diye... Bi onun kâğıtlarını doldurdum, oğluma aylık yazdım... Ama orda, tedavisi filan, her şey var. Yani, çocuklar okula gideceği için... Kızıma da eğitim yazdım. Eğitim yazdım da, şöyle söyliyim, eğitim yine masraf yani. E, para ödencek, değil mi?

AKSU: ***Okul şeylerini alıyolar bildiğim kadarıyla. Yani, sene başında, kitaptı, defterdi.... Okuldan para istedikleri zaman filan... Öyle yapıyolar bildiğim kadarıyla yani.***

SELMA: Tabi öyle, di mi? Aylık da heralde...

AKSU: ***Onda da İl Müdürlüğü'ne başvuruyosunuz.***

SELMA: Bilmiyorum. İşte, bi formları doldurdum, Toplum Merkezi'ne verdim... Ordan haber bekliyoruz bakalım, olumlu ya da olumsuz.

AKSU: ***Maddi yardım sağlıyabiliyolar. Belli koşulları var işte...***

SELMA: Zaten bir bölme, bir şey yazacan, işaret edecen. Ben hatta (...). Bi de işte, dediğim gibi, yeşil kartı çıkartmak istiyorum. Hatta, ben kızımın... Bak, şu anda... Geçen arkadaşıyla gitti. Ben kendim görüşmedim, okula gitmedim. *** İlköğretim Okulu. Diplomasını alamadı. Arkadaşı almış; para ödemediğimiz için... On milyon istiyolarmış. Ben dedim, biraz daha bekliyim, gidip şey yapacam. Yani, çoğunlukla geçimim... Tabi, bu seneye kadar daha farklıydı, yani geçiniyoduk, öyle borçlanmıyoduk sağa sola, ödememizi gene az çok yapıyoduk. Ama bu sene hiç yapamadım, o başka. Yani, aidat parasını olsun, herangi bi şeyde ben okula... Üç çocuğum da burdan mezun oldu, üçüncüsü de bu sene işte. Verirdim, aksatmadım. Ama benim çocuğumun diplomasını vermeleri lazım, değil mi? Onla bi gidip görüşmedim, görüşecem. İşte, arkadaşı almış. Anne vermediler, dedi. Yani, para ödenmediği için... Tamam, biraz daha kalsın, dedim. E, okullar da açılıcak, kayıt olcak... De nası olcak bilmiyorum.

AKSU: ***Okullar hepten soyguncu oldular...***

SELMA: Bizim bu semtten dışarda meslek okullarımız var. Çocuk çok istiyo, burayı istemiyo. Ama kızım dedim, ben seni oralara gönderemem. Bi kere vesait parasını ben hiç karşılayamam. Hadi öbürlerini borçlananalım veya bi tanıdık vasıtasıyla... Hani, yardım ederler, söylerim. Ama

ben okul şeyini karşılayamam, mümkün değil. Bak, benim kızım bu sıralar o kadar çok... İnan, Kızılay olsun, Ulus'a yürüyerek gitti geldi üç saatte. Veya ben, bi vesait gidersem, borç aldıysam beş yüz bin lira veya bi milyon... Veya dönüşte çocuk, o parayı gene getirdi bana, yürüyerek geldi. Düşün yani. O durumlara geldik. Ne biliyim, ben bilmiyorum bu zor durumda nası kalkınılır, nası olur. Ama hep yediler, unuttular. Öyle kalkındılar çoğu. Veyahut da bilmem şeyden kalan... O farklı, değil mi? Bi de, nası bu insanlar yurt dışına gidiyo, elini kolunu sallıyo, rahatlıkla çıkıyolar? Orda zavallı fakir hemen suçlanır. Durum böyle, yani ben çözüm düşünemiyorum inan. Yani, hiç düzelceğini de aslında... Yani, şükrediyoruz. Her zaman şükrederim, dua ederim. Yani, bizlerden daha mağdur durumda olanlar var. Yani, evi bile düzgün değil. Mesela, benim bi yatak odam var, ama gardorabımın fazla kapısı sağlam değil. Sağlam olmasın. İnan ben... Bu biraz önceki komşumla akşam da konuştuk, oturuyoduk... On beş-yirmi senede, ben ilk olarak bir bu oturma grubunu aldım. Onu da aldık ama aldığımıza da pişman olduk. Keşke dedim, almasaydım da eskilerle idare etseydim, dedim. Bi de televizyon aldık taksitle... Yani, bunu şeyden aldım, şu İtfaye Meydanı'ndan. Dört sene oluyo. Yine bir başkasından para isteyerek aldık. Çamaşır makinesini aldım, beş sene oluyo. Yine kızım çalışıyodu, taksitle... Ondan sonra, buzdolabım eski, alamadım. Hiç lazım değil, diyom. Hele bu durumda, bu ortamda almam. Ama bunu da almış bulundum. Yani, insan istiyo yeni bi şey, bi yenilik istiyoruz. Şimdi, benim annem babam burda. Ben inan... O komşularım bilir, ben annemden babamdan para istiyemiyorum. Yani borç... Borç istesem de kabul etmiyo, hiç vermiyo. Komşumdan alabiliyorum ama annemden babamdan istiyemiyorum.

AKSU: ***Vermezler mi, yoksa laf ederler diye mi?***

SELMA: Vermiyolar. Büyüklerden para istemem yani. Onlar öyle, biz böyle, işte idare ediyoruz. Değil mi? Ya, bi de şöyle... Yani, varlıklı olup da burdan gittiğimizde, benim babam da esnaftı. İyiydik ama. Pazarcıydı, gene her şeyimiz boldu. Yani, her şeyimiz de vardı, alırdı babam. Yani, vardı az çok. Almanya'ya gitti –kısmet böyleymiş– annem gitti, sonra bizi götürdü... Yerleştik, ondan sonra... Onu diyorum, vardı yani. Elinde olmadı mı kimse kapını açmıyo; annen baban da olsa, kardeşin de olsa. Tabi, kardeşlere göre de değişiyo. Ondan sonra, benim anne tarafım... Baba tarafım burda yok, anne tarafım çok. Sağ olsunlar, hepsinin durumu iyi, hepsinin durumu iyice. Yani, benim annemgil der... Yani, annem babam yurt dışına gitmemiş olsaydı, daha zor durumda... Zannetmiyorum; düşünüyorum, kimse kapısını açmazdı. Tabi, şimdi daha farklı, herkes şey yapıyo. Bizim de kapımızı açan yok.

AKSU: ***Her zaman böyle miydi acaba? Yoksa insanlar mı değişti? Nedir bu durum?***

SELMA: Değişti tabi, çok değişti. Bizim insanlarımız, bilmiyorum... Yani, hep kendi sülalen, ailen şey yapıyo. Bazen bi yabancı komşun, yakının olmadığı halde sana canını verir, üzülür... Yardım etmek ister; ama senin kendi ailenin durumu iyiyken... Bilmiyom yani... Yardım etmedi mi daha çok... Ben mesela gene... Tabi, orda da ancak işçi olarak çalışılıyodu annem babam... Sonra, annem on iki sene sonra rahatsızlandı, kendi bıraktı, çalışmadı. E tabi, gene ben varlığı da gördüm az çok, yokluğu da gördüm burıya gelince. Orda imkânlarımız vardı; yani rahattık, yiyip içip geçiniyoduk. Yani, az da koysan, beş yüz de-iki yüz de koysan orda... Burıya geldi mi, biliyosun yani, değeri artıyo. Ama yine de Allah'a şükür, katlandım yani, her şeye katlanıyorum, mecburum. Ben nereye gideyim? Yani, imkânsız. Çocuklarım var, yetişicek... Olmuyo. Hani, bu yaştan sonra ben... Beyim çalışmıyo diye ben evi terk etsem n'olcak, değil mi? Nereye gidecem? Hadi kendine bulursun bi yer, ama o çocuklar n'olcak? Bilemiyorum...

AKSU: ***Kızın oğlun büyüyünce...***

SELMA: Zaten ben gitsem, hepsi peşime düşer. Bırakmazlar ki. Yani, iki taraflı... Yani, tek taraflı ben kendimi hiçbi zaman haklı çıkartmam. Zaten tek taraflı şey olur. Yani, ben şimdi, beyim çalışmıyo diye onu da suçlayamam, değil mi? Neden dersen, o hiç mi çalışmıyan bi insan, değil mi? Çalışıyodu, çocuklara bakıyodu, şey yapıyodu... Yani, ekmek parasız kalmıyoduk, değil mi? Yani, ben bu kişiye tekme vuramam. İnsanda vicdan var, merhamet var. Ama gücü yok, kendini iyi hissetmiyo. E, bu durumda ne yapacak? Ben de biraz üstüne çok gidiyom, şey yapıyom. Her gün, çalışmıyon, etmiyon, şey yapıyon, diyom. Adam artık... Onun şeyi de bozuldu. Yani, suskun duruyo da... Ben atıyom hadi dışarı. Yani, söyliyim sana, o kişiyi de... Yani, beyim, kocam, çocuklarımın babası... Suçlıyamazsın, de mi? Çünkü zamanında çalıştı, çalışmıyo değildi. Kendi çapında işi vardı, mağazada tezgâhtardı, çalışıyodu. Yani, aç da bırakmıyodu. Alırdı, hiçbi şeyi de çocuklarından eksik etmezdi yerine göre. Onu diyom ya işte, aldığımızı alamaz olduk, alamıyoz bu ekonomik krizden. Bu baştakiler de mahvetti yani. Zam zam zam... Yani, bu nereye kadar gidecek, yani bu Türkiye'nin durumu, yani bilmiyorum. N'olcak? Çöktük yani, daha doğrulamadık. Artık bir yirmi sene daha yani, beli bükülmüş Türkiye'nin. Niye, diyorum... O kadar Avrupalarla şeyimiz vardı, diyaloğumuz, kaynaşmamız vardı yurt dışında, de mi? Niye toparlanamıyolar ki, niye yapamıyolar? Neden dürüstlük yok? Düzenli, çalışan, dürüst insanımız yok. E, Avrupa'yla kaynaşmış insanım.

AKSU: ***Bizim insanlarda mı bi şey var?***

SELMA: İnsanlarımız dürüst değil. Neden? Hep kendine yontuyolar. Bir varken iki olsun diyen zenginlerimiz var. Bir mağdur durumda olanı, bir insanı, birkaç kişiyi kiradan kurtarabilirler. Ama şurda bile, gecekondu... Allah seni inandırsın... Laf lafı açıyo, benim aklım hep sonra gelir. Çok fiyatlı veriyolar ve ev oturulucak gibi değil. Günah ya! Ne var yani? On yirmi aşşağı verin veya... Gecekondu alt tarafı! Daire de olsa, oturtturun bi mağduru! O asgarî ücret mi alıyo, onla o çoluğunu çocuğunu okutsun, yesin içsin, bi gıdasını alsın... Gıda alınabiliniyo mu? Alınmıyo. Sinirden, üzüntüden yemek yenmiyo zaten. Allah'a şükür, zeytin-ekmek var, soğan-ekmek, neyse... Onu bile, yeri geldi mi, inan üzüntüden yiyemiyosun. Ama bu sigarayı içiyosun. Neden? Sinir yani, istiyosun artık. Çaya, sigaraya... Elinde bi şeyin de olmasa... Büyük bi arkadaşım vardı; yani, türbanlı, kapalı, çok hanım kadın, severdi beni. Yukarda da bi Fazilet Partisi üyeli hanım vardı böyle. Benim o arka komşum beni çok severdi. Gene durumumuzu bildiği için, bana Fazilet Partisi'nden, muhtardan kâğıt aldık. Şey yaptı, yardım istedi. O da o hanımı severdi; o hanım da beni sevmedi yani, kaynaşamadık. Yok açıkmışım da, yok fakirsem niye sigara içiyomuşum... İşte, insanlara anlatamıyosun. Bi yerde, bunu biz artık, ne biliyim işte, bi şey biliyoruz içtin mi. Kafa mı dinliyom, ne yapıyom artık... Şey yapmadı... Tamam demiş, şey al filan, demiş. Biz aldık, ama ilgilenmedi. Bi de ben yani, zenginlerin insanları küçümsemesini sevmiyorum, istemiyorum hiçbi zaman. Çünkü Avrupa'da yok, ben öyle gördüm. İnsanlarda birlik beraberlik... Mesela, bi temizlik işine gidersin... Avrupa'da hem fabrikada, hem temizlik işinde çalışır. Yaşlılar, Alman olsun, çocuk, şey... Küçümseme yok, aşşağılama yok. Adın hizmetçiye çıkıyo. Sen ekmek parası kazanıyosun. E, bu küçümsemeler, aşşağılamalar, dedikodular, eleştriler... İnsanlarımız iyi değil yani, ben beğenmiyorum. İnan yabancılar bizlerden bin kat dürüst.

AKSU: ***Nerde bi terslik var peki? Yani, böyle mi yetiştiriyoruz çocukları? Niye yani dürüstlük orda var da burda yok? İnsanların türü mü farklı? Neden böyle bi şey var yani?***

SELMA: Şimdi bence... Mesela, yabancılar için derler, onların dini... Onların dini de var, onların da bizim camiler gibi kiliseleri var. İbadetlerini... İnan pazar sabahı tertemiz giyinirler, erkenden kalkarlar, ailece gider, o ibadetini yaparlar. İmreniyoduk. Bizlerde cumartesi-pazar olsun uyuyoruz. Onlar, inan sabah güneşi doğdurmuyolar. Çalışsın çalışmasınlar, erkenden kalkarlar, yürüyüşe giderler... Çalışkan insanlar, tembel değiller. Bizlere de hazır gelsin. Şimdi, dediğim gibi, farz edelim... Bizim yok ya, öyle ya... Yani, açıkçası... Bi yerden hazır gelsin istiyoruz, bekliyoruz. Olmaması lazım böyle bi beklentimiz, değil mi?

AKSU: *Ama yani, iş olsa da çalışsan...*

SELMA: Ama bi yerde mecburuz tabi. Bekliyoruz. Yani yardım... Borç da bulamıyosun. Şu anda, inan borç da bulamıyosun. Yani, o da zoruna gidiyo insanın. Şimdi neden? Mesela, komşun beş milyon verdi, bir milyon verdi. Sen onu iki günlüğüne aldın farz et. Veremiyosun, değil mi? O kişilere verrniyo işte. Ama o senin içinde büyüyo, yani sıkıntı içinden çıkmıyo; çünkü veremiyosun. Alıyosun vercem diye, o gün için veremiyosun. Neden? Ekmek alıyım diyosun, bi şeyimi alıyım, şekerimi alıyım diye düşünüyosun. Ama o kişiye anlatamazsın. Şimdi o kişiyle karşı karşıya geldiğinde, ne amaçla baktığını insan hemen hissediyo. Söylemiyo ama gözlerinden hissediyosun, bakışlarından anlıyosun. Çok zor, ama n'apacaksın? Her gün... Yani, yaşantı yok. Yaşıyoz ama öyle. Vallahi öylesine yani. Otur otur, kalk, bi parkı dolaş mesela, gel... Yaşantı yok. Bilmiyoz yani, bizler de yaşıyo muyuz... Zenginler ne güzel yaşıyo, eğleniyo. Televizyonda gösteriyo en basiti ya! Diskolarda, barlarda eğleniyo adam, bilmem kaç milyar veriyo, şey veriyo, eğleniyo... E, orda yoksul ekmek bulamıyo. Ya, ben de bulamadım, bana göre herkes öyle. Bir ekmek, bir yumurta bulamıyosun. Ağlamaktan başka bi şey yapmıyoruz.

AKSU: *Adaletin sağlanacağı bi şey de göremiyosunuz o zaman?*

SELMA: Ya. adalet... Azcık bi iyiye gidiyo, dedik; olmadı, değil mi? Daha bi kötüye gidiyo. Türkiye düzelmez. Neden bizler... Biz zaten hep...

AKSU: *N'apabiliriz peki?*

SELMA: İnsanlarımızda birlik beraberlik yok ki! Mesela hani... Müslüman'ız elhamdülillah, ya Rabbi şükür de... Bi komşun aç yatarken, senin tok yatman şey değil. E, bu nerde kaldı ya? Mesela, biliyo senin olmadığını... Biliyo çoğunlukla. E, bi de sayıyo ki, yok şunu yiyom, bunu yiyom... Böyle insanlarımız var. Cahil insanlarımız. Öyle, cahil.

AKSU: *Ne diyosunuz o zaman peki?*

SELMA: Ben... Benim şöyle bi yapım, şeyim var. Sakinimdir, sakin durum yani. Yani, beni çok iyi tanımıyan, çok sakin, çok iyi bi insan, der. Görünüşüm öyledir; yani çevreme, dışarıya çok iyiyimdir, komşularıma. Ama çoluğuma çocuğuma, beyime çektiririm. Çok sorunluyum, inan bak. Ama sinirlendim mi kötü oluyorum. Yani, elimde değil. O kişiyi kırarım sinirlendiğim zaman. Yani, benim damarıma çok basarsa, üstüme gelirse, o kişiyi ister istemez kırarım. Yoksa, normalinde insanları kolay kolay üzmek, kırmak istemem. Aşşağılamam zaten insanları, bunu sevmem. Benim annemin bi ablası var, aşşağıda oturuyo, ondan da bahsediyim... Durumları iyi çok. Allah daha çok versin. Bunların hep bizi devamlı aşşağılamalarından gitmezdim. Teyzem ya! Anne yarısı derler... Herkes ne derse, annem babam da dahi olsa... Bi de, yaş ilerledikçe insan tahammül

edemiyo, çekemiyo. Kim ne derse sustuk. Yani, lafı çarpıyolar. Hepsi; torunlarından, kendilerinden, kızlarından... Bundan –üç sene oldu– üç sene önce, ben annemin elinde... Bi yerde de, anam babam da elini ayağını çekti. Bir anne baba elini ayağını çekmiycek. Benim annem babam çocuklarını hiç kollamaz; yani, benim çocuklarım hakkında niye şöyle konuşuyon, demez. Her neyse... Çok aşşağılıyolardı, şey yapıyolardı. Bayramdan bayrama giderdik. İstemezdik bile, çocuklar bile istemezdi, çekinirdi. Bak, şimdi annaneye, dedeye gidemiyolar. Biz gittiğimiz zaman laf sarf ediliyo. Yani, bi yerde büyük, annen baban. Söylesen suçlu oluyon, söylemesen, sustun mu tepene çıkıyolar. Gitmiyom uzun zamandır annemgile de. Dedim, artık yeter; patladım. Şimdi öyle, yani kaç senedir tahammül edemiyorum bi şeye. Yaş ilerliyo ya... E, maddi manevî çöküntü, n'olacak? Ondan sonra, siz beni aşşağıladınız, küçümsediniz, yeter artık, dedim. Sustum sustum, daha yeter, dedim. Ondan da çok bozuk. Öyle olması lazım mı?

AKSU: ***Peki, ne diye aşağılıyolar? Ne gibi laf çarpıyolar yani?***

SELMA: Yani, siz şöylesiniz, böylesiniz... Mesela, benim babamın senelerdir söylediği... Çocuklara da söyler. Zaten ellerinde büyüdü; annem büyüttü kız kardeşimin en küçüğünü. O zaman ben çalışıyodum, dedim ya. Dört sene bi çalışmışlığım var. Yirmi senedir aynısınız, değişmiyosunuz, diyo. E, ben düşünüyorum, nası değişelim? Yani, bir anne baban sana onu söylüyo. Hep aynısınız, diyo, hiç değişmediniz. Ne yapıyım ben yani? Ben ne yapıyım, beyim ne yapsın? Biz nası değişelim? Benim beyim, inan mağazadan böyle bir iğne, bir tığ almış olsa bile defterine yazdırır, haftalığından kestirirdi. İplik alsa bile. Benim dantel yumağını... Örerdim, dışarı ördüm, kendi akrabalarıma çoğunlukla... Onu da yaptım; çarem olmadı o başka. Benim yumağım bittikçe, benim beyim mağazadan getirirdi Allah seni inandırsın. Öyle örgü de bilmezdim... Yün ipi de getirmezdi, hep dantel yumağı. Benim iki tane yumağım olmazdı; bitireceğine yakın getirirdi, hesabına yazdırırdı. Biraz da dürüst olmıycak, dürüst oldu mu her şeyi kaybediyo. Öyle işte, aşşağılarlardı yani, şey yaparlardı bizi, çocuklarımı filan. Susardık. Onun için onlara da gitmiyorum. Bi de, çok bilmişler, her şeyi onlar biliyo, şey yapıyo... Yani, kimseye de... Türkiye'de dürüst olmaycaksın. Çalacan, çırpacan... Dürüstsen, şeysen kaybediyosun. Benim beyim her zaman öyledir, dürüsttür Allah için. En son o mağaza iflas etti de, o depoyu böyle yağma etmişler. İnan benimki gene ikaz etmiş arkadaşlarını. O sene de benim oğlanı sünnet yaptırdık bahçede. Öyle çalgı malgı yok. Bir taksiyle bile götüremedik. (*Ağlamaklı olur*) Bir taksi tutup çocuğumu gezdiremedim. Annem iki film verdi, vardı fotoraf makinası... O da eskiymiş; bir poz çık-

tı o eski filmden. Diyolar ki, az çok sen Avrupa'yı gezip geldin... Gezsem neye çıkıyo bu duruma düşünce? İşte onu diyorum, mağazadan her şeyi şey aldılar... Benimki ikaz etmiş, niye böyle yapıyon, yazık günah, demiş. Aman, sen mi kurtaracan, zaten batmış, şey yapmış, demiş. İnan, bir şey sevmez öyle. Babası derdi rahmetli, oğlum şimdiye kadar bi şey yapsaydı, bi adam olurdu, derdi. Tenezzül etmez. Kat'iyen. Dürüsttür. İstemem, ben de sevmem öyle şeyleri. Böyle arkadaşını getirsin, böyle otursun, vâki değildir. Bilir huyumu, sevmem öyle. Getirmez yabancı arkadaşını. Tekrar, kısa bi süre sonra bu mağaza faaliyete geçti. O öbürlerini aldı mağazanın sahibi, bizimki dışta kaldı. Ondan sonra, ben dedim ki, keşke dedim, sen de dedim, çırpsaydın, alsaydın, belki kazanırdın, dedim. Olsun dedi, o öyle oldu filan, dedi. Ama yine de tam yürümedi mağaza eskisi kadar heralde. İyice bilmiyorum da, gene de tam iş yapamadı. Ama yine o kişileri aldı, yani dürüstlüğünle seni almadı. Ve o seneden bu seneye bi sigortalı bi işe giremedi. Emekliyi alıyo... Bak, en önemlisi şimdi aklıma geliyo... Türkiye'nin şeyi, Avrupa'da o yok... Avrupa'da emekli... Türkiye'de de... Bilmiyorum bazıları açıkladı mı... Türkiye'de emeklileri niye çalıştırıyolar? Emeklinin yerine gençler çalışsın. İşsiz olan daha gençler var, onlar çalışsın.

AKSU: ***Emeklileri çalıştırıyolar?***

SELMA: Emekli çalışmasın, genç çalıştırsın. Kırk yaşında-kırk beş yaşında kalıyo işsiz, değil mi? Almıyo; seni sigorta yapacam, sen fazla para istiycen benden, diyo.

AKSU: ***Emekliyi daha ucuza getiriyo?***

SELMA: Tabi. Emekliye asgarî ücretten veriyo, sigortası yok. O kurtarıyo, onu alıyo. Emekliye vermesinler. Bu kanunu kaldırsınlar ya! Avrupa'da da öyle. Ki emekli çalışamaz Avrupa'da, yasak. Çalışsa emekli maaşı kesilir. Neden? Der ki sana, senin demek ki sağlığın yerinde, çalışma gücün var, çalış, der. Emeklisini keser, çalıştırır. Yani, işsizlik parası var biliyosunuz ki. Türkiye'de uygulanacaktı senelerdir. Hani? Neden? Dürüst, düzenli çalışma yok. Çalıştırsınlar, yani düzenli çalışsınlar. O kişiye, bizlere, bizim gibi olanlara, mağdur durumda olanlara ekmek parası versinler, işsizlik parası versinler az çok, değil mi? Avrupa'da veriyorlar onlar işte.

AKSU: ***Ve hiç kimse de o kadar kötü duruma düşmüyo yani?***

SELMA: Tabi, düşmüyo. İnan, orda küçümseme, şey, hiçbi şey yok. Herkes kendi şeyinde. Ben dondurma fabrikasında çalışırken, bi müddet şeyde çalıştım, yani temizlik. Binada avukat, hâkim... Ay, o kadar efendi, saygılı insanlar ki, hayran kalırsın. İki Türküz; arkadaşım, ben, bi de Alman. Hanım kadındı, çok iyiydi... Üçümüz binayı temizlemeye iki-üç

saatliğine gidiyoz. Haftada iki gün-üç gün gidiyoduk. Oranın da temizlik şeyi, ücreti –günlük alıyon ya yövmiye– daha iyi, fabrikadan daha iyi veriyodu. Ben mesela, asgarî ücret... Asgarî ücretimiz azdı. O zamanın parasıyla öyle alıyoduk, bin filan alıyoduk. Ondan sonra, çok efendi insanlardı. İnan, biz fabrikada bile kendi insanımızdan çekinirdik bi şey sormaya. Mesela, dondurma makineden çıkıyor ya kalıp halinde... Paket ediyoruz, bantlardan geliyo. Ondan sonra, mesela bozuk geliyo dondurmanın şekli. Bir kendi Türkümüze... Ustabaşı Türk de vardı, Alman da... Kendi Türkümüze çekinirdik söylemeye, Alman'a söylerdik. Düşün ya! Yani, Almanya'da da öyle Türkler. Bakma, kimse kimseyi çekemez. Her yerde aynıyız. Kavga, şey her yerde çok. Çekinirler yabancılar, Almanlar; yani, kendi memleketinde yaşıyan bizlerden, Türklerden çekiniyolar, düşün. Korkuyolar. Söylemezdik. O hâkim, o avukat olsun... İnan, odasına girersin, hal hatır sorardı. O kadar alçakgönüllü insanlar ki... Hal hatır soruyo, senin çoluğun çocuğun nası oldu diyo, yani nasılsın diye soruyo. Burda en ufak bi memur bile... Kendisi bi mevkide, bi binada çalışıyo ya, büyüğümüz, yani kendini şey görüyo. Niye büyükleniyosun? Yani, büyüklenmek Allah'a mahsus. Yani, Allah'a mahsus hep. Büyükleniyoruz. Gitsinler, Avrupa'dan örnek alsınlar! Hastanede ben iki doğum yaptım, kızımın birini Almanya'da yaptım... İlk doğumum oğlandı. Hayret ettim ya, nası hastane diye. Hastayı kaldırıyolar; hemen anında kaldırıyolar, anında... Ben hiç unutmam, nevresim getirttirdiler... Ben taburcu oldum, ayakta geziyom ya, sağlamım, diğer hastaya yemek şeyini götürüyom, bebeğini veriyom hastanın, kadıncağzın... O sırada... Ay, o kadar zoruma gitti, hiç unutmam onu. Bak, on dört sene-on beş sene oldu... Taburcuyum hani, bekliyom işlemlerimi. Daha odadan çıkmadım. Nevresim filan getirttirdiler, hasta bakıcı. Hayret ettim ya! Gitsin dedim ya!.. Yani, orda benim aslında açıklama yapmam lazımdı. Yani, gidin hemşireler var... Yani, orda hasta bakıcı yok hastanelerde, hemşireler bakıyo sana, hastaya. Burda konuşuyoruz kendi aramızda... Gitsinler dedim, hemşireler örnek alsın Avrupa'dan, dedim. Onlar da can taşıyo, onlar da insan ya! Hastanelerimizde bile iş yok. Benim babam... Yani, bi yerde hak veriyorum babama gelmediği için. Sırf bu hastane durumundan gelmiyo annem için. Vallahi bak. Gitsinler biraz örnek alsınlar ya! Nası bakıyolar, pırıl pırıl, tertemiz... Yani, hiç aklım sırrım ermiyo. Ya bizler... Bizlerde iş yok. Müslümanız ama... Bence yabancılar Müslüman. İnan buna öyle. Ne insanla uğraşırlar, ne öyle tartışmaları, kin gütmeleri yok... Ya biz... Kendimiz, Türk milleti birbirimizi yiyoz. Çekinilmez bi dert. Bi de hani, onun şuyu var da benim niye olmasın, bilmem ne, gösteriş... Mesela, temizlik işinde çalışıyo... Geliyo; burda yaşantısı lüks, de mi? Altında araba. Yurt dışından geliyo, burda yaşıyo mükemmel, izin yapıyo, gidi-

yo. Unutuyo orda nası çalıştığını. Az çok biliyoruz; ama yüzüne vuramıyosun, olmuyo. Vurmak iyi de, vuramıyorsun. Orda çalıştığında, bi sene bankadan şey çekiyolar, kredi. Yine gelir, harcar. Yani, burda şey görüncek ya insanlarımız... Döner; orda bi sene ancak onu öder, çalışır. Ancak tabi ödemesi. Gene aynı şey, gene öyle devam eder. Tutucularımız da var tabi, böyle parayı şey yapan. Tereyağını diyo, adamınız ekmeğine sürüyo da fabrikada yiyo, diyo. Neler var... Ama adam oluyo. Vallahi, öyleler de var. Böyle işte güzelim. Ne oluyor bilemiyorum, hiç bilemiyorum yani. Çocuklarım çok soruyo da... Mesela, şu ev durumu... Mütahite verdi mi çıkacaz. Ne yapacağımı ben artık düşünmek istemiyorum, düşünmüyorum. Allah büyüktür, elbet bi çözüm olur. Bu diyo, işte o Toplum Merkezi'ne... Ben o çocuklarım için aldım. Sağ olsun, iki tane de verdiler, ikisini adına doldurdum. İnşallah ordan az çok bi yardım gelirse, çocukları kayıt ettiririz. Yani, küçüğü kayıt ettiricem, öbürü devam edicek, o zaten lise iki. Böyle gidecek, bilmiyorum... Yani, beyim de gelecek tabi ki... Bi şöyle çay ocağı da olsa, çalışsa razıyım yani; kendisi de öyle razı. Durum ne göstercek bilmiyorum... E, ben istiyorum gidiyim... Gidemiyorum fazla; çünkü çok zorlanıyorum, zoruma da gidiyo, zorlanıyorum da... Dün rahattım. İnan, elim sıcak sudan... Annem olsun, kardeşlerim olsun düşkünlerdi, çok düşkünlerdi bana. Ne oldu bilmiyorum. Elim sıcak sudan soğuk suya girmezdi, yaptırmazlardı. Ki annem de çalışırdı aynı fabrikada. Yerlerimiz ayrıydı. Hafta sonu kendi de yorulurdu annem. Ben daha zayıftım o zamanlar. Derdi yani annem olsun, babam, kardeşlerim, sen zayıfsın, sen şeysin, şunu ye, bunu ye... Yani, benim sevdiğimi yaparlardı Allah razı olsun. Yani, annen baban; ben şey yapamam, inkâr edemem hiçbi şeyi. Tuttular gene, Allah razı olsun, elimden. Yani, bu evde oturduk, oturuyoruz çoluk çocuk. Bak, çocuklarım ben mezun olduğum okuldan mezun oldular, okudular, aynı mahallede büyüdüler, aynı evde büyüdüler... Kendi evim, doğup büyüdüğüm evim... Bilmiyorum yani, işte böyle...

AKSU: ***Peki, teşekkür ederim.***

SELMA: N'olacaz bilmiyorum. İnşallah bu hükümetin durumu düzelir de bizler de az çok bi rahat ederiz. Yani, az çok bi işimiz olsun...

Şafaktepe / Ağustos 2001

Ayşenur: "Erbakan var, Derviş var... Bilmem; heralde onlar devlet" (98)

ERSAN OCAK - NECMİ ERDOĞAN

Ayşenur on sekiz yaşında. Ablası evlenip gittikten sonra, evde en büyük çocuk olarak o kalmış. Ayşenur'un kendinden küçük bir kızkardeşi ve iki erkek kardeşi var. Babası hastalığı nedeniyle düzenli olarak çalışamıyor, kadınların çalışmasını da istemiyor. Yenidoğan'ın ancak iki üç kişinin yan yana yürüyebileceği, kıvrımlı sokaklarından birindeki eski bir evde oturuyorlar. Mahalle kötü durumdaki bitişik evlerden ve küçük avlulardan oluşuyor. Çevresinde yaşıtları olmayan Ayşenur evinden, dar sokaktan ve bu mahalleden öte bir yere gitmiyor, gidemiyor.

NECMI: ***Adın ne senin?***
AYŞENUR: Ayşenur.

NECMI: ***Yaşın?***
AYŞENUR: Seksen üç doğumluyum.

NECMI: ***Ne zaman geldiniz buraya?***
AYŞENUR: Sekiz sene önce geldik biz buraya.

NECMI: ***Daha önce Kars'taydınız?***
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: ***Orda n'apıyodunuz?***
AYŞENUR: Orda bi şey yapmıyoduk. İşte, aynı bura gibi...

NECMI: ***Köyde miydiniz, yoksa?..***
AYŞENUR: Köydeydik.

NECMI: ***Ne köyü? Hangi köy bu?***
AYŞENUR: Erzurum'un *** köyündeydik.

NECMI: ***Nası geçiniyodunuz orda?***
AYŞENUR: Orda da aynı... Yardım ediyolardı. Amcamız yardım ediyodu, teyzelerim gönderiyodu işte. Köyde yani, köy buradan iyi yani. Burda para olmayınca zor.

NECMI: ***Niye köyde iyi?***

AYŞENUR: Köyde, mesela yardım ediyolar, komşular veriyo... Burdan iyi.

NECMI: ***Burda etmiyolar mı?***
AYŞENUR: Burda ederse akraban eder, yabancı kişi sana yardım etmez kesinlikle.

NECMI: ***Komşulardan yok mu hiç çevrede?***
AYŞENUR: I ıh. Komşular da... Zaten hepsi bizim gibi, o yüzden. Herkes kendi geçiminde.

NECMI: ***Köyde araziniz, tarlanız falan yok muydu?***
AYŞENUR: Yok, hiçbi şey yoktu.

NECMI: ***Akrabaların yardımıyla?***
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: ***Kaç kardeşsiniz siz?***
AYŞENUR: Beş; üç kız, iki erkek.

NECMI: ***Diğerleri n'apıyo şimdi?***
AYŞENUR: Hiç. Kardeşlerim sokakta zaten, ben de evdeyim.

NECMI: ***Büyükler?***
AYŞENUR: Büyüğü... Biri evli, evinde...

NECMI: ***O nerde? Ankara'da mı?***
AYŞENUR: Hı hı, bizim aşşağımızda oturuyo.

NECMI: ***Buraya niye göçtünüz?***
AYŞENUR: (*Söylerken güler*) Bilmem.

NECMI: ***Sen kaç yaşındaydın buraya göçtüğünüzde?***
AYŞENUR: Ben mi? O zaman on bir mi ne, öyle bi şeydim herhalde.

NECMI: ***Okula gittin mi?***
AYŞENUR: Gitmedim. Amma okuma yazmayı biliyorum biraz.

NECMI: ***Öyle mi? Hiç okula gitmedin?***
AYŞENUR: I ıh, gitmedim.

NECMI: ***Nası öğrendin okuma yazmayı?***
AYŞENUR: İşte, ev sahibimizin kızı öğretti.

NECMI: ***Şimdi nası? Okuyo musun rahat?***
AYŞENUR: Okuyorum da rahat... İşte, şey yapıyorum, heceliyorum.

NECMI: ***Buraya gelince n'aptın peki sen?***
AYŞENUR: Hiçbi şey.

NECMI: ***Evde oturuyosun?***
AYŞENUR: Ha.

NECMI: *Nasıl köye göre burası? Pek memnun değilsin burdan?*
AYŞENUR: I ıh, değilim. (*Söylerken güler*)

NECMI: *Nesi var buranın?*
AYŞENUR: Ne biliyim yani, burda paran olmayınca geçinemiyosun yani. Hiçbi yere gidemiyosun, gelemiyosun, istediğini alamıyosun... O yüzden.

NECMI: *N'olcak paran olsa, ne alacan?*
AYŞENUR: Büyük bi ev alacam, ne alacam?

NECMI: *Okumayı istemedin mi peki? N'oldu?*
AYŞENUR: İşte, istedim de... Bu yaştan sonra gitsem de olmaz artık.

NECMI: *Okul çağında nasıldı? Parasızlıktan mı gidemedin?*
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: *Köyde vardı ama okul?*
AYŞENUR: Köyde vardı. O yüzden gidemedim.

ERSAN: *Kardeşlerinden giden oldu mu okula?*
AYŞENUR: Şimdi gidiyolar. Erkek kardeşim gidiyo.

ERSAN: *En küçük mü gidiyo?*
AYŞENUR: Hı hı.

ERSAN: *Bi tek o?*
AYŞENUR: İkisi gidiyo işte. Şu okul var ya, şurda. İşte ona gidiyolar.

NECMI: *Baban çalışmıyo?*
AYŞENUR: I ıh, çalışmıyo.

NECMI: *N'aptı buraya gelince? Ne işler yaptı?*
AYŞENUR: Kahvede çalıştı; ondan sonra, ayağı yara oldu, çıktı işte. İşte, beş yıldır boş, boşta geziyo.

NECMI: *Siz Kürt'sünüz?*
AYŞENUR: Kürd'üz ama Türkçe biliyoruz biz.

NECMI: *Burda mı öğrendiniz Türkçeyi?*
AYŞENUR: Kars'dayken de biliyoduk da, az biliyoduk. Buraya gelince öğrendik.

NECMI: *Komşular nasıl? Komşular nereli?*
AYŞENUR: Komşular da Karslı.

NECMI: *Burası hep Karslı mı?*
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: *E, akrabalık var mı, yoksa?..*
AYŞENUR: Yok.

NECMI: ***Farklı yerlerden?***
AYŞENUR: Hı hı.
(***Ayşenur komşularıyla Kürtçe konuşur***)

NECMI: ***Ne diyo?***
AYŞENUR: Diyo, bunlar ne için yazıyo, onu soruyo.

NECMI: ***Araştırıyoruz işte. İnsanlar nası geçiniyo, nası yaşıyo, hayat hikâyesi nedir... Buna bakıyoruz.***
AYŞENUR'UN ANNESI: E, sürünüyoz.

NECMI: ***Tamam işte, nası sürünüyosunuz, onu dinlemeye geldik. (Tekrar Ayşenur'a döner) Nası geçiniyosunuz? Baban çalışmıyo, daha doğrusu çalışamıyo. Ne yiyip, ne içiyosunuz?***
AYŞENUR: Ne yiycez? Yavan ekmek. Zaten annem fırına gidiyo, bayat ekmek alıyoruz. Onu yiyoruz. Bulsah yiyoruz, bulmazsah... Günümüz geçiyo işte...

NECMI: ***Peki, ne pişiyo? Bi şey pişiyo mu evde?***
AYŞENUR: Maharna, pilav, çorba...

NECMI: ***Sabah ne yiyosunuz?***
AYŞENUR: Bulsah yiyoruz, bulamazsah yemiyoruz zaten.

NECMI: ***Hiçbi şey yemediğiniz oluyo sabahları?***
AYŞENUR: Hı hı, oluyo. Yavan ekmek yiyoruz bazen.

NECMI: ***Sen n'apıyon peki akşama kadar?***
AYŞENUR: Evde oturuyom.

NECMI: ***N'apıyon evde?***
AYŞENUR: Teyp dinliyom, ondan sonra, sokağa çıkıyom...

NECMI: ***Ne dinliyosun?***
AYŞENUR: Radyo dinliyom daha çok.

NECMI: ***Ne radyosu?***
AYŞENUR: Mega site. (*Söylerken güler*)

NECMI: ***Ne çalıyolar ya? Neler var radyoda?***
AYŞENUR: İbrahim Tatlıses, İbrahim Erkal...

NECMI: ***Onları mı seviyosun?***
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: ***Televizyon seyrediyon?***
AYŞENUR: Televizyon bozuk şu an.

NECMI: ***Çok mu oldu bozulalı televizyonun?***
AYŞENUR: Hı hı. Bi-iki sene oluyo bozuk olalı.

NECMI: ***Televizyon seyredemiyosun?***
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: ***Mahalleden memnun musun?***
AYŞENUR: Memnunum.

NECMI: ***Komşular?***
AYŞENUR: Komşular iyiler.

NECMI: ***Peki, hiçbir yardımlaşma falan olmuyo mu komşular arasında?***
AYŞENUR: Yok ya. Zaten onlar da hepsi bizim gibi. Anca kendilerinin geçimlerini şey ediyolar.

NECMI: ***Senin mahallede arkadaşların var mı?***
AYŞENUR: Yoh.

NECMI: ***Yok mu?***
AYŞENUR: I ıh.

NECMI: ***E, napıyon? Kimle konuşuyon sen akşama kadar?***
AYŞENUR: Ne bileyim, dışarı çıkıyom, içeri giriyom... Benim yaşıtım yok. Çok var da yani... Benim yaşıtım olmadığı için konuşamıyorum, o yüzden.

ERSAN: ***Sıkılmıyo musun sen şimdi?***
AYŞENUR: Sıkılıyorum.

NECMI: ***Sen şimdi Ankara'ya geleli sekiz sene oldu. Ankara'nın neresini gördün?***
AYŞENUR: Dışkapı'yı gördüm, Ulus'u gördüm.

NECMI: ***Kaç kere gittin Ulus'a?***
AYŞENUR: İki-üç kere gittim. (*Söylerken güler*)

ERSAN: ***N'apmaya gittin Ulus'a?***
AYŞENUR: Oraya mı? Bayramda etek mi alacaktım ne, onun için gitmiştim.

NECMI: ***Elbiseyi, giyeceği miyeceği n'apıyosunuz? Nası buluyosunuz?***
AYŞENUR: Veriyolar.

NECMI: ***Kim veriyo?***
AYŞENUR: Teyzemgil alıyo. Ondan sonra, anneme veriyolar Altındağ Toplum Merkezi'nden...

NECMI: ***Sen Toplum Merkezi'ne gittin mi hiç?***
AYŞENUR: Bi kez gitmiştim. Okumaya gitmiştim o da. Sonra gitmedim oriya da.

NECMI: ***Niye?***

AYŞENUR: Bilmem. Pek gidip gelemiyodum bi de, o yüzden.

ERSAN: ***Belediye'den hiç yardım alıyo musunuz Ayşenur? Öyle bi şey var mı?***

AYŞENUR: Kaymakamlıktan alıyoruz yardım.

ERSAN: ***Ne yardımı alıyosunuz kaymakamlıktan?***

AYŞENUR: Yiyecek yardımı alıyoruz, kışın da kömür.

ERSAN: ***Hiç yeşil kart için başvurdunuz mu hastane için?***

AYŞENUR: Vurduk da daha çıkmadı heralde.

ERSAN: ***Baban hastaneye gitti mi bu hastalığı için?***

AYŞENUR: Gitti hastaneye de...

ERSAN: ***Hangi hastaneye gitti, biliyo musun?***

AYŞENUR: Bilmiyorum.

ERSAN: ***Bu Toplum Merkezi'ni nerden buldunuz, nası buldunuz peki?***

AYŞENUR: Şey... Annemin orda bi arkadaşı vardı. Okula gidiyoduk biz oraya. Ondan sonra, annem de geliyodu. Sonra, Demet Öğretmen'le tanışmış annem... Sonra Demet Öğretmen anneme iş bulmuş. Annem işe girdi oraya.

ERSAN: ***Sen gitmeyi neden bıraktın ordaki okula?***

AYŞENUR: Tek başıma gelemiyodum ben oriya.

NECMI: ***Şimdi annen çalışıyo Toplum Merkezi'nde?***

AYŞENUR: Hı hı, çalışıyo annem orda.

ERSAN: ***Peki, o çalışırken sen gidip gelemiyo musun?***

AYŞENUR: I ıh, gidip gelemiyorum.

ERSAN: ***Peki, burada hep Karslılar oturuyo. Siz burayı nası buldunuz? Hani, Karslıların oturduğunu nerden biliyodunuz?***

AYŞENUR: Bilmiyorum ki, babam tutmuştu evi.

ERSAN: ***Baban tuttu, siz sonra geldiniz o zaman?***

AYŞENUR: Hı hı.

ERSAN: ***Baban önden mi geldi Ankara'ya?***

AYŞENUR: Hı hı.

ERSAN: ***Siz ne kadar sonra geldiniz?***

AYŞENUR: Biz de bi sene sonra mı ne geldik.

ERSAN: ***O arada kahvecilik mi yaptı baban?***

AYŞENUR: Hı hı. Bizim ahrabamızın evinde kalıyodu. Sonra, bizim geçimimiz olmuyodu artıh orda. Ondan sonra buraya geldik.

NECMI: ***Peki, Ankara'nın neresini görmek istersin?***
AYŞENUR: Ne bileyim. (*Söylerken güler*)

NECMI: ***Hiç televizyonda filan görmedin mi ya?***
AYŞENUR: Gördüm de yani...

NECMI: ***Başka bi yerini bilmiyon mu Ankara'nın?***
AYŞENUR: Bilmiyorum. Ne yalan söyliyim, bilmiyorum işte. Ulus'u biliyom, Dışkapı'yı biliyom.

ERSAN: ***Ulus'ta nerelere gidiyosun?***
AYŞENUR: Samanpazarı'na gidiyom. Tek orayı biliyom yani.

NECMI: ***Dışkapı oraya yakın ama. Oraya gidiyo musun?***
AYŞENUR: I ıh, oraya gitmiyorum. Dışkapı'ya da gitmiyorum.

NECMI: ***E, hayat bu sokakta mı geçiyo şimdi?*** (*Sokak arasını kastederek*) ***Şu arada mı geçiyo?***
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: ***Sekiz senedir böyle yani?***
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: ***Peki, televizyonda –gerçi bozukmuş ama– bi yığın yerler gösteriyo, insanlar gösteriyo, gülenler, eğlenenler, oynayanlar... Ne diyosun onlara?***
AYŞENUR: Ne diyebilirim? Onların paraları var, gezip tozuyolar. O yüzden... Bizim de paramız olsa, biz de gezip tozarız onlar gibi yani.

ERSAN: ***Nası onların var da sizin yok?***
AYŞENUR: Ne bileyim, yok işte.

NECMI: ***Peki, onlar gibi olmak ister misin?***
AYŞENUR: İsterdim, niye istemiyim?

NECMI: ***Onlar har vuruyo harınan savuruyo, peçeteler yakıyo, bilmem neler uçuyo havada....***
AYŞENUR: Olmak isterdim; ama onlar gibi aşırı değil de yani... Param olsa yoksullara da yardım ederdim.

ERSAN: ***N'apardın yoksullara yardım diye?***
AYŞENUR: Yiyecek alırdım, giysi alırdım... Param çok olursa ev alırdım. Onlara da alırdım yani.

NECMI: ***Niye böyle 'ev ev' diye tutturuyosun?***
AYŞENUR: Ne biliyim yani, kirada zor.

NECMI: ***Kaç para veriyosunuz buraya kira olarak?***
AYŞENUR: Buraya otuz veriyoruz biz.

NECMI: ***Peki ne olmak isterdin? N'apmak isterdin?***
AYŞENUR: Mesela, nası yani?

NECMI: ***Hayal kurmuyo musun hiç? Hiç aklından geçmiyo mu?***
AYŞENUR: Kuruyorum.

NECMI: ***Nası bi şey isterdin?***
AYŞENUR: Hayal kurduğum zaman zengin olmak isterdim. Ondan sonra, yoksullara yardım etmek isterdim.

NECMI: ***Sen zengin gördün mü hiç?***
AYŞENUR: Zengin gördüm.

NECMI: ***Kim, kimi gördün?***
AYŞENUR: Dayılarım, teyzelerim...

NECMI: ***Dayıların zengin mi senin? Onlar zengin mi?***
AYŞENUR: Yani, durumları iyi onların.

NECMI: ***Burda mı, Ankara'da mı oturuyolar?***
AYŞENUR: İstanbul'da, Bursa'da oturuyolar.

NECMI: ***Neleri var, nası zenginler?***
AYŞENUR: Mesela, arabaları var, daireleri var... İstediği gibi gezebiliyolar, yiyebiliyolar, içebiliyolar, giyebiliyolar...

NECMI: ***E, dayıların size hiç yardım etmiyolar mı?***
AYŞENUR: İşte, ediyolar. Onların yardımıya geçiniyoruz.

NECMI: ***Dayınlardan başka zengin görmedin mi hiç?***
AYŞENUR: Gördüm de... Pas mı verir zengin? Fakire bakmaz.

NECMI: ***Nası adamlar zenginler, nası insanlar? Sen görünce, ne düşünüyosun onlar hakkında?***
AYŞENUR: Ne biliyim.

NECMI: ***Aklından bi şey geçiyodur yani. İmreniyorsundur, kızıyorsundur...***
AYŞENUR'UN KARDEŞI: Mesela, zenginler hava atarak gidiyo.

NECMI: ***Bak, o bi şey söyledi.***
AYŞENUR: Zengin olanlar fakire hava atarak geçiyolar önümüzden.

NECMI: ***Şimdi, sen zengin olmak istiyosun. Sen zengin olunca nası geçecen?***
AYŞENUR: Ben zengin olunca fakirlere para veririm, öyle geçerim. Mesela, fakire hava atmam ki ben.

ERSAN: ***Nası hava atıyolar Ayşenur?***
AYŞENUR: Mesela, ne biliyim, elinde bi cep telefonu... Önümüzden ağar ağar geçiyolar.

ERSAN: *Onu sallıya sallıya dolaşıyo?*
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: *Televizyonda dizi falan seyrediyon?*
AYŞENUR: E, televizyon bozuk ya.

NECMI: *Vardır komşularda falan. Hiç görmüyo musun?*
AYŞENUR: Şeyi izliyodum, Alişan'ı izliyodum da, şimdi izlemiyorum artık.

ERSAN: *Alişan'ı seviyo muydun? Diziyi beğeniyo muydun yani?*
AYŞENUR: Hı hı, beğeniyodum.

ERSAN: *Neyini beğeniyodun?*
AYŞENUR: Ailşan'ı, daha doğrusu, beğeniyodum. Ondan sonra...

NECMI: *Alişan'ın nesini beğeniyodun?*
AYŞENUR: Sesi güzel, kendi de güzel...

NECMI: *Şimdi, gelecekten ne bekliyon? Nası olacak gelecekte hayatın?*
AYŞENUR: Bilmem.

NECMI: *Hiçbi şey düşünemiyon mu şöyle olur, böyle olur diye?*
AYŞENUR: Yo.

ERSAN: *Hayal de mi kurmuyosun?*
AYŞENUR: Hayal kuruyorum da... Olmıycağını bildiğim için ne kuruyım ki boşu boşuna?

ERSAN: *Niye olmasın?*
AYŞENUR: Bilmem. Kurduğum hayallerin hiçbiri gerçek olmadı ki...

ERSAN: *Ne hayal kurdun şimdiye kadar?*
AYŞENUR: Mesela, her şeyi kurdum. Ama olmuyo.

ERSAN: *Mesela? Bi tane söyle de bilelim.*
AYŞENUR: Mesela, giysi alıp giymeyi, güzel giysileri mesela... Gezmeyi... Yani...

NECMI: *Nası güzel giysiler onlar?*
AYŞENUR: Yani, güzel giysi işte.

NECMI: *Niye olmuyo peki? Niye alamıyosunuz, niye bu durumdasınız sana göre? Bi sebebi var mı?*
AYŞENUR: E, babam çalışmıyo. Böyle ayağı yara onun da. Annem de Toplum Merkezi'nde çalışıyo zaten, Demet Öğretmen'in yanında.

NECMI: *Peki, anana babana kızıyo musun? Başka türlü olurdu bu iş diye aklından geçiyo mu?*
AYŞENUR: Geçiyo tabi. Geçiyo da yani... Kızıyorum da. Ama onlar da

n'apsın? Zaten, şimdi okuma yazması olmıyanları işe de almıyolar. Ondan sonra, işe almıyolar zaten. Olsan, zaten bi paspasçı olursun ya da başka bi şey olursun.

NECMI: ***Sen çalışmak ister miydin?***
AYŞENUR: Çalışmak isterdim de, çalıştırmıyolar.

NECMI: ***Kim, anan baban mı?***
AYŞENUR: Bi de, okumam yazmam yok. Almazlar işe. O yüzden.

NECMI: ***Peki, mesela temizliğe falan gitmek ister miydin?***
AYŞENUR: İstemezdim temizlik.

NECMI: ***Niye?***
AYŞENUR: İşte.

NECMI: ***Niye istemezdin, anlat hadi.***
AYŞENUR: Temizlik istemedim.

NECMI: ***Temizlik işi yapılmaz mı diyosun?***
AYŞENUR: Yani, yapılır da... Sonra beni hor görürler. Derler ki, bu kız temizliğe gidiyo.

NECMI: ***Kim hor görür?***
AYŞENUR: Ne biliyim, bazı kişiler hor görür.

NECMI: ***Kim yahu?***
AYŞENUR: Başka iş olsa giderim ama ev temizliğine gitmem ben.

ERSAN: ***Hor gören kim? Burdakiler mi hor görüyo?***
AYŞENUR: Burdakiler değil yani, aşşağıdakiler.

NECMI: ***Kim peki, hor gören kim? Burdakiler görmüyo, o zaman kim görüyo? Temizliğe gittiğin insanlar mı hor görür yoksa başkaları mı?***
AYŞENUR: Hayır. Temizliğe onlar için gidiyorum, onlar niye hor görsün ki beni? Mesela, arkadaşlar, tanıdıklar, başka bi iş bulamadın da temizliğe mi gidiyon, diyebilirler.

NECMI: ***Arkadaşlar kim ya?***
AYŞENUR: Arkadaşlarım var aşşağıda. Onların durumu iyi ama.

NECMI: ***Burdakiler hor görmüyo da, onlar niye hor görüyo anlamadım.***
AYŞENUR: Ne biliyim yani.

ERSAN: ***Aşağıda kimler oturuyo peki?***
AYŞENUR: Aşşağıda... İşte, bizim gibi insanlar oturuyo aşşağıda da. Aşşağıya kadar bu mahallenin hepsi öyle zaten. Bentdere'ye kadar bu böyle. Şeyi biliyo musunuz, geldiğiniz yer var? İşte oraya kadar.

ERSAN: ***Aşağıda oturanların durumu biraz daha mı iyi?***

AYŞENUR: Yok. Benim arkadaşlarımın durumu daha biraz iyi. Onlar başka yerde oturuyo, geliyolar buraya, nasılsın felan, diyolar.

ERSAN: ***Nerden tanıyosun onları?***
AYŞENUR: Onlar buralardan geçiyodu da... Sonra tanıştık onlarla.

ERSAN: ***Karslı mı onlar da?***
AYŞENUR: I ıh, onlar Türk.

ERSAN: ***Ne konuşuyosunuz onlarla Ayşenur?***
AYŞENUR: Mesela, n'apıyosun, iyi misin...

NECMI: ***Bunun ötesinde bi şey konuşmuyo musunuz?***
AYŞENUR: Başka şeyler de konuşabiliriz de...

NECMI: ***Nedir, dertleşiyo musunuz?..***
AYŞENUR: Onlar anlatıyo, ben anlatıyorum.

NECMI: ***Onlar ne anlatıyo, sen ne anlatıyosun?***
AYŞENUR: Onlar yaptıkları şeyleri anlatıyo, ben de dinliyorum. Ben de anlatıyorum.

NECMI: ***Onlar n'apıyomuş?***
AYŞENUR: Geziyolarmış. Ondan sonra... Ne biliyim... (*Söylerken güler*)

ERSAN: ***Nerde geziyolarmış onlar?***
AYŞENUR: Kızılay'da falan. Geziyolarmış. Gelip anlatıyolar.

NECMI: ***Sen şimdi hiç Kızılay'a gitmedin mi?***
AYŞENUR: Gitmedim.

NECMI: ***Merak etmiyon mu?***
AYŞENUR: Yo.

ERSAN: ***Onların anlattığına göre nasıl bi yer sence?***
AYŞENUR: Güzel bi yermiş.

ERSAN: ***N'apıyolarmış? N'apılıyomuş orda?***
AYŞENUR: Ne biliyim... Barlar varmış, diskolar varmış, gidiyolarmış...

NECMI: ***Senin arkadaşların gidiyo bara, diskoya?***
AYŞENUR: Hı hı, gidiyo.

NECMI: ***E, sen gitmek ister miydin?***
AYŞENUR: Bilmem. Ben gitmek istedim normalde de... Şimdi bilmiyorum. (*Söylerken güler*)

ERSAN: ***Onlar, seni de götürelim, diyolar mı sana?***
AYŞENUR: Bi kez, gidelim, dediler de ben gitmedim.

ERSAN: ***Neden gitmedin?***

AYŞENUR: Gidemem.

NECMI: ***Niye?***
AYŞENUR: İşte.

ERSAN: ***Baban mı izin vermez?***
AYŞENUR: Bi ara babam izin vermezdi; ama ondan değil de, yani gidemem. Çünkü, parasız bi yere girilmez. Mesela, Kızılay'a gidiyolar, dolmuşa biniyolar, taksiye biniyolar... Para olmayınca, ben küçük düşerim onların yanında. O yüzden ben de dedim ki, rezil olmaktansa evde otururum.

NECMI: ***Peki, arkadaşlarının yanında hiç öyle hissediyo musun, küçük düştüğünü hissediyo musun?***
AYŞENUR: Hissediyorum tabi.

NECMI: ***Ne düşünüyosun o zaman, ne geliyo aklına?***
AYŞENUR: Keşke ben de bunlar gibi olabilseydim, diyorum.

NECMI: ***Peki sen, onlar bara, diskoya gidiyo, diyosun. Sen başını örtüyosun, onlar örtüyo mu?***
AYŞENUR: Açıklar onlar.

NECMI: ***Peki, sen başını mı açacan gidersen? Açar mısın?***
AYŞENUR: Açmam da yani... Kapalı da almıyolar mı diskoya?

NECMI: ***Kapalı girerim, diyosun?***
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: ***Açmaz mısın peki?***
AYŞENUR: Yo, niye açıyım ki?

NECMI: ***Niye?***
AYŞENUR: Bizim âdette açmak yok; ayıptır.

NECMI: ***Peki, namaz filan kılmıyo mu evde?***
AYŞENUR: Annem kılıyo.

NECMI: ***Baban?***
AYŞENUR: Babam kılmıyo. Bayramdan bayrama kılıyo babam.

NECMI: ***Sen?***
AYŞENUR: Ben kılmıyorum. Ben camiye gidiyom da... Diplomam yoktu, çıkarttılar geri.

NECMI: ***Sen Kuran kursuna mı gidiyodun?***
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: ***Burda mı?***
AYŞENUR: Ha, şu yukardaki camiye gidiyodum. O yüzden çıkarttılar.

Diploma olmayınca, almıyolarmış oraya. Kuran'a geçmiştim işte orda da. Çıkarttılar.

NECMI: *E, sen şimdi diyon, ben Kızılay'ı hiç merak etmiyorum. Ondan sonra da, bara, diskoya giderim, diyosun.*

AYŞENUR: Yani, param olsa giderim, niye gitmiyim ki?

ERSAN: *N'apıcaksın oraya gidip Ayşenur?*

AYŞENUR: Gezceeem. N'apılır ki orda?

NECMI: *Peki, şunu yapsaydım, dediğin bi şey var mı?*

AYŞENUR: Var.

NECMI: *Ne o?*

AYŞENUR: Mesela... En çok istediğim şey ney, onun için mi soruyosunuz?

NECMI: *Hı hı. Ne? Ev deme, başka bi şey söyle.*

AYŞENUR: Bi cep telefonu, bi araba mesela... Kendim için yani... Yani, onu isterim, başka bi şi istemem. Kendim için yani...

NECMI: *Gelecekten bi ümidin yok mu peki?*

AYŞENUR: Yok.

NECMI: *Niye, hiçbi şey yok mu? Şöyle olur da kurtuluruz, düze çıkarız, dediğin bi şey yok mu?*

AYŞENUR: Ya, nası olsun ki?

AYŞENUR'UN ANNESI: Ya, bi evimiz olsa, bu kiradan çıksak, bi çalışanımız olsa, evimize para gelse gitse, ihtiyacımızı gürsek... Şimdi, sen çalışıyosun, Allah'a bin şükür, değil mi? Bi meslegin var... Çoluk çocugunun gözü yolda, babamız gitti. Meslegi var. Aybaşı gelir, aylıgını alır, ihtiyacını görür... Bizim o da yok.

NECMI: *Şimdi, sen genç kızsın artık. Evlenmeyi hayal ediyosundur heralde?*

AYŞENUR: Evlenmeyi hayal etmiyorum.

ERSAN: *Niye? Evlenmicen mi?*

AYŞENUR: Yaşım küçük daha benim.

ERSAN: *Ne zaman evlenicen?*

AYŞENUR: Bilmem.

NECMI: *Aklından geçmiyo mu hiç?*

AYŞENUR: I ıh, geçmiyo.

NECMI: *Peki, ne zaman olacak bu iş?*

AYŞENUR: (*Güler*)

NECMI: *İnsan ne zaman evlenir?*

AYŞENUR: Yirmi üç yaşında evlenir, yirmi dört.

NECMI: *Daha beş-altı sene var, diyosun. Peki, evlenince kurtulurum, diye bi şey yok mu?*

AYŞENUR: Bilmiyorum ki... Ben evlenirsem, yoksul birini alıcam alırsam. Yine aynı hayat devam edicek.

NECMI: *Hali vakti yerinde biri olmaz, diyosun. Niye olmaz? Sen mi rast gelmezsin, o mu sana denk gelmez? Niye öyle olur?*

AYŞENUR: Bilmem ki. O bana gelmez heralde. Zengin birini bulmak da kolay değil.

NECMI: *Peki, nası biri olsun istersin?*

AYŞENUR: Yani, iyi biri olsun. Tabi, biraz durumu iyi olsun. Yani, şart değil çok zengin olması. Geçinebilsin o kadar.

ERSAN: *Nası bi işi olun mesela?*

AYŞENUR: Mesela, işi olsun, nası işi olursa olsun.

NECMI: *Peki, zengin olup da burnu büyük olan adamı mı tercih edersin, fakir olup da alçakgönüllü olan adamı mı tercih edersin?*

AYŞENUR: Fakir olsun, iyi olsun. Alçakgönüllü olsun. Yani, zenginse, havalıysa n'apıyım ben onu?

NECMI: *Peki, sen evlenip, bi şekilde gidince anan baban n'olacak?*

AYŞENUR: Bilmem. Onlar da yine aynı hayata devam etçek.

ERSAN: *Peki, sen Kuran kursunda hatim mi indirecektin? Sureleri öğrenmiştin?*

AYŞENUR: Sureleri öğrenmiştim. Kuran'a geçtim, çıkarttılar.

ERSAN: *Kuran okumaya başlıycaktın. Tam başında mı çıkarttılar?*

AYŞENUR: Hı hı.

ERSAN: *Nası, iyi gidiyo muydu kurs? Seviyo muydun?*

AYŞENUR: Gidiyodu. O zaman okumamla yazmam iyi değildi, biraz zorlanıyodum. Ama şimdi gitsem, daha iyi olurdu da...

ERSAN: *Aynı zamanda da yazıyosun?*

AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: *Okusan ne olmak isterdin?*

AYŞENUR: Okusam mı? Avukat olmak isterdim.

NECMI: *Niye?*

AYŞENUR: İşte. Haklıyı-haksızı ayırmak için.

NECMI: *Niye? Haklıyla haksızı ayırmak mı lazım?*

AYŞENUR: Tabi.

NECMI: *Nasıl?*
AYŞENUR: Ne biliyim.

NECMI: *Kim haklı, kim haksız?*
AYŞENUR: Zaten bu dünyada hep haksızlar iyi oluyo.

NECMI: *Nasıl iyi oluyo?*
AYŞENUR: Yani, iyi oluyolar.

NECMI: *Kim haklı? Haklı olan kim, haksız olan kim? Var mı aklında, şunlar haklıdır, bunlar haksızdır, dediğin?*
ERSAN: *Avukat olsan kimi savunacaksın? Kimin hakkını savunacaksın?*
AYŞENUR: Yani, ne biliyim, yoksulların hakkını savunurum mesela.

NECMI: *Haksız olanlar kimler?*
AYŞENUR: Valla, bilmiyom ki.

ERSAN: *Kuran okuyunca n'apacaksın, Kuran okuyunca n'olacak?*
AYŞENUR: Mesela, namaz kılabilirim, duaları öğrenebilirim... Olmadı o da. Olmayınca olmuyo.

ERSAN: *Varsayalım, Kuran'ı öğrendin, hatim indirmeyi biliyosun, n'apıcaksın mesela? Hatim mi indireceksin?*
AYŞENUR: Hı hı.

ERSAN: *Hatim indirince n'oluyo?*
AYŞENUR: Mesela, bi ölünün arkasından okuyacaktım; ondan sonra.... Mesela, mevlütlerde okuyabilirdim.

ERSAN: *Para kazanabilirsin ondan?*
AYŞENUR: Yo yani, hayır için.

ERSAN: *Bunlar hep hayır için yani, sevap kazanmak için?*
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: *Peki, siz Kürt'sünüz. Nasıl Türklerle Kürtler sence? Türkler nasıl, Kürtler nasıl?*
AYŞENUR: Bizim yukarda Türkler oturuyo. Hepsi havalı mavalı onların.

NECMI: *Öyle mi? Kürtler mi fakir?*
AYŞENUR: Bilmem, aynı ben...

NECMI: *Aynı mı diyosun?*
AYŞENUR: Aynıyız demiyorum da... Onların hayatı biraz daha farklı heralde.

ERSAN: *Nası biraz farklı?*
AYŞENUR: Onlar daha bi geziyolar, o yüzden.

NECMI: *Peki, Kürtler niye böyle daha yoksul, fakir?*

AYŞENUR: Ne biliyim, Doğu'dan geldikleri için mi artık?.. O yüzden mi?..
AYŞENUR'UN KARDEŞI: Köyden gelenler zaten hep fakir.
AYŞENUR: Bi de, okuma yazmaları yok Kürtlerin yarısından çoğunun.

ERSAN: ***Neden yok?***
AYŞENUR: Bilmem ki... Çünkü, Doğu'da heralde okul yoktu önceden. Gelmişler... Maddi durumları iyi olmadığı için heralde, o yüzden.

NECMI: ***Peki, Doğu'da o kadar olay oldu. Biliyosundur, yaşın büyük senin.***
AYŞENUR: Nası yani? Olay?

NECMI: ***Işte, olaylar... Terör, vesaire...***
AYŞENUR: Bilmem. Ben hiç terör felan görmedim de yani...

NECMI: ***Ama haberin olmuştur.***
AYŞENUR: Televizyonlarda gördüm ama...

NECMI: ***Onlara ne diyosun?***
AYŞENUR: Ne biliyim ben? Ordaki insanların canını alıyolar, ben ona ne diyim?

ERSAN: ***Sizin o tarafta hiç olmadı heralde?***
AYŞENUR: Cık.

NECMI: ***Peki, devleti biliyosun?***
AYŞENUR: Hı hı.

NECMI: ***Nedir devlet? Ne geliyo devlet diyince senin aklına?***
AYŞENUR: Ne biliyim, devlet... Devlet... Ne diyim şimdi? Ya zaten, o Ecevit mi ne, kriz yaratmış zaten. Bi de Derviş mi ne var, o zaten iyice batırdı ortalığı. Şimdi daha zor olmuş. Geçim daha zor şu an.

NECMI: ***Devlet kim peki?***
AYŞENUR: Erbakan var, Derviş var...

NECMI: ***Bunların hepsi devlet mi?***
AYŞENUR: Bilmem, heralde onlar devlet.

NECMI: ***Sağ olasın.***
AYŞENUR: Bi şey değil.

Yenidoğan / Ağustos 2001

Şermin: "Hemen kanal değiştiriyom" (102)

AKSU BORA

Şermin ile Ankara'nın en yoksul gecekondu mahallelerinden biri olan Yenidoğan'da, iki kişinin yan yana zor geçebileceği kadar dar bir "sokak"tan geçerek girdiğimiz küçük bir avluda görüştük. Avluda Şermin'den başka kadınlar da vardı; bu görüşmeyi bir kenarda yaptık. Şermin esmer, genç bir kadındı. Bir yandan konuştu, ama bir yandan da konuşmanın nafile olduğunu belirtti. Görüşme sırasında avluya girip çıkan çocuklardan biri, çıplak ayaklı bir oğlan, arada sırada yanımıza geldi; Şermin'in oğluymuş. Bir ara çocuklar arasında bir ekmek kavgası oldu; sonra, kadınlar yarım ekmeği paylaştırıp kavgayı önlediler. Ev sahibi, görüşme sırasında avludaki herkese çay ikram etti; şekeri komşulardan biri, bardakları da bir başkası getirdi. Bu avluda yaptığımız görüşmeleri sonradan okuyunca, sözlerin de tıpkı çay bardakları ve şeker gibi, birbirini tamamlayıp bir hikâye kurabildiğini düşündüm. Her birinin anlattıkları çok dağınık, çok parçalı, bir araya getirilmesi güç aciliyet ifadelerinden oluşuyordu; ama bütün bunları birlikte okuyunca, o avludaki değişik yaşlardan kadınların bir parçası oldukları daha geniş bir hikâye beliriyordu.

AKSU: ***Adın neydi?***

ŞERMIN: Şermin.

AKSU: ***Niye kendi adın bu kadar güzel de çocuğuna 'Elem' diyosun?***

ŞERMIN: Elem çok dertli doğdu da onun için.

AKSU: ***Neden?***

ŞERMIN: Çok dertli günlerde doğdu. Çok yoksullukla doğdu, istemiyerek oldu. Ondan Elem koyduk.

AKSU: ***Peki, hamile olduğunuzu geç mi fark ettiniz?***

ŞERMIN: Geç fark ettim. Fark ettiğimde üç aylıktı.

AKSU: ***Kaçıncı çocuk bu?***

ŞERMIN: Üçüncü. Bi de bunun küçüğü var; dördüncü. Yani, çok zor günler içindeyiz. Yeter artık! Bize bi el atsınlar, bize bi yardım etsinler. Yani, çok yoksulluk içindeyiz. Gene yazın bi ekmek parası bulabiliyoz, kı-

şın oldu mu tümden kalıyoz ortada. Gene yazın bi ekmek parası, iyi kötü giriyo.

AKSU: ***Senin beyin n'apıyo?***

ŞERMIN: Pazarcı.

AKSU: ***Şimdi çalışmıyo mu?***

ŞERMIN: Haftada üç gün gidiyo, beş-altı milyon para alıyo. E, nası idare edicez? Elli milyon kirada oturuyoruz.

AKSU: ***Bütün gün gidip, beş-altı milyon mu alıyo?***

ŞERMIN: Hı hı, bütün gün gidip. Yok; iş yok, müşteri yok... Alıcak paraları yok müşterilerin.

AKSU: ***Buraya kira ne veriyosunuz?***

ŞERMIN: Elli milyona oturuyoruz. Elektrik, su, telefon... İnan ki bak, altı aydır telefonum kapalı. İcra gelicek diye ödüm yarılıyo. Keşke tümden iptal etseler de icrası olmasa.

AKSU: ***Peki, sen kirayı veremeyince n'oluyo?***

ŞERMIN: Veremeyince ev sahibi arıyo, tehditler ediyo. Gontratımız da var hatta. Bi de, senetli verdi evi bize. Aydan aya... Yemiyoz, içmiyoz... Yemiyom, içmiyom, kirayı biriktiriyom. Mecburen vermek zorundayım; çünkü, benim senedim var. Senedi vermediğim ay, bi ay vermezsem, icrayı getirir.

AKSU: ***Çocuklar küçük mü, büyükler kaç yaşında?***

ŞERMIN: En büyük oğlan on üç yaşına yeni girdi.

AKSU: ***Okula gidiyo mu?***

ŞERMIN: Gidiyo, orta üçe gidiyo. Kızım gitmiyo okula, okuldan aldım.

AKSU: ***O kaç yaşında?***

ŞERMIN: O on bir yaşında da işte. Okuldan aldım. Beşe gidiyodu. Maddiyattan aldım. Defterini koyamıyodum okula. Öğretmeni soruyo, nerde senin defterin diye. Kız da büyük, gücüne gidiyodu. Öğretmeni de bi anlayış göstermiyo ki çocuğa, azarlıyo... Çocuk da, anne ben gitmem, dedi. Ben gidemem, diyo. "Git hele, oku, okulu bırakma." Öğretmen çocukları hep bıraktı okulda, yoksulluk yüzünden bıraktı. Yok! Oğlan okuyo, ama ne güçlüklerle okuyo. Aç gidiyo, aç geliyo. Aç gidiyo, aç geliyo. E, aç insanın kafasına ders girer mi? Bu sene okusun, diplomasını alsın, çıkaracam mecbur. Okutamam. Çünkü, okutamam ben, gücüm yok.

AKSU: ***N'olacak peki?***

ŞERMIN: N'olacah? Devlet babadan bi yardım istiyoz. Biz fakirleri bi görsün artık, dalga geçmesin bizlerle. Bize de günah, biz de insanız. On-

lar dokuz aylıksa, biz de öyleyiz. Biz yardım istiyoz artık. Bize gülmesinler, bizle alay etmesinler.

AKSU: ***Peki, hiç şey düşünüyo musunuz, ben şunu yapsam daha iyi olur diye düşünüyo musunuz?***

ŞERMIN: Yapacak bi durum yok ki, neyi yapıyım ben?

AKSU: ***Peki kendine baktığında, eğer hayatımda şöyle bi şey olsaydı, daha iyi olurdu, dediğin bi şey var mı?***

ŞERMIN: Keşke evlenmeseydim, diyorum ya! En büyük hatayı orda yaptım ben. Annemlerin yanında kalsaydım... Onlar da fakirdi, ama sorumluluğum yoktu benim, çocukların sorumluluğu yoktu. Gış oluyo... Yazın, dediğim gibi, buluyom bi ekmek parası. Gış oluyo, inanın sabah olsun istemiyom ben. Kalkıp da çocuklara ne yedirecem ben akşama kadar diye... Ben istemiyom.

AKSU: ***Peki şimdi, bu çocukları okuldan aldığın zaman n'apacaklar?***

ŞERMIN: İş de yok. İlkokul diplomasına kim iş verir ki? Lise diploması bile geçerli değil. Kaldı ki ilkokul diploması da geçerli değil. N'apacan? Pazara göndeririz, bi çuval maydanoz önüne verecez... Orda satabildiği kadar... Yok! Kızı okuldan aldım, diyom ben! Yok! Bi senedir aldık. Elimde olsaydı bu sene okuturdum ben, beşten devam etsin tekrar. Yok, ben neylen ediyim? Bi kitap ne kadar olmuş, bi defter ne kadar olmuş? Önceleri okul yardım ediyodu, o da yok şimdi. Okul bizden istiyo. Aidat parası istiyo bizden. Bi tane diploma on beş milyon olmuş; ben nerden alıyım da veriyim o on beş milyonu? Olmuyo. Önceleri devlet okulu yardım ediyodu bize, çocuklara yardım ediyodu. Yok, şimdi yardım da yok, kalktı. Gerçekten yani, o kadar zor durumdayız ki... Çok zor durumdayız. Çok çok. Vallahi billahi. Artık bize bi yardım etsinler, devlet artık bizi bi görsün.

AKSU: ***Nası görür devlet peki? Ne gibi bi şey olabilir?***

ŞERMIN: Ya, ne biliyim yani... Bi yardımlaşma olsa depremzedelere olan bu yardımlar gibi... Biz depremzedelerden daha da kötüyüz. Onların evi yıkıldı. Gerçekten biz daha kötü durumdayız. Ya, depremzedelere nası yardım yapıyolar? Kamyonları diziyolar, sırayla yardım ediyolar... Yardımları çok görüyoz televizyonlarda. Biz fakirlere... Bak, bu Yenidoğan gomple fakir. Fakir semti, belli. Zengin bi insanın zaten bu evlerde ne işleri var?

AKSU: ***Zenginlik neden oluyo peki? Çok fakir var, ama zenginler de var? Onlar nası zengin oluyo peki?***

ŞERMIN: Zenginler nası zengin olur ben hayret ediyorum yani. Gerçekten. Ya çalıyolar bunlar... Neden oluyolar? Biz niye zengin olamıyoz? Biz zengin olamıyoz, biz aç karnımızı doyuramıyoz.

AKSU: ***Peki, kendi durumunu düşündüğün zaman kime kızıyosun? Kocana mı kızıyosun, memlekete mi?..***

ŞERMİN: Ben kocama kızmıyom ki; zavallı çabalıyo, çabalamıyo değil ki.

AKSU: ***Bunun sorumlusu kim peki?***

ŞERMİN: Bunun sorumlusu devlet, devlet başında kim varsa. Bunlar. İşte, bu başbakan kimdir, bunlar. Bu Ecevitiydi... Bu baştakiler kim, bunlar. İsimlerini bile tamamen bilmiyorum. Gerçektem bilmiyom isimlerini. Çalan kaçıyo, çalan kaçıyo... Kendini tanıtamıyolar ki... Bi Ecevit'i biliyoz çok şükür baştakilerden. Mesut Yılmaz'ı biliyom. Vallaha bah...

AKSU: ***İçlerinde, biraz daha iyidir, dediğin kimse var mı?***

ŞERMİN: E sağ olsun, valla bi Melih Gökçek bizlere yardım ediyo. Yani, sağ olsun, on torba kömür verdi. İnanır mısın, ben kışı on torba kömürle bitirdim, geçirdim. Çocukların biri zature oldu, biri bronşit oldu, ben kendim romatizma oldum bu genç yaşta. Tedavimi bile yaptıramıyorum. Romatizma ya!

AKSU: ***Kaç yaşındasın Şermin Hanım?***

ŞERMİN: Ben otuz yaşındayım.

AKSU: ***Okula gittin mi?***

ŞERMİN: İlkokula gittim. İkinci sınıftan terk. Beşi bile bitiremedim. Yok. O da maddiyattan.

AKSU: ***Burda mı oturuyodun o zaman?***

ŞERMİN: Biz doğma büyüme buralıyız. Annemgil, babamgil ta elli sene önce gelmişler. Elli senedir buraya yerleşmişler.

AKSU: ***Elli senede bi şey tutamamışlar mı?***

ŞERMİN: Yapamamışlar elli senede. Bi gecegonduları var, başka hiçbi şeyleri yok. Dokuz tane çocuk... Biz kendimiz, beş oğlan, dört kız...

AKSU: ***Onların nası vaziyetleri?***

ŞERMİN: Onlar da aynı, aynı bizler gibi. Hiç yani... Seni şu yukarıya bi götürüyüm, hiç... Onlar daha bizden kötü. Yani, biz nasılız, onlar da öyle. Yok. İşleri yok, geçim zorlaşmış... Nası anlatıyım? Kelimeler bulamıyom ki...

AKSU: ***Nerelisin sen?***

ŞERMİN: Ben kendim Erzurumluyum. Doğma büyüme buralıyım. Beyim Karslı.

AKSU: ***Erzurum'da akrabalarınız var mı peki?***

ŞERMİN: Orda bi dayımgil var. İşte o kadar, bi dayımgiller var orda. Onlar da gelmediler buraya.

AKSU: ***Onların durumu nası peki?***

ŞERMİN: Onların da iyi kötü bi tarlaları var kendine göre. Adam gelemedi ki korkudan. Ben gidersem orda daha çok aç kalacam, dedi. Hiç olmazsa bikaç tane goyunu var, onlan geçiniyo. Onlan geçiniyo (...). On altı yaşında evlendim ben.

AKSU: ***Kendin mi istedin?***

ŞERMİN: Yo, isteğim dışında oldu. On altı yaşında bi kız karar veremez ki. On altı yaşında bi genç kız evliliğe karar verebilir mi?

AKSU: ***Baban mı verdi?***

ŞERMİN: Babamgil verdi. Yok, maddi güçleri yok. Dokuz tane çocuk...

AKSU: ***Bir an önce verelim, dediler?***

ŞERMİN: Ha. Bi an önce verelim ki bi ekmek eksilsin, bi tabak yemek eksilsin, dediler. On altı yaşındaki bir kız, bi çocuk karar veremez evliliğe. Bi gözümü açtım ki on altı yaşında... On yedi yaşıma girdim, bi çocuğum oldu. Benim şimdiki ahlım olaydı, asla evlenmezdim. Asla. Bu dört tane çocuğun sorumluluğunun günahını alamazdım. E şimdi, okumayan çocukların birinden hayır yok. Şimdi diyo ki benim kızım, niye okumadım. Şimdi gücüm olsun, inanın vallahi, ben bu sene yazdırırdım okula. Okusun, devam etsin diye.

AKSU: ***Hevesi var mı?***

ŞERMİN: Hevesi var, çok istiyo; ama yok. Bi üniforma ne kadar oldu? Yani, bi maddi gücüm olmuş olsaydı, ben bu sene kızımı tekrar başlatırdım. Yani, beşinci sınıftan devam ederdi.

AKSU: ***Okursa biraz daha iyi olurdu diye mi düşünüyosun?***

ŞERMİN: Olur olur, tabi tabi. Olmaz olur mu? Biz okusaydık böyle cahil mi kalırdık?

AKSU: ***Pek cahil gibi konuşmuyosun da Şermin Hanım.***

ŞERMİN: Doğma büyüme buralı olduğum için... Ben Kürtçeyi de bilirim aslında. Eltilerim hep gülüyo benlen; diyo, Kürtçe konuşma, diyo. Doğma büyüme buralı olduğum için... Okusunlar istiyim yani... Okumak başka, okumamak başka. Okusa, belki mesleğiylen bi ekmeğini eline alabilir en azından.

AKSU: ***Peki, kendin için bi şey düşündüğün zaman, bi hayal kurduğun zaman ne isterdin?***

ŞERMİN: Ben mi? Valla, çocuklarıma güzel bi gelecek... Ziyan olmasınlar. Çünkü görüyom; bali çekiyolar, kendini kesiyolar... Benim artık... Geçti benden. Benim hayatım bitmiş zaten.

AKSU: ***Ama otuz yaşındayım, diyosun.***

ŞERMİN: Ben otuz yaşımdayım; ama içime sen sor bi, yetmiş yaşımdayım. Yaşım otuz bedenen, ruhen yetmiş-seksen yaşındayım. Çünkü çok çektim ben. Çok çektim. Yani, bu gasetler yetmez bana. Ben çok çektim.

AKSU: ***Yokluktan diyosun?***

ŞERMİN: Yokluk, hep yokluktan. Her şey yoksulluktan. Ben çok çektim. O yüzden, çocuklarımıza şöyle güzel bi gelecek sağlasak, ne mutlu bize. İyi kötü bi evimiz olsun, bi de ufak bi gelirimiz olsun bi yerden... Düzenli bi çalışma yani. Yok, ben başka bi şey istemiyorum.

AKSU: ***Sen hiç çalıştın mı peki?***

ŞERMİN: Çalışmadım.

AKSU: ***Hiç düşündün mü?***

ŞERMİN: Olsa tabi çalışırım. Niye çalışmayım?

AKSU: ***Yani, aradın mı peki? Bulamadın mı iş?***

ŞERMİN: Ya, zaten kimse vermez iş vermez de...

AKSU: ***Niye?***

ŞERMİN: Yani, şu temizlik işinden hariç. Diploman yok, kim bizi işe alacah? Kim bizi işe alır? Diploma isterler. E, benim diplomam yok. N'apabilirim? Anca temizliğe gidebilirim. Temizliğe gene giderim ben. Ufak bebem var, ben kime bırakıp gidiyim? Zaten büyük kız on bir yaşında, küçüğü yedi aylık. E şu? İki yaşına yeni girdi. Ben bunları kime bırakıyım da gideyim, çalışayım? Kışın onu da düşündüm ben. Bakamadım, bırahamadım bebeyi. Bırahıp da...

AKSU: ***Peki, hiç yardımlaşma olmaz mı? Mesela, birisi işe gitse, onun çocuklarına ötekiler baksa...***

ŞERMİN: Kim bakacah? Kim bakacah? Hepsinin çocukları var, hepsi anca kendine. Önceden gene yardımlaşma oluyodu, şimdi o da yok. Geçim öyle bi olmuş ki... Hiç artık, kimse... Kimseden fayda yok. Kaynanam bana beş milyon verdi ta kışın. Yengem şahit bak. Bebe bronşitti; ağladım böyle, göğsü tıkanmış. Ama nasıl? Çocuk nefes alamıyo, mümkün değil ya! Götürdüm, sağ olsun, eltimin yeşil gartı vardı. Allah bin kere razı olsun, bana çok verdi. Götürdüm, iyi kötü muayne ettim. İğne yazdılar. İğne de parayla. On milyon tutuyo ilaçları. Allah'ım ben nerden bulayım bu on milyonu? Bayrama da denk geldi, iki gün var bayrama. Yalvardım yakardım, kaynanam bana beş milyon verdi. Ben unutur muyum bugünleri? Gışın verdi bana. Çocuğun üç tane iğnesini aldım, üçünü alamadım. Üç tanesini vurdurabildim. Artık geçti. İki-üç gün sonra gene başladı. Tamamen bitirmedi ki... Ne kadar görüyo bende, o beş milyonu istiyo? Dün gene... Aha, bunun gözleri doldu hatta. Söyle de dedi, versin, dedi. Beş milyonu ben sana nerden getireyim?

Vicdansız kadın! Sen bana beş milyon ver... Kendi torunun, ben babamın evinden getirmedim ki. N'apmış? Doğurmuş atmış, doğurmuş atmış. Bunlara bi gelecek sağlamamış. Doğurmasın! Sonra niye günahlarına giriyosun?

AKSU: ***Onun geliri nerden peki?***

ŞERMIN: Onun geliri... Bi evi var iyi kötü. Bi karı, bi kocalar. Ha, onların gideri bi ekmek parası. Yani, sonuçta kendi evi. Bu devirde kendi evi olan zengindir, ben ona inanıyorum. Benim bir evim olsun... Bizim bi evimiz olsun, başımızı sokacak bi evimiz, şu kirayı vermiyelim. Yemiyom içmiyom, ben kiraya yatırıyom. Neylen kira veriyom?

AKSU: ***Çok veriyosun kira olarak.***

ŞERMIN: Elli milyon. Elli milyon, vallahi. Elektrik, su... Telefonum beş-altı aydır kapalı, diyom ya, altı aydır telefonum kapalı. Su faturaları birikmiş. Geçen gün kesmeye geldiler, yalvardım yahardım. N'olursunuz dedim, kesmeyin de, azar azar ödemeye çalışırız, dedim. Yok! Şaşırdım artık. Ne bi araba var, ne bi gelecek var, ne bi ev var... N'apacaz, n'olacak bu durumumuz ben bilmiyom ya!

AKSU: ***Hiç konuşuyo musunuz beyinle? Hani, şöyle yapsak, böyle olur gibilerinden. Hani bi plan yapmak gibisinden, şurdan alalım, buraya koyalım gibisinden...***

ŞERMIN: Alamıyo ki. Günlük altı-yedi milyon. Günlük on milyon da verse yetmiyo. Dört tane çocuk... Günde iki şişe süt alıyom ben çocuğa. Yoksulluktan, yemiye yemiye sütüm kesildi. Yok ki yiyim ben. Sütten kesildi bebe.

AKSU: ***Peki, ayıptır sorması, doğum kontrolü falan uyguladın mı?***

ŞERMIN: Taktırdım. Bi daha da asla düşünmüyom çocuk. Ben bunların günahına giremem. Zaten girdim dört tanesinin...

AKSU: ***Dört taneye bakma da çok zor.***

ŞERMIN: Çok zor, çok zor. Diyorum ya bak, iki çocuktu. Halbuki okuması ne ki bunların ya?

AKSU: ***Peki, ilk baştan düşünmedin mi kullanıyım falan diye? Düşünüyo muydun baştan dört çocuğum olsun diye?***

ŞERMIN: İstemiyodum. Bi kız, bi oğlandı. Oğlan on iki yaşında, kız on bir yaşında. Bi üçüncüsü... O zaman gene iyiydi; bu zamlar... Bu sene içinde başladı bu kriz. O zamanlar gene iyiydi; gene bi tane olsun, dedim. Şu küçük kızı isteyerek yaptım. Özlem, çocuk özlemi... Oğlan da öyle... En küçüğü de bilemiyerek oldu. Hiç, öyle kuru kuruya... Şimdiki gibi aletler yoktu. Bi baktım, farkına vardım ki üç aylık. Almadılar. Evden de param yoktu ki gidiyim aldırayım. Aldıramadım. O da öylelikle oldu. Yani,

şu küçük kız isteyerek oldu. Böyle zamları bilseydim, bu krizi bilseydim, kesinlikle ben çocuk doğurmazdım.

AKSU: ***Peki, bu aleti taktırınca beyin bi şey dedi mi?***

ŞERMIN: Yo, asla. Asla, asla... Yok. Kendi 'tak' dedi. Yeter! Biz bunlara baksah, ne mutlu bize. Bunlara bi gelecek sağlasah, ne mutlu bize. Ne mutlu bize, yani bunlara bi gelecek sağlasah. Ağa da, paşa da benim o zaman. Vallahi billahi, bu çocukları ben düşünüyom bah.

AKSU: ***Kızın on altı yaşına gelince evlenmek istese, ne yapıcaksın?***

ŞERMIN: Vermem. Asla! Ben kendim ezildim, ben onu ezdirmiycem. Otursun yirmi yaşına kadar, kendini bilsin. Çünkü, on altı yaşında bi kız karar veremez. Veremez. E buluğ çağında... Yirmi yaşına gelsin, kendi kararını kendi versin. Evet demeyi de bilir, yok demeyi de bilir.

AKSU: ***Sen bilemeden evlenince...***

ŞERMIN: Ben bi gözümü açtım ki nişanlandım. On altı yaşında.

AKSU: ***Peki, nası evlendin? Ne oldu da yani?..***

ŞERMIN: Yoksulluktan, hep yoksulluktan. Bi takım elbiseyle gelin oldum, iki tane ayyakkabıyla gelin oldum ben. İki kanepeye gelin gittim ben.

AKSU: ***Hiç dayak filan gibi şeyler oldu mu?***

ŞERMIN: Dayak yok. Bi de dayak mı olsun? O yoksulluk üzerine bi de dayak mı olsun? Şükür bi dayağı filan yok. İçkisi de yok, kumarı da yok... Ama o da olacak, bu sıkıntıdan o da olacak. Bu sıkıntılar sürdükçe, bu griz sürdükçe... Allah yardımcımız olsun, çok zor. Çok zor. O da olacak, onun içkisi de olacak yakında.

AKSU: ***E o içicek, sen n'apacan peki? Erkekler öyle şeyler yapıyo, kadınlar n'apıyo?***

ŞERMIN: Kadınlar zavallı, boyun büküyolar. N'apsınlar?

AKSU: ***Peki, televizyona filan bakıyo musun hiç?***

ŞERMIN: Bakıyoruz televizyona.

AKSU: ***Nelere bakıyosun daha çok?***

ŞERMIN: Çizgi filimlere bakıyom. En güzelini onları görüyom çünkü. Hep yalan, televizyonda hep yalan dolu. Hiç doğru bi şey vermiyolar. Gerçekten.

AKSU: ***Peki, televolelere filan hiç bakıyo musun?***

ŞERMIN: Bakıyom arada bir.

AKSU: ***Ne düşünüyosun?***

ŞERMIN: Keşke onlar gibi olsak, diyom (*Güler*) Anne diyo, şunun giyimi ne kadar güzel, diyo. (*Güler*)

AKSU: ***Peki, sen ne hissediyosun onları öyle görünce?***

ŞERMIN: Üzülüyom. Niye, diyom. Bizim bunlardan ne eksikliğimiz var, diyom. Yahut çocuklarımın bunlardan ne eksikliği var, diyom. Bunların yediğini... Vallahi, televizyonda çıkınca, bizim de karnımız acıkıyo. (***Kahkaha atarak söyler***) Hemen kanal değiştiriyom. Vallahi billahi, anne diyo, ne güzel şeyler yiyolar. Hemen kanal değiştiriyom. Anne diyo, acıktım, diyo. Hiç sevmiyolar bunlar çıksın televizyona. O sofralar, o reklamlar, yemekler...

AKSU: ***Peki, bi ara Yetiş Bacım vardı, Deniz Feneri var... Onlara hiç bakıyo musun?***

ŞERMIN: Evet. Deniz Feneri'ni falan hepimiz seyrediyoz.

AKSU: ***Beğeniyo musun peki onları?***

ŞERMIN: Çok beğeniyom, çok güzel programlar. Ama hiç bu taraflara gelmiyolar. Bi şöyle kapımı çalsalar da, durumumuza baksalar.

AKSU: ***Peki, hiç başvurmayı düşündün mü?***

ŞERMIN: Telefonum kapalı, başvuramadım o yüzden. Telefonum kapalı olduğu için.

AKSU: ***Hiç bu mahallede başvuran kimse oldu mu?***

ŞERMIN: Olmadı zannedersem Seda Sayan'ın programına falan...

KOMŞU KADIN: Seda Sayan geldi.

AKSU: ***Gittiniz mi siz?***

KOMŞU KADIN: Gittik gördük kadını.

AKSU: ***Nasıldı?***

KOMŞU KADIN: Çok güzel bi kadındı.

ŞERMIN: Çok güzel onun programları. Yardım ettiler. Çok yardımseverler gerçekten. Bi de, bizde fakirlere ulaşamıyolar. Bu yardımsever insanlar var, televizyonlarda da duyuyom; fakirlere ulaşamıyolar.

AKSU: ***Neden acaba?***

ŞERMIN: Onu bilmiyom işte. Neden ulaşamıyolar? Halbuki Yenidoğan semti dedin mi...

AKSU: ***Çok kolay çünkü.***

ŞERMIN: Çok kolay. Yenidoğan komple fakir mahalle. Yani, samanlıkta iğne arar gibi bi şey değil ki. Şu Yenidoğan semtinin bi tane zengini yok içinde. Hepsi fakir. Yani, bunun ulaşılmıycak bi şeyi yok ki. Hakkaten de, bazıları işine gelenlere, torpilli olanlara veriyolar. Bu yiyecek yardımları falan... Bizim çok ihtiyacımız var halbuki. Çok ihtiyacım var. Yani, bizim, bu çevrenin, bizlerin çok ihtiyacı var. Ben yarın gene kalacam ortada, bi ekmek parası bulamayacam. Ben bu çocuklarıma ne ye-

direcem, ne içirecem? Bu elli milyon kirayı ben nerden getirecem? Bi iş bulsam kendime ait... Yaparım, onu da yaparım. Çocuklarım için mecbur yapıcam.

AKSU: ***Şey dedi demin Ayten Hanım, burda temizliğe filan gidenler var, ama söylemiyolar. İşte, yollamıyolarmış filan...***

ŞERMIN: Kendine gidiyolar, kendine gidiyolar... Hiç kimsenin kimseye faydası yok.

AKSU: ***E, iş arasan nası bulacan o zaman? Hani, ancak öyle bi tanıdık kanalıyla olur.***

ŞERMIN: Buralarda zaten kimse kimseye... İş de yok ki; gidemiyosun. Biri bana dese, Şermin Hanım, gel, şurda var bi iş temizliği... Güvenip de her kapıyı çalamıyosun. Her kapıya gidip de temizlik yapamıyosun. Tanıycan ki o insanı, anca öyle gidecen. E, o da yok. O da yok. Geçen bi kadın gidecekti, eltimin dediği gibi, hırsızlık yapar diye... Ne demek ya! Ne demek? Ben hırsızlık niye yapıyım? Ben senden korkmadıysam, Allah var yukarda. Allah onun hesabını sorar benden. Ben hırsızlık yapacak olsam, o ev mi kalmış sanki? Başka yerler de var. E, Allah'a da ne cevap veririm ben o zaman? (...) Temizlik de yaparım, iş de yaparın, alnımın teriyle paramı alır, gelir, çocuklarıma bi katkıda bulunurum. E, o da yok. O da yok.

AKSU: ***Hiç Allah'a soruyo musun, niye bana bu çocukları verdin de ben bu kadar geçim sıkıntısı çekiyorum diye?***

ŞERMIN: E, Allah demek ki beni buna layık görüyo... Bilmiyom.

AKSU: ***Neden sana bunu layık gördüğünü düşünüyosun?***

ŞERMIN: Bilmiyom, bilmiyom... Gerçekten. Ya çok kötüyüz, ya çok sağız, ya çok iyiyiz... Bilmiyom. Allah niye bana bu dertleri layık gördü, ben onu anlıyamadım. Hele ki, yaşım otuz... Ne kadar çok çekmişim, şöyle bi geriye bakıyom da... Genç yaşta romatizma oldum, üç ay sakat kaldım, yürüyemedim ben kışın... Beş milyon bulamadım ki gidiyim doktora. Bulamadım. Yok ki. Bulamadım.

AKSU: ***Şimdi kart için başvurdum, dedin...***

ŞERMIN: Başvurdum, içeriye verdim, gelmedi. Üç-dört aydır başvurmuşum yeşil kart için. Gelmedi, onu bekliyom. Yani gelse, ilk işim kendimi bi tedavi ettirecem, şu romatizmalar için bi gidecem.

AKSU: ***Çünkü, sen yatıp kalırsan evin hiçbi şeyi kalmaz, çocuklar perişan olurlar.***

ŞERMIN: Ben o zaman biterim ya! Kışın zaten bi üç ay yattım. Bittim. Bittim ya, bittim!

AKSU: ***Çocuklar n'aptı o zaman?***

ŞERMIN: Şu çocuk zatüre oldu, ölümden döndü. Küçük oğlan bronşit oldu. Bakamadım ki. Yani, bu kışa da düşersem, ölürüm. Biterim. O yüzden yani, bir an önce şu yeşil gartlarım gelse de... Hemen ilk işim tedavi olmak. Gereken iğne, ilaç neyse artık... Şeye giderim, Kızılay'a. Orda ilaç veriyolar. Oriya giderim, başvururum...

AKSU: ***Şermin Hanım, bi de şey var, Sosyal Hizmetler'in yardımları var... Burda kimsenin haberi yok mu ondan?***

ŞERMIN: Hiç bilemiyom, kimse bilmiyo, hiç bilmiyoz. Nerden bilelim? Nerde olduklarını bilmiyoz biz. Yerlerini bilmiyoz.

AKSU: ***Şu Altındağ Merkezi'ne gidip sorsanıza. Altındağ Toplum Merkezi var ya. Oraya bi sorun, onlar bilirler.***

ŞERMIN: Öyle bi şey bilsek yani, gideriz. Ne olursa olsun. Yok böyle, bildiğimiz bi yerler yok. Olsa inan ki başvuracam artık.

AKSU: ***Oraya bi sorun, bi de kaymakamlığa sorun.***

ŞERMIN: Kaymakamlığa işte, geçen sene başvurdum ben; hiçbi yardım alamadım. Benim muhtarım hafif davrandı. Benim dosyamı aldı, bi kenara goydu. Öbürlerine öncelik tanıdı. Hiçbi şey alamadım geçen sene. Bu sene, geçen de gittiğimde söyledim muhtara. Muhtar da dedi, sen alırsın, dedi. Artık alır mıyım, alamaz mıyım, o da muhtara kalmış bi şi. Yani, böyle yardımlaşma yerleri bilsek, başvurmaya gideriz. Çocuklarım için, ekmek parası için... Bilmiyom, yerlerini bilmiyom nerde olduğunun. Elli senedir burdayız, Ankara'dayım; ama inan ki hiçbi yeri bilmiyom ben. Hiç gitmiyom ki. Gitmedim de, çıkmadım da bi yerlere. Gidemedim bi yerlere. Bi de, ayaklarım tutmuyo. En ufak, bi fazla, iki saat şöyle yüriyim, ayaklarım tutmuyo, çekiliyo tekrar. Romatizmadan.

AKSU: ***Çocuklar da mı bilmiyolar peki? Hani, on iki yaşındaki çocuklar filan...***

ŞERMIN: Onlar hiçbi yere gidemiyo ki zavallılar. Gidemiyolar. Dolmuş paramız yok ki, dolmuş paramız olsa da dolmuşla gidek. Yok, o da yok. Gez Allah gez. On milyonluk ilaç için... Bi antibiyotik, bi de ateş düşürücü... On milyonluk ilaç için Kızılay'ı üç saat gezmişim.

AKSU: ***On milyona nerde veriyolar?***

ŞERMIN: Kan Merkezi var ya, onun orda. Orda işte, bitakım baktılar kâğıtlara, eczane ismi verdiler, ordan gittim. Üç saat gezmişim. Bir eczane ismi verdiler, sağ olsunlar üç saat eczaneyi aradık bi on milyonluk ilaç için.

AKSU: ***Bilmiyosunuz da yolları filan?***

ŞERMIN: Bilmiyoz, yolları da bilmiyoz. Gez babam gez, gez Allah gez. Bi on milyonluk ilaç için, üç saat gezmişiz.

AKSU: ***Peki, orda gezerken insanları gördünüz. Neler düşündün?***

ŞERMİN: Çay bahçesinde oturanları gördüm, afiyet şeker olsun, çay içenleri gördüm... İki milyon bizim cebimizde de olsa, şurda biz de çay içsek, dedim.

AKSU: ***Öyle mi düşündün?***

ŞERMİN: Düşündüm tabi. Sonuçta bu ne ki? Canı çekiyo insanın ya! Tabi, biz de isteriz öyle yerlerde oturmayı, çay bahçelerinde oturmayı... Kız bir aydır Gençlik Parkı'nı istiyo; anne diyo, hiç görmedim, n'olur beni bi götür, diyo. Eltim, söz dedi, pazartesi hepinizi toplayıp Gençlik Parkı'na götürecem, dedi. Anne diyo, n'olur diyo, lütfen Gençlik Parkı'na bi gidek, diyo. N'olursun, gurban oluyum, diyo. Ya, yeter ya! Vallaha yeter ya!

AKSU: ***Evlenmeden önce kendiniz gidiyo muydunuz Gençlik Parkı'na falan? Öyle şeyler var mıydı?***

ŞERMİN: Önceleri... Ya, böyle değildi gene. İnan, şu krizler bizi mahfetti. Bu griz var ya. bizi mahfetti yani. Şu kriz bizi tümden yok etti ya! Olan biz fakirlere, biz garibanlara oldu. Zenginler az etkilendiler, çok değil. Olan bizlere oldu, garibanlarla fakirlere oldu. Zaten yoktu, bu grizle temelli yıkıldı. Budur yani. Gerçekten yıkıldık. Bize bi el atsınlar, fakirlere bi yardım etsinler! Bizim tek ricamız, tek dileğimiz bunlar. Başka bi şey değil. Bize bi yardım... Bizi artık bi görsünler, diyorum. Şöyle bi dönüp baksınlar azcık fakirlere.

AKSU: ***Peki, bi şey daha sorucam. 'Biz' diye konuşuyosun ya, kendini nereye ait hissediyosun? Yani, biz dediğin fakirler mi, hemşerilerin mi, Yenidoğan mı?..***

ŞERMİN: Fakirler. Biz fakiriz.

AKSU: ***Kendini onlarla kardeş gibi falan görüyo musun peki?***

ŞERMİN: Evet, onlar benim kader arkadaşlarım. Ben nasılsam, bunlar da böyle.

AKSU: ***Bunun karşısında kimi görüyosun peki? 'Biz' dediğin şeyin karşısında kim var? Onun dışında kalan kimler?***

ŞERMİN: Onun dışında kalan, zenginler. Görüyom durumlarını, kolları bilezik dolu. Geliyolar, kart... Yeşil kartla hastaneye geliyolar, bilezik dolu ya! Benim yok, yeşil kartım bile yok ya! Yeşil kartım bile yok.

AKSU: ***Kızıyo musun peki?***

ŞERMİN: Niye biz fakirlerle ilgilenmiyo bunlar da, zenginlerle ilgileniyolar? Ya diyorum, torpil mi var, ne mi var, anlamadım ki ben. Ne günahımız var bizim? Gerçekten. Biz de dokuz aylığız, biz de onlar gibiyiz. Şöyle bi baksınlar ya, şöyle bi fakirler dönüp, artık bir baksınlar! Öyle bakıyo-

lar, dinliyolar, gülüp geçiyolar. Amaan, diyolar. Nasılsa karınları tok. Tok açın halinden ne anlarmış? Anlamaz. Bizleri de artık görsünler.

AKSU: ***Görmezlerse n'olacak?***

ŞERMIN: Görmezlerse artık... N'apalım? Şöyle başvuracak yerimiz de yok ki, hani duyuralım, sesimizi duyurabilelim. Kanala gitsek, kanal bizi almaz. Almaz sesimizi duyurmak için. Yetersiz, diycek bize.

AKSU: ***Niye öyle diycek?***

ŞERMIN: Diyecek. E, biz fakir olduğumuz için. Biraz zengin olsam, nası beni alırlar kanala, gel otur, konuş diye. E, ben fakirim. Beni dinlerler mi? Vallahi dinlemezler. Zengin olsam, vallaha dinler. Bas parayı dinlet. Yok.

[...]

AKSU: ***Peki, teşekkür ederiz Şermin Hanım.***

Yenidoğan / Ağustos 2001

Elif Çatal: "Eyiler hep gitti, çekildi gitti" (104)

NECMİ ERDOĞAN - NURAY AKSAKAL

Ankara Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne aynî-nakdî yardım için başvuran ve yardım alan kişiler arasından görüşmek için seçtiğimiz Elif Çatal oldukça zayıf, kısa boylu ve sırtı biraz kamburlaşmış bir "nine". Başında bir yaşmak, üstünde bir entari ve hırka vardı ve elleri kınalıydı. Elif, yetim büyümüş ve çocuk denecek yaşta kendisinden oldukça yaşlı biriyle evlendirilmiş. Evlendikten birkaç yıl sonra da eşini kaybetmiş. Memleketi Erzurum'dan Ankara'ya göçtükten sonra, aşağı yukarı kırk yıl gündelikçi olarak çalışmış. Ancak, artık iyice yaşlandığı için çalışamıyor. Hiçbir sigortası olmadığı gibi, düzenli bir geliri de yok. Bir süre, karısından ayrılmış olan oğlunun çocuklarına bakmış. Çocuklar şu anda yetiştirme yurdunda kalıyor. Oğlu ise işsiz ve anlaşıldığı kadarıyla alkolik. Elif, Mamak ilçesinde kendisine ait ve fakat tapusu olmayan bir gecekonduda oturuyor. Kocasından ayrılmış olan kızı ise evin üst katında yaşıyor. Gecekondusunun yakında yıkılacağını söylüyor. Civardaki bazı gecekondular zaten yıkılmış. Mahallede Romanlar da oturuyor. Görüşmeyi evin bahçesinde yaptık. Elif, başından geçen olayları anlatırken sık sık ağladı. Anlattıkları zaman zaman bizim de gözlerimizi doldurdu. Bizi iki elini göğsünde birleştirmiş bir hâlde uğurladı.

NECMI: ***Adın neydi senin teyze?***
ELIF: Elif Çatal.

NECMI: ***Yaş kaç?***
ELIF: Yaş... Yetmiş bir heralde.

NECMI: ***Memleket?***
ELIF: Erzurum. Oltu'nun içinde. Kırk senedir gelmişem.

NECMI: ***Kırk senedir Ankara'da mısın?***
ELIF: Ankara'dayım.

NECMI: ***Nası geldiniz buraya?***
ELIF: Buraya mı? Benim bir şeyim var idi. Zatan ana baba görmedim de... Kız kardaşım vardı, oğlan kardaşım... Sizlere ömür, vefat ettiler. Sa-

hapsız kaldım. Burda da bir kız kardaşım var idi. Onlar dediler, gel, burda gene aç kalmazsın, dediler. Çıktık geldik.

NECMI: ***Anan baban?***

ELIF: Ben hiç görmedim, küçükken ölmüşler. Fakir anadan doğdum, yetim büyüdüm.

NECMI: ***E, kardeşlerin daha önce gelmişti buraya?***

ELIF: Kız kardaşım önce gelmişti. Sizlere ömür oldu, altı aydır öldü o da.

NECMI: ***Buraya geldiğinde n'aptın?***

ELIF: Buraya geldim, ev işlerine girdim. İş yok idi. Ev kiraları da...

NECMI: ***Bu kırk küsur sene önce mi oluyo?***

ELIF: He, kırk sene önce. Geldim, ev işlerine girdim. Bir hanım dedi ki, böyle şey edene kadar, dedi... İki buçuk lira verirdim ev kirasına evvelden. İşe giderdim. Allah bin kerem sizden de razı olsun, o hanımdan da... Götürdü beni ev işlerine. Hafta istiyirler, yani aylık değil de... Haftada bi kerem istiyirler temizluga. Öyle öyle alıştık ev işlerine. Ayıptır söylemesi, başınızı da agrıtırım...

NECMI: ***Yok, rica ederim.***

ELIF: Bana dediler, hanım var ki şeyde, ***'de, ***'da. İki tane hanım... Dediler ki, gel. Evvelden gençligim var idi. Çalışirdim, her iş de yapiyirdim. Dediler ki, şey yap, leğene su koy da bulaşık yıkamak için... Ben de, o laylonlar var ya... Biz evvelden laylon görmemiştuk. Bizim zamanımızda yoğudu laylon leğenler. O demirler olur ya, onlarlan süpürdük, tüpte yıkardık. Getirdim, koydum laylon leğeni tüpün üstüne. Yapışmış, öylece yapışmış. Ama nası korktum... Yeni de girmişim; dedim, işten atarlar, ben n'aparım, ben ne edeyim. Param bile yok ki ödeyim ben buni. Ondan sonra baktım ki... Ayfer Hanım dedi ki, amaaan dilberim, dedi. Bana öyle deyirdiler. Aman dilberim dedi, leğeni mi yaktın, bi şey kokti. Geldiler, anaaa... Baktılar ki leğen yapışmiş. Hanım gelmiş görmüş, ben görmedim. O taraftan koku gelmiş. Görmüş, bana da diyemiyir. Altını kapatmiş. Dedi ki, leğeni mi yaktın, n'aptın, bi koku geliyir, diyir. Kız abla, kurban olayım, ben n'apayım, dedim. Leğen yanmış. Benim böyle param yok ki ödeyim, dedim. Ağladım. Geldi Ayfer Hanım, Allah sağlık ve ömür versin, cümlesi için versin. Sırtımı elledi, dedi ağlama. Hiçbi şey olmaz, dedi. Ondan sonra, bi daha da yapma, dedi. İşte öle... Bir hafta birinde, bi ay birinde, bir ay birinde... Ondan sonra da, *** Kolej'in sahibi var ya ***'te, onlara gittim. On beş sene orda kaldım.

NECMI: ***Yatılı mı kaldın?***

ELIF: Yatılı da kaldım, gittim geldim de... Ekmek kapısı... Yaşlı bi ko-

cam vardi, oğulları vardi. Onlar zaten ayrıldı gittiler, ben kaldım elin kiralarında. Mecbur. E, oğlan oldu, oğlanın üç tane çocuğu oldi...

NECMI: *Ne zaman evlendin sen? Sen Ankara'ya geldikten sonra evlendin?*
ELIF: Yoo.

NECMI: *Gelmeden önce mi evlendin?*
ELIF: Çoktan. Beni on üç yaşında anam babam verdi yaşlı bir adama.

NECMI: *Öyle mi?*
ELIF: Başımdan defolsun diye... On iki yaşıma, on üç yaşıma girmiştim.

NECMI: *Kocanla beraber geldin Ankara'ya demek ki?*
ELIF: Evet. Onlan geldik de, o sizlere ömür. O yaşamadi, öldü.

NECMI: *Ne zaman öldü kocan?*
ELIF: Otuz beş sene midir, daha mı fazla... Çok oluyor. Sizlere ömür. Zaten iş görmedi. Ben çalışırdım, o yirdi.

NECMI: *Niye iş görmüyodu?*
ELIF: Yaşlıydı, yerinden kalkamiyirdi.

NECMI: *O kadar yaşlıydı yani. Kaç yaşındaydı sen evlendiğinde onlan?*
ELIF: Valla, bilmiyom ki ben artık. Dişlerini yaptırdı, sakalını traş etti... Koca, senin kimi torunları vardı, dört tane torunu vardi.

NECMI: *Kaç tane çocuk var?*
ELIF: Üç tene; ikisi kız da, biri erkek.

NECMI: *Onlar evli mi?*
ELIF: Evli. Işte, benim kız burda oturur. Getirdim; elin kiralarında... Bi tene oğlum var, işte bu çocukların babası. Sana nası anlatayım ki?

NURAY: *Kaç yıl sen *** Kolej'in sahibinde çalıştın?*
ELIF: Otuz sene kadar oldu ben orda çalıştım.

NECMI: *N'apıyodun orda?*
ELIF: Ev işi yapıyodum.

NECMI: *Evin her işini yapıyo muydun?*
ELIF: Her işi yapıyordum. Bulaşık yıkıyirdim, ondan sonra, elimde çamaşır yıkirdim, bulaşık... Evde makineler yokdi, makine çıktı şimdi. Çamaşırı makineye atirler, bulaşığı atirler... Evvelden her şey bana ait idi. Kapıyı çekir, dersaneye giderdiler. Sebzelerini yıkardım, Allah ne verirse yapardım...

NECMI: *Yemek de yapardın yani?*
ELIF: Evet. Sebzeleri alıp koyardılar; yap, derdiler. Ispanaklarını ayırd ederdim, silerdim, süpürürdüm, tozlarını alırdım, her taraflarını pırıl pı-

rıl ederdim... Onlar derdi, kapıyı çek git. Anahtar bendeydi, çeker gelirdim.

NECMI: ***Nası davranıyolardı sana?***

ELIF: İyiydiler. Hele de bu ev... Bi tane, gelduk işte, bu evi bana verdiler. Bir albay aldı bena, altı milyona, şey, altı yüze. Geldi gördü beni elin kiralarında... Ben orda çalışırdım.

NECMI: ***Albayın evinde mi çalışıyodun?***

ELIF: Evet, albayın. Hem de esabiye toktoriydi, hem albaydi. Onda çalışırdım.

NURAY: ***Askeriye doktoru?***

ELIF: Askeriye toktoriydi. Onda çalışırdım, ***'de. Allah... Dünyalar durdukça, Allah sağlıkla dursun.

NURAY: ***Bu evi o mu aldı?***

ELIF: Bu evi yaptırdi bene. Evimi oglan yakti.

NECMI: ***Burayı mı yaktı?***

ELIF: Yaktı, burayı böyle kül etti. İki sene, aha bu duvarın dibinde, böyle bir kâğıt bile yoktu ki böyle sarınıp da yatiyim. O bebeleri böyle bacaklarımın arasına alırdım, böyle şeyime, ayıptır söylemesi, etegimin arasına. Bebeler küçük... Torunlar...

NECMI: ***Bi dakka, oğlun şimdi n'aptı? Oğlun evlendi ayrıldı filan mı?***

ELIF: Karısı bıraktı gitti.

NECMI: ***Derdi ne oğlanın? Niye yakıyo evi böyle?***

ELIF: Alkolle kafa iyi... Ondan sonra, çocukları da atıyodu içine, yakmaya. Gittim, şikâyetçi oldum. Kaldım ortada. Gittim, şikâyetçi oldum. Hiçbi şey da yapmadı. Mahkemeye gittuk; konuşturdu... "Ben atmış-yetmiş yaşındaki anneme eziyet verir miyim? Ben yakar miyim? Ben etmem. Benim üç tane yavrum var, bilmem ne var..." Beraat ettiler. Ne içeri attılar, ne...

NURAY: ***Sen şimdi oğlunu mahkemeye verdin?***

ELIF: Hee, verdim. Yalan mı söyliyim? E, ne edeyim? Kaldım sokaklarda aç susuz...

NECMI: ***Şimdi n'apıyo oğlun?***

ELIF: Oğlan şimdi, hiçbi şey... Oğlanın üç tene bebesi var. Bakamadım, adım atacak gücüm kalmadı. Öğretmenler, şeyler, bütün millet, böyükler, küçükler bena dediler ki, git Kızılay'a, yardıma. Çalışamıyrum, gücüm yok. Hangisine gidiysem diyirler, biz sana ne sildirek. Cama çıksam, yakalirler. "Aman Elif, düşersin Elif..." O diyir, düşersin ordan aşagı, teyze çıkma daha yukarıya. E, bir ev süpürmeylen, silmeylen de olmiyir...

NURAY: ***Şimdi, çocuklar kuruma alındı?***
ELİF: Kuruma alındı, he.

NURAY: ***Kız da alınmış?***
ELİF: Kız, he. Kız nası agladi... Bir buçuk aylık idi, hele kırkı çıkmamıştı.

NURAY: ***Yonca ne zaman alındı kuruma?***
ELİF: Üç ay oluyir.

NURAY: ***Oğlan da kurumda. Öbür çocuk nerde? Üç çocuktu.***
ELİF: Üçü de şimdi burda yok işte. Aha, şimdi oğlan burdaydı; Metin, Çetin, Yonca... Getirmedim Yonca'yı, Yonca'yı vermediler izine.

NURAY: ***Metin de mi kurumda kalıyo?***
ELİF: Ya.

NURAY: ***Metin de, Çetin de? İkisi de?***
ELİF: İkisi de.

NURAY: ***Yonca da şimdi?***
ELİF: He. Onlar Etimegsut'talar, yuvadalar. Ondan sonra, Yonca'yı da Keçeöğren'e öyle...

NURAY: ***Sen burda yalnız yaşıyosun, yukarda da öbür kızın?***
ELİF: He. Buraya kızı yeni getirdüm. Yeni getirdüm şey için... Çocuklar yanımda, ikisi de oğlanlar...

NURAY: ***Kocasından ayrıldı mı?***
ELİF: Kocası öldi. Teee... Kaç senedir kimsesi yok, sahipsiz.

NECMİ: ***Sen dedin, bazen komşuda yatıyom, bazen burda yatıyom...***
ELİF: Burda da yatırim, orda da yatırim. Bizi koymuyor içeri.

NECMİ: ***Kim koymuyor?***
ELİF: Oğlan, oğlan. Neler ediyir? İçiyir, geliyir, kapıları kırıyor hep... Bak kapılara, hiçbiri sağlam yok. Vuriyir... Demirlerlen vuriyir, kapıları kırıyir... Çetin diyir ki, kız babane, ben bunu döverim de, Allah'tan korkarım, babaya el kalkmaz, diyir. On dört yaşında oğlan. Yuvaya verdim. Allah bin kerem razı olsun bu hükümetimızdan da... Sahip oldular. Şimdi ikisi de Etimegsut'da. Aha, onun da bir ay kaldı. Onu da geçireydim, o çocuklar sağ sağlim gideydi evine...

NURAY: ***Elif Hanım, sen şimdi kırk yıl çalıştın...***
ELİF: He vallahi.

NURAY: ***Hiç sigorta migorta?***
ELİF: Yok tövbeler olsun. İşte, geldim, bir ay birinde çalıştim, bir ay öbüri aldi. On beş gün biri aldi, on beş gün biri aldi. İşte öyle... Aylarlan günlerlen ömrüm böyle geçti.

NURAY: *Şimdi görüyo musun onları yine, çalıştığın evleri?*

ELIF: Aha, bu dersane var ya. İşte, dersaneden bunu verdiler. Gene alip şeyleri, alip somyeleri... İşte, ellerine ufak tefek ne geçse hanımlar getirir, verir.

NECMI: *Hangi dersane getiriyo bunları?*

ELIF: *** Kolej var ya.

NECMI: *Ha, senin çalıştığın yer?*

ELIF: Eskiden çalıştığım yer. Bu üstümüzü başımızı, çocuklarınkini verirler. Şimdi inkâr etmeyim. Allah bin kerem razı olsun. Aç kaldın mı diyir, gel. Ondan sonra, gel diyir, burda diyir, gel, ye, iç, git, diyir.

NECMI: *Bu arsayı, evi albay mı aldı size?*

ELIF: Hayır. Kendimin de, evimizi yıkacaklar. Herkeşin yıktılar. Bak, orda da bi ev vardi, dümdüz ettiler. Şimdi buralar bütün hep yıkıldi, oralar hiç yok. Şimdi, burayi parsel parsel yıkiyler. Şimdi, sen bunlarin sahabisin; sen kazaniyirsin belediyede, gelirsin yıktıriyirsin. Hiç bize bi hak tanımiyler. Herkeş öyle yapiyir.

NURAY: *Eşin yaşarken mi almıştınız bu arsayı?*

NECMI: *Arsayı almamışlar. Arsa sizin diğil şimdi, tapusu yok?*

ELIF: Yoğ, tapusu mapusu yoğ. Şey, öyle Allah rızasi için yaptiler; beni koydiler ki içinde yıkılana kadar oturayim. Şimdi de şey edicekler, yıkacaklar. Aha, bu üç ayın içinde yıkacaklar. Diyiler, okullar açılmadan... Yoksa gene bir sene durun, diyiler. Allah büyük işte...

NURAY: *O albaylarla görüşüyo musun?*

ELIF: Yok, onlar gittiler. Onlar olaydi ne iyiydi. Bene öyle bi yardım ederdiler ki... Sebza alaydılar, çocuklarıma getirirdiler... Kendilerine alaydı, pazarlara gideydiler... Yok, eyiler hep gitti, çekildi gitti. *** var idi. Şeyde, ***'de, orda çalıştım. Onun da iki tane oğlu var idi. Biri biraz kafadan şey idi; eptesli, namazli... Yani, şimdi Allah var. Geldi, benim evimi gördüler. Hanımınlan, arabaylan geldiler. Bir halım vardı ki... Kirada oturiyirdim. Ondan sonra, geldi gördü adam. Nası birden, bu batağın içinde mi yaşiyirsiniz, dedi. Evet, dedim. Böyle kâğıt bulamıyorduk ki altına sarınıp da yatak. Getirdi... Yorgan verdiler, battaniye verdiler. İşte, hanımlar ha... Yardım ettiler hepsi bir taraftan. İşte, öylece idare ettim de gittiler.

NURAY: *Şimdi senin gelirin ne?*

ELIF: Hiç.

NECMI: *Kaça oturuyo kiracı?*

ELIF: Benim ki? Kira oturmiyir.

NURAY: ***Kira vermiyo mu?***

ELIF: Ablası aldı buna on milyonla zamanında. On milyona.

NURAY: ***Senin değil mi şimdi burası?***

ELIF: Yok, burası benim.

NURAY: ***Orası?***

ELIF: O hanımın işte. Onun anası, ablasıgil aldı. Benim bi şeyim yok. Hiç Allah'tan böle bi umudum yok. Kula da sorun, Allah'a da sorun. Tövbe, haşa... Benim bi gelürüm... Yoksa böyle muhakkak da kalmişim. Bakkal giderim, vermiyirler veresiye. Oğlanlar yanımda, ekmek istiyirler. Metin sabahtan diyir ki, kız babane, n'olursun diyir, sen hiç mi bi şey etmiyirsin. Aldığımı da borca harca... Aldığımızı bakkallar alıyor. Elimizden, Allah bin dem, bin kerem razı olsun ki, onu da gene verdiniz de...

NECMI: ***Nasıl geçiniyosunuz peki?***

ELIF: İşte, nasıl geçinirum?..

NECMI: ***Ne yiyosunuz, ne içiyosunuz? Ne pişiriyon evde?***

ELIF: Biraz bulgur gidirim alıyim şeyden, bi kırık pirinçlerden bazen bi çorba yapirim... Param olursa, olmasa... Tüplerim bomboş. Bi tane şey yok ki... Para yok ki hem böyle doldurayım. Bi küçük tüpü doldurdum, çabuk bitiyir. Pahali, her şey pahali. Böyle... Yani, sene nası anlatayım ki? İşlerim çok kötü. Vallahi. Kıza sabahtan gidecem, görüşüne. Bana da izin vermiyolar kıza. Mahkemeden ya... Kızı, gitti o hale soktu ya...

NURAY: ***Kim? Yonca mı?***

ELIF: Yonca.

NURAY: ***Nasıl? Anlamadım.***

NECMI: ***Ne hale soktu?***

NURAY: ***Ha, baba mı şeyde? Hani şu taciz olayı... Nasıl oldu? Hiç gelip bana anlatmadın Elif Hanım bunları.***

ELIF: Güzelim... Bi seni tanırim, öbürlerini bilemiyirim. Gene Allah razı olsun. Diyemiyirim, kime diyim? Dostum var, düşmanım var. Ben de kırk senedir burdayım. İyi kötü ben de insanım. Şimdi böyle düştüm, yokluk düştüm. Millette de yüzüm kalmadı, şeyde de... (*Ağlar*)

NURAY: ***Bu durumu kime söyledin de kızı aldılar burdan? Sen mi açtın davayı? Bu sorunu kim anladı?***

ELIF: Oğlan duymasın da... Beni keser.

NECMI: ***Yok yok, merak etme. Merak etme.***

ELIF: Nası oldu güzelim... Zaten kızı gördün işte...

NECMI: *Kız kaç yaşında?*

ELIF: On yaşı bitti, on bire girdi. Ben baktım, ben böyüttüm. Bu kız diyir ki, kız babanne, n'olursun, beni yalnız koyup da gitme bi yere. E, ben de hanımlara giderim. Sen razı olursin, o olmiyir razı. Sen olirsin, o olmiyir. Gene giderim böle. Dolanmasam, gitmesem aç kalacam. Ölürük acımızdan, gelecem mecbur. Ben seni tanıyirim, görmüşüm... Gelirim kapıya... Göriyiler zaten...

NECMI: *E, n'aptın? Kızı da mı götürüyodun yanında?*

ELIF: Kızı götürirdim. Nereye giderdim, kızı götürirdim. Ah yavrum, utanırım söylemeye...

NECMI: *Yok yok, utanma. Çekinme, söyle.*

ELIF: Bak, böyle ellerim titriyir. Kızı içeri alir... Zaten bundan önce de işte... Kızı alir, dövir, kafa mafa yatirir, ağzını kapatir, içeri alir... Kız bağırir, nasıl ediyirse? Ama burda olaydi, gene 'imdat' diye bağırırdı ya, birine şey ederdi... O gün öyle nasıl penceresine şişeyi attı, kapıyı kapatıp kaçti korkusundan... Ondan sonra, kıza şey ediyir.

NURAY: *Tacizde bulunuyo?*

ELIF: He. Kız da böyle nasil ediyirse kapilari açiyi, nasıl ediyirse kaçiyi. Kızı sabahtan okula yolladım. O belediye ekmekleri var ya, ucuz satiliyir onlar. Burada yüz elli bin lira, yüz yirmi beş bin... Şimdi, yüz yirmi beş oldi. Dedim Yonca, iki tane ekmek al getir, dedim ordan. Badava, yetmiş beşe verirler. O da gidiyir, öğretmenine soriyir... Öğretmenine diyir ki, öğretmenim, babannem işe gitti de, ben burdan iki tane ekmek aliyim de eve bırakmaya, diyir. Onların da okulun yanında ekmek şeyi, yakın. Allah bin kerem sizden de razı olsun, ondan da... Öğretmen diyir ki, Yonca, git dört tane ekmek al, koy eve, ama çabuk gel, diyir. İşte, o da nası gelirse, nası kızı görirse alıyo, kapıyo içeriye. Kızı öyle ediyir ki... Böyle... Sana nasıl anlatiyim ki?.. Kız da kendini bırakıp kaçiyir. İşte, nasıl edirse elinden kurtariyir. Diyir, babane ağzımı kapatir, kapıyı da kapatir... Kız, sen gidiyir... Böyle, Hatice Hanım var, öğretmen. Sizden iyi olmasın, bir hanım ki... Böyle nası, eller anası... Öyle gidiyir, Yonca gidiyir, onun kucağına sarılır, kucağına kendini atiyir, ağliyir. Rengini zaten göriyir, kendinden geçmiş çocuk. Yonca, ne oldu yavrum, ne oldi, diyir. Konuşamiyir çocuk, diyir. Çocuk diyir, konuşamıyor, diyir. Kendini, diyir... Ben Yonca'yı elimde büyüttüm, sene götürdüm, ona götürdüm, kapı kapı gezdirdim, öyle büyüttüm... (*Ağlar*) Ayakkabısı yoktu, eski... Ona gidiyirdim; bir eski verin de Yonca giysin, diyirdim. O oğlanları da öyle büyüttüm.

NECMI: *N'oldu sonra? Yonca bunları sana mı anlattı?*

ELIF: Bena anlatmadi, öğretmene gitmiş. Ben yokudum evde. Öğret-

menlere gitmiş; demiş, böyleyken böyle, beni babam böyle bağladi. Çıkarttiler o kazakları böyle üstünden, kanlar içinde kalmış... O hademelere, karilere yıkattırmiş Yonca'yı. İlaç milaçlamişler. Heman müdürün yanına çıkartmışlar işte, götürmüşler yukarıya. Kız diyir ki, öyleyken böyle, diyir. Öğretmen alıyir okuldan, çocukların içinden çıkarıyir bunu... Yonca diyir ki, öğretmenim, babam bana böyle böyle yaptı, terbiyesizlik yapti. Kız böyle titriyor, diyir. Diyir, getirdim, soğuk suya ellerini soktum, diyir. Yıkadım yüzünü, kendine geldi, diyir.

NURAY: ***Onlar mı Gazi Yetiştirme'ye aldılar?***

ELİF: He. Ama götürürler benden habersiz. Oraya yetiştiriyiler. Geldim akşama... Akşama geldim kız yok. Gittim şeye, okuldan sordum o çocuklara. Dedim, Yonca'yı gördünüz mü? Dediler, öğretmen arabasına bindirdi, aldı gitti. Ta öğleden götürdü, dediler. Bu iş on birde olmuş, almış götürmüş. Hemen götürüp şeye teslim ettiler. Sabahtan da kalktım gittim yanlarına; dedim ki öğretmenine, hocam dedim, Yonca hani, yeri boş. Dedi ki, sen otur, şimdi gelir. Demedi ki, yuvaya verdik, sen otur. Yonca okula suratı mormos gidiyirdi. Her gidende, babam beni döviyir, diyirdi. Ondan sonra, onu aliyirler, götüriyiler... Bana dedi ki, sen otur, şimdi gelir. On bire kadar oturdum. On birde bir de baktım ki, üç kişiyle benimki geliyir. Üç erkek böyle, ince boylu... Üç tane de hanım. Hocalarla... Bi baktım geldiler. Geldiler; Yonca'da var idi. Yonca nası beni gördüyse, babane, dedi. Bir figan koparttı, bir ağladı. Öyle ağladı. Yani, hanımlar da ağladı ha. Ordakiler... Ondan sonra, öğretmen bena dedi ki, teyzeyi alın götürün, ellerini ayağını yıkattırın, dedi. Elimi ayağımı götürdü yıkattırdılar. Kızı gördüm; ana dedim, kıza ne olmiş, dedim. Bu kızı niye öyle ettiniz, dedim. Böyle, daha ne konuşacağımı şaşırdım... Zannederim ki sen etmişin, o etmiş. Dedim, bu kıza böyle ne etmişiniz. Kızın dönmüş suratı, böyle bi eceyip, sapsarı... Bi çeşit kız olmuş... Kafamı oynattım. Bana öyle bi kötü geldi ki, dellendim. Benim elimi ayağımı yıkadılar, bizi arabaya bindirdiler... Götürdüler o büyük yere, şeye... Çocukları da götürdüler oraya. Adı neydi? Gaziosmanpaşa'ya mı, öyle bi yer. Gaziosmanpaşa'nın çocuk yeri var.

NECMI: ***Neyse...***

ELİF: Oraya götürdüler. Ordan da aldılar bizi; işte kâğıt aldiler, yazdiler. Ordan aldılar, getirdiler bizi Adliye'ye. Dört saat Adliye'de kaldık. Üç tene muayene etmişler. Hocalar dedi ki, biz bunu böyle alacağık da, şimdi biz bu halda alsak almazlar, dedi. Koymazlar da, temiz alacağık, dedi. Dediler ki, ha bunu temizleyin. Götürdüler, oraya soktular... Çoluk çocuk kimse duymasın, dedi. Bunun rapor gizlidir, dedi. İşte böyle güzelim, böyle gittik. Bana dediler ki, ne ağla ne sızla, dediler.

NURAY: *Evet, evci çıkamaz.*

ELIF: Evden çıkamaz, hem de baskın altında. Şimdi bi de, sarhoş ya... Bana diyirler ki, sen evde otur. Şimdi, siz dirsiniz ki, niye evde oturmiyirsin...

NECMI: *Peki, sen oğlana bi şey dedin mi bunu duyduktan sonra?*

ELIF: Amaaan... Öyle bir küfürler ediyir ki, öyle yüzü gözü çıkiyir. "Ben bi şey yapmamaşım, ben bi şey etmemişim..."

NURAY: *Hâlâ buraya gelip kalıyo mu?*

ELIF: Mahkemeye gitti, şeye gitti... Karakoldan seslendiler, karakolda ifade verdi. Ondan sonra, savcılıktan seslendiler, savcılıktan kâğıt geldi. Bunun ifadesi: "Böyle şerefsizlik ben yapar mıyım, böyle şey yapar mıyım?.." Öğretmenleri de yalana çıkartiyir.

NURAY: *Peki, eve geliyo mu şimdi yine?*

ELIF: Ya, arada geliyir. Şeydir... Bize diyirler ki, şikâyet edecekler diye şey oliyir, korkusundan suratı meydana çıkiyir. Ne edecem bilmiyorum, Allah şaşırtmasın.

NURAY: *Sen de çocuğu buraya getirme.*

ELIF: Getirmezim de, aybaşında mahkemesi var. Şimdi korkumdan nası ifade veriyim? Beni de yazmışlar. Ne yapacaz?

NURAY: *Hâkim ne sorarsa söyliyceksin.*

ELIF: Şimdi, ben gidip şikâyet edecem; korkirim, beni yakar. İçeri atmazlarsa beni öldürür.

NURAY: *Elif Hanım, hâkimin sorduğu sorulara cevap verirsin, doğruyu söylersin. Oğlun olmicak yanında.*

ELIF: İşte, yanımda olmasa diyerim.

NURAY: *Yanında olmaz, onun yanında sormazlar.*

ELIF: Diyecem ki, sabaha kadar alıyir bizi yanına... Kıza seslenir; "Yonca gel, Yonca gel" diye her akşam, her gün... Gece kalkar giderik, başında dikilirik. Gelin de bizim bi halimiz görün, diyecem. Zıngır zıngır, zıngır zıngır titriyoruk, diyecem. O gün Çetin'in yüzüne sigarayı basacak... Diyo, baba n'olursun, yüzüme bi şey olmasın, yüzümde bi şey kalır, diyo.

NURAY: *Çetin biliyo muydu durumu?*

ELIF: Yok. (*İç çeker*)

NECMI: *Neyse... Şimdi sen kırk sene çalıştın?*

ELIF: He, kırk sene çalıştım.

NECMI: *Çalıştığın yerler de sana epey yardım etmişler herhalde?*

ELIF: He, verirdiler paramı.

NECMI: *Hiç kötü davranan oldu mu?*
ELIF: Yok, olmadı.

NECMI: *Hiç karşılaşmadın mı?*
ELIF: Olur, olduğu da olabilir.

NECMI: *Var mı aklında bi tane?*
ELIF: Yok yok. Allah razı olsun, Allah işlerini rast getirsin...

NECMI: *Ne bileyim, hor görürler, hakir görürler...*
ELIF: Olsun olsun, o da olabilir. Onlarla ben bir miyim?

NECMI: *Hiç böyle başından bi şey geçmedi mi?*
ELIF: Yok, geçmedi.

NURAY: *Neden onlar zengin de sen yoksul kaldın? Hep sen çalışmışın kırk yıl...*

ELIF: Olsun. Ben onların koltukta oturmazdım ki... Üstüm kirlenir de... Koltuğa girip oturmazdım. Ondan beni çok severdiler. Ben onların masasına oturmazdım, ben ayrı...

NECMI: *Niye oturmazdın koltuğa?*
ELIF: Ben... Onlar hanım, ben bi hiçin biri. Çekinirdim.

NURAY: *Neden çekinirdin? Neden böyle kendini ayırırdın? Sen de çalışıyosun, onlar da çalışıyo.*

ELIF: Şimdi hanımefendi, doğrusun da, şimdi benlen onlar bir değil. Onlar sosyetik, onlar büyük yer, onlar okumuş bir adam. Ben bir fakır parçası... Ben onlarlan kendimi bir tutamam ki, daima kendimi aşağıya şey ederim.

NECMI: *E, sen şimdi üzülmüyo musun? Karşındaki de insan, sen de insansın.*

ELIF: E, ne yapacaksın? Yine hoş görürdüm ben. Allah işlerini rast getirsin, dediğim bu.

NURAY: *Hiç hayalin oldu mu? Hayal kurdun mu hiç o dönemlerde?*

ELIF: Ee, dedim. Yalan mı söyliyeyim? Allah'ım, bu hanımlardakinin yarısı da bende olsa, derim. Keşke onların gidişatları, onların hanımlıkları... Gidirler, alırlar, getirirler... Yani, içimden geçiyir her zaman için. Getirirler... Saltanatlıkları, hanımlıkları, yemeleri, içmeleri, gezmeleri... Ha, azıcık da benim ola, diyirdim. Ey gurban olduğum Allah'ım...

NECMI: *Niye olmadı peki? Onların oluyo da senin niye olmuyo?*

ELIF: Çalışanım yok idi. Bir ben o kadar... Ne verirdiler? Bir ay çalışayim, yetmiş beş verirler. Bir ay. O da... Gelirdim, ev kirasını verirdim. Öy-

leydi ki, benim bi kocam vardı, yaşlıydı; yalın ayak ta ***'e gelirdi. Bir de sopayla böyle, dürtüre dürtüre. Yeni girmiştim ***'e. ***'diler onlar da, Konyali. Onlarda çalıştım. Benim hanım kaça çalışır diye gelir öğrenirdi ki, o parayı benim elimden alır da ogullarına verirdi, kendi oğullarına. Yetmiş beşe... Getirdik... Pijamaları verdiler, pantol verdiler, pantolon, çarık... Görmemişizdir, duymamışızdır. Ayakkabı gibi, ne derler? O da ayagımda yok. Onları giyirdim. Yalın ayagdım. Hanımlarda ayakkabı görür idim; derdim, anaa...

NECMI: ***Şimdi, sana çalıştığın evlerde kızan, bağıran çağıran olmadı mı hiç?***

ELIF: Benim mi?

NECMI: ***Ha. O kadar evde çalışmışın kırk sene...***

ELIF: Beni kovalayan da oldi.

NECMI: ***Ha, anlat. İşte, onu soruyoruz ya! Anlat hele, anlat bakalım.***

ELIF: Kovan da oldi, kovayı elimden çeken de oldi...

NECMI: ***Niye? Ne oldu?***

ELIF: Birine gittim, hanıma. *** Dersane'den yolladılar; git dediler, orda şey et, dediler. Arkadaşı istemiş işte... Sana gelir çalışırım, sen arkadaşına gönderirsin. Gittim oraya. Kovayı isterim, kovayı vermiyor, onu isterim, onu vermiyor... Benim de hanımdan ağzım alışmış; güzelim, dedim. "Vay, sen misin güzelim diyen!" Kovayı bir fırlattı bene, elimden bezleri çekti... "Çıık, çık!"

NECMI: ***Neymiş? Derdi neymiş?***

ELIF: "Niye güzelim dedin?"

NECMI: ***Ne olurmuş desen?***

ELIF: Şey, hanımın yüzü biraz çilliydi, biraz da boyu kısa. Ama hata bendeydi. Hanıma dedim ki... Bilemedim. Dedim ki, hanım nerdeyse dedim, nerden başlattırıyosa, dedim... Salondan mı başlayım, yatak odalarından mı başlayım, nereden başlıyım, dedim.

NURAY: ***Anladım. Hanıma, hanım nerde, diye soruyorsun?***

ELIF: He, hanıma, hanım nerde, dedim. N'apacaksın, dedi. Çalışacaksın, dedi. Biraz sonra tikeldi. Ben de dedim ki, güzelim dedim, kovaları soracam, kovaları versin, dedim. Anam, beni bi kovaladi. Çantam bile içerde kaldi. (*Gülüşme olur*) Ondan sonra gittim, çantamı verdiler. Dedim o hanıma, bi daha da beni yollama.

NECMI: ***Oldu mu böyle başka bağıran çağıran?***

ELIF: Oldi. Yalan mı söyliyeyim? Çok oldu. Kovalayan da oldu, kızdılar da...

NECMI: ***Niye kızıyolar?***

ELIF: "Niye geç geldin?" E dedim, hanım, otobüs gelmiyir, geç geliyir, dedim. Onlar diyo ki, sekizde burda bulun. Ben sekizi on geçe gidince, her biri çalım ediyidi. Kafa da tutiyidiler, kiziyidiler de... Saati geçirdin, seni sekize-dokuza kadar bırakmayız, diyirdiler. Canın sağ olsun, dirdim. Bırakmayın dirdim, ben de geç giderdim, dirdim. Uşaklar da körpe hep... Gene de canın sağ olsun, dirdim. Diyenler çok oldi, ama gene de bi şey demedim, hoş gördim. Ekmek kapısı... Kovalarlar, kalırım ortada, dirdim.

NECMI: ***Peki, öyle olunca sen ne hissediyodun? Sen ne düşünüyodun?***

ELIF: Ağlıyirdim, yalan mı söyliyeyim?

NECMI: ***Anlatsana, ne geçiyodu aklından?***

ELIF: Öyle ağliyirdim, öyle zoruma gelirdi. Ey kurban olduğum Allah'ım, dirdim. Benim de ya bi oğlum olaydı, ya bi kocam olaydı ya da işim olaydi da bugünlere kalmasaydım, diyirdim. Hâlâ da ağliyirim, hâlâ da diyirim. Diyirim, bi iş sahabı olaydım da bugünlere kalmasaydım. Azarlayan da oldi, kapıyı örten de oldi...

NECMI: ***Peki, sana yemek veriyolardı?***

ELIF: Verirdiler.

NECMI: ***Sen dedin, ayrı oturuyodum...***

ELIF: Evet.

NECMI: ***Ayrı mı yiyodun yemeği?***

ELIF: Evet.

NECMI: ***Niye ayrı yiyodun? Gittiğin evlerde hiç onlarla beraber yemek yedin mi?***

ELIF: Hayır, hiç yemek yemedim onlarlan da... Şey, bu *** Dersane var ya... *** Hanım'ın annesi de ayırt etmezdi. Gel gel gel derdi, hep barabar oturak, derdi. Tabağımı koyardı, hepimizin tabağını düzerdi. Bana da derdi, gel anam, otur da sen de ye, gidip o mutfakta yeme, derdi. Şimdi Allah var. Ama öbürlerinin hepsi çok... Hep ayrı verirdiler, mutfakta verirdiler.

NECMI: ***Kimisi buzdolabına dokundurmuyomuş. Var mıydı öylesi de?***

ELIF: Hiç tokanmam. Acımdan ölsem... Ben çok yere de gittim ağbi, ben aç geldim yavrum. İnan ki.. Bana dirdiler ki, biz işe gidiriz. Kapıyı çekirdiler, gidirdiler. Derdi ki, şurda yemek var, bu var. Derdiler, kendin al da ye. Kendisi koyarsa masanın üstüne, ben masanın başında yerim işim bitince. Onlar virmedi mi, Allah seni inandırsın, böyle buzdolabının kapısını açmazdım. Hiç mi hiç. Kızardılar –şimdi Allah var– niye yemek yeme-

din diye. Dirdim ki, abla, bana yemek verirseniz bi lokma, tabağa koyun. Allah ne verdiyse, ben de yiyim, dirdim. Çoğu zaman aç gelirdim. Gelirdim ki evde de bi şey yok. Öyle günlerim de var idi.

NECMI: ***Onların evi öyle, güzel, rahat, değil mi? Senin evin de böyle. Niye öyle onlar rahat yaşıyo da sen böyle yaşıyon?***

ELIF: Benim hiçbi yerde bi şeyim yok. Oğlan yok... Bir benim çalışmamla ne olur? Yetiştiremiyordum. Olsaydı ben de alırdım.

NECMI: ***Çalışmaylan olur muydu peki bu?***

ELIF: Çalışmaylan zengin olunur güzelim. Çalışmanlan, tutmaylan...

NURAY: ***Çalışmaylan zengin olunur mu?***

ELIF: Anaa! Çalışacaksın ki...

NURAY: ***E, sen çalışmışın kırk yıl; niye zengin olamadın?***

ELIF: Ben mi güzelim? Bena doğru dürüst para vermediler.

NURAY: ***Çalışmayla olmuyo demek ki...***

ELIF: Ben gittim çalışmaya. İşte o *** Hanım, Allah nur içinde yatırsın... Bene ne verirdi? Akşama kadar çalışırdım, bi yetmiş beş bin lira verirdi. O da öleli iki-üç sene oluyor. Yetmiş beş lira verirdi, yüz de değil. O da gelirdim... Yol parası isterdim, vermiyirdiler; çalım ediyirdiler. Onlar çalışirdiler, onlar edirler, tuturdiler. Şeyden su alıyirdiler, adı nedir, şişe suları... Derdilerdi, bana bak, biri geldi mi sakın bu sulardan çaya koyma. Kendi içerdi, gelene hep musluk suyu verirdiler. İçerdik. Hep kendine... İşte öyle yapıyirler. Misafire, gelse sene içirse, bene içirse... Gene alacaklar, tükenecek. Onlar öyle itmiyolar.

NECMI: ***Sen o kadar zengin gördün...***

ELIF: He, çok zengin gördüm.

NECMI: ***Nası insanlar zenginler?***

ELIF: O kadar insanlara gitmişim ki, yüz bin tane kapıyı çalmışım. Zenginlerin, bakarsın, iyisi de var, tutumi de var, merhametlisi de var, merhametsizi de var... E, kendilerine şey idiler, kendilerine göre... Fakir fukarayı düşünen yok. İşte, elli kuruş, yüz lira avucuna koyirler, Allah selametlik versin, diyirler. Ama kendileri türlü türlü yemekler yer; o kalan yemekleri de, ister kurusun, ister eşkisin senin önüne koyarlar. Ben ona da şükrettim. Allah'a çok şükür, gene verirler. Ben çok gördüm, çok geçirdim...

NECMI: ***Fakirler nası insanlar peki?***

ELIF: Fakırlar merhametli. De ki, neye merhemetli. Şimdi, onlar zengin değiller ki, fakırlıklarına şey ederler. Neyse o. Bir ekmek alınca, buraya getirirler, yarısını keserler; gel anam, burda otur da ye, dirler. Hep

beraber yiyak, dirler. Demiyolar ki yarın ne yiyeceğuk. Ama onlar ilerisini düşünür. Çalıştıklarını hep pankaya, pankaya, pankaya... Vallahi bak, böle, aha böle. *** nur içinde yatsın, o da öldi. Bak, bu hanım denizlere gitti de boğuldu, küvetin içinde öldi. Kalbi mi vardı ne. Anaları *** Dersane'sinin. Aha böyle, hemen mayaşı alırdılar, hemen pankaya götürürdüler. Derdim ki, abla... Derdi ki, Elif Hanım, gerisi var, ilerisi var, böyle alıp da yemek olur mu, gerisini düşünürüz, derdi. Diyirdim ki, abla, n'olur, bir on milyon da bene pankaya atsana. Yetimlere inan ki, diyirdim.

NURAY: ***Attılar mı peki?***

ELIF: Yook, atmadi. Atiyim, atiyim, atiyim, dedi. Hele de atacak. Bir gün de senin olur, bir gün de senin olur, dediler. Hani?

NECMI: ***Olmadı.***

ELIF: Keşke olaydi, ataydiler bir on milyon.

NECMI: ***Mahallenin durumu nası? Burda nası?***

ELIF: Fakır, hep de fakır.

NECMI: ***Peki, birbirine yardım ediyo mu mahalleli, konu komşu?***

ELIF: Yok, kendilerine yeter anca. Yok. Acımdan ölsem... Aha, bu gene fakırdır... Gene Allah bin kerem razı olsun, yemek koydu önüme benim, acıdı. Dedi, gel de yemek veriyim de ye, dedi. Gene o yemek etmiş, gene bene sesledi. O da Yozgatlı, onun da koca mocası yok, tek başına yaşiyir.

NECMI: ***Eskiden de mi öyleydi?***

ELIF: He?

NECMI: ***Eskiden de kimse kimseye yardım etmez miydi mahallede?***

ELIF: Valla, ben görmedim. Şimdi bene bi yardım gelir... Kurban kesmişler, bene bu dersaneden et gelmiş. Gelmişler, ben evde yoktum. Onu da, gelip bakkalın önünden koşmuşlar, almışlar. O işe gidiyir, o çalışiyir, ona verirler, bize ver, diyir. Böyle bi yardım gelse deli oliyiler, buna biri bi şey verdi diye. O diyir ki, bi tene bena ver, o diyir, bi tene bena ver. Yok. Yokluk çok zor, inan ki çok zor.

NURAY: ***Onlar neden sana getirilenlere göz dikiyolar?***

ELIF: İşte öyle, sen çalışırsın... İşsizler. Duvarların dibinde, akşama kadar duvarların dibinde oturiyirler. Ben sana diyorum ya, çalışana Allah verir, çalışmayana vermez.

NURAY: ***Ama Elif Hanım, sen yıllarca çalışmışın ve hâlâ da yoksulluk yaşıyosun, değil mi?***

ELIF: O da nası yoksulluk?.. Şimdi gene, Allah'a şükür, aha bu var da başımızın üstünde, çalıştığımı kiraya kiraya kiraya, ekmege... Çocuklar

çok, beş nüfusug. Ha, şimdi bak, bebeler... Üç aydır yanımda bu bebeler. Bunlara ekmek lazım, yemek lazım... E, biz zeytin bilmezik, peynir bilmezik, bi katık bilmezik... Bizimki ne? Eğer biri bir para verse saklarık. Nereye koyak ki? Gidek de bakkala ekmek versin, uşaklar aç kalmasın, bağırmasın... O gördüğün Çetin, bir ekmeği yiyir. Ekmeğler de öyle küçülmüş ki... İnan ki yastıkların altına sokiyirim. Bak, günahınızı çekiyim... Uşaklar bulmasın da, beni rezil etmesinler. Çocuklar büyük, ama on üç yaşında biri. On yaşında kız. On dört yaşında, yolu bilmiyirler. Diyir ki, biz yuvada zeytin yiyurduk, ekmek yiyurduk, kahvaltı yiyurduk, bize bunu verirler, babanne bize reçel verirdiler, yağ verirdiler, diyir. Ama oğlum, onlar buliyirler, ben bulamiyrim, diyirim. Aha, gidiyirim evlere; ne verirler?

NECMI: ***Nerde, nası yaşamak isterdin?***

ELIF: Eyi yaşamak isterim de Allah vermedi. Ne edeyim? Buna da çok şükür, hamd olsun. Yok. Yoksulluk ister miydim? Benim de bir gelirim olaydi, birkaç kuruş mayaşim olaydi... Giderdim, aydan aya çekerdim; getirirdim, uşakların kahvaltısını da alırdım, ekmegini de alırdım, kismeye de muhtaç olazdım, kismeye de ağız eğmezdim... Yok. Buna da çok şükür.

NECMI: ***Şunu yapsaydım dediğin bi şey oldu mu? Şu olsaydı, şöyle yapsaydım...***

ELIF: Diyirim ki, artiraydım... Aha böyle, yüz lira, yüz lira artıraydım, kataydım... Ya bir ev alırdım, ya bu çocukların hayatını kurtarırdım... Hayatını da nası? Bak işte, üç ayda gelir yanıma. O istediklerini... Onların hiç mi canı bi şey istemiyir? Onlar hiç mi insan değiller? Edemiyom, gücüm yetmiyir. Her şeyi aklımdan geçirdim, ama edemiyrim.

NURAY: ***Hiç gerçekleşen hayalin var mı?***

ELIF: Ne?

NURAY: ***Hiç hayal kurup da önceden, daha sonra olan kavuştuğun şey var mı? Hayalinin gerçek olduğu...***

ELIF: Gerçek olduğunu... Diyirim ki, keşke genç olaydım da çalışaydım, gene o günlerim olaydi, karnımız doyirdi. Hayalım bu... Onu hayal ediyirim. Diyirim ki, şimdi karnımız doyurdi. Şimdi ben nası inkâr edeyim? Aç kalmiyurduk. Getirirdim. Gün getirip gün yirdim, gün getirip gün yirdim. Gene, o sıra şekerimi aliyirdim, çayımı alıyirdim... Bi çay alirdim, bana teee, aylarlan yeterdi. İdare ediyirdim. Atiyirdim çayi içine, o çayı tökmiyirdim. O günü dururdu, ertesi günü ısıtırdım içerdim. Tükenmiyirdi. Gerisi yok... Şimdi de böyle. Bikaç senedir muhakkak kalmişim. Bena şimdi desen ki, git de ordan bi yarım ekmek sana versinler, aha bi ekmek vermezler, yok.

NECMI: ***Böyle çok insan var bu memlekette. Niye böyle bu memleket?***
ELIF: Akılsızlıkları yüzünden.

NECMI: ***Kimin akılsızlığı yüzünden?***
ELIF: O çalışmayanların, bir. Bi da, hükümatımız... Devir devir oldi, şeyler hani... Hem de ne çeşit oldi.

NURAY: ***Nasıl hükümet?***
ELIF: Kurban olayım. Hükümetlerimiz... Bak, yaşlıyım da gene kafam yine şey. Bi gün otobosa bindim de, öyle adamlar bindi otobosa ki, öyle hanımlar bindi ki... Ana, bi de baktım ki, o yaş kartını... Ben de o yaş kartını kullanıyirim, onlar da. Aha, hanımlar çıkartıyir, o kartı gösteriyir... E, niye? Hükümet bu fakır fukarayı ayırt etse olmaz mi? Olanı fakirlere ver. Onların parası var, mayaşı var, zengün. Bunu ben kep kafama takıyirim inanın ki. Diyirim ki, bu hükümet hiç fakırı fukarayı ayırt etmiyir, hepsini bir tutiyir. Ama bunun var, cebinde var; gider, bi beş yüz bin lira atar da bi kart alır ya! Benim o yok.

NECMI: ***Senin otobüs kartın mı var?***
ELIF: Şey, yaş kartı?

NECMI: ***Ha, yaşlı kartı.***
ELIF: He, onu almışım işte. E bakarım, zenginler de onu almiş. Onu demek isterim.

NURAY: ***Elif Hanım, hiç fakir fukarayı düşünen bi hükümet oldu mu senin gördüğün? Bizden çok yaşamışsın. Hangi dönemde, kimin zamanında çok iyiydi bu ülke?***
ELIF: Ülke mi? Ben ülkeye bi şey... İşte, Atatürk'ün zamanında, bi de şeyin zamanında, Menderes miydi? Yok. Biri vardı ama... O iyidi.

NURAY: ***Menderes'in zamanında mı?***
ELIF: He.

NURAY: ***Nasıl iyiydi? İyi derken, nasıl iyiydi?***
ELIF: Ucuzluk idi, milletin kudreti çok iyiydi... Şimdi, sözün gelişi, dört yüz-beş yüz lira götürsen, bir bi şey getiremezsin. Çantanın içine koyup da getiremezsin pazardan. O sıra gidiyirdin, böyle on kuruşa çantaları doldurırdun, getirirdin. O zaman iyiydi.

NURAY: ***Şimdiki zaman?***
ELIF: Yok, şimdiki zaman... Ne diyerseniz diyin. Yok. Gittim Melik Gökçek'e. Dediler ki, sen git, yardıma git, dediler. Gittim. Ben ondan hiçbi şey görmedim hele şimdiye kadar.

NECMI: ***Yapmadılar mı yardım?***

ELIF: Yapmadılar. Kömür vereceğik, dediler... Fakır kâğıdı aldım muhtardan, götürdüm. Geçen verecekti, vermediler.

NURAY: ***Vermediler mi?***

ELIF: Vermediler.

NECMI: ***Peki, bi ümidin var mı? Düzeliriz, düzlüğe çıkarız diye bir ümidin var mı?***

ELIF: Ümidim benim... Allah'tan umut kesilmez de... Eger bi hükümetimiz düzelirse, eger bir ucuzluk ederse, senin verdiğin para da benim başımdan aşar.

NURAY: ***Bu hükümeti kim düzeltecek? Nası düzelecek?***

ELIF: Düzelir. Düzelir de işte...

NURAY: ***Nası düzelir?***

ELIF: Sen diyirsin benim, o diyir benim, o diyir benim, o bu yana çekiyir, bu bu yana çekiyir, o o yana çekiyir... Hükümet de n'apıyosa orda? Ne günlere kaldık? Ne yapalım?

NECMI: ***Tamam, sağ olasın.***

ELIF: Ne diyim yavrum?

NECMI: ***Seni yorduk.***

ELIF: Estağfurullah, ben sizi yordum. Sağ olun. Aaah! Başımdan geçenler çok. Ne anladıyım, ne diyim? Bugünüme de çok şükür, hamd olsun. Allah imanımızı versin. Allah size de uzun ömürler versin.

NECMI: ***Sağ olasın.***

Mamak / Ağustos 2001

Sabiha Ünsay: "Devlet değil mi Deniz Feneri?" (109)

ERSAN OCAK

Sabiha Ünsay kırklı yaşlarında. İki kızı, bir erkek çocuğu var. Kocasıyla birlikte hane nüfusu beş kişi. Ev yaptıkları yerin ötesinde herhangi bir yerleşim yok; burası kentin bittiği yer. Çevre yoluna bakan bir yamaçta kendileri yapmışlar evlerini. Evin sıvası yok, tuğlaların arasındaysa harçtan çok çamur ve ot var. Sabiha bu mahalleden altı yıldır dışarı çıkmamış.

ERSAN: ***İsmini bi daha söyler misin?***

SABİHA: Sabiha. Soy ismim Ünsay.

ERSAN: ***Kaç doğumlusun sen abla?***

SABİHA: Valla, nüfus kâğıdımı kaybettim ben. Kız, kaç doğumluyum ben? (*Çocuğuna sorar*)

ERSAN: ***Boş ver, o kadar da önemli değil. Eşinin ismi neydi?***

SABİHA: Haşim. Soy ismi Ünsay zaten.

ERSAN: ***O kaç yaşında, biliyo musun?***

SABİHA: O da kırk üç yaşında.

ERSAN: ***Sen de o civardasın heralde?..***

SABİHA: Benim çocuklar daha iyi hatırlıyo, ben hatırlayamıyom da... Ben onun için bu çocuklara şey yapıyom. Kırk üç yaşında o da.

ERSAN: ***Yozgat'tan mı geldiniz buraya?***

SABİHA: Yok, biz asıl Yozgat'lı deeliz. Biz, Yozgat'a bağlı olduğumuz için Yozgat'ta... Yozgat'ın Yerköyü koylüklerindeniz, koydeniz, koylüyüz.

ERSAN: ***Yozgat'ın köyündensiniz yani?***

SABİHA: Yozgat'ın koyündenik, ha.

ERSAN: ***Ordan buraya mı geldiniz?***

SABİHA: He, ordan geldik. Hani, oraya bağlı olduğumuz için, Yozgat'a bağlı olduğumuz için şey ettik.

ERSAN: ***N'apıyodunuz Yerköy'de?***

SABİHA: Yerköy'de aynısı... Yani, biz Yerköy'e daşındık, goçtük. Orda da işimiz yok.

SABIHA'NIN KIZI: Orda da babamın işi yoktu.

SABIHA: İş yoktu, kiraydı. Buraya, Ankara'ya geldik. Heç değilim kira yok barimi burda. Burda kira yok. Geçimimiz, durumumuz zorudu. Yani öyle, geçim durumu yoğudu.

ERSAN: ***N'apıyodu? Haşim Ağbi n'apıyodu orda?***

SABIHA: Orda da iş yoğudu. Valla, işi yoğudu.

SABIHA'NIN KIZI: Orda da işi yoktu. İşte, bulursa çalışıyodu.

SABIHA: İş yoğudu iş.

ERSAN: ***Elinden ne iş geliyo Haşim Ağbi'nin?***

SABIHA: Ya, bi iş de, her iş de... Her iş de değil de... Hani, iş yok öyle.

ERSAN: ***İş güç yok, siz buraya geldiniz?***

SABIHA: He, bulamadı, kendine göre işi bulamadı.

ERSAN: ***Ne zaman geldiniz buraya?***

SABIHA: Bizim kaç yıl oldu kız? Bizim altı yıl oldu mu geleli?

SABIHA'NIN KIZI: Beş yıl.

SABIHA: Beş yıldan fazla oldu yavrum.

SABIHA'NIN KIZI: Altı yıl oldu.

SABIHA: Altı yıl oldu.

ERSAN: ***İlk burıya mı geldiniz?***

SABIHA: Yok. Ordan geldik burıya işte.

ERSAN: ***Ordan geldiniz de, burıya mı geldiniz yani? Gelip bu evi yaptınız?***

SABIHA: He, buraya geldik, he.

ERSAN: ***Burayı nası buldunuz?***

SABIHA: Buraya bi arkadaşlan geldik işte. Şeyin tarifiyle geldik, arkadaşın tarifiylen de... Yani, heçbi şeyimiz yoğudu. Buralara geldik, heçbi şey yok. Kirada kaldık bi zaman. Kiradan çıktık; sonra burayı yaptık, bu evi.

ERSAN: ***Kendiniz yaptınız evi?***

SABIHA: He, kendimiz yaptıh. Ev yönünden gurtulduk yani, kira yönünden gurtulduk. Kendimiz yaptık.

ERSAN: ***Eve su çekebildiniz mi?***

SABIHA: Tabi, daşıdık. Komşulardan, ordan, şurdan, burdan daşıdık yani.

ERSAN: ***Evde su akıyo yani.***

SABIHA: Yok, şimdi suyumuz yok, daha yok, hâlâ suyumuz yok.

ERSAN: ***Su bağlayamadınız daha yani?***

SABIHA: Yok, suyumuz yok daha.

ERSAN: ***Hâlâ taşıyarak getirip götürüyosun o zaman. Nerden taşıyosun sen onu?***

SABIHA: Gomşulardan alıyok, diğer başka yerlerden daşıyok getiriyok... Öyle yani.

ERSAN: ***Peki, Haşim Ağbi geldiğinde iş bulabildi mi buralarda?***

SABIHA: Yok, bulamadı iş. Bulamadı.

ERSAN: ***Altı senedir hiçbi işte çalışamadı mı?***

SABIHA: Buldu; emme galmadı ki öyle işler yani. Buldu; geldi geçti her şeyi. Buldu da, öyle geçici olarak, şu bu...

ERSAN: ***Ne işler yaptı?***

SABIHA: Bekçilik. Geçen sene bekçiydi. İşte, bekçilik yapıyodu geçen sene. Çıktı getti ordan, geri çıktı.

ERSAN: ***Sen çalıştın mı peki?***

SABIHA: Yok, ben heç çalışmadım. Çocuk çalıştı. Bak, şu çocuk. (*Çocuğunu gösterir*)

ERSAN: ***O ne iş yaptı?***

SABIHA: Bu da bi teyzenin yanında hizmetçiliğini yaptı. Teyzenin yanında yardım etti ona. Evinin işine yardım etti, hizmetçiliğini etti, gitti, yardımlaştı... Galdı, bi zaman kaldı çocuk.

ERSAN: ***Onun evinde kaldı?***

SABIHA: Evinde kaldı.

ERSAN: ***Sen hiç çalışmayı düşündün mü öyle?***

SABIHA: Ben düşünmedim, heç çalışmayı ben düşünmedim.

ERSAN: ***Neden düşünmedin?***

SABIHA: Ben, neden yani... Ben bilmem yani... Heç düşünmedim ben. Gitmem de, gelmem de... Gidip gelmem bi tarafa; bilmem ki ben yani bi yeri. Onun için, gedemedik, gelemedik, galdık biz de evde... Bu çocuk gitti.

ERSAN: ***Sen hiçbi yere çıkmıyo musun peki?***

SABIHA: Çıkmıyom, ben heçbi yere çıkmıyom.

ERSAN: ***Mahalleye de mi inmiyosun yani?***

SABIHA: E, mahallemiz, yakınlarımıza çıkarık ama uzak yere çıkmayız, gitmeyik.

ERSAN: ***Ulus'a falan hiç gitmedin mi?***

SABIHA: Yok, getmedim. Ben heç getmedim.

ERSAN: ***Geldiğinden beri hiç gitmedin?***

SABIHA: Yok, hiç getmedim.

ERSAN: ***Bayramda falan?***

SABIHA: Yok.

ERSAN: ***Hep buradasın; yani, bu mahallenin dışına hiç çıkmadın?***

SABIHA: Yok, hep buradayık. Çıkamadık, çıkmadık. Mahallenin dışından bi yere çıkmadım.

ERSAN: ***N'aparsın? Konuya komşuya uğrarsın?..***

SABIHA: Tabi.

ERSAN: ***Onlarla konuşursun?***

SABIHA: Ha, onlarla konuşurum.

ERSAN: ***Ne dertleşirsiniz?***

SABIHA: Valla, ne olur, konu gomşuylan işte ne olur?.. N'apacağını, konunun gomşunun içinde işte... Birbirimize yardımlaşırık dururuk.

ERSAN: ***Nası yardımlaşırsınız?***

SABIHA: Yani, konudan gomşudan alırık, yardımlaşırık, kalırık... N'apacan? Telefonumuz da yok öyle, doğru dürüst bi işimiz yok, doğru dürüst bi düzenimiz yok... Nereye çıkacan, nereye gidecen? Dağın başı ta bura.

ERSAN: ***Haşim Ağbi n'apıyo? O bi yere gidiyo mu, geliyo mu?***

SABIHA: O gidiyo işte. İşe bu gidiyo. Belki bulurum, belki bi ümit... Getiririm, bulurum şeyine gidiyo, ümidine.

ERSAN: ***İş bakmaya gidiyo yani?***

SABIHA: He, işe bakmaya gidiyo.

ERSAN: ***Sen onla hiç gitmedin bi yere?***

SABIHA: Yok, ben getmedim.

ERSAN: ***Hiç sıkılmıyo musun buralarda?***

SABIHA: Sıkılsan n'apacan? Biz gelmişik a şu dağın başına, şuriya.

ERSAN: ***Peki, köy mü daha iyiydi, burası mı daha iyi?***

SABIHA: Valla, ayırdı yok, ayni. Koy de ayni, bura da aynı. Aynı, koylen aynı, bir.

ERSAN: ***Köydeki ev bundan iyi miydi, böyle miydi?***

SABIHA: Koydeki ev de aynı böyleydi, koydeki evimiz de böyleydi. Aynı bura gibi.

ERSAN: ***Kendiniz mi yapmıştınız onu da?***

SABIHA: He, gendimizin, ora da gendimizindi.

ERSAN: ***Farkı yok yani?***

SABIHA: Yok, koylen buranın heç farkı yok. Heçbi farkı yok, aynısı.

ERSAN: ***Köyde de bi yere gitmiyodunuz heralde?***

SABİHA: He, aynısı. Aynı aynı, orda da öyleydi.

ERSAN: ***Peki Sabiha Teyze, bana bi anlatsana, sabah kaçta kalkıyosun?***
SABİHA: Sabah altı, altı buçuk...

ERSAN: ***N'apıyosun altı-altı buçukta kalkıp?***
SABİHA: Erken galkırlar bizde, burda böyle geç galkma yok. Buralarda mahallemizin âdetidir. Erken galkarık biz, sabah erkenden.

ERSAN: ***Tamam, kalkıyosun; sonra n'apıyosun?***
SABİHA: E, işimize bakarık.

ERSAN: ***Ne iş yapıyosun?***
SABİHA: E, evimizin işi, kendi işimiz yani.

ERSAN: ***N'apıyosun işte?***
SABİHA: Suyumuz yok hani; su taşırık, su getiririk... Diğer işler, evimizin işleri...

ERSAN: ***Temizlik yapıyosun?***
SABİHA: Temizlik yaparık. İşte, öyle işimiz.

ERSAN: ***Kahvaltıya oturur musunuz hep beraber?***
SABİHA: Tabi canım.

ERSAN: ***Ne yersiniz kahvaltıda?***
SABİHA: Valla, ne bulursak. Allah, kurban olduğum, ne verdiyse...

ERSAN: ***Sen sacda hiç ekmek yapıyo musun?***
SABİHA: Sacda mı? Yaparım.

ERSAN: ***Yoksa, fırından mı alıyosunuz ekmeği?***
SABİHA: Şimdilik fırından alıyoz da, yaparık, sacda yaparık ekmek. Unu felan alırık, hazırlığımızı yaparık... Yaparık yani sacda ekmek.

ERSAN: ***Ekmek bulamayınca mı yapıyosun ya da alamayınca mı yapıyosun?***
SABİHA: Tabi, alamayınca mecburum. Naçar kaldığımda, alamayınca ekmek, un alırık, yakacak getiririk, yaparık.

ERSAN: ***Kahvaltıya ne koyabiliyosun? Peynir, zeytin koyabiliyo musun?***
SABİHA: Valla, alabilirsek koyuyok. Alamazsak yok, o da yok.

ERSAN: ***N'apıyosunuz o zaman?***
SABİHA: E, ne yapacaz?

ERSAN: ***Çay-ekmek mi?***
SABİHA: Tabi, ne yapacan?

ERSAN: ***Sonra, ev temizlemeye devam?***
SABİHA: He, temizliğe devam. (*Güler*)

ERSAN: ***Sabiha Teyze, sen evi temizle temizle aşındıracan.*** *(Söylerken güler)*

SABİHA: E, ne yapacam?

ERSAN: ***Tüm gün ev mi temizliyosun durmadan?***

SABİHA: Tabi, temizliğimize bakarık, evimizi temizlerik, işimizi yaparık.

ERSAN: ***Yemek n'apabiliyosun çocuklara akşam?***

SABİHA: Yemek de valla... Yemek n'apacan? Alabilirsen yapıyon, alamazsan yok.

ERSAN: ***Mesela, neler pişiriyosun?***

SABİHA: Valla neler pişirdiğimizi... Allah ne verdiyse, evimizde ne varısa.

ERSAN: ***O zaman, neyi sıklıkla pişirirsin, neyi çokça pişirirsin, onu söyle.***

SABİHA: Çorba felan işte. Valla, ne olursa evde yani.

ERSAN: ***Patates kızartabiliyo musun mesela?***

SABİHA: Tabi; ama alabilirsek onu da...

ERSAN: ***Makarna falan?..***

SABİHA: Tabi, alabilirsek. Alabilirsek onlardan tabi yapıyoz, alamazsak zaten yok.

ERSAN: ***Peki, akşam olunca?.. Evde televizyon var mı?***

SABİHA: Yok, televizyonumuz yok, heçbi şeyimiz yok. Aha, içeri girin, bakın içeriye aha. Yok.

ERSAN: ***Peki, akşam oturup n'apıyosunuz?***

SABİHA: Valla, ne yapacan? Akşam da aynı.

ERSAN: ***Elektrik çekebildiniz mi eve?***

SABİHA: He, var elektrik.

SABİHA'NIN KIZI: Bi komşudan alıyoz.

ERSAN: ***Işık var yani. Akşam oturup n'aparsınız?***

SABİHA: N'apalım?

ERSAN: ***Sohbet ediyo musunuz aranızda?***

SABİHA: Tabi, ederik.

ERSAN: ***Ne konuşursunuz peki?***

SABİHA: E, kendi ailemizin içinde...

ERSAN: ***Özel meseleler yani?***

SABİHA: Tabi, he.

ERSAN: ***Tamam, onlar kalsın... Kaç gibi yatarsınız?***

SABIHA: Dokuz-on gibi.

ERSAN: ***Sabah altı buçukta da kalkıyosunuz?***
SABIHA: He, erken kalkarık sabah.

ERSAN: ***Kışın çok soğuk oluyo mu ev?***
SABIHA: Yok, olmuyo. Normal oluyo, öyle çok soğuk olmuyo.

ERSAN: ***Nası ısıtıyosunuz?***
SABIHA'NIN KIZI: Kömür alarak.

ERSAN: ***Kömürle ısıtabiliyosun evi yani?***
SABIHA: He, kömürle ısıtıyom.

ERSAN: ***Peki Sabiha Teyze, hiçbi yere de gitmiyosun sen yani?***
SABIHA: Yok, gitmiyom ben.

ERSAN: ***Hiç sıkılmıyo musun?***
SABIHA: Sıkılıyom. Sıkılıyok da, n'apacak? Bizim âdetimizde gitmek yok heçbi yere.

ERSAN: ***Öyle oturuyosun burda yani, eşle dostla görüşürsün?***
SABIHA: Tabi. Komşularımız var, aha bak. Orda burda hep komşularımız var. Otururuk, dururuk...

ERSAN: ***Onlar da Yozgatlı mı?***
SABIHA: He, Yozgatlı onlar da.

ERSAN: ***Buralar hep Yozgatlı mı?***
SABIHA: Yozgatlı.
SABIHA'NIN KIZI: Yozgat, Çorum...
SABIHA: Çorumlu var, Yozgatlı var...

ERSAN: ***Dayanışma oluyo mu peki? Millet birbirine destek veriyo mu?***
SABIHA: Tabi, verirler, veriyolar tabi.

ERSAN: ***Nası dayanışma yapıyosunuz.?***
SABIHA: Yani, gomşularımız da tabi... Şurda bi zor durumda galsan, gider gomşudan alırık, getiririk.

ERSAN: ***Ne alırsın mesela? Un mu alırsın, pirinç mi alırsın?***
SABIHA: Tabi tabi. Tabi canım, alırık. Gomşularımız çok iyi, şimdi Allah var. Alırık. Hiç gomşularımıza diyecek yok yani. Yardımlaşırız gomşularımızlan.

ERSAN: ***Başka bi yerden yardım alabiliyo musunuz?***
SABIHA: Yok başka bi yerimiz. Nereye gidek? Uzak yerlere biz gitmek.
SABIHA'NIN KIZI: Ya, alıyoruz da... Deniz Fenerinden felan, ordan...
SABIHA: Deniz Fenerinden alıyoz.

ERSAN: ***Deniz Feneri'nden yardım alıyosunuz?***
SABİHA: Alıyoz, he.

ERSAN: ***Deniz Feneri'ne çıktınız mı?***
SABİHA: Çıktık.

ERSAN: ***Ne zaman geldi buraya Deniz Feneri?***
SABİHA: Kaç gün oluyo buraya geldikleri? (***Kızına sorar***)
SABİHA'NIN KIZI: Bi hafta oldu mu?
SABİHA: Bi haftadan fazla, on-on beş gün gadar oldu.

ERSAN: ***Çekim mi yaptılar?***
SABİHA: Yok, yardım getirdiler öyle.

ERSAN: ***Siz mi başvurdunuz?***
SABİHA: Biz başvurduk, tabi.
SABİHA'NIN KIZI: Ablam çalışıyodu önceden. Onun çalıştığı kadın... Ablam başvurmuş; bizim hiç haberimiz yoktu.
SABİHA: Oriya başvurduk, oriya kayıtlandı...

ERSAN: ***Büyük kızın başvurusuyla oldu yani?***
SABİHA: Tabi, he. O da onun başvurusuyla oldu.

ERSAN: ***Ne veriyolar onlar?***
SABİHA: Valla, yardımlaşma... Yardım getirdiler.

ERSAN: ***Ne getirirler yardım yani?***
SABİHA'NIN KIZI: Zeytin, peynir. . .
SABİHA: Ya, işte her şeyini getiriyolar yani. İki koli yiyecek getiriyolar, ama içinde her şey var. Pişirecek, yemeklik, şu bu, her şey var içinde.

ERSAN: ***Ne kadarda bi getiriyolar bunu?***
SABİHA'NIN KIZI: Üç aydan üç aya.
SABİHA: Üç aydan üç aya, üç ayda bir.

ERSAN: ***Üç aya yetecek erzak var mı içinde peki?***
SABİHA: Yetiyo.

ERSAN: ***Peki, kim geldi bunu vermeye? Deniz Feneri'nin adamları mı?***
SABİHA: Deniz Feneri'nin adamları geldi.

ERSAN: ***Sadece size mi veriyolar bunu?***
SABİHA: Yok canım, bize değil. Her yere gidiyok, dedi. Bikaç kişi daha var.

ERSAN: ***Peki, çekim yapmaya gelicekler mi onlar?***
SABİHA: Bilmiyom gari; gelecek dedilerdi de, gelmediler hiç kimse.

ERSAN: ***Televizyona çıkmak ister misin öyle?***

SABIHA: Televizyona mı? Yok canım, ne yapacam televizyona çıkıp...

ERSAN: ***Deniz Feneri çıkarmak isterse çıkar mısın?***

SABIHA: Deniz Feneri çıkarmak isterse... Aha, evimizi neyin çekim yapsınlar canım.

ERSAN: ***Peki, Deniz Feneri'nden ne istersin, gelip, seni televizyona çıkarıcaz, deseler?***

SABIHA: Çeksinler, çekim yapsınlar. Aha, benim evimizi felan göstersinler.

ERSAN: ***Gösterince n'olucak?***

SABIHA: E, bilmiyom. Çekim yapsın yani.

ERSAN: ***Yardım ediyolar?***

SABIHA: He.

ERSAN: ***Peki Sabiha Abla, bu Deniz Fenerciler deseler ki, başka türlü yardım isterseniz verelim, ne isterdin?***

SABIHA: Başka türlü yardım... Bizim şu evimizi bi güzelce yapsınlar. Biz öyle yardım istiyoz.

ERSAN: ***Sıvanacak?..***

SABIHA: Sıvasını, her şeyini yapsınlar.

ERSAN: ***Bunun harcı da biraz az gibi duruyo zaten.***

SABIHA: He.

ERSAN: ***Nası tutturdunuz onu birbirine peki?***

SABIHA: Çamurla, şunla bunla yaptık işte.

SABIHA'NIN KIZI: Kışın akıyo her tarafından.

SABIHA: Biz çok söyledik; yaptırın evimizi, gelin bakın, çekim yapın, dedik. Gelmediler, bakmadılar.

ERSAN: ***Ama yardım getirdiler, öyle mi?***

SABIHA: He.

ERSAN: ***Kışın her tarafından akıyo mu?***

SABIHA: Tabi. Açık, her tarafı açık.

ERSAN: ***N'apıyosunuz o zaman?***

SABIHA: N'apalım işte? Öyle duruyok. N'apacağık? Elimizden gelecek bi şey yok.

ERSAN: ***Kovayla tahliye ediyosunuz?***

SABIHA: He.

ERSAN: ***Köye dönmeyi düşünüyo musun?***

SABİHA: Köye geri dönmeyi... Yok, düşünmüyok; şimdilik burdayık. Köyde biz ne yapalım gitsek?

SABİHA'NIN KIZI: Köyde sadece annanemgil var, başka kimsemiz yok.

ERSAN: ***Hiç yardım eden akraba falan yok mu?***

SABİHA: Var, amma herkeş... Zengin kendine zengin imiş.

ERSAN: ***Varlıklı akrabanız var yani?***

SABİHA: Var var. Var da, kendine hep.

ERSAN: ***Öyle varlıklı olup da neleri var onların?***

SABİHA: Zenginler, varlar, her şeyleri var.

ERSAN: ***Niye yardım etmiyolar o zaman peki?***

SABİHA: Etmezler tabi, ederler mi? Etmiyolar.

ERSAN: ***Neden?***

SABİHA: Biz gitsek, bu evimizi bıraksak gitsek, şimdi evimizden olacağık, burdaki evden olacağık. Oraya gitsek, bu sefer orda ev yok. Heç daha gitmiyek, bari burdaki evimizden olmıyalım diye.

ERSAN: ***E, demediniz mi? Bi sıva çekelim, biraz yardım edin, demediniz mi?***

SABİHA: Onlara mı? Dedik, yapmadılar. Deniz Feneri'ne dedik; onlar da gelmedi, yapmadılar.

ERSAN: ***Akrabanın akrabaya yardımı kalmadı mı şimdi?***

SABİHA: Galmadı şimdi. N'olacak? Galmadı, yok.

ERSAN: ***Zengin olunca böyle mi oluyo acaba?***

SABİHA: Tabi, zengin olunca demek öyle olmuş.

ERSAN: ***Nası yani?***

SABİHA: E, zenginler tabi, bize yardımları yok. Söyledik, yok yardımları.

ERSAN: ***Zengin olan, hiç akrabasına, yakınına bakmıyo mu zengin olunca yani?***

SABİHA: Yok, bakmıyolar. Bakmıyolar.

ERSAN: ***Peki, şöyle iyi bi para gelseydi sana piyangodan, n'apardın?***

SABİHA: Ha, piyangodan iyi bi para... Biz şöyle iyi bi daire alırdık onlan.

ERSAN: ***Nerde alırdın daireyi?***

SABİHA: Başka yerden bi daire alırdık, giderdik.

ERSAN: ***Nereden?***

SABİHA'NIN KIZI: Çankaya'dan.

SABİHA: Yani, Ankara'nın burası değil de, nerden olursa olsun.

ERSAN: ***Apartman dairesi mi?***

SABİHA: Ha, daire.

ERSAN: ***Nerden alırdın?***
SABİHA: Şu garşılardan. Aha, şu görüken yerlerden.

ERSAN: ***Ha, o apartmanlardan alırdın yani?***
SABİHA: He, onlardan, oralardan alırdık.

ERSAN: ***Nası yerler oralar?***
SABİHA: İyi tabi, oralar elbet iyi.

ERSAN: ***Nesi var oranın yani? Buradan farkı ne?***
SABİHA: Buradan iyi tabi.

ERSAN: ***Tabi canım, dışı iyi, onu biliyorum. İçi de akmaz...***
SABİHA: Tabi, akmaz, uçmaz, etmez... İşte, otursun orda.

ERSAN: ***Apartman dairesinde yaşayabilir misin?***
SABİHA: Hı?

ERSAN: ***Apartman dairesinde hiç oturdun mu daha önce?***
SABİHA: Yok, oturmadım ben.

ERSAN: ***Apartmanda oturmak ister misin?***
SABİHA: Tabi, isterik apartman. Yok, elimize geçmiyo... Tabi, isterik ya.

ERSAN: ***Hiç böyle hayal kuruyo musun?***
SABİHA: İsterik ya, hani geçse... (*Güler*)

ERSAN: ***Orda kimler oturuyo?***
SABİHA: Orda... Valla bilmiyom ki... Oralarda yok, tanıdığımız kimse yok orda.

ERSAN: ***Onların hayatları iyi gibi görünüyo...***
SABİHA: Tabi, iyi olur oralarda.

ERSAN: ***Onlar n'apıyo acaba, ne iş yapıyo?.. Hiçbi fikrin var mı, hiç düşünüyo musun?***
SABİHA: Onlar da tabi... Valla, herkeşin kendine göre bi geçimi vardır, bi dert ağrısı vardır. Tabi, bi tek biz değilik ki böyle. Onların da kendilerine göre vardır bi şeyleri yani. Yani, herkeşin bi geçimi vardır. Biz sade bi kendimizi düşünüyok da, başkasının da var tabi derdi, her şeyi.

ERSAN: ***Peki, siz nası böyle oldunuz? Neden böyle oldunuz?***
SABİHA: Biz, valla işte... Anlattık ya durumları... Yani, iş olmadığı için... Adam hasta geldi, daha doğru dürüst bi iş yapamadığı için... Bizim yani, şu maddi durumumuz böyle... İşte, onun için... Yoğsam biz... Yoğsa, biz de isterdik tabi zengin olmayı.

ERSAN: ***Ama hiç olmadı, di mi?***

SABIHA: He, yok.

ERSAN: *Şöyle, rahat bi günüm oldu, dediğin günün var mı?*
SABIHA: Yok yok, yok.

ERSAN: *Hiç görmedin?*
SABIHA: Yok, görmedim.

ERSAN: *Çocukluğunda da görmedin?*
SABIHA: Tabi, görmedim. O zaman da görmedim.

ERSAN: *Bi gün değişir mi bu peki?*
SABIHA: Valla, bilmiyom ki ben... (*Güler*) Değişir tabi; zengin olursak, tabi değişecek. Böyle mi galacak? Bilemiyom ki...

ERSAN: *Nası olursunuz öyle? Nası değişir yani?*
SABIHA: E, Deniz Feneri bize bi daire alıverir de gidersek, değişir tabi durumumuz.

ERSAN: *Bi daire olsa her şey düzelecek diyosun?*
SABIHA: Tabi. Bi de işimiz olursa... O zaman düzelecek durumumuz tabi.

ERSAN: *Sen çalışmayı düşünmez miydin hiç?*
SABIHA: Ben hiç düşünmedim, hiç düşünmedim daha çalışmayı.

ERSAN: *İş gelse, deseler ki şu işte çalışır mısın, çalışmaz mısın?*
SABIHA: Çalışırım canım.

ERSAN: *Ne iş yaparsın?*
SABIHA: İş olsa, ben tabi çalışırım. İş bulamıyoz işte. Ne iş olursa, şansına ne iş gelirse...

ERSAN: *Temizliğe gidiyo kadınlar. Sen gider misin ev temizliğine?*
SABIHA: Ev temizliğine... Giderim.

ERSAN: *Bi şey söyledin ama... 'Giderim, ama...' gibisinden söyledin...*
SABIHA: Giderim tabi. Olsa da gitsem.

ERSAN: *Sen hiç girişimde bulundun mu? Hiçbi yere haber verdin mi?*
SABIHA: Yok, heç daha duyurmadık. Bak, şu çocuk da gidecek. Bulursa, bu da gidecek.

ERSAN: *Gidince orada mı kalıyolar?*
SABIHA: Galıyolar, orada galıyolar. Aydan aya, bir aydan aya geliyolar buraya.

ERSAN: *Sen öyle gitmelerine razı mısın?*
SABIHA: Ben mi? Valla, gendileri bilir. Zaten olursa gidecekler, olmazsa yok, gidemiyolar.

ERSAN: *Ama ben, sen razı mısın, dedim. Senin gönlün, gitsinler diyo mu ki?*

SABIHA: Gendileri bilir. Giderse giderler yani.

ERSAN: *Yok hayır, ben sana soruyorum.*

SABIHA: Ben, kendim mi?

ERSAN: *Yok hayır, onların gitmesine senin gönlün razı oluyo mu, olmuyo mu?*

SABIHA: Olmuyo, ne yapacan? Ben mecbur galıyom yani. Razımız olmuyo tabi. Olmuyo da, iş başa düşüyo yani.

ERSAN: *Özlüyo musun çocukları?*

SABIHA: Tabi.

ERSAN: *Onlar nasıllar? Onlar da özlüyolar, di mi?*

SABIHA: Tabi, onlar da özlüyolar.

ERSAN: *Peki, çalışırken falan kötü davranmışlar mı ona? Hiç canını sıkmışlar mı, biliyo musun?*

SABIHA: Yok, heçbi zararları olmadı öyle daha bi.

ERSAN: *İyi bi ailenin yanına gitmiş demek ki...*

SABIHA: He, iyiydi yani, gittikleri yer iyiydi.

ERSAN: *Hakkını veriyolar mı çocuğun peki?*

SABIHA: He, verdiler.

ERSAN: *Size bi yardımları oldu mu peki hiç?*

SABIHA: İşte, çocuk gitti, ona virdiler aylık yani.

ERSAN: *Onun dışında bi şey?..*

SABIHA: Yok.

ERSAN: *Size, şöyledir böyledir çocuk diye haber falan verdiler mi çocuk hakkında?*

SABIHA: Yok yok. Telefon etti çocuk, gonuştuk. Yok öyle bi şey.

ERSAN: *Hiç sıkıntı yaşamadınız?*

SABIHA: Yok, yaşamadık.

ERSAN: *İkisi birden giderse n'apıcan? Sen ufaklıkla kalıcan.*

SABIHA: He, güçük oğlanla galacam.

ERSAN: *Okumalarını ister miydin çocukların?*

SABIHA: İsterdik, tabi isterdik. Okuyamadılar.

ERSAN: *Okusalar ne olsun isterdin?*

SABIHA: Ya, ne... Neler olmaz ki şimdi okusaydılar yani... Olurlardı. E, çocuklar okuyamadı ki. Şimdi, işte bu oğlan var; onu şey yaptırsak,

Deniz Feneri'ne kayıt yaptırsak okul için, olur mu?

ERSAN: ***Bilmem ki, veriyolar mı öyle yardım, vermiyolar mı... Benim bilgim yok. Siz başka yerden yardım baktınız mı hiç? Sosyal Hizmetler'den falan?..***

SABİHA: Yok başka yer.

ERSAN: ***Hiçbi yere başvuru yapmadınız?***

SABİHA: Başvuru yapmadık.

ERSAN: ***Neden?***

SABİHA: Bilemiyok ki biz oraları.

ERSAN: ***Bilseniz yardım talep eder misiniz, gidip yardım ister misiniz?***

SABİHA: E, isteriz tabi. Bilemedik oraları hiç.

ERSAN: ***Sabiha Abla, en büyük sıkıntın nedir? Yani, şu derdim olmasa, gerisi önemli değil dediğin bi şey var mı?***

SABİHA: En büyük sıkıntımız... Yani, bu işsizlik, evsizlik... Doğru dürüst evimiz yok, bi gecegondu yani... Borçluluk...

ERSAN: ***Borçlu musun?***

SABİHA: Tabi, borçluyuz.

ERSAN: ***N'apıcaksınız? O borçları ödiyebilecek misin?***

SABİHA: Borçları da ödeyemiyceğimiz belli yani. Yok ki versek...

ERSAN: ***Burayı nerden buldunuz peki? Arazi hazine arazisi mi?***

SABİHA: Bilmiyok ki ne olduğunu biz.

ERSAN: ***Geldiniz, yaptınız?..***

SABİHA: Bikaç kişi gelmiş, yapmış. Baktık şöyle; biz de gelek yapak, dedik. Geldik.

ERSAN: ***Kimse kimsenin önünü kapamıyo zaten burda.***

SABİHA: Ha, yok.

ERSAN: ***Peki, kader mi bu? Yani hani, seninki kader mi? Bu hiç değişmiyecek mi?***

SABİHA: Değişmez tabi, değişmez. Böylece gidecek.

ERSAN: ***Peki, niye senin başına geldi de benim başıma gelmedi?***

SABİHA: Ne biliyim canım, İşte, başa geldi, kader...

ERSAN: ***Çekeceksin yani?***

SABİHA: Tabi. Çekiyok zaten. Tabi.

ERSAN: ***Hiç böyle içinden sitem etmek gelmiyo mu?***

SABİHA: Geliyo, ama elimde bi şey yok ki... Geliyo. Ne yapalım, nereye gidelim?..

ERSAN: ***Hiç, niye böyle Allah'ım, demiyo musun?***
SABIHA: Diyok diyok da, n'apacan? Hiç kimseden fayda yok.

ERSAN: ***Hiç kimseden yok?***
SABIHA: Tabi, yok.

ERSAN: ***Devletten?..***
SABIHA: Devletten... Devletten var tabi, Allah razı olsun devletten. Devletten fayda var.

ERSAN: ***Ne faydası gördün?***
SABIHA: Deniz Feneri felan yardım etti.

ERSAN: ***Deniz Feneri devlet mi?***
SABIHA: Devlet değil mi Deniz Feneri?

ERSAN: ***Yok, değil. Özel bi kanal o.***
SABIHA: Ha, özel kanal... Yok, devletten de heç yok bi yardım o zaman.

ERSAN: ***Hiçbi şeye güvenmiyosun o zaman?***
SABIHA: He, güvenmem de.

ERSAN: ***Bu devlettekiler bi şey yapacak mı peki sizin için? Hiç öyle düşünüyo musun? Oy veriyo musunuz?***
SABIHA: He, veriyoz.

ERSAN: ***Kime veriyon oyunu? İstiyosan söyle, istemiyosan söyleme, hiç önemli değil. Bu özel soru çünkü.***
SABIHA: Biz oyumuzu... Valla, bilemiyom ki... Oy vermedim ki şimdi buraya geldik geleli. Verdik, geçti getti o da. Eskiden verdiydik.

ERSAN: ***Kime verdiniz o zaman?***
SABIHA: Valla, unuttum gitti. Ben ne bileyim...

ERSAN: ***Peki, oy verdiklerinizden yarar geldi mi?***
SABIHA: Oy verdiklerimizden yarar... Yani, muhtardan filan ha?

ERSAN: ***Muhtardan da, başa gelenlerden de... Kim gelmişse, bu devletin başına geçmişse... Onlardan fayda gördün mü?***
SABIHA: Yok, gormedik yani. Muhtardan, amma muhtardan gördük bak.

ERSAN: ***Muhtardan gördünüz mü?***
SABIHA: Gordük tabi.

ERSAN: ***Muhtar yardımcı oldu yani?***
SABIHA: Geldi yani. Muhtara oy verdik, ama oldu yardımı yani.

ERSAN: ***Peki, televizyon için komşulara hangi programa gidersin?***
SABIHA: Komşularda bakarık ona.

ERSAN: ***Ne gelirse, ne denk gelirse mi?***

- He, ne denk gelirse.

ERSAN: ***Hiç orda beğendiğin bi şey oldu mu?***

- Bakarız tabi canım, filimlere, neylere, şuna buna... Bakarık, izlerik; amma kendiyin olmadıktan sonra, o da elin evinde olmuyo yani.

ERSAN: ***Peki Sabiha Abla, sağ olasın.***

Şahap Gürler / Ağustos 2001

Halil Alkan: "Yazıcam üzerime 'satılık köle' diye..." (110)

ERSAN OCAK

Halil Alkan otuz beş yaşında. Altı çocuğu ve karısıyla bir gecekonduda oturuyorlar. Biz evlerine gittiğimizde karısıyla birlikte bir çuval dolusu kullanılmış elbiseyi tasnif ediyorlardı. Çocuklarsa evin bahçesinde, tozun çamurun içinde oynuyorlardı. Halil Alkan işsizlikten, borçtan bunalmış ve çok sıkıntılı görünüyordu.

ERSAN: *İsmini bi söyler misin?*
HALIL: Halil Alkan ağbi.

ERSAN: *Kaç yaşındasın Halil Ağbi?*
HALIL: Otuz beş yaşındayım.

ERSAN: *Kaç çocuk var şimdi?*
HALIL: Altı tane çocuk var.

ERSAN: *Kaç yıllık evlisin?*
HALIL: On dört senedir evliyim.

ERSAN: *Çocuklarını yukardan aşağıya, şöyle bi yaşlarıyla saysana.*
HALIL: Ağbi, bi tanesi on beş yaşına girdi işte, en büyük kız on beş yaşında. Öbür ikinci kız da on iki yaşında. Öbürü yedi yaşında, erkek. Öbür kız beş yaşında. Öbür oğlan var işte, bi tane erkek, üç yaşında. Bi de işte, en küçüğümüz var, o da kırk beş günlük.

ERSAN: *O da erkek?*
HALIL: O da erkek.

ERSAN: *Maşallah, çocuk çok ağbi.*
HALIL: Ağbi işte, bizim cahilliğimiz.

ERSAN: *Estağfurullah.*
HALIL: Yo ağbi, gerçekten yani, cahillik bu, başka bi şi değil ki. Düşüncesizlik, cahillik, başka bi şeyi yok yani.

ERSAN: *Neden böyle düşünüyosun ağbi?*
HALIL: Ağbi öyle... Biz köy yerinde yaşadığımız için, aklımız hep köy

şeyiyle gitti. Belki büyürler de bize yardımcı olur, bilmem ne olur... İmkânsızlıktan... Yani, gadın koruma şeylerine gidip de bi şey yapamamamızdan, işsizliğimizin yüzünden bunlar hep bizim başımıza geldi yani.

ERSAN: ***Sen kaç çocuk isterdin peki?***

HALİL: Bana bi tanesi az, iki tanesi çok. Bi tane çocuğum olsa bana yeterdi. Ben bi tanesine vereceğim geleceği, onların hepsine veremiycem ki... Bak, daha işsizim, üç-dört aydır ben boşta geziyorum. Evime ekmek gelmiyo, yani bir maddi durumum yok. İşten çıkardılar, ben boşta geziyorum. İş arıyorum, iş yok. Yani, çoluk çocuk biz aç galdığımızı da biliyoruz. İki gün, üç gün biz ekmek bulamadık, ekmek yiyemedik. Sağ olsun, gomşuların yardımıyla bi-iki gün ayakta durabildik yani.

ERSAN: ***Nerelisin sen ağbi?***

HALİL: Ben Sivaslıyım ağbi.

ERSAN: ***Ne zaman geldin Ankara'ya?***

HALİL: Ankara'ya üç sene oluyo.

ERSAN: ***Sivas'tan mı geldin?***

HALİL: Hayır, İstanbul'dan geldim ben, İstanbul'daydım. Sivas'tan İstanbul'a göçtüm, İstanbul'dan Ankara'ya göçtüm. İki sene İstanbul'da galdım. Oranın hayat şartları daha zor olduğu için buriya geldik. Ağbim bana iş bulcaktı, bi ev bulcaktı... Beni öyle bi vaatlerlen getirdiler yani buriya. Ben de gendi imkânlarımla iş buldum, ev buldum. Gendimce yani... Bizim ayrılma durumumuz vardı ailemle; o yüzden, bana bi önderlik oldular, getirdiler. Sana ev bulcaz, iş bulcaz, dediler. Aha, hiçbi şi yapmadılar bana. Bi gendi çabalarımla, gendi imkânlarımla, bi yuvamı bi araya getirdim. İşte, evimi tuttum, işimi buldum. İyi kötü ayakta duruyodum işte, çalışıyodum. İşten de çıkardıkları zaman, perişan olduk galdık böyle.

ERSAN: ***İstanbul'da nerde oturuyodunuz?***

HALİL: Sarıyer'de oturuyodum ben ağbi.

ERSAN: ***Ne iş yapıyodun İstanbul'da ağbi?***

HALİL: Ben İstanbul'a göçtüğüm günü... Göçtüm; bi gün sonra, Sarıyer Belediyesi özel temizliği var, çöpde çalıştım ben. Orda altı-yedi ay gadar çalıştım. Ondan sonra *** Oteli'ne girdim. *** Oteli'nde yedi ay çalıştım. Şirket olduğu için yani... Adam ihaleyi gaybediyo veyahut da işleri iyi gitmiyo, iflas ediyo... Yani, çok iş değiştirdim ben orda. Garsonluk yaptım, *** Spor Tesisleri'nde çalıştım temizlikçi olarak... Yani, buralarda çalıştım ben yani. Oranın hayat şartları daha zor olduğu için, orda geçim sağlıyamadım. Yuvamın yıkıldığından dolayı ağbilerim önder oldular, beni getirdiler buraya. Buraya geldik... Burda bi evde otu-

ruyodum; doksan milyon kira, aldığım yüz milyon maaşıdı. Tren garında, *** Pastanesi'nde garsonluk yapıyodum ben. Doksan milyonla oraya girdim, bir ay sonra yüz milyon oldu maaşım. Doksan milyon kira veriyodum.

ERSAN: *Nerde oturuyodun?*

HALİL: *** sokakta, burda. Şimdi, bi ara beni işten çıkardılar... On dokuz gün boş gezdim, kirayı ödeyemedim. Eski elektrik, su borçları varmış, onları ödememişler; onlar da bana geldi, ben de onları ödiyemedim. Ev sahibi mahkemeye verdi. Mahkemeye verdi, mahkemeyi kazandı, evden çıkardılar beni. On beş gün şurda, temizlik deposunun olduğu yer var ya, orda on beş gün çaresiz galdık. Dışarda on beş gün yattık biz yani. Gomşular getirdi, yiyecek verdi. Yani, onların getirdiği yardımlarla biz geçindik. Boştum da, işte değildim o zaman. Belediyeye gittik, belediyeden yer aldık. İki ay bana müddet verdiler, o belediyenin iki göz yerinde oturduk. İki ay sonra çağırdılar. Çocukları ben dışarda bırakacağıma geldim, burayı tuttum. Veremiyeceğimi de biliyorum kirasını...

ERSAN: *Ne kadar buranın kirası?*

HALİL: Elli milyon. Suyu yok, elektiriği yok... Elektriği kaçak çektim, belediyenin suyunu kullanıyorum. Aha, akşam ev sahibi geldi, çıkartıyo. Benden kırk beş milyon istemişlerdi... Bizim bir öğretmenimiz var aynı vaziyette. O kırk beş milyon getirdi, ordan verdik kaporasını önden. Aybaşı, bugün yarın kira istiycekler. Akşam geldiler... Yok ağbi, onu da veremiycez. Yarın ev sahibi çıkartıcak beni evden. Çoluğu çocuğu alacam, çıkacam yolun ortasına; başka bi çarem galmadı. Ya gidicem, meclisin önüne gidicem, ya belediyenin önüne bi yere gidip, eşyamla beraber galıcam orda... Başka çarem galmadı. İş yok. Gittim; Sakarya'da bi birahaneye girdim garsonluğum olduğu için... Müdür almıştı beni işe, patronun haberi yoktu. Patron geldi, altı gün sonra beni işten çıkardı. Benim işlerim iyi değil, durumum iyi değil, dedi. İşler düşük, işler açılana gadar bekle, dedi. Ben de işler açılana gadar, nereye gadar bekliycem ağbi? Yani, beni alıcağı garanti değil oraya. Başka birini de alabilir, başka şey de yapar... Adam bizi çıkardı; şu anda boştayız işte. İş yok, çalışamıyoruz. Akşam benim baldızım gelmiş Almanya'dan, on beş-yirmi milyon para vermiş... On beş-yirmi milyon benim mutfak masrafım. Zaten yirmi bir milyon bakkala borcumuz olmuş, onu da oriya veririm. Yarın ekmek alıcak bi şeyimiz yok.

ERSAN: *Çocuklardan çalışan var mı?*

HALİL: Bi tane kız çalışıyo, en büyük kız, on beş yaşındaki kız. Haftalık beş milyon alıyo; ayda yirmi milyon para. O da, zaten gendinin yemeğine yetmiyor. Sabah gidiyo, gağvaltısını orda yapıyo; bi milyon, iki mil-

yon zaten ona veriyor. Kızın çalışmasında değil, parasında değilim ben onun. Yani, bi meslek öğrenir, ilerde belki gendisine lazım olur... Onun için; yoksa, ben onun parası için göndermiyorum oraya. Getirdiği para zaten gendi masrafına yetmiyo.

ERSAN: ***Hiç ağbilerin falan yardımcı olmuyo mu?***

HALIL: Yok ağbi. Ağbimlerin hiçbiriyle konuşmuyorum. Onlar yardımcı olmuyolar. Bi tanesi mecliste çalışıyo, bi tanesi *** Belediyesi'nde çalışıyo, biri Karayolları'nda çalışıyo, biri emekli. Hiçbiriyle de gonuşmuyorum, hiçbirine de gidip gelmiyorum. Onların da bana hiçbi yardımı yok yani.

ERSAN: ***Aileden hiçbi şey yok yani?***

HALIL: Yok.

ERSAN: ***Eşinin ailesinden?***

HALIL: Onun ailesinde kimsesi yok, anası babası yok. Bi ablası var, Almanya'da. O da işte, senede bi sefer geliyo. O da, gendi ancak durumunu şey yapıyo, düzeltiyo. Çoluğu çocuğu var bi sürü, galabalık o da. Anca gendilerini geçindiriyolar. Onların da yapacak bi şeyi yok yani.

ERSAN: ***Başka bi yerden yardım almak için bi talepte bulundun mu?***

HALIL: Valla ağbi, biz belediyeye başvurduk, hiçbi ilgilenmediler.

ERSAN: ***Hangi belediyeye başvurdunuz?***

HALIL: Mamak Belediyesi'ne. Kaymakamlığa başvurduk; yardım vericez, dediler. Bilmiyorum, bekliyoz bakalım. Artık bi sene mi sürer, iki sene mi sürer, onu da bilmiyorum. O zamana da zaten, bizim halimiz vahim olur. Valiliğe gittik; yok, yardım etmiyolar. Yapacaz diyolar, bi şeyler getirecez, diyolar; yaptıkları bi şey yok. Benim o eski oturduğum yere gomşumun bi tanesi oturdu; adama seksen milyar para toplamışlar, adama iş bulmuşlar... Adam gitmiş şimdi... İstanbul'a gidiyo, üç yüz elli milyon maaş... Üzerine daire yapmışlar, işi de hazır. Seksen milyar da para toplanmış. Bu devlet bizi niye bu gadar dışlıyo, niye bizi böyle?.. Ben yarın yapıcaklarımı artık bilmiyorum. Benim için değil; benim ailem için, benim bu çocuklarım için... Ben yarın çocuklarımı alıcam, çıkıcam, gendimi yola... Yazıcam üzerime 'satılık köle' diye... Başka çarem galmadı benim yani. Yani, hiçbi çarem galmadı artık yani. Ya bu devlet bana yardımcı olacak... Bana değil yani, bana yapmıycak, benim çocuklarıma yapıcak. Bak, benim çocuklarımın her sene takdiri, teşekkürü var. Her sene! Bak, hepsinin takdiri, teşekkürü var. Benim çocuğum... Fâkir insanın çocuğu okuyo, takdir-teşekkür getiriyo, bi şi sağlamıyo devlet buna. Zengin çocuğu okumuyo, her tarafta şeyi var onların. Yani, bizi bu gadar dışlamanın... Bi ben değil yani, benim gibi daha çok insanlar da var.

Bu insanları dışlamanın, bu insanları atmanın bi şeyi yok. Goltuk sevdasında olmuş herkes!..

ERSAN: *Neden dışlıyolar sence ağbi?*

HALİL: Ağbi, dışlama ney... İşte, dışlanıyoruz. Bir iş... Her tarafa başvurduk, bunun olur bi tarafı galmadı. Bana hiçbi şey vermediler. Ne iyiliklerini gördüm? Hiçbi şeylerini görmedim. Hiç olmazsa benim çocuklarımı gurtarsınlar. Ben bi şi istemiyorum onlardan. Bak, benim dokuzuncu ayın yirmi beşinde mahkemem var, ben ailemden boşanıyorum. Altı tane çocuğum var ya! Ailemden boşanıyorum! Geçinemiyoruz, anlaşamıyoruz. Artık evde... İşsizlik, güçsüzlük, ekmek parası getirememezlik, ekmek getirememezlik benim ailemle aramı bozdu. Boşanıcaz, çaremiz galmadı artık daha.

ERSAN: *Boşanınca n'olcak ağbi?*

HALİL: Hiçbi şi. O da bi şi değil, boşanınca bizim yapıcağımız bi şi... Onun durumu düzelir veya benim durumum düzelir diye bi şi yok. Gine aynı durum. Ben de gendi imkânlarımla, elimden geldiği gadarıynan yardımcı olmaya çalışıcam, bakmaya çalışıcam. Tabi, Allah sağlık verirse, o güne gadar yaşarsak... Yapacağımız bi şi yok ama... Buraya gasteci geldi... Televizyonlar gelicekti bize; hiçbi şeyle ilgilenen olmadı, hiçbiri bakmadı ağbi. Hepsi lafına... Yarın seçimler olsun, hepsi buriya toplanır. Hepsi buriya gelicekler, oy istiycekler. Ben, bu durumu daha fazla ileriye gadar götüremiycem. Ben ailemden koptum. Yarın benim çoluğumun çocuğumun başına bi iş gelse, ben devleti suçlıycam, başka bi şeyi suçlamıycam. Demek ki biraz ağırlığın olacak, çevren olacak... Bak, adamın buraya on yedi tane kamera geldi. On yedi tane!.. Yabancı devletler bile... Almanya'dan, Fransa'dan kamera geldi buraya. Adamı çektiler. Seksen milyar para toplamışlar adama.

ERSAN: *O nedir ağbi? Seksen milyar parayı nası toplamışlar?*

HALİL: Ağbi, Star TV iş buldu. Üzerine daire yaptırdılar. ***'de üç yüz elli milyon maaş... Show TV'den Reha Muhtar "beyefendi" gelmiş, ilgilenmiş, para toplamış, kamera göndermiş. On yedi ganaldan para toplandı. Almanya'dan, Fransa'dan, İsviçre'den İtalya'dan bi sürü para gelmiş. Seksen milyar para şu anda gastecilerin, televizyoncuların haric verdikleri... Belediye geldi; bir günde... Sekiz arabaynan geldiler; elektriğini, suyunu, tesisatını, her şeysini döşediler, adamın badanasını, boyasını yaptılar. Ben geldim istedim; bana dedi, git otur, dedi. Kirecini ben çaldım, badanasını yaptım, elektriğini ben döşedim... Sadece bana bi su bağladılar, bi de gapısını taktılar. Şu anda onun yemeği de geliyo, belediye getiriyo yemeğini. Gıda maddesi... Bi kamyon malzeme şimdi. Yarın da adam taşınıyo.

ERSAN: ***Bu adamın özelliği ne ağbi?***

HALİL: Bu adamın özelliği ağbi, kameralara çıkmış. On yedi tane ganal gelip çekiyo, baskı yapıyo adam... Adam akıllı adammış. Yapmış işte...

ERSAN: ***Nası peki o kanalları çağırmış?***

HALİL: Bi tane... Muhabir arkadaşının bi tanesi yapmış. Tanıdığı bi muhabir arkadaş varmış, adam ilgilenmiş. Uğraşmış adam; kameralara mameralara... Reha Muhtar da demiş, ben gelemem felan... Adam işte ilgilenmiş, bakmış. Hayır, etsinler... Onun gibi daha çok insanlar var, benim gibi daha çok insanlar var. Yardım etsinler, etmesinler demiyorum ben. Onu kıskanmıyorum veyahut da zoruma gitmiyo. Ama adaletsizlik var, ayrımcılık var. Niye yapıyolar ayrımcılığı burda?

ERSAN: ***Ben de onu soruyorum. Neden yani, neye dayanarak?..***

HALİL: Benim de gastettiğim konu bu yani. Adamın bir tane oturacak şeyi yok ağbi. Hiç olmazsa benim iyi kötü bi çekyatım var. Adam böyle halı sermiş, halının üstünde yatıyo şu anda orda. Ama adam gitmiş... Seksen milyar sade dışardan gelmiş. Bugün adam para almıya gitti. Kameraların şeyi... Ganalların verdiği parayı almıya gitti adam. Adam şu anda beş yüz milyar param var, diyo. Benim ekmek param yok. Belediyeye gittik, kart çıkarttırdık. Altı tane ekmek alıyoz günlük Cumartesi gununе gadar. Pazar günleri vermiyolar. Altı ekmek... Gomşunun getirdiği bi kilo domateslen, bi kilo salatalıklan işte, onlan katıklayarak, yiyip geçiniyoz işte. Yani bak, hastanede çocuğum doğdu, hastane parası ödiyemedim ben. O öğretmen olmasa, iki milyonum bile yok benim. Benim istediğim devletten, bana bi iş versin. Benim bu çocuklarımın geleceği için bi şeyler yapsınlar, benim istediğim bu.

ERSAN: ***Senin mesleğin de var, garsonluk...***

HALİL: Ağbi, benim elektrik tesisatı var, kuaförlük var, ahçılık var, garsonluk var... Şuraya giderim, duvar ustası mı lazım, duvar ustalığı yaparım. Her mesleğim var benim. Elimden gelmeyen meslek yok yani. Gene bulamıyorum iş. Mağdem öyle, benim bi kimliğim varsa, ben bu Türkiye Cumhuriyeti kimliğini taşıyosam, bana bakmak zorundalar. Ha, nası bakmak zorundalar? Sen çalışmazsın, gezersin, tozarsın, eğlenirsin, sen işe gitmezsin... Yattığın yerde sana kim gelir? Gayet tabi. Ben onu demiyorum. Bana bi iş imkânı versinler; ben çalışmazsam desinler ki, sana bu iş imkânını verdik, sen çalışmıyosun arkadaş, desinler. Bana hiçbi imkân yok. Yani, yarın ev sahibi akşam gelir, beni çıkarır. Gece birde eve geliyo adam. Erkek. Ben evde olmazsam, bu gadınlar nağpacaklar gecenin birinde? Ev sahibi, geliyor. Ben dedim, şuraları yapıcam, kapının önüne beton falan atıcam... Yapma, diyo. Ben diyo, mütahite veririm, çıkacaksın, diyo. Ben aha yarın çıktığım zaman, toplıycam evimi eşyamı, ortalığa goy-

cam, kenara goycam. On beş gün zaten depoda galdım ben, alıştım. Başka çaremiz galmadı bizim yoksa. Benim o zaman kimliğimi silsinler Türkiye Cumhuriyeti'nden; beni Hıristiyan... Gidiyim, Hıristiyan kimlik alıyım ben o zaman, Ermeni kimliği alıyım... O kimliği mağdem bana vermişler, taşıyosam... Ben de vatandaşım, bana da baksınlar. Bana bi iş imkânı versinler. Yiyenler yedi, yiyenler yedi, bizim gibi garibanların sırtına tünüyolar.

ERSAN: ***Peki ağbi, n'olucak?***

HALIL: Valla ağbi, bilmiyorum yani, bu... Yine gendi çabalarımla bi şeyler yapmaya çalışıcam. Ya bi temizlik şirketinde veyahut da bi... Girmeye çalışıcam; ama bulamıyoz, onu da bulamıyoz. Ortamın bozukluğu da bizi mahfetti. Yani, hepsini birden de suçlıyamıyorum ki... Devleti de... Devletin imkânları çok. Yapsalar... Yapmıyolar. Bi tane adam gönderiyolar buraya... "Tamam, evi var, kafasını sokacak bi yeri var..." Var amma nası var? Sen bunun kirasını veremedikten, elektriğini, suyunu veremedikten sonra... Ben çocuklarıma bi ekmek parası getiremedikten sonra nağpıyım? Bana bir an önce... Bir an önce bana bi iş versinler. Benim bu çocuklarımın geleceği... Benim çocuklarım takdir getiriyo önüme, takdir-teşekkür getiriyo her sene. Benim bu çocuklarımın hayatını karartmaya onların hakları yok. Bana didiler, sen bunları dünyaya getirdiysen... Bunlar da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, bunlara da bakıcaklar! Bakmaya da mecburlar onlar. Sabahtan yavan ekmek yedim ya evimde! Akşam baldızın getirdiği... Domates almış; onlan yavan ekmeği katıp da biz yedik. Aç galıyok... Yarın ev sahibi çıkarttı mı... Ben ne bok yiğcemi şaşırdım ağbi.

ERSAN: ***Çocuklara bi şey yedirebiliyo musun?***

HALIL: Yok ağbi. Ne yediricem? Hiçbi şey yediremiyoz. Yavan ekmek. Belediyenin verdiği yavan ekmeği, domatesin suyuna batırıp batırıp yiyoz. İki tane domateslen yedik biz yani. Çalışmıyan bi insanın, işi olmıyan bi insanın, evine beş-on guruş para getiremiyen bi insanın neyi olur ağbi, ne yiyebilir? Gomşular hangi bir gün bakar bana? Tursilimi alamıyorum. Ha, gittik, bakkala yalvardık yakardık da, borç ettik de... Baldızımız Almanya'dan gelicek, o vericek diye, yirmi bir milyon borç ettik. Yirmi milyon para verdik, üç milyon daha da borçluyuz oriya. Yarın ne vericem ben onlara? Bana iş imkânı versinler ağbi. Benim devletten istediğim, bana iş imkânı versinler; ben çalışıyım da, çoluğuma çocuğuma hiç olmazsa iyi kötü bi ekmek parası getiriyim.

ERSAN: ***İstanbul daha mı kötüydü?***

HALIL: İstanbul... Hayat şartları daha zordu ağbi. Altı milyon maaşlan işe girdim. En son sekiz milyon olduydu. Ondan sonra, altı ay gadar çalış-

tım. Ordan çıktım, *** Oteli'ne girdim. *** Oteli'nde mesailerimiz olduğundan biraz iyiydi, durumuz düzelmişti. İşte, adam en son iflas etti, şirket olduğu için ihaleyi kaybetti. Ordan çıktım, geçinemedim beş-altı ay. Bi seneye yakın boş gezdik orda. Kağvelerde mağvelerde çalıştım. Aldığım günlük para gidiyodu zaten, galmıyodu. Kirayı veremedim, ödeyemedim. Ev sahibi çıkarttı; işte, ağbilerim de bana önder oldular, getirdiler beni buraya. Geldim, ben burda... Burda da perişanım.

ERSAN: *Sivas'a dönmeyi hiç düşündün mü?*

HALİL: Ağbi, Sivas'a dönsem nağpacam? Arazi var, çok arazi var; toprak para etmiyor. Ekmek için, biçmek için mal, davar bi şi yok; koyun yok, inek yok, traktör yok... Neyle ekip biçicem ben bunu? Orda bi gelirim yok ki... Bi tarla ekicem de buğdayını alıcam, un edicem de kışın yiycem... Neyle ekicem? Mal, davar yok ki; hiç olmazsa bi tanesini satarsın da traktörüne verirsin, bi şeyine verirsin. Yok bi yani... Guru toprak var, başka bi şey yok Sivas'ta. Sivas'ın köyü... Ağbi, benim tek bi şeyim vardı, bu devlet bunu da zorlıycaklar yarın bir gün bana... Aç galdım, susuz galdım, hırsızlık yapmadım, pezevenklik yapmadım. Bunları yapamadım, yapamam da... Hayatta da yapamam; ama bi yerde mecbur galdım mı yapacam. Yani, çoluğum çocuğum aç galdı mı, yapacam bir gün, bi yerde. Nağpacam? Ya gidecem bi yeri soyacam, ya bi adam öldürecem, ya bi şey yapıcam... Yani, başka çıkacak bi yolum galmadı.

ERSAN: *O yol çıkış yolu mu?*

HALİL: Yani, çıkış yolu diğil de... Onları nağpıcam? Hiç olmazsa onların hayatını belki bi yerde gurtarırım. Yani, benim hayatım zaten sönmüş. Çıkış yolu değil, ben de biliyorum bunun çıkış yolu olmadığını. Ben otuz beş yaşındayım, otuz beş senedir daha hayatta bi kimsenin çöpünü alıp da şu evime getirmiş diğilim. Hırsızlık hayatta yapmamışım. Aç galdım, on beş gündür aç galdım, orda dışarda yattım ben, gomşuların verdiği üç-beş şeylen geçindik biz. Biz on beş gün banyomuzu da yapamadık, suyumuzu da bulamadık... Ben gine gidip de hırsızlık yapmadım. Ama devlet olsun, şey olsun, imkânım olsun, beni buna zorluyo artık. İmkânlar buna artık zorluyo yani. Benim çocuğum... Şurdan bi tanesi yoldan geçerken, çocuğum elinde bi şey gördüğü zaman, benim çocuğum ona bakıyo, istiyo. Ben ona vermedim mi, onun şeyini ben yaşıyorum ağbi. Benim evime et girmez ya! Eti bırak, ben evime doğru dürüst peynir zeytin alamıyorum. Dolabıma bak, dün bulgur pilavı pişirmişim... Çalışmayan dolabın içinde... Ha, ekşidi şimdi, dökecem ben onu. Üç-beş tane salatalık, üç-beş tane domates, bi de bulgur pilavı var, başka bi şey yok. Ne peynirim var, ne zeytinim var, ne yağım var, ne bi şeyim var... Heçbi şeyim yok.

[...]

Gurban Bayramında hayvanlara verilen su bu. Yani, şu anda kullandığım su, hayvanlara Gurban Bayramında verilen su. Ben onu kullanıyorum. Ağbi, sürahiye doldurduğum zaman, o suyun dibinde aha bu gadar, bi garış kireç çıkıyo. İçinde her şey yüzüyo o suyun. Ben bunları kullanıyorum ya! Bu şartlardayım ben ya! Bilmiyorum, benim gücüm galmadı ağbi. Artık dayanıcak hiçbi gücüm galmadı. Hiçbir imkânım, artık bi şeyim galmadı. Ne yapmam lazım? Çıkıp da, şeyler gibi PKK'lı mı olmam lazım, hırsızlık mı yapmam lazım, adam mı öldürmem lazım, yoldan gelen geçenin önüne mi çıkmam lazım?.. Ne yapmam lazım? Ne yapıyım? Benim bu çoluğuma çocuğuma bakmam için ne yapmam lazım? Benim çocuklarım günden güne... Bak, bu suyu içtiğimiz sürece hepsi hastalanıcak; ben yarın hastaneye götüremiycem. Götüremem ağbi. Koklayın bi suyu, şey gibi kokuyo, pis... Evimde tüpüm yok. Tüp yok ya, tüpü dolduracak param yok! İki milyonum yok ki, tüpü doldurayım da çayımı, yemeğimi yapıyım hiç olmazsa. Kötü daşın üzerine tel bağladım, daş ocağında çay kaynatıyom, yemek yapıyorum. Başka bi imkânım galmadı.

[...]

Nalburcu var, diyo. Nalburcuya git de, oraya kalfa arıyolar, diyo. Çırak alıyolar diyo, git de çalış. Ben otuz beş yaşında adamım. Orda bana onların vericeği haftalık, beş-on milyon para, benim evimin masrafına yetmez ya! Ben nağpıyım onla? On milyon haftalık bile vermezler yani. Beş milyon haftalık bana vericekler; ben beş milyonu nereye getireyim? Ekmeğine versen, bunun elektriği var... Aha, suyu boş ver, kirası var, kırk beş milyon kirası var. Aha, bunların yarın okulu açılacak. Ne kitaplarını alabilcem, ne formalarını alabilcem... Üç tane çocuk okula gidicek. Biri ortaya gidiyo, ikisi ilkokula gidiyo... Ben bunları nası alacam, neyle alacam? Bunları ben... Ortaokula giden gızın kitabı, nerden baksan elli milyondan aşşağı dutmaz. Ben bunları neylen karşılıycam? Verememk ki...

ERSAN: ***Valla, bilmiyorum ki ağbi, ne diyim?.. Bi yanda da çıkıyolar televizyona, göbek atıyolar, para saçıyolar...***

HALİL: Görüyon, adam hapisaneden çıkmış, kaç trilyona oğlunun sünnetini yaptırıyo. Lan, vicdansız adam!.. Yap; yapma diyen yok ki sana... Yap! Hiç olmazsa biraz da gendi... Gendin karnın tok, acın halini bilmez. Karnı tok olan, acın halini bilmez. Bi etrafına bak, bi gör ya! Bi gör bak neymiş. Sen onu yapınca, senin çocuğun onu... On yedi tane dansöz getiriyo, sanatçı getiriyo... Benim burda çocuğum aç be! Benim gibi kaç insanın çocuğu aç, kaç tane insanın çocuğu aç be! Burda görsünler yani,

utansınlar! Adam üniversiteyi bitirmiş, fakülteyi bitirmiş, iş bulamıyo ya! İş bulamıyo! Bak, üniversiteyi bitirmiş adamlar iş bulamıyolar. Niye bu? Bu devlet nereye gadar gidicek? Hanginize galdı ki size galsın?.. Ne Özal'a galdı, ne öbürlerine galdı, ne öbürlerine galdı... Ecevit, sen de gidiceksin! Goltuğu kaptırmamak için neler yapıyo insan?.. Ben çıkacam ağbi! Ben gidecem meclisin önüne veyahut da başbakanın önüne, çoluğumu çocuğumu alıp oturacam, açlık grevi yapacam. Başka çarem galmadı yani. Gidecem, oturcam, açlık grevi yapıcam. Beni orda alsınlar, içeri atsınlar. Zaten yapılacak tek şey o galdı. Hiç olmazsa devlet görür de, iyi kötü bi paraylan geçiniriz.

ERSAN: ***Bu televizyonların yaptığı da...***

HALİL: Ağbi, bilmiyorum işte. Adamlara işte, seksen milyar para gelmiş. Allah daha çok versin. İsterim; vermesinler demiyorum. Ama ayrımcılık yapmasınlar. Benim gibi, onun gibi, başkaları gibi kişilere hiç olmazsa yardımcı olsunlar. Benim gafamı sokacak bir ev, bana bi iş imkânı versinler. Ben bunu istiyorum ya! Ben başka bi şey istemiyorum bunlardan. Benim gafamı sokacak bir ev, bana da bi iş imkânı... İyi kötü çoluğuma çocuğuma ekmek parasını getircek bi iş versinler, benim istediğim bu bunlardan. Çıkıp da, illa yani, bunları mı yapıyım ben? Çoluğumu çocuğumu yolun ortasına alıp da meclislerin önüne mi gidiyim? Bunları da yaptırırlar en sonunda bana. Bakalım, bekliycem... En çok bir hafta, on gün daha beklerim, ondan sonra da giderim. Bunlara giderim, ben orda onlarla uğraşırım. Artık daha çıkacak yolum galmadı. Yani, bana diyolarsa, hırsızlık yap diyosa, gidip onu da yapacam. Mağdem bunu yapmıyolarsa bana, bu şeyi yapmıyolarsa, ben gidecem, hırsızlık yapacam. Şurda otuz beş yaşındayım, daha benim bi senelik sigortam var ya! Hiç devlet böyle adaletsiz olur mu ya! Ben bir buçuk sene çalışmışım iş yerinde, adam bana girdi-çıktı yapmış, altı ay sigortamı yatırmış, diğerini yatırmamış. Belki on ay benim sigortamı yatırmamış. Ben hastaneye neyle gidicem? Benim yarın çocuğum şey yaptığı zaman, hastalandığı zaman, ben hastaneye nası götürücem? Bak, benim oğlum zatüriye olmuş, bronşit-zatüriye olmuş; polilikliniğe götürüp... Poliklinik sağ olsun: hanım durumu anlatmış da, doktor ilaç vermiş bir-iki tane. Oriya bile götüremiyorum ben ağbi ya! Götüremiyorum! Poliklinige bile götüremiyorum, param yok. Beş yüz bin lira fiş parası ben veremiyorum ki. Yok! Gelirim yok. Benim oğlum gidiyo sabah saat yedide, gece saat dokuz-onda geliyo. Haftalık beş milyona. Ben onu parası için göndermiyorum ki zaten ağbi. Biz bi şey sahibi olamadık, hiç olmazsa bi meslek öğrenir. Yakın olduğu için gönderiyorum oraya, başka yerler olsa ona da göndermem. Hemen orda, okulun orda. Tanıdık biri; onun

yanına güveniyorum da gönderiyorum. Ortam bozuk, gönderemiyorum bi yere çocukları.

ERSAN: ***Bu çevrede senin gibi çok kişi var mı?***

HALİL: Ya, buralar hep gendi evleri yani. Üç-beş tane kiracı var burda, fazla da öyle bi kiracı da yok. Zamanında devletin hazinesinden gendileri çevirmiş, imkânları sayesinde ev yapmışlar, ev sahibi olmuşlar. Öyle fazla kiracı da yok, böyle durumu düşük olan fazla kimse de yok yani buralarda. İşte, bi ben varım, bi yeni gelen adam var, bi-iki tane daha var; yani, fazla bi insan yok yani öyle buralarda. Valla, herkes ev sahibi, hepsinin durumu iyi.

ERSAN: ***Hiç belediyeden, valilikten, şurdan burdan kimse gelip de bakmıyo mu buraya?***

HALİL: Yok ağbi, hiç kimse gelip de bakmadı. Hiç kimse gelmedi. Sadece kaymakamlık... Sağ olsun, bizim mahallenin muhtarı durumumuzu öğrenmiş, kaymakamlığa bildirmiş. Kaymakamlıktan bi yardım geldiydi bundan iki-üç ay önce, yiyecek, gıda yardımı geldiydi. Hepsi bu; başka hiçbi yardım da görmedim ben, hiçbi şey de görmedim ağbi. Komşuların haricinde hiçbir şey gelmedi. Ne valilikten, ne belediyeden, ne bi yerden, hiçbi yerden bi şi gelmedi. İşte, bi hanım doğum yaptığı zaman, kaymakamlık mı ödiycek dediler, Çocuk Esirgeme mi ödiycekmiş hastane masraflarını... Onu da ödiycekler mi, ödemiycekler mi bilmiyoruz. Herangi bi bilgi, herangi bi kağıt da gelmedi elimize. Ödemezlerse –senet yapmışlar işte– senet gelicek bana, benim ödemem gerek. Neyle ödiycem, nası ödiycem?.. Ben ekmek parası bulamıyorum. Üç yüz yirmi altı milyon parayı ben neyle ödiycem yani?

ERSAN: ***Çocukları yurda vermeyi, bu Sosyal Hizmetler'in, Çocuk Esirgeme'nin yurduna vermeyi hiç düşündün mü?***

HALİL: Ağbi veriyim de, nağpıyım ki ben ağbi? Veriyim de, bi ciğer, verilmiyo ki ağbi. Nası ben dayanırım? Aha, onları verdim, hanımlan ben galdım... Ev yok, gapı yok, iş yok... Nağpıcaksın? Onları verdik, biz de gine dışardayız ağbi. Gine biz de dışarda galıcaz. Çocukları verdik, devlet bakıyo diyelim, bizlere kim bakıcak? Çocuk Esirgeme'ye veyahut da bi şeye ver bakıyım, nası vericeksin? Verebilir misin? Durur mu orda? İki günde, üç günde durmaz, çıkar gelir. Durmaz orda yani. İster istemez bunalıma girer o çocuklar. Anasını babasını bilen insan gitmez. Ha, anası babası olmaz, kimsesi olmaz, o ayrı konu, gider. E, onları gönderdik, hanım galdı, ben galdım; biz nağpıcaz?

ERSAN: ***Yok hani, şey yüzünden... Biraz sen kendini toparlasan...***

HALİL: Tamam ağbi, bana... Ben diyorum işte bak, bi iş imkânım olsa, hiç olmazsa hanımla ben iyi kötü aç da galsak, susuz da galsak geçiniriz.

Durumumuz düzelene gadar onları veririz yuvaya. İş imkânı yok ki ağbi, nereye gidiyim? Yok yani, yok!

ERSAN: *Sen sabah kalkınca, işe bakmaya falan çıkıyo musun?*

HALİL: Diyorum ya ağbi, benim getmediğim yer galmadı ya!

ERSAN: *Nerelere gidiyosun ağbi?*

HALİL: Benim mesleğimin olduğu yerlere hep... Benim Kızılay'da, Ulus'ta, ne biliyim, ta Altınpark'larda aramadığım yerler galmadı benim. Gendi aramamın haricinde çevremin hepsine haber bıraktım, ki bana iş bulun diye. Ne iş olursa olsun çalışıcam. Yok! Belediyelere soruyorum; yok, iş yok, diyo. Burda özel temizlik var, temizlikle ilgili yüz yirmi milyon maaş veriyomuş. Onlara bile gittim sordum. Yok, iş yok. Çocuğu emziremiyo. Gittik; bi tane hemşire vardı, sağ olsun beş-on tane mama vermiş de onlarlan idare ediyoruz. Süt alamıyorum ben çocuğuma. Ben çocuğuma süt alamıyorum. Mamayı da bi parça veriyorum, onu içtikten sonra biraz galıyo, ekşiyo, döküyorum. O da bitti, ben o çocuğa ne vericem? Yemek yemiyo, bi şey yapmıyo, süt içiyo... Sütü yok hanımın. Neyle besliycem ben o çocuğu? Yemek yese... İyi kötü öbürleri yine yiyo yavan ekmeği. O bebeğe ne vericem ben? Daha kırk beş günlük bebek. Süt alamıyorum. Alamıyorum ağbi. Bakımsızlıktan benim çocuklarımın kafalarına bit düşmüş ya! İster inan, ister inanma; çocuklarımın kafasına bit düşmüş. Bakımsızlıktan yani. Bi sebzesi yok, bi yiyeceği yok, bi bi şeysi yoktur ya! Benim on beş yaşında kızın kafasına bit doluyo ya! Biz hangi dünyada, hangi zamanda yaşıyoruz biz ağbi ya?

ERSAN: *Hiç gidip konuşucak arkadaşın falan yok mu?*

HALİL: Yok ağbi.

ERSAN: *Peki n'apıyosun, kimle paylaşıyosun?*

HALİL: Heçbi kimseyle paylaşmıyorum. İşte, bi sizin gibi –sağ olsunlar– gelen bir-iki kişi olursa onlarlan... Bi öğretmenimiz var, o geliyo; daha başka kimse yok. Ne arayıp soruyolar, nağpıyosun, ne ediyosun diye. Ne gelenim var, ne gidenim var ağbi, ne de bakanım var. Ne de şurda iş aramaya gitmeye üzerimde beş guruş param var. O Kızılay'dan burıya, burdan Kızılay'a... Sakarya, Kızılay, Ulus... Yüriyerek gidip geliyorum. İş aramak için gündüzden yürüyerek gidip geliyorum. Sabaha çıkıyorum, akşam eve geliyorum. İşte, ne varsa evde, Allah ne verdiyse, gomşu bi şey getirdiyse, onlan iyi kötü bi karnımızı doyuruyoruz. Doyurabilirsek doyuruyoruz, yoksa yok...

ERSAN: *Komşular öyle yardım ediyolar mı?*

HALİL: Allah razı olsun, ediyolar. Bigaç tane gomşumuz var, onlar yardım ediyo, yemeği neyi getiriyolar. Ama nereye gadar getirirler ağbi? Kim

kime nereye gadar bakar? Zaten çalışan bi kesim, durumu iyi olmıyan, fakir bölgenin insanları zaten. İnşaatta çalışan kişiler var burda. Adam inşaattan üç-beş guruş para kazanırsa, evine getirirse, yarısını gendi yer, yarısını bize gönderiyo. Ama nereye gadar gönderir?

ERSAN: ***Var mı öyle kötü hastalığı olan?***

HALİL: Yok ağbi, şükür onlar hiç yok. Allah işte bize biraz yardımcı oluyo. Hasta olmuyolar, hastalanmıyolar... Bizim o küçük çocuk bronşit olmuş; bi o var, başka bi şi yok. N'olur, böyle bakımsızlıktan hastalanılır tabi.

ERSAN: ***Tabi. Peki, Halil Ağbi seni yorduk. Sağ olasın.***

Ege Mahallesi / Ağustos 2001

Erkan ve Fitnat: "E, kimse yemiyo ki alının teriyle, ben yiyeyim" (113-114)

NECMİ ERDOĞAN - NURAY AKSAKAL

İki çocukları olan Erkan ve Fitnat ile evlerinin kapısının önüne serdikleri kilimin üstüne oturarak görüştük. Mamak ilçesinde, "Ankara'nın sonu" denebilecek olan, yüksek bir tepe üstünde kurulu ve ulaşımı hayli zor bir mahallenin kıyısında yaşıyorlar. Durumları iyice kötüleşince, oturdukları kiralık evden çıkmışlar; yardımlarla ve taksitle aldıkları beyaz eşyayı ucuza, fakat peşin paraya satarak şimdi oturdukları gecekonduyu yapmışlar. Sıvası olmayan, bir odadan ve mutfak olarak kullandıkları girişten ibaret olan ev, şimdiye kadar belediye tarafından üç kez yıkılmış. Tekrar yıkılacağını düşündükleri için de eve dokunmuyorlar. Aşçılık, kaynakçılık gibi işler yapan Erkan hâlen iş arıyor. Fitnat ise el işi yaparak para kazanmaya çalışıyor. Biz gittiğimizde Fitnat evde yoktu; komşudaymış. Erkan, kızını annesini çağırmaya gönderdi. Fitnat geldiğinde, çok korkmuş bir hali vardı. Bizim icra memuru olduğumuzu düşünmüştü. Bunu fark ederek, öyle olmadığımızı söylediysek de, oturur oturmaz fenalaştı ve bayıldı. Kendine geldiği zaman, icra memuru olmadığımıza onu zar zor ikna ettik.

NECMİ: *Şöyle bi başlıyalım... Adın?*

ERKAN: Erkan.

NECMİ: *Yaş kaç?*

ERKAN: Benim yaş... Bin dokuz yüz altmış beş doğumluyum kendim. Otuz altı yaşındayım.

NECMİ: *Memleket neresi?*

ERKAN: Yozgat, *** köyü. Elimde üç-beş kuruş param vardı, kendimi idare ediyodum. Kendim, kaynakçılık mesleğim. Her nereye başvurduysam dediler ki, bu hafta çağırırız veya öbür haftaya kesin, dediler. Sincan'a varıncaya kadar gittim, dolaştım. İş bulamadım. Bulamayınca... Geçen sene, *** Halk Pazarı'nda ben tuhafiye açmıştım çamaşır üzerinde. Tezgâh başka arkadaşındı; fekat tezgâhı bana iade etmiş idi, ben kullanıyodum. Arkadaşım. Ordan kalan üç-beş tane çamaşır vardı öyle. Bayan blüzü, toka... Hatta toka var şu anda. Çocuklar kurdu tezgâhı. Ben gittiğim zaman zaten beni kurtarmıyo; kurtarmadığı için çocukları gönderiyorum. Böyle,

geçen seneden bikaç kuruş sağda solda alacaklarım varıdı. Onları adamdan... Atıyorum, on milyon alacağım varsa, adam çıkardı iki-üç milyon verdi. Derken o şekilde, çat pat yürümeye başladım. Dün yine Sıhiye'nin orda belediyeye gittim, ordaydım. Dedim, bi daha dolaşayım. Ostim'i gezdim, Ostim'den sonra da o yana geçtim.

NECMI: ***Sen Ankara'ya ne zaman geldin?***

ERKAN: Ben Ankara'ya doksan üçte geldim. ***'da aşçı olarak çalışıyodum. *** firması vardı, ordaydım. Zaten ilk işe başladığımda ordaydım. Ondan önce Kırıkkale'deydim. Kırıkkale'de pazarlamacılık yapıyodum; artı, inşaatta çalışıyodum. Ondan sonra... Yani, durumum iyisi, nası olduğunu ben de bilmiyorum, bu sene eksinin altına düştüm.

NECMI: ***Şimdi, sen doksan üçte geldin. Ankara'da ne işler yaptın?***

ERKAN: Ben kendim burda... İlk gelişimde ***'de aşçı olarak çalıştım. Daha sonra ***'deydim, orda kaynakçı olarak çalıştım. Yaklaşık iki sene kadar veya üç sene diyelim –tam olarak hatırlamıyorum– Ostim'de yine kaynakçı olarak çalıştım. Ondan sonra, giden sene... Pardon, geçen sene ***'daydım, *** Kavşağı'nı yapıyordum, ordaydım. Benim de eşim otobüslen kaza yaptı, bizim bu mahallenin. Doksan dört mü, seksen dört mü, öyle bi şey. Burdan kaza yaptı. Kazada ben yine Bursa'da çalışıyodum kaynakçı olarak, gece vardiyasındaydım. Daha önce dediğim gibi, bu ***'de tuafiye var demiştim ya. ***'nin de kaynağını yapıyordum kendim; çocuklar da tezgâha bakıyodu, çamaşırları satıyolardı. Neyse, üç-üç buçuk civarları oldu. Zaten ben dört buçukta Kızılay'ın vardiyasını alıyordum, *** vardiyasını. Bi gidişimde, döküm kaynağı vardı orda. Yollara koyduğumuz, su tahliyesi yapması için, kanalların üstündeki... Dökümlerin kaynağı vardı. Ben tabi, eşim burda kaza yapınca, ben aldım eşimi, hastaneye götürdüm. Hastaneye götürünce, ben hastanenin giriş... Bi parça bilgisayardan kâğıt veriyolar. Onu aldım; bunun kendisini, aslını, bilgisayardan verdiği kâğıdı doktor aldı benden. Alınca dedim ki, hocam, eğer mümkünse o kâğıdı bana ver, ben de onun fotogopisini çektiriyim, size iade edeyim aslını geri, dedim. Dedi ki, iyi. Direk, şu anda iş yerine ben telefon ettim. Kendim çalışıyorum ama... Ondan sonra, iş yeri biraz stres içersinde dedim, bi ihtimal beni çıkarma şansı olabilir, dedim. Kâğıdı gösterirsem yalan söylememiş olurum, gerçeği görmüş olur, dedim. Baya düşündü hoca, doktor. Kâğıdı bana verdi düşündükten sonra. Ben gittim, iki tane fotokopi çektirdim. Aslını getirdim, doktora verdim. Ertesi gün oldu, iş yerine geldim. Yalnız, iş yerine ben bu arada büfeden telefon ettim. Benim durumum böyle böyle, hanım kaza yaptı, ben Dışkapı Hastanesi'ndeyim diye. Ertesi gün, sabahtan ben iş yerine vardım. Şef dedi ki, sahaya çıkandan sonra dedi, üstünü değiştir, şan-

tiyeye git, hesabını al, dedi. Ben üstümü değiştim geri tekrar; iş elbisesini giymiştim daha evvel. Şantiyeye geldim. Avni Bey vardı, şantiye şefi. Bana bu türlü konuşan da o saha şefiydi. N'oldu Erkan, dedi. Dedim ki, durum böyle böyle hocam. Ondan sonra, dedi ya, nası oldu. Dedim, oldu. Başka cevap vermedi bana. Ben geldim tabi, ordan hesabımı aldım. Çıktım iş yerinden, geldim Cebeci'ye. Ordan yine hastaneye gittim, hastaneden hanımı aldım, geri Cebeci'ye geldim. Bu arada, üç ay zarfında gelip gittik hastaneye.

NECMI: *Şimdi işsiz kaldın öylece?*

ERKAN: Ve o şekilde işsiz kaldım. Zaten ondan sonra, bu işsizlik beni aldı götürdü yani. Neyse, kaza yaptı, dedim hanım. Dedim ki, arkadaşlar, en azından bu hastane masrafını verin. Benim sigortam vardı; sigorta kanalıyla götürüp getirip, tedavi yaptırıyordum. Dediler ki, tamam, sen gerekli tedaviyi yaptır, biz senin bu masraflarını verelim. Dedim, tamam. Akşam evime geldiler. Zaten devamlı da merhabamız var mahallenin arabası olduğu için. Dört tane otobüsümüz var mahallede, başka yok zaten. İşte, hanımı iyileştirdik. Hanım iyileştikten sonra, ben bunlara dedim ki, arkadaşlar, benim en azından şu masrafımı verin. Ben davacı olmadım bi arkadaş olarak, devamlı yüz yüze baktığımız için, dedim... Evet, otobüs belası, et ezikliği, soyuk moyuk, bitakım şeyler oldu, bu acıyı çektim ama en azından masrafı verin, dedim. Amcasının oğlu dedi ki, ben masraf veremem, dedi. İstersen davacı ol, dedi. Hastanede davacı olmadık baştan, dosyayı örtbas ettiriyolar... Geriye tekrar ben bunları mahkemeye versem, birim kâğıdı gelmedi, maddiyat olarak da yetişemiyorum. Dosya şeyi de örtbas olarak kaldı. En iyisi dedik, devam ettirelim. Sonra, işte buraya... Şurda Arçelik var, bizim Kayaş'ın orda... Ordan bi tane buzdolabı aldım ev yapmak için. Kira parasını veremiyecek duruma geldim, hatta veremiyorum şu anda. Eşyanın yarısı da aşşağıda. Eşyayı meşyayı rehin aldı. Rehine aldı eşyanın bir kısmını. Ben de ordaki eşyanın hiçbirini getirmedim.

NECMI: *Aşağıda mı oturuyodun sen?*

ERKAN: Aşşağıdaydım.

NECMI: *Orası kiraydı?*

ERKAN: Kiraydı orası.

NECMI: *Ne kadar kira ödüyodun?*

ERKAN: Kırk milyon kira veriyordum. Kışın olduğundan, işsiz kaldığım sebebiyetiyle ödeyemedim. Şu an, iki yüz yirmi milyon oraya borcum var.

NECMI: *Burayı sen yaptın?*

ERKAN: Burayı ben yaptım.

NECMI: *Ne zaman yaptın?*

- Burayı yapalı... Tahminime göre üç ay zarfında oldu. Üç aya yakın. Öyle tahmin ediyorum. Ondan sonra...

NECMI: *Sen mi yaptın sırf, yardım eden oldu mu? Ne oldu?*

ERKAN: Ben bi tuğla koymadım kendim. Niye diyeceksin? Kaza yapmıştım zaten. Bi arkadaşın yevmiye olarak yaklaşık on-on beş günlük bi işi vardı, kaynak işi. Oraya gittim, oraya vardık, neyse... Zaten iki gün çalıştık. Üçüncü günü, saat on-on bir arasında arkadaşlar çay yapmıştı. Dediler ki, Erkan, aşşağıya in de –çatıdaydım yukarda– çay içelim. Tamam dedim, ben de aşşağıya indim. Masanın üzerinden şu şekilde bardağı aldım. Yukarda profil kalmış, ufak bi parça profil. O da ağız aşşağa elimin üzerine düştü o kendi ağar gücüyle. Bi de, mesafeyle iniyo aşşağya. Onun basıncıyla benim burdaki kemiğe kadar... Damarı kesti falan. Hatta şeyin geldiğinde, Şerafettin Bey geldiğinde elim sarılıydı. O zaman kaza yapmıştım zaten.

NECMI: *Ne durumda şimdi elin? Çalışma şansı var mı?*

ERKAN: Şimdi elim... Çalışma şansı şöyle var, örneğin kazmayla çalışıyorum. On beş-yirmi dakka çalış, ondan sonra şu iki parmak görev yapmıyo. Artık yoruluyor mu, nası oluyo bilemiyorum. Benim de zaten doktora gidip, tekrar gösterme şansım yok. O şekilde gidiyo yani. Şu anda, şöyle yaptığım zaman, yapabiliyorum bu şekilde. Şu şekilde yaptığım zaman, şurdan kasıyo, içerden. Elimin içinden bunun ikisi de kasıyo böyle.

NECMI: *Bu evi hangi parayla yaptın?*

ERKAN: Burayı işte... Bu tuğlayı... Malzemeyi zaten, şu ağaç kısmıyla kiremidi mütahit bi arkadaş var, ağbimin arkadaşı, o verdi. Ondan sonra, tuğlaya gelince, aşşağıda Arçelik var... Arçelik'ten, ben tuttum, bi tane buzdolabı aldım. Ondan sonra, buzdolabını tuttum sattım. Yedi yüz küsura aldım, üç yüz elliye verdim. Üç yüz elliye verince dedim ki, yukarıya bi ev yapıyım. Ondan sonra... Belediyeden bazı arkadaşlar vardı. Onlar dedi ki, sen evi yap, malzemeni al, biz gereken yardımı yaparız, dedi. Hiç olmazsa bi ev sahibi olmuş olursun, dedi. Belki evin yıkılır, belki yıkılmaz, dedi. O şansın var, dedi. Tamam, dedim. Ben tuttum üç bin tane tuğla aldım. Aşşağıda *** Ardiye var. Dört yüz kırk milyon civarında da ona verdim, malzemeye. Neyse, ben tuttum bu malzemeyi aldım, buraya getirdim. Üç defa yıkıldı ev. Bana yardımcı olan arkadaşlar, geri tekrar sırt döndüler. Sırt döndüler.

NECMI: *Burayı üç defa yıktılar mı?*

ERKAN: Üç defa yıkıldı. Burda üç bin tuğla vardı. Üç bin tuğladan işte, bi bu odayı yapabildim. Sıvasını zaten yapamadım. Yanılmıyorsam, al-

tı-yedi yüz ya da bin tuğla da arkada var. Ondan sonra... Buranın sıvasını yaptım yani, üç defa yıkılandan sonra. Zaten tamamıyla eksinin altına indim zaten.

NECMI: ***Burda elektrik var. Var mı?***
ERKAN: Elektrik şurdaki direkte var.

NECMI: ***Nerde?***
ERKAN: İlerde.

NECMI: ***Kaçak çekiyosunuz?***
ERKAN: Kabloyu yaptım, kaçak çekiyorum. Başka şansım yok yani.

NECMI: ***Su yok?***
ERKAN: Suyum yok.

NECMI: ***Nerden alıyosunuz su?***
ERKAN: Suyu... Aşşağıda bi tane Kerim diye bi komşu var, aşşağı rampayı inmeden. Ondan alıyorum. Akşamları kendim el arabasıyla getiriyorum suyu ordan buraya. Çocuklar kullanıyo. Bidonlar boşaldığında tekrar gidip getiriyorum.

NECMI: ***Akraban var burda? Ağbin var herhalde...***
ERKAN: Var ağbim; ama o da kendini idare ediyor. Zor durumda diyebilirim yani.

NECMI: ***O n'apıyo, ağbin n'apıyo?***
ERKAN: Ağbim karşıda oturuyo. Şöyle üç tane sıra ev var, orda kendisi. ***'de çalışıyor odacı olarak. Beş tane bebesi var. Anca kendine şükredebilir.

NECMI: ***Senin kaç tane çocuk var?***
ERKAN: Benim iki tane. Bi oğlan var, az önceki gördüğün. Bi de kızım var.

NECMI: ***Oğlan kaç yaşında?***
ERKAN: Oğlan on üç yaşında. On dört. Yo, on üç yaşında, pardon.

NECMI: ***Kız?***
ERKAN: Kız, on bir yaşına yeni girdi. Bir veya iki aya kadar gün aldı.

NECMI: ***Okula gidiyolar mı?***
ERKAN: Kız ilkokul dörde gidiyor.

NECMI: ***Oğlan?***
ERKAN: Oğlan orta üçe gidiyor bu sene.

NECMI: ***Çocukları hiç çalıştırdın mı?***
ERKAN: Yok, hiç çalıştırmadım. Eşim zaten hasta.

NECMI: ***Eşin burda mı şimdi? İçerde mi?***

ERKAN: Yok, yukarda bi komşuya gitmiş de... Arka tarafta, isterseniz çağırayım.

NECMI: *Yok yok, hayır. Eyvallah.*

NURAY: *Rahatsızlığı nedir eşinin?*

ERKAN: Eşimin rahatsızlığı abla... Böyle senli benli oturuyoz... Bi senedir devam ediyor zaten o kazadan sonra. Başlangıç... İlerledi. Tedaviyi de yaptıramadığımız için, öylece o şekilde kaldı. Bu şekilde oturup konuşuyoz; bi an için kafaya ağrı geliyo, şu yanak kısımları kızarma yapıyo, az da bi kabartı meydana geliyo. Çok az bi şekilde, ama kızartı nasıl? Ben sana kiraz gibi de diyebilirim, o kadar kırmızı. Ondan sonra, gözleri görmüyor. Kendi baygın bi halde gidiyor yani. Bu arada, kendini ayılttırmam için en az bir yarım saat uğraşıyorum. Kendini ayılttırandan sonra, hasta olduğunun bile farkında olmuyor. Çünkü, biz demiyoz; herhangi bi strese girer, üzülür de...

NURAY: *Yeşil kartınız yok mu?*

ERKAN: Yok, çıkartamadım. Çıkartamadım şöyle... Dedim arttırıyorum, elime bir milyon geçiyor. Onu ben yola verdiğim zaman, bize elektrik parası kalmıyor. Yani, bununla karşı karşıya olduğum için, çıkarma şansım hiç olmuyo. Yoksa, çıkarmayı çok istiyorum.

NECMI: *Akrabalardan yardım eden var mı?*

ERKAN: Hayır, hiç kimseden bi...

NECMI: *Memleketten bi şey yok muydu? Arazi falan...*

ERKAN: Yok, memleketten hiçbi şey yok. Arazi falan, hiçbi şey yok. Hani, şöyle hiçbi şey yok. Memlekette kırk-kırk beş dönümün üzerinde bi arazi var. Kırsal bi bölge. Satsan, alan yok. Hatta geçen sene de satılığa çıkardık bunu. Ondan sonra, ağbimgil çıkardı satmaya. Dediler ki, satalım, bakmıyoz biz buna. Hiç olmazsa üç-beş kuruş bize faydası olsun hesabıylan... Onu da alan kimse olmadı. Köydeki arazi o şekilde duruyor yani. Altı kardeşiz biz zaten.

NECMI: *Ne yiyosunuz, ne içiyosunuz peki?*

ERKAN: Vallahi ağbi, yediğim içtiğim içerde, isterseniz bakabiliriz.

NECMI: *Ne pişiyo evde?*

ERKAN: Evdeki pişenin yüzde sekseni patlıcanla domates yani. Menemen yapıyoz, patlıcan yapıyoz... Daha ilerisine gidemiyoz yani, gitme şansım yok.

NECMI: *Peki, niye böyle? Niye bu halde yaşıyosun? Sana göre sebebiyeti ne bu halinin?*

ERKAN: Ağbi, benim bu halim... Bana göre sebebiyeti ağbi, en büyük se-

bebiyeti, krizin dolayısı. Ben daha bu seneye kadar, şu bi sene içerisinde girdiğim strese kadar, tek iş hiçbi zaman yapmadıydım. Ben genelde yirmi dört saat üzerinde, gece gündüz çalışıyodum. O durumdaydım. Ama ben eşimle evleneli... Aşşağı yukarı seksen sekizde, pardon seksen yedide evlendim. İşte, on altı veya on beş senedir. Bi senesini ekstraya çık, eşimin on beş senedir bi hastalığı vardı. Bitakım ameliyatları falan oldu. Benim şimdiye kadar, kazancımın yüzde sekseni eşimi kurtarmakla gitti. Onun için bir kenarda bi para bırakamadım, bırakma şansım hiç olmadı daha doğrusu en başta. Ben altı-yedi sene de, işte Kırıkkale'de oturdum. Orda da aynı problemler devam etti. Bi ara, yengem belki bilir, kadınların yeni doğum yaptığında, benim kız kırklıydı. O zaman (...) üzerine basmıştı. Ondan sonra, dengeyi falan kaybetti, şuurunu kaybetti tamamiyle. Çocukları bi odaya kitledim, kendini bi odaya kitledim. Beş sene sadece bu tedaviyi yaptım. Doktorlar çare bulamadı, mümkün değil. Gafadan göze, her tarafından, tepeden dırnağa filim çektirdim. Cebimde param vardı yani. Hem de özele götürdüm falan. Kırıkkale'den buraya kadar... Ankara'ya geldiğimde de gitmediğim hastane kalmadı. Ondan sonra, bu şekilde tedavisini yaptırdık. Sonra hocalardan fayda bulabildim. Rahmetli *** Hoca vardı, bizim bi üst katta, Gırıkkale'de oturuyodu. Bu yıl vefat etti. Ondan sonra, hocalar vasıtasıyla, önce Allah'ın, sonra *** hocanın izniyle, ben bunu kurtardım.

NECMI: ***Nası kurtardınız öyle?***

ERKAN: Ağbi, on dört tane, bi başka kişi muska yazdırırmış. Örneğin, sen bana gidiyosun, hocaya muska yazdırıyosun. Bu hoca da on dört tane muskayı çıkardı. Kendi ayet gücüyle, kendi branşıyla... Ondan sonra... Aldı böyle kalem içerisinde, defterin içerisinde üç beş tane yaprağı, okudu, üfürdü, neyse... Tuttu, bunlara kibriti çaldı, yaktı. Kibriti çalıp da yakmağa başlayınca, bizim hanım bağırmaya başladı. Kâğıttan kibriti çaldı, yanıyor kâğıt diye. İlle yakma, diye bizim hanım hocaya yalvarmaya başladı. Hatta hocanın eline falan saldırdı ki, yapma diye. Tabi, ben tuttum bu arada. Kâğıt yanıp da bitinceye kadar tutmak zorunda kaldım. Ondan sonra, oturdu ağladı, bilmem n'aptı... Derken, bi hafta-on gün bu stres devam etti. Hoca devamlı gidip geliyor veya ben kendim evine gidiyorum gelmediği zaman. Nitekim, Cenabı Allah'ın izniyle kurtuldu. Aşşağı yukarı dört buçuk-beş senedir durumu çok sakindi; şu son bi sene içerisinde tekrar olaylar ilerlemeye başladı o kazadan sonra. Beni aldı götürdü yani. Yalnız en büyük sebep –benim düşüncelerime göre– kriz, diyorum yani. Kriz beni bu hale getiren.

NECMI: ***Okudun mu peki?***

ERKAN: Hayır. Ben ilkokul üçe kadar okudum, sekiz-dokuz yaşına ka-

dar. Dokuz yaşına geçtiğim dönemde babam vefat etmişti, ben köyden ayrıldım. O ayrılıştan da hâlâ devam ediyorum.

NECMI: ***Peki, okusaydım filan, diyo musun?***

ERKAN: Elbette. Yani, okumadığım için bi şekilde pişmanım, fakat gücümüz yoktu. Gücümüz yoktu, okuma şansım yoğdu yani. Ben şimdi, kendim oğluma da yalvarıyorum illa okuyun diye, kızıma da.

NECMI: ***Sen, okullu olsaydım, şöyle yapsaydım, böyle yapsaydım başka türlü olurdu, diyo musun? Kendine kızıyo musun en başta?***

ERKAN: Kendime çok kızıyorum. Niye kızıyosun, diyeceksin. Yani, ben sekiz yaşından bu tarafa çalışıyorum, el işiyle uğraşıyorum. Yani, çobancılığından tut, şu inşaat türünün bütün işini yapıyorum. Ondan sonra, gücüm yettiği kadarıyla... Hepsini yaptım yani. Şurda ben çobanlık yapmayalı... Seksenden bu tarafa çobanlık yapmıyorum. Elim kazma kürek tutma pozisyonuna geldi iş sahibi olunca. Ondan bu tarafa ben çobanlık yapmıyorum. Ben Yenikent'te, Sincan'da, Beypazarı, Ayaş'ta, Polatlı'da çobanlık yaptım. Bu alanda. Yani, o hayata da girdim, girmedim değil yani. Kendime haddinden fazla kızıyorum da... Fakat, imkânlarımız olmadığı için mecbur kaldım. Dokuz yaşındaki bir çocuğun babası ölür, çalışmaya çıkarsa, okuma şansı hiç olmaz. İşte, benim yaşantım bu gardaş, hayatım böyle. Hayat işte, nerden nereye getirdi ya! Ben herkese yardım ederkene, şimdi herkes bana yardım ediyor.

NECMI: ***Eş dost yardım ediyo mu şimdi?***

ERKAN: Maddi olarak kimse yardım etmiyor. Manevî yönden... Zaten ne geldiyse başıma–gelenin yüzde onu, on beşi, hadi yirmisi– eş dost sayesinde oldu yani. Geçen sene ben herkese gucak açıyordum. Maddi manevî gücüm yettiği kadar, herkese yardım ediyodum. Geçen seneden önceki seneler de ayniydi. Son bi sene içerisinde –nası olduğunu ben de anlıyamadım– uçurumdan aşşağıya bi indim, bi daha da çıkamadım.

NECMI: ***Peki, konu komşu, etraftakilerden falan yardım eden oluyo mu?***

ERKAN: Yok. Yok. Zaten şurdan bu tarafa doğru, buraya Erkan ev yapdı diye herkes benle küsüyo. Yeni, çat pat konuşmağa başladılar.

NECMI: ***Sana küstüler yani?***

ERKAN: Evet.

NURAY: ***Buraya ev yaptırdın diye mi?***

ERKAN: Ev yaptı diye. Bitakım yerde onlar da haklılar.

NECMI: ***Komşular mı şikâyet etti?***

ERKAN: Evet.

FITNAT: Evimizda buzdolabımızı neyi sattık da yaptık.

ERKAN: Detaylı bi şekilde komşular beni tanımıyor, ben de komşuları tanımıyorum. Tanımadığım için, ev yapılmasın gibisine herhangi bi konuda şikâyet ettiler. Belediyeye dilekçe filan vermişler; ama kimler verdi bilemiyorum.

NECMI: ***Etrafta oturanlar nereli?***

ERKAN: Onlar da Yozgatlı.

NURAY: ***Hemşerin?***

ERKAN: Hemşerim. Zaten zarar hep hemşeriden geliyo yani, yabancıdan değil. Buranın yüzde sekseni ordan geliyo.

FITNAT: Suyu vermiyolar; ta şu dereden depeden getiriyoz.

NECMI: ***Komşularda var mı su?***

ERKAN: Evet. Aşşağıda Çorumlu bi arkadaş var işte, az önce dediğim, Kerim. Ondan sonra, ondan alıyorum.

FITNAT: Dün de yolda hastalanmışım, çocuklar getirmiş su.

ERKAN: Dün ben yoktun işte...

NECMI: ***Şimdi, sen epey zengin de gördün?***

ERKAN: Evet.

NECMI: ***Çalıştın, ettin... Nası adamlar sana göre?***

ERKAN: Ağbi, bana göre adamlar... Zengin olan kişiyle bizim gibi alt tabaka olan bir kimse arasında derecesiz bi şekilde fark var. Sana örnek olarak ben şöyle deyim... Bir insan altı-yedinci katta oturur, aşşağı baktığı zaman, aşşağdakini karınca mahiyetiyle görür. Şu ortamda, ben o şekilde, yerde bir karıncayım. Yerde karınca mahiyetiyle gözüken bi kimse oldum. Bi senedir o şekildeyim. Bir sene öncesi bana, ne bileyim, tanıdığım tanımadığım kucak açıyordu. Bana değil aslında, cebime kucak açıyordu. Fakat, biz ayıkamadık. Neden? Temelde yokluktan geldik; her şeyi gördüğümüz için dedik ki, önce buyduk, şimdi bu olduk. Cenabı Allah talebimize göre verdi, tamam mı? Biz bu nankörlüğü yapmayalım hesabıyla olduğumuz gibi göründük. Baştan nasıl görüktüysek, sonuna kadar devam etmeye çalıştık. İşte, daha önceki dediğim gibi, geçen sene ayağımın altına bi sabun goydular, hiç farkında bile olmadım. Uçurumdan aşşağı indirdiler, daha da çıkamadım.

FITNAT: Bunu yapan da kendi kardeşi.

ERKAN: Daha da çıkamadım. Bu yapan benim çevrem oldu yani. Çevrem oldu yani. Eşim, dostum, kardeşim diyen kişiler.

NECMI: ***Peki, bu zenginler, parası olanlar nası oluyo? Nası zengin oluyor bu adamlar?***

ERKAN: Ağbi, benim görüşüm, kendi fikrim, şu son bi senedir işsiz kalıp da bazı kişilerle tanışmam... Tamam mı? Hep tokattan geliyo.

NECMI: ***Tokat?***

ERKAN: Tokatçılıktan. Benim arabam da vardı; arabamı da çarptırdım, arabam da gitti tokata. Örneğin, ben arabamı verdim, arabanın satışı bende. Şu anda bende değil de; benden çıktı çıkışı yani. Çıkması da benden nası oldu? Sana arabayı veriyorum; yanlış anlama, çok özür dilerim de, konuyu aydınlatıyoruz diye söylüyorum. Senin tokatçı olduğunu bilmiyorum, ben sana arabayı veriyorum. Atıyorum, bir milyara verdim sana, sen tutuyosun bana iki yüz-üç yüz veriyosun. Geriye kalanı da, diyosun ki aga, ben sana bir ay sonra vereyim. Senin senedini alıyorum burdan. Hatta senet de bende. Neyse, sen bana bu seneti veriyosun, bir ay sonra bana bu paramı veriyim diye... Ondan sonra, ben senden senedi alıyorum. Diyorum ki, adam parayı bana şu gün verecek. Ben ona göre kendime sınırlı hesap yapıyorum. Ve günü geldiği zaman, sen bana o parayı veremiyorsun. Zaten beni tokata getirmişin. Gidiyosun, notere üç beş kuruş para yediriyosun... Bu satışı noter veriyor, noterin beyanından sonra, trafik de veriyor noter tasdiğiyle. O satış bu şekilde alınıyo, araba gidiyor. Hiç fark taleb edemiyosun, taleb etme şansın kalmıyo.

NECMI: ***Zenginler böyle mi zengin oluyo diyosun?***

ERKAN: Hep bu şekilde zengin oluyolar ağbi. Adamlar o şekilde kurmuş işini ki, bi yere bi matbaa makinesi koyarsın da, kâğıdı ağzına verirsin, devamlı keser, aynen o hesap. Aynen o şekilde. Adam işini düzenine koymuş ağbi. Çoğu zaman, hâkimi geliyo, savcısı geliyo, bilmem neyi geliyo; üç beş kuruşu veriyo, hadi eyvallah diyo, çıkıyo gidiyo. Ben bi sene içerisinde bu hayatı öğrendim. Para ve içine girecen...

FITNAT: Hep fakire vuruyolar ağbi.

ERKAN: Bu hayatın içine girecen. Ama ne derece girecem bilmiyorum.

FITNAT: Borcu verdik, bize avukat senedi vermedi. Dedi, öteki arkadaşta senet dedi, icrada, dedi. Adliyeden biz iptal ettiririz, dedi; bi de yazılı kâğıt verdi. Borç benim adımaydı, otuz milyon. Dört-beş senelik borç. Geçende bi tutukladılar. Bu yok, çoluk çocuk... Burda yalnız, dağın başında, susuz, sessiz, ekmeksiz... Beni attılar altı gün cezaevine. Ödememiş borcu. Yani, hep fakire vuruyolar. Yani, elimizde kâğıdımız da var. Maddi durumumuz iyi olsa, biz de avukata şikâyet edebilirdik yani. Bizi kandırdı...

ERKAN: Avukata şikâyeti edeceğim; fakat, dilekçe verecek gücüm kalmadığı için yapamadım yani. Olmadı. En basiti bi dilekçe iki milyon, iki bin beş yüz, o civarda yazılıyor.

NECMI: ***Peki, nası insanlar zenginler? İyiler mi, kötüler mi?.. Sen onları görünce ne hissediyon?***

ERKAN: Ağbi, zengini tanıyosun. Dediğim gibi, tokatçılıktan geldiği için, tamam diyo, sana şurda şunu yapacaz, burda bunu yapacaz. Bu sene

ben içlerinde de gezdim yani, gezmedim değil. Benim onların içinde gezmemle, cebimden bir milyar küsur param kayboldu.

FITNAT: Paramızı almak için getti geldi, ama veren olmadı.

ERKAN: Benim bu adamlardan üç-dört yüz milyon alacağım vardı. Üç-dört yüz milyonu aha bugün aldım, aha yarın aldım hesabıyla, o şekilde zaman kaybı nedeniyle, bir milyarın üzerinde kaybım oldu. Belki de geçti yani; atıyorum bir milyar diye, kaleme alırsam belki daha fazla çıkar. Zenginler, ağbi bu şekilde geliyo. Tanıdığım –isim olarak bilmiyorum da– başka bi arkadaşların önerdiği zenginler, kompile tokatçılıktan gelme. Adam mülti milyarder, 2001 model arabaya biniyo. Adamla konuştuğun zamanı, yani hiç aşşağı inme şansı yok. Hep yukarda.

NECMI: ***Öyle adamları görünce, hani lüks yaşayan, arabaları, evleri olan adamları görünce, sen ne hissediyon?***

ERKAN: Ben o olayın içine girmeyi düşünüyorum. Aynen o adam, oraya nası gelmişse... Yani, şu çocuk benim kendi öz çocuğum, acıyacak duruma gelmiyorum yani. Neden? Ben acıdığımdan zaten bu hale geldim. Acıdığım için ben bu hale geldiğimden, çocuğuma dahi acımaya zamanın kalmıyo yani. Zaman ayıramıyorum.

NECMI: ***O olayın içine nası girecen?***

ERKAN: Ağbi şu anda, sana dediğim işsizlik nedeniyle, ben bu adamlarla da tanıştım. Üç-beş guruş alacağım vardı; bugün alayım, yarın alayım hesabıyla... Gerçi onlar da şu anda beni kaleme getiriyolar, getirmiyo değil. Tam olarak tanımaya çalışıyolar. Acaba gerçekten bu olayın içine girecek mi, yoksa bizi tuzağa mı düşürecek düşüncesiyle, bu düşünce hissiyle, dört-beş aydır beni sallıyolar bugün-yarın hesabıyla. Bi kendilerinden korkuyolar, acaba bizi tuzağa mı düşürecek hesabıyla; bi de, olaya yanıt veremediler, hangi konuya dahil olacağını.

NECMI: ***Sen epey bi yerde çalıştın. Epey de bi patronun oldu heralde.***

ERKAN: Oldu ağbi.

NECMI: ***Patronlar nasıl?***

ERKAN: Aynı ağbi. İş yerine gelir şordan, sağa bakar, sola bakar; birini ayakta görmüş olsa, kazma küreği arkadaş bıraksa da bi bardak su içmiş olsa, gel buraya diyo, ha siktir. Veriyo üç beş kuruşunu, çıkarıp gidiyo. Bu tür kişilerle genelde karşılaştım.

NECMI: ***Sen ne hissediyon onlar öyle davranınca?***

ERKAN: Onların öyle davranması, benim hissettiğime göre çok yanlış bi şey. Belki o adam, on dakka ihtiyaç vermek için veya bir bardak su içmek için, ne bileyim, veya bi sigara yakmak için mola vermiştir. Çalışmama kaidesiyle değil veya istirahat etme amacıyla değil yani, bu şekilde bir

mazereti olarak vermiştir. O anda da göze batıyo. Bi an için patron gelmiş oluyo yani.

NECMI: *Niye öyle davranıyolar peki?*

ERKAN: Ağbi, öyle davranma sebebiyetlerini, kendim fikir olarak ben bilmiyorum. Onu düşünmeye de zamanım kalmadı, düşünmedim de yani.

NECMI: *Peki, zenginler gibi yaşamak ister misin?*

ERKAN: Elbette, herkes ister, istemeyen kimse olmaz. Benim çocuğum, mesela bu şekilde giyiniyor. Ben isterim ki, kızım daha lüks bi hayatta da yaşasın.

NECMI: *Peki, onlar gibi davranmak ister misin?*

ERKAN: Hayır, onu yapamam.

NECMI: *Niye?*

ERKAN: O mümkün değil. Neden? Ben o yokluğun temelinden gelen, alt tabaka olan bi insanım, onun için. İkinci bi planda, yeri değişip de bunlara tepki gösterme şansım yok yani. Zenginliği de gördüm, görmedim değil. Geçen sene benim iki tane arabam vardı. Bi sene öncesi. Yetmiş dört Murat'la, Reno On vardı. Benim maddi durumum çok çok iyiydi. İstediğim zaman, Murat taksim vardı yetmiş dört model, ona biniyordum, istediğim zaman Reno'ya biniyodum. İki-üç sene önce muhtaç değildim. Kendi yağım kendimi kavuruyordu. Sınırlı bir hesabım vardı, o hesabın içinde yuvarlanıp gidiyordum yani. İşte, Cenabı Allah'ın işi, bizi aldı, buraya kadar getirdi yani. Ya çekecek çilemiz var ya da...

NECMI: *Sen o kadar çalıştın. Sigortanı yaptılar mı?*

ERKAN: Bazı yerde yapıldı, bazı yerde yapılmadı. Mesela, Ostim çevresinde iki-üç sene çalıştım, o civarda yapılmadı yani. Adam, yapacağız, dedi sigortayı. Herhangi bir hastane işim gündeme gelip de, hastaneye gideceğim zamanı, bana çıkarıp da şey kâğıdını veremediler, vizite kâğıdını veremediler. Veremeyince, tabi ki sigorta yapılmıyor yani. Benim şu anda sigortam... *** firmasında çalıştığım sigorta var; bi de, ***'ninki var. Onun dışında yok yani. Hepsini toplamış olsan, bi ihtimal altı-yedi sene ya çıkar, ya çıkmaz. O civarda yani.

NECMI: *Peki, düzlüğe çıkarız diye bi ümidin var mı?*

ERKAN: Ümidim var. Daha önce de dediğim gibi, bu bataklığın içine girersem, tokatçılığın içine...

NECMI: *Sen de hile, hurda, üçkâğıt, diyosun...*

ERKAN: Başka şansım yok yani. Neden başka şansım yok? Maddi olarak...

FITNAT: Öyle olduğu sürece, şahsen bu evi de bırahsın, beni de bırah-

sın, gitsin. Halalından, Allah ne veriyosa... Ben bu yavan ekmeğe razıyım yani.

NURAY: ***Fakat eşiniz karşı.***

ERKAN: Eşim karşı çıkıyor ama...

FITNAT: Ben halkımın içinde de diyom, ordunun içinde de diyom; eşim öyle bir haram getirdiği sürece, bu iki çocuğu dökerim, on yedi senelik yuvamı da yıkarım.

ERKAN: Adamlar öyle bi tokatçılığa alışmış ki, süper bi şekilde...

FITNAT: Alnının teriylen, bana bir yavan ekmeğlen, bir kuru zeytin getirsin yeter.

NECMI: ***Ne diyosun?***

ERKAN: Onu diyor, devamlı diyor yani. Yoksa, ben şimdiye kadar bu bataklığın içine girmiştim yani.

FITNAT: Ben haram istemiyom. İki çocuğuma bakacak kadar erkek değel ise, yaşamasın yani. Haram ne? Allah'tan istiyom ben, gulundan istemiyom.

ERKAN: Adamlar çeki alıyo bankadan, banka müdürüne üç-beş kuruş para veriyo... Ondan sonra, sen banka müdürüne telefon ediyosun. Diyosun ki, ya, adamın çeki sağlam mı, bunu okeyler misin. Banka müdürü diyo ki, tamam okey, çeki sağlam.

FITNAT: Ya, n'idecen sen onları? Bize ne, n'aparsa yapsın.

NECMI: ***Çocukların istediği şeyler oluyo tabi. N'apıyosunuz o zaman?***

ERKAN: Valla çocuklar... Öbür aya okula gidicek... Ben, tabi bu şansla... Defteri, kalemi, okul problemi var. Yaklaşık bir aydır bunun içerisindeyim, bu stresin. Okul yaklaştıkça, bana ordan bi darbe geliyor.

FITNAT: Bazen gelince de saçmalıyor, ne bileyim, şeye karışacam, meye karışacam, diyor. Kendi alnının teriyle yapacan.

ERKAN: E, kimse yemiyo ki alının teriyle, ben yiyeyim.

FITNAT: Boş ver ya sen de...

NECMI: ***Çocukların isteklerini karşılayamayınca ne hissediyosun?***

ERKAN: Ya, şimdi hissetme şansım şu anda... Elim kolum bağlandı tamamiyle. Çocukların ikisi de okula gidecek; ayrı ayrı defteri lazım, kalemi lazım, bilmem nesi lazım... N'apacağımı bilmiyorum yani ağbi.

NECMI: ***E, çocuklar kızmıyolar mı, niye böyle demiyolar mı, bi şey söylemiyolar mı?***

ERKAN: Ya, elbette soruyor. Kız daha sormuyor, kızın tam olarak aklı yetmiyor da, oğlum var işte, az önceki gördüğünüz... Annesinin yanında bile söylemez yani; ikimiz bi arkadaş olarak evden ayrıldığımız zamanı dedi ki, baba şurdaydık, buraya kadar geldik, bunun sebebiyetleri nedir?

Bunları öğrenmek istiyodu. Dedim oğlum, durum böyle böyle oldu, nasıl olduğunu ben de anlayamadım.

NECMI: ***Peki, bu durumda çok adam var, çok insan var. Bir sen değilsin yani. Benzer çok örnek var. Bu niye böyle?***

ERKAN: Valla, benim açım bundan ileri geliyo; diğerlerini de bilemiyorum yani.

FITNAT: Baştan bozuk ağbi ya... Ortaya bi kıriz koydular. İyi kötü bi ekmek parası fakir getiriyosa, onu da getiremiyo. İnan, belediye bize üç ekmek vermese iki gündür acıdık.

NECMI: ***Belediye ekmek mi veriyo?***

FITNAT: Belediye üç ekmek veriyo. Buna vermiyo, çocuklarlan bana veriyo. Üç gündür acıdık yani. Baştan yani bu, baştan hata oldu. Baştan yanlış.

NECMI: ***Baştan nerden yanlış?***

FITNAT: Yani, başımızdaki adamdan yanlış.

NECMI: ***Sen ne diyosun?***

ERKAN: Şimdi, yanıtları da ortada. O şekilde yani. Bunları sizler de biliyosunuz. Şu kriz, zaten Türkiye'yi allak bullak etti.

FITNAT: İyi kötü iş sahası ossağdı, bütün halk bu fakirliği çekmez idi. Gerekirse yağ bulamıyosun yani.

ERKAN: Atıyorum, krizden önce yüzde otuz kişi işsiz ise, şimdi kriz dolayısıyle yüzde yüze çıktı işsizlik. Benim gördüğüm kadarıyla. Ulus'a indiğimiz zaman o işçi durağına, önceden yüz kişi varsa, şimdi beş yüz kişi var. Yukardan iğne atmış olsak, halkın üzerine düşüyor işsizlik yüzünden.

NECMI: ***Peki, devlete ne diyosun?***

ERKAN: Yani, devlete benim diyeceğim bir konu, kendine bir çeki düzen vermesi lazım, kendini toparlaması lazım, bu halka bir şans verip yönlendirmesi lazım...

FITNAT: Yani, kendini düşünmemesi lazım.

ERKAN: E, bunun hiçbiri yok. Bu meclise giren sadece cebini doldurmağa giriyor yani genelde.

NECMI: ***Kim düzeltecek bu işi?***

FITNAT: Böyle gider ağbi.

ERKAN: Onu düzeltecek kimse kalmadı ki.

NECMI: ***Yok mu hiç şu, şöyle birileri olsa dediğin?***

ERKAN: Mümkün değil ağbi.

FITNAT: Bilemiyorum, inşallah iyisi çıkar.

ERKAN: Neden? Herkes varıyo oraya koltuğa oturma, koltuk kavgasıyla. "Acaba ben cebimi doldurabilir miyim, benim kendi çevreme faydam olabilir mi?" Kapasitesi bu yani, düşüncesi bu.

NECMI: ***Sence bu memleketi düzeltecek olanların nası insanlar olması lazım?***

ERKAN: Valla, onu da memleket kendisi düşünmesi lazım.

NECMI: ***Hayır yani, şöyle adamlar olsa...***

NURAY: ***Yani, senin beğendiğin hiç örnek yok mu?***

ERKAN: Partilerin arasında benim hiç örneğim yok yani.

NURAY: ***Kişiler?***

ERKAN: Kişiler arasında da aynı. Niye, diyeceksin. Demirel'den itibaren buraya kadar tanıyorum başa gelenleri. Ecevit'iymiş, Yılmaz'ıymış, bilmem şunuymuş, bunuymuş... Hepsinde gördük.

FITNAT: En iyisi Çiller.

NECMI: ***Çiller, diyosun sen. Niye?***

FITNAT: Zaten bayanlar yönetiyo.

ERKAN: Hepsinde gördük. Gördüğümüz için...

NECMI: ***Bir dakka, dur dur. Bi şey diyor.***

FITNAT: Özür dilerim ağbi, erkeğin hükmü kalmadı ki.

NECMI: ***Öyle mi diyosun? Niye öyle ya?***

FITNAT: Evleri hep bayanlar yönetiyo. Başı da bayana versinler.

NECMI: ***Çiller iyi miydi peki?***

FITNAT: Valla, iyi olduğunu da, kötü olduğunu da bilmiyoduk. Bu kadar da sıkıntı çekmiyorduk Çiller'in gününde.

NECMI: ***Sen ne diyosun?***

ERKAN: Valla, herkesin görüşü ayrı.

NECMI: ***Sen oy verdin mi?***

ERKAN: Ben oy verdim.

NECMI: ***Kime veriyodun?***

ERKAN: Ben işin gerçeğini gonuşıyım, ben MHP'ye verdim. O da, MHP'ye nası verdim?..

NECMI: ***Daha önce hep MHP'ye mi veriyodun yoksa?..***

ERKAN: Yok.

NECMI: ***Son seçimde mi verdin?***

ERKAN: Son seçimde verdim.

NECMI: ***Ondan öncekilerde?***

ERKAN: Önce hiçbirine vermiyodum. Oy atacağım zaman, hepsini de karalıyodum ağbi. Kimseye de bi faydası olmuyodu.

NECMI: ***Son seçimde niye MHP'ye verdin?***

ERKAN: Son seçimde MHP'ye vermem şundan oldu: Şeyin bitakım sözleri vardı, Bahçeli'nin. "Türkiye'yi düzeltecem, estek köstek..." Bitakım atmaları oldu. Bunun da belki sizlerin de haberi var. Biz de dedik ki, ya, bu sıkıntıdan belki kurtarabilirsek, bi destek olalım, sonuçlar n'olacak bakalım. Şimdiye kadar bu adam meclise gelmedi, geldiyse de bi kariyere ulaşamadı. Ondan sonra, n'olacak hesabıyla... Tamam mı? Bi gerçeği görelim, doğruyu yanlışı, dedik. O da vardı, Ecevit'in postası oldu.

NECMI: ***Nesi vardı MHP'nin de MHP'yi desteklediniz?***

ERKAN: Ya şimdi, bütün halkın yönetimi, gözetimi oydu. Dedik ki, halk bu kadar istiyenden sonra, bi de biz katılalım bağalım. Neticeyi bilmiyorum.

FITNAT: Zaten bi kere oy attık. Bak, on yedi senedir geldik, daha hiç oy kullanmadık.

NURAY: ***Sen Tansu'ya vermedin mi?***

FITNAT: Verdim ben.

ERKAN: Ondan sonra, ben tuttum Bahçeli'ye verdim oyu. Hani halkın, merhaba dediğimiz insanların yüzde altmışı veya yüzde kırkı o yöne yönelince...

NECMI: ***Ha, etraf da MHP'ye verdi diye?***

ERKAN: O kapasitede, o şekilde. Zaten vermesek, senin oyunun yüzde sekseni şeyden oldu, çevreden oldu yani. Hani bi verelim de, bi doğruyu yanlışı görelim, bunun durumu n'olacak, dediler. Şimdiye kadar başa gelenler bu hale geldi, bunu da bi görelim, dediler. O da gitti, Ecevit'in postası oldu. Hiçbi iş yapmadı, verdiği sözlerin bi kürek topraklan üzerini kapattı yani. O da öyle oldu. O şekilde oy verdim. Bundan sonra da zaten oy vermem hiçbirine. Daha önceki dediğim gibi, hepsini de karalar çıkarım yani, kimseye bi faydası olmaz.

NECMI: ***Artık bundan sonra vermem, diyosun?***

ERKAN: Mümkün değil ağbi.

NECMI: ***Kim çıkarsa çıksın?***

ERKAN: Kim çıkarsa. Yani, beni enterese edecek bi konu kalmadı siyasette.

FITNAT: Ben atarın Çiller'e. (*Güler*)

NECMI: ***Sen Çiller'i tutmuşun bi kere. E, o zaman sen biraz milliyetçisin yani?***

ERKAN: Milliyetçilikle bi alakası yok. Bitik bi durum.

NECMI: *Hayır, MHP için diyorum. MHP'yi desteklemişin.*

ERKAN: MHP için... Ben bu sene son seçimde destekledim. İki sene sonra tekrar seçim var, hiçbirini destekleme şansım yok, bütün kapı kapalı.

NECMI: *Bi hayalin, olmasını istediğin bi şiy var mı hiç?*

ERKAN: Hiç yok.

NECMI: *Niye?*

ERKAN: Olmadığına sebebiyet şöyle... Daha önceki dediğim gibi, uçurumdan aşşağı inmişim, bir bataklığın içindeyim. Kendime ne gadar bi yol çıkarmaya çalışsam da, bataklık engelliyor, çıkartamıyorum. Onun için, herhangi bi konuda hiçbi seçeneğim yok yani. Sadece tek amacım, kendimi çıkartabilir miyim, kendimi çıkartabilir de şu iki çocuğa yardımcı olur, destek gücünü maddi manevî her yönüyle sağlar da, bu iki çocuğu okutabilir miyim. Bütün amacım bu yani.

FITNAT: Boş yani. Ne bunun anası babası var, ne de benim bi kimsem var yani. Kendi omuzumuzun emağiynen... İşte, ben el işi yapıyodum. Bu şekil. Sonra, ben hastalandım, bu da böyle oldu.

ERKAN: Onun için, hiçbi konuda bi yanıt düşünemiyorum. Sadece tek düşündüğüm problem, çocukların ihtiyacını giderir de ileriye yönelik onları okutma şansım olur mu.

NECMI: *Çocuklardan ümidin var mı?*

ERKAN: Valla çocuklardan... Bi kızdan ümidim var, oğlandan ümidim yok.

NECMI: *Niye?*

ERKAN: Oğlan içine kapalı, fazla açık bi kişi değil o çocuğun kendisi.

FITNAT: Oğlan durumumuza bakıyomuş, oturup sırada ağlıyomuş halimize.

ERKAN: Ondan sonra, kurtarabilirse okumak için... Bu yani.

FITNAT: Öğretmenleri, çok çalıştığı halde diyo, size ne olduysa bu sene diyo, oğlunuzun hakkını kaybettireceğniz, diyo. Yani, çok durgun bi halde, diyo.

NECMI: *Peki, çocuklar bizden farklı yaşar, diyo musun?*

ERKAN: Ya, illaki... Şimdi, benim çocuklardan bi yerde de korkum da var. Gene özellikle de oğlumdan var korkum. Çünkü, ortamdaki yeni yetişen çocukların yüzde kırkı veya yüzde otuzu genelde şey üzerindeler, uhu üzerindeler gördüğüm kadarıyla.

FITNAT: Akşamüstü, ha şuralar doluyo bu çocuklarla. Bi çocuğu içeri kapatıyom. Hangi birini kapatıyım?

Ondan sonra, acaba benim çocuğum da bu stres, bu kapsama gelebilir

mi diye soruyorum. Niye? Benim çocuğum zenginliği de gördü. Ha, Ahmet'in arabasından iyi değildi, ama benimki Mehmed'inkinden iyiydi. Bu şekildeki hayatı da gördü. Şimdi tekrar tuttu, ekmek parası bulamıycak duruma geldi. Çocuğun aklı her şeye yetiyor, biliyor da. Bu duruma geldi. "Ha, biz bu duruma, babam böyle böyle yaptı, bundan geldik..." Biz, arkadaş gibi oturup konuşuyoz yani oğlanla. Öyle bir baba-oğul gözetimi yapmıyoz hiçbi zaman. "Ondan sonra, babam bu duruma geldi..." Üç-beş tane, bu arada arkadaş yanına takıldı mıydı... Çocuğun kendisi zaten stres içinde. Ondan sonra, o hayata başladı mıydı, geriye çekme şansım çok azalıyo. Belki de geriye yönelik gücüm yetmiyecek. Hiç çekemiyeceğim...

NECMI: ***Peki, sana göre bu dünyanın bi adaleti var mı?***

ERKAN: Hiç yok ağbi.

NECMI: ***Niye?***

ERKAN: Adalet kime var, biliyo musun? Benim gördüğüm kadarıyla, benim gibi alt tabakaya var. Yasa da ona var, ceza da ona var, adalet de ona var. Cebinde paran varsa, bu gapıdan girersin, arka gapıdan çıkarsın. Hiçbir adalet karşına çıkmaz da, senin şurda şu cezan var veya şu suçun var, demez. Bu suçun cezasını çektirmesi mümkün değil ağbi. Daha önce de dedim ya, son bi sene içerisinde bunu öğrendim ben. Paran varsa, adaletin de o, yasan da o. Paran yoksa zaten bitmişin, bitiksin yani.

FITNAT: Paran varısa, anan baban, gardeşin var. Geçen ben cezaevine düşmüşüm. Bu gelmiş, evde perim perişan, çoluk çocuk perim perişan... Şorda kaynım var bi tane... Burdan iki milyon taksi parası, ordan buraya iki milyon taksi parası... Kimden alacak da verecek? İşi yok, gücü yok bi senedir bunun. İki milyon taksi parası almış.

NECMI: ***Kardeşin senden taksi parası mı aldı?***

FITNAT: Evet, taksi parası almış. Düşene vuruyolar gardeş, bilmiyorum yani.

ERKAN: Kızımı getirdim kendi evinden, annemi getirdim bi de. Ablamın yanında oturuyordu.

NECMI: ***Annenle kızını getiriyo, taksi parası mı alıyo?***

ERKAN: Evet. Karşıdan buraya geliyo.

NECMI: ***İşinin olmadığını filan da biliyo?***

ERKAN: Tabi canım, illaki. Benim bu hayatımı da biliyor. Daha kış geldi, sıva atamadım.

FITNAT: Biliyor. Bu gelmeden de, karısını yanına almış gelmiş. Zaten, ben elin oyasını yaptım. Zebze almıştım buraya söylemesi ayıp. Zebzeleri almışlar, bişirdiğim yemekleri almışlar, goturmüşler. Yani kardeşlik, adalet bu mu, ben bilmiyom ki. Benim zaten kimsem yok, ben yirmi

günlük yetim galmıştım, arada büyümüşüm. Benim sahibim zaten yok. Ben, bu hastalığı onun arasında aldım. Benim tek sahibim varısa bu. (*Erkan'ı gösterir*)

NECMI: ***E şimdi, kardeşin de böyle yapınca, sen ne düşünüyon ya?***

ERKAN: Düşünecek hiçbi şey kalmadı ki. Düşünecek hiçbi şey kalmadı yani. Zaten onun öyle yapması... Ben bi yerde ölüydüm, ama tamamiyle kaybetti yani. Üzerime bi kürek toprak atmış oldu.

NECMI: ***Kaç kardeşin var senin?***

ERKAN: Altı tane. Ben dahil. Biri ***'de. İkisinin evi orda, iki tanesi köyde. Ben ablamın yanında oturuyordum. Bu arada tabi, o akşam dalmışım, düşünceye mi dalmışım, bilmiyorum... Şurdan arabayı getirince, arabanın ışığı gözüme düştü. E, bitakım strese tamamiyle girmiştim. Tam olarak o durumu hatırlamıyorum. Kız, baba, diye çağırdı. Neyse oturduk, gonuştuk burda. Bana dedi ki, gardaş sigara param yok, dedi, ya biraz para ver, dedi. Cebimde sekiz milyon para vardı...

NECMI: ***Bu maliyede çalışan kardeşin, değil mi?***

ERKAN: Evet, maliyede çalışan. Cebimde sekiz milyon para vardı. Çıkardım, o dışardaki iki milyonu aldı. Bir milyon geliş, bir milyon da dönüş, taksi parasını aldı. Arabası çıkıyo. Doksan altı model, Şahin S'si var, beyaz. Çıkardım, iki milyon verdim. Yeter mi, dedim. Yeter, dedi. Ondan sonra, iki milyonu verenden sonra, beş dakka veya on dakka oturmadı, çıktı gitti. Annemi de çocukların yanına getirmiştim buraya, çocuklara bakması için. Daha önce de işte, bir gün öncesi de gelmişler. Tabi, ben yine evde yoktum. İşte, ufaktan çocuklara bir şey almıştı eve yemeleri için kendi el işinden. Sağ olsun, düşünmüş yemeğine kadar, toparlamış evde ne varsa, hepsini de getirmiş.

NECMI: ***Seni kim büyüttü? Yetim büyüdüm, dedin.***

FITNAT: Beni teyzelerim büyüttü. Amcamın garısı büyüttü.

NECMI: ***Siz aynı köyden misiniz?***

ERKAN: Yok, yakın köydeniz. Köylerimiz yakındı.

NURAY: ***Görücü usulüyle mi evlendiniz?***

FITNAT: Evet.

NECMI: ***Orda evlenip, ondan sonra mı buraya geldiniz?***

ERKAN: Evet, ondan sonra Kırıkgale'ye göçtük. Kıkıkgale'den buraya geldik.

NECMI: ***Evi nasıl idare ediyon? Kadınlar idare ediyo, dedin.***

FITNAT: Her yönden idare ediyom yani.

NECMI: ***N'apıyon? Ne pişiriyon?***

FITNAT: Yani, bulgur, bulamaç... Köylülerin ne olur? Olursa pişiriyok, olmazsa Allah'ımıza şükrediyok.

NECMI: ***Senin bi ümidin var mı? Kocanla konuştuk.***

FITNAT: Valla bilemiyom ki... Belki... Allah'a dua ediyorum; kurban olduğum Allah emrederse, ayağa kalkarık elbet.

NURAY: ***Hiç hayal kurmuyo musun?***

FITNAT: Tabi, ben de insanım, herkes gibi bir hayallerim var. Mesela, her yönden çocuklarının iyi yaşaması, eşimin işe gedip... Sabah ben eşimi işe yollamayı çok severim, arkasından bakmayı... Ama yok iş. Her şeyden önce olan, eşimin işe girmesi. Yani az da olsa, çok da olsa fark etmez, evine bi ekmek getirsin yeter.

ERKAN: Bu son bi senedir işte, daha bir gün evde galdığımı hatırlamıyorum.

NECMI: ***N'apıyon, her gün çıkıp iş mi arıyosun?***

ERKAN: Devamlı çalışıyodum bi senedir. Şimdi yine aynı. Çalışmıyorum; ama iş arıyorum, bulamıyorum.

FITNAT: Sabah çıkıyo, amele durağına varıyo, bulamıyo.

NECMI: ***N'apıyon? Para da yok, nası gidiyon durağa?***

ERKAN: Valla, aşşağı trene gadar yürüyorum, Kayaş'ın oraya kadar. Trene varıyorum, trende de kaçak gidiyorum durağa.

NECMI: ***Ha, kaçak gidiyosun?***

ERKAN: Kaçak gidiyorum. Olmadı, şeye gidiyorum... Orda, trende bilet satan arkadaşlar var. Onlara diyorum ki, arkadaş, benim param da yok, pulum da yok, Sıhiye'ye kadar gidiyim. Sıhiye'den öbür tarafa da, yürüyerek Ulus'a geçiyorum. O şekilde yani.

FITNAT: Yani çok, ne bileyim, kötü şartlar... Allah hayırlısını versin yani.

ERKAN: Yolumun yüzde sekseni, Ulus'a gidip gelmemin, trenle. Trenle gidip geliyorum. Sıhiye'ye gadar gidiyorum, Sıhiye'den öbür tarafa da yürüyerek gidiyorum.

FITNAT: Şordan iki insan gonuşurkene, 'Fitnat Hanım' diyerek gonuşuyolardı; şimdi, adımı bile çığırmıyolar. Yani, bi sıvanacak evde oturuyoz. Suyu yok, seli yok diye... Yani, ne biliyim, çok aşşağılandık.

NECMI: ***Yani, etraftakiler de öyle davranıyo?***

FITNAT: Evet, öyle davranıyo.

NECMI: ***E, onların durumu iyi mi de öyle davranıyo?***

FITNAT: Onlar... Ne biliyim ben... Kimsenin elinde var mı, durumları nasıl, bilmiyorum yani. Aşşağılanıyom; bi laf konuşamıyom ki... Yani,

doğru dürüst toplantıya giremiyom. Şimdi, şurda bi bayan vardı, o çığırmış buraya gelsin diye... Örnek başlamıya, çıkartmıya gittim oraya. Yani, kimseyle öyle çok samimi olamıyok. Yani, hastalığımı yüzüme vuruyolar, fakirliğimi yüzüme vuruyolar; ben de ordan kalkıp geliyorum. Senin kocan niye çalışmıyo, diyolar. İş bulamadı mı, diyolar. E, olsa çalışacak. E, on sene siz doyurmuyodunuz ya bizi!

ERKAN: Ya, cahillik ya! Ben, bunun yüzde altmışını cahilliğe vuruyorum yani.

NURAY: ***Hepsinin kocası çalışıyo mu?***

FITNAT: Onnar işinde. Bu bazen, parası olmadığında, evde galıyo ya para bulamayınca... Amele durağına getsem n'apıyım, yok, diyo. Elinde bi milyon oluyor; o da akşama ekmek parası, ben neye vereyim, diyo. Onun için... Bi on torba çimentoyu alıp, evi sıvayamadık.

NURAY: ***E, Çocuk Esirgeme'den parayı aldınız mı?***

ERKAN: Hayır.

NURAY: ***Daha almadınız?***

ERKAN: Hayır.

NECMI: ***Televizyon var mı evde?***

ERKAN: (*İç çeker*)

NECMI: ***Var mıydı televizyonunuz daha önce?***

ERKAN: Evet.

FITNAT: Var idi ağbi. Kirayı veremedik, televizyonumuzu neyimizi aldılar.

ERKAN: İşte, dedim ya daha önce, eşyanın bir kısmı yedieminde duruyor.

FITNAT: Yedieminde duruyo.

ERKAN: İki yüz yirmi milyon borcum var. Bu iki yüz yirmi milyonu oraya verirsem eşyamı alabiliyorum, yoksa olmuyo. Olay kavgaya gidiyo. Öyle şeyleri, kendi kapasiteme göre kendime yakıştıramıyorum.

FITNAT: Geçende sandalyelarımı gırmışlar, atmışlar. Aşşağıdan geliyodum, hastaneden. Şu bayırı çıkamadım, dizlerim dutmadı. Oğlana dedim, oğlum sandalyemizi gırmışlar, atmışlar. Gitti çocuk; onlar kırık değel, dedi.

ERKAN: Kırık değil de, ters çevirmişler.

FITNAT: Ters çevirmişler, sen yanlış görmüşün, dedi. (*Uzunca bir sessizlik olur*)

Allah hepimize yardım etsin, bilemiyom ağbi.

NECMI: ***Şimdi, işleri kadınlar mı idare ediyo, diyosun?***

FITNAT: Ağbimin zoruna gitti. (*Güler*)

NECMI: *Yok, zoruma gitti diye değil, soruyorum yani. Ne zoruma gidecek?*

ERKAN: Piyasanın zaten yüzde yetmişi bayanların... Bi ailenin anlaşması...

FITNAT: Yani şöyle... Bi şeyi gocaları bi emrediyo... Bayandan, ilkin bayandan bi şey ediyolar da, soruyolar da, ben ondan diyorum. Mesela, bu benim mayama gitseydi, böyle aşşağılanmazdık. Ben, gardaşınlan ortak iş yapma, dedim. Bu gitti, gardaşınlan ortak iş yaptı.

NECMI: *Sen kocana kızıyosun?*

FITNAT: Evet, kızıyom tabi gerekirse...

ERKAN: Şimdi, o da haklı, ona hak veriyorum yani.

FITNAT: Yalvardım. Vurdu, beni öldürdü, gine gitti, dedi. Gardeşlerimle ortak iş yapacam, dedi. Şimdi gardeşleri selam vermiyolar.

ERKAN: Çünkü niye? Kardeşim ölüm derecesindeydi, hayatını ben gurtardım. Benim oğlum var, kardeşimle hiçbi farkı yoktu. En küçük kardeşim işte... Ben, oğlumla kardeşimin arasına derece koymadım yani. Bi insan belki derece goyabilir, ben bunu yapmadım.

NURAY: *Krizi sizce kim çıkardı?*

FITNAT: Bilemiycem.

ERKAN: Valla, krizin ilk sebebiyetini bilmiyorum da... Yani, bildiğim tek bi konu var ki, Amerika'ya özen gösterdiğinden, milleti bu gadar strese sokturdular yani.

FITNAT: Bilmiyorum ben.

ERKAN: Tabi, sadece bunu biliyorum. Bu fikrim ama doğru, ama yanlış... Bana göre doğru yalnız, belki bi başkasına göre yanlış olabilir.

FITNAT: Bilemiyorum. İnşallah tez kapanır da, işlerimiz düzelir.

ERKAN: Düzelmez ya! Düzelme şansı yok bi kere yani. Zaten gittikçe batıyor.

NECMI: *E, n'olacak böyle? Yiyecek ekmek bulamıyosun, şey bulamıyosun... N'olacak?*

ERKAN: Ağbi, halkımız alışmış bu strese, bu kapsama girmeye. Ben dahil içinde.

NECMI: *Niye sokağa düşmüyosunuz mesela?*

ERKAN'IN KARISI: Hayır.

ERKAN: Sokağa kim ne düşecek ki?

NECMI: *Niye?*

ERKAN: Zaten bi alt tabaka olarak, ben kendim sokağa çıksam da, durum böyle böyle demiş olsam, kendim rezil olduğum gibi, belki altı aybi sene de cezaevinde yatarın. Bu da var işin içinde. Daha önce de dedim ya... Zaten Kemal Sunal'ın bi filimi var, Vurun Abalıya diye. Aynı onun

hesabı, bunu garibana veriyolar, gelen bi vuruyo, giden bi vuruyo yani. Ya, baktı ki ayağa kalkıyo, yürüyo; bunun hayatı sağlam, yürüyo diye bi tane daha vuruyo.

FITNAT: Benim şu evim... Ben bu evi yaptım, üç kere yıkıldı. Zengin olaydı, bir tuğlası düşmezdi. Yani, her şey zengine göre.

NECMI: *E, isyan etmiyo musun bu duruma?*

ERKAN: Çözüm yok.

FITNAT: Çözüm yok ağbi, şükrediyok.

NECMI: *E, bunun nesine şükrediyon?*

FITNAT: Olsun ağbi ya! Belki biz de bir gün, yani el içine garışırık. Bekliyok bakalım...

NURAY: *Peki, hiç karşı çıkmayı düşünmedin mi?*

FITNAT: Ya, nası garşı çıkıyım? Devleti bilmiyom ki, devletin kapısına varsam, dayansam... E, halk da zaten benim gibi aç. Ben n'apıyım? E, eşim de zaten iş olsa –ben on yedi senelik ailesiyim– gider çalışır. E, n'apacan? Allah'a şükredecen, Allah'ın her gününe şükür deyip oturacan.

ERKAN: Bi sene öncesi, ya diyo, sen el gibi, bir gün olsun evde kal.

FITNAT: Ağlıyodum bir gün evde de sen gal diye...

ERKAN: Yalvarıyordu. Kalma şansım yoktu yani.

NECMI: *Niye 'bi gün evde de sen kal' diyodun?*

FITNAT: E galmıyodu, gidiyodu. Baharıdım; ötekileri, arkadaşlarımın kocaları otururdu, Pazar günleri gezmeğe giderlerdi. Bu geceleri başka yerde, ***'de çalışırdı. Gündüz *** Halk Pazarı'nda çalışırdı. Bu, madem öyle, sen de yanımda bi şeyler sat, dedi. Beni de oriya götürdü. Yani, biz öyleydik yani. Bilemiyorum. İşte, bir seneyi geçti, böyle olduh. Valla, kardeşiylen bi tahıldı... Bizi nasıl... Altımızdaki arabamız olsun sattırdı. Adamların dolandırıcı olduğunu biliyomuşudu. Yani, bile bile bize o dolandırıcılara arabayı sattırdı. Adamın ölüsü de yok, dirisi de yok. Bi arkadaş tanıyo... İşte, *** miymiş adamın adı, neymiş... *** şurada diyo; Erkan para buluyo, pul buluyo, adamın yanına gidiyo, orda yok. Şurda, diyo; oraya gidiyo... Altı aydır ***'i arıyo. Yedi yüz milyonumu çarptı. Elimde olsa heç gitmem. İşte, ondan diyo, dolandırıcıların içine girdim, deyo. Yani, paramız için sağa gidiyo, sola gidiyo...

NECMI: *Sen Ankara'nın nerelerine gittin?*

FITNAT: Ben Dikmen'de oturdum, Sincan'da oturdum... Başka da bi yerini bilmiyom.

NECMI: *Kızılay'ı gezdin mi?*

FITNAT: Gezdim.

NECMI: *Dikmen'de oturduğunda, Çankaya'yı da görmüşündür büyük ihtimalle?*

FITNAT: Yok, oraları hiç görmedim.

NECMI: *Görmedin mi?*

ERKAN: Oraları görmedi.

NECMI: *Zenginler nası yaşıyo sana göre?*

FITNAT: Valla, bilemiyorum ağbi hiç. Çok çeşitli yaşantıları var tabi. Mesela, biz birini buluyok, birini bulamıyok; onlar her şeyini telefonlan ayağına getiriyo. Biz öyle istemiyok. Şöyle normal... Gendi yağımız gendimizi kavursun yeter.

ERKAN: Yani, zenginin hayatına hiçbi zaman özen göstermedik, göstermem de mümkün değil.

FITNAT: Ben zenginliği sevmiyom.

NECMI: *Niye?*

FITNAT: Valla bilmiyom, şöyle ağbim... Dediğim gibi, eşim akşamleyin evime iki ekmek atsın, bi zeytin atsın, işinden gelsin yeter. Çocukların başına gelsin yeter. Ne biliyim, zengin de ölüyo, bi top kefin götürüyo, on iki metre kefin; biz de öleceğik, on iki metre kefin götüreceğik. Yani, bunu bilemiyom. Ben yat kat istemiyom. Normalinde işine gitsin gelsin, çocukların başında dursun, bi kurulu düzenimiz olsun yeter. Fazla bi şey istemiyom.

NECMI: *Sen çalışmayı düşünmedin mi?*

FITNAT: Düşündüm. Darda kalınca buna dedim, ağır iş bulayım, ben de çalışırım, dedim. Bu dedi, sen hastasın dedi, çalışamazsın. Çalıştırmam, dedi.

ERKAN: Bu durumda mümkün değil yani, işe gönderme şansım yok. Hani, bi gaste ilanına baktığın zamanı, yüzde doksanı bayan. İş ilanına baktığın zamanı, yüzde onu erkek çıkıyo. O da üniversite mezunu çıkıyor.

FITNAT: Ben de evde el işi yapıyom. Oturuyom; çocuklarım işte, okuldan çocuklarım gelinceye el işi yapıyom, işimi görüyom, çalışıyom...

NECMI: *Kaç para kazanıyon el işinden?*

FITNAT: Valla, dülbent oyalarını üç milyona örüyom. O beşe örüyo, ben üçe örüyom, ikiye örüyom. Tek versinler de yapıyım diye, çocuklara zebze mebze almak için...

NURAY: *Nereye, kime örüyosun?*

FITNAT: Başkalarına yani... Mahalledeki bayanlara örüyom. Yani, onların da benden bi üstünlüğü yok da, bayağ da havalı yapıp şey ediyolar.

NECMI: *N'apıyolar?*

FITNAT: Yani, beni aşşağılamış gibi, işte ikiye ver, diyo. Ördürüyo; bire ver, diyo.

NURAY: ***Kendileri örmüyo mu?***

FITNAT: Gendileri örmüyo. Eşimiz gızıyo, diyolar; ne biliyim. Yani, biliyolar bizim de düştüğümüzü... Örüyom.

NECMI: ***Ben zenginlik istemiyom, dedin. Zenginler gibi yaşamayı istemez misin?***

FITNAT: Yok ağbi. Zengin gibi yaşamayı istemem. Normal yaşam...

NECMI: ***Niye istemezsin?***

FITNAT: Bilemiyom ağbi ya!

NURAY: ***Zengin nasıl yaşıyo sence?***

FITNAT: Onların içkisi oluyo, rahısı oluyo, şarabı oluyo ağbim... Gördüm, cezaevindeki bayanlar varıdı. Biz onları istemiyok. (*Güler*)

NECMI: ***Cezaevinde zenginler mi vardı?***

FITNAT: Çok zenginler vardı, bayanlar...

NECMI: ***Kim vardı zengin ya?***

FITNAT: Kimler vardı...

NURAY: ***Hangi cezaevinde yattın?***

FITNAT: Şu şeyde, Ulucanlar.

NECMI: ***Ulucanlar'da mı yattın?***

ERKAN: Ulucanlar'da yattı.

NECMI: ***Neyi, onların neyi hoşuna gitmiyo senin?***

FITNAT: Heçbi şeysi hoşuma gitmiyo. Bizimkiler normal... Şöyle köylü bayan olacak kafamıza uygun...

NURAY: ***O zengin bayanlar nası oluyo?***

FITNAT: Görüşüyolar yani, kendilerini beğeniyolar... Biz onların toplumuna giremeyik.

NURAY: ***Neden gelmiş onlar oraya? Zengin de cezaevine düşüyo mu?***

FITNAT: Bilemiyorum. Zenginik diyolar; ama bi evlerini bilmiyom da... Zenginik diye söylüyolar; bilemiyom evlerini barklarını ya...

NECMI: ***Eyvallah, sağ olun.***

Mamak / Ağustos 2001

Aysel: "Ben nerelerdeyim, onlar nerelerde?" (116)

NECMİ ERDOĞAN - NURAY AKSAKAL

Ankara Sosyal Hizmetler II Müdürlüğü'ndeki sosyal hizmet uzmanı arkadaşlar, kurumdan yardım alanlar arasında üniversite mezunu bir kadın olduğundan söz edince, onunla özellikle görüşmek istedik. Otuz dört yaşında olan Aysel, Gazi Üniversitesi-Eğitim Fakültesi mezunu bir çocuk gelişim uzmanı. ODTÜ Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü'nden mezun olan kocası, aylar önce evi terk etmiş. Aysel'in söylediğine göre, kocası hiç çalışmamış ve uyuşturucu kullanıyormuş. Aysel üç çocuğuyla beraber yaşıyor. Çocuklardan ikisi okula gidiyor; biri ise dört-beş ay önce doğmuş. Daha önce oturduğu evin sahibi, kirayı ödeyemediği için onu evden atmış ve bir ay boyunca çocukları ve eşyaları ile beraber bahçede yaşamış. Kısa bir süre önce de, henüz hiç kira ödeyemediyse de, şimdi oturduğu evi tutmuş. Aysel, çocuk bakıcılığı ve gündelikçilik gibi işler yapmış; ama şimdi bebeği olduğu için çalışamıyor. Yine de, çok sıkıştığı durumlarda, bebeği diğer iki çocuğuna bırakarak temizliğe gidiyor. Biz kendisiyle konuşurken, bebekle yedi yaşındaki kızı ilgilendi. On iki yaşındaki oğlu görüşmemizi dikkatle dinledi. Başta onunla da konuşmak istediğimizi söylemiştik ve o kabul etmişti. Ancak, annesiyle olan görüşmemizi dinleyince, bizimle konuşmaktan vazgeçti.

NECMI: ***Adın?***
AYSEL: Aysel.

NECMI: ***Yaş kaç?***
AYSEL: Otuz dört.

NECMI: ***Memleket neresi?***
AYSEL: Çankırı.

NECMI: ***Ankara'ya nasıl geldin?***
AYSEL: Ankara'ya ilk... Yatılı okul kazanmıştım ben, öyle geldim.

NECMI: ***Nerde okudun yatılı okul?***
AYSEL: *** Kız Meslek'te.

NECMI: ***Çankırı'da n'apıyodunuz?***

AYSEL: Orda oturuyoduk.

NECMI: ***Ailen orda mı hâlâ?***
AYSEL: Şu anda ordalar. Babam emekli olduğu için...

NECMI: ***Daha sonra, yatılı okuldan sonra n'aptın?***
AYSEL: Yatılı okuldan sonra, üniversiteye girdim işte.

NECMI: ***Nereye girdin?***
AYSEL: Gazi Eğitim.

NECMI: ***Çalıştın mı peki ondan sonra?***
AYSEL: Baya bi çalıştım.

NECMI: ***Nerelerde çalıştın?***
AYSEL: Yani, gelip geçici... Anaokullarında.

NECMI: ***Evlilik ne zaman oldu?***
AYSEL: İşte, eşimle tanışmamla. Yani, tabi onunla tanışmamla aile bağları da koptu.

NECMI: ***Öyle mi?***
AYSEL: Çünkü, onu hiç onaylamadılar.

NECMI: ***Niye?***
AYSEL: Kesinlikle onaylamadılar yani. Babam tutucu, çok tutucu. Yani, ona karşı gelinmiycek. Yetişme tarzı da oydu. Yani, mümkün değil. Onunla şöyle bir odada oturun, mümkün değil. Tüm kardeşlerim... Hep kaçardık yani köşe bucak. Çok otoriterdi.

NECMI: ***Eşini niye beğenmedi? Eşinden niye haz etmedi?***
AYSEL: Beğenmedi. Onun onaylamadığı bi kişi o.

NECMI: ***Niye onaylamadı? Onaylamadığı neyi vardı ki?***
AYSEL: O Ankara'da yetişmiş, büyümüş. Örneğin... Vaktinde babam da tabi eğlenmiş, gitmiş, içmiş, yemiş... Ama gel gelelim ki... Hani derler ya, kırkını geçince hacı hoca oluyolar... O da öyle olmuş. Kesinlikle babam onaylamadı. Onun dediği kişiler olcak. Ben de ona karşı çıktım. Zaten benim yapımda da vardı. Yapımda da vardı. Örneğin, şimdi ağbim örneğin... Kırk yaşını geçmiştir benim büyük ağbim. Daha halen yani, kendi savunduğu şeylerin doğru olduğunu bile bile... Babam, hayır öyle değil de şöyle desin, tamam öyledir, der. Ama ben kendim, kendi görüşlerim haklıysa... Yani, beni reddedeceğini biliyim, ben gene doğruyu söylerim ona.

NECMI: ***Ailenle görüşüyor musun sen?***
AYSEL: Tabi. Kardeşlerimle, annemle falan görüşüyorum. Babamla görüşmüyorum.

NECMI: *Ha, babanla görüşmüyosun. Üç tane mi çocuk var?*

AYSEL: Üç tane.

NECMI: *Yaşları?*

AYSEL: Osman on iki. Berfin işte, yedinin içinde. Tuğrul daha dört buçuk aylık.

NECMI: *Okula gidiyo çocuklar?*

AYSEL: Osman işte, orta ikiye geçti. Öbürü de ilkokul ikiye geçti.

NECMI: *Nasıl geçiniyosunuz?*

AYSEL: Valla, benim bugüne kadar yapmadığım iş kalmadı. En son darbeyi de öbür evde ev sahibi vurdu. Ya, çok üzerime geldi benim. Ben de aldım, tamamen her şeyi bahçeye fırlattım. Bir ay filan bahçede kaldık.

NECMI: *Bahçede mi yatıp kalktın?*

AYSEL: Evet. Bu şey geldi, A Kanal geldi. Aslında onlara da bi şeyim vardı ama... Yani, yine de içimde var.

NECMI: *Ne vardı?*

AYSEL: Yerlerine gidicem yani. Geldiler işte, şey... "Çekim için bi engeliniz var mı?" "Yok." Neden çekinicem yani? Tutmuşlar... Benim ev problemim var. Ben orda, öyle bi şeyin içinde gıdayı ne yapıyım ki? Nerde pişireyim, nerde yiyim? Yani, mümkün değil, yapamam. Ordan baya bi şey yaptılar böyle, ümitlendirdiler. Yok yardım edicez de, şöyle de, böyle de... Geçen de şey yaptı, Osman dedi, anne dedi, bir gideyim arayım. İyi oğlum, hadi git ara. Ara demişti çünkü ordaki bayan. O şey, ekime kadar tatile girdik, dedi. Baya bir şey yaptılar yani.

NECMI: *Söz mü vermişlerdi sana?*

AYSEL.: Evet.

NECMI: *Ne sözü verdiler?*

AYSEL: Yani, ev problemimi halledeceklerdi. Ev çok ama çok pahalı, aşırı pahalı.

NECMI: *Eşinden ayrı mısın?*

AYSEL: O gitmiş, yurt dışına gitmiş.

NECMI: *Öyle mi?*

AYSEL: Gitmiş. Zaten epeydir kayıptı o.

NECMI: *Ne zamandır ayrısınız?*

AYSEL: Yaklaşık sekiz ay filan oldu. Yok meydanda. Yani, duyuyodum ama inanmıyodum. Gerçekten gitmiş.

NECMI: *Eşin ne yapıyodu?*

AYSEL: O daha önceden pazarlama şirketinde çalışıyodu. O da Ortadoğu mezunudur, Elektrik Bölümü. Ama yapmıyodu. Daha doğrusu yani, başkalarının emrinde çalışmıyo, sevmiyo. İşte, kayboldu ortadan. İşte, ben doğuma filan gittim. Erken doğum oldu zaten. Geçenlerde şey yaptım, kendi annesinin oraya filan gittim. Gitmiş yani, kesinlikle gitmiş.

NECMI: ***Peki, bağınız gitmeden mi kopmuştu bir şekilde...***

AYSEL: Zaten yani, altı buçuk aylık doğum yaptım ben. Yani, bebek zaten ölü demişlerdi. Beni de öyle... Yani, belki ölür, belki kalır... O şeyle aldılar. Ama diyorum, Allah işte, o hayatı tekrar bağışladı herhalde. Yavrulara bağışladı beni.

NECMI: ***Şimdi nasıl geçiniyosunuz peki?***

AYSEL: Valla, şu anda hiçbi şey yok. Şeye git dediler, kaymakamlığa. Gittim o bahçede kalırken daha. Tutmuşlar, bana yirmi beş milyon veriyolar. Ev... Anlatıyorum, bana yirmi beş milyon veriyolar. Yirmi beş milyonla ben ev tutacam. Daha halen de buraya vermedim. Allah'tan...

NURAY: ***Kaça tuttun burayı?***

AYSEL: Burayı altmışa tuttum.

NECMI: ***Daha önceki kaçtı?***

AYSEL: Ora elliydi.

NECMI: ***N'oldu da çıkardı ev sahibi? Kirayı ödeyemedin?***

AYSEL: Kira birikmişti ben hastanedeyken filan. Zaten o arada koptu ya. Ben yoksa kiramı hep düzenli ödüyordum. Her bulduğum işe gidiyodum yani.

NURAY: ***Ne kadarlık kira birikmişti?***

AYSEL: Altı aylık kiram birikmişti.

NECMI: ***Eşin gitmeden önce durumunuz nasıldı?***

AYSEL: Yok, gene ondan hayır yoktu yani. O şekilde de yoktu. Çalışmıyodu. Artı, uyuşturucuya alışmıştı heralde. Yani, ben fark ettiğim zaman, böyle bir şey vardı. O şekilde de ben kendi mücadelemi gene kendim veriyodum.

NECMI: ***Peki, mühendis olarak hiç çalıştığı zamanlar olmadı mı?***

AYSEL: Hiç çalışmadı. Kesinlikle. Örneğin, elektrik bölümü... Şundan anlamazdı yani. O, okula gitmek için gitmiş.

NURAY: ***Okulu bitirmiş mi?***

AYSEL: Bitirmiş. Ben çıkıp yapıyodum. Bunlar öyle. Aile öyle yetiştirmiş.

NECMI: ***Sen nerelerde çalıştın peki?***

AYSEL: Valla, diyorum ya, her bulduğumuz... Ev işiydi, bilmem neydi,

gelip geçici pazarlama şirketlerine... Her bulduğum işe gittim. Çocuk bakmağa gittim. Her bulduğum işe gidiyorum.

NECMI: *Şimdi çalışacak durumun pek yok tabi çocuklar olduğu için?*

AYSEL: İşte, buna bir bakıcı lazım, küçüğe. O şeyden gelmişti işte... Nezahat Hanım gelmişti. Ya dedi, üç yaştan küçüklere olmuyo kreş de dedi, gene de bi araştırayım, dedi.

NURAY: *Çocuk Esirgeme'nin ücretsiz kreş hizmeti var.*

AYSEL: Öyleymiş.

NECMI: *Ev temizliğine mi gittin? N'apıyodun? Günlük tabi?*

AYSEL: Günlük tabi.

NECMI: *Nasıldı peki gittiğin evlerle ilişkilerin?*

AYSEL: Gayet iyiydi.

NURAY: *Ne gibi duygular yaşadın? Sen üniversite mezunusun.*

AYSEL: Tabi, yeri geliyodu ağlıyodum. Yani, onlar görmeden... O gittiğim insanlar da diyolardı. Örneğin, çay yapıyolardı... Gel, bi çay içelim, öyle devam et, diyolardı. Oturuyoduk, konuşuyoduk, sohbet ediyoduk. Yani, ilk gittiğimde zaten tanıdıklar alıyolardı işe. Gittiğim de yani, Ayrancı, Çankaya, o semtler de olduğu için... Konuşuyoduk filan. Tabi, ilk gittiğimde normal, gündeliğe gelen kadınlarla bir gördükleri için... Oturup konuşunca bu sefer, daha değişik bi tepki giriyodu karşındaki bayan.

NECMI: *N'apıyolardı?*

AYSEL: Yani, üzülüyodu en başta. Çok üzülüyodu en başta. Yani, öyle çok yardımcı olanlar da oldu bana.

NECMI: *İş bulamadığın için mi temizlik işi? Çünkü, bi mesleğin var senin.*

AYSEL: Benim var, ama işte... O zaman Berfin de küçüktü. Yani, ben bunu yeni... Bu doğdu diye değil. Ama gel gelelim ki çocuklar perişan oluyolar. Bu da küçüktü. Yani, hiç olmazsa diyodum, bir-iki gün perişan olsunlar. E, çevremde baktırmaya kalkıyorum, benim alacağım maaş kadar bakım ücreti istiyolar. O zaman ben niye gidiyim ki? Yani, maaşla denk tutuyolar bakım ücretini.

NECMI: *Eve çocuk bakımına da mı gittin?*

AYSEL: Eve de gittim.

NECMI: *Ama burda çocuklar var bu arada?*

AYSEL: Çocuklar da var.

NECMI: *Ne hissediyodun? Senin çocuklar evde, sen çocuk bakımına gidiyosun.*

AYSEL: O da tamamen bambaşka bi duygu. Yani, gıda olarak örneğin, her türlü şey mevcut. Dört dörtlük bir evde yaşıyolar. *** caddesinde baktığım çocuk. Müjde diye bi kız çocuğu, dört yaşında. Bunlar aklıma geliyo. Bu berbat bir duygu.

NECMI: ***Peki, nası davranıyolardı sana gittiğin evlerde?***

AYSEL: Gayet güzel davranıyolardı.

NECMI: ***Yani, kötü bi şey geçmedi mi hiç başından?***

AYSEL: Hayır.

NECMI: ***Ağlıyodun; neye ağlıyodun?***

AYSEL: İşte, duygulandığım için ağlıyorum. Yani, en başta, bunların günahı ne, diyorum. Oraya bakıyorum, bunları düşünüyorum... Artı, ne bileyim yani... Diyorum ya, bu hayat şartları... Ki bana öyle derlerdi okuldaki filan arkadaşlarım... Şimdi öyle diyolar görünce. Aysel diyolar, ne oldu, diyolar. O gururu başına eğmişin, diyolar. Çok acı bi şey yani.

NURAY: ***Eşinle tanıştığınızda ne gibi hayalleriniz vardı birlikte?***

AYSEL: Gerçi o da bana kötülük etti, o da kötülük etti. "Ee, karşı çık ailene. Onlara ihtiyacın yok..." O zaman durumu da iyiydi. Bileydim ben kesinlikle aileme karşı çıkmazdım. En başta babama yani. İlk zamanlar çok iyi çalışıyodu o, durumu da çok iyiydi. Birdenbire bozuldu o da. Öyle biri değildi yani. Karakter olarak da iyi bi kişiydi.

NECMI: ***Peki n'oldu da öyle oldu? Yani, uyuşturucuya falan da başladı.***

AYSEL: Valla çevre... Çevre değişikliği bence.

NECMI: ***Çevre mi değişti? Nasıl?***

AYSEL: Örneğin, yıllardır adını duyarım da, hiç gitmedim yani... Çinçin diyolar. Oraya filan takılmaya başladı. Arkadaş çevresi de değişti. Örneğin, kim oldu arkadaşları? Yankesiciler oldu, alkol bağımlıları oldu... Onlar oldu.

NECMI: ***Gittiğin evlerde, temizlik falan yaptığın insanlar belli kurallar koyuyo. Şunu yapmıycaksın, bunu yapmıycaksın, diyolar. Ne bileyim yani, buzdolabının açılmasını istemiyo adam.***

AYSEL: Vardı, kuralları var canım. Örneğin, bi yere şey koyarlar, para koyarlar. Veya kolyesini koyar. Acaba onu ordan alıcak da, bana vericek mi veya vermiycek mi gibi...

NECMI: ***Karşılaştın yani böyle şeylerle.***

AYSEL: Karşılaştım tabi.

NECMI: ***Ne hissediyodun öyle bi şey görünce?***

AYSEL: Yani, oraya onu özellikle bırakıyo. Aa diyo, ben de onu arıyorum, diyo. Kaybetmiştim, diyo. Yani, denemek için, başka bi şey değil.

NECMI: ***Evet. Şimdi tabi, senin ilginç bi durumun var. Hani, bi şekilde bi eğitimin var. Bi de, öyle zengin insanlar...***

AYSEL: Kırılıyo yani... Orda onur, gurur, her şey bi anda bitiveriyo yani. Oturup ağlamaktan başka hiçbi şey yapamıyosun. Yani, onun orda milyarları olsa, ben gene de dönüp bakmam. Gerçekten bakmam. Bırakın yani bi küçücük kolyeyi, bilmem beş milyon parayı...

NECMI: ***Peki, nasıl insanlar bu insanlar?***

AYSEL: Kimileri, gerçekten yani, paranın verdiği, şımartılmış kişiler. Kimileri gayet olgun, anlayışlı, yani kültürlü. Varlığı da yaşamış, yokluğu da yaşamış. Onlar seni zaten de anlıyo yani, bi şeyler anlatmana hiç gerek yok. Anlıyolar. Kimi mesela, şey olarak... Örneğin, ne kadar günlük? On beş milyon. Yani, kendini ezik duruma düşürmesin, düşmesin diye, mesela iş bitince, çıkarken verirler ama... Öbürü mesela, çay molası vermiştir veyahut yemekte... "Aynur, al bunu da çocuklarına harçlık yap." Yani, yeter ki incinmesin. Ki o verdiği ücretin iki mislini verenler de var. "Çocuklarına defter alırsın, kalem alırsın..." O şekilde.

NECMI: ***Peki, senin üniversite mezunu olduğunu öğrendiklerinde ne diyolardı?***

AYSEL: E, biliyolar. O zaman, diyorum ya, farklı bi şeye giriyolar, davranış şekline. İlk gittiğimde normal, gündelikçi kadın gelmiş gibi davranıyolar. Ama oturup konuşunca filan... Örneğin, televizyon seyrediyo, orda bi program... Veya ben de katılıyorum işte, öyle değildi, şöyleydi filan diye. Sonra, belki ilk takındığı tavırdan utanıyodur. Çünkü, daha başka tavırlara bürünüyo konuşunca.

NECMI: ***İlk başta n'apıyolar? Mesela, ilk baştaki tavrı nasıl? Hani, öğrenmeden önceki tavrı nasıl?***

AYSEL: "Kovaların yeri şura, deterjanların yeri şura, aman camları iyi al..." Yani, herkesin aşağılayıcı tavrı. Direkman...

NECMI: ***Öğrenince?***

AYSEL: Hı hı. Örneğin, diğer kişiler, anlayışlı kişiler gidince: "Aa, hoş geldin. Kahvaltı ettin mi?" İlk şeyleri bu. "Kahvaltı ettin mi? Gel bi yorgunluk çayını iç, öyle başla." Çok güzel. Ama öbürleri öyle değil. Daha kapıdan girince, ayakkabılarını çıkartınca, kovaların yeri şura, deterjanların yeri ora, diyolar. Sert bi tepki var yani.

NECMI: ***Evet. Bazısı yemek bile vermiyomuş. Mesela, aç kaldığın oldu mu akşama kadar çalıştığın için?***

AYSEL: Yo, veriyolar. Şimdi o kadar da şey değiller yani, veriyolar.

NECMI: ***Peki, sen mesela, gidip buzdolabını açıyo muydun?***

AYSEL: Kesinlikle yani. Bırakın oraları... Yani, tanıdığım bi insanın evinde bile açmam ben onu. Bırakın dolabını açmayı... Açmam. Örneğin, temizlik yaparken de, ilk önce kendine haber veririm, o gelir... Örneğin, yatak odalarıydı veyahut da çocukların odalarıydı, dolapları... Kendine haber veririm, o şekilde. Yanaşmam yani.

NECMI: ***Bu insanların içinde, Allah bilir üniversite mezunu olmayan, fakat zengin olanlar da vardır?***

AYSEL: Var var.

NECMI: ***Onların karşısında ne düşünüyosun?***

AYSEL: Valla, ezmek için elinden geleni yapıyo. İnanın. Örneğin, bu Kızılay'da, ***'ın arka tarafında, *** Caddesi'nde... Orda bi yere gönderdiler beni. Daha önceki ev sahiplerimin tanıdığıymış. Gittim. Şöyle saat yedi olsun da canımı dışarıya atıyım diye, inanın iple çektim o dakikaları. Bu kadar mı olur? Daha hâlâ parayı verirken de diyo ki... Olmadı ya, diyo.

NECMI: ***Beğenmemiş?***

AYSEL: Evet. Öbür hafta diyo, gene gelicen mi. Bak, hem öyle diyo, hem de yine gelicen mi, diyo.

NURAY: ***Neler yaptılar sana? Hani dedin ya, yedide çıkmak için...***

AYSEL: Örneğin parkeler... Parkelerin ayrı bi deterjanı var. Tutmuş bana, deterjanın içine matik atmış, omo matik. "Al, bunla parkeleri sil." E, parkeleri sildiğimde n'olur? O matlaşır, akar, yerler tozlu bi şekilde kalır. Gibi olur yani. Ben anlatıyorum, anlamıyo. Bakın dedim, bu parkelerin ayrıyeten deterjanı var. "Yok!" Tuttu, onları attı. Ben de sildim. Çünkü inat ediyo, niye tartışayım yani? Oldu, yerler gerçekten aynı bir haftalık tozluymuş gibi oldu. E dedim, olacağı buydu. Gitti, şeyi çağırdı, kapıcıyı çağırdı, deterjan aldırdı. Tekrar, bi daha yerleri... E, eziyet bu. Şöyle bi geliyo, fayanslara geliyo, bakıyo: "Ee, şurda şu kele kalmış, burayı yeniden alalım..." Yeniden niye alıyım? Madem o kalmış, orayı alıyım. "Komple." E, bu işkence değil de nedir ki? Ta altıncı kat. Yani, şeyler o kadar enli ki, camlar. Mümkün değil oraya benim yetişmem. Mümkün değil. Dört dörtlük bi temizlik beklenemez ondan. Dışardan yani... Gene sildim yani. Dedim, benim bu işte bi sigortam var mı, dedim. Yok, dedim. Ben dedim, şurdan yere düşsem n'olacak, dedim. "E, o da senin problemin." Evde bi tane şey var, şu teriyer köpeği var... Artık ben de dedim yani, insan hayatı ne kadar basit olmuş, dedim. Şunun kadar insanın değeri yok, dedim. Ben ordan düşünce, o da benim problemimmiş. Yani, boğdu beni, akşama kadar sinirden boğdu.

NECMI: ***Peki, nası insanlar bu insanlar ya?***

AYSEL: O insan mı? Yozgat'ın mı ne, bi köyünden gelmiş. Gelmiş. Ortaokul ikiden terk. Bu eşiyle tanışmış, evlendirmişler. Yani, öyle yobaz bir kişi işte.

NURAY: ***Eşi ne iş yapıyor?***

AYSEL: Eşi mühendis. Öyle bir kişi. Dört dörtlük değil, dört altılık bir hayatta yaşıyo diyim artık.

NECMI: ***Peki, böyle bi evden kalkıp, öyle bi eve gidiyosun. Konfor, lüks, vesaire... Ne hissediyosun? İki farklı dünya nerdeyse.***

AYSEL: Valla, o şeyi, o ayrımı yapan bi kişi değilim ben. Örneğin, tek odanın içinde oturayım ama... Huzur, sağlık... Onlar benim için önde gelen şeyler. Onu arayan bi kişi değilim. Ama gel gelelim ki o şekilde aşağılamaları... Ne bileyim, her şeyi batıyo, mahvediyo.

NECMI: ***Peki, bu kadının da eşi mühendismiş mesela...***

AYSEL: Hı hı.

NECMI: ***Yani, senin de farklı bi hayatın olabilirdi, rahat yaşayabilirdin. Senin eşin de mühendis.***

AYSEL: Olabilirdi yani.

NECMI: ***Öyle bi durumda olsaydın, sen yaptırır mıydın temizlik?***

AYSEL: Hayır, kesinlikle. Yani, yaptırsam bile o şekilde yapmazdım herhalde. Örneğin, ben gittiğimde... Bakın, Ayrancı'da... Kadın hâkim, eşi avukat. Öyle yere de gittim ben. Kadın ne yaptı? İnanın yani, bunu yapan hâkim bi kadın. Banyoyu, tuvaleti, mutfağı... Kesinlikle dokunma Aysel, dedi. Oraları dedi, ben kendim alırım, dedi. Artı, elinden geldiğince ortalığı toparlıyo. E, bu da insan. Yapmasa, gene benim yapacağım şeyler, ama elinden gelen yardımı yapıyo. Geliyo, benimle konuşuyo. Ama öbürü, beni yerden yere vurmak için elinden geleni yaptı. Bunun eşi içerde bi şeyler diyo, darılıyo filan... Ama eşini de dinlemiyo. Yapma etme mi diyo, bilmiyorum artık. Dinlemiyordu.

NECMI: ***Senin durumun iyi olsa kadın çağırır mısın eve?***

AYSEL: Ben iş yapmayı seven bi kişiyim yani. Herhalde çağırmam.

NECMI: ***Onlar niye çağırıyo?***

AYSEL: Örneğin o şey... Çocukları filan da yok. Yani, onun yerinde olıyım, ben çağırmam. Ama onlarda bi şey var. Yani, ora için de değil, başkaları için de geçerli bu. İnanın yani, o eve girip de... Örneğin, mutfaklarını ele alıyım... Kadın olarak şöyle ellerine bi bez alıp da, ocaktaki yağı bile şöyle bi almamışlar yani. Onlar da kadın. İşin yoksa ov dur. "Nası olsa kadın gelicek, yapıcak." Yani, o şey değil, onların yap-

tığı... Kadın gelip yapıcak olayı değil. O pisliktir yani, başka bi şey değildir bence.

NECMI: *Çocuk da baktın aynı zamanda?*

AYSEL: Baktım, çocuk da baktım.

NECMI: *Peki, çocuk bakmak nası bi şey? Mesela hani, çocukla duygusal bi bağ gelişiyo mu? Ne oluyo?*

AYSEL: Gelişiyo. Örneğin, çocukla diyalog çok önemli. Çocuk, örneğin gelen kişiden hoşlanmazsa, bi daha hiç hoşlanmaz. Mümkün değil, yıldızı barışmaz onunla. Yani, ilk gün çok önemli, onunla o iletişimi kurmak. Ben de elimden gelen, yani o... Ne diyim artık? Hayatın verdiği eziklik bi taraftan, problemler bi taraftan, her şey bi taraftan... O artık... Onları bi kenara ittim, elimden gelen tüm sempatikliği takındım diyim. Yani, o çocukla o şeyi kurabilmek için... O günü yani, başarıyla atlattım.

NECMI: *Peki, bi süre sonra bırakıyosun gidiyosun, çocukla da bi bağ geliştiriyosun; ona n'oluyo peki?*

AYSEL: Gerçekten de... *** Hanım'dı. Bu ***'da şey var, *** Bankası'nın konuk evi. Orda santraldeydi bayan. Yani, çok şey yaptı; ama benim de çocuklarım var. Hatta Berfin küçüktü. Dedim, o zaman ben Berfin'i de getiriyim. Onu kabul etmedi. Çünkü, hemen hemen aynı çağdalardı. Daha önce de denedim ben, dedi. O zaman olmuyo, dedi. Gene kendi çocuklarıyla ilgileniyolar, dedi. Bıraktım ben, geldim. Tekrar telefon etti: "Mümkün değil mi? Kendi çocuğunuza başka bi bakıcı bulun, yine devam edin." Yani, çocuk beni arar duruma gelmişti. Kesinlikle yemek yemiyen bi çocukmuş, ama ben yedirdim. Anne gelinceye kadar uyumuyomuş, ben uyuttum. Yani, belli bi düzene girmişti çocuk. Ama yani, o taraf memnun olcak diye ben kendi çocuğumu mu perişan ediyim? Bıraktım mecburen.

NECMI: *Başkasının çocuklarına bakmak için kendi çocuklarını evde bırakmak nası bir his? İnsan ne hissediyo böyle bi durumda?*

AYSEL: Yani, onların bakıma, bunların da ekmeğe ihtiyacı var. Çok fazla bi şey... Mecburen yani, bunları doyurmak için onları feda ediyosun. Mecbur gidiceksin yani.

NURAY: *E, bunların da bakıma ihtiyacı yok mu?*

AYSEL: Bunların da bakıma ihtiyacı var tabi, ama bakımdan önce ekmeğe ihtiyaçları var. Mecbur gidiyosun. Elbette ki yani, iç açıcı bi şey değil. Aklım tamamen onlarda. "N'oldu acaba? Ne yaptılar acaba?" Örneğin, beş-altı yaşındaydı Osman, Berfin'e bakmıştır yani bebekken.

NECMI: *Beş-altı yaşındayken?*

AYSEL: Evet.

NECMI: ***Peki, epey bi zengin insan tanımışın. Zengin insan nası bir insandır? Yani, karakter olarak, insan olarak...***

AYSEL: Valla, karakter olarak hiç de insan değiller. Gerçekten değiller. Var, ama binde bir diyim artık. Binde bir. En başta şımarıklar, halden anlamayan bi durumları var. Yani, o da artık gerçekten... Paranın gücü diyim artık. Bu yani, kişinin, insanların doğal yapılarında da var. Örneğin, cebinde parası olan kendini bi güvende hisseder. Daha bi güçlü hisseder. Bu gerçekte yani... Onlar için de geçerli, benim için de geçerli. Örneğin, paranız yok mu, ne oluyo? Omuzlar iniyo, bi güven yok. Ama onlarda paranın verdiği güç var. Dimdik ayaktalar. E, onlara denecek çok şey var, ama diyemem ki ben. Ben oraya ekmek mücadelem için gitmişim, diyemem yani. Çok öfkelendirdiklerinde veya şurama geldiğinde diyorum, ayrı konu. Bırakıp geldiğim bile oldu yani. Öğleye kadar yaptım, öğleyin bıraktım, geldim.

NECMI: ***Kızdırdı, diyosun?***

AYSEL: Artık evi örümcek ağı bağlamış. Diyorum ya, Allah için bir bez alıp da, şöyle yani... İnsan ocağını bile bi silebilir, yemek yaptığı ocağını. O onu bile yapmamış. Diyorum ya, artık örümcek ağları bağlamış her tarafı. Ona rağmen... Canım burnumda, her yer, her yerde. Ha bire tutmuş eleştiriyo: "Ora olmadı, bura olmadı, ora temiz olmadı..." Evde kedi var; afedersiniz, her yer kedi pisliği. Öğleyin bıraktım, geldim ben de. O zaman da yedi milyon filandı yani. Böyle yüksek de değildi. Bıraktım, çektim geldim.

NECMI: ***Peki, sence bu insanlar nasıl zengin oluyo?***

AYSEL: Ya babadan kalmıştır... Yani, çoğu da öyle. Babadan kalmıştır yani. İnsanlar, zannetmiyorum ki ben, aldıkları –hele ki şu devirde– üç kuruş maaşla zengin olucak. O mümkün değil, ben ona inanmıyorum. Gerçekten inanmıyorum. Çünkü, gelen gidiyo yani. Örneğin, bir milyar geliri olan bi kişi ona göre bi hayat yaşıyo. Örneğin, şu evde oturacağı yerde, burda niye oturiyim ki diyo, ben gider daha iyi bir yerde otururum, diyo. Yani, o maaş bi şekilde gidiyo. Onların mutlaka bi yerlerden kalmıştır. Mutlaka.

NURAY: ***Kalmadan zengin olanlar nasıl oluyo?***

AYSEL: O da gayrı meşrudur. Gerçekten gayrı meşrudur. Maaşla şu devirde zengin olmak mümkün değil. Vaktinde karı koca çalışanlar diyelim... Birininkini yemişler, birininkini kenara atmışlar. N'olmuş? Bir evleriyle, bi araba alabilmişler. Bu zenginlik değil yani. Çalışma hayatı bitince de bi emekli maaşları var. İşte, orta halli geçinip gidiyolar. Bi evi, bi arabası, bi de emekli maaşı. O şey değil. Ama öbürleri? Mutlaka öyledir yani. Ya anadan babadan kalmıştır ya da gayrı meşru yoldan geliyodur.

NECMI: ***Fakir insanlar niye fakir kalıyo?***

AYSEL: Yok. İşte, tutunacak dalı yok. Örneğin bak, benim yan taraftakiler... Adam daha önce... Şurda dört teker bi el arabası var. Daha önce onlan bi şeyler yapmış falan. Bi ara işte, yüz yetmiş beş milyon gibi bi yerden bir para gelmiş (...). Onla idare ediyo. Bırakın zenginliği yani, kıt kanaat götürüyo. Mümkün değil ki.

NECMI: ***Peki, sen kendi durumunu neye bağlıyosun? Sebebi ne?***

AYSEL: Benim durumum tamamen... Ne bileyim, aptallık. Gerçekten aptallık.

NECMI: ***Niye öyle?***

AYSEL: Ne bileyim? Yani, demek ki yolumu ben başta kendim çizmişim. Diğer yandan, kesinlikle yani, şans. Benim yanımdan geçmeyen bi şey. Geçen şeyden konuşuyolardı, loto, bilmem ne... Dedim, gökten milyarlar yağsa, bir kuruşu da gelip benim tepeme düşmez. Bu kadar mı? Kendi kendime de diyorum bunu, bu kadar mı insan talihsiz olur, diyorum. Herkeste vardır ama bendeki apayrı bi şey. Bende hiç yok. Hiç yok bende.

NECMI: ***Niye aptallık olduğunu düşünüyosun peki?***

AYSEL: Mesela, en başta ailemi dinleseydim, doğru bi seçim yapsaydım... Herhalde daha değişik olurdu. Ya da yol yakınken onu bıraksaydım daha iyi olurdu. Ki bu şeyde, kesinlikle yani, duygusallığa yer vermemek lazım. Duygusallık ikinci planda olmalı.

NECMI: ***Neden?***

AYSEL: Neden olacak? Örneğin, şu devirde duygusallık çok saçma olur herhalde. Önce şey gelmeli bence, maddiyat gelmeli. Çünkü gerçekten, parası olanlar mutludur. Bi tane getirin hadi benim param yok ama ben mutluyum diyen... Yoktur ki. Geçen gün şey de diyor... Gerçekten çok hoşuma gitti yani. Parası olmayan insan boş insandır, diyor. Düşündüm de, şu devirde mantıklı yani. Boş insan...

NECMI: ***Peki, boş insan da... Biraz önce anlattığın tipler var. Bi de, sen ya da parası olmayan başkaları var. O öyle davranıyo, ben öyle davranmam, diyosun...***

AYSEL: Davranmam da... Örneğin, dün yandaki hanımın günü vardı... Bunu da örnek veriyim yani. Bunu da rica minnet almışlar işte aralarına. Durumları gerçekten mükemmel kişiler. Bu arkadaş, bir hafta önceden derdine düştü. "Ben ne yapayım? Ben ne edeyim?" Ya dedim, bu kadar büyütme. "Bu kadar büyütme. Bi gündür yani. Yaparsın bi şeyler, gelir geçer." "Yok, onlar öyle insanlar değil, onlar zenginler. Beni bile aralarına zor aldılar." Dedim, bu kadar mühim mi? Girmeyiver, dedim. "Yok, ben öyle düşünmüyorum." O zaman, öyle düşünmüyosan, aynı dedim, onla-

rın yaptığı gibi... Hakkaten de yaptı. Hiç gereği yoktu yani. Bir ton masraf yaptı onlarınki gibi. Değer miydi yani? Örneğin, beni tanıyan kişiler... Örneğin, şu çevrede diyelim... E, ben gidip aralarına katılmam veya onlar beni katmaz. Niye? Çünkü bende yok. E, bugün ben ona gidiyosam, o da benim önüme bi şeyler çıkartıyosa, aynı benim de ona yapmam lazım. Umar çünkü, bekler. Gerçekten bekler. Onun için, çevreyle kesinlikle benim bi şeyim yoktur, iletişimim.

NURAY: ***Peki, arkadaşlıkların sürüyo mu? Okuldan kalma dostluk ilişkilerin var mı?***

AYSEL: Var, bikaçıyla görüşüyorum. Örneğin doğumda... Dedim ya, ben hastanede kaldım, çıkamadım. Oranın vakıf şeyi vardı, memuru vardı. Bi şey hanımdı ya... O geldi; dedi Aysel, böyle böyle... Kaymakamlığa müracaat edicen, dedi. Gitti etti. O arada, bi şey müdürü, müdür yardımcısı pardon... Dedi ki, sen dedi, bu kişiyi tanıyo musun, dedi. Tanıyorum tabi, dedim, benim okul arkadaşım, dedim. Benim okul arkadaşım, dedim. Bi yerdi ya... Orda müdür muavinliği yapıyomuş. Aaa, çıktı geldi benim ziyaretime. Yani, öyle üzüldü ki. Hakkaten de... O şeyde beraber okuduk, en başarılı öğrencilerden biriydik. Çok üzüldü yani. O kadar üzüldü ki... Kimi çocuk doktoru olmuş... E, ben nerelerdeyim, o nerelerde, onlar nerelerde? E, çok acı bi şey yani. Gerçekten acı bi şey. Örneğin, benim küçük kardeşim... Mersin'de, lisede öğretmen, ticaret lisesinde. E, dört yıl onu ben kendi elimle okuttum, kardeşimi. Bugün beni tanımıyo. Bugün beni tanımıyor. Ki babam ona okulu bıraktırıyodu. "Benim durumum yok, okulu bırak gel, ben seni okutamam." Kesinlikle dedim, o altın bileziği koluna takmayınca okulu bırakmak yok. Dört yıl ben kendim okuttum onu. Bugün yani, eşinin... Eşi de öğretmen aynı okulda. Artı, durumları çok iyi eşinin tarafının. Şimdi beni tanımıyo. Bu Osman'ın... Osman'ın, inan yani, süt paralarından, mama paralarından ona harçlık verdiğim olmuştur. Yani, o derece. Bugün tanımıyo. Yani, yabancıyı bırakın, bu kardeş.

NURAY: ***Niye bu hale geldi insanlar? Neden mesela kardeşin seni tanımıyo?***

AYSEL: Tanımıyo.

NURAY: ***Neden ama? Hiç düşündün mü?***

AYSEL: Vallahi, şöyle bi düşünüyorum... Ben çok ezik okudum yani. Gerçekten. Ayakkabılarım eskiycek de bana ayakkabı alınmayacak diye, o ayakkabıları o kadar narin giyerdim ki, koşmaya bile korkardım. Çünkü, babam almaz, biliyorum. Ben onları bildiğim için, aman dedim... Yurtta da kalıyo. Bu Eskişehir yolunda, bi şey yurdu var, orda kalıyo. Ben dedim, çok çektim... Aman eşortmanıydı, yok ayakkabılarıydı... Hep ihtiyaçlarını

bildiğim için... Sürekli... Arkadaşlarının içinde ezilmesin, şöyledir, böyledir, kız çocuğudur... Hep onu koruyarak, incitmeden, ihtiyaçlarını karşılayarak... O bugün beni tanımıyo.

NECMI: ***Kimseden destek görüyo musun?***
AYSEL: Yok, kimseden destek yok.

NECMI: ***Aile, akraba çevresinden?***
AYSEL: Ilh.

NECMI: ***Komşularla filan, oturduğun yerdeki komşularla?***
AYSEL: Yo valla, komşular onlardan çok daha iyi.

NECMI: ***Komşular arasında var mı böyle bir dayanışma, yoksa herkes kendi başına mı?***
AYSEL: Var tabi. Örneğin, dört tanesi iyiyse, biri kötüdür. Kötüdür derken de... Yani, kimse de kimseye bi şey yapmak zorunda değil. Ama iyiler yani.

NECMI: ***Sence niye böyle? Hani, bitakım insanlar gayet rahat, müreffeh, zengin yaşıyo; geniş bi kitle de yoksulluk içinde yaşıyo. Bunun sebebi ne?***
AYSEL: Sebebi ne? Yani, Türkiye'de en başta adalet dağıtımı yok ki. Yok ki. Dün şeye gittim ben, kaymakamlığa gittim. Yani, olanda çok var, olmıyanda hiç yok. Yani, Türkiye'de para yok diye bi şey yok. Millet gerçekten... Olanda tam var, olmayanda hiç yok. İnanın... Kadın dün kömüre yazılmaya gelmiş kaymakamlığa... Dışarda, bahçede konuşuyolar. Benim de yanımda Kürt bi kız var. Dinliyorum. İşte, bu evdeki diyo, makinaları filan, bi yere bırakalım, diyo. İncelemeye gelcekler ya. Evdeki diyo, şeyleri kaldıralım, diyo. Bakın. Evdeki eşyalarını saklıycak da, ordan yardım alcak. Neyse... İçeriye gitmeye kalktılar. Kolundaki bilezikleri, böyle yukarı çekiyo, şeyin içine. Gerçekten. Onlar tamahkâr yani, artık açgözlü diyim ben. E, bırakın da hiç olmıyan alsın. Hiç olmıyanı... Demin şurda, inanın, şeye indim ben, bakkala ekmek almaya gidiyorum... E, oturmuşlar. "Büyük Şehir Belediyesi'nden yarım ton kömür alcam, kaymakamlıktan bir ton..." E, o onun hakkını yiyo işte. E, bırak da onu da başka biri alsın. Bazen yani, halkın... Haketmişti onu... Bir ton veriyo. E bırak, yarım ton da bu garibana alsın. Yani, ne bileyim, çok berbat bi düzen.

NECMI: ***Peki derler, biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar. Hakikaten biri yiyor, biri bakıyor, ama kıyametin filan koptuğu yok.***
AYSEL: Yok.

NECMI: ***Niye? O niye öyle?***
AYSEL: Kıyamet insanların evinde kopuyo, kıyamet öyle kopmuyo.

(*Güler*) Gerçekten. Gerçekten, bi tencere kaynıyo ama nasıl kaynıyo? Diyorum ya, o ışıklar yanıyor ya... İçlerinde neler oluyo? Yani, kimse de mutlu değil, gerçekten değil.

NURAY: ***Niye dışarı yansımıyo bu? Niye kıyamet evin içinde kopuyo da dışarda kopmuyo?***

AYSEL: Örneğin ben... Ben kendimi örnek veriyim. E, çıkıyım da bağırayım mı Allah aşkına? Çıkıyım kime derdimi anlatıyım? Kime? Örneğin devlet, dedim. Zaten kişilere gidip de aman dilenmem de... Şurda aç otururum, kişilere gidip aman dilenmem yani. Ama devlet iyi... Yani... Olmayanlara bi hak tanımış. Duyuyosun, dinliyosun, gidiyosun işte... Bak, ben valiliğe gittim. Valilik ne dedi? Benim yapabileceğim hiçbi şey yok, dedi. Tam böyle dedi. Kaymakamlığa gittim. E dedi, ben seni bi yere göndericem. Bu Altındağ Caddesi'nde Toplum Merkezi varmış. Oraya gittim. Demet Hanım'la görüştüm. Kaymakamlıktan da oraya telefon ettiler. Küçük çocuğu vardır diyince, onlar zannetmişler ki, bi tane küçük var. Gittim. İşte, bi sığınma eviydi filan... İşte, dışarda kalınca... Gittim; Osman filan da yanımda. A dedi, onun bi tane küçük çocuğu var, dedi. Bu dedi, çözüm değil ki, dedi. Yarın bir gün okullar açılcak, dedi. Senin dedi, orda yapabileceğin bir konum yok, dedi. Neyse işte... Demet Hanım filan aradı. Öylece kaldık mı? Kaymakamlık da bi şey yapamadı. "E, ertesi gün gel." Pardon, Demet Hanım oraya tekrar telefon etti. E dedi, yardımcı olun da dedi... Yani, bir ev tutabileceği kadar filan yardımcı olun, dedi. "E, yarın gel." Ertesi gün, inanın burdan yürüyerek gittim ben. Kaymakamlığa yürüyerek gittim. Gittim. "E, bekle." Toplantıya girdiler. Bekle, öğle tatili girdi. Saat üçe kadar bekledim, verdikleri bana yirmi beş milyon. Yirmi beş milyonla yani, ev tutamazsın ki. Hiç olmazsa yani, yap... Gerçekten. O yirmi beş milyonu ya hiç verme ya da bana tam anlamıyla al. Ne kadar evler? Gerçekten, aramaya çıkın... Ki benim, araya araya araya... Artık bıkmıştım. Halim kalmadı. Elli, altmış, yetmiş en düşük evler. Yok, ev yok. Ya benim derdime gerçekten derman ol ya da hiç olma.

NECMI: ***Peki, ne diyosun devleti, memleketi yönetenlere?***

AYSEL: Ne mi diyorum? Vallahi... Belki inanmıycaksınız da... Ben otuz dört yaşındayım, on dört yıldır oy vermem gerekir, bir defa oy kullanmadım.

NECMI: ***Hiç kullanmadın yani?***

AYSEL: Kullanmadım. Kullanmayı da düşünmüyorum.

NECMI: ***Peki, beğendiğin, desteklediğin kimse yok mu?***

AYSEL: Bakın, yıllardır çekiyorum. Yıllardır. Bi, geçen yıl Ecevit'e oy

vermeyi düşünmüştüm. Ona da kâğıdım gelmediği için vermedim. İyi ki de vermemişim yani. Hangi?.. Gerçekten yani, geliyolar meydanlara: "Aa, şöyleydi, böyleydi..." Onlar yalan, gerçekten yalan. Örneğin, Melih Gökçek. Çok beğendiğim bi insan; ama gel gelelim, ben kaç defa belediyeye gittim, beni yukarıya bile almadılar. Gerçekten almadılar. E, çıkıyolar; diyo ki, Büyük Şehir Belediyesi şöyle yapıyo, şöyle hizmet veriyo... O zaman bunlar reklam. E bi de, artık ağlayan çocuğa da meme vermiyolar. Hani öyle derler ya, ağlamayan çocuğa meme yok. Benim gitmediğim yer kalmadı. Gerçekten kalmadı.

NECMI: ***Kim düzeltecek, kim yapacak bu işleri?***

AYSEL: Valla ya... Meclisi şöyle bi kökten temizleyecekler. Ben, inanın yani, Berlin kadardım, Ecevit, Demirel, Erbakan... Bunlar vardı. Ben geldim gidiyorum, gene halen onlar var.

NECMI: ***Kim yapacak peki?***

AYSEL: Diyorum ya işte, ya genç, yeni beyinler getiricekler...

NURAY: ***Kim getirecek?***

AYSEL: İşte, artık bilmiyorum. Geçen öyle diyordum valla. Gene diyorum, şu askeriye bi darbe vursa da, şu düzen kökten bi devrilse, diyorum. Bundan iyidir yani.

NECMI: ***İyi mi olur diyosun?***

AYSEL: Bundan iyidir yani. Gerçekten bundan iyidir.

NECMI: ***Bundan öncekini yaşadın sen?***

AYSEL: 12 Eylül'ü biliyorum.

NECMI: ***Bundan iyi miydi?***

AYSEL: Bundan iyiydi gerçekten. Hiç olmazsa, gerçekten yok dersin, her şey karaborsa dersin... Ama böyle?

NECMI: ***Peki, bi umudun var mı?***

AYSEL: Valla, hiçbi umudum yok. Olanlar da bitti yani. Onu derim hep... Mecburen... Mecburen şunlar için ayakta duruyorum. Ben onu derim yani. Ben kendimden zaten vazgeçmişim. Ben yesem de olur, yemesem de olur.

NURAY: ***Daha önce nasıl umudun vardı?***

AYSEL: Ne bileyim, bi mücadelem vardı yani. Gerçekten. Yani... "Ben yaşıycam, ben şöyle yapıcam, ben çalışırım..." Ama şimdi... Ben mecburen çalışırım, diyorum. Yani, mecburen çalışırım, diyorum. Yani, bi mecburiyetim var. E, git gide... Yani, bırakın insana umut vermeyi, umutları söndürüyolar. Umut bile edemiyosun ki artık.

NECMI: ***Çocuklar n'olacak peki? Çocukların geleceği nası olur?***

AYSEL: Okuycaklar valla. Onların başka alternatifi yok.

NECMI: ***Okuyabilcekler mi peki?***

AYSEL: Valla, benim elimden geldiğince ben okuturum valla. Gayreti de onlardan olcak. Hiç aklımın ucundan bile geçmezdi ki, birilerine gidip de ben... Bilmiyorum... Rica edicem, şöyleydi böyleydi... Ama ediliyomuş. En başta bunlar için ediliyomuş. Bilmiyorum, benim yüzümü şu ana kadar şey yapmadılar. Okumam da, demiyolar. Gayet de başarılılar. O da başarılı, o da.

NECMI: ***Peki, şimdi mesela, üniversiteye gitmek istediler. Dersaneye gitmeleri lazım, gidemiycekler; n'olacak?***

AYSEL: Niye yani? Dersaneye gitmiycek. Yani, tüm okuyanlar dersaneye mi gidiyo? Örneğin, yüz taneden kırkı gidiyor, altmışı gene yayan. O gün şeyde, A Kanal'da üniversite sınavında başarılı öğrencileri gösteriyo... Tümü de dersanelere gitmiş. Tümü yani, başarılılar, birinci, ikinci, üçüncü gelenler filan. Veya belli bi puan tutturanlar hep dershaneye gitmiş. E, bizimkiler de diploma alıp çırak olur artık bi yerlerde herhalde.

NECMI: ***Peki, gerçekleşmesini istediğin bi şey var mı? Şöyle olsaydı, şunu yapsaydım dediğin bi şey var mı?***

AYSEL: Gerçekleşmesini istediğim... Yani... Ki olmaz da zaten... Ne biliyim yani? Her şey... Örneğin, sıkıntılarım bi tarafa gitse, iyi bi işim olsa, her şey şöyle bi rayına oturuverse... E, bunu isterim tabi, niye istemiyim ki? Ama bunlar mümkün değil. Bi tarafı kapatayım derken, bi taraf açılıyo.

NECMI: ***Zenginler gibi yaşamak ister miydin?***

AYSEL: Yo, öyle bi hayatı da... Diyorum ya, fazlasını hiçbi zaman istemedim. Allah onu da olmayanlara versin; ama bana da yeteri kadarını versin. Dörtte birini bana versin, dörtte üçünü de onlara versin yani. Ama o da yok. E, mücadele... Mücadele de ediyoruz, gene olmuyo. Gene olmuyo. İnan, ben kömür bile taşıdım. Kömür bile taşıdım yani. E, benim ihtiyacım var, onun da onu taşıtmaya adama ihtiyacı var. Gittim, ben taşıdım. Yani, işe gelince mücadele de ediyorum. Olmuyo. Üç ilen, beş ilen bi yerlere gelinmez yani. Mümkün değil.

NURAY: ***Baban emekli öğretmendi, değil mi?***

AYSEL: Hı hı.

NURAY: ***Yaşıyo mu?***

AYSEL: Babam mı? Babam yaşıyo canım. O da ayrı bir hain. Yani, o eğitimci filan değil bence. Önceden ortaokulu, ilkokulu bitirip de... Bu Hasanoğlan'da şey varmış, öğretmen okulu.

NURAY: ***Köy Enstitüsü mü?***

AYSEL: Hı. Zaten onlar orda okumuşlar. Ki onun dönemde okuyanlar da hep onun kafadalar.

NURAY: ***Köy Enstitüsü'nde mi, yoksa daha sonra mı?***

AYSEL: Şeyde, Hasanoğlan'da.

NECMI: ***Kaç yaşında baban?***

AYSEL: Babam şu anda... Yetmiş... Yetmişe yakın herhalde. Yani, bu kadar geri kafalı bir insan olamaz. İnanın bakın. O acayip biri. Böyle gerici... Düşünün, benim kardeşim... Evlenmiş, ekmeğini eline almış, orda yaşadığı bi düzen var... Ee, neymiş efendim, o köye pantolon giyip gidemezmiş. Orda ne yaparsa yaparmış, köye gelirken pantolon giyemezmiş, köy yerinde etek giyecekmiş, başını kapatcakmış. Olur mu böyle bi şey? Gerçekten. Acayip biri yani.

NECMI: ***Peki, bu durum böyle mi gidecek? N'olacak?***

AYSEL: Valla bilmiyorum. Hani derler ya, inceldiği yerden kopucak, artık öyle olcak herhalde. E, diyorum ya, devlet dedik gittik... Git, dediler. Onu da dediler. E, gittik. Al, devlet de boş. Hakkaten devlet de boş. E, kişiler deseniz öyle. Denecek bi şey yok.

NECMI: ***Peki, görüşmeye başlamadan önce, akşamları oturup uzaklardaki ışıklara bakıyorum, acaba o evlerde neler oluyo, dedin...***

AYSEL: Gerçekten... Onu her akşam söylerim ben. Hatta bu komşumun filan da çok hoşuna gider. Yani, yanıyo... Örneğin, orda beyazı yanıyo, orda sarı yanıyo, orda kırmızı ışık yanıyo... Evlere bakıyorum; acaba diyorum, benim gibi olanlar... Yani, kimsenin de mutlu olduğuna da inanmıyorum. Çünkü, hiç kimse oturup da yemeğini tatlı bi şekilde yemiyo. Yemiyo. Örneğin, var olana sağlık problemi vermiş, bana yokluk problemi vermiş, öbürüne başka bi şey vermiş... Yani, yanıyo da diyorum, ne şekilde yanıyo bunlar. İçlerinde neler oluyo, diyorum.

NECMI: ***Niye merak ediyosun?***

AYSEL: Örneğin, benim tencerem kaynıyo. Benimkinde çorba kaynar, onunkinde başka bi şey kaynar. Yani, insan merak ediyo. Herkes mi benim gibi? Herkese... Yani niye?..

NECMI: ***Peki, burda değil de, o ışık yanan yerde olmayı...***

AYSEL: Yo. Belki orda daha kötü bi ortam vardır. Ordaki daha... Belki benden de kötüdür. Örneğin, ben yokluk çekiyorum; ben oturup çorbamı... Benim problemim yokluk yani, olmadığı için. Oturup çorbamı tatlı bi şekilde yiyip, Allah'a şükredebiliyorum. Belki o onu da yapamıyo. Belki her şeyi var. Belki her şeyi var ama sağlığı bozuk. Ne diyim işte? Orda yanıyo işte kör bi ışık... Gene de yani, şükürler olsun yani, sağlık proble-

mi vermesin. O daha beter bi şey. İnanın. Bana doktor dedi ki, git dedi, bebeğini gör. Gidiyorum. Gittim, gittim, gittim, bebek odasına geldim... Bebekleri görüyorum, beş aylık. Yani, daha değişik bi şekil. Kolu yok, el omuzda, bacakları yok... Artık Allah'a şükretmeye başladım, dedim. Zaten tanıyamıyorum da; çünkü bütün bebekler birbirine benziyolar. Ama nası yalvarıyorum Allah'a... Allah'ım diyorum, bi sağlık problemi olmasın, diyorum. Yani, bu da onun gibi bi şey. Herhalde o zaman... Bilmiyorum, hiç altından kalkılcak bi şey değil hastaneler.

NECMI: ***Sağ olasın ya. Yorduk seni.***

Haskôy / Ağustos 2001

Burcu: "Ben burda oturuyorum ama..." (120)

NECMİ ERDOĞAN - NURAY AKSAKAL

Burcu, Keçiören'deki bir gecekondu mahallesinde, bir tepenin yamacındaki evde, üç kardeşiyle beraber oturuyor. Burcu, yirmi iki yaşında ve oldukça iyi giyimli bir genç kız. Açık Öğretim-Halkla İlişkiler Bölümü'nü kazandığını ve orada okumaya başlayacağını söyledi. Anneleri çok önceden vefat etmiş; babaları ise, başka bir kadınla evlenmiş ve onlardan ayrı yaşamaya başlamış. Gecekondu kendilerinin olduğu için kira vermiyorlarmış. Üniversite okuyan kardeşleriyle birlikte anketörlük gibi yarı zamanlı işler yapmışlar. Burcu şimdi de, yarı zamanlı olarak marketlerde ürün tanıtımı işinde çalışıyormuş. Evleri gayet düzenli ve eşya bakımından görece zengin görünüyordu. Burcu sık sık mahalleden ve komşularından şikâyet etti ve kendisinin "bu dünyaya ait olmadığını" vurguladı.

NECMI: ***Adın?***
BURCU: Adım Burcu.

NECMI: ***Kaç yaşındasın?***
BURCU: Yirmi iki.

NECMI: ***Sen okudun heralde?***
BURCU: Yok, ben bu sene girdim. Açık Öğretim, Hakla İlişkiler Bölümü; işte, iki yıllık. Orayı okuycam inşallah. İşte, diğer kardeşlerim de okuyolar.

NECMI: ***Kaç kardeşsiniz?***
BURCU: Dört.

NECMI: ***Onlar n'apıyolar?***
BURCU: Birisi şu an mezun oldu, mastır yapıcak. Şu an şehir dışında, kazı çalışması var. Birisi üniversiteyi bu sene kazandı, ben de öyle işte. Birisi de bitirdi üniversiteyi, şu an çalışıyo.

NECMI: ***Kazı çalışması yapan arkeolojiyi mi bitirdi?***
BURCU: Hı hı, arkeolojiyi.

NECMI: ***Diğer bitiren ne okudu?***

BURCU: Anestezi; şu an çalışıyo o. Diğer kardeşim de bu sene kazandı. Böyle. Dört kardeşiz, hepimiz bi arada yaşıyoruz. Onun dışında, babam bizden ayrı. Belki bilgi verilmiştir oraya, bilmiyorum. İşte, beş-altı yıldan beri bu şekilde, beraber yaşıyoruz. Yani, annem vefat etti altı yıl önce. O şekilde part-time çalışmalarımız hafta sonu böyle devam etti. Şu anda belli bi işim yok; ama part-time devam ediyorum yine. Onun dışında, böyle...

NECMI: ***Baban?..***

BURCU: Babam evlendi. Önceden alt katımız vardı, orda oturuyolardı. Daha sonra onlar taşındılar. Bi yıl falan oldu, geçen sene bu zamanlar. Öyle yani, şu an ayrıyız, ama görüşüyoruz şu an hâlâ. Ama maddi konuda, beş-altı yıldır, evlendikten sonra babamdan hiçbi destek görmedik.

NECMI: ***Peki, nası geçiniyosunuz?***

BURCU: Şöyle işte, dediğim gibi, beş-altı yıldır hepimiz part-time, devamlı olarak çalışıyoduk hafta sonları. Onların getirisi de hiç fena diğildi. O şekilde geçindik. Ama şu an, ben hâlâ part-time devam ediyorum. Bi tane ablam hastanede çalışıyo şu an, ameliyathanede kendi bölümü üzerine çalışıyo.

NECMI: ***Part-time olarak ne tür işler yaptınız?***

BURCU: Part-time şey... Bi ara anket yapmıştık. Daha sonra markette... Hafta sonları promosyonlar, tanıtımlar, o şekilde... Belli bi ajansa bağlıydık zaten. Ben, şu an hâlâ çalışıyorum hafta sonları. Onun dışında işte, dediğim gibi, bu sene kardeşim okula başlıycak, ben de başlıycam Açık Öğretim'e. O şekilde devam ediyo. Bi de, ablam yeni işe girdi zaten, bikaç ay falan oldu. Onun dışında, ev böyle yani. Zaten evimiz kira falan olmadığı için...

NECMI: ***Ev size ait?***

BURCU: Yani babamın.... Babamın, bizim diğil.

NURAY: ***Annenin mesleği neydi?***

BURCU: Annem ev hanımıydı.

NECMI: ***Baban ne iş yapıyo?***

BURCU: Babam şu an emekli oldu. Memurdu bankada, Ziraat Bankası'nda. O şekilde.

NECMI: ***Ortalama ne kadar gelir giriyo eve?***

BURCU: Yani, şu an iki yüz otuz (milyon) galiba. İki yüz otuz falan, o civarda.

NECMI: ***Geçinebiliyo musunuz peki onla?***

BURCU: Yani... Bi de, artı olarak ben hafta sonları çalışıyorum zaten; onları katmadım. Geçiniyoruz yani. Eskiden baya zorluk yaşadık. Çünkü, o

zaman belirli bi işi yoktu kimsenin. İşte, dediğim gibi, biz babamdan hiçbir şekilde maddi destek görmedik. Ki o sıralar kimimiz okuyodu zaten. Biliyosunuz üniversitede harç paralarını, kayıt paralarını falan. O konuda çok sıkıntılar yaşamıştık belli bi dönem. Yani, daha yeni yeni, biraz daha... Biraz toparlamaya başladık. Ki zaten bu sene ben üniversiteye başladım, kardeşim üniversiteye başlıycak, ablam mastır yapıcak... Baya bi sıkıntı çekeceğimize eminim o konuda. Zaten, biz bu konuda bi yardım bekledik. Yani işte, öğrenci bursu almak gibi falan...

NURAY: ***Kardeşin hangi bölümü kazandı?***

BURCU: Şimdi, benim kardeşim beden eğitiminden gircek. Artı, bi de ablamın kazandığı arkeoloji bölümünü kazandı o da yine. Tek orayı tuttura bildi Ankara'da. Ama onun dışında beden eğitiminden giricek; lisansı falan var basketboldan. Onun da, beden eğitimi olursa olucak, olmazsa arkeolojiye devam edicek, çünkü tek tercih orayı yaptığı için. O şekilde olucak.

NECMI: ***Peki, sizi destekleyen kimse olmadı mı ya da olmuyo mu?***

BURCU: Şimdi, destekliyen kimse olmadı. Biz hep kendi çabamızla yani... İşte, ablamların okul kazanmaları falan da... O zaman da zaten ayrıydık ki, o şekilde, o kafayla bi üniversiteyi kazandılar. Artı, okul masraflarını falan hep kendimiz karşıladık, kimseden destek görmedik. Tek bi bursları vardı, başbakanlık bursları. Onlar da çok cüz'i bi miktardı zaten. Bi ordan destek alabildiler. Onun dışında, dediğim gibi, zaten hafta sonları part-time çalışıyoduk. Yani, az çok... Çok da şeye düşmedik, çok büyük bi sıkıntıya düşmedik. Ama işte, bu sene, dediğim gibi biraz zorlanıcaz galiba.

NURAY: ***Krediye falan başvurabilirsiniz.***

BURCU: Yani, kredi de zaten karşılıklı sonuçta, o yüzden istemiyoruz açıkçası. Daha sonra ödeyebilecek miyiz o da belli değil. Yani, o kesin olmadığı için pek istemiyoruz açıkçası.

NECMI: ***Akraba çevresi falan?..***

BURCU: Yani, akrabalarımızla ilişkilerimiz çok sıkı diğil açıkçası. Yani, kötü insanlar diğiller, ama onlardan bi maddi destek görmedik. Onlardan da görmedik. Hep kendi çabamızla... Yani, bi yerlere gelebildiysek şu an, hep kendi çabamızlaydı şimdiye kadar. Ki babam zaten evin hemen altında oturuyodu, geçen seneye kadar daha burdaydı. Yani, o şekilde... O kadar birbirimize yakınken, hiçbi şekilde destek görmedik ondan. Ne maddi, ne manevî... Yani, o şekilde.

NECMI: ***Peki, niye böyle diye kızmıyo musunuz babanıza?***

BURCU: Biz eskiden çok kızıyoduk. Yani, çok kızıyoduk eskiden; ama yani, şu an belirli bi şeyi kabul ettik. Artık onun varlığının, yokluğunun

bizim için hiçbi önemi yok, sadece kanunen babamız. Çok kızıyoduk, çok sinirleniyoduk, ama artık önemsemiyoruz. Çünki, kendi ayaklarımız üzerinde biraz olsun durabildiğimiz için... Artık hiçbi şekilde önemsemiyorum ben, kızmıyorum da. Ama eskiden, dediğim gibi çok kızıyoduk. Ki onun bize hiçbi şekilde desteği olmadığı gibi, artı, bize her konuda baskındı. Yani biz... Ne biliyim yani, çok farklıydı. Farklı bi insan. Ya, hep bizim üstümüze gelirdi. Yani, bize destek olucağına, hep bi şekilde kusur aramaya... Ne biliyim, kızardı, sinirlenirdi... O şekilde işte, hiçbi şekilde destek görmediğimiz gibi, bi de bu şekilde baskı gördük ondan.

NURAY: ***Çevreden hiç baskı gördünüz mü?***

BURCU: Çevreden görmedik, hayır. Ne konuda mesela?

NURAY: ***Yani, genç kız olarak tek yaşıyosunuz burda...***

BURCU: Yok, bi tane erkek kardeşimiz var.

NECMI: ***Öyle mi?***

BURCU: On sekiz yaşında, evet.

NECMI: ***O n'apıyo?***

BURCU: O işte, bu sene kazandı, üniversiteyi kazandı. Yani, çevre zaten... Biz yirmi yıldır falan burda yaşıyoruz, herkesi tanıyoruz. Şu ana kadar hiçbir baskı görmedik, görüceğimizi de pek zannetmiyorum. Çünkü, şöyle bi şey, insanlar her zaman için ezik, o insanları ezmeye daha böyle baskındır. O şekilde bi şey görmedik. Zaten gördüğümüz takdirde... Görüceğimizi zannetmiyorum, görürsek de karşılığını veririz. Ama görüceğimizi de zannetmiyorum; çünkü, herkesi tanıyoruz yirmi yıldır. Zaten burda herkes... Yani, uzun süredir, biz bildik bileli herkes burda, komşuları falan hep tanıyoruz. O yüzden pek zannetmiyorum bi şey olabileceğini.

NECMI: ***Komşular arasındaki ilişkiler nasıl? Hani, bir paylaşma, dayanışma filan var mı?***

BURCU: Valla, şöyle söyliyim... Şimdi, biz eskiden, annemin zamanında bile komşularla pek sıkı fıkı diğildik. İnsanları biliyosunuz, bu tür çevreler çok dedikoducudur. O yüzden pek... Şöyle söyliyim yani, kimseyle görüşmeyiz açıkçası. Bi belki bi-iki kişi... O da çok yakın mesafede olan insanlarla belki. Çok mecbur olduğumuzda, meraba, merhabadır. Onun dışında, zaten bizim ilişkide olabilceğimiz kimse yok burda. Yani, ilişkide derken, ne biliyim, konuşup, oturup, sohbet edeceğim hiç kimse yok. Burdaki insanların kafa yapıları hep aynıdır.

NECMI: ***Nasıl kafa yapıları?***

BURCU: Şimdi şöyle, burda çok genç çevre yok, burda yaşlı insanlar var. Yaşlı insanlar dediysem de, orta yaş. Bi şekilde size hitap etmiyen insanlar.

NECMI: ***Size hitap eden insanlar nasıl? Sana hitap eden insanlar nasıl?***

BURCU: Şimdi, şöyle söyliyim, açıkçası biz bu çevrede... Siz, demin baskı gördünüz mü dediniz ya, çok göze batıyoruz. Ama göze batmamız sadece burda yalnız yaşamamızdan değil. Yani, ne biliyim, burada çok rahat giyinip çıkamazsınız mesela, her şeyiniz çok rahat diğildir. Ne biliyim, belli bi saatten sonra çıkamazsınız, belli bi saat sonra gelemezsiniz... O tür şeyler olur yani, öyledir. O insanlarla... Şöyle söyliyim, bu çevre... Yani, bi insan belli bi çevreye ayak uyduramaz; biz buraya ayak uyduramıyoruz açıkçası. O yüzden. Yani, dört kardeşiz, dördümüz de burda çok göze batıyoruz açıkçası.

NECMI: ***Nerde yaşamak isterdin?***

BURCU: Yani, ne biliyim, Ankara'da, Ankara içinde olursa mesela, Ankara'da olursa... Ne biliyim, daha böyle... Nası olur?.. Yani, bu çevreye benzemeyen bi çevre olabilirdi. Mesela, Batıkent olabilir... Daha göze batmayan bi yerlerde. Yani, bu çevreleri bilirsiniz siz ya! Yani, benim çok açık söylememe gerek yok aslında. Daha göze batmayan, istediğimi istediğim anda yapabilceğim, rahatça giyinip, istediğim saatte girip, istediğim saatte çıkıcağım, rahat... Yani, burda her şey göze batar, yaptığınız her şey göze batar. O yüzden, her şeyinizi ayarlamak zorundasınız. Giyinişinizi, kıyafetinizi... Her şeyinizi bu insanlara göre ayarlıyosunuz. O yüzden zor oluyo; artı, bu çevre ne kadar alıştığımız bi çevre olsa bile, yolda gelirken insanlar böyle bakıyo yani. Yani, rahatsız oluyosunuz. O kadar rahatsız edici bi durum ki... Yani, çok kötü bi durum aslında. Çok rahatsız oluyoruz. Ama bi taraftan da sonuçta insanın kendi evi olduğu için, bi de, alıştığımız bi yer olduğu için... Yani, bazen çok büyük rahatsızlık duyduğumuz anlar oluyo. Bazen de önemsemiyoruz. O şekilde.

NECMI: ***Kavaklıdere, Çankaya gibi yerlerde oturmak ister miydin?***

BURCU: E tabi, isterdim. Ben sonuçta... Yani, Ankara'yı bilen bi insanız, yani uzun zamandır Ankara'dayız. Yani, ben Bahçeli'ye de gidiyorum, Çankaya'ya da gidiyorum, çok da geziyorum. Yani, gezip geliyosunuz, işiniz oluyo malum. O yerlere bakıyosunuz... Türkiye'de zaten o kadar büyük bi çatışma var ki. Yani, şöyle bi çatışma diyim, insanlar arasında... Buraya bakıyosunuz, bi de oraya bakıyosunuz... Yani, aynı ülke diğil gibi. İnsanların yaşam şartları olsun, yaşam şekilleri olsun, hiçbi şey aynı değil. Ben görüyorum bunları, çok farklı. Burayla orası arasında dağlar kadar fark vardır heralde. Yani, insanların yaşayışları bakımından, her şey bakımından çok farklı açıkçası.

NURAY: ***Böyle annesi babasıyla, ailesiyle oturan, ekonomik olarak mağdur olmayıp da anne-babanın okuttuğu gençlere hiç özendiğiniz oldu mu?***

BURCU: Yani az... Açıkçası şöyle söyliyim, hiçbi zaman bi özenti duymadım ben.

NURAY: *Özlem ya da?*

BURCU: Özlem de olmadı, çünki... Ya, düşündüm bi ara, şey oldu hepimizde... Yani, o kadar bi ekonomik çatışma içine düştük ki biz bi ara... Yani, babamdan ayrıldığımız dönemde... Normalde bizim, annem varken, durumumuz çok iyiydi tabi. Annem de bi ara çalıştı falan. Hiçbi zaman çok özenti duymadım. Şuna inanıyorum, bi insan mutlaka bi gün ayakları üzerinde durucak, o, erken ya da geç olucak. Yani, bizim için çok bi şey fark etmedi. Çünkü, dediğim gibi, o kadar büyük bi ekonomik çatışma içine düştük ki, zorluğa düştük ki daha doğrusu, o arada hiç böyle şeyleri düşünücek vaktimiz bile olmadı. Yani, bilmiyorum, hiç öyle bi şey duymadım. İşte, annem babam olsaydı da, onlar okutsaydı, onlar geçindirseydi de benim için her şey daha kolay olurdu... O tip bi düşünce içine düşmedik açıkçası. Ara sıra kafamızdan geçmiştir; ama öyle bi şey, zorluk, kafamızda öyle bi çatışma olmadı açıkçası.

NECMI: ***Daha lüks, görece müreffeh yerleri, semtleri görüyosun; ordan buraya geliyosun ve burdan da oraya gidiyosun. Nasıl bir his?***

BURCU: Bunu şöyle söyliyim, açıkçası şu an benim için çok kötü diğil. Çünki, insan belli bi dönem sonra alışıyo. Yani tabi, orda da yaşamak isterdim. Bu çok da zor değil aslında belli bi müddet sonra. Belki bi dörtbeş, üç-dört yıla kadar ben burda oturmıycam. Artık alıştım, o kadar zor gelmiyo bana açıkçası.

NECMI: ***Arkadaş çevren nerden peki?***

BURCU: Arkadaş çevrem... Burda zaten hiç arkadaşımız yok, hiçbirimizin bi arkadaşı yok. Tek erkek kardeşimin var, onun da biraz yukarı mahallelerde var. Arkadaş çevrem... İşte, eski lise arkadaşlarımla görüşüyorum. Zaten, bazıları şehir dışında. Onun dışında, hafta sonları beraber çalıştığımız arkadaşlarımız var ajansta. Ama açıkçası bu çevreden değil hiçbiri. Dediğim gibi, mahallede hiç zaten... Benim mahallede bi tane arkadaşım yoktur mesela. Zaten o tip insanlar yok burda. Yani, sizin oturup konuşabileceğiniz, kafa dengi hiç kimse yok.

NECMI: ***Peki, zenginler nası insanlar? Hani, lüks, rahat yaşıyan, zengin, maddi olarak rahat, elit...***

BURCU: Benim tanıdığım insanlar mı?

NECMI: ***Yani, tanıdığın ya da gördüğün, karşılaştığın... İlla doğrudan tanıyor olman gerekmiyo.***

BURCU: Bana çok yabancı gelmiyo. Yani, bazı insanlar şöyledir: Mesela, maddi güçlük çeken insanlar, zengin insanları hiç sevmezler. Ben bu-

nu sezinledim. Ama bende... Bilmiyorum, ben baktığım zaman çok bi şey yaşamıyorum yani. Onlara karşı pek bi şey de hissetmiyorum. Bana gayet normal geliyo; çünkü, insanların bazısı zengin olur, bazısının durumu kötü olur. Onlara baktığım zaman pek bi şey hissetmiyorum açıkçası. Onlara baktığım zaman, kendi çabalarıyla pek bi yere gelmediklerini, özellikle genç kesimin, sadece babasının annesinin yardımlarıyla şu an belli bi şeyler yaptıklarını görebiliyorum sadece. Onun dışında, baktığım zamanlar hiçbi şey hissetmiyorum açıkçası. Yani, ay, keşke ben de bunlar gibi olsaydım, demiyorum açıkçası.

NECMI: ***Niye demiyosun?***

BURCU: Demiyorum, şöyle demiyorum, ben de mutlaka bir gün... Yani, hep bu şekilde yaşayacak değilim heralde. Belli bi yerlere geldikten sonra, belli bi işim olcak mutlaka. Çok, çok çok param olsun istemem açıkçası. Yani, lüks güzel bi şey, lüks yaşamayı da herkes sever, ben de severim ama... Yani, şu an keşke şu an ben de onlar gibi olsam, demiyorum. Çünkü, mutlaka her zaman insan yaşamında değişiklikler olucak. Yani, benim de hayatımda mutlaka iki-üç yıla kadar ya da bi dört-beş yıla kadar bi değişiklik olucak. O yüzden, bi özenti içinde değilim yani. Çünki, ben hep bu durumda kalacağıma inanmadığım için, bi özenti yok onlara karşı. Yani, yok.

NECMI: ***Peki, öyle bi durumda bi eziklik hissediyo musun mesela? Hisseder misin ya da?***

BURCU: Eziklik hiçbi zaman hissetmedim. Yani, o çevrelere de çok girdim ben. Yani, biz burda oturuyoruz, bu durumdayız; ama çok yabancı diğilim açıkçası o şeylere, fazla yabancı diğilim yani. Fazla yabancı değilim derken şöyle: Şimdi, akşama kadar evde oturup, mahalle kadınlarıyla dedikodu yapan insanlar olur; bu insanlar hep tekdüzedir. Ama siz... Mesela, nası söyliyim, hafta sonları çalışıyorum, bilgisayar kursum falan vardı, hafta içi belli şeylerle zamanınızı değerlendiriyosunuz... O yüzden, o tür şeyler bana pek yabancı gelmiyo. Yani, yabancı olduğumuz şeyler diğil daha doğrusu. Devamlı dışarıya girip çıkan insanlar olduğumuz için, pek yabancı şeyler diğil bana.

NURAY: ***Boş zamanlarınızı nası değerlendiriyosunuz?***

BURCU: Şimdi şöyle, bizim... Hafta sonu, dediğim gibi çalışıyorum. Bazen, bu çalışmalar hafta içi de oluyo. Onun dışında, boş zamanlarımda genelde evde oluyorum. Bazen dışarı çıkıyorum. Kitap okurum, müzik dinlerim... Onun dışında, arkadaşlarla falan çıkıyoruz bazen.

NECMI: ***Ne tür şeyler okuyosun?***

BURCU: Ya, ne tür şeyler okurum?.. Her gün gazete okurum mutlaka; onun dışında, roman okurum...

NECMI: *Ne gibi romanlar?*

BURCU: Ne gibi romanlar?.. Genelde şey böyle, nası söyliyim, klasik romanlar okurum daha fazla.

NURAY: *En son okuduğun kitap nedir?*

BURCU: Antikacı Dükkânı'nı okuyorum, şu an okuyorum.

NECMI: *Biraz önce, bazı insanlar zengin olur, bazı insanlar yoksul olur, dedin. Normal midir bu sence?*

BURCU: Yani, bence bu...

NECMI: *Ya da doğal bi şey midir?*

BURCU: Bu, doğanın kanunu olsa gerek. Yani, bi yerde mutlaka bi zengin olucak, bi fakir olucak. Herkes zengin ya da herkes fakir olursa... Bi eşitlik... Yani şimdi, eşitlik yok bizim ülkemizde bi kere. Bence, çok büyük uçurumlar var bizim ülkemizde. Yani, çok fakir ve çok zengin var. Bunun, zengin ve orta halli olması gerekir diye düşünüyorum ben. Yani, o kadar büyük farklar var ki... Yani tabi ki, zengin ve fakir mutlaka... Bu sadece bizim ülkemizde değil, her yerde var sonuçta. Bunu her yerde görebiliriz; ama bizim ülkemizde zengin ve fakir arasında çok fark olduğuna inanıyorum.

NURAY: *Neden kaynaklanıyodur acaba? Bu uçurum neden böyle?*

BURCU: Yani, bu uçurum bence devletten... Yani, devleti şöyle söyliyim, ülkenin yönetim biçiminden dolayı tabi ki. Zannediyorum bundan. Yani, bu uçurum bundan olsa gerek.

NECMI: *Nasıl yönetilmeli?*

BURCU: Yani, nası yönetilmeli?.. İnsanlar biraz daha eşit şekilde olmalı bence; yani, ben öyle düşünüyorum.

NECMI: *Peki, yoksullar niye yoksul olabilir sence?*

BURCU: Yoksullar niye yoksul oluyo?.. Ee, yoksullar... Bi insanın belki aile temelinden gelen bi şey yani... Şimdi, yoksul bi aile vardır, çok yoksul bi aile diyelim. Bu insan çocuğunu hiçbi şekilde okutamaz, okutacak parası olmaz. Bu insan belli bi müddet sonra –bu bi örnek yani– sokaklara düşer, çalışmak zorunda kalır. Bu insan nereye gelecek? Bence hiçbi yere gelemez. Yani, bu okur yazarlıktan biraz, bence okur yazarlığın etkisi var. Yani, aile çok önemli. Mesela, benim ailem de... Annem babam akraba sayılırdı. İşte, belli bi müddet sonra, tabi biz olmadan, köyden Ankara'ya geldiler. İşte, yirmi üç yıl... Tabi biz olmadan, hiçbirimiz olmadan. Ankara'ya geldiler. Benim annem ilkokulu bitirmiş bi insandı, ama çok bilinçliydi. Bizim okumamız için... O zaman, gerçi babam çalışıyordu, memurdu; ama yine de yaşam şartları zordu ve bizim aramızda çok az yaş farkı var. Benim, büyük ablamla üç yaş, öbürüyle iki yaş

var; küçük kardeşim de benden üç yaş küçük. Biz hepimiz art arda okuduk; ki o zaman da... Yani, her zaman için yaşam zor. Bi maaşla tabi ki. İşte, hepimiz art arda okuduğumuz için... Ve annem gerçekten okumamızı çok isteyen bi insandı, yani okuyup bi yerlere gelmemizi. Yani, çok bilinçli bi insandı, babam her ne kadar onun kadar olmasa da... Onu her konuda bilinçlendirirdi bizim hakkımızda. Yani işte, bizi okuttu ve bize gerçekten çok farklı bi şey aşıladı, bilinç aşıladı. Onun belki... O ister istemez oldu, bilinçaltımızda kalmış demek ki. Ki onun vefatından sonra, biz onun bize belli bi şeyler verdiğini fark ettik. Ama gerçekten, hiçbi şekilde kötü bi şey vermemiş. Yani, hep iyi şeyler vermiş. Biz onu fark ettik onun yokluğunda. İşte, dediğim gibi, bilinçlenmek çok önemli. Annem bizi o şekilde bilinçlendirmeseydi, belki biz şu anda evlenmiştik ya da farklı bi konumdaydık. Ama bizim aklımızda hep okumak ve belli bi yerlere gelmek vardı; ki onun verdiği bilgi... Aşıladı yani bunu bize. Ben her şeyin aileden geldiğini düşünüyorum ve yaşam şartlarından geldiğini düşünüyorum dediğim gibi. Ama bi insanın yaşam şartı çok kötüyse, bi insanın beş parası yoksa, o çocuğunu okutamazsa, o çocuğun zaten geleceğinin iyi olacağını kimse şey yapamaz yani. İyi olamaz diye düşünüyorum ben. Yani, bi insan bu yüzden yoksul olur. Yani, bunu düşünüyorum. Hiçbi yerden yardım almıyosa, hiçbi şekilde... Ailesinin temeli kötüyse, o insanın da temelinin kötü geliceğine inanıyorum ben. Yani, çok iyi geliceğine inanmıyorum; ancak bi şans eseri, bi tesadüf olur heralde.

NECMI: ***Dört-beş yıl sonra bu konumda olmıycağım artık, diyosun.***

BURCU: Heralde olmam.

NECMI: ***N'olacak dört-beş yıl sonra?***

BURCU: Yani, dört-beş yıl şöyle olur... En azından bi üniversite okumuş olucam. Belki belli iş olanakları bana daha fazla açılacak. Yani, sonuçta belli bi maaşım olucak o zaman. İyi bi işte çalıştığım zaman, daha farklı yerlerde olurum heralde. Belli bi çevrem olur. Ki o zaman, zaten herkes kendi ayakları üzerinde durduğu zaman, heralde burda da olmayız diye düşünüyorum yani.

NECMI: ***Hayal ettiğin bi şey var mı?***

BURCU: Hayal ettiğim bir şey...

NECMI: ***Yani, küçük de olsa, şöyle olsaydı, şu olsaydı, şunu yapsaydım, dediğin bi şey var mı?***

BURCU: Ya, hayal ettiğim bi şey... Benim şöyle... Hayal diğil o, annemin şu an hayatta olmasını çok isterdim. O çok başka bi hayalim. Ama onun dışında da, her zaman için sağlıklı olmak isterim açıkçası. Ve dört karde-

şiz, uzun zamandır bir arada yaşıyoruz, birbirimize çok bağlıyız; hepimizin her zaman bi arada olmasını, birbirimizden hiç kopmamayı isterdim açıkçası. Ve güzel, kendimize göre bi yerde oturmayı, kendimize göre bi çevrede olmayı isterdim. Onun dışında pek bir şey istemezdim.

NECMİ: ***Peki, sen bu çevredeki insanları mı tercih edersin, yoksa Çankaya'da oturan insanları mı tercih edersin?***

BURCU: Bu insanları zaten tercih etmem. Yani, bu insanlarla zaten konuşmuyorum, hiçbi diyalogum yok yani. Ben burda oturuyorum ama...

NURAY: ***Yani, burdaki insanlar kötüler mi?***

BURCU: Bize göre diğiller.

NURAY: ***Onu birazcık açabilir misin?***

BURCU: Şöyle yani, bize göre diğiller derken... Yani, şöyle söyliyim, bu insanlar... Her şeyden önce, şöyle bi baktığınız zaman bilinçli insan yok. Herkes cahil burda. Yani, burdaki insanlarla her şeyden önce kafa yapımız uymuyo, fikirlerimiz uymuyo. Bu insanlar o kadar farklı ki... Yani, bana göre faklı, tabi ki birbirlerine göre farklı olmayabilirler ama... Hiçbi şekilde okur yazar yok burda bi kere. Kafa yapıları hep birbirine yakın insanlar. Yani, bizim diyalog kurabileceğimiz insanlar diğil. Bu insanlar belki normaldir, ama bize göre normal gelmiyo yani. Mesela, siz nası şu insanla kesinlikle arkadaş olamam, kesinlikle diyaloğum olamaz diyebiliyosanız, bizim de o şekilde.

NURAY: ***Bu kesimdeki fikirler nasıl?***

BURCU: Fikirler normal. İşte...

NURAY: ***Yani, bu insanların kaygıları nedir yani, genel yaşam kaygıları? Hiç bilginiz var mı?***

BURCU: Bu insanların yaşam kaygıları... Ne biliyim, pek bi yaşam kaygıları yok aslında. Onlar için belli bir geçim kaynağı olsun sadece, o insanlar yemeklerini yiyebilsinler, akşama kadar oturup sohbet edebilsinler işte... Bu insanların pek bi kaygıları yok gördüğüm kadarıyla açıkçası. Yani, bu çevrede çok zor şartlarda, ekonomik açıdan çok zor şartlarda olan insanlar yok. Kendi yağıyla kavrulabilen insanlar bunlar. Çok büyük kaygılarının olduğunu da zannetmiyorum açıkçası.

NECMİ: ***Peki, Çankaya'da ya da sözgelimi Konutkent'te bir apartmanda oturuyor olsanız, ordaki insanlarla buluşabilicek misiniz?***

BURCU: Şimdi, şöyle bi şey söyliyim, belki ordaki insanlarla da buluşamıycam... Çünki, apartman hayatı da çok zor. Yani, ordaki insanların ilişkileri de çok sıkı değil, çok kuvvetli değil. İşte, her gün ya da haftada bir kez görüşen insanlar da değiller; onu da biliyorum. Zannetmiyorum. Ama sonuçta, öyle bi çevrede olduğun zaman, böyle bi çevrede olmaktan daha

iyi olduğuna inanıyorum. Yani, belli bazı şeylerimiz daha serbest olur heralde. Yani, bu kadar sınırlanmazsınız. Burda aşırı derecede sınırlanıyosunuz. Yani, üstünüze bi şey giyseniz, burdan, ne biliyim, dışarı çıktığınız zaman, bütün insanların gözünün sizin üzerinizde olduğunu hissediyosunuz. Ama orda oturduğunuz zaman, öyle bi şey hissetmiyceksiniz. Bu çok önemli bi şey olmayabilir, ama sadece bi örnek, verdiğim bi örnek yani. Mesela, buraya bi erkek arkadaşınız, normal bi erkek arkadaşınız gelse, çok farklı yargılanır. Ama orda o kadar farklı yargılanmaz. Ya, bunlar belli örnekler, küçük örnekler işte.

NURAY: ***Peki, Türkiye'yi nası görüyorsun? Türkiye nereye gidiyor?***

BURCU: Türkiye'yi hiç iyi görmüyorum ben açıkçası. E, Türkiye'de her şeyden önce... E yani, her şey o kadar bozuk gidiyo ki... Ben yerinde, düzgün hiçbi şeyin gittiğini zannetmiyorum. Çok bozuk, her şey çok bozuk. Her şeyden önce, başbakana bi bakıyorum ben, o insanın bu ülkeye nası yararlı olabileceğini düşünüyorum. Bence, o insan bu ülkeye hiçbi şekilde yararlı olamaz. Ben şunu düşünüyorum: Bu ülkeyi daha genç, daha verimli insanların yönetebileceğine inanıyorum. Yani, bu insanlar yok Türkiye'de.

NURAY: ***Parlamento'da bugünkü başbakanın yerine geçebilecek birileri var mı sence?***

BURCU: Onu da göremiyorum. Vardır belki, ama biz göremiyoruz.

NECMI: ***Kim olucak peki bunlar? Daha genç, verimli, dedin. Kim bunlar?***

BURCU: Şimdi bunlar kim olcak?.. Ya, şu an benim belli bi örnek verebilceğim kimse yok. Ama ben şunu düşünüyorum: Yani, o insan bana göre şu an çok verimsiz bi insan. Ama onun dışında, daha genç, ona göre daha genç bir insan olsa... Her şeyden önce, genç insan dinamik ve aktiftir. Yani, daha farklı düşünebilir. Bence daha önce düşünebilir o insandan; ve daha verimli şeyler üretebilir zannediyorum. Her şeyden önce, o insandan daha verimli şeyler üretebileceğine inanıyorum ben. Ya, o insana baktığınız zaman, bu insan bu ülkeye nası verimli olabilir diye düşünüyosunuz. Bence olamaz, ki olamıyo zaten. Ya, her şeyden önce, bu ülkenin altyapısının bozuk olduğuna inanıyorum ben. Yani işte, bu kriz falan oldu.... Yani, bunlar birden olan şeyler diğildi tabi ki. Altyapı çok bozuk gidiyo; hiçbi şey yerinde gitmiyo Türkiye'de her şeyden önce. Ve yani, hiç iyiye gittiğini de zannetmiyorum.

NECMI: ***Peki, kendini yakın hissettiğin herhangi bir siyasal parti, hareket var mı?***

BURCU: Yani, kendimi yakın hissettiğim sol partidir heralde.

NURAY: ***Hangisi?***

BURCU: Yani, sol parti, şey... Şu an, gerçi bir sol parti kuruluyo zannediyorum ama... Ya, gerçi bizim aile yapımız da öyleydi eskiden, çevremiz de öyle... Hep sol parti yani.

NURAY: ***Şu anda alternatif görebiliyo musunuz Türkiye'de? Alternatif bir sol parti var mı?***

BURCU: Alternatif bi sol parti... Yani, sol partinin de çok büyük yerlere geliceğini zannetmiyorum. Çünki, yıllardan beri uğraşıyolar belli bi şeyler için, ama hiçbi yere gelemediler. Ama alternatif olarak... Bilmiyorum işte, ama sol partidir benim için.

NECMI: ***Tamam, teşekkür ederiz. Yorduk seni de.***

BURCU: Rica ederim. Ay, ne demek... Yani, yorulmadım.

Yeşiltepe - Keçiören / Ağustos 2001

Emrah: "Ben ne deyim ki, Türkiye'de yaşamıyolar onlar" (126)

NECMİ ERDOĞAN

Sincan Toplum Merkezi'nde görüştüğüm Emrah, on altı yaşında bir ortaokul öğrencisi. İlk gördüğümde, boyu çok kısa olduğu için daha küçük olduğunu düşünmüştüm. Özenle kesilmiş ve şekillendirilmiş olan saçları dikkat çekiciydi. Fazilet Partisi'ni destekleyen babası bir belediyede çalışıyormuş. Emrah, tatil günlerinde Toplum Merkezi'ndeki faaliyetlere katılıyormuş.

NECMI: ***Adın?***
EMRAH: Emrah.

NECMI: ***Yaşın on altı Emrah?***
EMRAH: Evet.

NECMI: ***Nerelisin?***
EMRAH: Yozgatlıyım.

NECMI: ***Ailen burda?***
EMRAH: Burdalar.

NECMI: ***Kaç kardeşsiniz?***
EMRAH: Üç kardeşiz. Bi ağbim var on yedi yaşında, bi kardeşim var yedi yaşında. Öyle...

NECMI: ***Baban?..***
EMRAH: Belediyede çalışıyo.

NECMI: ***Nerde?***
EMRAH: *** Belediyesi'nde işçi olarak.

NECMI: ***Ama burda oturuyosunuz?***
EMRAH: Burda oturuyoruz.

NECMI: ***Ne zaman geldiniz Yozgat'tan? Sen hatırlıyo musun, yoksa?..***
EMRAH: Ben daha dünyaya gelmeden önce gelmiştik. Baya bi önce yani.

NECMI: ***Peki, evde bi tek baban mı çalışıyo?***
EMRAH: Bi de ağbim çalışıyo.

NECMI: ***Ağbin n'apıyo?***
EMRAH: Temizlik şirketinde şef olarak çalışıyo.

NECMI: ***Sen n'apıyosun?***
EMRAH: Ben de okuyorum.

NECMI: ***Okuyorsun; nerde?***
EMRAH: Yenişehir'de, yukarda. *** Lisesi'nde okuyorum.

NECMI: ***Kaça gidiyosun peki?***
EMRAH: Orta üçe. İki sene de babam göndermedi okula.

NECMI: ***Ara verdin yani?***
EMRAH: Ara verdim. Boyum büyümedi de onun için göndermedi. Sen dedi, ezilirsin yani.

NECMI: ***Bi dakka, boyun büyümüyo diye mi?***
EMRAH: Boyum büyümüyodu yani, daha küçüktüm bundan. Şimdi birazcık attım. Babam göndermedi çok ezilirsin diye. Göndermedi yani. Arkadaşlarının arasında çok ezilirsin diye göndermedi. Ben de ondan sonra, iki sene sonra devam ettim.

NECMI: ***Peki, ara verince n'aptın?***
EMRAH: Ara verince işte... Evdeydim. Yine böyle, sokakta bisiklet sürüyodum, arkadaşlarımla geziyodum... O zaman küçüktüm, ilkokula daha başlamamıştım.

NECMI: ***Peki, maddi durumunuz nasıl?***
EMRAH: Maddi durumumuz fazla iyi değil. Babam dört aya yakın maaş alamıyo yani. Alamadı daha, alamıyor. Ağbimin maaşıyla geçiniyoz yani.

NECMI: ***Ağbin kaç para alıyo, biliyo musun?***
EMRAH: Ağbimin yüz on (milyon) olması lazım. Hemen hemen elli milyona yakın yol parası veriyo. Bi de sigara içiyo. Oraya gidiyo, elli milyonu felan da bize kalıyo yani. Ayrıyetten, bi de babam bankadan para çekti. Yani, bitakım borcumuz vardı. Bankaya para ödüyolar ayrıyetten. Yani, baya bi borcumuz var. Babam yani, sıkıntıda.

NECMI: ***Ev peki?***
EMRAH: Ev kendimizin değil, kira.

NECMI: ***Kaç para kira ödüyosunuz, biliyo musun?***
EMRAH: Seksen veya doksan olması lazım.

NECMI: ***E, nası geçiniyosunuz peki?***
EMRAH: Valla, babamın ağbisi var. Ağbisinden felan işte... Onlar da acık yardım ediyo. Bitakım yardımlar oluyo, öyle.

NECMI: ***Annen n'apıyo? Evde mi?***
EMRAH: Annem ev hanımı, annem evde.

NECMI: ***Peki, o hiç çalışmıyo?***
EMRAH: Yok, çalışmıyo.

NECMI: ***Niye çalışmıyo annen?***
EMRAH: Babam istemiyo; çalışmanı istemiyom, diyo.

NECMI: ***Niye istemiyo baban çalışmasını?***
EMRAH: İstemiyo yani. Ben öyle gördüm büyüklerimden, diyo. Öyle diyo. Yani, ben de öyle yapmak istiyorum, diyo.

NECMI: ***Sen çalıştın mı hiç?***
EMRAH: Ben iki ay önce –işte, hemen hemen iki ay oluyo– çalışıyodum. Dayımın yanında çalışıyodum, bayan kuaföründe.

NECMI: ***Nerde, burda mı?***
EMRAH: Buradaydı, karşıda. Orda çalışıyodum. Dayımı aradım; ben dedim, daha yapamıcam yani. Orada da çok sıkıldım; müşteri falan gelmiyodu.

NECMI: ***Senin saçlar zaten... (Güler) Belli yani kuaförle bi alakanın olduğu.***
EMRAH: Ben de hemen hemen kuaför oldum da yani, kalfa hemen hemen oldum da...

NECMI: ***Saçlarını kendin mi kesiyosun? Kim kesiyo senin saçlarını?***
EMRAH: Ben kesiyorum. Hem bayan kuaförü, hem erkek kuaförüymüş.

NECMI: ***Niye bıraktın kuaförlük işini?***
EMRAH: Ağbi, ben istiyorum en iyisi okumak yani... Yani, elimde bi mesleğim olmasını da istiyom da yani.

NECMI: ***Okumak için diyosun?***
EMRAH: Evet. Arada sırada gidiyom işte, öğreniyom birazcık. Öğrendiklerim de ayrı yani...

NECMI: ***Okumaya niyetlisin yani?***
EMRAH: Niyetliyim ağbi.

NECMI: ***N'apacan okuyup?***
EMRAH: Valla, nası bi şey deyim, babam şimdi... Çocuğu yaşındaki çocuk ona emir veriyo. Şimdi, babamın da çok zoruna gidiyo. Ben de, büyük yani... Başkan falan olmak istiyom büyüyüp. Ya doktor, ya başkan...

NECMI: ***Ne başkanı olacan?***
EMRAH: Belediye başkanı filan. Babam şimdi, belediyede filan odacı olu-

yodu. Yani diyo ki, benim oğlum yaşındaki çocuk, o adamlar diyo, bana diyo, emir veriyo, diyo. Benim diyo, zoruma gidiyo, diyo.

NECMI: ***Baban odacı belediyede?***

EMRAH: Evet, odacı. Temizliğine felan bakıyo yani. Çaycı gibi bi şey. Yani, çayına felan bakıyo.

NECMI: ***Hadi diyelim sen şimdi başkan oldun; n'apacan? Sen mi emir verecen bu defa?***

EMRAH: Evet.

NECMI: ***E, n'olacak? Babanın yerinde başka biri olacak. O adam ne hissedecek sen emir verince?***

EMRAH: Ama ben öyle... Büyüğüm olursa ona emir etmem. "Ağbi, getirebilir misin?.." Yani, ben öyle gördüm ağbi. Şimdi, ben babamdan öyle gördüm. "Yapabilir misin ağbi?.." Büyüğüm çünkü.

NECMI: ***Kötü davranmam, diyosun?***

EMRAH: Kötü davranmam ağbi.

NECMI: ***Peki, nası bi gelecek düşünüyosun kendine? Nası bi şey hayal ediyosun?***

EMRAH: Ağbi, güzel bi gelecek bekliyom yani. Nası bi şey deyim yani? Bilemicem valla... Daha, fazla düşünmüyom geleceği.

NECMI: ***Niye?***

EMRAH: Fazla... Daha erken ağbi.

NECMI: ***Erken, diyosun. Peki, zamanın nası geçiyo onun dışında?***

EMRAH: Onun dışında... Dışarda arkadaşlarımla felan... Arkadaşlarım evcil güvercin besliyo; onlara felan bakıyoruz, onları yemliyoz felan, yemlerini veriyoruz. Öyle geziyoz. Ekmek bayisi felan var orda, onlarla... Sabah saat on ikiden sonra, bire kadar ekmek gelmiyo; o zamana kadar gonuşuyoz. Arabalar felan... Müzik dinliyoz... Yani öyle, zamanımız öyle geçiyo.

NECMI: ***Sen Ankara'yı biliyo musun peki?***

EMRAH: Biliyorum.

NECMI: ***Yani, her tarafını bilir misin Ankara'nın?***

EMRAH: Evet, hemen hemen her tarafını bilirim.

NECMI: ***Kızılay?***

EMRAH: Kızılay'ı biliyorum.

NECMI: ***Gidip geliyo musun Kızılay'a?***

EMRAH: Gidip geliyorum.

NECMI: ***N'apıyosun gidip orda?***

EMRAH: Ağbi, nası deyim, ben oranın...

NECMI: ***Ne zaman gittin Kızılay'a en son?***

EMRAH: En son geçen cumartesi gittim. Ağbi, oranın durumuyla buranın durumu ayrı. Yani, oranın ortamıyla buranın ortamı ayrı.

NECMI: ***Nası ayrı?***

EMRAH: Şimdi ağbi, orda hep zenginler... Yani, nası deyim, giyinişleri farklı, alışverişleri farklı, gezmeleri farklı... Hani, bizimkisi gibi değil, burdaki gibi değil yani.

NECMI: ***Burda nasıl, orda nasıl?***

EMRAH: Burda ağbi... Yani, gücün neye yetiyosa; ama yani, orda herkes ... Zengin ortamı. Hani, istediği şeyi alabiliyo. Burda herkes istediği şeyini alamıyo.

NECMI: ***Peki, senin istediğin şeyler alınamıyo, böyle şeyler oluyo?***

EMRAH: Alınamıyo, oluyo ağbi.

NECMI: ***Ne diyosun bu durumda? Babana filan kızıyo musun?***

EMRAH: Yok ağbi. Babamın olsa, babam hiç istemeden alır. Onun için yani, kızma felan yok. Baba alır mısın diyom, paran varsa, diyom. Yok oğlum, diyo.

NECMI: ***Peki, niye böyle diyorsun? Onların giyimi farklı, yemesi içmesi farklı...***

EMRAH: Ya, onlarınki ağbi... Nası deyim, onların başka yani. Onlar zengin. Yani, bizim gibi değil. Biz ne bulursak onu yeriz, onlar ama öyle değil.

NECMI: ***Peki, nası adamlar bu zenginler? Sana nası geliyo yani?***

EMRAH: Zenginler bi ayrı geliyo ağbi; çünkü, zenginler parayı gördükçe şımarıyo, şımarıyo, şımarıyo... Havalara giriyo. Arabası var, kendi arabası; havalar atıyo, teybin sesini sonuna kadar açıyo, hava yapıyo... Yani, ben görüyom bazen, Malboro'dan aşşağı sigara içmiyolar yani. Benim babam mesela, hani bu yaşında –yaşı kırk iki yaşında felan– daha bi kere Malboro içmiş adam değil. Bi kere... Babam hep 2000 içerdi... Yani, şimdi 2000'den de düştü, 2001'e felan düştü yani. Artık yavaş yavaş düşüyo ağbi.

NECMI: ***Sen zengin tanıdın mı peki?***

EMRAH: Tanıdım ağbi.

NECMI: ***Bi muhabbetin?..***

EMRAH: Muhabbettim var ağbi. Şimdi, bizim bi arkadaşımız var, o zengin. Babası bi yerde çalışıyodu ya... Başkomiser miydi ne, öyle bi şey olması lazım... Elvankent'te oturuyolar. Geldi böyle... Şimdi çocuk, nası de-

yim, fazla zengin değillerdi ağbi, bizim gibi felanlardı. Babanesi vardı, babanesi vefat etti. Zengindi babanesi, mirası onlara kaldı. Neyse, gonuşuyoduk felan... Şimdi bizi hep unuttu ağbi. Yani, ortamımız vardı; şimdi bizi unuttu.

NECMI: ***Selam vermiyo artık yani?***

EMRAH: Ha, selam vermiyo yani. Her gün bizim burdaydı, her gün gezerdik beraber... Şimdi bizi unuttu ağbi.

NECMI: ***Niye öyle oluyo peki?***

EMRAH: Ya, para insanı değiştiriyo.

NECMI: ***Peki, sen zenginleri görünce, sen kendin ne hissediyosun?***

EMRAH: Valla, nası deyim, ben de zengin olmak isterim, ama o kadar da yani, öyle arkadaşlarımı unutmamalıyım. Zengin olmak isterim ben de ama...

NECMI: ***Zenginler yaramaz adamlar, diyosun?***

EMRAH: Zenginler yaramaz adamlar ağbi.

NECMI: ***Peki, niye böyle oluyo? Yani, bi tarafta böyle yoksulluk çeken insanlar var, bi de öyle zenginler var. Niye böyle oluyo? Niye birilerinin var, öbürlerinin hiç yok?***

EMRAH: Ya, o da büyüklerden kaynaklanıyo yani, büyüklerimizden kaynaklanıyo.

NECMI: ***Hangi büyüklerimizden?***

EMRAH: Başkanlarımızdan, cumhurbaşkanlarımızdan... Onlardan kaynaklanıyo.

NECMI: ***Onlar n'apıyo da böyle oluyo?***

EMRAH: Ağbi, kriz gibi... Dolar mı olur... Yani, geri veriyolar oraya. Satıyolar felan yani. Türkiye'yi geri Avrupa Birliği'ne soktular. Girdi geri... Yani, girdi mi, girmedi mi belli de değil daha. Girdi diyolar, girmedi diyolar... Yani, belli değil yani. Ondan kaynaklanıyo. Kriz gibi bi şey...

NECMI: ***Peki, fakirler niye fakir oluyo sana göre?***

EMRAH: Valla bilemicem... Fakirlerin ağbi, dostu daha bi ayrı, zenginlerin dostu daha bi ayrı.

NECMI: ***Nasıl?***

EMRAH: Fakirlerinki ağbi... Nası deyim yani, şurda bi şey olsun, paylaşırlar. Ama onlar öyle değil, öyle bi insan değiller onlar. Vermezler yani, cimri gibi bi şey onlar ağbi. Değişik bi kişi yani. Yani döner, olduğu yerde döner anlıycağın.

NECMI: ***Peki, bunlar nasıl zengin oluyo?***

EMRAH: Cimrilikle ağbi. Nası deyim yani, saklayarak. Yani, kimseye yani... Şimdi ağbi, mesela sen zenginsin, ben de büyüğüm, ben senden geldim borç para istedim... Borç paran yoktur; alır karısının kollarından bilezikleri... Yani, istediğin zaman... Yok deyince geri çeviriyo yani. Öyle öyle yapa yapa zengin oluyolar.

NECMI: ***Peki, sen şimdi cimrilik yapsan ya da baban cimrilik yapsa zengin olur mu?***

EMRAH: Öyle değil de yani... Ağbi, sen anlamadın yani, saklayarak yani. Anlamadın şimdi, saklayarak, göstermeyerek... Babam benim... Biz baya bi vardık yani, bizim üç-dört araba alacak kadar paramız vardı. Babam sağa verdi, sola verdi iyi niyetiyle yani... Hep kaybetti, geri de alamıyo. Dolandırıldı bi ara. Yani, arkadaşına para kaptırdı iki milyara, üç milyara yakın. Telefon felan açtı, adam kayboldu... Paramızı alamadık.

NECMI: ***Peki, hangi mahallede oturuyosunuz?***

EMRAH: *** Caddesi'nde.

NECMI: ***Sizin mahallede var mı zengin? Yani, sizin mahallenin durumu nasıl?***

EMRAH: Ağbi, bizim mahallenin durumu yani... Bi sekiz numara zengin ağbi durum olarak.

NECMI: ***Sizin oturduğunuz apartmanda?***

EMRAH: Apartmanda işte, bi sekiz numara zengin. Yani, onlar da zengin, ama kendi bizim binada oturuyo. Annemle yani... Benle olsun, annemle olsun... Çok yani, nası deyim, cana yakınlar.

NECMI: ***Neleri var da zengin? Bunlar nası zengin?***

EMRAH: Ağbi bu... Yani, bu ablanın eşi mutahit. Mutahit olduğundan yani, hemen hemen on yedi-on sekiz tane daireleri var, arabaları felan var, kendi büroları felan var... Onun için yani... Ama onlar öyle değil... Hem çayları geliyo; her sene çay getiriyolar bize de.

NECMI: ***Peki, 'başımızdakiler böyle' filan dedin. Nası olmalı sana göre memleket?***

EMRAH: Ağbi, vatandaşlar Türkiye'yi kışkırtıyolar başkalarına karşı yani, dış devletlere karşı. Ondan sonra, ortalık karışıyo ağbi. Ondan sonra işte, adamlar ordan petrol felan veriyolar. Vermiyolar geri, kışkırtıyolar. Ondan sonra, ortalık karışıyo yani, kriz şekline şey yapıyo.

NECMI: ***Sincan'da yaşamaktan memnun musun?***

EMRAH: Yok ağbi.

NECMI: ***Niye öyle?***

EMRAH: Başka yerde oturmak, yaşamak isterim yani.

NECMI: ***Nerde yaşamak isterdin?***

EMRAH: Nası deyim ağbi, böyle kimsenin olmadığı bi yerde, sessiz bi yerde yani. Herkes yani, nası deyim... Böyle mandıra gibi bi yer olsun, öyle yaşamak isterim; ama burda çok pislik var yani.

NECMI: ***Ya, nedir bu Sincan'ın şeyi? Daha önce de burda bi arkadaşla konuştuk; o da, ben sessiz sakin, böyle dağ başı, tarla, köy gibi bi yerde yaşıyacam, dedi.***

EMRAH: Valla ağbi, çok pis oluyo. Gözümüzün önünde...

NECMI: ***Nedir bu pisliği Sincan'ın böyle?***

EMRAH: Ağbi bak, bir güvercin için adamlar birbirlerini öldürüyo. Hani, gözümüzün önünde oldu, bizim arkadaşın ağbisini vurdular, öldürdüler, bıçakladılar. Yaşı da on yedi. Yani, ben ağbi diyom, benden bi yaş büyük. On yedi yaşında adamı vurdular, öldürdüler. N'oldu? Gitti; kendi hapise girdi, o da öldü.

NECMI: ***Başka ne var böyle Sincan'da? Gürültü, patırtı?..***

EMRAH: Gürültü patırtıyla alakası yok ağbi. Her gece içki içiyolar mahallede yani. Yani, bali çekiyolar, esrar çeken mi dersin ağbi...

NECMI: ***Kim bunlar? Esrar, bali çekenler kim? Mahallenin çocukları mı?***

EMRAH: Mahalleden de var, başka yerden de var. Mahalleden fazla yani... Aynı mahallede bali çekmiyolar. Başkasının mahallesine gidip çekiyolar; çünkü ailesi var, ailesi görücek. Ailesi bilmiyo bali çektiğini felan. Başka mahallelerde çekiyolar.

NECMI: ***Senin öyle bali, esrar çeken arkadaşın var mı peki?***

EMRAH: Yok ağbi. Benim olsa bile hiç gitmem yanına. Gitmem, selam bile vermem.

NECMI: ***Bunlar nası çocuklar?***

EMRAH: Ağbi, onların ailesinden de kaynaklanmıyo. Yani, kendilerinin ortamından, arkadaş ortamından... Şimdi, Ankara'nın bütün pislikleri burda, burda toplanmış, bir araya gelmiş. Yani, burda arkadaşlıklar... Birbirleriyle tartışıyolar martışıyolar, sonra arkadaş haline geliyolar. O ona söylüyo, şu benim arkadaşım... Tanışıyolar, tanıştırıyorlar birbirlerini. Hep pislik birbiriyle toplanınca n'olcak ağbi? Ateş topu gibi her tarafa dağılıyolar. Yani öyle...

NECMI: ***Okulda durum nası peki?***

EMRAH: Okulun durumu iyi ağbi. Öğretmenlerimizle felan yani, çok aramız iyi.

NECMI: ***Toplum Merkezi'ne gidip geliyosun?***

EMRAH: Gelip gidiyorum.

NECMI: ***Burayla aran nası?***

EMRAH: Burayla çok iyi ağbi.

NECMI: ***Burda, buraya gelip n'apıyon?***

EMRAH: Burda bizim arkadaşlarımız felan var, buraya teyp getiriyoz, televizyon izliyoruz. Bilgisayar var, bilgisayarla oyun oynuyorduk. Müzik felan dinliyorduk, teyp felan getiriyoduk. Tuğba Abla vardı; burda çalışan biri var, onun kızıydı. Buraya her gün gelirdi, beraber otururduk, sohbet ederdik, çay içerdik, yemeğimizi yerdik... Yani öyle...

NECMI: ***Peki, buraya gelip gitmek sana iyi geldi mi? Bi yararı oldu mu sana?***

EMRAH: Yararı oluyo ağbi.

NECMI: ***Nası yararı oluyo?***

EMRAH: Yani, dışarda yani... Ben önceden daha kötüydüm; yani, hırsızlıkla alakalı bi arkadaşlarım vardı. Onlardan kurtuldum. Sürekli buraya gele gele gele, alıştım artık buraya. Arada sırada buraya... Onlar geldiği zaman hemen kaçıyom buraya, direk buraya.

NECMI: ***Yani, hırsızlık yapan arkadaşların var.***

EMRAH: Var ağbi.

NECMI: ***Onlar nerde? Buralarda mı oturuyolar?***

EMRAH: Onlar da buralarda oturuyolar ağbi, yukarda felan oturuyolar.

NECMI: ***Onların durumu nasıl? Hani, onların ailelerinin durumu da kötü mü?***

EMRAH: Artık bilemicem ağbi onları.

NECMI: ***Niye peki hırsızlık yapıyolar sana göre?***

EMRAH: Bilemicem valla. Ya hoşlarına gidiyo, ya parasızlıktan yani, ya ailesi felan para vermiyo... Zenginler; ama para felan vermiyolar, harçlık felan vermiyolar. Yani, benim hemen hemen iki aydan beri, üç aydan beri cebime hiç doğru düzgün para girmiyo ağbi. Doğru konuşmak lazım burda, para girmiyo cebime. Geçen babama dedim ki, baba bana para ver de, dedim... Verirse kendisi veriyo.

NECMI: ***Peki, hiç siyasetle ilgilendin mi? Hiçbi alakan var mı?***

EMRAH: Yok ağbi, siyasetle felan ilgilenmem.

NECMI: ***Haberleri filan da mı dinlemiyosun hiç?***

EMRAH: Haberleri dinliyorum da yani... Siyasetle ilgili ben tartışmıyom yani kimseyle.

NECMI: ***Yok, tartışmak için demiyorum, fikrini sormak için.***

EMRAH: Siyasetle valla ağbi... Bi şey diyemicem yani. Kafalarına göre gidiyolar.

NECMI: ***Arkadaşlarının filan, hiçbirinin bi alakası yok mu?***

EMRAH: Yok ağbi.

NECMI: ***Mesela, daha önce konuştuğumuz bi arkadaş, ülkü ocağına gitmeyeni okulda dövüyolar, demişti...***

EMRAH: Yok. Var da yani... Şimdi, nasıl ağbi? Şimdi, ben gidecem, siz oranın başkanısınız, yani orda başsınız. Ben oraya gidcem, üye olcam... Gitmezsem, okula gelip, beni okuldan zorla döve döve alıp götürüyolar. Üye olucaksın ama. Girdin mi bi daha çıkamıyon ağbi orda. Yani, benim şimdi hiç üyeliğim felan yok. Bana, gel diyolar, okul başkanı felan ol, diyolar. Yani, okulun başkanı... Okul benden sorumlu gibi bi şey yani. Bi sorun olduğu zaman, hemen ben oraya telefon edcem, onlar da oraya gelcek. Yani, ben olmadım ağbi.

NECMI: ***Niye?***

EMRAH: Olmam ağbi; yani, girersem bi daha çıkamam, başım belaya girer. Onlara güvenip bi şeyler yapabilirsin de...

NECMI: ***Sen onlara gittin o zaman? Heralde bi gidip geldin?***

EMRAH: Bi Sami'yle... Sami'yle beraber bi gittik geldik. Bi daha da gitmedim ondan sonra. Ortamını gördüm.

NECMI: ***Nası ortamı sana göre?***

EMRAH: Ağbi, herkes toplanıyo, konuşuyorlar işte: "Böyleydi böyleydi..." Yani, sorunlarla ilgili konuşuyolar. Kitapları felan var, hep ülkücü olarak, ülkenin şeyleri felan... Yani, onlar alıyo kitapları. Yani, gitmedim ondan sonra. Değişik değişik adamlar geliyo, psikopatlar geliyo, kollarını felan kesenler geliyo... Ondan gitmiyom yani.

NECMI: ***Peki, baban hangi partiyi destekliyo, biliyor musun?***

EMRAH: Babam, şimdi *** CHP olduğu için... CHP'yi tutmuyo da babam, Fazilet'i tutuyo da... CHP olduğu için yani, bıyıklar felan... CHP bıyığı felan bırakıyo.

NECMI: ***Öyle mi? Ama Fazilet'li yani?***

EMRAH: Ama Fazilet'li yani. İş için bırakıyo bıyıklarını. Onun için...

NECMI: ***Öyle görünüyo orda yani?***

EMRAH: Öyle görünüyo yani. Ama orda mecbur, diyo yapmak yani. Yapmak mecburiyetindeyim, ben burda çalışıyorum, diyo.

NECMI: ***Peki, baban Fazilet'li. Namazında niyazında filan mı? Kılıyo mu namaz baban?***

EMRAH: Bi ara kılıyodu. Şimdi, babanem felan öldü benim... Sıkıntıya felan girdi, içki miçki olayları oldu, amcam felan kızdı... Babama bi tane vurdu; bi daha görmicem felan, dedi ağbisi. Yani, kırk yaşında olduğu halde ağbisi tokat attı babama. Bi daha görmicem, dedi. Babam artık bıraktı felan. Artık sıkıldı da, gidemiyodu yani.

NECMI: ***Peki, sen hiç Kuran kursuna filan gittin mi?***

EMRAH: Ben, Kuran'a felan geçtim. Yani, taşındık bu tarafa... Kuran kursuna felan gidiyodum. Bu tarafa taşındık; buraya gelince her şeyi bıraktım yani. Yani, orda ben küfür nedir bilmezdim ağbi.

NECMI: ***Nerden taşındınız?***

EMRAH: Biz Mamak'ta oturuyoduk. Küfür nedir bilmiyodum yani.

NECMI: ***Neresinde oturuyodunuz?***

EMRAH: Boğaziçi'nde. *** Cadde'de felan. Yani, küfür nedir bilmezdim. Buraya bi geldim ağbi, her şeyi öğrendim yani.

NECMI: ***Peki, Mamak-Boğaziçi mi iyi, burası mı iyi?***

EMRAH: Orası daha iyi ağbi.

NECMI: ***Niye?***

EMRAH: Ağbi, orda yani... Nası deyim yani... Burdaki gibi bahçeler mahçeler... Orda herkes birbirini tanıyo. Ben istediğim zaman giderim, ordan birinden... Ama burda öyle değil. İstediğin zaman bile vermiyolar ağbi, öyle bi cimrilik var. Onun için yani, orda daha güzel. Ben orda herkesi tanıyom hemen hemen, Boğaziçi Caddesi'nde herkesi hemen hemen tanıyom. Onların evine giderim, istediğimi yer, içerim... Yani, öyle yani. Kendileri beni davet ederler, gel otur felan, derler. Öyle ağbi.

NECMI: ***Burası öyle değil, diyosun?***

EMRAH: Burası öyle değil ağbi.

NECMI: ***Burası niye öyle değil?***

EMRAH: Bilemicem ağbi. Ortamdan mı, insanlardan mı kaynaklanıyo bilemicem.

NECMI: ***Yozgatlısınız. Yozgat'a gittin mi hiç?***

EMRAH: Gittim üç-dört defa yani.

NECMI: ***Yozgat'ın merkezinden mi, yoksa?..***

EMRAH: Sorgun'un *** Köyü.

NECMI: ***Televizyon seyrediyon?***

EMRAH: Evet.

NECMI: ***Ne seyrediyon?***

EMRAH: Valla, filimler oluyor bazen, şeyli felan, nası deyim, silahlı felan, dövüşlü felan... Onlara bakıyorum.

NECMI: ***Vurdulu kırdılı?***

EMRAH: He, vurdulu kırdılı. Öyle, ona bakıyorum.

NECMI: ***Başka?..***

EMRAH: Bazen kardeşim... Şey var, Beşinci Kanal'da bi şey vardı ya, küçük bi kız var ya, Bücür Cadı. Kardeşim ona bakıyo, ben de ona bakıyorum bazen. O bakıyo, ben de bakmak mecburiyetinde kalıyom.

NECMI: ***Peki, televizyonda en çok hoşuna giden tip hangisi?***

EMRAH: Yani nasıl? Filim olarak mı?

NECMI: ***Böyle vardır ya tipler, karakterler...***

EMRAH: En iyisi Şaban ağbi.

NECMI: ***Niye? Şaban'ın nesini seviyosun?***

EMRAH: Şaban'ın ağbi, oynayışı daha bi değişik.

NECMI: ***Nasıl?***

EMRAH: Çok güzel oynuyo yani. Adam toprakta, kendi televizyonda anılıyo. Yani, tüm Türkiye anıyo onu.

NECMI: ***İyi de, nesi hoşuna gidiyo adamın?***

EMRAH: Gülüşü felan... Güdük, diyo. Bu sefer ölecek felan, diyo. (*Güler*) Öyle diyo, güdük diyor, bu sefer ölecek, diyo. Yani, ondan dolayı hoşuma gidiyo.

NECMI: ***Peki, televizyonda televolelere filan bakıyo musun?***

EMRAH: Bazen bi şeye bakıyom, Hepsi Gerçek felan var, ona bakıyorum. Televole'ye bakmıyom da yani... Telekritik mi ne, öyle bi şey, ona bakıyorum.

NECMI: ***Peki, televizyonda görüyosundur hani. Oynayanlar, eğlenenler, yiyenler, içenler, giyinip kuşananlar filan... Onları görünce ne düşünüyosun, ne hissediyosun?***

EMRAH: Vala ağbi, onlar... Ben ne deyim ki, Türkiye'de yaşamıyolar onlar.

NECMI: ***Nerde yaşıyolar?***

EMRAH: Valla, bilmiyorum ağbi.

NECMI: ***Orası başka bi yer mi?***

EMRAH: Orası başka bi şey ağbi, yer ağbi. Bi şehir olarak...

NECMI: ***Başka şehirde onlar, diyosun?***

EMRAH: He, onlar başka bir şehirde.

NECMI: ***Onlar hangi şehirde, sen hangi şehirdesin?***

EMRAH: İkimiz de ayrıyız yani. Nası deyim ağbi, ortamlar mı deyim... İnsanlar bi değişik yani senin anlıcağın.

NECMI: ***Peki, onların yaşadığı gibi yaşamak ister miydin?***

EMRAH: İçki olmasın, bi de yani, sigara olmasın... Yani, sigara içiyom da yani, tek tük yani. İçiyodum ben önceden, şimdi bıraktım. Tek tük, az bi sigara. İşte, öyle içiyom. Sigara olmasın yani, ortamı güzel olsun... Yani, eş dost yani... Yani, birbirini destekleyen kişiler olsun. İsterdim yani.

NECMI: ***Tamam, eyvallah. Sağ olasın.***

Sincan / Ağustos 2001

Hüsamettin: "Kader deyorum, öyle kalıyo..." (132)

ERSAN OCAK

Hüsamettin otuz altı yaşında. İki çocuğu ve karısıyla birlikte sağlıksız bir kapıcı dairesinde oturuyorlar. Kendisiyle Sincan Toplum Merkezi'nde görüştüm. İş bulamamaktan, derdini anlatıp sesini duyuramamaktan bunalmış, oldukça duygusal bir hâldeydi. Görüşme sırasında zaman zaman sesi buruklaştı.

ERSAN: ***Adınızı öğrenebilir miyim?***
HÜSAMETTİN: Hüsamettin.

ERSAN: ***Kaç yaşındasınız efendim?***
HÜSAMETTİN: Otuz altı.

ERSAN: ***Nerelisiniz?***
HÜSAMETTİN: Beypazar.

ERSAN: ***Beypazarı?***
HÜSAMETTİN: Ankara-Beypazarı.

ERSAN: ***Peki, Ankara'ya ne zaman geldiniz?***
HÜSAMETTİN: Ankara'ya... Sekiz sene oluyo hocam.

ERSAN: ***Sekiz sene... Beypazarı'ndan mı geldiniz?***
HÜSAMETTİN: Evet, Beypazarı'ndan.

ERSAN: ***Neden geldiniz Beypazarı'ndan?***
HÜSAMETTİN: Beypazarı'ndan iş imkânsızlığından geldim yani. İş yokudu. Benim orda pek gelirim yokudu yani. Toprağımız falan, hiçbi şeyimiz yokudu. Bi dedim, hani Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne, ne de olsa, gelirsek bi iş buluruz, dedim. Hetta buldum o işi. Hemen hemen üç sene, dört sene çalıştım. Dört sene sonra benim... Kaynakçıydım... Bu adam firar etti yani. Firar etti derken, iflasın eşiğine geldi, kaçtı gitti. Ondan sonra, iki sene evvel geldikten sonra, başka götürü işler yaptım işte, organize sanayide. Ondan sona, orda da iş böyle krize girince, tekrar bi, bi sene boşluğum vardı; gezdim tabi. Gezdim derken yani, orda burda iş yapmaya çalıştım gine. Bi sene sonra da, kaymakam beni gördü, Sosyal Yardım-

laşma'ya aldı. Çalışırken, ben burda bel fıtığından ameliyat oldum. Lale Hanım, müdürümüz, onu iyi bilir. Şu anda benim yerime hanım çalışıyo, benim yerime hanımı aldılar Sosyal Yardımlaşma'ya. Bana yol gösterdiler tabi. Gine Allah'a şükür, Allah razı olsun kaymakam beyden. Onu da şey yapmasaydı iyice ac idik yani. Yemek veya çocuklara bakacak, ev kirasını ödiyemiyecek duruma gelirdik yani. Şu anda, ben işe başlamak istiyorum yani. Ne iş olursa olsun. Sıkıntılıyım yani. Ev kirası veriyorum kırk milyon; artı, bunun elektriği var, suyu var, kirası var... Ne biliyim hani, nası bi iş olsa yapmaya hazırım.

ERSAN: ***Anladım. Peki, siz Beypazarı'nda evli miydiniz?***
HÜSAMETTİN: Evliydim. Evliydim o zaman ben.

ERSAN: ***Kaç çocuğunuz var?***
HÜSAMETTİN: İki çocuğum var.

ERSAN: ***Allah bağışlasın. Kaç yaşında?***
HÜSAMETTİN: Biri üç yaşında, kızım. Burda kreşte, devamlı bakılıyo. Yedi yaşındaki oğlumun işlerini yaptırdım; burda evrakları (*Evrakları gösterir*). Okula gidecek bu sene.

ERSAN: ***Hayırlı olsun.***
HÜSAMETTİN: Amin. İşte, çocuğumun bi geleceği var, okula yazdırıyoz. Başka bi şey yok işte. Onlar da yarın kitabını istiycek, kalemini istiycek, defterini istiycek... Hepsi burda.

ERSAN: ***Peki, eşiniz kaç yaşında?***
HÜSAMETTİN: Eşim... Otuz üç.

ERSAN: ***O da Beypazarlı mı?***
HÜSAMETTİN: O Ankara, Güdüllü.

ERSAN: ***Beypazarı'nda evliydiniz siz; beraberce geldiniz?***
HÜSAMETTİN: Beraber geldik.

ERSAN: ***Peki, ilk geldiğinizde hangi semte gelip yerleştiniz?***
HÜSAMETTİN: İlk geldiğimiz semt Sincan oldu bizim. İlk Sincan, gene Sincan'dayız.

ERSAN: ***Hep aynı evde mi oturdunuz?***
HÜSAMETTİN: Hep ayni... Yok, ayrı ayrı üç yerde oturdum. Maraşal'de oturdum, Atatürk Mahallesi'nde oturdum; tekrar bi kapıcı dairesine geldim, şu anda kapıcı dairesinde oturmak üzereyim.

ERSAN: ***Bu eviniz, şimdi oturduğunuz ev kapıcı dairesi?***
HÜSAMETTİN: Kapıcı dairesi.

ERSAN: ***Bundan öncekiler de kapıcı dairesi miydi?***

HÜSAMETTİN: Hayır. Şimdi, orda giriş katıydı yani. Giriş derken, bir numara. İki tarafta da bir numarada oturdum yani, Maraşal'de falan...

ERSAN: ***Şimdiki ev diğerlerine göre biraz daha kötü durumda, öyle mi?***

HÜSAMETTİN: Kötü durumda. Ev rutubet alıyo. İşte, çocukların... Müdür Lale Hanım iyi bilir, böle su alıyodu, duvardan su geliyo. Yani, vanaların olduğu yer kısımları komple ıslak oluyo yani. Sabah çamaşır değiştirirken üzerine, böle yıkanmış gibi çıkıyo yani.

ERSAN: ***Kaç oda var?***

HÜSAMETTİN: İki oda.

ERSAN: ***Sağlık koşulları anladığım kadarıyla iyi değil evde?***

HÜSAMETTİN: Tabi, sağlık koşulları iyi değil. Mesela, benim hanım apandisitinden amaliyat oldu. O da işte, iki ay oldu başlıyalı. Lale Hanım, müdürümüz, onu iyi bilir. Ben artı, öyle. Amaliyat oldum, çocuğum amaliyat oldu... Yani hep... Üçümüz de amaliyat geçirdik yani.

ERSAN: ***Sizin mesleğiniz aslında gayet iyi bi meslek...***

HÜSAMETTİN: Evet, güzel zanaatım vardı.

ERSAN: ***İş bulamıyo musunuz?***

HÜSAMETTİN: Şu anda yani, sabah hanımla çıkar gibi, çocuğu birisine emanet ediyoz. Şu anda kreşe getiriyoduk. Kreştekiler izindeymiş herhal. O yönden yani, kreş izinde olduğu için, bebeği bi yere koyuyoruz, ufak kızı. Bazen annesinin yanına getiriyoruz. Burda da pek laflar oluyo yani. İş yerinde ustalar deyo ki, gelmez çocuk. Onlar da haklı. Onları da tabi şey yapıyorum ama mecbur. Ben de, şöyle iş aramaya gider gibi gidiyorum. O yüzden, sanayiye bakıyorum. Şu anda iş yok, deyo. Açılınca, deyo. Belki bi forum veriyo. Elli yere forum verdim daha doğrusu. Bu forumları doldurun getirin, dedi. Gettik neyse, verdik. Haber edcekler diye telefonlarımızı verdik, evin telefonları. Bazen işte... Burdaki Lale Hanım'ın telefonlarını verdim bir kısmına. Ne arayan var, ne soran var şu anda. Tekrardan bi yere başvurduydum; tekrar oriya da forum verdim. Ordan da pek hayır çıkmaz gibi herhal.

ERSAN: ***Peki, ne kadardır işsizsiniz siz?***

HÜSAMETTİN: Ben... İki senedir yani.

ERSAN: ***İki senedir iş bulamıyosunuz. Kaynakçı olduğunuz halde iş bulamıyosunuz?***

HÜSAMETTİN: Kaynakçı olduğum halde iş bulamıyorum yani. Perişan durumdayım. Yani, bi anda kendime... Bi insan 'manyak' demez kendi kendine durup da. Yani, o şeyime geldim yani. Yani, ne biliyim, bu dünya dedim, bana haram, dedim. Bi anda kendimi o şeyi düşünmeye geldim yani, öldürmeyi... O duruma geldim yani.

ERSAN: ***Bi dakka, böyle kendinize...***

HÜSAMETTİN: Yani, kendime baktım... Herkes... Dedikodu çok yapıyorlar benim için. Apartmandakılar yapıyo...

ERSAN: ***Ne diyolar sizin için?***

HÜSAMETTİN: "Çalışmıyo. Bile bile geziyo." İşte, hanımın parasını yiyo, deyolar. "Aldı parayı, yüz yirmi milyon, hanımın asgarî ücret parası." Ben hanımın parasını yesem, nası evin kirasını vericem, nası su parasını vericem, nası geçim ücretini vericem? Telefon gelmiş dokuz milyon yedi yüz bin. Elektrik geliyo üç milyon lira; pardon, on milyon. Şey geliyo, su geliyo iki milyon. Ev kirası geliyo kırk milyon. Bi de bunun yıkama şeyi var. İki buçuk da oraya veriyoruz. Bi ara ben dedim, yıkıyım, dedim. Beni şey yapmadılar. Hani, boş gezeceğim halde ben yıkıyım, dedim. Hiç olmazsa kiradan düşeriz falan, dedik. Gine de kabul etmediler yani.

ERSAN: ***Apartmanda, sizin apartmanı yıkamanıza izin vermediler?***

HÜSAMETTİN: Vermediler.

ERSAN: ***Allah Allah! Niye ki böyle bi şey?***

HÜSAMETTİN: Efendim, şimdi şöle... Biz dediler, bi adama yıkattırırız, alıştığımız adama yıkattırırız, dediler. O yönden yani... Biz de, tamam, dedik. Canınız sağ olsun, dedik.

ERSAN: ***Şimdi, siz yüz yirmi milyonla dört kişilik bi aile olarak geçiniyosunuz?***

HÜSAMETTİN: Geçinmeye çalışıyoruz.

ERSAN: ***Başka bi gelir yok mu?***

HÜSAMETTİN: Hayır, gelirimiz yok.

ERSAN: ***Ailenizden hiç destek yok mu?***

HÜSAMETTİN: Ailemizden şu an destek yok yani. Babam rahmetlik. İki babam da. Gayın pederim, öz babam...

ERSAN: ***Başınız sağ olsun.***

HÜSAMETTİN: Dostlar sağ olsun. On sene... Tabi, annemiz sağ da... Annemizin de öyle fazla bi şeyi yok. Baba maaşınnan, emekli parasıyla idare ediyo işte.

ERSAN: ***Ordan bi destek yok?***

HÜSAMETTİN: Yok.

ERSAN: ***Peki, burda kaymakamlıktan, Sosyal Hizmetler'den, şurdan burdan bi destek alabiliyo musunuz?***

HÜSAMETTİN: Yardım olayı şöle... Onu da yalan söylemiyim, Allah'ın bildiğini kuldan saklamıyım. Ara sıra, tabi işçiler olarak, onların kendi iş-

çileri olarak... Onların yedi kişi, sekiz kişi işçileri var. Herkese bi gıda veriyolar yani. Bayramdan bayrama. Başka yok.

ERSAN: ***Ha, karınızın orda çalışması nedeniyle?***
HÜSAMETTİN: Evet, bize gıda veriyolar.

ERSAN: ***Gıda yardımı alıyosunuz?***
HÜSAMETTİN: Başka yok.

ERSAN: ***O da senede bir mi?***
HÜSAMETTİN: Evet, senede bir. Bayramdan bayrama.

ERSAN: ***Anladım. Başka bi yerden hiçbi geliriniz yok?***
HÜSAMETTİN: Yok.

ERSAN: ***Peki, n'apmayı düşünüyosunuz? Hiç aklınıza bi çıkar yol geliyo mu?***

HÜSAMETTİN: Vallayi, aklıma geliyo da işte, maddi durumdan imkânsız. Evden yani... Hani, bi iş bulamadım. İş bulamayınca, ara sıra dedim ki... Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gittim, orıya yalvardım. Dedim ki, böle böle. Okulun dedim, bi kantinini çalıştırırım ben, dedim. İlkokulların efendim, dedim. Onlar dedi ki, şeye gideceksin dedi, Ankara'ya, Milli Eğitim'e, dedi. Orda açık arttırmayla kiraya veriyorlar, dedi. Ordan yapabilirsen, ordan başvurursunuz, dedi. Ben de dedim ki, bana yidirmezler, dedim. Oranın, n'apsan dedim, beş-on tane adamı var, dedim. Yani, mafya adamları... Yani, onları alırlar, dedim. O yönden, bana dediler ki, gitmene hic gerek yok, dediler. Burda, şeyde çalışan, Mal Müdürlüğü'nde çalışan bi arkadaş var. Hüsamettin, hiç oruya gitme, dedi. Ordaki adamlar sana yidirmez, dedi. O yönden yani... Ben kaymakamlıktan, param olsa, tabi çekicem yani, ordan bi avans çekicem yani. İki yüz-üç yüz milyon neyse... Verirse eğer tabi. Onlarda, o avansını çekmek için bi şey vereceksin, dilekçe. Dilekçeyi verdiğin zaman, bütün müdürler, tabi okeyleycek. Ondan sonra, o parayı verecek. Eğer okey vermezse vermezler yani.

ERSAN: ***Şimdi, siz bi kantin işletmeyi deniyceksiniz?***

HÜSAMETTİN: Bi onu deniyim dedim. Onlar da dediler işte... Daha iki gün oldu söyleyeli. Onlar da, sana yidirmezler, dediler. Bi sefer de... Ordan vazgeçmek gibi değil de... Gine de, ben dedim, parayı istiyim, dedim. Böle bi ödünç para istiyim, üç yüz milyon, dedim. Yani, ben kazandıkça, elli milyon-yüz milyon, öderim ben, dedim. Yani tabi, kantini almak üzere tabi. Bana arkamdan bi destek çıkıcak. Yani, benim orda adamım olması gerek istiyorum yani. Veya bi yardımcım olmasını istiyorum.

ERSAN: *Sağlıklısınız di mi? Hani, eskiden çalışamıyodunuz.*

HÜSAMETTİN: Ben şu anda... Çalıştım ama bel fıtığından amaliyat oldum. Size orayı gösteriyim. (*Ameliyat izini gösterir*)

ERSAN: *Gördüm, geçmiş olsun.*

HÜSAMETTİN: Sağ olun. Şimdi, Allah'a şükür... Bazen ağrım geliyo; geldikçe, yukarda şey var, *** Bey var, müdürümüz. Yani, sağlık ocağı müdürü. Bana bi iki-üç tane hap veriyo, onu yutuyorum, öyle öyle geçiriyorum yani. Sabah kalkarken, şu şekilde, birden dik kalkamıyorum. Böle böle, ondan sonra şöle yapıyorum. Düzeliyorum, öle kalkıyorum efendim.

ERSAN: *Kaynakçılık yapmakta zorlanabilir misiniz acaba?*

HÜSAMETTİN: Yani, her şeyi göze aldım, çalışacam. Başka şeyim yok efendim.

ERSAN: *Zaten, çalışmamak sizi çok üzmüş, o çok belli. Peki, çalışmak istiyosunuz; ama demin şey dediniz, adamım olması lazım arkamda. Adamınız olmadan olmuyo mu bu iş?*

HÜSAMETTİN: Adamınız olmadan olmuyo yani. Dün de bi yere gittim efendim, Ankara'ya, temizlik şirketine. Bana dediler ki, sen hangi partidensin, dediler. Ben dedim, parti benim karnımı doyurmaz, dedim. Hangi parti olursa olsun, o, benim karnımda gizli kalan bi şey, dedim. Evime, çocuğuma ekmek götürecek kişiyim ben, dedim. Ben partiyle uğraşamam yani, iş varsa uğraşırım, dedim. Bunu söyledim. Orda dediler ki, senin dedi, partiyle olmayınca olmaz, dediler. E, ben bi parti diycem şimdi... Onlar mesela MHP'li; ben de diycem misal olarak, Doğruyol veya ANAP. Ters anlıycaklar. Veya MHP diyecem, onlar ANAP'lı olacak. Yani onlar, ne biliyim ben... Şimdi, Allah'ın bildiğini kuldan saklamam yalan olur. Ben şöyle desem, onlar da, olmaz, diyecek. İki-üç gün veya iki ay sonra gel, üç ay sona gel, diycek; atlatıcak beni. Beni atlatan çoğ oldu yani, iki senedir atlatıyolar. Yani, müracat ettiğim halde...

ERSAN: *Özel işe başvururken de mi adam lazım yani?*

HÜSAMETTİN: Tabi tabi, özel işe başvururken de... Yani, şöyle deyim... Ben, geçen Ankara'ya gittim işte. Şey için, iş aramak için. İşçi-İş Bulma Kurumu'na gittim, kayıdım vardı zaten. Tekrar araştırdım 180 numaralı telefonna. Dediler, şu anda dediler, adam alımı yok, dediler. Haa, bi tane var, dediler. O da marangozluk, dediler. Ben de, şimdi oraya gidip de marangozdan ağnıyorum dersem, o adama yalancı olmuş olurum. Ağnamadığım şeye niye ağniyim deyim ki? Yani, gerçekten ağnasam, ağnadım derim. Tabi, benim mesleğim kaynakçı abi. Kaynak işi falan var mı, dedim. Öyle bi şi var mı, dedim. Yok dedi, marangoz işi var, dedi. Onu da yapamam. Mesela, vasıfsız işçi alınıyosa da ben giderim, onu ta-

şırım, bunu taşırım yani, dedim. Yani sırtımı, bel fıtığımı göze ala ala her işi yapmaya hazırım.

ERSAN: ***Şimdi, siz her gün böyle iş aramaya mı çıkıyosunuz?***
HÜSAMETTİN: Evet.

ERSAN: ***Düzenli olarak, iş gibi iş aramaya çıkıyosunuz?***
HÜSAMETTİN: Evet. Bak, biri daha verdi... Ben onu da söyliyim. Her yerde partiye başvurdum. Demin biri yazdı, daha şimdi yazdı... Şeye, güvenliğe başlıyabilirsiniz, dedi. Elimde listem var. Bakalım, gidecez... Adama telefon ettik. Adam dedi ki, yarın gidecez.

ERSAN: ***Anladım. Partiden bunu yazdılar size?***
HÜSAMETTİN: Bunu yazdılar. Hep böyle. Bi yazıyolar, gönderiyolar; boş. Yazıyolar, gönderiyolar; boş. Ne aldıkları var, ne ettikleri var efendim.

ERSAN: ***Tek o partiden mi gittiniz?***
HÜSAMETTİN: Başka partiyi de denedim yani. Bunu da denedim. İşte, bi de bunu yani... Yani, demek istedim ki demin, MHP'li olursan dedim, ANAP'lı olursan dedim, yani şöyle deyeceksin, böyle söyliceksin, dedim. Yani, yalan söylemiş gibi olurum, dedim. E, bunu da denedik. Bu da işte... Yarın telefon edicekler, öyle göndericekler. Adam şu anda yokumuş, yarın tekrar telefon edip öyle göndericekler.

ERSAN: ***Peki, sizin siyasi olarak inandığınız bi parti var mı? Bana söylemeniz gerekmiyo yani, var mı böyle bi şey?***
HÜSAMETTİN: İnandığım olarak yok yani.

ERSAN: ***Neden?***
HÜSAMETTİN: Hepisini denedim efendim. Denedim derken, hepisini denedim. ANAP'ı da denedim, Doğruyol'u da denedim, MHP'yi de denedim ve Baykal'ı da denedim. Hepsi, kendi adamları, amcasının oğlu, yeğenleri olan kişileri işe alıyolar. Sen fakirsin, sana iş buluruz, deyolar... Hani, bu buldukları iş temizlik işi de olsa razıyım ben. Devlet işi istemiyorum. Tek, iş olsun; ben çoluğuma çocuğuma helal ekmek yedireyim. Yarın, onların geleceği önemli benim için. Evlenecek, okula gidecek, yuva kuracak... Yarın, ben bunları alamadığım zaman, bana ilendiği zaman, babam nankörümüş, dedittirmem yani. Şu ölümlü dünyada... İş olsun; ne iş olursa olsun yapmaya hazırım.

ERSAN: ***Anladım. Hiç kahveye falan gider misiniz?***
HÜSAMETTİN: Hayır, kahvem yok benim.

ERSAN: ***Evde n'aparsın akşamları falan?***
HÜSAMETTİN: Evde... Akşam çouklarımı alırım, şöle bi akşam gezdirirım parkı.

ERSAN: ***Hıı, parka çıkarırsın?***

HÜSAMETTİN: Parka çıkarırız. Madem diğer günleri yapamıyorum, akşamları alıyorum çocuklarımı, gezdiriyorum. Çünkü, gündüzleri iş aradığım için... Şey ayıramıyorum yani, vakit. Akşamları olduğu için ayırıyorum.

ERSAN: ***Hiç eşinle oturur sohbet eder misin, konuşur musun?***

HÜSAMETTİN: Ederiz.

ERSAN: ***Ne konuşursunuz?***

HÜSAMETTİN: İş olayı konuşuruz yani. O bana der ki, bak Hüsamettin der, iki senedir geziyosun, der. Hiç olmazsa der, şu ölümlü dünya der, çoluğumuzun çocuğumuzun geleceğini düşünelim, der. Biz çektik azap, onlar çekmesin, der. Onları konuşuruz.

ERSAN: ***Siz hep fakir miydiniz Hüsamettin Bey?***

HÜSAMETTİN: Hep fakiridik.

ERSAN: ***Eşiniz de öyle bi aileden mi geliyo?***

HÜSAMETTİN: Tabi, o da yani... Şey olarak fakirdi. Ne bi babasından geliri varıdı, ne bi şeyi varıdı evlenmeden önce. Hep böyleydik.

ERSAN: ***Peki, gelecek hakkında ne düşünüyosunuz? Hep fakir mi kalıcaksınız, yoksa bi umut var mı sizin için?***

HÜSAMETTİN: Bi umudu bağlıyorum ağbi. Şöyle bağlıyorum; sayısal loto, spor toto, milli piyango... Umut bunlar. Umudu bunlara, yani gerçekten bunlara veriyorum yani. Hayatta oynamadığım şeyi oynuyorum yani. Tek umudum o mu olur, yani tek gurtuluşum o mu olur, çoluğumun çocuğum geleceği o mu olur?.. Yani, duva da ediyoruz, bilmem ne de ediyoruz, olmuyo işte. Olmuyo olmuyo... Yani, hep fakir kalmaya da hâlâ şeyiz yani. Allah böyüktür bakalım... Sabrediyorum.

ERSAN: ***Sabrediyosunuz ama bu kader gibi sanki, öyle mi?***

HÜSAMETTİN: Kader deyorum, öyle kalıyo...

ERSAN: ***Değişmiycek mi hiç?***

HÜSAMETTİN: Vallahi, yaşım otuz altı; hemen hemen bunun altı senesi işsizdim yani. İki sene hariç de... İşte, ufak tefek götürü işler de yaptığım halde, gine işsizdim yani. Sağlam bi iş olmadı yani. Ben sağlamım, ben dürüst çıkıyorum, adamlar kaçıp gidiyo benim karşımdan. Ben dürüstüm, ben şeyim, adam benim sigortamı yaptırmıyo. Benim ilk oğlum doğduğunda, arkasından kızım doğduktan sonra... Yenimahalle'de doğdu... Adam sigortayı yaptırmamış; onun şeyini, ceremesini hep biz çektik. Şikâyet etsen, adam yok; nerde bulacaksın, nerden alacaksın? Sonra adam geliyo, bana kırk milyon para veriyo. Sen beni bildirme de deyo (...). Ya-

ni, hakkımızı helal edelim, deyo. Biz hep iyi niyetimizden kaybediyoz yani... Hep iyi niyet olarak, olur deyoz, yatırır, deyoz... Ben, kendime güvendiğim gibi karşımdakine de güveniyorum. Bu adam benim sigortamı yaptırır, ben bu adamın ekmeğini yiyom, benim bu adamın işini dobra dobra yapmam gerekir, diyorum kendi kendime; yapıyorum da. İşim de çok güzeldi... Yani, bana tekmeyi vuranlar hep bu kişiler yani, bu insanlar.

ERSAN: ***O tekmeyi vuranların durumları nasıldı? Hani, zengin olduklarını söyleyebilir misin?***

HÜSAMETTİN: Zengindi tabi. Kaçtılar gittiler.

ERSAN: ***Peki, zenginler hep böyle mi yapıyo?***

HÜSAMETTİN: Böyle yapıyo, yatırmıyorlar sigortayı. Güveniyosun. Yarın çoluğun çocuğun hasta oluyor, sigortaya gidiyosun bakıyosun, adam sigortayı yatırmamış. "Neden yatırmadın abi?" "İşte, benim bu ay sıkıntılı, bu ay dertliyim." E, öbür aya bakıyosun, gidiyosun. "Neden yatırmadın abi?" "İşte, iki ay sonra yatıracam." Hep böyle atlatıyolar yani. Benim bin dokuz yüz seksen dörtten mi, seksen beşten mi sigortam var. Ben her türlü işte çalıştım yani, hiçbiri sigortamı yatırmamış. Beş sene bi yatmış, başka yok. 85'ten beri sigortam var; beş sene yatık, geri kalanı yok. Otuz altı yaşımdayım, bunun on senesi nerde? Hadi on beş senesi yatsın...

ERSAN: ***Zenginin hiç iyisi yok mu peki Hüsamettin Bey? Hiç iyisine denk gelmediniz mi?***

HÜSAMETTİN: Geldik deriz emme... İşte efendim, iki ay-üç ay yatırıyo, ondan sonra, dördüncü aydan sonra deyolar ki, biz deyo, götürüye verdik, taşerona verdik. Onların yanında çalışsanız, sigorta yapmıycak. Yani, sizin yanınızda çalışsak, gene yapmıyı. Bunu söylüyolar yani. Bi şey geldiği zaman, bi müfettiş geldiği zaman, bi araştırmacı geldiği zaman, sigortadan geldikleri zaman kaçırıyorlardı...

ERSAN: ***Peki, sen neler hissediyosun zenginlere karşı?***

HÜSAMETTİN: Ben, aynı onlar da bizim gibi insan, deyom. Şu ölümlü dünyada... Hepimizin öleceğimiz yer toprağın altı. Deyorum bunu. Allah versin ne verecekse, deyorum yani. Bu kişilere, bana yapılan kişilere tabi. Bazı kişilere versin yani.

ERSAN: ***Adaleti Allah verecek, diyosun?***

HÜSAMETTİN: Allah versin tabi.

ERSAN: ***Bu dünyada adalet olmuyo mu Hüsamettin?***

HÜSAMETTİN: Olmuyo... Olmuyor.

ERSAN: ***Neden olmuyo?***

HÜSAMETTİN: İnsan insanı gayırıyo yani, zengin zengini tutuyo. Fakir fakirin neyini tutacak? Fakir fakirin neyini alacak? Ama zengin... O ona verir, o ona verir... Zenginler birbirine bağlılar. Fakire yapılan en kötü şiyler... Fakire gelir... Elli-atmış milyon bana elektrik geldi, inanabiliyo musun? Buna gittim, dilekçeler verdim. Dilekçeden düşüttürdüm. Bi sefer de, oraya yazdı gene elli milyon, beş milyon lira aldılar. Kırk beş milyonu geriye çektiler yani, beş milyon yazdılar oraya. Ordan, ta Ankara'dan ödettirdim yani. Göttüm, burdan dilekçe verdim. Benim elli milyonluk... Benim evimde çamaşır makinası yok, bi buzdolabı var. Yani, buzdolabı da yaksın yaksın ne yakabilir? Ha, bi de televizyonum var.

ERSAN: ***Televizyon seyreder misin Hüsamettin?***

HÜSAMETTİN: Tabi, filimlere bakarım.

ERSAN: ***Ne tür filimler seyredersin?***

HÜSAMETTİN: Yabancı... Yani, güzel bi filim seyrederim yani. Koyboy filmi, o uzaylı filimlerinden gibi... Öyle filim seyrederim.

ERSAN: ***Rahatlatıyo mu seni öyle filimler?***

HÜSAMETTİN: Hayır. Yaniii... Öylesine bakıyorum yani.

ERSAN: ***Vakit geçsin?***

HÜSAMETTİN: Vakit geçsin, deyorum akşamları.

ERSAN: ***Peki, televole, magazin programları gibi programlar var, onlara bakıyo musun hiç?***

HÜSAMETTİN: Hayır, ben ekmeğimle uğraşıyom. Onlar eğlence, zenginin gönlünü almak için.

ERSAN: ***Ben de onu merak ediyorum işte. Onları görünce neler hissediyosun?***

HÜSAMETTİN: İşte, dedim ki, zengin... Bi tanesi öldüğü zaman, Allah göstermesin, Sakıp Sabancı'nın veya bi başkasının, Vehbi Koç'un bi adamı öldüğü zaman, televizyonlar, her yer, kanallar gösterir. Bi fakirin öldüğü zaman şurda... Benim köylümün, hanımın köylüsü öldü. On altı yaşında çocuk inşaattan düştü, elektrikde çalışıyodu. Bi televizyon bile... Bırak televizyonu, bi belediye başkanı bile gelemedi yani. O gadar kişi duyduğu halde şu Sincan'da, inşaattan çocuk düştü, deye. Yani, nası duydular? *** Elektrik'de çalışıyodu; *** Elektrik herkesine duyurdu yani bu çocuğu. Böyük bi şey yani, elektrik yani... Dükkânı var çarşıda. İnsan bakar ona, geldiği zaman bi geçmiş olsun derler veya bi başın sağ olsun derler. Bütün herkes, duyan kişi... Burdakı zenginler duymaz. Öldüyse, Allah rahmet eylesin, der zenginler.

ERSAN: ***Zengin fakirin sesini duymuyo, öyle mi?***

HÜSAMETTİN: Tabi. (*Kısa bir sessizlik olur*)

ERSAN: ***Peki Hüsamettin Hocam, şu lotodan-totodan tutarsa para, n'apacaksınız?***

HÜSAMETTİN: Lotodan-totodan tutarsa para, önce bi tane cami yaptıracam. Cami.

ERSAN: ***Cami yaptırıcaksın?***

HÜSAMETTİN: Ya, cami yaptıracam. Ondan sonra, bi tane ev alacam Allah kısmet ederse. Geri galanı fakirlere, ne gadar fakir varısa... Bir milyar, iki milyar, bilemedin –fazla para tutarsa– beş milyara gadar dağıtacam. Ben çektim o fakirliği, onlar da... Tabi, biraz az para sahabı olurlar emme, onlar da bi elbise, televizonu yoksa bi televizon, buzdolabı yoksa bi buzdolabı falan... Gönlümden böyle geçiyo yani. Ben çok eziyet çektim, yaşım otuz altı. Hani, onlar bari çekmesin yani. Biraz para görsün elleri cepte.

ERSAN: ***Niye cami yaptırıyosun Hüsamettin Ağbi?***

HÜSAMETTİN: Niye mi cami yaptırıyorum? Hep, bütün camilere gittiğim zaman, duvalarımı kabul et, dedim. Yani, Allah'ım benim günahlarımı bağışla, dedim. Yani, ben kimseye kötülük yapmadım emme, neden ben... Babam öldü öylesine, cenazesine zor yetiştim. Bel fıtığından, ağrıya ağrıya gittim. Yani, Allah'ım dedim, beni ayağa galdır, dedim. Kalkmadığım günler olduydi, camdan kafamı çıkartıp bakıyodum şöyle gelene gidene. Ve o gün Allah beni galdırdı yani. Gittim, emme topallaya topallaya gittim. Duvamı yapa yapa, cumaları gıla gıla, o namazda camide... Allah beni o yardımla ayağa kaldırdı. Benim ahdım var yani, bi cami yaptırmak için.

ERSAN: ***Anladım. Hayırlısıyla olur inşallah. Sonra da ev alıcaksın kendine?***

HÜSAMETTİN: Tabi, bi tane ev alacam. Çocuğumun geliri için biraz da bangaya para yatırırım yani. Bu kadar. Başka bi şey istemiyorum yani. Bi evim olsa yeter yani.

ERSAN: ***Daha çok para çıksa n'apıcan? Hani, bunların hepsinden artar.***

HÜSAMETTİN: Daha çok çıksa para... Efendim, dediğim gibi işte, camiler... Bazı fakirlere dağıtıcam yani. Paran olmuş, sağlığın olmadığı durumda ne fayda? İş hayatına gelince... Bi iş kurarız, fabrika kurarım. O gücümle tabi. O gadar fakirlere, ne gadar fakir varısa... Zengin çocukları bi yana, fakir çocuklarını o fabrikada çalışırırım.

ERSAN: ***Hüsamettin Hocam, biz hep sizin gibi insanlarla konuşuyoruz ve hepiniz fakirlere yardım ediyosunuz, ev yaptırıyosunuz... Bence bunların hepsi güzel hayaller, güzel planlar zaten... Peki, niye bu malı, parası olan adamlar kimseye bu yardımı yapmıyolar?***

HÜSAMETTİN: Nası hocam? Anlamadım ki.

ERSAN: ***Yani, bi de öbür tarafta, hali hazırda milyarları, tirilyonları olan adamlar var.***

HÜSAMETTİN: Evet.

ERSAN: ***Bunlar cami de yaptırırlar, fakire de verirler...***

HÜSAMETTİN: Her şeyi yaptırırlar, evet.

ERSAN: ***İş de verirler. Niye yapmıyolar bunu? Sence neden yapmıyolar?***

HÜSAMETTİN: Vallahi, o kendine galmış bi şey hocam, onu bilemiyorum yani. Yani, bugün Sakıp Sabancı'nın traktör fabrikası var, Vehbi Koç'un şeyi var... Onlar bugün bi işe alamaz mı yani? Alırlar fakirleri. Ya işte, dediğim gibi, hep zengin çocuklarını alıyorlar. Amcası milletvekili olanları aldırıyo, meclise aldıttırıyolar, bilmem nereye aldıttırıyolar, güvenliğe aldıttırıyolar, her yere adamını aldıttırıyolar... Yani, şu dünya bize haram, fakirlere...

ERSAN: ***Peki, bu seni hiç kızdırmıyo mu?***

HÜSAMETTİN: Kızıyorum tabi; ama kızsam da bi fayda etmiyo ki yani. Kime kızacaksın ki? Kendimde arıyom suçu, kendimde arıyorum yani.

ERSAN: ***Peki, sendeki suç ne?***

HÜSAMETTİN: Bendeki suç... Yani, şöyle deyim... Düzgün de çalışıyorum, düzgün de çalışmak istiyorum. Yani, sen de bi işe soyunsan, sen de bi iş kurabilirsin yani. Nası kurabilirsin? Paran yok; gidersin, valiliğe bildirirsin Ankara'da. Bunu bana iki-üç kişi dediler. Deniz Feneri var, dediler. Deniz Feneri'ne git dediler, bilmem ne, dediler... Ben de dedim... Senet sepetten korktum tabi. Hani, benim neyimi alıcaklar? Alırsalar, bi buzdolabımı, bi televizyonumu alırlar. O korkuyla gidemedim yani. O yönden yani.

ERSAN: ***Deniz Feneri programını seyrediyo musun?***

HÜSAMETTİN: Ediyorum.

ERSAN: ***Ne düşünüyosun o program hakkında?***

HÜSAMETTİN: Vallayi, yardım yapılan fakirlere, yapılan köylülere –Erzurum olsun, bilmem Sivaslı olsun, Ardahanlı olsun, Doğulu olsun– çok iyi yardım yapılıyo yani. Hani, gelip de bize de... Ben de bi müracat ettim, başvurdum. Ben daha önceden vurdum, vurmadım demiyorum; emme ne gelen vardı, ne giden vardı.

ERSAN: ***Niye size gelmediler?***

HÜSAMETTİN: Efendim, bi geldi dediler... Aslı var mı, yok mu bilmiyorum emme... Biz de yokuduk işte. Ben de o zaman hanımnan uğraşıyodum, hanım rahatsızıdı.

ERSAN: ***Geçmiş olsun.***

HÜSAMETTİN: Sağ olun. Doktora götürdüm işte. Bi kere, orda bizim komşu söyledi. Geldi gitti, dediler Deniz Feneri'nden. Başka da tabi gelmediler. Ben de gitmedim tabi.

ERSAN: ***Niye gitmedin?***

HÜSAMETTİN: E, bi daha... Dedim ki, olmaz, gelmez hani. O yönden. Bi kere gelen insanlar bi daha gelmez diye... Hani, o yönden gitmedim yani.

ERSAN: ***Anladım. Peki, n'apıyolar? Yani, gelip sizi televizyona mı çıkarıcaklar?***

HÜSAMETTİN: Vallahi, televizona da çıkabilirdik yani. Gerçekten çıkabilirdik. Ben de isterdim yani. Biraz dökerdim yani, içimi dökerdim yani. Evler hep fakir oluyo, derdim. Hiçbi insan... Yani, oraya ben -bugün otuz altı yaşımdayım, gitsem yani, başbakanlık köşküne... Kendimi zincire vurmakla veya bilmem neyle, acınmakla olmaz yani. Onların düşünmesi gerek fakirleri. Oraya gidiyo biri, efendime söyliyim, ben acım, ben şöyleyim, ben böyleyim, diyo. İnsanları, Allah'tan başka kimse bilmez. Benim durumumu... Ben de yani, sığınıyorum Allah'a. Başka... Bana, zengin de olsa... Bana zengin verse verse, en azından bi beş yüzbin lira, pardon, bi milyar verir. Ha, bi milyar... Onun bittiğini kabul edelim. Yani, o para devamlı duracak değil ya. Yani, ben sürekli kendim çalışıyım ki, kendi gücümlen katlanıyım. İlerde çoluğuma çocuğuma ne arttırabilirsem. Yüz yirmi milyon alırsan, yüz yirmiyle de biraz zor arttırırsın yani. Geleceği için çocuğuma bi yatırım yapıyım derim, iş kuruyum derim... Olmuyo yani... (*Uzun bir sessizlik olur*)

ERSAN: ***Peki, demin şey dedin, Deniz Feneri gelse, televizyona çıksam, içimi dökerim, rahatlarım. Ne söylemiş olucaksın? Hani, sesini duyurmuş mu olucaksın?***

HÜSAMETTİN: Tabi yani, televizyona çıkmayla herkes şey olmaz yani. Ordaki insanlar da ağalar, onlar da zengin gibi sayılır. Ötekiler de sayılır. Yani, onlara n'apsan, banttan, kayıttan şeye verirler, televizyona. Yani, bunları duysunlar... Bizim gibi... Bize yapılmayan yardım başkasına yapılsın. Yani, tek bana değil. Benim acındıracak halim yok. Bin tane fakir var tabi. Bin tane fakire, benim düştüğüm hale aynı onların da düştüğü gibi, onlara da iyilik yapılsın. Bize kimse iyilik yapmadığı için yani... Hani, nası söyleyim? Bi televizona çıkıp da, kendimi ağlamak haliyle değil de, içimi dökmek haliyle yani... Yeter ki... Bütün lafları konuşmak istiyorum yani.

ERSAN: ***Bu duyulsun diye mi istiyosun?***

HÜSAMETTİN: Evet.

ERSAN: ***Peki, senin rahatlamaya ihtiyacın var mı? Bunları anlatınca rahatlıyo musun?***

HÜSAMETTIN: Yani, psiko hastalık olayı diyil yani. Bunları anlatmak için.

ERSAN: ***Yok hayır, o anlamda söylemedim. Hani, sıkıntın birikir birikir içinde, gidip konuşabildiğin, bu sıkıntıları paylaşıcağın eşin dostun var mı?***

HÜSAMETTIN: İşte, partiler olayından var. İşte, bazı partiler... Başka da kimse yok. Bi de yönetici adına, onunla konuşuyorum. Çıkarsam, bi de kaymakamlığa çıkarım. Çıkarsam, bi de belediye başkanına çıkarım. İş var mı diye iş araştırırım ben. O dertten yani.

ERSAN: ***Anladım. Peki, son bi şey sormak istiyorum size. Sence, aylık şu kadar paramız olsa iyi yaşarız, dediğin para nedir?***

HÜSAMETTIN: En azından iki yüz milyonum olsa yeter bana. Nası iki yüz milyonum olsa? Bir makina alırım, kaynak makinesi. Bi taş alırım. Giderim, evlerin önünde balkon demiri, merdiven, korkuluk varısa, onları yaparım. Kazanırım. Şu anda benim makinam olsun, gene çalışırım ben. Yani, makinem de yok. Ufak dükkânım olsun... O adamlar beni bilir iyi kötü şurda. Şu Sincan'ın hemen yarısından çoğunun balkon demirini filan yapan benim. Emme dükkânım olmadığı zaman, makinem olmadığı zaman, bilmem neyim olmadığı zaman... İşte, ortada galıyorum. E gidiyoruz, adama soruyoruz, mesela sanayicilere... İş var emme deyo, adamın, Hüsamettin Bey'in makinesi yok, dükkânı yok, bilmem neyi yok, deyo. Bu adam iyi iş yapıyo, iyi sanatkâr, deyo emme... Hiçbi malzemem olmadığı zaman, elim kolum bağlı kalıyor.

ERSAN: ***Yani, iki yüz milyon da olsa, sen o iki yüz milyonla bi yandan iş kurar, bi yandan da geçinirim, diyosun?***

HÜSAMETTIN: Tabi tabi, tabi. Benim öyle fazla parada da gözüm yok yani. Benim, tek yani... Sizin vermenizle, bir milyarı vermeyle değirmen taşı dönmez ki. O para biticek. Hadi bana verdin bi milyar; tamam dediniz, yiyin dediniz, için dediniz... Bi milyar ebedi galacak değil ya. Bir aydan sonra biter yani. Nası biter? Makine alırsın, taş makinesi alırsın, demir alırsın, parça alırsın... (...)

ERSAN: ***Peki Hüsamettin Hocam, senin bana söyliycek bi şeyin, şunu da bilsen iyi olur, dediğin bi şeyin var mı?***

HÜSAMETTIN: Hocam, bunu siz televizyona aktaracak mısınız?

ERSAN: ***Yok, televizyona değil.***

HÜSAMETTIN: Ha, televizyonda değil, normal şeyde kalıcak?

ERSAN: ***Üniversitede kalıcak.***

HÜSAMETTIN: Dinliycekler orda?

ERSAN: ***Hı hı.***

HUSAMETTIN: Yani, herkes orda duysun ki hocam, böyle fakirleri, herkesi böyle araştırmaya devam edin. Ben bu porogramı sevdim. Yani, biraz döktüm, rahatladım yani. İnsan gerçekten böyle lafları dökünce biraz rahatlıyo. Nası rahatlıyo? Para yönünden falan değil yani. Duysun yani millet. O ordan, gulaktan o gulağa yayılsın yani. Gerçekten, böyle bi porogram hazırladığınız için Allah razı olsun.

ERSAN: ***Senden Allah razı olsun.***

Sincan / Ağustos 2001

Serdar: "Bi de Müslüman memleketi diyolar!" (136)

NECMİ ERDOĞAN

Ulus Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde görüştüğüm Serdar, on beş yaşında bir Kürt delikanlısı. Ailesi dört yıl önce, Erzurum'dan Ankara'ya göçmüş. Hamallık yapan babasının ayda yüz elli-iki yüz milyon kazandığını söyledi. Dikmen'de bir gecekonduda oturuyor ve yetmiş milyon lira kira veriyorlarmış. Serdar, okulu orta ikiden terk etmiş ve dört-beş yıldır Kızılay civarında mendil satarak ailesinin geçimine katkıda bulunuyormuş. Merkeze yemek yemek ve dinlenmek için gelmişti. Elinde içinde kâğıt mendil dolu bir poşet vardı ve konuşmamız boyunca da onu elinden bırakmadı. En başta, ne yaptığımızı ve nereden geldiğimizi söylememe rağmen, benim de merkezde çalışanlar gibi sosyal hizmet uzmanı olduğumu sandı.

NECMI: ***Adın neydi?***
SERDAR: Serdar.

NECMI: ***Kaç yaşındasın?***
SERDAR: On beş.

NECMI: ***Memleketiniz neresi?***
SERDAR: Erzurum.

NECMI: ***Buraya epey Erzurumlu geliyo herhalde?***
SERDAR: Hı hı. Zaten yoksul olanlar Doğulular.

NECMI: ***Yoksul olanlar Doğulular, diyosun. Ne zaman gelmişiniz Erzurum'dan?***

SERDAR: Dört sene Erzurum'dan geldik. İki sene de Elazığ'da oturduk. Tekrar buraya geldik işte. Babamı oynattılar yani. Götürdüler Elazığ'a... Yedi yüz tane daire yapıyorladı; parasını vermeyip, gece alıp mesela, senetleri felan imzalayıp, uçakları gerisine tekrar İstanbul'a kaçıyodu. İşte, bir gün babam da gitti, hava limanında yakaladı, üç yüz milyonunu aldı. Tekrar buraya geldik.

NECMI: ***Siz Ankara'dan mı Elazığ'a gittiniz?***
SERDAR: Hı hı.

NECMI: ***Erzurum'dan Ankara'ya geldiniz?***

SERDAR: Erzurum'dan Ankara'ya geldik, Ankara'dan Elazığ'a, Elazığ'dan tekrar buraya.

NECMI: ***Elazığ'a niye gitmiştiniz?***

SERDAR: Elazığ'a işte... Babamgilin işi vardı; yirmi tane daire yapıyorlardı. İşte, adamlar sahtekâr çıkınca tekrar buraya geldik.

NECMI: ***Anladım. Baban inşaatta mı çalışıyodu?***

SERDAR: Hamallık gibi bir şey.

NECMI: ***Ha, hamallık yapıyodu. Kaç kardeşin var senin?***

SERDAR: Biz dört kardeşiz. Bir bacım var, iki erkek kardeşim var.

NECMI: ***Baban şimdi n'apıyo?***

SERDAR: Babam işte hamallık yapıyo nakliye işlerinde. O ev eşyalarında çalışanlar var ya.

NECMI: ***Kardeşlerin kaç yaşında? Senden büyük, küçük?..***

SERDAR: En büyükleri benim, on beş yaşında. On dört yaşında bi kardeşim var, on iki yaşında bi kardeşim var, bi de sekiz yaşında bir kardeşim var. Bi tane daha kardeşim çalışıyor. On iki yaşında olan mendil satıyor; onu da Erzurum'a gönderdik.

NECMI: ***Annen evde mi oturuyo, n'apıyo?***

SERDAR: Annem, okuma yazması olmadığı için çalışamıyo, bir yere çıkamıyo.

NECMI: ***Nerde oturuyosunuz?***

SERDAR: Biz Dikmen-Ilker'de.

NECMI: ***Oturduğunuz ev gecekondu mu?***

SERDAR: Ha ha, kira.

NECMI: ***Kira ne kadar?***

SERDAR: Yetmiş milyon kira veriyoz.

NECMI: ***Baban ne kadar kazanıyo peki?***

SERDAR: Babam... Valla, yüz elli-iki yüz kazanıyo. Yetmiş milyonu kiraya veriyo. Elektriği, suyu, telefonu, ekmek parası... Zor yani, geçinmek çok zor.

NECMI: ***Peki, sen ne zaman çalışmaya başladın?***

SERDAR: Ben dört-beş senedir mendil satıyorum.

NECMI: ***Okul?***

SERDAR: Okulu da orta ikiden terk ettim. Maddi durumdan dolayı.

NECMI: ***Para yok diye mi bıraktın, n'aptın?***

SERDAR: Para yok değil de yani... Mesela, babam yetiştiremedi, beni geçindirmeye yetiştiremedi. Öğretmen bi karne parasını istiyodu, bin kere konuşuyodu. Bir vakıf parasını istiyodu, bin kere konuşuyodu. Ben de Erzurum'a kaçtım. Çünkü, babam çıkma dedi okuldan, çalış. Evi de geçindiremediği için, ben de dedim, en iyisi ben Erzurum'a kaçıyım ki ondan sonra çalışıyım. Erzurum'a kaçtım ben. Tekrar buraya geldim işte. Okula daha gitmedim işte, çalışmaya başladım. Günde hiç olmazsa, en azından iki-üç milyon ekmek parası getiriyom eve.

NECMI: ***Baban, okuldan çıkma, dediği halde sen çıktın?***

SERDAR: Hı hı. Niye? Çünki, acıdım o insana. Bi gün geldim... Otuz yaşında, otuz beş yaşında babam. Dedim, kırk-kırk beş yaşına gelince bel fıtığı geçirir hiçbir iş yerinin sahibi olmadığı halde.

NECMI: ***Babanın sigortası var mı peki?***

SERDAR: Yok.

NECMI: ***Peki, hastalık mastalık olunca n'apıyosunuz?***

SERDAR: Sigorta değil de... Ben o gün yeşil kart çıkarttım annemle birlikte, ilaç falan alabiliyoruz.

NECMI: ***Akraba var mı burda?***

SERDAR: Akrabamız var.

NECMI: ***Akrabalardan filan bi yardım, destek?..***

SERDAR: Hiç sormayın ya! Zaten biz akrabalardan kaçıyoz. Dikmen... Dikmen'in yarısı bizim akraba yani. İnsan kaçsın yani.

NECMI: ***Niye?***

SERDAR: Kimse sağ salim çıkamaz ki... Yere düşsen de, birisi sana aç mısın, susuz musun diye sormaz. Yani, bir insanın kardeşine bile tahammülü yok. Nerde akrabayı dinleyecek ki? Akraba dediğin on kilometre yukarıdan gidiyo seni görünce.

NECMI: ***Niye öyle yapıyo peki?***

SERDAR: Paralı olunca gelip benim emrimde olur, paralı olmayınca da...

NECMI: ***Peki, konu komşu, etraf nası? Komşular da mı öyle?***

SERDAR: Komşular da, evet.

NECMI: ***Komşuların da mı birbiriyle alakası yok?***

SERDAR: Komşular da Kürt olduğumuz için hiç sevmiyolar bizi.

NECMI: ***Ha, sen Kürt'sün?***

SERDAR: Evet.

NECMI: ***Etraftakiler?***

SERDAR: Sevmiyolar.

NECMI: ***Onlar nereli?***

SERDAR: Onlar işte, Yozgat, Kırşehir, Çorum, Çankırı falan. Genellikle bizim o taraf Erzurumlu olur da, biz Çorumluların içinde yaşıyoz işte.

NECMI: ***Peki, onlar niye öyle davranıyo?***

SERDAR: Ne bileyim ya! Bi tane küçük kardeşim var, yaramaz. Yani bi gün... Bi kere yani, bir insan bir insana gıcık kaparsa, o mahalleye de gıcık kapar. Birbirlerini tutuyolar.

NECMI: ***Sen şimdi dört senedir çalışıyosun. Neler geldi başına dört senedir?***

SERDAR: Dört senedir... Trafik kazası geçirdim, bir polis yakaladı, Esirgeme Kurumu'na götürdü, bırakmadılar... Yani, başıma çok şeyler geldi. Çok dayak yedim...

NECMI: ***Peki, ilk çıktığın günü hatırlıyo musun?***

SERDAR: İlk çıktığım günü hatırlıyorum. Yani, çok heyecanlıydım. Çok utanıyordum mendil satarken. Bazı çocukları gördüm ve alışmaya başladım. Bi de, annem babam giderken çok merak ediyodu, akşama kadar bizi düşünüyorlarmış. Diyolarmış ki, acaba ne yiyip ne içiyolar orda. Ondan sonra, gittik işte küçük kardeşimle birlikte. Böyle işte, yavaş yavaş... Babam, zaten bize bi dolmuş durağını öğretmişti, bi de o Ulus meydanını, heykelin etrafını öğretmişti. Biz o zaman Ufuktepe'de otutuyoduk. İşte, oralara gidip geliyorduk. Utanıyoduk, satamıyoduk. O *** Bebe'deki çocuk, Allah razı olsun, çok yardım etti bize. Bayrama yaklaşık on-on beş gün vardı. Hiç paramız yoktu üst baş almak için. İşte, bir gün kardeşim şeye elbise sormaya giderken çağırdı, üst baş falan her şeyden verdi.

NECMI: ***Kim, veren kim?***

SERDAR: *** Bebe var ya, işte ordaki çocuk... Biz de korkuyoduk. Bi de dediler yani, böyle kandırıp götürüyolar, kolunu kesiyolar, dilencilik yaptırıyolar... O nedenlen de çok korktuk. İşte, bu sefer böyle alışmaya başlayınca gözümüz açıldı. Gezmeye, şeyin içine girmeye başlayınca çok gözümüz açıldı.

NECMI: ***Peki, n'aptın o zaman? Nası rahatladınız, nası gözünüz açıldı?***

SERDAR: Yani, artık korkmaz olduk. Bu şeyler arasında kimse sana bi şey yapamıyınca korkmaz olmuştuk. Yalnız çok da dayak yedik zaman sorarken.

NECMI: ***Kimden dayak yedin?***

SERDAR: Mesela, bazı insanlar vardır ya... Bu mendili elinizden kopartmak için... Çok dayak yedik, tokat yedik yani.

NECMI: ***Bu satmaya çalıştığınız insanlar mı dövdü?***
SERDAR: Ha.

NECMI: ***Dertleri nedir ki dayak atıyolardı o kadar?***
SERDAR: Zorlama, diyolardı. Canımız isterse alırız yani, niye yapışıyon ki, diyolardı. Biz de ne yapak? Bi ekmek için akşama kadar... Sabahtan akşama kadar bi insana yalvarıyorsun. Bi yüz bin lira kopartmak için...

NECMI: ***Sen şimdi kaç para kazanıyon günde?***
SERDAR: Dört, üç, beş... Değişiyo.

NECMI: ***Peki, nası davranıyo insanlar sana? Hani, dayak atan, tokat atanların dışında.***
SERDAR: Bazı insanlar çok sert, çok havalı olarak davranıyolar yani. Yani, küçük düşürüyolar herkesin yanında. Bazı babayiğit insanlar çıkıyo; çok iyi davranıyolar, sanki anne baba gibi. Gidip yemek yediriyolar, karnını doyuruyolar, ondan sonra, cebine harçlık koyuyolar, gidiyolar.

NECMI: ***Peki, o kötü davrananlar kimler, nası tipler?***
SERDAR: Gençler.

NECMI: ***Gençler mi kötü davranıyo?***
SERDAR: Gençler, evet. Okula gidenler değil de, daha büyük gençler. Yirmi beş-yirmi altı yaşlarında insanlar yani.

NECMI: ***Onlar niye öyle davranıyo?***
SERDAR: İşte, CD'ciler bu Kızılay'daki... Onlardan dayak yedim.

NECMI: ***Kimlerden dayak yedin?***
SERDAR: Bi gün kardeşim anlamadan, hiç yani... O zaman da Kızılay'a yönelmiştik. Küçük kardeşim, CD-kasetler var ya, oraya gitmiş. Bilmiyomuş, gitmiş. O zaman akşam saat sekiz-dokuz gibi çalışıyoduk, gül satıyoduk. Gitmiş almış işte. Daha adama laf anlatmadan... Dedim, bi şeyler söyledim, özür diledim. Özür dilemeden önce vurdu. Hiç dinlemedi, lafımı bile dinlemedi.

NECMI: ***Niye vuruyo anlamadım. Kardeşin n'apmış ki?***
SERDAR: Bana vurdu. İşte, kardeşim de bilmeyerek... Ben de zannettim... Gittim çöplere, çöpten şey aldım, kaset. Bilmiyodum. Bilmiyodum kasetin ne olduğunu, kaset nedir. Ben de yani, çok önemli bi şey zannettim, hatta içinde eroin falan var zannettim. Ondan sonra, tam dedim, bak dedim... Bilmiyodum o zaman. Ondan sonra, baktım yanındaki adam geliyor. Dedi, bunlar yetmiyo, bu sefer de hırsızlığa mı başladınız. Daha ağzımdan bi kelime çıkmadan vurdu. Bu sefer işte, vurmaya başladı. Sonra bütün CD'leri attım, kaçtım.

NECMI: ***Peki, sen sokakta, Kızılay'da çalışıyon, de mi?***

SERDAR: Hı hı.

NECMI: ***Zenginler nası insanlar?***

SERDAR: Zenginlerin gözü çok aç. Kıymıyorlar bi yüz bin lira harcamaya. Hiç yere yakın insana bakmıyolar. Kardeşim senin derdin nedir, sen derdini anlat diye sormuyolar yani.

NECMI: ***Peki, sen öyle zenginlerin hakkında ne hissediyon?***

SERDAR: Böyle zengin görünce seviniyo insan. Şimdi, beş yüz bin lira, bir milyon, iki milyon lira verecek bi insan düşünüyo, çok seviniyo. Bir bakıyon, çıkarıyo yüz bin lira veriyo. Artık herkes kendisini şey yapmaya başladı böyle Türkiye gibi yerde...

NECMI: ***Peki, zenginler size nası davranıyo?***

SERDAR: Zenginler biraz sert davranıyo. Bazı kişiler iyi oluyo, bazı kişiler de sert davranışlı.

NECMI: ***Fakirler?***

SERDAR: Fakirler yani, görünce... Çünkü, onlar da fakirler yani. Çekmişler bizim gibi de, bize bakınca, parası olmadığı için veremiyo. Bize de bakınca acıyo yani. İçlerinden bi şeyler diyolar işte. Bazı gençler var işte, oturup sohbet ediyo, öğrenciler. Bizimle sohbet ediyo, böyle sizin gibi. Sohbet ediyo bizimle, nerelisiniz, nerden geldiniz diye. Zaten bu sokaktaki çocuk, sokaktaki yaşayan çocuklar genellikle Doğu'dan, Güneydoğulu çocuklar.

NECMI: ***Peki, ona gelelim; o niye öyle?***

SERDAR: Ya, Doğu'da kimisi PKK olayından kaçıyor, kimisi kan davasından kaçıyo geliyo buralara... İşte, yağmurdan kaçınca doluya tutuluyolar burda, sokaklara düşüyolar. Kimisi gelip millete yani, bu tür insanlara şey yapınca, bulaşınca sokaklara düşüyolar, sokakta yatıyolar. Eve de gitmez oluyolar. Kötü alışkanlığı oluyolar, vücutlarına zarar veriyolar, tiner çekiyolar... Mesela, benim bir amcam da tiner çekiyor. Şeyde, televizyonda görmüştünüz?

NECMI: ***Ha, evet. O senin amcan mı?***

SERDAR: İşte, o benim amcam. Bazı insan da... Yani, bazı insanın sorunları var yani. Bazı Kürtler de felan acımasız. Yani çocuk... Yani bazı insan... Anneler iyi de yani, babalar para... Nerden getiriyorsan getir, git nerde çalışırsan, nerden getiriyorsan getir, yeter ki para gelsin eve, diyor. Başka bi şey düşündüğü yok. Demiyo ki, bu çocuk aşağıda n'apıyor, hele ben bunu bi takip ediyim, bu n'apıyor, ne işler çeviriyo, demiyo. İşte, bazı insafsız babalar da var öyle.

NECMI: ***Senin baban nası?***

SERDAR: Benim babam bazıları iyi, bazıları kötü. Yani, kendi babam... Ne dese de babam haklı. Çünkü, acıyorum o insana. Yarın bi gün bel fıtığı geçirirse, bizim eve kim bakacak ki? Sert davransa da, bana dese de, oğlum git nerden para getirirsen getir, ben o insana gene hak veririm. Tek başına; devletin ne bize geliri var, ne yardımı var. Hak veriyorum bu insana. Ben kendim de acıyorum oğlu olarak. Akşama kadar, ben bir-iki kere gittim onla nakliye işine. Yani, Allah'ım yani... Allah'a dedim ki, bana öyle gönül versin ki, şu eşyayı taşıyayım. Çok zor. İnsanın –aslında çok tehlikeli– çok zoruna gidiyor.

NECMI: ***Baban sana kötü davranınca n'apıyon?***

SERDAR: Kötü davranınca yani... Biraz annemden çekiniyo. Annem ağlıyo felan. Bi şeyler felan yaparsa annem ağlıyo, üzülüyo. Yazık değil mi, bizim çocuğumuz o işte, diyo.

NECMI: ***Dövüyo mu peki baban seni?***

SERDAR: Bazen. Bazı dövüyo işte.

NECMI: ***Ne yapınca dövüyo?***

SERDAR: Mesela çalışmayınca... Ondan sonra, eve bi katkım olmadığımdan dolayı dövüyo.

NECMI: ***Peki, sen çalışmayınca n'apıyon?***

SERDAR: Diyo ki yani, bu sokaklardaki insanlara şey yapmanı yani... Bazı bizim sokaklardaki Doğu'nun çocukları var. Geceye kadar eve gitmezler, içki içerler, kollarını felan keserler... Diyo ki, oğlum sen onlara bulaşma da diyo, git ekmek paranı kazan, diyo. Yeter ki onlara bulaşma diyo yani. Gerçekten yani, sokakta yatıyolar. Dikmen'de çok hırsızlık olayı var.

NECMI: ***Peki, sen çalışmadığın günler n'apıyon? Sen n'apıyon?***

SERDAR: Çalışmadığım günler çok üzülüyom yani.

NECMI: ***Niye?***

SERDAR: Babam kızınca, üstüme gelince çok üzülüyom yani.

NECMI: ***Peki, çalışmadığın gün sen n'apıyon, nereye gidiyon?***

SERDAR: İşte, çalışmadığım günlerde işte, dışarda, evin yani... Evde durunca, annemle babam akşama kadar üstümde dırdır eder. Ben de en iyisi işte, yengemgile felan gidip oturuyom. Akşam olduğunda da geliyom, babam yatmış oluyo. Ben de yatıp uyurum, sabah erkenden kalkıp geliyorum tekrar.

NECMI: ***Her gün geliyo musun peki?***

SERDAR: Her gün geliyorum.

NECMI: ***Cumartesi-pazar da dahil?***

SERDAR: Pazar günü değil de cumartesi. Pazar günü zaten askerlerden dolayı iş olmuyo zaten, mendil kalıyo. Mendili alış yerleri de kapalı olduğu için...

NECMI: ***Mendili nerden alıyosunuz?***

SERDAR: Şeyden, Sakarya'dan.

NECMI: ***Mendili kaç paraya alıyonuz?***

SERDAR: Paketini beş yüz elli bin liraya, altı yüz bin liraya alıyoz da, tanesini yüz elli, iki yüz, iki yüz elli... Kimisi bi milyon veriyo, beş yüz bin lira veriyo işte.

NECMI: ***Tanesi kaça geliyo?***

SERDAR: Tanesi altmışa mı, elliye mi öyle bi şeye geliyo. Hele Türkiye gibi yerde yaşamak çok zor. Vallaha bak.

NECMI: ***Niye?***

SERDAR: Ne bileyim, çok zor ya! (*Kısa bir sessizlik olur*) Bi de Müslüman diyolar, Müslüman memleketi diyolar! Bi git Sakarya'ya, bi git Karanfil'e, sanki –afedersin– karı-koca gibiler ya! İnsan yani... Benim eniştem Urfalı, Erzurum'da oturuyo; geldi buraya, bi ay çalıştı. Valla dedi, ben burda geçinemem, dedi. Benim burda rızkım kesiliyo, dedi.

NECMI: ***Niye?***

SERDAR: Rızkım kesiliyo, işe de gidemiyom, diyo.

NECMI: ***Niye rızkı kesiliyomuş?***

SERDAR: Diyo, kadın yarı çıplak, diyo. Yani, bu tipten Allah insana bi şey de vermiyo yani. Anlayabiliyo musunuz? Yani insan... Yarı çıplak kadın yani. Kocası da yanında geziyo. İnsanın biraz utanması gerekir yani. O tip insanların zoruna da gidiyo yani. Bazı kızları kötü yola düşürenler de var.

NECMI: ***Peki, sen öyle tipleri görünce ne düşünüyon, ne hissediyon?***

SERDAR: Yani, bazı insanın zoruna gidiyo. Yani, bi kez kulaklarımla duydum yani, kızlarla olabilmek için böyle şeyler de oluyo. Onlar da diyolar, tanımadığınız kişilerle olamayız. Yani, insanın çok zoruna gidiyo. Bari Müslüman memleketinde yaşıyosak, Müslümanlıkça davran. İmam nikâhlı olmadığın sürece nası birisiyle yatabilirsin ki? İşte, Batı'nın gelenekleri de böyle...

NECMI: ***Batı'nın gelenekleri... Sen dinine epey bağlısın anlaşılan?***

SERDAR: Evet, dinime bağlıyım. Elhamdülillah Müslüman'ım. Doğu'da hiç böyle bi şey görmedim. Yapanlar var. Demiyorum yani, Doğu'yu şey yapmak için demiyorum yani, Doğu'da da var yani. Çarşaf altında yapanlar da var. Yalnız, böyle insan yapsa bile... Küçücük çocuklar gidi-

yo, onlardan örnek alıyo. Büyükler nasılsa, küçükler de büyüklerden örnek alıyo.

NECMI: ***Baban nasıl? Baban da böyle dinine bağlı mı?***

SERDAR: Tabi, babam da dinine bağlı. Her vakit namaz kılmıyor da yani, Cuma namazına falan gidiyor. Çünkü, vakit bulamıyo.

NECMI: ***Hangi partiyi destekliyo baban?***

SERDAR: Benim babam şeyi... Dedemgil HADEP'i şey yapıyo da, babamgil şey yapıyor... Hani, o bi tane saçı beyaz... Fazilet Partisi, babam onu destekliyo.

NECMI: ***Sen hangisini destekliyosun?***

SERDAR: Ben de HADEP'i destekliyorum.

NECMI: ***Neyi var HADEP'in?***

SERDAR: Yani HADEP... İnsan Kürt mesela, Kürt hakkını istiyo, Alevi hakkını istiyo. Karnınıza kötü bi şey almayın, Türk hakkını istiyo, her insan bir hakkını istiyo yani. Genellikle biz HADEP'i tutarız.

NECMI: ***Peki, Kürtler niye hakkını alamıyo sana göre?***

SERDAR: Vallahi, hiç Türkiye'de yani... Allah şahit ki, sen bi git köye, acırsın millete. Çocuklar çıplak ayaklan geziyo köyde. İnsan böyle gezince yani... Kendim de Doğu'da büyüdüm de... Buraya geldim, gözüm açıldı. Doğu'ya git, insan böyle acıyo çocuklara. Küçücük çocuklar... Ah keşke insan diyo ki, Türkiye zengin olsa da şu Doğu'ya bi yardım etse, diyo. Ne yardım var, ne bi şey var. Okuma yazmaları yok. Bi de işte, Kürtlerin töresi var; töresi de olmasaydı...

NECMI: ***Ne töresi var?***

SERDAR: Kadınları çalıştırmıyolar. Mesela, köyde çalıştırırlar da, mesela böyle büyük şehirlerde, ev işlerine, ev temizliklerine göndermezler.

NECMI: ***Niye göndermiyolar?***

SERDAR: İşte, Kürtlerin aklı öyle. Göndermiyolar, çalışmasınlar diyor, ayıp yani... Yarın bir gün, bi de boşanma felan işte, o tür şeylerde insan yani, ölse yine ondan iyi. Yarın bir gün sen bu kadınla evleniyosun, o kadın yarın bir gün boşanınca tekrar bir başkasıyla evlenirse, o kadın o adamı görünce, insanın çok zoruna gider. Ya öl ya da hiç o kadını görme! İşte, Kürtlerde böyle gelenekler var.

NECMI: ***Peki, sen annenin temizliğe gitmesini ister miydin?***

SERDAR: Ben istemezdim.

NECMI: ***Niye?***

SERDAR: Zoruma giderdi. Annem yani yapamıyo, ev işlerini yapamıyo. Hasta. Gidip de nası yapsın ki? İnsanın çok zoruna gidiyo. Sen gel, Al-

lah'ın kulunun kulu ol. Çok zoruna gidiyo. Her insanın bir iş yeri olsa, her insanın bir ekmek kazancı, iş yeri olsa, ne kadar güzel olur.

NECMI: ***Kula kulluk ediyoruz, diyorsun.***

SERDAR: İşte, kula kulluk ediyoruz. İnsanın o çok zoruna gidiyor.

NECMI: ***Peki, niye böyle?***

SERDAR: Ne bileyim? Taa eski zamanlardan, işte öyle... Yani, dedelerimizden bize kalan yadigârlar... Böyle gelmiştir, ta buralara gelmiştir.

NECMI: ***Niye zenginler zengin, fakirler fakir? Bunun sebebi ne?***

SERDAR: Yani, çalırsan çok mal edersin. Çalırsan, yani kötü olursan, devamlı yerini bulursun. İyi olursan yerini bulamazsın. O zenginler alın teri değil ağbi. Hiç alın teri değil. Zengin insan hiç alın teriyle o yere gelir mi? He, gelir; insanın bi gecekondusu, bi arabası, bi mersedesi olur... Yani, hep şeylen... O resimler falan işte, sanatçılıklan, ondan sonra, eroinlen... Yani, kötü işlerle bu insanlar bu yola gelmiş.

NECMI: ***Zenginler böyle zengin oluyor, diyosun?***

SERDAR: Zenginler nasıl zengin?.. Bu Kürtler, Kürtler hırsızlık nası yapabilir? Mesela, davarını çalabilir, şuyunu buyunu çalabilir ama çok zengin, yani okumuş insanlar, bi imzaylan, senetlen, bu işi halleder. Benim geçen sene annemi de kandırdılar. Biz onların elinden buraya kaçtık. Sana mersedes, araba verecez, ev verecez, şu gibi bi şeyler verecez diye anneme tutuyolar, altı tane zarf gösteriyolar, hangi rengi seçersin diye. Gösteriyo anneme işte, bi tane zarfı, annem de çekiyo okuma yazması olmadığı halde. İşte, annem de imzasını atınca, veriyoz veriyoz para bitmiyo, veriyoz veriyoz tekrar geliyolar. İmza var ya.

NECMI: ***Ne parası bu?***

SERDAR: Anneme bi tane şey verdiler, ütü verdiler kırk beş milyona. Annemi kandırmışlar. Biz sana çamaşır makinesi verecez, kocanı bi yere götürecez, araba verecez diye imza attırdılar. Annemin okuma yazarı olmadığı için... Yani, bu tür şeyleri yapan da Doğulular.

NECMI: ***Peki, n'olacak Kürtlerin hali?***

SERDAR: Kürtler çok yoksul, acıyom yani. Hiç haklarını istemiyolar yani. Devamlı beyinlerini çalıştırmazsalar, devamlı böyle hamallık yaparlar.

NECMI: ***Nası? Beyinlerini çalıştırıp n'apacaklar?***

SERDAR: Yani, beyinlerini... Çobanlıkla insanın eline ne geçer ki? Çobanlıkla insanın eline... Aklını çalıştıracaksın yani. Zengin olanın ne yolları var? İşte, ona göre aklını çalıştıracaksın. İşte, onlar da onu yapmıyolar.

NECMI: ***Dedin hani, zengin olan hani...***

SERDAR: Yani, okutmuyolar insanları. Bi gelirleri bi yerde yok. Ondan sonra, saf insanlar, kalbleri saf. İşte, bu tür olaylar.

NECMI: ***Peki dedin, bi kâğıda imza atıyo falan, bi hile yapıyor, ondan sonra da zengin oluyo. Böyle mi zengin olunacak şimdi?***

SERDAR: Zor... Yani, insan işte, öyle yaparsa, insan çok şanslı olur. Yani, bu Türkiye'de bi yerde kötü olursan, çok şansın olur. İyi olursan, seni çok aşağılarlar.

NECMI: ***Evet. Peki, sen öyle zengin olmak ister misin?***

SERDAR: Ama ben... Bi yandan insan olmak istiyor, bi yandan da insan diyo ki, haram. Faize, bankana parayı yatırıyo... Haram, diyolar. İnsan işte, hem zengin olmak istiyo, hem de o tür şeylere girmek istemiyo. Öteki dünyayı düşünüyo insan yani. N'olacak, ne edecek?..

NECMI: ***Peki, öteki dünya...***

SERDAR: Bu insanların hiç Allah'tan korkusu yok. Sen bu dünyayı gözünün önünde nası buluyosan, öteki dünyayı da öyle bulacaksın. İnsan bi mumu eline, kendi üstüne tutuyo, insanın çok yüreği sızlıyo. İşte, o tür gibi insanlarda da diyolar ki, kim gelmiş öteki dünyalardan da bize haber ediyo. Kimisi yeni din çıkarıyo. Bazı kişiler de Kürtlere Ermeni diyolar. Ben bi tane adamla çok sohbet ettim; dedi ki, Ermeni diyolar yani bazı Kürtlere.

NECMI: ***Niye öyle?***

SERDAR: Ne bileyim yani, PKK'dan dolayı.

NECMI: ***Apo'ya ne diyosun?***

SERDAR: Apo'ya... Ben şehitlere çok acıyorum. Apo'ya bi şey demiyorum da... Yalnız niye? Olabilir ama bu Türkiye'de yani... Türkiye'ye karşısın, Türkiye'de yaşıyosun. Nası Türkiye'de şey yapabilirsin ya? Dağa çıkıp da yani... Hakkını koruyabilirsin, HADEP'i tutabilirsin, Kürtsün, Kürtlüğünü koruyabilirsin, ama dağa çıkıp da böyle çatışmalar... Böyle de insanın zoruna gidiyo. Eşkıyalıkla eline ne geçecek ki? Benim babamı yakaladılar, bi şey yapmadılar. İki kere Mardin'de yakaladılar, Erzurum'da yakaladılar, bi şey yapmadılar.

NECMI: ***Kim yakaladı?***

SERDAR: PKK'lılar. Babamı yakaladılar, tekrar bıraktılar. Bizle gel, dedi. Sana bakarız, çoluk çocuğuna bakarız, dedi. Babam dedi, yapmayın. Ben şu köyde... O zaman da diş çektirmeye gitmişti. Arkada da tünel istasyonu vardı işte. Götürüyolar dağa, babamı dağda yakalıyolar, tekrar bırakıyolar. Haklarını korusunlar istiyorum da, yalnız böyle çıkıp da eşkıyalık yapmak insanın neyine yarar ki?

NECMI: ***Peki, sen sokakta zengin gençler de, senin gibi gençler de görüyorsun. Onları görünce ne hissediyon? Onlar öyle yaşıyo, sen böyle yaşıyosun...***

SERDAR: Yani, böyle bi insanın kıyafetini görünce, keşke ben de senin gibi bi giyinebilseydim, diyom. İnsan diyo içinden. İnsanın yüreği sızlıyo yani, öyle zengin insan görünce. Mesela, biz gidiyoz yemeğe; beş yüz bin liralık şeye, bi ekmek-döner veriyolar Karanfil'in orda. Oraya gidiyoz, yemek yiyoz beş yüz bin liralık. Ötekinin masasına bakıyoz, donanmış. Bir sürü kola, lahmacun, kıymalılar felan... İnsanın da içi çekiyo, istiyo. İnsan utanıyo; diyemiyo ki, abla... Desen bile, şurdan bi parça ver, vermez. O kadar ki, zenginlerin gözü aç... Her zengin bir fakir aileyi kaldırabilirse, var ya, bu Türkiye şahane olacak.

NECMI: ***Biraz önce dedin, herkesin bi işi olsa, bi iş yeri olsa, vesaire olsa... Nası olacak bu iş?***

SERDAR: İşte, bi insan... Bi şekilde herkesin bi işi olsa, herkesin eli tutulsa, nası güzel olur. Mesela, bu tip yerleri siz açıyosunuz... Çocuklar karınlarını doyuramıyolar, para kazanamıyolar... Allah sizden razı olsun, gelip burda yemek yiyolar, karınlarını doyuruyolar. Hele bi Tuncer Ağbi var, apayrı. Bi tane de abla var; o da Allah razı olsun, çok bize yardım etti. Elbise felan, ayakkabı konusunda yardım etti, Allah razı olsun ondan. İşte, onun için dört-beş aydır uğramıyorum buraya. Bi işe girdim, şeye, emlakçıya, telefonlara bakmak için. Krizden dolayı çıkarttı. Krizden dolayı çıkartınca, ben de yani...

NECMI: ***Tekrar mendil...***

SERDAR: Sabahın köründe gidiyon, sabah saat sekizde, sekiz buçukta, yedi buçukta, akşamın on ikisinde geliyon. Sana iki buçuk milyon para veriyo. İnsan haline... Uyuyamıyo bile insan. İşte, hiç olmazsa insan, sabah saat onda, on buçukta felan gidiyo. Akşam saat dörtte-beşte geliyo. Hiç olmazsa iki-üç kuruş alıyo ekmek parası.

NECMI: ***Mendil satarken diyosun...***

SERDAR: He. Yorulmuyo insan yani. Ama bazı işte, güneşin altında felan... Dayanacaksın ona da.

NECMI: ***Peki, kim düzeltecek bu işleri?***

SERDAR: Valla, başımızda bi Ecevit var. İşte, o işleri bi düzeltse, ne kadar güzel olur.

NECMI: ***Düzeltir mi sence?***

SERDAR: Hiç zannetmiyom da... Bu sefer Türkiye'yi yıkmak istiyolar, dış ülkelere felan şey yapmak istiyolar.

NECMI: ***Türkiye'yi yıkmak isteyen kim?***

SERDAR: Yıkmak isteyen Ecevit. Ben bu tür olaylara bi şey demiyorum da... Herkesle konuştuklarına rağmen, Ecevit yapıyo her şeyi. Krizi o getirdi. Başörtüsünden dolayı hepsini onlar yapıyolar işte.

NECMI: *Peki, merkezle nası ilişki kurdunuz?*

SERDAR: Çok iyi.

NECMI: *Hayır, ne zaman, nası oldu? Nası buraya geldiniz?*

SERDAR: Mendil satarken tanıştık ağbiylen, sohbet yaptık. Dedi, bizim Ulus'ta bi merkezlerimiz var, orda gelir yemek yersiniz, yardım ediyoruz. Melih Gökçek tarafından, dedi. İşte, biz de oraya bi-iki kere başvurunca öğrendik. İşte, o zaman her gün başvurmaya geldik. Bi tane de Kızılay'da var. Mesela, müzik dersi öğretiyo, tekvando öğretiyo...

NECMI: *Peki, sen o derslere gidiyo musun?*

SERDAR: Bikaç kere gittim de, burayı öğrenince oraya gitmedim artık yani.

NECMI: *N'apıyosunuz buraya gelince mesela?*

SERDAR: Yemek yiyoruz işte, televizyon seyrediyoruz... Dinleniyoruz yani burda. Dinlendikten sonra, tekrar işimize gidiyoz.

NECMI: *Peki, ilerde n'apmak istiyosun?*

SERDAR: İlerde... Allah'tan bir tek isteğim var: İlerde evlenince, çoluk çocuğum yoksul yaşamasın da, benim gibi yaşamasın da ne olursa olsun. Yani, bir konacak evimiz olsun, bir de tutunacak bir sigortalı işimiz olsun. Başka bi şey istemiyoz.

NECMI: *Bi hayalin vardır, şu olsaydı diye.*

SERDAR: Hayalim... Benim bir tek hayalim vardı, sanatçı olmak. Bi hafta İstanbul'a kaçmıştım. Hani, sokaklarda çalışan çocuklar var ya, sesleri... Doğuluların sesleri güzel yani. Bikaç kez başvurdum da olmadı.

NECMI: *Nereye, İstanbul'a mı?*

SERDAR: Beş milyar felan istiyolar.

NECMI: *Ne için?*

SERDAR: Hani, şey için... Klibin için, kasetin çıkması için... Beş milyar felan isterler. Beş milyar nerden bulayım ya? Beş milyar olsa kendime bi tane ev alırdım.

NECMI: *Sen İstanbul'a onun için mi kaçtın? N'aptın? Ne zaman kaçtın?*

SERDAR: İstanbul'a... İşte, annemle babamla kavga ettik. Çok zoruma gitti yani. O zaman benim sanatçılık içimde çok vardı. Annemle kavga ettim, annem ağlamaya başladı. Çok üzüldüm. Annem beş milyon verdi bana; dedi ki, kurtul dedi, babandan kurtul, dedi. Nedir senin bizden çektiğin, dedi. Git İstanbul'a, n'apıyosan yap, dedi. Bi daha gelme bu eve, de-

di. Ben de aldım beş milyonu, Tatlıses arabasıyla İstanbul'a gittim. O zaman benim güvencem amcamdı, tinerci amcam. Onun desteği vardı yani. Onun da tanıdıkları çoktu İstanbul'da. Ona da çok yardım eden var da, onun aklı yok işte. Çok yardım eden oldu ona, çok şansı oldu, hatta sahneye bile çıktı. İşte, ilerde sanatçı olacak, dediler. İşte, aklını kullansaydı, şimdi o da o yolda değildi yani. Ondan sonra kaçtım şeye, İstanbul'a. Gittim işte, Taksim'e gittim. Ordan otobüse binmeden önce şeye, ordan yürüyerek Unkapanı'na gittim. Unkapanı'na gittim işte...

NECMİ: ***Sen İstanbul'u bilmiyosun bu arada?***

SERDAR: Bilmiyorum. Hiç gitmemişim. Ne görmüşüm, ne de duymuşum. Yalnız, böyle gözüm açık yani. Böyle kötü yollara düşmek gibi yani, o tip şeylere gözüm açık. Hatta, bir insan benim üzerime geldi yani, böyle bi tane adam. Çok korktum. Hatta, o zaman yanında ağlayarak kaçtım gittim. Çok kötü sözler söyledi bana. Ondan sonra...

NECMİ: ***Ne söz söyledi sana?***

SERDAR: Yani, bilmem. Çok kötü bi şeyler söyledi yani, sözler söyledi. Sana para veririz diye, seni işte, Ankara'ya yollarız diye. Böyle diyince gözüm yaşla doldu, kaçtım. Çok zoruma gitti o zamanda...

NECMİ: ***Sen kaç yaşındaydın o zaman?***

SERDAR: Amcamı da bulamadım yani. Tinercilerin yanına gittim; dedim ki, ***'yi tanıyo musunuz? Kimisi dedi ki, yuvada yatıyo, kimisi de dedi ki, Erzurum'a annesinin yanına gitmiş.

NECMİ: ***Taksim'deki mi tinercilere soruyosun?***

SERDAR: Ha. Ondan sonra, onlardan da korktum yani. Onları yani, böyle bi yerde görünce... Şimdi ben onların yanına gitsem, ben de pis olacam onlarla birlikte. Yani, yaşamak istemedim orda. Bi de, benim tek aklımda düşündüğüm, annem vardı. Yani, hiçbir insanı düşünmedim yani. O zaman da, insan ölmek istiyosa annesine üzülüyo. İntihar etmek istese bile, annesine üzülüyo. Ondan sonra, İstanbul'a gittim işte, Unkapanı'na gittim. Orda bi tane şeyin üstünde oturdum. Yere oturdum işte, azcık uzandım. Bekledim şeyin açılmasını, mağazaların açılmasını. Ondan sonra, bi kişi geçti. Ağbi dedim, Pazar günü açık mı burası, dedim. O zaman da Pazar günüydü. Dedi, yok dedi, açık değil. Ondan sonra, ben de çok üzüldüm işte o zaman. Çok üzüntüyle şeye geldim, terminale geldim. Yalvardım adama, param yok, dedim. İşte, o sırada terminale geldiğim zaman, adam bana olmaz, demişti. Ondan sonra, şeye bindim, arabaya bindim. Tekrar dedim. Arabaya oturduktan sonra... Onlar da Karslıydı. İşte, nerelisin, dedi. Erzurum, dedim. Dedi, hemşerimsin dedi. Tekrar arabaya bindirdi. Dedi ki, araba boş kalırsa seni Ankara'ya yollarız. Aynı gününde... Cumartesi günü

akşam bindim, Pazar günü indim İstanbul'da; Pazar günü bindim, akşama Ankara'ya döndüm saat on birde. Geldim buraya işte, eve geldim. Baktım ışıklar kapalı bizim. Baktım, bi yandı... Dışarda oturdum, baktım bi yandı. Baktım, annem içerde ağlıyo. İşte, o zaman annemin değerini çok anladım. Çok zoruma gitti o zaman da.

NECMİ: ***Amcanla konuşamadın yani hiç?***

SERDAR: Cık, konuşamadım hiç.

NECMİ: ***Nedir, senin sesin mi güzel?***

SERDAR: Çok başvurdum yani, çok aldatılmış da oldum. Kırıkkale'ye gittim mesela, nenemgile. Nenemgil orda oturuyo, annanemgil. Oraya gittim işte, konser vardı orda. O zaman da Melih Gökçek değil de, oranın bi belediye başkanı var. İşte, oraya gittim; sekreteri beni kandırdı. Beş tane kaset aldırdı; dedi ki, sen bu kasetlerin içindeki şarkıların hepsini ezberlersen dedi, şey yaparsın, dedi. Ben de üç-dört tanesini ezberledim. Gittim, kovdu.

NECMİ: ***Sekreteri mi kovdu?***

SERDAR: He. İnsanları aldatıyolar yani, dalga geçiyorlar. Fakir olduktan sonra herkes seni aşşalar. Zengin olduktan sonra herkes sana merhaba der, selam verir.

NECMİ: ***Peki, bu hep böyle mi gidecek? N'olacak?***

SERDAR: İşte, herkes Ecevit'e bakıyo. Bakalım Ecevit n'apacak? Dün mesela, şey yaptılar... Kadıncağız, bizim bi tane akraba var orda... Üç tane çocukları çalışıyo, mendil satıyo. İki tanesini benim peşime verdiler, ama beni yakalayamadılar. Çakmak satıyodum o zaman da. Ama o çocukları, *** Caddesi'nde şey var ya, oraya götürdüler. Annesiyle birlikte akşama gittik. Annesi mahsustan dedi ki, ameliyatım dedi, bırakın çocuklarımı, dedi. Bırakmıyolar.

NECMİ: ***Yakalayan kim?***

SERDAR: O *** Caddesi'ndeki karakol var ya, bi de suçlulara şey var. Bu insan hırsızlık mı yapsın? Bu insan kötü yola mı girsin? Kötü yola girerse, yine yani, kötü yola giren insanın da yüzüne bakıp gülüyolar. Belki annesi babası evde... Babası yaşlı, evde aç kalmış da, o insan onun eline bakıyodur, akşamüstü ekmek getirecek diye. Tuttular işte, annelerini istediler. Anneleri gitti bu sefer. Çocukları bıraktılar, annesini aldılar, nezarete koydular. Ne olacak bu devletin hali, ne olacak bu milletin hali? Bu hükümetin sonu ne olacak ki? İnsan onu düşünüyo. İnsan ileriye bakıyo; acaba n'olacak?

NECMİ: ***Sen de karakola düştün herhalde? Polisler almış.***

SERDAR: Düştüm bi kere.

NECMI: *N'oldu, n'aptılar?*

SERDAR: Karanlık bi yere girdiler işte. Paramın yarısını aldılar; tekrar bıraktılar.

NECMI: *Paramın yarısını aldılar, diyosun. Kim alan?*

SERDAR: Polis. O da, ta ***'ta, ta aşağıda. Ta o aşağıya gider işte... O aşağıya felan götürdüler. Orda karanlık bi yere bıraktılar. İşte, adımı yazdı. Dedi, bi daha trafikte satma mendil. O zaman da trafikte satıyodum. Bi tane zabıta kadın vardı. Paramın yarısını aldı, yarısını da geri verdi. Sekiz yüz bin lira felan aldı, o zamanın parası. İki-üç sene evvel.

NECMI: *Niye alıyo paranın yarısını?*

SERDAR: Bilmiyorum. Ceza olarak verdiler, sekiz yüz bin lirayı aldılar.

NECMI: *Peki, İstanbul'da da konuştuk bunu sokakta mendil satan çocuklarla...*

SERDAR: Efendim?

NECMI: *İstanbul'da da konuştuk sokakta mendil satan çocuklarla. Bi tanesi şey dedi, arabalara trafikte satarken bakıyodum dedi, eğer arabanın içinde benim yaşımda bi çocuk varsa, gitmiyodum o arabaya, dedi. Hani böyle, küçük düşerim, şey yaparım, utanırım filan diye...*

SERDAR: Bizimki işte öyle değil... Hani, insanın çok zoruna gidiyo. Böyle zenginleri görünce, sokulmak istiyo, çantasını çalmak istiyo. Mesela, benim tanıdıklarım çok var. Gençleri çok zorluyolar, çok okutuyolar, çok da para alıyolar. Kırk beş milyon alıyolar, elli milyon alıyolar, mahkemelik oluyolar. Bu tür insanlar var yani. Bir yüz bin lira için, iki saat-üç saat yalvarıyom bi bayana. Demiyo ki, karnın açsa gel, senin karnını doyurayım da git, sana da bi iş ayarlıyım, işe gir. İşte böyle.

NECMI: *Peki, n'apacan ilerde? Benim çocuklarım böyle olmasın, böyle yaşamasın, dedin. İlerde nası olup da düzlüğe çıkacan?*

SERDAR: İşte, onu bilmiyoruz. Allah her şeye büyüktür. Allah kötülere de büyüktür, iyilere de büyüktür.

NECMI: *Niye kötülere?*

SERDAR: Yani, kötüler de yerini bulur, iyiler de yerini bulur. Yani, her insanın... Yani, hepimiz Müslümanız. Her birimizin gideceği yol, aynı yol.

NECMI: *Peki, niye kötülere bi şey yapmıyo?*

SERDAR: İşte, kötüler... Bu dünyanın kötüleri çok yani. Kötülerin yani, yeri olur yani, bu dünyada. Öteki dünyada bilmiyorum. Allah onlara büyüktür yani.

NECMI: *Öteki dünyada onlar mı kaybeder diyosun?*

SERDAR: Bilmiyorum işte, o Allah'ın işi. Her insanın konuştuklarına

rağmen yani, kötüler şu yaşadığımız dünyada yani, yerlerini buluyolar yani. Kötülerin devamlı yeri var. İyilerin yeri yok. İyileri çok aşşalıyolar... O gün gittim, bi tane hastanede bi tane şey gördüm... Ya Rabbi yani! İnsan hiç onu görmek istemese... Ha bi hayvan koymuşun oraya, ha bi insan koymuşun. Yani, çırılçıplak bi adam gördüm orda, yerde yatmış. Ne kalkabiliyo, ne şey yapabiliyo.

NECMI: ***Nerde, hangi hastanede gördün?***

SERDAR: Şu şey, Numune Hastanesi'nde. Yani, insana acıdım yani. Çok da fena kokuyodu. Bırakmışlar gece oraya, gitmişler. Hiçbi doktor gelip de demez, sen burda ne arıyon. İnsan acıyo o tür insanlara. Madem o kadar yapmak istemiyosanız, vurun bi tane şeyi, zehir ilacı vur bir tane. Hiç olmazsa o dertten sen de kurtul, o da kurtulsun. İnsan kendini intihar etmeyi düşünüyo bazı zaman. Yani, insan dinsiz imansız gider. Ben, böyle çok gençler görüyom yani... Böyle, birbirlerine intihara gidecem diyo, ben kendimi atacam diyo, ağlıyo, sızlıyo... Hani, insan annesini yani... Tüm annelere babalara insan burda şey demek istiyor yani, çocuklarına sahip çıksınlar. Türkiye gibi bi yerde çocuklarına sahip çıksınlar. Müslüman deyip de, bu Türkiye gibi yerde, Müslüman deyip de bırakmasınlar sokağa...

NECMI: ***Peki, senin annen...***

SERDAR: Müslüman dediğin yer, seni sırtından vurur.

NECMI: ***Peki, ailen muhtaç durumda anladığım. Bi de hani, diyolar ki mesela, anasının babasının durumu iyi. Yani, çok fakir durumda değiller ama gene de çocuğu sokakta çalıştırıyolar. Böyle, anasının babasının parası olmasına rağmen sokakta çalışan çocuklar var mı?***

SERDAR: Öyle var.

NECMI: ***Onlar niye öyle?***

SERDAR: Onların da gözü aç yani. Gözü... Bir an önce kendini toparlayabilmek, bir an önce zengin olmak, bir an önce... Gözü yüksekte. Yani, gözü yüksekte olan insanın da başına her şey gelir. Yarın bir gün, çok çok afedersin, o pezevenk kahpelik de yapar, pezevenklik de yapar.

NECMI: ***Gözü aç olduğu için, çocuğu da...***

SERDAR: Allah her şeye büyüktür. Aç elini Allah'a, Allah her şeye büyüktür. Yani, diyelim kiradasın, yarın bi gün bakarsın ki... Mesela, ben bugün sizin yanınıza geldim, bu lafları söyledim, bu kelimeleri anlattım, yarın bir gün gelirsin bakarsın ki, öyle bi zenginim ki nasıl...

NECMI: ***Mümkün mü peki? Olabilir mi öyle bi şey sence?***

SERDAR: Yani... Görüyorum yani ben böyle insanları. Bi bakıyom ev almış, altına mersedesi... İnsan böyle şaşı kalıyo.

NECMI: ***Peki, bir gün öyle olurum diye düşünüyo musun?***

SERDAR: Ben... Onu Allah bilir. Çalışırsam, alın terimle çalışırsam yani... Çok yüksek değil de, evim felan, altımda arabam felan olur.

NECMI: ***Çalışarak kazanılır, diyosun?***

SERDAR: Ama Ecevit böyle, evleri böyle, kiraları böyle bi daha yükseltirse, zam mam yaparsa... Bu sefer insan fakirleri daha da aşşalıyo. Sen gene hiç olmasa dolar mark al, onlar yükseliyo. Türkiye mesela; yarısı fakir, yarısı zengin. Hiç olmazsa her bir insan, her bir zengin bi ailenin elinden tutarsa... Yani, bu tür kişiler de var yani, fakirlerin elinden tutuyo. İşte, o tür insanlardan olsa... Mesela, bizim bi tane komşumuz var Erzurumlu, onun da çocukları mendile geliyo. Bi tane yaşlı bayan ona demiş ki... Kendi çevresinden zenginler işte, toparlıyolar paraları, giyecekleri, bayramda onlara elbise alıyolar, kıyafet alıyolar. İşte, şeye kömür alıyolar, kışta odun alıyolar. Bu tür insanlar da var yani, Allah razı olsun onlardan. Yani, biz diyoz ki, Türkiye yabancı Hıristiyanların eline düşmesin. Yükselsin istiyoruz yani. İşte, yükselmiyor.

NECMI: ***Peki, nerde yaşamak istersin?***

SERDAR: Ben mi? Böyle, insan mesela, Antalya'da, denizin ortasında felan yaşamak istiyo. Hani, böyle yaşayacan yani. Mesela, yaşamak istiyorum. Mesela, ne görmek istiyosun, ne yemek istiyosun, işte onları yaşamak istiyorum. Böyle elinde olmayınca da...

NECMI: ***Ankara'da nerde yaşamak istersin?***

SERDAR: Ankara'da, paran olursa...

NECMI: ***Diyelim, paran var.***

SERDAR: Paran olursa şey derim... Bi sitede kendime bi tane daire alırım. Ondan sonra, arkadaşımla birlikte, Gençlik Parkı'nda felan, Kızılay'da felan dolaşırız, beraber yemek yeriz, bayan arkadaşlarımız da olur...

NECMI: ***Kız arkadaşın var mı peki bu arada?***

SERDAR: Bi tane var. O da Dikmen'de işte.

NECMI: ***N'apıyosunuz peki?***

SERDAR: Yani, çıktığım hiçbi insan yok da işte...

NECMI: ***Konuşuyoruz, diyosun?***

SERDAR: He, konuşuyoruz işte arkadaş olarak. Bi tane vardı işte, o da akraba. Annesini babasını hiç sevmiyom yani... Çıktığım var yani. Konuşmuştuk bi kere onlan. Dedi ki, abimin yanında benle konuşma yani. Yani, bizim Kürtleri biliyon yani. Biz namus için yaşıyoz, başka bi şey için yaşamıyoz. İşte böyle... Yani görürlerse... Yarın bir gün mesela, sen o kızla geziyosun, başka komşun, Kürt kapı komşun diyo ki, vaay, ***'in kızı,

şu oğlanla gezmiş. Ve o kızı yani, o yörede kimse istemez böyle. Adı çıkar o kızın. Adı çıkarsa da evde kalır.

NECMI: ***Peki, gece yatınca, ne geçiyo aklından? Şöyle olsa dediğin ne var?***

SERDAR: Gece yatınca insan güzel rüyalar görmek istiyo. Bi de, insan yani, güzel uykusu almak istiyo.

NECMI: ***Niye? Uykunu alamıyon mu?***

SERDAR: Bazen, insan üzülerek uykusunu alamıyo yani. Geleceğini düşünüyo. Üç tane kardeşim var, üçü okuyo. Bi kız kardeşimi çıkarıcaz bu sene. İşte, bi tane kardeşim de Erzurum'a gitmiş.

NECMI: ***Okuldan mı çıkaracaksınız?***

SERDAR: Bizde bayanlar okumaz.

NECMI: ***Kaça gidiyo da çıkaracaksınız?***

SERDAR: Orta ikiye; orta üçe geçecek. Çıkaracaz işte. Gelen giden diyo, koskocaman kız, ne işi var okulda. Yani, doğru söylüyolar. Kız insanına sahip çıkacaksın bu dünyada.

NECMI: ***Niye? O da okusa olmaz mı?***

SERDAR: İşte, insan okulda yani... Bu tür okuldaki olayları görüyosun ağbi, insan korkuyo. Daha önce de söylemiştim hani, bi insanın namusu lekenince, o insana ölüm bile gelse... O insan, yaşamak bile yani... Yerin dibine girsin ondan iyi.

NECMI: ***Sen okumak ister miydin?***

SERDAR: Okumak isterdim. Okumak isterdim. Herkes yani, bazı zengin aileler de diyo, okula gidiyo musun, diyo. Biz de mahsustan diyoz, okul masrafımız olması için, diyoz. Onu da kardeşlerim için diyom.

NECMI: ***Ha. Mendil satmak için mi, okul masrafımız, diyosun?***

SERDAR: Ha. Okul masrafımız olsun ağbi, n'olursun, bi tane ekmek paramız olsun, diyoz. Ondan sonra, bunların okulu var, benim içim sızladı, diyo. Çıkarıyor, bi beş yüz-iki yüz elli bin lira veriyo.

NECMI: ***Bunun dışında sen n'apmak isterdin okuyup?***

SERDAR: Okumak isterdim yani. Kötü alışkanlığım yani, sokak çocukları gibi şey... Ben de bu ülkede zengin olmakla... Çocuklara yani, böyle sokaklarda yaşayan çocuklara yardım etmek isterdim. Elimde olsaydı yani... İşte...

NECMI: ***Peki, bu tiner, bali çeken çocuklara ne diyosun? Onlar nasıl?***

SERDAR: Benim İstanbul'da amcam var işte.

NECMI: ***Onlar niye öyle bi yola giriyo?***

SERDAR: Yani, insan çok kötü yola giriyor yani. Yani, o insan yarın bi gün eroin de kullanabilir. Her şeyi de kullanır. Alışkanlık...

NECMI: ***Hani bi de diyolar, televizyonda da görüyosundur işte, bu tiner çekenler, yok adam öldürüyo, yok bilmem n'apıyo filan. Ona ne diyosun?***

SERDAR: Yani, tinercilerden korkmasınlar. Bi insana nasıl davranırsan... Mesela derler ki, doğru cevabınla yılanı deliğinden çıkarırsın. Demek ki tinercilerle, sokak çocuklarıyla sohbet etse, aslında içlerinden çok şeyler çıkar bunların. Yani, tinercilerin, sokakların içlerinden çok söylenecek laflar var. Kimse dinlemiyo. Kimse dinlemiyo işte. İşte, korkuyolar yani. Bi insanın... Günde, şöyle mesela... Bazı bizi görüyolar, kaçıyolar yanımızdan.

NECMI: ***Niye?***

SERDAR: İnsan değil miyiz? Biz de insanız, hayvan değiliz ki. Saldırgan insan da değiliz. Evet, hırsızlık var, çantaları kaçıranlar var... O insanın başına bir kere gelir yani. Herkesten korkulmaz yani. Biraz da yürekli olacaksın. Ben büyük adamın yanına gidiyom mesela, azcık insan zorlasa korkuyo. Titriyor böyle ya! İnsan ona acıyo. Ben de kaçıyorum, bayılır mayılır diye.

NECMI: ***Niye korkuyo diyosun?***

SERDAR: İşte mesela, bazı çocuklar var ya, söyledim ya, elli milyonu zorla alıyolar. Böyle haraç alanlar var. İşte, o tür olaylardan çok korkuyolar. Bi de televizyonlardan... Bi bayanın yanına gidiyom, çantayı şöyle koluna koyuyo. Çantayı koluna koyuyo işte.

NECMI: ***Ha. Senden kaçırıyo çantayı, güya alacan diye?***

SERDAR: Yani, o çantayı alsam bile, yürek yok. Belki sen benden daha fakirsin; ben nası alıp gidiyim ki?

NECMI: ***Peki, aklından geçiyo mu hiç çantayı alıp da gitsem diye?***

SERDAR: Hayır, hiçbir zaman. Hiçbir zaman yani, ikinci şubeye insanı düşürmesin. Diyolar ki mesela, insanlıktan haberi yok. İşte polisler... İkinci şubeye düşünce insan çok kötü oluyo. Hırsızlık şeyine böyle... Kimse seni işe koymuyo. Ben o tür olaydan çok korkuyorum. Çok korkuyorum. Hani, bi küçük çocukken böyle pazara giderdik... Yani, hırsızlık yaptık yani, demiyorum yapmadık. Bi canımız çekti; kiraz, şeftali falan geçerken aldık. Yani, ben bi tane şey çalsam, bir saat düşünürüm. Keşke yani... Bi şey alsam, elim böyle titrer. Çok heyecanlanırım yani, bayılma şeklinde olurum böyle. Titriyor insan, heyecanlanıyo. Hani, insanın canı çekiyo. Gidip, bi tane alıp yiyo. İsteyince de, vermeyince de... İşte, insanın zoruna gidiyo. Gezerkene alıyım mesela, çok düşünüyom yani. "Allah'ım sen beni affet, ya Rabbim sen beni affet..." İşte öyle...

NECMI: ***Tamam. Sağ olasın ya, seni yorduk.***

Ulus Çocuk ve Gençlik Merkezi / Ağustos 2001

İnci Yüksel: "Erkekler yardım istemeyi kendilerine yediremiyolar galiba" (141)

NECMİ ERDOĞAN

İnci Yüksel, Ankara Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Genel Sosyal Hizmetler Şubesi'nde sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor ve aynî-nakdî yardım için kuruma yapılan başvurularla ilgileniyor. İnci, hem yoksulların kurumla ve uzmanlarla kurdukları ilişkiye dair izlenimlerini ve tecrübelerini aktardı, hem de kurumsal düzenlemelerin işleyişini anlattı. Ankara'da yaptığımız araştırmada bizden değerli yardımlarını esirgemeyen –aralarında kimi görüşmelerimize bizzat katılan Nuray Aksakal'ın da olduğu– bu birimdeki uzmanlar, özellikle son ekonomik krizden sonra yoğun bir yardım talebiyle karşı karşıya kalmışlar. İnci, yapılan yardımları düzenleyen yönetmeliğin esasen kurumun koruması altındaki çocuklar için çıkarılmış olduğunu, bunlar dışındaki yoksul kişi veya ailelere aynî-nakdî yardım yapılmasının uzmanların inisiyatifiyle gerçekleştiğini ve değerlendirme ölçütlerini bile el yordamıyla belirlediklerini vurguluyor. Uzmanlar, herhangi bir mesleki süpervizyon alamamaktan yakınıyorlar.

NECMİ: ***Şimdi, şöyle başlıyalım istersen... Burda n'apıyosunuz? Yani, İl Müdürlüğü'nün aynî nakdî yardımı nası işliyo? Biraz buna dair bilgi verirsen önce...***

İNCİ: İl Müdürlüğü'nün Genel Sosyal Hizmetler Şubesi'nde aynî nakdî yardım işlemleri yapılıyo. Bizim işlerimiz, burda müdürlüğümüze gelen müracaatçıların taleplerini incelemek ve değerlendirmek. Aslında, aynî nakdî yardım yönetmeliği, yani aynî nakdî yardım hizmeti önleyici bi hizmet; ama uygulamada çok da öyle olmuyo. Aile parçalandıktan sonra ya da sorunun sonrasında bize geliyo ve biz o süreçte genelde yardımcı olabiliyoruz. Yönetmeliğimiz o kapsamda. Yani, maddeleri sıralanırken öncelik kuruluştan çıkan ya da kuruluştan ailesi yanına verilen çocuklara, özürlülere veriliyo. Belki bir burs hizmeti en son veriliyo. Yardımın miktarı yükseldikçe talep artmaya başladı; yani, eskiden çok düşüktü, şimdi baya talep var. Hem kuruluştan aile yanına verilen çocuklarda çok fazla artış oldu paranın yükselmesi nedeniyle, hem de fazla insan talep etmeye başladı.

NECMI: *Şimdi, paranın yükselmesiyle aileler çocukları yanına mı almak istiyo?*

INCI: Şimdi, önceden para miktarı çok düşüktü. Çocuklarını veliler aile yanına vermek istediklerinde, gelen kişilere kuruluştan, biz size aynî nakdî yardım yapıcaz, bu para bi miktar olucak, belki çocuğunuz on sekiz yaşına gelene kadar bu parayı alıcak, diyolardı. Bunu aile kabul etmiyodu, çünkü çok düşüktü bu miktar. Yani, çocuğun belki bi ayakkabısını bile karşılayacak durumda değildi belki altı ay-bir yıl alıcağı bu para. Bu nedenle düşünmüyordu, o konu üzerinde düşünmedi. Ama şimdi, ayda kırk milyon para; yani, bu bi anlam ifade ediyo.

NECMI: *Bu bi çocuk için heralde?*

INCI: Bir çocuk için. Asgarî ücretin yüz yirmi milyon olduğunu düşünürseniz, en fazla üç çocuğa kadar yardım yapabiliyoruz. Üç çocuk için alırsa, yüz yirmi milyon para; yani, bu da bi anlam ifade ediyo ve etkili olabiliyo çocuklarını yuvaya almasında.

NECMI: *Onun ötesinde de başvurular çoğaldı, arttı, dedin...*

INCI: Yani, yoksulluk artıyo ve bu hizmet de biliniyo. Herkes birbirinden öğreniyo. Talep artınca daha çok duyulmaya başladı, insanlar birbirinden öğrenerek de gelmeye başladı. Yoksulluk da artıyo her geçen gün, o nedenle talep arttı. Ama bizim müracaatçılarımızda, önceden kuruluş çocukları değil de, dışardan ailelerin çocukları daha yoğunken, şimdi hem paranın sınırlı olması, hem de kuruluştan fazla çocuğun aile yanına dönmesi nedeniyle, daha yoğunluk hizmet verdiğimiz kesime ilişkin olmaya başladı. Özürlüdür ya da kuruluşa verilmek üzere müdürlüğümüze gelen vak'alardır ya da kuruluştan aile yanına dönen çocuklardır... Diğer kesimde azaldı. Bu biraz şeyle ilgili belki: Çok daha fazla uzman olsa, çok daha fazla bu hizmet götürülücek. Onla ilgili, bi de parayla ilgili. Para miktarında... Yoksulluk artıyo, para miktarı artıyo; ama o oranda bütçeye verilen para artmıyo. O nedenle sınırlı kalıyo. E, sınırlı kalınca da, öncelik verdiğimiz alana veriyoruz. Genelde müracaatçılarımız kadın. Kadınların İl Müdürlüğü'ne gelmesi ve yardım istemesi daha kolay; yani, bi erkeğe nazaran daha kolay sanıyorum. Çünkü, kadın yardım isteme şeyine daha yatkın toplumdaki rolü gereği. Kadın daha kolay isteyebiliyo, erkekler daha az. Erkekler, ya eşleri terk eder çocuklarıyla ortada kalır gelir veya işte, fiziksel bi rahatsızlığı vardır, çalışcak durumda değildir ya da bi patoloji vardır, ruh sağlığı bozuktur... Yani, onlar geliyo. Ama işte, boşanmış kadın geliyo, eşi ölen kadın geliyo, aile geçimsizligi yaşıyan kadın geliyo... Ve tabi, boşanma ya da ölüm nedeniyle ekonomik kayba kadın daha çok uğradığı için, onların bu tür talepleri değerlendiriliyo tabi.

NECMI: ***Erkekler niye başvurmuyo ya da niye çok az başvuruyo sence?***

İNCI: Erkekler bi resmi kurumdan yardım istemeyi biraz kendilerine yediremiyolar galiba. Yani o rol, o rolü yüklenmek... Buraya gelince bu rolde geliyolar aslında. Ben gözlemliyorum, buraya gelince yardım istiyolar. Bunun gereği nedir? Muhtaç olduğunu dile getirmek ve muhtaç gözükmek. Bu rolü oynuyolar aslında. Çünkü, ben bazı müracaatçılarımızdan fark ettim, buraya geldiğinde çok ezik, çok mahçup bi rolde gelirken, biz evlerine gittiğimizde çok farklı ruh halinde görebiliyoruz onları.

NECMI: ***Nasıl yani? Niye burda ezik görünüyolar da?..***

İNCI: Şimdi, kadınların genel eğitim düzeyleri düşük. İşte, toplumda statüleri yok, bir güçleri yok ellerinde, işi yok, eğitimi yok... Ve yardım... Diyorum ya, biraz daha edilgen bi tarzları var ve daha kolay isteyebiliyolar o rolleri gereği. Onların gelmeleri kolay ve buraya geldiklerinde... Yani, toplumda sistem öyle ki, bi yerden bi şey isteyecekseniz, o rolde olduğunuzu ispatlamanız gerekiyo ve doğal olarak o insanlar da buraya o rolle geliyolar. Daha bir ezik olarak, belki daha bi kıyafetine dikkat etmeksizin... O rolde geliyolar ve istiyolar. Ben kıyafet anlamında demiyorum; ama kendi mekânlarında daha bi farklı olduklarını gözledim.

NECMI: ***Nasıl yani? Mesela, kendi evlerinde nasıllar uzmana karşı?***

İNCI: Daha rahat oluyolar. Yani, biraz da tabi habersiz gidiyoruz, hazırlıksız oluyolar, belki ondan. Yani, daha bi rahatlık gözlüyorum. Buraya gelince, resmi bi yer, bi taleple geliyolar ve yardım isteme talebiyle geliyolar. Bu biraz onları eziyo galiba. O nedenle, o rolü oynuyolar. Ve gözlediğim bi şey: Başlangıçta buraya gelirken çok şey olan insanlar da var; yani, yardım istemeyi kendilerine yediremeyen insanlar var ve çok ezilerek yardım isteyen insanlar var. Süreç içerisinde onlar da kanıksamaya başlıyolar; yani, o rolleri biraz yerleşiyo sanki. Böyle bi şey gözledim. Bu da rahatsız ediyo tabi; çünkü, bu da gösteriyo ki, verilen hizmet bu insanlarda bağımlılık yaratıyo. Amacına o anlamda uygun düşmüyo. Yani, biz müracaatçıyı kendi kendine yeterli hale getirmek için bu hizmeti verirken, aslında kendimize bağımlı duruma getiriyoruz.

NECMI: ***Yani, artık utanıp sıkılmamaya mı başlıyo bi süre sonra?***

İNCI: O eziklikleri kayboluyo. Bi de tabi şu var: Yani, biz de o insanlara devlet dairesindeki normal bir memur gibi davranmıyoruz. Hani, bunun doğal olucağını, yaşadıkları sorunun doğal olucağını, bizim görevimizin o insanlara yardımcı olmak olduğunu... Yani, bu belki, bu hizmeti verirken biraz da lütuf gibi sunulmadığından da olabilir. Yani, zaman içerisinde rahatlamaları belki... Ama şunu söyliyebilirim: Bu hizmet bağımlılık yaratıyo. Bu da çok doğal; çünkü, bu ekonomik koşullarda, bu insanların kendi kendine yeterli hâle gelmesi çok zor. Yani, im-

kânsız gibi bi şey açıkçası; her geçen gün iyiye değil, kötüye gidiyo ekonomi yani.

NECMI: ***Yarattığı bu bağımlılık nası bi bağımlılık?***

INCI: Yani, ben bir vak'amda gördüm. Şöyle mesela, bizden yardım almaya başlıyo, bu hizmeti alıyo, bi süre alıyo... Bi de, zamanla bi ilişki de gelişiyo ve iyi iletişim kurulunca da, bunun sonucunda kendince belki ayrıcalıklı bi yere konduğunu düşünüyo. Belki hani, artık demiyo, çocuğum okulu bitirdi, hani ben artık bu hizmeti almıyım, demiyo. Çünki, her geçen gün de bi şey çıkıyo. O insanlar da haklı ve hep talep ediyo. Yani, o onun artık talep etmeden de alabileceği bi hizmet konumuna düşüyo sanki, o durumda değerlendirmeye başlıyo. Bir müracaatçımızda, işte yazmıştım ben şeye, işte boşandığından filan diye... Bi şekilde onu gördü. O yazının üzerinde durumunun yazması, boşandığının yazılması heralde biraz onu rahatsız etti. Yardımı aldıktan sonra dedi ki –ben öyle sanıyorum yani– benim dedi, artık ihtiyacım kalmadı, dedi. Yani, ben bir kadından duydum bunu. Halbuki, durumunda çok fazla bi değişiklik olmadığı halde... Sadece uzunca bi süre sonra eşinin ölümünden dolayı bi maaş bağlandı. Ama o sürece kadar gene kullanabilirdi bunu; talep etmedi. Biraz şeye bağlıyorum, orda boşandığının yazıldığını görmesi onu rahatsız etti. Özel durumunun bir resmi devlet dairesinde, bir başkasına yazılarak kayıtlara geçmesi belki rahatsız etti onu diye düşünüyorum. Biz görüşmeler yapıyoruz, bu görüşmelerde çok özel şeylerini anlatabiliyo da bu insanlar; ama bu bir tutanak gibi olmadığından, bu görüşmeleri biz yazıyosak ve not tutuyosak da onun bir sohbet havasında gelişiyo olmasından dolayı, belki o görüşmede rahatsızlık duymamıştı, ama bir evrakta boşandığının yazılı olması onu rahatsız etti diye düşünüyorum. Ve talebinden vazgeçti. Bi de, müracaatçılarımız –daha önce de bi konuşmuştuk– genelde İç Anadolu Bölgesi'nden geliyo. Gerçekten Çorum ve Yozgat daha yoğun geliyo, ama neden geldiğini çok bilmiyorum. Biraz belki düşünürsek, İç Anadolu Bölgesi belki yakın olması nedeniyle, en çok göç alan merkez olmasından kaynaklanabilir. Ama bi Kayseri'den gelmiyo ya da Kırşehir de geliyo, ama özellikle Çorum ve Yozgat çok geliyo.

NECMI: ***Ne olabilir bunun sebebi?***

INCI: Çok bilemiyorum. Mesela, çok Sungurlu gelir. Ben Sungurlu'nun yapısını bilmiyorum, ama bunlar çok uzun süredir Ankara'da olan insanlar değil tabi. Belki bi beş yıl ya da on yıl; yani, çok eski göç eden insanlar değil, yeni göçler bunlar. Ondan kaynaklanıyo; halen ordan göç mü alıyo, onun nedenini bilmiyorum. Son dönemde Güneydoğu'dan çok fazla gelmeye başladı. Onda tabi, bu Güneydoğu'daki olaylar ve zorunlu göç

filan... Onun sonucu diye düşünüyorum. Bunların da Ankara'da ikamet ediş süreleri eski değil yani. Erzurum filan var...

NECMI: ***Genel olarak, başvurularda yakın zamanlarda göç etmiş olanların ağırlığından söz etmek mümkün?***

İNCI: Yani, bu Güneydoğu olaylarının biraz yoğun yaşandığı dönemden bu yana... O bi fark, yani gözlenebilir bi fark. Belki görüşmüşsündür, sokak çocuklarında da öyle. Yani, özellikle sokakta çalışan çocukların aileleri bunlar. Onlar, Ankara'da kalış süreleri olarak aslında yeni yani; bi beş yıl belki, belki biraz daha eski. Ama bunu kent uyumu açısından da düşünürsek, yeni sayılır. Onlar çok fazla. Onlarda mesela... Gerçi ilk incelemelerini Çocuk ve Gençlik Merkezi yaptığı için, biz çok fazla aileyi tanımıyoruz; ama farklı nedenlerle bize gelen ya da çeşitli nedenlerle bizim gittiğimiz ailelerde de şey var: Onlar genelde daha kalabalık, akraba olarak burdalar, Ankara'ya geliyolar, öyle yerleşiyolar. Yerleşim yerleri de öyle; işte, aynı bahçe içerisinde filan ya da evleri ayrı olduğu halde, bitakım ihtiyaçları hep birlikte görülüyo. İşte, yemektir, bilmem ne... O tür şeyleri de gözliyebiliyoruz bazen. Onlarda aile bağları daha yakın; yani, aile bağları derken, onlarda daha daha güçlü. Kadın genelde çalışmıyo. Yani, ekonomik nedenle çocuğunu sokakta çok kolay çalıştırabiliyo, ama karısının çalışmasına hiç iyi bakmıyo, çalıştırmıyolar. Bize gelen eşinden ayrılmış ya da eşi ölmüş kadınların... Genç kadınlarsa, bunlar daha uzun süredir Ankara'da olanlar ve çalışmaya uygun bakanlar; ama yeni dönemde geliyosa Ankara'ya, kadının çalıştırılmasına hoş bakmıyo, çalıştırmıyolar da. Özellikle Güneydoğu'dan gelenlerde bu daha yoğun yani. Çocuğu sokakta çalıştırmayı risk görmüyo ya da olumsuz bi şey görmüyo, ama karısını çalıştırmıyo.

NECMI: ***Peki, başvuran insanlara dair gözlemlerin neler? Nasıl bir dünyaları var sana göre? Senin izlenimlerin, tecrüben...***

İNCI: Şimdi, çok yoksul aileler var ve çok uzun süredir Ankara'da olan insanlar var. Mesela, Altındağ gibi filan... Ama oralarda artık yoksulluk bi hayat biçimi olmuş, yaşam biçimi olmuş. Yani, hayattan çok bi beklentileri de yok bu insanların. Yani, günü kurtarıyolar. Yani, geleceğe ilişkin hiçbi düşünceleri de yok öyle, çocuklarına ilişkin de yok yani. Günü kurtarmak veyahut işte, okula gönderiyosa onu göndermek... Yani, okusun, bir üniversitedir, bir iştir, çok böyle bi şeyleri yok. Bu insanlarda hem yoksulluk var, hem hastalık var. Yani, bir işsizlik var. Bi sürü sorun bi arada olduğu için çözümü de zor gerçekten. Biz de kurum olarak yetmiyoruz; yani, sorunlarını çözemiyoruz bu insanların, bir yardımla çözümlenicek sorunları yok. Belki işte, toplum merkezleri çok yaygın olarak ve gerçekten donanımlı olarak hizmet götürmek gerekiyo. Buralarda bir geliş-

me sağlayabilmek ya da işte, bir hizmet verebilmek için donanımlı olması gerekiyo. Bizden yardım alan ailelerde, biraz bir aile düzeni varsa, biraz sosyal hayatları varsa, onların bi şeyleri oluyo, çocuklarını okutmak, kendilerinden daha ileri olsun gibi bi düşünceleri oluyo. Ve bu anlayışta olan insanlara yardım ettiğimizde, gerçekten o anlamda amacına da ulaşıyo. Yani, bir üç yıl sonra, bi beş yıl sonra, çocuğun bir ortaokulu, liseyi bitirdiğini görüyosunuz. Bir üniversite eğitimi olmasa bile, bir iş olanağı... Yani, aileye katkı, kendini kurtarma anlamında bi şey görebiliyosunuz, gözlemleyebiliyosunuz; ama çok yoksul olan ailelerde bunu göremiyosunuz. Çünkü, o insanlarda şey de yok... Hani dedim ya, geleceğe ilişkin bir amaç ya da beklentileri de olmadığı için, bi yaşam, bi düzen kurmak gibi bi çabaları da yok.

NECMI: ***O niye öyle? Yani, niye bi düzen kurma çabası, kaygısı yok?***

İNCI: Ya artık, devletten ya da bilmiyorum, yaşamdan çok bi şeyleri yok. Gününü kurtarmak gibi bi şeyleri var.

NECMI: ***Peki, buraya başvuruları nası oluyo? Genellikle birbirlerinden mi duyuyolar, böyle bi mekanizma mı işliyo?***

İNCI: O var; ya da işte, dönem dönem televizyonda, basında böyle bi haber duyuyolarsa, o nedenle gelenler var. Sokak çocukları, daha çok Sokak Çocukları Merkezi'nde çalışan arkadaşların kendi çabalarıyla bulduğu... Yoksa, onlar direk bize gelmiyolardı. Çocuğunu sokakta çalıştırıyo, zaten para kazanıyo; onların böyle bi talepleri yok. Onlar o merkez aracılığıyla geliyolar. Bi de şöyle oluyo, belki çocuğun birine ulaşılıyo, birine ulaşılamıyo sokakta; ama bunlar sokakta birlikteler. Onun annesinin babasının da para aldığını öğrenince, öteki çocuk da onun gelmesini söylüyo. Öyle geliyo onlar, bazen öyle geliyo. Bi de şey, muhtarlar filan yönlendirebiliyo. Gerçekten şey varsa, muhtaçlık, bilmem ne... Bu vakıflara çok talep var, onlar aracılığıyla geliyo. Biraz da, muhtarlar da artık bizim hizmetimizi filan öğrenmeye başladılar. Bu Refah Partisi döneminde mahalle muhtarlarının çalışması, örgütlenmeleri filan vardı sanıyorum. O dönem muhtarlar aracılığıyla baya yoğun geldiler. Ama sonrasında öyle bi şey gelmedi.

NECMI: ***Biraz önce, bi rolle geliyolar buraya, dedin. Bu nasıl? Onun örnekleri neler? Yani, olmadığı bi biçimde mi, ne biliyim, kendini daha fazla acındırmak, yoksul göstermek şeklinde mi?..***

İNCI: Şimdi, bazı müracaatçılarımız biraz profesyonelleşmiş gibi. Geliyolar ve çok ağlanır vaziyette geliyolar. Bunlar daha çok yaşlı kadınlar oluyo. İşte, durumlarını anlatıyolar, abartıyolar, bilmem ne filan... Yani, bi insanın dinlediğinde hiç reddedemiyeceği bi şey sunuyolar size. Yani, konuşma tavırları, duruşları, ağlayışları zaman zaman... Hani, öyle bi rol çiziyolar. Yani, hep ağlanan tipte olan kadınlarda, artık o tavırların ken-

dilerine yerleştiğini filan görüyorum. Artık hep böyle, herkesle iletişimde bu hava var. Öyle gelenler var, rahatsızlıklarını kullanan insanlar var, mağduriyetlerini kullanan insanlar var... Görüştüğünüzde onu fark ediyosunuz. Bi de, hani dedim ya, çok ezik filan geliyolar... İnsanların bu ezikliklerinde biraz abartı görüyosun, o rahatsız ediyo insanı. Ve şey, konuşursanız, sorarsanız cevap veriyo, yoksa vermiyo, çok ezik oturuyo. Ama yani, belki mahçupluğu kişilik olarak da bir özelliği olabilir; ama biraz abartı oluyo, onu gözlemliyoruz.

NECMI: ***Peki, başka türler var mı? Ne bileyim, yalan söylemek, hile yapmak?..***

INCI: Tabi tabi, onları da deniyolar, ama süreç içerisinde anlaşılıyo. Çünkü, görüşüyosunuz; müracaatçıyla bi şeyler yapmasanız da, geliyo gidiyo, para almaya gelişinde bi sohbet ediyosun, bi şeyler söylüyosun, belki ev kirasını soruyosun... İşte, her seferinde değişik değişik bilgiler veriyo. Bunu fark ediyosunuz ya da bu çelişkili ifadelerinden bir istismar seziyosanız, üzerine gittiğinizde, bi şekilde bu bi süre sonra da olsa açığa çıkıyo. Bazı insanlar daha açık oluyo. Buraya geliyo, yardım istiyo; ama durumunu anlatırken daha açık davranan insanlar var. İşte, alır mıyım, almaz mıyım gibisinden çok hesabını gütmüyo. Yani, ben yalan söyliyim, durumumu daha kötü gösteriyim de yardım alıyım şeyi olmuyo bazı insanlarda. Yani, durumu neyse anlatıyo. Yani, açık olduğunu gözleyebiliyosunuz; o zaman da, o müracaatçıya daha olumlu bakıyosunuz. Yani, size bi güven veriyo ve istismar etmediğini anladığınız için, siz de gerekeni yapıyosunuz. Alevi kültüründen olan insanların bu anlamda biraz daha açık olduğunu gözledim ben. Onu da biraz düşündüğünüzde, devletle belki çok iç içe olmadıklarından, yaşamları gereği belki... Herhalde ondan diye düşünüyorum; devletten çok bi fazla bekledikleri yok. Ama buna rağmen, kendi içlerinde yaşayıp da devletin görevlerini düşünen, bilen insanlar da geliyo Alevi kültüründen. Onlar, bunu biraz daha sosyal hakları olarak görüyolar ve öyle talep eden insanlar da var. Bir müracaatçımız gelmişti; daha doğrusu bi bey, kadın ve çocuklarıyla birlikte... Baba trafik kazasında ölmüş, hiçbi sosyal güvencesi yok; anne de kalp hastası, raporu filan var; iki tane de ilköğretimde okuyan çocuk var. Kadının ailesi ev vermiş, kirasız oturuyo, ama bunların hiçbi gelirleri yok. Ancak işte, kadının kendi ailesinden yardım olursa... "Bu devletin bu çocuklar için yapabileceği hiç mi bi hizmet yok? Yani, bu çocukların okuması gerekiyo." Bunu talep ederken yardım şeyiylen talep etmiyor. Yani, bu devletin bir görevi. Hiç mi yolu yok, bu nedir, yani onu araştırmak maksadıyla... Yani, yardım edin de işte, bi süre siz destek olun anlayışıyla gelmiyo; o dikkatimi çekmişti.

NECMI: ***Peki, genel olarak memleketteki işleyiş düşünüldüğünde, birilerini devreye sokmak gibi mekanizmalara başvuranlar var mı?***

INCI: Öyle çok gelen var. Mesela, bi kere iktidardaki parti hangi partiyse o kanalla geliyo insanlar işte... Refah'tı; Refah'ın parti ya da işte... Tabi, kurumlardaki yönetim de ona göre değiştiği için, onların aracılığıyla bitakım isimlerle gelen insanlar çok. Yani, Türkiye'de sistem bu; burda da doğal olarak insanlar bunu talep ediyo, öyle geliyolar. İşte, kurumlardan tanıdıkları varsa... Bi de şey, işte, biraz da şey oldu ya... Gidip bakanına, bakanlığa gidip, bakanı yakalayıp, kimse bakan, hangi iktidarsa... Onların aracılığıyla gelmeye başladı. Onlar da, her geleni –bizim kurumun vereceği hizmet olsun ya da olmasın– mutlaka gönderiyolar yani. Öyle geliyolar; yani, doğal olarak bu insanlar böyle gelicek, sistem bu Türkiye'de çünki.

NECMI: ***Yani, politik bir baskı diğilse bile, bu tür mekanizmaların sizin işinizi etkileme durumunda n'apıyosunuz? Söz gelimi, diğer başvuranlara göre durumu çok da kötü olmayan biri başvurdu; böyle bir birimin referansıyla gelmesi durumunda siz n'apıyosunuz?***

INCI: Şimdi, biz Ankara'da şanslıyız bu konuda. Yöneticilerimiz genelde meslek elemanı filan oluyolar. Yaptığımız işi bildikleri için, bunu yapıcaksın gibi bir yaklaşımları olmuyo. Ama yöneticiler, mesleği uzman da olsa, bu koltuğa oturunca, kendisine gelen, kendisine bakanlıktan gönderilen müracaatçının sorununun bi şekilde çözümlenmesini istiyolar. Yani, uygun olmasa da öyle bir eğilimleri oluyo, öyle bi düşünceleri oluyo. Bunu zaman zaman yansıtıyolar. Ama hiçbi şekilde, açık bi şekilde bunu yapıcaksın gibi bi şey gelmedi, ben kaç yıldır burdayım. Ama o koltuğa oturunca, ona da bir bakanlıktan ya da bir genel müdürlükten bi müracaatçı gelmişse, bize gönderdiği müracaatçının sorununun çözümlenmesini istiyo. Sorunun çözülmesi nedir? Nakdî yardımın yapılmasıdır filan ya da bi şekilde bi yere havalesidir. Bu uzman da olsa, öyle bi şey bekliyolar, öyle bi beklentileri var. Ama bize, yapıcaksınız gibi ya da daha açık bi şekilde vurgulamıyolar. Belki bu bizim şansımız, yani Ankara'da olmanın şansı. Yönetici de olsalar, uzman olunca... Ben desem ki işte, il müdürü bana baskı yapıyo desem, bütün Ankara'da duyulur ve o insan için de hoş olmaz bu durum.

NECMI: ***Peki, başka yerlerde daha farklı bi manzara var mı, olabilir mi bu?***

INCI: Taşrada uzmanların yalnız kaldığı, özellikle orda idarecilerin başka mesleklerden, özellikle öğretmenler olması... Hatta, başka kurumlardan, Bağ-Kur'dan geliyo mesela, il müdürlüğü yapıyo... Bağ-Kur'un elemanı, geçici görevli, burda il müdürlüğü yapıyo ve onun altında bi uzman

çalışıyo. Yani, orda tek uzman, hem işe yetmek anlamında, hem de raporunu sunuyo veriyo. Sanıyorum bir uzmanın taşra koşullarında tek başına kendini kabul ettirmesi ve direnmesi zor. Farklı olabilir diye düşünüyorum taşrada, ama Ankara'da öyle değil.

NECMI: ***Peki, başvurmayan insanlar var mı? Yani, yoksul olduğu halde ısrarla kimseden yardım beklemeyen ya da devlete başvurmayanlar var mı?***

İNCI: Şimdi, tabi ki vardır. Biz belki çok çok azına ulaşabiliyoruz bu insanların ve bi anlamda da bu hizmeti bilenler geliyo buriya aslında. Bi şekilde basından duyanlar, belki okullardan yönlendirilenler, mahalle muhtarlıklarından yönlendirilenler, konusundan komşusundan öğrenenler... Altındağ'a gidin... İşte, bi adrese gidiyosunuz, biçok insanın gittiğiniz adresten farklı olmadığını görüyosunuz. Ama belki, o insan burayı bilmiyo. Zaman zaman elimizde dosyayla gittiğimizde, genelde bizi hemşire filan ya da ebe filan zannedip çocuklarını söyliyenler oluyo. Çünkü, bildikleri, ayaklarına getirilen hizmet o, başka hizmet gitmemiş bu insanların ayağına. Bildikleri için onu soruyolar. Gittiğimizde, yanında oturan kapı komşusunun aslında o insandan farklı olmadığını görüyosunuz; ama o insanın öyle bi talebi yok. Bilmedikleri için gelmiyolar. Onları zorlayan bitakım şeyler olduğunda, ancak arama ihtiyacı duyduklarında belki duyuyolar ve geliyolar, öğreniyolar. Yoksa, biçok insan da bilmiyo yani.

NECMI: ***Peki, biraz önce de söz ettik gerçi, bu yardımlar onların hayatında ne ölçüde anlamlı bi yer işgal ediyo ya da büyük bi değişiklik yaratıyo mu? Ne ölçüde?***

İNCI: Yaptığımız yardımlar, biraz düzeni olan insanlarda değişiklik yaratıyo. Onlarda da ilk gözlediğimiz, ev koşullarında filan bir değişme oluyo. İşte, belki işte buzdolabını alıyo. Ya da işte –buzdolabı demiyim, genelde o her evde var– daha kullanıma yönelik eşyalarda bir değişme olduğunu fark ediyoruz. İşte, çocukların eğitimlerini sürdürmeleri yönünde bi şey oluyo. İşte yani, çocuk okuycak, öğrenci belgesini getirceksiniz filan yani... Bunlar çocuklarının eğitimlerini sürdürebiliyolar; onları da gözleyebiliyoruz filan. Onlarda anlamlı oluyo. Çünkü, verdiğiniz para eğer o ailenin başka bi geliri yoksa, hiçbi anlam ifade etmiyo, hiçbi şeye yetmiyo; ama bir gelirleri varsa, bizimki destek oluyo, yetmeyen yerde onu kullanabiliyolar. O anlamda anlamlı, yoksa anlamlı değil.

NECMI: ***Peki, genel olarak yoksullara dönük politikalar ya da daha özelden, Sosyal Hizmetler'in yoksullarla olan ilişkisi ya da onlara dönük uygulamaları düşünüldüğünde, sence bundaki eksiklikler, sorunlar neler? Ne gibi sorunlar var? Ya da anlamlı bi şey mi nihayetinde?***

İNCI: Sosyal Hizmetler'in... Bu yardımlar... Bu yardım da dediğim gibi... İşte, ta başlangıçta, seksen altıda bu yönetmelik çıkmış, seksen sekizde uy-

gulanmaya başlanmış. Bütün illerde aynı oranda uygulanmıyo. Belki Ankara en çok bu hizmeti götüren yer. İstanbul bile o kadar diğil. Yani, İstanbul'un çok daha büyük bi şehir olduğunu ve yoksulluğun da çok fazla olduğunu düşünürsek, İstanbul'da bile o kadar uygulanmıyo. Dediğim gibi, kurum, öncelikle kendi hizmet götürdüğü kadın ve muhtaç çocuklar alanında bir çıkış yolu sağlamak amacıyla bu hizmeti başlatmış. Ama Sosyal Hizmetler'in bu konuda genel bir politikası yok, yani yoksullara ilişkin bir politikası yok. Dediğim gibi, bu yönetmelik de, kendi hizmet götürdüğü çocuklar için çıkarmış olduğu bi yönetmelik aslında.

NECMİ: ***Peki, böyle bi hizmet nasıl olup da doğrudan kurumun bakımı altında olan çocukların ötesinde, sıradan vatandaşa doğru akıyo? Yani, en başta öyle düşünülmüş anladığım kadarıyla, ama sonra...***

İNCİ: O biraz da bu işi yapan insanların insiyatifi. Çünkü, biz yurttan yuvadan çocuğunu almış aileyi incelemeye gittiğimizde, biçok vatandaşımızın çok daha uygun olduğunu görüyoruz. Çocuklarını yuvaya verdikten sonra, kendilerine bi düzen kurmuşlar. Onların ekonomik durumları, koşulları bizim sıradan vatandaş diye bahsettiğimiz o insanlardan daha iyi aslında. Biz bu hizmeti götürürken, çocuklar yurttan yuvadan alınınca, çocuğun aleyhine olmasın diye, çok ihtiyacı olmasa bile bir yıl daha bu hizmetten yararlanması için... Bu hizmeti bi sene daha, iki sene daha verip, sonra ilişiğini kesiyoruz. Ama bu hizmeti biz bir-iki yıl başka bir aileye versek, belki daha anlamlı olucak. O anlamda şey diğil; yani, bizim o çocuklarımızın ailelerinin durumu, genelde sıradan vatandaşın durumundan çok daha iyi. Biz bu hizmeti sıradan vatandaşa veriyosak, önceleri yurttan yuvadan talep yoktu, aslında biz daha çok sıradan vatandaşa veriyoduk. Sonraları ordan talep olmaya başlayınca da, gelen para artık karşılayamaz oldu, sıradan vatandaşa biz yetemez olduk.

NECMİ: ***Yani, bu aslında yasal bir düzenleme filan değil. Genel olarak Sosyal Hizmetler'e çocuğunu veren ailelerin ötesinde, diğer yoksullara dönük yapılan yardımlar bir yasal düzenlemeyle yapılmış bi şey değil yani?***

İNCİ: Evet, bi yönetmelik lazım. Yönetmeliğin çerçevesi o kadar geniş ki, bi uzman gerekçesini koyduğunda herkese yardım yapabilir, o kadar bi insiyatif tanımışlar. Biz zaman zaman Genel Müdürlük'teki sohbetlerimizde sıkıntılarımızı, sorunlarımızı dile getirirken bu durumu ilettiğimizde, uzman da aslında zor durumda kalıyo. Bi yandan diyosunuz ki, bu çocuğun aleyhine olmasın, ben iki yıl daha nakdî yardım veriyim, bu çocuğun hayatı kurtulsun diyosunuz, o hizmeti veriyosunuz.

NECMİ: ***Yani, bi yandan çocuklara yardım yapılıyo, ama öbür yandan da...***

İNCİ: Evet, yönetmeliğin geniş olduğundan bahsetmiştim. Veriyoruz aleyhine olmasın diye, ama bi yandan da zor durumda kalıyoruz. Yani,

eğer yönetmelik daha bi sınırlayıcı filan olsa, biz bu işi yaparken daha kolay yapıcaz; çünkü, yönetmelikte böyle, bunları kapsıyosa ben hizmeti yaparım, kapsamıyosa yapmam. Ama dediğim gibi, yönetmelik o kadar geniş ki, herkese yapabilirsiniz. Bunun bi yandan uzmanı rahatlatmak için verildiği söyleniyo, ama bi yandan da uzmanı zor duruma düşürüyo aslında. Öyle bi de çelişkisi var bu işin.

NECMİ: ***Peki, biçok insan, başvuranların biçoğu aşağı yukarı aynı pozisyonlarda, aynı konumdalar; hangisine yapılıp hangisine yapılmıyacağının kararını nasıl veriyosunuz?***

İNCİ: Şimdi şöyle oluyo, bizde herkes aynı odada ve zaman zaman birlikte gidiyoruz incelemelerimize. Üç aşağı beş yukarı herkes birbirinin müracaatçısını biliyo ve bir standart oluşturuyosunuz zaman içerisinde. Dediğim gibi, yoksa yönetmelik çok geniş ve her kesime yardım yapılabilir böyle düşünecek olursanız. Bi standart oluşturmaya çalışıyoruz. Yoksulluk da aslında göreli bi şey. Ama bu kriz nedeniyle... Öncelikle parçalanmış aile filan diyoduk; kendimize böyle bi sınırlama alıyoduk ya da çok özel bi durum, bir kriz aşaması filan olduğunda şey yapıyoduk. Ama şimdi bu ekonomik kriz nedeniyle, bu standardımızı daha bir genişlettik. Çünkü işte, işsiz kalmıştır ve çözümü yoktur şu koşullarda. Ve gelicektir işte, gidiceği başka bi yer yoktur, işsizdir. Gidip de bu insana, sen niye sokakta şu işi yapmıyosun, diyemiyosunuz. Çünkü o işi yapıcaksa, ne sermayesi var, ne de gerçekten koşulları... Yani, git iş bul, diyecek bi koşulumuz da yok yani. Dolayısıyla, o standardımız biraz daha genişledi. Ama bu biraz krizin sonucu. Yoksa normalde, kendi içimizde bi müracaatçı profili standardı vardı.

NECMİ: ***Ama bu, yoksullara dönük politikaların belirlediği bir standarttan çok, uzmanların kendi el yordamıyla belirledikleri şeyler?..***

İNCİ: Tabi tabi.

NECMİ: ***Dolayısıyla, bir makro düzenlemeden söz etmek mümkün değil?***

İNCİ: Yok, hayır.

NECMİ: ***Peki bi de, sizin yaptığınız yardımların dışında, başka yardım yapan ya da yoksullukla ilgilenen başka kuruluşlar var. Özellikle son dönemde. Şimdi, vakıflar yardım yapabiliyo, televizyondaki programlarda Deniz Feneri yardım yapıyo filan... Daha genel olarak düşünüldüğünde, yoksullara dönük uygulamalar, politikalar, yardımlar için ne dersin?***

İNCİ: Bu vakıflar seksen altıdan beri sanıyorum bu hizmeti götürüyo ve bilemiyorum bir yönetmelikleri var mı, bi çerçeveleri var mı... Ama uygulamada ve daha önce vakıfta çalışan arkadaşlarımdan da bildiğim kadarıyla, hiç de mesleki olmayan ya da bir standardı olmayan bir hizmet ola-

rak veriliyo. Hiçbir düzenleri yok gibi geliyo. Orda valiliğe gelen herkes ya da valinin şuna yardım yapın dediği herkes, o hizmetten alabilir. Bunun bi standardı yok. Çünkü, bu işi yapan... Önceden öyleydi, şimdi bilmiyorum. Bi de sanırım, ilçe vakfından heralde Çankaya ve Yenimahalle sosyal hizmet uzmanı çalıştırıyo, diğer vakıflarda hiç böyle bi hizmet yok. Valilik vakfında uzmanlar çalışıyo; bizim kurumun elemanları geçici olarak görevlendirilmişti. Ama önceleri, bu işi gidip polis araştırıyodu. Gittiği yere bakıyo, ev koşullarına bakıyo, herangi bir sosyal güvenlik kapsamındaysa zaten bu hizmetten yararlanamıyo. Bir Bağ-Kur dahi varsa, bu hizmetten yararlanamıyodu. Bir de, ailede herangi bir mağduriyet, yani bir özürlülük, anne ya da babanın bir özürlülüğü, yani çalışmasına engel bir durum yoksa, çok da bu yardım yapılmıyo. Sadece işte, başvuruda boşanmış olma şartı filan aranıyo kadınlarda; çünkü, onlarda erkek başvuruyu kabul ediyolar, kadın başvurusunu kabul etmiyolar. Aile reisi kimse onun başvurusunu kabul ediyodu, bildiğim kadarıyla öyleydi. Çok para var, bi türlü de... Hep de söyleniyo, bu paranın bizim kuruma aktarılması, bu sosyal yardımların bir kurum altında toplanıp, tek elden hizmet verilmesi hep söyleniyo. Bunun tartışması da çok uzun zamandır yapılıyo. Ama özellikle vakıflar bu işi kabul etmiyolar, çünkü ellerinde bir güç var ve bu gücü paylaşmak istemiyo bu insanlar. Sanıyorum bakan da bunun farkındadır. Çünkü doksan sekizde, her ikisinin de bizim bakana bağlı olması nedeniyle, bizim kurumla vakıf arasında bir protokol yapıldı; bizim yönetmelik maddelerinden bi kısmının ödemesini vakıflar bizim kuruma aktarmaya başladı. Ve bizim kurum aracılığıyla... Yani, vakıflar bize bi miktar para aktarmaya başladılar. Çünkü, bu birlik sağlanamayınca, bari böyle bir yöntem bulup, bi kısım para sağlanabilir mi şeklinde... Ankara'da çok fazla yaşanmaz, ama taşrada baya sıkıntılar olmuş uygulamaya geçmede; çünkü, onlar da bu işi nası yapacaklarını bilmiyolardı. Geçen sene biraz daha iyi gidiyodu, ama bu sene onlar da doğru dürüst, düzenli yapamadılar bu yardımları, bu para aktarımı düzenli yapılamadı. Bilemiyorum bunda krizin de etkisi var mıdır... Ama gerçekten, bir el altında bu hizmetin verilmesi gerekiyo ve meslek elemanlarınca verilmesi gerekiyo. Çünkü, orda işte, bir mesleki bakış açıları olmadan polis gidiyo ya da orda çalışan memur gidiyo ve bu hizmeti değerlendiriyo. İşte, evlenmiş midir, boşanmış mıdır, sakat mıdır... Veya referansına bakarak bu hizmeti veriyo bu insanlar. Bu açık yani. Bizim kurum da bunun farkında, bakan da farkında; ama o güçlerini ellerinden vermek istemedikleri için, bu hizmet halen böyle gidiyo.

NECMİ: ***Peki bu arada, sen kaç yıldır bu işle uğraşıyosun?***

İNCİ: Yedi yıldır filan burdayım.

NECMI: ***Başvuran insanlar arasında sana en çarpıcı gelen, en düşündürücü gelen "vak'a"lar nelerdir?***

İNCI: Vak'a olarak... Şu anda öyle, şey yapcak olursam... Bazen şey oluyo yani, buraya gelen vak'alardan kadın tipleri çıkarmak filan hani... Kalemim çok iyi diğil ama böyle bi şey olsa, aslında bu tür hikâyelerin çıkabileceği bi yer... Çünkü, dediğim gibi, gelen müracaatçılarımız genelde kadın. Çok değişik kesimlerden, çok farklı şeyler yaşayıp gelen insanlar var. Bi şeyler kaleme alınabilir diye düşündüğüm olmuştur. Hani, kadın olarak karşı karşıya kaldığında, bi sohbet ettiğinde, konuştuğunda... Ama şu an öyle örnek olarak verebilceğim...

NECMI: ***Senin düşündüğün ne tip kadınlar var peki?***

İNCI: Valla şimdi aklıma gelen, bir müracaatçımız... Evlenmişler, evlenince... Eşi öğretmenmiş; Ankara'ya öğretmenliğe geliyo ve eşini köyde, annesi babası da olduğu için, onlara bakması için köyde bırakıyo. Bu bi süre Ankara'da çalışıyo, öğretmenlik filan yapıyo, bu sırada çocuklar oluyo, aile bağları da devam ediyo. Ne zaman annesi ve babası ölüyo, eşini Ankara'ya getiriyo. Bu arada, eşi mühendisliği filan bitirmiş sanıyorum, mütahitlik yapmaya başlamış. Bu arada, başka bir kadınla ilişkisi olmuş, bunu yıllarca ailesinden gizlemiş. Bi çocuğu olmuş, sonra bırakıp gitmiş; yani, o heralde ortaya çıkmış. Sonra, adam bırakıp gitmiş. Kadın hiç sormamış böyle bi ilişkisi olup olmadığını. Adam bırakıp gitmiş. Heralde, belki karşıdaki kadının zorlaması da olabilir; yoksa, adam yıllarca bu işi böyle götürmüş birlikte. On yıl, belki daha fazla yıl sonra, kadın yalnız başına kalmış, boşanmamış da. Belki ailesi biraz da destek olmuş, çocuklar için yardımcı olmuş kadının kendi ailesi. Belki boşanmasını da istemediler yani, bu böyle gidiyo nası olsa, biz sana yardımcı oluyoruz filan diye... On-on beş yıl sonra, adam kas erimesi hastalığına yakalanıyo. Bütün mal varlığını... Çok mal mülk de edinmiş, çalışamaz duruma düşünce de satmış. Uzunca yıllar kadınla birlikte yaşıyo; kadın malları tükenince terk edip gitmiş bunu. Bi de oğlu var; kadın çocuğu da almış götürmüş. Adam öyle bi noktaya gelmiş ki, evinde tek başına ve artık kendi ihtiyaçlarını dahi karşılayacak durumda değil. Tabi biraz da, belki kendi memleketlileri, kendi köylüleri olması nedeniyle, çeşitli kimselerin aracılığıyla düştüğü durumdan bunların haberi oluyo ve yıllar sonra adamın akrabaları, yani kadının görümceleri araya giriyolar. Senin kocandır diye... Çünkü, bakıma muhtaç adam, artık yatalak duruma gelmiş. Senin kocandır, çocuklarının babasıdır, bi hata etti filan diyerek, biraz da duygusal bir senaryo çizerek, kadının tekrar kocasını kabul etmesini ve evine dönmesini istiyolar. Kadın çok ezilmiş bi kadındı. Yani işte, yıllarca kocasından ayrı yaşamış, kayınvalidesine, kayınpederine bakmış... Anka-

ra'ya geldiklerinde aralarında eğitim farkı var; bu arada adam zengin oluyo, mal mülk ediniyo ve kadın ona uyum sağlayamazken... Kadın, bildiğiniz tipik geleneksel bir kadın. Bu arada, adamla çok şeyler yaşamış. Sonuçta, kızları kırgındı babalarına. İşte, biri üniversiteye, biri liseye ve biri de ortaokula giden üç çocukları vardı. Biri erkek çocuk. Kızlar istemiyodu; yani, babalarının eve gelmesi konusunda bir şeyleri yoktu, ama erkek çocuk babanın eve gelmesini istemiş. Onun üzerine, anne de oğlu çok istiyo diye kabul etmiş ve adamın evine gitmişler. Eve gittiğinde yatıyo adam, konuşamıyo yani, artık elini de kullanamıyo. Öyle bi adam... Kadın durumunu anlatırken, artık diyo, acıyorum ona, diyo. Nası kabul ettin, ne düşündün diye sorduğumda, hemen böyle... Senelerdir kocasını tanıyorum. Ama terk edilip gidilmesi ve yıllar sonra muhtaç durumda geri dönülmesiyle burdan biraz kendine de şey çıkarmış aslında; döndü dolaştı, yine bana geldi gibi bir çıkarım yapmış sanıyorum. Ama adama acıdığını söylüyodu ve o yüzden kabul ettiğini ve oğlunun çok istemesi nedeniyle böyle bi şeyi kabul ettiğini söylüyodu. Kadının hikâyesi bana çok ilginç gelmişti o konuşmamızda.

NECMI: ***Peki, sürekli yoksullarla yüz yüze olmak zor bi iş. Sen ne hissediyosun onlar karşısında?***

İNCI: Gerçekten zor bi iş. Ben ilk bu işi yapmaya başladığımda çok daha etkilendiğimi filan hatırlıyorum. Yani işte, etkileniceğiniz kötü hikâyeler... Zaman içersinde, tabi daha profesyonelce bakmayı öğreniyosunuz. Ama kurtuluşu yok, sonuçta bi tükenmişlik getiriyo insana, bi karamsarlık getiriyo. Yani, sizin de zaman zaman yaşama öyle baktığınız filan oluyo, belki bitakım küçük güzellikleri kaçırıyosunuz. Hep zaman zaman şey kafamda... Yani, evde bile olsa müracaatçıları filan düşündüğüm oluyo. Ama bu şey getirmedi; yani, artık o durumu kanıksamak, bi yabancılaşma getirmedi. Mesela, televizyonda o türlü şov programları oluyo, onları seyretmiyorum mesela artık. Rahatsız ediyo. Yani, hep bizim bildiğimiz şeyler ama... Bi de orda dinlemek filan... Bilmiyorum, belki rahatsız ediyo. Dinlemiyorum yani...

NECMI: ***Peki, nasıl başa çıkıyosun bu hisle? N'apıyosun?***

İNCI: Bu biraz da çok yoğun vak'alarda filan oluyo; yani, zaman zaman zorlandığımı hissettiğim filan oluyo. Ama çok yoğun ve karmaşık vak'alarda, çok sıkıntılı vak'alarda bunları yaşıyoruz; yoksa normalde... Çok özel vak'alar da hep bana gelmiyo öyle. Herkes farklı farklı kişilere gittiği için... Zaman zaman bi sürüklenme oluyo. Ama çok yoğun ve ağır vak'alarda, karmaşık vak'alarda bu tür şeyler oluyo. Ama iletişim kurunca o insanla, bi kere o insanda bi rahatlama fark ediyosunuz ve onun bakış açısını değiştirince, sizde de bi rahatlama oluyo. Çünkü, onun rahat-

ladığını görmek sizi de rahatlatıyo aslında. O yüzden, aslında bu zor bi meslek. Sürekli sorunlu insanlarla çalışmak... Kurum olarak, bu personel bu zor işi yapıyo, bunların da desteklenmesi gerekiyo diye bi düşünce de yok; ona yönelik bir çalışma yapmıyo kurum. Yani işte, zaman zaman böyle, okulda hizmet içi eğitimleri filan oluyo. İşte, vakıf tartışmaları bir-iki kez yapıldı. Ya da belli bi konuda seminerler filan... Zaman zaman, aslında bu bizim tükenmişliğimizi ortadan kaldırıyo, destek oluyo, moral oluyo... Ama bunların sık sık yapılması gerekiyo; kurum bunu yapmıyo genelde yani. Zaman zaman işte, alanda çalışan insanları bi araya getirip... Bir deşarj oluyo bize. Yani, böyle bi araya gelip konuştuğumuzda ve sorunlarımızı dile getirip paylaştığımızda ve onu görerek düzenlemeler istediğimizde filan... Hem bu bizim tartışmalarımızın bakış açısını geliştiriyo, hem de rahatlamamıza ve motive edilmemize yardımcı oluyo. Ama kurumun bunu yaptığını söyleyemem; yani, hiç yapmıyo. Zaman zaman okul aracılığıyla bu tür şeyler olunca katılmak iyi geliyo; yeniden, bir şevkle işe başlayabiliyosunuz yani.

NECMİ: ***Peki, siz yoksullarla ilgilenen uzmanlarsınız; geçim sıkıntısı ve zorluk anlamında senin bizzat yoksullukla ilişkin nasıl?***

İNCİ: Benim kişisel olarak öyle bi zorluğum yok ailemle oturduğum için. Yani, belki yaşamda tek başıma olsam bunları yaşıycam mutlaka. Ya da çoluğum çocuğum, hiç böyle bi sorumluluğum olmadığı için onu hissetmiyorum. İşte, evimiz var, işimiz var, sağlık sorunumuz yok... Ya da farklı bi sorunumuz olmadığı için, ciddi anlamda bi şeylik yaşamıyorum yani. Ama daha çok para alsam ve yılda iki kez tatile gitsem, hafta sonları tatil yapsam, bi şey yapsam, her ay sinemaya, tiyatroya gitsem heralde çok daha iyi olur. Yani, bunlar benim için belki ihtiyaç o anlamda sorarsan. Bi anlamda böyle bi sorunum yok yani, benim için böyle bi şey yok; ama şu kentte yaşıyosak, onun da olanaklarını kullanmak anlamında yetersizim. Ama şey olarak düşünecek olursak, burda bir öğle yemeği bile verilmiyo mesela, biz kendimiz çözümlemeye çalışıyoruz. Her gün dışardan yiycek şeyimiz yok ekonomik anlamda. Hani, yoksulluk düzeyinde değil ama... Kendimiz bi şekilde çözmeye çalışıyoruz. Ama uygun olan nedir? Belki burda ben bir öğle yemeği yemem. Burda yiyen insan, neden evden çözmek yerine dışarda yiyemiyorum, diyebilir. Onu yapamıyoruz bu anlamda; bu anlamda bi yoksulluk düşünülebilir. Ya da işte, bi gezme ya da bitakım etkinliklere katılma yönünde... Geçen bir duyuru gelmiş; Konya'da bi sempozyum yapılıyo özürlülere ilişkin ve katılma ücreti yetmiş beş milyon lira. Ve ben onu yatırıp orda beş gün kalcaksam, orda otel parasını da, yemek parasını da kendim karşılıycam. Hani, yaptığımız işin gereği bitakım şeylere katılmak gerekiyosa, o anlamda bi sınırlı-

lığımız var tabi. O da... Hani, yoksulluk göreceli demiştik ya, bu anlamda benim için böyle. (*Güler*)

NECMI: ***Eyvallah. Senin söyliyceğin başka bi şey var mı?***

İNCI: Benim söyliyceğim... Şey demiştik ya ilk konuştuğumuzda, hani etnik kökene ilişkin, hani yoksulluk ve kent... Bizim müracaatçılarımızda benim gözlediğim –bu siyasi boyut filan demiştiniz ya– genelde bi kadercilik var. Belki onların yoksullukla baş etmelerinde bir çözüm; ama bunun daha dindar kesimde ya da Sünni kesimde daha şey olduğunu görüyorum, inançlarında yeri olduğunu görüyorum. Alevi kesimde fazla yok, Aleviler biraz daha demokrat anlayışta olan insanlar. Kentle birlikte onların siyasi bakış açılarında aslında bi değişme oluyo da, bunu son süreç için söyliyemiycem. Kentte bu biraz daha siyasallaştığı için, insanların günlük yaşamlarına, kılık kıyafetlerine bile yansıdığını görüyoruz. Normalde işte, bir taşradan... Şimdi, inançları olan insanların –bu siyasallaşmayınca– bunu kıyafetinde görebiliyosun. Yani, bu insanların... Orucunu tutuyo, namazını kılıyo, bi inançları var, kendi anlayışına göre daha sağda bir partiye oy veriyo... Siyasallaşma yoksa, o insanların giyimi kuşamı daha bi geleneksel, bakış açısı da öyle. Ama son dönemde, şehirde bunun biraz değiştiğini gözlüyorum. O insanların kılık kıyafetine yansıyo. Yani, köyden gelmiş kente, burda geleneksel bir tarzı var, ama dışarıya çıkarken giyim kuşamında bi farklılık var onun. İşte, bildiğimiz gibi türban bağlamasına ya da giydiği pardüse tarzına yansıyo. O heralde biraz da kentin şeyinden... Siyasallaşmasının farkında o insanlar bunu yapıyo. Bazı insanların bunu kullandıklarını filan gözledim. Ama geleneksel kesimde, inançlarına bağlı da olsa, bir siyasallaşma yoksa, o normal, kendi yaşamını sürdürüyo. Kentte böyle bi şey de var yani.

NECMI: ***Tamam, eyvallah. Sağ ol.***

Ankara SHÇEK İl Müdürlüğü / Ağustos 2001

Hasan: "Bazı şahıslar..." (143)

KEMAL CAN - MUSTAFA ŞEN

Bu görüşmeyi, Mamak Alperen Gençlik Ocağı'nda yaptık. Dernek yöneticilerine amacımızı anlattığımızda, bizi, "hem yoksul, hem de derdini kolay anlatabilir" biri diyerek Hasan ile tanıştırdılar. Konuşmanın başından itibaren son derece rahat olan Hasan, görüşmenin çeşitli yerlerinde –özellikle de kendi anılarını anlattığı bölümlerde– son derece heyecanlı ve konuşkandı. Politik bir örgütlülük içinde bulunmakla birlikte, mensup olduğu siyasi çizgiyi zaman zaman eleştirmekte de bir sakınca görmedi. Kendince "düzgün giyinmeye" ve "düzgün konuşmaya" özel bir dikkat gösterdiği anlaşılıyordu.

KEMAL: ***Birazcık kendinden bahset. Yani, nerden geliyorsun, nası bi ailen var, nerelisin?..***

HASAN: Adım Hasan. Gızılcahamamlıyım. *** köyündenim. Babam Köy Hizmetleri'nde çalışıyo. Sürekli Bala, Haymana, Polatlı gibi yerlerde, şantiyelerde çalışıyolar. Üç yüz milyon maaş alıyoladı, şu anda iki yüz seksen milyon maaşa indirdiler. Bunlar sözde mevsimlik işçiler, gadro aldılar. Altı yüz milyon para alması gereken yerde, iki yüz seksen milyon para alıyolar. Şu anda iki yüz seksen milyon para bile... Devletin şunuydu, bunuydu, vergisiydi... Kesmeyi düşünüyolar. Şu anda yani, bu durumdaki aileler var. Bundan önce, mevsimlik işçiykene işte, mesleği olmayan insanlar vardı. Bunlar üç ay yani... Çıkarıyolardı. Çıkardıklarında, mesleği olmayan insanlar, çalıştıkları parayı evlerinde altı ay yiyolardı. Çoğu aile... Bunlardan bazı...

KEMAL: ***Altı ay çalışıp, öbür altı ayda o altı ayda kazandığını...***

HASAN: Evet. Çalışmıyolardı işte. Devlet bunlara garşılık hiçbir şey vermedi.

KEMAL: ***Kaç kardeşsiniz?***

HASAN: Biz üç kardeşiz; iki kız, bir erkek. Evin tek oğluyum. Şu anda yani, ailede maddi durumumuz fazla iyi değil yani.

KEMAL: ***Baban dışında para kazanan yok evde? Babanın aldığı iki yüz seksen milyon, hem o üç kardeş, hem de evin bakımına gidiyo yani?***

HASAN: Evet. Şu anda o iki yüz seksen milyon da yetmiyo yani.

KEMAL: *Zaten bi de, mevsimlik işçi olduğu için orda kendi masrafları da oluyodur. Tamamını da size gönderemez yani.*

HASAN: Evet. Yani, orda kendisinin yemek parası, sigara parası, buraya gelişte yol paraları filan var. Bunlar yani... Seksen milyonu sade babamın masrafına gidiyo. Bunun iki yüz milyonu bize galıyo. Iki yüz milyon da... Yani, bakkalı var, gıdası var...

KEMAL: *Okuyo mu kardeşlerin? Küçük mü senden?*

HASAN: Benden küçük. Gardeşimin birisi beşe geçti, diğeri okumuyor kendisi.

MUSTAFA: *Köyde mi onlar?*

HASAN: Kendileri burdalar, Mamak'ta oturuyoruz.

MUSTAFA: *Hepiniz burdasınız?*

HASAN: Evet, burdayız.

MUSTAFA: *Sen tahsilli misin?*

HASAN: Ben ortaokulu okuyordum, liseyi okuyamadım yani. Evimiz uzak olduğu için okula...

MUSTAFA: *Köyle ilişkiniz sürüyo mu?*

HASAN: Köyde var ilişkimiz. Dayım var, halalarım var, amcalarım var...

MUSTAFA: *Toprak var mı orda?*

HASAN: Var bizim. Çiftçi yani dayım kendisi. Her yaz gideriz kendilerine.

KEMAL: *Size ait bi toprak var mı? Tarla, bahçe?..*

HASAN: Bize ait var. Ekilmemiş... Yani, şu anda ekilmiyo yani.

MUSTAFA: *Boş bıraktınız, kimse kullanmıyo yani?*

HASAN: Evet. Işte, dayım ekiyodu bazı tarlaları. O da pek fazla şey değil. Çiftçi olduğu için devlet bayağı bi zarara uğrattı. Beş milyar gadar bi şey var yani.

KEMAL: *Peki, ne zaman geldiniz Ankara'ya? Sen burda mı doğdun?*

HASAN: Evet. Biz bu Ankara'ya geleli yirmi sene oldu.

KEMAL: *Hep Mamak'ta mı oturdunuz?*

HASAN: Evet.

KEMAL: *Neresinde?*

HASAN: Akdere Semti'nde oturduk.

MUSTAFA: *Yaş kaç?*

HASAN: Yaşım on sekiz.

KEMAL: *Sen ortaokuldan ayrıldıktan sonra n'aptın? Çalıştın mı?*

HASAN: Ortaokuldan ayrıldıktan sonra bi meslek işine yöneldim. Beş ay filan bi pastanede çalıştım. Daha sonra lokantaya girdim. Ordan, tekrar pastacı olarak başladım mesleğime.

KEMAL: ***Şimdi çalışıyo musun?***

HASAN: Şu anda çalışmıyorum. İş bulamadığım için, mesleğim üzerine bulamadığım için... Bu grizden dolayı etkilendi pastaneler. İşe giremedim yani. Beş aydan beri pastane arıyorum. Doğru düzgün bi pastane de bulamadım çalışabileceğim.

MUSTAFA: ***Ne kadardır işsizsin? Beş aydır mı, yoksa daha önceden mi?***

HASAN: Beş aydan beri işsizim yani.

MUSTAFA: ***Peki, ondan önce bi kazancın oluyo muydu?***

HASAN: Ondan önce kazancım yani... Bi yüz milyon maaş verdiler. Dikmen'de çalışıyorum, iki vesait yapıyorum. Bu yol parama mı yetsin, sigara parasına mı yetsin?.. Doğru düzgün... Elimde yani, beş-on guruş para galıyo. Ben bunu aileme mi veriyim, sosyal faaliyetime mi harcayım?.. Doğru düzgün yani, hiçbir faydam yoktu aileme.

MUSTAFA: ***Peki, mahallede akrabalarınız var mı?***

HASAN: Tamamen yani, mahallede her taraf akrabam yani.

MUSTAFA: ***Ha, Kızılcahamamlı?***

HASAN: Evet, tamamen Gızılcahamamlı olmak üzere.

MUSTAFA: ***Gecekonduda oturuyosunuz?***

HASAN: Evet, tamamen gecegondu.

MUSTAFA: ***Bi kısmı başlamış herhalde... Aşağı tarafta apartmanlaşma başlamış; ama sizinkiler gecekondu?***

HASAN: Akdere kesiminde biraz var. Bizim aşağıda Dereboyu var. Bir iki apartman da oraya yapıldı. Başka da yok.

MUSTAFA: ***Kendinizin gecekondu?***

HASAN: Gecekondu kendimizin.

MUSTAFA: ***Nası bari? Büyüklüğü ne?***

HASAN: İki oda, bi salon. O da zor zoruna yani... Bi daire yani, şu anda yüz seksen milyon Akdere'de. Yeni yapılan yerler iki yüz milyon, bodrum gatı yüz elli milyon. Bunun doğalgazı var, bina kirası var, şu bu parası var... Zor yani şu anda.

MUSTAFA: ***Peki, hep gecekonduda büyüdünüz?***

HASAN: Evet, gecegondu çocuğuyum.

MUSTAFA: ***Peki, sence gecekondu nası bir yer? Mesela, hangi açılardan beğeniyosun, hangi açılardan kötü buluyosun?***

HASAN: Gecegonduda kendi başına her tür hareketi yapabiliyosun. Teybin sesini açabiliyosun, bi bağırıp çağrabiliyosun, fazla yanındakini rahatsız etmiyosun... Ama görüşüme göre, bi apartmanda teybin sesini açamazsın, yüksek sesle gonuşamazsın. Bence gecegondu biraz daha iyi yani.

KEMAL: ***Bağımsız ev oluşu nedeniyle?***

HASAN: Evet, bağımsız olarak hareket edebiliyosun. Apartmanda bence edemiyosun. Gecegondu daha avantajlı diye düşünüyorum ben.

MUSTAFA: ***Peki, sence Ankara'nın zengin semtleri neresi?***

HASAN: Demetevler, Yenimahalle... Bana göre bunlar yani.

MUSTAFA: ***Peki, oralarda kendini nası hissediyosun?***

HASAN: Yenimahalle, Demetevler'de kendimi biraz alçak görüyorum. Ordaki insanların bir üst başına bakıyorum, elbisesine bakıyorum, bizden daha lüks. Bizım Akdere kesiminde insan bulduğunu giyiyo, daha ilerisini isteyemiyo. Çünkü, o insanların parası yok. Demet'teki insanların cebinde bol bol para var yani. Biz gelip de onlarla ölçüşemiyoruz.

MUSTAFA: ***Peki, nerden anlıyosun ölçüşemediğinizi? Görüntü açısından şu anda senin kıyafetin de fena değil yani...***

HASAN: Şu anda bu pantolonu daha yeni aldım. Yeni bi işe girdim, daha on beş gün oldu. Ondan da, fazla bi gelir olmadığı için çıkmayı düşünüyorum yani. Fazla bi gelirim yok.

MUSTAFA: ***O açıdan sormadım. Nası hissediyosun? İyi giyiniyolar, farklılar, diyosun.***

HASAN: İnsan kendini küçümsüyo. Bi onların giyimine bakıyorum, bi kendiminkine orda bakıyorum. İster istemez insan kendisini küçük görüyo.

KEMAL: ***Peki, onlar öyle görüyo mu sence?***

HASAN: Yani, var.

MUSTAFA: ***Öyle hissettiriyolar mı?***

HASAN: Evet yani. Üç-beş tane arkadaşım var böyle zengin, baya bi zengin. İşte, onların cebinde oluyo on milyon, bizim cebimizde oluyo bi-iki milyon. İster istemez diyorlar, hadi para verin, şunu alalım. Bizim cebimizden bir milyon çıkıyor, onlardan on milyon çıkıyo. O karşımdaki şahıs diyo ki, hiç mi paran yok. Sen de dediğin zaman ya yok, nerden alayım... Öyle dediğin zaman, karşımızdaki insan ister istemez bizi küçük görüyo. Hareketleriyle belli ediyo yani. Çok kez başımıza geldi bizim gecegondu muhitinde. Bi araba geçiyor ordan... Kaza yapmıştı; insanın, gecegondu insanına hakaret etmediği şey kalmamıştı. "Böyle yerlerden ge-

çilmez, siz şöylesiniz, böylesiniz..." Küfüre gadar gitti yani. Çok kez oldu yani.

MUSTAFA: ***Ne diyo hatırladığın kadarıyla?***

HASAN: O şahıs arabayla yolun ortasından gidiyo. Bizim de mahalleden bir kişi kornaya bastı. O anda geçiyodu, bu yol vermedi. Ordan geçerkene bizim tanıdık, kenara doğru geç, dedi. O anda BMW'si olan şahıs da, sana ne, dedi. Bizim tanıdık da durdu, ben seni uyardım, dedi. Kenara geç, dedi. O anda işte, sertleşmeler oldu. BMW'si olan şahıs dedi, gecegondu insanı olduğunuz belli oluyor, dedi. Öyle bir şey oldu yani. O anda gavgalar filan oldu. BMW'ciyle bayağ bi tartışmışlardı.

MUSTAFA: ***Peki, Kızılay'da falan nası hissediyorsun kendini?***

HASAN: Sürekli Gızılay'a geldiğim için fazla bi fark göremiyorum. Ama daha önceleri, ilk geldiğimde, Gızılay'ı bi Paris gibi görmüştüm açıkça. Yani, buralar nasıl bir yerler diye... Benim mahallemde kızlar açık saçık olmazlardı; Gızılay'da açık saçık gezenleri gördüm. Bizim mahalle muhitinde kulağında küpe olanı, top sakal bırakanı görmezdik hiç. Buralarda onları gördük. Şahsen bizim bir top sakal, bir küpe takmamız, hem aile şerefimize, hem de mahallemize, yani gecegondu muhitine olmaz. Gecegondu muhitinde kulağına küpe takarsan, top sakal bırakırsan, dengesiz hareketler yaparsan, ister istemez, insanlar alışkın olmadığı için biraz horlanırsın. Ama Gızılay'da görüyorum insanların giyimini... Gecegondu çocuğuyum ben, ama benim giymediğim pantolonu onlar giyiyor. Pantolon bi acayip, çok değişik geliyor bana. O şahıs o pantolonu giyiyor, şahsen ben o pantolonu giymem.

MUSTAFA: ***Bedava verseler de giymez misin?***

HASAN: Kesinlikle giymem yani. Çok acayip pantolonlar giyiyolar.

MUSTAFA: ***Neden? Neyi acayip mesela sence?***

HASAN: Onlar bence Batı'ya yöneldiği için... Çoğu zaman, bu top sakal, küpe, böyle giyim guşam... Batı'ya yöneldiler, benim tahminlerim odur. Bunlar iyicenek Batı'ya yöneldi. Şu anda da, Türk aile yapısı denen bir şey bence yoktur Türkiye'de. Giderek Batı'ya yönelmektedir bizim Türk insanı. Anadolu insanı çok az yani şu anda. Bu devirde çok az var. Işte, ailesine bağlı, doğru düzgün hiçbir insan göremedim bu güne gadar.

KEMAL: ***Peki, yavaş yavaş gecekondularda da böyle özenenler var mı? Bu şehrin diğer kesimlerine onlar da geliyolar. Hani, sen nası geldin gördün? Diğer mahalledeki arkadaşların da okula gidiyolar, okulda görüyolar... Dolaştıklarında, yavaş yavaş bu tür özenmeler, bu tür değişmeler... Yani, belki küpe takmıyolar ama ona özenmeye başlıyolar. Olsa diyo, ben de oralarda yaşasam, diyo. Bu tür şeyler daha çok olmaya başladı mı son yıllarda?***

HASAN: Şu anda öyle bir şey var. Bazı şahıslar var işte. Biz öylelerine, sonradan görme, deriz. "Öyle kişiler geziyo da, ben neden gezmiyeyim?" O şahsın da cebinde hiç parası yoktur, ailesinin hiçbir geliri yoktur. Ama onlara özenen şahıslar da var. Bu şahısların çoğu... Televizyondan merak ediyolar, bunların giyindiği gibi ben de giyinsem nasıl olur diye. Ama çoğu kişi... Var yani gecegondu muhitinde de böyle.

MUSTAFA: ***Batı'ya yönelmeden bahsettin. Batı kötü mü? Kötüyse neyi kötü?***

HASAN: Şu anda benim görüşüme göre yani, bir Amarika, süper bir devlet. Neden biz olmıyalım? Onların yaptığını neden biz yapmıyalım? Ama onların yaptıklarını yaparken Türk aile yapısını bozmamamız lazım. Bizim dinimiz İslâm, onlar gibi açık saçık giyinmememiz lazım. Tamam, onlara ayak uyduralım, ama fazla aşırı derecede değil. Haddimizi bilerekten, İslâm dinine uyaraktan, böyle çoğu şahıslar gibi aşırı dereceye gitmemeksizin. Şu anda Türk aile yapısının... Çoğu ailelerin çoğu annesi başörtülü, babası namazını gılan, abdestini alan insanlar. Gızını görseniz, açık saçık. Yani, böyle insanlar gızlarını heveslendiriyolar iyice.

KEMAL: ***Peki, insanlar zenginleştikçe böyle şeylere daha mı çok özeniyolar?***

HASAN: Bence öyle yani. Daha önce dediğim gibi ağbim, sonradan görme diye.

MUSTAFA: ***Para bu tür değerleri zayıflatıyo mu yani?***

HASAN: Evet yani. Bazısı derler, para dinden, kitaptan önce gelir. Bazı şahıslar için. Parası olmayan insanın, şu anda ben görüyorum, kıymeti yoktur, o insan değildir. Bazı şahıslar öyle görüyo. Cebinde parası olanın her zaman için arkadaşı çoktur, ama parası olmayan insanın hiçbir arkadaşı yoktur. Bu insanların da işte, eline iki-üç kuruş geçiyo, ordan burdan çevre topluyo. Sonradan görme, diyorum ben onlara yani, iyicene Batı'ya yönelleşme diye.

KEMAL: ***Yani, gelir seviyesi arttıkça bu tür özenme, Batı'ya yönelme dediğin şeyde bi artış var diye düşünüyosun?***

HASAN: Evet.

MUSTAFA: ***Peki, hiç eline biraz para geçip de bozulmayanlar var mı? En azından senin yakın çevrende var mı?***

HASAN: Şu anda benim yakın çevremde yok. Var bir tanıdığım, aile dostumuzdu... Şu anda o şahıs Dikmen'den yetmiş milyara bir daire aldı. Önceleri yediğimiz içtiğimiz birdi, onlar da garibandı; ama ondan sonra o daireyi aldılar, işleri büyütmeye başladılar... Şu anda hiçbir akrabasını, kendi yeğenlerini dahi görmemezlikten geliyolar. Onlar geldiği zamanlar gaç-

tıklarını gördüm. Veya ben gittiğim zaman... Bi bayramda ellerini öpmeye gittim... O şahısların benden gaçtığını gördüm cebine para girince. Zengin adam her zaman için cimri oluyo. Düşüncelerim bunlardır yani.

KEMAL: ***Peki, neyle zenginleştiler onlar? Aynıydık diyosun, onlar da garibandı, diyosun. N'aptılar da zenginleştiler?***

HASAN: O arkadaşımın babası emekli olmuştu. Emekli parasıyla bi iş yeri açmayı düşündü, o iş yerini de açtı. O iş yeri sayesinde biraz ellerine para girdi, öyle zengin oldu bu şahıslar.

KEMAL: ***Peki sence, Türkiye'de yoksul neden yoksul, zengin neden zengin? Kim niye zengin oluyo, kim niye yoksul oluyo?***

HASAN: Şu anda mesela, bu grizi örnek veriyim... Doları markı olan insan, zaten zengin insan. Dolar iyicenek çıktı, zenginler iyicenek zengin oldu. Gariban insanlar, iki-üç kuruş dolar borcu olduğu zaman... Dolar fırlayınca birden, o insanlar tamamen borca girdiler. Daha fazla... O paranın dört-beş mislisini ödemek zorunda kalan insanlar var. Devletin yani, şu anda benim düşüncem, sistemi bozuktur. Sistemi bozuk bir devlet de halkı yönetemez. Halkın eline yönetimi verdiği zaman, halkın isteklerini yerine getirdiği zaman, halkı dinledikleri zaman, yoksul insan bile zenginleşir. Halkı bir dinlesinler! Bugün işte, tüpgaza olsun, benzine olsun, dünyanın zamı geliyor. Bir gariban insan arabaya heves ediyor, o arabayı tırnağıyla kazanıyor; o insan arabasına bir benzin atamıyor. Ama zengin adam her zaman için atıyor. Bazı şeyler bu zengin insanların yani... Bu gariban, yoksul insanlara iki-üç kuruş yardım yapsalar, iş filan verseler, şirketlerinde, fabrikalarında yüksek maaşlı bi iş verseler bu durum böyle olmazdı Türkiye'de. Bazı şahıslar, Türkiye'de bazı şirketler... Şunu örnek veriyim, Kemal Derviş'i örnek veriyim. Mesela, Kemal Derviş'in şu anda Türkiye'ye acayip bir zararı vardır. Çünkü yani, memura zam vermeyin, diyen Kemal Derviş'tir. Özel sektörden, şirketlerden işçi çıkarın, diyen Kemal Derviş'tir. Şu anda bir milyon insan işten çıkmıştır. Bunun sorumlusu Kemal Derviş'tir. Böylece insanlar iyicenek yoksullaşıyo yani. Garantili bi iş olmuş olsa, şu anda yoksul insan da alır. Herhangi bir çamaşır makinesi, bir araba... Neden? Çünkü, garantili bir işim var, der. İnsanların şu anda garantili hiçbir şeyi yoktur. Ben, şu anda geleceğimden umutlu değilim açıkça. Çünkü yani, devlet işi bitmiştir, şirket işi başlamıştır. Şirketler de ihaleye giriyolar; ihaleyi aldıkları zaman kendi işçilerini alıyolar, torpili olanları... Ondan sonra, bir başka şirket aldığı zaman o yeri, o insanlar çıkıyor işten. O insan da kendi insanlarını alıyor. Böylece yani, insanların Türkiye'den umudu kesilmiştir. Devlet işi denen şey bitmiştir bu Kemal Derviş'in sayesinde. Sağ olsun yani, Türkiye'yi baya bi batırdı yani.

KEMAL: *Bi de küçük bi zengin kesim var. Bu neden oluyo? O zengin adamlar neden zengin oluyo? Nası zengin oluyolar?*

HASAN: Şu anda benim düşüncem, bundan daha önceki insanların zengin olması... Bunlar, köyde yaşayıp, örneğin bi tarlası olup işte, bir traktörü olup, onları satıp, bi şehire, kente gelip herhangi bi iş yeri açmasıyla zengin olabilirler. Mesela, Sakıp Sabancı'nın zengin olması, yani ailesinin pamuk satarak zengin olması gibi. Kendi el emeğiyle çalışıp, ondan sonra, şehir hayatında ticaretle uğraşması. Bence zengin yapan onlardır. Daha sonra da, o şahıslar da nerden geldiğini bilmemektedirler. Daha önce sen de fakirdin, bugün zengin oldun. Yani, bunlar biraz bu yoksul insanlara yardım etseler, iş olanağı sağlasalar, belki bu durum böyle olmazdı. Dediğim gibi, şu anda Türkiye Cumhuriyeti'nin devletinin sistemi bozuktur. Bazı siyasi insanlar çıkarları için... Çok sayıda işçi çıktı. Çıktı şu anda. İşte, bankaların dolandırılması... Bizim devletimiz onun için ilerlemiyo. Bi de, bu sektör denen şeyi buldular; fazla bilmiyorum o konuyu... Yani, bunlar Türkiye'yi iyice batırma durumuna geldiler. İşte, eskiden bu ANAP olsun, Doğruyol olsun... Şu anda tüm partiler Türkiye'yi yemiştir. Türkiye n'apmıştır, yani devletimiz? Hiçbir şey yapmamıştır. Bunların üstüne gitmemiştir. Yolsuzluğun üstüne gitmiş olsalardı, bi kere böyle olmazdı bu. Bu Türkiye böyle olmazdı bi kere. Amarıka? Çoğu zaman gastelerde okuyorum, fazla bi yolsuzluk olmuyo. Olduğu zaman üstüne gidiyor. Ama bizim devletimiz öyle değil, sistemi bozuktur. Benim temennim bu sistemin düzeltilmesidir.

KEMAL: *Nası düzelir?*

HASAN: Mesela, bu şeriatçı devletlerde, Arabistan olması lazım, hırsızlık yapıldığı zaman o şahsın golu kesiliyo. "Hangi elinle hırsızlık yaptın?" "Sağ elinle." Sağ elin kesiliyor. "Sol elinle mi?" Sol elin kesiliyor. Bizde de böyle ağır şeyler olmuş olsa, inanıyorum ki kimse gorkusundan yapamaz.

MUSTAFA: *Yani, önce yolsuzluğu engellemek, diyosun?*

HASAN: Yani, yolsuzluk engellendiği zaman, neden biz de bi Amarıka gibi olmayalım, bi Fransa gibi olmayalım? Benim düşüncem budur yani.

MUSTAFA: *Neyse... Senin ailen sonuçta kıt kanaat geçinen bi aile; bunun nedeni ne sence?*

HASAN: Bunun nedeni devlettir. Bence bunun nedeni devlettir, devletin benim babama fazla bi maaş vermemesi. Ayrıca maaş kesmesi gibi, sözünde durmaması gibi... Durumumuz bundandır. Devletin sisteminden gaynaklanıyo her şey. İyi yöneticiler üstümüzde olmadığı için...

MUSTAFA: *Peki, akrabadan, eş dosttan yardım alıyo musunuz? Annen baban sıkıştığında, dara düştüğünüzde yardım eden kimse var mı?*

HASAN: Yani, şu anda kimse kimseye, gördüğüm gadarıyla, yardım etmiyo.

MUSTAFA: *Eskiden var mıydı sence?*

HASAN: Eskiden vardı yani. Bizim sülalemiz büyük bi sülale, Gızılcahamam'da bilmeyen yoktur... Yani, birinin başı bi derde düştüğü zaman hep beraber koşulurdu. Bu grizden sonra... Şu anda kimse kimseye yardım etmiyo.

MUSTAFA: *Neden?*

HASAN: Şu anda millet, bir griz daha çıktığı zaman... Gorkuyor yani. Sana para verdiği zaman... Belki bi griz daha çıkar, bu şahıs belki ödeyemez gorkusuyla kimse kimseye para vermiyo.

MUSTAFA: *Yani, herkes kendi başını kurtarmaya çalışıyo?*

HASAN: Evet. Yani, şu anda herkes kendini gurtarıyor, geri galan eziliyo.

MUSTAFA: *Eskiden ne tür yardımlar oluyodu? Diyelim ki krizden önce...*

HASAN: Grizden önce elimizde olmadığı zaman, babam arkadaşlarından alıyodu, amcalarımızdan alıyoduk, dayılarımızdan alıyoduk, onlar bizden alıyodu, biz onlardan alıyoduk... Yani, sürekli birbirimizden alıyoduk. Neden? Böyle bir gorkumuz yoktu. Ama şu anda kimse kimseye para vermiyo. Bazı şahısların dini kitabı para olmuştur yani.

MUSTAFA: *Gecekondumuz var demiştin. İlerde müteahhite falan verip durumu kurtarabilir misiniz?*

HASAN: Yani, şu anda imkânı yok. Bi daire bile olsa... Onu bırakın, dubleks bi daire olsun. Yarın bir gün ben evlendiğim zaman... Benim şu anda bir mesleğim yok. Garantili bi devlet işine giremem, imkânı yok. Bi şirkete girmiş olsam, daha önce dediğim gibi... Bi şirkete girdiğim zaman -A şirketine örneğin, o şirket ondan sonraki ihaleyi kaybedecek, başka bi şirket alacak, o zaman işten çıkacam. Yani, devlet bana şu anda bi umut vermiyo, garantili bi iş vermiyo. Şirketler var, şirketler de bir umut ışığı değil. Devlet bana garantili bi iş versin. Yani, tamam... Çoğu arkadaşlarla gonuşuyoruz, işte mesleği olmayan insanlarla... İlerde ne yapmayı düşünürüz, diye soruyoruz. Şu anda hiçbi şey düşünmüyoruz. Yani, insan ölü gibi. Ya işte, şöyle bi iş yeri açalım, diyorum ara sıra, bi lokanta, bir pastane... Çoğu kişi, para yok, belki bi griz daha çıkar, belki iflas ederiz, diyo. Böyle bi düşüncesi var insanların.

MUSTAFA: *Demin dedin, on milyonu olan, senin cebinde bi milyon olduğunu anladığında tavrı değişiyo. Peki, bu siyasi görüşe göre değişiyo mu? Diyelim ki ülkücü arkadaşlarından birisi de aynı şeyi yapabiliyo mu? Yoksa ülkücü olunca bu tür şeyler ortadan kalkıyo mu?*

HASAN: Yani, eski zamanlarda... 12 Eylül'de bilmiyorum ama şu anda

aynı partideki şahıs insanlar bile... Yani, bırakın ülkücülük... Şu anda bitti. Şu anda aynı dava insanı bile, yıllardır çarpışmış olsalar bile... İşe para girince kesinlikle birbirini tanımayan insanlar var. Ben, ülkü ocaklarındaki başkanlar olsun, herhangi bi başkanlar olsun tanıyorum, iş paraya geldi mi gözümün önünde gavga etmiş insanlar vardır. İki başkanlar... İki ülkü ocağının başkanı birbirine girdi.

MUSTAFA: ***Para olunca her şey bitiyo, diyosun?***

HASAN: Evet yani. Araya para girince dostluk, arkadaşlık çoğu yerde bitiyo. Buna da çok tanık oldum yani.

MUSTAFA: ***Neden böyle oluyo sence? Bi açıklaman var mı? Demin dediğin gibi, kavga ediyo aynı amaç için, ama para girince iş değişiyo.***

HASAN: Şu anda bazı insanlar elindeki parayı vermiyolar. Neden? Aç kalırım diye gorkuyolar. Bazı insanlar var, zengin. Derler, zengin insan cimri. Parayı ben buna veririm, tamam, ama bu bana daha sonra ödeyebilir mi diye düşünüyo. Tekrar düşündüğü zaman, bu bana ödeyemez, diyo; vermiyo. Zengin fakire vermiyo, kesinlikle borç vermiyo. Zengin zengine veriyo. Ben şu anda, siz fakir olmuş olsanız, belki düşünecem, belki vermicem. Ama zengin, biraz durumunuz iyi olsa, iki-üç guruş paraya sıkışmış olsanız, derim bu insan zengin, bunda para var. Nası olsa bi-iki ay sonra ben bundan isterim diye düşünürüm. O anda da alırım. Yani, benim düşüncem odur. Zengin zengine borç para veriyo. Fakir fakire veriyo. O da iki-üç guruş para verebiliyo, en fazla bi iki ay sonra tekrar isteniliyo. Yani ben... Teyzemgile biz borç para verdik... İki-üç guruş para istediler, verdik. Yani, dört ay o şahıslardan paramızı alamadık, teyzemgilden. Tekrar istediğimizde bize düşman kesildiler. Ondan sonra düşündük, bir daha para vermiyoruz. Şu anda biz de istemeye gittiğimizde... Biz sizden iki-üç guruş para aldık, siz geldiniz, bizim başımıza gaktınız, dört ay sonra istediniz, dediler. Biz de dedik ki, dört ay size avantaj sağladık, şu gün alırız diye... Yani, bunun nedeni para. Paranın yüzü tatlı oluyo. Bugünkü siyasiler de çoğu zaman öyle... İşte, bi yerin bi ihalesi oluyo; diyolar bakana veya milletvekiline, bana yardım et, sana şu gadar para. Onun da işine geliyo. Tamam gardeşim, o yer senin, diyo. Bi telefon ediyor; tamam, orayı al sen, diyo. Yani, düşüncesi böyledir bu insanların.

KEMAL: ***Peki sence, yoksul insanları sahiplenen bi siyasi parti, bi siyasi kadro, bi siyasi hareket yok mu? Yoksullar tamamen sahipsiz mi?***

HASAN: Yani, şu anda sahipsiz. Devlet Bahçeli'nin bir sözü var: "Ya ticaret, ya iş." Şu anda MHP'de çok yolsuzluk var. Ben Büyük Birlik Partisi'nin teşkilatında olduğum için... Çok sayıda yolsuzluğu var. Şu anda, bence hiçbir parti yoksula bir destek sağlamıyo. Şu anda devlet yüzde iki

zam veriyosa, yüzde beş fazlasıyla alıyo. Akaryakıttan yüzde iki indirim sağladı, yüzde beş faiziyle aldı. Şu anda yoksul halka hiçbir partiden, hiçbir insandan fayda yok. Hiçbir parti de fayda etmiyo. Bizim düşüncemize göre, BBP olarak, iktidara geldiğimizde böyle insanların elinden tutulacak. Şahsen, benim genel başkanım eğer böyle yapmazsa, ben şu anda bu partinin teşkilatından kapıyı vurup, çıkıp giderim. Eğer sözünde durmuyosa bunu yaparım. Şahsen kendisiyle de bi görüşmemiz olmuştu, bunu da yaptık yani.

MUSTAFA: ***Peki, sen nası ülkücü oldun?***

HASAN: Ben orta ikiye giderkene, *** Lisesi'nde bi arkadaş vardı. Dedi, Nizam-ı Alem ocaklarına gidelim. İşte, oraya gittim sürekli, sevdim ortamı. Ondan önce, Mutlu Ülkü Ocağı vardı. Baktım, her gün dövüş gavga, çoğu zaman hocalara garşı gelme... Daha sonra, ortaokul bitti, lise bire gittim o sene... Lise birde oranın okul başkanı oldum. Bölge Gençlik Kolu Başkanlığını verdiler bana, ben onu almadım. Mutlu Ülkü Ocağı'nın başkanı diyor ki, çocuklar diyor, hocalarla bi sorununuz varsa, gelin bize söyleyin, diyor. Biz sizin işinizi hallederiz, diyor o insana o ülkü ocağı başkanı. Hocayla gonuşsa, dövse, sövse hocaya... Döver, gücü yeter, kocaman teşkilat. Ama o hoca kafasından kin besliyor o insana. O insan eninde sonunda kalıyor. Onu o çocuk bilmiyor, bu benim zararıma diye. Tekrar bi şeye daha tanık oldum... Mamak Ülkü Ocağı Başkanı'yla bi görüşmem olmuştu. Aramızda tatsız bi olay geçmişti; beni çağırdı, görüştük. O anda gulak misafiri oldum odada... Diyo, sen, sen, sen okula gideceksiniz, lavabolarına MHP diye yazacaksınız. Yazmazsanız sizi döverim, diye bir tehdit var. O insan gorkuyor, mecburen yazıyor. Ve yakın bi arkadaşım yakalanıyor ve okuldan atılıyor. O insanın okulu bitiyor ülkücülük yüzünden. Böyle ülkücü olmaz. İşte, okula yazı yazmayla, goçum okulda bi durumun olursa, gel bana söyle, demeyle... Çoğu yani... Görüyoruz, galan insanlar var. "Ya başkanım, ben galdım, benim böyle böyle durumum var..." "Tamam oğlum." Hadi geçiriyolar; öteki sene n'apıyolar? Hiçbi şey yapmıyolar. Şu anda gullanılıyo... Yani, Mamak Ülkü Ocağı'nda çok sefer benim dövüş gavgam oldu. Yolda giderkene bile... Ülkücü insan, edepli olması lazım, fiziği düzgün olması lazım, giyimi guşamı... Yani, sapıkça hareketleri olmaması lazım. O ülkü ocağından bazı şahısların dini kitabı garı gızdı. Gözünün önünden bir gız geçsin, o gızla arkadaş olana gadar peşindeydi. Yani, böyle ülkücülerle tanıştım, gavga yaptım, öyle insanların ağzını burnunu, suratını gırdım... Yani, oranın ülkü ocağının başkanının *** olması lazım... Yani, bu şahıs bile bana gelip de el galdırmadı. Beni orda dövebilirlerdi, dövmediler. İzah ettim; başkanım böyle böyle, sizin teşkilatınız garı gız peşinden gidiyor, hırsız-

lık yapıyor, hocaları böyle böyle tehdit ediyor, dedim. Bi tane başörtülü hocamız vardı... Bazı MHP'liler, ocakçılar diyolardı, hocam siz de başörtülüsünüz, benim anam da bacım da başörtülü, ben şu dersten galdım, beni geçirin dersinizden, diyolardı. Hoca da dediği zaman, tamam, hepimiz Müslümanız, ama adam gibi dersine çalışsan geçersin... Ben bi şey yapmam dediği zaman, o başörtülü öğretmeni bile tehdit ediyolar. Daha önce, not istemeden önce sen diyordun, hocam, siz de Müslümansınız, ben de Müslümanım; şu anda not vermeyince mi o insan gâvur olmuş, Hıristiyan olmuş? Yani, ülkü ocaklarıyla Mamak'ta baya bi tartışmamız oldu. İşte, onların haraç kesme olayları oldu bazı Mamak esnafından. Alıyolar vergiyi gözümün önünde. Al arkadaş, diyo esnafa, bunu alacaksın, diyo. "Ya gardeşim, ben parayı veremem şu anda, yarın gel." "Yok gardeşim, parayı vereceksin, yoksa biz biliyoz işimizi." Adam gorkusundan veriyo. Artı, okullarda... Bunların teşkilatı, yani bi-iki ülkü ocağı başkanı okula gidiyor, yanında da bi iki tane yardakçı oluyo. Bu, yardakçılarla beraber okulun önüne gidiyo, okuldan da bi iki kişi ayarlıyo. Gelin diyo, sizi şunlarla tanıştırıyım, bunlar mafya. Bunların yanına girersek, hiçbir şey olmaz bunların yanında diye... O insanların da beynini gandırıyolar, gazıyolar ve o insanları aralarına gatıyorlar. Hiç bunu unutmam... İftarımızı, orucumuzu açtık orada, ben sigara içiyorum... Bizim Alevi, soldan arkadaşlarımız gelmişti. Bunları bir aşşalıyolar ülkücü camiada MHP'liler! "Siz Alevisiniz arkadaş, sigara içemezsiniz burda! Bura bizim mekânımız!" Çocuklar sigarasını söndürdü. Daha önce ben sigara içtim, onların yanındayım; bana bir şey diyemediler benden çekindiklerinden dolayı. Bunları çağırdım. "N'oldu?" "İşte, Hasan Reis, bunlar bize sigara içtirmiyo." "La oğlum, için!" "Dediler, siz Alevi'siniz, siz solcusunuz, size içirmeyiz." Bunları yanıma aldım; için, dedim. Bunların gözünün önünde içtim. Bi ara ben arkaya geçtim, o anda bunlara küfür etmeye başladılar. Öne geçtim, beni gördüler. "Hasan Reis, sigara içmek yasaktır burda." "Ee, sizin elinizdeki ney?" "Biz içeriz." "Bunu yasaklayan kim?" "Mamak Ülkü Ocağı Başkanımız." O anda bi-iki küfür ettim ben de Mamak Ülkü Ocağı Başkanı'na. Yani, ülkücü camiada da şu anda böyle bir şey var. Alevi insan olsun, senle arkadaşsa, gardeş gibiyse, senin gardeşindir. Senin dinine, senin siyasi görüşüne, senin ailene bir zarar yoksa, benim düşüncem, o da senin gardeşindir. Biz Büyük Birlik'te bunu gördük, her insana gucak açmayı gördük. Alevi'yse, Sünni'yse, solcuysa... Solcu insan da gelebilir; ben getirdim. Ya gardeş, ben sizin bu yerinizi sevdim; ama ben solcuyum, oyumu sola veririm, dedi. Gel, dedim. Sola ver ama gel, dedim. Gel, sohbet et, dedim. Farz et dedim, iş yeri olarak o insan da sürekli geliyo, dedim. Bunu da bizim o partinin, o ilçenin bütün mensupları biliyo. O şahsı sevdiler. Ama bi ülkü ocağına gittiğin za-

man... "Alevi olanınız var mı? Parmak galdırsın." Ordan bi şahıs galdırdı; çocuğu bi tarafa çektiler, tam anlayamadım ama kesin o çocuğu dövdüler, gönderdiler. Ertesi günü okulda o çocuğun ağzı burnu gan içindeydi. Bizim, ayrıca okulumuzda sağcı solcu meseleleri de vardı. *** Ticaret Meslek Lisesi'nde, *** diye soldan bi hocamız vardı. Bu hoca sağcı kesime acayip bi şekilde gıcık kapıyodu. Beni severdi. Bu şahıs dedi ki, Hasan, bak göreceksin dedi, o okulda ne gadar MHP'li varsa bana ismini ver, dedi. Bırakacağım, dedi. Şahsen ben vermedim; ama yüzde doksan dokuzunu bıraktı bu şahıs. En ufak bi olayı olanı bıraktı. Ama bu MHP'liler de hak etti. Helal olsun, dedim. Hocanın elini öptüm; ama bir haksızlık da bana oldu... Ben orda sol-sağ gavgası yapmadım, ben Alevi'sinden, Sünni'sinden yana oldum. Haksız kimse, onun yanında oldum. Şahsen benim bir devamsızlığım vardı. Rapor istedi benden o *** denen şahıs. Götürdüm, raporumu verdim. Afedersiniz, siktir git lan, ben senin raporunu gabul etmiyom, dedi. "Hocam, rapor istediniz benden!" "Ben sağcıların raporunu gabul etmem!" "Hocam! Milli Eğitim'e giderim!" Dedi ki, kime gidiyosan git, dedi. Kesinlikle dedi, benim Milli Eğitim'de çevrem daha fazla, dedi. İstiyosan cumhurbaşkanına git, dedi. Yani, böyle şeyler Mamak'ta yaşandı...

MUSTAFA: ***Neden Mamak'ta yaşandı? Zengin semtlerinde olur mu böyle şeyler?***

HASAN: Zengin muhitlerinden bi örnek veriyim... Ankara genelinde her mahalleden dut, psikobadından dut, herkes beni tanır. Bizim Akdere'nin *** semtinde bazı arkadaşlar var. Bunlar Gızılay'a takılmaya başladılar. İşte, zengin çocuklarla bi-iki tartışmalar yapıyolardı. O anda bizimkiler bunlara gıcık gapmışlar, bunları dövmüşler. Bu zengin çocukları demiş ki, ağbi demiş... Çocuk da büyük, bayağı bir galıplı... Bizi koruyun ağbi, demiş. Size para vericem, demiş. Bizim arkadaşlar da bunların bodyguard'lığını yapıyo, zengin çocukları da bunlara para yediriyolar... Zengin bir çocuk, zamanında bi tane mafyanın –ismini söylemiyim– yeğenine bakıyo ve başı belaya giriyo. Bizim bu arkadaşlar gonuşuyolar, hallediyolar; ve o anda çocuk... Çocuğa diyolar, bana araba getireceksin, diyolar. "Getiremem." "Git, babanın arabasını getir." Ve babasının arabasını çalıyo, o çocuklara veriyo, bizim arkagaşlara. Bir ay çocuklar biniyor. Yani, parayla adam tutuyolar. Bakıyolar karşısındaki adamı yıkamıyolar, ordan burdan tetikçi tutup... Al sana şu gadar para, şu şahsı vuracaksın, diyolar. O şahsı da vuruyolar, vurdutturuyolar yani. Onların bileği güçlü değil. Yani, garibanın insanın bileği güçlü, zengin adamın parası güçlü. Ama para her zaman için...

MUSTAFA: ***Satın alıyo, diyosun?***

HASAN: Evet. Bileği güçlü bi şahıs var... Zengin yerde oturan üç-beş kişi, bileği güçlü bi insanı ister istemez yeniyo. Biri golundan, biri bacağından, öteki sağ golundan, öteki sol golundan tuttuğu zaman, o insanı yıkıyolar. Para her zaman için her insanı ezer, şu anda her insanı ezer. Benim düşüncem odur yani.

KEMAL: ***Mahalledeki çocuklarda özenme arttı, dedin. Peki, şöyle bi şey var mı? Öfkelenme, zengin çocuklara karşı, bu dünyaya karşı bi öfke oluşmaya başlıyo mu? Böyle bi şey var mı?***

HASAN: Şu anda var biraz yani... Çoğu zaman biz bakıyoruz, cebimizde en fazla bi on milyon olduğu zaman... Yani, garşımızdaki insanın fazla olduğu zaman, ister istemez insan gızıyor yani. Bizim cebimizde bi altı yüz seksen sekiz oluyo, altı yüz yirmi sekiz oluyor; o insanın bakıyoruz, üç bin iki yüz on. İnsan ister istemez kızmak zorunda galıyo, dövmüyo ama...

MUSTAFA: ***İçinden geçiyo?***

HASAN: Evet yani. En ufak bi hatasında da çarpmak istiyo yani. Başıma geldi yani. Şahıs çıkarıyo cebinden parayı, gidiyo döner yiyo. Biz guru simide talimiz. Yani, insan ister istemez beddua da ediyo, küfür de ediyor içinden. Öyle var yani... Zengin insana garşı yani... Görüyoruz, adam üniversiteye BMW'yle gidiyo. Bizim altımızda Tofaş'ın kötü Şahin'i oluyo. Yani, insan ister istemez gızıyo. Çoğu zaman insanlar uzak durmak istiyo. Bizim dünyamız bize göre, zenginin dünyası zengine göre. Ben şu anda trilyoner bile olsam, o mahalleden kopamam. Benim çocukluğum geçmiş, ben orda aç kalmışım, gavgalar etmişim... Yani, o mahalleyi unutamam. Burdaki şahısları unutamam ben. Onun için yani, zengin olmak da fazla istemem. Tam orta olmak isterim. Zengin insanlar aşırı derecede cıvıtıyo yani. Zengin insanlar... Benim düşüncem yani, sözüm meclisten dışarı... Ar, namus, haysiyet denen bir şey olmuyo zengin insanda. Kızını serbest bırakıyo... Zengin nası olsa... Bizim âdetimize göre, bi kız gece yarısı çıkamaz. Ama insanın kızı gidiyo, gece yarısı sabaha gadar diskolarda eğleniyo. Bu bir namus meselesi. Doğu'daki bazı ağbilerimiz namus yüzünden insan vuruyolar. Benim Ertuğrul Ağbim, Karslı Ertuğrul Ağbim, Mamak Nizam-ı Alem Ocakları'nda, duyduğuma göre namus yüzünden bi şahsı bıçaklamış; ve bu şahıs haketmiş. Ben böyle insanın elinden öperim! Muhsin Yazıcıoğlu Genel Başkanımız diyor ki, ben namus yüzünden adam vurana gatil demem, diyo. Yani, bizim kitabımızda da 'uyar ama incitmeden uyar' diye bi söz var. Yani, bizde namus en başta geliyo, onlarda namussuzluk en başta geliyo.

MUSTAFA: ***Tam tersi diyosun yani?***

HASAN: Evet yani.

KEMAL: ***Türkiye'de yoksul insanların sebebi devlet, dedik; ama Türkiye de yoksul memleket. Türkiye niye yoksul memleket sence?***

HASAN: Türk insanı biraz beleşçiliğe alıştığı için... Düşüncem o yani. Çoğu zaman düşünüyor; kim yapacak, boş ver, diyor. Japonya'ya atom bombası atıldı, insanlar daha da fazla çalışmaya başladı. Almanya'yı örnek verelim... İkinci Dünya Savaşı'nda yok olacak derecede bitti. Ama n'oldu? Alman insanı çalıştı, Türk insanıyla beraber çalıştı. Yani, baya bi zengin oldu. Bizim Türk insanı da diyor ki, ben gitmeyim, o benim ayağıma gelsin. Bu düşünce yatıyo yani. Düşünüyorum da... Bizim sağcı partileri örnek veriyim... Biraz partiye inmek istiyorum. Sağcılar her zaman için çoğu şeyi önemsemez. İşte, CHP'yi örnek veriyim... ÖDP'yi görüyoruz çoğu zaman, bir haksızlık olduğu zaman, hakkımızı istiyoruz diye bağırıyolar. Ama sağcı insana bakıyoruz; hiçbir hakkını istemiyo, goyun gibi uyuyor bazı şahıslar. Onun için, onun bu huyunu seviyorum. Bizim insanımız beleşçi de onun için. Hep bana, hep bana, diyo. Biraz da çalış! Çalıştığın zaman olur. Biraz da, tabi ki devletin yardımcı olması lazım halka. Halk da çalışması lazım çoğu zaman.

MUSTAFA: ***Yani, halkta da suç var?***

HASAN: Biraz var, bizim halkımızda da var. Hep bana, hep bana derse, bu işler olmaz. O da çalışacak, devlet ona verecek. Devlet ona bi tarla verecek; al gardeşim, bu tarla senin, ek, biç, diyecek. Yüzde birini de bana ver, diyecek. Tamam? Bu insan böyle böyle yükselir. Gider, onun parasıyla devletten bi tarla alır, gider bi araba alır... Böyle böyle yükselir. Ama bizim devletimiz bize hiçbi avantaj sağlamıyo şu anda, benim düşüncem odur.

MUSTAFA: ***Halktan, yoksuldan yana değil, diyosun?***

HASAN: Evet yani.

KEMAL: ***Çok sağ ol.***

MUSTAFA: ***Çok sağ olasın, teşekkürler.***

Mamak Alperen Gençlik Ocağı / Eylül 2001

Mert Aksoy: "İnsan ister istemez âşık oluyo" (145)

MUSTAFA ŞEN

Mert ile Sincan Alperen Gençlik Ocağı'nda görüştük. Daha önceden haberleştiğimiz Alperen Gençlik Ocağı başkanı, Mert ile görüşmemizi sağladı.

MUSTAFA: *Şöyle bi kendini tanıt ilk önce? Kaç yaşındasın? Tahsilin ne? Nerelisin?*

MERT: İsmim Mert, soy ismim Aksoy. Malatyalıyım. Bu sene liseyi bitirdim. On sekiz yaşındayım şu an. Babam serbest meslekte.

MUSTAFA: *N'apıyo?*

MERT: Şu an saat falan satıyo tezgâhlarda.

MUSTAFA: *Tezgâhta satıyo?*

MERT: Tezgâh da işte... Yani seyyar... Onu bu ara yapıyo, değişiyo durmadan.

MUSTAFA: *Ha, başka şeyler satıyo sürekli?*

MERT: Hı hı. Mesela, şu anda saat... O tutmuyo mesela şu an. Ben de burda duruyorum genelde. Buranın temizliği, çay falan işleriyle ilgileniyorum.

MUSTAFA: *Para kazanıyo musun burdan, yoksa gönüllü mü?..*

MERT: Para... Burda zaten yemeğimi yiyorum. Aylık da işte, belli bi miktar veriyolar.

MUSTAFA: *Yani, harçlığını çıkarmış oluyosun?*

MERT: Evet, hı hı. Harçlığım çıkıyo.

MUSTAFA: *Ailen ne zaman göçmüş, sen biliyo musun?*

MERT: Ben biraz küçüktüm.

MUSTAFA: *Kaç yaşındaydın?*

MERT: Hatırlamıyorum. İki-üç yaşlarındaymışım, göçmüşler buraya.

MUSTAFA: *Doğrudan Sincan'a mı, yoksa?..*

MERT: Doğrudan Sincan'a değil. İlk önce Etimesgut tarafındaymışız. O şeyler var ya, Elvankôy, oradaymışız. Ordan buraya geçmişiz.

MUSTAFA: *Şimdi, burda nerde oturuyosunuz? Gecekondu mu, apartman mı?*

MERT: Şu an bi apartmanın alt katında.

MUSTAFA: *Sizin mi, kira mı?*

MERT: Kira.

MUSTAFA: *Ne kadar kira ödüyosunuz?*

MERT: Elli milyon.

MUSTAFA: *Evinize ne kadar para giriyo?*

MERT: Evimize... Ben işte, buraya gelmeden önce birazcık getiriyodum. İnşaatta çalışıyodum, amalelik yapıyodum... Ordan ben biraz getiriyodum. Babam birazcık o konularda... Pek ağır işler yapamıyo, hasta. O işte, babam kirayı karşılıyodu işte; ben de işte, evin masraflarını...

MUSTAFA: *Babanın ne hastalığı var?*

MERT: Babamın böbreklerinden... Böbrekleri ağrıdığı zaman mesela, bi şey yapamaz, benim yaptığım ordaki işleri yapamaz. Bi de, ağır mağır kaldırdığı zaman, artık taş mı yerinden oynuyosa... Harekete gelmiyo fazla. Sadece geziyo duruyo...

MUSTAFA: *O daha önce ne iş yapmış? Hep seyyar satıcılık mı yapmış?*

MERT: Burda... Burda bi türlü geliştiremedi ya!

MUSTAFA: *Ne işler yapmış, sen biliyo musun? Mesela, sen geldiğinden beri ne işler yapmış?*

MERT: İlk başlarda işte, biz buraya geldiğimizde şey yapmış, bu amelelik falan yapmış. Ondan sonra, bu ağrıları şiddetlenince, o işlerden çıkmış. Hep böyle ufak tefek işler...

MUSTAFA: *Düzenli bi işi yok yani?*

MERT: Yok, yok...

MUSTAFA: *Sigortalı çalışmış mı?*

MERT: Hayır.

MUSTAFA: *Peki, kaç kardeşsiniz?*

MERT: Tekim ben.

MUSTAFA: *Peki, annen?.. O da çalışmıyo?*

MERT: Hayır, çalışmıyo.

MUSTAFA: *Peki, köyle bi ilişkiniz var mı?*

MERT: Köyle... Koptuk, gidemiyoruz köye. Ben, heralde sekiz yaşındayken... Heralde öyle bi şeydim. Yedi-sekiz, o civarlarda bi şeydim. O oldu yani...

MUSTAFA: *Peki, köyde toprak var mı?*

MERT: Toprak yok.

MUSTAFA: ***Hiç mi yok, yoksa?..***

MERT: Yok. O sıra babam... Babamgil üç kardeşler... O sıra varmış babama birazcık, tarlası varmış babamın ona kalan; işte, buraya gelmek için onu vermiş.

MUSTAFA: ***Kardeşlerine?***

MERT: Kardeşlerine vermiş.

MUSTAFA: ***Onu kente, Ankara'ya gelmek için kullanmış?***

MERT: Hı hı.

MUSTAFA: ***Peki, sen hangi liseden mezunsun? Düz liseden mi mezunsun?***

MERT: Düz liseden.

MUSTAFA: ***Üniversite sınavına girdin mi?***

MERT: Hı hı, girdim.

MUSTAFA: ***Nasıl durum?***

MERT: Çok ağbi, çok imkânsızlıklarla mücadele ederek girdim. Sözelden 163 aldım. Eşit ağırlıktan girdim zaten, 157 aldım eşit ağırlıktan da. Öyle yani... Bu sene de işte deniycem; ama bu sene... Geçen sene birazcık derslere ağırlık verdim ben, bu zor imkânlarla işte... Derslere çok asıldım, üniversite sınavına pek çalışmadım. İşte, teşekkür falan aldım. Bu sene de işte, kafam birazcık rahatlarsa, burda durmayı düşünüyorum; çünkü, burda imkânım çok fazla oluyo ders çalışmak için. Kütüphane falan oluyo; kimse olmadığı zaman, çay may isteyen olmadığı zaman çalışabiliyorum. Dersaneye giden arkadaşlar var burda; onlar işte, dersanede çözdüklerini getircekler, yaptıkları notlarını getircekler, onlardan çalışcam.

MUSTAFA: ***Peki, kazanabilir misin yani? Umudun var mı?***

MERT: Var.

MUSTAFA: ***Çalışkan öğrenciyim, diyosun?***

MERT: Var, kazanırım. Yüksek istiyorum yani...

MUSTAFA: ***Nereyi istiyosun?***

MERT: Mesela, şu an hukuğu istiyorum, Polis Akademisi'ni istiyorum... Savcı falan olmak istiyorum. Daha da büyük... Mesela, şöyle bi Sadettin Tantan gibi olmak istiyorum. Çünkü, o kadar yani, vurgunlarla savaştı bildiğim kadarıyla. İşte, gaste okuyorum burda, orda görüyorum, Sadettin Tantan'ın operasyonları falan oluyo... Hep hak yiyenlere karşı yapılıyo yani. Bilmiyorum, belki orda benim de hakkım var. Bilmiyorum var mı, yok mu da... Elbet ki yani, haksız kazançta bizlerin de hakkı vardır gibime geliyo. Onları açığa çıkartmak istiyorum işte Akademi'ye gidip, polis

olup. İşte, hâkim falan olmak istiyorum ki, hak veriyim yani. Avukat olmak isterim sonra, hakkı savunayım diye. İsteklerim çok da, zaman yemiyo işte. Mesela, sadece yüksek diyorum. Yüksek bi puan gelsin, o sıra düşüncem artık hangisine diye.

MUSTAFA: ***Peki, sen aşağı yukarı hep Etimesgut, Sincan, hep bu bölgelerde büyüdün... Sence Sincan nası bi yer? Yani, buraları tarif etsen, hangi özelliklerini söylersin? Nası anlatırsın burayı mesela?***

MERT: Sincan mesela... Biz ilk defa geldiğimizde Sincan'a, Etimesgut'tan taşındıktan sonra, gene küçüktüm, fazla büyük de değildim de... Buralarda hep şey derlerdi, hatta benim ortaokul çağlarında falan... Bizim Sincan için, bizim Sincan'ın yazın tozu, kışın çamuru meşhurdu yani. Öyle derdik biz, sonra işte... Tabi yavaş yavaş, artık iyice, Sincan Etimesgut'a göre baya gelişti. Mesela şimdi, bizim Elvanköy hâlâ aynı Elvanköy, hiçbi değişme yok. Daha doğrusu, Sincan bir anda böyle çok gelişti. Gerçekten... Hatırlıyorum da hiç böyle değildi. Çok çeşit insanlar doldu böyle. Değişik...

MUSTAFA: ***Sence iyi mi, kötü mü ya da iyi yanları ne, kötü yanları ne?***

MERT: Kötü yanları... İyi aslında; çok çeşitli insanlarla karşılaşıyosun... Ben mesela, şu yaşıma kadar, Ankara'nın dışına, bi Malatya'ya gittim çıktım. Yani, hep bulunduğum ortamdaki insanlar vardı. Şu an mesela, yerleşik hayata geçilince, binalar falan yapıldıktan sonra, değişik insanlar geliyo, değişik insanlar görüyosun, her çeşit insanla karşılaşabiliyosun, ona göre hayata kendini hazırlıyosun... Gene de çok iyi ya! Bence gelişmesi daha iyi, daha da çok gelişmesini isterim. Yani, isterim Etimesgut'un ben gelişmesini.

MUSTAFA: ***Sincan diyince aklına ne geliyo? Sence Sincan geri kalmış bi yer mi?***

MERT: Sincan çok... Şey ya!.. Şu an gelişiyo mesela; şu an iyi de, çok yobazdı önceden. Mesela, benim çocukluk çağlarımda... Bundan belki bi iki-üç sene öncesine kadar da –şu an da hâlâ öyle de– bazı yobazlıkları vardı kişilerin. Mesela, ben bi aralar burda şey sattım, diş temizleme tozu. Yanında hediye olarak fırça veriyodum ikisi birlikte bir milyon liradan. İnsanlar yani, çok... Yani, insanlarla çok alışveriş içerisinde oldum o zaman. Yani, arada bi şeye de çıktım, Batıkent tarafına da çıktım satış için. Dediler, orda iyi satış yapılır. Yani, oranın insanıyla buranın insanı... Çok farklar var yani, uçurumlar var. Yani, orda insan kapıyı açtığı zaman, gene bi güler yüz gösterebiliyo yani. Burda kovulduğumu biliyorum böyle... Hiç yani... Ben n'apcam sana ki? Yok işte, dolandırcak bizi diye... Sattığım da yani... Pazarlamacılar gibi senet menet işi de değil, sadece elimde bi diş temizleme tozu, diğer elimde bir fırça; ikisi birlikte bir milyon lira, diyosun. Ordan ko-

vuldum, ama Batıkent'te hiç öyle bi şeyle karşılaşmadım, insanlar gayet sıcak davranıyolar. Almasalar bile yani, güler bi yüzü insana yetiyo. Çünkü, burda çalıştım, istek kalmadı. Hemen... Fazla uzun sürmedi zaten, on beş gün mü ne yaptım o işi. Ondan da çıktım geri.

MUSTAFA: ***Yobaz, dedin; başka ne açıdan tutuculukları var?***

MERT: Valla, farklı ağbi... Şey, geri kalmış, öyle derler ya... Öyleler yani. Mesela, şekil değişiyo Sincan'da, ama kafa yapısı değişmiyo.

MUSTAFA: ***Mesela, nası bi kafa yapısı?.. Biraz tarif etsene bana.***

MERT: Kafa yapısı... Mesela, her zaman burda kadınlar ikinci planda, hiçbi sosyal yönden bi ayrıcalıkları yok, her zaman eşleri ne derse o oluyo.

MUSTAFA: ***Kötü buluyosun yani?***

MERT: Tabi. Şimdi, yuva çok ayrı bi şey; yani, eşle birlikte... Her şeyin ortak olması gerekiyo bence. Eziliyo ya kadınlar burda! Okumamış çok; kesinlikle yani, aileleri tarafından okutulmamış. Onlarda da suç yok yani, onları okutmayanlarda suç. Onlar da okusa, onlar da tabi Batıkent'tekiler gibi olabilirlerdi belki. Ama okutulmamışlar işte, sonra da böyle cahil kalmışlar.

MUSTAFA: ***Peki, senin elinde olsaydı, Ankara'da nerde oturmak isterdin?***

MERT: Heralde şeyde... Kızılay'ın o taraflarda, Çankaya'nın o taraflarda oturmak isterdim. Çok canlı çünkü.

MUSTAFA: ***Şöyle biraz düşününce, Sincan'la karşılaştırınca başka ne özelliği var?***

MERT: Ama orda olunca imkânlarım olucak mı?

MUSTAFA: ***Ya, elinde olsa canım. Hani, seçme şansın olsa...***

MERT: Mesela, ben şu an kesinlikle istemem; çünkü, ben Çankaya'ya gittiğim zaman veya Kızılay'a gittiğim zaman, cebimde eğer bi harçlığım yoksa, ben zaten orda bi şey yapamam. Burası gene bana yetiyo. Parasız dolaşsam bile burda, fazla önemsemiyorum; çünkü, fazla zenginlik de yok yani. Orda lüksü görüyosun. Lüksü gördüğün zaman ve o lüks sende olmadığı zaman, insanın içinde kalıyo. O yüzden, fazla lüksü de görmek istemiyorum yani. Şu halimle burası iyi.

MUSTAFA: ***Peki, lüksü gördüğüm zaman içimde kalıyo diyorsun ya, ne hissediyosun başka? Diyelim, şu halinle Sincan'dan Çankaya'ya gittin, neler hissediyosun yani? Zenginleri gördüğünde, güzel evleri, lüksü gördüğünde, ne hissediyosun?***

MERT: Önce, tabi kendimle kıyaslıyorum. İster istemez yani... Yani, 'neden' diye bir soru uyanıyo insanın kafasında. Neden onlar öyle, neden ben

böyleyim?.. Sonra, suç tabi ki bizde... Yani kesinlikle, o insanoğlunu da Çankaya'da oturuyo diye suçlayamazsın. Adam çünkü kazanmış, çalışmış, bi şeyler yapmış... Tabi, hepsi için geçerli değil, hak yiyenler var da, o adam çalışmış yani, kazanmış. Benim dedem, eğer babamı okutsaydı, babam da iyi bi yerlere gelseydi, şu an ben de orda oturabilirdim. Ama şu an, benim burda oturmam benim kaderim değil; babamın suçu, diyorum. Yalnız, eğer ilerde, bundan bi yirmi sene sonra gene ben burda olursam, bu da çocuklarımın kaderi olmıycak.

MUSTAFA: ***Senin suçun olucak yani?***

MERT: Benim suçum olucak yani. Yani, her şey insanın elinde. Aklın var; aklını kullandıktan sonra, her yere ulaşabilirsin.

MUSTAFA: ***Soracağım soruya biraz cevap verdin aslında da, sence yoksullar neden yoksul? Çalışmadıkları için mi, kendi iradeleriyle bi şey yapmadıkları için mi?..***

MERT: Şu an, mesela iş imkânı yok, o kesin. Babam mesela, şu an böbreklerinden rahatsız. Babamın yapcağı tek inşaatçılık yoktur tabi ki. Şu an, mesela biçok kişinin yaptığı işi babam da yapabilir. Mesela, bi masa başında da bi iş yapabilir. İş imkânı... Yani, çok kişinin yaptığı işi babam da yapabilir o rahatsızlığına rağmen de, yok.

MUSTAFA: ***Bi nedeni diyosun, zaten iş yok?***

MERT: Hı hı, iş yok. Yapılan iş... Şu an kriz var. Krizden dolayı yapılan işten kesinlikle bi kâr elde etmiyosun. O yüzden yoksulluk var.

MUSTAFA: ***Peki, zenginler nası zengin oluyo? Demin dedin, bi kısmı çalışarak, ama bi kısmı?..***

MERT: Zenginler... Okuyarak heralde. Şu an mesela, ODTÜ'de okuyan bi insanın, benim görüşümce, tabi ki ilerde durumu iyi olur. Çünkü, ordan çıktığın zaman, direk yani... Duyduğuma göre, daha orda ikinci sınıftayken falan seninle gelip anlaşıyolarmış.

MUSTAFA: ***Yani, okuyarak insanların durumunu kurtarabileceğini mi düşünüyosun?***

MERT: Evet.

MUSTAFA: ***Peki, zenginleri görünce ne hissediyosun? Ne diyosun? Özeniyo musun, hınçlanıyo musun, hınçlanıyo musun, hırslanıyo musun?..***

MERT: Hırslanıyorum. Yalnız o çocuklarını gördüğüm zaman hırslanmıyorum, hınçlanıyorum; ama babaları aklıma geldiği zaman, hırslanıyorum. Çünkü, o çocuğa o imkânı sağlıyan babası. Babası gibi olmak için hırslanıyorum. Yani, gerçekten... Şu an mesela, yaptığım şeyler çok sınırlı şu ana kadar. Mesela, hiçbi yani, sosyal yönden bi olayım yok.

MUSTAFA: ***Mesela, sinemaya hiç gittin mi?***

MERT: Hayır.

MUSTAFA: ***Hiç mi gitmedin?***

MERT: Şeyde... Bi kere, Karışık Pizza vardı, bi kere ona arkadaşlarım götürmüştü. O oldu, başka da yok.

MUSTAFA: ***Peki, alıp da kitap okuyabildiğin oluyo mu?***

MERT: O da lüks kaçıyo. Ben onla eve ekmek götürürüm yani.

MUSTAFA: ***Hiç şehre gittiğin oluyo mu? Hani Kızılay'a, Çankaya'ya?..***

MERT: Çok az; o da iş olursa işte...

MUSTAFA: ***Şimdi, zengin çocuklarına hınçlanıyorum, dedin. Mesela, neleri hınçlandırıyo seni?***

MERT: Ya, fark yok aramızda yani. O da insan, ben de insanım. Tek farkımız, onun babasının zengin, benim babamın fakir olması. Mesela, arada bi televizyonda görüyoruz, o barlarda falan... Hepsi yani, genelde benim yaşıtım; paraları havaya saçıyolar işte. Onlar çok... Yani, kendi parası değil ki... Öyle paraları havaya fırlatıyo. Babasının parasını tutuyolar, öyle havaya fırlatıyolar. Ben de yani, babama para verdiğim için... Babamın parasını fırlatmayız, ben babama para veriyorum.

MUSTAFA: ***Peki, zengin bi arkadaşının olmasını ya da zengin arkadaşlarının olmasını ister miydin?***

MERT: Yok.

MUSTAFA: ***Neden istemezsin?***

MERT: Şu an mesela, zengin bi arkadaşım olsa, onunla gitcez, bi yere oturcaz, o vercek, kalkcaz, o vercek, o bi yere götürcek... Yani, ister istemez yük oluyosun. Yani, kimseye yük olmak da istemem. Ona da çok dikkat ettim yani, hep arkadaş çevremi belli, benim seviyemde olan insanlardan seçtim. Ki yani, hiçbiri demiyo ki, hadi gel, Kızılay'a gidelim. Öyle insanlar yani.

MUSTAFA: ***Yardım aldığınız kimse var mı? Daha kötü olduğunda durumunuz, mesela baban hasta olduğunda, çalışamadığında ne yapıyosunuz?***

MERT: Amcam gönderiyo.

MUSTAFA: ***Köyden mi?***

MERT: Hı hı.

MUSTAFA: ***Yani, yardımlaşabiliyosunuz?***

MERT: İşte, köyde... Onlar da zaten... Azcık bi tarlada, ekip biçtikleri, kazandıkları üç-beş kuruş oluyo. Çok nadir işte, onlar gönderiyo. O da, babam istediği zaman yani.

MUSTAFA: ***Peki, bu yoksulların durumları nası düzelir? Yani, bu memlekette yoksulların halini düzeltmek için bi çare bulunabilir mi? Bulunursa nası bulunabilir, kim bulabilir?***

MERT: Yoksulluk, tabi yani, giderilir. Giderilir. Eğitime önem verilirse, daha çok sanayileşme olursa, iş imkânları artırılırsa, buna paralel olarak da eğitimi geliştirirse, bence yani, yoksulluk gider. Bu yoksulluğun asıl şeyi, heralde cahillik yani.

MUSTAFA: ***Eğitim olsa, diyosun?***..

MERT: Evet, eğitim olsa, başa geçenler birazcık haklı davransalar, gerçekten düzelir.

MUSTAFA: ***Neden başa geçenler haklı davranmıyo sence? Niye kötü davranıyolar?***

MERT: Valla, onların belki... Şimdi, her başa geçen, tabi ki hizmet için geçmiyo, her başa geçen, yemek için de geçmiyo... Onu göremiyo insanlar. Biri sonuçta başa geçiyo; biz burda sadece onun başa geçtiğini biliyoruz, ondan sonra n'aptığını ben bilmiyorum mesela. Başbakanın mesela... N'apıyo? Nerelerde yetkisi var tam olarak? Bunları tam olarak bilemiyosun ki... Başa geçenler... Belirli menfaatler doğrultusunda hareket edenler oluyo... Gerçekten hizmet etmek isteyenler belki oluyo, imkân sağlanmıyodur onlara...

MUSTAFA: ***Yani, yoksulların hali düzelebilir mi bu ülkede?***

MERT: Tabi düzelir. Mesela, bu İskandinavya ülkeleri... Sanırım o ülkelerde yoksulluk en az seviyede. Yani, demek ki imkânsız diye bi şey yok. Elbette ki yani, belli bi düzene sokulduktan sonra, her şey düzelir yani.

MUSTAFA: ***Peki, bunu yapabilecek bi parti, kuruluş, herhangi bi şey var mı?***

MERT: Kuruluş... Şu an mesela, benim bulunduğum yer... Yani, şunu baştan söyliyim, benim bulunduğum yer, Nizam-ı Alem Ocakları da yani... Büyük Birlik Partisi'nin tabi ki şeyi var. Yani, Büyük Birlik Partisi... Şu anda mesela, benim belki biraz yanlı konuştuğumu da düşünebilirsiniz...

MUSTAFA: ***Yok yok, istediğin gibi konuşabilirsin.***

MERT: Şu an, ben gerçekten yani... Şu an, ben demiyorum ki, Büyük Birlik Partisi yapar bu işi; çünkü bilmiyoruz, göremiyoruz kimseyi. Biraz ama araştırmalarım sonucunda baktığım kadarıyla, Muhsin Yazıcıoğlu gerçekten iyi bi lider. Yani, şu an hiçbi veremeyeceği söz söylemiyo. Mesela, buraya bazen ağbiler getiriyolar partiden falan, sohbet için... Bazen ilçeye gidiyorum ben Büyük Birlik Partisi'nin, orda oluyolar; mesela, orda şey diyolar, hiçbi zaman veremiyceğiniz sözü, kendi arkadaşınızla aranızda bile konuşuyo olsanız, söylemeyin. Vermiyceğiniz sözü söy-

lemeyin, diyolar. Yani, normal toplantılarda bile, orda verilmeyecek sözler söylenmiyo kesinlikle. Yani, taviz vermiyo hiçbi konuda daha doğrusu Muhsin Yazıcıoğlu. Taviz vermeyen bi insan. Şu an baktığım zaman o. Mesela, Besim Tibuk da hoşuma gidiyodu; şu an, biraz o da gözümden düştü. Şey, Kıbrıs'ta kumarhaneleri mi varmış... Sonra, burda yolsuzlukla adı çıktı. Gerçi aklandı heralde o davadan da... Şimdi bakıyorum da, Muhsin Yazıcıoğlu böyle iddalarla karşılaşmadı bile. Belki imkânı olmuyo, belki başa gelse o da yapar; ama zannetmiyorum yani... Çünkü yani, şu anki Muhsin Yazıcıoğlu'yla o zamanki belki farklı olabilir. Çünkü, sonuçta bi koltuğa oturacak... Yalnız, Muhsin Yazıcıoğlu'nun yetiştiği yer... Mesela, bizde burda Muhsin Yazıcıoğlu'nun hayatını anlatan bi kitap var, yaşadığı olayları falan... Hatta kendisinin şiir kitabı, içinde şiirleri falan da var. Orda mesela, Muhsin Yazıcıoğlu'nun gençlik fotoğrafları falan var; onu bile çok yakın hissediyorum. Köyde büyümüş ya Muhsin Yazıcıoğlu da... İşte, köyde harman atarken fotoğrafları falan var. Yani, başa geçicek insanların bi şeyler görmüş olması gerekiyo bence, ki bizleri düşünsünler. Mesela, Muhsin Yazıcıoğlu gençliğinde köyde büyümüş, köyde bi şeyleri görmüş... Yoksulluğu, çiftçinin ne durumda olduğunu biliyo. Yoksulun ne durumda olduğunu biliyo. O bence bi şeyler yapar şu anki baktığım kadarıyla.

MUSTAFA: ***Yani, halkın halinden anlıyacak birisi olması için, ordan gelmesi gerekli diyosun?***

MERT: Evet.

MUSTAFA: ***Peki, sen nasıl ocakla tanıştın?***

MERT: Şeyden... İnşaatta çalışırken, beraber çalıştığım bi arkadaşım vardı; o şeydi, Nizam-ı Alemciydi. Onla konuşuyoduk işte, baya samimi olmuştuk. O, geri köyüne gitti. Ben yani... Buraya falan çağırmamıştı o beni. O hatta başka bi ocaktaydı, ***'dekinde miydi neydi, işte öyle bi şeydi... İşte, bana Nizam-ı Alem'den falan bahsediyodu, ocaktan falan bahsediyodu. Benim de yani, aklımdaydı hep böyle. O sonra gitti köyüne; ondan sonra işte, bi ara gördüm, geldim buraya. Ben kendim geldim.

MUSTAFA: ***Peki, burdaki arkadaşlarla bir yardımlaşma oluyo mu?***

MERT: Hı hı, tabi, oluyo. Yani, burda düşünüyolar beni yani. Değer de veriyolar. Kesinlikle ben yemek derdim olduğumu söylemiyorum; bi bakıyorum, birisi getirmiş yani. Kimse görevli değil yani Mert'e yemek getirmekle... Burası yani... Bakıyosun bir kişi getirmiş, bazen bakıyosun iki kişi birden getirmiş... Oh diyosun, iki öğün çıktı...

MUSTAFA: ***Televizyonda en çok hangi dizileri ya da programları seyrediyosun?***

MERT: Program olarak yok öyle yani... Ama Çiçek Taksi'yi çok seviyorum ya!

MUSTAFA: ***Başka?***

MERT: Çiçek Taksi'ye denk geliyorum. Başka... Genelde haber seyrediliyo bizim evde, haberlerden sonra kapatılıyo.

MUSTAFA: ***Neden ki?***

MERT: Elektrik.

MUSTAFA: ***Elektrik faturası?***

MERT: Hı hı. Genelde işte, bakıyorum babam çıkmış oluyo evden; ben de buraya gelmeden önce... İşte, bazen geç geliyorum. Saat on bir buçuk gibi Çiçek Taksi başlıyo, onu izliyorum; akşam babam dönmeden geliyorum, o sırada TRT 1'de başlıyo, onu izliyorum. Babam gelince kapanıyo böyle. Yarım kalıyo çoğu kez de.

MUSTAFA: ***Akrabanız var mı bu etrafta?***

MERT: Burda yok.

MUSTAFA: ***Köylünüz falan var mı?***

MERT: Köylü yok. Malatyalı da çok az burda. Yani, köylü olarak değil de, Malatyalı olarak var tabi de... Köylümüz yok.

MUSTAFA: ***Ankara'da başka semtte var mı?***

MERT: Yok.

MUSTAFA: ***Birazcık hayal kursak, zengin olsan nası bi yaşamın olur? Neler yaparsın mesela?***

MERT: Şimdi, kendi durumumu düşünerek, yardım ederim falan demiycem. İlk başta kesinlikle öyle bi şey yapmam. Eğer zengin olursam, ben de yaşarım heralde bi sene, iki sene. Ama mutlaka geriye dönerim, geriye dönmem diye bi şey yok da... Ama şu mesela, en güzel yıllarım geçti burda... Mesela, Antalya'nın sadece ismini bilirim. Duyduğuma göre, otuz bini aşkın mı, günde mi ne turist geliyomuş... Yani, elin insanı geliyo, benim memleketimi görüyo... Ben bi de tarih çok severim, mağaraları falan görmeyi çok isterim. Acaba o aımosferleri falan... Mesela, o Ankara Kalesi'ni gördüğüm zaman içim gidiyo. İstiyom yani, diğer kaleleri falan... Ama elin insanı gelip görüyo, ben göremiyorum. İşte, o bi sene yaşarım böyle birazcık. Kendi ülkemi gezerim, öyle dışarı da çıkmam. Ya, şu ülkemi bi gezeyim, ondan sonra, bi sene sonra geriye dönerim bi daha.

MUSTAFA: ***Acısını çıkarırım, diyorsun?***

MERT: Evet, biraz acısını çıkartırım.

MUSTAFA: ***Ondan sonra, elimden gelirse yardım ederim diyosun?***

MERT: Tabi.

MUSTAFA: ***Biraz özel bi soru sorayım sana; hiç kız arkadaşın olmadı mı?***
MERT: Kız arkadaşım...

MUSTAFA: ***Lisede falan...***
MERT: Ben çekingen duruyorum. Onlar istiyo da, ben istemiyorum.

MUSTAFA: ***Neden?***
MERT: Gene o da... Yani, utanıyorum biraz ya!.. Yani, kızdan değil... Mesela, normal bi erkek arkadaşımla da konuşurken, normalde bi ay falan baya çekingen dururum. Ortamımdan mı kaynaklanıyo artık, bilmiyorum. Benim seviyemde oluyo da insanlar genelde... Mesela, ilk tanıştığım zaman, tam ne seviyede olduğunu bilmiyosun. Muhabbet ortamına giriyosun, bakıyosun o senden çok üstün. Mesela, ben sigara da kullanıyorum, o Malboro içiyo mesela... Bakıyorum Maboro içiyo, hemen yanından gitmek istiyorum; çünkü, o bana Malboro uzatçak... Ben alırım yani; ama ben ona Samsun uzattığım zaman, o Samsun içmez. Arada ordan hemen bi ayrılık başlar. Kız arkadaş konusunda da... Ya, çok masraflı olur. Bi de, ister istemez... Şimdi, burda çıkıp şimdi gezemezsin, köydeki gibi kavaklık falan da yok ki oralarda gezesin, kimse görmesin falan gibisinden... Mecbur bi yere oturucaksın. Oturmasına oturuyosun da işte, kalkamıyosun ordan. Bi şeyler içcek, onun masrafı... Ama âşık oldum yani.

MUSTAFA: ***Âşık oldun ama?..***
MERT: Evet, cesaret olmadı.

MUSTAFA: ***Neden cesaretin olmadı?***
MERT: Şu an mesela... Karşımdakinin de en güzel yıllarıydı o yıllar. Mesela, daha iyi biriyle, daha imkânları iyi biriyle, daha güzel günler geçirebilir. Mesela, ben onu istediği zaman Kızılay'a çıkartamam. Ayda bir çıkartırım belki, ama onun haricinde ben onu nası çıkartıyım Kızılay'a istediği zaman? Çıkartamam, huzursuz olur... Boşa yani, bikaç ayı ziyan olur...

MUSTAFA: ***Sen de yıpranırsın bu arada?***
MERT: Ben... Tabi, gururum kırılır birçok konuda.

MUSTAFA: ***Aşk yoksullara göre değil mi diyosun?***
MERT: Evet.

MUSTAFA: ***N'apacaksın? Durumu düzeltince mi diyosun?***
MERT: Evet. Bilmiyorum, biraz... Zaten şu an yani, bakmamaya çalışıyorum fazla kızlara. Çünkü, insan ister istemez âşık oluyo. Şu an mesela, âşıktım, unuttum biraz... Derslerimi etkilemesinden korkuyorum. Şu

an mesela, benim tek çıkar yolum çalışmak. Mesela, amalelik yapa yapa... Mesela, ellerimi görüyosunuz; bu öyle kalır. Okumam lazım, şart! En alt kattan biraz üst kata çıkmak lazım.

MUSTAFA: ***Derslerin nasıldı? Hani, bu son sene iyi olduğunu söyledin; ama daha önceki seneler nasıldı derslerin?***

MERT: Daha önce o kadar iyi değildi.

MUSTAFA: ***Son senede farkına vardın?***

MERT: Evet. Artık iyice birazcık... Zaten, böyle biraz... İlkokulum iyi, ortaokulda bir-iki iyi, üçte biraz bozmaya başlamışım. Lise bir birazcık kötü, lise iki de birazcık toparlama, lise üçte tekrar iyi... Keşke sadece tarih sorusu sorsalar.

MUSTAFA: ***Tarihte mi başarılısın?***

MERT: Tarihi çok seviyorum ya! Yani, başarılı... Beş'ti bu sene de... Başarılıyım da. Daha çok tarihte yorum yapmayı çok seviyorum. Hoşuma gidiyo tarih. Mesela, Rönesans'ın maddeleri ne, Rönesans'ta neler yapılmış, onları sevmem, kimse sevmez. Onlar değil de, onlara karşı neden Osmanlı girmiş savaşa... Onun gibi... Yorumlamasını seviyorum yani. Matematiği de çok seviyorum. Çok azdır yani, hem tarih, hem matematik seven; hocalar şaşırıyodu. Matematiği de çok seviyorum, yalnız geometriyi hariç...

MUSTAFA: ***Tamam, sağ olasın, teşekkürler. Seni çok meşgul ettim.***

MERT: Estağfurullah.

Sincan Alperen Gençlik Ocağı / Eylül 2001

Mehmet: "Biz devlete verebilirsek ne âlâ..." (149)

KEMAL CAN - MUSTAFA ŞEN

Bu görüşmeyi, bir Ülkü Ocağı'nda ve başkalarının da bulunduğu bir ortamda yaptık. Dernek yöneticileri Mehmet'i bize, yoksul ve zor durumda bir kişi olarak tanıttılar. Mehmet, muhtemelen yaşadığı travmatik olayların da etkisiyle, konuşma süresince son derece sıkılgan ve isteksizdi. Mehmet, özellikle son dönemde yaşadığı ailevî sorunlar ve içinde bulunduğu çaresizliği anlatırken hayli zorlandı ve zaman zaman sözlerine uzun aralar verme ihtiyacı hissetti. Politik konulara girmekte ise tamamen isteksiz davrandı.

MUSTAFA: ***Bize kendini tanıtır mısın önce? Yani, ne zaman, nerde doğdun, tahsilin ne, annenin babanın tahsili ne, nerelisin, Ankara'ya nası geldin?.. Yani, böyle genel şeyler... Biraz seni tanımak istiyoruz önce.***

MEHMET: Ben Tokat'ta doğdum. Kırk altı yaşındayım. Ankara'da ilkokulu bitirdim. Normal hayatım İstanbul'da geçti. Şu anda yine Ankara'dayım.

MUSTAFA: ***Peki, Ankara'ya göçtünüz mü?***

MEHMET: Ankara'ya... Bi evlilik olayı oldu. Buraya yerleşmek zorunda kaldık, geldik yani. Yani, Tokat'tan Ankara'ya göçtük geldik.

MUSTAFA: ***Aileniz göçtü?***

MEHMET: Ailemle göçtük geldik yani. Tokat'da herhangi bi şeyimiz yoktu. Bundan dolayı geldik yani. O gün bugündür burda gezip duruyoruz.

MUSTAFA: ***Babanız ne iş yapıyodu?***

MEHMET: Benim babam bekçiydi.

MUSTAFA: ***Ankara'da?***

MEHMET: Yani, inşaat bekçisiydi. Ameleydi yani Türkçesi. Ama işte, vefat etti bekçilik yaptığımız yerde. Ben de, normalde bekçi olarak çalıştım. O gün bugündür işte, hayatımız geçip gidiyo.

MUSTAFA: ***Peki, ilkokuldan başka?..***

MEHMET: İlkokuldan başka yok. İlkokul, o kadar.

MUSTAFA: ***Peki, ne zaman göçtün? Sen hatırlıyo musun?***
MEHMET: Sene bin dokuz yüz yetmiş altıda.

MUSTAFA: ***Yani, aklınız yettiği zamanda?***
MEHMET: Tabi tabi, okula gidiyodum.

MUSTAFA: ***Peki, kaç kardeşsiniz?***
MEHMET: Beş kardeşiz.

MUSTAFA: ***Hepsi mi ilkokul mezunu?***
MEHMET: İki tanesi okumadı hiç; hatta, üç tanesi diyebilirim. İki tane var; ufak kardeşim ve ben okudum. Yani, başkası okumadı.

MUSTAFA: ***Ha, onlar ilkokulu dahi okumadı?***
MEHMET: İlkokulu dahi okumadı; çünkü biliyosunuz, o zamanlar... Şimdi hepsi.. En küçüğü... Öbürleri hep elli yaşında filan... Köyün durumlarını biliyosunuz. Varmış ama ağbimin imkânı, ağbim gitmemiş, üçüncü sınıftan ayrılmış. O da cahil olarak kaldı yani... Ablalarıma gelince, biliyosun bizim şeylerimiz... Yani, biraz geri kalmışlığımız var. Onlar okumamışlar, okutmadı babam.

KEMAL: ***Hepsi evli mi onların?***
MEHMET: Tabi tabi, hepsi evli.

KEMAL: ***Kendi evleri var yani?***
MEHMET: Tabi.

MUSTAFA: ***İlk Ankara'ya göçtünüz?***
MEHMET: Evet.

MUSTAFA: ***Peki, o zamanları hatırlıyo musun? Yani, biraz anlatır mısın? N'oldu, nası geldiniz, nerede oturdunuz?..***
MEHMET: Valla, Mamak'ta oturduk Ankara'da. Zaten okul bittikten sonra, normal olan çalışmak. Başka bi...

MUSTAFA: ***İlkokuldan sonra... Bitirir bitirmez yani?***
MEHMET: İlkokuldan sonra. İlkokula giderken dahi çalışıyoduk yani.

MUSTAFA: ***N'apıyodun mesela?***
MEHMET: İnşaata gidiyoduk. Çivi çekiyoduk, kereste... Yani, gücümüz yettiği kadar... Daha bi şey yapamazsak, gidip su satıyoduk, boyacılık, nohut... Bu şekilde çalışıyoduk yani. İnsanın ayakta durabilmesi için çalışması gerekiyo. O anın şartları öyleydi, biz de o şekilde çalışmaya çalıştık.

MUSTAFA: ***Peki, gecekondu mu ev?***
MEHMET: Tabi, gecekondu.

MUSTAFA: ***Kendinizin miydi?***

MEHMET: Yok, kira.

MUSTAFA: ***Peki, şehir yabancı gelmedi mi o zaman?***

MEHMET: Yok, yabancı gelcek bi... Şimdi, biz Türkiyeliyiz. Yabancı gelcek diye bi şey yok. Tokat da aynı, Ankara da aynı... Ha, şu olabilir; insana biraz orda... Ne kadar Ankara'da olsak da, memlekette insanın bi izleri vardır, ama... Öbür türlü, orda ekmek imkânı olduğu için mecbursun yani orda çalışmaya.

MUSTAFA: ***Yok, şey anlamda sordum; mesela, farklılığı neydi? Şimdi, köy küçük bi yer, herkes aşağı yukarı akraba, hayat daha kolay, bazı açılardan daha kolay... Kente gelince, kocaman bi yer... O açıdan diyorum yani; ne hissettiniz, farklılıkları neydi?..***

MEHMET: Valla, imkânım olsaydı... O anki şeyimi istiyosan yani, şu anda dahi imkânım olsa, yine köyüme giderim. Çünki, yaşanıcak bi şehir değil yani. Her tarafını biliyosunuz, görüyosunuz... Eski insan, terbiye, örf, âdet, saygı, büyük, küçük diye bi şey kalmamış yani. Gidiyosun, köylerde de var yani, ama büyük şehirlere nazaran çok çok iyi. Köylü normal bi insan gibi gidiyo, ibadetini de ediyo, işiyle meşgul, topraktan ekmeğini çıkartıyo... Burda öyle değil. Burda... Biliyosunuz yani, fazla o şeylere girmek istemiyorum.

MUSTAFA: ***Yo, girebilirsin yani?***

MEHMET: Yok, gerek yok... O bizde galsın. Zaten, bizim kendimiz belli... Gönül istiyor başımızdakilerden... Destekçisiyiz, yapıyoz yani, elimizden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışıyoruz... Ölene kadar devam.

KEMAL: ***Peki, ilk Ankara'ya geldiğiniz zamanki o Mamak'taki gecekondu hayatıyla, bugün arasında bi değişim var mı? Yani şimdi, köyle şehrin farkını söyledin. Şehir de kendi içinde zamanla değişiyo mu? Yetmiş altıdan bu yana yirmi beş sene geçmiş. Yirmi beş senede?.. Şimdi de Mamak'ta mı oturuyosunuz?***

MEHMET: Yok, şu an Demetevler'de oturuyoruz.

KEMAL: ***Ya da gidiyosan, görüyosan Mamak'ı, orda bi değişim var mı? Şehrin kendisi içinde de bi değişme oldu mu?***

MEHMET: Şimdi valla, şöyle söyliyim, insanlar... Yani, bu seneki aklımızı seneye vermiyoruz. Teknoloji gelişmiş... Şöle diyim sana, gaz yağıylan oturduğumuz gün vardı; şu anda, bilgisayarın başındayız. Tabi ki değişiyo zamanla yani. İnsanlar uzaya çıkmış. Ha, bize şu oluyo, biz...

KEMAL: ***Hayır, ilişkiler değişiyo mu yani? Mesela, eskiden daha çok dayanışma varken, ne biliyim, insanlar birbirine daha çok yardım ederken... Mesela, son krizden sonra, bize en çok anlatılan olay, artık kimse kimsenin derdiyle fazla uğraşamadığı...***

MEHMET: Yok.

KEMAL: *Ya da benzer şeyler... Yani, ilişkilerde bir değişim yaşanıyo mu?*

MEHMET: Valla, bizim içimizde öyle bi şey yok da... Yalnız, şöyle bi şey var... Rahmetli Mustafa Kemal Atatürk söylemiş: "Türk'ün Türk'ten başka dostu yok!" Yani, bunları, ataların sözlerini takip ederekten... Yani, Allah'a şükürler olsun, Cenab-ı Allah bize vermiş, rızkımızı da versin. Yani, ayakta durmaya çalışıyoruz, helaliylen çalışmaya çalışıyoruz. Ne devletten, ne milleten başka bi beklentimiz var; biz devlete verebilirsek ne âlâ... Bizim herhangi bi talebimiz olmadı zaten.

KEMAL: *Hâlâ inşaat işi mi yapıyosun?*

MEHMET: Şu anda, bi senedir boşuz.

KEMAL: *Çocuk var mı?*

MEHMET: Dört tane.

KEMAL: *Onlar okuyo mu?*

MEHMET: Valla, bi tanesini yuvaya verdim, üçü okuyo.

MUSTAFA: *Çocuk Esirgeme'ye mi verdin?*

MEHMET: Çocuk Esirgeme'ye verdik, evet.

MUSTAFA: *Ev kendinizin mi?*

MEHMET: Şu an, ev mev yok yani. Açık söyleyim, bi senedir başımda bi olay vardı. Bi ayrılık yaptık yani. Evimiz filan yok şu anda. Bocalıyoruz yani, bi senedir bocalıyoruz. Ama Allah büyüktür, yine sebep verecek...

KEMAL: *Siz nerde kalıyosunuz peki?*

MEHMET: Arkadaşda kalıyoruz, ocakta kalıyoz...

KEMAL: *Çocuklar?..*

MEHMET: Çocuğu yurda verdim.

KEMAL: *Diğer üç tanesi?..*

MEHMET: Annesiyle kaldı.

KEMAL: *Küçük mü yaşları?*

MEHMET: En büyük oğlum on dört yaşında, en küçüğü de üç yaşına gircek işte.

MUSTAFA: *Onlar nası geçiniyo?*

MEHMET: Bin dokuz yüz seksen sekiz yılına kadar, tazminat olarak değil de, normalde bi baba olarak, üst baş ihtiyaçlarını karşılıyodum. O zamanı biliyosun, işler de güzeldi. İşte, bu son bi senedir... Söylemeye gerek yok, dünya biliyo... Bekliyoz bakalım, Allah bi gün vercek yani... Bekliyoruz yani. Bekle bekle, bekliyoruz bakalım, ne zamana kadar gidersek... Bekliyoruz işte.

MUSTAFA: ***Peki, bu seni kişi olarak nası etkiliyo?***

MEHMET: Valla, kişi olarak bizi etkilese de, artık kendimiz için bi... Biz kendimizi öldük sayıyoz yani. Kendimiz için bi beklentimiz yok. Hiçbi şekilde yani. Devletten dahi bi beklentimiz yok. Sadece amacımız, gayemiz milletimiz içinde yetiştirdiğimiz çocuğun, kendi çocuklarımızın (...). Yani, ben sildim kendimi şimdi yani; biz yaşıyan ölüyüz. Her şeyi biliyosun... Çocuklarım için, ölmeden onlara bi imkân sağlıyabilmek, okutmak... Başka da bi talebimiz yok şu an. Bizim anamız babamız... Ben onlara da hata bulmuyorum; çünkü yani, onların yaşadığı yılları, şu anki iki bin yılınla değerlendirdiğin zaman... Anam babam şu an olmuş olsaydı, ben daha değişik bi konumda olurdum. Ama Allah'a şükürler olsun, gene bi beklentimiz yok yani, beklemiyoruz da... Çocuklarım için Allah bi kısmet verirse, onlar için uğraşırız yani. Ayakta durmaya çalışıyoruz. Yani, kendimizi bitirmedik yani, sağlamız daha.

MUSTAFA: ***Ankara'dan İstanbul'a n'oldu da gittiniz? Evlilik dolayısıyla mı gitmiştiniz?***

MEHMET: *** var orda, onun temelinde çalışıyoduk yetmiş yedide, *** İnşaat'ta. Onun işi bitti. İş bitince tekrardan... Biliyosun seyahat... Göçebe insansın, nerde iş varsa orda... Ordan İstanbul'a göçtük yani. Orda beş yıl kaldım. Babam öldü, herkeş dağıldı yani. Evlenen... Biri Ankara'ya geldi; biri İstanbul'a, biri Antalya'ya derken, parça parça parçalandık yani. Ama tabi sonuçta, insanlar yine birleşiyo.

KEMAL: ***Diğer kardeşlerinden falan bi destek alıyo musun?***

MEHMET: Yok, herhangi bi... Hiç kimseden bi destek almıyorum. Almamıza da gerek yok zaten; bizleri tanıyosun, biliyosun... Canları sağ olsun. Eğer bizim olursa imkânımız, biz onlara yardımcı oluruz. Ayakta durmaya çalışıyoz. Hiçbi zaman için, şu yaşa geldim, bi talebimiz olmadı, olmaz da yani.

KEMAL: ***Çocuğu yurda ne zaman verdiniz?***

MEHMET: Bi ayı geçti. Beraberiz zaten bi senedir; kendi çocuğumu bana verdi devlet. Ben baktım yani.

KEMAL: ***Erkek çocuğu mu?***

MEHMET: Erkek. Arkadaşlarımız olsun, ailemiz olsun dediler, böyle olmaz, bunu götür ver, dediler. Kendini düzelttikten sonra, tekrar bi evlilik yaptıktan sonra alırsın, dediler. Biz de götürdük Allah razı olsun, devletimizden memnunuz, şu anda çocuğuma çok güzel bakılıyo. Gidip görme şeyim var, gidip görüyorum. Elimden geldiği kadar yani, ihtiyaçlarını da görmeye çalışıyorum.

KEMAL: ***Kaç yaşında?***

MEHMET: Üç yaşına gircek.

MUSTAFA: ***Yani, çok bilincinde değil daha olup bitenin?***

MEHMET: İki-üç yaşındaki çocuk bilincinde nası olsun? Babasını biliyo işte, o kadar. Yuvaya gittiğim zaman, bana diyo, baba beni bırakma, evine götür, diyo. Ama yaşıyoruz, mecbur bi şeyler yapıcaz. Dediğim gibi, bi beklentimiz yok. Anca, bi yerden bi sebep çıkarsa, çalışıp... Kendimize bi yararımız yok yani.

KEMAL: ***Peki, niye bu işler böyle oluyo sence?***

MEHMET: Kimsenin üzerine atmaya gerek yok. Allah'ın vermiş olduğu bi... Tek kelimeyle somut bi ifade... Yazgı nasılsa, insanın kendini bırakmaması lazım, Allah'ın birliğine inanmak lazım. Bu inancını yitirdiğin zaman, yok olup gidersin, bu bi gerçek. Ben, her şey Allah'tan, diyorum. Kuluna azap veriyor... Tamam, olabilir, hatalı olabilir, yanlış evlilik olabilir, ayrılık olabilir, ölüm olabilir... Bunlar bizlerden olan bi şey. Olması gerekiyomuş, oldu. İstemiyoduk ama... Kendi haline bıraktık. Uzun laf gerek yok yani... İnsanların... Neyse, bunu şey etmeye gerek yok, siyasete hiç girmeye gerek yok.

MUSTAFA: ***Türkiye'deki yoksulluğun sebebi ney?***

MEHMET: Valla, Türkiye'deki yoksulluğun sebebini siz bizden daha iyi bilirsiniz, araştırmacı sizsiniz.

MUSTAFA: ***Sizin fikirleriniz lazım bize. Siz ne düşünüyosunuz?***

MEHMET: Biz şimdi ne söylesek, insanları suçlama şeyine girer.

MUSTAFA: ***Yok yok, ne düşünüyosan onu söyle sen.***

MEHMET: Valla, bu konuda yanıt vermek istemiyorum; çünki, bize gelmesinler, biz öyle şeyleri sevmiyoruz. Ne görev düşerse, ölmediğimiz sürece, Allah'ın izniyle... Veya devlet kanunları... Derlerse ki, böyle böyle... Bizi vatandaş olarak nası askere çağırıyosa, askerliğimizi yapıyosak, devlet, millet olarak savaşa çağırırsa, bizim yapabileceğimiz bu. Ama ben, adam şöyle, adam böyle, diyemem, yanlış olur.

MUSTAFA: ***Yani şimdi, memleketin yüzde altmışı, yüzde yetmişi kıt kanaat geçiniyo. Yaşadıklarından gördüğün bazı nedenleri vardır heralde...***

MEHMET: Valla, çalıştıktan sonra hiçbi insan aç kalmaz. Mağdem bi şey istiyosun, ben sadece sana kısaca şunu söyliyim, dolduruyon, tam doldur o zaman. (*Kaydı kasteder*) İlk önce işsizlik... Türkiye'nin başka hiçbi meselesi yoktur. Hiçbir meselesi yok Türkiye'nin. İş!.. Bütün her şey işsizlikten çıkar; açlık, sefalet... Allah vermesin, insana her şeyi yaptırır. Türkiye'nin yapabileceği tek bi şey, yani başımızdakilerin, kendi milletine, dışarıya değil, kendi milletine öncülük vermesi lazım, dışarıyı beslememesi lazım. Özellikle Türk milletine... Yani, Türkiye'yi dışlayıp da, yabancıyı içerisine alma-

ması lazım. Tamam, yabani değiliz; ama bu... Bu şekilde olursa, Türk milleti dünyayı da geçer. Sizler daha iyi biliyosunuz yani bunu.

MUSTAFA: ***Yok canım, bizim daha iyi bildiğimiz bi şey yok.***

MEHMET: Biliyosunuz biliyosunuz... Biz çekmeye alışmışız, başka diyecek bi sözüm yok yani.

KEMAL: ***Peki, mahallede, bulunduğunuz semtlerde, çocuklarınla birlikte yaşarken hiç destek aldınız mı? Ne biliyim işte, Sosyal Hizmetler var, vakıflar var... Böyle herhangi bi yardım alabildiniz mi?***

MEHMET: Şimdi hocam, başta da söyledim, kırk altı yaşındayım. Bu yaşıma kadar, talep de etmedim. Kendi açımdan söyliyim... Çocuğuma gelince, dokuz-on ay dayandım. O da tabi, eş dost, aile... Herhangi bi şey olarak değil de, borç mahiyetiyle... Alışverişi o şekilde yaptım. Kalmadı yani, çocuğumun dengesi bozuldu. Ordan oraya, ordan oraya... Çocuk tam uyum sağlıyo, hadi oğlum, kalk gidiyoruz dediğim zaman, çocuğun şekli değişiyo. Olmadı yani... Bizi seven ağbilerimiz, ablalarımız, arkadaşlarımız dediler, Mehmet böyle olmıycak, sen bunu götür, dediler. Çocuğum için oraya müracaat etmek mecburiyetinde kaldım.

MUSTAFA: ***Şimdi, bu yaşa kadar hep çalıştın, gecekondu mahallelerinde oturdun, zor geçindin... Peki, zenginleri görünce ne hissediyosun? Bi kısmının da altında en lüks arabalar var, lüks evlerde oturuyolar... Yani, sen kişi olarak ne hissediyosun?***

MEHMET: Valla hocam, yalana hiç gerek yok. Bizim ne olduğumuzu siz daha iyi biliyosunuz... Tamam, insan gönlü istiyo... O denize girerken, biz taşların üstünden gittik. Ama biz diyoruz her zaman için, bu, gaste televizyondaki gibi değil de, gerçek insanın hayatını öğrenmek istiyosan... Allah bizi böyle layık görmüş. Çalışarak almış; çalışalım, Allah bize de verir. Yani, bizim durumları biliyorsun işte, Türkiye'nin sorunlarını biliyosun... Çalışa çalışa kendi ayaklarımızın üzerinde... Zaten, çalışan bi insan, akşama kadar beton döken, kereste taşıyan bi insan, ev edinemez; anca çoluğuna, çocuğuna... Görüyosun işte, dergiler, kitaplar, elbiseler, şunlar bunlar... İnsanlar, sokaklardan geçen senenin kitaplarını alıyor. Adam başka bi şey yapamaz, düşünemez yani. Benim de bi birey olarak, çocuğumun nafakası, rızkı... İş... Benim gibi insanların... Ben çoğunu biliyorum; arkadaşlarımız, belki yüz deyim, belki bin deyim... Bu yaşa kadar edindiğim arkadaşımın hepsi benim gibi. İşinde gücünde; kimsenin ekmeğinde değil yani. Bu şekilde.

MUSTAFA: ***Karnım doyar, işimi yaparsam, zenginlik beni ilgilendirmiyo, diyosun yani?***

MEHMET: Normal bi bayram olur, camiye koşarız veya bi şey olur, fazla para alır adam, çocuk gibi ona sevinir... Yani, başka bi şey değil; dürüst in-

san bunu yapar. Benim bildiğim, gördüğüm, izlemlerim, yaşantım... Ben bunu gördüm, böyle gördüm. Benim kesimimdeki insanlar... Ha, bizim toplumumuzdaki insanlara, af buyur, insan demiyoruz, tanımıyoruz da... Allah'tan görüyoruz, hep Allah'a atıyoruz yani. Bi beklentimiz yok. Allah daha iyi bilir, sopası yok, gözüne soksun, diyoruz... Bu şekilde yani, şeyimiz bu.

KEMAL: ***Şimdi, bi de son zamanlarda şey tartışması var... Toplumsal patlama olur, yoksulluk filan... Olur mu böyle bi şey?***

MEHMET: Valla, iyi olmaz. Türk Milleti zaten... Biliyorum, siz çok geziyosunuz, çok insanlan oturup kalkıyosunuz... Bizim Türk insanı dayanıklıdır, dayanır. Medya, şu bu, gaste... Herkes işinde gücünde, insanlar iş istiyo. İş; başka hiçbi şey istemiyo. İş istiyosun, söyliyemiyosun... Ama Türk milletinin istediği, düzen olsun, iş olsun... İşsizlikten başka, Türkiye'nin hiçbi meselesi yoktur.

MUSTAFA: ***Zengin insan gördüğünde ne düşünüyosun peki? Bi tarafta yoksulluk, bi tarafta insanlar eğleniyolar...***

KEMAL: ***Ceket yakıyolar, tabak kırıyolar...***

MEHMET: Ya hocam, onu söylüyorum, demin de söyledim, yine söyleyim... Biz kimseyi benimsemedik, kimseye imrenmiyoruz. Her koyun kendi bacağından asılsın; ama koyun ordan geçerken kokar, belki bize de siner... Ama Allah'a atıyoruz biz, bi şeyimiz yok yani. Kendi bildikleri gibi yapsınlar.

MUSTAFA: ***Yoksulluğundan dolayı hep kıt kanaat geçinmişsin. Hiç kendini ezik hissettiğin olmuyo mu? Yahu, zenginler, Allah belalarını versin, varsa günahları bir gün verirler, demiyo musun?***

MEHMET: Yok, onu da demiyoruz. Allah'a atıyoruz biz. Demeye hakkımız yok yani...

MUSTAFA: ***Tamam demiyosun, ama hiç kendini ezik hissettiğin olmuyo mu bu durumda?***

MEHMET: Ama bizim yetişmemiz, aile, kendimiz, temel yani... Biz inşaatçıyız, inşaattan başka bi işimiz yok. Okusaydık, hakkımız bu, memuruz, bunu istiyoruz, derdik. Başka bi şey değil bunun açıklaması yani. Tek bir problem var, Türkiye'nin problemi, o da işsizlik yani.

KEMAL: ***Sağ olasın. İnşallah her işin rast gider, her şey senin gönlüne göre olur, inşallah çözülür sorunların da...***

MEHMET: Sağ ol. Allah razı olsun. Yardımcı olabildiysem ne mutlu yani. Yani, normal bi insan gibi –bi şey olarak değil de– bildiğimizi, doğruyu söylemeye çalıştık.

Ülkü Ocağı-Ankara / Eylül 2001

Naciye: "Allah rızası için bunu size getirdik, diyip de veren kimse yok" (153)

MÜCELLA ÇİĞDEN

Naciye, evli ve iki çocuk annesi. Kayınvalidesi onlarla birlikte yaşıyor. Kocası, son ekonomik krizden sonra, çalıştığı ayakkabıcıdan ayrılmış. Naciye, gündelikçi olarak çalışıyor; ama çok yakını olmayan insanlar nereye gittiğini sorduklarında, hastaneye gittiğini söylüyormuş. Hayattaki tek amacı, çocuklarının kendinden ileri gitmesiymiş. Yaşadığı sorunları çocuklarına hissettirmemeye çalışıyormuş. "Babasız" ve "kocasız" yaşıyormuşçasına davranmasına rağmen, bu ailede bir soruna yol açmıyormuş.

MÜCELLA: ***Köydeki hayatınız nasıldı Naciye Hanım? Biraz anlatır mısınız?***

NACIYE: Şu anda yani, bu duruma göre... Orda daha televizyonu görmemiş adamlar. Hiçbi medeniyet yani... Böyle çalışan elektrik verdiklerinden haberleri yok. Arabayı mesela, normal bi taksiyi gördüler çocuklar, nası koşuşuyolar bi sorma gitsin yani. Onların o halini görünce insan daha çok üzülüyo.

MÜCELLA: ***Neyle geçiniyolar peki?***

NACIYE: Besicilikle uğraşıyolar, hayvanlarla... Çocuklar kışın okula gidiyolar; okul kapandıktan sonra, hayvan güdüyolar, onları bekliyolar dağlarda. İşte, kadınlar da onun sütüyle, yoğurduyla... Erkekler buraya inşaata çalışmaya geliyolarmış. Bu sene de işte, işler çok düzgün olmadığı için, hani kimse doğru dürüst çalışmadığı için, erkekler hep köyde... Yani, çalışmak yok. Hep hayvan güdüyolar sokakta, şeyde, dağlarda... İşte, bahçelerle uğraşıyolar; ama yine de çok düşük yani.

MÜCELLA: ***Yardım edenleri var mı peki?***

NACIYE: Hiç zannetmiyorum, yoktur. Yani, evlerine gittiğimizde, evlerin hiçbirinde de öyle bi yardım yok. Bi tek oda ev, bi de böyle dışarda bi küçük oda. Mesela, bi kadın var orda, üç çocuğuyla yaşıyo. Yani, televizyon yok, radyo yok, yerde böyle oturcak bi halı... Yerde oturmaya divan yok yani, üzerinde oturasın.

MÜCELLA: ***Peki, karınlarını nası doyuruyolarmış?***

NACIYE: O çocuklar hayvanları güdüyo, o da o sütü satarak, peynir yaparak... Onla geçiniyolar. Kocası inşaatta çalışıyomuş, bu sene çalışamamış. O da onla geçiniyo.

MÜCELLA: ***O kadının akrabalarından yardım edenleri hiç yok mu peki?***

NACIYE: Hiçbi yardım görmüyo. Sade, çocuk geniz etleri tıkalı olduğu için... Okulda çocuğun bir tanesine müdür yardımcı oluyomuş. Onun masraflarını müdür karşılıyomuş sadece. Kendinden ama... Devletle ilgisi olmadığı... Kendi bütçesinden o çocuğun bütün okul masrafını o karşılıyomuş yani.

MÜCELLA: ***O kadının durumu öyle; peki, siz nası geçiniyosunuz?***

NACIYE: İşte, haftada iki kere gündeliğe geliyorum, temizliğe. Onunla sürdürüyorum hayatımı. Şimdi, iki ay öncesine kadar, o aldığımız haftalıkla, gündeliklerle ev kirasını veriyodum. Şimdi vermiyorum. Yani, şimdi ev kiram da yok.

MÜCELLA: ***Neden?***

NACIYE: Şimdi, kayınvaldemin evine geçtiğim için yok yani. Onlarla beraber oturduğum için yok. Yani, evim yok aslında ama... Yine bununla, işte o gündelikle, iki tane çocuk okutuyorum. Eşim ekonomik kriz nedeniyle çalışamıyo. (*Güler*) Yani, çalışsa da zaten bize bi faydası yok; yani, onun kendine göre problemleri var alkolle ilgili. O yüzden yani, biz... Anca bununla iki çocuğu okutuyorum. Çocuklara da hiçbir yardım almadım şimdiye kadar, hani okuttuğum sürece. Ama yardım olarak... Gittiğim hanımlardan yardım görüyorum. Onlardan da en çok gördüğüm gıda yardımı. Bazen üst baş, işte onların verdikleri üst başlarla idare ediyoruz. Çocuklar, oğlanlar öyle giyiniyolar. Öyle idare ediyoruz yani.

MÜCELLA: ***Oturduğunuz yerde, komşularınızla aranızda bi yardımlaşma filan var mı bu durumda?***

NACIYE: Komşularla aramızda dayanışma yok. Çünkü, herkesin bütçesi kendine göre olduğu için, kimse kimseye yardım edemiyo. En fazla ödünç alabiliyoruz o andaki ihtiyacımızı gidermek için. Onu da bi ölçekle alabiliyosun. Yani, fazla öyle birbirimizle dayanışmamız yok. Herangi bir dini toplantıdan ya da gittiğim yerlerden de hiçbi yardım görmedim şimdiye kadar. Sade dinliyorum onların sohbetlerini, o kadar. Okuldan da yardım... Bir kez çocuğa, en küçük çocuğa iki tane defter, iki tane de kurşun kalem vermişlerdi. Başka hiçbir yardım görmedim.

MÜCELLA: ***Peki Naciye Hanım, az önce dini toplantılara gittiğini söyledin; onlardan hiçbi yardım görüyo musun?***

NACIYE: Dini toplantılara... İlk önce arkadaş oturmasında... Bi arkadaş toplantısına gittiğimde, onlar Nur Cemaati'nin sohbetlerinin olduğu-

nu söylemişlerdi. Beni davet ettiler, oraya gittim. Ondan sonra... Şimdi cuma... İlk önce çarşambaları toplanıyoduk, o yaz tatili nedeniyle iki kere de cuma günleri toplandık. Şimdi, okullar açıldıktan sonra tekrar toplanıcaz. Ama onlardan hiçbi yardım görmüyorum. Aksine onlar bizden yardım istiyolar ki okuyan öğrencilere destek olalım diye. Başka hiçbi yardım yok yani.

MÜCELLA: ***Onlar ne tür yardımlar bekliyolar sizden?***

NACİYE: Onlar daha çok... Para, yiyecek, giyecek, ev eşyası olarak isteniyo; çünkü, o okuyan çocuklara ev tutuluyo kirayla. O kira ücreti bu toplantılardaki hanımlar tarafından karşılanıyo.

MÜCELLA: ***Peki, o hanımların maddi durumları nası?***

NACİYE: O toplantılardakilerin çoğunluğu maddi durumları iyi olan bayanlar yani. Ve toplantıya gelen öğrenciler de hep de okuyan öğrenciler. Kız çocuğu, kız öğrenciler geliyo. Onlar bitakım sohbet türü şeyler okuyolar. Bazen kaset getiriyolar, vidyo kaseti, onu seyrediyolar. Ben onu hiç seyretmedim ama onlar ilk önce seyretmişlerdi, onlardan duydum. Öyle oluyo. Genellikle yani, maddi durumu çok düşük değil yani o toplantıdakilerin.

MÜCELLA: ***Onlar sizden para ya da başka bi yardım talebinde bulundular mı?***

NACİYE: Benden hiçbi yardım talep etmediler. Onlar sadece toplantıya katılıp onlarla beraber toplantıda bulunmamı istediler. Ama öyle bi yardımı benden talep etmediler. Ortaya söylüyolar, şu ihtiyaçlarımız var, çevreden temin edebilir misiniz diye. Temin edicek kişiler zaten söylüyolar, bunu karşılayabilirim, bunu ben karşılarım diye. Öylelikle karşılanıyo.

MÜCELLA: ***Yani, komşular söyledi böyle toplantılar olduğunu?***

NACİYE: Evet, o komşularla otururken konu bu toplantılardan açıldı. Bizim orda, benim çevremde genelde hem Nakşiler, Kadiriler var. Ve bu Nur Cemaati daha çoğunlukta, ama Kadiriler daha ağır yani. Hep cumaları toplantı oluyodu. Onların toplantısındayken, böyle sohbet esnasında geçti konu. Benim de ilgimi çekiyodu öyle bi basit... Yani, çok ağır olmıyan bi toplantı istiyodum. Öylelikle katıldım toplantıya komşumun davetiyle. Beş kere bulundum böyle bi toplantıda. Şu anda tatil olduğu için gitmiyorum.

MÜCELLA: ***Kimler katılabiliyo o toplantılara Naciye Hanım? Yani, belli bi özellik aranıyo mu katılmak için?***

NACİYE: O toplantı herkese açık. Özellikle söylüyorlar zaten güvendikleri kişilere, ki bugün toplantı var, arzu eden kişiler buyursun, gelsin, dinlesin, diyolar. Yani, bir şeyler öğrenmek isteyenler gelsin diye davet edili-

yo. Öyle maddi durumuna bakılmıyo yani. Yeter ki yani, o toplantıda bulunulsun. Öyle düşünülüyo heralde. Ben öyle düşünüyom kendimce.

MÜCELLA: ***Senin maddi durumunu biliyolar mı onlar peki?***

NACIYE: Yok, hiç kimse sormadı bana maddi durumumun nası olduğunu. Benim çevremde zaten ev işine gittiğim de bilindiği için hani, kimse sormadı. Öyle bi gerek yok. Hiç kimse de şimdiye kadar... Ben işe başladım başlayalı hiç kimseden yani, hiçbi yardım görmedim açıkçası. Hiçbi... Ne bi devlet kuruluşlarından, ne bi belediyeden ne kaymakamlıktan, hiç ben maddi bi yardım göremedim.

MÜCELLA: ***Başka yerlerden?***

NACIYE: Başkasından da göremedim. Belediyeden gıda ve kömür yardımı var, dediler. İki sefer başvurdum, alamadım.

MÜCELLA: ***Hiç komşulardan filan öyle bi yardım istediniz mi?***

NACIYE: Konu komşu... Herkesten istemiyoruz. Belirli komşularımız var. Onlar benden istiyolar, ben de onlardan istiyorum. Öyle her komşudan yardım yani... Hiçbi şey, bazı komşunun yanında hiçbi şey belli etmiyoruz, bazısının yanında da çok serbest konuşuyoruz. Yani, yokluğumuzu hiç kimseye belli etmemeye çalışıyoruz fazla ki çocuklar ilerde, dışarda bi problem yaşamasınlar diye.

MÜCELLA: ***Ne gibi problemler yaşayabilirler sence?***

NACIYE: Biz, kadınlar arasında bazı şeyler konuşuyoruz. Onlar ailelerine anlattıklarında, onların çocukları çocuklarımla sokakta tartışınca söylüyolarmış. Hani, siz fakirmişsiniz veya size yardım ediyolar, diyolarmış. O zaman, çocukları da o durum etkiliycek diye... Yani, fazla etrafa belli etmemeye çalışıyorum. Ne kadar yok olsa da içerde kendimiz idare ediyoruz. Yani, olmasa da hiçbi şeyimiz olmasın... Yani, yavan ekmek de olsa, dışarı çıktıklarında çocuklara tembihliyorum, aman yavrum, hiç kimseye demeyin, diyorum.

MÜCELLA: ***Peki, akrabalarınızın durumu nasıl? Akrabalardan hiç yardım eden var mı?***

NACIYE: Akrabalardan da şey... Yani, çok varlıklı bi akrabamız olmadığı için, onlar da anca kendilerine zor yetirdikleri için... Yok, akrabalardan hiçbi yardım görmedim şimdiye kadar. Arada bi eşimin ablası getiriyo işte. O da çok fazla değil yani.

MÜCELLA: ***Hiç kimseden açıktan yardım istediniz mi bu durumda?***

NACIYE: Çok darda kaldığım zamanda, hiçbi yerden çarem olmazsa... Yine de kimseye başvurmamaya çalışıyoruz yani. Öyle günlerimiz de oldu... Çünkü, hiç kimseden yardım olmuyo ki o anda... Hiç kimse yardım etmiyo yani. Yoktu, vardı... O konu. Sadece hani, olduğu zaman dost oluyo çoğu

seninle, yoksa hiç kimse yani... Kapıdan dışarı çıkmıyoz açıkçası. Evimiz, durumumuz... Yani, çok zor durumlarda da evde duruyoz.

MÜCELLA: ***Hiç kimseden açıkça yardım istediniz mi bu durumda?***

NACİYE: Açıkça çevremden hiç yardım istemedim. Bikaç kez belediyeden istedim. Yardım kâğıdı götürdüm, verdim ama bi şey görmedim. Çevremden de hiç kimseden şimdiye kadar... Yani, ben zor durumdayım, bana yardım edin, demedim. Çünkü, çevrem bunu hep biliyo, ama yani, onlar bilmezlikten gelince biz de fazla üstelemiyoruz.

MÜCELLA: ***Ramazanda, bayramda filan yardımlar oluyo mu? Cemaattekilerden gelen bi yardım oluyo mu?***

NACİYE: Tabi, onlar kendi aralarında... Dini guruplarda var bi yardımlaşma. Onlar, maddi durumları iyi olanlar, Ramazandan Ramazana... İşte, üç aylar girdiği anda başlıyolar yardım etmeye, dağatmaya. Çoğunlukla onlar dağıtıyolar. Gıda yardımı yapıyolar. Çoğunlukla kömür, gıda... O yardımları yapıyolar. Ama onlar da kendi cemaatin içindeki yok olan kişilere veriyolar. Onlar da dışarıya vermiyolar bunu.

MÜCELLA: ***Niye öyle?***

NACİYE: Bi cemaate bağlı değilsen... Onlar kendi içlerinde olmadığın için, yani bilmedikleri için oluyo heralde. Vermiyolar yani... Cemaate gittiğim toplantılarda, yani o cemaatte hiçbi yardım veya öyle bi söz duymadım. Onlar sadece, o okuyan çocuklar için sürekli, yani her toplantının sonunda yardım istiyolar. Maddi ya da manevî destek olarak da... Onların, yani o çocukların kaldığı evlerin temizliği için veya o çocukların kaldığı evlerin kömürleri için, ondan sonra, kimilerinde... Doğal gaz kullananlara değil de, kömür kullananlara daha çok şey yapıyolar. Mesela, bi torba kömür verebilir misin veya şu yiycek yaptığında, şu kuru yiyeceklerden ver, diyolar.

MÜCELLA: ***Orda yemek daveti oldu mu Ramazanda?***

NACİYE: Bundan bi Ramazan öncesiydi, geçen Ramazanda da tekrarlandı. Daha önce de Kuran kursunda bütün mahallenin yoksullarına, durumu iyi olsa da olmasa da yemek verildi. Bütün hanımlar, beyler... Beyler çok fazla yoktu, bikaç kişiydi ama hanımlar çoğunluktaydı. Çocuklar falan iftar yaptılar. Ona yardım edenler çok oldu o çevreden.

MÜCELLA: ***Mahalle halkı?***

NACİYE: Mahalle halkı. Herkes kendinden bi şeyler kattı. Çok güzel bi şey olmuştu. Geçen sene yine tekrarlandı ama o kadar kalabalık değildi o. Çünkü, ona fazla katkı yoktu. Yani, yemek çok fazla olmadığı için çevreye çok fazla haber verilmedi. Öncesinde çoktu yani. Dini yönden çok fazla yardım eden yok çevrede açıkçası. Yani, mahallemizde Kuran kursumuz var,

sürekli hanımlar gidiyo. Ama onlara da Kuran kursundan yardım ediyolar, onlar da onlara yardım ediyolar. Evlerinden mümkün olduğunca, bütçelerinin elverdiğince... Yani, çevrede bi yardımlaşma var. Ama yani, kimin kime ne verdiği tam ölçüde belli olmuyo yani. Ama yani genellikle...

MÜCELLA: ***Bu Kuran kursundaki yardımlaşma gene mahalle halkı arasında mı?***

NACİYE: Evet, mahalle halkı arasında dönüyo. Sürekli onlar yani... Şu komşuya şu lazım denildiği anda, herkes kendi şeyi, yani bütçesinin yettiği kadar evinden, rızkından... İlla yani... Onun yokmuş diye ona götürüp veriyolar.

MÜCELLA: ***Yani, mahalle halkı birbirine yardım ediyo bi yerde?***

NACİYE: Bi yerde ediyo biraz, tabi.

MÜCELLA: ***Peki, Alevi-Sünni ayrımı var mı mahallede?***

NACİYE: Alevi-Sünni ayrımı yok. Bildiğim kadarıyla yok yani. Çok fazla çevrem yok mahallede, ama yok öyle bi şey. Bizim için fark etmiyo, biz konuşuyoruz çünkü. Hani, oturduğum yerde var ama konuşuyoruz, biz ayırmıyoruz. O da ayırmıyodu.

MÜCELLA: ***Kuran kursunda var mı peki böyle bi ayırım?***

NACİYE: Yo, öyle bi şey yok. Zannetmiyorum, hiç duymadım çünkü. Olsa da duyardım çevreden, böyle olmuş Kuran kursunda diye.

MÜCELLA: ***Yani, Alevi'ye Kuran kursunda yardım etmemek gibi bi şi...***

NACİYE: Yok. Devamlı, aynı...

MÜCELLA: ***Peki, kaynanan sizinle yaşıyo; ona yardım eden var mı?***

NACİYE: Ona da yok. Bi kez... Onun da kendi akrabaları var. Onun kendi akrabaları her bi Ramazandan Ramazana ona fitirelerini veriyolar. Başka bi yardım görmüyo. Bi de işte, üç aydan üç aya otuz beş milyon şeylik aylığı alıyo devletten...

MÜCELLA: ***Yaşlılık?***

NACİYE: Hı, yaşlılık aylığı alıyo. Başka hiçbi yardım görmüyo, o da kimseden hiçbi yardım görmüyo.

MÜCELLA: ***Evde yiyecek içecek bi şey olmadığında n'apıyosunuz? Öyle bi durumda isteyebileceğiniz birileri var mı?***

NACİYE: Şimdi, ne kadar durumum kötü olursa olsun, gidip de istemiyorum. En fazla yani, çok mecbur kalırsak... Ki o zaman bakkala yazdırıyorum, veresi alıyoruz. O da verirse... Yani, bakkal da durumun kötü olursa veresi vermiyo zaten. Hani, bilmediği... Durumun iyi olmayınca, alamıycağını düşünüyo heralde, o da vermiyo. Başka kimseden de yardım istemiyoruz.

MÜCELLA: ***Allah rızası için, gönlümüzden koptu filan diye yardım eden de hiç olmadı mı?***

NACİYE: Dini yönden hiç kimseden bi yardım görmüyoruz açıkçası. Yani, Allah rızası için bunu size getirdik, diyip de veren kimse yok şimdiye kadar. Ama şimdiye kadar temizliğe gittiğim evlerden görüyorum yardım. Yok dediğim anda yardımcı oluyolar. Gıda maddesi özellikle. Ki en çok ihtiyacım olan da o.

MÜCELLA: ***İhtiyacın olduğunu sen mi söylüyosun, yoksa kendiliklerinden mi veriyolar?***

NACİYE: Yani, çalıştığım yerlerdeki evin hanımlarına söylüyorum. Şunum eksik dediğim anda onlar yardımcı oluyolar. Yani, daha çok gıda... Gıda yardımı oluyo genellikle, üst baş oluyo. Onlara yardım ediyolar.

MÜCELLA: ***Sana bunları yeni alıp mı veriyolar, yoksa?..***

NACİYE: Onlar kendilerine olmıyan şeyleri genellikle veriyolar yani, evlerinde fazla bulunmasın diye veriyolar. Onlar da bizim işlerimize yarıyo.

MÜCELLA: ***Peki, gıdada nası? Onda da yemediklerini mi veriyolar?***

NACİYE: Yok, gıdada yenmeyen değil. Bize, bana alıp veriyolar yani gıdada. Öyle bi sorun olmuyo. Yani, ben demeden de veriyolar. İlla bana gıda maddesi verin, dememe gerek kalmıyo. Bazen onlar kendileri de düşünüp veriyolar.

MÜCELLA: ***Çok bunaldığında kimden yardm istersin Naciye Hanım?***

NACİYE: Yani, çok bunalsam, sıkılsam, yardım istiyceğimiz durum heralde akrabalarım olur. Akrabalarıma gider de söylerim. Teyzeme giderim yani daha çok. Başka kimseye gidemem çünkü. Ona anlatabilirim yani durumumu. Benim yok diye söyliycek tek teyzem var, teyzeme söylerim.

MÜCELLA: ***Neden teyzen?***

NACİYE: O bana daha yakın olduğu için heralde. Kendime yakın görüyorum onu, her konuyu konuşabiliyorum. Bi de, durumumu bildiği için ona söyleyebiliyorum.

MÜCELLA: ***Yani, her şeyi baştan anlatmak gerekmiyo?***

NACİYE: Hı. Durumumu bildiği için, eşimin durumunu da bildiği için... Yani ona, bi şeyim yok, diyebiliyorum yani.

MÜCELLA: ***Ondan bi yardım geliyo mu peki?***

NACİYE: Çok fazla değil ama işte, o anda istersem veriyo. Yoksa, o kendiliğinden düşünüp de... Akrabalarımdan bi şey görmedim şimdiye kadar öyle yani. Ama benim bunum yok dediğim zaman, bi parça da olsa onu alabiliyorum.

MÜCELLA: ***Kardeşler?***

NACIYE: Kardeşler arasında çok fazla değil, çünkü kardeşim de... Küçük kardeşimin durumu benimkinden de kötü, iyi değil. Büyük kardeşimin de kendine göre... O da bi devlet memuru hani, çok fazla bi aylığı neyi yok onun da.

MÜCELLA: ***Mahallede durumu sizlerden kötü olan var mı peki?***

NACIYE: Durumu bizden daha kötü olan insanlar mahallede var tabi, çevremizde var.

MÜCELLA: ***N'apıyo onlar?***

NACIYE: Onlar da aynı bizim gibi, çaresizliğin şeyinde dolanıp duruyolar. Olduğu kadar yani, bizim onlara... Çok fazla olmuyo ama belki, o anda onun ihtiyacını gideriyo yani verdiğin bi şey. Yardımcı oluyo işte çevreden bikaç kişi.

MÜCELLA: ***Yani, durumu biraz daha iyi olanlar mı yardımcı oluyo?***

NACIYE: Hı, durumu biraz daha iyi olanlar... Bazen veriyolar, bazen görmezlikten geliyolar.

MÜCELLA: ***Mahalle dışından var mı yardım?***

NACIYE: Yok. Genellikle, yardımlar herkes kendi çevresine olarak oluyo. Yani, ilk önce kendi çevresine veriyo da herkes... O da Ramazandan Ramazana yani, normal zamanlarda yoktur o yardımlar.

MÜCELLA: ***Dışardan yardım?***

NACIYE: Dışardan yardımlar, işte Ramazandan Ramazana... İşte, durumu iyi olan akrabalar, olmıyanlara veriyolar. Ben görmedim, ama öyle verenler varmış çevrede, duyuyorum onları.

MÜCELLA: ***Akraba olmayanlardan var mı?***

NACIYE: Yok, öyle hiç duymadım. İşte, bazen belediyeden oluyo. Belediye veya kaymakamlık gıda yardımı veriyo.

MÜCELLA: ***O da hep Ramazanda mı oluyo yani?***

NACIYE: Yok, belediye gıda yardımını aralıklı olarak, sürekli veriyo. Kaymakamlık da veriyo öyle, sürekli veriyo. Onlar fakir kâğıdı yaptıranlara veriyolarmış öyle.

MÜCELLA: ***Fakirlik kâğıdınız var mı sizin?***

NACIYE: Ben fakir kâğıdı yaptırdım, uğraştım ama bana hiç haber gelmedi daha, gel de gıda maddesi al diye. Muhtar haber veriyomuş, ama bize hiç haber de vermedi şimdiye kadar muhtar.

MÜCELLA: ***Muhtar bilmiyo mu durumunuzu?***

NACIYE: Yo, muhtar da biliyo durumumuzu. Özellikle kayınvaldemin durumunu daha iyi biliyo, onun ne kadar durumunun kötü oldu-

ğunu. Üç aydan üç aya otuz beş milyon aylık alıyo; onunla nası geçinicek?

MÜCELLA: ***Partilerden yardım eden oldu mu hiç Naciye Hanım?***

NACIYE: Yok, partilerle ilgili de duymadım. Ama şey yani, ben duymadım ama bizden baya ilerde... Yani, bizim mahalleyle ilgisi yok da, orda bi hanımlar varmış Fazilet Partisi'nin kadın kolunda, yardım görüyolarmış. Onların çocuklarının okumalarına felan yardım etmişler, ünüversitede okumalarına felan. Onu öyle duyuyorum.

MÜCELLA: ***MHP'den?***

NACIYE: Yok, MHP'den hiçbi yardım duymadım şimdiye kadar.

MÜCELLA: ***Diğer partilerden?***

NACIYE: Yok, hiçbir siyasi partiden duymadım yani.

MÜCELLA: ***Az önce, Kuran kursu olana da, olmayana da yemek veriyo, dediniz; peki, Kuran kursu nerden para buluyo?***

NACIYE: Aidat toplanılıyo herkesten. Olanlar veriyo.

MÜCELLA: ***Cami için?***

NACIYE: Hı hı, cami için. Caminin işte, ihtiyaçlarına çevreden yardımcı oluyorlar. Yeni yapıldığı için, o cami öylelikle kalkınıcakmış.

MÜCELLA: ***Ev halkı birbirinize destek oluyo musunuz?***

NACIYE: Tabi, ev halkı... Kendimiz de destek oluyoruz birbirimize.

MÜCELLA: ***Nasıl?***

NACIYE: Mesela önceden... Şey, liste yapıyoruz en önemlisi, ne kadar gelirimiz var, ne kadar giderimiz var diye. O listeye göre herkes cebindeki paraları çıkartıyo. Tabi, kaçırmıyosan o ayrı... (*Güler*) Genellikle yani, bu iş bana kalıyo. Eşim olduğu kadar... Yani, bundan önceki dönemde çalışıyodu, bu ekonomik krizden önce. O zaman biraz yardımcı oluyodu bize. Bu kadar elini çekmemişti, ama...

MÜCELLA: ***Neye yardım ediyodu mesela?***

NACIYE: Para veriyodu ihtiyaçlarımıza karşılık yani. Şu ihtiyaç diyoduk, elektrik parası diyoduk, veriyodu. Elektriği, suyu, telefonu eşim karşılıyodu. Kiranın bi bölümünü karşılıyodu, tamamını karşılamıyodu. İşte, böyle yapıyoduk. Taksitlerimiz oluyodu, taksitlerimizi neyi veriyodu. Ama bi senedir hiçbi şeye yardım etmiyo şimdi.

MÜCELLA: ***Kayınvalideniz?***

NACIYE: Kayınvaldem üç aydan üç aya otuz beş milyon alıyo işte. O da aldığıyla her sene... Her aldığında biraz bize kömür almaya çalışıyo o paraya.

MÜCELLA: *Çocuklar?*

NACİYE: Çocuklar da işte, ellerinden geldiğince harcamalarını kısıtlıyolar. Başka bi katkıları yok.

MÜCELLA: ***Isteklerinden vaz mı geçiyolar yani?***

NACİYE: Tabi, çocuklar uyumlu, yani kendi çocuklarım uyumlu.

MÜCELLA: ***Sizin evde kocanızdan çok siz ilgili gibisiniz bu işlerle. Bu işleri hep kadınlar mı yoluna koyuyo sizin mahallede peki?***

NACİYE: Yani, komşularımda daha çok erkekler bu konuyu ele almışlar, maddi durumu. Onlar yani... Kadınların fazla bi şeyden pek haberleri olmuyo, yoktan vardan haberleri olmuyo. Eşleri getirirse o anda hazırlıyolar, getirmezse olanla idare etmeye çalışıyolar. Onların durumları da bizimkilerden pek kalıcı değil yani, onlar da aynı durumdalar.

MÜCELLA: ***Komşular sizin temizliğe filan gittiğinizi, işte çalıştığınızı biliyolar mı?***

NACİYE: Komşular benim temizliğe gittiğimi çok fazla bilmiyolar.

MÜCELLA: ***Söylemiyo musunuz?***

NACİYE: Yani, çevrede çok fazla söylemiyoruz.

MÜCELLA: ***Neden?***

NACİYE: Ne biliyim, gerek görmedik heralde. Çevrede de pek fazla çalışan bayan yok, bizim çevrede... İşte, benim oturduğum çevredekiler biliyo zaten. Uzaktakilere de çoğunlukla... Bazen nereye gidiyon diye sorduklarında da, rahatsızım, hastaneye gidiyorum, diyorum. (*Güler*)

MÜCELLA: ***Niye, kötü bi şi mi?***

NACİYE: Yani, bi sebebi yok aslında. Kötü bi şiy olduğu için de diğil de... Şey, daha önceden elim de ev işlerine gitmiş ama onun başına bitakım şeyler gelmişmiş. Yani, bak, bu gelin de gidiyo derler gibisinden, kimseye o yüzden söylemek istemiyorum. Sadece samimi olduklarım bu ev işine gittiğimi biliyo, diğerleri beni... Rahatsızım diyorum, hastaneye gidiyorum, teyzeme gidiyorum, diyorum.

MÜCELLA: ***Sorun namus mu peki?***

NACİYE: Tabi, namus. Bizim oralarda pek önemli oluyo işte. Yani, kötü bi şey olcak diye... O yüzden kimseye demek istemiyoruz yani, kendi aramızda hallediyoruz.

MÜCELLA: ***Üzerinde çok fazla yük var gibi Naciye Hanım. Kimseyle de konuşmuyomuşsun, dertleşmiyomuşsun... E, işler kötüye gidince nası baş ediyosun bu sıkıntıyla?***

NACİYE: İşler kötü gittiğinde hemen yatıyorum. (*Güler*) Yani, çok aşırı sinirli oluyorum o anda. Kimseyi de kırmak istemiyorum, çocukları da

incitmek istemiyorum. Genellikle çocuklar oluyo evde. O yüzden, onları incitmemek için sürekli yatıyorum. Kimseye anlatmıyorum; yani, evdeki durum bu durumda, bizim şunumuz yok, demiyorum yani. Evde olduğunca işte... Olmayan şeyin de üstünü örtüyoruz. O anda çok gerekse bile yani, gerekmemiş gibi göstermeye çalışıyoruz. Çocuklar bu durumdan çok fazla etkilenmesinler istiyoruz. Yani, onların geleceğine de daha var... İşte, öylelikle idare ediyoruz.

MÜCELLA: ***Peki, evde en çok hangi konuda problem çıkıyo?***

NACIYE: Şimdi mesela, çocuklar... Genellikle bizim konularımız yemek konusunda oluyo; çünkü hani, çocuklar değişik şeyler istiyolar. Onlara bugün onun olmıycağını veya onun bikaç gün sonra olabilceğini söylüyorum. Bugün bunlar var, diyorum. Bunların sizi daha iyi besliyceğini, bunların sizin gelişiminize daha çok faydalı olucanı... İlk önce iyi yönüyle anlatıyorum yemeği. Ondan sonra, vallahi oturuyolar, yeyip bittikten sonra, onlar şükredince arkasından söylüyorum: "Bak, bunlar sizin benden istediğiniz şeyler değil ama..." Bunlarla yetinmeniz gerektiğini... Böyle yani, alışmanız gerekli bazı şeylere diye söylüyorum çocuklara... Çocuklar yemeğe oturunca da ilk önce dua ederler Allah'ım verdiklerine çok şükür diye. Kalkarken de, Allah'ım verdiğine vericeğine çok şükür, derler, kalkarlar.

MÜCELLA: ***Sen mi öğrettin?***

NACIYE: Tabi, ben öğretmiştim onlara. Çocukların her yediğinde, ilk önce elinizi çekip sonra...

MÜCELLA: ***Sen kimden öğrendin peki?***

NACIYE: Ben de ailemden öğrendim.

MÜCELLA: ***Peki, sizin ailenizin durumu nasıldı? Yani, siz anne evindeyken, baba evindeyken nasıldı?***

NACIYE: Anne evindeyken durumumuz fena değildi yani, iyiydi. Normal bi aile düzeyinde gidiyoduk. Ama o zaman annem babam sağıdı. Kardeşlerimle hep aynı evde çalışıyoduk.

MÜCELLA: ***Yani, sofranızda bi sıkışıklık var mıydı?***

NACIYE: Yok. Ben evleninceye kadar... Evleninceye kadar değil de, evlendikten dört sene sonrasına kadar maddi durumum kötü oldu. Yani, dört sene evlendim, o zamana kadar iyiydik; dört seneden sonra, ben bu sıkıntıları yaşamaya başladım. Maddi durumumuz annemlerin evindeyken çok çok iyiydi yani. O çevredekilere bakarak bizim maddi durumumuz baya iyiydi.

MÜCELLA: ***Bu dini toplantıların size ne gibi bi faydası oluyo peki?***

NACIYE: Onlarda... Beni rahatlatıyo, orıya gittiğim zaman rahatlık hissediyorum. Onların konuşmaları, sohpetleri... Yani, dünyayla ahret arasın-

daki yani... Dünyada bazı şeylerin boş olduğuna inanıyorum ama yaşanması gerektiğine de inanıyorum yani. O yüzden oruya gidiyorum.

MUCELLA: ***Yani, dertler, geçim sıkıntısı anlamsızlaşıyo mu?***

NACIYE: Hemen hemen anlamsızlaşıyo yani. Orda duyduklarım, dinlediklerim, okunan şeyler daha çok yani beni... Hiçbi şey yaşamamışım gibi oluyo yani. Allah'ım sana şükürler olsun diyebiliyorum yani.

MUCELLA: ***Nasıl?***

NACIYE: Daha kötü halde olanlar da anlatılıyo. Önceden çekilenler anlatılıyo veya yaşıycamız şeyler anlatılıyo. Çok şükür, diyorum.

MUCELLA: ***Peki, hiç umut verici bi şeyler anlatılmıyo mu?***

NACIYE: Tabi, umut verici şeyler de anlatılıyo.

MUCELLA: ***Mesela?***

NACIYE: Mesela, insanların yani, Allah'a şükrettikçe yani, feraha ericeklerini söylüyolar. Abdest, namaz, bunların hiç bırakılmaması gerektiğini, Kuran bilen kişilerin sürekli okumaları gerektiğini...

MUCELLA: ***Peki, bu anlatılan şeylerden şüphe duyduğunuz oluyo mu hiç?***

NACIYE: Yok, inancım fazla olduğu için şüphe etmiyorum. Zaten kendim de bilinçli olarak hareket ettiğim için her şeye inanmıyorum. Benim ilk önce... Fikir olarak bana uyan şeylere inanıyorum yani. Ailemden gördüğüm dini eğitim ölçüsünde yeni şeyler de öğrenmem gerektiğini biliyorum, ama yani, yeni şeyleri öğrenirken de bazı şeyleri de kaybetmek istemiyorum.

MUCELLA: ***Mesela?***

NACIYE: Mesela... Yani şimdi, bazı cemaatlere göre çok değişik şeyler... Dinimiz de değişiyo onların... Herkese göre din yani... Kendine göre yorumluyo şimdi herkes dini. Ama ben öyle görmüyorum.

MUCELLA: ***Annenizden babanızdan öğrendikleriniz daha doğru mu geliyo?***

NACIYE: Bana daha doğru geliyo bazen. Yani, ailemden gördüğüm, aldığım dini eğitimin daha doğru, daha dürüst oluğuna inanıyorum.

MUCELLA: ***Annenizden babanızdan aldığınız dini eğitim nasıldı peki? Onlar neler öğretti size?***

NACIYE: Annem babam bana ilk önce dürüstlüğü öğretti. Sürekli dürüst olmamı istediler. Yani, her konuda... Ondan sonra, sürekli namazımı bırakmamamı... Yani oruç, namaz... Ondan sonra, büyüklere saygıyı, çevremi icitmememi... Bana bunları öğrettiler. Şimdi, ailemde Kuran bilen yoktu; annem de bilmiyodu, babam da bilmiyodu. Ama onlar namazlarını kılan kişilerdi. Biz de öyle yetiştik çocukluğumuzdan beri. Ben de bilmiyo-

rum Kuran okumayı ama kitaplardan namaz surelerini filan tamamını ezberledim yani. Şimdikilerle karşılaştırınca...

MÜCELLA: ***Şimdikiler sizin durumunuz için bi şey söylüyolar mı?***

NACIYE: Yok öyle bi şey.

MÜCELLA: ***Sadece şükredin mi diyolar?***

NACIYE: Şükredin, diyo; ondan sonra... Tabi gösteriyo, bazı yol gösteriyo, göstermiyo deyil.

MÜCELLA: ***Mesela ne yolu gösteriyo?***

NACIYE: Onlar şu anda aklıma gelmiyo hiç... Öyle bi yardım gelcek yerleri felan söylemiyo yani. Yani, şimdiye kadar hiç olmadı öyle.

MÜCELLA: ***Teşekkürler Naciye Hanım.***

Ankara / Eylül 2001

MÜLÂKAT TABLOSU

Görüşme No. 1
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Fevzi
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Altmış beş yaşında; çok az Türkçe konuşabilen bir Şafiî Kürt. Baskılar yüzünden yedi yıl önce köyünü terk etmiş ve İstanbul'a gelmiş. On iki kişilik ailesiyle, kenarından kanalizasyon akan ve kendi elleriyle yaptıkları bir gecekonduda yaşıyor. İnşaat işçisi olan oğullarının –iş buldukları zaman– kazandıkları gelirle yaşıyor. Yedi yıldır bir kez "mal eti" yediğini söylüyor.

Görüşme No. 2-3
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Ruşen, Agâh ve Bilâl
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Üçü de işsiz olan Ruşen, Agâh ve Bilâl birbirleriyle ve Fevzi (1) ile yakın akrabalar ve Şafiî mezhebine bağlılar. Düzenli bir gelirleri yok; iş arıyorlar ama bulamıyorlar. Ruşen'in durumu daha önce iyiymiş; ancak, hayvancılığın darbe yemesinden sonra kötüleşmiş. Çok borcu olduğunu söylüyor. İki oğlu çalışıyor ve toplam 120 milyon lira kazanıyor; çalışan diğer oğlu ise şimdi işsiz. Bilâl daha önce Erzurum'da külah-kâğıt helva "tesisi" işletmiş ama yürütememiş. Yedi çocuğu var; evde çalışan yok.

Görüşme No. 4
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Berivan
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Fevzi'nin (1) gelini; aynı evde yaşıyorlar. "Yemekçi" olan kocası işten ayrılmış; kayınbiraderlerinin kazandıklarıyla geçinmeye çalı-

şıyorlar. Ailede kadınlar çalıştırılmıyor, ama HADEP mitinglerine katılıyor. Ayrı bir evinin olmasını istiyor.

Görüşme No. 5
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Ayazma Köyü/İkitelli-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Şehmuz
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen, Ersan Ocak
Betimleme: Şehmuz, uzun süre Ayazma'da oturmuş. Şimdi yakındaki başka bir mahallede bir apartmanın giriş katına taşınmış. İşsiz olduğu ve taşındığı mahallede kimseyi tanımadığından, gününü Ayazma'da geçiriyor. Mahallenin kuruluşuna ve gelişimine dair ayrıntılı bilgiye sahip. Ayazma'nın arada sıkışıp kaldığını düşünüyor; yakındaki toplu konut alanlarıyla aralarındaki farkın "bin çağa" denk olduğuna inanıyor.

Görüşme No. 6
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Ayazma Köyü/İkitelli-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Ahmet Kaya
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen, Ersan Ocak
Betimleme: Dr. Ahmet Kaya üç yıldır Ayazma Köyü'ndeki TOSAV Sağlık Ocağı'nda çalışıyor. Haftanın üç günü Ayazma'da, iki günü ise Esenyurt'ta, TOSAV'ın sağlık ocaklarında hasta muayene ediyor ve temel sağlık, ilkyardım gibi konularda eğitim veriyor. Ayazma'daki Sağlık Ocağı'nda, çocukların muayenesi için 750 bin, yetişkinler içinse 1,5 milyon lira ücret alınıyor. Dr. Ahmet Kaya, bu parayı bile veremeyenler olduğunu, bu durumda ücretsiz muayene ettiklerini söylüyor. Köyde en sık kansız ishal, kanlı ishal (dizanteri), alt-üst solunum yolları enfeksiyonları, kızamık-kızamığa bağlı zatürree, uyuz, cilt enfeksiyonlarına rastlandığını belirtiyor. Köyde oturanların TOSAV'ı "bir yere oturtamadıklarını" söylüyor.

Görüşme No. 7
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Ayazma Köyü/İkitelli-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Şilan
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Yirmi yedi yaşında ve iki çocuğu var. Biri üç-dört aylık, diğeri dört yaşında. İnşaat işçisi olan kocası, İstanbul'da çalışırken, dört yıl önce, evini ve ailesini Erzurum'un bir köyünden İstanbul'a getirmiş. Kendilerine ait iki odalı bir evleri var. Kocası kriz nedeniyle düzenli iş

bulamıyormuş ve halen bir sitede günlük 6 milyon lira karşılığında çim biçiyormuş. "Yarı aç, yarı tok" yaşadıklarını, ekmek ve patatesle idare ettiklerini söylüyor.

Görüşme No. 8
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Güher
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Altı çocuğu var; Türkçe bilmiyor. Kocası, kalbinden ve böbreklerinden hasta olduğu için çalışamıyor. Oğullarından biri boyacılık yapıyor; biri de konfeksiyonda çalışıyor. Sekiz yıl önce Mardin'den İstanbul'a göçmüşler. Korucuların kendilerine baskı yaptığını, kocasının işkence gördüğünü söylüyor. Orada da fakir olduklarını ve bir çocuğunun açlıktan öldüğünü belirtiyor. Daha önce kirada oturuyorlarmış; ama ev sahibi, kendilerini "terörist" olmakla suçlayıp evden çıkarmış. Daha sonra, bir tanıdıkları bedava arsa vermiş ve ev yapmışlar.

Görüşme No. 9
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Cemşid
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Yıllar önce Güneydoğu'dan İstanbul'a göçmüş olan Cemşid, uzun yıllar bir simit fırınında çalışmış, eskicilik yapmış. Tam olarak anlatmasa da, siyasi nedenlerle cezaevinde yatmış. Astım-bronşit hastası olduğu için artık çalışamıyor. Karısı, beş çocuğu, annesi ve kız kardeşi ile birlikte yaşıyor. Karısı ve kız kardeşi de onun gibi akciğer hastası. Çocuklardan dördü okula gidiyor, biri ise henüz beş yaşında. Çocukları bir süre sokakta mendil satmışlar, ama artık bırakmışlar. Oldukça eski, yıkık dökük bir binanın ikinci katında oturuyorlar. Yirmi beş milyon lira kira veriyorlar.

Görüşme No. 10
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Züleyha
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Cemşid'in (9) karısı. Okuma yazma bilmiyor. Yeşil kartları var. Züleyha, bu kartla geçen yıl akciğer ameliyatı olmuş ama hâlâ has-

ta. Kocasının kendisinin çalışmasını istemediğini söylüyor. "Temiz bir evi" olmasını istiyor. Komşularını tanımıyor.

Görüşme No. 11
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Tarlabaşı-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Saciye Bayram
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Aksu Bora, Ersan Ocak
Betimleme: Ağrı'dan İstanbul'a geleli dokuz yıl olmuş. Kocası bir ay önce ölmüş; ama zaten ayrılarmış. Kocasının "ruh hastası" olduğunu ve kendisini bıçakladığını söyledi. Sekiz çocuğu var. En büyükleri olan yirmi iki yaşındaki oğlu ve on beş yaşındaki kızı da "rahatsız". Saciye'nin babası da İstanbul'daymış; ama yardım edecek "durumu" yokmuş. Temizlik şirketinde çalışıyor. On sekiz yaşındaki kızı ise konfeksiyonda çalışıyormuş, ama üç aydır işsizmiş. 85 milyon lira kira veriyorlar. Komşularla pek görüşmüyorlar. İki aydır et yememişler; makarna, patates, pilav, çorba vs. yiyor ve meyve alamıyorlarmış.

Görüşme No. 12
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Tarlabaşı-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Ali
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Ali otuz beş yaşında ve Siirtli. Önce Mersin'e, sonra İstanbul'a göçmüşler. En büyüğü on dört yaşında olan sekiz çocuğu var. Seyyar satıcılık yapıyor. İyi iş olursa günde 7-8 milyon lira kazanıyor; ama kışın pek para kazanamıyor. 50 milyon lira kira veriyorlar. Karısının çalışmasını istemiyor. Okumuş adam görünce "keşke ben de böyle olsaydım" diye düşünüyormuş.

Görüşme No. 13
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Tarlabaşı-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Halim ve Sertip
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Ali'nin (12) çocukları. Halim on yedi, Sertip on iki yaşında. Halim ilkokulu bitirmiş ve İstanbul'a gelince de çalışmaya başlamış; Sertip ise okuyor. Halim konfeksiyonda çalışıyor ama üç-dört aydır işsiz. "Gelecek harika berbat" diyor ve "patronsuz" bir dünya istiyor. "Çok geri ve küfürlü" konuşulduğu için mahallenin ortamını sevmiyor. Sertip "trafik polisi" olmak istiyor. Bir arkadaşı ona "internet sayfasını" vermiş.

Görüşme No. 14
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Tarlabaşı-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Feride
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Ali'nin (12) eşi; otuz yaşında; on üç yaşındayken evlenmiş. Dokuzuncu çocuğuna hamile. Okuma yazma bilmiyor. Evleri iki odalı ve çok eski; pek eşyaları yok. SHÇEK çamaşır makinası vermiş. Feride, "peynir bulursak zeytin bulamayız, zeytin bulursak peynir" diyor. Çocuklar bir ara "selpağa çıkmış" ama artık hem kıyamadığından, hem de cezadan korktuğundan göndermiyor. Bazen belediyenin dağıttığı öğle yemeğini alıyormuş. Ona göre, "Kürtler hep fakir. Çünkü meslekleri yok."

Görüşme No. 15
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Tarlabaşı-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Gül
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Yaşını bilmiyor ama otuz yaş civarında görünüyor. On dört yıl önce Sivas'tan göçmüşler. Beş çocuğu var; biri spastik özürlü. Kocası 130 milyon lira ücret alıyor. Gül, okuma yazma bilmiyor. Evdeki eşyaların çoğunu çöplükten almış. Durumuna şükrediyor ve çöpten ekmek toplayanların durumunun daha kötü olduğunu düşünüyor. Spastik özürlü olan çocuğuna bakması gerektiği için çalışamıyor. "Kimse bizim halimizden anlamaz. Kim yardım ederse ona oy veririm" diyor.

Görüşme No. 16
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Tarlabaşı-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Ömer
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Ersan Ocak
Betimleme: Gül'ün (15) kocası. Bir benzin istasyonunun marketinde çalışıyor; daha önce konfeksiyonda çalışmış. Ev annesine ait olduğu için kira vermiyorlar. Çocuklarının okuyup "memur" olmasını istiyor. Refah Partisi'ne "biraz yakın" olduğunu söylüyor ve "güzel birinin çıkması" ve "iyi olan şeyler yapması lazım" diyor. Duvarda büyük bir pastoral manzara resmi var; "orda olsaydım... Köylü gibi durumum biraz daha iyi olurdu" diye düşünüyor.

Görüşme No. 17
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Tarlabaşı-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Sema
Görüşmeyi Yapan(lar): Cengiz Çiftçi, Ersan Ocak
Betimleme: Muşlu; beş yıl önce evlendiği ve ikinci eşi olduğu kocası onu üç ay önce terk etmiş. Bir kızı var ve şimdi de altı aylık hamile. Daha önce bir hastanede çalışmış, ama çocuğu olduğu için artık çalışamıyor. Kendine ait bir evi yok; "orda burda", kaynının yanında kalıyor. Ayrıldığı kocası hiç yardım etmiyor; kaçarak evlendiği için ilişkisinin kötü olduğu ailesinden de yardım görmüyor. "Ölümle baş başayız" diyor. Çocuğunu yetiştirme yurduna vermek istemiyor. "İkimiz birden can veririz daha iyi" diyor.

Görüşme No. 18
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Tarlabaşı-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Gülfer
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak
Betimleme: Muş'tan bir ay önce gelmiş. Simit satan erkek kardeşi kiralık bir odada kalıyormuş. Üç çocuğu ile birlikte onun yanına yerleşmiş. Kocasından ayrılmış, ama boşanmak istemiyor. Su satıp çocuklara "ekmek getirmek" istemiş ama polisler onu karakola götürmüş. Yardım alabilmek için Deniz Feneri'ne başvurmuş.

Görüşme No. 19
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Tarlabaşı-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Cemal ve Celal
Görüşmeyi Yapan(lar): Cengiz Çiftçi, Ersan Ocak
Betimleme: "Terör baskısı" yüzünden, Siirt'in bir ilçesinden önce Siirt'e göç etmişler; sekiz yıl Siirt'te kaldıktan sonra, beş yıl önce İstanbul'a gelmişler. Babaları işsiz. Yurtta kalarak liseyi bitirmişler; üniversite sınavına hazırlanıyorlar ve iyi yerler kazanacaklarını düşünüyorlar. Sosyal hizmet uzmanı Metin Polat (38) onlara ücretsiz bir kurs ayarlamış. Diğer iki kardeşleri ilkokulu yarıda bırakmışlar; konfeksiyonda çalışmışlar ama şimdi işsizler. Cemal ve Celal daha önce boyacılık yapmışlar, su satmışlar; şimdi de tablacılık yapıyorlar. Beyoğlu'nda gördükleri insanları şımarık ve yapmacık buluyorlar. Onlara göre, "yoksulluğu yoksullukla savaşan, sokaktan çıkan biri çözer".

Görüşme No. 20
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Tarlabaşı-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Halime
Görüşmeyi Yapan(lar): Cengiz Çiftçi, Şerife Geniş
Betimleme: On iki yıl önce baskı yüzünden köylerini terk edip İstanbul'a gelmişler. Köyde durumları iyi değilmiş; ortakçılık, yarıcılık yaparak geçiniyorlarmış. Türkçe'yi İstanbul'da öğrenmiş. Verem hastası. En küçüğü yedi aylık ve en büyüğü on iki yaşında olan yedi çocuğu var. Çocuklardan üçü okuyor; yakın zamana kadar "selpağa çıkıyorlarmış". İki odası olan eve 60 milyon lira kira veriyorlar. Kirayı ödeyemedikleri için ev sahibi çıkmalarını istiyor. İki divan ve bir televizyon dışında pek eşyaları yok. Kocası seyyar satıcılık yapıyor, ama düzenli olarak çalışmadığından şikâyet ediyor. Bir ara kocasını terk edip ailesinin yanına gitmiş.

Görüşme No. 21
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Tarlabaşı-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Nesrin
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Otuz dört yaşında; beş çocuğu var. Yakın zamanda verem geçirmiş. Nesrin, kaynının evinde kiracı olarak oturuyor. Eşi hapiste olduğu için bir süredir kira veremiyor. Eşi hapse girmeden önce, görece rahat bir yaşantıları varmış; ancak, eşi hapse girdikten sonra sıkıntıya düşmüşler ve çocukları mendil satmaya başlamış.

Görüşme No. 22
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Nurten
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Kırk yaşında; İstanbul'da doğmuş; ilkokulu bitirmiş. En küçüğü altı aylık, en büyüğü on üç yaşında olan dört çocuğu var. Kocası daha önce bekçilik yapmış, inşaatta çalışmış; şimdi, Gazi Mahallesi'nde seyyar köftecilik yapıyor ve günde 6-7 milyon lira kazanıyor. Oturdukları gecekonduyu kendileri yapmışlar. Ev on kez yıkılmış; on bir kez yapmışlar. Altı aylık bebeği hasta; Yeşil Kart ile doktora götürmüşler, ama ilaç alamamışlar. Ecevit'e oy vermiş, ancak şimdi pişman. "Ne devlete, ne bi şeye inancım var" diyor. "Hep bu (yoksulluk) Gazi Mahallesi'nde mi oluyo" diyerek, mahalleden nefret ettiğini söylüyor.

Görüşme No. 23
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Emel Taş
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Beş yıl önce evlenerek Trabzon'dan İstanbul'a gelmiş. Eşi inşaat işçisi; üç çocuğu var. Gecekondusu üç kez yıkılmış; her defasında yeniden yapmışlar. Daha önce çeşitli fabrikalarda çalışmış; ama bir yıldır işsiz. Yemekhanesinde çalıştığı fabrikada işçilere "doğru düzgün" yemek verilmemesine itiraz ettiği için işten kovulmuş. Diğer işçiler "patronun köpeği" oldukları için ona destek vermemişler. Çocuklardan biri liseye gidiyor; biri İzmir'de konservatuarda okuyor; diğeri de bir Anadolu üniversitesinde Kamu Yönetimi okuyor. Yaz tatillerinde çalışıyorlar. Önceden DSP'liymiş, fakat şimdi kimseyi desteklemiyor. "Kitlede birlik yok" diyor.

Görüşme No. 24
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Nurdan
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Şerife Geniş
Betimleme: Yirmi üç yaşında; Roman; Tarlabaşı'nda doğup büyümüş. İlkokul dördüncü sınıfa kadar okumuş. Amcasının oğlu ile evli. Kocası askerde. Bu ikinci evliliğiymiş. İlk kocası çalışmıyor ve onu dövüyormuş. Ondan bir çocuğu olmuş; ayrılırken babasının yanında kalmış. Bu kocasından da iki aylık bir bebeği var. Kocasının ailesi ile birlikte yaşıyor. Kocası ve onun iki kardeşi, terlik yapıp mağazalara satıyorlarmış; ancak, terlik sezonu kapandığı için, kayınbiraderleri şu anda çalışmıyormuş. Kayınvalidesi temizliğe gidiyor; onun kazancından başka gelirleri yok. Çalıştığı evlerden yemek veriyorlarmış; ama çocuklar için süt, meyve vs. alamıyorlar. Bebek biraz büyüyünce konfeksiyonda veya temizlikte çalışmak istiyor. Eve 50 milyon lira kira veriyorlar.

Görüşme No. 25
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Gülten
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Otuz iki yaşında; Erzincalı; iki-on iki yaşları arasında dört kızı var. Şiddetli dayak yüzünden bir yıl önce kocasından ayrılmış. Kocası ara ara inşaatlarda çalışıyormuş ama genellikle işsizmiş. Haftada üç

gün "merdiven silmeye" gidiyor. Ev başına 2 milyon lira alıyor. Çocuklardan ikisi okuyor. Kaymakamlıktan erzak yardımı alıyor. Ayrıca nakdî yardım için başvurmuş. Kendi ailesi de yoksulmuş; kocasının ailesi ise onlarla ilgilenmiyormuş. Oturdukları gecekonduyu kocası yapmış. Kocası başka kadınlarla düşüp kalkmış; hatta eve de getirmiş. Gülten bu yüzden "sinir hastası" olmuş ve tedavi görmüş. Birkaç kez intihara teşebbüs etmiş. "Çıkmaz sokaktayım" diyor.

Görüşme No. 26
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Saliha ve Ahmet
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Ersan Ocak
Betimleme: Kastamonulu; kendilerine ait bir gecekonduda yaşayan yoksul bir aile. Ahmet, 12 Eylül'de askerler tarafından kazara yaralanmış ve sakat kalmış. Aynı olayda kardeşi ölmüş. Üç çocukları var; biri zihinsel özürlü, diğer ikisi ise ortaokula gidiyor. Saliha, çeşitli hastalıklardan muzdarip. Evde düzenli çalışan kimse yok. Kaymakamlık ve Sosyal Hizmetler'in yardımları ile yaşıyorlar. Ahmet, televizyonda yemek yiyen insanları görüp imrenmemek için "televizyona bakmak" istemiyor.

Görüşme No. 27
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Muazzez
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Ersan Ocak
Betimleme: Ahmet'in (26) ablası. Beş çocuğu var. Bu ikinci evliliği. Kocası içkici. İki çocuğu konfeksiyonda çalışıyor ve ayda 40'ar milyon lira kazanıyorlar. Hasta olduğu halde merdiven silmeye gidiyor ve ayda 40 milyon lira alıyor. Belediyeden yemek yardımı alıyor.

Görüşme No. 28
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Makbule
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen, Ersan Ocak
Betimleme: Ahmet (26) ve Muazzez'in (27) kız kardeşi. Otuz iki yaşında ve üç kız çocuğu var. Kocası altı yıl önce "kız kaçırmış", bunun üzerine Makbule de terk etmiş. Kocasına ait gecekonduda oturuyor. Sipariş üzerine yaptığı el işlerinden başka hiçbir gelir yok. Belediyeden (yemek) ve Sosyal Hizmetler'den yardım alıyor.

Görüşme No. 29
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Sultan
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Sultan, Vartolu Kürt-Alevi; otuz yaşında ve sekiz çocuğu var. Çocukların üçünü, Sosyal Hizmetler koruma altına almış. Kurum ayrıca nakdî yardım da yapıyor. Koruma altındaki çocukların yurtta düzenli ve iyi yemek yemeye alıştıklarını, bu yüzden, eve gelince evdeki durumdan şikâyetçi olduklarını söyledi. Eşi felç geçirmiş ve sakat olduğu halde hava alanında çalışıyor ve ayda 125 milyon lira kazanıyormuş. Sultan ise, daha önce bir gazetenin mutfağında çalışmış ve evin yemeğini oradan getiriyormuş.

Görüşme No. 30
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Ramazan Haklıgil
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak
Betimleme: Ramazan astım-bronşit ve tüberküloz hastası. Parasızlıktan tedavi olamıyor. Eşi de rahatsız. Evde çalışan kimse yok. Okula giden bir oğlu var. Tamamlanmamış bir gecekondusu var. Belediyeden, kaymakamlıktan ve Sosyal Hizmetler'den yardım alıyorlar. Ramazan'ın tüberkülozu Verem Savaş Dispanseri tarafından kontrol altında tutuluyor; ama bronşit ve astım için ücretsiz tedavi göremiyor.

Görüşme No. 31
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Necmiye Haklıgil
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Ramazan'ın (30) eşi. Daha önce konfeksiyonda çalışmış. Birçok hastalıkla uğraşmış. Kayınvalidesiyle sorunları olmuş. Kendi ailesinden de yardım almamış. Yardım istemeyi gururuna yediremiyor. Tek umudu çocuklarının okuması.

Görüşme No. 32
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Deniz Hayat ve Hüseyin Batman
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Mustafa Şen, Şerife Geniş, Ersan Ocak

Betimleme: Deniz Hayat ve Hüseyin Batman, Gazi Toplum Merkezi'nde sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapıyorlar. Mahalleyi çok iyi tanıyorlar. Mahallelinin güvenini kazanmışlar ve çok seviliyorlar. Kurumun kısıtlamalarıyla insanlara hizmet etmek "arasında kaldıklarını" düşünüyorlar. Deniz Hayat, Gazi Mahallesi'nin İstanbul'dan ve Gazi-osmanpaşa'dan ayrı, kendi iç dinamiğine sahip ve kendi kendine varlığını sürdüren küçük bir merkez olduğunu belirtiyor. Hüseyin Batman ise, mahallenin İstanbul'un en az adli vak'anın olduğu mahallelerinden biri olduğunu söylüyor. İkisi de Toplum Merkezi'ne başvuranların genellikle kadın olduğunu ifade ediyorlar.

Görüşme No. 33
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Ferzan
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Ferzan Tuncelili, eşi ise Sivaslı; Aleviler. Tamamlanmamış bir apartmanın bodrum katında iki çocuğu ve eşiyle oturuyor. Evi dört yıl önce kaba inşaat halindeyken borçla almışlar ve o durumda oturmaya başlamışlar. Banyo henüz yapılmamış durumda; sadece tuvalet var. Evdeki eşyaları tanıdık ve akrabaları vermiş. Kocası, ayda 130 milyon liraya bir çivi fabrikasında çalışıyor. Kocası çok fakir olduğu için ailesi evlenmesini istememiş. Ailesinden yardım alamıyor ve bundan şikâyetçi. Çocukları ve kendisinin sağlığı yerinde değil. Ferzan konuşma güçlüğü çekiyor.

Görüşme No. 34
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Cafer
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş, Mustafa Şen
Betimleme: Sivaslı Alevi. Ailesi ile birlikte küçük yaşta İstanbul'a göç etmişler. Babası çeşitli yerlerde işçi olarak çalışmış. 1970'lerin ortasında Gazi'de gecekondu yapmışlar. Küçükken simit satmış, ayakkabı boyamış. Tekstil atölyelerinde çıraklık yapmış. Ortaokul mezunu. 1990'lı yıllarda Gazi'de müteahhitlik yapmaya başlamış. Mahalleyi yakından tanıyor.

Görüşme No. 35
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Turna
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Alevi. Altı yıl önce Sivas'tan göçmüş. Eşi vefat etmiş. Eve 45 milyon lira kira ödüyor. Elli altı yaşında. Kızı 130 milyon liraya ayakkabı fabrikasında çalışıyor; nişanlı ve yakında evlenecek. İki bekâr oğlu var; biri askerde, diğeri de yakında askere gidecek. Evli kızının da yardımı olmuyor.

Görüşme No. 36
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Suna Yıldırım
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak
Betimleme: Suna yetmiş yaşının üzerinde bir kadın. Otuz sene önce Sivas'tan göçmüş. Beş sene önce Gazi'ye yerleşmişler. Sahip olduğu gecekondusunun tapusu yok. Kalp hastası kızı ve dul gelini ile birlikte bir gecekonduda oturuyor. Ailede irsi kalp hastalığı var. Evde sadece gelin çalışıyor. Bir bankada temizlikçi. 150 milyon lira maaş alıyor. Kriz nedeniyle işten çıkaracaklarmış.

Görüşme No. 37
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Gazi Mahallesi-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Öztürk Yurtseven
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Ersan Ocak
Betimleme: Alevi. 1963 yılında Sivas'tan İstanbul'a göçmüş. 1970'de Gazi'ye yerleşmiş. Gazi Mahallesi'nin kurucularından. Muhtarlık, taksi şoförlüğü ve işçilik yapmış. Şimdi emekli. Altı çocuğu var.

Görüşme No. 38
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Beyoğlu-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Metin Polat
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Metin Polat, yirmi dokuz yaşında ve Beyoğlu Çocuk ve Gençlik Merkezi'nin ilk uzmanlarından biri. Eşi de sosyal hizmet uzmanı olarak çalışmasına rağmen, kıt kanaat geçinebildiklerini ve gönüllülük olmadan bu işin yapılamayacağını söylüyor. Metin, hem sokakta çalı-

şan çocuklar, hem de onların aileleri tarafından tanınıyor ve yoğun bir sevgi ve saygı görüyor.

Görüşme No. 39
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Beyoğlu -İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Abdullah Karatay
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Abdullah Karatay, sosyal hizmet uzmanı ve Beyoğlu Çocuk ve Gençlik Merkezi müdürü. Kuruluşundan beri merkezin başında bulunuyor. Yoksullara yönelik ciddi bir sosyal politika geliştirilmediğini düşünüyor. Sokakta çalışan çocukların en çok güvendikleri meslek grubunun sosyal hizmet uzmanları olduğunu belirtiyor. Uzman olarak süpervizyon alamadıklarını, karşılaştıkları sorunlar karşısında, kendilerini duygusal olarak "çok fazla hasara uğratmamaya" çalıştıklarını söylüyor.

Görüşme No. 40
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Beyoğlu -İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Mecit
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Ortaokul üçe gidiyor. Üç yıldır Çocuk ve Gençlik Merkezi'ne gidiyor. Babasının iki karısı var. On dokuz çocuklu bir ailenin çocuğu. O yedi-sekiz yaşındayken, ailesi Siirt'ten İstanbul'a göçmüş. Mecit, İstanbul'a göçtükten sonra, sokakta mendil satmaya başlamış ve merkez açıldıktan sonra da çalışmayı bırakmış.

Görüşme No. 41
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Beyoğlu -İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Zeynep
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Ailesi yedi sene önce Ağrı-Doğubayazıt'tan göçmüş. Tarlabaşı'nda oturuyorlar. Sekiz çocuklu bir ailenin dördüncü çocuğu. Babası ölmüş. Ailede bir tek annesi çalışıyor. Günde iki saat bir şirkete temizlik işlerine gidiyor. Abisi askerde; ablası sinir hastası. İlkokul beşe gidiyor. Sekiz yaşındayken, sokaklarda selpak ve sakız satmaya başlamış.

Görüşme No. 42
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Beyoğlu-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Gonca
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Gonca, Gül (15) ve Ömer'in (16) kızı. On iki yaşında. Ortaokul bire gidiyor. Babası benzincide çalışıyor. Beş kardeşin en büyüğü. Ailesi Sivas'tan göçmüş. Kendisi İstanbul doğumlu. İki yıl sokakta selpak satmış ama şimdi bırakmış. Sokakta selpak satarken "hiç polise yakalanmadığını" övünerek anlattı. Sokakta hali vakti yerinde çocuklarla karşılaştığında "utandığını" ve onlara "bakamadığını" söyledi.

Görüşme No. 43
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Yenibosna-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Sefer Kocakaya
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Sivaslı Alevi. Hacı Bektaş-ı Veli Derneği Bahçelievler Şubesi Başkanı. 1968'de İstanbul'a gelmiş. Çeşitli yerlerde işçi olarak çalışmış, şoförlük yapmış; şimdi ise kömür deposu işletiyor. Üniversite sınavına hazırlanan iki oğlu var. Kendi kendilerini ancak geçindirebiliyorlar. Yaşadıkları eve 120 milyon lira kira veriyorlar. Cemevi'nde cenaze hizmetleri veriliyor. Adak, kurban vb. yemeklerinin verildiği aşevinin "her gün gelen müdavimleri" olduğunu söylüyor.

Görüşme No. 44
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Yenibosna-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Arif
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Mustafa Şen
Betimleme: Arif, İstanbul'a yedi ay önce, kurbanlık koyunlara bakmak için gelmiş. Ailesi Kırşehir'de. Mesleği çobanlık. İlkokulu bitirmiş. Koyunların kaldığı yerin yanındaki küçük bölmede kalıyor. Altı çocuğu var; kızlarını okutmayı düşünmüyor. Ayda 150 milyon lira kazanıyor ve aldığı paranın tamamını köye gönderiyor.

Görüşme No. 45
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Yenibosna-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Hatice
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Sivaslı Alevi. Küçük yaşta Sivas'tan İstanbul'a göçmüş. Altı kardeşler. İki çocuğu var; iki çocuğu ise küçükken ölmüş. Daha önce çocuk bakıcılığı yapmış ve doktor muayenehanesinde çalışmış. Cemevi'nde çaycılık yapıyor. Kalçasından rahatsız. Kocası (46) ve bir oğlu rahatsız. Hatice, "zenginlik fakirin omzuna basmaktan" diyor.

Görüşme No. 46
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Yenibosna-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Bektaş
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak
Betimleme: Alevi. Hatice'nin (45) kocası. 1972'de İstanbul'a göçmüş. Uzun yıllar işçilik yapmış. Sakat statüsünden emekli olmuş. 150 milyon emekli maaşı alıyor. Yirmi altı ve yirmi yaşındaki iki oğlu okumamış; çeşitli işlerde çalışmışlar ama şimdi işsizler. 80 milyon lira kira ödüyor. Saz çalıyor ve şiirleri var. "Balkonlu bir evde oturmayı çok hayal ettiğini" ama "hiç olmadığını" söylüyor. Zengin Aleviler ile diğer zenginler arasında "bir fark göremiyor".

Görüşme No. 47
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Yenibosna-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Fatma
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Otuz yaşında; Alevi. Önceden pazarcılık yapan eşi yıllar önce vefat etmiş. Biri on bir, diğeri sekiz yaşında okula giden iki oğlu var. Eşi öldükten sonra işçi olarak çalışmaya başlamış. Şu anda Cemevi'nde çaycılık yapıyor ve asgari ücret alıyor. Giriş katında bir apartman dairesinde kirada oturuyor. On iki yıldır İstanbul'da. Köyde oturan ailesinin de durumu kötü olduğu için onlardan bir destek göremiyormuş. Aleviler arasında bir yardımlaşma olmadığını belirtiyor. "Güçlü" olmadığını, ama çocuklar için "ayakta kalmak zorunda" olduğunu söylüyor.

Görüşme No. 48
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Yenibosna-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Nurgül
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Erzincanlı Alevi. Dört çocuğu var. Erzincan depreminde evi yıkılmış. Almanya'ya kız kardeşinin yanına ilticacı olarak gitmiş. Sınır dışı edilmişler. Eşi işsiz. Kendisi çaycılık yapıyor. 150 milyon lira ücret alıyor. Kayınbiraderinin evinde kira vermeden oturuyorlar. Almanya'daki akrabalarından yardım ve borç alarak geçiniyor.

Görüşme No. 49
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Çayırbaşı/Sarıyer-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Hayriye
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Kocası ile birlikte ailesinin yanında yaşıyor. Kocası askerden gelince kira vermemek için ailesinin gecekondusunun bahçesine bir göz oda yapmışlar. Yağmur yağdığında, evi sık sık su basmasından şikâyet ediyor. İlkokula giden iki kız çocuğu var. Anne ve babası yaşlı. Kışın odaya soba kurmadıklarını, gündüzleri annesinin evinde oturup, gece yatmaya eve geldiklerini söylüyor. Yakınlarındaki lüks ve duvarlarla çevrili sitede oturan insanları hiç görmediğini, onların "pazara bile gelmediğini" söylüyor.

Görüşme No. 50
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Çayırbaşı/Sarıyer-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Mahmut
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen
Betimleme: Hayriye'nin (49) kocası. Otuz beş yaşında; ilkokul mezunu. İstanbul'a Samsun'dan, çalışmak için, on dört yaşında gelmiş. Sarıyer Belediyesi'nin temizlik işlerini yapan bir şirkette temizlik işçisi olarak çalışıyor ve 140 milyon lira maaş alıyor. Yakındaki lüks sitenin lağımının evlerinin üzerindeki lagardan geçtiğini ve yağmur yağdığında sitenin lağımının evlerine dolduğunu söyledi. Söz konusu siteyi hiç görmemiş; sadece çöplerini almış.

Görüşme No. 51
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Çayırbaşı/Sarıyer-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Güllü
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Aslen Sivaslı ama İstanbul'da doğmuş. Beş kızı var. Merdiven siliyor. Kocasının düzenli bir geliri yok. İlkokulu bitirmiş. Kardeşinin bir apartmanın arka bahçesindeki gecekondusuna sığınmış durumdalar. Evde elektrik yok; gaz lambası kullanıyorlar. Apartmandan çektikleri kablodan aldıkları elektrikle bahçeye kurdukları televizyonu seyrediyorlar. Evin iki odası olmasına rağmen, bir odasını misafir odası olarak kapalı tutuyorlar.

Görüşme No. 52
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Çayırbaşı/Sarıyer-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Uğur
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Güllü'nün (51) kocası. Kastamonulu. Gençken İstanbul'a gelmiş, simitçilikten kapıcılığa kadar çeşitli işlerle uğraşmış. Şu anda eşiyle ayrılma noktasındalar ve genellikle mahalledeki okulda kalıyor, orada gece bekçiliği yapıyor. Bazen de hurdacılık yapıyor. Refah Partisi'ni destekliyor; "icabında bir poşet veriyor fakir fukaraya" diyor.

Görüşme No. 53
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Hayri
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Gümüşhaneli Alevi. Elli üç yaşında. Sıvacı, ama şu sıralar işsiz; çalıştığı işlerden hiç sigortası olmamış. "Makinacıda, konfeksiyonda" çalışan yetişkin beş çocuğu var; ama düzenli iş bulamıyorlar. Eve düzenli gelir girmiyor. Çocuklarını okutmak ve meslek sahibi yapmak için çalışmış, ama beklentileri karşılanmamış.

Görüşme No. 54
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Ali İzzet
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Erzurumlu. Alevi. İnşaatçı. Bir oğlan bir kız, iki çocuğu var. Oğlu sanayide çalışıyor, kızı ise meslek lisesine gidiyor. 250 milyon li-

ra kazanan oğlu eve 100 milyon lira veriyormuş. Kardeşinin arsasının üzerine yapılmış olan gecekonduda yaşıyorlar. Eşi temizlik işinde çalışıyor. Kendisi düzenli çalışamıyor, kriz sonrası iş bulmak güçleştiği için sıkıntıya düşmüş. "Üst katta otursaydım" diyor.

Görüşme No. 55
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Derya
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Ali İzzet'in (54) kızı. On sekiz yaşında ve meslek lisesinde okuyor. Alevi-Sünni ayrımını yanlış buluyor. Mahallenin insanlarının "düşüncesi çok farklı" olduğu için, mahalleden arkadaşının olmasını istemiyor. "Fiyakalı" insanlarla da arkadaşlık yapmak istemiyor; çünkü "onlar her an insanı kırabiliyorlar." Zengin insanların "aklını çalıştırdığını", zenginliğin "akıl meselesi" olduğunu düşünüyor.

Görüşme No. 56
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Nurten
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Ali İzzet'in (54) karısı. İki çocuğu var. Eşinin itirazlarına karşın bir evde temizlik işleri yapıyor. Yoksulluğun plansızlıktan ve tasarruf yapamamaktan kaynaklandığını düşünüyor. Evde kocasının sözünün geçtiğini söylüyor.

Görüşme No. 57
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Meral
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Ardahanlı ama İstanbul'da doğmuş. Evlenmeden önce on iki yıl çalışmış; son bir yıldır geçim sıkıntısı yüzünden bir konfeksiyon atölyesinde yeniden çalışmaya başlamış. Hafta sonları ise kocasının bakkal dükkânında çalışıyor. İki çocuğu var; çocuklarını Şişli'deki bir okula gönderiyor, çünkü orasının daha iyi olduğunu düşünüyor. Ailesinden destek alıyor. Kızının avukat olmasını hayal ediyor. "Parayı idare etmek önemli" diyor.

Görüşme No. 58
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Cesur
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen
Betimleme: Erzincanlı; tekstil işçisi. Okulu ortaokuldan terk etmiş. Yurt dışında işçi olarak çalışan iki ablası var. Bekâr. Henüz yirmi üç yaşında olduğu ve geleceğinden endişe ettiği için evlenmek istemiyor. Aleviler hakkındaki cehalete ve önyargılara kızıyor.

Görüşme No. 59
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Ulaş
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen
Betimleme: Tuncelili Alevi. Ailesiyle arası bozuk olduğu için ayrı yaşıyor ve enişte sinin kahvehanesinde kalıyor; geceleri oradaki bilardo masasının üzerinde yatıp kalkıyor. Lise mezunu. Kendini kanıtlamak için üniversiteye gitmek istiyor. Daha önce evlenmiş ve boşanmış. Tunceli lilerin dışlandıklarını ve baskı gördüklerini düşünüyor. Bir tanıdığının yanında, su dağıtım işinde çalışıyor.

Görüşme No. 60
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Tülin
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Otuz yaşında; kuaförlük meslek lisesini bitirmiş. Okulu bitirdiğinden beri, on yıldır muhasebecilik yapıyor. Ailesine destek oluyor. Alevi-Sünni ayrımını yanlış buluyor. Yurt dışında yaşayan kardeşleri var. Türkiye'nin geleceğini iyi görmüyor, bu nedenle evlense bile çocuk sahibi olmak istemiyor. "Halk olarak bir araya gelmemiz lazım" diyor.

Görüşme No. 61
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Şükran
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Tülin'in (60) annesi. Beş çocuğu var, iki çocuğu evli; bir oğlu ve kızı ise geçim zorluğundan dolayı yurt dışına gitmek zorunda kalmışlar; "iltica" etmişler. Kocası inşaatlarda çalışmış ama bir yıl önce ka-

za geçirdiği için artık çalışamıyor. Evin geçimini kızı Tülin (60) üstlenmiş; diğer çocuklarından yardım göremiyor.

Görüşme No. 62
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Sevgi
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Sevgi, kırk beş yaşında, Tuncelili. Üç oğlu var; oğullarından biri evli, biri askerden yeni gelmiş ve biri de okuyor. Kayınpederinin üzerine olan dairede, kayınvalidesiyle beraber yaşıyor. Ev kadını olduğunu söylüyor, ama çocuklarının ve yağ-sabun fabrikasından emekli olan kocasının kurduğu bir dağıtım şirketinde yemek ve çay işlerine bakıyor. Kocasının bir işçi maaşıyla çocuklarını büyüttüğü zamanlar çok sıkıntı ve yokluk çekmiş, o yüzden şimdiki durumlarına, şükrediyor; ama "kimi zaman, o günleri düşünüp de ağladığım günler oluyo" diyerek ekliyor.

Görüşme No. 63
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Hatun
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Sevgi'nin (62) kayınvalidesi. Erzincanlı Alevi. Altmış sekiz yaşında. İstanbul'a otuzlu yaşlarında gelmiş. Dersim sürgününde, dörtbeş yaşlarındayken Aydın'a yerleştirilmişler; çocukluğu orada geçmiş. On iki yaşında evlenmiş. Kocasının yağ-sabun fabrikasında bekçilik yaptığı zamanlarda aldıkları gecekonduya kat yapa yapa şimdiki haline getirmişler. Kocasının bu seneye kadar hep çalıştığını söyledi. Yedi çocuk büyütmüş. Alevilerin bazen "yabancı"lardan daha uzak olduklarından yakınıyor.

Görüşme No. 64
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Adıgüzel
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak
Betimleme: Dersimli Alevi. 1926 doğumlu Adıgüzel, Alevilerin köylerdeki dayanışmasıyla, şehirdeki dayanışmasının farklı olduğunu, şehirdeki dayanışmanın "zorlu" olduğunu söylüyor. Özal zamanından beri fakirlerin bile lükse alışmasından şikâyet ediyor. Zengin Alevi işadamla-

rının, Alevi oldukları için iş alamamaktan korktuklarından ve bu yüzden çalışanlarından bile Alevi olduklarını gizlediklerinden yakınıyor.

Görüşme No. 65
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kâğıthane-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Selim ve Nevin
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak
Betimleme: Muş-Vartolular; 1968 yılında maddi sıkıntılar nedeniyle İstanbul'a göçmüşler. Üçü kız, ikisi erkek beş çocukları var. Bir kızları evlenip gitmiş, diğer kızlar konfeksiyonda çalışıyor. Makinacı olarak çalışan kızlarının getirdiği aylık 200 milyon lirayla geçiniyorlar. Erkek çocuklarından büyüğü ilkokul beşinci sınıfa kadar okumuş, diğeri liseye gittiği ve "sürekli takdir getirdiği halde" okutamadıklarını söylüyorlar. Selim kalp hastası olduğu halde inşaat işçiliği yapmış; anlaşmalı olduğu mimarlara taşeronluk yapıp işçi çalıştırırken, kriz nedeniyle işsiz kalmış. Eşi Nevin astım hastası ve çalışmıyor. İşçi olarak bir "köpekten" bile daha az değeri olduğunu söyleyen Selim ekliyor: "Biz de istiyoruz kıyamet kopsun diye, ama kopmuyor."

Görüşme No. 66
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İçerenköy/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Fikriye
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Aksu Bora
Betimleme: Ordulu; otuz iki yaşında. "Küçüklüğünde" ailesiyle birlikte İstanbul'a göçmüş. Kocası Sivaslı Alevi. Ailesinin rızası olmadığı için kaçarak evlenmiş; bu nedenle ailesi ona yardımcı olmuyor. Kocası, hem "ciğerlerine bi şey olup" hastanede yatmasına, hem de belinden ameliyat geçirmesine rağmen, inşaat işlerinde düzensiz olarak çalışıyor. Kendisi bir dönem çaycılık yapmış ama şimdi "hasta" olmasından dolayı, kocasının ısrarlarına rağmen çalışamıyor. Sigortaları yatmamış. Kocasının aldığı aylık 200-250 milyon lira maaşıyla geçiniyorlar ve 100 milyon lira kira ödüyorlar. Bir kız, bir oğlan, iki çocukları var ve ikisi de okula gidiyor. Fikriye, zengin olmak istemediğini, "onların alt seviyedeki insanları küçümseyip, basit gördüğünü" söylüyor.

Görüşme No. 67
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İçerenköy/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Nalan ve Adem
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Aksu Bora
Betimleme: Nalan ve Adem Rizeli. İkisi okuyan dört çocukları var. Bir çocukları ise hastalanmış, tedavi ettirememişler ve karaciğer büyümesinden ölmüş. Adem sıvacı, ama altı aydır işsiz. Nalan ise "rahatsız" olduğu için çalışamıyor. Bir oğullarının getirdiği 60-70 milyon lira ile geçiniyorlar. Beş aydır kirayı veremiyorlarmış. Adem ve Nalan sabretmek gerektiğini söylerlerken, Nalan "bir deprem olsun da bu dünyanın altını üstüne getirsin, kurtarsın herkesi Allah'ım" diyor.

Görüşme No. 68
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İçerenköy/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Fidan
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş, Mustafa Şen
Betimleme: Kırk bir yaşında; Sivaslı. Kendisi de kocası da okuma yazma bilmiyor. Kocası ve iki çocukları ile birlikte beş sene önce, çocukları "kendileri gibi cahil olmasın diye" Adana'ya göç etmişler; iki sene sonra ise, iş olanaklarının daha çok olması ve orada akrabaları olması nedeniyle İstanbul'a gelmişler. Kocası yılın büyük bölümünde köyde çobanlık yapıyor; çünkü İstanbul'da düzenli bir iş bulamamış. 90 milyon lira kira veriyorlar. On dokuz ve on dört yaşlarında iki oğlu var; küçük oğlu kuaförde çırak olarak çalışmaya başlamış; "tüp alabilmek için" onun haftalığını almasını bekliyorlar. Fidan, bir ara temizliğe gitmiş ama krizden sonra iş bulamamış.

Görüşme No. 69
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İçerenköy/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Perihan
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş, Mustafa Şen
Betimleme: Kütahyalı; yirmi dört yaşında. Dört yıldır evli ve başlarının büyümesinden dolayı ameliyat olması gereken bir oğlu ve tedavi olmuş ama hâlâ hasta olan bir kız çocuğu var. Dört yıl önce çocuklarını tedavi ettirmek ve iş bulmak için İstanbul'a gelmişler. Kocası günlük 6 milyona bir kahvede çalışıyor ve sigortası yok. Perihan ise, bir ara evde parça başı iş yapmış, ama şimdi iş bulamıyor. Kocasının getirdiğinden başka gelirleri yok ve 50 milyon lira kira veriyorlar. Pazar

dağıldıktan sonra topladıkları "artıklarla" ve komşuların getirdikleriyle besleniyorlar.

Görüşme No. 70
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İçerenköy/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Zafer Ak
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Erzincanlı; altmış dokuz yaşında. İstanbul'a yirmili yaşlarında geçim sıkıntısından gelmiş; Beyoğlu'nda Ermeni bir ustanın yanında ayakkabıcılık "sanatını" öğrenmiş; ama şimdi her şeyin "fabrikasyon" olmasından yakınıyor. Şu anda çalışamıyor. Oturdukları gecekonduya 75 milyon lira kira veriyorlar; onu da yıkacaklarmış. Dört kız, beş erkek, dokuz tane çocuğu var. Camcı olarak çalışan bir oğlunun kazandığı 200 milyon lira ile geçiniyorlar. Bir çocuğunun da kalbi delik ve bronşiti var. Komşuları tarafından çok seviliyor ve çocuğun ilaç masrafını onların yardımlarıyla karşılıyor.

Görüşme No. 71
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İçerenköy/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Şefika Ak
Görüşmeyi Yapan(lar): Cengiz Çiftçi, Ersan Ocak
Betimleme: Zafer'in (70) karısı; kırk sekiz yaşında. Babası okutmamış; o yüzden çocukların okumasını istiyor ama geçim sıkıntısından okutamadığından şikâyetçi. Hiç dışarıda çalışmamış; başkalarının evini temizlemenin "zor geldiğini", onların insanı "aşağıladıklarını" düşünüyor. En büyük isteği, bir ev sahibi olmak. Şu anda "sığıntı gibi" olduklarını düşünüyor. Kimi zaman, "keşke şu binalar dümdüz olsa, onlar da bizim durumuza gelirler" diye isyan ediyormuş.

Görüşme No. 72
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: İçerenköy/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Zeliha
Görüşmeyi Yapan(lar): Cengiz Çiftçi, Ersan Ocak
Betimleme: Tuncelili Zaza. Çok yaşlı ve Türkçe konuşmakta zorlanıyor. On beş yıldır İstanbul'da oturuyor; Tunceli'den baskı yüzünden gelmişler. Beş çocuğu var. Kocası bağırsaklarından hasta; yeşil kartlarının zamanı dolmuş, yeniden çıkartamıyor. Kocasıyla beraber, araba tamircisinde çalışan ve kirada oturan oğlunun yanında kalıyor.

Görüşme No. 73
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Küçükbakkalköy/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Hatice
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Necmi Erdoğan
Betimleme: Sivaslı; otuz sekiz yaşında. Ortaokul mezunu. İkiz çocukları var; biri sara hastası, diğerinde anlama güçlüğü var. Kocasının aylık 180 milyon lira geliri ile geçiniyorlar; kocasının çalıştığı yerdeki arkadaşlarının yardımlarıyla yaptıkları bir gecekonduları var ve kira vermiyorlar. Kocası da çocukların sıkıntısı yüzünden sinir hastası olmuş. Hem kendisinin, hem de eşinin ailesinin durumlarının iyi olmasına rağmen, çocukları hasta olduğu için onları "dışlamışlar". Hatice'ye göre onlar, kendisi "açık" olduğu için "Allah bu çocuğu vermiş" diye düşünüyorlarmış.

Görüşme No. 74
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Küçükbakkalköy/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): İsmet
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Necmi Erdoğan
Betimleme: Elli yaşında; Erzurumlu; dul. Liseye giden kızı ve annesiyle birlikte yaşıyor ve tek başına onlara bakıyor. Kocasından ayrıldığında, kızı bir yaşındayken hastanelerde çalışmaya başlamış. Şu anda hiçbir geliri yok; Aile Danışma Merkezi'nin yemek bölümünde stajyer olarak işe başlamış. Annesinden ve kızından "gizli" bazen merdiven silmeye gidiyormuş; ama "ben bir cumhuriyet kadınıysam, acizlik yok" diyor. Kızının sınavla girilen bir Anadolu Teknik Lisesi'ni kazanmış olmasından dolayı "gurur" duyuyor.

Görüşme No. 75
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Küçükbakkalköy/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Aslı
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Aksu Bora
Betimleme: İsmet'in (74) kızı. Mühendis olmak istiyor ve okuyup meslek sahibi olarak kendisinin ve annesinin hayatını kurtarabileceğini düşünüyor. "Varlıklı" arkadaşlarına yoksulluğunu "belli etmemeye" çalışıyor. Arkadaşlarının zenginliği karşısında hissettikleri sorulduğunda, "hırsımı hep okumaya bağlıyorum, tek ümidim o zaten" diye cevap veriyor.

Görüşme No. 76
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kayışdağı/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Gülcan
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Gülcan kırk beş yaşında, Alevi bir kadın; ama elli-elli beş yaşlarında gösteriyor. On üç-on dört yaşlarında, yetim olduğu için köyden getirilip hizmetçi olarak bir eve verilmiş. Daha sonra, ailesi İstanbul'a gelince hizmetçilik yaptığı evden ayrılmış ve fabrikada çalışmaya başlamış. Bir süre gündelikçi olarak da çalışmış. Bir gecekonduları var ve akrabaları ile aynı mahallede yaşıyor.

Görüşme No. 77
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kayışdağı/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Sevgi ve Veli
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Gülcan'ın (76) kızı ve damadı olan Sevgi ve Veli yeni evliler. Düğünü borçla yapmışlar ve hâlen düğünden borçları var. Tek odalı bir evde kiracı olarak oturuyorlar. Veli otuz yaşında; İstanbul'a 1999'da gelmiş. Ayağından rahatsız olduğu için ağır işlerde çalışamıyor. Bir fabrikada işçi. Bu iş ona ağır geliyor ve hafif bir işte çalışmak istiyormuş. Sevgi yirmi üç yaşında. Kocası ile aynı köyden ama İstanbul'da doğup büyümüş. Menenjit geçirdiği için çalışamıyor.

Görüşme No. 78
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kayışdağı/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Hasan ve Sultan
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Cengiz Çiftçi
Betimleme: Hasan ailesiyle birlikte, 1985'te önce Sivas'tan İzmir'e, sonra da İstanbul'a göçmüş. Hasan inşaat işçisi. On bir, on altı ve yirmi iki yaşlarında üç çocukları var. Hasan ve Sultan Alevi. Hasan, "kat, araba" karşılığı Refah Partisi'ne kaydolmaya niyetlenmişse de Sultan şiddetle karşı çıkınca olmamış.

Görüşme No. 79
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kayışdağı/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Davut
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Ersan Ocak
Betimleme: Davut, seyyar satıcılıkla ailesini geçindirmeye çalışan "sessiz" bir adam. Kirada oturuyorlar. Davut'un dört çocuğundan en küçüğünün doğuştan kalbi delik ve ona özel bir ilgi gösteriyor. On yıldır ancak iki-üç kere kıyma alabildiğini söyledi.

Görüşme No. 80
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kayışdağı/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Selma
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Selma, Davut'un (79) karısı. Kocasının ailesi Selma'yı kabul etmedikleri için köyden ayrılmak durumunda kalmışlar, İstanbul'a göçmüşler. İki katlı bir evin alt katında, iki odalı ve rutubetli bir evde oturuyorlar. Selma, İstanbul'a ilk geldiklerinde hiç eşyaları olmadığı için çok sıkıntı çekmiş ama işlerini yoluna koymayı da başarmış. Sonra, okuma-yazma kursuna gitmiş. Yavaş okuyor, ama bir yere giderken artık kendini güvende hissediyormuş.

Görüşme No. 81
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kayışdağı/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Firdevs, Ayşegül, Kader, Süleyman ve Songül
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Ersan Ocak
Betimleme: Görüşme yapılan gruptakilerin hepsi aynı köyden ve Aleviydiler. CHP'yi destekliyorlar. Dertlerini anlatmak için partiye, belediyeye başvurmuşlar, ama hiçbir yerden bir sonuç alamamışlar. Televizyona çıkmışlar, ama orada da onlara söz verilmemiş.

Görüşme No. 82
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kayışdağı/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Dilek
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Dilek ve ailesi bir oda-salon sayılabilecek, giriş katında bir apartman dairesinde, kötü koşullarda yaşıyorlar. Daire Dilek'in babasının ailesine aitmiş. Dilek'in ikisi erkek, biri kız, üç kardeşi var. Dilek

ailenin en büyük çocuğu. Kriz nedeniyle işten çıkartılmış. Evde sadece ilkokula giden erkek kardeşi çalışıyormuş; ayakkabı boyuyormuş.

Görüşme No. 83
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kayışdağı/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Sinem
Görüşmeyi Yapan(lar): Şerife Geniş
Betimleme: Sinem, Dilek'in (82) annesi. Otuz beş yaşında olduğu halde çok daha yaşlı görünüyor. Çocuk yaşta evlenmiş. Aile içi geçimsizlik yaşayan ve şiddete maruz kalan bir kadın. Bütün umudunu çocuklarına bağlamış. Sekiz kere ameliyat geçirmiş ve herhangi bir işte çalışamıyormuş.

Görüşme No. 84
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kayışdağı/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Ayfer Silahşöroğlu
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen
Betimleme: Ayfer Silahşöroğlu, Kadıköy Belediyesi, Kayışdağı Aile Danışma Merkezi'nin yöneticisi. Bu alanda bir mesleki formasyonu olmasa da kendisine güveniyor.

Görüşme No. 85
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kayışdağı/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Aydemir
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen
Betimleme: Aydemir, Aile Danışma Merkezi'nde gönüllü olarak çalışan Kemalist bir kadın. Sekiz dernekte birden çalışıyor. Eğitime ve halkı "aydınlatmaya" çok önem veriyor. Amacının yoksullara yardım etmek değil, Atatürk ilkelerini öğretmek, PKK ve irticadan halkı korumak olduğunu söylüyor.

Görüşme No. 86
Tarih (Ay/Yıl): Temmuz 2001
Yer: Kayışdağı/Kadıköy-İstanbul
Görüşme Yapılan(lar): Kerime, Gülsen, Hatice
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen
Betimleme: Okuma-yazma kursuna katılan altmış bir, altmış ve kırk altı yaşlarındaki Kerime, Gülsen ve Hatice, çocukken okumayı yazmayı öğrenmiş olmak isterlermiş. Okumayı yazmayı öğrenmeleri sayesinde, kendi başlarına bir yere rahatça gidebilmekten memnunlar.

Görüşme No. 87
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Şafaktepe-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Fethinur Açar
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Fethinur Açar, Şafaktepe Toplum Merkezi'nde çalışan bir sosyal hizmet uzmanı. On yıldır sosyal hizmet alanında çalışıyor. Özellikle kadınlara yapılan yardımların, uygulanan eğitim programlarının aileyi ayağa kaldırdığını ve demokratikleştirdiğini düşünüyor. Toplum merkezinde, yalnızca fakirlere değil, özürlülere, yaşlılara da yardım etmeye çalışılıyor. Fethinur bir yandan fakirlere yardımcı olmaya çalışırken, diğer yandan kendisinin de ekonomik olarak idare etmekte zorlandığını belirtiyor.

Görüşme No. 88
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Şafaktepe-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Fatma Güven
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Fatma, Urfa'dan geldikten sonra, Şafaktepe Toplum Merkezi'ndeki kurslara katılmış. Kendi deyimiyle, "başka bir ortama girince" ve çalışmaya başlayınca kendine güveni gelmiş, kocası ile ilişkisi düzelmiş. Kocasıyla birlikte halı yıkamaya gidiyorlar ve altı apartmanın temizliğini yapıyorlar. Fatma, ev temizliğine de gidiyor.

Görüşme No. 89
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Şafaktepe-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Ahmet Güven
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Ahmet, Fatma'nın (88) kocası. Ailesiyle sorunları ve işlerinin bozulması nedeniyle Urfa'dan Ankara'ya, karısı ve dört çocuğuyla göçmüş. Karısının bulduğu işlerde ona yardımcı oluyor.

Görüşme No. 90
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Şafaktepe-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Behsat
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Ersan Ocak
Betimleme: Behsat, kırk beş yaşında ve on beş yıl önce Çorum'dan Ankara'ya gelmiş. Bir apartmanın arka bahçesindeki müştemilâtta, karısının,

apartman sahibinin ev işlerini yapması karşılığı oturuyorlar. Uzun yıllar bir lokantada bulaşıkçı olarak çalışmış, ama şimdi bacağından ameliyat olduğu için çalışamıyor.

Görüşme No. 91
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Şafaktepe-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Ayşegül
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Ayşegül, Behsat'ın (90) karısı. Kırk yaşında. On dört ve on bir yaşlarında, okula giden iki oğlu var. Daha önce gündelikçi olarak çalışmış, sonra belinden rahatsızlanınca bırakmış.

Görüşme No. 92
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Şafaktepe-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Selma Çelik
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Selma, ilkgençlik döneminde, dokuz yıl Almanya'da yaşadıktan sonra evlenip Türkiye'ye dönmüş. Beş nüfuslu olan aile, iki odalı bir evde yaşıyor. Ev Selma'nın ailesine ait olduğu için kira vermiyorlar. Kocası daha önce tezgâhtar olarak çalışmış ve böbreğinden rahatsız. Kendine uygun, hafif bir iş bulamıyor.

Görüşme No. 93
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Şafaktepe-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Nevin
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Ersan Ocak
Betimleme: Nevin, iki küçük çocuğu ile yaşıyor. Kocası hırsızlıktan aranıyormuş ve söylediğine göre eve uğramıyormuş. Nevin çalışmıyor ve iki odalı kiralık bir gecekonduda oturuyor.

Görüşme No. 94
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Şafaktepe-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Serdar Güven, Ayperi Güven
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak
Betimleme: Serdar ve Ayperi, Fatma (88) ve Ahmet Güven (89)'in çocukları. Serdar on bir, Ayperi on iki yaşında. İkisi de okula gidiyorlar. Urfa'yı severek anıyorlar ama Ankara'ya da alıştıklarını söylüyorlar.

Görüşme No. 95
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yenidoğan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Gönül
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Gönül, ailesiyle birlikte iki yıl önce Erzurum'dan Ankara'ya göçmüş. Kocası hasta olduğu için çalışamıyormuş ve bir buçuk yıldır işsizmiş. Gönül Toplum Merkezi'nin temizliğini yaparak bir miktar para kazanıyormuş. Ara sıra da kız kardeşi yardım ediyormuş. Beş çocukları var. Biri evlenmiş; diğerleri ise on sekiz, on dört, on bir ve sekiz yaşlarında.

Görüşme No. 96
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yenidoğan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Mediha
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Ersan Ocak
Betimleme: Gönül'ün (95) kızı olan Mediha, on dört yaşında ama hiç okula gitmemiş. Toplum Merkezi'ndeki kurstan diploma almış ama okuyup yazamıyor. O çalışmak istese de ailede kızların çalışmasına izin verilmiyor. En büyük hayalinin, zengin olup Bodrum'a yerleşmek, araba ve cep telefonu almak olduğunu söylüyor.

Görüşme No. 97
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yenidoğan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Aygül Evren
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Ersan Ocak
Betimleme: Aygül, on üç yaşında ve hiç okula gitmemiş. Babası hastaymış ve çalışmıyormuş. İki kere Deniz Feneri'nden yardım almışlar. İki oda bir salon evde, iki aile, toplam on beş nüfus olarak yaşıyorlar. En son Kurban Bayramında et yemiş. Okuyabilseymiş doktor olmak istermiş, çünkü evlerinde bir sürü hasta var. Aygül "bahçesinde deniz ve salıncak" olan bir evde yaşamak istiyor.

Görüşme No. 98
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yenidoğan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Ayşenur
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak, Necmi Erdoğan
Betimleme: Gönül'ün (95) kızı ve Mediha'nın (96) ablası olan Ayşenur, on sekiz yaşında ve hiç okula gitmemiş. Okumayı teyzesinin kızından

öğrenmiş. Oturdukları sokaktan dışarı çıkmıyor; sekiz yılda yalnızca üç-dört kere Ulus'a gitmiş.

Görüşme No. 99
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yenidoğan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Selda
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Selda, on iki yaşında ve dört kardeşi var. Babası tablada sebze satıyor. Memleketi olan Kars'a hiç gitmemiş. Selda, ilkokul üçüncü sınıftan on milyonluk aidatı ödeyemedikleri için aytılmış. Ankara'nın "her yerini" görmüş: Ulus, Kızılay, Dışkapı ve Sincan.

Görüşme No. 100
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yenidoğan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Fahriye
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Fahriye evli, üç ve beş yaşlarında iki çocuğu olan bir kadın. Dört yıl önce Erzurum'dan Ankara'ya gelmişler. Kocasının "başının ağrıdığını" ve işsiz olduğunu söylüyor. 30 milyon lira kira veriyorlarmış. Kendisi yakında bir yere temizlik işine gidiyor ama düzenli bir iş değil. "Bakanların" garibanlara niye yardım etmediğini bir türlü anlayamıyor.

Görüşme No. 101
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yenidoğan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Ayfer
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Erzurumlu Kürt. Köyleri boşaltıldığı için Ankara'ya göçmüşler. Beş çocuğu var. Tek odalı bir evde yaşıyorlar. Kocası işsiz. Pazardan "ezik" meyve sebze topluyor. "Geçiminin olduğu" köyüne dönmek istiyor. Umudunun olmadığını ve böyle giderse çocuklarının kendisinden daha kötü duruma düşeceğine inanıyor. Melih Gökçek ve Tayyip Erdoğan'ı beğeniyor.

Görüşme No. 102
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yenidoğan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Şermin
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Dört çocuğu var; imkânsızlıklar yüzünden ilkokula giden kızını okuldan almış, ortaokula giden oğlunu da alacağını söylüyor. Kocası pazarcı; haftada üç gün çalışıyor ve günde 5-6 milyon lira kazanıyor. 50 milyon lira kira veriyor. Yoksulluğun sorumlusunun devlet olduğuna inanıyor; odun-kömür yaptığı için Melih Gökçek'i takdir ediyor. Fakirlere kendisini yakın hissediyor, çünkü onlar "kader arkadaşları".

Görüşme No. 103
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yenidoğan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Neveser
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Neveser on üç yıl önce Kars'tan gelmiş. Beş çocuğu var; ilkokul üçe giden kızını okuldan almış, bir oğlu ise ilkokul beşe gidiyor. İlk geldiklerinde komilik yapan kocası şimdi işsiz. Akrabalarıyla birlikte on beş kişi bir göz odada yaşıyorlar. Kimsenin kimseye faydası olduğuna inanmıyor.

Görüşme No. 104
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Mamak-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Elif Çatal
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Nuray Aksakal
Betimleme: Yetmiş bir yaşında. On üç yaşında Erzurum'dan Ankara'ya gelmiş. Yetim büyümüş ve çocuk denecek yaşta kendisinden oldukça yaşlı biriyle evlendirilmiş. Evlendikten birkaç yıl sonra da eşini kaybetmiş. Memleketi Erzurum'dan Ankara'ya göçtükten sonra, aşağı yukarı kırk yıl gündelikçi olarak çalışmış. Ancak, artık iyice yaşlandığı için çalışamıyor. Hiçbir sigortası olmadığı gibi, düzenli bir geliri de yok. Bir süre, karısından ayrılmış olan oğlunun çocuklarına bakmış. Çocuklar şu anda yetiştirme yurdunda kalıyor. Oğlu ise işsiz ve anlaşıldığı kadarıyla alkolik. Elif, kendisine ait ve fakat tapusu olmayan bir gecekonduda oturuyor. Kocasından ayrılmış olan kızı ise evin üst katında yaşıyor. Gecekondusunun yakında yıkılacağını söylüyor.

Görüşme No. 105
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yükseltepe- Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Raziye
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora
Betimleme: Diyarbakır'dan bir buçuk yıl önce, Ankara'da çalışan kocasının yanına gelmiş. Kocası bir inşaat şirketinde çalışıyor ve ayda 150 milyon lira kazanıyor. İki küçük çocuğu var; bir çocuğu hastalanmış ve ölmüş. 50 milyon lira kira veriyorlar. Yalnızca bir komşusuyla ilişkisi var.

Görüşme No. 106
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yükseltepe-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Okan
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Nuray Aksakal
Betimleme: Üç çocuklu, Çorumlu bir ailenin ortanca çocuğu olan Okan'ın babası beş sene önce ölmüş. On dört yaşında; orta üçe gidiyor. Annesi bir postanede temizlikçi olarak henüz çalışmaya başlamış; daha önceleri, annesinin yaptığı el işleri ve kendisinin yaz tatillerinde çalıştığı çeşitli işlerden aldığı parayla geçiniyorlarmış. Okan beşinci sınıftan beri çalışıyormuş ve şu anda bir pastanede çıraklık yapıyor. Arkadaşlarıyla oynamaya "içi el vermiyormuş".

Görüşme No. 107
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yükseltepe-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Taciser Metin
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Nuray Aksakal
Betimleme: Yirmi dokuz yaşında; ailesi o küçükkken Kırşehir'den Ankara'ya gelmişler. Babası, annesinin üzerine kuma getirdiği için, durumu iyi olduğu halde onlara hiç yardım etmemiş. İstemediği halde, "belki bi kurtuluş olur" diye evlenmiş; üç çocuğu var. Kocası "ara sıra" çalışıyor. Kendi yaptıkları gecekonduya kira vermiyorlar. Durumlarının iyi olduğuna inanıyor. Taciser, hayal kurmuyormuş; çünkü, "para olmadan düşünemezsin ki" diyor. ANAP'ı seviyormuş; "Turgut Özal iyiydi, gerisi boş" diyor.

Görüşme No. 108
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: 60 Evler/Mamak-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Sevim
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak, Aksu Bora
Betimleme: Sevim, kırk altı yaşında. Kocasından ayrılmış, tek başına yaşıyor. Babasından kalmış olan maaşla geçiniyor. Almanya'daki ablası, şu an oturduğu gecekonduyu satın almış. Bir çocuğu var, ama bakması için Almanya'daki ablasının yanına vermiş. Şeker hastasıymış; ayrıca psikolojik sorunları varmış ve ilaç tedavisi görüyormuş.

Görüşme No. 109
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Şahap Gürler-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Sabiha Ünsay
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak
Betimleme: Sabiha Ünsay, kırklı yaşlarında; yaşını bilmiyor. Beş-altı yıl önce Yozgat'ın köylüklerinden kocasının işi olmadığı için Ankara'ya gelmişler. Kendi yaptıkları gecekonduda oturuyorlar. Kocası geldiklerinden beri gelip geçici işlerde çalışmış, şu anda işsiz. İki kızı, bir erkek çocuğu var. Bütün hayatı evinde geçiyor ve çalışmayı düşünmemiş. Deniz Feneri'ne başvurup yardım almışlar.

Görüşme No. 110
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Ege Mahallesi-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Halil Alkan
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak
Betimleme: Otuz beş yaşında; Sivas'tan İstanbul'a göçmüş; orada iki yıl kaldıktan sonra, üç yıl önce Ankara'ya gelmiş. Evli ve altı tane çocuğu var. İstanbul'da temizlikçilik, çöpçülük vb. işler yapmış. Ankara'ya gelince de garson olarak çalışmış. Ev kirasını ödeyemediği için, ev sahibi evden atmış ve on-on beş gün "dışarda" yatmışlar. Şu anda oturduğu eve 50 milyon lira kira ödüyor ama onu da ödeyemiyor. Kendisi gizlese de, karısı Zeliha'nın (111) anlattığına göre, eve kumar getirmiş.

Görüşme No. 111
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Ege Mahallesi-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Zeliha Alkan
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Ersan Ocak
Betimleme: Halil'in (110) karısı. On dört yaşında olan en büyük kızı kuaförde çalışıyor ve haftada 5 milyon lira alıyor. Eve giren tek gelir onun kazancı. Fısıldayarak, kocasının onun üstüne kuma getirdiğini ve kendisini dövdüğünü anlattı. Çocuklarını yetiştirme yurduna vermek istemiş ama ana babası sağ olanları almadıklarını söylemişler.

Görüşme No. 112
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Ege Mahallesi-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Kadriye Canlı
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Nuray Aksakal
Betimleme: Elli beş yaşında; Ordulu. Yoksullukla ilişkisini şiirlerle ifade ediyor. Kendi yayımladığı çok sayıda kitabı var. Ailesi okula göndermediğinden, kardeşlerinin kitap ve defterlerini çalarak okuma yazmayı kendisi öğrenmiş. Kocası Zonguldak'ta maden işçisiymiş ama mesleki bir hastalığa yakalanıp kaza geçirmiş, sonra da ölmüş. "Zorlukların içinde" geçirdiği o yıllarda şiir yazmaya başlamış. "Tanıdık" arkadaşlarının yardımlarıyla okuttuğu üçü üniversite, biri ortaokul mezunu, dört çocuk annesi; biri dışında çocukları çalışıyor. Şiir yazmaya başlamadan önceki yaptığı el işleri dışında hiç çalışmamış. CHP üyesiymiş, ama artık desteklediği belirli bir parti yok. Bir ara, oğlu Zonguldak'ta ÖDP belediye başkan adayıyken, ÖDP'yi desteklemiş. Ona göre yoksulluktan kurtulmanın yolu, "beyni çalıştırmak, bana ne demek ve beraber hareket etmek".

Görüşme No. 113-114
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Mamak-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Erkan ve Fitnat
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Nuray Aksakal
Betimleme: Erkan Yozgatlı; otuz altı yaşında. İş kazası geçirdiği için bir elini yeterince kullanamıyor. Bir sene öncesine kadar maddi durumları iyiymiş; ama krizden beri iş bulamıyor. Fitnat hasta olduğu için yaptığı el işleri dışında çalışamıyor. Ortaokula giden bir oğlu ve ilkokula giden bir kızları var. Taksitle satın aldıkları buzdolabını peşin parayla satıp aldıkları tuğlalarla bir gecekondu yapmışlar; ama ev "hemşehri" komşularının şikâyeti yüzünden yıkılmış, bir daha yapmışlar. Tek ümi-

dinin "tokatçıların içine karışmak" olduğunu söyleyen Erkan'a, Fitnat, "haram istemiyorum, Allah'tan istiyorum ben, kulundan istemiyorum" diyerek karşı çıkıyor.

Görüşme No. 115
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Gülveren-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Esra
Görüşmeyi Yapan(lar): Aksu Bora, Ersan Ocak
Betimleme: Esra otuz yedi yaşında; biri ortaokula, diğeri liseye giden iki kızı var. Yetiştirme yurdunda büyümüş ve oradan biriyle evlenmiş. Şimdi kocasından ayrı. Müstahdem olarak çalışıyor ve asgari ücret alıyor. Muhtemelen sigortasından yararlandırabilmek için kocasından resmen ayrılmamış. Bir apartmanın kapıcı dairesinde oturuyor ve 60 milyon lira kira veriyor.

Görüşme No. 116
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Haskôy-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Aysel
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Nuray Aksakal
Betimleme: Otuz dört yaşında, Çankırılı. İkisi okuyan, biri bebek üç çocuğu var. Kocası ODTÜ Elektrik-Elektronik Bölümü'nden mezunmuş ama ortadan kaybolmuş; Aysel "uyuşturucu" problemi yüzünden olduğunu sanıyor. Kendisi de Eğitim Fakültesi mezunu olduğu halde, temizlik işlerine gidiyor. Temizlik işi dışında düzenli gelirleri yok ve Aysel çocuğu küçük olduğu için çalışamıyor. Üniversite eğitimi olmasına rağmen, temizlik işi yapması karşısında hissettikleri için, "orda gurur bitiyor, oturup ağlamaktan başa bir şey yapamıyorsun" diyor.

Görüşme No. 117-118
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Haskôy-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Ayten ve Aygül
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Nuray Aksakal
Betimleme: Ayten, otuz altı yaşında; on bir senedir kocasından ayrı ve ailesiyle beraber oturuyor. Üç çocuğu var. Cilt kanseri hastası. Ayrı olduğu kocasından babasının sigortasından yararlanabilmek için resmen boşanmış. Ayten ve ailesi bir gecekonduda altı kişi yaşıyorlar ve 75 milyon lira kira veriyorlar. Ayten'in on dokuz yaşındaki oğlunun aldığı haftalık 25 milyon lira ve işçi emeklisi babasının aldığı aylık 90 mil-

yon liradan başka eve para girmiyor. Ayten hastalığı yüzünden çalışamıyor. Yirmi yaşındaki kız kardeşi Aygül ise tezgâhtarlık yapmış; ama şimdi iş bulamıyor. Aygül, Kızılay gibi yerlerde kendisini "özgür" hissettiğini, çünkü oralarda "kimsenin kimseyi bilmediğini" ve "insanlardan sanki farkı yokmuş gibi" olduğunu söylüyor.

Görüşme No. 119
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Pursaklar-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Mahinur
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Nuray Aksakal
Betimleme: Mahinur, kırk yaşında; Kastamonulu. Üç çocuk annesi; çocukların üçü de okuyor. Hurdacılık yapan kocasından ayrılmış. Büyük oğlu haftada 10 milyon liralık bir işte çalışıyor. Mahinur bir trafik kazası geçirmiş ve kazadan sonra çalışamaz hale gelmiş. Önceden temizlik ve büro işlerinde çalışmış, hasta bakmış. 80 milyon lira kira veriyorlar ve onu da altı aydır ödeyemiyorlar. "Burada komşuluk olayı yok" diyor. Fakirliği kabullenmiyor ve "çalışan bir kişinin zengin olmaması için bir sebep olmadığını" düşünüyor. Eskiden ÖDP'yi destekliyormuş; ama görüşmede sorulduğunda bundan hiç bahsetmedi.

Görüşme No. 120
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Yeşiltepe/Keçiören-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Burcu
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Nuray Aksakal
Betimleme: Burcu yirmi iki yaşında, Açık Öğretim, Halkla İlişkiler Bölümü'nü bu sene kazanmış. Dört kardeşler; babası annesinin ölümünden sonra başka bir kadınla evlenmiş. Kardeşleriyle beraber oturuyor. Bugüne kadar, kardeşleriyle beraber yarı zamanlı işlerde çalışarak geçinip, okullarına devam etmişler. Oturdukları evin kendilerinin olması dışında babalarından bir yardım görmüyorlar. Burcu, kendisini yaşadığı çevreye ait görmüyor ve dört-beş yıla kadar "bu durumdan" kurtulacağına inandığı için, zenginlerin hayatı karşısında bir "özenti" ve "eziklik" hissetmiyor.

Görüşme No. 121
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Ulus-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Asım
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Kemal Can
Betimleme: Kayserili. Köyde geçim sıkıntısı çektiği için, iki seneden beri, yazları "sezon bitinceye kadar" Ankara'ya inşaat işçisi olarak geliyor. Üçü kız, ikisi oğlan beş çocuğu var; çocukların dördü okuyor. Ankara'da bir yatılı okulu yeni kazanan büyük oğlunu, yazın kendisine destek olması için yanına almış. Üç arkadaş beraber tuttuğu evde kalıyorlar; oda başına 50 milyon lira kira veriyor. İki ayda 150-200 milyon lira para almış; "artarsa" ailesine gönderdiğini söyledi. Sıkıntılarını ailesinden bile saklıyormuş; sıkıntıları sorulduğunda, "acı çok ama söylesem ne olur ki" diye yanıt verdi. Asım MHP'li; MHP'yle ilişkisini, orada "doğru dürüst" insanların varlığıyla açıklıyor.

Görüşme No. 122
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Firdevs Yalçın
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak, Nuray Aksakal
Betimleme: Çankırılı; on üç-on dört sene önce, kocası geçim sıkıntısından onu terk ettikten sonra, Ankara'ya göç etmiş. Otuz bir yaşında; iki çocuk annesi. Trafik kazası geçirip tekerlekli sandalyeye düşmeden önce, şirketlerde temizlik işinde çalışmış; şimdi çalışamıyor. Ortaokula giden, biri kız diğeri oğlan, iki çocuk annesi; kendisi ve çocukları küçük kardeşiyle birlikte oturuyorlar. 75 milyon lira olan kirasını kardeşi karşılıyor; onun dışında, annesinin babasından kalmış olan aylık 45 milyon lira emekli maaşını alıyorlar. Durumuna uygun bir iş bulursa, "kaytarmadan" çalışacağını söylüyor. "En azından, isyan etmeyip tevekkül içinde yaşamak çok büyük bir şey" diyor; ama "isyan etmeyi düşünmüyor da değilim yani" diye ekliyor.

Görüşme No. 123
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Cennet Yalçın
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak, Nuray Aksakal
Betimleme: Firdevs'in (122) kızı. On üç yaşında; orta ikiye geçmiş. Kuran kursuna gidiyor ve hafız olmak istiyor. "Annem kocakarı gibi oluyon dedi, ama ben kapandım" diyor. Dediğine göre, "öbür dünya"yı düşün-

düğü için kapanmış. Cennet, öbür dünyayı, üstünde "altınlar", "ağaçlar", "içinde yetmiş bin tane sofra" olan ve istediği "yemekleri ve her şeyi" bulabileceği bir yer olarak tanımlıyor.

Görüşme No. 124
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Fatih/Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Hasan Özyılmaz
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Hasan Yozgatlı; Şebnem'in (128) kocası. Otuz beş yaşında; ilkokula giden iki çocuğu var. Daha önce Yozgat'ın bir ilçesinde beyaz eşya bayiliği yapmış ve o zamanlar durumları gayet iyiymiş. Ama sonra sıkıntıya düşmüşler; Hasan Ankara'ya gelip kardeşiyle birlikte elektrikçilik yapmaya başlamış; Telsim'in elektrik işlerini yapıyorlarmış. İş kazası geçirmiş ve ölümden dönmüş. Her iki kolunu da kaybetmiş. Bu nedenle, çalışamadığı gibi, ailesinin bakımına da muhtaç durumda. Akrabalarının, kaymakamlığın ve Sosyal Hizmetler'in yardımlarıyla geçiniyorlar. Sigortasız çalıştığı şirket, hastane masraflarını ödemiş ve Hasan'ın dava açmaması için "komik miktarda bir para" teklif etmiş; ama o reddetmiş. Hasan, "tüm özel televizyonları" aramış ama "korktukları için", "haber yapamayız" demişler. Şirket aleyhine açtığı dava halen devam ediyor.

Görüşme No. 125
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Zeynep
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Diyarbakırlı Kürt. İlkokul mezunu; yaptığı el işleri dışında çalışmıyor. Birinde gelişim bozukluğu olan iki çocuğu var. Geçim sıkıntısı yüzünden Diyarbakır'dan Ankara'ya göç etmişler ama orada da durumları iyi değilmiş. Bir ara temizlik işine gitmiş, ama çocukları kendilerine bakamadıkları için bırakmak zorunda kalmış. Kocası inşaat işçisi olduğundan, çalışmasının inşaat sezonuna bağlı olduğunu, ayrıca kocasının sorumsuz ve "sinir hastası" olduğunu ve düzenli olarak çalışmadığını söylüyor. Kaymakamlıktan aldığı yardımlarla ve belediyeden aldığı ekmekle geçiniyormuş. Yoksulluğun sorumlusunu, eğitim yetersizliği olarak belirtiyor. Belediye yardımlarında önceliğin başı kapalılara verildiğini söylüyor.

Görüşme No. 126
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Emrah
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Yozgat'tan o doğmadan önce Ankara göç eden, üç çocuklu bir ailenin ortanca çocuğu. On altı yaşında; lise öğrencisi. Babası belediyede odacı olarak, ağabeyi de bir temizlik şirketinde şef olarak çalışıyor. Babası dört aydır maaş alamadığından, abisinin maaşıyla geçiniyorlar. 80-90 milyon lira kira ödüyorlar. Bir ara kuaförde çırak olarak çalışan Emrah, "büyük adam, yani başkan falan" olmak istiyor.

Görüşme No. 127
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Emine
Görüşmeyi Yapan(lar): Nuray Aksakal
Betimleme: Kırk üç yaşında; Konyalı, üç çocuk annesi bir kadın. İki evlilik yapmış ve ikisinden de ayrılmış. İlk evliliğinden olan çocuğu onunla beraber yaşamıyor; diğer iki kızı orta ve ilkokula gidiyorlar. İlk evliliği, kocasının alkol sorunları nedeniyle kavgalı dövüşlü bitmiş; ikincisi, zaten kocası evli diye iki yıl sürmüş. Bir süre kadın sığınma evinde kalmış; şimdi, kaymakamlığın verdiği bir evde oturuyor ve aşevinden yemek alıyor. Krizden nasıl etkilendiği sorulduğunda, evliliklerini kastederek, "biz krize alışkınız; şiddet, sopa vardı; şimdi bi kuru soğan, bi yavan ekmek bana cennet gibi geliyo" diye cevap veriyor.

Görüşme No. 128
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Fatih/Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Şebnem Özyılmaz
Görüşmeyi Yapan(lar): Nuray Aksakal
Betimleme: Hasan'ın (124) karısı. Otuz üç yaşında; dokuz yıllık evli ve iki çocuğu var. Kız Meslek Lisesi'ni bitirmiş ve özel kreşlerde çalışmış. Kocasının geçirdiği kaza sonucunda, onun bakımı nedeniyle işten ayrılmak zorunda kalmış. Şebnem, şirket için, "onlar bu gücü bizden alıyolar, çala çırpa alıyolar, fakat geri bize hizmet etmiyolar" diyor.

Görüşme No. 129-130
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Güllü ve Derya
Görüşmeyi Yapan(lar): Nuray Aksakal
Betimleme: Otuz yedi yaşındaki Güllü Sivaslı; on sekiz yaşındaki kızı Derya ve on dört yaşındaki oğlu Kaan yalnız yaşıyorlar. Derya, maddi durumları iyi olmadığı için orta birden ayrılmış; Kaan ise orta ikiye gidiyor. Güllü'nün kocası bir yıldır kayıpmış ve nerede olduğu bilinmiyor. Hiçbir gelirleri yok. Daha önce bir şirkette işçi olarak çalışıyormuş, ama eşi istemediği için işten ayrılmış. Daha önce oturdukları evden atılınca, on beş gün bahçede yaşamışlar; şimdi oturdukları kapıcı dairesinin kirasını ödeyemedikleri için de binanın temizliğini yapıyor. Derya, oyunu DSP'ye vermeyi düşündüğünü söylüyor; "arkadaşlarım solcular da; yani özgür yaşamak istiyoz biz" diyor.

Görüşme No. 131
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Halime
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak
Betimleme: Otuz sekiz yaşında; beş yaşında bir oğlu var. Yaşadığı Almanya'dan tatil için Türkiye'ye beraber geldiği kocası, onu ve bir yaşındaki çocuğunu dört yıl önce terk etmiş; giderken, Halime'nin pasaportunu da yanında götürmüş ve oturma iznini iptal ettirmiş. Hiçbir geliri yok; kaymakamlıktan aldıkları gıda yardımıyla, Ramazanlarda verilen fitre ve zekâtlarla geçinmeye çalışıyorlar. Kaymakamlığın verdiği evde oturuyorlar. Ailesinden bir tek abisi ona yardım ediyormuş. Parkinson hastası olduğu için çalışamıyor. Parası olsa, ilk önce kendisine, sonra onun durumunda olan "herkese" bir ev almak istediğini söyledi.

Görüşme No. 132
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Hüsamettin
Görüşmeyi Yapan(lar): Ersan Ocak
Betimleme: Otuz altı yaşında; Beypazarlı. Ankara'ya sekiz yıl önce, iş imkânsızlıklarından gelmiş. Kaynak ustası, fakat iki senedir iş bulamıyor. Üç yaşında bir kızı ve yedi yaşında bir oğlu var. Karısının aldığı 120 milyon lira asgari ücretle geçinmeye çalışıyorlar; 40 milyon lira kira veriyorlar.

Karısı, kendisi ve bir çocuğu ameliyat geçirmiş, ama sigortası yatmamış. "Kızsam da bir fayda etmiyor ki" diye içini dökiyor.

Görüşme No. 133
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Ulus-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Aysel Dinçel Okan
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Ulus Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde sosyal hizmet uzmanı. Birçok ailenin "öğrenilmiş bir çaresizlik" sergilediğini ve bunların "malvarlığı olduğu halde sınıf atlama güdüsü" ile çocuklarını sokakta çalıştırdıklarını söylüyor. Duygusal anlamda çok "örselendiğini", ama "o manzarayı" gördüğünde bir "savunma mekanizması" oluşturarak duygularını bastırdığını belirtiyor. "Hiçbir şeyi olmayan çocuklarla" çalışmasının, kendi çocuklarıyla olan ilişkisinde bir çelişki yarattığını düşünüyor ve ekliyor: "Hiçbir şeyi olmayan çocuktan fazla şeyi olan çocuk, benden başka, lüks şeyler istiyor".

Görüşme No. 134
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Ulus-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Lalenur
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Otuz yaşında; Erzurumlu Kürt. Çocukken Erzurum'dan Ankara'ya gelmişler. Kocası pazarlarda seyyar satıcılık yapıyor ve günde 4-5 milyon lira kazanabiliyor. Sekiz çocukları var ve Yenidoğan'da 40 milyon lira kiraya bir evde oturuyorlar; onu da beş-altı aydır ödeyemedikleri için ev sahibi "neredeyse" evden atacakmış. Bundan önce, kira ödemeden oturdukları evleri yanmış. Kaçarak evlendiği için ailesinden bir yardım almadığını ifade ediyor; buna karşılık mahalleliden yardım gördüklerini belirtiyor. Lalenur'un en büyük hayali, bir ev sahibi olmak. Kızılay'ı hiç görmemiş.

Görüşme No. 135
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Ulus-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Serhat
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Erzurumlu; on üç yaşında. Babası inşaatlarda çalışıyor, annesi ise çalışmıyor. Koçhisar'da okula gidiyor; ikisi de okuyan iki kardeşi daha var. Ailesinden ayrı kaldığı ve onları özlediği için okulu bırakmak

istiyor. Bir ara simit satmış; abisi ile birlikte bazen pazarda, amcasının yanında ona yardım ediyorlarmış. Büyüyünce Yenidoğan'da bir evi olmasını ve "bir araba alıp köye gitmeyi" istiyor.

Görüşme No. 136
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Ulus-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Serdar
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: On beş yaşında; Erzurumlu Kürt. Babası hamallık yapıyor ve ayda 150-200 milyon lira kazanıyor; annesi okuma yazması olmadığı için bir yerde çalışmıyor. Biri kız, diğerleri erkek, üç kardeşi daha var; Serdar en büyükleri. Dikmen'de oturdukları eve 70 milyon lira kira veriyorlar. Serdar dört senedir mendil satıyor. Parasızlık nedeniyle okulu bırakmış; bir kez de "sanatçı" olmak için evden kaçmış. Akrabalarından hiç yardım görmediklerini söylüyor. Babası Fazilet Partisi'ni, kendisi ise HADEP'i destekliyor. "Türkiye yabancı Hıristiyanların eline düşmesin, yükselsin istiyoruz; işte yükselmiyor" diye dert yanıyor.

Görüşme No. 137
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Ulus-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Mehmet
Görüşmeyi Yapan(lar): Nuray Aksakal
Betimleme: Erzurumlu; on bir yaşında ve ilkokul beşinci sınıfa gidiyor. Tatillerde ve hafta sonları babasıyla beraber poşet satıyor. Mehmet, işe çıktığı zaman günde 3-4 milyon lira kazanıyor. Mehmet, sekiz kardeşin en büyüğü. Kardeşlerinin dördü okula gidiyor. 65 milyon lira kira ödüyorlar. Komşularla aralarında dayanışma olduğunu söylüyor. Okuyup hâkim olmak istiyor; neden diye sorulduğunda, "idam yapıyolar ya öyle, çok zoruma gidiyo; onları affetseler olmaz mı" diye yanıt veriyor.

Görüşme No. 138
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Ulus-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Emre Gezer
Görüşmeyi Yapan(lar): Nuray Aksakal
Betimleme: On beş yaşında; Çorumlu. İlkokul üçe kadar okuyup okulu bırakmış. Anne ve babasından ayrı ve sokakta yaşıyor; iki üvey kardeşi var. Bali çekiyor. Bir iki defa annesinin yanına gitmiş, ama üvey babası, o gelirse annesinden boşanacağını söylediği için yanlarında kalmamış.

Tedavi için hastaneye yatmış, ama oradan da kaçmış. Konuşmayı sevmediğini söylüyor. Hiç hayal kuruyor musun diye sorulduğunda, "kuramıyom ki hayal, öyle bir durumum yok" diye cevap veriyor.

Görüşme No. 139
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Ulus-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Zehra Çevik
Görüşmeyi Yapan(lar): Nuray Aksakal
Betimleme: Erzurumlu Kürt; tam olarak bilmiyor ama otuz beş-kırk yaşlarında olduğunu söylüyor On bir çocuğu var; aynı hanede on üç kişi yaşıyorlar. Hamallık yapan ve pazarlarda çalışan askerden yeni gelen oğlu ve inşaatlarda çalışan kocası dışında evde çalışan yok. Evleri kendilerinin ama çatısı yok; kışın çatıya naylon gerip oturuyorlarmış. "Milletten istemem, devletten isterim" diyor ve "Erzurumlu birisi bana bi ekmek verdi mi çok zoruma gidiyo" diye yakınıyor.

Görüşme No. 140
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Çocuk ve Gençlik Merkezi/Ulus-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Ziya Korkmaz
Görüşmeyi Yapan(lar): Nuray Aksakal
Betimleme: Erzurumlu; elli altı yaşında. Ankara'ya sekiz yıl önce gelmiş. Biri köyde, diğeri onunla birlikte yaşayan iki karısı var. İki evliliğinden toplam on dört nüfus olduklarını söylüyor. Resmi nikâhlı karısı, altı çocuğuyla birlikte Erzurum'da köyde, diğeri ise beş çocuğuyla birlikte Ankara'da yaşıyor. On dört ve on üç yaşındaki iki oğlunun mendil satarak ve kahvede çalışarak eve getirdikleri parayla geçiniyor; biri günde 5-6 milyon, diğeri 3-4 milyon lira getiriyor. 45 milyon lira kira ödüyor. Köydekiler ise sınırlı miktardaki toprağı işleyerek ve tarlada kira ile çalışarak geçiniyorlar. Ankara'da yaşayamadığı için Erzurum'a geri dönmek istiyor. Ziya, "çoluk çocuğunun" sokakta çalışması karşısında, "içimde gan birikiyo" diyor.

Görüşme No. 141
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: SHÇEK İl Müdürlüğü-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): İnci Yüksel
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: İnci Yüksel, Ankara Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Genel Sosyal Hizmetler Şubesi'nde sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor ve

aynî-nakdî yardım için kuruma yapılan başvurularla ilgileniyor. İnci, yapılan yardımları düzenleyen yönetmeliğin esasen kurumun koruması altındaki çocuklar için çıkarılmış olduğunu, bunlar dışındaki yoksul kişi veya ailelere aynî-nakdî yardım yapılmasının, uzmanların inisiyatifiyle gerçekleştiğini ve değerlendirme ölçütlerini bile el yordamıyla belirlediklerini vurguluyor.

Görüşme No. 142
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Natoyolu / Mamak-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): İsmail
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan
Betimleme: Sivaslı; kırk beş yaşında; Füsun'un (154) kocası; üç çocuğu var. Baba mesleği olan amelelikle geçindiğini ve şimdiye kadar hiç düzenli işi olmadığını söylüyor. Bir gazinoda değnekçilik yapıyor. 1980 öncesinde sol örgütlerde yer almış; gözaltına alınmış. Daha sonra, kendi tabiriyle "lümpen" bir hayat sürmüş, içki ve kumar alışkanlıkları olmuş. Bu yüzden karısından boşanmış, ama şimdi yine beraber yaşıyorlar. Kemalist ve ÖDP'li olduğunu söylüyor.

Görüşme No. 143
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Alperen Gençlik Ocağı/Mamak-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Hasan
Görüşmeyi Yapan(lar): Kemal Can, Mustafa Şen
Betimleme: On sekiz yaşında. Babası köy hizmetlerinde geçici işçi olarak Ankara dışındaki şantiyelerde çalışıyor. Üç kardeşler ve babaları dışında evde para kazanan kimse yok, o da ayda 200 milyon gönderebiliyormuş. Hasan, ortaokuldan sonra okulu bırakmak zorunda kalmış. Daha önce pastanelerde çalışmış, ama şimdi işi yok. BBP sempatizanı. Ankara'nın zengin semtlerinin Demetevler ve Yenimahalle olduğunu, oralarda kendini "biraz alçak" hissettiğini, Kızılay'a ilk gittiğinde ise orayı "Paris gibi" gördüğünü söylüyor.

Görüşme No. 144
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Alperen Gençlik Ocağı-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Osman
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen, Kemal Can
Betimleme: On sekiz yaşında ve aslen Çankırılı. On bir senedir Ankara'da oturuyorlar. Anne ve babası ayrı. Osman annesiyle kalıyor ve dört kar-

deşi var. Sadece askerden dönen ağabeyi, mobilyacıda işçi olarak çalışıyor. Osman bir süre tekstil işinde işçi olarak çalışmış ama uzun bir süredir işsiz. 40 milyon lira kira verdikleri bir evde oturuyorlar. Ankara'nın zengin semtlerinin Çankaya ve Gülveren olduğunu söylüyor.

Görüşme No. 145
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Alperen Gençlik Ocağı/Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Mert Aksoy
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen
Betimleme: On beş yaşında; Malatyalı. Babası seyyar satıcı olarak çalışıyor ve böbrek rahatsızlığı var. Sincan'da, bir apartmanın alt katında, 50 milyon lira kiraya kalıyorlar. Mehmet, "Ocak'ta" bir tür odacı gibi çalışıyor ve cep harçlığını çıkartıyor. Daha önce de inşaatlarda çalışmış. Liseyi bitirdikten sonra, üniversite sınavına girmiş ama kazanamamış; Alperen Gençlik Ocağı'nda dershaneye giden arkadaşlarının notlarını çalışarak, sınava yeniden girmeyi düşünüyor. Yoksulluğun düzeltileceğine inanıyor ve BBP'yi destekliyor. Zengin çocukları görünce "hınçlanıyor" ama babaları aklına gelince de "hırslanıyormuş".

Görüşme No. 146
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Alperen Gençlik Ocağı/Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): İhsan
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen
Betimleme: Tokatlı; on sekiz yaşında. Babası geçici işçi ve altı aydır işsiz. İhsan şu anda lise son sınıfta. Babası iş bulunca ona yardım ediyor. Bir kardeşi daha var; o da lisede okuyor. Çalıştığı zaman, babasının ayda 150 milyon lira civarında para kazandığını söylüyor. 100 milyon lira kira verdikleri bir evde oturuyorlar. Fakirlerin hor görüldüğünü söylüyor ve ekliyor: "Şu an her şeyi maddiyat olarak görüyom. Çünkü maneviyat olarak bizim hiçbir şeyimizi görmüyolar abi. Maneviyatımızı kapattılar abi."

Görüşme No. 147
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Alperen Gençlik Ocağı/Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Oğuz
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen
Betimleme: Yozgatlı; on yedi yaşında. Üç sene önce Ankara'ya gelmişler. Babası sıva ustası, annesi ev kadını. Babası iş bulursa çalışıyor; anne-

si ise el işi yapıyor. Üç kardeşler; kardeşlerinden biri beş yaşında, diğeri ise ilkokula gidiyor. Oğuz, lise öğrencisi ve üniversiteye gitmek istiyor. Emek ve Kızılay gibi yerlerin "lükse kaçtığını", "son derece entel" olduğunu söylüyor.

Görüşme No. 148
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Alperen Gençlik Ocağı/Sincan-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Ömer
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen
Betimleme: Babası ve annesi ayrı. Ömer annesiyle ve anneannesiyle birlikte oturuyor. Annesi konfeksiyonda çalışıyor ve 120 milyon lira maaş alıyor. Bir de ölen dedesinden gelen emekli maaşı var. Ömer, yazları lokantalarda çalıştığını söylüyor. Onun yaşındaki "kodaman bebelerinin" eğlencelerini, "edepsiz", "ahlaksız" ve "inançsız" buluyor.

Görüşme No. 149
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Ülkü Ocağı-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Mehmet
Görüşmeyi Yapan(lar): Kemal Can, Mustafa Şen
Betimleme: Kırk altı yaşında; aslen Tokatlı. İlkokul mezunu. Babası inşaatlarda bekçilik, amelelik falan yaparmış, ölmüş; kendisi de inşaatlarda çalışmış. Uzun süre İstanbul'da bulunmuş. Bir sene önce karısından ayrılmış. Dört tane çocuğu var. Çocuklardan birini yetiştirme yurduna vermiş, diğerleri de anneleriyle. Şu anda oturduğu bir evi ve işi yok.

Görüşme No. 150
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Ülkü Ocağı-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Tahir
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen, Kemal Can
Betimleme: Ziraat fakültesinde öğrenci; aslen Kayserili. Babası inşaatlarda boyacılık yaparmış, ama altı aydır işsiz olduğunu söylüyor. Lisede okuyan bir kardeşi var. Dedesinin evinde oturuyorlar ve kira vermiyorlar. Yazları bazı işlerde çalışmış.

Görüşme No. 151
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Ülkü Ocağı-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Ali
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen, Kemal Can
Betimleme: On sekiz yaşında; lise mezunu. Ankara'ya Malatya'dan göçmüşler. Babası bir temizlik şirketinde asgari ücretle çalışıyor, annesi çalışmıyor. Dört kardeşi var; bir kardeşi okuyor. Abisi askerde, ablası ise asgari ücretle çalışıyor. Kendisi de geçici işlerde çalışıyor. 80 milyon lira kira veriyorlar. Çankaya'ya bir kez, üniversite sınavına girmek için gittiğini, o gibi yerlerdeki insanların konuşma tarzlarının "çıtkırıldım" olduğunu söylüyor: "Herkes anlıyo yani burda birbirini; Çankaya'da anlamıyom kimin ne dediğini, daha bi Avrupai konuşuyolar".

Görüşme No. 152
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Ülkü Ocağı-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Mahmut
Görüşmeyi Yapan(lar): Mustafa Şen, Kemal Can
Betimleme: Yirmi üç yaşında; Yozgatlı. Babası Aselsan'da işçi. Mahmut, yedi aylık evli ve inşaatlarda amelelik yapıyor; düzenli bir işten daha iyi para kazandığını söylüyor. Kirada oturuyor ve aylık 65 milyon kira kira ödüyor. Zenginlerle fakirler arasındaki ilişkiye dair, "bizim karnımız aç, onların gözü aç" diyor.

Görüşme No. 153
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Naciye
Görüşmeyi Yapan(lar): Mücella Çiğdem
Betimleme: Naciye, evli ve iki çocuk annesi. Kayınvalidesi onlarla birlikte yaşıyor. Kocası, son ekonomik krizden sonra, çalıştığı ayakkabıcıdan ayrılmış. Naciye, gündelikçi olarak çalışıyor; ama çok yakını olmayan insanlar nereye gittiğini sorduklarında, hastaneye gittiğini söylüyormuş. Hayattaki tek amacı, çocuklarının kendinden ileri gitmesiymiş. Yaşadığı sorunları çocuklarına hissettirmemeye çalışıyormuş.

Görüşme No. 154
Tarih (Ay/Yıl): Eylül 2001
Yer: Natoyolu / Mamak-Ankara
Görüşme Yapılan(lar): Füsun
Görüşmeyi Yapan(lar): Necmi Erdoğan, Aksu Bora
Betimleme: İsmail'in (142) karısı; on dört yaşında bir kızı, on iki ve on altı yaşlarında iki oğlu var. Uzun yıllar özel refakatçilik yapmış. Kocası ile olan sorunları yüzünden kocasından boşanmış; oğullarını yetiştirme yurduna vermiş. Kızı bebekken, bakamayacağını düşünerek, nefessiz bırakıp öldürmeyi tasarlamış, ama "çocuk ağlamaya başlayınca" vazgeçmiş. Uzun süre "psikolojik tedavi" görmüş ve ilaç kullanmış. Eşi artık "yola geldiği için", yeniden beraber yaşamaya başlamışlar; ama hâlâ resmen evlenmeyi düşünmüyor. Bunun elinde bir "koz" olarak kalmasını istiyor.

Görüşme No. 155
Tarih (Ay/Yıl): Mayıs 2001
Yer: Konya
Görüşme Yapılan(lar): Hayrettin Bulan
Görüşmeyi Yapan(lar): Ahmet Çiğdem
Betimleme: Hayrettin Bulan, yoksullara, kimsesizlere, yetimlere, evsizlere, düşmüşlere, özetle, yardıma ihtiyacı bulunan herkese yardım etmeyi ve bu amaçla toplumsal kaynakları mobilize etmeyi amaçlayan Şefkat-Der'in (Şefkat Kapısı Kimsesizleri Güçsüzleri Barınmasızları Açları ve Zor Durumdakileri Koruma Derneği) yöneticisi. "Sosyal yardımın" sivil kuruluşlar eliyle yapılması gerektiğini savunuyor. Devletin bu çerçevedeki faaliyetlerinin anlamsız ve işlevsiz olduğunu düşünüyor. En büyük amacı, Konya'da "muhtaçlara" yönelik bir kompleks oluşturabilmek. Türkiye'de ölünün bile yerinin düzenli bir biçimde sağlandığına, buna karşılık yoksulların, yersizlerin, evsizlerin ve düşmüşlerin gündeme gelmediğine dikkat çekiyor.

Görüşme No. 156
Tarih (Ay/Yıl): Mayıs 2001
Yer: Konya
Görüşme Yapılan(lar): Müşfik
Görüşmeyi Yapan(lar): Ahmet Çiğdem
Betimleme: Belediye'de çalışıyor ve belediyenin yaptığı sosyal yardımların koordinasyonuyla görevli. Yoksul sayısı ve yoksulluk şiddetinin giderek arttığına inanıyor. Gerekli yardımı yapamamasından dolayı, yoksulların bir gün kendisine açıkça saldıracağından korkuyor. Beledi-

ye'nin yardım yaparken politik ya da dinsel ayrım yapma lüksünün olmadığı inancında. Müşfik'e göre, yoksulluk artık sadece katlanılmaz boyutlarda değil; aynı zamanda, görüldüğünde bile, insanı tedirgin edici bir boyuta sahip. Yoksullarla ilişki kurmanın artık eskisi kadar kolay olmadığı, yoksulluğun son bir yıl içerisinde şiddetlendiği ve bunun yoksulları daha da kötümser yaptığı kanısında.

Görüşme No. 157
Tarih (Ay/Yıl): Mayıs 2001
Yer: Konya
Görüşme Yapılan(lar): Kerem
Görüşmeyi Yapan(lar): Ahmet Çiğdem
Betimleme: Kerem bir holding yöneticisi. Holdingin sahibi değil de, maaşlı profesyonel yöneticisi olduğunu özellikle vurguladı. Çünkü, kendisinin de yoksul akrabaları var ve onlara asgari ücret tutarında yardım ediyormuş. Yoksulluğun kültürel ve toplumsal bir sorun olduğunu düşünüyor. Devletin ve uygulanan ekonomik politikaların yoksulluğun en büyük nedeni olduğuna inanıyor. Yoksulların atılım güçlerini ve cesaretlerini kaybederek miskinliğe alıştıklarını, bunun da yoksulluğu şiddetlendirdiğini düşünüyor. Eskiden RP çizgisindeymiş, ancak şu anda politik bir bağı yok.

Görüşme No. 158
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Erzurum
Görüşme Yapılan(lar): Gül ve Gülnur
Görüşmeyi Yapan(lar): Ahmet Çiğdem
Betimleme: Gül ve Gülnur üniversite mezunu iki genç kız. Hali vakti yerinde olduklarını düşündükleri insanlardan aldıkları yardımları ihtiyaç sahiplerine dağıtıyorlar ve bunu, "Allah rızası için" yaptıklarına inanıyorlar. Herhangi bir politik tercihleri yok. Yoksullarla kurdukları ilişkiler, hayatla kurdukları yegâne ilişkiyi oluşturuyormuş. Dünyayı, bu biçimiyle, katlanılmaz buluyorlar.

Görüşme No. 159
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Erzurum
Görüşme Yapılan(lar): Gülseren
Görüşmeyi Yapan(lar): Ahmet Çiğdem
Betimleme: Otuz iki yaşında; üç çocuk annesi. Daha önce, yoksulluğa dayanamayıp "bir iş bulurum ümidiyle" İzmir'e gitmiş; ancak, orada fazla

kalmayıp Erzurum'a geri dönmüş. Erzurum'da "hiç olmazsa kira vermiyormuş". Çocuklarına yeterince bakamadığına inanıyor. Çocukları "başkalarının yediğinden ve içtiğinden istediklerinde", bunu karşılayamadığı için üzülüyormuş. Allah da dahil, herkesin kendisini terk ettiğine inanıyor. Çocukların babası "sadece isim olarak varmış". Evi kendisi çekip çeviriyor. Evine davet edemedi; çünkü evinin değil oturulacak, görülecek gibi bile olmadığı inancında.

Görüşme No. 160
Tarih (Ay/Yıl): Ağustos 2001
Yer: Erzurum
Görüşme Yapılan(lar): Gülizar ve Gülden
Görüşmeyi Yapan(lar): Ahmet Çiğdem
Betimleme: Yaşları muhtemelen altmış beşin üzerinde. Halen oğulları ile birlikte yaşıyorlar. "Geçim derdine düşmüşler". "Bir eksiği kapar diye", her gün düzenli olarak çöpleri kontrol ediyorlar. Torunları var ve onlar "ele bakmakta". Hayatları konusunda daha fazla konuşmak istemiyorlar ve buna "mecalleri de yok".

Ahmet Rıfat (tarihsiz), *Tasvir-i Ahlâk*, İstanbul: Tercüman Yayınları

Alangu, T. (1990) *Billur Köşk*, Afa Yayınları, İstanbul.

Arslan, A. (1998) "Van'da "diğerleri"nin mekânları", Yonca Hürol Al (der.) *Van Dosyası, Teknolojik Afet, Zorunlu Göç, Yoksulluk, Mimarlık*, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.

Arvasi, A. (1992) *Türk-İslam Ülküsü*, Burak Yayınevi, İstanbul.

Ayata, S. (1989) "Toplumsal çevre olarak gecekondu ve apartman" *Toplum ve Bilim*, 46/47, 101-127.

Ayata, S. (1988) "Kentsel orta sınıf ailelerde statü yarışması ve salon kullanımı", *Toplum ve Bilim*, 42, 5-25.

Bakhtin, M. (1981) *The Dialogic Imagination: Four Essays by Mikhail Bakhtin*, University of Texas Press, Austin.

Bal, H. (1997) "Kentsel toplumda anomi-yabancılaşma olgusu kente göç edenlerin alternatif çözümü: Hemşehri birlikleri", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*, Sosyoloji Derneği, Ankara.

Baştuğ, S. S. (1979) Urban Growth and Cultural Change: Two Squatter Settlement in Ankara, Turkey, PhD. Dissertation, University of Texas at Austin.

Bayat, A. (1997) "Un-civil society: The politics of the 'informal people'", *Third World Quarterly*, 18(1), 53-72.

Beasley-Murray, J. ve Moreiras, A. (2001) "Editorial introduction: Subalternity and affect", *Angelaki*, 6 (1), 1-4.

Benjamin, W. (1985) *One Way Street and Other Essays*, Verso, Londra.

Benjamin, W. (1973) *Illuminations*, Fontana, Londra.

Beverley, J. (1999) *Subalternity and Representation*, Duke University Press, Durham.

Bilgili, A. ve F. Aydoğan (1996) "Doğu Anadolu Bölgesinde zorunlu göç olgusunun sosyolojik çözümlemesi: Van örneği", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*, Sosyoloji Derneği, Ankara.

Bora, T. (1998) *Türk Sağının Üç Hâli*, Birikim Yayınları, İstanbul.

Bora, T. (1996) "Taşralaşan ve taşrasını kaybeden Türkiye", *Birikim*, 86/87, 101-106.

Boratav, P. N. (1983) *Folklor ve Edebiyat (1982)* - 2, Adam Yayınları, İstanbul.

Bourdieu, P. vd. (1999) *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*, Polity, Cambridge.

Bourdieu, P. (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Routledge, Londra.

Bozkurt, F. (2000) *Çağdaşlaşma Sürecinde Alevîlik*, Doğan Kitap, İstanbul.

Brandt, L. (1908) "The causes of poverty", *Political Science Quarterly*, 23(4), 637-651.

Buğra, A. (2001) "Ekonomik kriz karşısında Türkiye'nin geleneksel refah rejimi", *Toplum ve Bilim*, 89, 22-30.

Buğra, A. (2000) *Devlet-Piyasa Karşıtlığının Ötesinde: İhtiyaçlar ve Tüketim Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Canlı, K. (1998) *Yaşam Yokuşu*, Ankara.

Carr, B. (2001) "Subject scenes, symbolic exclusion, and subalternity", *Angelaki*, 6 (1), 21-33.

Chakrabarty, D. (2000) *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*, Princeton University Press, Princeton.

Chakrabarty, D. (1997) "Postcoloniality and the artifice of history: Who speaks for the 'Indian' past?", R. Guha (der.) *A Subaltern Studies Reader, 1986-1995* içinde, University of Minnesota Press, Minneapolis.

Champagne, P. (1999) "The view from the media", Bourdieu vd. (1999) içinde.

Charlesworth, S. J. (2000) *A Phenomenology of Working Class Experience*, Cambridge University Press, Cambridge.

Clifford, J. ve Marcus, E. G. (der.) (1986), *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*, University of California Press, Berkeley.

Copeaux, E. (1998) *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Coşkun, Z. (1995) *Aleviler, Sünniler ve... Öteki Sivas*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Çalık, M. (1995) *MHP Hareketi*, Cedit Neşriyat, Ankara.

Çamuroğlu, R. (2000) *Değişen Koşullarda Alevîlik*, Doğan Kitap, İstanbul.

Çiftçi-Yeşiltuna, D. (1997) "Hemşehri derneklerinin içerdiği iletişim yapısı", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*, Sosyoloji Derneği, Ankara.

Çulhaoğlu, M. (1996) "Varoşlar ve kent yoksulluğu: sınıf mücadelesinde mekân ve bütünlük sorunları", *Sosyalist Politika*, 10, 83-122.

Dansuk, E. (1997) *Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi*, DPT Yayın No: 2472, Ankara.

De Certeau, M. vd. (1998) *The Practice of Everyday Life, Volume 2: Living and Cooking*, University of Minnesota Press, Minneapolis.

De Certeau, M. (1984) *The Practice of Everyday Life*, University of California Press, Berkeley.

De la Rocha, M. G. (2001) "From the resources of poverty to the poverty of resources? The erosion of a survival model", The Center for Migration and Development, Working Paper Series, Princeton University, Working Paper no. 01-09a.

De la Rocha, G. M. (1994) *The Resources of Poverty/Women and Survival in a Mexican City*, Blackwell, Londra.

Deleuze, G. ve Guattari, F. (1988) *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, The Athlone Press, Londra.

DPT (Sosyal Planlama Daire Başkanlığı) *Gecekondu Araştırması*, Ankara.

Dumanlı, R. (1996) *Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları*, DPT Yayın No: 2449, Ankara.

Dural, F. T. (1995) *Aleviler... ve Gazi Olayları*, Ant Yayınları, İstanbul

Eley, G. (1990) "Edward Thompson, social history and political culture: The making of a working-class public, 1780-1850", H. J. Kaye ve K. McClelland (der.) *E. P. Thompson: Critical Perspectives* içinde, Polity, Cambridge.

Erder, S. (1997) *Kentsel Gerilim: Enformel İlişki Ağları Alan Araştırması*, um:ag, Ankara.

Erder, S. (1996) *Ümraniye: İstanbul'a Bir Kent Kondu*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, N. (2000) "Aşağı sınıflar, yüksek tahayyüller", *Birikim*, 132, 33-8.

Erdoğan, N. (1999-2000) "Devleti 'idare etmek': Maduniyet ve düzenbazlık", *Toplum ve Bilim*, 84, 8-31.

Ertaş, N. ve Dirim Ö. (2000) "Kentsel geçinme stratejilerinde kadının rolü", *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri/Ankara Örneği* içinde, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı 1999 Yılı Stüdyo Çalışması, Ankara.

Etöz, Z. (2000) "Varoş: Bir istila, bir tehdit", *Birikim*, 132, 49-53.

Fazilet Partisi (1999) *Gün Işığında Türkiye: 18 Nisan 1999 Seçim Beyannamesi*, Ankara.

Gökçe, B. vd. (1993) *Gecekondularda Aileleraası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü*, T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını, Ankara.

Göktürk, A. (1996) "Zorunlu göç ve bir kent: Diyarbakır", *II Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*, Sosyoloji Derneği, Ankara.

Gramsci, A. (1985) *Selections from Cultural Writings*, Lawrence and Wishart, Londra.

Gramsci, A. (1971) *Selections from the Prison Notebooks*, Lawrence and Wishart, Londra.

Guha, R. (1996) "The small voice of history", *Subaltern Studies*, 9, 1-8.

Gümüş, B. (2002) "12 Eylül'den bugüne değin Aleviler", *Folklor/Edebiyat*, Alevilik Özel Sayısı, 8(29).

Gündüz, M. ve N. Yetim'in (1996) "Terör ve göç", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*, Sosyoloji Derneği, Ankara.

Güneş-Ayata, A. (1990/1991) "Gecekondularda kimlik sorunu, dayanışma örüntüleri ve hemşehrilik", *Toplum ve Bilim*, 51/52, 89-102.

Hardt, M. ve Negri, A. (2000) *Empire*, Harvard University Press, Cambridge.

Harvey, D. ve M. H. Reed (1996) "The culture of poverty: An ideological analysis", *Sociological Perspectives*, 39(4), 465-499.

Hitchcock, P. (1996) "Workers of the world ——— !", S. Makdisi vd. (der.) *Marxism Beyond Marxism* içinde, Routledge, Londra.

Hobsbawm, E. J. (1969) "Poverty", *International Aencyclopedia of Social Sciences*, cilt: 12, 398-404, Free Press, New York.

Işık, O., Pınarcıoğlu, M. (2001) *Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Jameson, F. (1981) *The Political Unconscious: Narrative as a Socially Symbolic Act*, Cornell University Press, Ithaca.

Jay, M. (1992) *Force Fields: Between Intellectual History and Culture Critique*, Routledge, Londra.

Kalaycıoğlu, S. ve H. Rittersberger-Tılıç. (2000) "Intergenerational solidarity networks of instrumental and cultural transfers within migrants families in Turkey", *Ageing and Society*, 20, 532-542.

Kandiyoti, D. (1997) *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*, Metis Yayınları, İstanbul.

Kavuncu, B. (1977) "Çok Uluslu Şirketler ve Ülkücü Hareket", *Genç Arkadaş*, 6.

Kaygalak, S. (2001) "Yeni kentsel yoksulluk, göç ve yoksulluğun mekânsal yoğunlaşması: Mersin/Demirtaş Mahallesi örneği", *Praksis*, 2, 124-172.

Kehl-Bodrogi, K. (1996) "Tarih mitosu ve kollektif kimlik", *Birikim*, 88.

Kıray, M. (1984) "Büyük kent ve değişen aile", Türköz Erder (der.) *Türkiye'de Ailenin Değişimi* içinde, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara.

Kirişçi, K. ve G. M. Winrow (1997) *Kürt Sorunu: Kökeni ve Gelişimi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Kristeva, J. (1982) *Powers of Horror: An Essay on Abjection*, Columbia University Press, New York.

Kuran, T. (2002) *İslâm'ın Ekonomik Yüzleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Kurdoğlu, A. (1989) Kentleşme Sürecinde Hemşehrilik Dernekleri: Istanbul Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi.

Kümbetoğlu, B. (1996) "Gecekondu'da kadın ve yaşam alanları", Emine M. Komut (der.) *Diğerleri'nin Konut Sorunları* içinde, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.

Lemmen, M.M (1990) *Max Weber's Sociology of Religion*, Gooi & Sticht, Heerlen.

Lewis, O. (1998) "The culture of poverty", *Society*, 35(2), 7-9.

Lewis, O. (1968) "The culture of poverty", Daniel P. Moynihan (der.) *On Understanding Poverty, Perspectives from the Social Sciences* içinde, Basic Books, New York.

Lukacs, G. (1980) *The Destruction of Reason*, Merlin Press, Londra.

Maktav, H. (2001) "Türk Sinemasında yoksulluk ve yoksul kahramanlar", *Toplum ve Bilim*, 89, 161-189.

Marcus, A. (1996) "'Shoul I shoot you?' An eyewitness account of an Alevi uprising in Gazi", *Middle East Report*, Nisan-Haziran 1996, 24-26.

Mardin, Ş. (1991a) *Türk Modernleşmesi (Makaleler 4)*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Ş. (1991b) "Tanzimat'tan sonra aşırı batılılaşma", Mardin (1991a) içinde.

Mardin, Ş. (1991c) "Türkiye: Bir ekonomik kodun dönüşümü", Mardin (1991a) içinde.

Mardin, Ş. (1991d) "Modern Türkiye'de din", *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Ş. (1990) "Yenileşme dinamiğinin temelleri ve Atatürk", *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Ş. (1983) *Din ve İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Marks, C. (1991) "The urban underclass", *Annual Review of Sociology*, 17, 445-466.

Mead, L. M (1991) "The new politics of new poverty", *Public Interest*, 113, 3-21.

Mert, N. (2001) "Türkiye'de merkez sağ siyaset", Stefanos Yerasimos (der.), *Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Montag, W. (2000) "The pressure of the street: Habermas's fear of the masses", M. Hill ve W. Montag (der.) *Masses, Classes, and the Public Sphere* içinde, Verso, Londra.

Mora, T. (2000) "Poverty matters, but to what extent? Perceptions of poverty through the literary discourse in Costa Rica", Working Papers No. 310, Institute of Social Studies, The Hague.

Morçöl, G. (1997) "Lay explanations for poverty in Turkey and their determinants", *Journal of Social Psychology*, 137(6), 728-740.

Munsterberg, E. (1904) "The problem of poverty", *American Journal of Sociology*, 10(3), 335-353.

Nalbantoğlu, G. B. (1997) "Silent interruptions: Urban encounters with rural Turkey", S. Bozdoğan ve Kasaba (der.) *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey* içinde, University of Washington Press, Seattle.

Narayan, D. ve Petesch, P. (2002) *Voices of the Poor: From Many Lands*, The World Bank, Oxford University Press, New York.

ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı (2000) *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri: Ankara Örneği*, ODTÜ, Ankara.

OECD (2001) *Poverty Reduction/The DAC Guidelines*, OECD.

Olsson, T. E. Özdalga, C. Raudvere (der.) (1999) *Alevi Kimliği*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

Ortaylı, İ. (2001) *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayınları, İstanbul.

Oruç, Y. (2001) "Küresel Yoksulluk ve Birleşmiş Milletler", *Toplum ve Bilim*, 89, 73-87.

Önen, E. (1997) "Kent dayanışma ve hemşehrilik dernekleri", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*, Sosyoloji Derneği, Ankara.

Özkazanç, A. ve S. T. Kozaklı (1993) *Cumhuriyet Türkiye'sinde Toplumsal-Kültürel Dönüşümler*, Yayınlanmamış çalışma.

Özyeğin, G. (1996) "Alt kattakilerin görüşü: Kapıcı eşlerinin yaşamında mekân ve toplumsal damgalanma", Emine M. Komut (der.) *Diğerleri'nin Konut Sorunları* içinde, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.

Özyol, İ. (2000) *Lanetli Sınıf: Bir Overlokçu Kıza Ilan-ı Aşk*, Birey Yayınları, İstanbul.

Özyol, İ. (1999) *Lanetli Sınıf: Ne Mutlu Bana ki Lahmacun Yiyebiliyorum*, Birey Yayınları, İstanbul.

Pınarcıoğlu, M. M. ve Işık, O. (2001) "1980 sonrası dönemde kent yoksulları arasında güce dayalı ağ ilişkileri: Sultanbeyli örneği", *Toplum ve Bilim*, 89, 31-61.

Polanyi, K. (1986) *Büyük Dönüşüm*, Ayşe Buğra (çev.), Alan Yayıncılık, İstanbul.

Polanyi, K. (1957) "The economy as an instituted process", K. Polanyi, C. M. Arensberg ve H. W. Pearson (der.) *Trade and Market in the Early Empires*, Free Press, Illinois.

Rose N. (1996) "The death of the social? Re-figuring the territory of government", *Economy and Society*, 35(2), 327-56.

Sahlins, M. (1972) *Stone Age Economics*, Adline Publishing Co., Chicago.

Scott, J. C. (1990) *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*, Yale University Press, New Haven.

Sennett, R. (1997) "The new capitalism", *Social Research*, 64(2).

Sennett, R. ve Cobb, J. (1972) *The Hidden Injuries of Class*, Faber and Faber, Londra.

Shekhar, H. J. (1994) *Culture of Poverty A Sociological Study*, Ganga Kaveri Publishing House, Varanasi.

Simmel, G. (1993) "Zur Soziologe der Armut", *Gesamtausgabe, Auftsatze und Abhandlungen*, Band: 8, Suhrkamp, Frankfurt, 24-57.

Simmel, G. (1971) "The Poor" Donald N. Levine (der. ve çev.) *On Individuality and Social Forms* içinde, The University of Chicago Press, Chicago.

Spivak, G. C. (1999) *A Critique of Postcolonial Reason: Toward a History of the Vanishing Present*, Harvard University Press, Cambridge.

Spivak, G. C. (1996) "Subaltern talk: Interview with the editors", D. Landry ve G. Maclean (der.) *The Spivak Reader* içinde, Routledge, Londra.

Spivak, G. C. (1988a) "Can the subaltern speak?", C. Nelson ve L. Grossberg (der.) *Marxism and the Interpretation of Culture* içinde, University of Illinois Press, Urbana.

Spivak, G. C. (1988b) "Subaltern Studies: Deconstructing Historiography", R. Guha ve G. C. Spivak (der.), *Selected Subaltern Studies* içinde, Oxford University Press, Delhi.

Stallybrass, P. ve White, A. (1986) *The Politics and Poetics of Transgression*, Cornell University Press, New York.

Surin, K. (2001) "The sovereign individual, 'subalternity', and becoming-other", *Angelaki*, 6 (1), 47-63.

Şahin, Ş. (2002) "Bir kamusal din olarak Türkiye'de ve ulus ötesi sosyal alanlarda inşa edilen Alevilik", *Folklor/Edebiyat*, Alevilik Özel Sayısı, 8(29).

Şenol-Cantek, F. L. (2001) "Fakir/haneler: Yoksulluğun 'ev hali'", *Toplum ve Bilim*, 89, 102-131.

Şenses, F. (2001) *Küreselleşmesinin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Şenyapılı, T. (1996) *1980 Sonrasında Ruhsatsız Konut Yapımı*, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi, no. 8, Ankara.

Şenyapılı, T. (1993) "Örgütlenemeyen nüfusa örgütlü çözüm: Örgütsüzlük", *Konut Araştırmaları Sempozyumu* içinde, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi, no. 1, Ankara.

Tekeli, İ. (2000) "Kent yoksulluğu ve modernite'nin bu soruna yaklaşım seçenekleri üzerine", *Yoksulluk: Bölgesel Gelişme ve Kırsal Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu* içinde, TESEV, Devlet Reformları Serisi, İstanbul.

Tekeli, İ. (1996) *Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi*, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi, no. 2, Ankara.

Tekeli, İ. (1993) "Yetmiş yıl içinde Türkiye'nin konut sorununa nasıl çözüm arandı", *Konut Araştırmaları Sempozyumu* içinde, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi, no. 1, Ankara.

Tekeli, İ. (1991) *Kent Planlaması Konuşmaları*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.

Tekeli, İ. (1982) *Türkiye'de Kentleşme Yazıları*, Turhan Kitabevi, Ankara.

Turner, V. (1969) *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*, Aldine Publishing Company, Chicago.

Türkdoğan, O. (1996) *Aydınlıktakiler ve Karanlıktakiler*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Türkeli, N. (2000) *Varoşta Kadın Olmak*, Gendaş Kültür, İstanbul.

TÜSİAD (2000) *Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Avrupa Birliği İle Karşılaştırma*, TÜSİAD Yayınları, İstanbul.

UNDP (2000) *Overcoming Human Poverty-Poverty Report*, UNDP.

Ülgener, F. (1981) *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*, Der Yayınları, İstanbul.

Van Burinessen, M. (2001) *Kürtlük, Türklük, Alevilik: Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Van Burinessen, M. (1993) *Kürdistan Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Wacquant, L. J. D. (1999) "Inside the zone: The social art of the hustler in the American ghetto", Bourdieu vd. (1999) içinde.

Wacquant, L. J. D. (1993) "Urban outcasts: Stigma and division in the Black American ghetto and the French urban periphery", *International Journal of Urban and Regional Studies*, 17, 366-383.

Weber, M. (1993) *The Sociology of Religion*, Beacon Press, Boston.

Williams, R. (1977) *Marxism and Literature*, Oxford University Press, Oxford.

World Bank (2001) *Engendering Development/Through Gender Equality in Rights, Resources and Voice*, A copublication of the World Bank and Oxford University Press.

World Bank Country Study (1993) *Turkey/Women in Development*, The World Bank, Washington DC.

Yeğen, M. (1999) *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Yücekök, A. (1976) *Türkiye'de Din ve Siyaset*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Açlar sınıfı konuşuyor bu kitapta... Ekonomik krizlerden önce de sonra da yoksul olan, hep yoksul kalacak olan, yoksulluğu kader gibi yaşayanlar, "en alttakiler"... Mülâkat resmiyetine girmeden, grameri düzeltilmeden, 'langır lungur'... Kendi hallerini, gördükleri muameleyi, dünyayı, memleketi, zenginleri, kadınları-erkekleri, dini-maneviyatı, milleti-milliyeti nasıl algıladıklarını anlatıyorlar. "Kafam almıyo..." dedikleri, anlayamadıkları, içinden çıkamadıkları şeyleri de...

Yoksulların kendi anlatımları ve hikâyeleri üzerinden, yoksulluk hallerinin değişik cephelerine dair analizler de yer alıyor kitapta:

- "Garibanların dünyası":
  Türkiye'de yoksulların kültürel temsilleri (Necmi Erdoğan)
- "Yok-sanma": Yoksulluk-mâduniyet ve
  fark yaraları (Necmi Erdoğan)
- "Olmayanın nesini idare edeceksin?":
  Yoksulluk, kadınlar ve hane (Aksu Bora)
- Yoksulun evi (Ersan Ocak)
- Yoksulluk ve milliyetçilik (Kemal Can)
- Yoksulluk ve dinsellik (Ahmet Çiğdem)
- Kökene dayalı yardımlaşma ve dayanışma (Mustafa Şen)
- Bir süreç ve durum olarak
  yoksullaşmayı sorgulamak (Ömer Laçiner)

Kent yoksullarının içinde yaşadıkları toplumsal hayatın, tahakküm ve sömürü ilişkilerinin, marjinalleştirilme, dışlanma ve kriminalize edilme süreçlerinin farkında olmak... ve de onların bunu nasıl anlamlandırdıklarının farkında olmak gibi bir derdiniz varsa...

iletişim

ISBN-13: 978-975-05 0484 6
9 789750 504846